INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES, CHINA TO ADRIATIC-XIV

JUNE 10-12, 2022

PROCEEDINGS BOOK

Editors:
Assoc. Prof. Dr. M. Güneş Açıkgöz
Zhanuzak Alimgerey

ISBN 978-625-8323-42-9

INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES, CHINA TO ADRIATIC-XIV

June 10-12, 2022
Kayseri, TURKEY

PROCEEDINGS BOOK

by
IKSAD Global®

All rights of this book belong to IKSAD Global. It may not be copied or reproduced without permission. Legal and ethical responsibility of the works in the book belongs to the authors.

IKSAD Global - 2022©
Release date: 06.07.2022
ISBN – 978-625-8323-42-9

CONGRESS'S IDENTIFICATION

CONGRESS NAME
INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES, CHINA TO ADRIATIC-XIV

DATE AND PLACE
June 10-12, 2022
Kayseri, TURKEY

ORGANIZERS
IKSAD Institute

COORDINATOR
Zhanuzak ALIMGEREY

NUMBER OF ACCEPTED PAPERS
140

NUMBER OF REJECTED PAPERS
19

INTERNATIONAL PARTICIPANTS
Turkey - 67
Ukraine, Azerbaijan, Malaysia, Canada, USA, Nigeria, Algeria, Romania, Japan, Morocco, Italy, Pakistan, Indonesia, India, China, Oman - 73

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process

CONGRESS LANGUAGES
Turkish and all dialects, English, Russian

PRESENTATION
Oral presentation

SCIENTIFIC COMMITTEE
REVIEW BOARD

Dr. Akira HIBIKI - Tohoku University
Dr. Alla A. TIMOFEVA - Vladivostok State Economy University
Dr. Elena Belik VENIAMINOVNA - Vladivostok State Economy University
Dr. George RUDIC - Montreal Pedagogie Moderne Institute
Dr. Hiroshi NAKAHARA - Sapparo City University
Dr. Jun NAGAYASU - Tohoku University
Dr. Kasım KARAMAN - Erciyes University
Dr. Latkin A. PAVLOVIC - Vladivostok State Economy University
Dr. Machabbat OSPANBAEVA - Taraz State Pedagogy University
Dr. Masaya SAITO - Sapparo City University
Dr. Mustafa GULEC - Ankara University
Dr. Mustafa UNAL - Erciyes University
Dr. Mustafa TALAS - Omer Halisdemir University
Dr. Nadezhda Khan - E.A. Buketov Karaganda State University
Dr. Necati DEMIR - Gazi University
Dr. Nobuaki TAKEDA - Sapparo City University
Dr. Osman Kubilay GUL - Cumhuriyet University
Dr. P.S. PANKOV - Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Sevcan YILDIZ - Akdeniz University
Dr. Tsendiin BATTULGA - Mongolia State University
Dr. Umran TURKYILMAZ - Gazi University
Dr. Wakako SADAHIRO - Sapparo City University
Dr. Vlademir VISLIVIY - Ukraine National Technical University
Dr. Yang ZITONG - Wuhan University
Dr. Yoshio KANAZAKI - Tohoku University
Dr. Zongxian FENG - Xi`an Jiatong University

PHOTO GALLERY

İKSAD
ENSTİTÜSÜ
İKSAD
INSTITUTE

İKSAD
ENSTİTÜSÜ

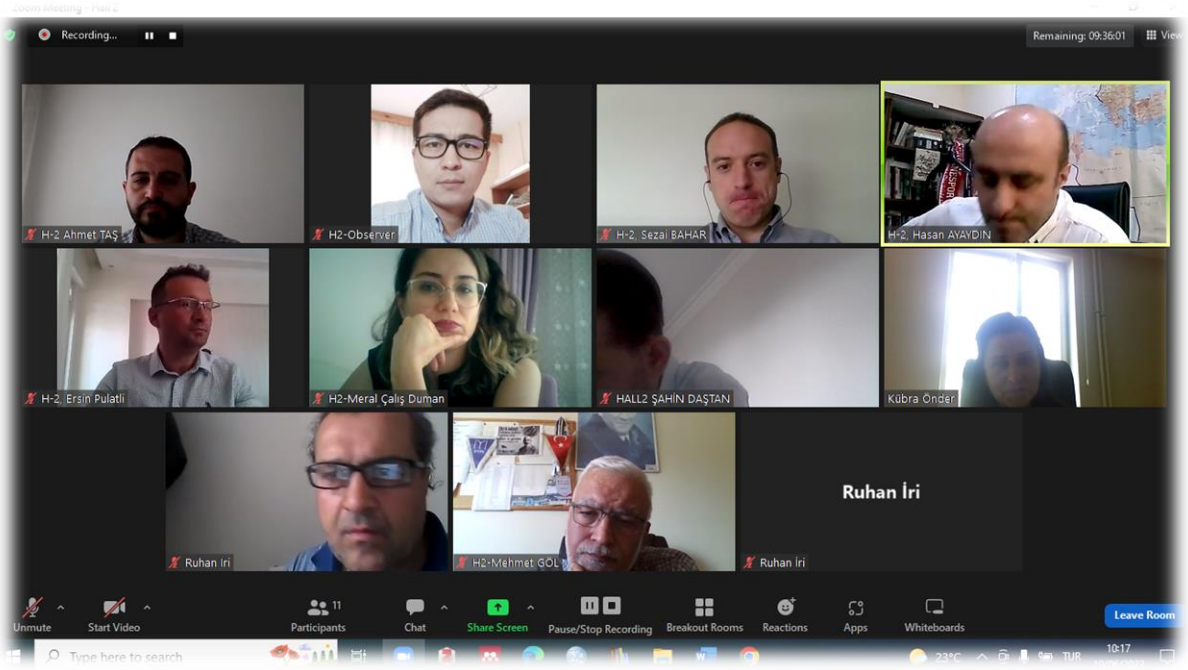
Recording...
Remaining: 09:36:01
H-2 Ahmet TAŞ
H2-Observer
H-2, Sezai BAHAR
H-2, Hasan AYAYDIN
H-2, Ersin Pulatli
H2-Meral Çalış Duman
HALL2 ŞAHİN DAŞTAN
Kübra Önder
Ruhan İri
Ruhan İri
H2-Mehmet GÖL
Ruhan İri
Unmute
Start Video
Participants
Chat
Share Screen
Pause/Stop Recording
Breakout Rooms
Reactions
Apps
Whiteboards
Leave Room

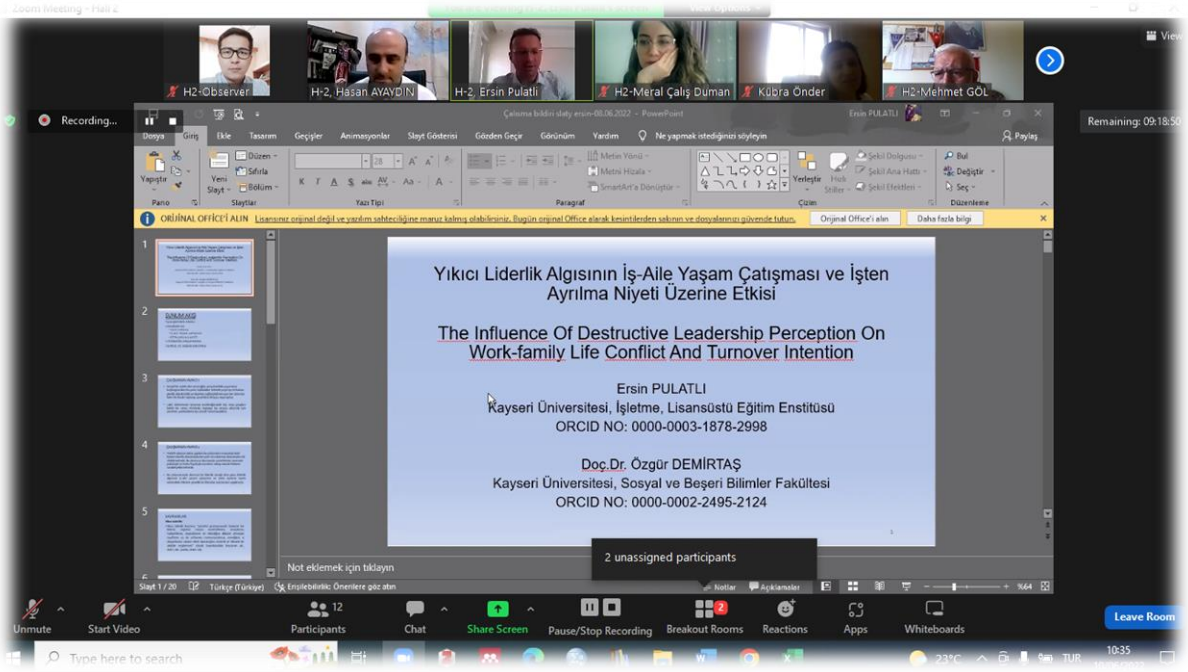
H2-Observer
H-2, Hasan AYAYDIN
H-2, Ersin Pulatli
H2-Meral Çalış Duman
Kübra Önder
H2-Mehmet GÖL
Recording...
Remaining: 09:18:50
Yıkıcı Liderlik Algısının İş-Aile Yaşam Çatışması ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkisi
The Influence Of Destructive Leadership Perception On Work-family Life Conflict And Turnover Intention
Ersin PULATLI
Kayseri Üniversitesi, İşletme, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
ORCID NO: 0000-0003-1878-2998
Doç.Dr. Özgür DEMİRTAŞ
Kayseri Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi
ORCID NO: 0000-0002-2495-2124
2 unassigned participants
Not eklemek için tıklayın
Unmute
Start Video
Participants
Chat
Share Screen
Pause/Stop Recording
Breakout Rooms
Reactions
Apps
Whiteboards
Leave Room

INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES, CHINA TO ADRIATIC - XIV

June 10-12, 2022
Kayseri, Turkey

CONGRESS PROGRAM

online & in-person

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062
Zoom Passcode: 141414

Participant Countries: 17 countries

Türkiye, Ukraine, Azerbaijan, Malaysia, Canada, USA, Nigeria, Algeria, Romania, Japan, Morocco, Italy, Pakistan, Indonesia, India, China, Oman

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Online sunum yapabilmek için https://zoom.us/join sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler - TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğini kullanabilmelisiniz.
- Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir.
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır.

Important, Please Read Carefully

- To be able to attend a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

***

Zoom'a giriş yapmadan önce lütfen örnekteki gibi salon numaranızı, adınızı ve soyadınızı belirtiniz
Before you login to Zoom please indicate your hall number, name and surname

exp. H-1, Mehmet ALI

11.06.2022 | in Person Presentations

Ankara Local Time: 10:^{00}–12:^{30}

Wyndham Grand Kayseri

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. M. Güneş AÇIKGÖZ

Authors	Affiliation	Presentation title
Res. Assist. Göksel TÜRKER	Gaziantep University	AN EVALUATION OF USA'S INDIRECT AND DIRECT INTERVENTIONS IN VIETNAM WAR WITHIN THE CONTEXT OF COLD WAR
Lect. Onur KORKMAZ **Prof. Dr. Alper ASLAN**	Erciyes University	MODELING THE RELATIONSHIP OF DEFENSE EXPENDITURES AND ECONOMIC GROWTH IN A RELIGIOUS PERSPECTIVE
Asst. Prof. Dr. Sevda KUŞKAYA	Erciyes University	THE RELATIONSHIP BETWEEN ENERGY AND ECONOMIC GROWTH IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: THE CASE OF TURKEY
Dr. Pelin GENÇOĞLU	Erciyes University	EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN HEALTH AND ECONOMIC GROWTH IN TERMS OF GLOBALIZATION IN TURKEY
Prof. Dr. Ünal İMİK **Dr. Öğr. Üyesi Uğur GÖKTAŞ**	İnönü Üniversitesi	THE USE OF CLIMATIC FEATURES AS A MEANS OF EXPRESSION IN OUR FOLK SONGS
Dr. Öğr. Üyesi Uğur GÖKTAŞ **Prof. Dr. Ünal İMİK**	İnönü Üniversitesi	DETERMINATIONS FOR BAĞLAMA LEARNING AND TEACHING
Doç. Dr. M. Güneş AÇIKGÖZ **Dr. Öğr. Üyesi Hayri Akbudak**	İnönü Üniversitesi	W. A. MOZART KV. 304 NO. 28 SONATA IN E MINOR FOR VIOLİN AND PIANO AN ANALIYSES ON
Dr. Öğr. Üyesi Hayri Akbudak **Doç. Dr. M. Güneş AÇIKGÖZ**	İnönü Üniversitesi	YALÇIN TURA 3 VALSE FOR VIOLİN AND PIANO AN ANALIYSES ON

10.06.2022 | SESSION-1 | HALL-1

Ankara Local Time: 10:^{00}–12:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Başak Işıl Alpar

Authors	Affiliation	Presentation title
Dr. Seyyid Ali ERTAŞ	Yozgat Bozok University	DETERMINING TURKEY'S PLACE AMONG G-20 COUNTRIES IN TERMS OF VARIOUS ECONOMIC INDICATORS: AN EMPIRICAL APPLICATION
Perihan Hazel Kaya **Neslihan Kurt**	Selçuk University	THE DEVELOPMENT OF FOREIGN BORROWING IN TURKEY FROM THE TANZIMAT PERIOD TO THE PRESENT
Asst. Prof. Dr. Alişan BALTACI	Yüksek İhtisas Üniversitesi	APPLYING CONTENT ANALYSIS METHOD IN CONSUMER BEHAVIOR RESEARCH
Asst. Prof. Dr. Alişan BALTACI	Yüksek İhtisas Üniversitesi	POLITICAL AND ECONOMIC ROLE OF TURKEY IN THE SCOPE OF THE RUSSIA UKRAINE WAR
Süleyman GEZGİN **Doç. Dr. Yunus AÇCI**	İskenderun Teknik Üniversitesi	İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN, GIDA FİYATLARI ÜZERİNE ETKİSİ
Dr. Öğretim Üyesi Rana DAYIOĞLU ERUL	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	VERGİ SUÇLARIYLA MÜCADELEDE OECD'NİN ON KÜRESEL İLKESİ
Sümeyye DEMİR	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	TARIM SEKTÖRÜNDE ÜRETİM PLANLAMASI ve TARIMSAL ÜRÜN İHRACATI
Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA **Dr. Selahattin Armağan VURDU**	Istanbul Aydın University	BELT AND ROAD INITIATIVE AND ITS IMPACT ON INTERNATIONAL TRADE
Doç. Dr. Başak Işıl Alpar	İstanbul Üniversitesi	INDEBTEDNESS OF DISADVANTAGED GROUPS IN A FINANCIALIZED WORLD
Dr. Süreyya Burcu Avcı **Prof. Dr. Hasan Nejat Seyhun**	Sabancı University University of Michigan Ross School	MALİ SORUNLAR VE BAĞIMSIZ DENETİM RAPORLARI

10.06.2022 | SESSION-1 | HALL-2

Ankara Local Time: 10:^{00}–12:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Hasan AYAYDIN

Authors	Affiliation	Presentation title
Asst. Prof. Dr. Meral ÇALIŞ DUMAN	Malatya Turgut Özal University	THE EFFECT OF THE INTERNET OF THINGS (IoT) ON HUMAN RESOURCES MANAGEMENT
Assoc. Prof. Dr. Özgür DEMİRTAŞ **Ersin PULATLI**	Kayseri University	THE INFLUENCE OF DESTRUCTIVE LEADERSHIP PERCEPTION ON WORK- FAMILY LIFE CONFLICT AND TURNOVER INTENTION
Hakan Tahiri MUTLU **Ahmet TAŞ**	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Gümüşhane Üniversitesi	E-TİCARET FİRMALARININ INSTAGRAM PAYLAŞIMLARININ İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ
Lect. Sezai BAHAR **Assoc. Dr. Aşkın ÖZDAĞOĞLU**	Manisa Celal Bayar University Dokuz Eylül University	ANALYZING THE IMPORTANCE OF INFORMATION TECHNOLOGY FACTORS ON SUPPLY CHAIN PERFORMANCE
Assoc. Prof. Dr. Ruhan İRİ	Niğde Ömer Halisdemir University	A RESEARCH AFTER THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS ON THE OPINIONS OF UNIVERSITY STUDENTS ON THE TRANSITION FROM DISTANCE EDUCATION TO FORMAL EDUCATION IN NIĞDE AND ITS REGION
Şerife SEZER **Assoc. Prof. Dr. Kübra ÖNDER**	Burdur Mehmet Akif Ersoy University	SOCIO-ECONOMIC FACTORS AFFECTING CONSUMERS' ONLINE SHOPPING DECISION: THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS
Assoc. Prof. Dr. Kübra ÖNDER **Assoc. Prof. Dr. Muhammet ŞAHİN**	Burdur Mehmet Akif Ersoy University Gümüşhane University	THE EFFECT OF TAXES APPLIED TO SMOKING ON SMOKING HABITS OF CONSUMERS: LOGISTICS REGRESSION MODEL
Şahin DAŞTAN **Dr. Öğr.Üyesi Mehmet GÖL**	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	COVID – 19 PANDEMI SÜRECINDE MUHASEBE MESLEĞINDE DIJITALLEŞME SORUNSALI
Prof. Dr. Hasan AYAYDIN	Gümüşhane University	A RESEARCH ON THE PROBLEMS THAT BUSINESSES EXPERIENCE IN INVESTMENT AND CAPACITY DURING THE PANDEMIC PROCESS
Prof. Dr. Hasan AYAYDIN	Gümüşhane University	HOW READY ARE TURKISH FIRMS FOR DIGITAL TRANSFORMATION?

10.06.2022 | SESSION-1 | HALL-3

Ankara Local Time: 10:^{00}–12:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Lect. Hüseyin GÖKTAŞ

Authors	Affiliation	Presentation title
Prof. Dr. Midrabi Cihangir DOĞAN **Büşra USTA**	Marmara University	DETERMINING TEACHER'S OPINIONS ON THE HAREZMİ EDUCATION MODEL
Gökhan YAĞIZ **Assoc. Prof. Dr. Menekşe Seden TAPAN BROUTİN**	Bursa Uludağ University	AN INVESTIGATION OF SEVENTH GRADE STUDENTS' TRANSITION PROCESSES BETWEEN MULTIPLE REPRESENTATIONS IN ALGEBRA
Zeynep TOK **Assoc. Prof. Dr. Menekşe Seden TAPAN BROUTIN** **Assoc. Prof. Dr. Çiğdem ARSLAN**	MEB Uludağ University	INVESTIGATION OF THE PROCESS OF INSTRUMENTAL GENESIS OF 11TH GRADE STUDENTS ON THE GRAPHS OF QUADRATIC FUNCTIONS
Lect. Hüseyin GÖKTAŞ **Doç. Dr. Emre KUZUGÜDENLİ**	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	DETERMINING THE PERMANENTITY OF NATURE EDUCATIONS ATTENDED BY STUDENTS WITH PHYSICAL DISABLED
Lect. Hüseyin GÖKTAŞ **Doç. Dr. Emre KUZUGÜDENLİ**	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	THE EFFECT OF NATURE EDUCATION ON THE PLANT BLINDNESS LEVELS OF HEARING-IMPROVED STUDENTS
Arş. Gör. Esra ERDOĞAN **Doç. Dr. Çiğdem ARSLAN**	İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi	EXAMINATION OF SECONDARY SCHOOL 5TH GRADE MATHEMATICS TEXTBOOK IN THE LIGHT OF MATHEMATICAL LITERACY OF THE NATURAL NUMBERS UNIT
Bayram Yılmaz	University of Nevşehir Hacı Bektaşi Veli	THE METAPHORIC PERCEPTION INTENDED FOR THE CONCEPT OF TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS BY THE LECTURERS WORKING FOR TÖMER UNIVERSITY OF ERCIYES
Prof. Dr. Banu Yazgan İnanç **Şeyma Serinkaya** **Begüm Eser**	Toros University	INVESTIGATION OF ATTACHMENT STYLES AND UNIVERSITY LIFE ADAPTATION AND LONELINESS LEVELS IN FIRST-YEAR UNIVERSITY STUDENTS
Öğr. Gör. Dr. Rukiye ARSLAN	Batman Üniversitesi	DUYU EĞİTİMİ KONUSUNDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

10.06.2022 | SESSION-1 | HALL-4

Ankara Local Time: 10:^{00}–12:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK

Authors	Affiliation	Presentation title
Prof. Dr. Kemal TİMUR **Zübeyde TANIRLI**		A LIFE EMPLOYED WITH A NOVEL: PEYAMİ SAFA
Lect. Dr. Şule Düzdemir **Assoc. Prof. Dr. Özge Can**	Dokuz Eylül University	MENTAL PROCESSING IN READING POETRY: HYPOTHETICAL TITLES IN THE FRAMEWORK OF SCHEMA THEORY
Res. Assist. Rabia Elif Özcan Beydemir	Boğaziçi University	THE CARNIVAL OF THE SINGLE: DECENTRALIZATION OF MULTIPLICITY AS A POSTMODERN TECHNIQUE FROM ORAL LITERATURE TO MODERN WORKS
Lect. Dr. Gülhanım Bihter YETKİN	Ordu University	AMERICA, AS A CRITICISM OF CAPITALISM IN MAYAKOVSKY'S BROOKLYN BRIDGE
Arş. Gör. Dr., E. Candan İri	SDÜ	AN ADAPTATION JOURNEY TO HALDUN TANER'S PLAY AYIŞIĞINDA ŞAMATA FROM HIS STORY AYIŞIĞINDA "ÇALIŞKUR"
Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	SOME RECOMMENDATIONS OF YUNUS EMRE TO TODAY'S PEOPLE
Cafer GARİPER	SDÜ	ABDÜLHAK HÂMİT KARŞISINDA NÂZIM HİKMET
Gulshan Mammadli	Azerbaijan University of Languages	READER-TEXT-AUTHOR INTERACTION IN UNDERSTANDING OF POETIC TEXTS
Firuzə Məmmədova	Leading research of the "Keshikchidagh" State historical and cultural reserve	Mesopotamian art - in Keshikchidagh

10.06.2022 | SESSION-1 | HALL-5

Ankara Local Time: 10:^{00}–12:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL

Authors	Affiliation	Presentation title
Dr. Samet YÜCE	Kastamonu University	ANALYSING THE DYNAMICS OF THE UK'S GROWING RELATIONS WITH THE GULF/GULF COUNTRIES IN THE POST-ARAB SPRING
Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL	Istanbul Technical University	ASSESSING THE UKRAINIAN CONFLICTS VIA PARADOXICAL ENERGY TRILEMMA
Asst. Prof. Dr. Emre SAVUT	Burdur Mehmet Akif Ersoy University	A PUBLIC POLICY ANALYSIS FOR ELECTORAL LEGISLATION CHANGES IN TURKEY
Doç. Dr. Demokaan DEMİREL **Gizem KABASAKAL**	Kocaeli University	HOW CAN SMART TRANSPORTATION SYSTEMS BE USED IN METROPOLITAN CITIES?: THE CASE OF ISTANBUL METROPOLITAN MUNICIPALITY
Res. Asst. Abdulbaki KINSÜN	Bingöl Üniversitesi	AS AN EXAMPLE OF VOCATIONAL STRATIFICATION TEACHER-STUDENTS RELATIONSHIP
Hülya ÖZKAN **Taner KILIÇ**	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	FACTORS AFFECTING THE DISTRIBUTION OF CAFES IN KADIKOY (ISTANBUL)
Res. Asist. Dr. Zeynep Benan Dondurucu	Kocaeli University	AN ANALYSIS OF ONLINE BRAND COMMUNITIES: STARBUCKS TURKEY AND KAHVE DUNYASI INSTAGRAM FOLLOWERS SAMPLE
Res. Asst. Aslı Kılıç **Lect. Yavuz Selim Balcıoğlu** **Prof. Dr. Gökhan Özer**	Gebze Teknik Üniversitesi	FIRM BANKRUPTCY PREDICTION: COMPARATIVE ANALYSIS WITH NEURAL NETWORKS
Asst. Prof. Dr. Hatice Nur GERMİR	MCBU	OUTLOOK OF THE BANKING SECTOR IN THE TURKISH WORLD AND ITS DEVELOPMENTS: THE CASE OF AZERBAIJAN AND TURKEY BANKING SECTORS

10.06.2022 | SESSION-2 | HALL-1

Ankara Local Time: 13:^{00}–15:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Yunus Emre TANSÜ

Authors	Affiliation	Presentation title
Öznur HOCAOĞLU	Dokuz Eylül University	THE ACTIVITIES OF HYPOCRITES IN THE BATTLES SUBJECTED TO THE REVELATION AND THE ATTITUDE OF THE PROPHET MUḤAMMED TOWARDS HYPOCRITES
Merve ATAR	Gaziantep Üniversitesi	SİBİRYA'NIN ORMAN İNSANLARI: DOLGANLARIN DİNİ YAŞANTISINA DAİR BİR İNCELEME
Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ **Mehmet KIRMIZIGÜL**	Gaziantep University	TOY TRADITION OF TURKS AND ITS EFFECTS
Asst. Prof. Dr. RAZİYE PEKŞEN AKÇA	Kayseri University	HUMAN MILK BANKİNG
Ayşe KORAMŞA **Assoc. Prof. Dr. Kemal YAMAN**	Mersin University	ANALYSIS OF THE FINANCIAL PERFORMANCE OF PRIVATE GERMAN CLINICS WITH THE PROMETHEE METHOD - BEFORE AND AFTER COVID-19
Tuba ŞAKAR **Assoc. Prof. Dr. Kemal YAMAN**	Mersin University	COMPARISON OF LOGISTICS REGRESSION ANALYSIS METHOD AND THE ALTMAN MODEL FOR ESTIMATING THE RISK OF BANKRUPTCY OF INSURANCE COMPANIES TRADED ON THE BORSA ISTANBUL
Fatma ŞENOL **İpek Kaştaş Uzun** **Gülcan Bulut** **Meltem Kıvılcım**	Izmir Institute of Technology Dr.Behcet Uz Child Disease and Pediatric Surgery Training and Research Hospital,	CHILDREN's PERCEPTIONS OF THEIR NEIGHBORHOODS: 7-12 age groups in two neighbourhoods
Fatma ŞENOL **Serap ŞAHİN** **Burcu ŞENTÜRK**	Izmir Institute of Technology Ege Üniversitesi	NEIGHBORHOOD DIFFERENCES IN THE PERCEPTIONS ABOUT CHILDREN "OUTSIDE": Two neighbourhoods in Izmir
Ahmad Jawid HAQYAR **Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt CAMGÖZ**	Bursa Teknik Üniversitesi	AFGAN GÖÇMENLERİN SOSYOKÜLTÜREL UYUMLARININ İŞ TATMİNİNE ETKİLERİ: BURSA İLİ ÖRNEĞİ
Hayati ARSLAN **M. Behzat TURAN** **Hakkı ULUCAN**	Erciyes Üniversitesi	TAKIM SPORLARINDA GÖREV YAPAN HAKEMLERİN COVİD 19 HASTALIĞINA YAKALANMA KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

10.06.2022 | SESSION-2 | HALL-2

Ankara Local Time: 13:^{00}–15:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Serdar SAYGILI

Authors	Affiliation	Presentation title
Lect. Dr. Ali KOÇ **Assoc. Prof. Dr. Fahrettin GEÇEN**	Kahramanmaraş Sütçü İmam University İnönü University	METAPHOR AS A CONTEMPORARY ART STRATEGY
Assoc. Prof. Dr. Fahrettin GEÇEN **Lect. Dr. Ali KOÇ**	İnönü University Kahramanmaraş Sütçü İmam University	SOME ABSTRACT PAINTINGS BY FERRUH BAŞAĞA HAVE CUBIST AND FUTURIST INFLUENCES
Emre YILDIZ **Asst. Prof. Dr. Nisa Gökden KAYA** **Assoc. Prof. Dr. Hüseyin MERTOL**	Gaziosmanpaşa University Hitit University	READING OF A MOVIE ON IMMIGRATION FROM TURKEY TO GERMANY: THE FILM “GERMANY”
Oğuzhan YAMAN **Assoc. Prof. Dr. Hüseyin MERTOL** **Asst. Prof. Dr. Nisa Gökden KAYA**	Gaziosmanpaşa University Hitit University	A GEOGRAPHICAL EXAMINATION OF THE FILM “ZUGURT AGA”
Doç. Dr. Serdar SAYGILI	Erciyes University	LIFE AND DEAT IN DIALOGUE THE APOLOGY OF SOKRATES
Asst. Prof. Dr. Tuba Nur Olğun	Fırat University	EXAMINATION OF CULTURE-SPACE RELATIONSHIP IN HISTORICAL STREETS WITHIN THE CONTEXT OF CONSERVATION
Lect. Dr. Özlem KUM	Tokat Gaziosmanpaşa University	THE EVALUATION OF BÜLENT ERKMEN CINEMA AND THEATER POSTERS BETWEEN 1986-1993 ACCORDING TO ERWIN PANOFSKY'S ICONOGRAPHIC AND ICONOLOGICAL CRITICAL METHOD
Moses Adeolu AGOI **Oluwakemi Racheal OSHINOWO**	Lagos State University of Education, Nigeria	CYBERNATION: IMPLICATION FOR SCHOOL ADMINISTRATORS
Bagırova Tamilla Ali kızı	Azerbaijan State Pedagogical University	ACTIVITY AS A TYPE OF BEYING
Dr. Öğr. Üyesi Ferhat Zengin	İstanbul Gelişim Üniversitesi	ISAAC ASIMOV’UN ÜNLÜ ÜÇ ROBOTİK YASASI ÜZERİNDEN İNSAN VE YAPAY ZEKA ETKİLEŞİMİNE SİNEMASAL BİR BAKIŞ: FINCH FİLMİ ÖRNEĞİ
Əhmədova Yeganə Mehman qızı	Gəncə Dövlət Universiteti.	XIX ƏSRİN ORTALARINDA İNZİBATİ İSLAHATLAR VƏ ŞİMALİ AZƏRBAYCANIN SOSİAL TƏBƏQƏLƏRİ

10.06.2022 | SESSION-2 | HALL-3

Ankara Local Time: 13:^{00}–15:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Ananda Majumdar

Authors	Affiliation	Presentation title
Ananda Majumdar	The University of Alberta, Canada	EDUCATIONAL INTERNATIONALISM BETWEEN TWO IDEOLOGIES
K.R.Padma **K.R.Don**	Sri Padmavati Mahila Visvavidyalayam (Women's) University, Bharath University, India	DISRUPTION IN EDUCATIONAL SYSTEM DUE TO COVID-19: MANAGEMENT STRATEGIES FOR SUSTAINABILITY
Mohammad Ahsan, **Shibili Nuhmani,** **Mohammad Firoz Ali, Israr Ali**	Imam Abdulrahman Bin Faisal University, KSA. Fiji National University, FIJI. Shri Jagdish prasad Tibrewala University, India.	PHYSICAL ACTIVITY AND SEDENTARY BEHAVIOR AMONG UNIVERSITY STUDENTS AND THEIR ASSOCIATION WITH MENTAL HEALTH
Deepanjali Mishra	School of Humanities KIIT University, India	WOMEN EDUCATION AND ITS CHALLENGES: AN ASIAN PERSPECTIVE
Hayat AHAMAD	Banaras Hindu University Varanasi, India	SOCIOLOGICAL STUDY OF THE EDUCATIONAL STATUS OF MUSLIM WOMEN IN RURAL INDIA: WITH SPECIAL REFERENCE TO JAUNPUR DISTRICT
Yanyan Wang **Larisa Nikitina**	University of Malaya, Malaysia	DESIGNING AND TESTING A Q-SAMPLE ON EPISTEMIC BELIEFS OF CHINESE LEARNERS OF ENGLISH
Moses Adeolu AGOI **Solomon Abraham UKPANAH**	Lagos State University of Education, Lagos Nigeria	DEEP LEARNING MACHINE: ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR MODERN DAYS
Moses Adeolu AGOI **Oluwakemi Racheal OSHINOWO**	Lagos State University of Education, Lagos Nigeria	ETHNICS, LAWS AND POLICIES FOR ACADEMIC DATA PRIVACY AND SECURITY: IMPLICATION FOR SCHOOL MANAGERS
Olena Panchenko	Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine	GRAMMAR FEATURES OF ADVERTISING TEXTS
KHUSHI BAJPAI	Symbiosis Law School. Noida	SOCIAL SCIENCE ISSUES CHALLENGES IN REMOTE EDUCATION IN INDIA

10.06.2022 | SESSION-2 | HALL-4

Ankara Local Time: 13:^{00}–15:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Kanako Tokino

Authors	Affiliation	Presentation title
Prof. PhD. Danae Duana Avila **Prof. Dr. Tirso Javier Hernández Gracia**	Universidad Autónoma del Estado de Hidalgo, Mexico	FOREIGN DIRECT INVESTMENT AN ALTERNATIVE OF COMPETITIVENESS AT THE REGIONAL LEVEL IN MEXICO
Kanako Tokino	Nagoya University, Japan	THE RELATIONSHIP BETWEEN CAREER AND JAPANESE LANGUAGE ACQUISITION OF MYANMARESE TECHNICAL INTERN TRAINEES IN THE NURSING CARE OCCUPATION
Mustafa Mohammad Alalawneh	Khazar University, Azerbaijan	NEXUS RELATIONSHIP BETWEEN FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND UNEMPLOYMENT IN THE 6 COUNTRIES OF MENA: PANEL DATA EVIDENCE
Ali Umar Ahmad **Jagan Jeevan** **Siti Marsila Mhd Ruslan**	Universiti Malaysia Terengganu, Malaysia	ASYMMETRIC INFLUENCE OF A KUZNETS CURVE FOR TRANSPORTATION AND THE ENVIRONMENT IN NIGERIA
Dr.C.Vijai **Dr.M.Uma Raman** **Dr.Worakamol Wisetsri**	Vel Tech Rangarajan Dr.Sagunthala R&D Institute of Science and Technology, India Rajalakshmi Engineering College Chennai, INDIA King Mongkut's University of Technology North Bangkok, THAILAND	STUDY OF TREND IN DIGITAL MARKETING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DIGITAL MARKETING
BOUKHEDIMI Chems Eddine	University of Tizi Ouzou, Algeria	THE COMPETITIVENESS OF TESLA CARS IN THE CHINESE ELECTRIC VEHICLE MARKETS
Dr Muhammad Faisal **Sabeeha Hamza Dehham**	Sindh Madressatul Islam University, Pakistan University of Babylon, Iraq	DIGITIZATION IMPROVEMENT AND BELONGING OF IMITATION ASTUTENESS ON FIRMS' EXPLORE AND DEVELOPMENT – COMPUTERIZATION OR INTENSIFICATION, TRAVELING AROUND OR UTLIZATION
Advika Devanshi	Symbiosis Law School, Noida	DECADE AFTER DECADE
Sorina CORMAN	Lucian Blaga University of Sibiu, Romania	THE PLAN FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL SERVICES IN RURAL COMMUNITIES IN ROMANIA
Rupal Devi	BPS University of women, India	HUMAN TRAFFICKING

10.06.2022 | SESSION-2 | HALL-5

Ankara Local Time: 13:^{00}–15:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka

Authors	Affiliation	Presentation title
Silva Ibrahimi **Valbona Habili Sauku** **Dott.Ervin Ibrahimi**	Albanian University, Albania Area Vasta 2 Cooss, Italy	PERSONALITY ORGANIZATION AND EMOTIONAL INTELLIGENCE AS RECOVERY ASSETS IN LIFE-CHANGING CONTEXTS
Valbona HABILI SAUKU **Silva Ibrahimi** **Dott. Ervin Ibrahimi**	University of Tirana, Albania Area Vasta 2 Cooss, Italy	THE 5+1' C AND LIFE SKILLS FOR A POSITIVE IDENTITY DEVELOPMENT
Rui-ting Zhang **Yu Liu**	Beijing University of Chinese Medicine, Beijing, China	INVESTIGATION ON CURRENT SITUATION OF INFORMATION SERVICE OF TRADITIONAL CHINESE MEDICINE BASED ON INTERNET
Major Gheorghe GIURGIU **Prof. dr. Manole COJOCARU**	Deniplant-Aide Sante Medical Center, Biomedicine, Bucharest, Romania Titu Maiorescu University,	A LINK BETWEEN GUT MICROBIOTA AND ALZHEIMER'S DISEASE: IMPACT OF NEUROPOLEN
Ouassila Riouchi, Faid El Madani , Ali Skalli , Mustapha Akodad , Abdelmajid Moumen **Hanane Ait Hmeid, Ghizlane Azizi, Hicham Guedari and Mourad Baghour**	Mohamed 1st University, Morocco	QUANTITATIVE STUDY OF THE DINOFLAGELLATE GENUS PROTOPERIDINIUM (DINOPHYCEAE) FROM THE MEDITERRANEAN LAGOON OF NADOR
Dr. Sanskriti Mishra **Ms. Anu B** **Ms. Bhumika Sharma**	Sharda University, India	MONETARY COMPENSATION IN MARINE ENVIRONMENT DAMAGE- ISSUES AND CHALLENGES IN INDIA
Prof. Dr. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka	University of Zululand, South Africa	STRENGTHENING INTERACTIONS FOR SOCIAL COHESION THROUGH INDIGENOUS MUSIC: THE CASE OF LEBOWA MUSICAL ARTS
OLASEYO Toyosi **ADELEKE Olasunkanmi Roland** **KOLAWOLE Adebayo Akinjoye** **AYODELE Oluwagbemiga Ebenezer**	Adekunle Ajasin University, Nigeria	SELF EFFICACY AND SELF ESTEEM AS PREDICTORS OF GLOSSO-PHOBIA AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS OF ADEKUNLE AJASIN UNIVERSITY, AKUNGBA AKOKO, ONDO STATE

10.06.2022 | SESSION-3 | HALL-1

Ankara Local Time: 16:^{00}–18:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Dr. Chandrasekharan Praveen

Authors	Affiliation	Presentation title
K. Husna Hamza Prof. Afaq Ahmad Prof. D. Nirmal Dr. Nasser Tarhuni Dr. Medhat Awadalla	Karunya Institute of Technology Coimbatore, India	NOT GATE REALIZATION USING GAN HEMT GRADED CHANNEL TECHNOLOGY
Dr. Chandrasekharan Praveen	Thiruvallam, Trivandrum, Kerala, India	APPS, MULTIMEDIA AND LEARN-ON-DEMAND FOR DEVELOPING ENGLISH LANGUAGE COMPETENCE- A MINOR STUDY
M. K. GANESHAN Dr. C. VETHIRAJAN	Alagappa University, India	DIVERSITY, EQUITY, AND INCLUSION IN THE WORKPLACE IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT
Vera KRISHER Rui ISIDORO Marinez XAVIER	Polytechnic İnstitute of Beja, Portugal.	THE LEGAL (IN)SECURITY OF FOREIGN WORKERS
Alla KASYCH	Kyiv National University of Technologies and Design Kyiv, Ukraine	THREATS TO THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE GLOBAL ECONOMY DURING THE PERIOD OF MILITARY AGGRESSION
Lanke B. Awomailo Johnson O. AYENI Oluyemi O.A. ADEKUNLE	YABA COLLEGE OF TECHNOLOGY, Nigeria	RELATIONSHIP BETWEEN PRESENTEEISM AND ABSENTEEISM; MEDIATING EFFECT OF EMPLOYEE ENGAGEMENT
Sadeem Alkanhal Reem Alyousef Raghad Alsubaie Sara Albrahim Sheikha Alhelal Khaled	Prince Sattam bin Abdulaziz University, Saudi Arabia	ACCOUNTING PROFESSIONAL QUALIFICATIONS: EMPIRICAL STUDY AMONG ACCOUNTING PRACTITIONERS
Omar Yaslam AL-Naqeeb, Khalaf Ahmad AL-Awlaqi, Mishari Adel Alsuwailem, Mohammed Abdullah Al-Mutiry, Mohammed Hasan Al Kaban, Saleh Hadi Alamer, Khaled Salmen Aljaaidi	Prince Sattam bin Abdulaziz University, Saudi Arabia	THE IMPACT OF AUDIT QUALITY AND FIRM CHARACTERISTICS ON CAPITAL STRUCTURE: EMPIRICAL STUDY IN SAUDI ARABIA
Abderrazak EL KHAIR, Noura DAHBI, Khadija CHEFFI, Abderraouf HILALI, Jalal TALBI	Hassan First University of Settat, Morocco	CHARACTERIZATION OF MARITAL BEHAVIORS WITHIN THREE MOROCCAN POPULATIONS : GEOGRAPHIC ENDOGAMY AND CONSANGUINITY
Sarah Ibrahim Aldukhayni , Boshra Khaled Almousa, Wejdan Nabil AlDumijan, Noura Fahad Aldoussary, Hessah Mohammad Abalhassan, Khaled Salmen Aljaaidi	Prince Sattam bin Abdulaziz University, Saudi Arabia	FEMALE DIRECTORS AND FIRM PERFORMANCE IN SAUDI ARABIA: EMPIRICAL INVESTIGATION

10.06.2022 | SESSION-3 | HALL-2

Ankara Local Time: 16:^{00}–18:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Dr. Vaishali Krishna

Authors	Affiliation	Presentation title
Dr. Vaishali Krishna	Jawaharlal Nehru University, India	RECENT POLITICAL CRISIS IN KAZAKHSTAN: IMPLICATIONS FOR RELATIONS WITH RUSSIA
Oni Julius Kayode, Ayaogu, Chiagolum E. & Alabi, Yinusa	Nigeria Police Academy	MANAGING NATIONAL SECURITY IN THE NORTH EAST GEO-POLITICAL ZONE OF NIGERIA: ISSUES AND CHALLENGES
Tahir Qureshi	Jawaharlal Nehru University, India	INTERNATIONAL WATERCOURSES: CONFLICT AND COOPERATION BETWEEN INDIA AND PAKISTAN
Dewa Safi	Jawaharlal Nehru University, India	INDİA-AFGHANİSTAN POLİTİCAL RELATİONS
Ivana Tonković Pražić **Kristina Devčić**	Polytechnic Nikola Tesla in Gospić, Republic of Croatia	THE INFLUENCE OF COVID-19 ON CONSUMER SPENDING PRIORITIES AND HABITS: EVIDENCE FROM THE REPUBLIC OF CROATIA
Jadranka Skorin-Kapov **Darko Skorin-Kapov**	Stony Brook University, USA Adelphi University, USA	AVOIDING JURISDICTION: LOCAL GOVERNMENT VERSUS STATE BODIES
Poonam Pant **Sarita**	Shoolini University, Solan (HP), India	ROAD SAFETY VIS-À-VIS LEGAL DEVELOPMENTS IN INDIA
Favour C. Uroko	University of Nigeria	ABSENCE OF JUSTICE AND JUNGLE JUSTICE: A NIGERIAN READING OF I KINGS 21:1-15
Dr. Sharanpal Singh **Shilpi Goyal**	Maharishi Markandeshwar (Deemed to be University), India	COUPLİNG OF AESTHETİCS AND POLİTİCAL ECONOMY: A JAMESONİAN CRİTİQUE

10.06.2022 | SESSION-3 | HALL-3

Ankara Local Time: 16:^{00}–18:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Dr. FETTOUCH Houari

Authors	Affiliation	Presentation title
Clyeerandyclara Joseph Christian Charles Chrisper	Keningau Vocational College, Malaysia	USING CANISTEL, A RARELY KNOWN TROPICAL FRUIT, AS THE MAIN INGREDIENT OF ICE-CREAM FOR LOCAL COMMUNITY
Joy Maylyrinzia Jabli Nur Adibah Mohd Kifli Nur Syahirah Sardi Audrey Aurora Witer	Keningau Vocational College	THE POTENTIAL BENEFITS OF BINUANG TEA FOR NEW MOTHERS
Adam Aizuddin Dayang Nurabiatul Shirley Angela Kimnik Kimkin	Keningau Vocational College	LIMPASU SAUCE: HEAT UP YOUR MEALS WITH EXOTIC HOT SAUCE
Dr. FETTOUCH Houari	University of Mostaganem, Algeria	GROWTH OF THE SOLUTIONS OF SOME LINEAR DIFFERENTIAL EQUATIONS IN THE COMPLEX DOMAIN
Yahaya Shagaiya Daniel	Kaduna State University, Nigeria	EFFECT OF CHEMICAL REACTION ON EMHD NANOFLUID FLOW TOWARD A VERTICAL MEDIA
Nassima RIOUCHI Oussama RIOUCHI Mohamed ABOU-SALAMA Mohamed LOUTOU	Mohamed 1st University, Morocco	KINETIC MODELING OF THE FORMATION OF CLAYS ACCORDING TO THEIR COMPOSITION AND THEIR MORPHOLOGY
Ounis Hadj Mohamed Ounis Abelhafid	University of Mostefa Ben Boulaid Batna 2 53, Algeria	PERFORMANCE AND EFFICIENCY OF A COMBINED PASSIVE LRB-FPS SYSTEM IN MITIGATING THE SEISMIC RESPONSE OF A LOW-RISE BUILDING
Mosab SAKKAY Anas EL MAAKOUL Said SAADEDDINE	University of Hassan II Casablanca, Morocco	ENGINEERING/NUMERICAL STUDY OF HEAT PIPE : INVESTIGATION OF BEHAVIOR AND RELIABILITY OF VISCOUS MODELS
Usman Lawal Usman Sushmita Banerjee Nakshatra Bahadur Singh	Sharda University, Greater Noida, India Umaru Musa Yar'adua University, Katsina- Nigeria	SUSTAINABLE REMOVAL OF HEXAVALENT CHROMIUM FROM CONTAMINATED WATER USING MAGNETITE (FE 3 O 4) MODIFIED WITH EXTRACTED SHRIMP SHELLS CHITOSAN
RAID FEKHREDDINE MEKNASSI JÓZSEF GÁBOR BÉRES LUKÁCS ZSOLT	John von Neumann University, Hungary	ANALYTICAL CALCULATION TO DITERMINE THE STRAIN DISTRIBUTIONS IN PLANE TENSILE TEST

10.06.2022 | SESSION-3 | HALL-4

Ankara Local Time: 16:^{00}–18:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Valentina MARINESCU

Authors	Affiliation	Presentation title
Muniza Javed **Dr. Asma Seemi Malik** **Sheeza Bashir**	Lahore College for Women University, Pakistan	LIVED EXPERIENCES AND CHALLENGES OF FOOD ALLERGIC PEOPLE IN PAKISTAN
Kalpana Singh	Ranchi University	REVISITED ROLE OF WOMEN IN RECESSION: AN ECOFEMINIST PERCEPTIONS
Prof. Dr. Valentina MARINESCU	University of Bucharest, Bucharest, Romania	CHALLENGES FOR ROMANIAN PRIMARY AND SECONDARY ONLINE EDUCATION DURING THE COVID 19 PANDEMICS
Dr. Gangesh Shah Gondwana	Banaras Hindu University	HISTORY AND LEGENDS OF ORIGIN OF THE KOITOORS
K.R.Padma **K.R.Don**	SriPadmavatiMahilaVisvaVidyalayam (Women's) University	DIGITAL TRANSFORMATION SIGNIFICANTLY SHOWED POSITIVE EFFECT ON MENTAL HEALTH OF STUDENTS DURING PANDEMIC
Ananda Majumdar	The University of Alberta	COVID-19-EPIDEMIC: HINDUISM AND THE ARRANGEMENT OF THE LAST RITES
Prerna Singla	-	HONORABLE MR. JUSTICE T. S. THAKUR
Mohamed Kouighat **Hafida Hanine** **Mohamed El Fechtali,** **Abdelghani Nabloussi**	University Moulay Slimane, Morocco	NEW GENETIC VARIABILITY INDUCED BY CHEMICAL MUTAGENESIS IN MOROCCAN SESAME
Kamel Maaloul **Lejdel Brahim**	El-Oued University, Algeria	COMPARATIVE STUDY ON HUMAN ACTIVITY RECOGNITION APPLICATIONS USING DIFFERENT MACHINE LEARNING ALGORITHMS
Assoc. Prof. Francis O. Olaniyi	Adekunle Ajasin University, Nigeria	PARTICIPATION AND EXPERIENCE OF ADULT LEARNERS IN DISTANCE LEARNING PROGRAMMES OF NATIONAL OPEN UNIVERSITY, OYO STATE STUDY CENTRE, NIGERIA

10.06.2022 | SESSION-3 | HALL-5

Ankara Local Time: 16:^{00}–18:^{30}

Zoom Meeting ID: 832 1619 0062 / Passcode: 141414

HEAD OF SESSION: Favour C. Uroko

Authors	Affiliation	Presentation title
Abdramanova Kyzzbhibek Jansugirova Zhainagul	"Nazarbayev Intellectual schools" Nur-Sultan, Kazakhstan	THE IMPACT OF TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP TO STUDENTS' ACHIEVEMENT
Elfrida Ratnawati, Sugeng Supartono, Meta Indah Budhianti, Yulia Fitriliani	Universitas Trisakti, Indonesia	DISTRIBUTION OF TRADITIONAL LEGACY TO CHILDREN ACCORDING TO BILATERAL SYSTEM IN JAVA INDONESIA REGION
Dr. Mina Miroslavova Pencheva Dr. Georgi Rusinov David Roberto Baruh	Medical University of Plovdiv, Plovdiv, Bulgaria "Sveti Georgi"Ltd-Plovdiv, Bulgaria. Sofia University & St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria.	COVID-19 - DEVELOP NERVE DAMAGE
Wen Xiaojing Halina Falfushynska Igor Korsun Maryna Monchuk	Hanshan Normal University, China Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine	INTERDISCIPLINARY LINKS BETWEEN BOTANY AND PHYSICS IN THE FORMATION OF RESEARCH SKILLS OF FUTURE PHYSICS TEACHERS
Nedeljko M. Milanović	University of Kragujevac, Serbia	PARENTS' EDUCATIONAL STYLE AND THEIR VIEWS ON THE QUALITY OF INDIVIDUAL COOPERATION WITH A TEACHER IN A MODERN SCHOOL
Adhy Firdaus Aep Saefullah Ekky Noviar Yandi Asmana	STIE GANESHA College of Economics, Indonesia	EDUCATION AND TRAINING THAT INFLUENCES TEACHERS PROFESSIONALISM
Rawabi Abdullah AlTamimi, Sarah Saud Altamimi, Razan Abdullah Alkhouraye, Maha Ibrahim Alkulib, & Khaled Salmen Aljaaidi	Prince Sattam bin Abdulaziz University	THE IMPACT OF ELECTRONIC ACCOUNTING INFORMATION SYSTEM ON DECISION MAKING: AN INVESTIGATION AMONG ACCOUNTING PRACTITIONERS
Favour C. Uroko	University of Nigeria	CHEATING THE HIRELING IN NIGERIA: WHITHER LEVITICUS 19:13
Naima Rizwan		EFFECT OF EXTERNAL ENVIRONMENT ON MANAGEMENT STYLES

CONTENT

SYMPOSIUM ID	**I**
SCIENTIFIC COMMITTEE	**II**
PHOTO GALLERY	**III**
PROGRAM	**IV**
CONTENT	**V**

Author	Title	No
Hasan AYAYDIN	HOW READY ARE TURKİSH FİRMS FOR DİGİTAL TRANSFORMATİON?	1
Kalpana SINGH	REVİSİTED ROLE OF WOMEN İN RECESSİON: AN ECOFEMİNİST PERCEPTİONS	6
Hasan AYAYDIN	A RESEARCH ON THE PROBLEMS THAT BUSİNESSES EXPERİENCE İN INVESTMENT AND CAPACİTY DURİNG THE PANDEMİC PROCESS	12
Zeynep Benan DONDURUCU	AN ANALYSIS OF ONLINE BRAND COMMUNITIES: STARBUCKS TURKEY AND KAHVE DUNYASI INSTAGRAM FOLLOWERS SAMPLE	16
Demokaan DEMİREL Gizem KABASAKAL	HOW CAN SMART TRANSPORTATION SYSTEMS BE USED IN METROPOLITAN CITIES?: THE CASE OF ISTANBUL METROPOLITAN MUNICIPALITY	51
Emre YILDIZ Hüseyin MERTOL Nisa Gökden KAYA	READING OF A MOVIE ON IMMIGRATION FROM TURKEY TO GERMANY: THE FILM “GERMANY”	62
Raziye PEKŞEN AKÇA	HUMAN MILK BANKİNG	68
Adhy Firdaus Aep Saefullah Yandi Asmana	EDUCATION AND TRAINING THAT INFLUENCES TEACHERS PROFESSIONALISM: A QUALITATIVE STUDY ON SCHOOL MANAGEMENT	74
Uğur GÖKTAŞ Ünal İMİK	DETERMINATIONS FOR BAĞLAMA LEARNING AND TEACHING	80
Hüseyin GÖKTAŞ Emre KUZUGÜDENLİ	DETERMINING THE PERMANENTITY OF NATURE EDUCATIONS ATTENDED BY STUDENTS WITH PHYSICAL DISABLED	93
A. Beril TUĞRUL	ASSESSING THE UKRAINIAN CONFLICTS VIA PARADOXICAL ENERGY TRILEMMA	98
Ayşe KORAMŞA Kemal YAMAN	ANALYSİS OF THE FİNANCİAL PERFORMANCE OF PRİVATE GERMANCLİNİCS BY PROMETHEE METHOD - BEFORE AND AFTER COVİD-19	112
Tuba ŞAKAR Kemal YAMAN	APPLICATION OF THE ALTMAN MODEL TO PREDICT THE RISK OF BANKRUPTCY OF INSURANCE COMPANIES TRADED ON THE BORSA ISTANBUL	124
Rukiye ARSLAN	DUYU EĞİTİMİ KONUSUNDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	135
Kübra ÖNDER Muhammet ŞAHİN	THE EFFECT OF TAXES APPLIED TO SMOKING ON SMOKING HABITS OF CONSUMERS: LOGISTICS REGRESSION MODEL	140

Alişan BALTACI	APPLYING CONTENT ANALYSIS METHOD IN CONSUMER BEHAVIOR RESEARCH	153
Bagırova Tamilla Ali kızı	ACTİVİTY AS A TYPE OF BEYİNG	168
Kamel Maaloul Lejdel Brahim	COMPARATİVE STUDY ON HUMAN ACTİVİTY RECOGNİTİON APPLİCATİONS USİNG DİFFERENT MACHİNE LEARNİNG ALGORİTHMS	175
Hayati ARSLAN Hakkı ULUCAN M. Behzat TURAN	INVESTIGATION OF THE ANXIETY LEVELS OF REFEREES WORKING IN TEAM SPORTS TO HAVE THE COVID 19 DISEASE	184
Moses Adeolu AGOI Oluwakemi Racheal OSHINOWO	CYBERNATION: IMPLICATION FOR SCHOOL ADMINISTRATORS	189
M. K. GANESHAN C. VETHIRAJAN	DIVERSITY, EQUITY, AND INCLUSION IN THE WORKPLACE IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT	195
Hüseyin GÖKTAŞ Emre KUZUGÜDENLİ	THE EFFECT OF NATURE EDUCATION ON THE PLANT BLINDNESS LEVELS OF HEARING-IMPROVED STUDENTS	202
Ananda Majumdar	EDUCATİONAL INTERNATİONALİSM BETWEEN TWO IDEOLOGİES	209
Ersin PULATLI Özgür DEMİRTAŞ	THE INFLUENCE OF DESTRUCTİVE LEADERSHİP PERCEPTİON ON WORKFAMİLY LİFE CONFLİCT AND TURNOVER INTENTİON	217
Hakan Tahiri MUTLU Ahmet TAŞ	E-TİCARET FİRMALARININ INSTAGRAM PAYLAŞIMLARININ İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ	223
Hülya ÖZKAN Taner KILIÇ	ACTORS AFFECTING THE DISTRIBUTION OF CAFES IN KADIKÖY (ISTANBUL)	236
Fahrettin GEÇEN Ali KOÇ	SOME ABSTRACT PAINTINGS BY FERRUH BAŞAĞA HAVE CUBIST AND FUTURIST INFLUENCES	247
Aslı Kılıç Yavuz Selim Balcıoğlu Gökhan Özer	FIRM BANKRUPTCY PREDICTION: COMPARATIVE ANALYSIS WITH NEURAL NETWORKS	254
Silva Ibrahimi Valbona Habili Sauku Dott.Ervin Ibrahimi	PERSONALITY ORGANIZATION AND EMOTIONAL INTELLIGENCE AS RECOVERY ASSETS IN LIFE-CHANGING CONTEXTS	263
K. Husna Hamza Afaq Ahmad Nirmal Nasser Tarhuni Medhat Awadalla	NOT GATE REALIZATION USING GAN HEMT GRADED CHANNEL TECHNOLOGY	279
Fatma Şenol İpek Kaştaş Uzun Gülcan Bulut Meltem Kıvılcım	CHILDREN'S PERCEPTIONS OF THEIR NEIGHBORHOODS: 7-12 AGE GROUPS İN TWO NEİGHBOURHOODS	285
Fatma ŞENOL Serap ŞAHİN Burcu ŞENTÜRK	NEIGHBORHOOD DIFFERENCES IN THE PERCEPTIONS ABOUT CHILDREN "OUTSIDE": TWO NEIGHBOURHOODS IN IZMIR	296
Vera KRISHER Rui ISIDORO Marinez XAVIER	THE LEGAL (İN)SECURİTY OF FOREİGN WORKERS	304
Göksel TÜRKER	AN EVALUATION OF USA'S INDIRECT AND DIRECT INTERVENTIONS IN VIETNAM WAR WITHIN THE CONTEXT OF COLD WAR	315
Seyyid Ali ERTAŞ	DETERMİNİNG TURKEY'S PLACE AMONG G-20 COUNTRİES İN TERMS OF VARİOUS ECONOMİC INDİCATORS: AN EMPİRİCAL APPLİCATİON	316

Rana DAYIOĞLU ERUL	TEN GLOBAL PRINCIPLES OF OECD ON FIGHTING TAX CRIMES	318
Sümeyye DEMİR	TARIM SEKTÖRÜNDE ÜRETİM PLANLAMASI ve TARIMSAL ÜRÜN İHRACATI	320
Başak Işıl Alpar	INDEBTEDNESS OF DISADVANTAGED GROUPS IN A FINANCIALIZED WORLD	322
Süreyya Burcu Avcı Hasan Nejat Seyhun	MALİ SORUNLAR VE BAĞIMSIZ DENETİM RAPORLARI	324
Sezai BAHAR Aşkın ÖZDAĞOĞLU	ANALYZING THE IMPORTANCE OF INFORMATION TECHNOLOGY FACTORS ON SUPPLY CHAIN PERFORMANCE	325
Şahin DAŞTAN Mehmet GÖL	THE PROBLEM OF DİGİTALİZATİON İN THE ACCOUNTİNG PROFESSİON DURİNG THE COVİD – 19 PANDEMİC PROCESS	326
Ferhat Zengin	A CINEMATIC OVERVIEW OF HUMAN AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTERACTION OVER ISAAC ASIMOV'S FAMOUS THREE ROBOTIC LAWS: FINCH MOVIE EXAMPLE	328
Midrabi Cihangir DOĞAN Büşra USTA	DETERMINING TEACHER'S OPINIONS ON THE HAREZMİ EDUCATION MODEL	330
Gökhan YAĞIZ Menekşe Seden TAPAN BROUTİN	AN INVESTİGATİON OF SEVENTH GRADE STUDENTS' TRANSİTİON PROCESSES BETWEEN MULTİPLE REPRESENTATİONS İN ALGEBRA	332
Zeynep TOK Menekşe Seden TAPAN BROUTIN Çiğdem ARSLAN	INVESTIGATION OF THE PROCESS OF INSTRUMENTAL GENESIS OF 11TH GRADE STUDENTS ON THE GRAPHS OF QUADRATIC FUNCTIONS	335
Esra ERDOĞAN Çiğdem ARSLAN	EXAMINATION OF SECONDARY SCHOOL 5TH GRADE MATHEMATICS TEXTBOOK IN THE LIGHT OF MATHEMATICAL LITERACY OF THE NATURAL NUMBERS UNIT	337
Bayram Yılmaz	THE METAPHORİC PERCEPTİON INTENDED FOR THE CONCEPT OF TEACHİNG TURKİSH TO FOREİGNERS BY THE LECTURERS WORKİNG FOR TÖMER UNİVERSİTY OF ERCİYES	340
Banu Yazgan İnanç Şeyma Serinkaya Begüm Eser	INVESTIGATION OF ATTACHMENT STYLES AND UNIVERSITY LIFE ADAPTATION AND LONELINESS LEVELS IN FIRST-YEAR UNIVERSITY STUDENTS	342
Rabia Elif Özcan Beydemir	THE CARNİVAL OF THE SİNGLE: DECENTRALİZATİON OF MULTİPLİCİTY AS A POSTMODERN TECHNİQUE FROM ORAL LİTERATURE TO MODERN WORKS	344
Gülhanım Bihter YETKİN	AMERICA, AS A CRITICISM OF CAPITALISM IN MAYAKOVSKY'S BROOKLYN BRIDGE	345
E. Candan İri	AN ADAPTATION JOURNEY TO HALDUN TANER'S PLAY AYIŞIĞINDA ŞAMATA FROM HIS STORY AYIŞIĞINDA "ÇALIŞKUR"	347
Gulshan Mammadli	READER-TEXT-AUTHOR INTERACTION IN UNDERSTANDING OF POETIC TEXTS	349
Samet YÜCE	ANALYSİNG THE DYNAMİCS OF THE UK'S GROWİNG RELATİONS WİTH THE GULF/GULF COUNTRİES İN THE POST-ARAB SPRİNG	350

Emre SAVUT	A PUBLIC POLICY ANALYSIS FOR ELECTORAL LEGISLATION CHANGES IN TURKEY	351
Merve ATAR	SİBİRYA'NIN ORMAN İNSANLARI: DOLGANLARIN DİNİ YAŞANTISINA DAİR BİR İNCELEME	353
Ahmad Jawid HAQYAR Mevlüt CAMGÖZ	THE EFFECTS OF SOCIOCULTURAL ADAPTATION OF AFGHAN IMMIGRANTS ON JOB SATISFACTION: THE CASE OF BURSA PROVINCE	354
Ali KOÇ Fahrettin GEÇEN	METAPHOR AS A CONTEMPORARY ART STRATEGY	356
Özlem KUM	THE EVALUATION OF BÜLENT ERKMEN CINEMA AND THEATER POSTERS BETWEEN 1986-1993 ACCORDING TO ERWIN PANOFSKY'S ICONOGRAPHIC AND ICONOLOGICAL CRITICAL METHOD	358
K.R.Padma K.R.Don	DISRUPTION IN EDUCATIONAL SYSTEM DUE TO COVID-19: MANAGEMENT STRATEGIES FOR SUSTAINABILITY	360
Mohammad Ahsan Shibili Nuhmani Mohammad Firoz Ali Israr Ali	PHYSİCAL ACTİVİTY AND SEDENTARY BEHAVİOR AMONG UNİVERSİTY STUDENTS AND THEİR ASSOCİATİON WİTH MENTAL HEALTH	361
Deepanjali Mishra	WOMEN EDUCATION AND ITS CHALLENGES: AN ASIAN PERSPECTIVE	362
Hayat AHAMAD	SOCİOLOGİCAL STUDY OF THE EDUCATİONAL STATUS OF MUSLİM WOMEN İN RURAL INDİA: WİTH SPECİAL REFERENCE TO JAUNPUR DİSTRİCT	363
Yanyan Wang Larisa Nikitina	DESIGNING AND TESTING A Q-SAMPLE ON EPISTEMIC BELIEFS OF CHINESE LEARNERS OF ENGLISH	364
Moses Adeolu AGOI Solomon Abraham UKPANAH	DEEP LEARNING MACHINE: ARTİFİCİAL INTELLİGENCE FOR MODERN DAYS	365
Moses Adeolu AGOI Oluwakemi Racheal OSHINOWO	ETHNICS, LAWS AND POLICIES FOR ACADEMIC DATA PRIVACY AND SECURITY: IMPLICATION FOR SCHOOL MANAGERS	366
Olena Panchenko	GRAMMAR FEATURES OF ADVERTISING TEXTS	367
Khushi BAJPAI	OCIAL SCIENCE ISSUES CHALLENGES IN REMOTE EDUCATION IN INDIA	368
Danae Duana Avila Tirso Javier Hernández Gracia	FOREIGN DIRECT INVESTMENT AN ALTERNATIVE OF COMPETITIVENESS AT THE REGIONAL LEVEL IN MEXICO	371
Kanako Tokino	THE RELATİONSHİP BETWEEN CAREER AND JAPANESE LANGUAGE ACQUİSİTİON OF MYANMARESE TECHNİCAL INTERN TRAİNEES İN THE NURSİNG CARE OCCUPATİON	372
Mustafa Mohammad Alalawneh	NEXUS RELATİONSHİP BETWEEN FOREİGN DİRECT İNVESTMENT AND UNEMPLOYMENT İN THE 6 COUNTRİES OF MENA: PANEL DATA EVİDENCE	373
Ali Umar Ahmad Jagan Jeevan Siti Marsila Mhd Ruslan	ASYMMETRIC INFLUENCE OF A KUZNETS CURVE FOR TRANSPORTATION AND THE ENVIRONMENT IN NIGERIA	374
C.Vijai, Dr.M.Uma Raman Worakamol Wisetsri	STUDY OF TREND IN DIGITAL MARKETING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DIGITAL MARKETING	375
BOUKHEDIMI Chems Eddine	THE COMPETITIVENESS OF TESLA CARS IN THE CHINESE ELECTRIC VEHICLE MARKETS	383

Muhammad Faisal Sabeeha Hamza Dehham	DIGITIZATION IMPROVEMENT AND BELONGING OF IMITATION ASTUTENESS ON FIRMS' EXPLORE AND DEVELOPMENT – COMPUTERIZATION OR INTENSIFICATION, TRAVELING AROUND OR UTLIZATION	384
Advika Devanshi	DECADE AFTER DECADE	385
Sorina CORMAN	THE PLAN FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL SERVICES IN RURAL COMMUNITIES IN ROMANIA	387
Rupal Devi	HUMAN TRAFFİCKİNG	388
Valbona HABILI SAUKU Silva Ibrahimi Dott. Ervin Ibrahimi	THE 5+1' C AND LIFE SKILLS FOR A POSITIVE IDENTITY DEVELOPMENT	389
Rui-ting Zhang Yu Liu	INVESTIGATION ON CURRENT SITUATION OF INFORMATION SERVICE OF TRADITIONAL CHINESE MEDICINE BASED ON INTERNET	390
Major Gheorghe GIURGIU Manole COJOCARU	A LİNK BETWEEN GUT MİCROBİOTA AND ALZHEİMER'S DİSEASE: IMPACT OF NEUROPOLEN	391
Ouassila Riouchi Faid El Madani Ali Skalli Mustapha Akodad Abdelmajid Moumen Hanane Ait Hmeid Ghizlane Azizi Hicham Guedari Mourad Baghour	QUANTITATIVE STUDY OF THE DINOFLAGELLATE GENUS PROTOPERIDINIUM (DINOPHYCEAE) FROM THE MEDITERRANEAN LAGOON OF NADOR	392
Morakeng Edward Kenneth Lebaka	STRENGTHENING INTERACTIONS FOR SOCIAL COHESION THROUGH INDIGENOUS MUSIC: THE CASE OF LEBOWA MUSICAL ARTS	393
OLASEYO Toyosi ADELEKE Olasunkanmi Roland KOLAWOLE Adebayo Akinjoye AYODELE Oluwagbemiga Ebenezer	SELF EFFİCACY AND SELF ESTEEM AS PREDİCTORS OF GLOSSO-PHOBİA AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS OF ADEKUNLE AJASİN UNİVERSİTY, AKUNGBA AKOKO, ONDO STATE	394
Chandrasekharan Praveen	APPS, MULTİMEDİA AND LEARN-ON-DEMAND FOR DEVELOPİNG ENGLİSH LANGUAGE COMPETENCE- A MİNOR STUDY	395
Lanke B. Awomailo Johnson O. AYENI Oluyemi O.A. ADEKUNLE	RELATIONSHIP BETWEEN PRESENTEEISM AND ABSENTEEISM: THE MEDIATING EFFECT OF EMPLOYEE ENGAGEMENT	397
Sadeem Alkanhal Reem Alyousef Raghad Alsubaie Sara Albrahim Sheikha Alhelal Khaled Salmen Aljaaidi	ACCOUNTİNG PROFESSİONAL QUALİFİCATİONS: EMPİRİCAL STUDY AMONG ACCOUNTİNG PRACTİTİONERS	398
Omar Yaslam AL-Naqeeb Khalaf Ahmad AL-Awlaqi Mishari Adel Alsuwailem Mohammed Abdullah Al-Mutiry	THE IMPACT OF AUDIT QUALITY AND FIRM CHARACTERISTICS ON CAPITAL STRUCTURE: EMPIRICAL STUDY IN SAUDI ARABIA	399

Mohammed Hasan Al Kaban, Saleh Hadi Alamer Khaled Salmen Aljaaidi		
Abderrazak EL KHAIR Noura DAHBI Khadija CHEFFI Abderraouf HILALI Jalal TALBI	CHARACTERIZATION OF MARITAL BEHAVIORS WITHIN THREE MOROCCAN POPULATIONS: GEOGRAPHIC ENDOGAMY AND CONSANGUINITY	400
Sarah Ibrahim Aldukhayni Boshra Khaled Almousa Wejdan Nabil AlDumijan Noura Fahad Aldoussary Hessah Mohammad Abalhassan Khaled Salmen Aljaaidi	FEMALE DIRECTORS AND FIRM PERFORMANCE IN SAUDI ARABIA: EMPIRICAL INVESTIGATION	401
Vaishali Krishna	RECENT POLİTİCAL CRİSİS İN KAZAKHSTAN: IMPLİCATİONS FOR RELATİONS WİTH RUSSİA	402
Oni Julius Kayode Ayaogu, Chiagolum E. Alabi Yinusa	MANAGING NATIONAL SECURITY IN THE NORTH EAST GEO-POLITICAL ZONE OF NIGERIA: ISSUES AND CHALLENGES	403
Tahir Qureshi	INTERNATİONAL WATERCOURSES: CONFLİCT AND COOPERATİON BETWEEN INDİA AND PAKİSTAN	404
Dewa Safi	INDİA-AFGHANİSTAN POLİTİCAL RELATİONS	405
Jadranka Skorin-Kapov Darko Skorin-Kapov	AVOİDİNG JURİSDİCTİON: LOCAL GOVERNMENT VERSUS STATE BODİES	406
Poonam Pant Sarita	ROAD SAFETY VIS-À-VIS LEGAL DEVELOPMENTS IN INDIA	408
Favour C. Uroko	ABSENCE OF JUSTİCE AND JUNGLE JUSTİCE: A NİGERİAN READİNG OF I KİNGS 21:1-15	409
Sharanpal Singh Shilpi Goyal	COUPLİNG OF AESTHETİCS AND POLİTİCAL ECONOMY: A JAMESONİAN CRİTİQUE	410
Clyeerandyclara Joseph Christian Charles Chrisper	USING CANISTEL, A RARELY KNOWN TROPICAL FRUIT, AS THE MAIN INGREDIENT OF ICE-CREAM FOR LOCAL COMMUNITY	411
Joy Maylyrinzia Jabli Nur Adibah Mohd Kifli Nur Syahirah Sardi Audrey Aurora Witer	THE POTENTIAL BENEFITS OF BINUANG TEA FOR NEW MOTHERS	412
Adam Aizuddin Dayang Nurabiatul Shirley Angela Kimnik Kimkin	LIMPASU SAUCE: HEAT UP YOUR MEALS WITH EXOTIC HOT SAUCE	413
FETTOUCH Houari	GROWTH OF THE SOLUTIONS OF SOME LINEAR DIFFERENTIAL EQUATIONS IN THE COMPLEX DOMAIN	414
Nassima RIOUCHI Oussama RIOUCHI Mohamed ABOU-SALAMA Mohamed LOUTOU	KİNETİC MODELİNG OF THE FORMATİON OF CLAYS ACCORDİNG TO THEİR COMPOSİTİON AND THEİR MORPHOLOGY	415
Ounis Hadj Mohamed Ounis Abelhafid	PERFORMANCE AND EFFICIENCY OF A COMBINED PASSIVE LRB-FPS SYSTEM IN MITIGATING THE SEISMIC RESPONSE OF A LOW-RISE BUILDING	416

Mosab SAKKAY Anas EL MAAKOUL Said SAADEDDINE	NUMERICAL STUDY OF HEAT PIPE : INVESTIGATION OF BEHAVIOR AND RELIABILITY OF VISCOUS MODELS	417
Usman Lawal Usman Sushmita Banerjee Nakshatra Bahadur Singh	SUSTAINABLE REMOVAL OF HEXAVALENT CHROMIUM FROM CONTAMİNATED WATER USING MAGNETİTE (FE3O4) MODİFİED WİTH EXTRACTED SHRİMP SHELLS CHİTOSAN	418
Muniza Javed Asma Seemi Malik Sheeza Bashir	LİVED EXPERİENCES AND CHALLENGES OF FOOD ALLERGİC PEOPLE İN PAKİSTAN	419
Valentina MARINESCU	CHALLENGES FOR ROMANIAN PRIMARY AND SECONDARY ONLINE EDUCATION DURING THE COVID 19 PANDEMICS	420
Gangesh Shah Gondwana	HİSTORY AND LEGENDS OF ORİGİN OF THE KOİTOORS	422
K.R.Padma K.R.Don	DIGITAL TRANSFORMATION SIGNIFICANTLY SHOWED POSITIVE EFFECT ON MENTAL HEALTH OF STUDENTS DURING PANDEMIC	426
Ananda Majumdar	COVID-19-EPİDEMİC: HİNDUİSM AND THE ARRANGEMENT OF THE LAST RİTES	427
Prerna Singla	HONORABLE MR. JUSTICE T. S. THAKUR	429
Mohamed Kouighat Hafida Hanine Mohamed El Fechtali Abdelghani Nabloussi	NEW GENETIC VARIABILITY INDUCED BY CHEMICAL MUTAGENESIS IN MOROCCAN SESAME	431
Francis O. Olaniyi	PARTİCİPATİON AND EXPERİENCE OF ADULT LEARNERS İN DİSTANCE LEARNİNG PROGRAMMES OF NATİONAL OPEN UNİVERSİTY, OYO STATE STUDY CENTRE, NİGERİA	432
Abdramanova Kyzzbhibek Jansugirova Zhainagul	THE IMPACT OF TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP TO STUDENTS' ACHIEVEMENT	433
Elfrida Ratnawati Sugeng Supartono Meta Indah Budhianti Yulia Fitriliani	DISTRIBUTION OF TRADITIONAL LEGACY TO CHILDREN ACCORDING TO BILATERAL SYSTEM IN JAVA INDONESIA REGION	435
Mina Miroslavova Pencheva Georgi Rusinov David Roberto Baruh	COVID-19 - DEVELOP NERVE DAMAGE	436
Wen Xiaojing Halina Falfushynska Igor Korsun Maryna Monchuk	INTERDISCIPLINARY LINKS BETWEEN BOTANY AND PHYSICS IN THE FORMATION OF RESEARCH SKILLS OF FUTURE PHYSICS TEACHERS	437
Nedeljko M. Milanović	PARENTS' EDUCATIONAL STYLE AND THEIR VIEWS ON THE QUALITY OF INDIVIDUAL COOPERATION WITH A TEACHER IN A MODERN SCHOOL	438
Rawabi Abdullah AlTamimi, Sarah Saud Altamimi, Razan Abdullah Alkhouraye, Maha Ibrahim Alkulib, Khaled Salmen Aljaaidi	THE İMPACT OF ELECTRONİC ACCOUNTİNG INFORMATİON SYSTEM ON DECİSİON MAKİNG: AN INVESTİGATİON AMONG ACCOUNTİNG PRACTİTİONERS	439
Favour C. Uroko	CHEATİNG THE HİRELİNG İN NİGERİA: WHİTHER LEVİTİCUS 19:13	440
Naima Rizwan	EFFECT OF EXTERNAL ENVİRONMENT ON MANAGEMENT STYLES	441

Onur KORKMAZ Alper ASLAN	MODELING THE RELATIONSHIP OF DEFENSE EXPENDITURES AND ECONOMIC GROWTH IN A RELIGIOUS PERSPECTIVE	442
Sevda KUŞKAYA	THE RELATIONSHIP BETWEEN ENERGY AND ECONOMIC GROWTH IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: THE CASE OF TURKEY	452
Pelin GENÇOĞLU	EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN HEALTH AND ECONOMIC GROWTH IN TERMS OF GLOBALIZATION IN TURKEY	463
Ünal İMİK Uğur GÖKTAŞ	THE USE OF CLIMATIC FEATURES AS A MEANS OF EXPRESSION IN OUR FOLK SONGS	475
M. Güneş AÇIKGÖZ Hayri AKBUDAK	W.A. MOZART KV. 304 NO.28 AN ANALYSIS ON THE E MINOR SONAT FOR VIOLIN-PIANO	489
Hayri Akbudak M. Güneş AÇIKGÖZ	YALÇIN TURA, AN ANALYSIS OF HIS 3 WALTZ FOR VIOLIN AND PIANO	497
Perihan Hazel KAYA Neslihan KURT	THE DEVELOPMENT OF FOREIGN BORROWING IN TURKEY FROM THE TANZIMAT PERIOD TO THE PRESENT	504
Alişan BALTACI	POLITICAL AND ECONOMIC ROLE OF TURKEY IN THE SCOPE OF THE RUSSIA UKRAINE WAR	517
Süleyman GEZGİN Yunus AÇCI	İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GIDA FİYATLARI ÜZERİNE ETKİSİ	527
Ragıp Kutay KARACA Selahattin Armağan VURDU	BELT AND ROAD INITIATIVE AND ITS IMPACT ON INTERNATIONAL TRADE	539
Meral ÇALIŞ DUMAN	THE EFFECT OF THE INTERNET OF THINGS (IoT) ON HUMAN RESOURCES MANAGEMENT	552
Ruhan İRİ	A RESEARCH AFTER THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS ON THE OPINIONS OF NIGDE OMER HALISDEMIR UNIVERSITY ON THE TRANSITION FROM DISTANCE EDUCATION TO FORMAL (FACE-TO-FACE) EDUCATION	562
Şerife SEZER Kübra ÖNDER	TÜKETİCİLERİN ONLİNE ALIŞVERİŞ KARARINDA ETKİLİ OLAN SOSYOEKONOMİK FAKTÖRLER: COVİD-19 PANDEMİ SÜRECİ	579
Kemal TİMUR Zübeyde TANIRLI	ROMANLA BEZENEN BİR HAYAT: PEYAMİ SAFA	589
Şule DÜZDEMIR Özge CAN	MENTAL PROCESSİNG İN READİNG POETRY: HYPOTHETİCAL TİTLES İN THE FRAMEWORK OF SCHEMA THEORY	597
Hacı İbrahim DEMİRKAZIK	SOME RECOMMENDATIONS OF YUNUS EMRE TO TODAY'S PEOPLE	603
Abdulbaki KINSÜN	AS AN EXAMPLE OF VOCATIONAL STRATIFICATION TEACHER-STUDENTS RELATIONSHIP	615
Hatice Nur GERMİR	OUTLOOK OF THE BANKING SECTOR IN THE TURKISH WORLD AND ITS DEVELOPMENTS: THE CASE OF AZERBAIJAN AND TURKEY BANKING SECTORS	634
Öznur HOCAOĞLU	THE ACTIVITIES OF HYPOCRITES IN THE BATTLES SUBJECTED TO THE REVELATION AND THE ATTITUDE OF THE PROPHET MUḤAMMED TOWARDS HYPOCRITES	643
Cafer GARİPER	NÂZIM HIKMET AGAINST ABDULHAK HÂMIT	659

TÜRK FİRMALARI DİJİTAL DÖNÜŞÜME NE KADAR HAZIR?

HOW READY ARE TURKİSH FİRMS FOR DİGİTAL TRANSFORMATİON?

Prof. Dr. Hasan AYAYDIN
Gümüşhane Üniversitesi-İİBF-İşletme Bölümü, ORCID: 0000-0002-5395-1411

Özet

Bu araştırmanın amacı Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin bilgi teknolojileri kullanımı, dijitalleşme ve e-ticaret görünümlerini tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmayı "Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin bilgi teknoloji kullanımı, dijitalleşme ve e-ticareti ne durumdadır?" sorusu yönlendirmektedir. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren 50 işletmeye yüzyüze anket uygulanmış ve araştırma sonuçları analiz edilmiştir. Araştırmanın analiz yöntemi olarak frekans analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmada SPSS 21 paket programı yardımıyla frekans analizi yapılmıştır. Araştırıma bulgularına dayalı olarak işletme yöneticilerine ve karar vericilere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: KOBİ'ler, bilgi teknolojileri kullanımı, dijitalleşme, e-ticaret

Abstract

The aim of this research is to determine the information technology use, digitalization and e-commerce views of businesses operating in Gümüşhane. In this context, the study "How is the information technology use, digitalization and e-commerce of enterprises operating in Gümüşhane?" prompts the question. Questionnaire method was used as data collection tool in this study. A face-to-face survey was applied to 50 businesses operating in Gümüşhane and the results of the research were analyzed. Frequency analysis was used as the analysis method of the research. In this context, frequency analysis was carried out with the help of SPSS 21 package program. Based on the research findings, suggestions were made to business managers and decision makers.

Keywords: SMEs, use of information technologies, digitalization, e-commerce

GİRİŞ

Türkiye ekonomisinin dinamosu KOBİ'lerin, yenilenen ve sürekli değişim gösteren dünyadaki dijital teknolojik gelişmeleri yakalaması ve dijitalle uyumlu stratejiler geliştirmesi kritik öneme sahiptir. Türkiye'nin uluslararası ekonomik arenada var olması, rekabet avantajı elde etmesi ve ihracat hacmini geliştirmesi imalatta katma yüksek katma değerli ürünlere öncelik verilmesini gerektirmektedir. Bunu sağlamanın yolu ise firmalarımızın teknolojik dönüşüme uyum sağlamalarından ve dijital alanda kendilerini yenileyebilmelerinden geçmektedir. İşte KOBİ'lerin değişimlere hızlı uyum sağlayabilen esnek yapıları ile teknolojik yeniliklerden yararlanabilme fırsatını değerlendirmesi gerekmektedir. Küresel arenadaki teknolojik gelişmelere ayak uyduramayan KOBİ'lerin ise uluslararası ölçekte rekabet edebilme şansını yitirme tehlikesi ile karşı karşıya olduğu öne sürülebilir. Diğer yandan firmasını sürekli geliştiren, teknolojik gelişmeleri yakından takip eden, değişime ve gelişime yönelmeyi göze alabilen firmaların dijitalleşme, e-ticaret ve e-ihracat ile fark yaratabildiği söylenebilir. Dijital

dünyanın sunduğu bu fırsatlardan yararlanabilen KOBİ'lerin daha hızlı büyüyeceği ve yola daha güçlü yola devam edecekleri iddia edilebilir.

Bu araştırmanın amacı Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin bilgi teknolojileri kullanımı, dijitalleşme ve e-ticaret görünümlerini tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmayı "Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin bilgi teknoloji kullanımı, dijitalleşme ve e-ticareti ne durumdadır?" sorusu yönlendirmektedir. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren 50 işletmeye yüzyüze anket uygulanmış ve araştırma sonuçları analiz edilmiştir. Araştırmanın analiz yöntemi olarak frekans analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmada SPSS 21 paket programı yardımıyla frekans analizi yapılmıştır. Araştırıma bulgularına dayalı olarak işletme yöneticilerine ve karar vericilere önerilerde bulunulmuştur.

LİTERATÜR

Yakın zamanda yapılan araştırmalar KOBİ'lerin, dijital teknolojilerin sunduğu çözümleri benimseme konusunda hala temkinli davranmaya devam ettiklerini göstermektedir. Örneğin, Sommer'e (2015) göre, KOBİ'ler ne kadar küçükse, bu devrimin kurbanı olma riski de o kadar yüksektir. Radziwon vd. (2014), otomasyona yapılan yatırımların ve kabiliyetlerin yeterince geliştirilmediğini ve kaynak eksikliğinin ve algılanan belirsizliğin KOBİ'lerin dijital üretime daha büyük şirketlerle aynı oranda katılmalarının ana engelleri olduğunu iddia etmektedir. Yakın zamanda yapılan bir anket (Chui, 2017) önemli bir dijital uçurumun altını çimektedir. Büyük şirketler, küçük şirketlere göre dijital dönüşüme çok daha yüksek benimseme ve farkındalık oranları göstermektedir. Bununla birlikte, aynı araştırma, daha büyük şirketlere kıyasla, daha küçük firmaların değişime karşı daha düşük örgütsel direnç seviyelerine sahip olduğunu bulmuştur.

METODOLOJİ

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, standart veri elde etme ve buna bağlı üstün veri analizi sunma özelliklerinden dolayı anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın analiz yöntemi olarak frekans analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmada SPSS 21 paket programı yardımıyla frekans analizi yapılmıştır.

Araştırmanın Kapsamı ve Örneklemi

Toplam 55 işletmeye anket formları dağıtılmış olup 5 anket formu verilerin eksikliği nedeniyle kapsamdan çıkarılmıştır. Böylece 50 işletme analize dâhil edilmiştir. Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren 55 işletmeye yüz yüze anket uygulanmış ve 50 işletmenin araştırma sonuçları analiz edilmiştir.

ANALİZ VE BULGULAR

Bu araştırmanın amacı Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin bilgi teknolojileri kullanımı, dijitalleşme ve e-ticaret görünümlerini tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmayı "Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin bilgi teknoloji kullanımı, dijitalleşme ve e-ticareti ne durumdadır?" sorusu yönlendirmektedir.

Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin Bilişim teknolojileri kullanımının, dijitalleşme ve e-ticaret durumunun tespiti için *"Aşağıdaki sorulara EVET ya da HAYIR cevabını veriniz?"* sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar aşağıdaki Tablo 1'de görülmektedir.

Bilişim teknolojileri kullanımının, dijitalleşme ve e-ticaret durumunun tespiti için sorulan sorulara "Evet" cevabı veren firmalara ilişkin frekans dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Bilişim Teknolojileri Kullanımı, Dijitalleşme ve E-Ticaret Durumu frekans dağılımı

Bilişim teknolojileri kullanımı, Dijitalleşme ve E-Ticaret	**Sayı**	**%**
Bilgisayar kullanırım	41	82
İnternet erişimine sahibim	43	86
Şirketimin Web sitesi vardır.	22	44
Sosyal medya uygulamalarını kullanırım.	42	84
E-satış platformu olarak kendi web sitesi ya da mobil uygulamamı kullanırım (whatsapp, bip, facebook, instagram ve diğer)	25	50
E-satış platformu olarak farklı girişimlerin satış yapabildiği online mağazalar ve pazar yerlerini kullanırım (Trendyol, hepsiburada, n11.com ve diğer)	12	24
Bilişim (ICT/IT) uzmanı istihdam ediyorum.	2	4
Web sitesi üzerinden veya Elektronik Veri Alışverişi (EDI) ile mal hizmet siparişi alıyorum.	12	24
Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) yazılımı kullanıyorum.	3	6
Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM) yazılımı kullanıyorum.	-	-
Ücretli bulut bilişim uygulaması kullanıyorum.	1	2
Üç boyutlu yazıcı kullanıyorum.	3	6
Robot teknolojisi kullanıyorum.	3	6
Dijital okuryazar olduğumu düşünüyorum.	6	12
Dijitalleşme altyapısı kurma konusunda sorun yaşıyorum.	47	94
Dijitalleşme altyapısı kurma konusunda yaşadığınız **DİĞER** sorun nedir, neye ihtiyacınız var, lütfen yazınız...		

Tablo 1'den görüleceği üzere çalışma kapsamındaki işletmelerde bilgisayar kullanımı (%82), internet erişimine sahip olma (%86), sosyal medya hesaplarını kullanma (%84) yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşın, Web sitesi olan şirket oranı (%44), E-satış platformu olarak kendi web sitesi ya da mobil uygulamasını (whatsapp, bip, facebook, instagram ve diğer) kullanan işletme oranı (%50), E-satış platformu olarak farklı girişimlerin satış yapabildiği online mağazalar ve pazar yerlerini kullanan (Trendyol, hepsiburada, n11.com ve diğer) işletme oranı (%24), Web sitesi üzerinden veya Elektronik Veri Alışverişi (EDI) ile mal hizmet siparişi alan işletme oranı (%24), Bilişim (ICT/IT) uzmanı istihdam eden işletme oranı (%4), kurumsal kaynak planlaması (ERP) yazılımı kullanan işletme oranı (%6) nispeten düşük olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak, çalışma kapsamındaki işletmelerde ücretli bulut bilişim uygulaması kullanma, üç boyutlu yazıcı kullanma ve robot teknolojisi kullanma oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, çalışma kapsamındaki işletmelerin %94'ü dijitalleşme altyapısı kurma konusunda sorun yaşadığı tespit edilmiştir.

Facebook, Dünya Bankası ve OECD ortaklığıyla hazırladığı "Future of Business" Raporu'na göre Türkiye'de KOBİ'lerin yüzde 43'ü daha önce hiç dijital satış kanallarını kullanmadığı bulgusu KOBİ dünyasının dijital dönüşüme uyumunun henüz yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir. Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerde bu bulguya benzer bir durumun olduğu söylenebilir.

Bilgi teknolojileri kullanımının ihracat ve firma büyümesine kapı araladığı bilinmektedir. Ayrıca, Mikro işletmelerin ağırlığının fazla olması dijital dönüşümde bir engel olarak durmaktadır. Bu durumda mikro işletmelerin büyümesinin ve ihracat yapmasının önündeki engellerin aşılmasında bilgi teknolojileri kullanımının daha yaygın olması gerekmektedir.

SONUÇ

Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin dijital teknoloji kullanımı araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre başta mikro işletmeler olmak üzere, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin dijitalleşme düzeylerinin oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Bir dijital ekonomi çağı yaşanmaktadır. Salgın döneminde görüldüğü üzere firmalar dijitalleşmeye daha fazla odaklanmıştır. Dijitalleşmeye yatırım yapan, teknoloji odaklı çalışmalarını hızlandıran firmaların ve sektörlerin ön plana çıkmıştır. Bu süreçte artan e-ticaret ve e-ihracat rakamları bazı sektörler için can suyu olurken, firmalar dijitalleşmeye daha fazla odaklanmıştır. Bu gelişimin/eğilimin merkezinde teknoloji bulunmaktadır.

Türkiye ekonomisinin dinamosu KOBİ'lerin, yenilenen ve sürekli değişim gösteren dünyadaki dijital teknolojik gelişmeleri yakalaması ve dijitalle uyumlu stratejiler geliştirmesi kritik öneme sahiptir.

Türkiye'nin uluslararası ekonomik arenada var olması, rekabet avantajı elde etmesi ve ihracat hacmini geliştirmesi imalatta katma yüksek katma değerli ürünlere öncelik verilmesini gerektirmektedir. Bunu sağlamanın yolu ise firmalarımızın teknolojik dönüşüme uyum sağlamalarından ve dijital alanda kendilerini yenileyebilmelerinden geçmektedir. İşte KOBİ'lerin değişimlere hızlı uyum sağlayabilen esnek yapıları ile teknolojik yeniliklerden yararlanabilme fırsatını değerlendirmesi gerekmektedir. Diğer yandan firmasını sürekli geliştiren, teknolojik gelişmeleri yakından takip eden, değişime ve gelişime yönelmeyi göze alabilen firmaların dijitalleşme, e-ticaret ve e-ihracat ile fark yaratabildiği söylenebilir. Dijital dünyanın sunduğu bu fırsatlardan yararlanabilen KOBİ'lerin daha hızlı büyüyeceği ve yola daha güçlü yola devam edecekleri iddia edilebilir.

KOBİ'ler dijital platformla ilgili yetenekler geliştirebilirlerse, değer zincirleri küresel ve dijital hale geldikçe bu dijital platformların KOBİ'lerin büyümesinin temel itici güçleri olabileceği söylenebilir. KOBİ'ler e-ihracat yapma, uluslararasılaşma, rekabet avantajı elde etme, sürdürülebilirlik, kurumsallaşma ve böylece sürdürülebilir büyüme ve ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlayabilirler.

Ticaret bakanlığının "e-ticaret bilgi platformu" kapsamında nasıl e-ticaret yapılabileceği ve nasıl e-ihracat yapılabileceği konusunda danışmanlık hizmeti sunan "e-danışman" fırsatı bulunmaktadır. Ayrıca bu platform kapsamında "E-Ticaret Akademisi", Ticaret Bakanlığı tarafından verilen eğitimleri kapsamaktadır.

Dijitalleşme seferberliği: Dijitalleşmek isteyen KOBİ'ler çözüme, çözüm sunan şirketler ise KOBİ'lere ulaşmakta zorluklar yaşıyorlar. Bu sorunu ortadan kaldırmak ve dijitalleşme

konusunda tüm çalışmaları tek bir çatı altında toplamak üzere TOBB ve Visa'dan "Akıllı KOBİ projesini gerçekleştirildi.

KOBİ'ler İnternetin sunduğu imkanlardan faydalanarak "Dijital Atölye" üzerinden ücretsiz eğitimler almaya başlanabilir ve 'Google Benim İşletmem' programına dahil olunabilir. Bu kapsamda "Google Türkiye" olarak, zor zamanlar geçiren esnafımıza destek vermek, onların yanında olmak amacıyla 'Dijital Dönüşümle Fark Yaratan Esnaflar' programını başlatmış bulunmaktadır. Ticaret Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi'nin destek verdiği, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK) ile işbirliğinde hayata geçirilen programlarla, yaşanan dönüşümü, finansal kaynak, dijital araçlar ve yetenek eğitimleri ile desteklemektedir.

Kaynaklar

Chui, M. (2017). Artificial intelligence the next digital frontier? McKinsey Company Global Institute, 47, 3–6.

Radziwon, A., Bilberg, A., Bogers, M., Madsen, E.S. (2014). The smart factory: exploring adaptive and flexible manufacturing solutions. Procedia Engineering, 69, 1184–1190.

Sommer, L. (2015). Industrial revolution-industry 4.0: are German manufacturing SMEs the first victims of this revolution? Journal of Industrial Engineering and Management, 8 (5), 1512–1532.

REVİSİTED ROLE OF WOMEN İN RECESSİON: AN ECOFEMİNİST PERCEPTİONS

Kalpana Singh
Assistant Professor
Department of Economics
Ranchi University
Ranchi

Abstract

Due to this global pandemic derived fall in economies of scale, the sufferers are took birth beyond imagination. Complete economic meltdown rest on someone's backbones. The someone could be define emphatically theoretically or philosophically. All images and embodiments coincide with the single picture that is women. In Ecofeminist philosophy women and nature are interconnected entities and their depends on each other. The thread of affection, love, care and keep cherish the blessing are basically of their existence. But if this interconnection get disturbed or disrupted due to some reason it hardly payoff by women and similar entities. In this pace she lost her fundamental rights, debarred from essentials and necessities and deprived from her life. At last the mother like nature earth one acknowledge d to give, the terms are whatever. Women as a society and community still available with her care industry globally. Her deliberately defined hospitality services, healthcare, home care and maintenance industry is running henceforth. She is giving as well as exploited. She get shared every interconnection with her surrounded environment either good or cursed. In this paper try to find evidences and empirical linkages between these mother's care industry existence. Secondary literature review used as an auxiliary to understand economic recession and women in crisis during this pandemic session.

Keywords: Ecofeminist philosophy, pandemic, women, care burdens, patriarchal construct.

Background

Ecofeminism philosophy juxtaposed and readdressed the existing social construct with new crisis across the globe. It could be more understood in terms of theory of exploitation as marx explained. The existing social structure may ensure the framework to fixed the dice of superior, powerfulness, seniority, exclusiveness and particular privileges based class categories. If the existing system encounter with Ecofeminist Standpoint theoretically and in praxis basis it shows the social and political seclusion of women and deprived class similarly. The interconnecting linkages between women and their ecology never be resigned. It is universal in terms of mother other. It is true either symbolically or with empirical data analysis. In terms of present scenario of COVID19, it is exceptional case globally. But for women since origin exception means life. For her every step forward is with prevention, precaution, defined and redefined stereotypes and that is the life for her.

Testimonial Evidences:

Beyond theoretical explanation there are many empirical analysis and historical explanation the care industry is derived from mother's womb. The initials of care, love, affection and motivation deliberately defined as feminine characteristics. Exception is new normal for the economic crisis and global recession, but women symbolically always bloom her journey in crisis from the womb to the world. But in this journey she never add-on units in crisis either economic or ecological (plumwood, 1991). The whole pattern of process of her journey from womb to world run with care and affection. As literary evidences from pious scriptures vedas defined mother nature as

I am the sovereign queen (of all Existence), the collectress of treasures, cognizant of (the Supreme Being), the chief object of worship; as such, the gods have put me in many places, abiding in manifold conditions, entering into numerous (forms). He who eats food (eats) through me; he who sees, who breathes, who hears what is spoken, does so through me; those who are ignorant of me, perish; hearken who is capable of hearing, I tell you that which is deserving of belief (devi suktam, 694-696).

The sūkta, in its apparent, general sense, is the proclamation by the *Devī* of her own power, glory, pervasiveness, and actions. Sāyaṇācārya, in his commentary, states that Vāgāmbhṛṇī, (Vāk, the daughter of Ṛṣi Aṃbhṛṇa) - a brahmaviduṣi (one who has realized Bṛahman) - has eulogized herself in this sūkta. Vāk, having dissolved her individuality - the ego - has hence identified herself with the Paramātman (Brahman who is none other than the Devī), the all pervasive saccidānañda (the indivisible Existence-Knowledge-Bliss-Absolute), and thus with all the forms in the universalness functionaries thereof, has praised herself.

Oriental philosophy full of stories related to feminine evidences and powerfulness and juxtaposed in the existing social structure. Chinese yin and yang identities are another evidence in taiji philosophy once again placed masculine and feminine characteristics symbols and standpoints side by side. It is a concept of value dualism, explaining how two radical forces or contrast forces may actually be complementary, interconnected, and interdependent in the with each other in natural world, and how they may give rise to each other as they interrelate to one another (john, 2013). Chinese cosmology, the universe creates itself out of a primary chaos of material energy, prepared into the cycles of Yin and Yang and fashioned into items and lives. Yin is the receptive and Yang the lively principle, visible in all styles of trade and difference including the yearly cycle (iciness and summer), the landscape (north-dealing with coloration and south-dealing with brightness), sexual coupling (girl and male), the formation of both men and women as characters and socio-political history (disorder and order) (spretnek, 2016).

Ecofeminist evaluation explores the connections between women and nature in tradition, religion, literature and iconography, and addresses the parallels between the oppression of nature and the oppression of girls. These parallels include but aren't restricted to seeing women and nature as property, seeing guys as the curators of culture and girls as the curators of nature, and how guys dominate ladies and humans dominate nature. Ecofeminism emphasizes that both girls and nature ought to be respected (Carol,2007).

Interlinked theories: Philosophy based analysis

Greta's Gard and Carol Adams at different times argue that there are multi-layered sides to this framework

- Essentialism derived materialist model of the universe that resulted from the scientific revolution and the deduction of all things into mere resources to be optimized, dead inert matter to be used.
- Patriarchal derived religions and their establishment of gender hierarchies along with their denial of immanence divinity.
- Self and other dualisms and the inherent power and domination ethic it entails.
- Capitalism and its claimed intrinsic need for the exploitation, destruction and instrumentalization of animals, earth and people for the sole purpose of creating wealth (Gard, Adams, 2011).

All respective theories are female or "feminine" that they relate to nature, but because of their similar states of oppression by the same male-dominant forces. The marginalization is evident in the gendered language used to describe nature, such as "Mother Earth" or "Mother Nature", and the animalized language used to describe women. Some discourses link women specifically to the environment because of their traditional social role as a nurturer and caregiver (salle, plumwood, 1991). Alternatively, ecofeminist and activist Vandana Shiva wrote that women have a special connection to the environment through their daily interactions and that this connection has been underestimated. According to Shiva, women in subsistence economies who produce "wealth in partnership with nature, have been experts in their own right of holistic and ecological knowledge of nature's processes". She makes the point that "these alternative modes of knowing, which are oriented to the social benefits and sustenance needs are not recognized by the capitalist reductionist paradigm, because it fails to perceive the interconnectedness of nature, or the connection of women's lives, work and knowledge with the creation of wealth (shiva, 1988), this failure on the Western patriarchal perceptions of development and progress. According to Shiva, patriarchy has labelled women, nature, and other groups not growing the economy as "unproductive" (shiva,1990).

as materialist is another common dimension of ecofeminism. A materialist view connects some institutions such as labor, power, and property as the source of domination over women and nature. There are connections made between these subjects because of the values of production and reproduction (merchant, 2005). This dimension of ecofeminism may also be referred to as "social feminism," "socialist ecofeminism," or "Marxist ecofeminism." According to Carolyn Merchant, "Social ecofeminism advocates the liberation of women through overturning economic and social hierarchies that turn all aspects of life into a market society that today even invades the womb"(merchant, 2005). Ecofeminism in this sense seeks to eliminate social hierarchies which favour the production of commodities (dominated by men) over biological and social reproduction.

Additive aspects of Women vs Economic Recession

Susan A. Mann, an eco-feminist and professor of sociological and feminist theory, considers the roles women played in the ecological based activisms to be the starter for ecofeminism in later centuries. Mann associates the beginning of ecofeminism not with

feminists but with women of different race and class backgrounds who made connections among gender, race, class and environmental issues (Susan, 1978). This ideal is upheld through the notion that in activist and theory circles marginalized groups must be included in the discussion. In early environmental and women's movements, issues of varying races and classes were often separate (Susan ,2011). Beginning in the late 20th century, women worked in efforts to protect wildlife, food, air and water (merchant, 2005). These efforts depended largely on new developments in the environmental movement from influential writers, such as Henry David Thoreau, Aldo Leopold, John Muir, and Rachel Carson (Catherine, gaard, 2011). Fundamental examples of women's efforts in the 20th century are the books *Silent Spring* by Rachel Carson and Refuge by Terry Tempest Williams.

Ecofeminist author Karren Warren lists Aldo Leopold's essay "Land Ethic" (1949) as a fundamental work to the ecofeminist conception, as Leopold was the first to pen an ethic for the land which understands all non-human parts of that community (animals, plants, land, air, water) as equal to and in a relationship with humans. This inclusive understanding of the environment launched the modern preservation movement and illustrated how issues can be viewed through a framework of caring (Karen, 2000). Women have participated in environmental movements, specifically preservation and conservation beginning in the late nineteenth century and continuing into the early twentieth century (merchant, 2005). India, in state of Uttarakhand in 1973, women were the prominent part in the Chipko movement to protect forests from deforestation. Non-violent protest practice were used to occupy trees so that loggers could not cut them down (karen, 2000).

Conclusion:

Women and economic development is also based on interconnecting linkages and multi-layered philosophy based structures defined above. COVID-19 sends the care economy deeper into crisis mode this the problem major should address from ecofeminists term. The COVID-19 crisis puts the fragility of the care economy into sharp relief. Women comprise 70% of health workers globally and even higher shares of care-related occupations such as nursing, midwifery and community health work, all collectively require close contact with necessity, essentials and one who needs sympathy. The risks these front-line workers take to save lives are aggravated by poor working conditions which disheartened their motivation, low pay and lack of voice in health systems where medical leadership is largely controlled by patriarchal derived materialist model.

Beyond the health system, other neglected parts of the care economy face increasing strain and require urgent relief and support. The vast amount of pay gap in economy and poorly paid care and domestic work that women have always done is the backbone of the response to COVID. Unpaid family caregivers, community-based health workers, domestic workers and long-term care workers are essential workers in this crisis – but rarely recognized as such.

References:

- Adams, C. J. (1990). The sexual politics of meat: a feminist-vegetarian critical theory. New : Continuum.
- Adams, C. J. (1991). Ecofeminism and the eating of animals. Hypatia, 6(1), 125-145.
- Devi suktam, (694-696), wikipedia link.
- Gaard, G. (1997). Ecofeminism and wilderness. Environmental Ethics, 19(1), 5–24.https://doi.org/10.5840/enviroethics199719136
- Gaard, G. (1998). Ecofeminism and Home. Iris, (37), 62.
- Gaard, G. C. (Ed.). (1993). Ecofeminism: women, animals, nature. Philadelphia: Temple Press.
- Gaard, G. (2011). Ecofeminism revisited: Rejecting essentialism and re-placing species in a feminist environmentalism. Feminist Formations, 23(2), 26–53.
- Gaard, G. C., & Murphy, P. D. (Eds.). (1998). Ecofeminist literary criticism: theory, Interpretation, pedagogy. Urbana: University of Illinois Press
- Griffin, S. (1978). Woman and nature: the roaring inside her (1st ed.). New York: Harper & Row.
- Haraway, D. (1991). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. In Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature (pp. 183-202). New York, NY: Routledge.
- Kahn, R. (2010). Critical pedagogy, ecoliteracy and planetary crisis: The ecopedagogy movement. New York, NY: Peter Lang.
- Mallory, C. (2010). What is ecofeminist political philosophy? Gender, nature, and the political. Environmental Ethics, 32(3), 305–322.
- Merchant, C. (1980). The death of nature: Women, ecology, and the scientific revolution. San Francisco, CA: Harper & Row.
- Merchant, C. (2006). The scientific revolution and the death of nature. Isis, 97(3), 513–533.
- Mies, M. & Shiva, V. (1993). Ecofeminism. London, UK: Zed Books.
- Plumwood, V. (1991). Nature, self, and gender: Feminism, environmental philosophy, and the critique of rationalism. Hypatia, 6(1), 3–27.
- Plumwood, V. (1993). Feminism and the mastery of nature. New York, NY: Routledge.
- Plumwood, V. (2002). Environmental culture: the ecological crisis of reason. New York, NY: Routledge.
- Radford Ruether, R. (2005). Integrating ecofeminism, globalization and world religions. Book Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Salleh, A. (1991). “Essentialism” - and eco-feminism, Arena, 94, 167–173.
- Salleh, A. (2003). Ecofeminism as sociology. Capitalism nature socialism, 14(1), 61–74. https://doi.org/10.1080/10455750308565514
- Warren, K. J. (1987). Feminism and ecology: Making connections. Environmental Ethics, 9(1), 3–20. https://doi.org/10.5840/enviroethics19879113

• Warren, K. J. (1990). The power and the promise of ecological feminism. Environmental Ethics, 12(2), 125–146.

• Warren, K. J. (1993/1998). Introduction to ecofeminism. In M. E. Zimmerman, J. B. Callicott, G. Sessions, & K. J. Warren (Eds.), Environmental philosophy: from animal rights to radical ecology (pp. 263–276). Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.

• Warren, K. J. (2000). Ecofeminist philosophy: a western perspective on what it is and why it matters. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

• Warren, K. J., & Cheney, J. (1991). Ecological feminism and ecosystem ecology. Hypatia, 6(1), 179–197.

PANDEMİ SÜRECİNDE İŞLETMELERİN YATIRIM VE KAPASİTE KONUSUNDA YAŞADIĞI SORUNLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON THE PROBLEMS THAT BUSİNESSES EXPERİENCE İN INVESTMENT AND CAPACİTY DURİNG THE PANDEMİC PROCESS

Prof. Dr. Hasan AYAYDIN
Gümüşhane Üniversitesi-İİBF-İşletme Bölümü, ORCID: 0000-0002-5395-1411

Özet

Bu araştırmanın temel amacı Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin yatırım ve kapasite konusunda yaşadığı sorunları tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmayı temelde bir araştırma sorusu yönlendirmektedir. Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin yatırım ve kapasite konusunda yaşadığı sorunlar nelerdir? Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin yatırım ve kapasite durumunun tespiti için bir dizi sorular sorulmuştur. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren 50 işletmeye yüzyüze anket uygulanmış ve araştırma sonuçları analiz edilmiştir. Araştırmanın analiz yöntemi olarak frekans analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmada SPSS 21 paket programı yardımıyla frekans analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda Gümüşhane ilinde bulunan işletmelerin yatırım yapma ve kapasite artırmaya engel sorunların tespiti ve çözüm yollarına ilişkin araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırıma bulgularına dayalı olarak işletme yöneticilerine ve karar vericilere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: KOBİ'ler, Finansmana erişim, Pandemi, Yatırım

Abstract

The main purpose of this research is to determine the problems experienced by the enterprises operating in Gümüşhane in terms of investment and capacity. In this context, a research question basically guides the study. What are the problems faced by enterprises operating in Gümüşhane in terms of investment and capacity? A series of questions were asked to determine the investment and capacity status of the enterprises within the scope of the study. Questionnaire method was used as data collection tool in this study. A face-to-face survey was applied to 50 businesses operating in Gümüşhane and the results of the research were analyzed. Frequency analysis was used as the analysis method of the research. In this context, frequency analysis was carried out with the help of SPSS 21 package program. As a result of the research, the results of the research on the determination of the problems that prevent the investments and capacity increase of the enterprises in the province of Gümüşhane and their solutions are given. Based on the research findings, suggestions were made to business managers and decision makers.

Keywords: SMEs, Access to finance, Pandemic, Investment

GİRİŞ

Koronavirüs hastalığı 2019 (COVID-19) ilk olarak Kasım 2019'da Çin'in Wuhan, Hubei kentinde tespit edildi ve devam eden bir salgına neden olmuştur (Zhao, 2020). COVID-19 salgınının insan sağlığına tehdidi sürerken yol açtığı iktisadi sorunlar da derinleşerek devam

etmektedir. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler arasında ayrım gözetmeksizin tüm piyasalarda ekonomik çıktı miktarları dramatik bir şekilde düşmüş, işsizlik oranları artmış ve sosyal problemler gözlemlenmeye başlanmıştır. Hem arz hem de talep tarafında yaşanan durgunluk özellikle KOBİ'ler üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur.

Türkiye özelinde %99,8'ini temsil eden kobilerin yapısal sorunları ve ayrıca finansal kaynaklara erişimin kısıtlı olması, inovasyona ve Ar-Ge'ye ayrılan payların düşük olması, dijitalleşme altyapılarının yeterince gelişmemiş olması gibi zayıf yönleri kobileri pandemi karşısında daha kırılgan hale getirmektedir. Bu durum pandeminin ekonomik etkilerinin beklenenden daha uzun sürmesine yol açabilir (Bartik vd., 2020; Prasad vd., 2015). Bir yandan COVID-19 salgını sırasında virüsü tanımlama, virüse karşı aşılama ve ilaç geliştirme ve alternatif tedavi yöntemleri geliştirme çalışmaları yapılırken, diğer yandan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin altyapıları sağlık sistemleriyle ilgili büyük bir testten geçmiş oldu.

Bu araştırmanın temel amacı Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin yatırım ve kapasite konusunda yaşadığı sorunları tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmayı temelde bir araştırma sorusu yönlendirmektedir. Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin yatırım ve kapasite konusunda yaşadığı sorunlar nelerdir? Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin yatırım ve kapasite durumunun tespiti için bir dizi sorular sorulmuştur. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren 50 işletmeye yüzyüze anket uygulanmış ve araştırma sonuçları analiz edilmiştir. Araştırmanın analiz yöntemi olarak frekans analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmada SPSS 21 paket programı yardımıyla frekans analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda Gümüşhane ilinde bulunan işletmelerin yatırım yapma ve kapasite artırmaya engel sorunların tespiti ve çözüm yollarına ilişkin araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırıma bulgularına dayalı olarak işletme yöneticilerine ve karar vericilere önerilerde bulunulmuştur.

METODOLOJİ

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, standart veri elde etme ve buna bağlı üstün veri analizi sunma özelliklerinden dolayı anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın analiz yöntemi olarak frekans analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda araştırmada SPSS 21 paket programı yardımıyla frekans analizi yapılmıştır. Bu çalışmanın örneklemini Gümüşhane illerinde faaliyet gösteren işletmeler oluşturmaktadır. 50 işletme analize dâhil edilmiştir.

ANALİZ VE BULGULAR

Gümüşhane ilinde bulunan işletmelerin yatırım yapma ve kapasite artırmaya engel sorunların tespiti ve çözüm yollarına ilişkin araştırma sonuçlarına yer verilmiştir.

Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin yatırım durumunun tespiti için bir dizi sorular sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar aşağıdaki tablolarda görülmektedir.

Tablo 1. Yatırımların Finansmanı

Yatırımlarınız nasıl finanse ediliyor?	Firma sayısı	%
Özkaynak	13	26
Kredi veya borçlanma	30	60
Özkaynak-borçlanma bileşimi	7	14

Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin yatırımlarını öz kaynaktan ziyade, Borç kaynakla ya da krediyle finanse ettiği görülmektedir.

Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin %60'ı yatırımlarının finansmanında sadece kredi veya borç kaynak kullandığı, %26'sı öz kaynak kullandığı ve %14'ü ise öz kaynak ve borçlanma arasında bir denge kurduğunu görülmektedir. Finans teorisinde yatırımların finansmanında özsermaye-borç kaynak kullanımının bir dengesi olduğu, sadece bir kaynağın kullanımının firmanın risk-getiri ilişkisi açısından rasyonel olmayacağı bilinmektedir.

Tablo 2. Hibe, Teşvik ve Kredi Alma durumu

Daha önce hibe, kredi ya da teşvik alındı mı?	Firma sayısı	%
Hibe	13	26
Kredi	16	32
Teşvik	5	10
Hibe ve teşvik almadım	23	46

Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin %26'sı yatırımlarının finansmanında hibe kullandığı, %32'si kredi kullandığı ve %10'u ise öz kullandığı görülmektedir. Ayrıca, bu işletmelerin %46'sının ise hibe ve teşvik almadığı görülmektedir.

İşletmelerin yarısına yakınının hibe ve teşvik kullanmaması Gümüşhane ilinde faaliyet gösteren işletmelerin teşvik ve hibelerden yeterince yararlanamadığını göstermektedir. Bu durum ile özgü teşviklerin ve hibelerin yetersizliğine bağlanabilir.

Tablo 3. Ortalama Kapasite Kullanım Oranı (%)

2020 yılından itibaren ortalama kapasite kullanım oranı (%)	Firma sayısı	%
0-25	12	24
26-50	15	30
51-75	18	36
76-100	5	10

Çalışma kapsamında yer alan işletmelerin yarısından azının (%46'sının) kapasite kullanım oranının %50'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu yüzden çalışma kapsamında yer alan işletmelere *"Firmanızın tam kapasiteyle çalışmamasının nedenleri nelerdir?"* Sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 4. Firmaların tam kapasiteyle çalışmamasının nedenleri

Firmanın tam kapasiteyle çalışamamasının nedenleri	Firma sayısı	%
Hammadde temin yetersizliği	11	22
Finansal kaynak yetersizliği	24	48
İşgücü yetersizliği (Nicelik ve nitelik bakımından)	12	24
Teknoloji yetersizliği	13	26
Talep yetersizliği	18	36
Enerji altyapısı yetersizliği	1	2
Covid19 ile ilgili nedenler	27	54

SONUÇ

Firmaların yatırım ve kapasite sorunları olarak; yatırımlarını öz kaynaktan ziyade, borç kaynakla finanse etme, teşvik ve hibelerden yeterince yararlanmama, covıd19 ile ilgili nedenler, finansal kaynak yetersizliği, talep yetersizliği, teknoloji yetersizliği, işgücü yetersizliği sıralanabilir.

Gümüşhane'de faaliyet gösteren KOBİ'lerin sorunları genel olarak değerlendirildiğinde; Gümüşhane'de faaliyet gösteren firmalarda da temel problem olarak finansal kaynaklara erişim konusundaki sıkıntılar ön plana çıkmaktadır.

KOBİ'lerin temel sorunlarının başında uzun vadeli krediye ulaşım ve teminat sorunu nedeniyle krediler veya firmaların borç / öz sermaye oranını artıran diğer önlemler KOBİ'ler için çekici olmayabilir. Faizsiz borçlanma araçlarının çeşitlenmesi gibi Hükümetler, KOBİ'lerin kabul etmeye hazır olacağı bir yardım sunacaksa, bunun başka yollarla olması gerekir.

Kaynaklar

Zhao, B. (2020), COVID-19 pandemic, health risks, and economic consequences: Evidence from China, China Economic Review, 64, 101561

Bartik, A. Bertrand, M. Cullen, Z.B. Glaeser, E.L., Luca, M ve Stanton, C. (2020). "How are small businesses adjusting to COVID-19? Early evidence from a survey. Harvard Business School Working Paper, 20 (102), 1–37.

ÇEVRİM İÇİ MARKA TOPLULUKLARI ÜZERİNE BİR ANALİZ: STARBUCKS TÜRKİYE VE KAHVE DÜNYASI INSTAGRAM TAKİPÇİLERİ ÖRNEĞİ

AN ANALYSIS OF ONLINE BRAND COMMUNITIES: STARBUCKS TURKEY AND KAHVE DUNYASI INSTAGRAM FOLLOWERS SAMPLE

Arş. Gör. Dr. Zeynep Benan Dondurucu
Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, ORCID ID: 0000-0002-2634-1001

Özet

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi, markaların hedef kitleleri ile anlık, hızlı ve etkileşimli bir iletişim kurmasını olanaklı hale getirmiştir. Sosyal medya platformlarının tüm dünyada giderek artan takipçi sayısı da farklı ölçeklerdeki işletmelerin pazarlama iletişimi faaliyetlerini bu mecralarda yoğunlaştırmasında etkili olurken; takipçilerde markaların resmi hesapları üzerinden paylaşılan içeriklere yorum yaparak, etkileşim oluşturan sanal topluluklara dönüşmüştür. Çevrim içi marka toplulukları, sosyal medyada marka-tüketici/ tüketici-tüketici arasındaki etkileşim sürecinin, tüketiciler arasındaki çevrim içi bilgi ve deneyimlerin paylaşım biçimlerinin, marka ile tüketici arasında kurulan uzun dönemli güven ve sadakat ilişkisinin, grup içi dinamiklerin satın alma davranışı üzerindeki etkisinin gözlemlemeyebileceği ve anlamlandırabileceği, sanal topluluklardır. Alan yazında, çevrim içi marka toplulukları üzerine gerçekleştirilen çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, Türkiye özelinde kahve kültürünün küresel markaların da pazara girmesi ile birlikte dönüşümün temel alan, sanal toplulukların marka deneyimleri ve etkileşim biçimleri üzerinden küresel ve yerel marka karşıtlığı çerçevesinde analiz eden bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda, bu araştırmanın temel çıkış noktası, Kozinet (2001)'in "Tüketici Kültürü" yaklaşımını merkeze alarak, küresel bir kahve markası olan Starbucks ile ulusal bir kahve markası olan Kahve Dünyası'nın Instagram paylaşımlarına yapılan yorumlar çerçevesinde, iki markanın sanal takipçi topluluklarının iletişim kurma biçimleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmektedir. Bu doğrultuda, araştırma kapsamında 01.01.2022-31.03.2022 tarihleri arasında Starbucks Türkiye ve Kahve Dünyası markalarının resmi Instagram sayfalarında yer alan tüketici yorumları, niceliksel ve niteliksel olarak karşılaştırılmış olup; ilgili yorumlar marka kaynaklı içeriklere yönelik olarak tüketici içerik üretme deneyimini sınıflandıran Waqas, Hamzah ve Salleh (2020)'nin Facebook'ta Volvo çevrimiçi marka topluluğu üyelerinin etkileşim biçimlerini analiz ettiği çalışmaları temel alınarak, öz kimlik inşası, sosyal ilişkiler ve bağ kurma (diğer tüketiciler ve marka ile), eğlenme, ürünle ilgili bilgi edinme/faydacı bir deneyim elde etme, haz alma/duygu belirtme, yaratıcı ve yenilikçi bir deneyim yaşama/yaratıcı duyguları harekete geçirme, ürünü/markayı değerlendirme pratikleri çerçevesinde netnografi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, iki markanın Instagram paylaşımlarına gelen takipçi yorumları arasında niteliksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı, ancak iki markanın Instagram takipçilerinin hem marka hem de diğer kullanıcılarla mecrada kurdukları etkileşim pratiklerinin değişiklik gösterdiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Marka Toplulukları, Çevrimiçi Tüketici Kültürü, Netnografi, Marka Deneyimi

Abstract

The development of new communication technologies has made it possible for brands to establish instant, fast and interactive communication with their target audiences. While the increasing number of followers of social media platforms all over the world is also effective in different scale companies' marketing communication activities intensification in these channels; the brand followers have being turned into virtual communities that interact by commenting on the content shared through the official accounts of the brands. Online brand communities are virtual communities which may be observed the effect of the interaction process between the brand-consumer/consumer-consumer in social media, the sharing of online information and experiences among consumers, the long-term trust and loyalty relationship establish process between the brand and the consumer, and the in-group dynamics on purchasing behavior. Although there are many studies on online brand communities in the literature, there is not any research that analyzes coffee culture in Turkey, With the entry of global brands into the market of coffee culture in Turkey, the basis of the transformation, within the framework of global and local brand opposition through the brand experiences and interaction styles of virtual communities. So, the main starting point of this research is to identify the similarities and differences between communication styles on virtual follower communities of the Starbucks which is a global coffee brand and Kahve Dünyası which is a national coffee brand within the framework of the comments made on the Instagram posts, based on Kozinet's (2001) "Consumer Culture" approach. Therefore, within the scope of the research, the consumer comments on the official Instagram pages of Starbucks Turkey and Kahve Dünyası brands between 01.01.2022 and 31.03.2022 are compared quantitatively and qualitatively; and these comments are analyzed with the netnography method due to consumer self-identity building, social relationships and bonding (including other consumers and the brand), humor/having fun, obtaining information about the product / obtaining a utilitarian experience, pleasure/emotion expression, having an inspiring and innovative experience / activating creative/inspiring emotions, evaluating the product /brand practices based on Waqas, Hamzah and Salleh (2020)'s research about the way members of the Volvo online brand community interact on Facebook, which categorize the consumer content creation experience for brand-sourced content. As a result of the research, it is determined that there is not a meaningful qualitative a difference between the follower comments on the Instagram posts of the two brands, but the interaction practices of the Instagram followers of the two brands with both the brand and other users in the medium differ.

Keywords: Online Brand Communities, Online Consumer Culture, Netnography, Brand Experience

1.GİRİŞ

Türkiye'de kahve kültürü içerisinde Türk kahvesi kültürünün önemli bir yeri olmakla birlikte (Ulusoy, 2011), 2000'li yıllardan başlayarak zincir kahve markalarının küresel pazarda artış göstermesi, tüketicinin kahve deneyimini de farklılaştırmış olup; farklı zincir kahve markalarının açılması, tüketici eğilimlerin de değişikliklere sebep olmuştur (Su, 2007). 1980'li yıllarda Starbucks'ın öncülüğünde kahve sektöründe iktisadi, sosyal ve tüketim bağlamında bir farklılık meydana gelmiştir. Küresel bir kahve zincirine dönüşen Starbucks, marka deneyimi ile kahveyi bütünleştirerek; kahve için oluşturduğu özel imaj ve deneyim sayesinde, bir fincan

kahvenin çok yüksek fiyatlarla satın alınmasını olanaklı hale gelerek "özel kahve" konseptini geliştirmiştir. Starbucks'ın Avrupa tarzı kahve dükkanları ile bir bardak standart kahvenin ötesine geçen ve tutku markası olarak şekillenen marka imajı ile "kahve" ürün olmaktan çıkarılarak, tüketicilere deneyim olarak sunulmaya başlanmıştır. Böylece, Starbucks mağazaları kahveyle birlikte mağaza atmosferini de imaja ekleyerek; tüketicilerin birlikte kaliteli zaman geçirebilecekleri bir deneyim sunmaya başlamıştır (Şeker ve Özata, 2022, s.194; Akkaya, 2019; Coletti Coffe, 2018). Zaman içerisinde başta Starbucks olmak üzere, küresel kahve zincirlerinin pazara girişi de, Türk kahve tüketicilerinin tüketim alışkanlıkları ve kahveye yönelik yaklaşımlarında değişikliklere neden olmuştur. Böylece, Türkiye'de tüketiciler de, kaliteli vakit geçirmek ve sosyalleşme amacıyla zincir kahve mağazalarını tercih etmeye başlamıştır (Varnalı, 2013, s.65).

Starbucks, Tchibo, Caffe Nero, Gloria Jeans gibi küresel markaların yanı sıra, MOC, Federal Coffee, Petra, Kronotrop, Kahve Dünyası, Kahve Diyarı ve Cofee Mania gibi ulusal veya uluslararası ortaklığa sahip işletmeler de, yüksek bir büyüme eğilimi göstermektedir (Yıldırım ve Karaca, 2022, s.5) Zincir kahve mağazaları, sıcak içecekler pazarı içerisinde yer almakta olup; 2021 yılı içerisinde sıcak içecek pazarının karlılık düzeyi, Türkiye'de 7,38 milyar dolar olmuştur. Pazarın, 2022-2025 yılları arasında yıllık olarak %7,64 oranında büyümesi beklenmektedir. Küresel zincir kahve mağazalarının arasında, Starbucks, Tim Hortons, Panera Bread, Costa Coffee, Peet's Coffee, Dunkin' Donuts ve Caribou Coffee gibi uluslararası kahve zincirleri yer almaktadır (Statista, 2022). Covid-19 pandemisi döneminde tüketicilerin kahve içme alışkanlıklarını ölçme amacı taşıyan ve Marketing Türkiye tarafından gerçekleştirilen Kahve Tüketim Alışkanlıkları (2021) araştırmasına göre, katılımcıların %82,7'sinin günde bir bardak veya daha fazla kahve içtiği, kahve içen katılımcıların cinsiyet göre dağılımının %58'lik oranla kadın, %42'lik oranla erkek, en çok kahve tüketen yaş aralığının 25-44, sosyo-ekonomik olarak AB SES grubunun toplam kahve tüketiminin %35,9'unu oluşturduğu ve kahve tüketiminin en yüksek olduğu illerin İstanbul ve İzmir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Pandemi döneminde, kahve içme sıklığında nasıl bir değişim gösterdiği sorusu ise, katılımcıların %41,5'i tarafından kahve tüketiminin arttığı biçiminde cevaplanmıştır (Marketing Türkiye, 2021). Bu bağlamda, Türkiye'de sıcak içecek pazarının karlılık potansiyeli temel alınarak ve hem ulusal, hem de küresel zincir kahve markalarının tüketici deneyimini farklılaştırdığı savından hareketle, bu çalışmada çevrimiçi marka toplulukları içerik üretme biçim ve deneyimleri, zincir kahve markaları örneği üzerinden analiz edilmiştir.

Sosyal medya platformların sağladığı gerçek zamanlı ve tüketici deneyimlerine bağlı olarak şekillenen içerik paylaşım imkânı, marka topluluklarının oluşumuna ve marka ile tüketici etkileşiminin gelişimine olanak sağlamıştır. Alanyazında, çevrimiçi topluluklar üzerine gerçekleştirilen çalışmaların büyük bölümü, marka ve tüketici etkileşimini temele almaktadır. Bu çalışmaların büyük bir bölümünün ise, tüketicilerin markaya yönelik olumlu katkıları ve olumsuz değerlendirmeleri, sosyal medya kullanıcıları tarafından oluşturulan içerikler, marka bağlılığı, marka savunuculuğu, tüketicilerin birbirileri olan etkileşimleri gibi konular üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, literatürde farklı yeni medya platformlarında bir sanal topluluk oluşturan kullanıcıların, hem birbirleri, hem de marka ile olan etkileşim biçimlerinin ve çevrimiçi grupların birbirlerini nasıl etkilediğinin keşfini temel alan; grup üyelerinin veya sosyal medya kullanıcılarının öğrenme, etkileme, uyarma, tavsiye etme ve sosyalleşme davranışlarını belirlemeyi hedefleyen araştırmalar da bulunmaktadır (Brodie vd., 2011; Solem

ve Pedersen, 2016; Mathur, 2018; Fujita vd., 2018; Brodie vd., 2013; Hollebeek vd., 2019; Azer ve Alexander, 2018, 2020; Dolan vd., 2016a; Dolan vd., 2016b; Naumann vd., 2017).

Çevrimiçi marka toplulukları üzerine gerçekleştirilen çalışmaların bir bölümü marka ya da tüketici kaynaklı toplulukları, bir kısmı bir ürün gamı/kategorisini temel alan toplulukları, bir bölümü ise özel bir markaya yönelik oluşan toplulukları temel almaktadır. Marka topluluklarının kaynakları arasındaki farkları inceleyen çalışmalara, Sloan, Bodey ve Gyrd-Jones (2015)'ın Facebook'ta marka kaynaklı ve tüketici/kullanıcı kaynaklı çevrimiçi toplulukları analiz eden çalışmaları örnek olarak verilebilir. Araştırmacılar, analiz sonucunda, her iki sanal marka topluluk türünde, kullanıcıların bilgi temelli içerik paylaşımının satın alma kararı üzerinde etkili olduğu, marka ile ilgili deneyim paylaşımının grup üyeleri arasında etkileşimi güçlendirdiği ve kullanıcıların marka kimliği inşa sürecinde aktif bir rol oynadığını saptamıştır. Marka kaynaklı ve tüketici kaynaklı çevrimiçi topluluklar açısından çalışmada saptanan en önemli farklılık ise, marka kaynaklı topluluklarda işletmelerin iletişim sürecine dahil olması nedeniyle, etkileşimin yükselmesi ve stratejik marka iletişimi faaliyetlerinin sosyal medya kullanıcılarının da sürece dahil edilmesiyle etkin bir biçimde sürdürülebilmesidir. Bir ürün/hizmet kategorisini merkez alan araştırmalara ise, Seraj (2012)'ın Airlines.net isimli çevrimiçi platformu analiz ettiği ve üyelerin hava yolu şirketleri için çevrim içi ağızdan ağıza pazarlama faaliyetleri gerçekleştirdiğini saptadığı çalışması, Brodie vd. (2013)'nin Fitness ve sağlıklı yaşam platformları arasında yer alan "The Vibration Training" isimli mecrayı incelediği ve bu mecrada üyeler tarafından farklı marka ürünlerin fiyatları, kalitesi, performansının tartışıldığını/kişisel kullanım deneyimlerinin paylaşıldığını saptadığı araştırması, Hollebeek vd. (2017)'nin lüks çanta tüketicilerine yönelik özel bir forum olan "The Purse Forum'u inceledikleri ve üyelerin bu grubu tanışma, ürünler ver markalarla ilgili bilgi verme/bilgi alma, diğer kullanıcılarla duygusal etkileşime geçme, markaları ve belirli markalara yönelik ürünlerin özellikleri sıralama/değerlendirme amacıyla kullandığını saptadıkları çalışmaları, Niketalk.com'da Retro sneakerlar konusunda oluşan sanal topluluğun hareketlerini netnografik olarak analiz eden Choi ve Kim (2019)'un bilgi yayma, birbirleri ile etkileşim kurma ve satın alma/öneride bulunma amacıyla, tüketicilerin bu platformu kullandığı saptadıkları araştırmaları örnek olarak verilebilir.

Özel olarak bir markayı temel alan araştırmalara ise, Yamaha markasının yeni spor bisikletlerine yönelik olarak oluşturulan R1forumunda, üye davranışlarını inceleyen Felix (2012)'nin, sadece bu marka kullanıcılarının değil rakip marka kullanıcılarının da platformda faaliyet gösterdiği ve grup içi etkileşiminin ürün gamına yönelik bilgilendirme üzerine şekillendiğini saptadığı araştırması; Fransa ve Tunus'ta AXE markasının sosyal medya platformlarında paylaştığı içeriklere yönelik takipçi toplulukları merkezinde bir netnografik analiz gerçekleştirilen Cherif ve Miled (2013)'ün, sosyal medya takipçilerinin markaya yönelik bağlılıklarının ve sosyal medyada savunucu içerik üretme/kullanım deneyimlerini diğer tüketicilerle paylaşma eğilimlerinin olduğunu saptadıkları araştırma, Facebook, Twitter ve YouTube'da iki markanın takipçi ve marka etkileşimini inceleyen araştırmalarında Sorensen ve Drennan (2017)'nin bir işletmenin takipçilerinin farklı sosyal medya platformlarında içerik üreterek; markaya yönelik değer yarattığını tespit ettikleri araştırma, Lima vd. (2019)'un Brezilya'da Loreal Paris'in Facebook hayran sayfasını inceledikleri ve tüketicilerin ürün değerlendirmeleri (bilişsel, duygusal ve davranışsal), işletmenin paylaştığı tanıtım içeriklerini değerlendirme, marka aidiyeti/savunuculuğu, indirimler, kampanyalar ve numuneler hakkında

tartışma amacıyla bu mecrayı kullandıklarını saptadıkları çalışma, Subway, Kentucky Fried Chicken ve Burger King'in sosyal medya platformlarında paylaştığı tanıtım içeriklerinin takipçi topluluklarıyla yarattığı etkileşimi inceleyen Rossolatos (2020)'nin, takipçi yorumlarının bir kısmının konuyla ilgisiz olduğu ve tüketicilerin yaşadığı olumsuz deneyimleri ilgisiz içerik yorumlarında paylaştığını; ancak pozitif ve alakalı yorumların marka ile tüketici etkileşimi yarattığını saptadığı araştırma, Waqas, Hamzah ve Saleh (2020)'nin Volvo Kamyonları Facebook Sayfası ve YouTube kanalında takipçi etkileşimini netnografik olarak analiz ettikleri ve takipçi-takipçi, marka-takipçi etkileşiminin öz kimlik inşası, sosyal bağ kurma, eğlenme, ürünle ilgi edinme, haz alma, yaratıcı/yenilikçi deneyim yaşama ve ürünü markayı/değerlendirme bağlamında gerçekleştiğini saptadıkları çalışmaları, Arora ve Ahuja (2021)'nin Netflix Hindistan'ın Instagram, Facebook, Twitter'da paylaştığı gönderilere yönelik olarak takipçi etkileşimini incelediği ve takipçi topluluklarının bilgilendirici ve promosyonel paylaşımlara yönelik etkileşimlerinin artış gösterdiğini tespit ettikleri çalışmaları örnek olarak gösterilebilir.

Görüldüğü üzere alan yazında, bir ürün gamı/kategorisini ya da özel bir markanın takipçi/tüketici toplulukları ile çevrimiçi etkileşimini temel alan netnografik araştırmalar bulunmaktadır. Ancak, zincir kahve markalarının Türkiye'de ve dünyada tüketici kahve deneyimini farklılaştırmasını temel alarak; sosyal medya kanalları aracılığıyla oluşturdukları çevrimiçi tüketici toplulukları ile etkileşim biçimlerini, ulusal ve uluslararası markaları karşılaştırarak analiz eden çalışmalar kısıtlıdır. Online topluluklarda zincir kahve markaları üzerine gerçekleştirilen netnografik çalışmaların büyük bir bölümü Starbucks'ı merkeze almaktadır. Bu çalışmalara, Lim ve Lyu (2012)'nin Starbucks'ın resmi Facebook sayfasını netnografik olarak analiz ettikleri; takipçilerin içerik üretim sürecine aktif olarak dahil oldukları ve marka ile tüketici arasında etkileşim gerçekleştiğini saptadıkları araştırmaları, Chua ve Banerjee (2013)'ün Starbucks'ın farklı sosyal medya hesaplarında yarattığı takipçi etkileşimini inceledikleri çalışma sonucunda markanın tüketicileri içeriklerin pasif üretici olmaktan ziyade gönüllü içerik üretimine yönlendirmeyi hedeflediğini ve bu nedenle takipçilerini sosyal medya platformlarında içerik üretimine yönlendirdiğini tespit ettikleri analizleri, Sindhwani ve Ahuja (2014)'ün "My Starbucks Idea" isimli platformda tüketici ve marka etkileşimini analiz ettikleri ve tüketicilerin ürün ve fiyatlar ile ilgili öneriler geliştirerek, mağazalarda uygulanmasına öncülük ettikleri sonucuna ulaştıkları çalışmaları, Abdullah ve Zolkepli (2017)'nin Starbucks Malezya'nın Facebook, Twitter ve Instagram paylaşımlarına yönelik oluşan takipçi etkileşimi duygu analizi ve netnografi yöntemlerini kullanarak analiz ettiği, Facebook'un bilgi edinme ve sohbet, Twitter'ın eleştiri, Instagram'ın marka savunuculuğu, duygusal tepki paylaşımı ve marka kimliğinin inşası amacıyla kullanıldığını saptadıkları analizleri, Kara (2020)'nin Starbucks Türkiye'nin resmi sosyal medya hesaplarında tüketici etkileşimini netnografik olarak incelediği, Facebook'un bilgilenme ve tanıtım, Twitter'ın şikayet, işletmenin resmi blog ve forum sayfalarının yeni fikirler geliştirme ve fikir tartışmaları amaçlı aktif kullanıldığını saptadığı araştırması, Uran (2018)'in Instagram'da Starbucks, Caribou Coffe ve Coffe Nero Türkiye'nin tüketici etkileşimini netnografik olarak incelediği ve takipçilerin paylaşımları ile marka kimliğinin inşasında aktif bir rol oynadığını saptadığı çalışması, Obus (2021)'in Kahve Dünyası ve Starbucks'ın Instagram'da gerçekleştirdiği paylaşımlara yönelik takipçi etkileşimini incelediği ve takipçilerin marka kişiliğinin inşa sürecine etkin bir biçimde katıldıklarını tespit ettikleri

araştırması örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda, Türkçe alan yazında, küresel ve ulusal nitelikte zincir kahve markalarının sosyal medyada tüketici etkileşim biçimlerini netnografik olarak analiz eden çalışmaların kısıtlı olmasından hareketle bu çalışmada, 01.01.2022-31.03.2022 tarihleri arasında Starbucks Türkiye ve Kahve Dünyası markalarının resmi Instagram sayfalarında yer alan yorumlar temel alınarak; takipçi/sosyal medya kullanıcılarının içerik üretme/etkileşim biçimleri netnografik olarak incelenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümünde sosyal medyada stratejik marka iletişimi faaliyetleri, ikinci bölümünde ise çevrimiçi tüketici kültürü ve sanal topluluklara yönelik bir literatür taraması gerçekleştirilmiş; üçüncü bölümde ise zincir kahve markalarının sosyal medya gönderilerine yönelik yapılan yorumlar analiz edilmiştir.

2. SOSYAL MEDYADA İÇERİK ÜRETİMİ BAĞLAMINDA STRATEJİK MARKA İLETİŞİMİ FAALİYETLERİ

Günümüzde işletmeler için hedef kitleleri ile sürdürülebilir ve uzun dönemli ilişkiler kurmanın önemi giderek artmakta olup; İnternet ve bu teknolojiyle birlikte oluşan çevrim içi platformlar, bu ilişkinin geliştirilebileceği en temel platformlar arasında yer almaktadır. Web 2.0 teknolojisinin gelişimi ile birlikte kullanıcının içerik üretme özgürlüğü kazanması ve Facebook, Twitter, YouTube, Instagram gibi sosyal medya platformlarının ortaya çıkması, tüketici ve marka etkileşimi büyük oranda dönüştürmüştür. Bu platformlarda işletmelerin resmi hesaplar açması ve içerik üretmesi, "markalı/marka kaynaklı içerik" tanımlanan bir içerik türü oluşmasına neden olmuştur. Bu içerikler aracılığı ile markalar, ürün ve hizmet tanıtımı, tüketicileri bilgilendirme, hedef kitleyi satın alma davranışına yönlendirme, müşteri ilişkilerinin doğru yapılandırılması gibi çok sayıda pazarlama iletişimi stratejisi ve taktiğini hayata geçirebilmektedir. Ayrıca marka kaynaklı içerikler, işletmelerin sosyal medya hesaplarından herhangi bir ücret ödemeden, anlık, sıklıkla ve kolay bir biçimde üretebildiği iletiler olmaları nedeniyle, işletmeler tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Böylece, bir markanın işletme hesabını takip eden kullanıcı kitlesi, işletme ile ilgili olarak anlık ve düzenli olarak bildirim alabilmektedir. Resmi marka sayfaları bir yandan takipçilerin markanın paylaşımlarını takip potansiyelini yükseltirken; bir yandan da mecraların sağladığı beğeni, yorum ve paylaşım olanakları marka ile diğer kullanıcılar arasında etkileşim oluşmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca, sosyal medya platformlarında yer alan işletme sayfaları foto, video, link ve metinlerin yer aldığı zengin içeriklerin aktarımı imkânı yaratmakta; duygusal, fonksiyonel, deneyimsel ve marka imajı ile ilgili içeriklerin paylaşımına olanak sağlamaktadır. Marka sayfaları ve yapılan paylaşımlar, takipçi kitlesinin markanın düzenli olarak gerçekleştirdiği iletişimi takip etmesine imkân tanırken; beğeni, yorum ve paylaşım olanağı sağlayarak; tüketicilerin birbirleriyle etkileşime geçmesini de olanaklı hale getirmektedir. Ayrıca, markaların sosyal medya sayfalarında görseller, videolar, hikayeler, kullanıcılar türevli içerikler paylaşılmakta, işletmeler ünlü ve influencer kullanımı ya da çevrim içi etkinlikler gerçekleştirilerek, marka tüketici etkileşimi sağlanmaya çalışılmaktadır (Ki ve Hon, 2006; Cho ve Huh, 2010; Tafesse, 2015, s.940; Mangold ve Faulds, 2009, s. 361-364; Lipsman vd., 2012, Tafesse, 2016, s. 433-433;Ashley ve Tuten, 2015; Kim vd., 2015; Zaglia, 2013, s. 221- 222; Tafesse ve Wien, 2017, s.4-5; Simon vd., 2013).

Bu bağlamda işletmeler için sosyal medya kanallarında etkileşim oluşturan içeriklerin dolaşıma sokulması önem kazanmış olup; marka kaynaklı içeriklere doğru marka iletişimi

stratejilerinin eklemlenmesi konusu hem akademik, hem uygulama alanında tartışılmaya başlanmıştır. Sosyal medyada takipçi toplulukları arasında etkileşim oluşturabilen içeriklere yönelik olarak gerçekleştirilen akademik çalışmalar, içeriklerin eğlenceli, canlı, multimedya öğeleri açısından zengin, takipçiyi içerik üretmeye yöneltici ve bilgilendirici olması gibi özelliklerini merkeze almaktadır. Sosyal medya platformlarında dolaşıma sokulan bir içeriğin "canlı" olarak nitelendirilebilmesi, farklın duyulara hitap etme kapasitesi; "zengin" olarak nitelendirilebilmesi animasyon, resim, renk, ses gibi ilgi çekici multimedya öğelerini bünyesinde barındırması; "etkileşimli" olarak nitelendirilmesi, mesajın bir ya da daha fazla kullanıcıyı içeriğe yönelik yorum yapmaya yöneltmesi; "bilgilendirici" olarak tanımlanması, içeriğin markanın öznitelikleri veya faydalarını merkeze alarak tüketiciyi satın alma davranışına yönlendirmesi; "eğlenceli" olarak tanımlanması kullanıcı tarafından eğlenceli, havalı, gösterişli ve heyecan verici olarak algılanması ile ilgilidir. Ayrıca, bazen işletmeler sosyal medya platformlarında marka kaynaklı içeriklere yönelik etkileşim oluşturmak amacıyla yarışmalar düzenleyebilmekte, para ödülleri ve eşantiyonlarla kullanıcıların içeriğe yönelik etkileşimini yükseltmeye çalışmaktadır (De Vries vd., 2012; Hede ve Kellett, 2012; Schultz ve Peltier, 2013; Jahn ve Kunz, 2012; Davis, 2011; Tafesse, 2015; Dolan vd. 2019; Goldfarb ve Tucker, 2011; Taylor vd., 2011; Waqas, Hamzah ve Saleh, 2020). Bu temel özelliklere sahip olan marka kaynaklı içerik üretimi, anlık olarak takipçi/kullanıcı kitlesinin dikkatini sosyal medya platformlarında paylaşılan içeriğe çekmek açısından yüksek potansiyel taşımaktadır. Ancak, günümüzde tüketicilerin sosyal medyada marka kaynaklı paylaşılan içeriklerin alıcısından ziyade; doğrudan iletişim sürecinde aktif bir karar verici/yön gösterici biçiminde davranma eğilimi göstermesi, işletmelerin sosyal medya stratejilerini tüketici odaklı olarak değiştirmelerine neden olmaktadır.

Sosyal medya platformlarında gerçekleştirilen stratejik marka iletişimi faaliyetlerinin, günümüzde tüketicilerin istek ve beklentilerini temel alarak, tüketici grupları ile etkileşim üzerine şekillenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, günümüzde işletmeler sosyal medya kanallarını marka sayfaları aracılığıyla çok boyutlu tüketici deneyimleri yaratma ve geliştirme amacıyla kullanmaktadır. Sosyal medyada, marka sayfaları aracılığıyla eğlence, günlük hayatın problemlerinde kaçma, akışa dahil olma, öğrenme, sosyalleşme, mizah, fayda elde etme, haber değeri olan içerikleri takip etme, kişisel ağ bağlantıları oluşturma, özgün ve görsel açıdan ilgi çekici içeriklere ulaşma, meydan okuma ve topluluklarla iletişime girme gibi farklı tüketici deneyimleri gerçekleşebilmektedir. Marka sayfaları aracılığıyla gerçekleşen takipçi deneyimi biçimleri algısal (marka içerikleri olarak görsel, metin ve videoları değerlendirme), bilişsel (ürünle/markayla ilgili bilgi edinme, bilgi paylaşımı), somutlaşmış (çekiliş ya yarışmalara katılma gibi somut bir deneyim olanağı yaşama) ve sosyal (kullanıcı türevli içerik oluşturma, grup üyeleri arası/marka ile iletişim kurma) olarak sınıflandırılmaktadır ((Moran ve Gossieaux, 2010; Shao ve Ross, 2015; Smith, 2013; Zhang vd., 2017; Syrdal ve Briggs, 2018; Triantafillidou ve Siomkos, 2018; Tafasse, 2016; Waqas, Hamzah ve Saleh, 2020).

Sosyal medyada marka sayfalarında marka ile takipçi arasında etkileşim gerçekleşmesinin nedenlerinden biri de, tüketicinin kimlik inşa sürecinin bir parçası olarak bu platformları kullanması; bir grubun parçası olarak sosyal bağlantılar kurması ve böylece hedonistik bir biçimde marka ile etkileşime girmesidir. Ayrıca, bir takipçinin sürekli olarak herhangi bir markayı sosyal medya platformlarında takip etmesi ya da marka ile yorumlar aracılığıyla etkileşime girme eğilimi içerisinde olması, markaya yönelik arzu edilen nitelikte

olumlu bir tutum taşıdığını göstermekte olup; bu takip davranışı sosyal medya kanallarındaki tüketicilerin ilgili marka ile ilişkilerini geliştirme isteğini de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, marka sayfalarında tüketici etkileşiminin gerçekleşmesinin arkasında yatan nedenleri bilmek; marka sayfalarında tüketici deneyimini geliştiren pazarlama iletişimi stratejilerinin uygulanması ile markaya yönelik olumlu tutumların sürekli kılınmasına ve marka sadakatinin inşasına olanak sağlayabilir. Ayrıca, işletmelerin resmi sosyal medya hesaplarında marka kaynaklı bir etkileşimle desteklenen stratejik içerik paylaşımları, tüketicilerin bağlanma düzeylerini arttırarak; uzun vadeli marka sadakatine sahip tüketici toplulukları da yaratma potansiyeli taşımaktadır (Rohm vd., 2013; Schmitt vd., 2014; Palazon vd., 2015, Iglesias vd., 2011, Tafasse, 2016). Bu bağlamda, hem kullanıcı özelinde, hem de marka toplulukları temel alındığında, sosyal medyada marka kaynaklı stratejik iletişim faaliyetleri yapılandırılırken; içerik stratejileri kadar kullanıcı etkileşim biçimlerinin doğru analiz edilmesi, tüketicinin ve tüketici topluluklarının sosyal medya platformları aracılığı elde ettiği güç göz önüne alındığında, işletmeler için bir zorunluluk haline gelmektedir.

3. SANAL BİR TOPLULUKLAR VE ÇEVRİMİÇİ MARKA TOPLULUKLARI

Sanal cemaat/topluluk kavramı, siber ortamda iletişim kurmak veya kamusal alanda tartışmalar gerçekleştirmek amacıyla yeterli sayıda kullanıcının bir araya gelmesi veya katılımcıların ortak bir ilgi alanı paylaştığı, dinamik ve özel ilişkilerin kurulduğu bir birliktelik durumu olarak tanımlanmaktadır. Sanal topluluk üyeleri, sosyal ağlar üzerinde tartışma, konuşma, duygusal ilişkiler kurma, bilgi paylaşımı, arkadaş edinme, destek verme, eğlenme gibi fiziki dünyada gerçekleştirebilecekleri çok sayıda eylemi gerçekleştirebilmektedir (Rheingold, 2000; Yanıklar, 2014; Rheingold, 1999). Sanal toplulukların temel özellikleri, oluşumda bir fiziksel kısıt olmaması, üyelerin isteğe bağlı olarak bir araya gelebilmeleri, genelde hiyerarşik bir biçimde örgütlenmemeleri ve üyelerin ilgili topluluğa zahmetsiz bir biçimde dahil olmaları olarak sıralanmaktadır (Lin, 2007; Wellman ve Gulia, 1999; Barney, 2004). Çevrimiçi marka toplulukları sanal toplulukların bu özelliklerine sahip olmakla birlikte, bazı temel özellikleri onların sanal topluluk türleri arasında farklılaşmasına neden olmaktadır.

Marka topluluğu, ortak amaçlar, mitler, değerler ve ritüeller aracılığı ile bir marka etrafında, bir alt kültür, sosyal bir evren oluşturan insanları tanımlamaktadır. Ayrıca kavram, bir markanın hayranlarının sosyal ilişkilerine bağlı olarak oluşan özel ve farklı coğrafi alanlara yayılmış bir topluluk olarak da tanımlanabilmektedir. Marka toplulukları içerisinde, üyeler tarafından ilgili markaya yönelik güçlü duygular geliştirilebilmekte ve marka sadakati daha kolay inşa edilebilmektedir. Marka topluluklarında üyelerin kolektif bir biçimde hareket etme eğilimi, marka ile ilgili amaçlara ulaşabilmek ve markaya yönelik olumlu tutumlar inşa edebilmek için, güçlü savunuculuk davranışlarının da oluşmasına imkân tanımaktadır. Tüketiciler marka topluluklarına kendileri ile benzer düşünen bireylerle etkileşim içerisine girmek, markayla doğrudan etkileşim kurmak, grup üyeleri ile ortak değer/amaç ve istek paylaşımı gerçekleştirmek veya bir marka topluluğu oluşturmak için katılım gösterme eğilimdedir. Bu durumun nedeni, günümüzde tüketicilerin büyük bölümü markalara sağladıkları fiziksel ve duygusal faydalar için değer vermesi ve kendilerine benzer düşüncelere sahip diğer tüketicilere ulaşmayı amaçlamasıdır (Cova ve Pace, 2006; Muniz ve O'Guinn, 2001; Bagozzi ve Dholakia, 2006; Stokburger-Sauer, 2010; Koh ve Kim, 2004; Veloutsou, 2009; Algesheimer vd., 2005; Özbölük ve Dursun, 2017).

Marka topluluklarını fiziksel alan sınırlarının ötesine taşıyan İnternet, kullanıcılara içerik üretme imkânı sağlayan Web 2.0 teknolojilerinin gelişimi ile, bireylerin bir marka etrafında kolayca topluluklar oluşturabileceği bir alana dönüşmüştür. Böylece, İnternet ve yeni medya platformları, tüketiciler ve markalar arasında etkileşimin oluşmasına ve çevrimiçi marka topluluklarının inşasına olanak sağlayan platformlar olma işlevi kazanmıştır. Çevrimiçi marka toplulukları, üyeler arasındaki fiziksel sınırları ortadan kaldırmış ve iletişimin bilgisayar/cihaz temelli gerçekleşmesini sağlamıştır; ancak üyeler arasındaki sosyal ilişkiler bu gruplarda da fiziksel topluluklar benzer bir biçimde gerçekleşmeye devam etmiştir. Etkileşimin çevrim içi olarak gerçekleştiği bu marka topluluğu türünün, markalar için temel avantajları, marka sadakati oluşturma ve tüketicilerle iletişimi güçlendirme/sürekli kılma; tüketicilerin markaya yönelik fikirlerini/önerilerini hem işletmeye, hem de birbirlerine iletebilecekleri/ tartışabilecekleri platformlar oluşturma; üyelerin topluluk içerisinde kişisel tatmin sağlama amacıyla bu platformları kullanmasının üyelere sağladığı duygusal ve kültürel faydaların markaya transfer edilme potansiyeli ve tüketicilerin de dijital olarak içerik üretmesi/ savunuculuk yapması ile markaya yönelik artı değer üretmesi olarak sıralanabilir (Brodie, vd., 2013; Sicilia ve Palazon, 2008; Wirtz vd., 2013; Schau vd., 2007, 2009; Cova ve White, 2010). Çevrim içi marka topluluklarının, işletmeler için sunduğu yararlar, topluluğunu yapısına, büyüklüğüne, hangi platformda faaliyet gösterdiğine ve topluluğu oluşturan üyelerin topluluk içerisinde üstlendiği role göre değişim gösterebilmektedir.

Çevrim içi marka topluluklarda üyeler, diğer üyeleri yönlendirme, bilgilendirme, gruba kabul, karşılama, rekabet etme, yönetme, değerlendirme, paylaşımda bulunma gibi farklı rol tanımları üstlenebilmekte olup; bilgi/içerik sağlayıcı veya yayılan/sağlanan bilgiden faydalanan konumunda bulunabilmektedir. Ayrıca, üyelerin veya takipçilerin markaya yönelik ilginlik düzeyi de sanal marka topluluklarındaki rol tanımlarını etkileyebilmekte olup; bazı kullanıcılar ilgili marka forumunun veya sosyal medya sayfasının markaya yönelik sürekli ilgileri nedeni ile uzun dönemli kullanıcısı pozisyonunda iken; bir kısım üye/takipçiler ise, markaya ve topluluğa geçici ilgi duyuyor ya da ilgilenme eğilimini yeni gösteriyor olabilirler. Dolayısıyla, çevrimiçi marka topluluklarında üyelerin/takipçilerin heterojen yapısı, işletmelerin marka toplulukları ile etkin bir biçimde etkileşime geçmek için topluluğu oluşturan üye/kullanıcıları doğru analiz etmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Ancak, çevrimiçi topluluklarda üye ve kullanıcılarının farklı rolleri ve tutum/davranış eğilimleri bulunmakla birlikte; marka kaynaklı içeriklerin özellikle sosyal medya kanallarında özel bir tüketici kültürü yarattığının ve bu topluluğun paylaşılan içeriklere yönelik geliştirdiği etkileşim/deneyim biçiminin marka kültürü bağlamında incelenmesinin gerekliliği, çevrimiçi marka toplulukları üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda dikkat edilmesi gereken bir husustur. Çünkü kendine özgü bir alt kültür yaratan çevrimiçi marka topluluklarının etkileşim/deneyim biçimleri, öz kimlik inşası, sosyal ilişkiler kurma, zevk alma, eğlenme, fayda elde etme, yaratıcı ve yenilikçi bir tecrübe yaşama gibi spesifik etkileşim biçimleri üzerine şekillenebilmektedir (Schau vd., 2009; Pongsakornrungsilp ve Schroeder, 2011; De Valck; 2005; Özbölük ve Dursun, 2017; Waqas, Hamzah ve Salleh 2020; Strizhakova vd., 2011; Wolf vd., 2016; Redies, 2015; McGraw vd., 2014; Chirico vd., 2018).

4.STARBUCKS TÜRKİYE VE KAHVE DÜNYASI'NIN INSTAGRAM PAYLAŞIMLARINA YAPILAN TAKİPÇİ/KULLANICI YORUMLARINA YÖNELİK NETNOGRAFİK BİR ANALİZ

Bu analizde, Starbucks Türkiye ve Kahve Dünyası'nın resmi Instagram hesaplarından 01.01.2022-31.03.2022 paylaşılan içeriklere yapılan takipçi/kullanıcı yorumları, çevrimiçi marka topluluklarında oluşan etkileşim bağlamında netnografik olarak analiz edilmiştir.

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, ulusal ve küresel markaların çevrimiçi takipçilerinin içerik üretme biçim ve deneyimlerini keşfederek; Instagram'da sanal takipçi topluluklarının iletişim kurma biçimleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit etmektedir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye örneğinde küresel bir kahve markası olan Starbucks ve yerel bir kahve markası olan Kahve Dünyası'nın resmi Instagram hesaplarında paylaştıkları gönderilere yapılan yorumlar analiz edilmiştir. Ayrıca, bu araştırmanın markaların resmi sosyal medya hesaplarında paylaştıkları gönderilere yönelik etkileşim biçimine odaklanarak, müşteri deneyimini kategorize etmesi; pazarlama iletişimi karmasına bu tipolojinin entegre edilmesi ile markaların tüketici toplulukları ile iletişimini geliştirerek; uygulama alanına katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda temel araştırma soruları şu şekilde oluşturulmuştur:

İlgili markaların resmi Instagram hesaplarında paylaşılan içeriklere yönelik kullanıcıların yorumları, müşteri deneyim ve etkileşimi tipolojileri bağlamında nasıl bir niceliksel dağılım göstermektedir?

İlgili markaların resmi Instagram hesaplarının altında gerçekleştirilen yorumlar aracılığıyla Instagram kullanıcıları/markaların takipçileri birbirleriyle veya marka ile nasıl bir etkileşim içerisine girmektedir?

4.2. ARAŞTIRMANIN EVREN/ÖRNEKLEM VE SINIRLILIKLARI

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de zincir kahve markaları arasında yer alan ve Instagram'da pazarlama iletişimi faaliyetleri gösteren ulusal ve uluslararası nitelikte tüm işletmeler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi içerisine, olasılık temelli olmayan bu örnekleme teknikleri arasında yer alan amaçlı örnekleme tekniği ile Starbucks ve Kahve Dünyası'nın resmi Instagram hesapları içerisinde yer alan kullanıcı/tüketici yorumları dahil edilmiştir. Araştırılmak istenen duruma bağlı olarak, toplumsal bir olguyu anlama, olayları irdeleme ve değişkenler arasında bağlantı kurma amacı güden incelemelerde yoğun olarak kullanılan bu yöntem, zengin veri sağlama potansiyeli taşıyan durumların detaylı analizine olanak tanıdığı için nitel veri analizlerinde sıklıkla kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2018, s.92-93; Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.107). Araştırmanın amacı, ulusal ve küresel markaların çevrimiçi tüketici topluluklarının etkileşim biçimlerini keşfetmek olduğu için, çalışma içerisinde Türkiye pazarında zincir kahve markası olarak faaliyet gösteren "Starbucks" ve Türkiye merkezli zincir kahve işletmecisi olan "Kahve Dünyası" dahil edilmiştir.

1971 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan Starbucks, günümüzde 65'in üzerinde ülkede, 21.000'in üzerinde mağazasıyla kahve hizmeti sunan uluslararası bir kahve zinciri olup; Türkiye'deki ilk mağazasını 2003 yılında açmıştır. 2020 yılı itibari ile işletmenin Türkiye'deki şube sayısı 562'dir ve markanın Avrupa'da en fazla şube sayısına sahip olduğu ikinci ülke, Türkiye'dir (Starbucks, 2022; Yıldırım ve Karaca, 2022, s.11). Kahve Dünyası ise, Türkiye menşeili bir işletme olarak 2004 yılında İstanbul'da ilk şubesini açmıştır. Türkiye'de

34'ten fazla şehirde faaliyet göstermekte olan marka yurt dışına da açılmıştır. Günümüzde İngiltere, Romanya ve Türkiye'de faaliyet göstermekte olan Kahve Dünyası'nın Türkiye'de 140 şubesi bulunmakta olup; 2022 yılında işletmenin ülke çapında 50'den fazla mağazasının açılması planlanmaktadır (Kahve Dünyası, 2022; Capital, 2021). Starbucks Türkiye'nin Instagram'da kullanıcı adı "starbucks_tr" olup; mecrada 2022 yılı itibarı ile takipçi sayısı 243.000'dir ve mecraya katılımından itibaren işletme hesabında 1.865 gönderi paylaşılmıştır (Starbucks Türkiye Resmi Instagram Hesabı 2022). Kahve Dünyası'nın ise, Instagram kullanıcı adı "kahvedunyasi" olup; mecrada 2022 yılı itibarı ile takipçi sayısı 292.000'dir ve işletmenin mecraya katılımdan itibaren hesabında 1.960 gönderi paylaşılmıştır (Kahve Dünyası Resmi Instagram Hesabı, 2022). Her iki işletmenin de Instagram hesaplarında, resmi işletme hesapları olduklarını doğrulayan nitelikte "mavi tık" bulunmaktadır.

Analizde araştırma platformu olarak Instagram seçilmiş olup; çalışmanın bu platform ile sınırlandırılmasında We Are Social Dijital Global Overview 2021 raporu sonuçlarına Instagram'ın %89,5'lik oranla Türkiye'de en çok kullanılan ikinci sosyal medya platformu olması belirleyici olmuştur. Ayrıca, Shao ve Ross, (2015)'in vurguladığı üzere sosyal medya platformlarının markalara resmi hesapları aracılığıyla çok boyutlu tüketici deneyimi yaratma, sağlama ve bu deneyimi güçlendirme imkanı tanıması, Fujita vd. (2018)'in değindiği üzere, tüketicilerin bir çevrim içi toplulukta diğer tüketicilerle etkileşime girerek, markanın paylaştığı bir içeriği anlamlandırma eğiliminde olması, Waqas, Hamzah ve Salleh (2020)'in vurguladığı üzere tüketicilerin kendi anlatıları, yorumları ve deneyim paylaşımlarının işletmenin paylaştığı gönderiyle bütünleşerek diğer takipçilerin etkileşimini güçlendirme potansiyeli taşıması, Uran (2018)'in belirttiği üzere görsel ve işitsel ağırlıklı yapısı ile diğer sosyal medya platformlarından ayrılan mecranın, marka toplulukları için etkileşim imkanı yaratması ve işletmeler için marka kişiliğinin inşası sürecinde bir etkin bir mecra olarak kullanılabilmesi ve Ramle ve Kaplan (2019)'un değindiği üzere Instagram'ın işletmeler için bir çevrim içi marka topluluğu oluşturmaya imkan tanımasıyla birlikte, mecrada marka satın alma eğiliminin sosyal ağın diğer üyeleri tarafından sürekli kılınması ve ilgi çekici içerik paylaşımları ile işletme ve marka arasındaki etkileşiminin devamlı hale getirilmesi, bu analizde araştırma platformu olarak Instagram'ın seçiminde belirleyici olmuştur. Çalışmanın bir diğer sınırlığı ise, zaman, veri analiz güçlükleri ve maliyet gibi etmenler nedeniyle, analizin 01.01.2022-31.03.2022 dönemi ile sınırlandırılmasıdır. Bu sınırlandırılmaya gidilmesinin nedeni, inceleme döneminde, kahve sektörü ile ilgili fuar, festival gibi mecrada marka iletişim faaliyetlerini artırabilecek herhangi bir etkinlik düzenlenmemesidir. Çalışmanın amacı, iki markanın da Instagram'da takipçi/kullanıcı/tüketici toplulukları ile ilişkisini, özel bir etkinlikle marka iletişimi çalışmalarının yükselmediği normal bir dönem aralığında incelemek olduğu için, çalışma bu dönem aralığı ile sınırlanmıştır. İnceleme sonrası dönemde ise, ilgili yorumların silinme ve değişme ihtimali bulunmakta olup; bu olasılık çalışmanın bir diğer sınırlılığını oluşturmaktadır.

4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada inceleme döneminde ilgili markaların resmi Instagram hesaplarında paylaştıkları gönderilerin altında yer alan takipçi/kullanıcı yorumları, netnografi yöntemi ile incelenmiştir. Netnografi, etnografik çalışmalarının yeni medya ortamlarında gerçekleştirilen biçimi olarak, sanal toplulukların iletişimini merkeze alan, nitel ve yorumlayıcı bir analiz

yöntemidir (Patel, 2014, s.189). Diğer nitel araştırma yöntemlerine kıyasla, karışık bir sosyal olgunun ya da olayın incelenmesinde, araştırmacının belirli temalar üzerinden analiz gerçekleştirmesine izin veren bir araştırma tekniği olan netnografi, çevrimiçi kullanıcı ya da takipçilerin davranış ve etkileşim biçimlerinin dijital olarak izlenmesine olanak tanımaktadır. Netnografik analizler, yeni medya platformlarında bir anahtar kelime merkezinde gerçekleştirilebileceği gibi, bir konu başlığı altında yapılan yorumları da içerebilmektedir (Kozinets, 2010; Hennig-Thurau vd., 2013, Varnalı, 2013). Netnografik araştırmalar, çevrim içi topluluklarda tüketici davranışının incelenebilmesine imkân tanımakta olup; dijital tüketici topluluklarının marka ve birbirleri ile gerçekleştirdiği etkileşimi derinlemesine irdeleyerek, bu süreçte tutum, tepki, karar, duygu ve arzuların rolünün derinlemesine analizine olanak sağlamaktadır (Akturan, 2007, s. 241; Gouilding, 2005, s.301). Ayrıca, netnografi araştırmacılara marka tarafından paylaşılan içeriklere yönelik olarak oluşan tüketici tepki ve deneyim paylaşımlarını gözlemleme imkânı tanıdığı için, hem akademik, hem de uygulama alanında potansiyel tüketici davranışına yönelik iç görü elde edilebilmektedir (Cavana vd., 2001). Bu özellikleri ile netnografi, bir çevrim içi marka topluluğun dijital deneyimleri ve etkileşimlerinin detaylı bir sunumu sağladığı için (Kozinets vd., 2014), stratejik pazarlama iletişimi araştırmalarında yenilikçi bir yöntem olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan veriler Starbucks Türkiye ve Kahve Dünyası markalarının resmi Instagram hesaplarında 01.01.2022-31.03.2022 tarihleri arasında paylaşılan gönderilere yapılan tüm yorumlardan elde edilmiş olup; ilgili yorumlar tematik içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Tematik içerik analizi, benzer bir konu üzerine yapılan çalışmaların belirli tema ve şablonlar kullanılarak, değerlendirilip yorumlanması olarak tanımlanmaktadır (Çalık ve Sözbilir, 2014). Tematik analiz bölümünde, eksen kodlama gerçekleştirilmiş olup; eksen kodlama çerçevesinde kavramlar birbirileri ile ilişkilendirilip, kesiştirilmektedir. Eksen kodlama, nitel veri analizi esnasında, ana temaların belirlenip ayrıştırılması olarak da tanımlanmaktadır. Tümdengelimci bir yaklaşımla, teorik bir çerçeve üzerinden hareket eden tematik içerik analizi çalışmaları içerisinde, eksen kodlama büyük veri parçalarının belirli setlerde nasıl kümelendiğini ve gruplandığını ortaya koymak açısından önem taşımaktadır (Corbin ve Strauss, 2008, s. 195). Bu çalışmada, tematik analiz kodlama tablosunda yer alan ana kategoriler, Waqas, Hamzah ve Salleh (2020)'nin Facebook'ta Volvo çevrimiçi marka topluluğu üyelerinin etkileşim biçimlerini analiz ettiği çalışmaları temel alınarak, öz kimlik inşası, sosyal ilişkiler ve bağ kurma (diğer tüketiciler ve marka ile), eğlenme, ürünle ilgili bilgi edinme/faydacı bir deneyim elde etme, haz alma, yaratıcı ve yenilikçi bir deneyim yaşama/yaratıcı duyguları harekete geçirme, ürünü/markayı değerlendirme kategorilerinden oluşan tipoloji temel alınarak oluşturulmuştur. Tematik analiz kodlama tablosu, aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1: Tematik İçerik Analizi Kodlama Tablosu

Marka Tarafından Paylaşılan İçeriklere Yönelik Takipçi/Kullanıcıların İçerik Üretme Etkileşimi/Deneyimi	**Tanım/Etkileşim Biçimleri**
Öz Kimlik İnşası	Marka kaynaklı içeriğin sosyal medya kullanıcılarına, kendi kişilik, kimlik ve benlik algılarının inşasına yönelik bir etkileşim imkânı sunması (Örn. kişilik özelliklerinin marka ile özdeşleştirilmesi
Sosyal ilişkiler ve bağ kurma (diğer tüketiciler ve marka ile)	Marka kaynaklı içeriğin sosyal medya kullanıcılarına diğer kullanıcılar ve marka ile bağ kurma, konuşma, tartışma imkânı sağlaması (Örneğin ürün veya markayı arkadaşlarına veya diğer kullanıcılara önerme, diğer kullanıcıları etiketleme, onları ürünü denemeye çağırma, soru soran bir kullanıcıya bilgi verme vs.)
Eğlenme	Marka kaynaklı içeriğin sosyal medya kullanıcıların eğlenmesine imkân tanıması ve eğlendiklerini gösteren duygu durumlarını paylaşmalarına imkân tanıması (Örneğin gönderilere yapılan eğlenceli yorumlar veya kullanıcıların markayla veya birbirileri ile şakalaşması)
Ürünle ilgili bilgi edinme/faydacı bir deneyim elde etme	Marka kaynaklı içeriğin sosyal medya kullanıcıları tarafından ürünün fiziksel/psikolojik faydalarına yönelik değerlendirilmesi, ürünle ilgili bilgilerin bir iç görü oluşturmaya ve faydalı içeriğin kullanıcılar arasında paylaşılmasına imkân tanıması (Örneğin: Kullanıcıların birbirinden bir ürünün özellikleri, bir mağazanın yeri, fiyatlar vb. gibi herhangi bir konuda bilgi edinmek amaçlı yorum paylaşımı)
Haz alma	Marka kaynaklı içeriğin sosyal medya kullanıcıları arasında güzel/estetik görsel/video paylaşıma bağlı olarak, estetik bir haz duygusu yaratması ve kullanıcıların bu doğrultuda yorum yapması (Örneğin kullanıcıların içeriği beğendiklerini gösteren yorumlar, duygu imleri paylaşması)
Yaratıcı ve yenilikçi bir deneyim yaşama/yaratıcı duyguları harekete geçirme	Marka kaynaklı içeriğin sosyal medya kullanıcıların yenilikçi/yaratıcı fikirler üretmesine imkân tanıması, içeriğin yenilikçi yönü ile tüketicilerin şaşkınlık, memnuniyet, hayranlık gibi içeriği beğendiklerini gösteren duygularını paylaşmasına imkân tanıması (Örneğin tüketicilerin çok ilgi çekici bir video/görsel ya da reklam kampanyası ile ilgili duygularını paylaşmaları)
Ürünü/markayı değerlendirme	Marka kaynaklı içeriğin tüketicilerde ürün ya da markaya yönelik değerlendirme yapmaya, kişisel deneyimlerini paylaşmalarına imkân tanıması (Örneğin kullanıcıların yorumlarda bir ürünü denediğini ve beğendiğini belirtmesi)
Diğer	Alakasız, ilgisiz içerik yorumları (Örneğin bir kullanıcının kendi hesabının tanıtımını yapması)

Kaynak: Waqas, Hamzah ve Salleh (2020)'den geliştirilmiştir.

5. BULGULAR

01.01.2022-31.03.2022 döneminde, Starbucks Türkiye ve Kahve Dünyası'nın Instagram'da paylaştıkları gönderilere yönelik olarak kullanıcıların/takipçilerin yorumlarına yönelik olarak gerçekleştirilen netnografik analiz bulguları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2: İnceleme Döneminde Starbucks Türkiye ve Kahve Dünyası Tarafından Instagram'da Paylaşılan Gönderilere Yapılan Yorumların Niceliksel Analizi

Marka	n	%
Starbucks Türkiye	3299	76,6
Kahve Dünyası	1006	23,4
Toplam	4305	100

Tabloda görüldüğü üzere, inceleme döneminde, iki kahve zincirinin resmi Instagram hesaplarında paylaşılan gönderilere yönelik olarak oluşan yorum etkileşimi incelendiğinde; Starbucks Türkiye'nin paylaştığı gönderilerle Instagram'ın çevrim içi tüketici grupları oluşturma olanağından niceliksel olarak daha etkin bir biçimde yararlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak, niceliksel olarak gönderi yorumlarının fazlalığı marka ile takipçi toplulukları arasındaki etkileşim biçimine yönelik olarak yüzeysel bir bilgi sağlayacağı için, ilgili yorumlar takipçi/kullanıcı etkileşim deneyimi bağlamında tipolojik olarak sınıflandırılarak, çalışmanın bir sonraki bölümünde detaylı olarak irdelenmiştir.

Tablo 3: İnceleme Döneminde Starbucks Türkiye ve Kahve Dünyası Tarafından Paylaşılan Instagram Gönderilerine Yapılan Yorumların Takipçi/Kullanıcı Etkileşiminin Bağlamında Tipolojik Sınıflandırılması

Marka Tarafından Paylaşılan İçeriklere Yönelik Takipçi/Kullanıcıların İçerik Üretme Etkileşimi/Deneyimi	**Starbucks Türkiye**		**Kahve Dünyası**	
	n	**%**	**n**	**%**
Öz Kimlik İnşası	20	0,6	6	0,6
Sosyal ilişkiler ve bağ kurma (diğer tüketiciler ve marka ile)	1789	54,2	622	61,8
Eğlenme	135	4,1	25	2,5
Ürünle ilgili bilgi edinme/faydacı bir deneyim elde etme	191	5,8	52	5,2
Haz alma	638	19,3	138	13,7
Yaratıcı ve yenilikçi bir deneyim yaşama/yaratıcı duyguları harekete geçirme	71	2,2	10	1,0
Ürünü/markayı değerlendirme	450	13,6	142	14,1
Diğer	5	0,2	11	1,1
Toplam	3299	100	1006	100

Tabloda görüldüğü üzere, iki markanın resmi Instagram hesabından paylaşılan gönderiler yapılan takipçi/tüketici yorumları incelendiğinde; hem Starbucks Türkiye, hem de Kahve Dünyası takipçilerinin bir çevrim içi marka topluluğu olarak, mecrayı en yüksek düzeyde sosyal ilişkiler ve bağ kurma amacıyla kullandığı görülmektedir. Ancak, sosyal medya kullanıcılarının bu etkileşim biçimi çalışmanın bir sonraki bölümünde detaylı olarak tartışıldığı üzere; konu, iletişimin tonu, marka ve diğer sosyal medya kullanıcıları ile etkileşim açısından farklılaşmaktadır. Gönderiden haz alındığını gösteren nitelikteki yorumlar, Starbucks Türkiye'nin hesabında niceliksel olarak ikinci en yüksek dağılıma; Kahve Dünyası'nda ise üçüncü en yüksek dağılıma sahip etkileşim/deneyim kategorisidir. Ayrıca analizde, ürünü/markayı değerlendiren yorumların; Kahve Dünyası'nın Instagram hesabında, niceliksel olarak ikinci en yüksek dağılıma sahip olan takipçi etkileşim tipolojisi olduğu, bu kategorideki yorumların Starbucks Türkiye'nin Instagram hesabında ise üçüncü yüksek dağılıma sahip

etkileşim kategorisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ürünle ilgili bilgi edinme ve deneyim paylaşımı amaçlayan yorumlar ise, her iki markanın resmi Instagram hesaplarına yapılan yorumlarda diğer kategorilere göre daha düşük bir niceliksel dağılıma sahip olup; dördüncü sırada yer almaktadır. Eğlendirici/mizahi ve gönderinin kullanıcıya yaratıcı/yenilikçi bir deneyim yaşattığını/duygularını harekete geçirdiğini gösteren yorumlar, Starbucks'ın Instagram sayfasına yapılan yorumlarda niceliksel olarak daha yüksek bir dağılıma sahip iken; Kahve Dünyası'nın hesabından paylaşılan gönderilere yapılan bu nitelikteki yorumlar, daha kısıtlıdır. Çalışmada tespit edilen bir diğer önemli sonuç ise, her iki markanın da takipçi/kullanıcılarının, marka tarafından paylaşılan gönderilerin altına marka ile kimliklerini özdeşleştirdiklerini gösteren nitelikte yorum paylaşımlarının oldukça sınırlı olmasıdır. Diğer kategorisinde yer alan yorumlar ise, Starbucks Türkiye'nin paylaşımlarının altında oldukça kısıtlı iken; Kahve Dünyası'nın resmi Instagram hesabının altına yapılan yorumlarda toplam yorum sayısı içerisinde daha yüksek bir orana sahiptir. İki markanın da Instagram takipçileri/sosyal medya kullanıcılarının kendine has tüketim kültürlerini keşfetmek amacıyla, çalışmanın bir sonraki bölümünde, takipçi/kullanıcı etkileşimi ve deneyimini biçimlendiren analiz kategorileri detaylandırılmıştır.

5.1. SOSYAL İLİŞKİLER VE BAĞ KURMA

Bu kategori dahilinde çalışmada tespit edilen en önemli sonuç, incelenen iki kahve zinciri markasının da, takipçilerle karşılıklı bir etkileşim oluşturma amacıyla mecranın görsel ve işitsel özelliklerinden etkin bir biçimde yararlandığının saptanmasıdır. Hem Starbucks Türkiye, hem de Kahve Dünyası, takipçilerinin kendileri ile etkileşimine geçmesini amaçlarken; bağ kurmaya olanak tanıyan içerik paylaşımları yorumlar aracılığıyla, takipçilerin birbirleri ile de etkileşime geçmesine imkân tanımaktadır.

Starbucks Türkiye'nin Instagram hesabında bu özellikteki yorumların tespit edildiği içeriklere, markanın takipçilerine 2022 yılında favori kahvelerinin hangisi olduğunu sorduğu ve resimde gördükleri kahve isimlerini yazmalarını talep ettiği ileti önemli bir örnek oluşturmaktadır. Markanın bu talebine kullanıcılar, "Mocha❤️ ama White choleta mocca❤️🔥", "Türk kahvesi 💞💞💞", "Latte tabiiki.. Bana iyi gelecek" gibi yorumlarla cevap vermiştir. Ayrıca, markanın yeni ürünlerini tanıttığı veya bu ürünlerle ilgili merak uyandırıcı içerikler paylaştığı gönderilerde kullanıcılar, "Çok heyecanlı en kısa zaman da aşkla bekliyoruz @starbucks_tr ❤️" "Karamel waffle aromalı olabilir mi 😍🍭?", "Karpuzlu bir şey geliyor sanki", "Sabırsızlıkla bekliyoruz @a…anayben", @e..esma.k bu sefer ilk önce sen dene. Yorumlarını bekliyorum jsdjsjdjajd" gibi hem marka, hem de diğer tüketicilerle etkileşime girdikleri yorumlar paylaşmıştır. Bu örneklerden ilk yorumda tüketici, doğrudan marka ile etkileşime girmeyi amaçlarken; ikinci ve üçüncü yorumlarda kullanıcılar, dolaylı olarak markayı kasteden yorumlarda bulunmuştur. Üçüncü yorum olan "Karpuzlu bir şey geliyor sanki" yorumunun altına başka bir kullanıcı, bu yorumu yapan kullanıcıyı etiketleyerek "Bence de" yorumunda bulunmuştur. Bu örnekte görüldüğü üzere, Starbucks Türkiye'nin bir ürünle ilgili olarak takipçilerinin fikirlerini öğrenme amacıyla paylaştığı gönderiler, niceliksel olarak yorum sayısını artırmakla birlikte; takipçilerin birbirileri ile iletişim kurmalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca, son iki örnekte görüldüğü üzere, sosyal medya kullanıcıları diğer kullanıcıları, ilgili gönderilerin altındaki yorumlara etiketleyerek; birbirlerini satın alma

davranışına yönlendirmekte ve diğer takipçilere deneme eğilimi içerisinde oldukları mesajı göndermektedir. Ayrıca, markanın paylaşımlarının altına, aile/arkadaşların etiketlenmesi sosyal bağlanma yaratarak; diyalog geliştirme potansiyeli taşımakta olup (Szmigin vd., 2005; Waqas, Hamzah ve Salleh, 2020); markayı Instagram'da takip etmeyen kullanıcıların da etkileşim sürecine dahil olmasıyla birlikte, çevrim içi marka topluluğunun genişlemesi fırsatı yaratmaktadır.

Satışta olmayan veya bazı şubelerde bulunmayan ürünlere yönelik olarak da "Ginger geri dönsün lütfen Starbucks 😍😍😍😍😍😍", "Niğde şubenize de bu ürünü yollar mısınız?" gibi doğrudan talep ve istek belirten yorumlar paylaşılmıştır. Ayrıca işletme hesabından termos, kupa, bardak gibi kahve ve menüde yer alan yiyecek/içecek dışı ürünlerin tanıtımlarının yapıldığı içeriklerde de, takipçilerin hem marka, hem de birbirileri ile etkileşim içerisinde bulunma eğilimi gösterdiği, araştırmada saptanmıştır. Örneğin bu nitelikteki içeriklerden birinde marka, takipçilerden birlikte kardan adam yapmak istediği arkadaşlarını etiketleme talebinde bulunurken; bir kullanıcının böyle bir arkadaşı olmadığını belirtmesi üzere diğer kullanıcılar arkadaş olma talebinde bulunmuştur. "Yoksa öyle bir arkadaşımız nolcak 😢" yorumundan sonra, bir diğer kullanıcı, "yalnız değilsin🤗" yorumunu yapmış, başka bir kullanıcı da ikinci kullanıcı ve birinci kullanıcıyı etiketleyerek "Bence arkadaş olabilirsiniz, bu bahaneyle :)" yorumunda bulunmuştur. Bu tarz eğlenceli ve mizahi yorumlarla, gönderi altında kendiliğinden takipçiler arasında bağ oluşması (Wang vd., 2012)'nin vurguladığı üzere tüketiciler arasında sosyalleşme yaratmakta ve Muniz ve O'guinn (2001)'in belirttiği üzere, sosyal medya kullanıcıların, tüketici topluluğu olarak aralarındaki bağı güçlendirmektedir.

Çalışmada saptanan en önemli verilerden biri, ilgili/ilgisiz içeriklerin genelinde tüketicilerin markadan belirli bölgelere de şube açmasına yönelik talepte bulunmasıdır. "@starbucks_tr Artık Gebze çarşıya bir şube açsanız diyorum sevgili Starbucks 💚", "Mersin Silifke'ye kesinlikle şube açmalısınız, Hızla gelişen ve büyüyen ve yoğun Rus göçü alan Silifke'ye Starbucks şart", "Trabzon'a da açılsın Starbucks.❤️💙😃😊👏", "Nevşehir merkezde şubeniz yok ki 😢", "Yok ki bizim buluşma noktamızz, Şileye şube açmıyorsunuz", "Artık Adıyaman'a şube açmanızı isteriz, Starbucks içmek için komşu illere gidiyoruz hafta sonu" örneklerinde görüldüğü üzere duygu imlerinin de yoğun olarak kullanıldığı rasyonel veya duygusal gerekçelerle temellendiren bir biçimde, kullanıcılar markadan şube sayısını artırmasını talep etmektedir. Pazartesi sendromu, soğuk havalar, sınav dönemi gibi markanın özel durumlar için önerdiği kahve çeşitleri veya kahve içme tekliflerine yönelik olarak da tüketicilerin genelde, Starbucks Türkiye ile mecra üzerinden etkileşim oluşturma eğiliminde olmaları; çalışmada saptanan önemli bir bulgudur. "@z.ynp.sk.nk.nc. 😍" örneğinde görüldüğü üzere diğer kullanıcıları etkiletlemek, "K.n.n c.şk.n" örneğinde görüldüğü üzere, diğer kullanıcıların adını yazmak, "Ah be @starbucks_tr ❤️ and dostum @g.n.l.d.r. ❤️❤️❤️❤️❤️❤️❤️❤️❤️❤️❤️", "@e.r.snrctk çok özledim💝😇", "Dm'den iletiyorum karlı foto😍 @starbucks_tr yok yok, story'de de atayım. 🔥", "Her zaman eşlik ediyoruz, içimize ısıtan güzel yer @starbucks_tr 🤍" örneklerinde görüldüğü üzere, kullanıcıların kahve deneyimini temel alarak etkileşim oluşturma amacı güden içeriklere yorumda bulunması; kullanıcıların kahve içme deneyimini, marka ile sosyal medya üzerinden etkileşim kurarak zenginleştirme eğilimi içerisinde olduklarını göstermektedir.

Kahve Dünyasında ise; bu kategoride yer alan yorumlar, Starbucks Türkiye hesabından niceliksel olarak daha düşük düzeyde olmakla birlikte, hesaptan paylaşılan gönderilerin yapılan yorumlarının sayısal çoğunluğunu, bu yorumlar oluşturmaktadır. Markanın sayfasında en çok takipçi/kullanıcı etkileşimi oluşturan gönderi, Fondü seti ile birlikte hediye olarak verilen kitapların tanıtımının yapıldığı gönderi olup; işletme takipçilerinden hangi aşk romanını tercih ettiklerini yoruma yazmalarını talep etmiştir. Markanın bu talebine, kullanıcılar "Kürk mantolu Madonna❤️", "Romeo ve Juliet❤️", "Aşk ve Gurur okudum, harika bir kitap ve tavsiye ederim gerçekten ama Kürk Mantolu Madonna okumadım, okumayı çok isterim ❤️" gibi yorumlarla cevap vermiştir. Bu örneklerde görüldüğü üzere kullanıcılar, okumak istedikleri kitapla ilgili olduğu gibi, hediye edilebilecek kitaplar arasından okudukları eserlerle ilgili olarak da, diğer kullanıcılara tavsiyede bulunmaktadır.

Kahve Dünyası, resmi Instagram hesabında daha çok ürün tanıtımı gerçekleştirdiği için, hem marka ile hem de hesap takipçileri arasında etkileşim oluşturan yorumların büyük bir bölümünü ise; bu nitelikteki yorumlar oluşturmaktadır. Bu yorumlara, işletmenin takipçilerinden bir ürünü birlikte deneyimlemek istedikleri arkadaşlarını etiketlemelerini talep ettiği içeriğe yapılan ve kullanıcıların arkadaşlarını etiketlediği "@r.zy_yz.r", @b.h.r.slann01 ❤️❤️" yorumlar örnek olarak verilebilir. Markanın, Getir uygulaması ile gerçekleştirdiği iş birliğini açıkladığı gönderilerde ise, ilk siparişe özel indirim duyurumu altına yapılan yorumlarda; takipçilerin yakın çevrelerini bilgilendirme amacı ile diğer kullanıcıları etiketlediğinin saptanması, çalışmada saptanan önemli bir bulgudur. Ayrıca, bu kategorideki içeriklere, 14 Şubat Sevgililer gününün inceleme tarihinde denk gelmesine bağlı olarak, markanın özel ürünlerini tanıttığı gönderilerinin altında kullanıcılarının birbirlerini etiketlediği yorumlarda örnek teşkil etmektedir. Bu nitelikteki yorumlara, bir kullanıcının diğer bir kullanıcıyı etiketleyerek; "@c.z.dor_tw.st.r_o.lp.rk_ Aşkım bana bunlardan alır mısın? 14 Şubat'ta😍" iletisinde görüldüğü üzere, doğrudan etkileşimli bir ürün satın alımı talebinde bulunduğu yorum önemli bir örnek oluşturmaktadır. Starbucks Türkiye'nin Instagram hesabına benzer biçimde yorumların altında kullanıcıların yakın çevrelerini etiketlemesi, hem marka, hem de takipçiler arasında çevrim içi diyalog oluşumu potansiyelini arttırmakta ve çevrim içi marka topluluğunun genişlemesi için fırsat oluşturmaktadır.

Starbucks'a benzer biçimde Kahve Dünyası'nın da Instagram gönderilerin altında yer alan yorumların bir bölümünde, takipçilerin belirli bölgelere yönelik şube açma taleplerinin yer aldığı görülmekte olup; bu nitelikteki yorumlar Kahve Dünyası'nın hesabında Starbucks'a kıyasla daha kısıtlıdır. Bu yorumlara, "Kayaşehir Kuzey Yakası'na şube açılsın", "Manisa'da neden yoksunuz? O kadar canım çekti ki, açık olan şubenizde de fondü servisi yokmuş. Çok üzüldüm ya aşkolsun kaç gündür canım çekiyor😕😕😕😕😕😔😔😔😔 @kahvedunyasi" yorumları örnek olarak verilebilir. Bu yorumlarda da, Starbucks Türkiye hesabına benzer bir biçimde takipçilerin büyük çoğunu şube açma taleplerini, duygusal sebeplerle yorumlarında marka ile paylaşmaktadır.

Starbucks'a benzer bir biçimde pazartesi sendromunu açmak, pazar kahvaltılarını keyiflendirmek, kahve ve kitap saatleri başlıklı temalar veya özel durumlar için kahve ve atıştırmalık öneren veya buluşma önerileri getiren markanın bu paylaşımlarının altında yaptıkları yorumlarda kullanıcılar; hem marka, hem de diğer kullanıcılar ile etkileşim içerisine

girmiştir. Örneğin bir kullanıcı, kahve ile ilgili bir paylaşıma "Günaydın ❤️ Kahvenin kokusu buraya kadar geldi mis mis ❤️ ☕" yorumunu yaparken; diğer bir kullanıcı bu paylaşımı, birinci kullanıcıyı etiketleyerek "@n.rt.ntbr kahve candır :)" biçiminde cevaplamıştır. Kullanıcıların marka ile etkileşime girdiği içeriklere ise, "Mis gibi Türk kahvesi olsa da içsek, 😊😊🖐@kahvedunyasi", "@ hemen 😊🚶🚶@kahvedunyasi" gibi yorumlar örnek olarak verilebilir. Ayrıca, marka tarafından oluşturulan kahve içme tekliflerini kullanıcıların bir kısmı, diğer kullanıcıları etiketleyerek; bu deneyimi yakın çevreleri ile birlikte yaşamak istediklerini gösteren nitelikte olumlu değerlendirmiştir.

Starbucks Türkiye'den farklı olarak Kahve Dünyası'nın hesabında takipçiler arasında kendiliğinden etkileşim oluşturan bir gönderi tespit edilmiş olup; bu gönderiye yapılan yorumlar, etkileşim konusu itibari ile bu kategorideki diğer içeriklerden ayrılmaktadır. Bir kullanıcının el yapımı fındık kremasının çok pahalandığı yönündeki indirim talebine yönelik olarak, diğer kullanıcılar destekleyici içerikler paylaşarak; taleplerini topluluk olarak dile getirmiştir. Markanın el yapımı fındık kremasını tanıttığı gönderinin altına yapılan yorumlar, bir kullanıcının yorumuyla başlayarak tüm topluluğun indirim taleplerini dile getirdiği bir konuşmaya dönüşmüştür. Ayrıca kullanıcılar bu sürece bir Instagram fenomenini de dahil etmiş olup; oluşan indirim talebi karşında takipçilerin büyük bir bölümü "@d.ry..b.lt.'yı karşısına alan bizi de almıştır. Almıyoruz 👊", "Bakın ortak yolu bulabiliriz, tanesine biz 40 TL diyoruz sen ne diyorsun @kahvedunyasi ? Ortada bir yerde buluşalım 48 TL çok", " @kahvedunyasi indirim olursa bende alırım. çok severek tüketiyoruz. @d.ry..b.lt.", "@d.ry..b.lt. bu indirim bu olacak inşallah 😂😂" gibi yorumlarda bulunmuştur. Bu yorumlar, çevrim içi tüketici topluluklarının markalardan istek ve taleplerini topluluk olarak yerine getirme potansiyelleri açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Ayrıca, bir markanın sosyal medya takipçilerinin ortak istek ve taleplerini işletmeye iletmek için, anlık bir sanal topluluk oluşturma kapasitesine sahip olduğunu da göstermektedir.

5.2. HAZ ALMA

Bu kategoride yer alan yorumlar ise, iki markanın resmi Instagram hesaplarında paylaşılan gönderilere yönelik olarak tüketicilerin duygularını ve haz alma edimlerini, emojilerle gösterdiği yorumları kapsamaktadır. Starbucks'ın paylaşımlarına yapılan yorumlar arasında duygu imlerinin kullanıldığı içeriklere, "😎", "❤️❤️", "Her zaman 🌟🐟🌟", "So very beautiful 👏👏👏👏", ☕, 👌, "❤️❤️❤️❤️❤️Starbucks😍😍😍😍😍😘😘😘😘😘😘😘😘", "So coolll👏👏👏" "❤️❤️❤️😍😍😍 @starbucks_tr", "😀 🔥👏❤️", "👏👏👏👏👏", "Bayıldım, enfes❤️"" ; Kahve Dünyası'na yapılan yorumlardaki duygu imlerine "👏👏👏👏", "😔🤗😊", "🔥🔥🔥🔥🔥🔥 Harika", "Harika 👏👏", "🔥❤️🔥", "Bayıldım, enfes", "😍😍😍", "❤️❤️❤️❤️" "💃💃", "Harika şahane👏🙌", "Kahve Dünyası❤️" "💯" gibi içerikler örnek olarak verilebilir. İki markanın Instagram'da paylaştığı gönderilerin hedef kitle tarafından olumlandığını gösteren bu duygu imleri, aynı zamanda paylaşılan içeriklerin takipçilerde olumlu çağrışımlar oluşturduğunu da ortaya koymaktadır. İki markanın takipçileri de, paylaşılan içeriği beğendiklerini ifade etmek amacıyla, kalp, alkış, beğeni işareti, gülen surat gibi duygu imlerine yorumlarında sıklıkla yer verirken; ateş emojisi

kullanımı ile paylaşılan gönderinin kendilerinde heyecan oluşturduğu veya içeriğin "cool" olduğu algısını oluşturmaya çalışmışlardır. Bu kategoride yer alan içeriklerin Starbucks'ın Instagram sayfasında yapılan gönderilere yapılan yorumlarda daha yüksek düzeyde tespiti, kullanıcıların yorumlarında kullandıkları emojilerin çeşitlenmesine de neden olmuştur. "💚", "🧡", "🤎" örneklerinde görüldüğü üzere kalp emojisinin renginin değiştirilmesi, "🙏🙏🙏" örneğinde görülen lütfen emojisi, "❤️🌸", "🌟🐟🌟", "🥰" örneklerinde görülen ve olumlu duyguları yansıtan farklı duygu imleri kullanılan yorumlar, markaya yönelik takipçilerin duygularını standart kalıplardan çıkararak daha coşkulu bir biçimde yansıtmaya çalıştığını göstermektedir. Starbucks'ın farklı gönderilerinde kalp emojisinin farklı renklerini kullanması, temelde markanın gönderide farklı renkte kalp duygu imi kullanması ile bağlantılı olup; takipçilerin de markanın içerik üretme stratejisini benimsediği göstermektedir. Ayrıca, kahverengi olan kalp emojisinin, işletmenin ana faaliyet olanı kahveyi çağrıştırmasına bağlı olarak; bu emojinin yorumların bir bölümünde tespiti, marka ile tüketici arasında duygusal bir bağ oluştuğunu göstermesi doğrultusunda önemli bir veridir.

İki markanın Instagram yorumlarında takipçilerin haz ve mutluluk duygularını belirtirken kullandıkları emojiler açısından saptanan en temel benzerlik, sadece emoji içeren yorumlarla birlikte, gönderiyi beğendiklerini ifade eden kelimeler ve cümlelerle birlikte emoji kullandıkları yorumların da saptanmasıdır. Ancak, bu yorumlar kullanılan dil açısından iki markanın yorumlarında farklılık göstermekte olup; Starbucks Türkiye'nin takipçilerinin bir bölümü paylaşılan gönderilere yönelik haz ve mutluluk duygularını İngilizce olarak ifade ederken; Kahve Dünyası'nda bu nitelikte bir yorum saptanmamıştır. Bu sonuç, Starbucks'ın küresel bir marka olmasına bağlı olarak takipçilerinin resmi Türkiye hesabında bile duygularını gösterme amacıyla İngilizce kullanma eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Türkiye kökenli bir işletme olan Kahve Dünyası'nın takipçilerinin ise, olumlu duygularını ulusal dil ile ifade etme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu kategoride saptanan önemli bir bulgu da takipçilerin duygularını ifade etme amacıyla yorumlarına her iki markanın da adını yazması ve markayı etiketlemesi olup; bu kullanım biçimi Starbucks'ın takipçileri arasında daha yaygındır.

5.3. ÜRÜNÜ/MARKAYI DEĞERLENDİRME

Bu kategoride yer alan yorumlar ise, takipçi/sosyal medya kullanıcılarının markayı/ürünleri değerlendirdiği yorumlardır; ancak içeriğe göre veya takipçinin marka deneyimine göre bu yorumlar, olumlu/olumsuz bir özellik gösterebilmektedir. İki markanın da takipçi grubunun en çok eleştirdiği konu, fiyat zamları konusu olup; ürünleri beğenmelerine ve kullanmalarına rağmen, gelen zamlarla ilgili olarak tüketicilerin geneli negatif yorumlarda bulunmuştur. Örneğin Starbucks'ın sayfasında bir kullanıcının "Yarından itibaren fiyatları nasıl artacak" yorumu diğer takipçiler arasında güçlü bir etkileşim yaratmış, kullanıcılar fiyat zamları ile ilgili olarak kendi aralarında iletişime girmiştir. Markanın Instagram sayfasında yer alan yorumlarda zamlarla ilgili olarak doğrudan markaya yönelik olan eleştirilere, "Ulan doymadınız gitti. Yurt dışına göre zaten kat ve kat fazlasına satıyordunuz utanmazlar. Üstüne 5 TL zam yapmışsınız. Tabi size göre normal!", "Gerekirse hiçbir şey içmem; öyle otururum zaten sigarayı da bıraktık zamlar sayesinde. İyice bir sinir küpüyüm her an her şeyi yapabilirim ", "Şaka gibisiniz bir anda 5 lira zam yapmak nedir?? Gerçekten tüm sıkıcı stresli hayatın

içinde bir tek kahve keyfim vardı artık o da yok, kahve içmek bile bir insanı nasıl strese sokabilir. Orta boy White Mocha'nın 22 olmasına daha inanamazken; 27 lira olmuş, artık kahve de içemeyeceğiz, teşekkürler @starbucks_tr", Kafayı mı yediniz siz ülkedeki insanların yarısı aç, zar zor yaşıyor. 250 TL'ye bardak mı olurmuş. Utanmıyor musunuz bardak lan bu" yorumları örnek olarak verilebilir. Doğrudan markayı eleştirmeyen ancak alım gücünün düşmesi dolayısıyla yakınan kullanıcıların yorumları da bu kategoride yer almakta olup; "Sen çok güzelsin 😍🔥 ama benim seni alacak param kalmamıştır 😐", "Çok güzel ama çok pahalı...😢", "Çok pahalı alamıyoruz😔" yorumları örnek olarak verilebilir.

Markanın sayfasında olumsuz nitelikteki yorumların bir kısmı da, ürün/hizmet kalitesi ile ilgilidir. "Getir ile sipariş ettiğim Chai Tea Latte'nizin laktozsuz sütü "bozuk ve kesik" çıktı! Bütün evi bozuk süt kokusu sardı! Saatlerdir bir yetkiliye ulaşmaya çalışıyorum!", "Starbucks güzel bir yer, bir de şu self servis kuyrukları olmasa daha güzel olacak" yorumları örnek olarak verilebilir. Markanın tanıtımını yaptığı yeni ürünlerle ilgili olarak ise olumsuz yorumlar ürünün tadı ile ilgili tüketici görüşlerini içermekte olup "Karameli, waffle 🟨 'ı çok seven biri olarak kesin bayılırım demiştim ama daha kötü çok az kahve içmişimdir. Waffle tadı zaten yoktu onu geçtim ama karameli BİM, A101'de ki karamel sosları gibiydi. Keşke yenisini isteseymişim. Son yıldızımdı 😪 @starbucks_tr", "Şekeri çok fazla... Büyük bir hevesle aldım; ama maalesef içemedim. Şeker bağımlısı olanlar beğenebilir. Şurubu az ekletmeme rağmen çöp oldu.. 😢", "Hiç beğenmedim çünkü karamel soslu Latte'den farkı yoktu, waffle tadı alamadım", "Antares AVM baristasının hazırladıkları pek lezzetli olmuyor", "Üzerinde karamel Waffle parçacıkları hayal etmiştim hayal kırıldığı oldu resmen" yorumları örnek olarak verilebilir. Özellikle yeni ürünlerle ilgili müşteriyi satın almaya teşvik eden yorumlarda ürünü denediğini ifade eden kullanıcıların olumsuz yorumları, çevrimiçi bir marka topluluğunda tüketicilerin birbirinden etkilenme ihtimali düşünüldüğünde (Arnould ve Thompson, 2005; Waqas, Hamzah ve Salleh; 2020) ürün, marka ve hizmet kalitesi ile ilgili olumsuz yorumların, marka tarafından izlenmesinin önemi artmaktadır. Ayrıca, münferit bir olaya bağlı olarak da, ilgisiz gönderilerde tüketicilerin markayı olumsuz değerlendirmesi, çalışmada saptanan önemli bir bulgudur. Palladium şubesinde bir kedi ve yavrularının atıldığı iddiası nedeniyle, "KARAM KEDİYİ Palladium şubenizdeki vicdansız nereye attıysa geri getirsin 😡", "@starbucks_tr biz sizin markanızı hayvan sever bilirdik, personelinizi de.. Hatta şubelerinizde kapılarınızı açtığınızı, size sığınmış uyuyan sokakta hayvanlarını görürdük çok yazık ki @palladiumatasehir şubenizde AVM yönetimiyle birlikte Palladium Starbucks yöneticinizin minicik bir canı, bu karda kışta bilinmeze attığınızı üzülerek öğrendik. Oraya alışmış bir canlının başına bir şey gelmesinden endişe eden hayvan severlere yerini bile söylememişler, bu ne vicdansızlık, bu ne acımasızlık… Neden bu kadar kötülük? Çok büyük bir hayal kırıklığı yaşadım ve bunu ulaşabildiğim herkese aktaracağımdan emin olabilirsiniz" yorumları örnek olarak verilebilir. İşletmenin daha sonra kediye yuva yaptığını belirtmesi ile bu kriz çözülmekle birlikte, marka topluluklarının herhangi bir toplumsal sorunla ilgili işletmeleri aksiyon almaya yönlendirme gücüne sahip olduğunu göstermesi açısından, bu yorumlar önem arz etmektedir.

İşletmenin kullanıcılar tarafından olumlu değerlendirildiği yorumlar ise; ürün/marka ve hizmet kalitesi üzerine şekillenmektedir. Personel ve hizmet kalitesinin olumlu değerlendirildiği yorumlara "Memorial Bahçelievler şubesinin çalışanlarına tek tek çok teşekkür ederim. Her gün, herkese, her yapılan kahve için ellerinize sağlık🔥","Niğde şubeniz

çok güzel gerçekten" yorumları örnek olarak verilebilir. Markanın yeni çıkardığı ürünlerle ilgili olarak deneyen kullanıcıların ürünü olumlu değerlendirmelerine ise "Asla karamel sevmeyen ben, bayıldım buna😍😍😍😍😍😍", "Az önce denedim çok güzeldi 🔥🔥" gibi yorumlar örnek olarak verilebilir. Tüketicilerin satın alma kararını verirken, diğer tüketicilerin görüşlerine reklamlar ve diğer pazarlama iletişimi çalışmalarından daha yüksek düzeyde önem verme eğilimi gösterdiği göz önüne alındığında, sosyal medyada diğer tüketicileri satın almaya teşvik edici nitelikte olumlu deneyim paylaşımları, önem taşımaktadır. Markayı olumlu değerlendiren ve marka ile takipçi arasında duygusal bir ilişki kurulduğunu gösteren yorumlara ise "Çanakkale Kordon şubeniz ile aşk yaşıyorum", "Yine mi yine harikalar yaratıyorsun kalbimizden vuruyorsun sana gelmemek mümkün mü ♡😔 @starbucks_tr" yorumları örnek olarak verilebilir.

Kahve Dünyasının resmi Instagram hesabından paylaşılan gönderilerin altında da, olumsuz değerlendirmelere neden olan en önemli unsur fiyattır. "Çok fazla zam yapmışsınız 32 TL'den 55 TL'ye bir anda olacak iş değil yaa!! Böyle bir fiyat artışı yok yani", "@kahvedunyasi fiyatını indirin lütfen gereksiz pahalı!", "4 Ocak'a kadar 32 TL olup, bir anda 55 TL yapmak ne kadar doğru? Mağazanıza her hafta gider fındık kreması, çikolata alışverişi yapardım. Bu saçma zammı gördükten sonra bir adet çikolata almadan çıktım!!! Tüketici, tüketmediği sürece, olan üreticiye de oluyor!", "Ürünlerinize yaptığınız yaklaşık %80'lik zammı şiddetle kınıyorum", "Bir Latte keyfim vardı, o da sayenizde bitti. Bir bardak kahve 18 TL'den 22 TL'ye çıkmış. EL İNSAF!!" örnek yorumlarında görüldüğü üzere, tüketici hem markayı, hem alım gücünün düşmesini eleştiren nitelikte yorumlara, markanın resmi hesabından paylaşılan gönderilerin altına yaptıkları yorumlarda yüksek düzeyde yer vermiştir. Ayrıca, Starbucks Türkiye'nin gönderilerine yapılan yorumlarına benzer bir biçimde, "Çok güzel ama çok da pahalı", "Zengin işi bunlar bizi aşar", "Fiyatlarınız niye bu kadar arttı :(" gibi fiyatlarını yüksekliğini duygusal bir zeminde eleştiren kullanıcı yorumları da, markanın sayfasında saptanmıştır.

Ürün ve hizmet kalitesi ile ilgili olumsuz yorumlar, Kahve Dünyası'nın da Instagram paylaşımlarının altındaki yorumlarda yer almaktadır. Hizmet kalitesiyle ilgili olarak "Tam tamına 1,5 aydır mağazanızda kartımdan kasiyerin fazla tutar çekmesi sonucu oluşan bakiyenin yatmasını bekliyorum ve defalarca arandığım halde hiçbir müşteri hizmetleri yardımcı olmuyor. Süreç için acil çözüm üretilmemesi ve mağduriyetimin giderilmemesi halinde, yasal süreç başlatacağım" gibi tüketici sorunlarının çözülmemesini eleştiren; "Perşembe gününden beri siparişimin gelmesini bekliyorum" gibi sipariş ve teslimat problemlerini eleştiren, "Her pazar uygulamanız hata veriyor. Yaptığımız hiçbir alışveriş çekirdeğe yüklenmiyor. Bunu nasıl açıklayacaksınız? Kasıtlı yaptığınızı düşünüyorum" gibi uygulama alt yapısını eleştiren çok sayıda yorum, sayfanın altında saptanmıştır. Ayrıca, Starbucks'a benzer biçimde bu sayfa gönderilerinin altında da aylık olarak satışa sunulan ürünler, sürekli olarak satılan ürünler ve yeni ürünlerle ilgili olumsuz değerlendirmeler de yer almaktadır. bu yorumlara "Maalesef diğer denediğim kestaneli tuzlu karamelli gibi ayın dondurmalarına göre çok hayal kırıklığına uğradım, tadında inanılmaz yapay çok şekerli bir muz aroması var sanki... Muzlu sakız çiğniyormuş gibi hissettim. Doğal bir dondurma olduğuna inanamadım açıkçası ki, sizin dondurmalarınızı sürekli yiyen ve seven biriyim", "Benlik değilmiş kremşanti olaya girince kahveden daha çok şanti tadı almak… Sanki şanti içiyorum gibiydi 😒", "Para versen içmem

kahveyi ....sütlü sıcak kakao", "Tek içimlik saleplerinizden almıştım, genel olarak markanızdan memnunum, ürünlerinizden de. Ama bu ürününüz çok şekerli çıktı. İçtim resmen sekerim çıktı, rezalet bir daha almayı düşünmüyorum urunu güncellemezseniz (diğer birçok marka gibi standart aşırı şekerli) insan içip hiç tadına bakmaz mı ya? Markanıza yakıştıramadım" örneklerinde görüldüğü üzere, tüketiciler ürünlere yönelik olumsuz deneyimlerini diğer takipçilerle paylaşmaktadır. Bir markanın çevrim içi platformlardaki takipçilerinin özellikle yeni ürün denemelerinde birbirilerini olumsuz etkileme ihtimalinin yüksekliği düşünüldüğünde, negatif deneyim bildiren yorumların doğru izlenmesi ve takipçilere cevap verilmesi bir zorunluluk haline gelmektedir. Starbucks Türkiye'nin Instagram hesabına benzer bir biçimde, tüketicilerin markayı olumsuz olarak değerlendirmesine neden olan bir olay, inceleme döneminde Kahve Dünyası'nın Instagram sayfasında incelenen yorumlarda da tespit edilmiştir. Sosyal medyaya yansıyan ve Kemerburgaz şubesinin bir anne köpek ile yavrularını ayırarak; yavruları barınağa gönderdiği iddiası üzerine, çok sayıda kullanıcı markanın paylaştığı gönderilerin altına olumsuz yorumlar yaparak; hayvan hakları savunuculuğu gerçekleştirmiştir. Bu içeriklere, "Markanıza vurabileceğiniz en büyük darbe, o canı yavrularından ayırmak olur.. Tercih etme sebebim kapısının önünde gördüğüm köpeklerdi, demek ki şubeye göre değişiyor. Öyleyse tercih etmeme sebebimiz olur", "Sizden bundan sonra kahve almak mı 😡 anne ve yavrulara sahip çıksanız ne olurdu sanki", ""Bu nasıl bir duyarsızlık, anneyi barınağa göndermek ne demek, bilseydim böyle bir düşünceye sahip olduğunuzu yıllardır sizin müşteriniz olmazdım 😡", "@kahvedunyasi anne köpek ve yavrularla ilgili bir açıklama bekliyoruz!" yorumları örnek verilebilir. Çok sayıda takipçinin markayı sokak hayvanlarına karşı duyarsız davranmakla eleştirmesi ve markadan alışveriş yapmayacağını belirten yorumlar yapmasından sonra, işletme yorumların bir kısmını "Sevgili misafirimiz, konu dahilindeki anne köpek ve yavruları 1,5 aydır Kemerburgaz Kahve Dünyası Fabrika mağazamızın bahçesindedir. Ve çalışanlarımız tarafından ilgilenilmektedir. Hatta mağaza çalışanlarımız, anne köpek ve yavrularını korunması ve ilgilenilmesi yönünde, gayet hassas davranmışlar ve sahiplendirme girişiminde bulunmuşlar, onlara yuva bulmuşlardır. Ancak yavrular sütten kesilmediği için, anne köpek ve yavrular hala misafirimizdir. Barınaklara gönderim ile ilgili haberin kaynağını araştırıyoruz. Sahiplendirmeyi gerçekleştirdiğimizde sizlerle paylaşacağımızı bildirmek isteriz. Konunun takipçisiyiz. Teşekkür ederiz." örneğinde görüldüğü üzere doğrudan cevaplamıştır. Kamuoyu açıklaması özelliği taşıyan bu yorumlarla, marka tartışmalı bir konuya dönüşen ve ağır eleştiriye uğradığı süreç ile ilgili olumsuz yorum yapan kullanıcılarla bire bir iletişime geçerek, krizi yönetmeye çalışmıştır. Özellikle hayvan hakları savunuculuğu yönünde ilerleyen toplumsal eğilim ve marka takipçilerinin sosyal medyada gündemi belirleyebilme gücü, hem Starbucks, hem de Kahve dünyası örneklerinde görüldüğü üzere; işletmelerin tüketicinin talepleri doğrultusunda hareket etmelerinde belirleyici olmaktadır.

Ürün ve hizmetleri olumlu değerlendiren ve marka ile ilgili olarak pozitif çıkarımlar içeren yorumlar, Kahve Dünyası'nın da Instagram gönderilerinin altında bulunmaktadır. Örneğin hayvanseverliğinden dolayı markayı beğendiğini dile getiren bir kullanıcı, "İzmit Yahya Kaptan şubenizdeki, her bir çalışanınıza çok teşekkür ederim. O kadar hayvan dostu bir şube ki, sokak hayvanları kışın ısıtıcının altında yatıyor. Sırf bu yüzden her seferinde oraya gidiyoruz arkadaşlarımızla. Umarım birkaç empati yoksunu vatandaş yüzünden bu tavrınız

değişmez :(“ yorumuyla çalışanların duyarlılığına bağlı olarak işletmeyi pozitif bir biçimde değerlendirmektedir. “En memnun kaldığım Beyazıt şubeniz, servis kalitesi çok iyi” örneğinde görüldüğü üzere bir diğer kullanıcı da bir mağazayı, hizmet kalitesinden dolayı olumlu değerlendirmektedir. Markanın hem aylık olarak satışa sunduğu ürünlerle ilgili, hem de genel olarak ürün kalitesine yönelik olumlu değerlendirmeler içeren yorumlara ise, “Çok beğendim. Gerçekten mükemmel”, “Bunun yüzünden ölebilirim, bayılıyorum”, “O kadar lezzetli ki Nutella halt etmiş yanında😋😋”, “Bunu denedim, Enfestiiii, incelemesini son postumda görebilirsiniz🔥💯”, “Biraz önce tattım bile olağanüstü enfes bir lezzet 👍” yorumları örnek olarak verilebilir. Markayı olumlu değerlendiren ve marka ile takipçi arasında duygusal bir ilişki kurulduğunu gösteren yorumlara ise “En sevdiğimiz kahve markası ❤️”, “vazgeçilmezin adresi her zaman uğrak yerim 😍aşktır kahvesi”, “Çok başarılı bir marka” yorumları örnek teşkil etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde saptanan önemli bir bulgu, “@kahvedunyasi en sevdiğimiz mekandır hiç kimse @kahvedunyasi için kötü rencide edici bir yorum yapamaz” örneğinde görüldüğü üzere yapılan olumsuz yorumlara karşı, marka savunuculuğu görevini üstlenen kullanıcıların mevcudiyeti ve olumlu yorum üretmeleridir.

5.4. ÜRÜNLE İLGİLİ BİLGİ EDİNME/FAYDACI BİR DENEYİM ELDE ETME

Bu kategorideki içerikler her iki markanın Instagram yorumlarında daha düşük bir niceliksel dağılıma sahip olmakla birlikte, tüketicilerin deneyim paylaşımı açısından önem taşımaktadır. Starbucks’ın Instagram sayfasında bu özellikteki içeriklere örnek olarak, “Deneyen var mı acabaa😻”, “Deneyen varsa yorum yapabilir mi arkadaşlar”, Kahve Dünyası’nın sayfasında bu özellikteki içeriklere örnek olarak “Lezzetli mi?”, “Siz yediniz mi? Yiyen var mı?” gibi yorumlar verilebilir. Kullanıcıların bu özellikteki soruları başka kullanıcılar tarafından olumlu ve olumsuz deneyimlerle anlatılarak, cevaplanmıştır. Tüketicilerin herhangi bir ürünle ilgili satın alma kararı vermeden önce bilgi arama eğilimi içerisinde olduğu ve bu arayış sürecinde diğer kullanıcılarının tecrübelerinin dikkate alındığı göz önüne alındığında (Syrdal and Briggs, 2018; Waqas, Hamzah ve Salleh, 2020); çevrimiçi ortamlarda deneyim paylaşımının hem takipçi/kullanıcı etkileşimini artırma, hem de tüketicileri marka elçilerine dönüştürerek, gönüllü savunuculuk yapmalarına olanak sağlama gibi önemli avantajları olduğu görülmektedir. Çalışmada saptanan bir diğer önemli bulgu ise, marka ile doğrudan etkileşime girmek isteyen bir kullanıcının “2 saat sonra arkadaşımla buluşacağım, bana içmek için önerdiğin bir içeceğin var mı?@starbucks_tr” örneğinde görüldüğü üzere, kahve seçimini belirlemek için profesyonel destek aradığı bir yorumun Starbucks’ın sayfasında saptanmasıdır. Sosyal medya kullanıcısı, bu yorumla, kahve seçimi hususunda markayı danışılabilecek bir kişi/otorite konumuna taşıyıp kişiselleştirirken; bir arkadaşı veya gerçek bir sosyal medya kullanıcısından öneri talebinde bulunuyor gibi hareket etmiştir.

Ayrıca, kullanıcılar bilgi edinmek istedikleri farklı konularda da, markaya yönelik olarak içerik oluşturmuştur. “Valentine's Day ürünleri gelecek di mi? @starbucks_tr?”, “Toffee Nut Latte ne zamana kadar geçerli?”, “Kahve fiyatlarını öğrene bilir miyim acaba bir yardımcı olsanız?”, “Dark Cocao Orange’ın kalorisi ne kadar acaba @starbucks_tr?” yorumlarından görüldüğü üzere Starbucks’ın sayfasında; bir ürünün gelip gelmeyeceği, fiyatı, ne kadar süre satışta kalacağı, kalori durumu gibi farklı konularda, kullanıcılar ilgisiz gönderi yorumlarında

bile markadan bilgi talebinde bulunmuştur. Kahve Dünyası'nın sayfasında ise "Bu ayın dondurması ne oldu?", "Son gün ne zaman kestaneli dondurma için? İstanbul'da hangi şubelerde var? "Merhaba fiyatı ne kadar?", "Kampanya yapmayacak mısınız?", "Bu aya özel indirim var mı?, "Kalorisi ne kadar?" örneklerinde görüldüğü üzere; ürünlerin fiyatı, aya özel ürünler, ürünlerin nerede bulunabileceği, kalori durumu, kampanya ve promosyon bilgisi gibi pek çok konuda, kullanıcılar markadan bilgi talebinde bulunmuştur.

5.5. EĞLENCELİ/MİZAHİ YORUMLAR

Starbucks'ın Instagram sayfasında daha yüksek düzeyde tespit edilen bu yorumların bir kısmı, ürünlerin fiyatına yönelik tüketicilerin mizahi yorumlarını içermektedir. Markanın gönderilerine yapılan bu nitelikteki yorumlara örnek olarak "Bardağı alabilmemiz için kredi çekmemiz lazım. Anlaşmalı bankalarınızı öğrenebilir miyiz?", "Kupayı alabilmek için 24 ay kredi çekmem lazım. Yavaş yavaş öderim borcunu", "Bardak demeyin hakaret sayarım. Kutsal kâse o 🙏😳🐟😁" yorumları örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, 14 Şubat Sevgililer günü için yapılan özel etkinlik ve ürün duyurumlarına yönelik olarak da takipçiler, "Sevgili olmayan 😂 içemiyor mu?", "Yalnızlara bir şıklık bekliyorum. 💔 Kırık kalpler için bir şeyler yapın 😂" örneklerinde görüldüğü üzere, komik/mizahi emojilerin yüksek düzeyde kullanıldığı eğlenceli paylaşımlarda bulunmuştur. Ayrıca, inceleme döneminde kahvelerde kullanılan tutacaklara Türkçe olarak ne isim verileceği konusunun, kullanıcılar arasında bir sosyal medya eğlencesine dönüşmesiyle birlikte, "Kılıf yok mu kılıf yakıyor da 😀", "Tutamaç diyorsunuz da "sleeve"in anlamı ek bilezik diye geçiyor bunu da bardağa geçirilen bilezik olarak düşünün değerli misafirlerimiz 😊😊", "Hep bir ağızdan TUTAMAÇ dersek başarabiliriz. Bu değişime ön ayak olalım 😂", "Tutamaç işte tutamaç tutamaaaaçç😂 dimi @on.r.yh.n 😁", "Ya sleeve, ya terk et" örneklerinde görüldüğü üzere esprili yorumlarda bulunmuşlardır. Bu örneklerde "sleeve" konusu üzerinden hem marka ile, hem birbirleri ile eğlenceli yorumlar paylaştıkları görülen kullanıcıların bu yorumları, Waqas, Hamzah ve Salleh (2020)'nin vurguladığı üzere kullanıcıların hem marka, hem de birbirileri ile duygusal bağını geliştirme potansiyeli taşımakta ve eğlenceli sosyal medya deneyimleri yaşamaların imkân tanımaktadır. Kahve Dünyası'nın gönderilerine yapılan yorumlarda ise bu özellikteki içerikler daha sınırlıdır. Bu yorumlara örnek olarak, fiyat yükselişlerini eleştiren nitelikte "Fındık kreması işini lütfen çözelim bakın lütfen 😂", 14 Şubat Sevgililer günü ile ilgili olarak "Sevgilisi olmayanlar için kampanya talep ediyorum, yalnızları da düşünün 😂", markanın ürünlerini öven nitelikte "Kahve bağımlısı olmak için güzel bir fikir 🤣" iletileri verilebilir.

5.6. YARATICI VE YENİLİKÇİ BİR DENEYİM YAŞAMA/YARATICI DUYGULARI HAREKETE GEÇİRME

Bu kategoride yer alan yorumlar iki markanın da hesabında sınırlı olup; kullanıcıların paylaşılan gönderiyi bazı özelliklerinden dolayı yaratıcı yenilikçi bulduğu yorumlar bu kategoride yer almaktadır. Starbucks'ın hesabında bu özellikteki içeriklerin daha fazla tespit edilmiştir. Çalışmada bu sonuca ulaşılmasının nedeni markanın Instagram'da "Üşüdüysen sleeve'imi çıkarayım" yazılı bir gönderi paylaşmasıdır. Kullanıcılar tarafından yüksek düzeyde beğenilen bu içerik, takipçi kitlesi arasında yorum etkileşimi yaratmış olup/takipçiler içeriği

yaratıcı bulduklarını yorumlarında vurgulamıştır. Bu özellikteki yorumlara, "Ticari zekâ diye buna denir", "😂😂😂😂😂 @cariboucoffeetr. Ağlayacaksanız oynamayalım diyor", "Çok yaratıcı" iletileri örnek verilebilir. Örneklerde görüldüğü üzere, kullanıcıların büyük bir kısmı bu gönderiyi beğendikleri yönünde yorumlar yaparken, çalışmanın bir önceki bölümünde değinildiği üzere "kahve tutacağı" konusu takipçiler arasında bir mizah unsuruna dönüşmüştür. Ayrıca, marka takipçilerinin Starbucks Türkiye'yi diğer markalarla kıyaslayarak, Instagram kullanımını beğendiklerini dile getiren yorumların da bu kısımda saptanması, marka savunuculuğu açısından önemli bir örnektir. Kahve Dünyası'nın hesabında ise, bu nitelikteki takipçi yorumları sınırlı olup; bu yorumlar paylaşılan içeriğin görsel özelliklerine odaklanmaktadır. Bu nitelikteki yorumlara, gönderide kahve ve telefonun çekim açısını beğendiğini dile getiren bir kullanıcının "Muhteşem bir fotoğraf, sanki kahve ve telefon hiç ayrılmamış gibi 😍" yorumu örnek verilebilir. Bu örnekte kullanıcı görselin sunum biçimini değişik ve yaratıcı bulduğunu vurgulamaktadır.

5.7. ÖZ KİMLİK İNŞASI

Bu kategoride yer alan yorumlar, her iki markanın da Instagram paylaşımlarının altında sınırlı düzeyde tespit edilmiş olup; bu sonuç iki markanın da faaliyet alanının kolayda tüketim mallarını kapsaması ile alakalıdır. Bu nitelikteki yorumlara Starbucks Türkiye'nin hesabında "Starbucks markası beni yansıtıyor, o da benim gibi kaliteli", "Starbucks, benim gibi kahveyi bir hayat tarzı olarak görenlerin tercihi"; Kahve Dünyası'nın sayfasında "Kaliteli yaşamayı seven insanlar için bu fiyatlar normal", "Benim gibi kalitesinden ödün vermeyen bir marka" yorumları örnek verilebilir. Örneğin birinci yorumda kullanıcı markanın kendisi gibi kaliteli olduğunu vurgulayarak kendi kişiliği ve marka kişiliğini bağdaştırmaktadır. İkinci yorumda ise, kahveyi hayat tarzının bir parçası olarak gören kullanıcı, Starbucks'ın da kahveyi bir hayat tarzına dönüştürdüğünü dile getirerek, marka ile kendi kimliği arasında bağ kurmaktadır. Üçüncü yorumda, kullanıcı yaşam tarzını kaliteyle özdeşleştirmekte ve markanın da kendisine kalite sunduğunu dile getirmektedir. Dördüncü örnekte ise, Kahve Dünyası'nın kalitesinden ödün vermediğine yönelik görüşlerini açıklayan kullanıcı, kendi kişiliğinin kalite üzerine şekillendiğini vurgulayarak; özdeşim kurmaktadır. Dolayısıyla, kısıtlı da olsa ilgili markaların Instagram sayfalarından gerçekleştirilen paylaşımların altında kullanıcılar, marka kişilik ve kimlikleri ile kendi benlik ve kişilikleri arasında bir benzeşme/özdeşim oluşturmaktadır.

5.8. DİĞER YORUMLAR

Bu kategoride yer alan yorumlar ise, alakasız içeriklerin yer aldığı yorumlar olup; bir kullanıcının yardım talebi, bir iş fikri öne sürmesi, konuyla alakasız bir sayfanın, hatta rakip bir firmanın tanıtımını yaptığı yorumlar, bu kategoride yer almaktadır. Starbucks'ın sayfasında bu özellikteki yorumların niceliksel olarak daha düşük düzeyde tespiti, şirket politikası bağlamında markanın sosyal medyada bu tarz yorumlara müdahale ettiğini gösterirken; Kahve Dünyası sayfasında bu tarz yorumların daha yüksek düzeyde tespiti, çevrim içi marka topluluklarını izleme noktasında işletmenin bazı eksiklikleri bulunduğunu ortaya koymaktadır.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sosyal medya platformlarının tüketicilerin içerik üretim sürecine dahil olmasına imkân tanıması, stratejik pazarlama iletişimi faaliyetlerinin tüketicinin daha aktif bir rol oynadığı bir yapıya evrilmesine neden olmuştur. Markaların, sosyal medya platformlarında ücretsiz, anlık, hızlı bir biçimde içerik üretebilmesi; bu kanalları işletmeler için cazip hale getirirken; tüketiciler de marka sayfalarını marka ile ilgili güncel bilgiler edinmek, promosyonlardan, kampanyalardan haberdar olmak, marka ile olan etkileşimlerini güçlendirmek, sosyalleşmek, markalara öneri, talep ve şikayetlerini iletmek, diğer tüketicilerle deneyimlerini paylaşmak veya onları deneyimlerini öğrenmek gibi farklı amaçlarla kullanmaya başlamıştır. Sosyal medya kanallarının ilk ortaya çıktığı dönemlerde, işletmeler için takipçi kitlesinin ilgisini çekebilecek nitelikte canlı, etkileşimli, içerik açısından zengin gönderiler paylaşmak yüksek düzeyde önem arz ederken; zaman içerisinde bu platformlarda hem tüketici kaynaklı, hem de marka kaynaklı çevrimiçi toplulukların oluşması; işletmelerin içerik paylaşım stratejileri kadar, tüketicilerin topluluklarını merkeze alan daha etkileşimli marka iletişimi stratejileri geliştirmeye odaklanmalarına neden olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada, uluslararası kahve zincirlerinin piyasaya girişiyle, Türkiye'de dönüşüm geçiren kahve kültürü ve kahve tüketicilerinin çevrimiçi marka topluluğu olarak birbirileri ve markalarla olan etkileşimleri, uluslararası bir kahve zinciri olan Starbucks Türkiye ve Türkiye merkezli bir zincir işletme olan Kahve Dünyası markalarının resmi Instagram hesapları temelinde incelenmiştir.

Analiz sonucunda, incelenen markaların resmi Instagram hesaplarında paylaşılan içeriklere yönelik yapılan kullanıcıların yorumlarının, müşteri deneyim ve etkileşimi tipolojileri bağlamında nasıl bir niceliksel dağılım gösterdiğini belirlemeye yönelik birinci sorusu şu şekilde cevaplanmıştır. Çalışmada, iki markanın da takipçilerinin/sosyal medya kullanıcılarının, Instagram'da paylaşılan gönderilere yönelik yorum etkileşiminin, sosyal ilişkiler ve bağ kurma (diğer tüketiciler ve marka ile), haz alma/olumlu duygu belirtme ve ürünü markayı/değerlendirme kategorilerinde niceliksel olarak daha yüksek bir dağılım gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca, çalışmada saptanan önemli bir bulgu, mizahi/eğlenceli yorumlar ile yaratıcı ve yenilikçi bir deneyim yaşatan/yaratıcı duyguları harekete geçiren yorumların, Starbucks Türkiye'nin Instagram hesabından daha yüksek düzeyde tespitidir. Ürünle ilgili bilgi edinme/faydacı bir deneyim elde etmeyi amaçlayan yorumlar açısından iki marka arasında anlamlı bir fark tespit edilmezken; iki markanın Instagram gönderilerine yapılan yorumlarda en düşük niceliksel dağılıma sahip olan yorum kategorisinin, öz kimlik inşası olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın ilgili markaların resmi Instagram hesaplarının altında gönderilere yapılan yorumlar aracılığıyla, Instagram kullanıcıları/marka takipçilerinin birbirleriyle veya marka ile nasıl bir etkileşim içerisine girdiğini belirlemeye yönelik ikinci sorusu ise şu şekilde cevaplanmıştır. Analizde, incelenen kategorilerin tümünde takipçilerin birbirlerinden ziyade marka ile etkileşime girme eğilimi gösterdiği ve dilek, istek, soru ve şikayetlere markaların genelde dönüş yaptığı biçiminde saptanmıştır. Ayrıca, Starbucks Türkiye Instagram hesabından ürünü deneyeceğini ifade eden, esprili, eğlenceli yorumlar yapan, markaya olan bağlılığını dile getiren kullanıcılara/takipçilere da dönüş yapılması, çevrim içi topluluklarda marka tüketici etkileşimini yükselten bir pazarlama iletişimi taktiğidir. Çalışmada saptanan önemli bir bulgu, tüketicilerin birbirleri de anlık bir biçimde etkileşim kurma eğilimi göstermesi ve marka üzerinde baskı oluşturabilmek için birlikte hareket edebilmesidir. Çünkü,

her iki markanın yaşadığı sokak hayvanları ile ilgili sorunlarda, takipçi grupları birleşerek, markaları sorumlu davranmaya çağırmıştır. Ayrıca Kahve Dünyası takipçileri, Instagram'da bir ürünün fiyatının indirilmesini anlık ve spontane bir biçimde oluşturdukları bir marka topluluğu biçiminde, yorumlar aracılığı işletmeden talep etmiştir. Analizde saptanan bir diğer önemli bulgu ise, niceliksel olarak çok yüksek düzeyde olmamakla birlikte, takipçilerin bir ürünü deneyip/denemediklerine yönelik olarak diğer kullanıcıların fikirlerini almaya yönelik yorumlarda bulunması, kahve içme ya da ürün denemesi amacıyla birbirlerini etiketlemeleri, birbirilerini tanımayan kullanıcıların ise ürünlerin fiyatı, sosyalleşme gibi amaçlarla birbirleri ile etkileşime geçerek, yorum yapma eğilimi göstermesidir. Ayrıca, çalışmada bazı talep ve istek ve şikayetlere markalar tarafından cevap verilmediği, özellikle fiyat değişimlerine yönelik olarak tüketicilerin olumsuz yorumlarına markaların Instagram'da yanıt vermediği saptanmıştır. Fiyat değişimleri, pazarın yapısından kaynaklanmakla birlikte, tüketicilerin indirim ve kampanya taleplerine iki markanın da karşılık vermemesi, çevrim içi sanal topluluklarının kolektif bir biçimde dışa vurabilecekleri negatif tepkilerini artırma ve marka ile kurdukları duygusal bağın boyutunu düşürme riski taşımaktadır. Bu bağlamda, her iki markanın da fiyat artışları ile ilgili olarak tüketicilerin kolektif olarak bilgi edinme yönündeki taleplerini cevaplandırması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Araştırma sonucunda, her iki markanın da Instagram'da paylaştıkları iletilere yönelik yorum etkileşiminin, sosyal ilişkiler ve bağ kurma (diğer tüketiciler ve marka ile), haz alma/olumlu duygu belirtme ve ürünü markayı/değerlendirme kategorilerinde yoğunlaştığının tespiti, Cherif ve Miled (2013)'ün sosyal medya kullanıcılarının ürünle ilgili deneyimlerini diğer kullanıcılarla paylaşma eğiliminde olduğunu saptadığı araştırması, Lima vd. (2019)'un sosyal medya kullanıcıların, işletmelerin resmi sosyal medya hesaplarından paylaşılan içerikleri bilişsel veya duygusal olarak eğiliminde olduğunu tespit ettikleri çalışmalarının bulgularını desteklemektedir. Ayrıca, çalışmada Starbucks Türkiye ve Kahve Dünyası'nın sosyal medya takipçilerini içerik üretmeye yönlendiren gönderiler paylaştığının saptanması, Chua ve Banerjee (2013)'ün Starbucks'ın farklı sosyal medya hesaplarında takipçi etkileşimine yönelik içerikler ürettiği ve bu içerikler doğrultusunda takipçi/sosyal medya kullanıcılarının yorum etkileşimi oluşturduğunu saptadıkları çalışmalarının sonuçlarını desteklemektedir. Araştırmada Instagram'da iki markanın gönderilerine yönelik olarak yorumlarda olumlu duygu belirten/haz alma gösteren yorumların yüksek düzeyde saptanması, Abdullah ve Zolkepli (2017)'nin Starbucks'ın farklı mecralarda takipçilerinin yorum etkileşimini duygu analizi ile inceledikleri ve Instagram'ın pozitif duygu gösterimi amacıyla daha yoğun kullanıldığını saptadıkları incelemelerinin sonuçlarını da desteklemektedir. Bu bağlamda, küreselleşen kahve kültürünün temsilcisi haline gelen Starbucks'ın farklı ülkelerde, sosyal medya kanalları aracılığı ile benzer marka iletişimi stratejileri uyguladığı görülmektedir. Günümüzde, çevrimiçi tüketici topluluklarının tepkileri anlık olarak değişebilmekle birlikte, markanın takipçilerini içerik üretmeye ve olumlu duygu paylaşmaya yönelten içerik üretim stratejisi, sosyal medyada marka topluluklarının işletme ile etkileşimini güçlendirmektedir. Çalışmada saptanan bir diğer önemli bulgu, Starbucks'a benzer bir biçimde Türkiye merkezli bir kahve zinciri olan Kahve Dünyası'nın da benzer içerik üretim stratejileri uygulaması ve gönderilere yapılan yorumların etkileşim/duygu paylaşımı bağlamında niteliksel olarak Starbucks ile benzeşmesidir. Ancak, Starbucks'a kıyasla Kahve Dünyası'nın Instagram gönderilerinin altına yapılan yorumların niceliksel olarak azlığı ve mizah, yenilikçi/yaratıcı duygu/deneyim yaşatma gibi farklı

etkileşim kategorilerinde çok sınırlı düzeyde takipçi/kullanıcı yorumu saptanması; uluslararası bir marka olan Starbucks'a kıyasla, marka toplulukları ile sürekli bir etkileşim oluşturmak için Instagram'ın sağladığı olanaklardan Türkiye menşeili bir işletme olan Kahve Dünyası'nın yararlanma düzeyinin daha düşük olduğunu göstermektedir

Bu analiz, markaların sosyal medyada sadece ilgi çekici içerikler paylaşmasının günümüzde yetersiz bir pazarlama iletişimi stratejisi olduğunu ve çevrimiçi platformlarda tüketici topluluklarını doğru izleyerek, etkileşim oluşumunu hedeflemenin gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır. Analiz sonucunda, hangi içerik türünün daha yüksek etkileşim oluşturma olasılığının olduğu da saptandığı için, araştırmanın uygulama alanına katkı sağlama potansiyeli de bulunmaktadır. Ayrıca, bu çalışmada, ulusal ve uluslararası merkezli iki kahve zinciri örneğinde de, takipçilerin hem marka/hem de diğer kullanıcılarla bağ kurma, haz alma/duygularını belirtme, ürünü ve markayı değerlendirme amaçlı olarak paylaştıkları yorumların niceliksel dağılımın daha yüksek olduğunun tespiti, hangi içeriklere yönelik hangi etkileşim biçiminin gerçekleşebileceği konusunda sosyal medya uzmanlarına yol gösterici olma niteliği taşımaktadır. Analizde, mizahi ya da takipçiyi şaşırtan nitelikteki eğlenceli paylaşımların, sanal topluluklarda çevrim içi bir konuşma/etkileşim potansiyeli yarattığının saptanması da, markaların paylaşımlarında bu özellikteki gönderilere yer vermesinin takipçi ilgisini sürekli kılmak için olanak sağladığını ortaya koymaktadır. Bu özellikteki iletilerin Starbucks Türkiye'nin Instagram hesabında paylaşımına bağlı olarak artan yorum etkileşimi ve yorumların etkileşim/deneyim biçimi açısından çeşitlenmesi, markanın mecranın görsel ve işitsel özelliklerinden çevrimiçi topluluklarla etkileşim amacıyla daha etkin olarak yararlandığını göstermektedir. Bu bağlamda, Instagram'da faaliyet gösteren ulusal ya da uluslararası nitelikteki tüm markaların takipçi/kullanıcı etkileşimini irdeleyerek; stratejik pazarlama iletişimi faaliyetlerini bu doğrultuda yapılandırması önerilmektedir. Çünkü çevrimiçi marka topluluklarının kontrolü günümüzde, markalardan çok tüketicilerin eline geçmiştir ve işletmelerin içerik paylaşım stratejilerini takipçi/kullanıcı talepleri doğrultusunda yapılandırması gerekmektedir.

Bu çalışma, zincir kahve markalarının Instagram paylaşımlarına yapılan yorumları analiz etmiş olup; marka etkileşimi/tüketici deneyimi tipolojisi kullanılarak, başka sektörlerdeki çevrimiçi marka topluluklarının etkileşim biçimlerini analiz etmeyi amaçlayan çalışmalara yön gösterici olma potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca, araştırma sadece Instagram ile sınırlı olduğu için, gelecek dönemlerde Facebook, Tiktok, Twitter, YouTube gibi farklı sosyal medya platformlarında yapılacak araştırmalara temel oluşturarak, alana katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Abdullah, N. S. D. ve Zolkepli, I. A. (2017). Sentiment Analysis of Online Crowd input towards Brand Provocation in Facebook, Twitter, and Instagram. *Proceedings of the International Conference on Big Data and Internet of Thing* (67-74) içinde. London, UK, December 20-22.

Akkaya, Ö. Ö. (2019). *Küreselleşme Sürecinde Sosyalleşme Aracı Olarak Üçüncü Dalga Kahveciler ve Tasarım Kültürü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Akturan, U. (2007). Tüketici Davranışına Yönelik Araştırmalarda Alternatif Bir Teknik: Etnografik Araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 237-252.

Algesheimer, R.A., Dholakia, U.M. ve Herrmann, A. (2005). The Social Influence of Brand Community: Evidence from European Car Clubs, *Journal of Marketing,* 69 (3), 19-34.

Arnould, E.J. ve Thompson, C.J. (2005). Consumer Culture Theory (CCT): Twenty Years of Research. *Journal of Consumer Research,* 31(4), 868–882.

Arora P. ve Ahuja V. (2021). A Netnography of Social Media Presence of Brand Netflix, India. *Proceedings of The International Conference on Electronic Business,* 22 (9-22) içinde. ICEB'21, Nanjing, China, December 3-7.

Ashley, K. ve Tuten, T. (2015). Creative Strategies in Social Media Marketing: an Exploratory Study of Branded Social Content and Consumer Engagement. *Psychology and Marketing*, 32 (1), 15-27.

Azer, J. ve Alexander, M. (2018). Conceptualizing Negatively Valenced Influencing Behavior: Forms and Triggers. *Journal of Service Management,* 29(3), 468-490.

Azer, J. ve Alexander, M. (2020). Direct and Indirect Negatively Valenced Engagement Behavior. *Journal of Services Marketing,* 34 (7), 967-981.

Bagozzi, R. P. ve Dholakia, U. M. (2006). Antecedents and Purchase Consequences of Customer Participation in Small Group Brand Communities. *International Journal of Research in Marketing,* 23 (1), 45-61.

Barney, D. (2004) *The Network Society*, Cambridge, UK: Polity.

Brodie, R.J., Hollebeek, L.D., Jurić, B. ve Ilić, A. (2011). Customer Engagement: Conceptual Domain, Fundamental Propositions, and Implications for Research. *Journal of Service Research,* 14 (3), 252–271.

Brodie, R., Ilic, A., Juric, B. ve Hollebeek, L. (2013). Consumer Engagement in a Virtual Brand Community: An Exploratory Analysis. *Journal of Business Research,* 66(1), 105-114.

Büyüköztürk, Ş. vd. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Capital (2021). 16 Nisan 2022 tarihinde https://www.capital.com.tr/haberler/tum-haberler/kahve-dunyasi-2022de-50-magaza-acmayi-planliyor adresinden erişildi.

Cavana, R.Y., Delahaye, B.L. ve Sekaran, U. (2001). *Applied Business Research: Qualitative and Quantitative Methods.* Australia: John Wiley & Sons.

Cherif, H., ve Miled, B. (2013). Are Brand Communities Influencing Brands Through Co-Creation? A Cross-National Example of the Brand AXE: In France and in Tunisia. *International Business Research,* 6(9), 14-29.

Chirico, A., Ferrise, F., Cordella, L. ve Gaggioli, A. (2018). Designing Awe in Virtual Reality: an Experimental Study. *Frontiers in Psychology*, 8 (2351), 1–14.

Cho, S. ve Huh, J. (2010). Content Analysis of Corporate Blogs as a Relationship Management Toolnull. *Corporate Communications: An International Journal,* 15(1), 30–48.

Choi, J. W. J. ve Kim, M. (2019). Sneakerhead Brand Community Netnography: An Exploratory Research. *Fashion, Style & Popular Culture*, 6(2), 141-158.

Chua, A. Y. ve Banerjee, S. (2013). Customer Knowledge Management via Social Media: The Case of Starbucks. *Journal of Knowledge Management.* 17 (2).

Coletti Coffe (2018). *The Three (or Four) Waves of Coffee Explained*. 22 Mayıs 2022 tarihinde https://coletticoffee.com/the-three-or-four-waves-of-coffee-explained/ adresinden erişildi.

Corbin, J. ve Strauss, A. (2008). *Strategies For Qualitative Data Analysis. Basics Of Qualitative Research. Techniques and Procedures For Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Cova, B. ve Pace S. (2006). Brand Community of Convenience Products: New Forms of Customer Empowerment-The Case of "my Nutella The Community. *European Journal of Marketing,* 40 (9/10),1087-1105.

Cova, B. ve White, T. (2010). Counter-brand and Alter-Brand Communities: The Impact of Web 2.0 on Tribal Marketing Approaches. *Journal of Marketing Management*, 26 (3-4), 256-270.

Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). İçerik Analizinin Parametreleri. *Eğitim ve Bilim,* 39(174), 33-38.

Davis, J. A. (2011). *Rekabetçi Başarı, Markalaşma Nasıl Değer Katar?* (U. Mehter, Çev.) İstanbul: BrandAge Yayınları.

De Vries, L., Gensler, S. ve Leeflang, P.S. (2012). Popularity of Brand Posts on Brand Fan Pages: An Investigation of the Effects of Social Media Marketing. *Journal of Interactive Marketing,* 26 (2), 83–91.

Dolan, R., Conduit, J., Fahy, J. ve Goodman, S. (2016a). Social Media Engagement Behaviour: a uses and Gratifications Perspective. *Journal of Strategic Marketing*, 24 (3-4), 261–277.

Dolan, R., Conduit, J. ve Fahy, J. (2016b). Social Media Engagement: A Construct of Positively and Negatively Valenced Engagement Behaviour. Brodie, R., Hollebeek, L. ve J. Conduit (Der.) *Customer Engagement: Contemporary Issues and Challenges* içinde. New Zealand: Routledge.

Dolan, R., Conduit, J., Frethey-Bentham, C., Fahy, J. ve Goodman, S. (2019). Social Media Engagement Behavior: A Framework for Engaging Customers Through Social Media Content. *European Journal of Marketing,* 53 (10), 2213–2243.

Felix, R. (2012). Brand Communities for Mainstream Brands: The Example of The Yamaha R1 Brand Community. *Journal of Consumer Marketing.* 29(3), 225-232.

Fujita, M., Harrigan, P. ve Soutar, G.N. (2018). Capturing and Co-Creating Student Experiences in Social Media: a Social Identity Theory Perspective. *Journal of Marketing Theory and Practice,* 26 (1-2), 55–71.

Goldfarb, A. ve Tucker, C. (2011). Online Display Advertising: Targeting and Obtrusiveness. *Marketing Science,* 30 (3), 389–404.

Goulding, C. (2005). Grounded Theory, Ethnography and Phenomenology Comparative Analysis of Three Qualitative Strategies for Marketing Research. *European Journal of Marketing*, 39 (3/4), 294-308.

Hede, A-M. Ev Kellett, P. (2012). Building Online Brand Communities: Exploring The Benefits, Challenges and Risks in The Australian Event Sector. *Journal of Vacation Marketing*, 18 (3), 239–250.

Hennig-Thurau, T., Hofacker, C. ve Bloching, B. (2013). Marketing The Pinball Way: Understanding How Social Media Change The Generation of Value For Consumers and Companies. *Journal of Interactive Marketing*, 27 (4), 237-241.

Hollebeek, L. D., Juric, B. ve Tang, W. (2017). Virtual Brand Community Engagement Practices: A Refined Typology and Model. *Journal of Services Marketing*, 31 (3), 204-217.

Hollebeek, L., Srivastava, K. ve Chen, T. (2019). Sd Logic–Informed Customer Engagement: Integrative Framework, Revised Fundamental Propositions, and Application To Crm. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 47 (1), 161-185.

Iglesias, O., Singh, J.J. ve Batista-Foguet, J.M. (2011). The role of Brand Experience and Affective Commitment in Determining Brand Loyalty. Journal *of Brand Management,* 18 (8), 570-582.

Jahn, B. ve Kunz, W. (2012). How to Transform Consumers into Fans of your Brand. *Journal of Service Management,* 23(3), 344–361.

Kahve Dünyası (2022). 15 Nisan 2022 tarihinde https://www.kahvedunyasi.com/kesfet/hakkimizda adresinden erişildi.

Kahve Dünyası Instagram Hesabı (2022). 16 Nisan 2022 tarihinde https://www.instagram.com/kahvedunyasi/?hl=en adresinden erişildi.

Kara, T. (2020). Sosyal Medya'da Müşteri Bilgi Yönetimi: Starbucks Örneği. *E-Journal of New Media / Yeni Medya Elektronik Dergi – eJNM*, 4(3), 165-175.

Ki, E. ve Hon, L. C. (2006). Relationship Maintenance Strategies on Fortune 500 Company Web Sites. *Journal of Communication Management,* 10(1), 27–43.

Kim, D., Spiller, L. ve Hettche, M. (2015). Analyzing Media Types and Content Orientations in Facebook for Global Brands. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 9 (1), 4-30.

Koh, J. ve Kim, Y. G. (2004). Knowledge Sharing in Virtual Communities: an E-Business Perspective. *Expert Systems with Applications,* 26 (1), 155-166.

Kozinets, R. (2010). *Netnography: Doing Ethnographic Research Online*. London: Sage Publications.

Kozinets, R., Dolbec, P-Y. ve Earley, A. (2014). Netnographic Analysis: Understanding Culture Through Social Media Data. U. Flick (Der.). *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis* içinde. London: Sage.

Lim, H. ve Lyu, J. (2012). It's Not All About Coffee: Netnography of the Starbucks Brand Page on Facebook. Z. Gürhan Canlı vd. (Der.). *NA - Advances in Consumer Research Volume 40* içinde. MN: Association for Consumer Research.

Lima, V. M., Irigaray, H. A. R. ve Lourenco, C. (2019). Consumer Engagement on Social Media: Insights from a Virtual Brand Community. *Qualitative Market Research,* 22(1), 14–32.

Lin, H. (2007). The Role of Online and Offline Features in Sustaining Virtual Communities: An Empirical Study. *Internet Research*, 17, 110-138.

Lipsman, A., vd. (2012). The Power of "Like". *Journal of Advertising Research*, 52, 40–52.

Mangold, W. G. ve Faulds, D. J. (2009). Social Media: The New Hybrid Element of the Promotion Mix. *Business Horizons*, 52, 357–365.

Marketing Türkiye (2021). *Kahvenin kokusunda rekabet var!* 22 Mayıs 2022 tarihinde https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/kahvenin-kokusunda-rekabet-var/ adresinden erişildi.

Mathur, M. (2018). Quantifying The Long-Term Effect of Social Media. *International Journal of Internet Marketing and Advertising*, 12 (1), 19–39.

Mcgraw, A.P., Warren, C. ve Kan, C. (2014). Humorous Complaining. Journal of Consumer Research, 41 (5), 1153–1171.

Moran, E. ve Gossieaux, F. (2010). Marketing in a Hypersocial World: The Tribalization of Business Study and characteristics of Successful Online Communities, *Journal of Advertising Research*, 50 (3), 232–239.

Muniz, A. M. ve O'Guinn T.C. (2001). Brand Community. *Journal of Consumer Research*, 27, 412-432.

Naumann, K., Bowden, J., Gabbott, M. ve Phau, I. (2017). Exploring Customer Engagement Valences in the Social Services. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 29 (4), 890-912.

Obus, F. (2021). *Marka Kişiliği Kavramı Bağlamında Netnografik Bir Araştırma: Starbucks ve Kahve Dünyası Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Özbölük, T. ve Dursun, Y. (2017). Online Brand Communities as Heterogeneous Gatherings: A Netnographic Exploration of Apple Users. *Journal of Product & Brand Management*, 26 (4), 375-385.

Palazon, M., Sicilia, M. ve Lopez, M. (2015). The influence of 'Facebook Friends' on the Intention to Join Brand Pages. *Journal of Product and Brand Management*, 24 (6), 580-595.

Patel, T. (2014). *Cross-Cultural Management: A Transactional Approach*. London: Routledge Toylor Francis Group.

Pongsakornrungsilp, S. ve Schroeder, J. E. (2011). Understanding Value Co-Creation in a Co- Consuming Brand Community. *Marketing Theory*, 11 (3), 303-324.

Ramle, O. ve Kaplan, B. (2019). The Power of Instagram Brand Communities: An Overview about Cosmetic Brands on Instagram. *Florya Chronicles of Political Economy*, 5(1), 1-14.

Redies, C. (2015). Combining Universal Beauty and Cultural Context in a Unifying Model of Visual Aesthetic Experience. *Frontiers in Human Neuroscience*, 9 (218),

Rheingold, H. (1999). A Slice of My Life in My Virtual Community. P. Ludlow (Der.). *High Noon on The Electronic Frontier: Conceptual Issues* in Cyberspace (413-436) içinde. USA: MIT Press.

Rheingold, H. (2000). *The Virtual Community*. Revised Edition: Homesteading on The Electronic Frontier. USA:MIT Press.

Rohm, A., Kaltcheva, D. ve Milne, G.R. (2013). A Mixed-Method Approach to Examining Brand-Consumer Interactions Driven by Social Media. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 7(4), 295-311.

Rossolatos, G. (2020). The Depth of Brand Engagement Funnel: Dimensionalizing Interaction in Social Media Brand Communities. *Qualitative Market Research: An International Journal,* 24(2), 200-2220.

Schmitt, B.H., Brakus, J.J. ve Zarantonello, L. (2014). The Current State and Future Of Brand Experience. *Journal of Brand Management,* 21(9), 727-733.

Schultz, D.E. ve Peltier, J. (2013). Social media's Slippery Slope: Challenges, Opportunities and Future Research Directions. *Journal of Research in Interactive Marketing,* 7(2), 86–99.

Seraj, M. (2012). We Create, We Connect, We Respect, Therefore We Are: Intellectual, Social, and Cultural Value in Online Communities. *Journal of Interactive Marketing*, 26(4), 209–222.

Schau, H. J. ve Albert M. (2007). Temperance and Religiosity in a Non-marginal, Non-stigmatized Brand Community. B. Cova vd. (Der.). *Consumer Tribes* (144-162) içinde. Oxford: Elsevier.

Schau, H. J., Muniz, A. M. ve Arnould, E. J. (2009). How Brand Community Practices Create Value. *Journal of Marketing,* 73, 30–51.

Shao, W. ve Ross, M. (2015). Testing a Conceptual Model of Facebook Brand Page Communities. *Journal of Research in Interactive Marketing,* 9 (3), 239–258.

Sicilia, M. ve Palazon, M. (2008). Brand Communities on The Internet: A Case Study of Coca Cola's Spanish Virtual Community. *Corporate Communications: An International Journal,* 13(3), 255-270.

Simon, C., Brexendorf, T. O. ve Fassnacht, M. (2013). Creating Online Brand Experience on Facebook. *Marketing Review St. Gallen,* 30(6), 50-59.

Sindhwani, P. ve Ahuja, V. (2014). A Study of Online Co-Creation Strategies of Starbucks Using Netnography. *International Journal of Online Marketing (IJOM),* 4(1), 39-51.

Sloan, S., Bodey, K. ve Gyrd-Jones, R. (2015). Knowledge Sharing in Online Brand Communities. *Qualitative Market Research: An International Journal,* 18(3), 320-345.

Smith, S. (2013). Conceptualising and Evaluating Experiences with Brands on Facebook. *International Journal of Market Research,* 55, 357–374.

Solem, B.A.A. ve Pedersen, P.E. (2016). The Role of Customer Brand Engagement in Social Media: Conceptualisation, Measurement, Antecedents And Outcomes. *International Journal of Internet Marketing and Advertising,* 10 (4), 223-254.

Sorensen, A., ve Drennan, J. (2017). Understanding Value-Creating Practices in Social Media-Based Brand Communities. *The Service Industries Journal,* 37(15-16), 986-1007.

Su, S.W. (2007). Tea Or Cofee: A Study of the Beverage Choice Pattern and its Affecting Factors at Teatime in Kaohsiung, Taiwan. *Asia Pacific Management Review*. 12(4), 245–257.

Starbucks (2022). 15 Nisan 2022 tarihinde https://www.starbucks.com.tr/about-us/our-heritage adresinden erişildi.

Starbucks Türkiye Resmi Instagram Hesabı (2022). 17 Nisan 2022 tarihinde https://www.instagram.com/starbucks_tr/?hl=en adresinden erişildi.

Statista (2022). *Hot Drinks in Turkey.* 25 Mayıs 2022 tarihinde https://www.statista.com/outlook/cmo/hot-drinks/turkey adresinden erişildi.

Stokburger-Sauer, N. (2010). Brand Community: Drivers and Outcomes. *Psychology and Marketing*, 27 (4), 347-368.

Strizhakova, Y., Coulter, R.A. ve Price, L.L. (2011). Branding in a Global Marketplace: The Mediating Effects of Quality and Self-Identity Brand Signals. *International Journal of Research in Marketing*, 28 (4), 342–351.

Syrdal, H.A. ve Briggs, E. (2018). Engagement with Social Media Content: A Qualitative Exploration. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 26 (1-2), 4–22.

Szmigin, I., Canning, L. a Reppel, A.E. (2005). Online Community: Enhancing The Relationship Marketing Concept through Customer Bonding. *International Journal of Service Industry Management*, 16 (5), 480–496.

Şeker, G., ve Özata, F. Z. (2022). Kahvenin ve Kahve Dükkânlarının Değişen Tüketim Algısı: Üçüncü Dalga Kahve Tüketicileri Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma (The Changing Consumption Values. Jo*urnal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1), 193-224.

Tafesse, W. (2015). Content Strategies and Audience Response on Facebook Brand Pages. *Marketing Intelligence and Planning*, 33(6), 927–943.

Tafesse, W. (2016). An Experiential Model of Consumer Engagement in Social Media. *Journal of Product and Brand Management*, 25(5), 424–434.

Tafesse, W. ve Wien, A. (2017). A Framework for Categorizing Social Media Posts. *Cogent Business and Management*, 4, 1-22.

Taylor, D.G., Lewin, J.E. ve Strutton, D. (2011). Friends, Fans, and Followers: Do Ads Work on Social Networks?', *Journal of Advertising Research*, 51(1), 258–275.

Triantafillidou, A. ve Siomkos, G. (2018). The Impact of Facebook Experience on Consumers' Behavioral Brand Engagement. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 12 (2), 164–192.

Ulusoy K. (2011). Cofee and Cofeehouse Culture in Turkish Society (A Verbal Culture and Social Environmental Education Study). *Millî Folklor.* 23(89), s.159–69.

Uran, A. B. (2018). *Küresel Kahve Markalarının Instagram Üzerinden Gerçekleştirdiği Marka Kişiliği Bazlı İletişim Çalışmalarının Çift Yönlü Analizi; Starbucks_tr, CaribouCoffetr, Coffeneroturkiye*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Varnalı, K. (2013). *Dijital Kabilelerin İzinde.* İstanbul: Mediacat.

Veloutsou, C. (2009). Brands as Relationship Facilitators in Consumer Markets. *Marketing Theory*, 9 (1), 123-126.

Waqas, M., Hamzah, Z. L. ve Salleh, N. A. M. (2020). A Typology of Customer Experience with Social Media Branded Content: a Netnographic Study. *International Journal of Internet Marketing and Advertising*, 14(2), 184-213.

Wang, X., Yu, C. ve Wei, Y. (2012). Social Media Peer Communication and Impacts On Purchase Intentions: A Consumer Socialization Framework. *Journal of Interactive Marketing*, 26 (4), 198–208.

We are Social (2021). *Digital 2021: Turkey.* 21 Nisan 2022 *tarihinde* https://datareportal.com/reports/digital-2021-turkey adresinden erişildi.

Wellman, B. ve Gulia, M. (1999). Net-Surfers Don't Ride Alone: Virtual Communities as Communities. B. Wellman (Der.). *Networks in the Global Village* (331-366) içinde. CO: Westview Press.

Wirtz, J., den Ambtman, A., Bloemer, J., Horváth, C., Ramaseshan, B., Van De Klundert, J., Gurhan Canli, Z. ve Kandampully, J. (2013). Managing Brands and Consumer Engagement in Online Brand Communities. *Journal of Service Management*, 24(3), 223-244.

Wolf, W., Launay, J. ve Dunbar, R.I. (2016). Joint Attention, Shared Goals, And Social Bonding', *British Journal of Psychology*, 107 (2), 322–337.

Yanıklar, C. (2014). Sanal Topluluklar ve Geleneksel Topluluklar Arasındaki Farklılıkların Sosyolojik Bir Analizi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi,* 17 (1), 158-190.

Yıldırım, O. ve Karaca, O.B. (2022). The Consumption of Tea and Coffee in Turkey and Emerging New Trends. J*ournal of Ethnic Foods*, 9 (8).

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zaglia, M. E. (2013). Brand Communities Embedded in Social Networks. *Journal Of Business Research*, 66(2), 216-223.

Zhang, M., Guo, L., Hu, M. ve Liu, W. (2017). Influence of Customer Engagement with Company Social Networks on Stickiness: Mediating Effect of Customer Value Creation. *International Journal of Information Management*, 37 (3), 229–240.

HOW CAN SMART TRANSPORTATION SYSTEMS BE USED IN METROPOLITAN CITIES?: THE CASE OF ISTANBUL METROPOLITAN MUNICIPALITY

AKILLI ULAŞIM SİSTEMLERİ ANA KENTLERDE NASIL KULLANILABİLİR?: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Demokaan DEMİREL
Kocaeli Üniversitesi SBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-5454-9507
Gizem KABASAKAL
Kocaeli Üniversitesi SBE, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID ID: 0000-0002-0095-0888

Abstract

Transportation is one of the factors that significantly affect social life. The rapid development of technology has affected transportation, as it has affected every field. Smart transportation systems, which are one of the important results of technological development, reduce the negative effects of environmental pollution as well as safe transportation. At the same time, it provides comfort, cheapness, and speed for citizens.

The fact that there are many advantages of living in the city has increased the migration from rural to urban and this has led to an increase in population. In addition, many negative situations such as the recent pandemic process have led to difficulties in transportation on a national and international scale. Especially the large population living in metropolitan cities reveals the necessity of coordination between units. The overpopulation has caused people living in metropolitan cities to spend most of their lives in traffic. This situation negatively affects socio-economic welfare. One of the most important solutions to prevent these problems is smart transportation systems. Smart transportation systems provide many benefits such as a safe traffic environment, shortening of travel times, reduction of traffic density, and energy efficiency. The use of this system in metropolitan municipalities, despite the high population, contributes to people spending less time in traffic and transportation in a safe environment. With the transition to the smart transportation system in metropolises, the psychology of society will also be positively affected. In addition, smart transportation systems will reduce environmental pollution. This situation affects both the environment and public health positively.

The province of Istanbul, which is the sample of the study, has a dense population due to many reasons such as high job opportunities, living standards, a suitable structure for life, educational advantages, etc. Due to its large population, citizens have been experiencing transportation difficulties for years. Citizens spend a long time in traffic and this negatively affects public health. In addition, the environment is adversely affected.

This study aims to create a smart transportation model in the example of Istanbul Metropolitan Municipality. The main problem of the study is how a metropolitan with a high population like Istanbul can solve transportation problems through smart systems. The study aims to reach solutions for the development of the smart transportation system and the

prevention of traffic jams by using a qualitative research method based on document analysis. The relative scarcity of studies in the literature, the migration from rural to urban areas, and the difficulties in transportation due to the pandemic process accompanying the refugee influx prove the importance of the study.

Keywords: Smart Transportation, Environmental Quality, Socio-Economy, Istanbul.

Özet

Ulaşım toplumsal hayatı önemli derecede etkileyen faktörlerden biridir. Teknolojinin hızlı gelişimi, her alana etki ettiği gibi, ulaşımı da etkilemiştir. Teknolojik gelişmenin önemli sonuçlarından biri olan akıllı ulaşım sistemleri güvenli bir ulaşımın yanı sıra çevre kirliliğinin olumsuz etkilerini de azaltmaktadır. Aynı zamanda vatandaşlar için konfor, ucuzluk ve hız sağlamaktadır.

Kentte yaşam avantajlarının fazla olması kırdan kente olan göçü arttırmıştır ve bu durum nüfus artışına yol açmıştır. Buna ek olarak son zamanlarda yaşanan pandemi süreci gibi birçok olumsuz durum ulusal ve uluslararası ölçekte ulaşımda sıkıntılar yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle büyükşehirlerde yaşayan nüfusun fazla olması birimler arası koordinasyonun gerekliliğini ortaya koymaktadır. Nüfusun fazlalığı büyükşehirlerde yaşayan insanların yaşamlarının çoğunu trafikte geçirmelerine sebep olmuştur. Bu durum sosyo-ekonomik refahı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sıkıntıların önüne geçmenin en önemli çözüm yollarından biri akıllı ulaşım sistemleridir. Akıllı ulaşım sistemleri güvenli trafik ortamı, seyahat sürelerinde kısalma, trafik yoğunluğunun azalması, enerji verimliliği gibi birçok yarar sağlamaktadır. Büyükşehir belediyelerinde bu sistemin kullanılması, nüfusun fazla olmasına rağmen, insanların trafikte daha az vakit geçirmesine ve güvenilir ortamda ulaşıma katkı sağlamaktadır. Büyükşehirlerde akıllı ulaşım sistemine geçilmesi ile birlikte toplum psikolojisi de olumlu yönden etkilenecektir. Bununla birlikte akıllı ulaşım sistemleri çevre kirliliğinin azalmasını sağlayacaktır. Bu durum hem çevreyi hem de toplum sağlığını olumlu yönde etkilemektedir.

Çalışmanın örneklemi olan İstanbul ili iş olanaklarının fazla olması, yaşam standartları, yaşama uygun yapısı, eğitim avantajları vb. birçok nedenden kaynaklı olarak yoğun bir nüfusa sahiptir. Nüfusunun çok olması sebebiyle vatandaşlar yıllardır ulaşımda sıkıntılar yaşamaktadır. Vatandaşlar trafikte uzun zamanlar geçirmekte ve bu durum toplum sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Buna ek olarak çevrede olumsuz etkilenmektedir.

Bu çalışmanın amacı İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneğinde akıllı bir ulaşım modeli oluşturmaktır. Çalışmanın temel problemi, İstanbul gibi yüksek nüfusa sahip bir metropolün akıllı sistemler aracılığıyla ulaşım sorunlarını nasıl çözebileceğidir. Çalışma, dokuman analizine dayalı nitel bir araştırma yöntemini kullanarak akıllı ulaşım sisteminin gelişimi ve trafik sıkışıklıklarının önlenmesine dair çözümlere ulaşmayı arzulamaktadır. Alan yazındaki çalışmaların görece azlığı, kırdan kente göç ve mülteci akınına eşlik eden pandemi süreciyle ulaşımda sıkıntılar yaşanması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Ulaşım, Çevresel Kalite, Sosyo-Ekonomi, İstanbul.

INTRODUCTION

It is no longer possible to solve transportation problems by traditional means. Therefore, smart transportation systems have become important. Smart transportation is a product of

integrated initiatives between public transportation companies, private companies, citizens, public institutions, and local governments (Monzon, 2015: 17). The use of technology in smart transportation systems will prevent confusion in traffic and reduce errors to a low level (Çodur and Topdağı, 2018: 576-577). It is expected that digital transformations will also create differentiation in transportation. Smart transportation, it is aimed to save time in travel, efficiency, and quality in transportation, reduce carbon emissions and provide emergent notification to citizens and network managers (Manville et al., 2014: 28).

Istanbul is Turkey's most populous and most densely populated city. The crowded population has been causing problems in transportation for years. The transportation problems experienced in Istanbul also harm on the residents of the city (Şentürk, 2006: 22). Citizens have to spend most of their hours in traffic. This leads to disruption of their work. At the same time, the problems experienced in traffic negatively affect the health of society. Problems in transportation affect the economy of the province and cause energy losses.

In this study, the importance of smart transportation systems is emphasized. The study aims to evaluate how smart transportation systems operate in the metropolitan area. For this purpose, the study discusses the importance of smart transportation with a deep literature review based on qualitative research methods and proposes solutions to transportation problems in metropolitan areas. In the first part of the study, the importance and qualities of smart transportation are mentioned. In the second part of the study, the smart transportation model implemented in Istanbul is explained and various suggestions are made for the efficient use of the system.

1. Smart Transportation (ST)

With the use of technology, "smart" applications have come to the fore and the "smart city" theory, which allows people to continue their lives comfortably, has been developed. Smart cities have affected and changed our lives on many points. This change is also felt intensely in transportation (Özden et al., 2019: 54).

Describing cities as “smart” can be expressed as creating a structure coherent with nature by integrating information and technologies into many components in the city. Smart transportation systems, which are our subject, also harmonize transportation and technology, enabling citizens to continue their lives comfortably (Şengül and Altıntaş, 2020: 488). The increasing population in cities and the increase in the number of vehicles make the use of smart transportation systems widespread (Çodur and Topdağı, 2018: 579).

Hakverdi (2021: 11); “ST prevents traffic congestion without changing the existing traffic network structure and infrastructure in the city. It enables vehicles in traffic to reach their destinations most shortly, and it aims to reduce the time people spend in traffic” explains ST systems. As it can be understood from the definition, it is aimed to prevent the problems experienced in traffic and long periods spent with the help of ST.

Smart transportation systems can be expressed as a system that applies information and technology to transportation. It is used to direct the traffic with the help of technology (Çapali, 2009: 7).

Smart transport systems do not operate effectively in some cases. There are some reasons why smart transportation systems are not fully efficient. Some of these reasons can be expressed as coordination problems in the public transportation system and the inability to adapt to technological developments (Bodur, 2013: 26).

Investments in smart transportation systems are not limited to vehicles. It is necessary to make large investments in autonomous vehicles, mobile applications, and technologies (Sevim et al., 2019: 112).

Table 1. Service Areas and Service Groups of Smart Transportation Systems

Service Areas	Service Groups
Passenger Information	• Preliminary travel information • Information while traveling • Travel services information • Pre-travel guide and navigation • Travel guide and navigation • Travel planning support
Traffic Management and Operations	• Traffic control • Transportation-related accident management • Demand management • Transportation infrastructure maintenance management
Vehicle	• Improving the vision for transportation • Automatic vehicle operation • Accident avoidance • Security • Pre-accident precaution
Shipping Transportation	• Commercial vehicle pre-authorization • Commercial vehicle administrative procedures • Automatic roadside safety control • Security monitoring in the commercial vehicle cabin • Freight transport fleet management • Multi-model information management • Management and control of multiple model centers • Management of dangerous transport vehicles
Public Transport	• Public transport management • Demand sensitive public transport
Emergency	• Transport emergency alerts and personal safety • Emergency vehicle management • Hazardous material and accident announcements
Electronic Payment for Transportation	• Electronic financial transactions related to transportation • Integration of transportation-related electronic payment systems
Personal safety on the road	• Collective travel security • Increasing the safety of travelers • Increasing the road safety of the disabled • Smart junctions and connections
Monitoring weather and environmental conditions	• Weather monitoring • Monitoring environmental conditions
Disaster response management and coordination	• Disaster data management • Disaster response management • Coordination of emergency centers
National Security	• Monitoring and control of suspicious vehicles • Monitoring of strategic locations (oil pipeline)

(T.R. Ministry of Transport, Maritime Affairs and Communications, 2014: 18, cited by Kenanoğlu and Aydın, 2018: 370).

When Table 1 is examined, it is seen that service areas in smart transportation cover many areas such as passenger information, vehicles, traffic management and operations, public

transportation, shipping transportation, national security, disaster response, and coordination, monitoring of weather and environmental conditions.

Many studies such as traffic control and improvement, obtaining travel information, and increasing national security and personal security are aimed at providing a safer traffic environment with smart transportation systems. While institutions and organizations continue their studies on smart transportation systems, legal regulations have been made and necessary strategies have to be determined on a national scale (Bodur, 2013: 52).

ST will lead to competition by increasing the quality differences between metropolitan cities in the future. For this, countries apply innovations in all types of transportation and set some future targets (Tektaş and Tektaş, 2019b: 191). Policies carried out in smart public transportation systems differ from country to country due to various reasons. Differences in technology, needs, types of transportation, etc. are some of them. These policies help to find solutions to problems such as environmental pollution and traffic problems. The widespread use of technology makes it easier for citizens to benefit from transportation services quickly and effectively (Göl, 2019: 11-13).

2. The Effects of Smart Transportation on Urban Life

Intelligent transportation systems are used for many purposes such as data collection, routing and communication on roads, and traffic control. With smart transportation systems, there is an opportunity to determine traffic density maps with mobile vehicles (Aksoy, 2012: 6; Uyanık, 2015: 13). Thus, people will have the opportunity to organize their work according to this density and will not have to spend long hours in traffic.

Reliable travel is ensured through smart transportation systems, travel times are reduced. Reducing carbon emissions contributes to energy efficiency and provides economic efficiency with a sustainable development approach. However, less damage is done to the environment (Çodur and Topdağı, 2018: 579). Thanks to smart transportation systems, city transportation systems are used at full capacity and maximum. The fulfillment of transportation services at the maximum level increases citizen satisfaction and thus social expectations are met (Sevim et al., 2019: 112; Şengül and Yüksel Altıntaş, 2020: 490).

Intelligent transportation systems, technical infrastructure, and devices and vehicles are thought to be connected coordinatedly, and objectives such as reliability and maximum environmental performance are set (Çodur and Topdağı, 2018: 579).

Table 2. Current and Future Intelligent Transportation System Applications

Smart Vehicles	• Smart Navigation, 360 Degree Surround View • Driver Support Systems • Automatic Parking • Autonomous and Connected Vehicles
Smart Ways	• Smart Junctions • Smart Systems (EDS, VMS, HGS, OGS, LCS, ACC) • Green Wave, Cameras • Sensors

Smart Cities	• Directive Units (UKOME, AKOM) • Emergency Management • Public Transportation - Fleet Management • Smart Parking Lots • Safe, Accessible, and Easy Transportation
Economy and Environment	• Smart Energy Systems, Electric Vehicles • Environmentally Friendly Transportation Infrastructure • Economic Contribution of STs • Human Factor
Integration Systems	• Integration of All Transport Modes • Transportation Control Center • Common ST Structure • Single Payment Form for All Transportation
IT and Security	• All Transportation Data, Big Data (Büyük Veri) • Data Security and Sharing • Cyber Security-Blockchain • Communication Systems

Tektaş and Tektaş (2019a: 3).

When Table 2 is examined, it is seen that smart transportation system applications also have an impact on the economy and the environment. The data infrastructure of smart transportation systems is important in ensuring security in information and security systems. In addition, control is provided in transportation through integration systems. Establishing smart city management based on smart roads and smart vehicles is another target. Traffic flow in cities and the form of settlements are interrelated. Since traffic flow will take place in various areas in the city, it can be evaluated as a function of residential areas (Erdoğan, 2016).

Transportation systems also have economic effects. Positive externalities represent beneficial effects, negative externalities explain harmful effects. To prevent negative externalities and highlight positive externalities, transportation infrastructure should be coherent with technology (Kenanoğlu and Aydın, 2018: 363-365). Central and local governments in Turkey are doing some studies on smart cities through a geographic information system. In metropolitan cities, some services are carried out in partial areas (transportation, urban services, etc. (Örselli and Akbay, 2019: 235). Özden et al., (2019: 59-60) determined in their study that municipalities have information about ST; however, it has been noticed that there are institutional and legal deficiencies in important points such as data collection and analysis.

3. Smart Transportation System in Istanbul

Istanbul, which connects Europe and Asia, has an area of 5.712 km2. Istanbul, with a population of 15.462.452, has a large population as can be understood from the total population. It has 39 districts. The high population negatively affects the effective provision of public services in Istanbul. Therefore, citizens have to spend most of their time in traffic. This situation leads to disruption of the work of citizens. However, traffic accidents cause loss of life and property. According to transportation services, Istanbul has 2 airports, 233 km of rail system transportation and there are 28 ships, 43 piers and 21 lines in Istanbul City Lines (http://www.istanbul.gov.tr/bir-bakista-istanbul).

Table 3. Types of Urban Journeys

Pedestrian	%49
Auto and Taxi	%15
Service Bus	%32
Railway	%2
Seaway	%1

İUAP 2011:1-2.

As can be seen in Table 3, half of the urban journeys are made by automobile, taxi, and service buses. The rare preference for rail and sea routes increases the transportation problem on highways. When the road transportation in Istanbul is examined, the peak hours of traffic are between 07.00 and 10.00, and automobile traffic is intense at a rate of 60% to 75%. This density is in Kadıköy, Ümraniye on the Asian side; It is located in Şişli, Gaziosmanpaşa, Küçükçekmece, Büyükçekmece, Bakırköy, Fatih, Güngören and Bağcılar districts on the European side. The rate of inter-collar journeys is low (8% from Europe to Asia; 2% from Asia to Europe). Istanbul has the advantage of using the rail system transportation system. Vehicles such as metro and tram are also used. Increasing the number of rail system plan projects will also provide an economic advantage (İUAP, 2011: 47-53).

Istanbul is a city where smart transportation systems are considered important. The existence of many public transportation systems and the fact that it has a wide transportation network has spread the use of smart transportation. To establish a smart transportation system, an interactive traffic control web page has been prepared (http://tkm.ibb.gov.tr), which includes traffic information such as traffic cameras, an online density map, travel time, and road messages. An electronic inspection system has been established to detect violations of traffic rules with advanced technologies. Thus, red light, safety line, and intersection violations are detected (İUAP, 2011: 85-88). Istanbul Metropolitan Municipality has access to a lot of data about traffic with the mobile traffic application it uses. Many data such as traffic density and public transportation transfer status provide coordination in the transportation system (Çodur and Topdağı, 2018: 581).

"The use of ST applications in traffic management and control in Turkey was carried out for the first time in Istanbul and by the Istanbul Metropolitan Municipality Traffic Directorate. (Çapali, 2009: 12)". Many institutions and organizations carry out both passenger and freight transportation in Istanbul, which carry out the supervision, regulation, and management of transportation. These institutions and organizations are the central government, local government and coordination units, and private operators (Şentürk, 2006: 7).

ST applications in Istanbul are managed by the Istanbul Metropolitan Municipality Transportation Management Center. The smart transportation systems used in Istanbul are as follows:

- **Akyolbil:** It is a smart card, passenger ınformation, and transportation management system.
- **Fleet Command System Implementation:** It is important for the continuity of the control of IETT vehicles (Köz, 2011: 145).
- **Public Transportation Information System:** The widespread use of public transportation systems reduces the problems encountered in traffic (Çodur and Topdağı, 2018:

577). The public transportation system in Istanbul cannot provide adequate service for many reasons. One of the most important of these reasons is the excessive use of individual vehicles in transportation. This situation caused chaos in Istanbul and it was thought that the transportation information infrastructure should be supported to prevent this chaos (Şentürk, 2006: 1).

- **Akbil-Istanbulkart and Electronic Ticket:** Istanbul Card System was introduced in Istanbul. Smart cards are used instead of Akbil (Köz, 2011: 145). Efforts have been made to find solutions to traffic jams through electronic cards and sensors. (Hakverdi, 2021: 11). MobİETT applications and traffic control centers are other applications. Through smart public transportation systems, it is possible to show when the public vehicles will arrive at the stops, how long they will wait at the stop, and the nearest stops. Thus, traffic congestion and the use of private vehicles will decrease (Sevim et al., 2019: 116).
- **Vehicle-Fleet Management and Control System:** It is a method developed by the Istanbul Metropolitan Municipality. This system is used in application areas such as the speed of excavation trucks, road cleaning, and snow fighting (Özden et al., 2019: 56).
- **Speed Bumps:** One of the measures taken for safer transportation is speed bumps. Speed bumps provide safe transportation in important areas such as schools and playgrounds, where the road structure is suitable for speed and the traffic density is low (Güzel et al., 2019: 48).
- **Road Sensors:** They are used to examine the traffic flow of the city and surrounding roads and to provide information about the traffic flow (Çapali, 2009: 13).
- **Automatic Pass System:** It is a system started in 1999. Vehicles are charged without having to stop to pay fees (Köz, 2011: 90). Thus, traffic disruptions do not occur.
- **Card Pass System:** Fees are collected via smart card (Köz, 2011: 92).
- **Emergency Communication and Management System:** One of the ST applications is the emergency communication system (Köz, 2011: 90). An advanced traffic management system is used to reduce the time spent in traffic and to prevent traffic in the city. The emergency management system is important in emergencies that directly affect human life negatively. For this, geographic information systems are used (Tektaş and Tektaş, 2019a: 3-4).
- **iTaxi:** By providing the closest taxi to the passenger, it increases safety, convenience, and service quality in transportation. The taxi fee can be paid with Istanbulkart or a credit card. In the system, which was implemented in 4000 taxis at the first stage, security was maximized with the in-car camera and panic button (Baraçlı, 2007: 48).
- **Smart Parking System:** It provides effective use of open, closed, and roadside parking lots in Istanbul. Those who want to take advantage of the system can access instant data about parking lots from the internet-based application developed by the Traffic Control Center. Instant occupancy information of car parks is presented to drivers with LED screens placed on main roads (Smart Park Systems, 2017).

Apart from these projects, four different ways can be followed to develop a rational transportation system, such as suppressing the demand, modal change, directing the demand, and using efficient vehicles. To suppress the demand, road fees can be increased, parking lot management can be made more effective, and density transfer can be realized by reducing public transportation usage fees. Type change requires arranging transportation according to

work/school hours, increasing bike lanes and parking areas, and expanding the park-and-ride model. It covers applications such as directing the demand, flexible working hours, charging congestion, and effective use of traffic information systems. Effective vehicle use includes the common use of multi-line roads with metro buses, fast delivery of logistics services, and multi-passenger taxis (IUAP, 2011: 331).

The use of bicycles and scooters can be further expanded to prevent traffic congestion. This is also important for a sustainable environment with ecologically high air quality. The use of bicycles and scooters will also save energy. Istanbul is a province of importance for sea transportation, but also weather conditions are important for sea transportation. In this respect, it is necessary to increase the number of Automatic Road Meteorology Observation Stations to avoid any problems caused by weather conditions (Köz, 2011: 165). Istanbul, which has a structure suitable for the rail system, should further develop it by taking the example of cities that reduce the transportation density in the main arteries with rail systems such as New York, London, and Tokyo. Ensuring this cost-effectiveness is important for ending transportation problems. The possibility of an increase in the urban population in the future will necessitate the active use of bus and railway lines operating with electricity or hydrogen to maintain the quality of urban life.

CONCLUSION

Today, the importance of smart transportation systems is increasing day by day. All world cities facing the problem of climate change and global warming support the development of transportation networks within the smart city model for a sustainable environment and high living standards. Smart transport systems harmonize infrastructure and technology. Thus, it is aimed to prevent transportation problems and make socio-economic improvements in urban life.

Smart transportation systems have many benefits such as a safer travel environment, shortening of the time spent in traffic, prevention of the stress experienced in traffic, and the disruption of business due to the time spent in traffic. It is possible to say that smart transportation systems also have economic effects. Economically, it positively affects the national economy through positive externalities (such as preventing accidents, loss of life and property, reducing environmental pollution, decreasing fuel consumption, and creating an urban attraction center for tourism).

When the transportation network of Istanbul is examined, it is seen that the traffic in road transportation is intense. One of the most important reasons for this is the excess number of private vehicles. For this reason, citizens have to spend most of their days in traffic. This situation affects the economy, citizens and public health, the environment, etc. affects negatively. This study, it is aimed to develop various suggestions to prevent these negative effects. For a smart transportation model, the future transportation network should focus on getting maximum efficiency from the main transportation corridors. For this, it is important to integrate urban roads and develop connections among ports, airports, and logistics centers. To increase the use of public transportation with high passenger capacity in central areas and to facilitate access to public transportation, rail system lines should be emphasized. These lines should be safe, comfortable, convenient, and can meet the specified demand. Travel time, the total number of vehicles, emergency, and normal conditions of vehicles should be kept under

control. A certain stop system should be developed for minibusses. Roadside parking should be forbidden. Minibus lines should be operated on shorter routes. Hourly, daily, and weekly rental systems to increase the use of bicycles and scooters should be expanded by the metropolitan municipality. Thus, energy wastage will be prevented and economic benefits will also be provided. By making maritime transportation more widespread, the problems experienced in road transportation will be prevented. In addition to these, regular training seminars should be given by informing the public about the qualities, content, and projects of smart transportation systems (İUAP, 2011: 6-329).

REFERENCES

Aksoy, C. S. (2012). Design of The Communication Network To Be Used in Smart Transportation Systems, Unpublished MSc. Thesis. Başkent University Institute of Science and Engineering, Ankara.

Akıllı Park Sistemleri (2017). https://uym.ibb.gov.tr/kurumsal/haberler-veduyurular/akilli-park-sistemleri. (E.T. 12.06.2022).

Baraçlı**,** Hayri (2017). "İBB'nin Akıllı Şehir İstanbul Projesi Kapsamında Yürüttüğü Çalışma ve Uygulamalar", İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Dergisi, 77: 44-50.

Bodur, M. A. (2013). Akıllı Ulaşım Sistemleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çapalı, B. (2009). Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

Çodur, M. Y., Topdağı S. (2018). "Akıllı Ulaşım Sistemlerinin Kent İçi Toplu Taşımaya Etkisi: Erzurum İli Örneği", Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 11 (3): 576-586.

Erdoğan, Ö. (2016). Günümüzde Belediyelerin Sürdürülebilir Kent-İçi Ulaşım (Toplu Taşımacılık) ile İlgili Görev ve Sorumlulukları, Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi, (44).

Güzel, N., Özdemir, Y., Özdemir, Ş. (2019). Akıllı Ulaşım ve Akıllı Kasis Aydınlatma Projesinin Akıllı Ulaşım Kapsamında Değerlendirilmesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1 (OS1): 47-52.

Göl, B. (2019). Akıllı Ulaşım Sistemlerinin Geliştirilmesine Yönelik Model Önerisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü, Sakarya.

Hakverdi, F. (2021). Akıllı Şehirlerde Engelsiz Akıllı Ulaşım, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Daire Başkanlığı Ulaşım Planlama Müdürlüğü (2011). İstanbul Metropoliten Alanı Kentsel Ulaşım Ana Planı (İUAP). http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/ulasimPlanlama/Documents/%C4%B0UAP_Ana_Raporu.pdf. (E.T: 13.06.2022).

Kenanoğlu, M. E., Aydın, M. (2018). Akıllı Ulaşım Sistemlerinin Dışsallık Bağlamında Değerlendirilmesi: Seçilmiş Ülke Uygulamaları, ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (2): 363-387.

Köz, A. (2011). Akıllı Ulaşım Sisteminin Kent içi Uygulamaları; İstanbul Örneğinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Manville, C., G. Cochrane, J. C., J. Millard, J. K. Pederson, R. K. Thaarup, A. Liebe, M. Wissner, R. Massink, B. Kotterink (2014). Mapping Smart Cities in the EU. European Parliament.http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOLITRE_ET(2014)507480_EN.pdf. (14.06.2022).

Monzon, A. (2015). Smart Cities Concept and Challenges: Bases for The Assessment of Smart City Projects. Smart Cities, Green Technologies, and Intelligent Transport Systems. M. Helfert, C. Klein ve B. Donnellan (Edt). Switzerland: Springer International Publishing. pp.17-31.

Önder, H. G., Akdemir, F. (2020). Digital Dimension of Urban Transportation: Transportation 4.0, Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Uygulama Dergisi, 3 (2): 202-215.

Örselli, E., Akbay, C. (2019). Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2 (1): 228-241.

Özden A., Akalın K. B., Kara Ç. (2019). "ITS Applications in Public Transportation: What Municipalities Offer to Travelers in Turkey", Journal of Transportation and Logistics, 4 (2), 51-64.

Sevim, M. A., Kırçova İ., Çuhadar E. (2019). "Yerel Yönetimlerde Akıllı Şehir Vizyonu: Şehir Yönetim Araçları ve Trendleri", Strategic Public Management Journal, 9: 109-126.

Şentürk, F. (2006). Ulaştırmanın Yönetimi ve Ulaştırma Bilgi Sistemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şengül, R., Altıntaş, Y. H. (2020). Akıllı Kentin Bir Bileşeni Olarak Akıllı Ulaşım Uygulamalarının İncelenmesi: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 6 (2): 487-502.

T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (UDHB). (2014). Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi (2014-2023) ve Eki Eylem Planı (2014-2016), Ankara.

Tektaş M., Tektaş, N. (2019a). Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) Uygulamalarının Sektörlere Göre Dağılımı, Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Uygulamaları Dergisi, 2 (1): 1-10.

Tektaş, N., Tektaş, M. (2019b). Dünyada Akıllı Ulaşım Sistemlerinin Gelecek Hedefleri Japonya Örneğinin İncelenmesi, Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 15 (2): 189-210.

Uyanık, Y. (2015). Akıllı Şehirlerde Ulaşım Sistemleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

http://www.istanbul.gov.tr/bir-bakista-istanbul (E.T: 09.06.2022).

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GÖÇ ÜZERİNE BİR FİLM OKUMASI: "ALMANYA" FİLMİ

READING OF A MOVIE ON IMMIGRATION FROM TURKEY TO GERMANY: THE FILM "GERMANY"

Emre YILDIZ
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
https://orcid.org/0000-0001-5975-2088
Doç. Dr. Hüseyin MERTOL
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi / Coğrafya Bölümü, Tokat, Türkiye
https://orcid.org/0000-0001-8048-0814
Dr. Öğr. Üyesi Nisa Gökden KAYA
Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Çorum, Türkiye
https://orcid.org/0000-0002-6969-371X

Özet

Göç, tarihin her döneminde yaşanmış olan, çevresel, sosyal, siyasi ve ekonomik sebeplerle, insanların yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Göç, çok boyutlu ve karmaşık yapıya sahip bir kavramdır. Türkiye'de geçmişte ve günümüzde hem iç hem de dış göç hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı bir coğrafyadır. Bu bağlamda göç birçok sosyal bilimde olduğu gibi coğrafya açısından da önemli bir araştırma konusudur. Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında hızla sanayileşmesi beraberinde bir işgücü ihtiyacını getirmiştir. Almanya buna bağlı olarak, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Cezayir gibi çevre ülkelerden işçi talebinde bulunmuştur. 1961 yılında yapılan "Türk-Alman İşçi Mübadele Anlaşması" ile Türkiye'den Almanya'ya bir göç hareketi başlamıştır. Zaman zaman duraklamalar olsa da bu göç hareketi uzun yıllar devam etmiştir. Bu durum kültürel birçok sorunu da beraberinde getirmiş ve sosyal bilimler açısından birçok bilimsel çalışmaya konu olmuştur. Almanya'ya işçi olarak giden göçmenlerin çocukları Almanya'da yetişmiş, eğitim görmüş ve hatta Alman vatandaşlığına geçmiştir. Aynı zamanda yaşanan bu göç hareketi, toplumsal olaylar ve devamında insanların hayatlarında meydana gelen değişimler, bir sanat dalı olan sinemaya da yansımıştır. "Bir Türk'e Gönül Verdim", "Dönüş", "Almanyalı Yârim", "El Kapısı", "Almanya Acı Vatan", "Sarı Mercedes" ve "Berlin in Berlin" filmleri bunlardan bazılarıdır. Bu sinema filmlerinden bir de "Almanya- Willkommen in Deutschland" adlı komedi-dram türündeki filmdir. 2011 yılında gösterime giren filmin yönetmeni Yasemin Şamdereli'dir. Filmin senaryosu ise Yasemin Şamdereli ve Nesrin Şamdereli tarafından kaleme alınmıştır. Filmde yer alan oyuncular, Vedat Erincin, Fahri Yardım ve Lilay Huser'dır. Filmde, ana karakter olan Hüseyin Yılmaz'ın bir milyon birinci işçi olarak Almanya'ya göç edişi sonrasında Yılmaz ailesinin, yıllar içerisinde kuşak çatışmaları yaşamaya başlaması, iki kültür arasında sıkışıp kalarak aslında iki kültüre de ait olamayan tuhaf ve renkli hayatı konu edilmektedir. Kısacası film, Türk göçmenlerin neredeyse 50 yıldır Almanya'da yaşadıkları kimlik bunalımı, asimile olma, entegrasyon ve uyum sorunlarını beyazperdeye mizahi bir dille taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı, filmde yer alan coğrafi öğelerin incelenerek göç olgusunun tartışılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: coğrafya, dış göç, film analizi

Abstract

Migration is the geographical displacement of people for environmental, social, political and economic reasons, which has been experienced in every period of history. Migration is a multidimensional and complex concept. Turkey is a geography where both internal and external migration movements are experienced in the past and today. In this context, migration is an important research topic in terms of geography as in many social sciences. Germany's II. The rapid industrialization after World War II brought with it the need for a workforce. Accordingly, Germany demanded workers from neighboring countries such as Turkey, Greece, Yugoslavia and Algeria. With the "Turkish-German Worker Exchange Agreement" signed in 1961, a migration movement started from Turkey to Germany. Although there were pauses from time to time, this migration movement continued for many years. This situation has brought along many cultural problems and has been the subject of many scientific studies in terms of social sciences. The children of immigrants who went to Germany as workers were brought up in Germany, educated and even acquired German citizenship. At the same time, this migration movement, social events and subsequent changes in people's lives were also reflected in cinema, which is a branch of art. Some of these movies are "I gave my heart to a Turk", "Return", "My German Darling", "Door of Foreigner", "Germany Bitter Homeland", "Yellow Mercedes" and "Berlin in Berlin". One of these movies is a comedy-drama movie called "Germany-Willkommen in Deutschland". The director of the movie, which was released in 2011, is Yasemin Şamdereli. The script of the movie was written by Yasemin Şamdereli and Nesrin Şamdereli. The actors in the movie are Vedat Erincin, Fahri Yardim and Lilay Huser. In the film, the main character, Huseyin Yılmaz, immigrated to Germany as a million first worker, and the Yılmaz family's generational conflicts over the years, and the strange and colorful life of the Yılmaz family, which is stuck between two cultures and does not belong to either culture, is the subject of the film. In short, the film humorously brings to the silver screen the identity crisis, assimilation, integration and adaptation problems that Turkish immigrants have been experiencing in Germany for almost 50 years. The aim of this research is to discuss the phenomenon of migration by examining the geographical elements in the film.

Keywords: geography, external migration, movie analysis

GİRİŞ

Göç, tarihin her döneminde yaşanmış olan, insanların yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Göç, çok boyutlu ve karmaşık yapıya sahip bir kavramdır. Ayrıca bir ülke sınırları içerisinde yapılan göç “iç göç”, ülkelerin siyasi sınırları dışına yapılan göç ise “dış göç” veya “uluslararası göç” şeklinde tanımlanmaktadır (Sezer ve Şanlı, 2017).

Türkiye’de geçmişte ve günümüzde hem iç hem de dış göç hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı bir coğrafyadır. Bu bağlamda göç birçok sosyal bilimde olduğu gibi coğrafya açısından da önemli bir araştırma konusudur. İnsanların göç etmesinde birçok neden etkili olmaktadır. Bu nedenler arasında çevresel, sosyal, siyasi ve ekonomik koşullar sayılabilir. Bu araştırma kapsamında ele alınan Türkiye’den Almanya’ya işçi göçünde ekonomik nedenler rol oynamaktadır (Şahin, 2010).

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GÖÇ

Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında hızla sanayileşmesi beraberinde bir işgücü ihtiyacını getirmiştir. Almanya buna bağlı olarak, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Cezayir gibi çevre ülkelerden işçi talebinde bulunmuştur. 1961 yılında yapılan "Türk-Alman İşçi Mübadele Anlaşması" ile Türkiye'den Almanya'ya bir göç hareketi başlamıştır (Abadan-Unat, 2006). Zaman zaman duraklamalar olsa da bu göç hareketi uzun yıllar devam etmiştir. Bu durum kültürel birçok sorunu da beraberinde getirmiş ve sosyal bilimler açısından birçok bilimsel çalışmaya konu olmuştur. Almanya'ya işçi olarak giden göçmenlerin çocukları Almanya'da yetişmiş, eğitim görmüş ve hatta Alman vatandaşlığına geçmiştir. Aynı zamanda yaşanan bu göç hareketi, toplumsal olaylar ve devamında insanların hayatlarında meydana gelen değişimler, bir sanat dalı olan sinemaya da yansımıştır. Sinema, sosyal olayları yansıtan önemli bir sanat dalıdır. "Bir Türk'e Gönül Verdim", "Dönüş", "Almanyalı Yârim", "El Kapısı", "Almanya Acı Vatan", "Sarı Mercedes" ve "Berlin in Berlin" filmleri Almanya'ya göç hareketini, oradaki Türk'leri ve yaşadıkları uyum sorunlarını beyazperdeye yansıtan filmlerden bazılarıdır (Koçak, 2016). Bu sinema filmlerinden bir de "Almanya- Willkommen in Deutschland" adlı komedi-dram türündeki filmdir. 2011 yılında gösterime giren filmin yönetmeni Yasemin Şamdereli'dir. Filmin senaryosu ise Yasemin Şamdereli ve Nesrin Şamdereli tarafından kaleme alınmıştır. Filmde yer alan oyuncular, Vedat Erincin, Fahri Yardım ve Lilay Huser'dır. Filmde, ana karakter olan Hüseyin Yılmaz'ın bir milyon birinci işçi olarak Almanya'ya göç edişi sonrasında Yılmaz ailesinin, yıllar içerisinde kuşak çatışmaları yaşamaya başlaması, iki kültür arasında sıkışıp kalarak aslında iki kültüre de ait olamayan tuhaf ve renkli hayatı konu edilmektedir (https://www.beyazperde.com/). Kısacası film, Türk göçmenlerin neredeyse 50 yıldır Almanya'da yaşadıkları kimlik bunalımı, asimile olma, entegrasyon ve uyum sorunlarını mizahi bir dille beyazperdeye taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada; bir sanat dalı olan sinema ve filmlerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilirliğine dikkat çekerek "Almanya- Willkommen in Deutschland" filminin göç ve ortaya çıkarttığı sonuçlar açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, incelenen olguyu betimsel ve gerçekçi bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda; birbirine benzeyen veriler belirli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek yorumlanmaktadır (Özdemir, 2010; Yıldırım ve Şimşek, 2013).

BULGULAR

Filmin içerik analizini yapmak amacıyla öncelikle filme ilişkin bilgiler toplanmıştır. Filmin künyesi Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. "Almanya" Filminin Künyesi

İlk gösterim tarihi:	2011
Senarist:	Yasemin Şamdereli, Nesrin Şamdereli
Orijinal adı:	Almanya - Willkommen in Deutschland
Yönetmen:	Yasemin Şamdereli
Oyuncular:	Vedat Erincin, Fahri Yardım, Lilay Huser

Filmin içerik analizi için önce film araştırmacılar tarafından izlenmiş ve filmde yer alan göç ile ilgili kavramlar ve bu kavramlara ilişkin olaylar belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgular da Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. "Almanya" Filminin Analizi

Göçle İlgili Kavramlar	Olay
Değişim	Kültürel Farklılaşma
Adaptasyon-Uyum	Farklı İki Kültür Arasında Kalma
Kültürel Yozlaşma	Başka Bir Kültüre Öykünme
Kuşak Çatışması	Dil Anlaşmazlığı

Göçle İlgili Kavramlar ve Olaylar

Değişim ve Kültürel Farklılaşma: Film iki koldan ilerlemektedir. Başlangıçta ailenin günümüz yaşantısı aktarılırken bir yandan da Hüseyin Bey'in torununun anlatımı ile ailenin göç ettiği yıllardan günümüze süren hikâyesi aktarılmaktadır. Almanya'ya bir milyon birinci misafir olarak giriş yapan Hüseyin Bey ve ailesinin gerçekleştirdiği göç hareketinin ana sebebi ekonomik sebepler ve geçim sıkıntısı olarak aktarılmıştır. Filmin giriş kısmında 1950'li yıllardan itibaren özellikle İspanya ve İtalya gibi Güney Avrupa ülkelerinden düzenli bir işçi göçünün Almanya'ya gerçekleştiği gösteriliyor. İşçi olarak gelmek isteyenlerin önce bir çeşit sağlık muayenesinden geçtiği dile getiriliyor. Fakat yapılan işlemin bir sağlık taramasından ziyade çok da insani olmayan şartlarda ve uygulamalarla gerçekleştiği gözler önüne serilmektedir. Bu uygulamaya bakılarak giden işçilerin pek de misafir gibi karşılanmadığı her birinin fabrikalarda çalışacak birer sayıdan ibaret olduğu hissettiriliyor. Ayrıca filmde yetkili bir kişi tarafından Türklerin Almanya'ya bir zorunluluk neticesinde kabul edildiği de dile getiriliyor. Bu durum Türkler için Almanya yıllarının kolay geçmeyeceğine bir işaret kabul edilebilir. Lakin filmin sonunda ise yetkilinin sözleri; önyargının, peşin hükümlü olmamanın, göç hareketinin insani bir eylem olduğunun en güzel kanıtı olarak karşımıza çıkıyor.

Adaptasyon-Uyum ve Farklı İki Kültür Arasında Kalma: Göç hareketini gerçekleştiren aile Almanya'ya ayak basar basmaz farklı bir coğrafyaya, kültüre geldiklerini hissetmektedirler. Gişe memurlarının bıyıksız oluşu, yüksek binalar, kalabalık şehir hayatı, tasma ile gezdirilen köpekler, yaya geçidinde yol verilen yayalar bazı örneklerdir. Küçük bir ova köyünden, insanların tarla ekip hayvan beslediği, sıradan bir yaşam sürdüğü coğrafyadan; kalabalık şehir hayatın, yüksek binalara, fabrika işçiliğine, o coğrafyanın diline, kültürüne alışmak hiçte kolay olmasa gerek. Gerçekleşen bu göç hareketinin ardından filmde birçok sahnede izleyicinin hissettiği gibi göçün sosyo-kültürel birçok sonucu hissedilmektedir. İlk başlarda sosyal uyum ve adaptasyon sorunu yaşayan aile süreç içerinde giderek alman kültürünün etkisi altında kalıyor. Filmde Hüseyin Bey'in ailesinden iki kuşak sonrası gösterildiğinde insanların sahip olduğu değerleri zaman içerisinde nasılda kaybettikleri acı bir şekilde gözler önüne seriliyor.

Kültürel Yozlaşma ve Başka Bir Kültüre Öykünme: Almanya'ya göç edileceğini duyduğunda memleketini bırakmamak için ağlayan Fatma Hanım artık Alman vatandaşı olabilmek için domuz eti yemeyi bile göze alıyor. Arkadaşlarını ve köyünü bırakmayan oğullar, evin içinde bile Almanca kavga eden, ailesinden yeni yıl kutlaması için çan çalınması ve yılbaşı ağacı süslenmesini isteyen birer kişilik haline geliyorlar. Bütün bu olaylar, kültürel yozlaşma kavramı içinde başka bir kültüre öykünme olarak yorumlanabilir.

Kuşak Çatışması ve Dil Anlaşmazlığı: Hüseyin beyin Türkçe'yi dahi çok konuşamayan oğlu Ali'nin Alman bir eşten olan Cenk isimli torunu vardır. Bu kısımlarda da açık ve net bir şekilde göçün aile yapısına, dillerine, yaşayış biçimlerine, kültürlerine ve sosyal yaşamlarına etkileri görülmektedir. Film de en çok kültürel ikilem yaşayanlardan birisi Hüseyin beyin torunu Cenk'tir. Türkçe bilmediği için sürekli olarak ne bir Alman ne de bir Türk olamamakla itham ediliyor. Cenk'in bu ikilemi aslında bu tür göç olaylarında yaşanan en önemli problemi resmediyor. Ne Türk olarak kalmayı, Türk kültürünü yaşamayı becerebiliyor, ne de Alman kültürüne tam anlamıyla uyum sağlayıp bir Alman gibi yaşamayı becerebiliyor. Bu bağlamda dil anlaşmazlığı, kuşak çatışması kavramına örnek olarak verilebilir.

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Filmlerden Yararlanılması

Günümüzde eğitimde medyanın kullanılması yadsınamaz bir gerçektir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ardından ortaya çıkan sinema gibi çok boyutlu araçlar kazanım ve değer öğretiminde kullanılabilmektedir. Başka bir ifadeyle, sinema filmleri sosyal olayları hem görsel hem de işitsel olarak sunan önemli kaynaklardır. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitiminde sinema filmleri güncel kaynaklar olarak kullanılabilir (Paris, 1997). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere insanları, yerleri, kültürleri, dün, bugün ve yarın ölçeğinde aktarabilmek için birçok araç kullanılmaktadır. Filmlerde Soysal bilgiler dersinin aktarılmasında kullanılabilecek önemli kaynaklardan biridir (Kaya ve Çengelci, 2011). Bununla birlikte sinema filmlerinin bireyleri sosyalleştirme açısından iki önemli özelliği de karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi teknik açıdan görüntü, hareket, ses unsurlarını kullanarak bilgi ve duygu aktarımına imkan vermesidir. İkincisi ise sinemanın başlı başına bir sanat olması, başka bir deyişle olguların, düşüncelerin gerçek anlamıyla duyguları aktarabilecek nitelikte olmasıdır. Öğrenme aracı olarak kullanılan ders kitaplarında bulunan metinlerden herhangi biri ile verilebilecek sosyal normun, bir film sahnesinde olduğu kadar öğrenciye aktarabilmesi daha önemlisi öğretebilmesi ve hissettirebilmesi mümkün değildir. Özetle filmler soyut bilgi ve kavramları bir bütün halinde, eksiksiz olarak gerçeğe uygun canlandırabilmektedir (Birkök, 2008). Zaman içerisinde dünyadaki teknolojik gelişmeler arttıkça öğretimde kullanılan öğrenme araçları da değişmiş, yeni öğretim araçları kullanılmaya başlanmıştır. Bunlara filmler, videolar, ses kayıtları da dahildir. Bu noktadan hareketle sosyal bilgiler öğretiminde ve diğer derslerde de filmlerde öğrenmeyi daha kalıcı kılacak bir araç olarak kullanılabilir. Ayrıca filmler, sosyal bilgiler dersinin sadece kazanım boyutunda değil değer aktarımında kullanılabilecek bir araçtır. Yapılan bazı çalışmalar sonucu değer aktarımında da filmlerin kullanılabileceği ve olumlu sonuçlar alınılabileceği görülmüştür. Filmlerin öğrenme süreci sağlıklı yürütülürse öğrencilerin derste daha dikkatli, mutlu, motivasyonları yüksek, aktif katılım gösteren bir performans sergilediği görülmüştür (Ülkühan, 2010).

SONUÇ

Yaşadığımız çağda, bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan gelişmeler insan hayatında birçok alanda değişiklikler meydana getirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler zamanla eğitim öğretim alanında da kendini göstermiştir. Klasik öğretim araçları zamanla ya değişmiş ya da yerini başka araçlara bırakmıştır. Teknolojinin ilerlemesiyle berber programların öğretiminde kullanılan araç ve gereçler zenginleşmiş. Bu vesile ile öğrenme ve öğretme de süreç daha verimli ve kalıcı hale getirilmiştir (Birkök, 2008).

Sinema ve filmlerde zenginleşen araç-gereçlerden biridir. Sağladığı ortam ve verdiği mesajlarla öğrenmeyi daha keyifli hale getiren, öğrencilerin derste daha dikkatli ve istekli olmasını sağlayan filmler duygu ve düşüncenin somut olarak iletilmesine katkı sağlamasından dolayı da önem arz etmektedir. Sosyal bilgiler programı içerisinde aktarılacak kazanıma ve değere uygun bir sinema filmi belirlenerek öğrenme, öğretme süreci daha eğlenceli ve verimli hale getirilebilir.

"Almanya- Willkommen in Deutschland" isimli sinema filmi de teknik olarak yukarıda bahsedilen özellikleri taşıması sebebi ile öğretim materyali olarak kullanılabilecek nitelikte bir eserdir. Filmin ana konusunu sebepleri ve sonuçları ile göç olgusu oluşturmaktadır. Türkiye'de yaşadığı ekonomik sıkıntılardan dolayı Almanya'ya bir göç hareketi gerçekleştiren Hüseyin Bey ve ailesinin hikâyesi tüm gerçekliği ile filmde gözler önüne serilmiştir. 1964 yılında iş gücü olarak Almanya'ya göçen, yıllar içerisinde kuşak çatışmaları yaşamaya başlayan, iki kültür arasında sıkışıp kalan, aslında tam olarak iki kültüre de ait olamayan tuhaf ve renkli bir aile karşımıza çıkmaktadır.

Özetle "Almanya- Willkommen in Deutschland" filmi göç olgusunu sebepleri ve sonuçları ile gözler önüne seriyor. Göç olayının insanlar üzerinde gerçekleştirdiği değişiklikleri renkli ve eğlenceli bir anlayışla izleyiciye aktaran bu eser konusu itibari ile kayda değer bir eserdir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç Konuk Ötesi İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Birkök, M. C. (2008). Bir toplumsallaştırma aracı olarak eğitimde alternatif medya kullanımı: Sinema filmleri: Alternatemediausage in education as a socializationtool: Movies. *Journal of Human Sciences*, *5*(2).

https://www.beyazperde.com/

Kaya, E. & Çengelci, T. (2011). Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Eğitiminde Filmlerden Yararlanılmasına İlişkin Görüşleri. *Journal of Social Studies Education Research*, *2*(1).

Koçak, S. (2016). Türkiye'den Almanya'ya İşçi Göçünün Türk Sinemasına Yansıması. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları,* 173.

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(11), 323-343.

Paris, M. J. (1997). Integrating film and television into social studies instruction. ERIC (ED415177) adresinde alınmıştır.

Sezer, A., & Şanlı, C. (2017). Coğrafya Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Göç Olgusu. *Marmara Coğrafya Dergisi, (36),* 16-25.

Şahin, B. (2010). A*lmanya'daki Türkler Misafir İşçilikten Ulusötesi (Transnasyonel) Bağların oluşumuna Geçiş Süreci.* Ankara: Phoenix Yayınevi.

Ülkühan E. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Filmlerin Kullanımı*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Niğde.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.

ANNE SÜT BANKALARI

HUMAN MILK BANKİNG

Dr. Öğr. Gör. RAZİYE PEKŞEN AKÇA
Kayseri Üniversitesi
ORCID:0000-0003-1989-8212

Özet

Anne sütü tüm erken doğmuş bebekler ve normal zamanda doğan bebekler için gerekli bir besin olmasına rağmen bütün anneler doğum sonrasında yeterli süt sağlayamayabilir. Anne sütünün bulunmadığı durumlarda donör süt en iyi alternatiflerden biridir. 1979'dan beri, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), düşük doğum ağırlıklı (LBW) ve erken doğmuş yeni doğanları beslemek için bir insan sütü bankasından (HMB) pastörize anne sütünün kullanılmasını tavsiye etmektelerdir. Çünkü anne sütü özellikle enfeksiyonlara karşı savunmada, henüz tam olarak bilinmeyen sayısız işleve sahip olması, belirli bir besin değeri olmasının yanı sıra yeri doldurulamaz bir dinamik sıvıdır. Bu çalışma özellikle prematüre ve düşük doğum ağırlıklı bebeklerin anne sütü gereksinimleri ve anne sütü bankasının gerekliliği konusunun incelenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anne Sütü Bankası, Donör Süt, Süt Bankası

Abstract

Human milk is the preferred nutrition for both preterm infants and normal infants , but not all mothers can able to provide their child with enough milk. Donor milk is the best alternative for the case when mother's own milk is unavailable. Since 1979, the World Health Organization (WHO) and the United Nations Children's Fund (UNICEF) have recommended the use of pasteurized human milk from a human milk bank (HMB) to feed low birthweight (LBW) and preterm newborns as the 'first alternative' when mothers are unable to provide their own milk. Because human milk is not fully known yet, especially of defense against infections, with a marked biodiversity and a high cellularity, as well as a specific nutritional value due to the particular nature of the nutrients-make it an irreplaceable dynamic fluid.This study aim it was examined the human milk needs of both premature and low birth weighted infants. It was also examined the necessity for human milk banking.

Keyword: Human Milk, Donor Milk, Milk Bank

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), UNICEF gibi çeşitli kurum ve kuruluşlarca yenidoğan için ilk altı ay anne sütünün en uygun beslenme kaynağı olduğu evrensel olarak kabul edilmektedir (Kim ve Unger, 2010). Anne sütü türe özgüdür ve bu yüzden yenidoğan için tüm alternatiflerden belirgin olarak üstündür. Anne sütünün bileşeni yenidoğanın tüm ihtiyaçlarını karşılayacak bir forma sahip olması nedeni ile bebeğin hastalıklara karşı korunmasında da bir kilit noktadır (Uçku ve Özerdoğan, 2017). Bu yüzden anne sütü ile beslenme hem kısa hem de uzun vadede çocuğun gelişimine ve sağlığına benzersiz fayda sağlamaktadır (Beaudry, 1995). Kendi annelerinden çeşitli nedenlerle süt alamayan yenidoğanın başka bir donör anneden süt

almasını pek çok çalışmada tavsiye edilmektedir (Coutsoudis 2011; Kennaugh ve Lockhart,2011).

Anneden ve bebekten kaynaklanan bazı problemler (prematüre doğum, anne ölümü, emme refleksinde yetersizlik vb.) yenidoğanın anne sütüne ulaşılabilirliğini engellemektedir. Formül mamalar yenidoğanın beslenme ihtiyacını karşılanabileceği gibi, anne sütünün niteliğinden dolayı dönor süt kadar etkili olmamaktadır. Yenidoğanın bu ihtiyacının bir anne süt bankasından karşılanması bebeğin hastalıklara karşı korunmasına ve bağışıklık sisteminin güçlenmesine neden olmaktadır. Başka bir ifade ile dönor sütler formül mamalarla beslenen bebeklere göre daha etkin bir oranda yenidoğana katkı sağlamaktadır (Schanler, 2011; Hsu 2012; Chang vd., 2013). Bu durum donör anne sütünün faydalarına ilişkin farkındalığın artması, giderek daha fazla tanınması, donör anne sütü ihtiyacını karşılamak için anne sütü bankalarının oluşturulmasına ve sürdürülmesine yönelik küresel ilginin artmasına yol açmaktadır.

Anne sütü bankalarının küresel anlamda genişlemesine rağmen, anne sütü bankalarının uygulanması, işletilmesi ve düzenlenmesi konusunda çok az yetkili rehberlik bulunmaktadır. Anne sütü bankacılığıyla ilgili çok sayıda etik sorunun var olması, endişelerin farklı kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamlarda nasıl ortaya çıktığını değerlendirmek, en uygun politika stratejilerini belirlemek, yapılması gerekenleri konu alan araştırmaların alan yazında yetersizliği bu konu ile ilgili farklı sınırlılık oluşturmaktadır. Bu nedenle bağışçıdan anne sütünün sağlanması, güvenliğinin ve kalitesi sağlamak için gerekli önlemlerin alınması ve uygulanması (Fhang vd., 2021) kadar önemli olan diğer bir konu anne süt bankalarını konu alan çalışmaların arttırılmasıdır. Tüm bu gerekçeler ışığında çalışmada anne süt bankaları kuramsal olarak incelenilmesi amaçlanmaktadır.

Anne Süt Bankalarının Tarihçesi

İlk anne süt bankası Avusturya'nın Viyana kentinde (1909) kentinde kurulurken, on yıl sonra Kuzey Amerika'da Boston ve Almanya da iki ek banka daha açılmıştır. Ancak bir çok anne süt bankası bulaşıcı bazı sağlık sorunlarından dolayı (HIV vb.) 1980'e kadar kapanmak zorunda kalmıştır (Kim ve Unger,2010; Uçku ve Özerdoğan, 2017). Başlangıç da donör sütler her hangi bir işlemden geçirilmeden, alıcı bebek ve donör arasında hiçbir bağlantı kurulmadan gelişi güzel şekilde gerçekleştirilmekteyken zamanla mevcut protokolleri ve tarama testlerle anne sütünün güvenliği garanti altına alınmaya başlanmıştır. Başlangıçta gelişi güzel olan uygulamalar günümüzde uzmanlar tarafından gönüllü donör olmayı kabul eden annelere el yıkamadan, süt sağma ve saklama, ulaştırma sürecine kadar bütün detayların anlatıldığı çeşitli eğitimler verilerek detaylı şekilde bilgilendirilmektedir. Bağıştan dağıtıma kadar geçen kapsamlı süreç aşağıda verilmektedir;

1. Bağış Süreci
   - Bir annenin süt bağışlama niyetine ilişkin bildirim alınması (doğumdan sonra ilk 12 ay içinde)
   - Genel sağlık ve laboratuvar verilerine dayalı olarak bağışçının durumuna ilişkin alınan rapor
   - Bağışçının niteliklerinin incelenmesi
   - Niteliksiz bağışların ortadan kaldırılması
   - Nitelikli bağışçıları bilgilendirmek
   - Anne sütünün toplanmasına yönelik hazırlık ve eğitim malzemelerinin nakliyesi
2. Dondurulmuş bağışlanmış sütün kapıdan kapıya teslim hizmeti. Bağışçının evinden anne sütü bankasına ulaşım
3. Anne sütü bankasında hazırlık
   - Gerekli Ekipman
   - Uygun alıcılarının incelenmesi ve seçilmesi
4. Bağışlanan süt işleme
   - Uygun olmayan bağışlanmış anne sütünün atılması (üç aydan eski veya hasarlı)
   - Uygun süt -20°C'de dondurulur
   - Çözdürme 3 gün boyunca (1°C'-4°C'de) ve havuzlama
   - Karışık anne sütü sterilize edilmiş cam kaplara dağıtırlar ve 62.5 °C'de 30 dakika pastörize edilir.
   - Güvenlik kanıtlanmıştır, süt kullanılana kadar -20 °C'de donmuş halde tutulur.
5. Alıcıların başvurularını kabul etme
   - Göstergeyi doğrulama
   - Uygun alıcıların incelenmesi ve seçilmesi
6. İşlenmiş donör sütün dağıtımı
   - İşlenmiş donmuş donör sütün nakliyesi, insan süt bankasının hastanelere ve evdeki bireysel alıcılara ulaşma (Lim Janh vd., 2016).

Anne Süt Bankalarının Kayıt Sistemi

Anne Süt Bankaları için donör olmak isteyen anneler ile ilk olarak telefon görüşmesi yapılmaktadır. Telefon görüşmesi sonrasında vericinin genel sağlık durumu, herhangi bir ilaç kullanıp kullanmadığı, organ/doku transplantasyonu, sigara, alkol gibi bağımlılık oluşturabilecek kimyasalların kullanıp kullanılmadığı, hastalık geçmişi, risk oluşturabilecek atopik öykü, süt kapasitesi, çocukları var ise yaşları gibi bazı durumları sorgulanır. Bu duruma ilişkin görsel Şekil 1'de verilmiştir.

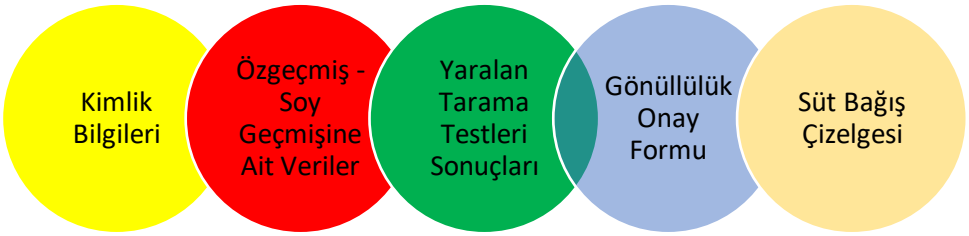

Şekil 1: Anne Süt Bankalarının Kayıt Sistemi

Bağışçı döner ile yapılan telefon görüşmesinin ardından, süreçle paralel ama daha kapsamlı bir şekilde genişletilmiş soruların yer aldığı yazılı bir formun ev ortamında doldurulması şeklinde sürdürülür. Form alıcı bebeklere yardım etmek amacıyla sütün bağışlanması nedeni içeren bilgilendirilmiş onam formu ve alıcı bebek için oluşacak herhangi bir riski ortadan kaldırmak/kaçınmak için bağışlanan sütün belirli periyodlarda test edileceğine yönelik detaylı açıklamalar eklenir (Uçtu ve Özerdoğan, 2017).

Anne Süt Bankalarının İdari Kayıt Sistemi

Tüm donör annelerle altı ayda bir tekrarlanan görüşme, tıbbi onay ve serolojik testlerin de yer aldığı bağış öncesi titiz bir takım taramadan geçmektelerdir. Bu süreç dışında işleyişin daha sağlıklı sürdürülmesi için anne süt bankaları kendi içlerinde bir akış şemasına sahiptir. Sürecin farklı aşamalardan oluştuğu ve girdilerin kayıt altına alındığı bir idari kayıt sistem sayesinde denetim ve koordinasyon sağlanmakta, süt alıcı aileler için oluşabilecek mevcut riskleri de ortadan kaldırmaktadır. Sistemde şişelerin sayısı, bağışçı sayısı, yapılan testler, sonuçları, pastörizasyon işlemi, bu işleme ait süreç, tarih, dondurulma süreci ve sıcaklık kontrollerinin yapılması ile mali kayıtların tutulmasına olanak sağlayan veri girdileri farklı uygulamalarla kayıt altına alınmaktadır. Bu duruma ilişkin görsel Şekil 2'de verilmiştir.

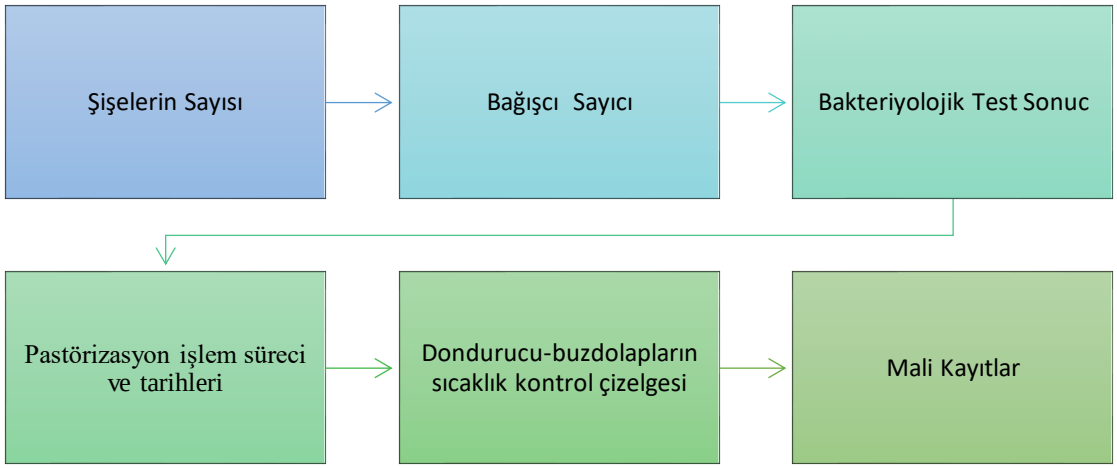

Şekil 2: Anne Süt Bankalarının İdari Kayıt Sistemi

Anne Süt Bankalarında Alıcı Hastane Kayıtları

Anne süt bankalarında bağışçı sütün reçete edilmesi, reçete eden sağlık personeline ait bilgiler, sütlerin toplu olarak veriliş tarifleri ve süt miktarı alıcı hastane kayıt işlemlerine işlenmektedir. Bu duruma ilişkin görsel Şekil 3'te verilmiş olup bu süreçte donör anneye süt bağışı için herhangi bir ücret ödenmeyip, sütü alan alıcı süt karşılığında belli bir miktar bankasına ödeme yapması gerekmektedir (Kadıoğlu ve Hotun Şahin,2014; Uçtu ve Özerdoğan, 2017) .

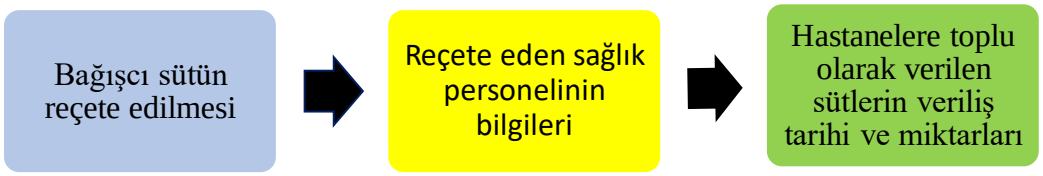

Şekil 3: Anne Süt Bankalarında Alıcı Hastane Kayıtları

Donör anne sütü, klinik kriterlere ve etik normlara dayalı adil erişim ve dağıtım sistemleri ile evrensel kapsama ilkelerine tabidir. Uygulamada, alıcılar için donör anne sütünün maliyetini karşılamak, özellikle evrensel sağlık sigortası olmayan ülkelerde bir zorluk teşkil edebilir. Bağışçı anne sütü her zaman sigorta kapsamında değildir ve aileler erişim için kendileri ödemek zorunda kalabilir. Bu nedenle emzirmeyi desteklemek için kaynakların anne sütü bankalarının kurulmasına veya işletilmesine yönlendirilmemesini sağlamak önemlidir. Anne sütüne ihtiyacı olan tüm bebeklere anne sütü sağlama yeteneği, zarar potansiyelini en aza indirmek için önemli teknik ve etik konuların acilen açıklığa kavuşturulması da son derece önemlidir (Fang vd., 2021).

SONUÇ ve ÖNERİLER

➢ Yeni doğan için tercih edilen en temel besin kendi annesinin sütüdür. Anacak bunun mümkün olmadığı durumlarda ya da sınırlı olduğunda, yenidoğanlar için donör anne sütü önerilen bir alternatiftir.

➢ Tüm faydalar ve potansiyel risklerle birlikte ebeveynler bebeklerinin donör anne sütü alma olasılığı konusunda bilgilendirilmeli ve onam alındıktan sonra reçete edilmelidir.

➢ Donör anne sütü kullanımı, risk altındaki erken doğmuş bebeklere ve seçilmiş zamanında doğmuş yeni doğanlara öncelik verilmelidir.

➢ Ebeveynler donör anne sütünün faydaları hakkında eğitilmeli, ebeveynin bebeği için en uygun beslenme planı hakkında farkındalık edinmesi sağlanmalıdır.

➢ Anne sütü bankasının tanınan işlevleri, emzirmenin teşvik edilmesini ve devam eden anne sütü araştırmalarını içermelidir.

➢ Erken doğmuş bebeklerde anne sütünün faydalarını değerlendirmek, süt bankalarının etkilerini ortaya koymak, süt bankalarına ilişkin yanlış inanış, ön yargı ve bilgi eksikliğinin giderilmesi için çalışmaların sürdürülmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Beaudry M, Dufour, Marcoux S.(1995). Relation between infant feeding and infections during the first six months of life*J Pediatr*. 126:191–7.

Chang F Y, Cheng S W, Wu T Z, Fang L J (2013). Characteristics of the first human milk bank in Taiwan. *Pediatrics & Neonatology*. *54*(1): 28-33.

Coutsoudis I, Petrites A, Coutsoudis A. (2011) Acceptability of donated breast milk in a resource limited South African setting. Int Breastfeed J. 6: 1-10.

Hsu HT, Fong TV, Hassan NM, Wong HL, Rai JK, Khalid Z. (2012) Human milk donation is an alternative to human milk bank. *Breastfeeding Medicine*. 7(2):118-22.

Jang, H.L, Cho Y.G., Kim, M., Kim, E.J., Park, Y.E., Park, S.A., Kim, Y.I., Bae, C.W., Chung, S.H. (2016). The Experience of Human Milk Bankinf for 8 Years: Korean Perspective. *Journal of Korean Medical Science*. 31(11): 1775-1783. https://doi.org/10.3346/jkms.2016.31.11.1775.

Kadıoğlu, M. ve Hotun Şahin, N. (2014). Anne sütü bağışı: Türkiye'deki durum. *HSP* 2014;1(2):102-114.

Kennaugh J, Lockhart-Borman L. (2011). The increasing importance of human milk banks. EJ Neonatol Res. 1: 119-24.

Kim, J.H, Unger ,S.(2010). Human Milk Banking. *Paediatrics & Child Health*, 15(9): 595- 598, https://doi.org/10.1093/pch/15.9.595

Schanler R J. The use of human milk for prematüre infants (2011). *Pediatric Clinics of North America*. *48*(1):207- 219.

Uçtu K.A, ve Özerdoğan, N. (2017). Anne Sütü Bankası. MCBU-SBED, 2017, 4(2): 593-596

EDUCATION AND TRAINING THAT INFLUENCES TEACHERS PROFESSIONALISM: A QUALITATIVE STUDY ON SCHOOL MANAGEMENT

Adhy Firdaus
Professor of Management at the Graduate Programs of the STIE GANESHA College of Economics, Jakarta, Indonesia
Aep Saefullah
Lecturer of the STIE GANESHA College of Economics, Jakarta, Indonesia.
Ekky Noviar
Lecturer of the STIE GANESHA College of Economics, Jakarta, Indonesia
Yandi Asmana
Lecturer of the STIE GANESHA College of Economics, Jakarta, Indonesia

Abstract

Education is always the main concern to prepare the future of every generation. The purpose of this study is to reveal how education and training affect the professionalism of teachers. Given that this research is related to social sciences and humanities, this research used qualitative research methodology with a phenomenology approach. Collections of data were done by participative observations and interviews. Informants were chosen by purposive sampling technique with some criteria, and are interviewed with a one-on-one technique and open-ended questions. Triangulation, member checking, and peer de' briefing were conducted to maintain the credibility and validity of the data. Data analysis was done with content and theme analysis. Research results obtained are 1) the higher the education level of the teacher the more professional they are. 2) Training makes them more aware of the professionalism they are in. 3) Learning and administration training make them more professional. 4) Attitudes training makes teachers wiser when dealing with students' problems. This research gives some broad views of the teacher's life and how to train them well.

Keywords: Attitudes; training of administration; education; Teachers' professionalism; Training.

INTRODUCTION

1. Back-Ground

Education is always the main concern to prepare the future of every generation. Every parent wants the best education provided by the best teacher to prepare their children's future. No parent wants their children to have a bad future. Experts argue that the human resources of the next generation are determining the decline and advancement of a nation. Therefore, the education and professionalism of its educators are very important to be taken into account in building the future of a nation **Invalid source specified.**.

To prepare for their children's future, parents carefully select educational institutions. They choose the school with good and kind teachers. The parent will select educational institutions from many of their careful lists. Students will also be lazy to go to school or study if the atmosphere of the school and/or the teacher is not pleasing to them**Invalid source specified.**.

A teacher is someone who provides lessons, training, and education to students or learners. A professional teacher is someone who has special expertise and abilities in the field of education so that he can carry out his duties and functions as a teacher with the maximum ability **Invalid source specified. Invalid source specified.**.

A profession is defined as a certain position or job that requires specific knowledge and skills acquired and trained from intensive academic education. Professionalism leads to the commitment of professional members to improving their professional abilities and continuously developing the way of strategy they use when doing work according to what they carry out.

The professionalism of the teacher will be the main criterion for the parent to entrust their children in the hand of teachers.

The purpose of this study is to reveal how education and training affect the professionalism of teachers.

RESEARCH METHODE

This research is about the professionalism of educators, of course, related to the lives and lives of teachers and how they improve the quality of their human resources. This research also tries to answer how to make a teacher professional and this is related to the science of social knowledge.

Given that this research is related to social sciences and humanities, this research used qualitative research methods with a phenomenology approach **Invalid source specified.**. Qualitative research methods are suitable for this research because it is related to the question of 'how' to improve the professionalism of teachers so that the quality of education delivered to their students becomes good and will certainly support the future lives of students to be very good and guaranteed.

2. Data Collection

Collections of data were done by participative observation and in-depth interviews. Informants, who have been chosen by purposive sampling methods with some criteria, are interviewed with a one-on-one technique with open-ended questions.

The setting in qualitative research is an atmosphere and a natural state without the intervention of human engineering **Invalid source specified. Invalid source specified. Invalid source specified.** The qualitative research is not carried out in a laboratory or location arranged in such a way as to meet a predetermined standard. The setting of this research is an educational institution in the city of South Tangerang, Banten Province of the Republic of Indonesia.

The data collection procedure of this research are using participative observations which means that the researcher plunges directly into the object of research in the setting so that the researcher feels directly the events, experiences, and understanding he gets during observation. During the observation researcher equipped himself with observation notebooks, camera photos and videos, and voice recording tools.

Interviews were conducted with a one-on-one technique in the place with a cozy atmosphere chosen by the informant. Before the interview is conducted, the researcher explains the purpose and objectives of the study and the interview procedure clearly so that the

interviewee understands well. Furthermore, the researcher asks for a written statement from the informant containing the granting of rights to the researcher to use the interview results for all research purposes.

The interview uses in-depth interview techniques with open-ended questions that allow the researcher to dig further into the information from the informant at the time of the interview regarding the informant's experiences, feelings, and opinions about the topic being studied.

3. Data Validations

To ensure the validity of the data collected, researchers carry out several procedures that have been commonly carried out for the validity of qualitative research data **Invalid source specified.** namely the Trustworthiness. Validating the accuracy, clarity, and detailing of data is very important in qualitative research. Without data validation, qualitative research would be considered biased and less credible. Qualitative data also can be verified for their origin.

The steps taken to keep the research data valid and included in the trustworthiness criteria include the following. Researchers conduct Triangulation by comparing data from various sources. Member checking, where researchers were inviting back informants/sources to see and agree on the results of transcription interviews that have been carried out. Peer de' Briefing or peer discussion in which researchers were inviting colleagues to participate and maintaining the objectivity of the research and the validity of the data. Those trustworthiness procedures were conducted to maintain the credibility and validity of the data.

4. Data Analysis

The researcher was using content and theme analysis practiced by qualitative scholars for analyzing data **Invalid source specified. Invalid source specified. Invalid source specified. Invalid source specified.**.

In qualitative research, data is in the form of words and sentences. Therefore, data processing starts by finding significant sentences and then grouping the data according to the coding. To find significant sentences the researcher listens back to the recording of the interview results and simultaneously reads the transcription of the interview to get a deep impression of the interview and selects strong sentences that significantly emphasize the intention that the interviewee wants to convey.

Significant sentences were put in the group of coding, then from the coding group where significant sentences located were drawn themes.

Several themes then made the main theme. This main theme then analyzed to be concluded as research findings

The higher the education level of the teacher the more professional they are. This conclusion was found in the statements of informants such as:

Inf-2: I saw that teachers with a college degree have more knowledge of how to handle class more effectively and efficiently.

Inf-4: We were able to create a learning program as taught at the university at the time we were in college.

Inf-5: We did send our teachers to improve their level of education by attending lectures in college.

Training makes them more aware of the professionalism they are in.

Inf-1: With the teaching training attended by the teachers, it improves the ability of teachers to educate students in schools.

Inf-2: we feel more confident in training held by the government to improve the quality of our teaching.

Learning and administration training make them more professional. This was revealed by informants in interviews like this,

Inf-2: Learning training and administrative training are very useful for us to always be able to prepare ourselves for teaching.

Inf-3: Teachers who have attended administrative and teaching training are better able to teach well and directed.

Inf-5: we often hold teaching administration training so that teachers are more professional in providing teaching and reporting.

Attitudes training makes teachers wiser when dealing with students' problems. This is expressed in the interview with the following sentences,

Inf-1: Teachers must receive training in their attitudes and behaviors in dealing with various problems that exist in the world of education.

Inf-4: Training on attitudes and behaviors in teaching is necessary so that teachers are wiser in facing students.

Inf-5: training in good attitudes and behavior will add to the wisdom of a teacher in dealing with problems that occur with students.

RESEARCH FINDINGS AND DISCUSSION

After careful data analysis, as well as conducting several discussions with colleagues, the researchers found several research findings that can be used as a basis for determining things in education and practice that affect the improvement of a teacher's professionalism.

The Researcher found the Research findings as follows,

1) the higher the education level of the teacher, the more professional they are.
2) Training makes them more aware of the professionalism they are in.
3) Learning and administration training make them more professional.
4) Attitudes training makes teachers wiser when dealing with students' problems.

CONCLUSIONS & IMPLICATION

Professional teachers who put the interests of their students first in advance are very much needed and become the main demand in the world of education today. Every parent aspires for their children to have a glorious future without any difficulties that cannot be faced.

The existence of professional teachers must be prepared and put forward for the future of the nation. This research gives some broad views of the teacher's life and how to train them well.

From the results of this study, it is hoped that it can be identified what fields of education and training are needed to become a professional teacher, then an education and training model is made for teachers to improve their professionalism.

Again, teachers should understand and be aware of their function as the main element in the program to prepare future leaders of the nation and the world. They must realize that it is in their hands that the next generation will be good or destroyed.

To be a professional is a must for everyone who chooses a teacher as their career. And they have to train themselves every time to keep up with the progress of the times and their changes.

References

Aslan, M. Ü. (2016, 5 17). *www.ataoof.com*. Retrieved from google crom: www.ataaof.com/.../attachment_2842_54c8fda7ba6b9_54c8fc5e49e64_ünite-6toplum...

Aydın, M. (2015). *Siyasetin Sosyolojisi: Bir sosyal Kurum Olarak Siyaset.* İstanbul: Açılım Kitp.

Baker, C. (2013). *Zorunlu Eğitime Hayır* (4 ed.). (A. Sönmezay, Trans.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baş, G. (2015). "Öğretmenlerin Eğitim Felsefesi İnançları ile Öğretme-Öğrenme". *Eğitim ve Bilim Dergisi, 40*(182), 111-126.

Bayraktar, F. (2015). *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri* (10 ed.). İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Cebeci, S. (2005). *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiyede Din Eğitimi* (2 ed.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Dever, A. (2012). "Bilginin Efendileri: Epistemik Cemaat". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*(13), 201-217.

Eke, B. (1987). "Bir Sosyal Sınıf Belirleyicisi Olarak Meslek". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Dergisi, 43*, 377-401.

Erdendoğdu, F. (2016, 5 15). *Toplumsal Tabakalaşma: Eşitsizlik*. Retrieved from www.academia.edu.: www.academia.edu

Fer, S. (2014). *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (2 ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Freire, P. (2010). *Ezilenlerin Pedagojisi.* (D. Hattatoğlu, Trans.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

From, E. (2011). *Özgürlükten Kaçış* (6 ed.). (Ş. Yeğin, Trans.) İstanbul: Payel Yayınları.

Goffman, E. (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* (3 ed.). (B. Cezar, Trans.) İstanbul: Metis Yayınları.

Ilich, I. (2015). *Okulsuz Toplum* (10 ed.). (M. Özay, Trans.) İstanbul: Şule Yayınları.

Kemerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma.* Ankara: Saray Kitapevi.

Kenerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma.* Ankara : Saray Kitapevi.

Kılıç, Y. (2014). "Türkiyede Eğitimsel Eşitsizlik ve Toplumal Tabakalaşma İlişkisine Dair Amprik Bir Çalışma". *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi (Uluslararası E-Dergi), 4*(2), 243-264.

Marx, K., & Engels, F. (2018). *Komünist Parti Manifestosu.* (A. Özüpek, Trans.) Ankara: Dorlion Yayınları.

Öcal, M. (1991). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar (Temel Eğitim ve Orta Eğitimde)* (2 ed.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ölçer, H. (2019). "Pierre Bourdieu sosyolojisinde simgesel şiddet sorunsalı ve biçimleri". *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*(2), 34-49.

Saban, A. (2009). *Öğrenme Öğretme süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar* (5 ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Şengül, T. (2005). "Gelenksel ve Çağdaş Eğitim anlayışında İlgi ve Disiplin". *eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, 33*(166).

Sunar, L. (2016). *Türkiyede Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık: Matbu.

Ünal, A. Z. (2011). *Toplumda Tabakalşma ve Hareketlilik.* Ankara: Birleşik Yayınevi.

Yılmaz, C. (2020). "Bourdıeu'da Temel Kavramlar ve Simgesel Şiddet". *HABİTUS Toplum Bilim Dergisi*(1), 161-179.

BAĞLAMA ÖĞRENİMİ VE ÖĞRETİMİNE YÖNELİK TESPİTLER

DETERMINATIONS FOR BAĞLAMA LEARNING AND TEACHING

Dr. Öğr. Üyesi Uğur GÖKTAŞ
İnönü Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü
ORCID NO: 0000-0001-7452-7663
Prof. Dr. Ünal İMİK
İnönü Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü
ORCID NO: 0000-0002-8834-1584

Özet

Bağlama, Türk halk müziği içerisinde yüzyıllardır kendini gösteren ve yaygın olarak kullanılan enstrumanlardan biridir. Oldukça uzun bir süreçte büyük bir birikimle yoğrulan bağlama, biçimsel birtakım değişimlerle gelişimini sürdürmüştür. Bağlama, yakın zamana kadar tek çalıp söyleme geleneğini usta-çırak ilişkisi ile gelecek nesillere aktarmıştır. 1900'lü yıllardan itibaren bağlamanın alışagelmiş icra biçimi, toplu bağlama icralarının başlamasıyla birlikte yeni gelişmelerle değişmeye başlamıştır. Bu süreçte en dikkat çeken konuların başında, toplu bağlama icralarıyla açığa çıkan icra birlikteliği problemi gelmektedir. Zamanla bu problemin çözümüne yönelik çalışmalar başlamış ve bağlama icrasının kurallaştırılması hedeflenmiştir. Hızla gelişen bu kurallaşma sonucunda ise günümüze kadar ulaşan bazı problemlerin meydana geldiğini söylemek mümkündür.

Araştırma durum tespiti yapmaya yönelik olup geçmişten gelen ve günümüzde var olan durumu ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırma bu özellikleri ile betimsel bir yaklaşım sergilemektedir. Araştırma sürecinde geçmişten günümüze bağlama öğretiminde önemli görülen birçok husus kaynak taraması, içerik analizi, kişisel görüşme vb. birçok araştırma tekniği kullanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sürecinde konuya yönelik elde edilen çok yönlü verilerden hareketle çeşitli sonuçlara ulaşılmak istenmiştir.

Araştırma sonuçlarından bazıları sıralanacak olursa; bağlama eğitimine yönelik birçok metot kitabının mevcut olduğu, mevcut metotların içerik özellikleri ile farklılıklar gösterdiği, metotlar arasındaki farklılık ve çeşitliliğin ortak bir yaklaşım belirlenmesine yeterli imkanı sunmadığı, bağlama icrasının öğretilmesine yönelik standartlaşmanın yeterince sağlanamadığı, bağlama öğrenmek isteyen bireylerin bu nedenlerle kafa karışıklığı yaşadığı, aynı eğitim kurumlarında dahi farklı öğretim yaklaşılmaları ile karşılaşıldığı ilk aklımıza gelenlerden bazıları olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bağlama İcrası, Bağlama Öğrenimi, Bağlama Öğretimi, Bağlama Metodu

Abstract

The baglama is one of the most common instruments that has manifested itself in Turkish folk music for centuries. The baglama, which has been kneaded with a large accumulation over a very long period of time, has continued its development with a number of formal changes and has passed its traditional performance in a single playing and singing way to future generations with a master-apprentice relationship. since the 1900s, the usual way of performing

the bağlama has started to change with new developments with the beginning of collective bağlama performances. One of the most notable issues in this process is the problem of performing unity, which is revealed by collective bağlama performances. Over time, work has begun to solve this problem and it is aimed to regulate bağlama performance. As a result of this rapidly developing regularization, it is possible to say that some problems have occurred that have reached our days.

The research is aimed at conducting due diligence and aims to reveal the situation that has come from the past and exists today. The research shows a descriptive approach with these characteristics. Many aspects that are considered important in bağlama teaching from past to present in the research process are resource screening, content analysis, personal interview, etc. it has been tried to be detected using many research techniques. Based on the multifaceted data obtained on the subject in the research process, it was desired to reach various conclusions.

If some of the research results are listed; there are the many bağlama method boks for bağlama education, existing methods differ in content characteristics, differences and diversity between methods do not provide sufficient opportunities to determine a common approach, standardization for teaching bağlama performance is not provided Dec, individuals who want to learn bağlama are confused for these reasons, even in the same educational institutions, different approaches to teaching will be some of the first ones that come to mind.

Keywords: Baglama Performance, Baglama Learning, Baglama Teaching, The bağlama method

1. GİRİŞ

1.1. Bağlamanın Tarihsel Gelişimi

Bağlama, Türk halk müziğinde kullanılan en kadim sazlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman içinde ilk ortaya çıktığı andan itibaren birtakım değişmelerle gelişimini sürdüren bağlamanın günümüzde de geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bağlamanın kökeninin Orta Asya'ya dayandığı ve kopuzdan türediği çoğu araştırmacı tarafından kabul edilmektedir. Demirsipahi'ye göre (1975) "bağlamanın kökeni kopuza dayanır. Kopuz Orta Asya'dan Çin'e, Kıpçaklara, oradan da Avrupa'ya yayılmış, Hunlulardan Bizans'a geçmiş, Oğuzlarla Anadolu'ya girmiş, Selçuklularla da yerleşmiştir" (s.165). Parlak'a göre (2000) ise "Bağlama Türk halk müziğinin en önemli sazlarından biridir. Bağlama, içerisinde barındırdığı çeşitli ezgi yapısı ile kültürün taşınmasında önemli bir araç olmuştur. Araştırmalar 'bağlamanın' Asya kökenli kopuzdan geldiğini ortaya koymaktadır. Asya insanının en eski kültür ürünlerinden biri olarak kabul edilen kopuz, çok geniş bir sahaya yayılmış ve ait olduğu toprakların adeta sembolü haline gelmiştir. Kopuz yalnız Asya kültüründe değil, Anadolu kültüründe de önemli bir rol oynamıştır. İslamiyet'ten önce Asya Türk topluluklarının inanç sistemi olan Şamanizm de şamanın kopuz eşliğinde çeşitli törenleri yönettiği ve günlük yaşamı yönlendirdiği görülmektedir" (s.5).

Bağlamanın, atası kopuzdan itibaren 20. yüzyıla kadar tek çalıp söyleme geleneği ile icra edildiği görülmektedir. Tek çalıp söyleme geleneğinin ise ozanlık ve aşıklık geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kurubaş'a göre (2020) ozanlık ve aşıklık geleneğinde "sanatsal manada şiir üretmenin yanında görülen en önemli müzikal unsur, ozanın-aşığın ürettiği şiiri veya sözü tek başına bağlama aracılığıyla havalandırmasıdır (çalıp-söylemesidir). Bağlama icrası/icracılığı ozanlık-âşıklık geleneğinde çok yaygın bir biçimde

çalıp-söyleme şeklinde teşekkül etmektedir" (s.37). Ayrıca tek çalıp söyleme geleneğinin özgün icra karakteristiklerinin gelişmesinde de önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmalarda Türklerin önceki dönemlerde göçebe bir toplum olduğu ortaya konulmuştur. Göçebe düzenin gerekliliklerine göre toplum içerisinde yaşanılan olayların ve üretilen edebi eserlerin büyük ölçüde sözlü olarak aktarıldığını söylemek mümkündür. Türk toplumu içerisinde şiirler söyleyen, hikayeler anlatan, olayları destanlaştıran ve topluma mesaj vererek kanaat önderliği yapan birtakım kişiler dikkat çekmektedir. Anlatılarını çalgılarıyla destekleyen bu kişilerin ozan olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde "ozan" kelimesi; "oğuzların halk şairi musikişinası manasında çok eskiden beri kullandıkları bir kelimedir. Araştırmacılar ozan kelimesinin varlığını Büyük Selçuklu Devleti'nden öncelere götürmektedirler. Dede Korkut Hikâyeleri'nde de aynı anlamda kullanılan ozan, bazı lügatçiler tarafından "uzan" diye okunmuştur" (7. Cilt, s.163). şeklinde açıklanmıştır.

Ozan denince onu tamamlayıcı bir unsur olarak akla ilk gelenlerden en önemlisinin kopuz olduğunu söylemek mümkündür. Ozan ile kopuz birbirinden ayrı düşünülemez bir bütünün parçaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuya yönelik Tuna'nın (2001) tespitleri şu şekildedir; "Ozanlar, ellerinde kopuzlarıyla çalıp söyleyerek kır, bayır, yurt, oba gezerek halkı eğlendirir. Bilhassa Oğuzlar arasında çoğalmışlar ve 15. Yüzyıla kadar önemlerini muhafaza etmişlerdir. Genellikle aşk, tabiat, kahramanlık, yurt sevgisini konu ederler. Ozanlar gerek asker, gerekse oba beyleri yanında bulunmuşlardır. Dede Korkut onlardan bahsederken: "Kolca kopuz götürüp elden ele, beyden beye ozan gezer. Er nekesin, er cömerdin ozan bilür." demektedir. Her çağda edebiyat tarihimizde önemli yerleri olan temsilciler yetiştirmişlerdir. Kaşgarlı'nın divanında Çuçu, Tigin, Kul Tarkan gibi ilk temsilcilerin yanı sıra Anadolu'da Yunus Emre, Köroğlu, Dadaloğlu gibi emsalsiz isimler vardır. Ozanlar, ellerinde sazları ve hiç kaybetmedikleri milli kimlikleri ile Türk kültürünü yüzyıllar boyu birbirine naklederek günümüze ulaştırmışlardır" (s.66).

Türklerin İslamiyet'i kabul ettikten sonra yaşam biçimlerini büyük ölçüde değiştirdiği ve İslam'a entegre olduğu görülmektedir. İslamiyet'in kabulüne kadar süregelen ozanlık geleneği de bu süreçle birlikte değişmeye başlamıştır. Kurnaz'a göre (2013) "âşık, eski Türk geleneğinde var olan ozanın, dini tasavvufi etkilerle kazandığı yeni kimliği temsil eder. Âşık tarzı halk edebiyatı, İslamiyet öncesi Türk edebiyat geleneğinin bir devamı niteliğindedir" (s.51). İslamiyet'ten sonra ozanlık geleneğine benzer ancak İslam etkisinde yeni bir biçimle aşıklık geleneğinin ortaya çıktığı görülmektedir. Aşıklık geleneğinde aşıkların ozanlar gibi şiir, destan, hikâye vb. türleri söylediği görülmektedir. Tuna'ya göre (2001) "Âşıklar halk şiiri ve müziğimizin önemli temsilcileridir. 15. yüzyıldan itibaren Anadolu'da ortaya çıkmıştır. Ayak disiplinleri, âşık makamları, hikâye anlatma, divan şiirinin dil ve türlerine yaklaşma, muamma gibi kurallar görürüz. Âşıkların bir kısmı ümmidir. Söylediklerinin pek çoğu dini ve ahlakidir. Çoğu aynı töre gelenekten çıktığı için benzeyen yanları vardır. Birçoğu şiirlerini sazla çalıp söylerler. Başka şairlerin şiirlerini de söylerler. Âşık ile sazını birbirinden ayıramayız. Âşık sazına gözü gibi bakar. Saz halk şiirinde o kadar önemli bir semboldür ki, diğer zümre şairleri ile bunları ayırt etmek için, birincilere kalem şairi, ikincilere saz şairleri denmiştir" (s. 66). Aşıklık geleneğinde çalgının önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Ozan-kopuz ikilisine benzetildiğinde aşıklık geleneğinde de aşık-bağlama ikilisinin ön plana çıktığı söylenebilir. Çoğunlukla bağlamanın halk aşıklarıyla bir bütün olarak düşünülmesine karşın herhangi bir

çalgı çalmadan edebi eserlerini aktaran aşıkların da olduğu bilinmektedir. Ancak aşıkların anlatılarını büyük bir ekseriyetle çalgıları eşliğinde sunduğunu söylemek mümkündür.

1.2. Türk Halk Müziği Alanında Yapılan Çalışmalar

Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında folklor biliminin yaygınlaşmaya başlaması halka ait kültürel birikimlere olan ilgiyi artırmıştır. Türkçülük akımın da etkisiyle halkın geçmişten geleceğe taşıdığı eserler önem kazanmıştır. "Resmi milliyetçi anlatıya göre, Türklerin gerçek müziği köylüler arasında temiz bir biçimde kalmıştı. Bu anlamda Türk inkılabının kadrolarının görevi, halka doğru retoriğinin bir parçası olarak kırsal bölgelere gidip halk müziği örneklerini toplamaktı. Sonrasında derlenen parça örnekleri, yeni ve ulusal Türk müziğini yaratmak adına incelenecek ve işlenecekti" (Balkılıç, 2015.41).

Devlet bünyesinde ilk resmi derleme faaliyetlerinin Darülelhan tarafından yürütüldüğü görülmektedir. "Dârülelhân (1914-1927) (İstanbul Belediye Konservatuarı): ilk resmî müzik okulu olarak tanımlanan kurum çatısı altında çalışmalarını sürdüren Dârülelhân heyeti ilk resmi derleme faaliyeti kapsamında Musa Süreyya Bey tarafınca hazırlanarak 1 Şubat 1340 -4 Ekim 1921- tarihli Dârülelhân Mecmuası'nda yayınlanan 14 soruluk anket/2000 anket fişi çerçevesinde 100 adet Türk halk müziği edebi/müzikal metin/ses verisi derlenerek iki defter hâlinde Yurdumuzun Nağmeleri adlı eserde Milli Matbaa aracılığıyla 1926 yılında yayınlanmıştır" (Dârülelhan Mecmuâsı 1340: 39-40). Dârülelhân heyeti ikinci resmi derleme faaliyeti kapsamında Anadolu'ya özgü yerel/yöresel edebi/müzikal verileri yerinde/mahalinde derleme ve arşivleme süreçleri çerçevesinde 31 Temmuz 1926 tarihinde başlayıp 17 Eylül 1929 tarihine kadar süren dört araştırma gezisi gerçekleştirilmiştir. 1000 adet Türk halk müziği edebi/müzikal metin/ses verisi derlenerek Anadolu Halk Şarkıları 1-13 defterlerinde İstanbul Şehzadebaşı Evkaf Matbaası aracılığıyla 1926-1928 yılları arasında yayınlanmıştır (D.D.: Dârülelhân Derlemeleri: Anadolu Halk Şarkıları, Defter: 5 & 5.1, 6 & 6.1, 7 & 7.1, 1926-1928) & (Şenel, 2000: 29) & (Paçacı, 1994: 21).1930'lu yılların sonlarında en kapsamlı derleme gezileri Ankara Devlet Konservatuvarı tarafından başlatılmış ve 16 yıl aralıksız sürdürülmüştür. "Halk müziğini sistemli bir şekilde ve yerinden derleme işini yerine getirmek için çeşitli teşebbüsler olduysa da, bunların en genişini ve en verimlisini dönemin Kültür Bakanlığı (sonraki ismi Millî Eğitim Bakanlığı) düzenlemiştir. 1937 yılında başlayıp 1952 yılında son bulan ve ülkenin tüm illerini kapsayan alan araştırmalarıyla, Türk bestecileri için güvenilir bir halk melodileri arşivi oluşturulmakla kalınmamış, aynı zamanda müzikolojik araştırmalar için de temel teşkil edebilecek bir külliyat elde edilmiştir. Bahsi geçen bu derlemenin ürünleri, o dönemde Kültür (Millî Eğitim) Bakanlığı'na bağlı olan Ankara Devlet Konservatuvarı'nda kurulan Folklor Arşivi'nde muhafaza edilmiştir. Arşiv'in şefliğine getirilen Muzaffer Sarısözen, ömrünün sonuna dek burada çalışmış ve Arşiv'in derleme ve tanzim işleriyle meşgul olmuştur" (Kaya, 2014:1).

Ankara Devlet Konservatuvarı tarafından derlenen yaklaşık 10000 adet halk ezgisi günümüzde TRT THM Repertuvarını oluşturmaktadır. TRT tarafından muhafaza edilen bu repertuvarın halen daha Türk halk müziğinin en önemli kaynağı olduğunu söylemek mümkündür.

1.3. Toplu Bağlama İcraları

"Erken Cumhuriyet dönemi müzik reform harekelerinde öne çıkan politikalar ve fikirler doğrultusunda Türk halk müziğinin öne çıkması, derleme çalışmalarıyla birlikte halk

müziğinin müstakil olarak bir oluşum sürecine girmesiyle başlayan süreçte; köy enstitüleri halkevleri konservatuvarlar ve radyo (TRT) gibi kurumlar ile Halil Bedii Yönetken, Mahmut Ragıp Gazimihal, Sadi Yaver Ataman, Muzaffer Sarısözen gibi derlemeci, müzikolog ve icracılar önemli rol oynamışlardır" (Kurubaş, 2020, s.43).

Radyo araçlarının gelişmesi ve radyo yayınlarının yaygınlaşması sonucunda radyoda yayınlanacak program içeriklerinin üretilmeye başladığı görülmektedir. Bu doğrultuda radyo aracılığıyla müzik içerikli programlar da ön plana çıkmıştır. 1940'lı yılların başında Muzaffer Sarısözen tarafından Yurttan Sesler Korosu'nun kurulduğu ve Ankara Devlet Konservatuvarı tarafından derlenmeye başlanan eserlerin bu koronun repertuvarını oluşturduğu bilinmektedir. Derlenen eserler Yurttan Sesler Korosu eşliğinde radyo yayınlarıyla halka duyurulmaya başlanmıştır. Koç'a göre (2016) "Resmi Türk halk müziğini oluşturma politikalarının dayandığı temel çerçevede, ulus devletin oluşum sürecindeki yeni ulusal kimlik yaratılmasında; ulusal kaynaştırma projesinin kurumsal anlamda önemli kırılma noktalarından biri "Radyo" çatısı altında başlayan halk müziği yayınları ve sonrasında bu yayınların yine radyo çatısı altında kurulan Yurttan Sesler topluluğuyla daha sistemli bir hale getirilerek devam etmesidir. "Modernleşmenin ve Cumhuriyetçi yorumun uygulanmasında en ön safta yerini alan radyonun 1927 yılında yayına başlaması, hayatın her alanında olduğu gibi THM' de de bir dönüm noktasını oluşturmuş ve bu müziğin yurt sathına yayılmasında önemli bir rol üstlenmiştir" (s.114).

Yurttan Sesler Korosunda ilk çalgı topluluğunun bağlamalardan meydana geldiği görülmektedir. Bağlamaya eşlik olarak sadece ritim saz kullanılmıştır. "Yurttan Sesler Korosu'nun icralarına uzun yıllar eşlik eden tek saz bağlama olmuştur. Bağlama düzenleri içerisinde "bozuk düzen" ya da "kara Millî Folklor, 2012, Yıl 24, Sayı 96 http://www.millifolklor.com 89 düzen" olarak ifade edilen alt tel "la", orta tel "re" ve üst tel "sol" şeklinde akort edilen koronun çalgıları, bozuk düzenin radyo dışına taşınmasında etkili olmuştur" (Alpyıldız, 2012:88-89).

Yurdun dört bir yanından derlenen eserlerin ilk etapta sadece bağlamalarla icra edildiği görülmektedir. Bu durumun icra bakımından bağlamaya önemli katkı sağladığı söylenebilir. Birbirinden farklı yörelerin yöresel icra karakteristiklerinin bağlamayla yansıtılmaya çalışılması zamanla bağlamada yeni icra tarzlarının kalıplaşmasında etkin rol oynamıştır. "Koroya uzun yıllar eşlik eden bağlama icralarında zaman içerisinde büyük bir gelişme görülmüş; ilk zamanlar bütün tellere vurarak çalmanın meydana getirdiği birbirine karışmış seslerin çıkardığı tınılar, mızraplı çalımın ustaca uygulanır bir hale gelmesi sayesinde son bulmuştur. Yöresel ezgilerin otantik karakterinin yansıtılması için gösterilen özen, halk müziğinde "tavır" denilen çalma ve yorumlama tekniklerinin oluşturmuştur" (Alpyıldız, 2012:92).

Bunun yanı sıra öteden beri tek çalıp söyleme geleneği ile süregelmiş bağlamanın birden fazla bağlama ile aynı anda çalınmaya başlaması, bağlamalar arasında icra birlikteliğinin sağlamasını gerekli kılmıştır. "Toplu bağlama çalma o dönemlerde bu topluluğun ortaya koyduğu bir projenin bir parçasıdır ve daha sonraki dönemde kendi geleneğini oluşturmuştur" (Yamak Coşkun, 2006:23-24). Pelikoğlu, Yurttan Sesler Topluluğunun kurulmasının, tek kişilik çalma/söyleme -ozanlık geleneği- yerine toplulukların (toplu icranın) ve kurumsallığın benimsenmesi açısından önemli bir gelişme olduğunu belirtmiştir (Pelikoğlu, 2012:13).

Bağlamada icra birlikteliğinin sağlanmak istenmesinin belirli bir icra biçiminin ortaya konulmasına zemin hazırladığını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda bağlama icrasının usta-çırak ilişkisiyle öğretilmesine nazaran metodolojik çalışmalarla öğretilmeye başladığı görülmektedir. Bu yaklaşımla birlikte günümüze kadar bağlama öğretimine yönelik birçok metot yazıldığı görülmektedir. Ersoy (2007), basılmış olan bağlama metotlarını tarihsel süreç içerisinde iki evre içinde değerlendirmiştir; "ilk evre içinde değerlendirilmiş metotlar; bağlama çalgısının öğretilmesi yerine ağırlıklı olarak folklor ve Türk halk müziği tanımlarının öne çıktığı çalışmalardır. Bilinen ilk bağlama metodu yazarı İbrahim Sarıçiftçi (1965) ile başlayan bu anlayış, Veli Asan (1979), Şemsi Yastıman (1981), Şevki Boz (1983), Veli Nartürker (1983) gibi kişilerce sürdürülmüştür… Bu evreye ait metotlarda homojen bir yapının olduğu, tüm metotların birbirinin tekrarı olduğu söylenebilir. İkinci evredeki metotlar için dinamik bir süreçten, "nota" ve müzikal kavram kullanma açısından (görece) gelişmeye yönelik bir eğilimden söz edebiliriz. Bu metotlar, kısaca bahsedilen folklor ve Türk halk müziği bilgilerinin yanında, notanın tanıtımı, bağlamanın tarihçesi, formları, ve çalgıya ilişkin "düzen", "tavır" gibi bazı kavramların açıklandığı çalışmalardır. Ayrıca metotların son bölümlerinde Türk halk müziği dizileri, Türk sanat müziği makamları hakkında bilgilendirmeler yapılır" (s. 9).

2. ARAŞTIRMANIN MODELİ

2.1. Amaç ve Önem

Bu araştırma, bağlama icrasının öğrenilmesi ve öğretilmesi sürecinde yaşanan problemleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın, bağlama icrasının öğrenilmesi ve öğretilmesi sürecinde yaşanan problemleri tespit etmesi bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir.

2.2. Yöntem

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. "Tarama, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır" (Karasar, 2018:109). Bağlama icrasının öğrenilmesi ve öğretilmesi sürecinde yaşanan problemleri tespit etmeye yöneliktir. Kaynak taraması ve konuya yönelik durumun tespiti aşaması betimsel bir yaklaşım ile ele alınmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Usta-Çırak İlişkisi

"Usta-çırak ilişkisi ile sürdürülen müzik öğretimi/öğreniminde ustanın çaldığı ezgiler çırak tarafından hem görsel hem de duysal olarak algılanarak hafızaya alınmakta ve tekrar/taklit yolu ile icra edilmektedir. Türk müziğinin icrasında önemli bir yere sahip olan üslup/tavırlardaki ince detaylar göz önünde bulundurulduğunda, meşk yöntemi ve usta-çırak ilişkili öğretim/öğrenimin bu müzik türünün doğru bir şekilde aktarımındaki yeri ve önemi anlaşılmaktadır" (Haşhaş, 2016, s.37). Usta-çırak ilişkisi, geçmişten günümüze Türk halk müziğinin ve çalgılarının öğretilerek gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli rol oynamıştır. 20. yüzyıla kadar Türk halk müziği geleneğinde usta kişilerin çırak yetiştirme, çırak olacak kişilerin de kendilerine bir usta arama çabaları çoğunlukla görülen bir durumdur. Dolayısıyla Türk halk müziği içerisinde usta olan kişilerin kimlerden etkilendiği veya kimleri etkilediği

bunun yanı sıra kim tarafından yetiştirildiği veya kimleri yetiştirdiği kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Bu durumun gelişmesinde çırak olan kişilerin hem ustalarını her fırsatta anması hem de ustalarını taklit etmesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.1. Usta-Çırak İlişkisinde Görülen Farklılıklar

Usta-çırak ilişkisinde her usta kendi çırağını yetiştirmektedir. Bunun yanı sıra çıraklar da bir veya birden fazla ustaya çırak olabilmektedir. Neticede birbirinden farklı üslup ve tarzlara sahip olan ustalar kendilerine has öğretilerini çıraklarına aktarmaktadır. Çıraklar ise hangi usta tarafından eğitilmişse o ustanın üslup ve tarzını kendi kişisel becerileriyle yoğurarak kendi üslup ve tarzını geliştirmektedir. Bunun sonucu olarak farklı ustalar ve farklı ustaların çırakları arasında üslup ve tarz bakımından farklılıkların meydana geldiği görülmektedir. Bu farklılıklar toplu bağlama icralarında daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Usta-çırak ilişkisinde birbirinden bağımsız bir şekilde gelişen farklı öğrenim ve öğretim şekillerinin sonucunda bağlamada tutuş ve oturuş pozisyonlarından icracıların icra biçimlerine kadar birçok alanda farklılıkların olduğunu söylemek mümkündür. Güray'a göre (2017) "halk müziği geleneğinin 'köklerle irtibat' halindeki değişiminin temel sebebi 'usta icracıların' kendi kişisel üsluplarını da içeren yön tercihleridir. Bu yön tercihleri toplumsal bellekte kalıcı izler bırakmış ve zaman içinde bu usta icracıların üreticilerin halk müziği kültürünün 'ortak müzik kalıpları' üzerindeki tasarrufları zaman içinde kendi bireysel üslupları çerçevesinde belirginleşen icracılık hatta bestecilik ekollerinin oluşmasını sağlamıştır (s.56-57).

3.2. Bağlama Metotları

Günümüze kadar bağlama öğretimine yönelik yazılmış toplam 51 adet bağlama metodu tespit edilmiştir. Bu metotların 39 tanesi bağlama düzenine yönelik olup diğer 12 tanesi de bozuk düzene yönelik yazılmıştır.

Kısa Sap Bağlama Metotları

- Bağlama Düzeni Bağlama Metodu (Doğan ELMALI)
- Bağlama Metodu Repertuarı (Doğan ELMALI)
- Bağlama Metodu (Mansur BİLDİK)
- Tel Tel Bağlama (Can KARAHAN)
- Perde Perde Bağlama (Can KARAHAN)
- Telden Dile Bağlama Metodu (Aydın ÇAĞLAK)
- Bağlama Metodu (Arif SAĞ, Erdal ERZİNCAN)
- Bağlama Metodu (Hakkı ŞİMŞEK)
- Bağlama Metodu (BÜLENT Kılıçaslan)
- Bağlama Metodu (M. Aydın ATALAY, Yaşar Kemal ALİM)
- Bağlama Öğretiminde Yeni Bir Yöntem (Can KARAHAN)
- Çocuklar İçin Bağlama Metodu (Hakan ÇAKMAK)
- Kısa Sap Bağlama Metodu (Ahmet TEKİN, Emine TEKİN)
- Çöğür Metodu (T. Hakkı KARAHASAN)
- Kısa Sap Bağlama Metodu (Volkan KONYA)
- Bağlama Metodu (Turabi DEĞERLİ)
- Bağlama Düzeni Metodu (Ahmet SAÇAN)
- Kısa Sap Bağlama Metodu (Mehmet SAÇAN)
- Temel Bağlama Eğitimi (Yusuf Kemal ZULAL)

- Kısa Sap Bağlama Düzeni Metodu (Zakir ARAFAT)
- Bağlama Düzeni Metodu (Zeynel SÖNMEZ)
- Bağlama Metodu (Ali Kazım AKDAĞ)
- Kısa Saplı Bağlama Metodu (Uğur KAVÇI)
- Bağlama Metodu (Kenan DURUL)
- Modern Bağlama Metodu (Hakan AKMAZ)
- Temel Bağlama Eğitimi (Cemalettin KALENDER, Levent KESKİN)
- Bağlama 1 (Zeki Çağlar NAMLI)
- Kısa Sap Bağlama Metot Kitabı (Murat EROL)
- Bağlama Öğretim Metodu (Sabri YENER)
- Bağlama Metodu (Şinasi ÖZEL)
- Pratik Bağlama Metodu (Veli NARTÜRKER)
- Yeni Bağlama Metodu (Bahattin TURAN)
- Bağlama Metodu (Murat SİNCER)
- Türk Halk Musikisi Bağlama Metodu (Kadir ACAR)
- Müzik Eğitimi ve Bağlama Metodu (Sadık ZİYPAK)
- Bağlama Metodu (Salih ŞAHİN)
- Bağlama Metodu (Ahmet GÜNDAY)
- Bağlama Düzeni Metodu (Kemal KAPLAN)
- Büyük Bağlama Metodu (Güray TAPTIK)

Uzun Sap Bağlama Metotları

- Uzun Sap Bağlama Metodu (Bozuk Düzen) (Sinan HAŞHAŞ)
- Kara Düzen Bağlama Metodu (Doğan ELMALI)
- Uzun ve Kısa Sap Bağlama Metodu (Levent KESKİN, Cemalettin KALENDER)
- Pozisyonlarla Uzun Sap Bağlama Metodu (M. Aydın ATALAY)
- Kara Düzende Bağlama Eğitimi (Ahmet SAÇAN)
- Bağlama Öğrenim ve Eğitim Metodu (Mehmet SAÇAN)
- Bağlama Eğitimi Yöntem ve Teknikleri (Savaş EKİCİ)
- Yeni Bağlama Metodu Pratik Kara Düzen (T. Hakkı KARAHASAN)
- Bozuk Düzen Metodu 2 (Zeynel SÖNMEZ)
- Uzun Sap Bağlama Metot Kitabı (Murat EROL)
- Ezgilerimiz ve Tavırları ile Notalı Bağlama Metodu (Cem Celal HOŞ)
- Uzun Sap Bağlama Metodu (İsmail BARKAN) (Göktaş, 2020, s. 84)

3.2.1. Bağlama Metotlarında Görülen Farklılıklar

Günümüzde bağlamaya yönelik yazılmış birçok metot bulunmaktadır. Bu metotlar incelendiğinde içerik bakımından pek çok konuda birbirinden bağımsız bir şekilde hazırlandıkları ve farklı oldukları göze çarpmaktadır. Güler'e göre "Bağlamanın metotlaşma süreci incelendiğinde metotlar arasında bir standardın olmadığı açıkça görülmektedir. Geçmişten günümüze metotlaşma anlamında değişen, gelişen bağlama literatürünün, halen daha gelişimini tamamlamamış olduğunu söylemek mümkündür" (Güler, 2021, s.30). Bu durumun meydana gelmesinde bağlamaya yönelik metodoloji çalışmalarının olgunlaşmamış

süreç içerisinde gerçekleştirilmeye başlamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Özdek'e göre "Çalgı eğitiminde metodoloji uzun süreçlerin ve denemelerin bir sonucu olarak olgunlaşmaktadır. Halk müziği çalgılarımızda ise zaten Batı müziği çalgılarına göre geç başlayan akademik süreç metodolojik çalışmalara da olumsuz yansımış ve yazılı materyal olarak kullanılacak sorunsuz bir literatürün oluşması gecikmiştir" (Özdek, 2015, s.36). Bağlama metotlarında en belirgin farklılıklar; terminoloji, transkripsiyon ve öğretim modeli farklılıkları olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra metot kitabının nasıl olması gerektiği konularında da karmaşıklıkların olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin; albüm şeklinde hazırlanan bir kitabın metot olarak öne sürülmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

Terminoloji Farklılıkları

Bağlama metotları incelendiğinde terminolojik açıdan farklılıkların olduğu görülmektedir. Kullanılan farklı adlandırmaların metotlar arasındaki standartlaşmayı engelleyen en önemli faktörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Güler'e göre; "Metotlar incelendiğinde legato/boğumlama/boğma/çarpma/vurma/çekme, süsleme/vibrasyon/parmak trili/titretme, takma tezene, kaydırma (glissando) ve tarama tezene/tremolo gibi icra tekniklerinin hem gösteriminde hem de terminolojisinde bir standardın olmadığı görülmektedir" (Güler, 2021, s.41).

Transkripsiyon Farklılıkları

Bağlama metotlarında görülen en belirgin farklılıklardan biri de transkripsiyon farklılıklarıdır. Bağlamadaki icra tekniklerinin gösteriminde kullanılan işaret ve simgelerin çoğu metotta farklı kullanıldığı görülmektedir. Terminoloji farklılıklarında olduğu gibi transkripsiyon farklılıklarının da metotlar arasındaki standartlaşmayı engelleyen en önemli faktörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Konuya yönelik Güler'in tespitleri şu şekildedir;

Temel İcra Tekniklerindeki Transkripsiyon Farklılıkları

	Terminoloji	Sembol
Temel İcra Teknikleri	Legato/Boğumlama/Boğma/Çarpma/Vurma/Çekme	
	Süsleme/Vibrasyon/Parmak Trili/Titretme	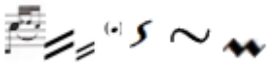
	Takma Tezene	
	Kaydırma (Glissando)	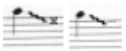
	Tarama Tezene/Tremolo	

Tabloda görüldüğü üzere Güler, bağlamadaki temel icra tekniklerinin bağlama metotlarındaki farklı kullanım şekillerini tespit etmiştir. Buna göre bağlama metotlarında legato/boğumlama/boğma/çarpma/vurma/çekme olarak farklı adlandırmalarla öne çıkan icra tekniğinin 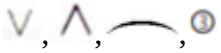 ve sembolleriyle, süsleme/vibrasyon/parmak trili/titretme

olarak farklı adlandırmalarla öne çıkan icra tekniğinin 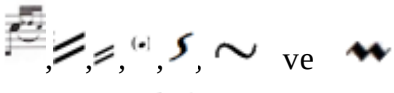 sembolleriyle, takma tezene olarak adlandırılan icra tekniğinin 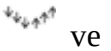 ve sembolleriyle, kaydırma (glissando) olarak farklı adlandırmalarla öne çıkan icra tekniğinin ve sembolleriyle ve tarama tezene/tremolo olarak farklı adlandırmalarla öne çıkan icra tekniğinin de ve sembolleriyle gösterildiği görülmektedir. Güler'e göre mızrap(tezene) vuruş yönleri, parmak numarası gösterimi, tel gurubu gösterimi ve karar sesi gösterimi gibi diğer transkripsiyon farklılıkları ise şu şekildedir;

Diğer Transkripsiyon Farklılıkları

İşaret ve Simgeler					
Mızrap (Tezene) Vuruş Yönleri Gösterimi	↓ ↑	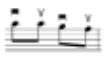	⊥ T	V Λ	
Parmak Numarası Gösterimi					
Tel Grubu Gösterimi		① ② ③	"Üst: Ü Orta: O Alt:A"		
Karar Sesi Gösterimi				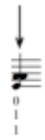	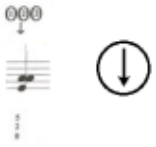

Öğretim Modeli (İzlenecek Yol) Farklılıkları

Bağlama metotlarındaki bir diğer farklılık ise öğretim modellerinde öne çıkmaktadır. Bağlama metotları incelendiğinde birçoğunun farklı öğretim biçimine sahip olduğu görülmektedir. Kimi metotta tartım kalıpları üzerine odaklı bir öğretim modeli benimsenirken kimi metotta geleneksel tezene tavırları üzerine odaklı bir öğretim modeli benimsenmektedir. Bunun yanı sıra bağlamadaki seviye durumuna odaklı öğretim modellerinin de benimsendiği görülmektedir. Ayrıca etüt vb. çalışmaların da bazı metotlarda olduğu bazılarında olmadığı, olanların ise yine birbiri arasında seviye ve pozisyonlandırma bakımından farklılık gösterdiği söylenebilir. Tüm bu farklılıklar bağlama metotlarında ortak öğretim modelinin gelişmesinde engelleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağlama metotlarında ortak öğretim modelinin olmamasının eğitim öğretim aşamasında da birçok probleme sebep olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, aynı kurumda çalışan ve farklı metotlarla eğitim veren iki eğitimci arasında bile ayrımcılık oluşturmaktadır. Dolayısıyla öğrenim gören öğrenciler de bağlama öğrenimine yönelik farklı bakış açılarına göre eğitim almaktadır.

Metot-Albüm Karmaşası

Bağlama metodu denince akla bağlamada icra tekniklerinin öğretildiği ve bunu olabilecek en akılcı ve çözümcü bir şekilde yapılması gerektiği gelmektedir. Bağlama metotları ele alındığında bazı metotlarda bu şekilde yaklaşımların olduğu görülse de bazılarında ise bir metotta olması gereken öğretim unsurlarının yer almadığı görülmektedir. Bu tür çalışmalar

daha çok bir albüm çalışması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani sadece çeşitli repertuvarlardan rastgele seçilen eserlerin bir araya toplandığı görülmektedir.

4. SONUÇ

- Usta-çırak ilişkisinde farklı ustalar ve farklı ustaların çırakları arasında üslup ve tarz bakımından farklılıkların meydana geldiği,
- Usta-çırak ilişkisinde birbirinden bağımsız bir şekilde gelişen farklı öğrenim ve öğretim şekillerinin sonucunda bağlamada tutuş ve oturuş pozisyonlarından icracıların icra biçimlerine kadar birçok alanda farklılıkların meydana geldiği,
- Tüm bu farklılıkların toplu bağlama icralarında birtakım probleme yol açtığı,
- Bağlama eğitimine yönelik birçok metot kitabının mevcut olduğu,
- Mevcut metotların içerik bakımından birbirinden farklı olduğu,
- Bağlama metotlarında legato/boğumlama/boğma/çarpma/vurma/çekme, süsleme/vibrasyon/parmak trili/titretme, takma tezene, kaydırma (glissando) ve tarama tezene/tremolo gibi farklı adlandırmaların olduğu,
- 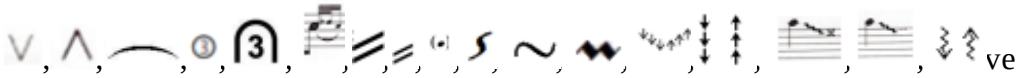 ve şeklinde farklı sembollerin kullanıldığı,
- Mızrap(tezene) vuruş yönleri, parmak numarası gösterimi, tel gurubu gösterimi ve karar sesi gösterimlerinin bağlama metotlarında farklılıklar taşıdığı,
- Bağlama metotlarının birçoğunun farklı öğretim biçimine sahip olduğu,
- Bağlama metodu olarak öne sürülen çalışmaların bazısının albüm kitabı olduğu,
- Metotlar arasındaki farklılık ve çeşitliliğin ortak bir yaklaşım belirlenmesine yeterli imkânı sunmadığı,
- Bağlama icrasının öğretilmesine yönelik standartlaşmanın yeterince sağlanamadığı,
- Bağlama öğrenmek isteyen bireylerin bu nedenlerle kafa karışıklığı yaşadığı,
- Aynı eğitim kurumlarında dahi farklı öğretim yaklaşılmaları ile karşılaşıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bağlama Türk halk çalgıları arasında en önemli çalgılar arasında yer almaktadır. Ayrıca bağlamanın hemen hemen her yörenin icrasında kullanılması bağlamayı en önemli eşlik çalgısı konumuna getirmektedir. Bu durum bağlamanın yaygınlaşmasında önemli bir role sahiptir. Bunun sonucu olarak Türk halk çalgıları arasında en çok bağlamaya yönelik metodolojik çalışmaların yapıldığını söylemek mümkündür. Ancak bağlamaya yönelik yazılan metotların birçok yönden farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Yaşanan problemlerin çözümüne yönelik ortak bir bağlama öğretim metodunun geliştirilmesi ve benimsenmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda geliştirilecek bağlama öğretim metodunun ulusal ölçekte kabul görmesi için önde gelen bağlama icracılarının/ustalarının/eğitimcilerinin ortak görüşlerinin alınması gerekmektedir. Ya da hali hazırda bağlama icracılarının/ustalarının/eğitimcilerinin ortak görüşünü yansıtan bir bağlama metodu varsa bu metodun temel alınması gerektiği düşünülmektedir. Türk halk müziğinin genel yapısı itibariyle bağlama öğretiminde de genel bir standartlaşmadan bahsetmek mümkün değildir. Ancak ulusal ölçekte temel bir standart öğretim modelinin olması gerektiği ve herkesin bu modeli baz alması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Alpyıldız, E. (2012). *Yerelden Ulusala Taşınan Müzik Belleği Ve Yurttan Sesler. Milli Folklor, 24*(96).

Balkılıç, Ö. (2015). Temiz ve Soylu Türküler Söyleyelim – Türkiye'de Milli Kimlik İnşasında Halk Müziği. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

COŞKUN YAMAK, Sevim (2006), "Türk Halk Müziğinde Oluşturulan Geleneksel ve Modern Çalgı Topluluklarının Yapısal Analizi, (Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Anasanat Dalı, İstanbul.

D.D., (1927). Dârülelhân Derlemeleri: Anadolu Halk Şarkıları. Defter: 5, Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul. (Url). D.D., (1927).

Dârülelhân Derlemeleri: Anadolu Halk Şarkıları. Defter: 5.1, Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul. (Url). D.D., (1928).

Darülelhan Derlemeleri: Anadolu Halk Şarkıları. Defter: 7, Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul. (Url). D.D., (1928).

Dârülelhân Derlemeleri: Anadolu Halk Şarkıları. Defter: 6, Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul. (Url). D.D., (1928).

Dârülelhân Derlemeleri: Anadolu Halk Şarkıları. Defter: 6.1, Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul. (Url). D.D., (1928).

Dârülelhân Derlemeleri: Anadolu Halk Şarkıları. Defter: 7.1, Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul. (Url).

Darü'l Elhan Mecmuası., (1 Şubat H.1340). Sene: 1, Numara: 1, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul

Demirsipahi, C. (1975). Türk Halk Oyunları. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Özdek, A. (2015). Bağlama Öğretimine Dönük Basılı Materyallerde Görece Notasyona İlişkin Bilgi ve Uyarılar. I. Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırma Günleri (s. 36- 54), 8-10 Nisan, Sivas.

Ersoy, İ. (2007). Türkiye'de Uluslaşma Sürecinde Bir Simge Olarak "Bağlama". Uluslararası Halk Müziğinde Çalgılar Sempozyumu. Kocaeli.

Göktaş, U. (2020). *Bağlama İcrasındaki Çeşitliliğe Yönelik Tespitler*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Güler, E. (2021). *Bağlama Öğretiminde Kullanılan Metotlardaki Transkripsiyon Farklılıklarının İncelenmesi, Değerlendirilmesi ve Model Önerisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Güray, C. (2017). Bin Yılın Mirası: Makamı Var Eden Döngü-Edvar Geleneği. (2. Baskı). İstanbul: Pan Yayıncılık.

Haşhaş, S. (2016). "Bağlama Öğretimi/Öğreniminde Geçmişten Günümüze Usta-Çırak İlişkisi" İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı: 2, Basım Tarihi: 2016, Malatya.

Karasar, N. (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kaya, C.V. (2014). Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Halk Müziği Alan Araştırmaları Kataloğu. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Koç, A. (2016). "Teknolojik Gelişmeler ve Sosyokültürel Değişimler Sarmalında Günümüzde Bağlam İcracılığı" [Bildiri] Adnan Koç (Ed.). 1. Uluslararası Nida Tüfekçi

Bağlama Sempozyum Bildirileri, 09-13 Nisan 2012, (s.212-223). İstanbul: İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Yayınları.

Kurnaz, C. (2003), "Eski Türk Edebiyatı" Ankara: Bizim Büro Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.

Kurubaş, B. (2020). *Geçmişten Günümüze Bağlama İcracılığı ve Bağlama İcrasının Değişim Süreci.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

Paçacı, G., (1999). Cumhuriyetin Sesleri. Cumhuriyetin Sesli Serüveni, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Parlak, E. (2000). Türkiye'de El ile (Şelpe) Bağlama Çalma Geleneği ve Çalış Teknikleri. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Şenel, S. (2000). Bela Bartók'un Türk Halk Müziği Çalışmaları İçindeki Yeri. Pan Yayıncılık, İstanbul.

Tuna, K. (2001), "Erzurum Türküleri ve Nazariyatı" Ankara: Semih Ofset Matbaacılık Ltd. şti.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi-7. Cilt, İstanbul: Dergâh yayınları.

BEDENSEL ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN KATILDIKLARI DOĞA EĞİTİMLERİNİN KALICILIĞININ BELİRLENMESİ

DETERMINING THE PERMANENTITY OF NATURE EDUCATIONS ATTENDED BY STUDENTS WITH PHYSICAL DISABLED

Öğr. Gör Hüseyin GÖKTAŞ
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Atabey MYO
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü, Atabey, Isparta.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-5110-7025
Doç. Dr. Emre KUZUGÜDENLİ
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yenişarbademli MYO
Ormancılık Bölümü, Yenişarbademli, Isparta.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2513-6070

Özet

Doğa insanı motive eden, rehabilite eden, psikolojik ve fizyolojik olarak iyileşmesine katkı sağlayan önemli faktörlerden birisidir. Doğanın bu özelliğinden dolayı insanlar doğal alanlara rağbet göstermektedir. Bu alanlarda çeşitli eğitimler verilerek insanlar doğayı yaparak ve yaşayarak öğrenme metodu ile öğrenmişlerdir.

Toplumun önemli bir kesimini oluşturan engelli bireyler içinde doğa şüphesiz en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Bu kişilerinde toplumun diğer kesimi gibi doğal alanlara gitme ve doğada eğitim alma hakları vardır. Gerçekleştirilen bu çalışmada bedensel engelli öğrencilere doğa eğitimi verilmesi ve verilen eğitimin kalıcılığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Katılımcılar Türkiye genelinde lise düzeyinde eğitim veren okullardan seçilmiştir. Toplam 30 bedensel engelli öğrenci eğitim almıştır. Eğitimler kendi alanlarında uzman ve deneyimli akademisyenler tarafından Isparta'da gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler 7 gün boyunca Isparta yer alan doğal alanlarda (Yazılı Kanyon Tabiat Parkı, Kovada Gölü Milli Parkı, Eğirdir Gölü, Boyalı sulak alanı) ve Süleyman Demirel Üniversitesi'nde yer alan Entomoloji laboratuvarı, Herbaryum laboratuvarı, Yaban Hayatı müzesi ve Fitopataloji laboratuvarında eğitim almışlardır.

Öğrencilerin eğitimlerden edindikleri bilgilerin kalıcılığını belirlemek için öntest ve sontest verileri kullanılmıştır. Elde edilen veriler non-parametrik testlerden Wilcoxon işaretli sıralar testi yardımıyla analiz edilmiştir.

İstatistiki analiz sonucunda 19 etkinlikten 16 tanesinin (Doğa, kamp tekniği, Sulak alan, Böcekle alemi, Uzay ve Gökyüzü, Orman yetiştirme, Korunan alan, Milli park, Yaban hayatı, Peyzaj, Jeoloji, Bitkiler alemi, Ekoloji, Ebru yapımı, Seramik yapımı ve Tişört boyama) kalıcı olduğu 3 tanesinin (Binicilik, Yüzme ve Doğa fotoğrafçılığı) ise kalıcı olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Doğa eğitimi, Kalıcılık, Bedensel engelli öğrenci

Abstract

Nature is one of the important factors that motivates people, rehabilitates them, and contributes to their psychological and physiological recovery. Because of this feature of nature,

people are in demand for natural areas. By giving various trainings in these areas, people learned nature by learning by doing and living.

Nature is undoubtedly one of the most important factors among the disabled individuals who constitute an important part of the society. These people, like other parts of society, have the right to go to natural areas and attend education in nature. In this study, it was aimed to provide nature education to physically disabled students and to determine the permanence of the education.

Participants were selected from schools that provide high school education throughout Turkey. A total of 30 physically disabled students got education. The trainings were carried out in Isparta by academics who are experts and experienced in their fields. Students get training in the natural areas of Isparta (Yazılı Canyon Nature Park, Kovada Lake National Park, Eğirdir Lake, Boyalı wetland) and in the Entomology laboratory, Herbarium laboratory, Wildlife museum and Phytopathology laboratory at Süleyman Demirel University for 7 days.

Pretest and posttest data were used to determine the permanence of the knowledge acquired by the students from the trainings. The obtained data were analyzed with the help of Wilcoxon signed-rank test, which is one of the non-parametric tests.

As a result of the statistical analysis, 16 of the 19 activities (Nature, camping technique, Wetland, Insect species, Space and Sky, Forest cultivation, Protected area, National park, Wildlife, Landscape, Geology, Plant species, Ecology, Marbling, Ceramic making and It has been determined that 3 of them (Riding, Swimming and Nature photography) are not permanent.

Keywords: Nature education, Permanentity, Students by Physical Disabled

GİRİŞ

Engelli, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecede kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gerekliliklerine uyamama durumu olup korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetine ihtiyacı olan kişi olarak tanımlanmaktadır (Meb, 2008). Ülkemizde Ulusal Özürlüler Veri Tabanında kayıtlı olan kişilerin % 8,4'ü görme, % 5,9'u işitme, % 0,2'si dil ve konuşma engeli, % 8,8'i ortopedik, % 29,2'si zihinsel, % 3,9'u ruhsal ve duygusal, % 25,6'sı süreğen hastalık ve % 18'i çoklu engellilik grubundadır (TÜİK, 2022).

Fiziksel ya da ortopedik engelliler olarak da isimlendirilen bedensel engelliler, doğum öncesinde, doğum esnasında ya da sonrasındaki dönemlerde iskelet, kas ve sinir sistemindeki bozukluklar neticesinde bedensel yeteneklerinin farklı derecelerde kaybetmesinden dolayı günlük gereksinimlerini karşılamada sıkıntılar yaşamaktadırlar (Artar ve Karabacakoğlu, 2003).

Bedensel engellilerin birçoğu, yardımcı yürüme araçlarını kullanarak (tekerlekli sandalye, koltuk değneği vb.) dışarı çıkmaktadırlar. Bedensel engellilerin evden dışarı çıktıklarında gidebilecekleri yerlerin kısıtlı olmasından dolayı, doğayı ve doğal alanları görmeleri oldukça güçleşmektedir. Doğada yapılan eğitimler sayesinde, şehrin stresli yaşamı içerisinden uzaklaşarak, engelli bireylerin doğada geçirdiği vaktin artırılması, psikolojik açıdan daha iyi hissetmeleri, varsa davranışsal problemlerin azalmasına katkı sağlanması, doğayı keşfetmeleri hedeflenmektedir.

Türkiye'de doğa eğitiminin engelli bireyler üzerindeki etkilerinin araştırıldığı birçok çalışma gerçekleştirilmiştir (Gülcü vd, 2013; Kuzugüdenli vd., 2015; Kaya ve Kuzugüdenli, 2015; Kuzugüdenli ve Kılıç, 2015; Kaya ve Kuzugüdenli, 2016; Kuzugüdenli ve Kaya, 2016; Kuzugüdenli vd., 2017a; Kuzugüdenli vd., 2017b; Ünal vd., 2018a; Kuzugüdenli vd., 2018a; Kuzugüdenli vd., 2018b; Kuzugüdenli ve Kaya, 2019a; Kaya, 2020b; Kuzugüdenli ve Kaya, 2020a). Ancak bu eğitimlerin kalıcılığı ile ilgili çalışmalar son derece azdır.

Eğitimlerin kalıcılığının belirlenmesi etkinliklerin performansını belirlemede en önemli faktörlerden birisidir. Bu çalışma bedensel engelli öğrencilere verilen doğa eğitiminin öğrenciler üzerindeki kalıcılığının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

MATERYAL VE METOT

Bu çalışma bedensel engelli öğrencilere verilen doğa eğitiminin öğrenciler üzerindeki kalıcılığının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Türkiye genelindeki lise düzeyinde eğitim veren okullardan 30 bedensel öğrenci seçilmiştir. Öğrenciler kız-erkek oranına dikkat edilerek ve bütün engel düzeylerini temsil edecek şekilde seçilmiştir. Ayrıca öğrencilere refakat etmek üzere 30 refakatçi de öğrencilerle beraber eğitimlere dahil edilmiştir. Öğrenci ve refakatçilerle birlikte toplam 60 kişi doğa eğitimine katılmıştır.

Eğitimler kendi alanlarında uzman ve deneyimli akademisyenler tarafından ve doğa eğitimi konusunda deneyimli akademik personeller tarafından Isparta'da gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler 7 gün boyunca Isparta yer alan doğal alanlarda (Yazılı Kanyon Tabiat Parkı, Kovada Gölü Milli Parkı, Eğirdir Gölü, Boyalı sulak alanı) ve Süleyman Demirel Üniversitesi'nde yer alan Entomoloji laboratuvarı, Herbaryum laboratuvarı, Yaban Hayatı müzesi ve Fitopataloji laboratuvarında eğitim almışlardır.

Eğitimlerde; Doğa, kamp tekniği, Sulak alan, Böcekle alemi, Uzay ve Gökyüzü, Orman yetiştirme, Korunan alan, Milli park, Doğa fotoğrafçılığı, Yaban hayatı, Peyzaj, Jeoloji, Bitkiler alemi, Ekoloji, Binicilik, Yüzme, Ebru yapımı, Seramik yapımı ve Tişört boyama etkinlikleri yer almıştır.

Doğa eğitiminin kalıcılığını belirlemek amacıyla etkinliğinin sonunda ve yaklaşık 1 yıl sonra öntest ve sontest uygulanmıştır.

Geliştirilen öntest ve sontest ölçme aracı olarak kullanılmış, elde edilen verilerden gruplar arası ortalamalar arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu araştırmada kalıcılık testi tek bir gruba uygulanmıştır. Öntest ve sontest puanlarının dağılımının normalliği test edilmiştir. Dağılımın normal olmaması ve verilerin ordinal olması nedeniyle verilerin analizinde parametrik olmayan bir yöntem seçilmiştir. Bu amaçla ilişkili iki ölçüm setine ait fark puanlarının yönünü ve miktarını dikkate alan ve bağımlı 2 ölçüm setine ait elde edilen puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test eden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2009).

BULGULAR

Bedensel engelli gençlerin katıldıkları doğa eğitimlerinin kalıcılığını belirlemek amacıyla Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde 19 etkinlikten 16 tanesinin (Doğa, kamp tekniği, Sulak alan, Böcekle alemi, Uzay ve Gökyüzü, Orman yetiştirme, Korunan alan, Milli park, Yaban hayatı, Peyzaj, Jeoloji, Bitkiler alemi, Ekoloji, Ebru yapımı, Seramik yapımı ve Tişört boyama) kalıcılığının istatistiki olarak anlamlı

(p<0,001) olduğu 3 tanesinin (Binicilik, Yüzme ve Doğa fotoğrafçılığı) ise kalıcılığının istatistiki olarak anlamlı olmadığı (p>0,05) tespit edilmiştir.

Eğitim Konuları	**Z**	**P**	**Eğitim Konuları**	**Z**	**P**
Doğa bilgisi	-4,181	0,000	Peyzaj bilgisi	-2,725	0,006
Kamp tekniği bilgisi	-4,310	0,000	Jeoloji bilgisi	-4,307	0,000
Sulak alan bilgisi	-4,334	0,000	Bitki bilgisi	-3,834	0,000
Böcek bilgisi	-4,271	0,000	Ekoloji bilgisi	-2,831	0,005
Gökyüzü bilgisi	-2,736	0,006	**Binicilik bilgisi**	**-0,639**	**0,482**
Orman yetiştirme bilgisi	-3,470	0,001	**Yüzme bilgisi**	**-1,134**	**0,257**
Korunan alan bilgisi	-3,795	0,000	Ebru bilgisi	-2,342	0,019
Milli park bilgisi	-3,949	0,000	Seramikçilik bilgisi	-3,189	0,001
Doğa fotoğrafçılığı bilgisi	**-0,745**	**0,456**	Tişört boyama bilgisi	-2,742	0,006
Yaban hayatı bilgisi	-3,693	0,000			

Tablo 1. Kalıcılığa ait öntest-sontest puanlarına ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma bedensel engelli öğrencilerin katılmış oldukları doğa eğitimlerinin kalıcılığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların eğitimlerden edindikleri bilgilerin kalıcılığını belirlemek için öntest ve sontest verileri kullanılmıştır. Elde edilen veriler parametrik olmayan testlerden Wilcoxon işaretli sıralar testi yardımıyla analiz edilmiştir.

İstatistiki analiz sonucunda 19 etkinlikten 16 tanesinin (Doğa, kamp tekniği, Sulak alan, Böcekle alemi, Uzay ve Gökyüzü, Orman yetiştirme, Korunan alan, Milli park, Yaban hayatı, Peyzaj, Jeoloji, Bitkiler alemi, Ekoloji, Ebru yapımı, Seramik yapımı ve Tişört boyama) kalıcı olduğu 3 tanesinin (Binicilik, Yüzme ve Doğa fotoğrafçılığı) ise kalıcı olmadığı tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar verilen eğitimin başarılı olduğunun bir göstergesidir. Katılımcıların bedensel engellerinin ağırlığından dolayı (Çoğu tekerlekli sandalyeli, koltuk değnekli vb.) özel ve yoğun fiziksel aktivite gerektiren binicilik ve yüzme gibi etkinliklerde başarılı olması beklenmemektedir. Bundan dolayı da yüzme ve binicilik etkinliğinin kalıcılığının düşük olduğu düşünülmektedir. Katılımcılardan bazılarının fiziksel engellerinden dolayı ellerini iyi kullanamaması ve çoğunun daha önce fotoğraf makinesi ile tecrübelerinin olmamasından dolayı etkinliğinin başarısı düşük çıkmıştır. Zira fotoğraf makinesine sahip kişiler ile daha önce hiç fotoğraf makinesi olmamış kişilerin fotoğrafçılığı öğrenme düzeyleri arasında fark vardır. Makine sahipleri doğa fotoğrafçılığı etkinliğinde aktarılan bilgileri daha iyi kavramakta ve hızlı bir şekilde öğrenirken daha önce fotoğraf makinesi olmayan öğrenciler etkinlikte zorlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Artar, Y., Karabacakoğlu, Ç. (2003). *Türkiye'de Özürlüler Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Konaklama Tesislerindeki Altyapı Olanaklarının Araştırılması*, (Özürlülerin Toplumsal Gelişimine Yönelik Proje), Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara.

Büyüköztürk, Ş. (2009). Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı. (7. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Gülcü, S., Kuzugüdenli, E., Şentürk, Ö., & Kılıç, A. F. (2013). "*Natural Areas Effect on Mentally Disabled Students*", 16th European Forum on Urban Forestry Conference Milano, Italy.

Kaya, C., & Kuzugüdenli, E. (2015). "*Doğada Yapılan Etkinliklerin İşitme Engelli Öğrenciler Üzerindeki Etkileri"*, 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Niğde.

Kaya, C., & Kuzugüdenli, E. (2016). "*Nature Themed Teaching Methods for Deaf Students"*, 5th Cyprus International Conferance On Educational Research.

Kaya, C. (2020b). The Relationship Between The Productivity Of Red Pine and Some Site Factors: The Example Of Dinar. Editör Tülay Gürsoy. Innovative Theories in Science and Environment. İKSAD Publishing. Ankara. ss: 89-104

Kuzugüdenli, E., Kılıç, A. F., & Kaya, C. (2015). "*Doğa Eğitiminin Bedensel Engelli Bireylerin Sosyal Gelişimine Etkisi"*, 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Niğde.

Kuzugüdenli, E., & Kılıç, A. F. (2015). "*Doğa Eğitiminin Ortopedik Engelli Bireyler Üzerindeki Etkisi"*. 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Niğde.

Kuzugüdenli, E., & Kaya, C. (2016). "*Problems and Solutions for Disabled Persons in Nature Education"*. 5th Cyprus International Conferance on Educational Research.

Kuzugüdenli, E., Göktaş, H., Kaya, C., & Kılıç, A. F. (2017a). "*Nature Education Teaching Techniques for Hearing Impaired People"*, International Journal of Research - Granthaalayah, 5(12), 298–301.

Kuzugüdenli, E., Muca, B., Kılıç, A. F., & Kaya, C. (2017b). Increasing the Personal-Social Development of the Disabled People with the Nature Themed Education Technique. ECOLOGY 2017 International Symposium, Kayseri

Kuzugüdenli, E., & Kaya, C. (2019a). "*Bedensel Engelli Öğrencilerin Doğa Eğitimi ile Kişisel-Sosyal Gelişimlerinin Analizi*", 30 Ağustos Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu.

Kuzugüdenli, E., & Kaya, C. (2020a). "*Some Suggestions For Activities In Nature For Dısabled Individuals*", Cukurova 5th International Scientific Researches Conference.

MEB (2008), Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Bedensel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı, Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu (Erişim Tarihi 30.05.2022) https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=ENGELL%C4%B0

Ünal, Y., Kaya, C., Kuzugüdenli, E., & Göktaş, H. (2018a). "*2007-2017 Yillari Arasında Isparta Yöresi Korunan Doğal Alanlarında Yürütülen Tübitak Destekli 4004 - Doğa Eğitimi ve Bilim Okulları Projelerinin Özellikleri*", UMTEB - 2. International Congress on Vocational and Technical Sciences, Batum.

Ünal, Y., Bayram, E., & Kaya, C. (2018b). "*A Research On Extınct Wild Mammal Anımal Species Affecting History and Culture Of Anatolia*", 3. Uluslararası Mardin Kültür ve Medeniyet Kongresi, Mardin.

PARADOKSAL ENERJİ TRILEMMASI AÇISINDAN UKRAYNA KRİZİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ASSESSING THE UKRAINIAN CONFLICTS VIA PARADOXICAL ENERGY TRILEMMA

Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL
İstanbul Teknik Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-6426-6850

Özet

Bu çalışmada, Ukrayna'nın enerji politik dengeler açısından yeri üzerinde durulmakta ve enerji politik bakımdan durumu incelenmektedir. Öte yandan, üç argümanlı bir yapının birbiriyle çelişen ve çatışan şartların oluşumu anlamına gelen paradoksal enerji trilemması açısından durumu ülkelerin başta enerji politik olmak siyasi ve güvenlik konularına yansıyan sonuçlar doğurmaktadır. Bu bakımdan, Ukrayna'nın özellikle paradoksal enerji trilemması bağlamında ülkenin durumu ve ilgili şartları açıklanmaktadır. Bu bağlamda paradoksal enerji trilemmasını oluşturan argümanlar Ukrayna açısından ayrı ayrı ele alınarak incelenmektedir. Fazla olarak, geliştirilmiş olan uluslararası enerji trilemması endeksi içinde Ukrayna'nın yeri ve yıllar içerisinde endeksteki yeri üzerinde durularak betimlenmekte ve yorumlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enerji Politikaları, Paradoksal Enerji Trilemması, Ukrayna

Abstract

In this study, the place of Ukraine in terms of energy political balances is emphasized and the situation in terms of energy politics is examined. On the other hand, in terms of the paradoxical energy trilemma, which means the formation of conflicting and conflicting conditions of a three-argument structure, the situation of the countries has consequences that are reflected in the political and security issues, especially the energy politics. In this regard, the situation and related circumstances of Ukraine are explained, especially in the context of the paradoxical energy trilemma. Therefore, the arguments constituting the paradoxical energy trilemma are examined separately from the Ukrainian point of view. In addition, Ukraine's place in the developed international energy trilemma index and its place in the index over the years are described and interpreted with emphasis.

Keywords Energy Politics, Paradoxical Energy Trilemma, Ukraine

Giriş

Bilindiği üzere, kendi içinde çatışan veya çelişen argümanlar paradoksu oluşturmaktadır. Bir başka deyişle paradoks, çelişki ve karşıtlıklar içeren aykırı düşünceyi ifade etmektedir. Trilemma ise birbiriyle ilişkisi olan üç argümanı ve aralarındaki bağlantıyı betimlemektedir. Paradoksal trilemma ise üç argümanlı bir yapının birbiriyle çelişen ve çatışan şartların oluşumu anlamına gelmektedir [1-4].

Öte yandan, üzerinde durulması gereken bir konu; "iş yapabilme kabiliyeti" olarak tanımlanan enerji olmaktadır. İş nitelemesiyle ifade edilen her eyleme ilişkin olarak enerji gerekli olduğundan enerji yadsınamaz öneme sahip olmaktadır.

Paradoksal Enerji Trilemması

Enerji politikalarına ilişkin olarak paradoksal üçlemeden (trilemma) bahsetmek mümkündür[7]. Paradoksal enerji üçlemesinin etmenleri; güvenlik, sürdürülebilirlik ve enerji teminidir. Bu üç hedefin beraberce sağlanabilmesi sorunlar oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, üçlü enerji açmazı olarak da ifade edilen enerji trilemması ile enerji politikaları için her birinin kendine has öne çıkan üç hedefe aynı anda ulaşılamayacağını betimlemektedir. Dolayısıyla paradoksal enerji üçlemesi veya trilemması ya da üçlü enerji açmazından bahsediliyor olmaktadır [5-6].

Enerji üretimi, enerji talebi ve enerji tüketimi konularını etkileyen söz konusu bu üç argümanın kendi aralarında paradoksal şartlara sahip olmaktadır Bu açıdan, enerji politikalarına ilişkin olarak paradoksal enerji trilemmasının olabilecek en iyi seçenek ve/veya seçeneklerle analiz edilmesi ve sonuca ulaştırılması tüm ülkeler için ileri derece önem arz etmektedir.

Paradoksal enerji trilemması için genellikle üçgen grafik çizilerek analize gidilmektedir. Bu konuya ilişkin olarak paradoksal enerji trilemması Şekil 1'de şematik biçimde görülmektedir. Çoğu kez enerji trilemması argümanlardan ikisi için hayli iyi olarak nitelenebilecek ortak payda oluşturulabilirken, üçüncü etmen göz ardı edilmiş olmaktadır. Üç argüman birlikte mükemmeliyetle sağlanmak istendiğinde sorunlu durumların oluştuğu gözlenmektedir. Kimi kez hiçbirinde başarı sağlanamamaktadır.

Enerji trilemması gösterimine ilişkin olarak çoğunlukla üçgen form kullanılmakla beraber, Şekil 1'deki gibi ortada boşluk bulunan bir formun kullanılması konunun daha iyi açıklanması yeğlenebilmektedir. Ortadaki bölgeye düşmek, hangi ülke olursa olsun orada önemli bir enerji açmazı oluşuyor anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, böyle bir ülke için enerji krizi ve daha da ağırlaşan şartlarla hedef ülke haline gelme ve/veya sıcak çatışma bölgesi durumuna düşmek anlamına gelebilmektedir. Bu bakımdan, ülkeler açısından paradoksal enerji trilemması ve oluşma şartları son derece önem arz etmekte olup, dünya konjüktürü içinde de göz önüne alınması gereken bir paradigmayı oluşturmaktadır.

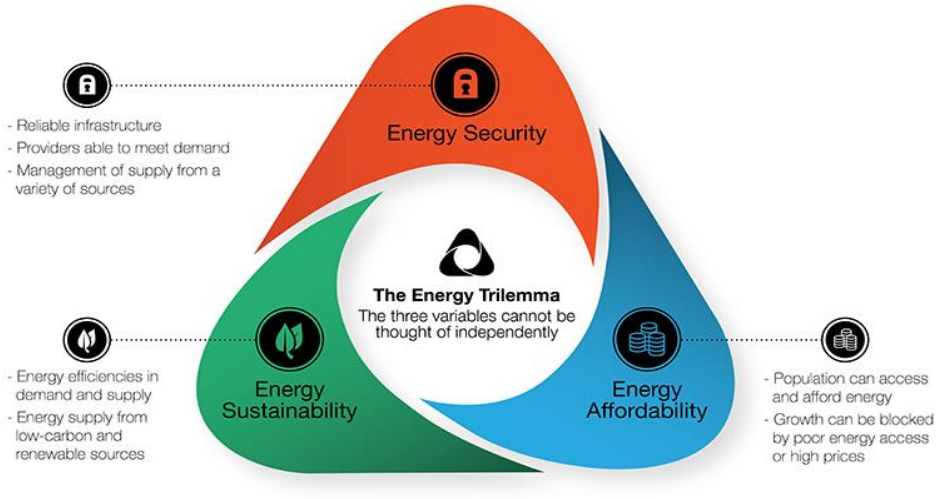

Şekil 1 Paradoksal Enerji Trilemması [7]

Paradoksal enerji üçlemesini oluşturan argümanlar, gerçekte geniş kapsamlı kavramları ifade etmektedir. Bu bağlamda söz konusu argümanları tek tek ele alıp incelemek yerinde olacaktır. Öncelikle "güvenlik" argümanı ile; enerji temin güvenliği için uygun güvenilir alt

yapı ve bağlantıların kurulması gerekmektedir. Yapılan bağlantılarla tedarikçilerin ülke enerji talebini sağlıyor olması gerekmektedir. Tüm bu yapılanma ve bağlantıların yedeklilik ilkesi bağlamında sağlanması elzem olmaktadır. Bir bütün olarak ifade etmek istenirse; enerji temin güvenliğinin, kuvvetli tedarik zincirinin yedeklilik ilkeleriyle sağlanıyor olmasını nitelenmektedir. Tabii ki burada tüm bu kompleks yapının ulusal güvenlikle de destek edilmesinin gerekliliğini de betimlemek gerekmektedir.

Konuyu daha somut şekilde belirtilirse; kesintisiz olarak kullanılabilen emre amade enerji kaynakları bir başka deyişle fosil yakıtlı (petrol, doğal gaz ve kömür) santrallar ile nükleer santrallarının yakıtları için bu koşuşun sağlanıyor olması elzem olmaktadır. Dolayısıyla fosil yakıtlar ile uranyuma ulaşmanın güvenilirlikle, yedeklilik ilkesiyle oluşturulan tedarik zinciri ile sağlanıyor olması ifade ediliyor olmaktadır.

İkinci argüman; kısaca erişim olarak ifade edilebilir. Bu konuyu iki açıdan ele almak yerinde olacaktır. İlk olarak enerjiye ve/veya enerji kaynaklarına erişimin toplumsal bağlamda başta ekonomiklikle sağlanıyor olmasını betimlemektedir. İkinci olarak ise fiyat politikasından enerji eksikliği yaşanmayacak şekilde enerji politikalarının geliştirilmesini nitelemektedir.

Bu argüman, özellikle söz konusu enerji kaynaklarının ülke dışından temin ediliyor olması durumunda farklı politikaların uygulanmasını gündeme getirmektedir. Enerji ekonomisi açısından bakıldığında ise enerjiye erişim; düşük maliyetle enerji teminini ve transportunu hedefler. Bir başka deyişle, genel ekonomi gereği olarak daha ucuz ve düşük riskli seçeneklere yönelmeyi ifade etmektedir. Oysa ekonomiklik, her zaman paradoksal enerji üçlemesinin diğer argümanları açısından uygunluk taşımayabilmektedir. Bu durum paradoksun oluşmasında, birçok kez bu argümanı öne çıkan argüman haline getirmektedir [9].

Son argüman ise, sürdürülebilirliktir. Enerji politikaları açısından sürdürülebilirlik; enerji santralarının enerji verimliliği ile arz ve talebin karşılanması devamlılıkla hayata geçiriliyor olmasını ifade etmektedir. Sürdürülebilirlik aynı zamanda; bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılamayı da içermektedir [10]. Bir başka deyişle çevresel barışın da sağlanmasını tanımlamaktadır.

Açıklananlardan anlaşıldığı üzere; hem enerji güvenliği ve hem de enerji temini şartlarının sağlanması ve de sürdürülebilirliğin beraberce hayata geçirilmesi çok boyutlu ve hayli kompleks bir yapıyı betimlediği görülmektedir. Böylesi bir durum, çelişkili ve çatışmalı şartlar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla "Paradoksal Enerji Trilemması" oluşmaktadır. Paradoksal Enerji trilemmasının üstesinden gelinebilmesi için ülkelerin enerji politikalarının söz konusu argümanların optimizasyonla hayata geçirebilmesiyle mümkün olabileceği öngörülmektedir.

Ukrayna

Ukrayna, bilindiği üzere Doğu Avrupa bölgesinde ve Karadeniz'in kuzeyinde yer alan bir ülkedir [11]. Son yıllarda, (2022 yılından önce de) dünya gündemini sıkça işgal etmiş bir devlettir. Burada ülkeyi öne çıkaran husus, sahip olduğu jeopolitik ve konjüktürel dengeler içindeki konumudur denebilir. Bu bakımdan, Ukrayna çoğu kez dünyanın dikkatini çekmiş ve farklı küresel yapılanmalar için de önem arz etmiştir.

Tarihsel açıdan bakıldığında bugünkü sınırlarıyla tanınan Ukrayna, çok da eski bir geçmişe sahip değildir. Buna karşın üzerinde yer aldığı coğrafya, sahip olduğu verimli topraklar ve stratejik konumu nedeniyle ulaşılmaya ve sahip olunmaya çalışılan bir bölge

olmuştur denebilir. Söz konusu bu bölge, kronolojik olarak; İskitler, Hunlar, Hazar Türkleri, Kıpçaklar, Peçenekler, Kumanlar, Oğuzlar, Altınordu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında olmuştur. Görüldüğü üzere bu bölge; farklı zamanlarda birçok Türk kavminin ve ülkelerinin egemenliği altında kalmıştır. Halen de bölgede (Tatar) Türkleri bulunmakta ve daha çok Kırım bölgesinde yer aldıkları görülmektedir.

I. Dünya Savaşı sonrasında, 1919'da yılında "Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" kurularak bugünkü ismiyle tarih sahnesine çıkmıştır. Takiben "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)"ne katılmış, II. Dünya Savaşı'nda Alman işgalini görmüş ve hayli dramatik olayları da yaşamak zorunda kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin (SSCB)'in dağılmasıyla önce "Bağımsız Devletler Topluluğu" içinde yer almış daha sonra ise bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır [12].

Ancak, Ukrayna bağımsızlığını kazandıktan sonra da ülkede hayli çalkantılı olaylar yaşanmıştır. Bunlar arasında önemli biri 2004 yılındaki "Turuncu Devrim" olarak nitelenen olaylar silsilesidir [13]. 2014 yılında da ülkede önemli bir karışıklık çıkmış ve devrim olarak da nitelenen olaylar yaşanmış ve ayrılıkçı hareketler kendini göstermiştir. O dönem yaşanan olaylarda Rus nüfusun bulunduğu önemli bölgeler Donetsk ve Luhansk'ın da yer aldığı Donbass bölgesi ile Kırım bölgesi öne çıkmıştır. Ayrılıkçılar tarafından Rusya'ya bağlanma konusu gündeme getirilmiş ve Kırım'da yapılan (Türklerin katılmadığı) referandum ile Rusya'ya bağlanma yönünde karar çıkmasıyla Kırım, Rusya tarafından ilhak edilmiştir [14].

Demografik olarak içinde hayli farklı grupları barındıran Ukrayna'da Ruslar, genel nüfus içinde ikinci büyük grubu oluşturmaktadırlar. Burada şunu da belirtmek gerekir ki; Ukrayna'da ülkenin doğusu ve batısı arasında sosyal ve kültürel açıdan hayli farklılıklar da görülmektedir. Öte yandan, Rusya için Ukrayna bölgesinin ayrı bir önemi bulunmaktadır. Rusya tarihsel olarak kendini 9. Yüzyılda oluşan Orta Çağ Kiev Knezliği ile de özdeşleştirmektedir [15]. Nitekim, son dönemde de Ukrayna topraklarının Rusya'yı temsil ettiği şeklinde açıklamalar Moskova'dan yapılmış bulunmaktadır.

Ukrayna coğrafyası verimli tarım topraklarına malik olduğu kadar yer altı kaynakları açısından da zengindir denebilir. Ülkede demir, kömür, demir dışı metaller, petrol, gaz, mineral tuzlar, kil ve potansiyel su gücü gibi doğal kaynaklar bulunmakta olup bu yeraltı zenginlikler daha çok ülkenin doğusunda yer almaktadır.

Ukrayna jeopolitiğine bakıldığında kendi enerji kaynakları ve yeraltı kaynakları olmasına karşın dünya açısından daha önemli olan konu, ülkenin bir enerji geçiş bölgesi olmasıdır. Burada üzerinde durulması gerekli bir diğer önemli konu ise kaynak ülkenin Rusya olmasıdır. Ayrıca, Rusya dışından örneğin; Kazakistan'dan beslenen hatlar da yine Rus topraklarından geçerek Ukrayna'ya bağlanmaktadır. Bütün bu konjüktür önemli ölçüde enerji politik paradigma içermektedir [16-17].

Paradoksal Enerji Trilemması Açısından Ukrayna

Paradoksal enerji üçlemesi konusu tüm dünya ülkeleri için önem arz etmektedir. Bu bağlamda, her ülke için dünya paradoksal enerji üçlemesi endeksi değerleri çıkartılmış bulunmaktadır. Şekil 2'de 2016 yılı için Şekil 3'te ise 2021 yılı için "Dünya Paradoksal Enerji Trilemması Endeksi" haritaları görülmektedir [18]. Ukrayna'ya ilişkin Paradoksal Enerji Endeksi Diyagramı ise Şekil 3'te verilmektedir [19].

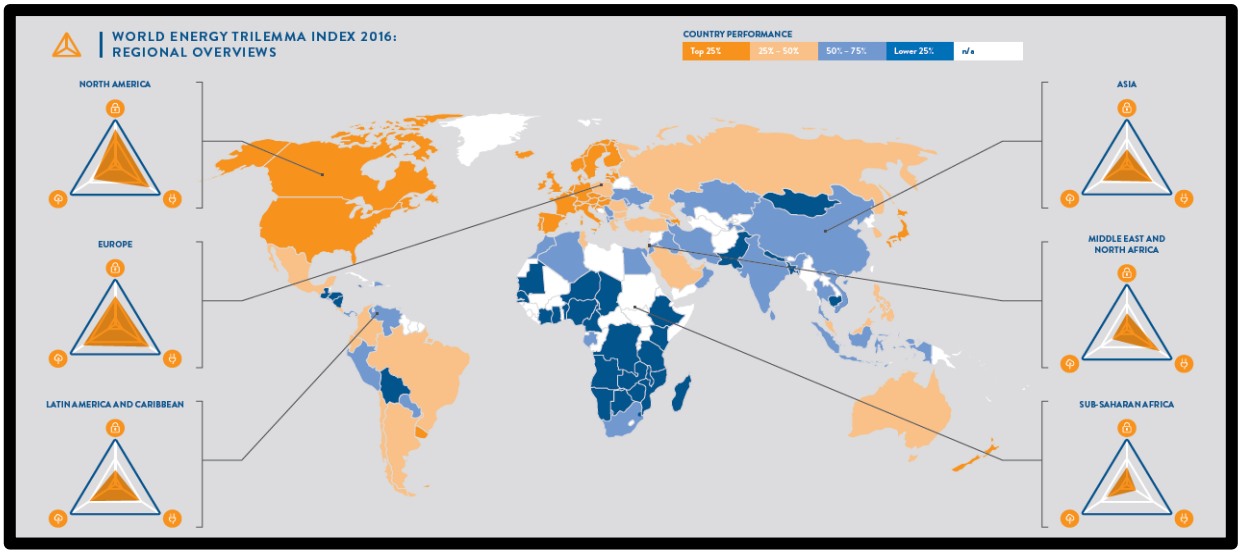

Şekil 2 2016 Yılı Dünya Paradoksal Enerji Trilemma Endeksi Haritası [18]

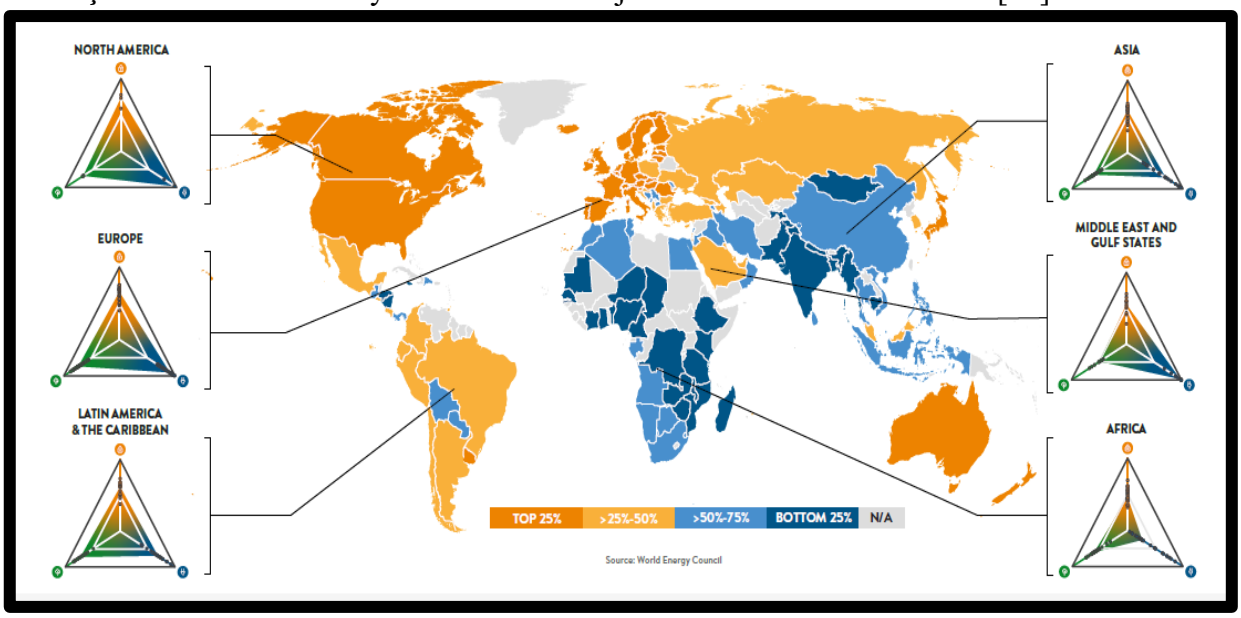

Şekil 2 2021 Yılı Dünya Paradoksal Enerji Trilemma Endeksi Haritası [19]

Ukrayna, (Şekil 2'de görüldüğü üzere) 2016'da Dünya Paradoksal Enerji Üçlemesi Endeksi Haritası içindeki yeri, nispeten riskli ülkeler arasındayken 2021'de (Şekil 3'te gözlendiği üzere) Dünya Paradoksal Enerji Üçlemesi Endeksi Haritası içinde nispeten risksizler arasında gösterilmişti. Oysa Şekil 4'te Ukrayna'ya ilişkin Paradoksal Enerji Endeksi Diyagramından hemen fark edildiği gibi üçleme etmenlerinden biri orta bölgeye düşmüş görünmektedir.

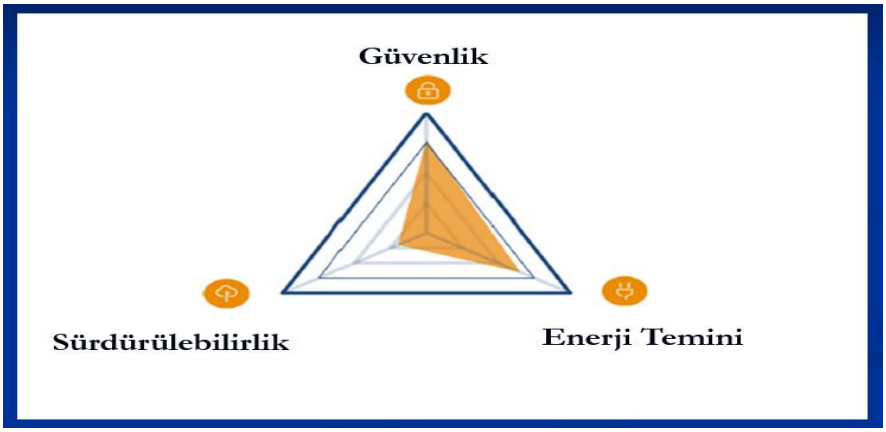

Şekil 3 Ukrayna'ya ilişkin Paradoksal Enerji Endeksi Diyagramı [18]

Bu durum 2016'dan 2021'e pek de değişmemiş olmasına karşın (batı ülkelerinin verdiği güvencelerle) NATO ve AB'ye girme olasılığı bağlamında bu durumunun iyileştiği kanaati oluşmuş olduğu anlaşılmaktadır. Oysa, Ukrayna'nın NATO ve AB'ye girme işlemleri gerçekleşmediği için gerçekte değişen bir durum pek de yoktu. Nitekim Şekil 3'teki durumun değişmediği 2022'de yaşananlardan anlaşılmaktadır [20].

Sonuç

Ukrayna, enerji politikaları bağlamında paradoksal enerji üçlemesi ve enerji güvenliği açısından ele alındığında; dünyada enerji güvenliğinin genel güvenliğe etkisi bağlamında yüksek risk içeren bir ülke durumunda bulunmaktaydı. Nitekim, uluslararası bakış açısıyla Ukrayna için çizilen Paradoksal Enerji Açmazı diyagramından da (Şekil 3) bu durum net olarak görülmekteydi. Ancak, algı operasyonları ile ülkenin durumunun değiştiği izlenimi verilmek istenmiş. Sonuçta Ukrayna'da enerji güvenliği şartları riske girerek nihayetinde ülke için ulusal güvenlik sorunu haline geldiği anlaşılmaktadır.

Rusya-Ukrayna savaşı, hemen her konuyu etkileyen bir olay olmakla beraber özellikle enerji politik açıdan dengeleri tümüyle değiştirdiği ve/veya değiştirmekte olduğu gözlenmektedir. Bu durumun enerji arz güvenliği ve enerji talep güvenliği açısından ilgili ülkelere yansıması olacağı söylenebilir. Bir başka deyişle, kaynak ülkeler enerji talep güvenlikleri açısından, alıcı ülkeler de enerji arz güvenlikleri konusunda yeni pozisyon alacakları ifade edilebilir.

Öz olarak, Ukrayna, jeopolitik ve konjüktürel önemi olan bir ülke durumunda olup, burada sahip olduğu enerji geçiş bölgesi olma özelliği ayrı bir ehemmiyet arz etmektedir. Son olarak bu ülkede yaşanmakta olan sıcak çatışma şartları bölgesel hatta küresel bağlamda enerji dengelerini önemli ölçüde etkilediği gözlenmektedir.

Kaynaklar

1. Editorial, "The Uneasy Triangle," *The Economist*, August 9, 16, and 23, 1952.

2. John Maynard Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money* (London: Macmillan, 1936), 267;

3. "The Objective of International Price Stability," Economic Journal (June–September, 1943).

4. Maurice Obstfeld, Jay C. Shambaugh & Alan M. Taylor (2005). "The Trilemma in History: Tradeoffs Among Exchange Rates, Monetary Policies, and Capital Mobility" in *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 87, No. 3, Pages 423–438. Accessed 13 April 2007.

5. A. Beril Tuğrul, Enerji Güvenliği ve Ulusal Güvenlik İlişkisi, Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları (e-Kitap), TASAM, 2020

6. A. Beril Tuğrul, Enerji Güvenliğinin Ekonomiye ve Uluslararası Güvenliğe Etkisi, Yeni Dünya Ekonomisi ve Güvenlik Mimarisi-New World Architecture of Economy and Security, TASAM yayınları-Uluslararası İlişkiler Serisi, İstanbul, Kasım **2020** e-Kitap, s: 133-143, Editörler: Dr. R.S. Savaş Biçer, Ahmet Yıldız, ISBN: 978-605-4881-41-3.

7. https://urbannext.net/arup/wp-content/uploads/sites/57/2016/10/energy_low_carbon_image_overlay_Trilemma_Diagrams_880x450.jpg

8. A. Beril Tuğrul, Paradoksal Enerji Üçlemesi (Enerji Trilemması) ve Nükleer Enerji, 23. Uluslararası Enerji ve Çevre Konferansı ICCI-2017, İstanbul, 03-05 Mayıs 2017 CD Bildiri Kitabı, s: 6-10.

9. A. Beril Tuğrul, Üçlü Enerji Açmazı (Paradoksal Enerji Üçlemesi) ve Sosyal Yansımaları, II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu ASOS-2017, Alanya, 18-20 Mayıs 2017, Tam Metin Kitabı (Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler) s: 13-22 (ISBN: 978-605-2132-07-4).

10. UN, 1987, Our Common Future.

11. "The World Factbook – Ukraine". Central Intelligence Agency. Erişim tarihi: 23 Ocak 2014.

12. Ukrayna tarihi - Vikipedi (wikipedia.org)

13. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı - Vikipedi (wikipedia.org)

14. Turuncu Devrim - Vikipedi (wikipedia.org)

15. Kiev Knezliği - Vikipedi (wikipedia.org)

16. A. Beril Tuğrul, " Ukrayna ve Enerji-Politik Önemi", Enerji Dünyası, Ağustos 2021, Sayı: 103, s: 10-11.

17. A. Beril Tuğrul, "Ukrayna'da Yaşananlar ve Enerji Politik Düşündürdükleri", EuroNewsport, Ocak-Şubat 2022, Sayı: 101, s: 44-48.

18. WEC/Oliver Wyman 2016, World Energy Trilemma Index

19. WEC/Oliver Wyman 2021, World Energy Trilemma Index

20. A.B. Tuğrul, **"**Enerji Jeopololitiği Çerçevesinde Ukrayna Krizi", Ukrayna Krizi'nin Küresel Güvenliğe Etkileri, İstanbul, MSÜ-Kara Harp Enstitüsü Paneli, (22 Mart 2022), Bildiri Kitabı: s: 45-70, (Editör: Dr. Öğr.Üyesi Özgür Körpe), İstanbul 2022.

ASSESSING THE UKRAINIAN CONFLICTS VIA PARADOXICAL ENERGY TRILEMMA

PARADOKSAL ENERJİ TRILEMMASI AÇISINDAN UKRAYNA KRİZİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL
Istanbul Technical University
ORCID: 0000-0001-6426-6850

Abstract

In this study, the place of Ukraine in terms of energy political balances is emphasized and the situation in terms of energy politics is examined. On the other hand, in terms of the paradoxical energy trilemma, which means the formation of conflicting and conflicting conditions of a three-argument structure, the situation of the countries has consequences that are reflected in the political and security issues, especially the energy politics. In this regard, the situation and related circumstances of Ukraine are explained, especially in the context of the paradoxical energy trilemma. Therefore, the arguments constituting the paradoxical energy trilemma are examined separately from the Ukrainian point of view. In addition, Ukraine's place in the developed international energy trilemma index and its place in the index over the years are described and interpreted with emphasis.

Keywords Energy Politics, Paradoxical Energy Trilemma, Ukraine

Özet

Bu çalışmada, Ukrayna'nın enerji politik dengeler açısından yeri üzerinde durulmakta ve enerji politik bakımdan durumu incelenmektedir. Öte yandan, üç argümanlı bir yapının birbiriyle çelişen ve çatışan şartların oluşumu anlamına gelen paradoksal enerji trilemması açısından durumu ülkelerin başta enerji politik olmak siyasi ve güvenlik konularına yansıyan sonuçlar doğurmaktadır. Bu bakımdan, Ukrayna'nın özellikle paradoksal enerji trilemması bağlamında ülkenin durumu ve ilgili şartları açıklanmaktadır. Bu bağlamda paradoksal enerji trilemmasını oluşturan argümanlar Ukrayna açısından ayrı ayrı ele alınarak incelenmektedir. Fazla olarak, geliştirilmiş olan uluslararası enerji trilemması endeksi içinde Ukrayna'nın yeri ve yıllar içerisinde endeksteki yeri üzerinde durularak betimlenmekte ve yorumlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enerji Politikaları, Paradoksal Enerji Trilemması, Ukrayna

Introduction

As is known, arguments that conflict or contradict themselves constitute the paradox. In other words, paradox expresses contradictory thinking with contradictions and contradictions. The trilemma describes three arguments that are related to each other and the connection between them. Then, paradoxical trilemma means the formation of a structure with three arguments and conflicting conditions [1-4].

On the other hand, it is an issue that needs to be addressed; It is energy defined as "the ability to do work". Since energy is required for every action expressed in the nature of work, then the energy is undeniable.

Paradoxical Energy Trilemma

It is possible to talk about the paradoxical trilemma in relation to energy policies. Factors of the paradoxical energy trilemma; safety, sustainability and energy supply. The achievement of these three goals together poses problems. In other words, the energy trilemma, also referred to as the triple energy dilemma, describes the inability to achieve three goals for energy policies, each of which has its own characteristics. Therefore, the paradoxical trilogy or trilemma or the triple energy dilemma is mentioned [5-6].

There are three arguments affecting the issues of energy production, energy demand and energy consumption. These are "security", "sustainability" and "energy supply". However, these three arguments have paradoxical conditions among themselves. In the other words, it is stated that all three arguments cannot be achieved at the same time and with the same perfection. In this respect, it is of utmost importance for all countries to analyze and conclude the paradoxical energy trilemma with the best possible options and/or options in relation to energy policies.

For the paradoxical energy trilemma, an analysis is usually made by drawing a triangular graph. The paradoxical energy trilemma on this subject is shown in schematic form in Figure 1. While the energy trilemma can often be the common denominator that can be described as quite good for two of the arguments, then the third factor is ignored. When the three arguments are tried to be achieved together with perfection, it is observed that problematic situations occur. however, such a situation cannot be realized and sometimes none of them are successful.

Although the triangular form is often used for the representation of the energy trilemma, it is preferable to use a form with a space in the middle, as in Figure 1, to explain the issue better. Falling into the region in the middle region of the graph means there is a significant energy impasse there. In other words, for such a country, it may mean becoming a target country and/or becoming a hot conflict zone with an energy crisis and further aggravated conditions.

In this respect, the paradoxical energy trilemma and its formation conditions are of utmost importance for countries and constitute a paradigm that should be considered within the world conjuncture.

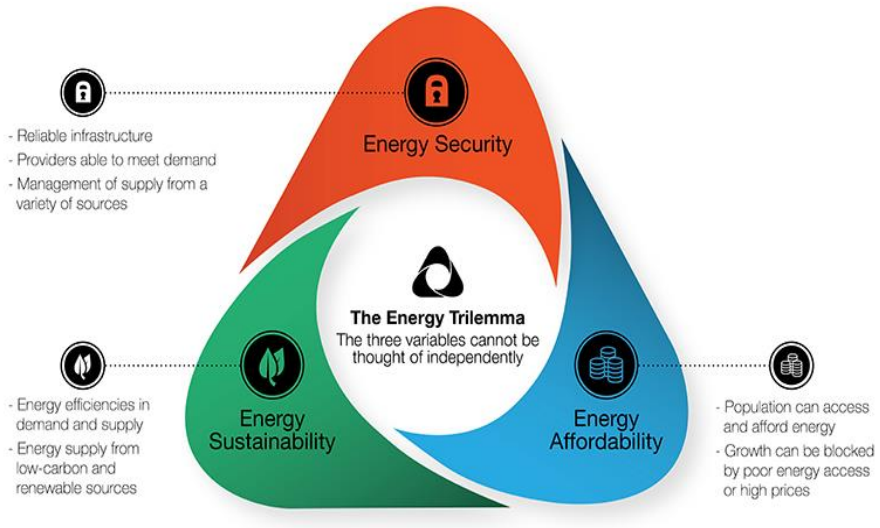

Şekil 1 Paradoxical Energy Trilemma [7]

The arguments that make up the paradoxical energy trilemma actually express far-reaching concepts indeed. In this context, it would be appropriate to consider and examine the arguments in question one by one. Firstly, the "security" argument means appropriate reliable infrastructure and connections need to be established for energy supply security. With the connections made, the suppliers must be providing the country's energy demand. It is essential that all these structures and connections are provided in the context of the principle of redundancy. If you want to express, it as a whole; energy supply security is characterized by the fact that a strong supply chain is provided by the principles of redundancy. Of course, it is necessary to describe the necessity of supporting this complex structure with national security.

If the issue is stated more dogmatically; it is essential that is provided for the fuels of fossil fuel (oil, natural gas and coal) power plants and nuclear power plants that are available fuels. Therefore, it is stated that access to uranium with fossil fuels is provided by reliability and the supply chain established with the principle of redundancy.

The second argument can be briefly expressed as affordability. It is appropriate to consider this issue from two of viewpoints. Firstly, it describes how access to energy and/or energy resources is provided primarily economically in a social context. Secondly, it characterizes the development of energy policies in such a way that there is no lack of energy in front of the price policy.

This argument raises the issue of implementing different policies, especially if the energy resources in question are procured from outside the country. From the point of view of energy economy, access to energy; aims at energy supply and transportation at low cost. In other words, it refers to the general economy to turn to cheaper and low-risk options. However, economics is not always appropriate for the other arguments of the paradoxical energy trilemma. This situation often makes this argument the prominent argument in the formation of the paradox [9].

The last argument is sustainability. Sustainability in terms of energy policies; energy plants are continuously implemented to meet supply and demand with energy efficiency. Sustainability is also defined as; meeting the needs of today without compromising the ability to meet the needs of future generations [10]. In other words, it defines the establishment of environmental peace.

As it is understood that with explained above; It is seen that both energy security and energy supply conditions and the implementation of sustainability together describe a multidimensional and highly complex structure. Such a situation, contradictory and conflictual conditions may arise. Therefore, the "Paradoxical Energy Trilemma" is formed. In order to overcome the paradoxical energy trilemma, it is foreseen that the energy policies of the countries will be possible if these arguments can be implemented with optimization.

Ukraine

Ukraine, as it is known, is a country located in the Eastern European region and in the north of the Black Sea [11]. In the recent years, it is a state that has frequently occupied the world agenda (even before 2022). Here, it can be said that what brings the country to the fore is its position in geopolitical and conjectural balances. In this respect, Ukraine has often attracted the attention of the world and has been important for different global establishments.

From a historical point of view, Ukraine, known for its current borders, does not have a very old past. However, it can be said that it has been a region that has been tried to be reached and owned due to the geography it is located on, the fertile lands it has and its strategic location. This region in question, chronologically; It was under the domination of the Scythians, Huns, Caspian Turks, Kipchaks, Pechenegs, Cumans, Oghuz, the Golden Horde State and the Ottoman Empire. As can be seen, this region; It remained under the domination of many Turkic tribes and countries at different times. There are still (Tatar) Turks in the region and they live in the Crimean region mostly.

After World War I, in 1919, the "Ukrainian Soviet Socialist Republic" was established and appeared on the stage of history with its current name. Subsequently, he joined the "Union of Soviet Socialist Republics (USSR)" and saw the German occupation in World War II and had to experience quite dramatic events. With the dissolution of the Soviet Union (USSR), it became part of the "Commonwealth of Independent States" firstly and then recognized as an independent state [12]

However, after Ukraine gained its independence, there were quite turbulent events in the country. An important one of these is the series of events of 2004 described as the "Orange Revolution" [13]. In 2014, a significant upheaval broke out in the country and events that were described as revolutions took place and separatist movements manifested themselves.

In the events that took place at that time, the Donbass region, where the Russian population was located, and the Crimean region, including Donetsk and Luhansk, came to the fore. The issue of annexation to Russia was raised by the separatists and Crimea was annexed by Russia after a referendum (in which the Turks did not participate) decided to annex it to Russia [14].

In Ukraine, which includes quite different groups demographically, Russians constitute the second largest group in the general population. It should be noted here that; In Ukraine, there are also quite a lot of social and cultural differences between the east and west of the country.

On the other hand, for Russia, the Ukrainian region has a special importance indeed. Russia historically found itself in the 9th century. He also identifies with the medieval Kievan Dynasty formed in the twentieth century [15]. As a matter of fact, statements such as the fact that the Ukrainian lands represent Russia have been made by Moscow in the recent period.

It can be said that the geography of Ukraine is rich in underground resources as well as having fertile agricultural lands. There are natural resources such as iron, coal, non-ferrous metals, oil, gas, mineral salts, clay and potential waterpower in the country, and these underground riches are mostly located in the east part of the country.

When we look at the geopolitics of Ukraine, although it has importance by having energy resources and underground resources, but the more important issue for the world is that the country is an energy transition zone. Another important issue that needs to be emphasized here is that the source country is Russia. In addition, from outside Russia, for example, The pipelines fed by Kazakhstan also pass through Russian territory and connect to Ukraine. The whole conjuncture contains a significant energy political paradigm [16-17].

Ukraine in terms of Paradoxical Energy Trilemma

The issue of the paradoxical energy trilemma is important for all countries of the world. In this context, the world paradoxical energy trilemma index values have been extracted for each country. Figure 2 for 2016 and Figure 3 for 2021 show the "World Paradoxical Energy Trilemma Index" maps respectively [18-19]. The Paradoxical Energy Index Diagram for Ukraine is given in Figure 4 [18].

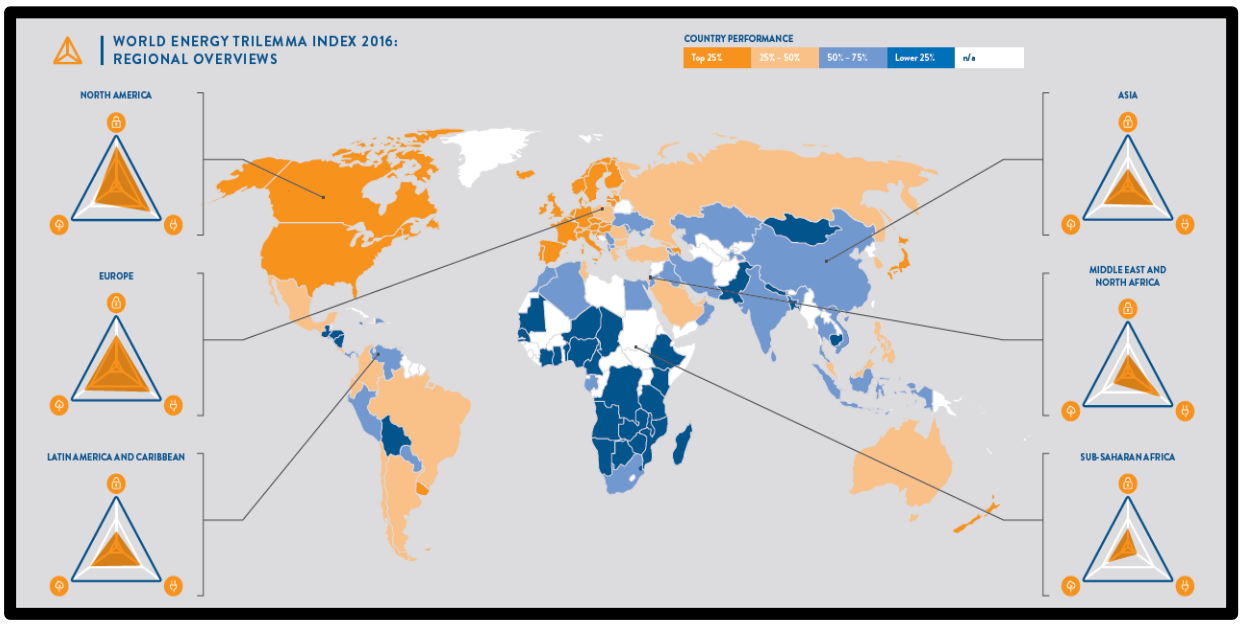

Figure 2 World Paradoxical Energy Trilogy Index Map for 2016 [18]

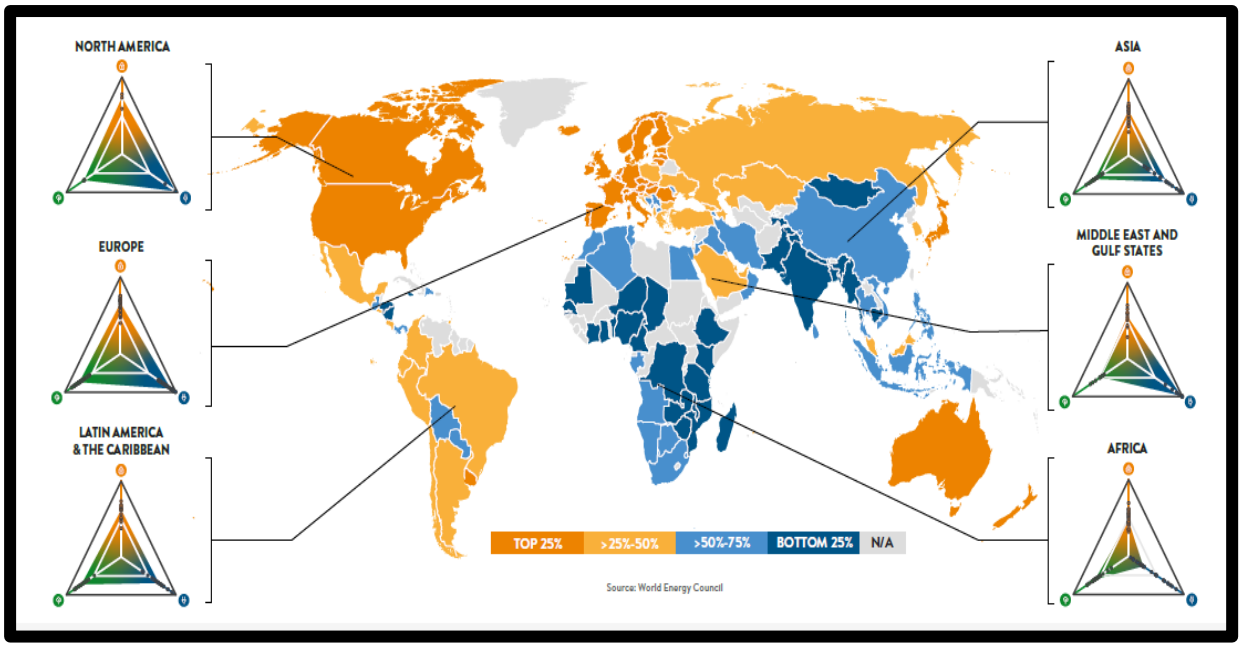

Figure 3 World Paradoxical Energy Trilemma Index Map for 2021 [19]

Ukraine was among the relatively risky countries in the World Paradoxical Energy Trilemma Index Map in 2016 (as shown in Figure 2), while in 2021 (as observed in Figure 3)

it was shown as relatively riskless in the World Paradoxical Energy Trilemma Index Map. However, as is immediately apparent from the Paradoxical Energy Index Diagram for Ukraine in Figure 3, one of the trilemma factors seems to have fallen into the middle zone.

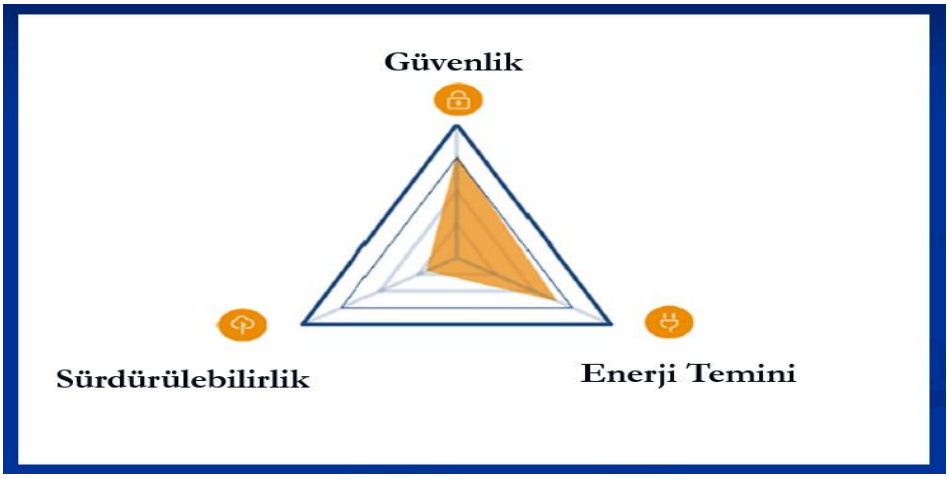

Figure 3 Paradoxical Energy Index Diagram for Ukraine [18]

Although this situation has not changed much from 2016 to 2021 (with the assurances given by western countries), it is understood that this situation has improved in the context of the possibility of joining NATO and the EU. However, since Ukraine's accession to NATO and the EU did not take place, there was not much change [20]. As a matter of fact, it is understood from the happening in 2022 that the situation in Figure 3 has not changed indeed.

Conclusion

When Ukraine is considered in terms of the paradoxical energy trilemma and energy security in the context of energy policies; It was a high-risk country in the world in terms of the impact of energy security on overall security. As a matter of fact, this was clearly seen from the diagram of the Paradoxical Energy Dilemma for Ukraine from an international perspective (Figure 3). However, perception operations aimed to give the impression that the situation of the country has changed. As a result, it is understood that the energy security conditions in Ukraine are at risk and eventually become a national security problem for the country.

Although the Russian-Ukrainian war is an event that affects almost every issue, it is observed that it completely changes and/or is changing the balances, especially in terms of energy politics. It can be said that this situation will be reflected to the relevant countries in terms of energy supply security and energy demand security. In the other words, it can be stated that the source countries will take a new position in terms of energy demand security and the recipient countries will take a new position on energy supply security.

In essence, Ukraine is a country that having geopolitical and conjunctural importance, and its feature of being an energy transition zone here is of particular importance. Finally, it is observed that the hot conflict conditions in this country significantly affect the energy balances in the regional and even global context.

References

Editorial, "The Uneasy Triangle," *The Economist,* August 9, 16, and 23, 1952.

John Maynard Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money* (London: Macmillan, 1936), 267;

"The Objective of International Price Stability," Economic Journal (June–September, 1943).

Maurice Obstfeld, Jay C. Shambaugh & Alan M. Taylor (2005). "The Trilemma in History: Tradeoffs Among Exchange Rates, Monetary Policies, and Capital Mobility" in *The Review of Economics and Statistics,* Vol. 87, No. 3, Pages 423–438. Accessed 13 April 2007.

A. Beril Tuğrul, Enerji Güvenliği ve Ulusal Güvenlik İlişkisi, Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları (e-Kitap), TASAM, 2020

A. Beril Tuğrul, Enerji Güvenliğinin Ekonomiye ve Uluslararası Güvenliğe Etkisi, Yeni Dünya Ekonomisi ve Güvenlik Mimarisi-New World Architecture of Economy and Security, TASAM yayınları-Uluslararası İlişkiler Serisi, İstanbul, Kasım **2020** e-Kitap, s: 133-143, Editörler: Dr. R.S. Savaş Biçer, Ahmet Yıldız, ISBN: 978-605-4881-41-3.

https://urbannext.net/arup/wp-content/uploads/sites/57/2016/10/energy_low_carbon_image_overlay_Trilemma_Diagrams_880x450.jpg

A. Beril Tuğrul, Paradoksal Enerji Üçlemesi (Enerji Trilemması) ve Nükleer Enerji, 23. Uluslararası Enerji ve Çevre Konferansı ICCI-2017, İstanbul, 03-05 Mayıs 2017 CD Bildiri Kitabı, s: 6-10.

A. Beril Tuğrul, Üçlü Enerji Açmazı (Paradoksal Enerji Üçlemesi) ve Sosyal Yansımaları, II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu ASOS-2017, Alanya, 18-20 Mayıs 2017, Tam Metin Kitabı (Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler) s: 13-22 (ISBN: 978-605-2132-07-4).

UN, 1987, Our Common Future.

"The World Factbook – Ukraine". Central Intelligence Agency. Erişim tarihi: 23 Ocak 2014.

Ukrayna tarihi - Vikipedi (wikipedia.org)

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı - Vikipedi (wikipedia.org)

Turuncu Devrim - Vikipedi (wikipedia.org)

Kiev Knezliği - Vikipedi (wikipedia.org)

A. Beril Tuğrul, " Ukrayna ve Enerji-Politik Önemi", Enerji Dünyası, Ağustos 2021, Sayı: 103, s: 10-11.

A. Beril Tuğrul, "Ukrayna'da Yaşananlar ve Enerji Politik Düşündürdükleri", EuroNewsport, Ocak-Şubat 2022, Sayı: 101, s: 44-48.

WEC/Oliver Wyman 2016, World Energy Trilemma Index

WEC/Oliver Wyman 2021, World Energy Trilemma Index

A.B. Tuğrul, **"**Enerji Jeopololitiği Çerçevesinde Ukrayna Krizi", Ukrayna Krizi'nin Küresel Güvenliğe Etkileri, İstanbul, MSÜ-Kara Harp Enstitüsü Paneli, (22 Mart 2022), Bildiri Kitabı: s: 45-70, (Editör: Dr. Öğr.Üyesi Özgür Körpe), İstanbul 2022.

ÖZEL ALMAN KLİNİKLERİNİN FİNANSAL PERFORMANSININ PROMETHEE YÖNTEMİYLE ANALİZİ - COVİD-19 ÖNCESİ VE SONRASI

ANALYSİS OF THE FİNANCİAL PERFORMANCE OF PRİVATE GERMANCLİNİCS BY PROMETHEE METHOD - BEFORE AND AFTER COVİD-19

Ayşe KORAMŞA
Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
ORCID ID:0000-0002-9393-3031
Doç. Dr. Kemal YAMAN
Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
ORCID ID:0000-0003-1267-9228

Özet

Finansal performans, firmaların temel varlıklarını ne ölçüde kullanabildiğini ve gelir üretebileceğinin ölçüsüdür. Finansal performans hem analistler ve yöneticiler açısından hem de yatırımcılar açısından önemli bir ölçüdür. Hissedarlar açısından finansal performans, şirketin mevcut konumu hakkında bilgi vermekle beraber geleceğe yönelik tahmin yapmasına ve pazardaki diğer şirketler ile karşılaştırma yapmasına olanak sağlar. Yatırımcılar açısından ise riskleri minimize edip gerçekçi bir yatırım kararı verebilmek için borsada işlem gören şirketin işleyişini değerlendirmek ve finansal durumunu analiz etme açısından önemlidir. Sonuç olarak finansal performans yalnızca işletmeleri değil yatırımcıları, çalışanları, kredi sağlayıcılarını ve ortaklarını da yakından ilgilendirmektedir. Finansal performansın iyi olması işletmenin itibarını arttırır ve işletmenin uzun vadede faaliyetlerine devam edebilmesi için paydaşlarına taahhüt sağlar.

PROMETHEE (Zenginleştirme Değerlendirmeleri için Tercih Sıralaması Organizasyon Yöntemi), bir dizi nesneyi bir dizi değişken veya kriter temelinde sıralayan bir Çok Kriterli Karar Verme Yöntemidir. Bu çalışmada ÇKKV yöntemlerinden PROMETHEE kullanılarak Almanya'daki özel sağlık kliniklerinin finansal performansı karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında Almanya'da borsaya kote edilmiş dört özel sağlık kliniği 2016 ve 2021 yılları arasında incelenmiştir. Bu çalışma iki zaman diliminden oluşmaktadır. Birinci zaman diliminde Covid-19 öncesi (2016-2019) ve ikinci zaman diliminde Covid-19 sonrası (2020-2021) olmak üzere incelenmiştir. Her iki dönem için özel sağlık kliniklerinin finansal performansı belirlenen kriterlere göre hesaplanmıştır.

KriterlerinağırlıklandırılmasındaEntropi Yöntemi kullanılarak karar vericinin kişisel görüşüne ihtiyaç duyulmadan objektif bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Kriterler ağırlıklandırıldıktan sonra PROMETHEE yöntemi uygulanmıştır. Covid-19 pandemisinin özel sağlık klinikleri üzerindeki etkisi karşılaştırma sonucunda değerlendirilmiştir.

Bu bildiride Sermaye Yeterliliği, Varlık Kalitesi, Kazanç ve Likidite Oranları olmak üzere dört başlık altında toplanan yedi finansal oran kullanılmıştır.

Çalışmada hesaplamalar Microsoft Excel programı kullanılarak hesaplanmıştır ve tablo halinde sunulmuştur. Yöntem sonuçlarına göre Covid-19 öncesi ve Covid-19 sonrası sıralama sonuçlarında belirgin bir farklılığa rastlanmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Performans, Ödeme Gücü, Promethee Yöntemi, Entropi Yöntemi

Abstract

Financial performance is the measure to what extent companies can use their basic assets and produce income. Financial performance is an important measure both for analysts and managers and for investors. In terms of shareholders, financial performance provides information about the current position of the company, but allows the future to predict and compare with other companies in the market. For investors, it is important for evaluating the functioning of the company that is traded on the stock exchange in order to minimize the risks and make a realistic investment decision and analyze the financial situation. As a result, financial performance is closely related to business but also investors, employees, credit providers and partners. The good financial performance increases the reputation of the enterprise and provides commitments to its stakeholders to ensure that the enterprise can continue its activities in the long term.

PROMETHEE (preference ranking for enrichment assessments) is a multi -criterion decision -making method that lists a number of objects on a range of variables or criteria. In this study, the financial performance of private health clinics in Germany was compared by using Promethee, one of the MCDM methods. Within the scope of the research, the four Private Health Clinic, which was quoted to the stock market in Germany, were examined between 2016 and 2021. This study consists of two time periods. The first time period was examined before Covid-19 (2016-2019) and Covid-19 (2020-2021) in the second time period. The financial performance of private health clinics for both periods was calculated according to the determined criteria.

It is aimed to make an objective assessment without the need for personal opinion of the decision maker by using the entropy method in the weighting of the criteria. After the criteria were weighted, the Promethee method was applied. The effect of Covid-19 pandema on private health clinics was evaluated as a result of comparison.

In this statement, seven financial ratios collected under four headings, capital adequacy, asset quality, earnings and liquidity rates were used.

In the study, the calculations were calculated using the Microsoft Excel program and presented in a table. According to the results of the method, there is no significant difference in the results of the pre-Covid-19 and after Covid-19 ranking.

Keywords: Financial performance, payment power, promethee method, entropy method

1. GİRİŞ

Performans, belirli amaç etrafında planlanmış etkinlik sonucunda elde edilen sonuçları nicel ya da nitel olarak belirleyen kavramdır. Bu sonuç mutlak veya kesin olarak açıklanabilmektedir. Performans, işletme amaçlarının gerçekleştirilmesi için gösterilen tüm çabaların değerlendirilmesi olarak da ifade edilebilir (Akal, 2020).

Performans bir işi yapan birey veya grubun amaçlanan hedefe yönelik ulaştığı sonucun kalitatif ya da kantitatif olarak anlatımı, gösterimi olarak açıklanmaktadır. İşletme düzeyinde performans ise, belirli bir süre sonunda elde edilen çıktıya göre işletmenin amaçlarını yerine getirme derecesi olarak tanımlanmaktadır (YILDIZ, 2013).

Başka bir tanımla performans, önceden belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığının bir ölçüsüdür.(Çam, 2016)Performans tüm işletmelerin üzerinde yoğunlaşması gereken bir konudur. Bu çalışmada Almanya'daki özel sağlık kliniklerinin finansal performansını inceleyeceğiz.

Performans ölçümünün başarısından söz edebilmemiz için bir takım özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz(Şit, 2018):

- Performans ölçümü işletme hakkında bilgi vermeli,
- Gelişme sağlamalı,
- Bilgiyi kullanan kişi veya gruplar tarafından anlaşılır olmalı,
- Anlamlı ve uygun olmalı,
- Güncel olmalı ve istenen bilgiyi zamanında sağlamalıdır,
- Esnek olmalı,
- Düzenli ve sürekli bir yapıda olmalıdır.

Finansal performans ise şirketlerin hedeflerine ulaşmak için finansal kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını ifade etmektedir(Karaye, 2022). Finansal performansın temel amacı karar vericilere işletmenin mevcut durumunu ölçmek ve geleceğe yönelik gerçekçi karar almalarını sağlamaktır(Alparslan, Gençtürk, and Özgülbaş, 2015).Finansal performansın yüksek olması işletmelerin finansal açıdan sağlıklı olduğu anlamına gelmektedir ve yüksek finansal performans sergileyen işletmeler yatırımcılar açısından daha cazip hale gelecektir(Sakarya and Aksu, 2020).

Finansal performans işletmelerin mevcut durumu hakkında bilgi verirken geleceğe yönelik tahmin yapmasını da sağlar. Dolayısıyla finansal performans yöneticilerin gelecekle ilgili kararlarını, devlet kurumlarının, kredi kurumlarının ve yatırımcıların da yatırım yapma kararlarını etkilemektedir(Apan and Öztel, 2020).

İşletme performansının en önemli göstergelerinden biri olan finansal performans kaynakların ne derece etkin kullanıldığının bir ölçüsüdür. Finansal performansın ölçülmesi içerisinde çok fazla kriter bulunduran karar verme problemi olarak tanımlanabilmektedir(Ayçin and Güçlü, 2020). Bu çalışmada Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden (ÇKKV) ENTROPİ temelli PROMETHEE Yöntemi kullanılmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünün ardından ikinci bölümünde ÇKKV yöntemleri kullanılarak işletmelerin finansal performansları ile ilgili literatürde yer alan çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmanın metodolojisine, dördüncü bölümde bulgulara ve sonuç kısmına yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Dossi ve Patelli (2010), merkez ve bağlı kuruluşlar arasında kullanılan performans ölçüm sistemine finansal olmayan göstergelerin dâhil edilmesiyle oluşan ilişkisini anket yöntemi kullanarak incelemişlerdir. Anket sonucuna göre performans ölçüm sistemleri, finansal olmayan performans göstergeleri tarafından desteklenen merkez ve yan kuruluşlar arasındaki diyalog yoluyla uluslararası kuruluşlarda stratejik uyumu kolaylaştıracağı sonucuna varılmıştır(Dossi and Patelli, 2010).

Sueyoshi ve Goto (2010), Japon imalat endüstrisinde çevresel verimlilik, operasyonel verimlilik ve finansal performans arasındaki ilişki Veri Zarflama Analizi (VZA) kullanılarak incelenmiştir ve bir dizi sonuca ulaşılmıştır. Büyük imalat firmaları çevresel ve operasyonel

performanslarını geliştirmek için teknoloji ve sermayeye sahip olduğundan etkinlik ölçüsündeki iyileştirme mali performans ölçütlerini artırır. Büyüme sürecinde firmalar hem operasyonel hem de çevresel verimliliğe ulaşabilirler. Düşük operasyonel verimlilikle yüksek çevresel verimliliğin finansal performansla pozitif bağlantısının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır(Sueyoshi and Goto, 2010).

Lau (2011), çalışan rolü netliği yoluyla çalışanların yönetsel performansını etkilemede finansal önlemlere kıyasla finansal olmayan önlemlerin rollerini ve önemini araştırmaktadır. Anket sonuçlarına göre, çalışan performansının değerlendirilmesi için finansal olmayan ölçülerin kullanılması, yönetsel performansla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Mali ölçütler, rol netliği yoluyla yönetsel performansı dolaylı olarak etkiler ve son olarak finansal olmayan önlemlerin rol netliği üzerindeki etkisi, finansal önlemlerin iki katından fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır(Lau, 2011).

Tippayawong ve ark. (2015), Tayland elektronik endüstrisi arasındaki mevcut operasyonel performansın negatif veya pozitif ekonomik etkilerini öğrenmek için faktöranalizi ve çoklu regresyon analizi kullanılarak incelenmiştir. Çoğunlukla, tüketicilerin gereksinimlerinive uyumluluk düzenlemeleriniyerine getirmek için üretim alanlarındaGSCM (Yeşil Tedarik Zincir Yönetimi) operasyonel performansını artırmaya dikkat edilmiştir. Ancak, operasyonel performans uygulamaları, finansal performanstan kazanç sağlamada açık bir şekilde etkili olamayacağı ve firmaların finansal performanslarını daha iyi dengelemek için yeşil uygulamayı sürekli olarak uygulamaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır(Tippayawong, Tiwaratreewit, and Sopadang, 2015).

Dong ve ark. (2018), kriter ağırlık bilgilerinin eksik olduğu ÇKKV problemlerini HFLTS'lerle(Tereddütlü Bulanık Dilbilimsel Terim Setleri) çözmek için yeni bir kosinüs benzerliğine dayalı QUALIFLEX yaklaşımı önerilmiştir. Önerilen kosinüs benzerliğine dayalı QUALIFLEX yaklaşımında, güçlü bir ayırt edici güce sahip olan HFLTS'lerin önerilen kosinüs benzerliği ölçüsüne dayalı olarak uyum/uyumsuzluk indeksi yeniden tanımlanmıştır. Önerilen yaklaşımın makul bir sonuç vermekle kalmadığı, aynı zamanda alternatiflerin sayısını önemli ölçüde aşan kriter sayısı ile ÇKKV problemleriyle başa çıkmada esnek olduğu sonucuna varılmıştır (Dong, Chen, and Wan, 2018).

Bulgurcu (2012), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören teknoloji firmalarının finansal performansını ölçmek ve karşılaştırmak için ÇKKV modeli kullanılmıştır. Teknoloji firmalarının borsada yeni olmasından dolayı TOPSIS yönteminin Türkiye'deki teknoloji firmalarının finansal performanslarını değerlendirmek için yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır(Bulgurcu, 2012).

Shavervi ve ark. (2014), çalışmada İran petrokimya endüstrisinde faaliyet gösteren şirketlerin performans değerlendirmesi, bulanık ve analitik hiyerarşi sürecinin birleştirilmiş yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Finansal performans ölçümünün kapsamlı bir analizin, tüm finansal oranları ve endeksi aynı anda dikkate alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır(Shaverdi, Heshmati, and Ramezani, 2014).

Jakub ve ark. (2015), araştırmada Ekonomik Katma Değer göstergesinin finansal performans ölçümündeki etkisini incelenmiştir. EVA tasarımlarını oluşturan kısmi göstergelerin sürekli geliştirilmesi, nicelleştirilmesinin zorluğunu arttıran ve hesaplanan değeri daha doğru tahminlere dönüştüreceği sonucuna varılmıştır(Jakub, Viera, and Eva, 2015).

Joshi ve ark. (2012), Avustralya Finans Sektörünün entelektüel sermaye (IC) performansını ve IC performansı ile finansal sektörün finansal performansı arasındaki ilişki, katma değerli entelektüel katsayı (VAIC) yaklaşımı ile incelenmiştir. Yüksek düzeyde insan ve yapısal verimliliğin yüksek düzeyde finansal performansa yol açmadığını bundan dolayı sigorta şirketlerinin daha düşük VAIC'e yol açan beşeri ve yapısal sermayeden ziyade fiziksel sermayeye odaklanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır(Joshi et al., 2013).

Bayrakdaroğlu, Yalçın (2012), İMKB-30 endeksinde işlem gören imalat sanayi işletmelerinin finansal performans ölçütünü Bulanık Analitik Hiyerarşi Prosesi (BAHP) ve VIKOR yöntemi ile değerlendirildi(Yalçın and Bayrakdaroğlu, 2012).

Kassar ve Soileau (2014), finansal performans değerlerinin ölçüldüğü ve finansal başarısızlık modelinin (Z-skor) uygulandığı çalışmalarında finansal performans ile örgütsel başarısızlık olasılığı arasında bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır(Al-Kassar and Soileau, 2014).

Moghimi ve Anvari (2014), çalışmalarında finansal oranlarını analiz etmek ve Finansal performansı değerlendirmek için bulanık bir model geliştirmişlerdir. Kriterlerin ağırlıklarının belirlenmesinde bulanık analitik hiyerarşi süreci (FAHP) ve firmaların sıralamasının belirlenmesinde ideal çözüme benzerliğe göre sıra tercihi tekniği (TOPSIS) birlikte kullanılmıştır (Moghimi and Anvari, 2014).

Ahsan (2014); Desta (2016); Jha ve Hui (2012), çalışmalarında bankaların finansal performansını analiz etmede CAMEL (C-Sermaye Yeterliliği Değerlendirmesi, A-Varlık Kalitesi Değerlendirmesi, M-Verimlilik ve Yönetim Kalitesi Değerlendirmesi, E-Kazanç Hacmi ve Düzeyinin Yargılanması, L-Likidite Düzeyi Değerlendirmesi) yöntemi kullanılmıştır (Ahsan, 2016; Desta, 2016; Suvita Jha, 2012).

Akkoç ve Vatansever (2013), Bulanık Analitik Hiyerarşi Süreci (Bulanık AHP) ve İdeal Çözüme Benzerliğe Göre Sipariş Tercihi için Bulanık Tekniği (Bulanık TOPSİS) kullanılarak ticari bankalar finansal performans göstergesi açısından değerlendirilmiştir(Akkoç and Vatansever, 2013).

Shabbir ve Wisdom (2020), Panel Regresyon Analizi kullanılarak Nijeryalı imalat firmalarının kurumsal sosyal sorumluluk, çevresel yatırımlar ve finansal performans arasındaki ilişkiyi tespit etmek amaçlanmaktadır(Shabbir and Wisdom, 2020).

Erdoğan ve Yıldız (2015), Hastanelerin finansal tablolarından elde edilen oranlar aracılığıyla, Veri Zarflama Analizi (VZA) kullanılarak hastanelerin finansal performansı ölçülmektedir(Erdoğan and Yıldız, 2015).

3. METODOLOJİ

3.1. Amaç, Kapsam ve Veri Seti

Bu çalışmanın amacı Covid-19 pandemisinin Almanya'daki özel sağlık kliniklerinin finansal performansına etkisini değerlendirmek ve sıralamaktır. Çalışmanın kapsamını Dax'akote edilmiş dört özel sağlık kliniği oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamını oluşturan işletmeler ve borsa kodları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo:1 Finansal Performansı Ölçülen İşletmeler.

Sıra No	Gösterim	İşlem Kodu	İşletme Ünvanı
1	Z1	(FREG)	Fresenius SE Vz
2	Z2	(FMEG)	FreseniusMedicalCare AG &Co
3	Z3	(RHKG)	RhoenKlinikum AG
4	Z4	(MEDG)	MediClin AG

Özel sağlık kliniklerinin finansal performansının değerlendirilmesinde sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, kazanç ve likidite hakkında bilgi veren finansal oranlar kullanılmıştır. Sağlık kliniklerinin performansının ölçülmesinde kullanılan finansal oranlar Tablo 2 de gösterilmiştir.

Tablo:2 Çalışmada Kullanılan Finansal Oranlar.

Oran Grubu	Gösterim	Formül
Sermaye Yeterliliği	C1	Öz sermaye/Toplam varlık
Varlık Kalitesi	A1	Gerçek varlıklar/Toplam varlıklar
	E1	Net gelir/ Toplam Varlık
Kazanç	E2	Net gelir/ Özkaynak
	E3	Vergi öncesi kar/ Toplam Varlık
Likidite	L1	Likit Varlıklar/Toplam Varlıklar
	L2	Likit Varlıklar/Kısa Vadeli Yükümlülükler

3.2. Yöntem

Alternatifler arasından amaca en uygun kararı vermek için çok kriterli karar verme yöntemlerinden sıklıkla faydalanılır(YILDIRIM, ÖNDER, 2014). Bu çalışmada Entropi yöntemiyle ağırlıklandırılmış ÇKKV yöntemlerinden PROMETHEE yöntemi kullanılmıştır.

3.2.1. Entropi Yöntemi

Entropi Yöntemi, belirsizliğin ölçüsü olarak tanımlanmaktadır(Shannon and Weaver, 1987).Entropi yöntemi karar matrisinde seçilen kriterlerin ağırlıklarının objektif hesaplanmasını sağlayan sistemdir (Hwang ve Yoon, 1981: 52). Başka bir ifade ile karar verme problemlerinde kriterlerin ağırlıklandırılmasında objektif bir değerlendirme sunmaktadır. Karar vericinin inisiyatifine veya başka herhangi bir subjektif değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaması adına kullanılan ölçektir (Akçakaya and Urmak Akçakaya, 2019).

Entropi yöntemi beş adımdan oluşur ve uygulama süreci aşağıdaki gibidir (Akçakaya and Urmak Akçakaya, 2019; Akyüz et al., 2019; Apan and Öztel, 2020; Ayçin and Güçlü, 2020; Yıldırım, Altan, and Gemici, 2018):

1.Adım: Karar Matrisinin Oluşturulması: Yöntemin ilk aşamasında m alternatifli ve n kriterli bir karar matrisi **(**mxn) oluşturulur.

X_{ij}değeri$j$. değerlendirme kriterine göre$i$. alternatifin aldığı değeri göstermektedir.

i: karar alternatif sayısı, $i = 1,2, \dots , m$

j: değerlendirme kriter sayısı, $j = 1,2, \dots . , n$

2.Adım: Karar Matrisinin Normalizasyonu: Karar matrisi oluşturulduktan sonra farklı birimlere ait kriterlere ilişkin değerler 0 ile 1 aralığında standart bir değere getirilmesi için normalizasyon işlemi yapılır.

Karar matrisindeki her elemanı kendi sütun toplamına bölmek koşuluyla normalizasyon işlemi yapılır.

$$P_{ij}=\frac{Xij}{\sum_{i=1}^{m} Xij} \; \forall \; i,j$$

P_{ij}: Normalize edilmiş değer.

X_{ij} :j. değerlendirme kriterine göre i. alternatifin aldığı değer.

3.Adım: Her Bir Kriter İçin Entropi Değerinin Hesaplanması:

$$e_{ij} = -k.\sum_{j=1}^{n} P_{ij} \,.\ln\left(P_{ij}\right) i = 1,2,\dots,m \text{ve} j = 1,2,\dots,n$$

e_{ij}: Entropi değerini ifade eder.

k değeri $k = \frac{1}{ln\,(m)}$ şeklinde tanımlanan sabit bir katsayıdır.

m : karar alternatif sayısı.

4.Adım: Farklılaşma Derecelerinin Hesaplanması: Entropi değerinin 1'den çıkarılması ile hesaplanır.

$$dj = 1 - ejj = 1,2,\dots,n$$

5.Adım: Entropi Kriter Ağırlıklarının Hesaplanması: Her kriter için farklılaşma derecesini, toplam farklılaşma derecesine bölerek o kriterin önem ağırlığını buluruz.

$$w_j = \frac{dj}{\sum_{j=1}^{n} dj}$$

Entropi yönteminde 3.adımda görüldüğü üzere doğal logaritma kullanılır. Bundan dolayı sıfıra eşit ve sıfırdan küçük veri gruplarının hesaplanmasında sorun yaşanmaktadır. Negatifveri bulunması halinde geliştirilenZ-score standartlaştırma normalizasyonu kullanılır(Zhang et al., 2014). Dönüşüm işleminden sonra veriler [0,1] aralığında olacaktır(Apan and Öztel, 2020; Ayçin and Güçlü, 2020; Sakarya and Aksu, 2020; Yavuz and Öztel, 2017).

Mevcut verilerde negatif olan değerleri pozitif değere dönüştürmek için aşağıdaki formül kullanılmaktadır;

$$z_{ij} = \frac{X_{ij} - \bar{X}_j}{S_j}$$

Z_{ij}: i.alternatifin j.kritere göre normalize değeri

x_{ij} : karar matrisinde yer alan orijinal veri

$\bar{x}_j$: j. kriterin ortalama değeri

S_j: j. kriterin standart sapması

Ardından koordinat dönüşümü yapılarak veriler pozitif hale getirilir:

$$x\grave{}_{ij} = x_{ij} + A,\; A > \left|\min\left(e_{ij}\right)\right|$$

Pozitif hale getirilen karar matrisi 2. adımdan normalize edilerek işlem adımları sıra ile devam eder ve Entropi yöntemine göre kriterlerin ağırlıkları hesaplanır.

3.2.2. PROMETHEE Yöntemi

Bir ÇKKV yöntemi olan PROMETHEE, tercih fonksiyonuna dayalı sıralama yöntemidir(Avikal, Mishra, and Jain, 2014).PROMETHEE yöntemi alternatiflere ilişkin kısmi ve tam önceliklendirme sağlayarak tercihlere ilişkin daha ayrıntılı analiz yapılmasına olanak tanır (Ergün Bülbül and Köse, 2016). PROMETHEE Yöntemi alternatiflerin seçilen tercih fonksiyonuna göre ikili karşılaştırılmasına dayanır (Genç, 2013).

PROMETHEE yöntemi aşamaları(Ergün Bülbül and Köse, 2016);

1. Adım: Karar Vericinin Alternatifleri, Kriterleri Ve Ağırlıkları Belirlemesi

Alternatifler (z) ve kriterler (p) tanımlanır, Entropi yöntemiyle hesaplanan kriterlerin önem ağırlıkları (w) ile karar matrisi oluşturulur.

2. Adım: Tercih Fonksiyonlarının Belirlenmesi

PROMETHEE yönteminde altı tip tercih fonksiyonu vardır. Veriler nicel olduğunda beşinci tip tercih fonksiyonu (Doğrusal) ve üçüncü tip tercih fonksiyonunun (V Tipi) kullanılması önerilir. Çalışmada niceliksel verilere dayandığı için Doğrusal tercih fonksiyonu tercih edilmiştir.

q: Farksızlık Değeri. (Karar verici tarafından önemsiz görülebilecek kriterlerin alternatiflere göre en büyük fark değeridir.)

p: Kesin Tercih Eşiği. (Karar verici tarafından kesin tercih oluşturabilmek için yeterli görülebilecek en küçük fark değeridir.)

3. Adım: Ortak Tercih Fonksiyonlarının Ve Tercih Endekslerinin Belirlenmesi

Her kritere göre $d(a_i, a_j)$değerleri aşağıdaki formüle göre elde edilir.

$$\pi(a,b) = \sum_{j}^{k} p_j\,(a,b).\,w_j$$

$$\pi(b,a) = \sum_{j}^{k} p_j(b,a).\,w_j$$

Her kritere göre$p_k(a_i, a_j)$ değerinin elde edilmesi.

$$\pi(a,a) = 0$$
$$0 \le \pi(a,b) \le 1$$
$$0 \le \pi(b,a) \le 1$$
$$0 \le \pi(a,b) + \pi(b,a) \le 1$$

4. Adım: Pozitif Ve Negatif Üstünlük Değerlerinin Hesaplanması

3.Adımda gerçekleştirilen tüm kriterlerden alternatiflerin elde edildiği değerler tek bir tabloya toplanır. Bu işlem her kriterde ayrı hesaplanan alternatifin kendi ağırlığıyla çarpımının toplamından oluşmaktadır.

Pozitif ve negatif üstünlük değerleri hesaplanır.

$$\Phi^{-}(a) = \frac{1}{n-1}\sum_{x \in A} \pi\,(x,a)$$

$$\Phi^{+}(a) = \frac{1}{n-1}\sum_{x \in A} \pi\,(a,x)$$

5. Adım: PROMETHEE I İle Alternatiflerin Kısmi Sırasının Elde Edilmesi

Negatif üstünlükler küçükten büyüğe, pozitif üstünlükler büyükten küçüğe sıralanır ve PROMETHEE I yöntemine göre kısmi sıralama olarak adlandırılan sıralama elde edilir.

6. Adım: Net Öncelik Değerinin Hesaplanması

Net akım değerinin formülü;

$$\Phi^{net}(a) = \Phi^{+}(a) - \Phi^{-}(a)$$

Net akım değerinin özellikleri;

$$0 \leq \Phi^{net}(a) \leq 1$$

$$\sum_{x \in A} \Phi^{net}(a) = 0$$

7. Adım: PROMETHEE II İle Alternatiflerin Tam Sırasının Elde Edilmesi

Her alternatif için hesaplanan net değer aynı düzlemde gösterilir.

Hesaplanan tam öncelik değerine bağlı olarak aşağıda gösterilen karar alınır.

$\Phi(a) > \Phi(b)$ ise, a alternatifi b alternatifinden daha üstündür.

$\Phi(a) = \Phi(b)$ise, a ve b alternatifleri farksızdır.

4. UYGULAMA VE SONUÇ

Alman borsası olan DAX'a kote edilen özel Alman sağlık kliniklerinin finansal performansının incelendiği bu çalışmada oranlar, ilgili alternatiflerin ilgili yılına göre bilanço ve gelir tablosundan elde edilmiştir. Elde edilen oranlar ile Microsoft Excel programı kullanılarak karar matrisi oluşturulmuştur ve Entropi yöntemi uygulanmıştır. Entropi yönteminin sonuçları tablo 3 de gösterilmiştir.

Tablo 3: Entropi Yöntemi Sonuçları

	KRİTERLER						
YILLAR	C1	A1	E1	E2	E3	L1	L2
2021	0,067463	0,039222	0,15575	0,212496	0,164951	0,166784	0,193334
2020	0,113393	0,138686	0,158995	0,162336	0,154235	0,139233	0,133122
2019	0,103285	0,077905	0,08962	0,132082	0,10569	0,217906	0,273512
2018	0,063136	0,147946	0,146177	0,250503	0,14159	0,109109	0,141539
2017	0,044723	0,094689	0,094655	0,170003	0,154232	0,223966	0,217732
2016	0,092689	0,185211	0,01273	0,064487	0,04305	0,305526	0,296306

Entropi yöntemi hesaplandıktan sonra PROMETHEE yöntemi Microsoft Excel programı ile hesaplanmıştır. Uygulama sonuçları yıllara göre tablo 4 de, sıralama sonuçları ise tablo 5 de gösterilmiştir.

Tablo 4: PROMETHEE Yöntemi Sonuçları

KLİNİKLER	2021 ϕ net	2020 ϕ net	2019 ϕ net	2018 ϕ net	2017 ϕ net	2016 ϕ net
FRESENİUS SE VZ	-0,11785	-0,066465	-0,101666	-0,036281	-0,1030811	-0,15862
FRESENİUS MEDİ	-0,080111	-0,047963	-0,084795	-0,000998	-0,0519459	-0,14917
RHOEN KLİNİKUN	0,1819427	0,1305519	0,2400947	0,0721649	0,12509066	0,187458
MEDİCLİN AG	0,0160186	-0,016124	-0,053634	-0,034886	0,02993628	0,120335

Tablo 5: PROMETHE Yöntemi Sonuçlarının Sıralaması

KLİNİKLER	2021 SIRA	2020 SIRA	2019 SIRA	2018 SIRA	2017 SIRA	2016 SIRA
FRESENİUS SE VZ	4	4	4	4	4	4
FRESENİUS MEDİ	3	3	3	2	3	3
RHOEN KLİNİKUN	1	1	1	1	1	1
MEDİCLİN AG	2	2	2	3	2	2

COVİD-19 öncesi ve COVİD-19 sonrası finansal performansının Entropi temelli PROMETHEE yöntemi ile analiz edilen özel sağlık klinikleri incelendiğinde genel itibarıyla

sıralamada bir değişiklik olmadığı sonucuna varılmıştır. Belirlenen kriterler ölçüsünde yapılan yöntem sonucunda bütün yıllara göre en iyi sıradaki klinik Rhoen Klinikum, ikinci en iyi sıradaki klinik Mediclin, üçüncü sıradaki klinik Fresenius Medical ve dördüncü sırada Fresenius SE kliniği yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Ahsan, Mohammad Kamrul. 2016. "Measuring Financial Performance Based On CAMEL: A Study On Selected Islamic Banks İn Bangladesh." Asian Business Review6(1): 47.

Akçakaya, Onur, And Ezgi Dilan Urmak Akçakaya. 2019. "Türkiye'deki Büyükşehirlerin Çevresel Performanslarının Entropi Temelli COPRAS Ve ARAS Yöntemleri Ile Değerlendirilmesi." OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi.

Akkoç, Soner, And Kemal Vatansever. 2013. "Fuzzy Performance Evaluation With AHP And Topsis Methods: Evidence From Turkish Banking Sector After The Global Financial Crisis." Eurasian Journal Of Business And Economics6(11): 53–74.

Akyüz, İlker, Barış Aydemir, Bahadır Çağrı Bayram, And Kadri Cemil Akyüz. 2019. "Orman Ürünleri İşletmelerinin Finansal Performanslarının Entropi Temelli TOPSIS Yöntemi Ile Karşılaştırılması: Artvin Örneği." Bartın Orman Fakültesi Dergisi21(1): 136–46.

Al-Kassar, Talal A., And Jared S. Soileau. 2014. "Financial Performance Evaluation And Bankruptcy Prediction (Failure)1." Arab Economic And Business Journal9(2): 147–55. Http://Dx.Doi.Org/10.1016/J.Aebj.2014.05.010.

Alparslan, Dilvin, Mehmet Gençtürk, And Nermin Özgülbaş. 2015. "The Analysis Of Relationship Between Working Capital And Financial Perfomance Indicators İn Ministry Of." Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi20(1): 317–38.

Apan, Mehmet, And Ahmet Öztel. 2020. "Bütünleşik Entropi-EDAS Yöntemi Ile Nakit Akım Odaklı Finansal Performans Analizi: BIST Orman, Kâğıt, Basım Endeksi'nde İşlem Gören Firmaların 2011-2018 Dönem Verisinden Kanıtlar." Bartın Orman Fakültesi Dergisi22(1): 170–84.

Avikal, Shwetank, P. K. Mishra, And Rajeev Jain. 2014. "A Fuzzy AHP And PROMETHEE Method-Based Heuristic For Disassembly Line Balancing Problems." International Journal Of Production Research52(5): 1306–17.

Ayçin, Ejder, And Pembe Güçlü. 2020. "BIST Ticaret Endeksinde Yer Alan İşletmelerin Finansal Performanslarının Entropi Ve MAIRCA Yöntemleri Ile Değerlendirilmesi." Muhasebe Ve Finansman Dergisi673739(85): 287–312.

Bulgurcu, Berna (Kiran). 2012. "Application Of TOPSIS Technique For Financial Performance Evaluation Of Technology Firms İn Istanbul Stock Exchange Market." Procedia - Social And Behavioral Sciences62: 1033–40. Http://Dx.Doi.Org/10.1016/J.Sbspro.2012.09.176.

Çam, Handan. 2016. "Sağlık İŞ LetmeleriNde FiNansal Performansin DeğerlendiRiLmesi : Karaman Devlet HastanesiÖrneği 1." : 14–27.

Desta, Tesfatsion. 2016. "Financial Performance Of 'The Best African Banks': A Comparative Analysis Through Camel Rating." Journal Of Accounting And Management VI(1): 1–20.

Dong, Jiu Ying, Yang Chen, And Shu Ping Wan. 2018. "A Cosine Similarity Based

QUALIFLEX Approach With Hesitant Fuzzy Linguistic Term Sets For Financial Performance Evaluation." Applied Soft Computing Journal69: 316–29. Https://Doi.Org/10.1016/J.Asoc.2018.04.053.

Dossi, Andrea, And Lorenzo Patelli. 2010. "You Learn From What You Measure: Financial And Non-Financial Performance Measures İn Multinational Companies." Long Range Planning43(4): 498–526. Http://Dx.Doi.Org/10.1016/J.Lrp.2010.01.002.

Erdoğan, Muammer, And Bülent Yıldız. 2015. "Sağlik İŞletmeleriNde FiNansal Oranlar Araciliğiyla Performans Ölçümü: Hastanelerde BiR Uygulama*." 6: 129–48.

Ergün Bülbül, Serpil, And Ali Köse. 2016. "TürksiGorta Sektörünün PrometheeyöntemiİLefiNansal PerformananaliZi." İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi38(1): 187.

Genç, Tolga. 2013. "PROMETHEE Yöntemi Ve GAIA Düzlemi." Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi15(1): 133–54.

Jakub, Salaga, Bartosova Viera, And Kicova Eva. 2015. "Economic Value Added As A Measurement Tool Of Financial Performance." Procedia Economics And Finance26(15): 484–89.

Joshi, Mahesh, Daryll Cahill, Jasvinder Sidhu, And Monika Kansal. 2013. "Intellectual Capital And Financial Performance: An Evaluation Of The Australian Financial Sector." Journal Of Intellectual Capital14(2): 264–85.

Karaye, Abubakar Balarabe. 2022. "Kurumsal Yönetimin Afrika ' Da Firmaların Finansal Performansına Etkisi : Ortak Hukuk (Common Law)." : Doktora Tezi.

Lau, Chong M. 2011. "Nonfinancial And Financial Performance Measures: How Do They Affect Employee Role Clarity And Performance?" Advances İn Accounting27(2): 286–93. Http://Dx.Doi.Org/10.1016/J.Adiac.2011.07.001.

Moghimi, Rohollah, And Alireza Anvari. 2014. "An Integrated Fuzzy MCDM Approach And Analysis To Evaluate The Financial Performance Of Iranian Cement Companies." International Journal Of Advanced Manufacturing Technology71(1–4): 685–98.

Ömürbek, Nuri, And Hande Eren. 2016. "Promethee, Moora Ve Copras Yöntemleri İle Oran Analizi Sonuçlarının Değerlendirilmesi: Bir Uygulama - Evaluation Of The Results Of The Rate Analysis With Promethee, Moora And Copras Methods: An Application." Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi8(16): 174.

Sakarya, Şakir, And Melek Aksu. 2020. "Ulaşım Sektöründeki İşletmelerin Finansal Performanslarının Geliştirilmiş Entropi Temelli TOPSIS Yöntemi Ile Değerlendirilmesi." Optimum Ekonomi Ve Yönetim Bilimleri Dergisi7(1): 21–40.

Shabbir, Malik Shahzad, And Okere Wisdom. 2020. "The Relationship Between Corporate Social Responsibility, Environmental Investments And Financial Performance: Evidence From Manufacturing Companies." Environmental Science And Pollution Research27(32): 39946–57.

Shannon, Claude E., And Warren Weaver. 1987. "The Mathematical Theory Of Communıcatıon." IEEE Transactions On Magnetics23(5): 3032–37.

Shaverdi, Meysam, Mohammad Rasoul Heshmati, And Iman Ramezani. 2014. "Application Of Fuzzy AHP Approach For Financial Performance Evaluation Of Iranian Petrochemical Sector." Procedia Computer Science31(Itqm): 995–1004. Http://Dx.Doi.Org/10.1016/J.Procs.2014.05.352.

Şit, Ahmet. 2018. "Demir-Çelik Sektöründe Faaliyet Gösteren Ticari Ve İmalat Firmaların Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi Ve İç Kontrol Sistemlerinin Finansal Performansa Etkisi: Hatay İli Örneği." : Doktora Tezi.

Sueyoshi, Toshiyuki, And Mika Goto. 2010. "Measurement Of A Linkage Among Environmental, Operational, And Financial Performance İn Japanese Manufacturing Firms: A Use Of Data Envelopment Analysis With Strong Complementary Slackness Condition." European Journal Of Operational Research207(3): 1742–53. Http://Dx.Doi.Org/10.1016/J.Ejor.2010.07.024.

Suvita Jha. 2012. "A Comparison Of Financial Performance Of Commercial Banks: A Case Study Of Nepal." African Journal Of Business Management6(25): 7601–11.

Tippayawong, K. Y., T. Tiwaratreewit, And A. Sopadang. 2015. "Positive Influence Of Green Supply Chain Operations On Thai Electronic Firms' Financial Performance." Procedia Engineering118: 683–90.

Yalçın, Neşe, And Ali Bayrakdaroğlu. 2012. "Strategic Financial Performance Evaluation Of The Turkish Companies Traded On ISE." Ege Akademik Bakis (Ege Academic Review) 12(4): 529–529.

Yavuz, Hasan, And Ahmet Öztel. 2017. "Entropi Tabanlı Copras Yöntemi İle Ölçek Bazında Finansal Performans Analizi: Bilgi Ve İletişim Sektöründe Bir Uygulama." 1. Ierfm TammetibiLdiRiLerkiTabi: 122–41. Http://Hdl.Handle.Net/11772/2326.

Yıldız, Bülent. 2013. "Sağlık İşletmelerinde Finansal P Erformansı Etkileyen Unsurlar Ve Finansal Performansın Ölçülmesi : Hastanelerde Bir Uygulama." T.C. AtatüüniVersiTesi SosyabiLiMlerenstiTüsüiŞletmanabiLiM Dali, Doktoratezi: Doktora Tezi.

Yıldırım, Murat, İnci Merve Altan, And Rafet Gemici. 2018. "Kurumsal Yönetim İle Finansal Performans Arasinda İlişkinin Entropi Ağırlıklandırmalı TOPSİS Yöntemi İle Değerlendirilmesi: Bist'teı İşlem Gören Gida ve İçecek Şirketlerinde Bir Araştirma." Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Dergisi11(2): 130–52.

Zhang, Xianqi, Chenbo Wang, Enkuan Li, And Cundong Xu. 2014. "Assessment Model Of Ecoenvironmental Vulnerability Based On Improved Entropy Weight Method." Scientific World Journal2014.

Yıldırım, Bahadır Fatih, Önder, Emrah. 2014. "İşletmeciler, Mühendisler Ve Yöneticiler İçin Operasyonel, Yönetsel Ve Stratejik Problemlerin Çözümünde Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri." Dora Yayıncılık, Isbn: 9786052470046. Say, 177-186.

BORSA'DA İŞLEM GÖREN SİGORTA ŞİRKETLERİNİN İFLAS RİSKİNİ TAHMİN ETMEDE ALTMAN MODELİ UYGULAMASI

APPLICATION OF THE ALTMAN MODEL TO PREDICT THE RISK OF BANKRUPTCY OF INSURANCE COMPANIES TRADED ON THE BORSA ISTANBUL

Tuba ŞAKAR
Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
ORC-ID:0000-0002-7251-2342
Doç. Dr. Kemal YAMAN
Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
ORC-ID: 0000-0003-1267-9228

Özet

Şirketlerin birçok ekonomik, finansal ve operasyonel değişkenler sebebiyle faaliyetlerini ve iktisadi yükümlülüklerini gerçekleştirememe veya zorlanması olarak tanımlanan finansal başarısızlık, şirket yöneticileri, hisse sahipleri, alacaklılar ve devlet gibi gruplar açısından önemlidir. Şirketler faaliyet dönemlerinde risklere maruz kalırlar ve bu risklerin ne zaman ve nasıl gerçekleşeceğini kestirmekte zorlanırlar. Finans sektöründe belirsiz olan risklerin yol açacağı zararların giderilmesi yönelik önceden tedbir alma gereği ortaya çıkmaktadır.

Finans sektörünün çok önemli bir bileşeni olan sigorta şirketlerinin finansal sağlamlığı ülkeler için daha sağlıklı bir finansal sistemin temelidir. Türkiye'de sigorta sektörü finans sektörünün ayrılmaz bir parçasını oluşturmakla birlikte ülke ekonomisine katkısı büyüktür. Bu sebepten dolayı bu çalışmada 2016-2021 yılları arasında Borsa İstanbul (BIST)'da faaliyet gösteren 6 adet sigorta şirketinin finansal tablo verileri kullanılarak finansal başarısızlık analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Z-Skoru yöntemi ile iflas riski incelenmektedir.

Bu bildiri dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sigorta şirketlerinin ülke ekonomisindeki önemi ve finansal başarısızlığın tanımı yapılmaktadır. İkinci bölümde finansal başarısızlık konusu ile ilgili literatür taraması işlenmiştir. Üçüncü bölümde ise finansal analizlerde ve sigorta sektöründe önemli olan finansal veriler kullanılarak Altman Z-Skoru yöntemi ile söz konusu olan sigorta şirketlerinin iflas riski analiz edilmektedir.

Sigorta şirketleri kritik eşik değerleri ile karşılaştırılarak yıllar itibariyle hangi şirketin iflasa ne kadar yakın olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Çalışma konusu sigorta şirketlerinin finansal başarısızlık risk analizi Altman'ın standart Z modeli ile ele alındığında çıkan sonuç; şirketlerin genel olarak riskli sınıflandırmasında bulunduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sigorta Sektörü, İflas Riski, Altman Z- Skor Modeli.

Abstract

Financial failure, which is defined as the inability or difficulty of companies to realize their activities and economic obligations due to many economic, financial and operational variables, is important for groups such as company managers, shareholders, creditors and the state. Companies are exposed to risks during their operating periods and have difficulty predicting when and how these risks will occur. There is a need to take precautionary measures to eliminate the damages to be caused by uncertain risks in the financial sector.

The financial soundness of insurance companies, which is a very important component of the financial sector, is the basis of a healthier financial system for countries. Although the insurance sector in Turkey constitutes an integral part of the financial sector, its contribution to the country's economy is great. For this reason, in this study, financial failure analyzes are carried out using the financial statement data of 6 insurance companies operating in Borsa Istanbul (BIST) between the years 2016-2021. In this context, bankruptcy risk is analyzed with the Z-Score method.

This paper consists of four parts. In the first part, the importance of insurance companies in the country's economy and the definition of financial failure are made. In the second part, the literature review on the subject of financial failure is handled. In the third part, the bankruptcy risk of the insurance companies is analyzed with the Altman Z-Score method by using the financial data that is important in financial analysis and the insurance sector.

By comparing the insurance companies with their critical threshold values, it has been tried to determine which company is close to bankruptcy over the years. When the financial failure risk analysis of the insurance companies in the study is handled with Altman's standard Z model, the result is; It is seen that companies are generally classified as risky.

Keywords: Insurance Sector, Bankruptcy Risk, Altman Z-Score Model

1.GİRİŞ

İş dünyasında karşılaşılan risklerin ekonomik olarak ne kadar finansal zarara uğrayacağı bilinmemektedir. Karşılaşılan ekonomik zararın tamamının veya bir kısmının ortadan kaldırılması için insanlar arasında paylaşılarak karşılanması durumu insanoğlunu sigorta kavramına götürdüğü söylenebilir. İnsanların zararı tek başlarına üstlenmemeleri durumu sigorta sisteminin temelini oluşturmuştur. Sigorta, bireylerin veya işletmelerin üzerinde anlaşma yapılan bir mali bedel karşılığında (prim), belirsizlik yükünü sigortacıya devretmeleri için araçlar sağlar. Sigortacı da bu belirsizlik yükünün bir kısmını diğer sigortacılara veya reasürans şirketlere devredebilir (Mazviona, Batsirai, Dube, and Sakahuhwa 2017).

Sigorta şirketleri, oluşan maddi hasarları tanzim etmekte ve zarar oluştuktan sonra eski hallerine getirdikleri için kişiler ve işletmeler için çok önem arz etmektedir. Sigorta sektörü ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirlemede önemli bir gösterge olmalarının yanı sıra ekonominin canlanmasını, sosyal refah düzeyini arttırmakta, istihdam, risklerin etkisini azaltmakta, korku ve belirsizliğin giderilmesi gibi etkilerinden dolayı ekonomik ve sosyal faydalar da sağlamaktadır (Mazviona, Batsirai, Dube, and Sakahuhwa 2017).

Sigorta sektörü, alınan prim karşılığında sigortalılara belirli bir maddi olmayan ürün sunulmaktadır. Aynı zamanda sözleşme niteliği taşımaktadır. Sigortacı, tehlikelerin sorumluluğunu üstlenmekte ve sözleşmesinde belirlenen hükümler çerçevesinde oluşabilecek zararlara karşı güvenliği sağlamaktadır. Kârlılığa ilişkin bilgiler, şirketin gelecekte kontrol edebileceği finansal kaynaklardaki muhtemel değişiklikleri değerlendirmek ve mevcut kaynaklarla nakit akışı kontrol etme özellikle şirketin performans ve finansal riskini tahmin etmek için yararlıdır (Bılevsky 2013).

Risk transferi işletmeler ve hissedarlar için ekonomik açıdan önemlidir. Bu transfer sayesinde işletmelerin iflas riskini ve oluşabilecek zararların azaltılması, hissedarlar açısından güvenli ve kontrol altında olan risk yönetim politikası uygulandığı görünümü vermektedir. Sigorta şirketleri işletmeler için risk ölçüm planlaması, karşılaşılacak tehlikelerde tahmin,

yönetim ve güven verme gibi rolleri vardır. Şirketlerin ekonomik olarak yatırım kararları almasında olumlu etki sağlamaktadır (Kurt, Esin 2018).

Bu çalışma kapsamında, Türkiye'de Borsa İstanbul'da işlem gören toplam 6 sigorta şirketlerinin 2016-2021 dönem sonu verileri kullanılarak, Altman modeli ile iflas riskini analiz etmek ve şirketlerin bahsedilen yöntemlerle finansal başarısızlık oranlarının karşılaştırması yapılmıştır. Temelde dört bölümden oluşan çalışmada, birinci bölümde sigorta şirketlerinin ülke ekonomisindeki önemi ve finansal başarısızlığın tanımı yapılmaktadır. İkinci bölümde finansal başarısızlık konusu ile ilgili literatür taraması işlenmiştir. Üçüncü bölümde ise finansal analizlerde ve sigorta sektöründe önemli olan finansal veriler kullanılarak Altman Z-Skor modeli ile şirketlerinin iflas riski analiz edilmektedir.

2.SİGORTA ŞİRKETLERİNİN ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ ÖNEMİ

Gelişmekte olan ülkelerde sigortacılık sektörü, ülkelerin ekonomilerinde önemli bir konumda yer alır. Sigorta sektörü, bir ülkenin finans sektörünün ayrılmaz bir parçasını oluşturur ve ülke ekonomisine katkısı büyüktür. Ekonomik ve finansal pencereden bakıldığında finans sektöründe bankacılıktan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Finans sektöründe sigorta şirketlerinin eksikliği ekonomi üzerindeki sonuçları yıkıcı olurdu (Mazviona, Batsirai, Dube, and Sakahuhwa 2017).

Sigortanın ekonomik açıdan önemi, finans piyasasındaki sermaye tekliflerine katılarak ve şirketlerinin önceki haline dönmesine katkıda bulunmaları ülkenin ekonomik istikrarının bir parçası kabul edilir (Bılevsky 2013). Uluslararası ekonomik alanda ticaretin gelişmesine ve oluşabilecek risklere karşı güven verdiği için şirketlerin daha rahat ticaret yapmasına imkân sağlamaktadır. Bireylerin veya şirketlerin ekonomik kayıplarını önlemeye yardımcı olduğu gibi ülkenin refah düzeyinin yükselmesine katkı sağlamasıyla da önemli bir tasarruf ve vergi kaynağıdır (Öniz 2017).

Sigorta sektörü kredi işlemlerinin gelişmesini sağlamakta sosyoekonomik krizi önlemekte, devlet için de önemli bir vergi kaynağı sağlaması açısından büyük öneme sahiptir. Sigorta sektörü ülke için finansal başarıyı desteklemekte, gayri safi yurtiçi tasarrufları hareketlendirmekte, yeni sermaye birikimini teşvik ederek farklı risklerin yönetilmesi sağlamakta, transfer ve tazminat sağlayıcısı olmasıyla kayıpları hafifletmekte veya azaltmaktadır (Kurt, Esin 2018). Finansal olarak önemli bir paya sahip olan sigorta şirketlerinin iflas riski tüm ülke ekonomisini etkilediği için BİST'te işlem gören sigorta şirketlerinin finansal başarısızlığını analiz etmenin faydalı olacağı düşünülmüştür.

3.FİNANSAL BAŞARISIZLIK TANIMI

İşletme başarısızlığı, tam olarak sınırları belli olmayan, koşullara ve çalışmacılara göre farklı yorumlanan bir kavramdır. Literatür çalışmalarında genel olarak iflas ve başarısızlık kavramları aynı anlamda kullanılmaktadır. Başarısızlık; işletmenin en küçük faaliyet kollarından birinin başarısız olmasından, tamamının başarısız olmasına kadar veya borçlarını geç ödemesi gibi kısa vadeli yükümlülüklerini veya faiz ve anapara taksitlerini gibi uzun vadeli yükümlülüklerini geç ifa etmesi veya hiç ödeyememesine, kredi notunun düşmesinden işletmenin iflasına kadar birçok olay olarak ifade edilmektedir (Çelik, Sinan 2021).

Finansal sıkıntı ise, işletme performansı, yatırım politikası ve sermaye yapısı üzerinde etkileşime sahip olan uzun bir periyodu kapsamaktadır. İflas ile alakalı başlıca tanım Altman'ın

(1968) kesin olarak iflas başvurusunda bulunmuş olan ve kayyum atanan ya da ulusal iflas hukukuna göre çeşitli haklar verilmiş şirketler ifadesi bulunmaktadır. İflas bir başarısızlık durumu olup her şirket için ihtimal dahilindedir. Olası bir iflası önceden tahmin etmek için birçok model geliştirilmiştir. Kurumsal finansal başarısızlığın saptanmasına yönelik geliştirilen modeller arasında en iyi bilinenlerden ve en fazla kullanım alanı bulan modellerden biri de Altman Z-Skor modelidir. Altman'ın (1968) geliştirdiği, Z-Skor modeli ile çok yüksek bir doğruluk payı ile kurumsal finansal başarısızlığını tahmin ettiği görülmüştür. Altman çok değişkenli diskriminant analizini kullanarak, İşletmelerin finansal başarısızlık risklerini erken tanımlamıştır (Çelik, Sinan 2021).

4.LİTERATÜR TARAMASI

William H. Beaver (1966) çalışmasında, başarısızlığın tahminleri olarak finansal oranlar kullanmıştır. Bu oranların verilerine dayanarak ikili sınıflandırma testi diğer bir ifade ile firmanın ikili tahmini başarısızdır ya da başarılıdır seçenekleriyle finansal başarısızlığı tahmin etmiştir. William' in çalışması, bu alandaki ilklerden biri olmasıyla birlikte oranlar başarısızlığı erken öngören model olduğu için günümüzde de yaygın olarak kullanılmaktadır (Beaver, William 1966).

Altman (1968), çalışmasında, çoklu diskriminant analizi başka bir ifade ile tek bir tahmin modelinde birkaç finansal oran kullanmıştır. Çoklu Diskriminant Analizin sonucu ise Altman Z-Skor modelidir. Z-Skor modeli uygulaması kolay ve iflas tahmin etmekte yüksek oranda kesinlik içermektedir. Geçmişten günümüze şirketlerin iflas tahmininde yaygın ve en çok kullanılan modeldir (Altman, Edward 1968).

Robert O. Edmister (1972) çalışmasında, küçük işletmelerin finansal başarısızlığını tahmin etmek için finansal oranların analizi için Çoklu Diskriminant Analizi tekniğinden yararlanılmıştır ve küçük işletme finansal başarısızlığını veya başarılı olmalarını tahmin etmede finansal oranları analiz etmek veya edilememe durumunu tespit etmiştir. Edmister araştırmasında sonuç olarak küçük işletmelerin finansal başarısızlığını tahmin etmede Çoklu Diskriminant Analizini yalnızca doğru bir yöntem olarak değil, aynı zamanda uygulamalarda daha verimli bir teknik olduğunu bulmuştur (Edmister, Robert 1972).

Sinkey'in (1975) çalışmasında, finansal olarak başarılı başarısız bankalar arasında farklılıkları test etmek için Çoklu Diskriminant Analizi (MDA) kullanmıştır. Araştırmanın kapsamı 69 banka üzerinde yapılmış ve Çoklu Diskriminant Analizi diğer bir ifade ile tek bir tahmin modelinde dört finansal oran grubu belirlenmiştir. 69 banka üzerinde yapılan test sonucunda finansal olarak başarı ve başarısız bankalar arasında farklılıklar olduğu görülmüştür (Sinkey, Jr., Joseph 1975).

James A. Ohlson (1980) bu çalışmasında, işletmelerin iflas tahmininde Lojistik Regresyon analizini kullanmıştır. Bu çalışmanın bir diğer çalışmalardan farkı, hemen hemen tüm önceki çalışmaların aksine, başarısız işletmelerin verilerinin Moody's Manual'dan alınmamış olmasıdır. Diğer çalışmalarda zamanlama konusu dikkate alınmamasına rağmen Ohlson verileri, o sırada rapor edildiği gibi 10-K mali tablolarından alınmıştır. Bu önemsenen zamanlamanın avantajı sayesinde şirketin raporlama tarihinden önce mi yoksa sonra mı iflas ettiği görülmektedir. Ohlson çalışmasının kapsamı 1970-1976 yılları arasında 105 iflas etmiş ve 2.058 iflas etmemiş işletmeler incelemek için ele almıştır. Kullanılan analiz sonucunda

işletmelerin iflastan bir yıl öncesi için %96,12, iki yıl öncesi için %95,55 oranında olarak tahminde bulunmuştur (Ohlson, James 1980).

Back vd. (1996) çalışmalarında, iflasın tahmini için tahmin edicileri ampirik olarak seçmede kullanılabilecek üç alternatif teknik üzerinde durulmaktadır. Bunlar ise Lineer Diskriminant Analizi, Logit Analizi ve Genetik Algoritmalardır. Çalışmanın amacı metotlar arasındaki temel farklılıkların iflas öngörmenin modele bağımsız değişkenlerin ampirik seçimini etkileyip etkilemediğini ve tahmin doğrultusunda büyük değişiklikler yaratıp yaratmadığı incelenmektedir (Back 1996).

Olmeda ve Fernandez (1997) çalışmalarında, iflas tahmin etme modellerinin etkinliğini inceleyerek optimal bir sınıflandırma sistemi önerilmiştir. 1977'den 1985'e kadar tarihin en kötü krizini yaşayan İspanyol bankacılık sisteminde 110 bankanın %52 'sinin etkilenmesi sonucu 66 bankanın verilerini kullanarak 9 mali ve ekonomik oranı kullanılarak finansal yapılarını değerlendirmişlerdir. Çalışmanın amacı iflas öngörme sorununda parametrik ve parametrik olmayan sınıflandırıcıların doğruluğunu karşılaştırmaktadır. Tekli sınıflandırıcılar arasında en iyi sonuçları sağlayan yapay sinir ağı bulunmuştur. Birleştirmenin ikili yolunun düşünülmesinde eklemeli yöntem önerilmiştir. Önerilen ikinci yöntemin birleşik ürün sınıflandırması tahminlerinin daha etkili olduğu görülmüştür (Olmeda and Fernandez 1997).

Altaş ve Giray (2005) çalışmasında, tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal başarısızlık riskini saptamak için Lojistik Regresyon modeli kullanmıştır. Çalışmasında, Borsaya kayıtlı tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmeleri ele almış ve sektörün 2001 yılına ait bilanço verileriyle finansal oranlar hesaplanmıştır. Son olarak da işletmenin ilgilenilen döneminin dönem sonu kar/zarar durumuna bakılmış ve işletmelerin finansal olarak başarılı ya da başarısız olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonunda geliştirilen modelin doğru sınıflandırma yüzdesi %74,2 olarak hesaplanmıştır (Altaş and Gİray 2005).

Babu (2015) daha önceki çalışmalarında hayat dışı sigorta şirketlerine yönelik performans değerlendirmelerde bulunmuştur. Daha çok kamu ve özel sektör şirketleri arasında finansal performanslarını karşılaştırmış ve şirketlerin iflas riskini araştırmıştır. Bu çalışmasında daha önce yapılmamış olan Hindistan'da hayat dışı sigorta şirketlerinin iflas riski üzerine değerlendirmede bulunmuştur. Çalışmasının amacı, Hindistan'da hayat dışı sigorta şirketlerinin iflas riski tahminine temel değişkenler ve bunların hangilerine dayalı tahmine nasıl katkıda bulunduklarını belirlemiştir. Babu'nun çalışma kapsamı, 2008-2014 yılları arasında 21 hayat dışı sigorta şirketinin ikincil verilerine Geriye Dönük Regresyon yöntemi ve Diskriminant Analizi yöntemini uygulanmıştır. Şirketler üzerinde uygulanan yöntemler sonucunda hayat dışı sigorta şirketi olan dört kamu sektörü ve beş özel sektörün iflas riski olduğu tespit edilmiştir (Babu 2015).

Kula, Kandemir ve Baykut (2016) çalışmasında amaç, Borsa İstanbul (BİST) işlem gören sekiz sigorta şirketinin finansal performansını Gri İlişkisel Analiz yöntemi ile incelemektir. Yöntem uygulama alanı Borsa İstanbul'da işlem gören 8 şirketin 2013 yılı sonu verileri kullanılarak GİA yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda sigorta şirketleri arasında başarılı finansal performansın, sermaye yapısında öz sermaye düzeyini yüksek tutmak, yüksek likidite düzeyini muhafaza etmek ve karlılığı arttırmakla elde edildiğine ulaşılmıştır (Kula 2016).

E, Bülbül ve Köse (2016) çalışma Türk Sigorta Sektöründe türlerinden olan hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren şirketlerin finansal performanslarının incelenmesidir. Çalışmanın uygulama alanı, 2010-2013 dönemine ait dört yıllık bilanço verileri kullanılarak, 2010 yılı için 34, diğer 3 yıl için ise 35 hayat dışı sigorta şirketi alınmıştır. İlgili alandaki şirketlerin finansal performansı ise Promethee yöntemiyle incelenmiştir. Yapılan çalışmada 2010-2013 döneminden sonra 17 Aralık 2013 soruşturması, 2014 yılında döviz kurunda meydana gelen değişiklikler gibi finansal veriler üzerinde etkili olabilecek değişiklikler yaşanmış olması bundan sonraki yapılacak olan, Türk sigorta sektöründe finansal performansı farklı yıllarda uygulanan yönteme ve çıkacak sonuçlara farklı bir bakış açısı kazandırılması açısından faydalı bir çalışma olacağı düşünülmektedir (Köse 2016).

Akpınar, vd. (2017) makalenin amacı finansal başarısızlık riskinin belirleyicilerinin saptanmasıdır. 2010 ila 2014 yılları arasında Borsa İstanbul'da işlem gören 82 adet imalat şirketinin finansal başarısızlık riskine etki eden faktörler, 410 gözlemle analiz edilmiştir. Çalışmanın kapsamı olan 82 adet imalat şirketinin, Düzeltilmiş Altman Z-Skoru'nun finansal başarısızlık göstergesi olarak kullanıldığı Panel Veri Analizi kullanılmıştır. Sonuç olarakta bağımsız değişkenlerle finansal başarısızlık riski arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüş ve entelektüel sermayenin Z-skorunu pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır (Akpınar and Akpınar 2017).

Constantin ve Clipici (2017) makalenin amacı, Bulgar sigorta ve reasürans şirketlerinin iflas riskini tahmin etmek için geliştirilmiş bir algoritma önermektir. Geliştirilen tahmin algoritması, genelleme özelliği ile ayırt edilir. İflas riskini hesaplayan nöron haritası, hem Bulgar sigorta-reasürans şirketleri hem de küresel sigorta, reasürans şirketleri için R2b2n algoritması uygulanarak elde edilen deneysel sonuçlar şirketlerine iflas riskinden korunmak için faydalı bilgiler sunmaktadır. Sinir mimarisine dayalı bellek, sigorta ve reasürans şirketleri için iflas riskini tahmin eden skor fonksiyonunun yeni bir biçimini sağlar. Algoritma, Bulgar sigorta şirketlerinin mali tablolarındaki göstergelerin değerleriyle temsil edilen giriş tarihlerine sahip çok katmanlı sinir mimarisine dayalı olarak geliştirilmiştir. Bu durumda Sinir ağının hafızası, iflas riski hakkında bilgi sağlayacaktır. Geliştirilen R2b2n algoritması ile belirlenen nöral fonksiyon uygulanarak Bulgar sigorta ve reasürans şirketleri ile ilişkili risk alanları hakkında bir rapor oluşturulmuş ve ilgili şirketlerin iflas riskini tahmin etmek için test kapasitesi gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında, Bulgar sigorta şirketleri için gelecek yıl Sinirsel Fonksiyon Skoru tahmini yapılmıştır (Clipici and Constantin 2017).

A. AlKulaib ve S. AlAli (2019) çalışmalarında, ilki Kuveyt borsasında işlem gören dört konvansiyonel sigorta şirketlerinin finansal başarısızlık olasılığını tespit etmeyi amaçlamaktadır, diğeri ise bu şirketlerin finansal başarısızlık skoru ile hisse fiyatı arasındaki ilişkiyi ölçmek üzere iki konuyu incelemek üzere yapılmıştır. Çalışma kullanılan finansal başarısızlık göstergelerini hesaplamak için model Altman Modelidir. Çalışmanın kapsamı sigorta şirketlerinin 2010-2017 dönemini kapsayan yıllık raporlarından alınan finansal verilerine dayanmaktadır. Çalışmadan birkaç sonuç çıkarılmıştır. Bunlardan ilki Kuveyt'te faaliyet gösteren dört konvansiyonel sigorta şirketininde başarılı finansal pozisyona sahip olduğunu ve en az gelecekte iki yıl boyunca iflas olasılığının olmadığı anlaşılmıştır. Çalışmadan çıkarılan diğer bir sonuç ise finansal başarısızlık puanı olan Altman Z Puanı ve bu şirketlerin hisse fiyatı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya çıkarıldı. Üçüncü çıkarılan sonuç ise benzer araştırma yapan diğer araştırmacıların bulgularıyla

çeliştiğinden, Altman'ın z-skor modelinin etkisinin borsadaki bazı sektörlerde uygulanabilir olduğu görülmüştür. Ancak tüm sektörler için kullanılamayacağı sonucuna varılmıştır (Alkulaib and Alali, S. 2019).

5. METODOLOJİ

5.1. Amaç, Kapsam ve Veri Seti

Bu makalenin temel amacı, BİST'te işlem gören sigorta şirketlerinin iflas durumunu tahmin etmede en yüksek doğruluğu üretecek bir tahmin modelini uygulamaktır. Sigorta şirketlerin mali tablolarındaki bilgilerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayıldığından, iflas tahmini objektiftir. Borsada işlem gören 6 Türk sigorta şirketi çalışmaya dahil edilmiştir. 2020 yılı içinde Türkiye'de 63 sigorta şirketi vardır. Borsada işlem görmeyen 57 şirket hesaplama dışı bırakılmıştır. 2016-2021 yılları arasında Borsa İstanbul (BIST)'da faaliyet gösteren 6 adet sigorta şirketinin finansal tablo verileri kullanılarak finansal başarısızlık analizleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın kapsamını BİST'te işlem görmekte olan halka açık imalat dışı sektörde faaliyet gösteren 6 adet sigorta şirketi oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamını oluşturan işletmeler ve borsa kodları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Finansal Performansı Ölçülen İşletmeler

Sıra No	İşlem Kodu	Şirketin Unvanı
1	(AGESA)	Hayat ve Emeklilik A.Ş.
2	(AKGRT)	Aksigorta A.Ş.
3	(ANSGR)	Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi
4	(ANHYT)	Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş.
5	(RAYSG)	Ray Sigorta A.Ş.
6	(TURSG)	Türkiye Sigorta A.Ş.

5.2. Yöntem

5.2.1. Altman Z-Skor Yöntemi

Altman'ın (1968) geliştirdiği, Z-Skor modeli ile çok yüksek bir doğruluk payı ile kurumsal finansal başarısızlığını tahmin ettiği görülmüştür. Altman Çok Değişkenli Diskriminant Analizini kullanarak, İşletmelerin finansal başarısızlık risklerini erken tanımlamıştır. Bunun için finansal olarak iyi durumda olan 33 şirket ve iflas başvurusu yapan 33 adet şirket olmak üzere 66 şirket üzerinde çalışmasını gerçekleştirmiştir. İlkin 22 adet finansal oranı belirlemiş ve sonrasında istatiksel analizler sonucunda modelde kullanacağı değişken sayısını 5'e indirmek suretiyle Altman Z-skor modelini geliştirmiştir. Seçilen 5 temel oranın diskriminant fonksiyonu ile katsayılarının ağırlıklandırılmış ve toplamından elde edilen Z-Skoru sonucuna ulaşılmaktadır. Z-Skor modeli kullanılan farklı muhasebe oranları ve piyasa temelli fiyat verilerini temel alarak finansal başarısızlık riskini 1 yıl önceden %90 oranında tespit ederken, 2 yıl öncesinden ise %82 oranında doğru saptamaktadır (Gülençer and Hazar 2020). Z-Skor, 6 muhasebe ve 1 piyasa-temelli olmak üzere toplam 7 temel değer üzerinde temel alınmış olup ve bu 7 temel değer 5 oran içerisinde yer almaktadır (Çelik 2021).

Altman (1968) Z-skor analizinde kullanılan 5 oran aşağıdaki gibidir.

X1 = Net İşletme Sermayesi / Toplam Aktifler

X2 = Dağıtılmayan Kar / Toplam Aktifler

X3 = Faiz ve Vergi Öncesi Kar / Toplam Aktifler
X4 = Özkaynakların Piyasa Değeri / Toplam Yükümlülükler
X5 = Net Satışlar / Toplam Aktifler

Yukarıda yer alan beş orana göre: Z-skoru 1,81'in aşağısında olan firmalar riskli durumda 1,81-2,99 arasında yer alan firmalar gri bölge ve 2,99 üzerindeki firmalar güvenli olarak sınıflandırılmaktadır. Bu model halka açık firmalara yönelik yapılmıştır. Özel firmalar ve üretim dışı faaliyet gösteren hizmet sektörünün finansal başarısızlık durumunu tahmin etme noktasında eleştirilere maruz kaldığı için Altman (2000) çalışmasında bir takım yeni düzenlemeler ve borsaya kote olmayan şirketlerin başka bir söylemle özel sektör imalat ve hizmet sektörü ölçümlemelerin daha sağlıklı yapılabilmesi amacına yönelik 2 yeni model ortaya koymuştur. Bu modeller;

1. Altman'ın Özel sektör imalat firmaları için Z modeli;
$Z = 0{,}717\,X1 + 0{,}847\,X2 + 3{,}107\,X3 + 0{,}42\,X4 + 0{,}998\,X5$ (Alkulaib and Alali, S. 2019).

2. Altman imalat dışı şirketler için katsayılarla ağırlıklandırılmış bizimde çalışmamızda kullanılan formül aşağıdaki gibidir;
$Z = 6{,}56\,X1 + 3{,}26\,X2 + 6{,}72\,X3 + 1{,}05\,X4$ (Çelik, Sinan 2021).

Sigorta şirketlerinin 2016-2021 yılları arasındaki verileri kullanılarak finansal başarısızlıklarının tahmin edilmesine yönelik bilgi veren bizimde çalışmamızda kullanacağımız dört finansal oran aşağıdaki gibidir;

$X1$ = İşletme Sermayesi (Dönen Varlıklar (CA) – Kısa Vadeli Yükümlülükler (CL)) / Toplam Varlıklar (TA)
X2 = Dağıtılmamış Kârlar (RE) / Toplam Varlıklar (TA)
X3 = Faiz ve Vergi Öncesi Kazanç (FVÖK) / Toplam Varlıklar (TA
X4 = Toplam Özkaynak Değeri (TE) / Toplam Yükümlülükler (TL)

Modelden elde edilen sonuçlar daha sonra şirketin finansal sağlamlığını belirlemek için belirlenen bir kıyaslama ile karşılaştırılır. Elde edilen sonuçlarla yaptığımız çalışmamızdaki işletmelerinde iflas riskini değerlendirilmelerinde kullanacağımız referans aralıkları ise;

Z puanı> 2,60 ise Güvenli Bölge
Gri Bölge 1.10 <z-skoru <2.60
z-skoru < 1.10 ise Riskli Bölge (Alkulaib and Alali, S. 2019).

Altman'ın, kullanmış olduğu formülünde çeşitli katsayılar ile oranlar çarpılmaktadır. Ortaya yeni konan 2. modelde özel sektör imalat ve hizmet sektörü ölçümlemelerin daha sağlıklı yapılabilmesi amacına yönelik X5 değişkeni çıkartılarak imalat sektörünün etkisi azaltılmıştır. X5 in çıkartılması sonucunda yeni modellerin katsayıları değişmiş bu durumda çıkan sonuç ise Z-Skor aralıklarını değişikliğe neden olmuştur. Tüm Z-Skor modellerinin aralıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir (Çelik, Sinan 2021).

Tablo 2: Altman Z-Skor Model'lerinin Skor Aralıklarının Karşılaştırması

Halka Açık İmalat Sektörü Şirketler için Z Skor Aralıkları (Altman, 1968)	Özel Sektör İmalat Şirketler için Altman Z Skor Aralıkları (Altman, 2000)	Özel Sektör Hizmet Şirketler için Altman Z Skor Aralıkları (Altman, 2000)
Z skor>2,99 ise güvenli bölge	Z skor>2,90 ise güvenli bölge	Z skor>2,60 ise güvenli bölge
1,81≤Z skor ≥2,99 ise gri bölge	1,23≤ Z skor ≥2,99 ise gri bölge	1,10≤ Z skor ≥2,60 gri bölge
Z skor<1,8 ise riskli bölge	Z skor<1,23 ise riskli bölge	Z skor <1,10 ise riskli bölge

(Yıldız, 2014).

6. SONUÇ

Çalışmada KAP verilerinde listelenmiş olan sigorta sektörü alanında BİST'de işlem gören 6 sigorta şirketinin 2016-2021 dönemlerindeki finansal verileri kullanılmıştır. İncelemede yer alan AGESA, AKGRT, ANSGR, ANHYT, RAYSG, TURSG şirketlerinin finansal analizini gerçekleştirmektir. Modelde bulunan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 3 de verilmiştir. Tablo da şirketlerin Z skorları yıllar itibariyle kıyaslamaya tabi tutulmuştur.

Tablo 3: Firmaların Yıllara Göre Z Skoru

	2016	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
AGESA						
Z Skoru	0,426588745	0,422994056	0,552012469	0,654628848	0,728456071	0,903209505
Bölge	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**
AKGRT						
Z Skoru	2,040892996	4,189333144	2,408726937	2,704525886	2,872504386	1,691066018
Bölge	**GRİ BÖLGE**	**GÜVENLİ**	**GRİ BÖLGE**	**GÜVENLİ**	**GÜVENLİ**	**GRİ BÖLGE**
ANSGR						
Z Skoru	1,179399364	1,4642801	1,730086927	1,956545166	2,073630123	1,557977051
Bölge	**GRİ BÖLGE**	**GRİ BÖLGE**	**GRİ BÖLGE**	**GRİ BÖLGE**	**GRİ BÖLGE**	**GRİ BÖLGE**
ANHYT						
Z Skoru	0,595699874	0,608996522	0,53064968	0,546316303	0,554766944	0,494839843
Bölge	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**
RAYSG						
Z Skoru	2,508718819	2,322945756	2,037288295	2,292710667	3,327183978	2,78062337
Bölge	**GRİ BÖLGE**	**GRİ BÖLGE**	**GRİ BÖLGE**	**GRİ BÖLGE**	**GÜVENLİ**	**GÜVENLİ**
TURSG						
Z Skoru	-0,06686333	0,361817682	0,821864021	1,585784308	3,662052812	2,83771724
Bölge	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**RİSKLİ**	**GRİ BÖLGE**	**GÜVENLİ**	**GÜVENLİ**

Hayat ve Emeklilik A.Ş. ve Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş. ise 6 şirket arasında en kötü finansal başarı performansı gösteren şirketlerdir. 2016-2021 yılları arasında riskli bölgede yer almıştır. Aksigorta A.Ş. 2016 yılında gri bölge ile başlamış 2017 de güvenli bölge 2018 de tekrar gri bölgede, 2019-2020 yılında tekrar yükselişe geçerek güvenli bölgede ve 2021 yılında tekrar gri bölgede yer almıştır. Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi 2016-2021 yıllarında gri

bölgede seyretmiştir. Ray Sigorta A.Ş. ise 2016-2019 yılları arasında 2.60 sınırında gri bölgede yer alırken 2020-2021 yıllarında güvenli bölgede yer almaktadır.

2020 yılı itibariyle Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca yeni ekonomi programı çerçevesinde planlanan yapısal reformlar kapsamında, kamu sigorta şirketlerinin tek bir çatı altında birleştirilmesi hedeflenmiştir. 2019 yılında Borsa İstanbul'da işlem gören Güneş Sigorta AŞ. 'nın unvanı Türkiye Sigorta A.Ş. olarak değiştirilmiş ve Halk Sigorta A.Ş. ile Ziraat Sigorta A.Ş.'yi de Türkiye Sigorta A.Ş. çatısı altında birleştirilmiştir. Bu birleşim sonrasında 2016-2018 yılları riskli bölgede Türkiye Sigorta A.Ş. 2019 yılında gri bölgede, 2020 ve 2021 yıllarında güvenli bölgede bulunmaktadırlar. Çalışma konusu sigorta şirketlerinin finansal başarısızlık risk analizi Altman'ın standart Z modeli ile ele alındığında çıkan sonuç; şirketlerin genel olarak riskli sınıflandırmasında bulunduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

Akpınar, Onur, and Gökçe Akpınar. 2017. "Finansal Başarısızlık Riskinin Belirleyicileri: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama." *İşletme Araştırmaları Dergisi* 9(4): 932–51.

Alkulaib, Yaser A., and Musaed Alali, S. 2019. "Exploring The Probability Of Bankruptcy For Conventional Insurance Companies Listed At Kuwait Stock Exchange And İts Effect On Their Share Prices." *The Journal of Social Sciences Research* 59: 1341–45.

Altaş, Dilek, and Selay Gİray. 2005. "Mali Başarısızlığın Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlerle Belirlenmesi: Tekstil Sektörü Örneği." *Sosyal Bilimler Dergisi* 2: 13–28.

Altman, Edward, I. 1968. "Financial Ratios , Discriminant Analysis And The Prediction Of Corporate Bankruptcy." XXIII(4): 589–609.

Babu, S. Hari. 2015. "Prediction Of Bankruptacy Of Non-Life Insurance Companies In India- A Study." *I J A B E R* 13(3): 1431–44.

Back, Barbro. 1996. "Choosing Bankruptcy Predictors Using Discriminant Analysis, Logit Analysis, And Genetic Algorithms." *Turku Centre For Computer Science* (40): 1.

Beaver, William, H. 1966. "Financial Ratios As Predictors Of Failure." *Journal Of Accounting Research* 4: 71–111.

Bılevsky, Gabriela. 2013. "Tools And Methods To Prevent The Rısk Of Bankruptcy Of The Insurance Companıes." *Internal Auditing & Risk Management* 3(31): 75–77.

Çelik, Sinan, Mehmet. 2021. *Altman Z-Skor Modeli Kullanılarak BİST-30 Endeksinde Yer Alan İmalat Şirketlerinin Finansal Başarısızlık Riskinin Tahmin Edilmesi*.

Çelik, Mehmet Sinan. 2021. "Altman Z- Skor Modeli Kullanılarak Bist-30 Endeksinde Yer Alan İmalat Şirketlerinin Finansal Başarısızlık Riskinin Tahmin Edilmesi." In *International Congress On Polıtıcal , Economik And Socıal Studies Abstracts Book*,.

Clipici, Emilia, and Doru Constantin. 2017. "An Improved Algorıthm Based On The Neural Arhıtectures For Estımatıng The Rısk Of Bankruptcy Of The Bulgarıan Insurance Companıes." *Uluslararası Multidisipliner Bilimsel Geo Konferans SGEM 2017 İlişkili* 21: 1–6.

Edmister, Robert, O. 1972. "An Empirical Test Of Financial Ratio Analysis For Small Business Failure Prediction." *Journal Of Finansial And Quantıtative Analysis* 7(2): 1477–93.

Gülençer, Sinan, and Adalet Hazar. 2020. "Borsa İstanbul'da Faaliyet Gösteren İlaç Şirketlerinin Değerlendirilmesi." *Journal of Economics and Financial Researches* 2(2): 83–

105.

Köse, Ali. 2016. "Türk Sigorta Sektörünün Promethee Yöntemi İle Finansal Performans Analizi." *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* • 38(1): 187–210.

Kula, Veysel. 2016. "Borsa İstanbulda İşlem Gören Sigorta Ve Bes Şirketlerinin Finansal Performansının Gri İlişkisel Analiz Yöntemi İle İncelenmesi." *AKÜ İİBF Dergisi* (1): 37–53.

Kurt, Esin, Fatma. 2018. "Borsa İstanbul'da Kote Bireysel Emeklilik, Hayat Ve Hayat-Dışı Sigorta Şirketlerinin Hisse Senedi Fiyat Tahmininde Box-Jenkıns Yöntemi."

Mazviona, Batsirai, Winmore, Mbakisi Dube, and Tendai Sakahuhwa. 2017. "An Analysis Of Factors Affecting The Performance Of Insurance Companies In Zimbabwe." *Journal of Finance and Investment Analysis* 6(1): 11–30.

Ohlson, James, A. 1980. "Financial Ratios And The Probabilistic Prediction Of Bankruptcy." *Journal Of Accounting Research* 18(1): 109–31.

Olmeda, Ignacio, and Eugenio Fernandez. 1997. "Hybrid Classifiers For Financial Multicriteria Decision Making: The Case Of Bankruptcy Prediction." *Computational Economics* 10(June): 317–35.

Öniz, Caner. 2017. "Türkiyede Yaşanan Finansal Krizlerin Sigorta Sektörü Üzerine Etkileri; BİST'de Bir Uygulama."

Sinkey, Jr., Joseph, F. 1975. "A Multivariate Statistical Analysis Of The Characteristics Of Problem Banks." *The Journel Of Finance* 30(1): 21–36.

Yıldız, Ayşe. 2014. "Kurumsal Yönetim Endeksi Ve Altman Z Skoruna Dayalı Lojistik Regresyon Yöntemi İle Şirketlerin Kredi Derecelendirmesi." *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 19(3): 71–89.

DUYU EĞİTİMİ KONUSUNDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Dr. Rukiye ARSLAN
Batman Üniversitesi, Kozluk Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, ORCID 0000-0002-2043-5664

Özet

Çocuklar yaşamla duyular aracılığıyla tanışmakta ve yaşamı onlar sayesinde öğrenmektedirler. Çünkü duyular, çocukların yaşama açılan pencereleridir. Bu nedenle çocuk küçük yaşlardan itibaren çocuklara duyu eğitiminin verilmesi son derece önemlidir. Bu çalışmada Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde "duyu eğitimi" ve "duyu" anahtar kelimeleri kullanılarak Ulusal Tez Merkezi veri tabanında tarama yapılmış ve yapılan çalışmalar tez türü, çalışmanın yapıldığı enstitü ve anabilim dalı, örneklem grubu, yöntem ve sonuç gibi değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın dahil edilme kriterlerini taşıyan 10 tez çalışmanın örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup araştırmanın verileri doküman analizi tekniği ile incelenmiştir. Sonuç olarak Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların sınırlı olduğu ancak duyu eğitimi ile çocuğa kazandırılmaya çalışılan beceri veya ölçmeye tabi tutulan kazanımların kazandırıldığı yani yapılan çalışmaların sonuçlarının tamamına yakının olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Duyu eğitimi, Duyu, Çocuk

Abstract

Children meet life through the senses and learn about life through them. Because senses are children's windows to life. For this reason, it is extremely important to give sensory education to children from an early age. In this study, the database of the National Thesis Center was searched by using the keywords "sensory education" and "sense" in postgraduate theses on sensory education in Turkey, and the studies were examined such as the type of thesis, the institute and department where the study was conducted, sample group, method and result. analyzed in terms of variables. 10 dissertations meeting the inclusion criteria of the research were determined as the sample group of the study. Qualitative research method was used in the research and the data of the research were analyzed by document analysis technique. As a result, it has been determined that the postgraduate studies on sensory education in Turkey are limited, but the skills that are tried to be gained by the child or the gains subject to measurement are gained through sensory education, that is, almost all of the results of the studies are positive.

Keywords: Sensory education, Sense, Child

1. GİRİŞ

Çocuklar yaşamla duyular aracılığıyla tanışmakta ve yaşamı onlar sayesinde öğrenmektedirler. Çünkü duyular, çocukların yaşama açılan pencereleridir. Bu nedenle özellikle yaşamın ilk üç yılı duyusal gelişim açısından çocuğun anne, baba ve yakın çevresi açısından desteklenmesi ve çocuğa

duyusal uyaran açısından zengin uyarıcı bir çevrenin sunulması gereken yıllardır (Bayhan ve Artan, 2005; Wilbrandt, 2008; Öncü, 2016).

Çocuğun çevreyi tanıması, dış çevreden gelen uyarıcılara tepkide bulunması duyu organları aracılığıyla olmaktadır. Bütün duyular temelde tek bir özelliği paylaşmaktadır. Duyu organlarının uyarılması esasına dayanan bu durum bilinçli bir zihin durumu için gereklidir ve bilinçli bir zihin durumuna neden olur (Tepeli, 2011; Mather, 2018). Bu nedenle çocuk küçük yaşlardan itibaren çocuklara duyu eğitiminin verilmesi son derece önemlidir.

Duyu eğitimi, çocuklarda beş duyunun etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayarak beynin yapılarının daha hızlı bir biçimde gelişmesine neden olan ve kavram gelişiminin temelini oluşturan bir eğitimdir. Erken çocukluk yıllarından itibaren çocukta duyuların gelişimini desteklemek onun gelişimi açısından son derece önemlidir (Öncü, 2016; Sultanoğlu ve Aral, 2015). Bu nedenle bu çalışmada Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde "duyu eğitimi" ve "duyu" anahtar kelimeleri kullanılarak Ulusal Tez Merkezi veri tabanında tarama yapılmış ve yapılan çalışmalar tez türü, çalışmanın yapıldığı enstitü ve anabilim dalı, örneklem grubu, yöntem ve sonuç gibi değişkenler açısından incelenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup araştırmanın verilerine doküman analizi tekniği kullanılarak ulaşılmıştır. Doküman analizi, mevcut belge kayıtların veri kaynağı olarak kullanılması ve bunlardan elde edilen verilerin incelenen değişkenler açısından sistemli bir şekilde analiz edilmesidir (Karadağ, 2009).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'de duyu eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin tamamı oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırmada yıl sınırlamasına gidilmemiştir. Araştırma verileri, amaçlı örnekleme yönteminden ölçüt örneklem kullanılarak elde edilmiştir. Ölçüt örneklemde temel amaç evrenin tamamını kapsayacak özellikleri yansıtan bir örneklem seçmektir (Özen ve Gül, 2007; Sümer vd., 2007).

Dahil Edilme Kriterleri

- Çalışmanın anahtar kelimelerini taşıyan tam metin lisansüstü tezlere ulaşmak
- YÖK tez aracılığı ile tam metin lisansüstü tezlere ulaşmak
- Çalışmaların dilinin Türkçe olması,
- Çalışmaların "duyu" ve "duyu eğitimi" anahtar kelimelerini içermesi,
- Çalışmaların 0-18 yaş tipik ve atipik gelişime sahip olan çocuklara ve bakım verenlerine yönelik olarak yapılmış olması

Dışlanma Kriterleri

- Herhangi bir hastalığa sahip olan çocuklara verilen duyu eğitimi

2.3. Verilen Toplanması

Araştırma verilerine ulaşmak için öncelikle YÖK tez sayfasında Türkçe olarak "duyu" ve "duyu eğitimi" kelimeleri anahtar kelime olarak kullanılarak genel tarama yapılmıştır. Genel tarama sonucunda tüm alanlarda "duyu eğitimi" anahtar kelimeleri taranmıştır. Tarama sonucunda 17 teze ulaşılmış olup bu tezlerden dahil edilme kriterlerini taşıyan 3 tez çalışmaya dahil edilmiştir. Daha sonra YÖK tezin gelişmiş tarama kısmına "aranacak kelime" kısmına

"duyu" ve "duyu eğitimi" anahtar kelimeleri, "arama tipi" kısmına "sadece yazılan şekilde", "yıl" kısmına "tüm yıllar", "tez türü" kısmına "tüm tezler", "izin durumu" kısmına "izinliler" ve "grubu" kısmına Sosyal ve Tıp ve Sağlık kısmı seçilerek tarama yapılmıştır. Grup kısmına "sosyal" seçilerek yapılan taramada toplamda 25 teze ulaşılmış olup bu tezlerden dahil edilme kriterlerini taşıyan 8 tanesi çalışmaya dahil edilmiştir. Ayrıca yine Grup kısmına "tıp ve sağlık" seçilerek yapılan taramada toplamda 94 teze ulaşılmış olup bu tezlerden araştırmanın dahil edilme kriterlerini taşımayan 1 tez çalışmaya dahil edilmiştir. Genel tarama ve gelişmiş taramada sonucunda ulaşılan ortak tezlerden sadece bir tanesi çalışmaya dahil edildiğinden çalışmanın örneklemini toplam 10 lisansüstü tez oluşturmaktadır.

2.4. Veri Analizi

Verilerin analizinde doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Yapılan lisansüstü tezlerde "duyu eğitimi" ve "duyu" anahtar kelimeleri kullanılarak Ulusal Tez Merkezi veri tabanında tarama yapılmış ve yapılan çalışmalar tez türü, çalışmanın yapıldığı enstitü ve anabilim dalı, örneklem grubu, yöntem ve sonuç gibi değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Demografik Bilgiler

Tablo 1. Araştırmanın Genel Özeti

Tez	Yıl	Tez Türü	Yazar	Enstitü	Anabilim Dalı	Örneklem Grubu	Yöntemi	Sonuç
T1	2021	YL	Başcan, B	Sağlık Bilimleri	Çocuk Gelişimi	3-10 yaş arası 10 dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ve 8 atipik otizm tanılı toplam 18 çocuk ve ebeveynleri ve birincil bakım veren ebeveynleri	Nicel	Olumlu
T2	2017	Dr.	Koyuncuoğlu, B	Sağlık Bilimleri	Çocuk Gelişimi	4-5 yaş arası 66 çocuk	Nicel	Olumlu
T3	2013	Dr.	Yazıcı, E	Eğitim Bilimleri	İlköğretim ABD.	61-66 aylar arasındaki 52 çocuk	Karma	Olumlu
T4	2022	Dr.	Bursa, GY	Eğitim Bilimleri	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	10-12 aylık 7 bebek ve anneleri	Karma	Olumlu
T5	2015	Dr.	Tekerci, H	Eğitim Bilimleri	Okul Öncesi	60-66 aylar arasındaki 40 çocuk	Karma	Olumlu
T6	2020	YL	Beşir, H	Lisansüstü Eğt. Enst.	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	12-36 ay yaş aralığındaki 15 bebek ve ebeveynleri	Karma	Olumlu (tathariç)
T7	2011	Dr.	Toran, M	Eğitim Bilimleri	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	Montessori eğitimi alan 4-6 yaş arasındaki 24 çocuk deney grubu, 24 çocuk kontrol grubu toplam 48 çocuk	Nicel	Olumlu
T8	2021	Dr.	Sönmez, NÖ	Eğitim Bilimleri	Temel Eğitim	60-72 ay aralığındaki 42 çocuk	Nicel	Olumlu
T9	2016	YL	Güleç, R	Sosyal Bilimler	Psikoloji	2-6 yaş aralığında OSB'li; 9 erkek, DB'li 3 erkek ve GGG'li 3 erkek, toplam 15 çocuk	Nicel	Olumlu
T10	2013	YL	Aksu, SG	Eğitim Bilimleri	İlköğretim ABD.	5-6 yaş aralığındaki 84 öğrenci	Nicel	Olumlu

Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili olan lisansüstü tezlerin türlerine göre dağılımı

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye'de, duyu eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin, %40'ının yüksek lisans (n=4) ve %60'ının ise doktora tezi (n=6) olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili olan lisansüstü tezlerin çalışmanın yapıldığı enstitüye göre dağılımı

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye'de, duyu eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin, %60'ının (n=6) Eğitim Bilimleri Enstitüsünde, %20'sin Sağlık Bilimleri Enstitüsünde (n=2), %10'nun Sosyal Bilimler Enstitüsünde (n=1) ve %10'nun ise Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde (n=1) yapıldığı tespit edilmiştir.

Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili olan lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımı

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye'de, duyu eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin, %50'isinin Çocuk Gelişimi ve Çocuk Gelişimi ve Eğitimi ABD (n=5), %20'sin İlköğretim ABD (n=2), %20'sinin Okul Öncesi ve Temel Eğitim ABD (n=2) ve %10'nun ise Psikoloji ABD (n=1) yapıldığı tespit edilmiştir.

Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili olan lisansüstü tezlerin örneklem grubuna göre dağılımı

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye'de, duyu eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin, %80'inin 0-18 yaş arası tipi gelişime sahip olan çocuklarla (n=8), ve %20'sinin ise atipik gelişimli olan çocuklarla (n=2) yapıldığı tespit edilmiştir.

Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili olan lisansüstü tezlerin yöntemine göre dağılımı

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye'de, duyu eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin, %40'ının karma (n=4) ve %60'ının ise nicel (n=6) yöntem kullanılarak yapıldığı tespit edilmiştir.

Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili olan lisansüstü tezlerin sonuçlarına göre dağılımı

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye'de, duyu eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin, tamamına yakının sonuçlarının olumlu olduğu sadece bir tezin tat duyusu ile ilgili olan sonucunda anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de duyu eğitimi konusunda en fazla doktora tezinin yapıldığı, bu çalışmaların çoğunluğunun eğitim bilimleri enstitüsünde ve yarısının da çocuk gelişimi anabilim dalında yapıldığı, tezlerin çoğunluğunun tipik gelişimli çocuklarla yürütüldüğü, yöntem olarak en fazla nicel yöntemin kullanıldığı ve tezlerin tamamına yakınının sonuçlarının olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak Türkiye'de duyu eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların sınırlı olduğu ancak duyu eğitimi ile çocuğa kazandırılmaya çalışılan beceri veya ölçmeye tabi tutulan kazanımların kazandırıldığı yani yapılan çalışmaların sonuçlarının tamamına yakının olumlu olduğu tespit edilmiştir. Duyu gelişimin çok küçük yaşlardan itibaren çocukların gelişimine olan katkıları dikkate alındığında mutlaka daha fazla çalışmanın yapılması gerektiği ve özellikle atipik gelişime sahip olan bireylerin duyusal anlamda yaşadıkları güçlükler değerlendirildiğinde bu çocuklarla daha fazla çalışmanın yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Bayhan, P. S ve Artan, İ., *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları, 2005.

Karadağ, E. (2009). Eğitim Bilimleri Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Tematik Açıdan incelemesi. *Ahi Evran Ünv. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 10(3): 75-87.

Mather G. *Duyu ve Algının Temelleri.* Canan S, Dokuyucu R (Çeviren). Ankara, Nobel Yayınları, 2018: 17.

Öncü, E. Ç., *Bebek ve Okul Öncesi Çocuklar İçin Duyu Oyunları*. Ankara: Hedef Yayıncılık, 2016.

Özen, Y ve Gül, A. Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren: Örneklem Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2007*:* 15, 394-422.

Sultanoğlu, S.Ç., Aral, N. Duyuların Gelişimi. İçinde (205-223), Bıçakçı MY (editör). *Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde (0-36 Ay) Gelişim Duyuların Gelişimi ve Desteklenesi*. Ankara, Eğiten Kitap, 2015.

Sümer, N., Demirutku, K., Özkan, T., *Araştırma Teknikleri.* İstanbul: Morpa Yayınevi, 2007.

Wilbrandt, E. Ç., *Okul Öncesi Dönem Montessori Yöntemi İle Kaynaştırma Uygulamaları Öğretmen El Kitabı.* Ankara: Poyraz Ofset, 2008.

Tepeli, K., Fiziksel Gelişim. İçinde (s.56-89). Deniz, M.E., (editör). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim.* Ankara: Maya Akademi, 2011.

SİGARAYA UYGULANAN VERGİLERİN TÜKETİCİLERİN SİGARA ALIŞKANLIĞI ÜZERİNE ETKİSİ: LOJİSTİK REGRESYON MODELİ

THE EFFECT OF TAXES APPLIED TO SMOKING ON SMOKING HABITS OF CONSUMERS: LOGISTICS REGRESSION MODEL

Doç. Dr. Kübra ÖNDER
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
ORCİD: 0000-0003-3537-3635
Doç. Dr. Muhammet ŞAHİN
Gümüşhane Üniversitesi
ORCİD: 0000-0002-1490-8947

Özet

Sigara bağımlılığı insan sağlığı için büyük bir risk oluşturmaktadır. Nitekim sigara dünyada ve Türkiye'de önemli bir sağlık sorunudur. Bu sorunu bertaraf etmek veya azaltmak için birçok ülkede politika yapıcılar sigara bağımlılığını önlemeye yönelik çeşitli tedbirler almaktadırlar. Tedbirlerden biri de vergilerdir. Bu çalışmanın amacı, sigara alışkanlığına sahip bireylerin sosyo-ekonomik belirleyicilerinin sigaraya uygulanan vergilerden nasıl etkilendiğini analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2018 ve 2019 yılları için yayımlanan "Hanehalkı Bütçe İstatistikleri" B mikro veri setinden yararlanılmıştır. Çalışmada, 2018 ile 2019 yılları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş olup, analizde Lojistik Regresyon yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda; gelir, eğitim, yaş, cinsiyet, hanedeki çocuk, çalışma durumu ve alkol alışkanlığı bağımsız değişkenleri her iki yıl için istatiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Medeni durum değişkeninin ise sadece 2018 yılı için istatiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca analizde 2018 yılında 35-50 yaş aralığında ve düşük gelir grubundaki bireylerin sigara kullanma alışkanlığı diğer gruptaki bireylerin sigara kullanma alışkanlığına kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, 2019 yılında farklılaşmakta ve analiz yılında; orta gelir grubundaki bireyler ile 35 ve altı yaş grubundaki bireylerin diğerlerine kıyasla daha fazla sigara kullanma olasılığına sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sigara Tüketimi, Özel Tüketim Vergileri, Lojistik Regresyon

Abstract

Smoking addiction poses a great risk to human health. As a matter of fact, smoking is an important health problem in the world and in Turkey. In order to eliminate or reduce this problem, policy makers in many countries take various measures to prevent cigarette addiction. One of the measures is taxes. The aim of this study is to analyze how the socio-economic determinants of individuals with smoking habits are affected by the taxes applied to cigarettes. For this purpose, the "Household Budget Statistics" B micro data set published by the Turkish Statistical Institute for the years 2018 and 2019 was used. In the study, the years 2018 and 2019 were analyzed comparatively. Logistic Regression method was used in the analysis. As a result of the analysis; The independent variables of income, education, age, gender, children in the household, employment status and alcohol habit were found to be statistically significant for

both years. The marital status variable was found to be statistically significant only for 2018. In addition, in the analysis, it was determined that the smoking habit of individuals in the 35-50 age group and in the low-income group in 2018 was higher than the smoking habit of the individuals in the other group. This situation differs in 2019 and in the analysis year; It is seen that individuals in the middle income group and individuals in the 35 and under age group have a higher probability of smoking compared to others.

Keywords: Cigarette Consumption, Special Consumption Taxes, Logistic Regression

GİRİŞ

Sigara bağımlılığı insan sağlığı için büyük bir risk oluşturmaktadır. Bu ürünlerin aşırı tüketiminin neden olduğu ölümler dünya genelinde önemli boyutlara ulaşmış olup, yılda yaklaşık 7,7 milyon kişi yaşamını yitirmektedir (Ritchie ve Roser, 2022a; 2022b). Nüfusa oranla sigara kullanımının en yüksek olduğu ülke %52,1 ile Nauru'dur. Bu ülkeyi Kribati ve Tuvalu (sırasıyla %52 ve %48,7) takip etmektedir (World Population Review, 2022a; 2022b). Bu verilerden hareketle sigara bağımlılığında Okyanusya kıtasında yer alan ada ülkelerinin öne çıktığını söylemek mümkündür.

Benzer şekilde sigara bağımlılığı Türkiye'de de ciddi boyutlarda can kayıplarına (sigara kullanımından dolayı yılda yaklaşık 86 bin kişi olmak üzere) yol açmaktadır (Ritchie ve Roser, 2022a; 2022b). Son yıllarda bu ürünleri kullananların nüfus içerisindeki oranı belirgin bir artış göstermiştir. TÜİK (2020a) verilerine göre 2010-2019 döneminde, tütün ve tütün mamullerinin kullanımı erkeklerde %25,4'ten %28'e ve kadınlarda da %12,3'ten %14,9'a yükselmiştir. Türkiye'de tütün ve tütün mamulleri tüketiminin en yüksek olduğu yaş grubu %38,6 ile 35-44 yaş aralığıdır.

Birçok ülkede politika yapıcılar, bireylerin sigara bağımlılığını önlemeye yönelik tedbirler almaktadırlar. Bunların en önemlilerinden biri insan sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve(ya) bağımlılık yaratan alkol, sigara ve kumar ile çevreye zarar veren fosil yakıtlar gibi ürün veya alışkanlıklara uygulanan ve literatürde *günah vergileri (sin taxes)* olarak adlandırılan vergilerdir (Turan ve Yurdakul, 2009: 2-5). Bu bağlamda topluma zarar veren alkol ve sigara gibi ürünler, paternalist devlet anlayışı temelinde, günah vergileri yoluyla vergilendirmeye tabi tutulmaktadırlar (Buyrukoğlu vd., 2016: 18-19).

Günah vergileri kapsamında değerlendirilebilecek olan ÖTV'nin ilk uygulamaları antik çağlara dayanmaktadır. Bu vergi türü 16-17. yüzyıllardan itibaren Hollanda, İngiltere ve Almanya gibi Avrupa ülkelerinde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. ÖTV Türk Vergi Sistemi'ne 2002 yılında, eski adı Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) olan Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik süreci ile dahil olmuştur. Türkiye'de sigara üzerindeki dolaylı vergilerden en önemlisi ÖTV'dir. ÖTV Kanunu'na göre vergi dört liste halinde düzenlenmekte olup, tütün ürünleri üçüncü listede bulunmaktadır (Taylar, 2010: 443-444).

ÖTV Kanunu'nun üç numaralı listesinde yer alan B cetveli tütün ve tütün mamullerini içermektedir. ÖTV, sigarada nispi (oransal), asgari maktu vergi tutarı ve maktu vergi tutarı olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. 2022 yılı itibari ile tütün ve tütün mamullerindeki vergi oranı makaron sigaralarda %0, diğer ürünlerde %40 ile %63 arasındadır. Asgari maktu vergi tutarında en düşük miktar 0,0994 TL ile makaron sigarada iken, diğer ürünlerde en yüksek miktar 0,7197 TL'dir. Makaron sigarada maktu vergi uygulanmamaktadır. Diğer tütün ve tütün

mamullerinde ise maktu vergi tutarı 0,7150 TL ile 0,8642 TL arasında değişen miktarlarda tespit edilmiştir (GİB, 2022).

ÖTV dışında sigara üzerinden bir de % 18 oranında KDV alınmaktadır. Buna bağlı olarak sigara üzerindeki toplam vergi yükü (nispi ve maktu ÖTV ve KDV) -perakende satış fiyatına bağlı olarak- %80-90 düzeyini bulmaktadır (Hızarcı Beşer ve Aşkan, 2019: 72). Diğer ülkeler ile kıyaslandığında Türkiye'de sigara fiyatı üzerindeki vergi oranı; Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, İspanya, Polonya, Finlandiya, Hollanda, Belçika gibi Avrupa ülkelerine (%70-80) yakın, ABD, Kanada, Meksika, Brezilya, Arjantin, Çin, Japonya, Güney Kore, Rusya, Avustralya, Yeni Zelanda gibi Amerika, Asya ve Okyanusya ülkelerine göre ise (%40-60) yüksektir (%40-60) (Ritchie ve Roser, 2022a).

Bu çalışmanın amacı sigara üzerine uygulanan ÖTV'lerin bireylerin sigara alışkanlığı üzerinde etkili olan sosyo-ekonomik belirleyicilere olan etkisini analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma üç ana başlıkta ele alınmıştır. İlk başlıkta çalışmada kullanılan veri setine ikinci başlıkta kullanılan yönteme yer verilmiştir. Takip eden başlıklarda ise sırası ile yapılan analizden elde edilen bulgulara ve bu bulgulara yönelik sonuç ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

VERİ SETİ

Vergilerin sigara alışkanlığı olan bireylerin sosyo-ekonomik özellikleri üzerindeki etkisinin analiz edildiği bu çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan 2018 ile 2019 yıllarına ait "Hanehalkı Bütçe İstatistikleri" B mikro veri seti kullanılmıştır. Çalışma 2018 ve 2019 yıllarına ait yatay veri seti kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın 2018 ile 2019 yılları için ayrı ayrı gerçekleştirilmesinde, uygulanan vergi politikası tüketicilerin tüketim alışkanlığını hemen etkileyemeyeceği düşüncesi yer almaktadır.

Çalışmada; eğitim, yaş, cinsiyet medeni durum, bireyin çalışma durumu, geliri çocuk sahiplik durumu ve sigara alışkanlığı gibi sosyo-ekonomik faktörler kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan tüm değişkenler kategorik olup, eğitim değişkeni ilköğretim ve altı, lise, yüksekokul ve üstü olmak üzere üç kategoride; yaş değişkeni[1] 18-35, 36-50, 51-65 ve 65 üstü olmak üzere dört kategoride; gelir değişkeni ise düşük orta ve yüksek olmak üzere üç kategoride ele alınmıştır. Gelir bağımsız değişkeni kategorilere ayrılırken asgari ücret değeri göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda, birinci kategori 2500 TL ve altında gelire sahip bireylerden oluşturulmuştur. İkinci kategori 2501-5000 TL gelire sahip bireyler ve son kategori ise 5001 ve üstü gelire sahip bireylerden oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan değişkenlere ait tanımlarlar ile yüzde frekans dağılımları aşağıdaki tablo 1'de sunulmuştur. Çalışmanın analizinde Stata 16 paket programlarından yararlanılmıştır.

[1] Kanunen 18 ve altı yaş grubunda yer alan bireylere sigara ve alkollü ürünler satışı yasak olmasından dolayı bu yaş grubundaki bireyler çalışmanın kapsamında yer almamaktadır.

Tablo 1: Değişken Tanımları ve Değişkenlere Ait Yüzde Frekans Dağılımı

Değişkenler	Tanım	Açıklama	2018 Yılı		2019 Yılı	
			Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Sigara Alışkanlığı	SA	Evet	6178	52,28	5736	51,50
		Hayır	5639	47,72	5402	48,50
Gelir	Gelir1	2500TL ve altı	2462	39,85	3085	53,78
	Gelir2	2501-5000TL arası	2841	45,99	1858	32,39
	Gelir3	5001TL ve üstü	875	14,16	794	13,84
Eğitim	Eğitim1	İlköğretim ve altı	4262	68,99	3695	64,42
	Eğitim2	Lise	1154	16,68	939	16,37
	Eğitim3	Yüksekokul ve üstü	752	12,17	841	14,66
Yaş	Yaş1	35 yaş ve altı	1112	18	910	15,86
	Yaş2	36-50 yaş aralığı	2476	40,08	2109	36,77
	Yaş3	51-65 yaş aralığı	1983	32,10	1820	31,73
	Yaş4	66 ve üstü	607	9,83	897	15,64
Cinsiyet	Cinsiyet	Kadın	691	11,18	1622	28,28
		Erkek	5487	88,82	4114	71,72
Medeni Durum	MD	Bekar	243	3,93	261	4,55
		Evli	5935	96,07	5475	95,45
Çalışma Durum	ÇD	Çalışıyor	4505	72,92	3468	60,46
		Çalışmıyor	1673	27,08	2268	39,54
Özel Sigorta Sahipliği	ÖS	Evet	518	13,24	714	12,45
		Hayır	5360	86,76	5022	87,55
2 Yaş Altı Çocuk Sahipliği	Çocuk	Evet	313	5,07	312	5,44
		Hayır	5865	94,93	5424	94,56
Alkol Alışkanlığı	Alkol	Evet	5655	91,53	5169	90,12
		Hayır	523	8,47	567	9,88

Kaynak: Yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 1'den de görüldüğü üzere ankete katılan bireylerin 2018 yılında %52,28'i 2019 yılında ise %51,50'si sigara alışkanlığına sahiptir. 2018 yılında; sigara alışkanlığına sahip bireylerin %88,82'ini erkeklerden geriye kalanı ise kadınlardan oluşmaktadır. Sigara içenlerin %3,93'ü bekâr iken %96,07'sı evlidir. Bu bireylerin yaklaşık %73'ü (4505 kişi) düzenli bir işe sahip değildir ve %5,07'sinin evinde 2 yaş altı çocuk bulunmaktadır. Ayrıca analize katılan bireylerin %13,24'ünün özel sağlık sigortası bulunmaktadır. Sigara kullanan bireylerin yaklaşık %92'si aynı zamanda alkol alışkanlığına sahiptir. Ayrıca sigara kullanan bireyler ağırlıklı olarak 36-50 yaş aralığında yer almaktadır. 2018 yılı verilerine göre ilköğretim ve altı eğitim düzeyine sahip bireyler diğer eğitim düzeyine sahip bireylere kıyasla daha fazla sigara kullanma alışkanlığına sahiptir.

2019 yılına ait yüzde frekans değerleri incelendiğinde, durumun 2018 yılından çok farklılaşmadığı tespit edilmektedir. 2019 yılında da sigara alışkanlığı bulunan bireylerin çoğunlukla 2501-5000TL gelir aralığında bulunduğu, eğitim düzeylerinin genellikle ilköğretim ve altı olduğu ve yaş ortalamalarının 36 ile 50 yaş aralığında bulunduğu görülmektedir. Sigara alışkanlığına sahip bireylerin %71,72'si erkek, %95,45'i evli ve %39,54'ü (2268 kişi) ise çalışmamaktadır. Bu bireylerin çok azı özel sağlık sigortasına (%12,45) sahiptir ve yine çok

azının hanesinde 2 yaşın altında çocuk (%5,44) bulunmaktadır. 2018 yılında olduğu gibi bu yılda da sigara alışkanlığına sahip bireylerin %90,12'si alkol alışkanlığına sahiptir.

YÖNTEM

Lojistik regresyon analizinin amacı, bağımlı (yordanan) değişken ile bir dizi bağımsız (yordayıcı) değişken arasındaki ilişkiyi tanımlamaktır. Model, bağımlı değişkeninin kategorik ve çoğunlukla ikili (binary) yapıda olması sebebiyle lineer regresyon modelinden ayrışmaktadır. Herhangi bir regresyon modelinde, bağımsız değişkenin değeri bağımlı değişkeninin tema değeridir. Lineer regresyonda: $E(Y|x) = \beta_0 + \beta_1 x$'dır ve bağımsız değişkenin (x) $(-\infty, +\infty)$ aralığında değerler aldığı varsayılmaktdır. Bu durum, koşullu ortalama'nın, $E(Y|x)$, herhangi bir değer almasını mümkün kılmaktadır (Lemeshow ve Hosmer, 2007: 1). Bağımlı değişkenin iki kategorili (dichotomous/binary/ikilem) olduğu durumda analizin gerçekleştirilebilmesi için lojistik regresyon dağılımı önerilmektedir (Detaylı bilgi için bknz. Cox & Snell (1989)).

Lineer regresyonda bağımlı değişken süreklidir. Bağımlı değişkenin sürekli olmasından dolayı normal dağılım göstermektedir. Ayrıca hataların varyansı da normal dağılıma sahiptir. Logistik regresyonda ise bu varsayımlara ihtiyaç duyulmamaktadır. Çünkü bağımlı değişken niteliksel tipte verilerden oluşmaktadır. Bu nedenle, dağılım herhangi bir varsayım gerektirmemektedir. Bu durum lojistik regresyonun esnek bir model olmasını sağlamaktadır. Bu avantajın yanı sıra lojistik regresyon; (i) diğer analizlere kıyasla matematiksel açıdan daha esnek ve kullanımı kolay bir fonksiyon olması, (ii) modelinin anlamlı ve yoruma açık olması ve (iii) bağımsız değişkenlerin dağılımına yönelik sayıltıları gerektirmemesi gibi önemli avantajlara da sahiptir (Grimm ve Yarnold, 1995; Tabachnick ve Fidell, 1996).

Lojistik regresyon modeli aşağıda yer alan eşitlik ile ifade edilmektedir:

$$\pi(x) = \frac{\exp(\beta_0+\beta_1 x)}{1+\exp(\beta_0+\beta_1 x)} \qquad (1)$$

Eşitlikte yer alan $\pi(x)$ ifadesi incelenen olayın gözlenme sıklığını ifade etmekte olup, verilen x'e göre Y'nin in koşullu ortalama değeri yerine kullanılmıştır ve $\pi(x) = E(Y|x)$'dir. Ayrıca eşitlik 1'deki β_0 parametresi, bağımsız değişkenin sıfır değerini aldığında bağımlı değişkenin aldığı değeri; $\beta_1$bağımsız değişkenlere ait regresyon katsayısını ve x (1,2,3,…,n) ise bağımsız değişkenleri ifade etmektedir. Lojistik regresyon modeli, $\pi(x)$ cinsinden olasılık dönüşümü yapılıp ardından olasılık oranının doğal logaritması alındığında aşağıdaki eşitliğe ulaşılmaktadır:

$$g(x) = ln\left[\frac{\pi(x)}{1-\pi(x)}\right] = \beta_0 + \beta_1 x \qquad (2)$$

Bu dönüşüm ile $g(x)$ fonksiyonu lineer regresyon modelinin istenilen özelliklerinin birçoğuna sahip olmaktadır. Logit, $g(x)$, parametreleri doğrusaldır, sürekli olabilirler ve bağımsız değişkenin aldığı değere göre $(-\infty, +\infty)$ aralığında değerler alabilirler (Lemeshow ve Hosmer, 2007: 3). Eşitlikte parantez içindeki $\pi(x)/(1-\pi(x))$ ifade olayın meydana gelme olasılığıdır. Oran sadece iki olasılığın oranıdır. Diğer bir ifade ile olayın olma olasılığının, olmama olasılığına oranıdır (Dayton, 1992).

ANALİZ BULGULARI

Vergi uygulamalarının sigara alışkanlığında etkili olan sosyo-ekonomik faktör belirleyicileri üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmanın tahmininde lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. 2018 ve 2019 yılları için lojistik regresyon analizine geçmeden önce ilk olarak lojistik regresyon modelinden elde edilen modelin bağımlı/yordanan değişkeni tanımlamakta ne kadar iyi olduğunu diğer bir ifade ile modelin veriye uyumunun iyi olup olmadığı analiz edilmiştir. Analizde; Hosmer-Lemeshow ile Pearson testlerinden yararlanılmıştır. Hosmer-Lemeshow ki-kare testi ile tahmin edilen modelin bütün olarak anlamlılık düzeyi Pearson ki-kare testi ile ise gözlenen frekans ile beklenen frekans değerleri karşılaştırılarak modelin uyum iyiliği analiz edilmektedir (Garson, 2012). 2018 ve 2019 yılları için yapılan LRA modellerine ait Hosmer-Lemeshow ile Pearson ki-kare test sonuçları incelendiğinde (Tablo 2); Hosmer-Lemeshow Ki-karenin ($p>0,05$) büyük olduğu ve Pearson Ki-karenin ise ($p<0,001$) olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla her iki modelde uyum iyiliğinin varlığı belirlenmiştir.

Tablo 2: Hosmer-Lemeshow ve Pearson Testi Sonuçları

LRA Modelleri	Testler	Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)
2018 yılı LRA modeli	Hosmer-Lemeshow	10,26	8	0,247
	Pearson	874,09	712	0,000
2019 yılı LRA modeli	Hosmer-Lemeshow	10,94	8	0,238
	Pearson	2027,14	1579	0,000

Lojistik regresyon modellerine ait Pseudo (sözde) R2 istatistik değerleri incelendiğinde; Pseudo R2 değerlerinin 2018 yılı LRA modeli için (0,0618) 2019 yılı LRA modeli için ise (0,0797) olduğu tespit edilmiştir. Doğrusal regresyon modellerine kıyasla bu değerler çoğunlukla düşük çıkmaktadır. 0,20-0,40 aralığındaki Pseudo R2 değeri çok yüksek olarak kabul edilmektedir. 2018 ve 2019 yılı LRA analizinden elde edilen Pseudo R2 değerleri dikkate alındığında; bağımlı değişken içindeki varyasyonun yüksek oranda bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı ifade edilebilmektedir.

Uygun modelin seçilip seçilmediği Akaiki (Akaike Information Criteria, AIC) ve Bayesian (Bayesian Information Criteria, BIC) bilgi kriterleri kullanılarak analiz edilebilmektedir (Dempster, Laird ve Rubin, 1977; Jansen, 1993; Wang, Cockburn ve Putterman, 1998; Wang ve Putterman, 1998). Analiz sonuçları incelendiğinde, 2018 ve 2019 yılı uygun modelin seçildiği tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Uygun Model Seçimine Yönelik AIC ve BIC Testi Sonuçları

	Gözlem Sayısı	Serbestlik derecesi	AIC	BIC
2018 yılı LRA modeli	11817	15	15375,57	15486,22
2019 yılı LRA modeli	11138	15	14293,33	14403,1

Lojistik regresyon modelinden elde edilen sınıflandırma sonuçları incelendiğinde (Tablo 4), 2018 yılı için; sigara kullanma alışkanlığına sahip olup olmama sorusuna "Evet" yanıtını veren 7188 kişiden 4497'si doğru geriye kalan 2691 kişi ise yanlış sınıflandırıldığı aynı soruya "Hayır" yanıtını veren toplam 4629 kişiden 1681'i yanlış, 2948 kişi ise doğru sınıflandırıldığı görülmektedir. Modelin toplam doğru sınıflandırma oranı %63'dür. 2019 yılı lojistik regresyon analizinde ise sigara kullanma alışkanlığına sahip olup olmama sorusuna "Evet" yanıtını veren toplam 6052 kişiden 3876'sı doğru 2176'sı ise yanlış sınıflandırılmıştır. "Hayır"

yanıtını veren 5086 kişiden 1860'ı yanlış 3226'sı ise doğru sınıflandırılmıştır. 2019 yılı LRA modelinin toplam doğru sınıflandırma oranı %63,76'dır.

Tablo 4: Sınıflandırma Tablosu

Yıl	Sınıflandırma	Doğru		Toplam	Genel Yüzde
		Evet	Hayır		
2018 yılı için	Evet	4497	2691	7188	63,00
	Hayır	1681	2948	4629	
	Toplam	6178	5639	11817	
2019 yılı için	Evet	3876	2176	6052	63,76
	Hayır	1860	3226	5086	
	Toplam	5736	5402	11138	

2018 ve 2019 yılı için elde edilen LRA analiz sonuçları ise aşağıdaki Tablo 5 ve 6'te sunulmuştur.

Tablo 5. 2018 Yılına ait Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Bahis (Odds) Oranı	Standart hata	Z-istatistik	P>IzI
Gelir1	1,32	0,091	3,96	0,000*
Gelir2	1,14	0,069	2,11	0,035**
Eğitim1	4,13	1,566	3,74	0,000*
Eğitim2	3,41	1,295	3,23	0,001*
Eğitim3	1,91	0,725	1,72	0,086***
Yaş1	3,08	0,246	14,16	0,000*
Yaş2	3,12	0,214	16,56	0,000*
Yaş3	2,37	0,149	13,79	0,000*
Cinsiyet	1,63	0,095	8,34	0,000*
MD	1,01	0,104	0,08	0,934
ÇD	1,13	0,060	2,39	0,017**
ÖS	1,04	0,064	0,69	0,492
Çocuk	-0,05	0,214	-7,40	0,000*
Alkol	3,77	0,379	13,20	0,000*

Test	Serbestlik derecesi	Ki-kare testi	Olasılık
En Çok Olabilirlik Oranı (Likelihood Ratio, LR)	15	1011,68	0,000
Pseudo R2	0,0618		

Not: *, ** ve *** işaretleri sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 6: 2019 Yılına ait Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Odds Oranı	Standart hata	Z-istatistik	P>IzI
Gelir1	1,22	0,089	2,80	0,005*
Gelir2	1,23	0,081	3,09	0,002*
Eğitim1	0,85	0,106	-1,30	0,194
Eğitim2	0,78	0,099	-1,89	0,059***
Eğitim3	0,53	0,068	-4,93	0,000*
Yaş1	2,21	0,195	9,02	0,000*
Yaş2	2,14	0,143	11,39	0,000*
Yaş3	1,98	0,115	11,83	0,000*
Cinsiyet	1,10	0,054	2,12	0,034**
MD	0,80	0,083	-2,12	0,034**
ÇD	0,91	0,047	-1,87	0,061***

ÖS	0,94	0,060	-0,91	0,363
Çocuk	-1,28	0,017	18,50	0,000*
Alkol	3,57	0,321	14,19	0,000*

Test	**Serbestlik derecesi**	**Ki-kare testi**	**Olasılık**
En Çok Olabilirlik Oranı (Likelihood Ratio, LR)	15	1230,58	0,000
Pseudo R2	0,0797		
Log Olasılık	-7099,97		
N (Gözlem Sayısı)	11138		

Not: *, ** ve *** işaretleri sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

2018 ve 2019 yıllarına ait LRA analizi sonuçları incelendiğinde; 2018 yılı LRA analizinde; medeni durum ile sağlık sigortası sahipliği, 2019 yılı LRA analizinde ise ilköğretim ve altı eğitim düzeyi (Eğitim1) ile sağlık sigortası sahipliği bağımsız değişkenlerinin istatistiki (p>0,10) olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

2018 ve 2019 yılı LRA analizleri sonucunda bireylerin sigara tüketim alışkanlığında gelirin önemli bir belirleyici olduğu belirlenmiştir. Gelir sigara tüketim alışkanlığında 2018 yılında olumsuz etkiye sahipken 2019 yılında olumlu etkiye sahiptir. 2018 yılında düşük gelir grubundaki bireyler diğer gelir gruplarına kıyasla %1,32 kat daha fazla sigara tüketmektedirler. Orta gelir grubundaki bireylerin sigara tüketim alışkanlığı da düşük gelir grubundaki gibi gelirden olumlu yönde etkilenmektedir. Ancak bu etki düşük gelir grubuna kıyasla daha azdır. 2019 yılına ait analiz sonuçları incelendiğinde ise gelir arttıkça bireylerin sigara tüketim olasılıklarının arttığı görülmektedir. 2019 yılında orta gelir grubundaki bireyler düşük gelir grubundaki bireylere kıyasla %0,01 kat daha fazla sigara tüketme eğilimindedirler.

Bireylerin eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin sigara tüketim alışkanlıkları (her iki yılda da) azalmaktadır. 2018 yılı için ilköğretim ve altı eğitim düzeyindeki (Eğitim1) bireylerin sigara kullanma olasılığı %4,13 kat daha fazla; lise eğitim düzeyindeki (Eğitim2) bireylerin %3,41 kat daha fazla ve yüksekokul ve üstü eğitim düzeyindeki bireylerinki ise %1,91 kat daha fazladır. Aynı durum 2019 yılı içinde geçerli olup, bu durum, bireylerin bilgi düzeyindeki artıştan kaynaklanmaktadır.

Yaş da bireylerin sigara alışkanlığında belirleyici olan bir diğer sosyo-demografik özelliktir. 2019 yılında yaş arttıkça bireylerin sigara kullanma olasılığı azalmaktadır. 2018 yılında da yaş bireylerin sigara kullanma olasılığı üzerinde etkilidir ancak bu etkinin derecesi diğer yaşlara göre 36-50 yaş aralığındaki bireylerde daha yüksektir. Bu yaş aralığındaki bireyler diğer yaş aralığındaki bireylere oranla %3,12 daha fazla sigara alışkanlığına sahiptir. 2019 yılında da yaş sigara kullanımında belirleyici rol oynamakta ve en fazla sigara kullanma olasılığı 35 ve altı (%1,98) yaş grubundadır. Diğer yaş aralıklarında ise bu oran sırası ile %2,14 ve %1,98'dir. Cinsiyet bağımsız değişkeni de sigara kullanma olasılığında belirleyicidir. Hem 2018 hem de 2019 yılında erkeklerin sigara kullanma olasılığı kadınlardan fazladır. 2018 yılında erkekler kadınlara kıyasla %1,63 kat daha fazla sigara kullanma olasılığına sahiptir. Bu oran 2019 yılında %1,10'dur. Bu sonuç, dünya sigara içme ve sigara kullanma sıklığı istatistikleri ile de uyumludur. Dünyada erkekler arasında sigara içme sıklığı %36 iken kadınlar

arasında %8'dir. Dünyadaki sigara içenlerin %80'ini erkekler oluşturmaktadır (Hasuder, 2014).

Hanenin çocuk sahiplik durumu da bireylerin sigara kullanım alışkanlığında etkilidir. Ancak bu etki diğer faktörlerden farklı olarak negatiftir. Çocuk sahibi olan bireyler diğerlerine göre 2018 yılında %5 daha az 2019 yılında ise %1,28 daha az tüketmektedir. Yıl bazında incelendiğinde çocuk sahipliği 2019 yılında bir önceki yıla kıyasla yaklaşık 24 kat daha azdır.

Sigara kullanımında belirleyici olan bir diğer faktör ise bireylerin çalışma durumudur. Bir kurum veya kuruluşta çalışmayan bireyler çalışanlara oranla, her iki yılda da, daha fazla sigara kullanma olasılığına sahiptir. Olasılık değeri 2018 yılında %103 2019 yılında ise %91'dir. Alkol kullanma alışkanlığı da bireylerin sigara kullanma olasılığını etkilemektedir. Alkol alışkanlığı olan bireyler (2018 yılı için) olmayanlara göre 2018 yılı için %377 kat ve 2019 yılı için %357 kat daha fazla sigara kullanma olasılığına sahiptirler.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sigara üzerine uygulanan dolaylı vergilerin sigara kullanan bireylerin sosyo-ekonomik belirleyicileri üzerine etkisinin analiz edildiği çalışmada 2018 ve 2019 yıllarına ait "Hanehalkı Bütçe İstatistikleri" veri setleri kullanılmıştır. 2018 ve 2019 yılı verilerinin karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışmada; ÖTV artış oranlarının bireylerin sigara tüketiminde etkili olan sosyo-ekonomik faktörleri değiştirmediği ancak sosyo-ekonomik faktörler üzerindeki etki derecesinin zaman içinde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

ÖTV artışlarının etkili olduğu sosyo-ekonomik değişkenlerden biri tüketicilerin sahip olduğu gelir düzeyidir. Gelir düzeyi analizi yapılan iki yılda da bireylerin sigara tüketim alışkanlığında etkili olduğu belirlenmiş olmasına rağmen etkinin derecesi farklılaşmıştır. 2018 yılında gelir düştükçe bireylerin sigara tüketim alışkanlığına ait olasılık değerleri artarken 2019 yılında tam tersi bir durum ortaya çıkmış ve gelir arttıkça bireylerin sigara tüketme olasılığı artmıştır. Bu durumun ürüne yönelik uygulanan vergilerin sigara fiyatlarını doğrudan artış yönlü etkilemesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. 2019 yılında en yüksek sigara içme olasılığı yüksek gelir grubunda yer alan tüketicilere aittir. Bu sonuç ÖTV artışına bağlı olarak sigara fiyatlarında görülen artışın yüksek gelir grubuna kıyasla orta gelir grubundaki tüketicilerin sigaraya erişimini sınırlandırmasından kaynaklanmaktadır. Bu sürecin düşük gelir grubunun bütçesinden sigaraya ayırdığı oranın artmasına bağlı olarak sigara tüketimini azaltmasından, yüksek gelir grubundaki artışın ise gelir etkisinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Eğitim düzeyi de sigara alışkanlığında belirleyicidir. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin sigara kullanma olasılığı azalmaktadır. Dolayısıyla yetişkinlerin ve gençlerin konuya yönelik bilgi düzeyleri ve farkındalıkları artırılmalıdır. Bu bağlamda, görsel ve işitsel basından yararlanarak sigara kullanan/kullanmayan bireylerin sigaranın sağlık başta olmak üzere çeşitli zararları konularında sürekli olarak bilgilendirilmelidir. Bu uygulama reytinglerin en yüksek olduğu zaman diliminde gerçekleştirilmedir. Ayrıca Dünyada ve Türkiye'de 15 ve altı yaş grubunda yaygınlaşan sigara kullanım oranı dikkat çekicidir (Detaylı bilgi için bknz. Dünya Sağlık Örgütü [WHO], (2017)). Bu durum 18 altı yaş grubuna sigara satışı yasak olmasına rağmen hala bu yaş grubunun sigaraya erişimini çok fazla engellemediğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla 18 altı yaş grubuna satış yapan veya bu yaş grubunun sigara içmesine izin veren işletmeler sık sık denetlenmeli ve ciddi yaptırımlara maruz bırakılmalıdır. Ayrıca eğitim kurumlarında sigaranın zararları ele

alınmalı ve gençlerin bilinç düzeyini artırmak için bu konuda uzmanlaşan kurum veya kuruluşlardan destek alınmalıdır. Gençler, sigara bağımlığından kurtulmaya istekli olan (özellikle kendi akran grubundaki) bireyler ile buluşturacak geziler/programlar düzenlenmeli ve sigara tedavisi alan akranları tarafından sigaranın geride bıraktığı olumsuzluklar gündeme getirilmelidir.

Yaş bağımsız değişkeni de sigara alışkanlığında belirleyici role sahiptir. 2018 yılında sigara kullanma olasılığı en fazla 36-50 yaş aralığındayken sigara alışkanlığının alt yaş gruplarına doğru kaydığı ve 2019 yılında sigara alışkanlığının en fazla 35 ve altı yaş grubuna ait olduğu görülmektedir. Bu durum, 2019 yılı sonunda ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Covid 19 salgınına yönelik bilim insanları tarafından yapılan "Hastalığın ileri yaş gruplarında daha ağır seyrettiği, bu yaş grubunda yer alan ve sigara içen özellikle erkek bireylerin daha fazla bu süreçten etkilendiği" açıklamalarının etkili olabileceği düşünülmektedir. Pandemiye yönelik yapılan bilimsel açıklama veya ÖTV uygulamaları sigara kullanımını cinsiyet boyutunda da etkilemektedir. Gerek 2018 gerekse 2019 yıllarında erkeklerin sigara kullanma olasılığı 2019 yılında biraz düşmüş olmasına rağmen hala kadınların sigara kullanma olasılığından yüksektir. TÜİK (2020b) verileri de bu durumu destekler niteliktedir. 2014 yılında sigara kullanan erkeklerin sigara kullanan kadınlara oranı 3,19 kat daha fazla iken bu oran 2019 yılında 2,77'e kadar gerilemiştir. Sigara kullanma olasılığını etkileyen bir diğer parametre ise medeni durumdur. 2018 yılında evliler bekârlara kıyasla %1,01 daha fazla sigara kullanma eğilimindeyken 2019 yılında bu eğilim azalmış ve evli bireyler bekarlara kıyasla %0,80 daha fazla sigara kullanma eğilimine sahip olmuşlardır. Bu sonuç alan yazındaki diğer çalışmalarla da desteklenmektedir (Blaylock ve Blisard, 1993; Aristei ve Pioreni, 2008).

Medeni durum parametresi sadece 2019 yılında belirleyici role sahiptir. Bu parametreye göre evlilerin sigara kullanma olasılığı bekarlara göre daha yüksektir (%80). Bu durum çocuk sahipliği değişkeninde geçerli değildir. Bireyler ister bekar ister evli olsunlar hanede çocuğun varlığı bireylerin sigara tüketim alışkanlığını etkilemektedir. Çocuğun bulunduğu hanelerde sigara tüketim alışkanlığı diğer hanelere göre daha düşüktür.

Sigara kullanımında belirleyici olan bir diğer faktör ise bireylerin bir kamu/özel kuruluştaki istihdam durumudur. Eğer bireyler bir kurum/kuruluşta istihdam ediliyorsa daha az sigara kullanma olasılığına sahiptir. Bu durumun bireyin işsizlik süreciyle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Nitekim literatürde bu durumun işsiz olan bireylerin ruh halinden kaynaklanabilecek bir durum olduğu ifade edilmektedir (Arcaya, Glymour, Christakis, Kawachi ve Subramanian, 2014; Bolton ve Rodriguez, 2016; Buck, Godfrey, Raw ve Sutton, 1995). Alkol kullanma alışkanlığı da bireylerin sigara kullanma olasılığını etkilemektedir. Alkol alışkanlığı olan bireyler olmayanlara göre daha fazla sigara kullanma olasılığına sahiptirler. Olasılık değeri her iki yıl için %300'ün üzerindedir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de son 20 yılda alkol kullanımı gittikçe yaygınlaşmış/yaygınlaşmaktadır. 2019 yılı itibariyle alkol kullanımı yaklaşık %15'e ulaşmıştır (erkeklerin oranı %23,3 kadınların oranı ise %6,6'dır) (TÜİK, 2020c).

Sonuç olarak 2019 yılında başlayan ve kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınına yönelik bilim insanlarının yaptığı "sigara kullananların bu virüse yakalanma riskinin yüksek olması ve yine sigara kullanan bireylerin diğer bireylere göre hastalığı daha ağır geçirdiği" açıklamalar sigara kullanım alışkanlığında etkili olmuş olabilir. Nitekim 2018

yılına kıyasla 2019 yılında sigara içen bireylerin oranı az da olsa azalmıştır (TÜİK,2020d). Sigara kullanım alışkanlığındaki azalışta, yasal düzenlemeler özellikle de ÖTV uygulamalarının çok etkili olmadığı görülmektedir. Bu durum, iktisat teorisinde de ifade edilmektedir. Teoriye göre, bağımlılık boyutunda tüketilen mal ve hizmetlerin talep esnekliği sıfırdır (katı esnekliğe sahiptir). Dolayısıyla bu tarz ürünlere yönelik talep fiyat artışlarından çok fazla etkilenmemektedir. Bu nedenle, sigara alışkanlığını/bağımlılığını azaltmaya yönelik yürütülecek politikalarda eş güdümlü hareket edilmeli ve bir taraftan caydırıcı nitelikte ÖTV vb. vergi uygulamalarına gidilirken diğer taraftan 18 yaşından küçüklere sigara satışı yapan veya kafe…vb alanlarda bu yaş grubunun sigara ve nargile gibi ürünlere erişimi sınırlandırılmalıdır. Bunun için bu yaş grubundaki bireylerin bu ürünleri içmesine veya satın almasına izin veren işyerlerine ciddi yaptırımlar uygulanmalı ve sigara alışkanlığına sahip tüm bireyleri içeren eğitimler düzenlenmelidir. Bu uygulamalara ek olarak sigara tüketim olasılığında en belirleyici role sahip olan alkol alışkanlığı ile de mücadele edilmelidir. Bu kapsamda, yasal olmayan yollardan alkolün ve tütünün ülkeye girişi engellenmeli ve merdiven altı üretimin gerçekleştirilememesi için denetimler sıklaştırılmalıdır.

Bu çalışmada, 2018 ve 2019 yıllarına ait Hanahalkı Bütçe İstatistikleri B mikro veri seti kullanılmıştır. Bu veri setinde yıl bazında anket uygulanan bireyler farklılaşabilmektedir. Bu durum, uygulanan vergi politikalarının (özellikle ÖTV'nin) sigara kullanan bireylerin sosyo-ekonomik özelliklerinin tespitinde kısıt oluşturmaktadır. Bu kısıttan dolayı bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda, panel veri setlerinin kullanılması, çalışmaların ülke, bölge veya il düzeyinde gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca yapılan çalışmanın sadece pandemi öncesi süreç ile sınırlı olması nedeniyle pandeminin sigara kullanım alışkanlığı üzerindeki etkisi incelenememiştir. Takip eden çalışmalarda konunun pandemi sürecini ele alacak şekilde genişletilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Arcaya, M., Glymour, M.M., Christakis, N.A., Kawachi, I. ve Subramanian, S.V. (2014). Individual and Spousal Unemployment as Predictors of Smoking and Drinking Behavior, PMC US National Library of Medicine National Institutes of Health, doi: 10.1016/j.socscimed.2014.03.034.

Aristei, D. ve Pieroni, L. (2008). A double hurdle approach to modelling tobacco consumption in Italy. *Applied Economics*, *40*(19), 2463–2476. https://doi.org/10.1080/00036840600970229.

Blaylock, J. R. ve Blisard, N. W. (1993). Women and the demand for alcohol: Estimating participation and consumption. *Journal of Consumer Affairs*, *27*(2), 319–334. https://doi.org/10.1111/j.1745- 6606.1993.tb00751.x.

Bolton, K. L. ve Rodriguez, E. (2016). Smoking, Drinking and Body Weight After Re-employment: Does Unemployment Experience and Compensation Make a Difference?, *BMC Public Health*, http://www.medscape.com/vi ewarticle/710027_1.

Buck D., Godfrey, C., Raw, M. ve Sutton, M. (1995). Tobacco and jobs, Society for the Study of Addiction and Centre for Health Ecconomics. York, https://www.york.ac.uk/media/che/documents/papers/occasionalpapers/CHE% 20Occasional%20Paper%2023.pdf, (Erişim Tarihi: 02.12.2021).

Buyrukoğlu, S., Bozdoğan, D. ve Köktaş, A. M. (2016). Paternalist Devlet Anlayışının Bir Gereği Olarak Günah Vergileri: Türkiye Örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *9*(3), 15-31.

Cox, D. R. & Snell, E. J. (1989). The Analysis of Binary Data, 2nd Ed. London: Chapman & Hall.

Dayton, C. M. (1992). *Logistic regression analysis*. *Stat*, 474-574. http://84.89.132.1/~satorra/dades/M2012LogisticRegressionDayton.pdf, (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

Dempster, A. P., Laird, N. M. ve Rubin, D. B. (1977). Maximum Likelihood from Incomplete Data via the EM Algrithm. *Journal of Royal Statisticial Society*, 39, 1-18.

Dünya Sağlık Örgütü (2017). Global Youth Tobacco Survey, Turkey 2017. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/ncds/ncd-surveillance/data-reporting/turkey/turkey-gyts-2017-factsheet-(ages-13-15)-(final)-3.26.2019_508tagged.pdf?sfvrsn=5b796e5a_1&download=true. (Erişim Tarihi: 11.12.2022).

Garson, G. D. (2012). Testing statistical assumptions. *Asheboro, NC: Statistical Associates Publishing*.

GİB (2022), *Özel Tüketim Vergisi Tutarları ve Oranları – III Sayılı Liste (03.01.2022)*, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuatek/otv_oranlari_tum/ozeltuketim oranlari-OpenPage.htm, (Erişim Tarihi: 03.04.2022).

Grimm, L. G., ve Yarnold, P. R. (1995). *Reading and understanding multivariate statistics*. American Psychological Association.

Hasuder (2014). *Kadınlar Arasında Tütün Kullanımı Sorular ve Yanıtlar*. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/tutun.pdf. (Erişim Tarihi: 03.01.2022).

Hızarcı Beşer, B. ve Aşkan, H. (2019), Türkiye'de Sigara Bağımlılığını Azaltmada Sigara Vergilerinin Etkisi. *Strategic Public Management Journal*, 9, 65-78.

Jansen, R. C. (1993). Maksimum Likelihood in a Generalized Linear Finite Mixture Model by Using the EM Algorithm. *Biometrics, 49*(1), 227-231.

Lemeshow, S., ve Hosmer Jr, D. W. (2007). Logistic regression. *Wiley Encyclopedia of Clinical Trials*, 1-12.

Ritchie, H. ve Roser, M. (2022a). *Smoking*, https://ourworldindata.org/smoking, (Erişim Tarihi: 28.03.2022).

Ritchie, H. ve Roser, M. (2022b). *Alcohol Consumption*, https://ourworldindata.org/alcohol-consumption, (Erişim Tarihi: 28.03.2022).

Tab-Achnick, B. G., ve Fidell, L. S. (1996). Using multivariate statistics (3rd ed.). New York, USA: HarperCollins College Ptiblishers.

Taylar, Y. (2010). Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 435-467.

Turan, D. ve Yurdakul, A. (2009), "Zararlı Alışkanlığı Önlemeye Yönelik Bir Araç Olarak Günah Vergileri ve Etkinliği", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. 1(2), 1-13.

TÜİK (2020a). *Türkiye Sağlık Araştırması 2019 – İstatistiksel Tablolar*, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2019-33661, (Erişim Tarihi: 29.03.2022).

TÜİK (2020b). *Türkiye Sağlık Araştırması 2019. Her gün tütün kullanan bireylerin cinsiyete göre dağılımı (%), 2010-2019*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2019-33661, (Erişim Tarihi: 29.01.2022).

TÜİK (2020c). *Türkiye Sağlık Araştırması 2019. Bireylerin alkol kullanma durumunun cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2019-33661, (Erişim Tarihi: 09.02.2022).

TÜİK (2020d). *Türkiye Sağlık Araştırması 2019. Bireylerin tütün mamulü kullanma durumunun cinsiyet ve yaş grubuna göre dağılımı.* https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2019-33661 (Erişim Tarihi: 03.03.2022).

Wang, P., Cockburn, I. M. ve Puterman, M. L. (1998). Analysis of Patent Data- Mixed Poisson Regression Model Approach. *Journal of Business and Economic Statistics*, *16*(1), 27-41.

Wang, P., Putterman, M. L. (1998). Mixed Logistic Regression Models. Journal of Agriculture, *Biological and Environmental Statistics*, *3*(2), 175-200.

World Population Review (2022a). *Smoking Rates by Country 2022*, https://worldpopulationreview.com/country-rankings/smoking-rates-by-country, (Erişim Tarihi: 28.03.2022).

World Population Review (2022b). *Alcoholism by Country 2022*, https://worldpopulationreview.com/country-rankings/alcoholism-by-country, (Erişim Tarihi: 28.03.2022).

TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI ARAŞTIRMALARINDA İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİ KULLANIMI

APPLYING CONTENT ANALYSIS METHOD IN CONSUMER BEHAVIOR RESEARCH

Dr. Öğr. Üyesi Alişan BALTACI
Yüksek İhtisas Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü,
ORCID: 0000-0002-3280-405X

Özet

Nitel araştırma yöntemlerinin kullanışlılığı günümüzde pek çok alanda dikkat ve ilgi çekmektedir. Bu sebepledir ki tüketici davranışları alanında her geçen gün daha da fazla araştırmacı çeşitli nitel araştırma yöntemlerine başvurmaktadır. Nitel araştırma yöntemleri arasında öne çıkanlardan bir tanesi de "İçerik Analizi"dir. Son yıllarda tüketici davranışları araştırmalarında özellikle mülakatla yahut sosyal medya üzerinden elde edilen verilerin incelenmesinde içerik analizine başvurulduğu görülmektedir. Bu araştırmada tüketici davranışları araştırmalarında, içerik analizi yönteminin genel itibariyle nasıl kullanılabileceğine dair temel bilgilerin paylaşılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nitel Araştırma, İçerik Analizi, Tüketici Davranışları

Abstract

The usefulness of qualitative research methods attracts attention and interest in many fields today. For this reason, more and more researchers in the field of consumer behavior apply various qualitative research methods. One of the prominent qualitative research methods is "Content Analysis". In recent years, it has been seen that content analysis has been used in consumer behavior research, especially in examining data obtained through interviews or social media. Therefore, this research it is aimed to share basic information about how the content analysis method can be used in consumer behavior research in general.

Keywords: Qualitative Research, Content Analysis, Consumer Behavior

GİRİŞ

İçerik analizi genel itibariyle anlam, kapsam ve niyet çerçevesinde bir mesajın içeriğinin incelenmesidir. Yöntemin iletişim, psikoloji, siyaset bilimi, tarih ve dil çalışmaları gibi çeşitli disiplinlerden akademisyenler tarafından tercih edilmektedir. Buradan hareketle en çok sosyal bilimler alanında başvurulan bir yöntem olduğu da söylenebilir.

Yöntem ilk olarak 200 yıldan fazla bir süre önce gazete ve dergi makalelerinden, reklamlardan, siyasi konuşmalardan, ilahilerden, halk masallarından ve bilmecelerden metinsel içerikleri analiz etmek için kullanılmıştır (Harwood ve Garry, 2003).

İçerik analizi, tamamen açık kurallar temelinde mesaj hakkında geçerli, tekrarlanabilir ve nesnel çıkarımlar yapmakla ilgilidir. İçerik analizi materyali mektuplar, günlükler, gazete içerikleri, türküler, kısa öyküler, radyo, televizyon mesajları, belgeler, metinler veya herhangi bir sembol olabilir.

Bu araştırmanın amacı içerik analizine yönelik genel kavramsal çerçeveyi çizmek; ne şekilde uygulanabileceğine dair temel bilgiyi aktarmak, yöntem olarak tüketici davranışları araştırmalarında nasıl değerlendirilebileceğine değinmek ve Türkçe literatürde tüketici verisiyle yürütülmüş içerik analizi çalışmalarına dair güncel durumu paylaşmaktır.

LİTERATÜR TARAMASI

1. Kavramsal Olarak İçerik Analizi

İçerik analizinin kökleri 1950'lerdeki kitle iletişim araştırmalarına dayanmaktadır. Bu araştırmalar genel itibariyle temel iletişim modelinde bulunan gönderici, mesaj, kanal, alıcı sürecinde bulunan mesaja dair çıkarımlar çerçevesinde şekillenmiştir (White ve Marsh, 2006). İçerik analiziyle ilgili olarak literatürde öne çıkan kavramsal tanımlamalar Tablo-1'de paylaşılmaktadır.

Tablo 1 İçerik analizine dair kavramsal tanımlara kronolojik bir bakış, Kaynak: Bell vd., 2019; Prasad, 2008; Macnamara, 2005, Harwood ve Garry, 2003

Araştırmacı	Tarih	Tanım
Berelson	1952	İletişimin açık içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel olarak tanımlanması için kullanılan bir araştırma tekniğidir
Holsti	1968	Mesajların belirli özelliklerini sistematik ve nesnel olarak tanımlayarak çıkarımlar yapmak için kullanılan bir tekniktir.
Krippendorff	1980	Verilerden bağlamlarına tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapmak için bir araştırma tekniğidir.
Weber	1985	Metinden geçerli çıkarımlar yapmak için bir dizi prosedürü kullanan bir araştırma metodolojisidir.
Kerlinger	1986	Değişkenleri ölçmek amacıyla sistematik, nesnel ve nicel bir şekilde iletişimi inceleme ve analiz etme yöntemidir.
Berger	1991	İçerik analizi popüler bir sanat unsurunun, temsili bir örneklemde içeriğinin (şiddet, olumsuz kadın tasvirleri vb.) değerlendirilmesi içim başvurulan bir araştırma yöntemidir.
Stone vd.	1996	İçerik analizi, metin içerisindeki belirli özellikleri sistematik ve nesnel olarak tanımlayarak çıkarımlar yapmak için başvurulan bir analiz yöntemidir.
Neuman	1997	Metin içeriğini bir araya getirmek ve analiz etmek için kullanılan bir tekniktir. İçerik, sözcükleri, anlamları, resimleri, sembolleri, fikirleri, temaları veya iletilebilecek herhangi bir mesajı ifade eder. Metin ise bir iletişim aracı olarak hizmet eden yazılı, görsel veya sözlü her şeyi tanımlamaktadır.
Neuendorf	2002	İçerik analizi, ölçülebilen değişken türleri veya mesajların oluşturulduğu veya sunulduğu; bağlamla sınırlı olmayan, bilimsel yönteme dayanan mesajların özetleyici ve nicel bir analizidir.
Collis ve Hussey	2003	İçerik analizi nitel ve nicel verilerle kullanılabilen bir analiz yöntemidir.
Bell vd.	2019	Metinlerin ve metinlerin anlamının inşasında araştırmacının rolünü öne çıkartan nitel bir yaklaşımdır

Literatürde araştırmacıların genellikle Barelson'un 1952'de yapmış olduğu tanıma atıf verdikleri dikkat çekmekle beraber 1997 yılında Neuman'ın yapmış olduğu tanımla Neuendorf'un 2002'deki tanımının genel itibariyle en kapsayıcı açıklamalar olduğu söylenebilir. Tanımlamalar incelendiğinde; sistem, nesnellik, nicelik, bağlam ve geçerlilik gibi konuların öne çıktığı anlaşılmaktadır.

Krippendorf (1980), her içerik analizinde altı soruya cevap verilmesi gerektiğini ileri sürmektedir:

1) Hangi veriler analiz edilmektedir?
2) Bu veriler nasıl tanımlanmaktadır?
3) Veriler hangi evrenden çekilmektedir?
4) Verilerin analiz edildiği bağlam nedir?
5) Analizin sınırları nelerdir?
6) Yapılacak çıkarımların hedefi nedir? (Aktaran: Stemler, 2000)

Bu altı maddeden de anlaşılacağı üzere, içerik analizi çalışmalarında araştırmanın çerçevesinin başlamadan önce doğru bir şekilde çizilmesi önem arz etmektedir.

İçerik analizine yönelik getirilen en önemli eleştiri araştırmacı yanlılığı ve öznelliği ile ilgilidir. Bu eleştiriyi yapan araştırmacılar, belirli bir içeriğin anlamının bir birey tarafından yorumlanmasının nesnelliği tehdit eden bir duruma sebebiyet verebileceğini ileri sürmektedir. Böylesi bir durum araştırmanın her aşamasını, dolayısıyla güvenilirliğini de etkileyecektir (Harwood ve Garry, 2003, Krippendorf, 2013). Carlson (2008), yöntem olarak yeterli bir şekilde yürütülmüş içerik analizi çalışmalarında dahi verilerin hatalı yorumlanabildiği ve bunun da yanlış çıkarımlara sebep olabildiği yönünde eleştirilerini dile getirilmektedir. İçerik analizine yönelik bir diğer eleştiriyse yöntemin karmaşık olguları açıklayabilmek için fazla basit olmasıdır (Morgan, 1993; Elo ve Kyngas, 2008).

2. Tüketici Davranışları Araştırmalarında İçerik Analizi

Tüketiciler değer yaratma sürecine katıldıklarından, pazarlama profesyonelleri tarafından anlaşılmaları önemlidir (Rudd vd., 2018; Lecoeuvre vd., 2021). Dolayısıyla işletmeler müşterek deneyimler yaratabilmek için müşterilerini dinlemek zorundadırlar (Vargo ve Lusch, 2017). Bu noktada tüketicilerden elde edilecek nitel verinin bilgiye dönüştürülmesi kritik bir önem arz etmektedir.

Bir diğer önemli konu, özellikle sosyal medyada yığınlar halinde bulunan tüketici görüş, beyan ve söylemlerine yönelik olarak nitel araştırma yazılımları kullanılarak daha süratli ve doğru çıkarım yapabilme imkânıdır. Günümüzde tüketici verilerine sosyal medya üzerinden Twitter, Instagram, Facebook vb. (Gong vd., 2017) mecralar üzerinden erişmek oldukça mümkündür. Bu da tüketicilerin deneyimlerine yönelik geniş bir bakış açısı oluşturacak veriye ulaşma imkânı sunmaktadır. Her bir tüketicinin tüketim neticesinde yaşadığı deneyim bireysel faktörlerden ötürü farklılık gösterebilir (Heinonen ve Medberg, 2018). Bu sebeple içerik analizi tüketicilerin bireysel deneyimlerine dair tanımlamalar üzerinden daha geniş bir bakış açısı sağlayabilir (Clarke vd., 1998).

Tüketici davranışları alanında içerik analizi kullanımına dair literatürde en sık başvurulan ve ilk incelemelerden biri olan Kassarjian'ın (1977) tarihli çalışmasında yöntemin kullanılabileceği ifade edilen konulardan bazıları şunlardır:

— Periyodik olarak kitlesel düzeyde toplumda değişen değerler nelerdir?

— Kitle iletişim araçlarında gösterilen ürünlerin ve markaların imajları nasıldır?

— En çok satan kitapların içerik özellikleri nelerdir? Bu içerik özelliklerine göre edebi başarı tahmin edilebilir mi?

— Hangi karar modelleri basın ve yayın reklamcıları tarafından kullanılmaktadır?

— Azınlıklar basın yayın organlarındaki kurgu yapımlarda önyargılı bir şekilde mi seyirciye sunuluyor?

Şüphesiz içinde bulunduğumuz 2022 yılında 1977'den bu yana tüketici davranışları alanında meydana gelen kapsam genişlemesi de dikkate alındığında içerik analizinin artık daha fazla konuda başvurulabilecek bir araç olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Örneğin ürünlerin ve markaların taşıdığı sembolik değerin tüketicilerin satın alma kararını etkileyebilecek bir unsur olduğu (Kırboğa, 2019) da dikkate alındığında; içerik analizi yönteminin sembolik tüketim ile ilgili araştırmalarda da kullanılabileceği değerlendirilmektedir. Benzer şekilde dergi, televizyon, internet reklamlarına yönelik tüketici tutumları, değerlendirmeleri gibi unsurlar da içerik analiziyle irdelenebilir. Başka bir ifadeyle içerik analizi salt olarak yazılı metinler üzerinden değil; örtük anlamlar içeren görsellerin veya davranışların çözümlenmesinde de etkin bir yöntem olarak kullanılabilir.

Vespestad ve Clancy (2021), 1977 ile 2017 yılları arasında 40 yıllık bir süreyi baz aldıkları çalışmalarında tüketici davranışları alanında içerik analiziyle yürütülmüş çalışmaları incelemişlerdir. Araştırmanın önemli çıktıları olmakla beraber öne çıkan konulardan birisi, yöntemin tüketici davranışları araştırmacıları tarafından sıklıkla nicel yöntemi tamamlamak için kullanıldığı fakat tek başına kullanılmasının tercih edilmediğidir (Vespestad ve Clancy, 2021).

2.1. Türkçe Tüketici Davranışları Literatüründe İçerik Analizine Dair Güncel Durum

Türkçe literatürün mevcut durumunu tespit etmek üzere Google Akademik arama motorunda ["içerik analizi" tüketici] şeklinde yapılan aramada ilk 100 sayfa incelenmiş ve doğrudan tüketici verisiyle yürütülmüş olan makale niteliğinde araştırmalara dair 80 çalışma olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen en eski çalışma 1991 yılına ait olmakla beraber bundan sonraki en eski çalışmanın 12 sene sonrasına ait olduğunu belirtmekte fayda vardır. Tespit edilen çalışmaların yıllara göre dağlımı Tablo-2'de görülmektedir.

Tablo 2 Türkçe tüketici davranışları literatüründe içerik analizi kullanılarak yazılmış makaleler (1991-2022), Kaynak: Google Akademik, 2022.

Yıl	Çalışma Sayısı
1991	1
2013	1
2014	2
2015	2
2016	5
2017	11
2018	6
2019	13
2020	12
2021	25
2022	2
Toplam	80

Yıllar içerisinde tüketici verisi kullanılarak alanda yürütülen çalışmaların sayısının genel itibariyle arttığı anlaşılmakla beraber 2021 yılı özellikle dikkat çekmektedir. 2022 yılı verisi ise Mayıs ayı itibariyle henüz 2 olup yılsonunda bu rakamın da artması beklenmektedir.

Tespit edilen 80 çalışmanın başlıklarında geçen kelimeler üzerinden MAXQDA nitel veri analizi programı ile oluşturulan kelime bulutu Şekil-1'de verilmiştir.

Şekil 1 Türkçe tüketici davranışları literatüründe yazılan makale başlıkları için kelime bulutu

Şekilden de anlaşılacağı üzere araştırmalar genel itibariyle seyahat ve gastronomi alanlarında sosyal medyadaki tüketici yorumları veya şikâyetleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bir diğer dikkat çeken başlık ifadesi ise COVID-19'dur. Bunun sebebi 2020-21 yıllarında yapılan çalışmaların bir kısmının bu konu etrafında şekillendirilmiş olmasıdır. Şüphesiz tabloda bu sayılanlar dışında sağlık, deneyim, reklam gibi pek çok farklı kavram bulunmaktadır. Ayrıca dikkat çeken bir başka husus, araştırmacıların yöntemi büyük ölçüde sanal mecralardan elde edilen metin türü veriler için kullanmış olmalarıdır. Araştırmalar arasında gözlem, mülakat, yapılandırılmış/yarı yapılandırılmış görüşme, görsel içerik incelemesi, beyin fırtınası gibi diğer nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak yürütülmüş çalışma sayısı ise yok denecek kadar azdır. Buradan hareketle ileride Türkçe literatür için yapılacak olan araştırmalarda farklı konular ve veri toplama yöntemleriyle yürütülecek çalışmalar için de doldurulabilecek bir boşluk olduğu söylenebilir.

3. İçerik Analizinin Uygulanmasında Temel İlkeler

İçerik analizi, klinik ve sosyal araştırmalarda röportajlara ve tartışmalara ait belgelerden, filmlerin anlatılarına ve biçimlerine, TV programlarına ve gazete ve dergilerin editoryal ve reklam içeriğine kadar geniş bir içerik yelpazesini incelemek için kullanılmaktadır (Macnamara, 2005). Dolayısıyla evvela incelenecek bir içeriğe ihtiyaç vardır.

Bu aşamada içerik analizi araştırmalarında sıklıkla karşılaşılan üç kavramın tanımlanmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir. Bu kavramlar Tablo-3'te paylaşılmıştır.

Tablo 3 Kod, kategori ve tema, Kaynak: Erlingsson ve Brysiewicz, 2017.

Kavram	Tanım
Kod	Kod bir etiket olarak düşünülebilir. Genelde bir veya iki kelime uzunluğunda olup bir birimin anlamını ifade eden yoğun bir tanımdır.
Kategori	Kategoriler, içerik veya bağlamları açısından birbirleriyle ilişkili kodların gruplandırılmasıyla ortaya çıkar. Bir kategori genel olarak kim, nei ne zaman veya nerede sorularına cevap verir.
Tema	Bir tema neden, nasıl, ne şekilde veya ne manada gibi soruları cevaplar; iki veya daha fazla kategoride bulunan temel bir anlamı ifade eder.

İçerik analizi, araştırmacının elindeki içeriğe dair sorularını netleştirilmesiyle başlar. Araştırmacı bunun için evvela "ben bu içerikten ne öğrenmek istiyorum" sorusunu kendisine sorar ve araştırmayı bu sorunun cevabı çerçevesinde şekillendirir (Prasad, 2008).

Literatürde içerik analizine dair farklı sayıda ve başlıkta işlem basamakları tanımlanmış olmakla beraber yöntemin genel itibariyle 9 işlem basağından oluştuğu söylenebilir. Bu işlem basamakları Şekil-2'de görülebilir.

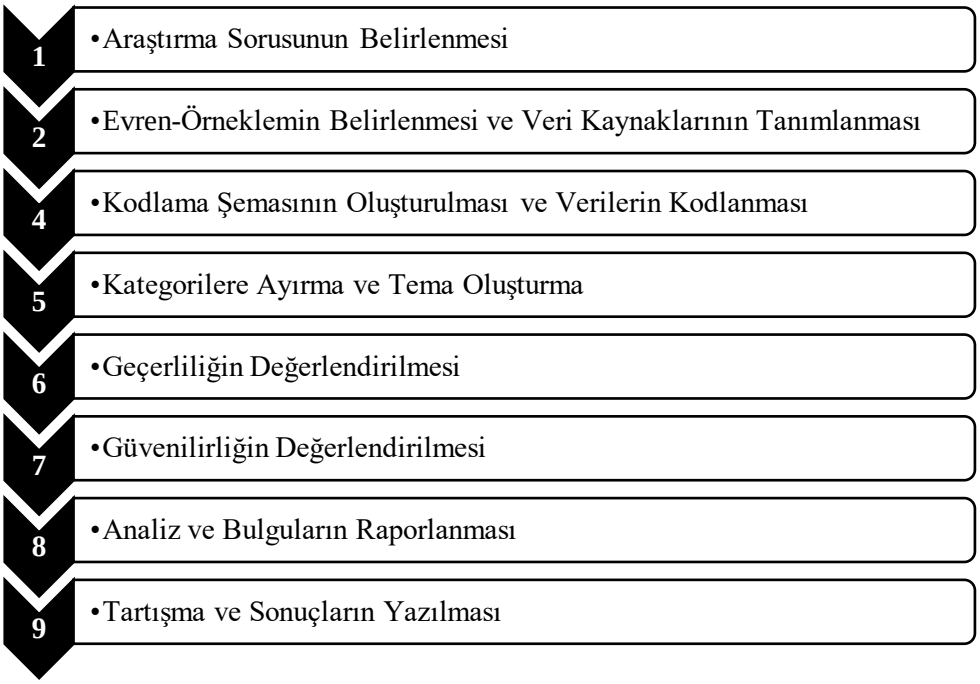

Şekil 2 İçerik analizinde işlem basamakları

İçerik analizi ihtiyaca göre hem tümevarım hem de tümden gelim yoluyla gerçekleştirilebilir. Tümevarım yöntemi bir keşif sürecini temsil eder. Tümevarımcı yaklaşıma çoğunlukla olguya dair literatürün yetersiz kaldığı veya içeriğin parçalı olduğu ve keşfedici bir yaklaşımın gerektiği hallerde ihtiyaç duyulmaktadır (Elo ve Kyngas, 2008). Tümdengelim

yöntemi ise daha çok belirli bir teoriyi farklı durumlarda veya zamanlarda test etmek için kullanılmaktadır (Krippendorf, 2013).

İçerik analizi genel itibariyle üç yaklaşımla gerçekleştirilebilir:

— İnsan tarafından puanlama yapılan: Bu yaklaşımda araştırmacı kendi geliştirdiği kodlama şemasına göre kodlamayı manuel olarak yapar.

— Bireysel kelime sayma sistemleri: Bu yaklaşımda araştırmacı belirli bir içerik içerisinde belirli bir ilgi alanını ortaya çıkartabilmek için eş anlamlı kelimeleri bir araya getirerek kategoriler oluşturur. Bu aşamada kelimelerin sıklık düzeyine göre göreceli önem dereceleri de ortaya çıkmaktadır.

— Yapay zekâ kullanan bilgisayarlı sistemler: Bu yaklaşımda araştırmacı bilgisayar ve yazılım kullanarak belirli algoritmalar çerçevesinde içeriğe dair çözümlemeler yapmaktadır (Short ve Palmer, 2008). Günümüzde araştırmacılar NVivo, QDA, WordStat vb. pek çok farklı bilgisayar destekli analiz yazılımıyla araştırmalarını yürütebilmektedirler.

İçerik analizi oldukça esnek bir yöntem olduğundan araştırmacılar yukarıda sayılan yaklaşımlar yahut bunlar dışında ihtiyaca uygun farklı yaklaşımlardan en az birini seçerek analizlerini gerçekleştirebilmektedirler.

3.1. Araştırma Sorusunun Belirlenmesi

Araştırma sorusu bir araştırmanın kalbi olup; araştırmacının ilgili araştırma yoluyla çözümüne katkıda bulunmak istediği soruna dair açık ve net bir ifadedir (Nenty, 2009). Bu aşamada araştırmacının aşağıdaki sorulara cevaplar araması gerekmektedir.

— Çözümüne katkıda bulunmaya çalıştığım sorun nedir? Sorunun sınırları, sebepleri, geçmişi nedir, paydaşları kimlerdir?

— Bu sorunu çözmek neden önemlidir? Çözümüne katkıda bulunmaya çalıştığım konu neden bir sorun teşkil ediyor? Bu sorundan kimler etkilenmektedir? Sorunun çözülmemesi durumunda ortaya çıkacak olumsuz sonuçlar neler olabilir? Bu sonuçlardan etkilenen sadece tüketiciler midir?

— Bu araştırma neticesinde tüketici davranışları alanında teoriye ve uygulamaya ne gibi bir katkı sunabilirim? Pratisyenler ve teorisyenler ürettiğim çözümü kullanarak tüketici davranışları alanında başka hangi sorunlara çözümler üretebilirler?

Araştırma sorusu, bu kapsamda ele alındığında araştırmanın amacının da içeriğini ve sınırlarını belirler.

Nicel analiz yönteminde araştırma sorusunun netleştirilmesinin ardından genellikle hipotezlerin yazılması aşamasına geçilir. Hipotez bir dizi gerçeği açıklamak için başvurulan ve sonraki araştırmalarda da test edilebilen geçici bir önermedir. Başka bir ifadeyle araştırmaya konu değişkenler arasında beklenen ilişkiyi ifade eden bir önermedir (Ingham-Broomfield, 2014). Hipotezler test edilebilir olmalıdırlar. İçerik analizi nitel bir araştırma yöntemi olup, hipotezlerin test edilmesinden ziyade teorik beklentilerin incelenmesiyle alakalı bir süreçtir. Nitel araştırmalarda veriler bir hipotezin test edilmesi için değil; yorumlanarak sonuçlara ulaşılmasını sağlamak için analiz edilirler (Draper, 2004). Dolayısıyla içerik analizinde de nitel doğası gereği bir hipotez testi söz konusu değildir, fakat bu durum araştırmanın teorik bir amacı

olması gerekliliğini ortadan kaldırmaz (Haven ve Van Grootel, 2019). Bu sebeple araştırmacılar, araştırmadan teorik beklentilerini bu aşamada belirlemelidirler.

3.2. Evren-Örneklemin Belirlenmesi ve Veri Kaynaklarının Tanımlanması

Hem nitel hem de nicel çalışmalarda örneklem seçimi araştırma amacına uygun, evreni temsil edebilecek bir havuzdan gerçekleştirilir. Nitel araştırmalarda fark seçilen örneklemin irdelendikçe farklı yönlere kayabilmesi veya derinliğinin artabilmesidir. Diğer taraftan nitel araştırmada amaç genelleme yapmaktan ziyade aktarım yapmaktır. Bu sebeple evrendeki her bir birimin örnekleme dâhil olma veya tahmin olasılığı da eşit olmak zorunda değildir. Örneklem seçimi ve kodlama işlemi eş zamanlı olarak ele alınabileceğinden kodlama esnasında örnekleme seçiminde değişiklik yapılması ihtimali ve imkânı da bulunmaktadır (White ve Marsh, 2006).

Pek çok farklı örnekleme yöntemi bulunmakla beraber nitel bir araştırmalarda genel itibariyle üç örnekleme yönteminin öne çıktığı söylenmektedir (Marshall, 1996).

Tablo 4 İçerik analizinde en sık kullanılan örnekleme yöntemleri, Marshall, 1996; Yağar ve Dökme, 2018.

Örneklem Yöntemi	Tanımı
Kolayda Örnekleme	En erişilebilir veriye ulaşmayı amaçlayan bir yöntemdir. Zaman ve finansal maliyetler açısından en ucuzudur. Güvenilirliği zayıf olduğundan düşük kalitede veri üretme riski vardır.
Yargısal Örnekleme (Amaçlı Örnekleme)	En yaygın yöntemdir. Bu yöntemde araştırmacı, araştırma sorusu açısından en verimli örneklemi seçer. Demografik değişkenler her ne kadar önemli olsa da katılımcılar sosyo-ekonomik ve psikolojik açıdan yahut uzmanlık alanlarına veya deneyimlerine göre de örnekleme dahil edilebilirler. Bazı durumlarda kartopu yöntemine de başvurularak katılımcı sayısı arttırılabilir.
Teorik Örnekleme	Bu yöntem, deneysel verilerin toplanması ve birbiriyle artık farklı bir anlam üretmeyene kadar teorik parametreler ışığında tekrar tekrar karşılaştırılması yoluyla gömülü yahut temellendirilmiş teorinin bulunmasını sağlar.

Nihayetinde belirtmekte fayda vardır ki iyi bir örneklemin en önemli özelliği araştırmacının cevabını aradığı soruya yanıt verebiliyor olmasıdır (Kassarjian, 1977). Dolayısıyla araştırmacılar, araştırma tasarımlarına uygun bir yöntem belirlemeli, örneklemden elde ettikleri veriyi test etmeli, şayet test edilen veride bir uygunsuzluk tespit ederlerse yöntemlerini güncellemelidirler.

Evren tanımı tüketici gruplarının içinden şahıslar üzerinden yapılabileceği gibi reklam içerikleri, müşteri şikâyetleri, satış elemanı görüşleri, gazete haberleri gibi pek çok farklı mecra üzerinden seçilebilir. Dolayısıyla örneklem de nihayetinde seçilen evren üzerinden tanımlanacaktır. Buna paralel olarak veri kaynakları da kişiler, çeşitli metinler, görseller veya sesler gibi kaynaklar üzerinden temin edilebilir. Bu noktada önemli olan konu, seçilen veri kaynağının araştırma sorusunun cevabını ihtiva ediyor olmasıdır.

3.3. Kodlama Şemasının Oluşturulması ve Verilerin Kodlanması

Kodlama şeması, ilgili literatürün incelenmesi neticesinde ortaya konulan araştırma soruları üzerinden oluşturulur (Harwood ve Garry, 2003). Kodlama şeması araştırmacının veri seti içerisinde bulunan ifadeleri kodlamasında başvurduğu bir sınıflandırma aracıdır. Bu araç

basit ve net olmalıdır. Böylece geçmişte veya gelecekte benzer kavramları kodlamış/kodlayacak kişilerin de aynı ifadeleri seçme ihtimali artar ve bu durum şemanın güvenilirliği arttırır (White ve Marsh, 2006).

Kodlama şemasının oluşturulması ve uygulanması sekiz aşamalı bir süreç gerektirmektedir. Bu süreç Tablo-5'te görülmektedir.

Tablo 5 Kodlama şemasının oluşturulması ve uygulanması, Kaynak: Weber, 1990.

Aşama	Eylem
Kodlama birimlerinin tanımlanması	Kelime, cümle, paragraf vb. şekilde kodlanacak birimler tanımlanmalıdır.
Kategorilerin tanımlanması	Kategoriler tanımlanırken çok geniş tanımlanmamalıdır. Örneğin "Tüketici Beklentisi" çok geniş bir kategoridir ve pek çok unsuru içerisinde barındırır. Oysa "Tüketici Fiyat Beklentisi", "Tüketici Kalite Beklentisi", "Tüketici Performans Beklentisi" vb. kavramsal olarak sınırlandırılmış kategori tanımlamaları daha yerinde olacaktır.
Örnek içerik üzerinde kodlama yapılması	Kategorilerin net bir şekilde tanımlanabilmesi için içeriğin küçük bir bölümü kodlanarak test edilir. Bu eylem olası belirsizlikleri ortaya çıkartır ve hazırlanan kodlama şeması üzerinde güncellemelerin yapılarak araştırmanın ilerleyen aşaması için daha sağlıklı bir hal almasına da olanak sağlar.
Doğruluğun ve güvenilirliğin değerlendirilmesi	Kodlanan içeriğin doğruluğunun ve kodlamanın güvenilirliğinin teyit edilmesidir.
Kodlama kurallarının gözden geçirilmesi	Güvenilirlik düşükse veya kodlamalarda hatalar tespit edilirse kodlama kuralları gözden geçirilerek düzenlenir.
Örnek metin üzerinde kodlama yapılması aşamasına geri dön	Doğruluk ve güvenilirlik makul seviyeye gelene kadar süreç tekrar edilir.
İçeriğin tamamının kodlanması	Makul doğruluk ve güvenilirlik düzeyine erişildiğinde kodlama şeması ve kuralları içeriğin tamamına uygulanır.
Nihai doğruluğun ve güvenilirliğin değerlendirilmesi	Her ne kadar örnek içerik üzerinden genel bir değerlendirme yapılmışsa da içeriğin tamamının da beklenen düzeyde doğru ve güvenilir olduğu teyit edilmelidir.

İçerik analizinde geçmiş çalışmalarda kullanılmış kodlama şemaları kullanılabileceği gibi ihtiyaca göre araştırmacılar kendi kodlama şemalarını da geliştirebilirler (Krippendorf, 2013). Bunlara ek olarak geçmiş araştırmalarda kullanılan kodlama şemalarının değiştirilmesiyle açıklanmamış içeriklerin de anlamlandırılması sağlanabilir (Harwood ve Garry, 2003). Kodlar, yoğun anlam birimlerini kısaca tanımlar ve araştırmacının veriler üzerinde yeni bir bakış açısı oluşturmasına yardımcı olur. Araştırmacılar, kodların doğruluğundan emin olana kadar istedikleri kadar değişiklik yapabilirler (Erlingsson ve Brysiewicz, 2017). Kodlama aşamasında araştırmacının tespitleriyle ilgili notlar tutması, araştırmanın ilerleyen aşamalarında faydalı olabilir. Diğer taraftan özellikle keşfedici nitelikteki araştırmalarda kodlama şemaları oluşturulurken alanda derinlemesine bilgi sahibi olan uzmanların danışmanlığına başvurulmasının da faydalı olabileceği akılda tutulmalıdır.

Örnek bir kodlama şeması olarak Feng vd. (2019) tarafından YouTube'da gerçekleştirilen bir kampanyaya yönelik tüketici görüşlerinin irdelendiği çalışmaya ait kodlama şeması Tablo-6'da paylaşılmıştır. Araştırmada veri olarak YouTube'da tüketiciler tarafından yapılan yorumlar incelenmiş olup bunları elde etmek için java tabanlı bir yazılım (YouTube Comment Scraper) kullanılmıştır.

Tablo 6 Örnek kodlama şeması, Kaynak: Feng vd., 2019.

Kod	Kodun Karşılığı
Reklama yönelik şüphe	Tüketici, yorumunda reklam videosunu çeşitli nedenlerle eleştirmektedir.
Güzelliğin tanımı	Tüketici, yorumunda güzelliğin tanımını farklı açılardan tartışmaktadır.
Reklama övgü	Tüketici, yorumunda reklam videosuna yönelik olumlu değerlendirmelerde bulunmaktadır.
Genel konulara yönelik tartışma	Tüketici, yorumunda reklam videosunu tartışmakla kalmaz, aynı zamanda klişe, cinsiyet, ırk vb. gibi bazı toplumsal ve kültürel sorunları da ele alır.
Diğer	Tüketici, yorumunda reklam videosunun fon müziği gibi önemsiz detayları yahut konuyla alakası olmayan başka meseleleri tartışmaktadır.

3.4. Kategorilere Ayırma ve Tema Oluşturma

Kodlama işlemi sona erdikten sonra kodlar kim, nerede, ne zaman, ne sorularına cevap verecek şekilde kategorilere ayrılır. Başka bir ifadeyle kategoriler, birbirine benzer sorulara cevap veren kodların birleşmesiyle oluşturulur (Erlingsson ve Brysiewicz, 2017).

Temalar, veri setinin gizli anlamlar içerdiği durumlarda bunu ortaya çıkartmak için iki veya daha fazla kategorinin bir araya getirilmesiyle oluşturulur. Temalar neden, nasıl, ne şekilde ve ne anlamda gibi sorulara yanıt vermek üzere oluşturulur (Erlingsson ve Brysiewicz, 2017).

3.5. Geçerliliğin Değerlendirilmesi

Nicel içerik analizinde kodlama şeması araştırma başlamadan önce belirlenen bir kodlama kuralı listesidir. Geçerlilik ise bir ölçme kuralının amaçlanan olguyu ne ölçüde temsil ettiği ile ilgili bir kavramdır (Neuendorf, 2005). Literatürde içerik analizinde geçerlilikle ilgili birkaç farklı yöntemden istifade edildiği görülmektedir:

— Görünüş Geçerliliği: Bir ölçme aracının ölçtüğünü iddia ettiği şeyi ölçüyor görünme düzeyiyle alakalı bir geçerlilik türüdür (Ayyıldız ve Tarhan, 2014). Literatürde görünüş geçerliliğinin sağlanabilmesi için sıklıkla uzman görüşüne başvurulduğu görülmektedir.

— Kriter Geçerliliği: Ölçme aracının benzer ölçme araçlarıyla uyumuna bakan mukayeseli bir yöntemdir (Çalışgan, 2015). Kod ve kriterler arasındaki uygunluğun değerlendirmesine dayanmaktadır.

— Yapı Geçerliliği: Bir ölçünün teoriden üretilen yapılarla tutarlı bir şekilde diğer ölçülerle (yapılarla) ne düzeyde ilişkili olduğunu inceleyen bir geçerlilik türüdür (Neuendorf, 2005). Bunun tespit edilmesi içerik veya kriter geçerliliğinin tespitinden çok daha zor olmakla beraber oldukça önemlidir.

3.6. Güvenilirliğin Değerlendirilmesi

Krippendorrf (1980), içerik analizinde üç farklı güvenilirlik türünden bahsetmektedir. Bunlar Tablo-7'de görülmektedir (Aktaran: Harwood ve Garry, 2003).

Tablo 7 İçerik analizinde güvenilirlik, Kaynak: Krippendorrf, 1980; Aktaran: Harwood ve Garry, 2003.

Tür	Tanımı
Tutarlılık	Aynı kodlayıcının farklı zamanlarda aynı veriyi kodlamasında farklı bir yargıya varmamasını ifade eder. Bu durum, analizin değişmezliği olarak da tanımlanabilir. En zayıf güvenilirlik biçimidir.
Tekrarlanabilirlik	Kodlamanın farklı koşullar altında farklı kişiler tarafından yapıldığı durumda da bir fikir birliği olması gerektiğini ifade eder.
Doğruluk	Bilinen standartlara uyma sürecini ifade eder. Bu durumda ortaya çıkan hatalar kodlama tutarsızlıklarından kaynaklanır.

Tablodan hareketle içerik analizi sürecinde araştırmacıların genel kabul görmüş araştırma süreçlerine riayet etmeleri, literatüre vakıf olmaları, kodları ve kategorileri hassasiyetle açık ve anlaşılır bir şekilde belirlemeleri halinde güvenilirliği arttırabilecekleri söylenebilir.

Tablodan hareketle bir içerik analizinde güvenilirlikle ilgili olarak aşağıdaki sorulara verilen cevaplar, araştırmanın güvenilirlik düzeyi adına bir fikir verebilir:

— Tutarlılık veya tek kodlayıcı güvenilirliği: Aynı kodlayıcı her aynı içeriği her kodladığında aynı sonuçları almakta mıdır?

— Tekrarlanabilirlik veya kodlayıcılar arası güvenilirlik: Kodlama şemaları aynı içeriğin farklı kişiler tarafından aynı kategoriler içinde kodlanmasını sağlamakta mıdır?

Araştırmacının her iki soruya da evet cevabı vermesi, güvenilirlik açısından olumlu bir durum olduğuna işaret edecektir (Stemler, 2000).

Ek olarak araştırmacılar güvenilirliği test etmek için Cohen'in κ (kappa) katsayısı, Scott'ın π katsayısı, Krippendorff'un α katsayısı, Bennett, Alpert ve Goldstein'ın *S* katsayısı vb. sayısal ölçme değerlendirme araçlarından da istifade edebilmektedirler (Oleinik vd., 2014).

Sosyal bilimler alanında içerik analizi yöntemiyle yazılmış makaleleri inceleyen Lombard vd. (2002) yapmış oldukları araştırmada %31; Duriau vd. (2007) ise %38 oranında güvenilirlik konusunun açıkça ifade edilmediğini tespit etmişlerdir. Dolayısıyla güvenilirlik konusunun içerik analizi çalışmalarında ihmal edilen önemli bir husus olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

3.7. Analiz ve Bulguların Raporlanması

Kodlamaların yapılması, tema ve kategorilerin oluşturulması, güvenilirlik ve geçerlilik konularının tespitinin ardından elde edilen bulgulara dair çıkarımların raporlanması gerekecektir. İçerik analizcileri irdelediği verilere dair bulguların raporlanması aşamasında tablolar, çapraz tablolar, grafikler, kümeleme, ilişki analizi vb. pek çok istatistiksel ve gayrı istatistiksel analiz yönteminden istifade edebilir (White ve Marsh, 2006). Başvurulacak yöntemin seçilmesinde önemli olan eldeki verinin niteliği ve araştırmanın amacıdır. Eldeki veriden araştırmanın amacına en uygun çıktıyı elde etmeyi sağlayacak olan bir veya daha fazla yöntemle raporlama işlemi yapılabilir. Bu noktada araştırma tasarımı tercihler üzerinde önemli bir rol oynayacaktır.

Diğer taraftan elde edilen bulguların aktarılmasında incelenen veriler içerisinden içeriklerin de aktarımda kullanılması, durumun anlaşılması açısından katkı sağlayacaktır (Yin, 2016). Bu aktarım şekline dair bir örnek aşağıda paylaşılmaktadır:

Bateson ve Hui (1987), algılanan kalabalığın artmasının alışveriş ortamına dair bireyde bir hoşnutsuzluk yaratacağını belirtmektedir. Bu durum, bireyin alışverişten veya alışveriş ortamından kaçınmasına sebep olabilir. Bu konu ile ilgili olarak katılımcı (28 yaşında, Kadın) şöyle demektedir *"Kalabalık ortamlarda alışveriş yapamıyorum. Bazen herkesin bana bakıp kınadığını düşünüyorum. Bu kendimi kötü hissettiriyor"* (Baltacı, 2019).

Bu şekilde bir aktarımla literatür ile incelenen veri arasındaki bağın nasıl kurulduğu, kodlama şemasının nasıl kullanıldığı, okuyucuya daha etkili bir şekilde aktarılabilir.

3.8. Tartışma ve Sonuçların Yazılması

Araştırmacı, araştırmayı sonuca bağlamadan evvel tartışma bölümünde başvurduğu analizlere dair nesnel ve eleştirel bir şekilde yorumlarda bulunur. Sonuç bölümünde ise araştırmanın asıl amacına ilişkin tüm önemli bulgular, araştırma sorusunun ne düzeyde cevaplanabildiği gibi konulardan bahsedilmelidir (Ingham-Broomfield, 2014).

Araştırmanın sonuçlar bölümünde aktarılan konular kuramsal çerçeveyi geliştirmeli veya yeni bir teori/model geliştirmeye katkı vermelidir (Johnson vd., 2020). Toplanan verinin ötesine geçen, bulguları ve sonuçlarıyla farklı araştırmalara da etki edebilen çalışmaların diğerlerinin önüne geçmesi şaşırtıcı olmayacaktır (Yin, 2016). Bu sebepledir ki bir araştırmanın geleceğine yön veren önemli bölümlerden birisi de tartışma ve sonuçlar bölümüdür.

Bir diğer önemli konu da bu bölümün araştırmadan elde edilen bilgilerin uygulayıcılar ve araştırmacılar tarafından nasıl kullanılabileceği, bu bilgilerin gelecekte başka hangi bilgilerin üretilmesine katkı verebileceği gibi gelecekteki bilgi kullanıcılarına yönelik bilgileri de ihtiva etmesi gerektiğidir. Başka bir ifadeyle tartışma ve sonuç bölümünde araştırmanın genel resmi çizilip, önemli bulgular tartışıldıktan sonra geleceğe yönelik kısa bir yol haritası da verilmelidir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

İçerik analizi, öznesi insan olan tüketici davranışları alanında bireylerin tüketim davranışlarını teorik olarak açıklamak için başvurulabilecek önemli bir yöntemdir. Son yıllarda nitel veri analizine yönelik yazılımların sayısının ve niteliğinin de artması da araştırmacılar için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Günümüzde tüketicilerin sosyal medyada ürün, marka, durum, reklam vb. pek çok pazarlama unsuruna dair düşüncelerini özgürce paylaştığı ve diğer tüketicilerle iletişime girdiği bilinmektedir. Böylesine büyük bir verinin sayısallaştırılması oldukça güçtür. Oysa erişilebilir nitelikteki bu verinin içerik analizine tabi tutulması oldukça mümkündür. Tüketici davranışları araştırmacılarının veriye ulaşabilecekleri tek nokta şüphesiz sosyal medya değildir. Mülakat, gözlem, beyin fırtınası vb. pek çok farklı yöntemle de nitel veriye ulaşılabilmesi mümkündür.

Bu noktada önemli olan, araştırmanın sınırlarının net bir şekilde çizilmesi ve bu sınırlar dâhilinde en anlamlı veriyi üretebilecek kodlama şemasının oluşturulmasıdır. Araştırmacılar, kodlama şemasının oluşturulmasında ve verinin analizinde öznellikten kaçınmalı, tarafsız hareket etmelidirler. Özellikle geçerlilik ve güvenilirlik konusuna özen gösterilmelidir. Aksi durumda araştırma yanlılığına düşerek hatalı veya anlamsız sonuçlar üretme ihtimalleri vardır.

Nihayetinde bu çalışmayla tüketici davranışları alanında önemli bir bilgi üretme aracı olarak kullanılan içerik analizine dair kavramsal çerçeve verilmiş ve uygulayıcıların başvurması gereken süreçler irdelenmiştir. İçerik analizi yönteminin ve tüketici davranışları

alanın dinamik doğası gereği zamanla yöntemin kapsamı ve uygulama zenginliğinin de gelişeceğini düşünmek yerinde olacaktır. Bu noktada araştırmacılara düşen, şüphesiz ki güncel literatürü takip etmek ve yeni uygulama imkânlarına dair güncel kalmaktır.

KAYNAKÇA

Ayyıldız, Y., & Tarhan, L. (2014). Kimyasal Reaksiyonlar ve Enerji Ünitesine Yönelik Hazır Bulunuşluk Testi Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(10), 39-59.

Baltacı, A. (2019). *Kompulsif Satın Almada Durumsal Faktörler ve Benlik Algısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Başkent Üniversitesi: Ankara.

Bell, E., Bryman, A., & Harley, B. (2019). *Business Research Methods (Fifth ed)*. Oxford

Carlson, L. (2008). Use, Misuse, and Abuse of Content Analysis for Research on the Consumer Interest. *The Journal of Consumer Affairs*, 42(1), 100-105.

Clarke, I., Kell, I., Schmidt, R., & Vignali, C. (1998). Thinking the thoughts they do: symbolism and meaning in the consumer experience of the 'British pub'. *Qualitative Market Research*, 1(3), 132–144.

Çalışgan, A. (2015). *"Asthma Self-Management" Anketinin Türkçe Versiyonunun Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi: İstanbul.

Draper, A. K. (2004). The principles and application of qualitative research. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63, 641–646. https://doi.org/10.1079/PNS2004397.

Duriau, V. J., Reger, R. K., & Pfarrer, M. D. (2007). A content analysis of the content analysis literature in organization studies: Research themes, data sources, and methodological refinements. *Organizational Research Methods*, 10(1), 5–34. https://doi.org/10.1177/1094428106289252.

Elo, S., & Kyngas, H. (2008). The qualitative content analysis process. *The Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115. https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x.

Erlingsson, C., & Brysiewicz, P. (2017). A hands-on guide to doing content analysis. *African Journal of Emergency Medicine*, 7, 93-99. https://doi.org/10.1016/j.afjem.2017.08.001.

Feng, Y., Chen, H., & He, L. (2019). Consumer Responses to Femvertising: A Data-Mining Case of Dove's "Campaign for Real Beauty" on YouTube. *Journal of Advertising*, 48(3), 292-301. https://doi.org/10.1080/00913367.2019.1602858.

Gong, S., Zhang, J.J., Zhao, P., & Jiang, X. (2017). Tweeting as a marketing tool: a field experiment in the TV industry. *Journal of Marketing Research*, 54(6), 833–850. https://doi.org/10.1509/jmr.14.0348.

Harwood, T. G., & Garry, T. (2003). An Overview of Content Analysis. *The Marketing Review*, 3, 479-498.

Haven, T.L., & Van Grootel, L. (2019). Preregistering qualitative research. *Accountability in Research*, 26(3), 229-244. https://doi.org/10.1080/08989621.2019.1580147.

Heinonen, K., & Medberg, G. (2018). Netnography as a tool for understanding customers: implications for service research and practice. *Journal of Services Marketing*, 32(6), 657–679. https://doi.org/10.1108/JSM-08-2017-0294.

Ingham-Broomfield, R. (2014). A nurses' guide to Quantitative Research. *Australian Journal of Advanced Nursing*, 32(2), 32-38.

Johnson, J. L., Adkins, D., & Chauvin, S. (2020). Qualitative Research in Pharmacy Education. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 84(1), 138-146.

Kassarjian, H. H. (1977). Content Analysis in Consumer Research. *Journal of Consumer Research*. 4(1), 8-18.

Kırboğa, Z. (2019). Sembolik Tüketim ve Moda. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 383-396. https://doi.org/10.30794/pausbed.545724.

Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis: an Introduction to its Methodology (Third ed.)*. Sage, Thousand Oaks, CA.

Lombard, M., Snyder-Duch, J., & Bracken, C. C. (2002). Content analysis in mass communication research: An assessment and reporting of intercoder reliability. *Human Communication Research*, 28(4), 587–604.

Macnamara, J. (2005). Media content analysis: Its uses; benefits and bes practice methodology. *Asia Pacific Public Relations Journal*, 6(1), 1–34.

Marshall, M. N. (1996). Sampling for Qualitative Research. *Family Practice*, 13(6), 522-525.

Morgan D.L. (1993) Qualitative content analysis: a guide to paths not taken. *Qualitative Health Research*, 1, 112–121.

Nentyi H. J. (2009). Writing a Quantitative Research Thesis. *International Journal of Educational Sciences*, 1(1). 19-32. http://dx.doi.org/10.1080/09751122.2009.11889972.

Neuendorf, K. A. (2005). *The content analysis guidebook online: An accompaniment to the content analysis guidebook.* Cleveland, OH: Cleveland State University.

Oleinik, A., Popova, I., Kirdina, S., & Shatalova, T. (2014). On the choice of measures of reliability and validity in the content-analysis of texts. *Quality & Quantity*, 48, 2703–2718. https://doi.org/10.1007/s11135-013-9919-0.

Prasad, D. B. (2008). *Content analysis: A method of Social Science Research*. In D. K. L. Das & V. Bhaskaran (Eds.), Research methods for social work (pp. 174–193). New Delhi: Rawat Publications. http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.1748.1448.

Rudd, M., Hildebrand, C., & Vohs, K.D. (2018). Inspired to create: awe enhances openness to learning and the desire for experiential creation. *Journal of Marketing Research*, 55 (5), 766–781. https://doi.org/10.1177/0022243718802853.

Short, J. C., & Palmer, T. B. (2008). The application of DICTION to content analysis research in strategic management. *Organizational Research Methods*, 11(4), 727–752. https://doi.org/10.1177/1094428107304534.

Stemler, S. (2000). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 7, 1-6. https://doi.org/10.7275/z6fm-2e34.

University Press, Oxford, UK.

Vargo, S.L., & Lusch, R.F. (2017). Service-dominant logic 2025. *International Journal of Research in Marketing*, 34(1), 46–67. https://doi.org/10.1016/j.ijresmar.2016.11.001.

Vespedstad, M. K., & Clancy, A. (2021). Exploring the use of content analysis methodology in consumer research. *Journal of Retailing and Consumer Services*. 59, 102427. https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102427.

White, M. D., & Marsh, E. E. (2006). Content Analysis: A Flexible Methodology. *Library Trends*, 55(1), 22-45.

Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.

Yin., R. K. (2016). *Qualitative Research from Start to Finish (Second ed.)*. The Guilford Press: New York.

Çevrimiçi Kaynaklar

Google Akademik. (2022). https://scholar.google.com.tr/. Erişim Tarihi: 05.05.2022.

FƏALİYYƏT VARLIQ NÖVÜ KİMİ

ACTİVİTY AS A TYPE OF BEYİNG

Bagırova Tamilla Ali kızı
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Azerbaijan State Pedagogical University, Faculty of Arts and Physical Education
Department "Music and technology of its teaching"
ORCID ID: 0000-0003-3322-9947

Xülasə

Fəaliyyət altında şüurlu bir məqsədlə tənzimlənən bir insanın daxili və xarici fəaliyyəti başa düşülür. Fəaliyyətin şüurunun hansı səviyyədə olmasından asılı olmayaraq, məqsədi dərk etmək həmişə onun zəruri xüsusiyyəti olaraq qalır. Pedaqogika nöqteyi-nəzərindən fəaliyyət ətrafdakı reallıqla aktiv qarşılıqlı əlaqədir, bu zaman canlı varlıq obyektə məqsədyönlü təsir göstərən və bununla da onun ehtiyaclarını ödəyən subyekt kimi çıxış edir. Fəaliyyətin tərkibinə aşağıdakı elementlər daxildir: subyekti fəaliyyətə həvəsləndirən motivlər; məqsədlər - fəaliyyətin yönəldildiyi nəticələr; fəaliyyətin həyata keçirildiyi vasitələr. Hər bir fəaliyyət əməliyyat və hərəkətlərdən ibarətdir. Əməliyyatlar məqsədləri özlərində deyil, elementi olan hərəkətlərdə olan proseslərdir. Hərəkətlər, motivləri bu və ya digər fəaliyyətdə olan, daxil olduqları proseslərdir. Fəlsəfi aspektdə fəaliyyət anlayışına belə baxılır: fəaliyyət insanın varlığının ən mühüm atributlarından biridir, xarici aləmdə, insanın özünün məqsədyönlü dəyişməsi ilə bağlıdır. Fəaliyyət insanın dünyanı və insanın özünü tanımasına və çevrilməsinə yönəlmiş zehni fəaliyyətinin bir formasıdır. Psixoloji-pedaqoji aspektdə fəaliyyət insanların ictimai-tarixi varlığının, onların təbii və sosial reallığın məqsədyönlü şəkildə çevrilməsinin spesifik formasıdır. Məqsədindən, məzmunundan və formalarından asılı olaraq üç əsas fəaliyyət növü fərqləndirilir: oyun, tədris və əmək. Hər üç fəaliyyət növü yaşından asılı olmayaraq insana xasdır və həyatın müxtəlif dövrlərində məqsəd, məzmun, forma və məna baxımından fərqli şəkildə özünü göstərir. Öyrənmə prosesində onun məqsədləri getdikcə mürəkkəbləşir, eyni zamanda onlar fərqlənir. Ümumi təhsil tapşırıqları ilə yanaşı, praktiki vəzifələr meydana çıxır - uşaqları həyata hazırlamaq, praktiki bilik, bacarıq və bacarıqları mənimsəmək. Ümumi təhsil bilikləri əsasında politexniki təlim və peşə təhsili həyata keçirilir. Son tədqiqatlar göstərir ki, musiqi dərslərində sadalanan “fəaliyyət növlərinin” formal olması, tələbələrin sabit daimi məşğulluğu heç də məktəblilərin tam hüquqlu musiqi fəaliyyəti ilə məşğul olması demək deyil. Musiqi qavrayışının təşkili metodunun belə bir vizyonunun əsası, sənətin "rasional öyrənməyə deyil, təcrübəyə çevrildiyini” başa düşməkdir - bədii obrazlar dünyasında insan həqiqətən yaşadığı kimi yaşamalı, lakin illüziya təbiətini dərk etməlidir. Fəaliyyətin transformativ təbiəti ondan ibarətdir ki, o, insanların yaşadığı dünyanı dəyişdirir, bizi və özümüzü əhatə edən obyektlərin təkmilləşdirilməsinə töhfə verir. Motiv fəaliyyətin həvəsləndirici səbəbi hesab olunur və eyni fəaliyyət tamamilə fərqli motivlər üçün həyata keçirilə bilər. Ancaq insan çox vaxt bir motivlə deyil, bütöv bir motivlər sistemi və onların çoxşaxəli birləşməsi ilə idarə olunur. İnsan fəaliyyətinin motivasiyasında onun inancları, maraqları, ehtiyacları və idealları təzahür edir və fəaliyyətə məna verən motivasiyadır.

Açar sözləri: fəaliyyət, varlıq, növ, motiv, ehtiyac, bacarıq.

Summary

Action refers to the internal and external activities of a person, which are regulated for a conscious purpose. Regardless of the level of consciousness of the activity, understanding the purpose always remains a necessary feature of it. From the point of view of pedagogy, activity is an active interaction with the surrounding reality, in which the living being acts as a subject who purposefully influences the object and thus meets its needs. The activity includes the following elements: motives that motivate the subject to act; goals - results of activities; the means by which the activity is carried out. Each activity consists of operations and actions. The goals of operations are processes in actions that have an element, not in themselves. Actions are the processes by which motives are involved in one activity or another. From a philosophical point of view, the concept of activity is considered as follows: activity is one of the most important attributes of human existence, in the external world, it is associated with the purposeful change of man himself. Activity is a form of mental activity aimed at recognizing and transforming the world and man himself. Psychological and pedagogical activity is a specific form of social and historical existence of people, their purposeful transformation of natural and social reality. Depending on the purpose, content and forms, there are three main types of activities: play, teaching and labor. All three types of activity, regardless of age, are human and manifest themselves differently at different stages of life in terms of purpose, content, form and meaning. In the process of learning, his goals become increasingly complex, but at the same time they differ. In addition to general educational tasks, there are practical tasks - to prepare children for life, to acquire practical knowledge, skills and abilities. Polytechnic training and vocational education are carried out on the basis of general education knowledge. Recent research shows that the formalization of the "types of activities" listed in music lessons, the constant employment of students does not mean that students are engaged in full-fledged musical activities. The basis of such a vision of the method of organizing musical perception is to understand that art has become "experience rather than rational learning" - in the world of artistic images one must live as one really lives, but understand the nature of illusion. contributes to the improvement of the objects that surround us and ourselves. Motivational activity is considered to be a motivating cause and the same activity can be carried out for completely different motives. it manifests its beliefs, interests, needs and ideals, and is the motivation that gives meaning to action.

Keywords: activity, being, type, motiv, need, ability.

Alimlər hesab edirlər ki, şəxsiyyətin formalaşması birbaşa prosesdir və insanın xarici mühitə uyğunlaşması zamanı onun xüsusiyyətləri formalaşmır. İnsan təbii varlıq olaraq bu və ya digərinə sahib olan fərddir, fiziki konstitusiya, sinir sisteminin növü, temperament, bioloji ehtiyacların dinamik qüvvələri, affektivlik və ontogenetik inkişafın gedişində qismən inkişaf edən və qismən sıxışdırılan bir çox başqa xüsusiyyətli, bir sözlə, bir çox cəhətdən dəyişir. Ancaq bu anadangəlmə xüsusiyyətləri dəyişməz insan öz şəxsiyyəti doğurur.

Şəxsiyyət ictimai münasibətlərin yaratdığı spesifik insan formalaşmasıdır. İnkişafı elm adamları getdikcə mürəkkəbləşən insan fəaliyyətinin nəticəsi kimi qəbul edirlər özü üçün yeni əlaqələrə girdiyi, təcrübə topladığı, dünyagörüşünü, motivlərini, dəyərlərini və inanclarını formalaşdırır. Şəxsiyyət və onun keyfiyyətləri motivin yaratdığı fəaliyyətdə inkişaf edir və hərəkətlər vasitəsi ilə həyata keçirilir, onların həyata keçirilmə üsulu yaşayış şəraitindən

asılıdır. Fəaliyyət xaricində inkişaf yoxdur. İnsan fəaliyyətdə təzahür edir və inkişaf edir. Fəaliyyət sosial təcrübənin, mədəni nailiyyətlərin mənimsənilməsinin aktiv prosesidir. İnsan həyatı boyu müxtəlif fəaliyyət növlərinə yiyələnir, bunun nəticəsində onun psixi keyfiyyətləri və şəxsiyyət xüsusiyyətləri formalaşır. Onlardan bəziləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir və ən uğurla davam edir. Seçki münasibətlərində müəyyən fəaliyyət növlərinə meyllər, insanın şəxsi keyfiyyətləri özünü göstərir. Fəaliyyət məktəblilərin sosial münasibətlər və sosial davranış təcrübəsi ilə zənginləşdirilməsinin ən mühüm mənbəyidir

Fəaliyyət altında şüurlu bir məqsədlə tənzimlənən bir insanın daxili və xarici fəaliyyəti başa düşülür. Fəaliyyətin şüurunun hansı səviyyədə olmasından asılı olmayaraq, məqsədi dərk etmək həmişə onun zəruri xüsusiyyəti olaraq qalır. Bu əlamətin olmadığı hallarda, sözün insan mənasında fəaliyyət yoxdur, ancaq impulsiv davranış baş verir.

Pedaqogika nöqteyi-nəzərindən fəaliyyət ətrafdakı reallıqla aktiv qarşılıqlı əlaqədir, bu zaman canlı varlıq obyektə məqsədyönlü təsir göstərən və bununla da onun ehtiyaclarını ödəyən subyekt kimi çıxış edir. Fəaliyyətin tərkibinə aşağıdakı elementlər daxildir: subyekti fəaliyyətə həvəsləndirən motivlər; məqsədlər - fəaliyyətin yönəldildiyi nəticələr; fəaliyyətin həyata keçirildiyi vasitələr.

Hər bir fəaliyyət əməliyyat və hərəkətlərdən ibarətdir. Əməliyyatlar məqsədləri özlərində deyil, elementi olan hərəkətlərdə olan proseslərdir. Hərəkətlər, motivləri bu və ya digər fəaliyyətdə olan, daxil olduqları proseslərdir. Pedaqoji prosesin həyata keçirilməsi texnologiyasının mahiyyəti məhz ondan ibarətdir ki, müəllim idarəetmədən hərəkətlərin idarə edilməsinə, sonra isə şagirdlərin fəaliyyətinin idarə edilməsinə keçid edir. Fəaliyyət həmişə tapşırıq strukturuna malikdir. İstənilən növ fəaliyyət, həvəskar ifa, üz azadlığı və insanın fərdi unikallığının təzahür etdiyi yaradıcılıq prosesidir. Nəhayət, fəaliyyət ətrafdakı reallığı dəyişdirməyə yönəldilmişdir.

V.V.Davıdov qeyd edirdi ki, fəaliyyətin mühüm xüsusiyyəti onun həmişə açıq və ya gizli obyektiv xarakter daşımasıdır. Onun bütün komponentləri bu və ya digər mövzu məzmununa malikdir və fəaliyyətin özü müəyyən maddi və ya mənəvi məhsulun yaradıcılıqla yaradılmasına yönəlir.

Fəlsəfi aspektdə fəaliyyət anlayışına belə baxılır: fəaliyyət insanın varlığının ən mühüm atributlarından biridir, xarici aləmdə, insanın özünün məqsədyönlü dəyişməsi ilə bağlıdır. Fəaliyyət insanın dünyanı və insanın özünü tanımasına və çevrilməsinə yönəlmiş zehni fəaliyyətinin bir formasıdır.

Psixoloji-pedaqoji aspektdə fəaliyyət insanların ictimai-tarixi varlığının, onların təbii və sosial reallığın məqsədyönlü şəkildə çevrilməsinin spesifik formasıdır.

Fərdin fəaliyyətinin inkişafı, çoxalması təkcə onların "kataloqunun" genişlənməsinə səbəb olmur. Eyni zamanda, onlar başqalarına tabe olan bir neçə, ən vacibi ətrafında cəmləşirlər. Şəxsiyyətin inkişafının bu mürəkkəb və uzun prosesinin öz mərhələləri var.

Fəaliyyət hərəkətlər, əməliyyatlar, psixofizioloji funksiyalar ilə xarakterizə olunur. Fəaliyyət prosesində uşaq müəyyən hərəkətləri mənimsəyir: müəyyən xarici nəticəyə səbəb olan praktiki və psixi inkişafın əsas məzmununu təşkil edən daxili, zehni (qavrayış, təfəkkür, təxəyyül, yaddaş).

İnsan fəaliyyəti müxtəlif və çoxşaxəlidir. Məqsədindən, məzmunundan və formalarından asılı olaraq üç əsas fəaliyyət növü fərqləndirilir: oyun, tədris və əmək. Hər üç fəaliyyət növü yaşından asılı olmayaraq insana xasdır və həyatın müxtəlif dövrlərində məqsəd, məzmun,

forma və məna baxımından fərqli şəkildə özünü göstərir. Məktəbəqədər yaşda aparıcı fəaliyyət oyun, məktəb yaşında - öyrənmək, yetkinlik dövründə isə əmək insanın əsas fəaliyyətidir.

Oyun və təlimlər həm insanlara, həm də heyvanlara xasdır. Lakin heyvanlarda bu fəaliyyət növləri instinktlərə əsaslanır, insanlarda isə onlar sosial həyat şəraiti ilə şərtlənir, keyfiyyətcə fərqli, daha mürəkkəb və məzmun və forma baxımından daha zəngindir.

Əmək öz mahiyyətinə və məzmununa görə sosial-tarixi kateqoriyadır. Əmək prosesində insan şüurlu ictimai varlıq kimi yaranmış və inkişaf etmişdir. İnsan fəaliyyətinin bütün növlərinin xarakterik xüsusiyyəti onların ən çox nitq fəaliyyəti ilə əlaqələndirilməsidir. Nitq fəaliyyəti bütün fəaliyyət növlərinin məzmununun və formalarının inkişafına, onların məqsədyönlülüyünə və motivasiyasına kömək edir.

Oyun fəaliyyəti. Məktəbəqədər uşağın fəaliyyətinin əsas təzahür forması olmaqla, eyni zamanda xarici aləmi tanımaq, onu hisslər, qavrayışlar, fikirlər və s. .Oyun guya məhsuldar olmayan bir fəaliyyətdir. Oyunda uşaq əsasən oyun prosesi ilə maraqlanır, tamamilə hopdurur, məmnunluq yaradır. Oyuna maraq itən kimi uşaq oynamağı dayandırır. Gənc uşaqların oyunlarında hədəflər davamlı deyil. Bu, azyaşlı uşaqların oyunun məqsədini itirməsi və asanlıqla bir oyundan digərinə keçməsi ilə özünü göstərir. Amma inkişaf və tərbiyə prosesində uşaqların oyun fəaliyyətinin məqsədyönlülüyü artır, oyunların məqsədləri davamlı olur.

Oyun düşüncə, hisslər və iradə məktəbidir. Oyunlarda nəinki özünü büruzə verir, həm də uşaqların bütün psixi proseslərini və xassələrini, onların müşahidəsini, diqqətini, düşüncəsini, əzmini, cəsarətini, qətiyyətini, bacarıqlarını, bacarıqlarını, qabiliyyətlərini formalaşdırır. Oyun fəaliyyətində uşaqların təkcə zehni deyil, həm də fiziki inkişafı baş verir, fiziki güc, çeviklik, hərəkətlərin sürəti və dəqiqliyi inkişaf edir. Oyunlarda uşağın şəxsiyyətinin bütün keyfiyyətləri, xüsusən kollektivizm, dostluq, yoldaşlıq, doğruçuluq, dürüstlük və s. kimi əxlaqi keyfiyyətlər formalaşır.Ona görə də məktəbəqədər uşaqların oyunları onların məktəbə, məktəbəqədər təhsilə hazırlanması üçün mühüm şərtdir. .

Məktəb yaşında oyun mürəkkəb və məqsədyönlü xarakter daşıyır. Məktəblilərdə məqsədlərinin aydın şəkildə fərqləndiyi didaktik oyunlar üstünlük təşkil edir: oyunu uğurla oynamaq, tərəfdaşını məğlub etmək, müvafiq fiziki və əqli keyfiyyətləri inkişaf etdirmək.Yeniyetmə və gənclikdə qumar kimi pis vərdişlər yarana bilər. Uşaqları idmana, maraqlı şeylərə cəlb etmək zərərli oyunların ələ keçirilməsinin qarşısının alınmasında mühüm vasitə olacaqdır.

Təhsil fəaliyyəti. Məktəb yaşlı uşaqların əsas fəaliyyəti öyrənmədir. Uşaqları gələcək müstəqil işə hazırlamaq üçün bəşəriyyətin əldə etdiyi bilikləri mənimsəməkdən ibarət olan fəal, şüurlu və məqsədyönlü fəaliyyətdir.

Təhsil yalnız məktəb yaşı ilə məhdudlaşmır. İnsan bütün həyatı boyu öyrənir. Bunu elm və texnikanın inkişafı, ictimai həyat həvəsləndirir. Elmi-texniki və sosial tərəqqi ümumtəhsil sistemlərinin və ümumtəhsil məktəblərində və peşə məktəblərində əldə edilmiş xüsusi peşə biliklərinin əhəmiyyətli dərəcədə artırılmasını və yenidən qurulmasını tələb edir. Öyrənmə prosesində onun məqsədləri getdikcə mürəkkəbləşir, eyni zamanda onlar fərqlənir.

Ümumi təhsil tapşırıqları ilə yanaşı, praktiki vəzifələr meydana çıxır - uşaqları həyata hazırlamaq, praktiki bilik, bacarıq və bacarıqları mənimsəmək. Ümumi təhsil bilikləri əsasında politexniki təlim və peşə təhsili həyata keçirilir. Ümumi təhsil (dil, riyaziyyat, fizika, kimya, biologiya, tarix bilikləri) peşə təhsili, yaradıcı mütəxəssislərin hazırlanması üçün getdikcə daha çox zərurətə çevrilir. Məktəb təhsilinin uğuru daha çox təhsilin məqsədinin dərk edilməsindən

və onları istiqamətləndirən motivlərdən asılıdır. Öyrənmədə sosial və koqnitiv motivasiya nəzərəçarpacaq dərəcədə özünü göstərir.

Sosial motivasiya biliyin həyat və əmək üçün əhəmiyyətini və zəruriliyini dərk etməkdə, koqnitiv motivasiya - biliyin məzmununa münasibətdə, ona maraqda təzahür edir. Öyrənmə motivləri əməklə sıx bağlıdır.

Əmək fəaliyyəti. İş bilik tələb edir, insanın ümumi və xüsusi qabiliyyətlərini formalaşdırır. Hər şeyi öyrənmək üçün ictimai motivasiya biliyin dərin inkişafı ilə bağlıdır. Biliyin müvəffəqiyyətlə mənimsənilməsi üçün vacib şərt insanın öyrənməyə hazır olması və hazırlıq səviyyəsidir. Tələbənin öyrənməyə hazır olması onun özündədir.

Kiçik məktəblilərin musiqi fəaliyyəti uşaqların musiqi sənəti (və onun vasitəsilə ətrafdakı həyat və özləri) haqqında biliklərinin müxtəlif yolları, vasitələridir, onların köməyi ilə musiqi və ümumi inkişaf həyata keçirilir.

Musiqi təhsilinə "fəal yanaşma"nı elan edən ənənəvi musiqi pedaqogikası onunla ilk növbədə dərslərdə müxtəlif fəaliyyət növlərinin - xor oxumağın, musiqi alətlərində ifa edilməsinin, musiqinin nəzəri əsaslarının öyrənilməsinin (not yazmasının), improvizasiya (uşaq yaradıcılığı kimi) və s. .d. Son tədqiqatlar göstərir ki, musiqi dərslərində sadalanan "fəaliyyət növlərinin" formal olması, tələbələrin sabit daimi məşğulluğu heç də məktəblilərin tam hüquqlu musiqi fəaliyyəti ilə məşğul olması demək deyil.

L.V.Şkolyarın rəhbərlik etdiyi bir sıra pedaqoq-tədqiqatçılar bəstəkarın, ifaçının, dinləyicinin fəaliyyətini musiqi dərslərində onların ayrılmaz üçlüyündə həyata keçirilən musiqi fəaliyyətinin növləri hesab edirlər. "Bu fəaliyyətlər musiqinin özünün mövcud olması üçün üç zəruri şərti əks etdirir və musiqinin qavranılması ilə birləşərək, dəyişməz kimi çıxış edir. Bu fəaliyyətlər ümumiyyətlə musiqinin mövcudluğunun şərtlərindən və formalarından başqa bir şey deyildir" (5,24.)

Beləliklə, hazırda musiqi fəaliyyətinin aşağıdakı növləri fərqlənir:

- dinləyicinin fəaliyyəti (qavrayış),
- bəstəkarın fəaliyyəti (yaradıcılığı),
- ifaçının (ifaçının) fəaliyyəti.

Onların hamısının öz növləri var. Beləliklə, musiqinin qavranılması müstəqil fəaliyyət növü kimi mövcud ola bilər və ya digər növlərdən əvvəl və onları müşayiət edə bilər. İfaçılıq və yaradıcılıq oxumaqda, musiqi və ritmik hərəkətlərdə, musiqi alətlərində ifa etməkdə həyata keçirilir.

Musiqi fəaliyyətinin müxtəlif növlərində uşaqların yaşından, musiqi fəaliyyətinin növündən asılı olaraq çoxalma və yaradıcılıq hərəkətlərinin nisbəti fərqlidir. Musiqinin qavranılması yaradıcı bir prosesdir. İfa etmək reproduktiv və yaradıcı fəaliyyətlərin birləşməsini tələb edir. Yaradıcılıq müəyyən bir ifaçılıq arsenalının inkişafına, habelə onları birləşdirmək, köçürmək, yeni situasiyalarda tətbiq etmək təcrübəsinə əsaslanır.

Kiçik yaşlı şagirdlərin musiqi fəaliyyət növlərinin xüsusiyyətlərini müəyyən etmək üçün onları böyüklərin oxşar musiqi fəaliyyət növləri ilə müqayisə edirik. B. V. Asəfiyev musiqi fəaliyyətini bəstəkarın musiqi yaratması, ifaçı tərəfindən ifa etməsi və dinləyici tərəfindən qavranılması proseslərinin üçlüyü kimi müəyyən etmişdir. Bəstəkarın yaratdığı əsər başqa insanlar üçün bədii dəyərə malikdir. İfaçı musiqi sxemini yaradıcı şəkildə təkrarlayır. Dinləyici əsəri ifaçının təfsirində dərk edir.

Kiçik yaşlı şagirdlərin musiqi fəaliyyətinin növlərini xarakterizə edərkən, diaqram sondan başlayaraq oxunmalıdır: qavrayış - performans - yaradıcılıq. Bu, kiçik yaşlı şagirdlərin musiqi fəaliyyətinin əsas, aparıcı növünün musiqinin qavranılması olması ilə əsaslandırılır. Bu fəaliyyət növü uşaq üçün doğulduğu andan mövcuddur. Uşaq hələ başqa musiqi fəaliyyətinə cəlb edilə bilməz. Bu arada, musiqi qavrayışı hələ də aktiv, yaradıcı bir prosesdir.

Gəlin musiqinin qavranılmasına daha yaxından nəzər salaq.

Kiçik yaşlı şagirdlərdə musiqi qavrayışının inkişafı şagirdlərin musiqi tərbiyəsinin əsas vəzifələrindən biridir. Eyni zamanda musiqi pedaqogikasında "musiqi qavrayışı" termininin iki mənası var. Biri, daha tutumlu, dərsdə və ya sinifdə uşaqların müxtəlif musiqi fəaliyyət növləri üçün təbii bir şərt kimi başa düşülür - xor oxuma, musiqi alətlərində çalma, musiqi və ritmik hərəkət. Termin başqa bir mənası, daha dar, musiqi dinləməyi nəzərdə tutur: müxtəlif üslub və janrların musiqi əsərləri, bəstəkarlar, ifaçılar ilə tanışlıq. Eyni zamanda, kiçik yaşlı şagirdlərin musiqi inkişafının iki tərəfi - qavrayış və öz yaradıcılığı - ayrılmaz şəkildə bağlıdır və bir-birini qarşılıqlı şəkildə tamamlayır.

L.S.Vıqotski deyirdi ki, qavrayış özü yaradıcılıqdır. "Sənətin qavranılması yaradıcılıq tələb edir... sənəti qavramaq üçün müəllifin sahib olduğu hissi səmimiyyətlə yaşamaq kifayət deyil, əsərin özünün quruluşunu dərk etmək kifayət deyil, həm də yaradıcılıqla öz hisslərini dəf etmək lazımdır. Qavrayir, deməli hiss edir, onun katarsisini tapır və yalnız bundan sonra sənətin hərəkəti tam şəkildə təsir bağışlayır".(1, 32)

Şagirdlər arasında musiqi qavrayış prosesinin formalaşması həssas aspektdən, emosiyaların oyanmasından, musiqi və estetik mədəniyyətin bir hissəsi kimi emosional həssaslığın formalaşmasından başlamalıdır ki, bu da vurğunun texniki tərəfdən mənəvi tərəfə keçməsini nəzərdə tutur. .

Musiqi qavrayışının təşkili metodunun belə bir vizyonunun əsası, sənətin "rasional öyrənməyə" deyil, təcrübəyə çevrildiyini başa düşməkdir - bədii obrazlar dünyasında insan həqiqətən yaşadığı kimi yaşamalı, lakin illüziya təbiətini dərk etməlidir.

İnsan fəaliyyətindən danışarkən vurğulamaq lazımdır ki, məhz bu proses dünyanı daim dəyişdirir və insanlara təbiətdə əvvəlcə olmayan bir şeyi yaratmağa imkan verir.

Nəticədə, yalnız insan xarici aləmlə qarşılıqlı əlaqənin bu formasına malikdir. Fəaliyyət elə çoxşaxəli prosesdir ki, insanın istənilən məşğuliyyətini bu söz adlandırmaq olar. Məhz fəaliyyət insana mövcud olmaq üçün bütün lazımi şəraiti yaratmağa, onu əhatə edən dünyanı daim öyrənməyə, mənəvi ehtiyaclarını ödəməyə və bir çox istiqamətlərdə inkişaf etməyə imkan verir. Fəaliyyətlər müəyyən xüsusiyyətlərə malikdir. Bu, məhsuldarlıq, şüur, sosial və transformativ xarakterdir. İnsanı heyvandan ayıran da məhz bu əlamətlərdir və insan fəaliyyəti ilə heyvan davranışı arasındakı fərq də budur. İnsan fəaliyyəti aydın şüurlu xarakter daşıyır. İnsan qarşısına məqsəd qoya bilir və işinin nəticəsini qabaqcadan görə bilir. İnsan müəyyən bir nəticə əldə etməyə yönəlib, bu məhsuldarlıqdır.

Fəaliyyətin transformativ təbiəti ondan ibarətdir ki, o, insanların yaşadığı dünyanı dəyişdirir, bizi və özümüzü əhatə edən obyektlərin təkmilləşdirilməsinə töhfə verir. Motiv fəaliyyətin həvəsləndirici səbəbi hesab olunur. Və eyni fəaliyyət tamamilə fərqli motivlər üçün həyata keçirilə bilər. Ancaq insan çox vaxt bir motivlə deyil, bütöv bir motivlər sistemi və onların çoxşaxəli birləşməsi ilə idarə olunur. İnsan fəaliyyətinin motivasiyasında onun inancları, maraqları, ehtiyacları və idealları təzahür edir. Və fəaliyyətə məna verən motivasiyadır.

İstifadə olunan ədəbiyat

1. Л.С. Выготский – «К психологии и педагогической детской дефективности» – /Проблемы дефектологии/, М. Просвещение, 1995, с. 19-40.

2. А.Н. Серов – «Музыка, музыкальная наука, музыкальная педагогика» - /Критические статьи/, в 2 т., М-Л, 1950-1957.

3. Б.В. Асафьев – Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании, М., 1965, 149 с.

4. В.Г. Ражников – «Диалоги о музыкальной педагогике» - М., 1989, 140 с.

5. Л.В. Школяр – Музыкальное искусство как учебный предмет в начальной школе –М., 1999, 43 с.

COMPARATİVE STUDY ON HUMAN ACTİVİTY RECOGNİTİON APPLİCATİONS USİNG DİFFERENT MACHİNE LEARNİNG ALGORİTHMS

Kamel Maaloul[a]
Lejdel Brahim[b]
[a]Informatique department, LABTHOP Laboratory, El-Oued University, Algeria
[b]Computer science department, university of El-Oued, Algeria

Abstract

The recognition of human activity (HAR) using sensors has recently led to a very significant development in many areas of application including machine learning and pattern recognition around humanity. The paper presents a comparative discussion of classification approaches for human activity recognition tasks based on the feature sets through extensive feature selection techniques. Our goal in this paper is to train several machine algorithms on a publicly available HAR Using Smartphone dataset. We then graphically compare the accuracy achieved by each of the algorithms, thus finding out what approach developers should be using in human activity recognition applications. The research findings highlight the necessity of data preprocessing and significant feature selection for getting better accuracy score for noisy time-series data of HAR activity. It was observed that Random Forest Classifier demonstrated the best performance with a staggering accuracy and is recommended for HAR applications.

Keywords: Human Activity Recognition ; machine learning; Random Forest Classifier;KNN;GPR;SVM;RF;DT.

1 Introduction

With the advancement of sensor and sensor network technologies, a wide range of advanced applications are emerging in a wide range of disciplines, including pervasive computing, security and surveillance, vehicle networking, and healthcare. In addition, sensor technology can potentially facilitate many applications in a home setting, such as activity reminders, fall detection, rehabilitation instruction, and wellness evaluation in assisted living systems, where activity recognition is becoming increasingly important in bridging the gap between low-level simple sensor data and high-level meaningful applications, especially in healthcare-related fields [1].

The movement of the complete body or the various locations of the limbs in relation to time and gravity is referred to as ACTIVITY. Since the last two decades, Human Activity Recognition (HAR) has become a very prominent and busy research subject for scientists. However, due to several unsolvable challenges including sensor movement, sensor positioning, background clustering, and the intrinsic heterogeneity of how various people conduct activities, it remains a difficult undertaking. In many human-centric applications, such as home care support, postoperative trauma rehabilitation, anomalous activities, gesture detection, exercise, and fitness, determining detailed activities is beneficial. When the HAR system recognizes a person's daily chores, they can be simplified or automated. HAR systems are often based on unsupervised or supervised learning [2].

Walking up the stairs or sitting on the sofa could turn on the lights or the television in your home. Human activity recognition devices are currently used in fitness bands, smartphone applications, smart watches, and medical research, all of which are continuously expanding.

Understanding human activities has sparked interest in the health-care field, particularly in the areas of rehabilitation, physiotherapy, elder care support services, and cognitive impairment. Gathering information useful for Human Activity Recognition has not remained a difficult process in today's society, when practically everyone owns a smartphone, as these devices are already equipped with embedded motion sensors (e.g. accelerometer, gyroscope, magnetometer, GPS, etc.) [3].

Other applications that will profit substantially from this research include a human survey system and a location indication.When a new activity is added to the system, a training process is always required. When the algorithm operates on different devices with different built-in sensors, the same algorithm parameters must be taught and fine-tuned. However, labeling training data (time-series data) takes time, and it is not always possible for users to identify all of the training data. As a result, we give a performance comparison of machine learning algorithms in order to establish which approach is the most efficient for Human Activity Recognition tasks [4].

Human actions, unlike speech recognition, lack a fixed definition and syntax. This leads to two types of misunderstandings. On the one hand, the same activity may differ from subject to subject, resulting in intraclass differences. Interclass gaps widen as performance speed and strength improve. Different activities, on the other hand, may convey similar shapes (e.g., using a laptop and reading). This is known as interclass similarity, and it's a common HAR occurrence. To address these issues, accurate and distinct features must be constructed and extracted from the dataset [5].

2 RELATED WORKS

For HAR, RoyChaudhury et al. [6] employed only a single Smartphone sensor. They use various classifiers, such as trees, to test the suggested model (Complex tree). For his work, they investigated 12 activities, including both static and dynamic activities.

Tran et al. [7] developed a three-sensor Smartphone-based HAR method. They employed SVM to classify and identify activities, and they improved the classification model to find the activities.

Bao and Intille collected sensor data while an individual conducted daily tasks using five tiny biaxial accelerometers worn simultaneously on different regions of the body (four limb positions plus the right hip). They subsequently built a classification model to recognize twenty activities using both time-domain and frequency-domain features . They collected data from twenty volunteers in experiments and examined the recognition rates of several different classifiers. The decision tree classifier had the greatest results in the experiments, with an accuracy of 84.0 % [8].

Using a heart rate monitor and five triaxial accelerometers placed on the right arm, right leg, and waist, Tapia et al. proposed to construct a real-time system that can distinguish physical activities as well as their intensities. They used the system to recognize thirty distinct physical gymnasium activities and found that it had a subject-dependent recognition rate of 94.6 percent and a subject-independent recognition rate of 56.3 percent, with an accuracy of 80.6 percent without differentiating the activity intensities [9].

Bulbul et al. use Bagging, k-NN, and other classification and machine learning

algorithms to distinguish human activities. They recognized 6 different activities using two Smartphone sensors, accelerometers, and gyroscopes [10].

3 WORKING METHODOLOGY

3.1 RESEARCH METHOD

To categorize our dataset into the required classifications, we tried a variety of methods. However, we ran Principal Component Analysis (PCA) first to better comprehend our dataset. We can see from the experiments in [1] that many of the available 561 attributes can be lowered without affecting performance much. However, eliminating features at random isn't a good way to cut down on the amount of features in the model. We can use PCA to project the data onto the plane of maximal variance and visualize it because the data only varies in a few dimensions [11].

We see that the class labels are reasonably tightly organized even in two dimensions, therefore decision boundaries produced with classification techniques such as Artificial Neural Networks(ANN), k-Nearest Neighbors(k-NN), and Support Vector Machines(SVM) should function well with the dataset. While it is expected to get acceptable performance using only selected characteristics, we built our models utilizing the raw dataset available to us. Some of the features in the dataset available to us might be difficult to generate in real-world conditions, especially given the memory, CPU, and battery limits of multitasking mobile devices, so using the raw data has a few advantages. The creation of models based on specified features will be addressed in a later section of this article.

We utilized ANN and k-NN on the raw data to generate a baseline. Then we went on to more advanced algorithms, such as SVM and Random Forest Classifier [12].

3.2 Background Machine Learning Algorithms

3.2.1 k-Nearest Neighbors algorithm (k-NN)

The k-Nearest Neighbors algorithm (k-NN) is a non-parametric method that is used for classification and regression. It does not make any underlying assumptions about the distribution of data. The output of a voting-based k-NN classification method is a class label. It is easy to implement: Given the algorithm’s simplicity and accuracy, it is one of the first classifiers that a new data scientist will learn. KNN only requires a k value and a distance metric, which is low when compared to other machine learning algorithms [13].

In the k-NN algorithm, the k parameter specifies how many neighbors will be searched to establish a query point's categorization. If k=1, for example, the instance will be placed in the same class as its single closest neighbor. Different values might lead to overfitting or under fitting, therefore defining k can be a balancing act. Lower k values can result in high variance but low bias, while higher k values can result in high bias but low variance. The value of k will be determined mostly by the input data, as data with more outliers or noise will perform better with higher values of k. To avoid ties in classification, it is advised that k be an odd number [14].

Assume there are two categories, Category A and Category B, and we receive a new data point x1. Which of these categories will this data point fall into? A K-NN algorithm is required to address this type of problem. We can simply determine the category or class of a dataset

with the help of K-NN. Consider the figure 1 below:

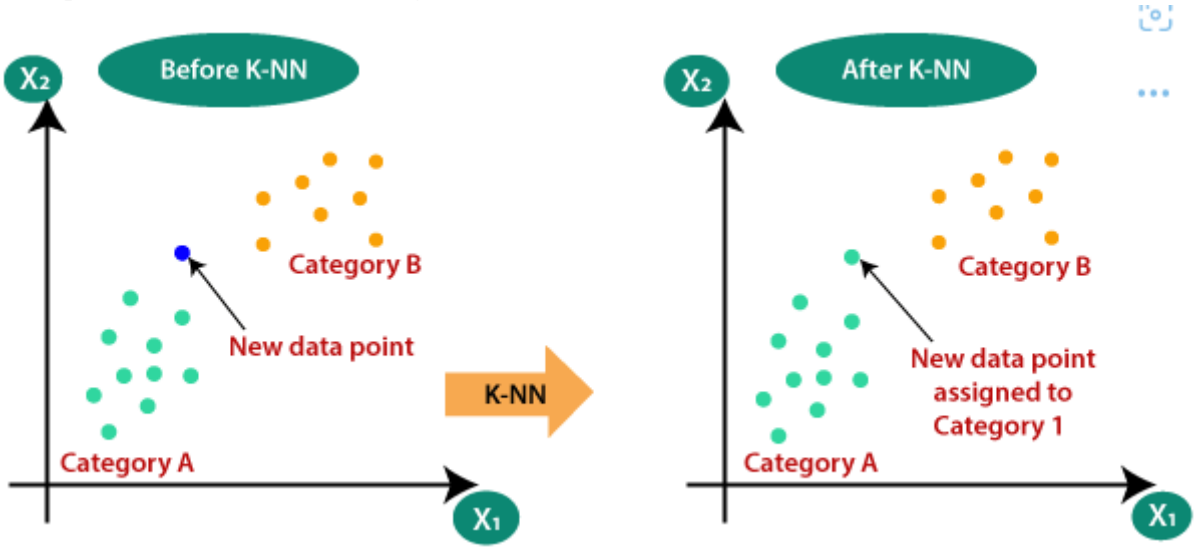

Figure 1: k-nearest neighbor algorithm for machine learning

3.2.2 Support Vector (SVM)

Support Vector Machines (SVMs) are supervised learning models that analyze data for classification and regression evaluation. An SVM model is a representation of the examples as points in space, projected in such a way that the examples of the different categories are separated by a distinct gap as far away as possible. New examples are then mapped into the same space and classified according to which side of the gap they fall into [15].

The goal of the SVM algorithm is to create the best line or decision boundary that can segregate n-dimensional space into classes so that we can easily put the new data point in the correct category in the future. This best decision boundary is called a hyperplane. SVM categorizes data points by mapping them to a high-dimensional feature space, even when the data is not otherwise linearly separable. After finding a separator between the categories, the data are converted so that the separator can be drawn as a hyperplane. Following that, fresh data features can be utilized to predict which category a new record should belong to [16].

Consider the figure 2 below:

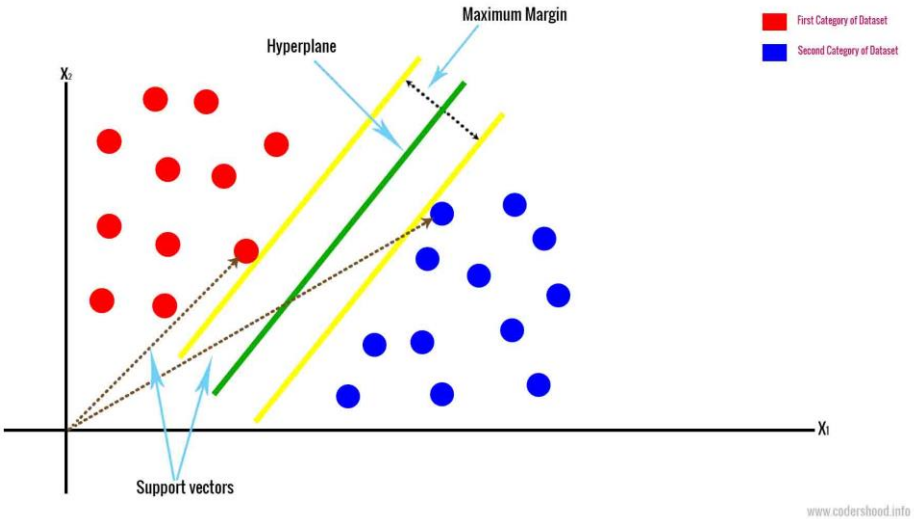

Figure2:Support Vector Machine learning algorithm

3.2.3 Random Forest Classifier(RFC)

Random Forest is a very well machine learning algorithm that uses the supervised learning method. In machine learning, it can be utilized for both classification and regression issues. It is based on ensemble learning, which is a method of integrating numerous classifiers to solve a complex problem and increase the model's performance. Random Forest is a classifier that contains a number of decision trees on various subsets of a given dataset and takes the average to enhance the predicted accuracy of that dataset, according to the name. Instead than relying on a single decision tree, the random forest collects the forecasts from each tree and predicts the final output based on the majority votes of predictions [17].

Bias and variance are two important elements to consider when using a Random Forest classifier. Because randomization increases bias while lowering the variance of the appropriate ensemble model, there should be a proper tradeoff between bias and variance. As a result, the issue is determining the best trade-off [18].

Consider the figure 3 below:

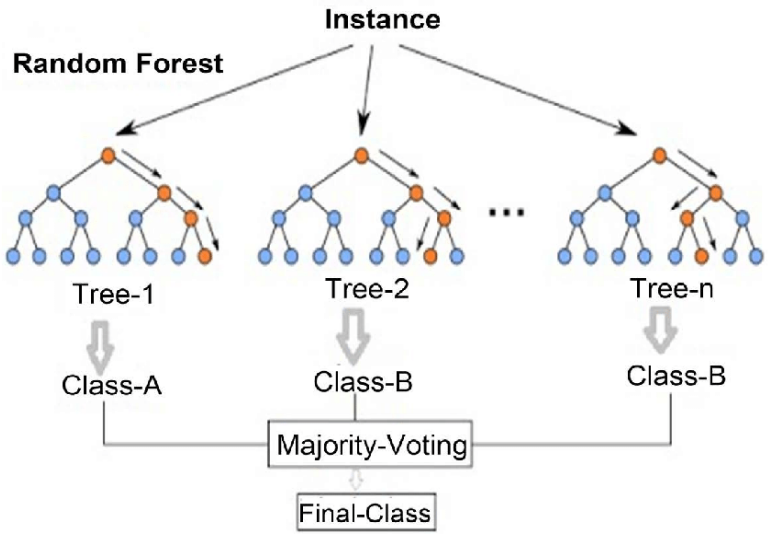

Figure3 : Ensemble Random Forest Classifier general concept

3.2.4 Artificial Neural Network (ANN)

Artificial Neural Networks (ANNs) are computer systems that are inspired by biological neural networks seen in animal brains. Such a system learns (improves) to perform multiple tasks by taking into account examples, and it does so without task-specific programming. Hidden states, which are analogous to neurons, are used by ANN. Each concealed state behaves in a probabilistic manner [19].

To imitate the human brain, artificial neural networks (ANNs) have input, hidden, and output layers with connected neurons (nodes). Existing nodes process and send input signals to the following nodes . Nonlinear models, or ANNs, are used to classify complex interactions. ANN was utilized as a nonlinear model calibration to accurately and precisely assess catechol and hydroquinone in real water samples [20].

Artificial Neural Network primarily consists of three layers , consider the figure 4 below:

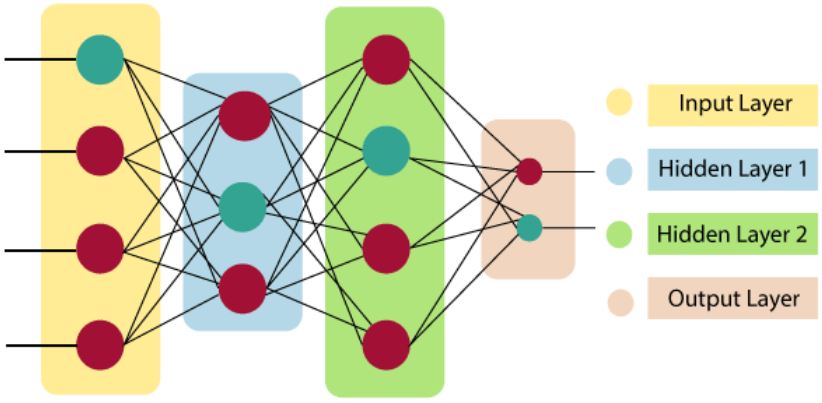

Figure 4 : Layer Artificial Neural Network general.

4 RESULTS and DISCUSSION

4.1 RESULTS

The dataset we deal with in the project is 'Human Activity Recognition using Smartphone's Dataset' taken from UCI Machine Learning Repository. It is a Classification dataset with 561 attributes/features, 10299 instances, and 6 classes. The dataset consists of elements based on experiments conducted on a group of 30 volunteers within an age group of 19-48 years. They performed a series of activities comprising of six basic activities: three static postures (standing, sitting, lying) and three dynamic activities (walking, walking downstairs and walking upstairs). All the participants were wearing a Smartphone (Samsung Galaxy S II) on the waist during the experiment execution. The experiments were video-recorded to label the data manually. The obtained dataset was randomly divided into two sets, where 70% of the volunteers were selected for generating the training data and 30% to test the data [21].

For the prediction, we get prediction accuracy as follows table 1:

Table 1: Results on the dataset (in %) using various algorithms

Model Name	Train	Validation	Test
ANN	95.21%	94.01%	92.56%
KNN	96.23%	95.62%	91.75 %
SVM	98.85%	93.65%	94.61%
RFC	99.26%	93.80%	97.81%

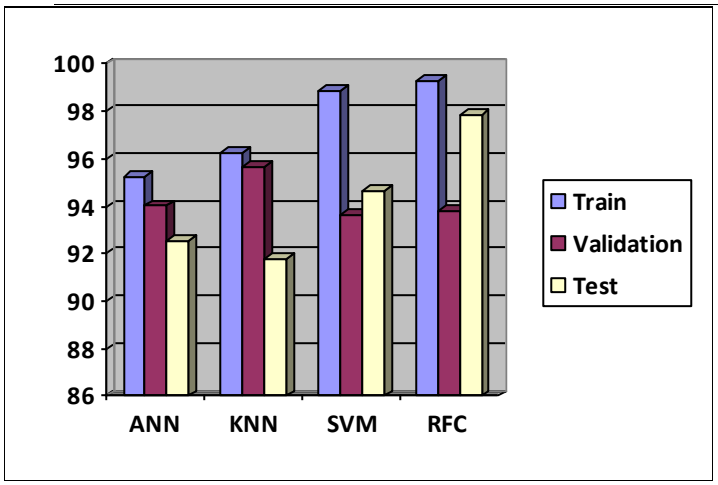

Figure 5: Accuracy scores (in %) using various algorithms

4.2 DISCUSSION

From the figure 5, we can conclude the following:

➢ The Artificial Neural Network (ANN) algorithm is a type of algorithm that can do multi-class analysis on a data set. Even given the model from which the data is obtained, they function admirably. They are, however, quite complicated and do not generalize well.

➢ The results of the K-Nearest Neighbors method are average. Because trees are generated in a sequential order, the training process takes longer. It is ineffective when dealing with sparse data.

➢ The Support Vector Machine technique produces satisfactory results. In high-dimensional areas and when there is a margin of separation between categories, like in our case, it is more productive.

➢ The Random Forest algorithm produces good results. It has the advantage of being the simplest of the five machine learning algorithms assessed to comprehend and utilize. In terms of processing time, Random Forest surpasses other techniques. It should be emphasized, however, that the results do not compare favorably to those of other models. Random Forest is a multi-tree ensemble technique to machine learning. It reduces the overfitting of single trees by merging numerous trees. This model was used to determine the peak values. Furthermore, compared to other models, the processing time was shorter.

5 CONCLUSION

After comparing the results of each of the algorithms used in this paper, we found that the Random Forest Classifier algorithm performed the best for the 'Human Activity Recognition using Smartphone's' dataset, and that it should be used by developers in Human Activity Recognition applications to improve and contrive their platforms. The simulation results suggest that Random Forest Classifier is the most effective technique for predicting pollution for data sets of various sizes, locations, and features.

Random Forest Classifier has the advantage of being the easiest to understand and implement of the four machine learning algorithms studied. It outperforms other techniques in terms of processing time. However, it should be noted that the results do not compare well to those of other models.

Acknowledgements

Thanks for the experimental environment provided by the Informatique departement LABTHOP laboratory Eloued University Algeria.

Funding Statement

Please add: “This research received no external funding”

Competing interests

We declare that we do not have any commercial or associative interests that represent conflicts of interest in connection with the work submitted.

References

[1] DA XU, Li. Emerging Enabling Technologies for Industry 4.0 and Beyond. *Information Systems Frontiers*, 2022, 1-11.

[2] BANJAREY, Khushboo; SAHU, Satya Prakash; DEWANGAN, Deepak Kumar. A survey on human activity recognition using sensors and deep learning methods. In: *2021 5th International Conference on Computing Methodologies and Communication (ICCMC)*. IEEE, 2021. p. 1610-1617.

[3] STRACZKIEWICZ, Marcin; JAMES, Peter; ONNELA, Jukka-Pekka. A systematic review of smartphone-based human activity recognition methods for health research. *NPJ Digital Medicine*, 2021, 4.1: 1-15.

[4] BIANCHI, Valentina, et al. IoT wearable sensor and deep learning: An integrated approach for personalized human activity recognition in a smart home environment. *IEEE Internet of Things Journal*, 2019, 6.5: 8553-8562.

[5] KONG, Yu; FU, Yun. Human action recognition and prediction: A survey. *arXiv preprint arXiv:1806.11230*, 2018.

[6] APICHARTTRISORN, Kittipat, et al. Frugal following: Power thrifty object detection and tracking for mobile augmented reality. In: *Proceedings of the 17th Conference on Embedded Networked Sensor Systems*. 2019. p. 96-109.

[7] D. N. Tran and D. D. Phan, "Human Activities Recognition in Android Smartphone Using Support Vector Machine", *2016 7th International Conference on Intelligent Systems Modelling and Simulation (ISMS)*, pp. 64-68, 2016.

[8] L. Bao and S. S. Intille, "Activity recognition from user-annotated acceleration data" in Pervasive Computing, Vienna, Austria:Springer, vol. 3001, pp. 1-17, Apr. 2004.

[9] E. M. Tapia et al., "Real-time recognition of physical activities and their intensities using wireless accelerometers and a heart rate monitor", Proc. 11th IEEE Int. Symp. Wearable Comput., pp. 37-40, Oct. 2007.

[10] E. Bulbul, A. Cetin and I. A. Dogru, "Human Activity Recognition Using Smartphones", 2018 2nd International Symposium on Multidisciplinary Studies *and* Innovative Technologies (ISMSIT), pp. 1-6, 2018.

[11] LI, Bo, et al. Feature extraction using constrained maximum variance mapping. *Pattern Recognition*, 2008, 41.11: 3287-3294.

[12] THULLIER, Florentin, et al. A position-independent method for soil types recognition using inertial data from a wearable device. In: 2017 IEEE SmartWorld, Ubiquitous Intelligence & Computing, Advanced & Trusted Computed, Scalable Computing & Communications, Cloud & Big Data Computing, Internet of People and Smart City Innovation (SmartWorld/SCALCOM/UIC/ATC/CBDCom/IOP/SCI). IEEE, 2017. p. 1-10.

[13] MOHANDES, Mohamed; DERICHE, Mohamed; ALIYU, Salihu O. Classifiers combination techniques: A comprehensive review. IEEE Access, 2018, 6: 19626-19639.

[14] BZDOK, Danilo; KRZYWINSKI, Martin; ALTMAN, Naomi. Machine learning: supervised methods. *Nature methods*, 2018, 15.1: 5.

[15]AMARAPPA, S.; SATHYANARAYANA, S. V. Data classification using Support vector Machine (SVM), a simplified approach. *Int. J. Electron. Comput. Sci. Eng*, 2014, 3: 435-445.

[16] FONG, Simon; WONG, Raymond; VASILAKOS, Athanasios V. Accelerated PSO swarm search feature selection for data stream mining big data. *IEEE transactions on services computing*, 2015, 9.1: 33-45.

[17] ZHOU, Xiaoyi, et al. Accident prediction accuracy assessment for highway-rail grade crossings using random forest algorithm compared with decision tree. *Reliability Engineering & System Safety*, 2020, 200: 106931.

[18] ROKACH, Lior. Decision forest: Twenty years of research. *Information Fusion*, 2016, 27: 111-125.

[19] DARWISH, Ashraf; HASSANIEN, Aboul Ella; DAS, Swagatam. A survey of swarm and evolutionary computing approaches for deep learning. *Artificial Intelligence Review*, 2020, 53.3: 1767-1812.

[20] CAN, Özer, et al. Artificial neural networks modeling of combustion parameters for a diesel engine fueled with biodiesel fuel. *Energy*, 2022, 247: 123473.

[21] KATHURIA, Hardik, et al. Comparative Analysis of Different Machine Learning Classifiers on Human Activity Recognition Applications.

HAKEMLERİN COVİD-19 HASTALIĞINA YAKALANMA KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE ANXIETY LEVELS OF REFEREES WORKING IN TEAM SPORTS TO HAVE THE COVID 19 DISEASE

Hayati ARSLAN, Hakkı ULUCAN, M. Behzat TURAN
Erciyes Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Kayseri / Türkiye

Özet

Bu çalışmanın amacı takım sporlarında il kategorilerinde görev yapan hakemlerin covid 19 hastalığına yakalanma kaygı düzeylerinin incelenmesidir. Bu amaçla çalışmaya basketbol, hentbol, futbol ve voleybol branşlarından gönüllü olarak rastgele örneklem yöntemi ile 203 il hakemi katılmıştır. Araştırmada, araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ve Arslan ve arkadaşları (2021) tarafından geliştirilen Yeni Tip Korona Virüse Yakalanma Kaygısı Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programıyla analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra; dağılımların normallik yapısı çarpıklık ve basıklık testleri aracılığıyla incelenmiştir. İstatistiksel analiz olarak ikili karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t testi kullanılırken üç veya daha fazla grup karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde hakemlerin cinsiyet, yaş, branş ve gelir düzeyine göre kovid 19 yakalanma kaygı düzeylerinde anlamlı farklılık tespit edilemezken; kovid 19 geçirme durumlarına göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Sonuç olarak covid 19 hastalığını geçirenlerin kaygı düzeyleri, covid 19 hastalığına yakalanmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum hakemlerin bu hastalığa yakalanmaları ile sağlık problemleri yaşamalarından bunun da hakemlik geleceklerini olumsuz etkileyebileceğinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelime: Covid 19, Kaygı, Spor, Hakem

Abstract

The purpose of this study is to examine the anxiety levels of the referees working in the provincial categories of team sports about contracting the covid 19 disease. For this purpose, 203 provincial referees from basketball, handball, football and volleyball branches voluntarily participated in the study by random sampling method. In the study, the Personal Information Form created by the researcher and the New Type Corona Virus Anxiety Scale developed by Arslan et al. (2021) were used. The obtained data were analyzed with the SPSS package program. In addition to descriptive statistics; The normality structure of the distributions was examined through skewness and kurtosis tests. As statistical analysis, independent sample t-test was used in pairwise comparisons, while one-way analysis of variance was used in comparisons of three or more groups. When the results obtained are examined, there is no significant difference in the anxiety levels of catching covid 19 according to the gender, age, branch and income level of the referees; Significant differences were determined according to the cases of covid 19 transmission. As a result, it has been seen that the anxiety levels of those who have covid 19 disease are higher than those who do not have covid 19 disease. This

situation is thought to be due to the fact that the referees have this disease and have health problems, which may negatively affect their future as refereeing.

Keywords: Covid 19, Anxiety, Sports, Referee

GİRİŞ

İnsanlık tarihinde geniş coğrafyalara yayılan, toplu ölümler ve sağlık sorunları oluşturmuş sayısız denilecek kadar çok endemi, pandemi yaşandığı kuşkusuzdur. İçinde bulunduğumuz süreçte de tüm dünyada etkisini gösteren salgın, Yeni Tip Koronavirüs (Covid 19) adıyla bilinmektedir. Aralık 2019'da Çin'in Vuhan Kentindeki Huanan deniz ürünleri pazarından kaynaklandığı tahmin edilen ve şu an tüm dünyayı etkisi altına alan yeni koronavirüs hastalığıdır (Uludağ, 2020). Toplumsal yaşantımızın organik bir parçası haline gelmiş olan spor kurumları da şimdilerde etkisi tüm dünyayı saran covid-19 virüsünün etkisi altına girmiştir (Türkmen ve Özsarı, 2020). Salgının yarattığı kaygı, korku, bunalım gerek bireyleri gerekse spor sektörü gibi birçok sektörü tedirgin ederek psikolojik, sosyolojik ve ekonomik etkileri gün geçtikçe daha fazla hissedilir hale getirmiştir (Barua, 2020; Ho, Chee ve Ho, 2020). Spor organizasyonlarında görev alan hakemler yönettikleri müsabaka ile ilgili bütün süreç boyunca seyirci, oyuncu ve kulüp baskıları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle covid-19 süresince müsabakalarda görev alan hakemlerin doğru karar verme, stresle baş etme, kaygı düzeyini belirli bir seviyede kontrol edebilmeleri daha da önemli hale gelmiştir. Müsabakalarda kapalı bir ortamda sürekli fiziksel bir performans sergilemek, gözlem yapmak ve bunun sonucunda en doğru kararı vermek pandemi koşullarında hakemlik yapmayı daha da zorlaştırmaktadır (Özkan ve ark., 2022). Bu amaçla çalışmamızda takım sporları müsabakalarında görev yapan il hakemlerinin covid-19 hastalığına yakalanma kaygı düzeyleri farklı değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, Kayseri ilinde takım sporlarında hakem olarak görev alan kişilerin covid-19 hastalığına yakalanma kaygı düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesidir.

KAPSAM

Araştırma 2021-2022 müsabaka döneminde Kayseri'de aktif olarak müsabakalarda hakemlik görevinde bulunun kişileri kapsamaktadır.

YÖNTEM

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi uygulanmıştır. Araştırmaya basketbol, hentbol, futbol ve voleybol branşlarından gönüllü olarak rastgele örneklem yöntemi ile seçilmiş Kayseri de görev yapan 203 il hakemi katılmıştır. Araştırmada Tekkurşun ve ark. (2020), tarafından geçerlilik ve güvenirliği yapılan Yeni Tip Koronavirüse (Covid 19) Yakalanma Kaygısı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, bireysel kaygı (11 madde) ve Sosyalleşme kaygısı (5 madde) olmak üzere 2 alt boyut, toplam 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 5 likert tipinde olup, Hiç Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Tamamen Katılıyorum şeklinde sıralanmıştır. 11 maddeden oluşan Bireysel Kaygı faktöründen alınabilecek en düşük puan 11 olup, en yüksek puan 55'tir. 5 maddeden oluşan Sosyalleşme Kaygısı faktöründen alınabilecek en düşük puan 5 olup, en yüksek puan 25'tir. Ölçekten genel

olarak alınabilecek en düşük puan 16 olup en yüksek puan 80'dir. Kaygı durumu yükseldikçe psikolojik açıdan sağlıksız olma durumu artmaktadır.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler SPSS 21 paket programıyla analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra; dağılımların normallik yapısı çarpıklık ve basıklık testleri aracılığıyla incelenmiştir. İstatistiksel analiz olarak ikili karşılaştırmalarda bağımsız örneklem t testi kullanılırken üç veya daha fazla grup karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi(One-Way ANOVA) kullanılmıştır. Anlamlılık 0.05 düzeyinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Hakemlerin demografik bilgileri

	Değişkenler	N	%
Cinsiyet	Erkek	94	46.3
	Kadın	109	53.7
Yaş	18-21 yıl	49	24.1
	22-25 yıl	77	37.9
	26-29 yıl	34	16.7
	30 yıl ve üstü	43	21.2
Branş	Futbol	45	22.2
	Basketbol	61	30
	Hentbol	29	14.3
	Voleybol	68	33.5
Covid-19 Geçirme Durumu	Evet	90	44.3
	Hayır	113	55.7
Toplam		203	

Tablo 1'de katılımcılara ait tanımlayıcı bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2. Hakemlerin covid-19'a yakalanma kaygı ölçeği genel ortalaması ve alt boyutları bireysel kaygı, sosyalleşme kaygısı puan ortalamaları

	N	$\bar{X}$	S.s	Min.	Max.
Bireysel Kaygı	203	36.18	9.41	14	55
Sosyalleşme Kaygısı	203	15.50	5.50	5	25
Kaygı Toplam	203	51.68	13.85	19	79

Tablo 2 incelendiğinde hakemlerin biseysel kaygı puan ortalamaları ($\bar{X}$= 36.18), sosyalleşme kaygısı puan ortalamaları ($\bar{X}$= 15.50) ve hakemlerin kaygı ölçeğinden almış oldukları genel puan ortalaması ($\bar{X}$= 51.86) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Hakemlerin covid-19'a yakalanma kaygı ölçeğinden almış oldukları puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S.s	t	p
Bireysel Kaygı	Erkek	94	35.11	8.84	-1.522	.13
	Kadın	109	37.10	9.82		
Sosyalleşme Kaygısı	Erkek	94	15.33	5.33	-.415	.68
	Kadın	109	15.65	5.66		
Kaygı Toplam	Erkek	94	50.44	13.33	-1.189	.23
	Kadın	109	52.75	14.26		

Tablo 3 incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre hakemlerin covid-19'a yakalanma kaygı ölçeği alt boyutlarından bireysel kaygı ve sosyalleşme kaygısı ile toplam ölçek

puanlarında kadın ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (p>0.05).

Tablo 4. Hakemlerin covid-19'a yakalanma kaygı ölçeğinden almış oldukları puan ortalamalarının yaş değişkenine göre karşılaştırılması

	Yaş	N	X̄	S.s	F	p
Bireysel Kaygı	18-21 Yıl	49	36.82	8.489	.464	.71
	22-25 Yıl	77	35.18	10.568		
	26-29 Yıl	34	36.62	10.009		
	30 Yıl ve Üstü	43	36.88	7.725		
Sosyalleşme Kaygısı	18-21 Yıl	49	15.96	4.945	.400	.75
	22-25 Yıl	77	14.99	6.029		
	26-29 Yıl	34	15.91	5.894		
	30 Yıl ve Üstü	43	15.58	4.846		
Kaygı Toplam	18-21 Yıl	49	52.77	12.073	.492	.69
	22-25 Yıl	77	50.17	15.709		
	26-29 Yıl	34	52.53	14.431		
	30 Yıl ve Üstü	43	52.46	11.814		

Tablo 4 incelendiğinde yaş değişkenine göre hakemlerin covid-19'a yakalanma kaygı ölçeği alt boyutlarından bireysel kaygı ve sosyalleşme kaygısı ile toplam ölçek puanlarında yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (p>0.05).

Tablo 5. Hakemlerin covid-19'a yakalanma kaygı ölçeğinden almış oldukları puan ortalamalarının branş değişkenine göre karşılaştırılması

	Branş	N	X̄	S.s	F	p
Bireysel Kaygı	Futbol	45	36.22	8.769	1.652	.18
	Basketbol	61	36.59	9.644		
	Hentbol	29	32.72	8.184		
	Voleybol	68	37.25	9.933		
Sosyalleşme Kaygısı	Futbol	45	15.04	5.676	.479	.70
	Basketbol	61	15.85	5.600		
	Hentbol	29	14.69	4.158		
	Voleybol	68	15.84	5.832		
Kaygı Toplam	Futbol	45	51.27	13.082	1.230	.30
	Basketbol	61	52.44	14.338		
	Hentbol	29	47.41	11.851		
	Voleybol	68	53.09	14.592		

Tablo 5 incelendiğinde branş değişkenine göre hakemlerin covid-19'a yakalanma kaygı ölçeği alt boyutlarından bireysel kaygı ve sosyalleşme kaygısı ile toplam ölçek puanlarında branşlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (p>0.05).

Tablo 6. Hakemlerin covid-19'a yakalanma kaygı ölçeğinden almış oldukları puan ortalamalarının covid-19 hastalığı geçirme durumlarına göre karşılaştırılması

	Covid-19'a Yakalanma	N	X̄	S.s	t	p
Bireysel Kaygı	Evet	90	37.94	8.577	2.454	**.015***
	Hayır	113	34.77	9.834		
Sosyalleşme Kaygısı	Evet	90	16.90	5.365	3.311	**.001***
	Hayır	113	14.38	5.369		
Kaygı Toplam	Evet	90	54.84	12.847	2.993	**.003***
	Hayır	113	49.15	14.162		

Tablo 6 incelendiğinde hakemlerin covid-19'a yakalanma durumlarına göre hakemlerin covid-19'a yakalanma kaygı ölçeği alt boyutlarından bireysel kaygı ve sosyalleşme kaygısı ile toplam ölçek puanlarında hastalığı geçirenler ile geçirmeyenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$).

SONUÇ

Sonuç olarak araştırmaya katılan hakemlerin genel olarak kaygı düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Hakemlerin cinsiyet, yaş ve branş değişkenine göre kaygı düzeylerinin farklılaşmadığı gözükmektedir. Ancak covid-19 hastalığını geçiren hakemlerin hastalığı geçirmeyen hakemlere göre kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum hastalığı geçiren hakemlerin o süreçte yaşamış oldukları sıkıntıları tekrardan yaşamama korkusuyla endişe içinde olmalarından kaynaklı olduğu söylenebilir. Bu sonuç covid-19 hastalığını geçiren hakemlerin psikolojik açıdan sağlıklı olmadıklarını göstermektedir**.**

KAYNAKÇA

Barua, S. (2020). Understanding coronanomics: The economic implications of the Coronavirus (COVID-19) pandemic. SSRN Electronic Journal. Doi: https://doi org/10/ggq92n.

Ho, C. S., Chee, C. Y. & Ho, R. C. (2020). Mental health strategies to combat the psychological impact of COVID-19 beyond paranoia and panic. Ann Acad Med Singapore, 49(1), 1-3.

Özkan, Z., Kahraman, M. Z., Arslan, E., İlik, A., Hanedanoğlu, Y., & Kaplan, S. (2022). Basketbol Hakemlerinin Yeni Tip Koronavirüse (Covid-19) Yakalanma Kaygılarının Araştırılması. Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 7(1), 12-26.

Tekkurşun Demir, G., Cicioğlu, Hi., & İlhan, El., (2020). Sporcuların yeni tip koronavirüse (Covid-19) yakalanma kaygısı ölçeği (SYTKYKÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması.

Türkmen, M., & Özsarı, A. (2020). Covid-19 salgını ve spor sektörüne etkileri. International Journal of Sport Culture and Science, 8(2). Doi: 10.14486/IntJSCS.2020.596.

Uludağ, Ö. (2020). Koronavirüs enfeksiyonları ve yeni düşman: COVID-19. Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(1). Doi: 10.30569.adiyamansaglik.716011

CYBERNATION: IMPLICATION FOR SCHOOL ADMINISTRATORS

Moses Adeolu AGOI
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.
ORCID iD: 0000-0002-8910-2876
Oluwakemi Racheal OSHINOWO
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria

Abstract

The inception of Automated Technology into the fields of education have rapidly unmask the traditional methods of school management. Thus, Technology have helped school administrators to effectively manage the overall academic and administrative task which has ultimately resulted to increase in productivity. The implementation of automation in control processes or operation is popularly termed as cybernation. This paper explains the basic concept of cybernation, the importance and the challenges faced using cybernation in School Administration. The paper employed the use of descriptive approach for the study. Questionnaire instrument was used to collected relevant information via online Google form. The responses gathered were collated and subjected to reliability analysis. The paper concluded that cybernation does not require any professional skill but rather works to enhance the conventional managerial styles of the school administrator. Finally, recommendations were made.

Keywords: Cybernation, School Administrator, Automated Technology, School Management.

Introduction

Cybernation is the automatic control of process by computerized machines. It involves the control of devices with technology. Cybernation is synonymous to Automation or Mechanization. It ushers in abundance of benefits to the education sector. Its inception into administrative works in educational institution provide the administrators with best working environment while ensuring transparency, productivity and efficiency. It is a core tool for School administrators. Cybernation covers innumerable applications ranging from locally controlled devices to industrial control system with large input measurements and output control signals. The incorporation of cybernation into education has helped in operations such as machine assembly, processing inspection and material handling and in some cases more than one of these operations.

Related Literature

Effective Administration is a key determinant of how effective a School is managed. According to van der Westhuizen (1991), effective management determines the success of a school as educational institution. Tirozzi (2003) opined that the inception of technology came with the potentials of being an agent of sustainability in modern day educational system. In line with this, Stammen (2003) state that technological resources can be integrated across all arms of administration. Eraut (1989) concludes that lack of technological support in a school hinders the fulfillment of numerous administrative functions. It suffix to deduce that effective school

management determines the achievements of school objectives and educational goals at large.

Materials and Methods

This paper used descriptive approach to explain the basic concept of cybernation, its importance and the challenges faced in the incorporation process into School Administration. In this study, data was administered and collected from 56 respondents using online Google form questionnaire instrument. The collated responses were subjected to Cronbach's alpha reliability analysis. The result of 0.79 gave good reliability index of the instrument. The whole exercise was conducted within the frame of two weeks.

Results and Interpretation

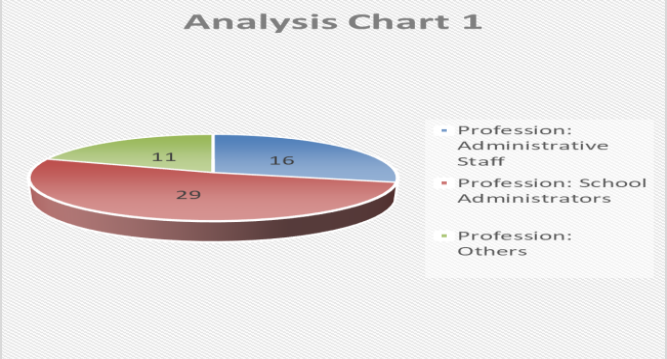

Fig. 1: Profession of respondents

The graph in Fig.1 is a pie chart showing the professions of the respondents. A total number of 56 questionnaire instrument were administered via on line Google form out of which 29 respondents were School Administrators, 16 administrative Staff and 11 others.

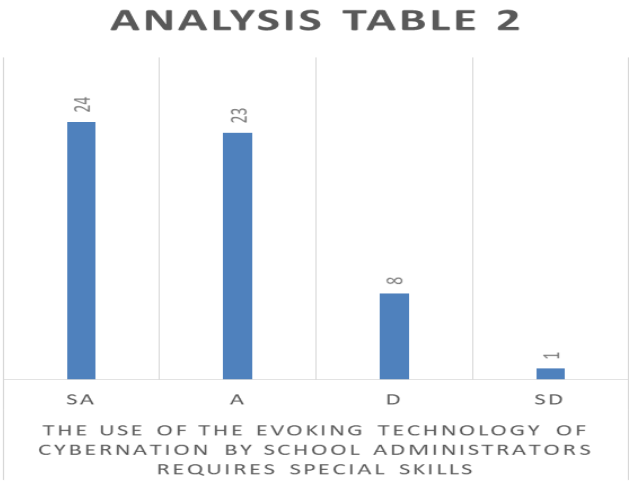

Fig. 2

The Analysis Table in Fig.2 shows that a greater number of respondents are in favor of the argument that special skills are required for the use of the evoking technology of cybernation. Hence, School administrators and other Administrative staff are required to be skilled enough handle the equipment processes involved in school administration.

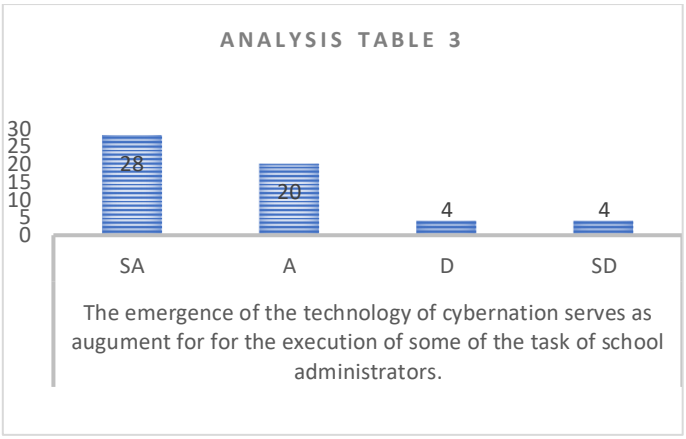

Fig. 3

The Analysis table 3 indicates that the majority of respondents are in support of incorporation of cybernation in educational management especially in the administrative task of school administrators. The use of Automation and Mechanization in the operations involved in school management has helped to increase productivity and relieve school administrators of certain tasks.

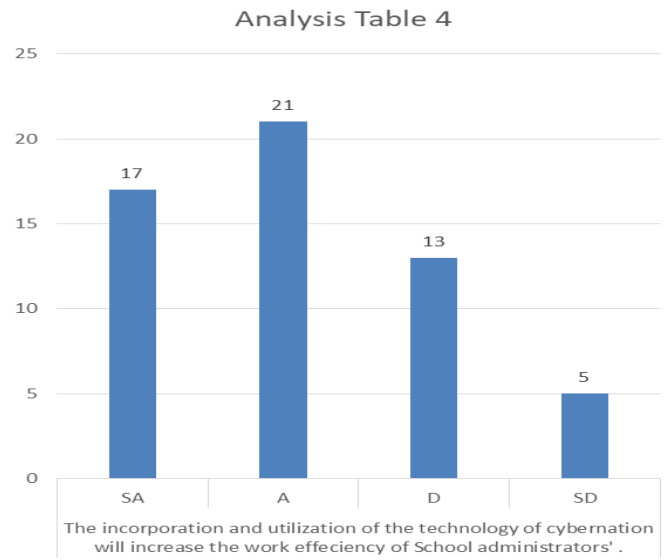

Fig. 4

The plot in Table 4 shows that majority of the respondents agree with the statement that the incorporation and utilization of the technology of cybernation will add value to the school administrators' work. The advent of automated technology is therefore a godsend blessing to administrative staff because it has increase and face lifted the achievements and productivity of school administration.

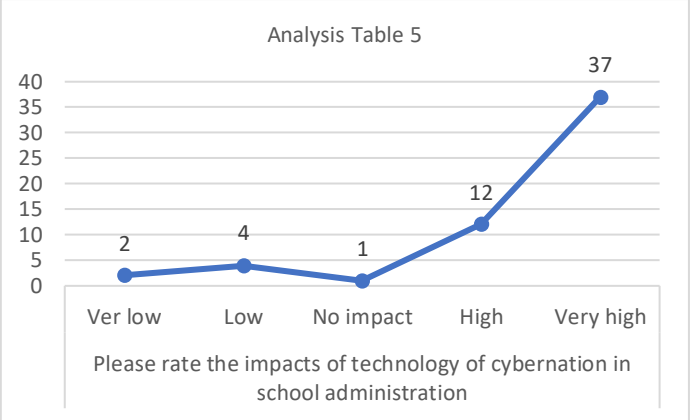

Fig. 5

The Chart in Table 5 clearly depicts that the level of significant of the technology of cybernation cannot be underestimated. Hence, the use of computerized equipment and automated processes in education have greatly impacted and enhanced innovative achievements in the fields of education more especially in Academic and administrative in school administration.

The Importance of Cybernation in Education

The evoking technology of cybernation is essentially making things simple and easier for school administrators. Viz:-

1. Administrative Workflows Automation

Administrative tasks are usually time consuming but automating tasks will increase its efficiency thereby allowing school administrators to focus on more essential tasks.

2. Enrollment Processes Automation:

Schools Administrators can use process automation to improve the enrollment process for both learners and administrative staff. This technology allows the submission of school application materials online thereby eliminating potential time spent on physical trip delivery process and paper work.

3. Classroom Lesson Plan Automation

Many school Administrators have incorporated classroom automation to manage lesson plans. These have made class lessons more dynamic by the introduction of creative audios and videos and creating interactive presentations which in returns help to increase interest and engagement in their studies.

4. Automated Assessments

Effortless task are made possible for School Administrators through cognitive automation and AI technology. This is not only beneficial to Administrators but also to learners because it makes provision for personalized feedback. This helps School Administrators to concentrate on other pending tasks.

Challenges faced by School Administrators using Cybernation

1. Inadequate curriculum planning:

This foundational problem basically emanates from weak curriculum plans. Priority are not set for technology project parameters. There should be inclusive provision for the full

incorporation and implementation of the technical aspect of school curriculum.

2. Lack of Basic Facilities:

This is a grave challenge that is common in developing countries where there is little or no facilities such as mechanical and electrical installations in schools. This is hindering the incorporation and implementation of effective technology utility.

3. High Cost of ICT Equipment:

The incorporation and implementation of technology in educational administration and management costs quite a fortune. Many administrators might be discouraged because of the high cost of money to purchase ICT equipment and some might even give up.

4. Staff Development/ICT Training:

It is not enough to acquire computerized/ technological equipment without appropriate usability. Many administrative staff are not skilled enough and need to be exposed or trained on how to use these equipment.

5. Other Challenges:

Other variables that affect the incorporation and implementation of the technology of cybernation include inadequate infrastructure and ICT implementation policies. These are the head cracking concerns of school administrators.

Conclusion

The idea behind cybernation lies in the application of machines to carry out the tasks once performed by humans. In general, cybernation is the use of computer, computer related technology or automation in control processes or operations. Cybernation trends are inevitably given resourcefulness and creativity to school administrators in their academic and administrative functions.

Recommendations

The discussion of this paper has established that the deployment of cybernation by school administrators to boost their workflows is an inevitable reality. Therefore, this paper recommends that:

1. more automated technologies should be incorporated into school management system
2. seminars and workshops should be organized for administrative staff and school managers/ administrators on the use of automated technology or cybernation
3. Generally, efforts should be made on the professional development of administrative staff.

Reference list

1. Eraut, M.R. (1989). Educational Technology as a Knowledge Field and Occupational Conceptual Framework and Historical Development. Pergamon Press, Oxford.

2. Laaria Mingaine (2013). Challenges in the implementation of ICT in public Secondary Schools in Kenya. International Journal of social Science & Education. Volume 4 Issue, ISSN: 223-4934.

3. Maki, C. (2008). Information and Communication Technology for Administration and Management for Secondary Schools in Cyprus". Journal of Online Learning and Teaching, 4(3). Pp 18-20.

4. Stammen, R. (2003). Technology and school administration. Available on: http://www.ananzi.com

5. Tirozzi, N. G. (2003). Partnership for today and tomorrow. Available on: http://www.yale.edu/ynhi/pubs/A2/tirozzi.html

6. Van der Westhuizen, P.C. (1991). Effective Educational Management. Pretoria: Kagiso Tertiary.

DIVERSITY, EQUITY, AND INCLUSION IN THE WORKPLACE IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

M. K. GANESHAN
Ph.D Research Scholar -Management, ICSSR Doctoral Fellowship, Alagappa Institute of Management, School of Management, Alagappa University, Karaikudi – 630 003, Tamil Nadu, India. https://orcid.org/ 0000-0003-2407-1527
Dr. C. VETHIRAJAN
Professor & Head, Department of Corporate Secretaryship, School of Management, Alagappa University, Karaikudi – 630 003, Tamil Nadu, India

Abstract

DEI (Diversity, Equity, and Inclusion) is still a popular human resource concept. Companies are under increasing pressure and motivation to make more equal and inclusive employment, remuneration, and promotion policies. DEI refers to policies and programmes that promote the inclusion and involvement of people of all ages, races, ethnicities, abilities and disabilities, genders, faiths, cultures, and sexual orientations. The DEI committee is a task force of different staff members tasked with assisting in the cultural and maybe ethical reforms that are required for the company. This research paper is based on a current review of literature and information from secondary sources. Organizations in the information technology industry that appreciate how monocultural work environments stifle innovation, creativity, and effectiveness have a distinct advantage over those that do not. Companies that have integrated diversity into their culture are highly valued by highly qualified job seekers, workers, clients, and communities. Organizations that fail to cultivate a diverse and inclusive culture are missing out on important opportunities. Clients and communities may choose to contract with other organizations that better reflect their values. Talented employees will seek out more inclusive work environments, teams may have a harder time working together and embracing differences, and teams may have a harder time working together and embracing differences. Though there are many more variables to consider when assessing a company's DEI, leadership, employee engagement, and external indicators are all excellent places to start.

Keywords: DEI, human resource, strategy, leadership, workplace

INTRODUCTION

The concept of diversity, equity, and inclusion has emerged as a commercial concern in organizations as a result of contemporary racial injustice, social movements, and global disasters. More individuals and organizations have a strong interest in DEI and the methods used by organizations. Over the years, other nomenclatures for the DEI concept have emerged. These acronyms include D&I, I&D, EDI, JEDI (justice, equity, diversity, and inclusion), and DEIB (Diversity, Equity, Inclusion and Belonging). Despite the differences between each of these phrases, the goal of creating a better working environment for everyone, regardless of their different identities and experiences, remains the same. Diversity and inclusion have developed into crucial components of strategy plans for many firms in today's world of constant change and escalating talent competition. Businesses must employ inclusiveness as a strategy to flourish in light of the cultural revolution and demographic shifts that are impacting the

modern workplace. To engage a more diverse population, workplace interactions must go beyond representation measurements. With its potential to create a completely new future, the tech sector separates apart from other sectors. DEI stands for inclusion, diversity, and equity. Diversity is the existence of distinctions within a particular context. The process of ensuring that procedures and plans are unbiased, just, and give each person the best possible outcomes is known as ensuring equity.

Ensuring that employees feel a sense of belonging at work is the practice of inclusion. A task force called diversity, equity, and inclusion is made up of various employees who are in charge of assisting in bringing about the cultural and maybe ethical changes that are required for company. DEI is essential to establishing and maintaining a productive workplace built on the idea that everyone can succeed both personally and professionally.

REVIEW OF LITERATURE

Urmila, Itam. Bagali, M. M. (2018), according that the researcher entitled that over the past three decades, diversity and inclusion have been the most widely used organizational resources due to their growing recognition. However, studies have shown that many organizations might not contain the necessary variety. According to additional research, some workers may believe that only a small portion of the elements that make up their social identities are appreciated and accepted, which makes them feel excluded. These behaviors could result in low morale, high absenteeism, low job satisfaction, unfavorable word of mouth, and other issues that would eventually cause the estranged employee to quit their position or company. Employee engagement is used to examine the effects of diversity and inclusion on the performance of individuals, groups, and organizations.

Jonsen, Maznevski, and Schneider (2011), unambiguously, it has been established that managing diversity is a strategic concern that is essential to success in the market and in the workplace. The notion that the diversity debate has evolved beyond concerns of the legal and moral requirement of establishing an organization has been spurred by increased globalization, changes in workforces, and an increase in the representation of minorities of all kinds.

Roberson (2006), has observed that inclusion has been excluded from academic writing. In all facets of organizational life, from commercial concerns to organizational environment, inclusion is a manner of actively valuing differences and utilizing them constructively.

Ivancevich, Gilbert (2000), for many years, inclusion has been a focus of diversity departments in corporations, sometimes known as D&I (Diversity & Inclusion), and the topic has been covered in a plethora of illustrative literature. However, the region has only recently attracted academic attention due to a growing emphasis on diverse climate.

OBJECTIVE OF THE STUDY

The present study tries to explore the DEI Hence; the following research objectives are enlisted:

- To learn about the basics of DEI in the workplace in the HRM.
- To promote a safe and supportive environment for all members to work, learn, and thrive.
- To provide and support a sustainable structure to attract and retain a diverse increase employee access and affordability.
- How to help build a fair society that allows all people to get equal opportunities.

METHODOLOGY

The following research methodology has been adopted for the current research work based on the secondary data. This study is conceptual and descriptive nature. Source of Data: Secondary data- through journals, magazines, books, websites, and organization.

DIVERSITY, EQUITY AND INCLUSION

The diversity, equity, and inclusion (DE&I) function focuses on the characteristics, experiences, and working methods that distinguish individuals (such as age, race, religion, disabilities, and ethnicity) as well as how organizations can capitalize on these characteristics in support of corporate goals. Additionally, it covers topics that centre on communications, legal and regulatory challenges, technology, metrics, outsourcing, efficient diversity strategies, and international diversity issues. A greater range of ideas, viewpoints, and approaches to a business issue are generally available in teams or organizations made up of people with a diverse mix of attributes, experiences, and work styles, according to studies.

DIVERSITY

Definitions of diversity vary widely. The term is routinely modified by organizations to fit their unique setting. Diversity, in general, refers to the similarities and contrasts that exist amongst people, taking into account every facet of each person's personality and sense of self. The following list of diversity's common dimensions is accompanied by a selection of relevant research paper:

- Age
- Disability
- Ethnicity/national origin
- Family status
- Sex
- Gender identity or expression
- Generation
- Language
- Life experiences
- Neurodiversity
- Organizational function and level
- Physical characteristics
- Race/color.
- Religion, belief and spirituality.
- Sexual orientation
- Veteran status

Diversity of the Workforce: At all levels, establish and maintain a diverse, inclusive, and highly engaged workforce. Goals like inclusive hiring and development, employee retention, and sourcing initiatives

INCLUSION

"Diversity is being invited to the party. Inclusion is being asked to dance." —Vernā Myers Greater invention and creativity may result from diversity. Organizations can only achieve this potential through inclusion in order to reap its economic rewards.

The term "inclusion" refers to the degree to which each individual feels supported, appreciated, and valued as a team member. Each person must both request and accept inclusion from others since inclusion is a two-way responsibility. Every employee tends to feel more involved and is more willing to contribute to the business outcomes of the organization in such a setting. People from different backgrounds must communicate, collaborate, and comprehend one another's needs and viewpoints in this type of workplace. In other words, they must show cultural competency.

EQUITY

In the workplace, equity refers to treating everyone equally in terms of access, opportunity, and advancement. This activity includes locating and attempting to remove obstacles to disadvantaged groups receiving equitable treatment, from team level through systemic changes in businesses and industries. Understanding that the societal institutions in which we now operate are not equitable and that these injustices are reflected in our organizations is typically necessary to enact change through an equity lens.

Activities Commonly Included in Diversity Initiatives

Strategic Initiative and Sample Interventions

Recruiting

- Job posting and advertising campaigns that target particular populations;
- Employee referral programmes;
- Diverse recruiting teams;
- Attendance at employment fairs and conferences for minorities

Recruitment activities aimed at community institutions and universities with diverse employees **Retention**

- Employee resource or affinity organizations funded by businesses
- Employee advantages (e.g., adoption, domestic partner, elder care, flexible health, and dependent spending accounts)
- Work-life initiatives and programmes (e.g., onsite child care, flexible work schedules, onsite lactation facilities)

Development

- Programs for mentoring and leadership development

External Partnership

- Programs for suppliers;
- Outreach for community services

Communication

- Programs that recognise managers and staff members publicly for their contributions to diversity
- Senior leadership addresses, town hall meetings, business updates, internal diversity Web sites, and newsletters

Training

▪ Informational sessions on the company's diversity programme

▪ Team building and group process training;

▪ Issue-based/prevention training (e.g., sexual harassment; men and women as coworkers);

Staffing and Infrastructure

▪ Local and executive diversity councils;

▪ Dedicated diversity personnel

DEI IMPARTANT OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

Organizations with strong DEI initiatives are more likely to have employees who have enhanced job satisfaction, higher levels of trust, and are more engaged. DEI programmes are a crucial component of creating engaged and happy employees. DEI, and inclusion in particular, measures components of workplace culture that have an impact on employee engagement and, consequently, productivity. Diversity fosters efficiency and effectiveness inside the company and raises employee morale.

Importance of Diversity in the Workplace: While focusing purely on commercial results is seldom a good justification for implementing DEI, quantifiable payoffs are frequently useful in securing top management support for tactical DEI projects. This is crucial because, according to the majority of diversity and inclusion professionals, company leaders find it challenging to priorities DEI when it comes to allocating resources, effort, and modifying existing operating systems.

DEI PRACTICES IN THE WORKPLACE

Create an inclusive workplace culture, establish KPIs, involve the entire team, pay attention to pay equity, build a fair hiring process, sponsor employee resource groups, respond to team member input and also examine employee benefits

DIVERSITY, EQUITY AND INCLUSION BENEFITS

▪ As a result of demographic shifts, more women and minorities are gaining employment.

▪ A rise in the volume of business undertaken on a worldwide scale or with a broad customer base as a result of increased globalization of the business marketplaces.

▪ Advances in information technology, which has led to more engagement between Irish personnel and foreign counterparts.

▪ The existence of global corporations, which in turn increases the presence of varied cultures.

▪ Because of net immigration and deliberate foreign hiring, there is interaction between people of different countries and cultures at work.

▪ Companies addressing the systematic exclusion of diverse demographic groups from the workforce in the past.

DEI AND THE FUTURE OF WORK

People leaders have much opportunity to reconsider what DEI looks like in an increasingly global, hybrid, and multigenerational workplace as the workplace landscape

changes swiftly. For instance: Due to long-held gender preconceptions, home tasks and domestic responsibilities seem to fall disproportionately on women, despite the fact that women are now taking on more household duties than ever before in light of the expanding trends of virtual work brought on by the Covid-19 epidemic. Research has revealed that this is true even in heteronormative households with two parents. It can last up to 20 hours each week, which is comparable to having another part-time employment. As DEI practices are created to suit the demands of the evolving workforce, equity will become more and more crucial. Not everyone is on the same level when it comes to remote employment. Because of this, it's important to remember that employees will require various types of support depending on their circumstances.

People managers will need to have the tools necessary to adapt to and take into account these various life dynamics. One of those necessary skills will be a sense of curiosity and empathy for people in different situations. It will be essential to speak with each employee one-on-one to learn how can support their success and to make sure follow through. Additionally, ensuring that individuals who would not have access to the technology required to fully participate in virtual employment do so, as well as providing help for child care for those who might require it.

CONCLUSION

Unquestionably, one of the most significant modern inventions is the Internet, which facilitates communication between distant companies. We are able to establish the framework for a knowledge-based society as a result of this discovery. A diverse workforce is a reflection of a shifting marketplace and global environment. Organizations benefit greatly from having diverse work teams. Respecting individual variations will enhance workplace efficiency and provide employees a competitive edge. Communication within an organization can be significantly impacted by cultural diversity. Organizations have evolved into multicultural communities in the modern economic environment. The organization may face major issues as a result of diversity, many of which may be difficult to address. Diversity and inclusion no longer need to be, or continue to appear, complicated by aiming to be inclusive, but thinking practically about tiny concessions that can assist potential employees to better execute their jobs.

Every area of the employee experience is impacted by DEI strategies. It necessitates deliberate thought, preparation, and action. The hard work of creating a truly diverse, equitable, and inclusive workplace has shown to be fruitful for many organizations, and businesses that make the effort will experience improvements in talent acquisition, engagement, productivity, and retention.

Acknowledgement

M K Ganeshan Ph.D., Research Scholar Full Time in Management, ICSSR Doctoral Fellow, the author kindly acknowledges the financial support from Indian Council of Social Science Research (ICSSR), Ministry of Education, Government of India, New Delhi. This research paper is done with the assistance order File no RFD/2021-22/GEN/MGT/60 dated 16.12.2021.

REFERENCES

1. Cooke, F. L. & Saini, D. S. (2010). Diversity management in India: A study of organizations in different ownership forms and industrial sectors. Human Resource Management, 49, 477–500

2. Ivancevich, J. M., & Gilbert, J. A. (2000). Diversity management: Time for a new approach. Public Personnel Management, 29(1), 75–92. https://doi.org/10.1177/009102600002900106

3. Jonsen,K., Maznevski, M. & Schneider, S.C. (2011). Diversity and it's not so diverse literature: An international perspective. International Journal of Cross Cultural Management, 11(1), 35–62.

4. Kavita, Meena. and Sita, Vanka. (2013)**.** Diversity Management and Human Resource Development–A Study of Indian Organizations. Pacific Business Review International, 5 (7), 45-51

5. Lynn M. Shore, Jeanette N. Cleveland, Diana Sanchez. (2018). Inclusive workplaces: A review and model, Human Resource Management Review 28 (2018) 176–189

6. Michele, E. A. Jayne and Robert, L. Dipboye. (2004).Leveraging Diversity to Improve Business Performance: Research Findings and Recommendations for Organizations. Human Resource Management, 43(4), 409–424.

7. Nicholas, Theodorakopoulos. and Pawan, Budhwar. Diversity and Inclusion in Different Work Settings: Emerging Patterns, Challenges and Research Agenda, pp-1-42. https://publications.aston.ac.uk/id/eprint/27086/1/Diversity_and_inclusion_in_different_work_settings.pdf

8. Norman, M.V. and Johnson, K.M. (2022). The importance of employee inclusion: lessons for HR managers. Strategic HR Review, 21(1), 20-24. https://doi.org/10.1108/SHR-11-2021-0052

9. Quinetta, M. Roberson, (2006), Disentangling the Meanings of Diversity and Inclusion in Organizations, Group & Organization Management, 31(2) https://doi.org/10.1177/1059601104273064

10. Shen, J., Chanda, A., D'Netto, B., & Monga, M. (2009). Managing diversity through human resource management: an international perspective and conceptual framework. The International Journal of Human Resource Management, 20 (2), 235-251

11. Urmila, Itam. Bagali, M. M. (2018). Diversity and Inclusion Management: A Focus on Employee Engagement, In book: Management Techniques for a Diverse and Cross-Cultural Workforce, PP. 149-170. DOI: 10.4018/978-1-5225-4933-8.ch009

DOĞA EĞİTİMİNİN İŞİTME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİNİN BİTKİ KÖRLÜĞÜ DÜZEYLERİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF NATURE EDUCATION ON THE PLANT BLINDNESS LEVELS OF HEARING-IMPROVED STUDENTS

Öğr. Gör Hüseyin GÖKTAŞ
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Atabey MYO,
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü, Atabey, Isparta.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-5110-7025
Doç. Dr. Emre KUZUGÜDENLİ
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yenişarbademli MYO,
Ormancılık Bölümü, Yenişarbademli, Isparta.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2513-6070

Özet

Yaşamımız için bitkiler hayati önem arz etmektedir. Bundan dolayı insanların bitkilere gerekli hassasiyeti göstermeleri ve gerekli önemi vermeleri gerekmektedir. Hayvanlar ve bitkilere gösterilen ilginin kıyaslandığı birçok bilimsel çalışmada insanların tercihlerini hayvanlardan yana kullandıkları bitkilere hayvanlara gösterilen önem kadar önemin gösterilmediği ortaya konmuştur. Hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan bitkiler öğrenciler tarafından da tanınmamakta ve önemi bilinmemektedir. Literatürde bu duruma "Bitki körlüğü" ismi verilmiştir. Bitkilerin çekiciliğinin insanlar nazarında ehemmiyetsiz olması; bitkilerin hareketsiz olmalarından dolayı canlı bir birey olarak görülmemesi ve daha az dikkat çekmesinden kaynaklanmaktadır.

Doğa eğitimleri ile öğrenciler bitkileri daha iyi tanıyabilmektedir. Doğa eğitimlerinin bitki körlüğüne olan etkisini ortaya koyabilmek ve çözüm üretebilmek için bilimsel araştırma yapmak şarttır. Gerçekleştirilen bu çalışmada doğa eğitiminin işitme engelli öğrencilerin bitki körlüğü düzeylerine olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Türkiye genelinde ortaokul düzeyinde eğitim gören 72 işitme engelli öğrenciye doğa eğitimi verilmiştir. Eğitimler kendi alanlarında uzman akademik personeller tarafından Yazılı Kanyon Tabiat Parkı, Kovada Gölü Milli Parkı, Eğirdir Gölü, Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı, Beyşehir Gölü Milli Parkında gerçekleştirilmiştir.

Öğrencilerin bitki körlüğü düzeylerini belirlemek amacıyla öntest ve sontest olarak kullanılan Bitki Körlüğü Ölçeğinden faydalanılmıştır. Ölçekte işitme engelli öğrencilerin kişisel özellikleri ve kişisel özelliklerinin bitki körlüğü düzeyi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik 20 soru yer almaktadır. Bitki Körlüğü Ölçeğinden elde edilen veriler non-parametrik bir test olan Wilcoxon Sıra İstatistiği Testi kullanılarak analiz edilmiştir. İstatistiki analiz sonucuna göre doğa eğitiminin öğrencilerin bitki körlüğü düzeylerinde istatistiki olarak anlamlı etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Doğa Eğitimi, İşitme Engelli Öğrenciler, Bitki Körlüğü

Abstract

Plants are vital to our life. For this reason, people need to show the necessary sensitivity to plants and give the necessary importance. In many scientific studies comparing the interest shown to animals and plants, it has been revealed that people prefer not to give as much importance to plants as to animals. Plants, which are an indispensable part of our lives, are not recognized by students and their importance is not known. In the literature, this condition is called "plant blindness". The attractiveness of plants is insignificant in the eyes of people; This is due to the fact that plants are not seen as a living individual due to their inactivity and attract less attention.

With nature education, students can get to know plants better. It is essential to conduct scientific research in order to reveal the effect of nature education on plant blindness and to produce solutions. In this study, it was aimed to determine the effect of nature education on plant blindness levels of hearing impaired students. For this purpose, nature education was given to 72 hearing-impaired students studying at secondary school level throughout Turkey. The trainings were held in Yazılı Canyon Nature Park, Kovada Lake National Park, Eğirdir Lake, Kasnak Oak Nature Protection Area, and Beyşehir Lake National Park by academic staff who are experts in their fields.

The Plant Blindness Scale, which is used as a pre-test and post-test, was used to determine the plant blindness levels of the students. The scale includes 20 questions to determine the personal characteristics of hearing impaired students and the effect of their personal characteristics on the level of plant blindness. The data obtained from the Plant Blindness Scale were analyzed using the Wilcoxon Rank Statistics Test, which is a non-parametric test. According to the results of the statistical analysis, it was determined that nature education had a statistically significant effect on the plant blindness levels of the students.

Keywords: Nature Education, Hearing-Impaired Students, Plant Blindness

GİRİŞ

Yaşamımız için bitkiler hayati önem arz etmektedir. Bundan dolayı insanların bitkilere gerekli hassasiyeti göstermeleri ve gerekli önemi vermeleri gerekmektedir. Hayvanlar ve bitkilere gösterilen ilginin kıyaslandığı birçok bilimsel çalışmada insanların tercihlerini hayvanlardan yana kullandıkları bitkilere hayvanlara gösterilen önem kadar önemin gösterilmediği ortaya konmuştur. Hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olan bitkiler öğrenciler tarafından da tanınmamakta ve önemi bilinmemektedir. Literatürde bu duruma "Bitki körlüğü" ismi verilmiştir. Bitkilerin çekiciliğinin insanlar nazarında ehemmiyetsiz olması; bitkilerin hareketsiz olmalarından dolayı canlı bir birey olarak görülmemesi ve daha az dikkat çekmesinden kaynaklanmaktadır.

Doğa eğitimleri ile öğrenciler bitkileri daha iyi tanıyabilmektedir. Doğa eğitimlerinin bitki körlüğüne olan etkisini ortaya koyabilmek ve çözüm üretebilmek için bilimsel araştırma yapmak şarttır. Bu bağlamda İnsanlara doğayı öğreten çeşitli eğitimler planlanmıştır gerçekleştirilmiştir (Gülcü vd, 2013; Kuzugüdenli vd., 2015; Kaya ve Kuzugüdenli, 2015; Kuzugüdenli ve Kılıç, 2015; Kaya ve Kuzugüdenli, 2016; Kuzugüdenli ve Kaya, 2016). Bu eğitimlerde katılımcıların ilgisini çeken bitkiler alemi, hayvanlar alemi, gökyüzü gözlemi gibi birçok etkinlikler yer almaktadır (Kuzugüdenli vd., 2017a; Kuzugüdenli vd., 2017b; Ünal vd.,

2018a; Kuzugüdenli vd., 2018a; Kuzugüdenli vd., 2018b; Kuzugüdenli ve Kaya, 2019a; Kaya, 2020b; Kuzugüdenli ve Kaya, 2020a).

Eğitim alanında çalışmalar oluşturulurken toplumun önemli bir kısmını oluşturan engelli bireyleri de dikkate almak gerekmektedir. Çünkü eğitim hakkı her birey için eşit olmak zorundadır (ırk, yaş, cinsiyet, dil, statü farkı olması rağmen). Engelli kişilerin bağımsızlığı hayatın bütün alanlarına katılabilecek seviyeye gelmeleri için eğitimin önemi (Şişman, 2014).

Bu durum kanunlarda da belirtilmiştir (01.07.2005 tarihli 5378 numaralı "Engelliler Hakkında Kanun" 15. maddesinde; engelli bireyler için "Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez" ifadesi yer almaktadır). Yine kanunlarda toplumsal eşitliğin sağlanması için çeşitli çalışmaların yapılması ve her türlü araç-gerecin sağlanmasının önemi belirtilmiştir (Tellioğlu, 2019).

Bu çalışma engelli gruplar içerisinde önemli bir paya sahip olan işitme engellilere verilen doğa eğitimlerinin bitki körlüğü düzeylerine olan etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

MATERYAL VE METOT

Bu çalışma işitme engelli öğrencilere verilen doğa eğitiminin öğrencilerin bitki körlüğü düzeylerine olan etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Türkiye genelindeki 5, 6, 7 ve 8.sınıf düzeyinde eğitim veren okullardan 72 işitme engelli öğrenci seçilmiştir. Öğrenciler kız-erkek oranına dikkat edilerek ve bütün engel düzeylerini temsil edecek şekilde seçilmiştir. Ayrıca öğrencilere refakat etmek üzere 10 refakatçi de öğrencilerle beraber eğitimlere dahil edilmiştir. Öğrenci ve refakatçilerle birlikte toplam 82 kişi doğa eğitimine katılmıştır.

Eğitimler kendi alanlarında deneyimli öğretim elemanları tarafından Isparta'da gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler Isparta yer alan doğal alanlarda (Kovada ve Eğirdir gölleri, Yazılı Kanyon ve Eğirdir-Boyalı sulak alanı gibi) ve Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesinde yer alan Botanik parkı, Entomoloji laboratuvarı, Herbaryum ve Yaban Hayatı müzesinde eğitim almışlardır.

Eğitimlerde; bitki, böcek ve hayvanlarla ilgili etkinlikler yer almıştır (Böcekler alemi, Orman yetiştirme, Yaban hayatı, Bitkiler alemi, Ekoloji vd.).

Doğa eğitiminin bitki körlüğü düzeyine olan etkisini belirlemek amacıyla öntest ve sontest uygulanmıştır.

Öğrencilerin kişisel özellikleri hakkında bilgi edinmek ve doğa eğitiminin bitki körlüğü düzeyi üzerindeki etkisini incelemek amacıyla 20 soruluk Bitki Körlüğü Ölçeği öntest ve sontest olarak kullanılmıştır (Amprazis and Papadopoulou, 2020). Ölçekte bitki körlüğünü belirlemeye yönelik soruların yanı sıra bazı demografik sorularda yer almaktadır (Şekil 1).

1- Cinsiyetiniz: ( ) Kız ( ) Erkek *Amprazis and Papadopoulou (2020)'dan uyarlanmıştır.*
2- Yaşınız: .....
3- Sınıfınız: .....
4- Yaşadığınız yer:
( ) Şehir merkezi ( ) İlçe ( ) Kasaba ( ) Köy
5- Evinizin bahçesi var mı? ( ) Evet ( ) Hayır
6- Evinizin çevresinde bahçe/yeşil alan var mı? ( ) Evet ( ) Hayır
7- Ailenizin bitki yetiştirdiği küçük de olsa bir bahçe var mı? ( ) Evet ( ) Hayır
8- Daha önce tohum ya da fide dikerek bir bitki yetiştirdiniz mi? ( ) Evet ( ) Hayır
9- Köy ortamına ne derece alışıksınız?
( ) Hiç alışkın değilim ( ) Orta düzeyde alışkınım ( ) Çok alışkınım
10- Bitkileri ne kadar seviyorsunuz?
( ) Hiç sevmem ( ) Az Seviyorum ( ) Orta düzeyde seviyorum ( ) Çok Seviyorum
11- Bitkilerle dolu bir ortamda olmaktan ne kadar hoşlanırsınız?
( ) Hiç hoşlanmam ( ) Az hoşlanırım ( ) Orta düzeyde hoşlanırım ( ) Çok hoşlanırım
12- Evinizde bitki yetiştiriyor musunuz? ( ) Evet ( ) Hayır
13- Hayvanları ne kadar seviyorsunuz?
( ) Hiç sevmem ( ) Az Seviyorum ( ) Orta düzeyde seviyorum ( ) Çok Seviyorum
14- Hayvanları izlemekten ne kadar zevk alıyorsunuz?
( ) Hiç hoşlanmam ( ) Az hoşlanırım ( ) Orta düzeyde hoşlanırım ( ) Çok hoşlanırım
15- Evinizde hayvan yetiştiriyor musunuz? ( ) Evet ( ) Hayır
16- Okuldaki öğretmenleriniz ne sıklıkla bitkilerden bahsediyor?
( ) Hiçbir zaman ( ) Bazen ( ) Sıklıkla ( ) Her zaman
17- Okulda bitkiler hakkında ne kadar bilgi öğrendiniz?
( ) Hiçbir şey ( ) Biraz öğrendim ( ) Çok şey öğrendim ( ) Her şeyi öğrendim
18- Sizce Dünya'daki yaşam için bitkiler ne derece önemli?
( ) Hiç önemli değil ( ) Az önemli ( ) Orta düzeyde önemli ( ) Çok önemli
19- Günlük yaşamınızda çevrenizdeki bitkileri ne sıklıkla fark ediyorsunuz?
( ) Hiç fark etmem ( ) Biraz fark ederim ( ) Orta düzeyde ( ) Hep fark ederi
20- Aşağıdaki boşluklara **aklınıza ilk gelen** beş canlı ismi yazar mısınız?
1.....
2.....
3.....
4.....
5.....

Şekil 1. Bitki körlüğü ölçeği

Elde edilen verilerden gruplar arası ortalamalar arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu araştırmada Bitki Körlüğü Ölçeği tek bir gruba uygulanmıştır. İlk olarak öntest ve sontest puanlarının dağılımının normalliği test edilmiştir. Dağılımın normal olmaması ve verilerin ordinal olması nedeniyle verilerin analizinde parametrik olmayan yöntemlerden bağımlı iki ölçüm setine ait elde edilen puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test eden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testinden faydalanılmıştır (Büyüköztürk, 2009).

BULGULAR

Doğa eğitiminin bitki körlüğü düzeyi üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla 40 işitme engelli öğrenciye Bitki Körlüğü Ölçeğindeki sorular eğitimin başında ve sonunda yöneltilmiş elde edilen veriler Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda doğa eğitiminin "Bitki sevgisi, Bitki dolu ortamdan hoşlanma, Hayvan sevgisi, Hayvanları izlemekten hoşlanma ve Bitkilerin önemi" üzerinde istatistiki olarak anlamlı ($p<0,001$) ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Eğitim Konuları	Z	P
Bitki sevgisi	-4,228	0,000
Bitki dolu ortamdan hoşlanma	-4,100	0,000
Hayvan sevgisi	-4,814	0,000
Hayvanları izlemekten hoşlanma	-4,911	0,000
Bitkilerin önemi	-3,637	0,006

Tablo 1. Bitki körlüğü düzeyine ait öntest-sontest puanlarına ilişkin Wilcoxon İsaretli Sıralar Testi Sonuçları

Demografik değişkenlerle bitki körlüğü düzeyi arasındaki ilişkilere yönelik yapılan istatistiki analizlerde istatistiki olarak anlamlı ($p<0,05$) ilişki bulunmamıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma işitme engelli öğrencilere verilen doğa eğitiminin öğrencilerin bitki körlüğü düzeylerine olan etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bitki körlüğü düzeylerini belirlemek amacıyla öntest ve sontest olarak kullanılan Bitki Körlüğü Ölçeğinden faydalanılmıştır. Ölçekte işitme engelli öğrencilerin kişisel özellikleri ve kişisel özelliklerinin bitki körlüğü düzeyi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik 20 soru yer almaktadır. Bitki Körlüğü Ölçeğinden elde edilen veriler non-parametrik bir test olan Wilcoxon Sıra İstatistiği Testi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda doğa eğitiminin "Bitki sevgisi, Bitki dolu ortamdan hoşlanma, Hayvan sevgisi, Hayvanları izlemekten hoşlanma ve Bitkilerin önemi" üzerinde istatistiki olarak anlamlı ($p<0,001$) ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Demografik değişkenlerle bitki körlüğü düzeyi arasındaki ilişkilere yönelik yapılan istatistiki analizlerde istatistiki olarak anlamlı ($p<0,05$) ilişki bulunmamıştır. Öğrencilerin bitkilere karşı tutumunun gelir seviyesi ve cinsiyet ile olan ilişkilerinin araştırıldığı bir çalışmada da bitkilere yönelik tutumun demografik değişkenlerden etkilenmediği tespit edilmiştir (Kaplan ve Topsakal, 2013).

Demografik özellikler ile bitki ilgileri arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka çalışmada da bazı demografik değişkenlerin bitkilere yönelik tutum üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisi olmadığı belirtilmiştir (Fancovicova ve Prokop, 2010).

Sonuçlardan elde edilen bilgilere göre doğa eğitimlerinin yaygınlaştırılmasının, doğada yaparak ve yaşayarak öğrenme metodu ile etkinliklerin planlanmasının öğrencilerin bitki körlüğü düzeyine olumlu etki yapacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. (2009). Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı. (7. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Amprazis, A., & Papadopoulou, P. (2020). *Plant blindness: a faddish research interest or a substantive impediment to achieve sustainable development goals?.* Environmental Education Research, 26(8), 1065-1087.

Fancovicova, J. & Prokop, P. (2010). *Development and initial psychometric assessment of the Plant Attitude Questionnaire.* Journal of Science Education and Technology, 19(5): 415–21.

Gülcü, S., Kuzugüdenli, E., Şentürk, Ö., & Kılıç, A. F. (2013). "*Natural Areas Effect on Mentally Disabled Students*", 16th European Forum on Urban Forestry Conference Milano, Italy.

Kaplan, K., & Topsakal, U. U. (2013). *Primary school students' attitudes toward plants*. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 89, 598-606.

Kaya, C., & Kuzugüdenli, E. (2015). "*Doğada Yapılan Etkinliklerin İşitme Engelli Öğrenciler Üzerindeki Etkileri"*, 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Niğde.

Kaya, C., & Kuzugüdenli, E. (2016). "*Nature Themed Teaching Methods for Deaf Students",* 5th Cyprus International Conferance On Educational Research.

Kaya, C. (2020b). *The Relationship Between The Productivity Of Red Pine and Some Site Factors: The Example of Dinar. Editör Tülay Gürsoy*. Innovative Theories in Science and Environment. İKSAD Publishing. Ankara. ss: 89-104

Kuzugüdenli, E., Kılıç, A. F., & Kaya, C. (2015). "*Doğa Eğitiminin Bedensel Engelli Bireylerin Sosyal Gelişimine Etkisi"*, 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Niğde.

Kuzugüdenli, E., & Kılıç, A. F. (2015). "*Doğa Eğitiminin Ortopedik Engelli Bireyler Üzerindeki Etkisi"*. 24. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Niğde.

Kuzugüdenli, E., & Kaya, C. (2016). "*Problems and Solutions for Disabled Persons in Nature Education"*. 5th Cyprus International Conferance on Educational Research.

Kuzugüdenli, E., Göktaş, H., Kaya, C., & Kılıç, A. F. (2017a). "*Nature Education Teaching Techniques for Hearing Impaired People"*, International Journal of Research - Granthaalayah, 5(12), 298–301.

Kuzugüdenli, E., Muca, B., Kılıç, A. F., & Kaya, C. (2017b). Increasing the Personal-Social Development of the Disabled People with the Nature Themed Education Technique. ECOLOGY 2017 International Symposium, Kayseri

Kuzugüdenli, E., & Kaya, C. (2019a). "*Bedensel Engelli Öğrencilerin Doğa Eğitimi ile Kişisel-Sosyal Gelişimlerinin Analizi*", 30 Ağustos Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu.

Kuzugüdenli, E., & Kaya, C. (2020a). "*Some Suggestions For Activities In Nature For Dısabled Individuals*", Cukurova 5th International Scientific Researches Conference.

Şişman, Y. (2014). *Engellilerler Açısından Eşitlik, Ayrımcılık ve Eğitim Hakkı.* Sosyal Politika Çalışma Dergisi, Ocak-Haziran (32): 57-85

Tellioğlu, S. (2019)"*Türkiye'de Engellilere Yönelik Sosyal Hizmetlerin ve Politikaların Tarihçesi*", Akademik Sosyal Bilimler Dergisi, C. 88, S. 88, :818-832.

Ünal, Y., Kaya, C., Kuzugüdenli, E., & Göktaş, H. (2018a). "*2007-2017 Yillari Arasında Isparta Yöresi Korunan Doğal Alanlarında Yürütülen Tübitak Destekli 4004 - Doğa Eğitimi ve*

Bilim Okulları Projelerinin Özellikleri", UMTEB - 2. International Congress on Vocational and Technical Sciences, Batum.

Ünal, Y., Bayram, E., & Kaya, C. (2018b). "*A Research On Extınct Wild Mammal Anımal Species Affecting History and Culture Of Anatolia*", 3. Uluslararası Mardin Kültür ve Medeniyet Kongresi, Mardin.

EDUCATİONAL INTERNATİONALİSM BETWEEN TWO IDEOLOGİES

Ananda Majumdar
(0000-0003-3045-0056) - O.R.C.I.D. | Connecting Research and Researchers
Ananda Majumdar | University of Alberta - Academia.edu
The University of Alberta (Bachelor of Education after Degree Elementary, Faculty of Education,
Community Service-Learning Certificate and Certificate in International Learning, C.I.L.) *
Harvard Graduate School of Education (Professional Education as a Child Development Educator, Certificate in Early Education Leadership (CEEL-Series 2), online) *
Intern, Digital Museum and Diaspora, Migration, G.R.F.D.T., New Delhi, India (April 2021-Present, Online) *
Workshop in Babeș-Bolyai University (U.B.B.), Faculty of Letters, Romania, Early Crisis of Christianity, 2022*
Zhejiang University Global Summer Program, Inclusive Development, School of Public Affairs, August 1-15, 2022, Online*
Book Pecker Fellow, Peace X, India (April 1, 2021- September 1, 2021, Online) best fellow in the social science department and computer literacy
Certificate in Migration Studies, G.R.F.D.T., New Delhi, India (September 2020-March 2021, Online)
Grant MacEwan University (Diploma in H.R. Management)
Jadavpur University (Master of Arts in International Relations)
Sikkim Manipal University (Master of Business Administration in H.R. and Marketing Management)
M.B.B. College, Tripura University (Bachelor of Arts in Political Science)
Antarctic Institute of Canada (Researcher and Writer), Servicing Community Internship Program (SCiP) Funded by the Government of Alberta
Member of Student Panel, Cambridge University Press,
Member of the Association of Political Theory (ATP) University of Massachusetts
Student Member of E.S.A. (European Studies Association), Columbia University, U.S.
General Coordinator, Let's Talk Science, University of Alberta
Early Childhood Educator, Brander Garden After School Parents Association
People & Cultural Analyst, Riipen Internship

Abstracts

During the period 1945-to 1990, various educational tools were employed by the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics to maintain their ideology of communism vs Capitalism among the political regimes of foreign countries. Both superpowers produced and reproduced their ideas in the name of international education, such as the knowledge of the political institution and cultural values for their loyalty to socialist and capitalist blocks and to ensure the strength of their capital and social ideology in the regimes. Both the superpowers selected foreign nationals to participate and attend the Soviet and American educational institutes to learn and practice the dominant ideology in the American and Russian systems under government-sponsored international education programs to

strengthen interrelationships and initiatives. The Soviet international education program selected individuals by classifying foreign social groups, the criteria of selected participants and the outcomes. In contrast, American international education individuals are chosen through their current professional status instead of their social origin. The Soviet goal was to educate people on global social transformation, and the American dream was to educate social reproduction. Estimated 600,000 foreign participants were selected and educated during the cold war, according to the U.S. Department of State.

In comparison, an estimated 500,000 foreign participants were selected by the Ministry of Education of the Russian Federation. The dominant participants were from Western Europe in U.S. international education and assured the loyalty of the American model of teaching and values in their countries. Educator Matthew P. Gaffney said writing in Curriculum Panning for the Postwar Education that; post-war will not motivate a democratic adherence in the society. The objective is to express the education influenced by two superpowers. The outcome is to realize the educational situation. The feature question is, did academic morals work due to ideological conflict?

Keywords: Cold War, Social Ideology Vs. Capitalism, U.S.S.R. vs. The United States, Political Ideology, Educational and Cultural Exchanges, Proxy War, Government Sponsored Education, Educational Dominance, Elite, Worker Class, United States Informational Agency (USIA), Communities, Educational Institutes, Bureaucrats, Western Europe, Eastern Europe, Continental Asia and Africa, U.S. State of Department of Education, Ministry of Education Russian Federation, Soviet Archive, Popular Culture, Social and Cultural Reproduction, Hegemony, Indoctrination, International Education, Government Sponsored Education, Societal Changes, Educational Reparation, Ideological Magnetism, War and Game, Policy Exchanges, Global Citizenship, Regime, International Power House, International Relations, Politics and Demographics, Americanism.

Introduction

Cold War was ideological warfare between the United States and the Soviet Union. I was based on many topics. International educational programme sponsored by each government was an expansion of their ideologies worldwide. [i]Both powers were determined to gain world hegemony. [ii]The United States blamed the Soviet Union for establishing Socialist indoctrination rather than an international promotional education that would be effective in international relations (Hagen, 2016). The way and image of Americanism were broadcasted on radio and television and in textbooks for its attraction worldwide. It was a policy of U.S. expansion of ideologies like freedom, rights, money, and initialism, which relates to the motto of hyper-individualism. [iii]According to Professor Andrew Hartman, the education during the cold war was right-wing versus left-wing. U.S. Education was right-wing, while Soviet education was left-wing. [iv]The environment of schools during the 50s was a battleground of ideological conflicts. When the Soviet Union launched 'Sputnik' (Hartman, 2008), Americans discussed a similar U.S. launch in schools and educational institutions. It was an ideological prestige to launch similarly by the United States' reply to the Soviet Union. [v]After the end of World War 2nd (Gregg, 2016), Americans realized that for solid protection against the Soviet nuclear arsenals, they needed to change their educational atmosphere where science and technology, space and cultural revolution would be the significant Curriculum to defeat the

Union of Soviet Socialist Republic. [vi]The U.S. government expanded and invested in curriculum development, math and science programs and created an incentive and fruitful physical fitness program to gain superiority over the Soviets.

Literature Review

Cold War education was a race for expanding socialist versus capitalist ideologies by the Soviet Union and the United States, who were always antagonists. The era was tense due to nuclear warfare between the United States and the Soviet Union. It was ultimately not a good atmosphere for the global communities and a peaceful world. The world was divided into two phases: the Eastern bloc, which was influenced by Soviet socialist educational policies and Soviet hegemony, and the Western bloc, which was influenced by the U.S. ideologies of Capitalism and its liberal, democratic style of education. In this contest, the United Stated had advantages over Eastern European counties through its government-sponsored liberal educational policies. It was a lesson for freedom, rights, liberty, and democracy. It was good but bad for creating competition and hatred between the Soviet Union and the United States. The Soviet Union has collapsed, but hatred continues between Russian Federation and the United States.

Methodology

The paper has been assumed through subordinate sources of data. Subordinate sources of data include academic articles, websites etc. The description of sources has taken the method of writing the essay, reading, gathering in-depth insights on topics, exploring ideas, summarizing, interpreting, and mainly expressed in words (documentary analysis through qualitative approach). The article has analyzed ideological warfare between the United States and the Soviet Union during the Cold War, specifically on education. It has emphasized U.S. government-sponsored educational glimpses, which were more dominant in the global scenario than the Soviet socialist, based educational policies. It has also focused on U.S. dominance over foreign graduates in their countries, which also helped control the Soviet Union in the global scenario. This is how Soviet Policies could not win over Capitalism led by the United States.

Result and Discussion:

Soviet Education: [vii]Educational approach of the Soviet Union involved three core elements. They were the classification of foreign social groups, the criteria for selecting the participants, and the outcome of the educational program (Tsvetkova, 2008). [viii]Soviet leaders considered foreign society a classified section of the community, such as the upper, middle, and lower classes. This classification was important for selecting international students based on their social and other backgrounds in the 1950s Soviet Union. Soviet leaders choose that societal background behind their visit to the Soviet Union as education students. Students were their country representatives and an ambassador for educational areas. Therefore, their social background and family origin were important according to Soviet educational policy. Russian embassies chose students from developing countries (third world) and socialist blocs according to special quotas in undergraduate studies in the Soviet Union. As a communist policy, poor and lower-class students were prioritized. Therefore, an estimated 70-80 percent of students

were from lower backgrounds, 15 percent of students were from middle-class backgrounds, and an estimated 5 percent of students were from upper-class social backgrounds (Tsvetkova, 2008). Family background was thus precisely highlighted than educational aspiration. [ix]From the 1960s to the '80s, the main aim was to educate children of labour classes (Tsvetkova, 2008) through the Soviet model. Children of technicians in the lower social class had become members of the socio-professional group of technocrats. The ideological background was another feature of the section process in the Soviet educational model. It was believed that children of the labour classes would fight for communism and antagonize imperialism. According to the Ministry of Education of the Soviet Union in 1986, [x]"As in the previous period, the representatives of the working population, the working class and peasants, as well as the active participants of anti-imperialistic struggle, were given the priorities for the admission" (Tsvetkova, 2008). [xi]The purpose of recruiting international students to the Soviet Union was to gain the power, fame and expansion of its socialist ideals. It was a promotion of their status against the Western bloc or the Western liberal education. [xii]Soviet education was also a political element throughout its fully-funded graduate program for those foreign candidates. They had opportunities to become the head of the state in their native countries. For example, a Soviet diplomat wrote in Ugandan pro-Soviet educational influence that [xiii]"for the sake of pro-Soviet orientation of Uganda we must pay for the education of selected Ugandan students who will govern this country" (Tsvetkova, 2008). It was, therefore, an educational model of the Soviet Union for the promotion of Socialism and Marxist ideologies among lower social groups and those developing countries. With Soviet financial assistance, educational institutes were built in developing countries and communist bloc countries. This is how the Soviet Union built an estimated [xiv]450 centers around the world to expand Soviet ideologies among the students of labour classes. One of the topics of the study was [xv]understanding society. the focus was on literate and educated children of the poorest and illiterate families worldwide (Tsvetkova, 2008). The future technocratic leaders were taught in Soviet professional organizations or [xvi]67 higher educational institutes worldwide. Soviet leaders thought that the diploma of engineering by foreign students Soviet style would modernize the current workforce in science and technology where the world was also becoming technocratic. Not only that Soviet leader's ambition was to control Eastern European countries by educating students of those countries. During the cold war, one of the primary Soviet concerns was to keep control continuously over the socialist bloc through the Soviet educational policies. [xvii]Committee for State Security (K.G.B.) selected a group of young students for Soviet education through a socialist educational orientation. It was a review by K.G.B. to understand the mind of young students on Soviet ideologies and the promotion of socialism (Tsvetkova, 2008) in their countries. Students received scholarships for short-term studies in Soviet party schools, and their funds continued. In the 1960s Higher Education Committee (Tsvetkova, 2008) and the Central Committee of the Communist Party inaugurated a long-term plan for educating international students as a technocrat. It was a plan to influence other societies about Marxism and Leninism students. Under the plan, it had been said that[xviii] "Our goal is to select and educate foreign people from lower classes, mainly from families of technicians. This policy will establish a new loyal generation of technocrats who will gain political power in almost all countries throughout the world by 2010." But the collapse of the

Soviet Union in the 1990s vanished all its educational efforts. The Soviet Union finally closed such ideological education.

American Education

The United States of America similarly had built another education system called [xix]the 'American capitalist bloc' (Tsvetkova, 2008) against the socialist educational system led by the Soviet Union during the cold war. In this scenario, foreign professional students would select based on their professional portfolio instead of social and family background. Potential educational candidates would categorize by their phases; leaders, teachers, and students[xx] (U.S. Department of State 1948-72). Leaders included foreign politicians, businesspeople, and journalists. The teachers' category includes teachers, researchers, and administrative staff in educational organizations (Tsvetkova, 2008). The student category consists of the members who would become members of the country's ruling elite (Tsvetkova, 2008). [xxi]American educational system would work both in socialist and non-socialist countries; after recognizing Soviet Minister of Foreign Relations, Viacheslav Molotov, the American program would work in Eastern European countries in exchange for students from there to the United States of America in the mid-50s. From Eastern Europe, the American educational and cultural exchange program had been expanded through the assistance of philanthropic foundations[xxii] to encourage the elites of the foreign countries. During the 'Regan Administration,'[xxiii] the expansion of U.S.-based cultural and academic-based programs had been increased globally for the promotion of Capitalism and to invite those bright young minds who would like Western culture led by U.S. liberal policies.

U.S. Information Agency (USIA) has centers in estimated 138 countries globally for the information on American education. During the cold war, under this educational category, the U.S. government had selected 55-90 percent of foreign nationals for participation in the program organized and administered by the Department of State. The leader category was decreased while the student's class was increased. [xxiv]During World War 2nd until the 1960's political leaders like members of parliament, state bureaucrats, city mayors, and ministers were individuals who took part in the American educational and cultural exchanges program from Germany, Italy, Great Britain and other European countries. From the 1960s U.S. Informational Agency (USIA) started to recruit students from Western European countries. [xxv]Selected students from the world were exposed to U.S. liberal policies. They were taught liberal democracy and capitalist ideology through various instructional curricula and extracurricular activities organized by government and private institutions, universities, libraries, etc. After their training, those students would implement the American style of methodologies in their own countries for the expansion of democracy and Capitalism. Organized by the Department of States of the United States, foreign politicians were selected to participate studied and learning about U.S. Congress. [xxvi]When National Security Council concluded in 1956 that a popular uprising with the assistance of radio propaganda and the Soviet domination was finished in the Eastern European region, it recommended that U.S. President Eisenhower for the development of the long-term educational exchanges in the Eastern European region for the influence of U.S. political climate over the area throughout inviting students to U.S. universities (Tsvetkova, 2008). [xxvii]This is how the American educational program exists in Eastern Europe and among the pro-Soviet leaders for a promotional encouragement of

Capitalism and democracy and slowly encouraged them to avoid Soviet hegemony and the nationalism defined by Moscow. [xxviii]During the presidency of Jimmy Carter U.S. strategy of containment had been inflamed by radio, books, and education. [xxix]During the presidency of Ronald Reagan, the main motto of U.S. education was to influence global youth over the values of freedom and democracy in American universities (Institute of International Education 1981-89). Regan's order to the U.S. educational authorities was to focus on global youth and break down the control of children by the communists (Implementing the Geneva Exchange Initiative, 1986). [xxx]To implement the U.S. strategy, they selected students, civil rights activists, and leaders of liberal movements who were eager to build a civil society in their countries and the region. [xxxi]Under the Open Door, many students from Eastern Europe came to the United States during the 1980s. (Institute of International Education 1981-89; Council of Educational Statistics 1997).

Results of both Soviet and American programs: [xxxii]During the Cold War period United States had an estimated 600,000 government-sponsored educational programs (U.S. Department of States, 2000) and over 500,000 programs sponsored by the Soviet Union (Ministry of Education, Russian Federation, 1999, 141). [xxxiii]Students from Western Europe were loyal to the United States educational program and trusted American values and originality. [xxxiv]An estimated 17 to 45 percent of members of the European parliament who had been selected for the U.S. cultural and educational exchange program were from West Germany, Great Britain, France, Ireland, and Belgium during the cold war. [xxxv]The USIA selected an estimated 5000 government officials of West Germany for the American educational program. An estimated 81 percent of British parliament members were chosen for the American educational program from 1964-to 70 for short-term education and observation of the U.S. Congress. [xxxvi]A report said that at the end of the 20th century (U.S. Department of State, 2000), 200 current and former chiefs and 600 cabinet-level ministers were selected from the world for the U.S. government-sponsored educational program during the Cold War. [xxxvii]Estimated 26 officials of the Mexican National Action Party, a fifth of the Israeli Knesset, 25 Japanese Diet members, 80 percent members of the Saudi Arabian Government, and 75 percent of the Kenyan Parliament were the participants of the U.S. sponsored educational program in the United States. [xxxviii]U.S. Department of State report also said that Presidents, Ministers, Ambassadors, Editors, and Leaders from China, Afghanistan, Ecuador, Nigeria, and Mexico were educated in American government programs during the Cold War. On the other side, there is no such record by the Soviet Union about foreign citizens who participated in the Soviet international education program. However, there are reports from the Soviet archive that foreign leaders from Africa, Asia and Latin America chose U.S.-based educational programs instead of Soviet-based education. [xxxix]From the Soviet documentation, it had also been said that U.S.-based education among elites of Iran, Iraq, and Middle Eastern countries did not recognize Soviet diplomats because of their American education. They were all established diplomats of their lands, and they disagreed with Soviet policies in the global order against Capitalism. On the other side, students from worker classes could not reach a higher position in their countries because of social hierarchies and classification. [xl]It had been said that only 5 percent of foreign graduates from Soviet educational institutions achieved powerful and honourable positions in their countries, which was extensively less than the U.S.-based foreign

graduates in their countries. Under conditions, former Soviet foreign graduates became members of the political parties of their lands. Countries like Congo and Yemen were influenced by Soviet policies that were so poor in every criterion in the global scenario. Therefore, those countries had no power.

Conclusion

The feature question is, did educational morals work due to ideological conflict? Academic morals have worked throughout the U.S. government-sponsored educational programs in the world. The U.S. program has always included various educational activities, such as extracurricular through which the value of liberalism and Capitalism were introduced to the international students. It was an [xli]American liberal ideology through which global can be running and was realized by the international students selected by the U.S. government-sponsored program. The education program was not an aggressive classroom lecture but an observation of American liberalism and its functioning on the grassroots level. [xlii]The USIA had taken the initiative to expand the American lifestyle in the world, and it has contributed to German society for the familiarization with the U.S. lifestyle. [xliii]The alumni from Germany had established new classes and departments in social sciences, which influenced American liberalism and ideologies. [xliv]On the other side, because of many social ideologies, many countries like Cambodia, Algeria, Ceylon, Zambia, Morocco, Albania, East Germany, Hungary, Poland, and Vietnam had complained to the Soviets that if it continued, then they would discontinue Soviet doctrine of educational policies and their ideologies. Students from Vietnam, Poland, Albania, Hungary, and East Germany were the most active students showing anti-Soviet activities in Moscow and Leningrad.

In 1956 estimated 165 students had been expelled from Russian universities, which was an estimated 10 percent of international students (Tsvetkova, 2008). At the end of the 1970s, the global education program successfully promoted ideological loyalty among graduate students. Most graduates from the United States were becoming members of the dominant group of their countries. [xlv] The Soviet Union did not change its selection among lower social groups. Still, it modified its conception of the selection process that promoted the reproduction of pro-Russian elites in foreign societies. Therefore, it was an ideological war between the Soviet Union and the United States, and education was one of the features of this rivalry. Soviet Russia targeted young individuals from lower social groups from other countries, while the United States recruited an older elite generation from other countries for U.S. education. [xlvi]Social reproduction and revolution were in China and Cuba because of international pressure. Soviet educational policy on socialism was one of the factors in the social process of those countries. On the other side, U.S. educational program recruited elites from around the world for a realization of social structural changes in their countries throughout the understanding of American ideologies. When two different methods were examined, it was observed that the American approach to Capitalism and liberal democracy was more effective than the Soviet socialist education.

References:

Gregg, S. (2016). Crisis in Education -- The Effect of the Cold War on the American Education System. Young Historians Conference. *http://archives.pdx.edu/ds/psu/17283*

Hagen, J., & M.A. (2016, February 4). American Way of Life and Education during the Cold War. Pithy History. *https://pithyhistory.com/2016/02/04/american-way-of-life-and-education-during-the-cold-war/*

Hartman, A. (2008, February 9). Education and the Cold War: The Battle for the American School | Society for U.S. Intellectual History. *https://s-usih.org/2008/02/education-and-cold-war-battle-for/*

Tsvetkova, N. (2008). International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Comparative Education Review, 52(2), 199–217. *https://doi.org/10.1086/528762*

YIKICI LİDERLİK ALGISININ İŞ-AİLE YAŞAM ÇATIŞMASI VE İŞTEN AYRILMA NİYETİ ÜZERİNE ETKİSİ

THE INFLUENCE OF DESTRUCTİVE LEADERSHİP PERCEPTİON ON WORK-FAMİLY LİFE CONFLİCT AND TURNOVER INTENTİON

Ersin PULATLI
Kayseri Üniversitesi, İşletme, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
ORCID NO: 0000-0003-1878-2998
Doç.Dr. Özgür DEMİRTAŞ
Kayseri Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi
ORCID NO: 0000-0002-2495-2124

Özet

Sosyal bir varlık olan insanoğlu yeryüzündeki yaşamının başlangıcından bu yana topluluklar halinde yaşamış ve bunun gereği olarak birlik ve düzenin sağlanabilmesi için her daim bir lider etrafında toplanıp yönetilme ihtiyacı duymuştur. Topluluklar, bu liderleri genellikle toplum içinde öne çıkan, güçlü ve baskın bir kişiliğe sahip insanlar arasından seçmiş veya bu tür insanların yönetimi altına girmiştir. Lider, kişi veya grupları belirli bir amaç etrafında toplayıp bu amaca ulaşmak için motive eden, yönlendiren kişi olarak görülmektedir. Hedefe ulaşma adına yapılan bu çalışmalar esnasında lider kişinin olumlu davranışlarının yanı sıra olumsuz davranışları da olabilmektedir. Bu olumsuz davranışlar yönetilenler üzerinde psikolojik ve hatta fizyolojik zararlara sebep olarak felakete sürükleyebilmektedir. Son yıllarda çalışanların olumsuz davranışlar sergilemelerinde uzmanların dikkatleri, hem bireysel (kişilik, kişisel eğilimler vb.) hem de durumsal belirleyiciler (örgütsel koşullar liderlik tarzı vb.) üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu durum, liderlik davranışları üzerinde geniş çaplı söylem değişikliğine ve örgütler ve çalışanlar için olumsuz etkiler doğurabilen yıkıcı liderlik davranışları üzerinde daha çok durulmasına neden olmuştur. Bu gelişme üzerine yıkıcı liderlik kavramı, üzerinde çokça konuşulup tartışılan bir fenomen haline gelmiştir. Günümüz dünyasında lider ve liderlik kavramının olumlu yönlerinin yanı sıra bu tür olumsuz yönlerinin de iş görenler ve örgüt üzerindeki etkileri üzerine kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmamızda yıkıcı liderlik algısının iş-aile yaşam çatışması ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisine yönelik bir literatür araştırması yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda incelenen çalışmaların hepsinde yıkıcı liderlik ile işten ayrılma niyeti ve iş-aile yaşam çatışması arasında pozitif ilişkilerin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yıkıcı Liderlik, İş-Aile Yaşam Çatışması, İşten Ayrılma Niyeti

Abstract

As a social being, human have lived in communities since the beginning of their life on earth. In order to ensure unity and management, there has always been a need to gather around a leader. Communities have often chosen these leaders among people who have a strong, and dominant personality traits in the community. When we examine the definition of the leadership concept, it was defined as a person who gathers people or groups around a certain purpose via directing and coordinating them. During these efforts to reach the goals, leaders

may have positive behaviors as well as negative behaviors. These negative behaviors can lead to disaster by causing physiological damages. In recent years, the attention of experts has focused on both individual (personality, personal tendencies, etc.) and situational determinants (organizational conditions, leadership style, etc.) in the negative behaviors of employees. This situation has led to a wide discourse change on leadership behaviors and more emphasis on destructive leadership behaviors that can have negative effects for organizations and employees. Upon this development, the concept of destructive leadership has become a phenomenon that has been discussed and discussed a lot. In today's world, besides some positive aspects of the concept of leadership, comprehensive studies are carried out on the negative aspects of leaders on employees, or organizations. In this study, a literature review was done for the effects of destructive leadership perception on work-family life conflict and turnover intention. As a result of the research, it was seen that there was a positive relationship between destructive leadership and turnover intention, and work-family life conflict.

Keywords: Destructive Leadership, Work-Family Life Conflict, Turnover Intention

GİRİŞ

Yönetim, insanlık tarihi ile birlikte var olan bir olgudur. Eski çağlardan bu yana insanlar, amaçlarını gerçekleştirebilmek adına örgütlü hareket etmişler ve amaçlarına etkin bir yönetim sayesinde ulaşabilmişlerdir. Etkin bir yönetim ise etkin bir liderlik sayesinde gerçekleştirilebilir. Yönetim alanında günümüz dünyasında yaşanan gelişmeler ve örgütlerin ürettikleri mal veya hizmetlerde insan gücünden ziyade teknoloji unsurunun payının daha da artması, liderlik unsurunun önemini azaltmamıştır. Aksine, yönetim ve örgütsel anlamdaki gelişmelere uygun olarak yeni liderlik türleri (örneğin internet ortamındaki etkinliği sağlamak adına kullanılan e-liderlik kavramı) ortaya çıkmıştır. Liderlik, bir örgütsel yapıyı başarıya götüren en önemli unsurlardan birisi olduğu gibi, bir örgütsel yapının başarısızlığında da en önemli unsurlardan bir tanesi olabilir. Olumlu anlamda yapılan liderlik örgütün yararına olduğu gibi, olumsuz anlamda yapılan liderlik örgütün zararınadır.

Örgütlerde olumsuz anlamda liderlik türlerini ifade etmek için değişik kavramlar kullanılmaktadır. Despotik liderlik, caydırıcı liderlik ve yıkıcı liderlik bu kavramlardan bazılarıdır. Bu çalışmada yıkıcı liderlik kavramı üzerinde durulacaktır. Çalışmanın amacı, yıkıcı liderlik ile işten ayrılma niyeti ile iş-aile yaşam çatışması arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yıkıcı liderlik kavramı, "yönetici pozisyonunda bulunan bir liderin, örgütün meşru menfaatlerini, amaçlarını, faaliyetlerini kaynaklarını ve etkinliğini dikkate almadan zayıflatan ya da astlarının motivasyonlarını, esenliğini iş doyumlarını sabote eden davranışları sistemli ve tekrarlı bir şekilde sergilemesi" olarak tanımlanabilir (Einarsen vd., 2007; akt. Çelebi, 2019: 19).

Yıkıcı liderlik hakkında yapılan tanımlara bakarak Einarsen ve arkadaşları yıkıcı liderlik konusunda kavramsal bir model geliştirmişlerdir. Bu modele göre, yıkıcı liderlik davranışının astlara yönelik ve kuruma yönelik iki boyutu bulunmaktadır. Yıkıcı liderlik özellikleri gösteren bir lider, astlarına karşı yıkıcı davranışlarda bulunabiliyorken, hâlâ mensubu olduğu işletmenin hedefleri doğrultusunda faaliyetlerde bulunuyor olabilir veya tam tersi olarak, mensubu olduğu

işletmenin çıkarlarını baltalayan bir lider, astlarına karşı destekleyici faaliyetlerde bulunabilir (Dincer, 2020: 41). Einarsen ve arkadaşları tarafından geliştirilen bu model aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

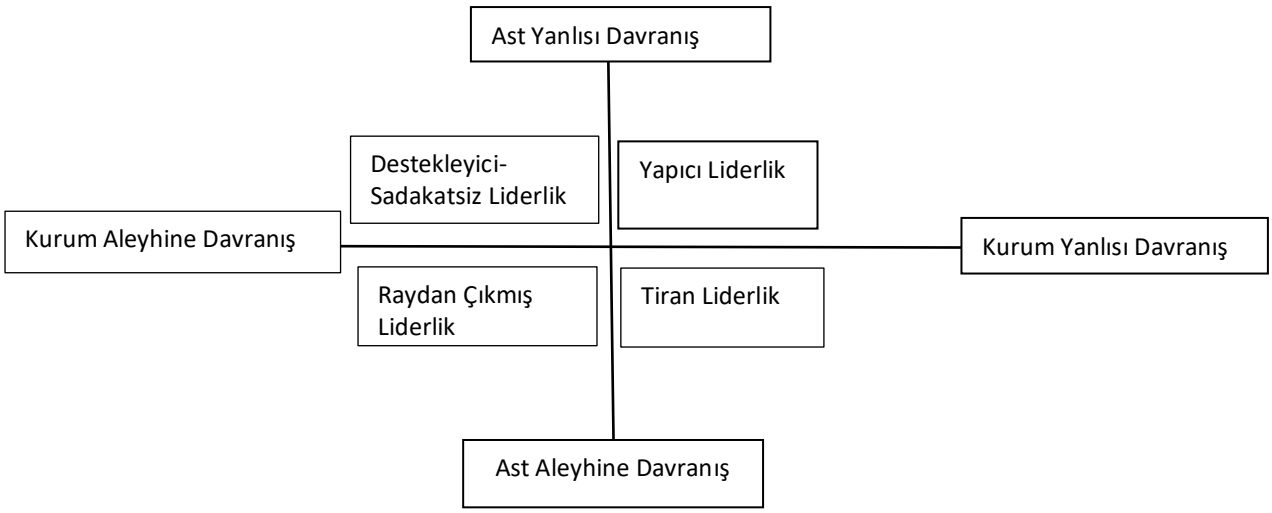

Şekil 1: Yıkıcı ve Yapıcı Liderlik Davranış Modelleri.
Kaynak: Dincer, 2020: 41.

Yukarıda Şekil 1'de ifade edilen kavramların kısaca açıklanması yararlı olacaktır (Dincer, 2020: 42):

- Tiran (Zorba) Liderlik: Mensubu olduğu işletmenin hedeflerini gözetmekle birlikte, astlarının motivasyonunu, iş tatminini ve esenliğini baltalayan lider tipidir.

- Raydan Çıkmış Liderlik: Astlarına karşı kabadayılanma ve küçümseme gibi davranışlar göstermekle birlikte, mensubu olduğu işletmeye karşı da işe gelmeme ve işletmeyi zarara uğratma gibi davranışlarda bulunur.

- Destekleyici-Sadakatsiz Liderlik: Bu liderler, mensubu oldukları işletmenin çıkarlarını baltalarken, astlarının çıkarlarını gözeten liderlerdir.

- Yapıcı Liderlik: Hem astlarına karşı hem de mensubu oldukları işletmeye karşı olumlu davranışlar sergileyen liderlerdir.

Tüm bu hususlar dikkate alındığında yıkıcı liderlik konusunda Sezici'nin yaptığı şu tanıma yer vermek yararlı olacaktır: *"liderin, örgütün yerleşik normlarına karşı gelerek veya biçimselliğini dikkate almaksızın örgütün varlık, etkinlik ve ilişkilerini zayıflatma gücüne sahip olan ve/veya izleyicilerinin çalışma yaşamı kalitesinin zarar görmesiyle sonuçlanabilecek davranışları kişisel maddi menfaat ve/veya manevi doyum elde etme güdüsüyle tekrarlı ve sistematik bir şekilde sergilemesi"* dir (Sezici, 2016: 108).

İş-aile ve yaşam çatışmasının anlaşılabilmesi için öncelikle rol çatışması kavramı üzerinde durulmalıdır. Rol çatışması, bireyin sahip olduğu statülere bağlı olarak, toplumun bireyden beklediği iki veya daha fazla şey karşısında bireyin gösterdiği çelişkili davranışlar şeklinde tanımlanabilir (Şentürk, vd., 2016: 559). Bireylerin üstlendikleri en önemli roller arasında iş ve aile yaşamına ilişkin roller gelmektedir. İş ve aile yaşamına ilişkin roller ve bu roller gereği bireyin üstlendiği sorumluluklar, bireyin neredeyse tüm yaşamını etkilemektedir. Bireyin yaşamında iş ve aile en önemli iki alan olmakla birlikte, bu iki alanın rol beklentileri her zaman birbirleri ile uyumlu olmamakta ve çatışma durumları meydana gelebilmektedir. İş

aile yaşam çatışması olarak adlandırılan kavram da, iş veya ailedeki rolün, diğer rollerin etkisi sebebiyle daha zor hale geldiği bir roller arası çatışma durumunu ifade etmektedir (Tekingündüz, vd., 2015: 29).

İşten ayrılma niyeti, bireyin mensubu olduğu işletmeden kopma niyetinin göreceli gücünü ifade etmektedir (Bal, 2020: 32). İşten ayrılmaya niyetinin arkasında birçok faktör yatmaktadır. Bu faktörler genel olarak şu şekilde özetlenebilir (Dincer, 2020: 57-58)

- Bireysel Faktörler: Bu faktörler bireyin kişilik özelliklerinden kaynaklanır. Örneğin, dürüstlük, dışa dönüklük, uyumluluk, yeni tecrübelere açıklık gibi bireysel faktörler, bireyin işinde tutunabilme veya işinden ayrılabilme niyeti üzerinde etkilidir.

- Örgütsel Faktörler: Örgütün sahip olduğu bir takım dezavantajlar, bireylerin işten ayrılma davranışları üzerinde etkili olabilir. Örneğin, örgütün kariyer imkânlarının kısıtlı olması, iş saatleri, ücret politikaları, bireyleri işten ayrılmaya sevk edebilir.

- Çevresel Faktörler: Bireyin kendinden veya mensubu olduğu işletmeden kaynaklanmasa dahi işinden ayrılma niyeti üzerinde etkili olan faktörler çevresel faktörler olarak adlandırılmaktadır. Örneğin ülkedeki ekonomik koşullar, işe ulaşım olanakları veya alternatif iş fırsatları bu faktörler arasında sayılabilir.

Dincer (2020) tarafından yapılan çalışmada, yıkıcı liderliğin iş stresi ve işten ayrılma davranışı üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda, görevlerinden istifa eden Jandarma personelinden oluşan 309 katılımcı üzerinde bir anket uygulanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda ulaşılan bulgular, yıkıcı liderliğin iş stresi ve işten ayrılma davranışı üzerinde etkili bir faktör olduğunu göstermiştir. Ayrıca iş stresinin de işten ayrılma davranışı üzerinde etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışma bulgularına göre özetlemek gerekirse, yıkıcı liderlik davranışına maruz kalan personelin işten ayrılma davranışlarında da bir artış görülmektedir.

Kıyıkcı (2016) tarafından yapılan çalışma, dolaylı yoldan yıkıcı liderlik ve işten ayrılma davranışı üzerindeki ilişkiyi incelemektedir. Kıyıkcı yaptığı çalışmada, bankacılık sektöründe çalışanlarındaki yıkıcı liderlik algısı ve tükenmişlik ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Yapılan inceleme sonucunda yıkıcı liderlik algısının, tükenmişliğin alt boyutları olan duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarım hissinde azalma üzerinde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmada, banka çalışanlarının tükenmişlik düzeyleri ile işten ayrılma niyetleri arasında pozitif bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara dayanarak, yukarıda Kıyıkcı (2016) tarafından ulaşılan sonuçlardaki yıkıcı liderliğin tükenmişlik düzeyini arttırdığı göz önüne alınırsa, yıkıcı liderliğin aynı zamanda işten ayrılma davranışı üzerinde de etkili bir unsur olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Sezici (2015) tarafından yapılan ve izleyicilerin yıkıcı liderlik algısının; iş tatmini, savsaklama, örgütsel bağlılık, işten ayrılma eğilimi, iş stresi ve liderliğe duyulan ihtiyaç ile olan ilişkisini ve bunlar üzerindeki etkisini araştırmanın amaçlandığı çalışma sonucunda işten ayrılma eğilimi ile yıkıcı liderlik arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bir başka bulgu ise, özel sektör çalışanlarının kamu sektörü çalışanlarına göre daha fazla yıkıcı liderlik davranışına maruz kaldıklarıdır.

Spradbrow (2016) tarafından Norveç Silahlı Kuvvetleri'ndeki yıkıcı liderlik davranışlarının personel üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılan çalışma sonucunda, yıkıcı liderlik davranışları sergileyen üstlerin katılımcılar arasında tükenmişliğin artmasına ve

işe bağlılığın azalmasına neden olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda da yıkıcı liderliğin işten ayrılma davranışı üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Türkçe literatürde yıkıcı liderlik ile iş-aile yaşam çatışması arasındaki ilişkiyi konu alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Akman (2016) tarafından yapılan çalışma sonucunda ulaşılan bazı bulgular, yıkıcı liderlik ile iş-aile yaşam çatışması arasındaki ilişkiyi anlamak için bazı fikirler verebilmektedir. Şöyle ki; Akman'ın çalışmasında yıkıcı liderlik düzeyi cinsiyet açısından erkek öğretmenlerin lehine, medeni durum açısından da bekâr öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Yani bekâr öğretmenlerin yıkıcı liderlik algıları evli öğretmenlere göre daha yüksektir. Buradan hareketle, evli öğretmenlerin ailevi ilişkilerinin iş ortamında karşılaştıkları olumsuz durumları tolere edebilmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca evli öğretmenlerin sorumluluk duygusu bekar öğretmelere göre daha yüksek olduğu için iş ortamında çatışmadan kaçınmak için daha çok çaba harcadıkları söylenebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde mal ve hizmet üretiminde teknolojinin payı önemli ölçüde artmış olsa da, işletmeler açısından insan unsuru, hala önemini korumaktadır. İnsan unsurundan en iyi şekilde faydalanabilmek, bir anlamda liderlik denilen kavramın da ana temasını oluşturmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, yetenekli personelin işletme bünyesinde tutulabilmesi için gereken şartlardan bir tanesi de bu personeli yönlendirebilecek ve onlardan istifade etmeyi sağlayabilecek yetenekli liderler sayesinde mümkündür.

Bu çalışmanın temel amacı, yıkıcı liderlik ile işten ayrılma ve iş-aile yaşam çatışması arasındaki ilişkiyi, literatürde yapılan çalışmalardan hareketle incelemektir. Yıkıcı liderlik, adından da anlaşılacağı üzere işletme personeli üzerinde olumsuz bir etki uyandıran ve personelden optimum düzeyde faydalanabilmeyi zorlaştıran bir kavramdır. Nitekim incelenen çalışmaların tamamında yıkıcı liderliğin işten ayrılma niyeti ve iş-aile yaşam çatışması üzerinde pozitif etkilerinin olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda gelecekte yapılacak uygulamalı araştırmalar ile mevcut ilişkilerin test edilmesinin literatüre bir katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, M. Ü. (2016, 5 17). *www.ataoof.com*. google crom: www.ataaof.com/.../attachment_2842_54c8fda7ba6b9_54c8fc5e49e64_ünite-6toplum... adresinden alındı

Aydın, M. (2015). *Siyasetin Sosyolojisi: Bir sosyal Kurum Olarak Siyaset.* İstanbul: Açılım Kitp.

Baker, C. (2013). *Zorunlu Eğitime Hayır* (4 b.). (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baş, G. (2015). "Öğretmenlerin Eğitim Felsefesi İnançları ile Öğretme-Öğrenme". *Eğitim ve Bilim Dergisi, 40*(182), 111-126.

Bayraktar, F. (2015). *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri* (10 b.). İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Cebeci, S. (2005). *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiyede Din Eğitimi* (2 b.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Dever, A. (2012). "Bilginin Efendileri: Epistemik Cemaat". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*(13), 201-217.

Eke, B. (1987). "Bir Sosyal Sınıf Belirleyicisi Olarak Meslek". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Dergisi, 43*, 377-401.

Erdendoğdu, F. (2016, 5 15). *Toplumsal Tabakalaşma: Eşitsizlik*. www.academia.edu.: www.academia.edu adresinden alındı

Fer, S. (2014). *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (2 b.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Freire, P. (2010). *Ezilenlerin Pedagojisi.* (D. Hattatoğlu, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

From, E. (2011). *Özgürlükten Kaçış* (6 b.). (Ş. Yeğin, Çev.) İstanbul: Payel Yayınları.

Goffman, E. (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* (3 b.). (B. Cezar, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Ilich, I. (2015). *Okulsuz Toplum* (10 b.). (M. Özay, Çev.) İstanbul: Şule Yayınları.

Kemerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma.* Ankara: Saray Kitapevi.

Kenerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma.* Ankara : Saray Kitapevi.

Kılıç, Y. (2014). "Türkiyede Eğitimsel Eşitsizlik ve Toplumal Tabakalaşma İlişkisine Dair Amprik Bir Çalışma". *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi (Uluslararası E-Dergi), 4*(2), 243-264.

Marx, K., & Engels, F. (2018). *Komünist Parti Manifestosu.* (A. Özüpek, Çev.) Ankara: Dorlion Yayınları.

Öcal, M. (1991). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar (Temel Eğitim ve Orta Eğitimde)* (2 b.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ölçer, H. (2019). "Pierre Bourdieu sosyolojisinde simgesel şiddet sorunsalı ve biçimleri". *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*(2), 34-49.

Saban, A. (2009). *Öğrenme Öğretme süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar* (5 b.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Şengül, T. (2005). "Gelenksel ve Çağdaş Eğitim anlayışında İlgi ve Disiplin". *eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, 33*(166).

Sunar, L. (2016). *Türkiyede Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık: Matbu.

Ünal, A. Z. (2011). *Toplumda Tabakalşma ve Hareketlilik.* Ankara: Birleşik Yayınevi.

Yılmaz, C. (2020). "Bourdıeu'da Temel Kavramlar ve Simgesel Şiddet". *HABİTUS Toplum Bilim Dergisi*(1), 161-179.

E-TİCARET FİRMALARININ INSTAGRAM PAYLAŞIMLARININ İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ

Hakan Tahiri MUTLU
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
ORCID:0000-0002-8964-2696
Ahmet TAŞ
Gümüşhane Üniversitesi, Şiran Sağlık Hizmetleri MYO, Eczane Hizmetleri Bölümü,
ORCID:0000-0002-1444-6068

Özet

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte bireylerin alışveriş alışkanlıklarında da köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle sosyal medya platformlarının hayatın her alanında kendini göstermesi ile birlikte bireyler ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü çevrimiçi olarak internet üzerinden gidermeye başlamış, sosyal medya platformlarındaki reklamlar da bu durumu tetikleyen en büyük etmenlerden olmuştur. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de en çok kullanılan platformlardan biri Instagram'dır. Birçok kullanıcı tarafından özellikle ürün tanıtım ve pazarlama aracı olarak kullanılan bu platformu e-ticaret firmalarının da son zamanlarda etkin bir şekilde kullanmaya başladıkları görülmektedir. Bununla birlikte müşterilerle etkin bir iletişimin kurulması, şikâyet ve önerilerin hızlı bir şekilde değerlendirilmesi, indirim ve kampanyaların müşterilere iletilmesi gibi avantajlarının bulunması, bu platformun e-ticaret sektöründe daha fazla kullanılmasını sağlamaktadır. Bu çalışmada 01-31 Ocak 2022 tarihleri arasında Türkiye'de e-ticaret sektöründe önde gelen 8 firmaya ait (Trendyol, Hepsiburada, N11, Gittigidiyor, Migros, Boyner, LCWaikiki, Amazon) Instagram hesaplarından yapılan paylaşımlar incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar e-ticaret firmalarında Instagram kullanımıyla ilgili önemli çıktılar elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Akla ilk gelen e-ticaret firmalarının Instagram kullanımlarını analiz eden ilk çalışma olması ve ilerdeki çalışmalar için bir kaynak niteliğinde olması, bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağının göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Instagram, E-ticaret, İçerik Analizi

Abstract

With the development of technology, there have been radical changes in the shopping habits of individuals. With the emergence of social media platforms in all areas of life, individuals have started to meet a large part of their needs online; Advertisements on social media platforms have been one of the biggest factors triggering this situation. Among these platforms, Instagram is undoubtedly the biggest and most used one in Turkey as well as all over the world. It is seen that e-commerce companies have recently started to use this platform, which is used by many users especially as a product promotion and marketing tool. In addition, the advantages such as establishing an effective communication with customers, quick evaluation of complaints and suggestions, and communicating discounts and campaigns to customers ensure that this platform is used more in the e-commerce sector. In this study, the shares made from the Instagram accounts of 8 leading companies in the e-commerce sector in Turkey (Trendyol, Hepsiburada, N11, Gittigidiyor, Migros, Boyner, LCWaikiki, Amazon)

between 01-31 January 2022 were examined. The results obtained allow important inferences to be made about the use of Instagram in e-commerce companies. The fact that it is the first study to examine the use of Instagram by e-commerce companies that comes to mind and is a source for future studies is an indication that this study will contribute to the literature. Studies show that there is a parallel relationship between the high number of comments and likes on Instagram posts of businesses and their success in Instagram management and customer loyalty.

Keywords: Instagram, E-commerce, Content Analysis

GİRİŞ

Teknolojinin hızlı gelişimi, özellikle ekonomik alanda olmak üzere yaşamın birçok yönünü etkilemektedir. Bu durumun etkileri arasında önemli bir konuma sahip olan e-ticaret platformunun varlığı, çevrimiçi alışveriş yapma biçiminde çığır açan bir yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır. E-ticaret platformu, internet üzerinden alım satım faaliyetleri için geliştirilmiş bir sistemdir. E-ticaret platformları, kolaylıkları ve düşük işletme maliyetleri nedeniyle ülkemizde de çok hızlı bir şekilde gelişmektedir. COVID-19 pandemisinin ortaya çıkması, bireylerin ev dışında faaliyetlerde bulunmalarını sınırlayan ve e-ticaret platformlarını ana seçenek haline getiren büyük ölçekli sosyal kısıtlamaları da beraberinde getirmiştir (Hartawan ve diğ., 2021). E-ticaretin hızlı büyümesini gören küçük ve büyük birçok girişimci, ürünlerini özellikle Instagram gibi e-ticaret platformları aracılığıyla daha fazla satma eğilimine girmişlerdir. Sonuç olarak, satıcılar arasında, hedef tüketicilere çekici görünmelerini sağlamak için ürünlerinin reklamını yapmak ve tanıtmak için şiddetli bir rekabet yaşanmaktadır.

Günümüz çağında, kentsel alanlarda yaşayan hemen hemen herkesin akıllı telefonu ve internet erişimi bulunmaktadır. Bu nedenle birçok şirket tanıtım yapmakta ve ürünlerini internet üzerinden satmaktadırlar. Türkiye'de en çok gelişmiş sosyal medya platformlarının başında 40 milyondan fazla kullanıcıya sahip olan Instagram gelmektedir (Webtekno, 2022). Bu nedenle şirketlerin en çok kullandığı medya Instagram sosyal medyasıdır. Instagram'ın ürünleri tanıtmak/satmak için doğru ortam olmasının çeşitli nedenleri vardır. İlk olarak, şirketler, sunulan ürünleri açıklamak için kullanılabilecek kısa bir açıklama ile birlikte ürünlerinin fotoğraflarını/videolarını gösterebilmektedirler. Ayrıca Instagram'ın Ekim 2013'ten itibaren başlattığı ve özellikle de ürünlerini tanıtmak isteyen işletmelere yönelik Öykü reklamları, Fotoğraf reklamları, Video reklamları, Dönen reklamlar ve Keşfet reklamları olmak üzere 5 reklam biçimi içeren "Instagram reklamları" özelliği bulunmaktadır (Hartawan ve diğ., 2021). Instagram reklamlarındaki bu özellik aynı zamanda konum, demografi, ilgi alanları ve davranışa dayalı ürünlerin tanıtımını da yapabilmektedir (Instagram, 2022).

Instagram ve satın alma davranışı arasındaki ilişki üzerine literatürde birçok çalışmaya rastlanabilmektedir. Yapılan bu çalışmalar incelendiğinde, mesajların önemi, sosyal gruplar ve kullanım kolaylığı (Amornpashara diğ., 2015), risk algısı (Gunawan ve Huarng, 2015), ücretli reklamcılık (Evans ve diğ., 2017), tüketici güveni (Astuti ve Putri, 2018), Instagram'da görselleştirme (Valentini ve diğ. 2018; Teo ve diğ., 2019), etkileyicilerin güvenilirliği (Sokolova ve Kefi, 2020), sosyal medya algısı (Copeland ve Zhao, 2020), sosyal medyadaki aktivite (Aji ve diğ., 2020) gibi temel başlıkları konu aldıkları görülmektedir. Hartawan ve diğ., (2021) ise Instagram kullanıcılarının e-ticaret yoluyla satın almalarını içeren keşifsel

çalışmalardan elde edilen Instagram'daki özellikleri ve içeriği Endonezya özelinde inceleyen bir araştırma yapmışlardır.

Bu çalışmanın sonuçlarının, e-ticaret şirketlerinin satışlarını artırmak için sunulan ürünlere en uygun Instagram tanıtımları tasarlamalarında genel bir bakış sunması beklenmektedir.

INSTAGRAM VE E-TİCARET

Fotoğraflar veya ürün resimleri, ürünün görselleştirilmesini sağlamakta ve alıcıların hangi ürünü satın alacaklarını bilmelerine yardımcı olmaktadır. İyi ürün görselleştirmesi, kalite algıları oluşturmakta ve satın alma ilgisini teşvik etmektedir (Teo ve diğ., 2019). Bununla birlikte görseller, kelime koleksiyonlarından daha güçlü bir etkiye sahiptir ve tüketicilere ürünleri satın almaya teşvik etmede daha hızlı bir açıklama sağlamaktadır (Lee ve diğ., 2015). Görsel olarak kurulan duygusal bağ, satın alma niyetini de etkilemektedir (Valentini ve diğ., 2018).

Kudeshia ve Kumar (2017), ses, görüntü, film ve fotoğrafların sosyal medyadan ağızdan ağza yayılan ve satın alma ilgisini etkileyebilecek içerikler olduğunu belirtmiştir. Zhu ve diğ., (2020) ses, metin ve görsellerin tüketici güvenini oluşturabileceği ve ürün satın almalarını teşvik edebileceği sonucunu ifade etmiştir. Kotler ve Keller'e (2016) göre sosyal medya, halk veya tüketiciler tarafından metin, resim, ses veya video gibi çeşitli şeyleri başkalarıyla paylaşmak için kullanılabilen internet tabanlı bir medyadır. Çevrimiçi medya, geniş bir kesimi kapsaması ve erişim kolaylığı ile radyo, televizyon, yazılı medya veya kitle iletişim araçları gibi geleneksel medyadan farklıdır (Rolland & Parmentier, 2013).

Tüketiciler telefonlarını fotoğraf çekmek ve bunları dünyanın her yerindeki aileleri, arkadaşları ve yabancılarla birden fazla platformda (örneğin Facebook ve Twitter) paylaşmak için kullanmaktadırlar (Salomon, 2013). Instagram ayrıca tüketicilerin resimleri ve videoları en iyi tanımlayan anahtar kelimeleri eklemek için "#" sembolünü kullanarak hashtag ve başlık eklemesine olanak tanımaktadır. Ayrıca tüketiciler, gönderilerinden referans verilen tüketicinin hesabına bir bağlantı oluşturan "@" simgesini kullanarak diğer aile ve arkadaşlarını etiketleyebilmekte veya bunlardan bahsedebilmektedir. Bununla birlikte gönderiler hakkında yorum yapabilmekte veya favori yayınlar paylaşabilmektedirler. Bu eylemler, tüketicinin "güncellemeler" sayfasında gösterilir ve tüketiciler, gönderilerindeki beğenileri ve yorumları takip edebilirler (Hu ve diğ., 2014).

Instagram'da listelenen fiyatlar, tüketicilerin alışveriş bütçelerine uyum sağlamasına ve satın alma arzusunu artırabilecek rekabetçi fiyatlar elde etmesine olanak tanımaktadır (Konstantopoulou ve diğ., 2019). Instagram, kullanıcılara ağlarını genişletme fırsatı sunmakta ve iş adamlarının potansiyel müşterilerle etkileşime girmesi için bir fırsat sağlamaktadır (Huey ve Yazdanifard, 2014). COVID-19 haberleri yayıldıkça, günümüzde çevrimiçi satın alma eğilimleri de değişmektedir. Şöyle ki; insanlar yiyecek ve ev ihtiyaçlarını almak için çevrimiçi alışverişi geçerli ve güvenli bir seçenek olarak görmeye başlamışlardır. Instagram pazarlaması, başta genç nesiller olmak üzere bireylerin alışveriş davranışını etkilemektedir. E-ticaret platformlarındaki ürün sunumları, tüketiciler tarafından yapılan ürün incelemeleri ve Instagram'daki influencerlar başta olmak üzere internetteki hızlı değişimler, bireyleri oyun, moda, güzellik ve yaşam tarzı gibi ürünleri satın almaya mecbur bırakmaktadır.

COVID-19 ile ilgili artan endişeler, Türkiye'deki perakendecilerin çevrimiçi alışveriş davranışlarını ve e-ticaret işlemlerini de etkilemektedir. Virüsün yayılmasını önlemek için süpermarketler, halk pazarları, bakkallar ve günlük ihtiyaç maddelerini satan marketler hariç tüm işyerleri belirlenen çalışma saatleri dışında kapatıldığı için COVID 19 sürecinde çevrimiçi alışverişte artışlar olmuştur (Papageorgiou ve Melo, 2020).

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de e-ticaret sektöründe önde gelen 8 firmanın sosyal medya platformlarından olan Instagram aracılığıyla paylaştıkları gönderilerin sayısal verilerini içerik analizi yardımıyla araştırmaktır. Firma tercihi yapılırken HSBC bankasının küresel araştırma biriminin hazırladığı raporda, e-ticaret sektöründe en fazla pazar payı bulunan 8 tane e-ticaret firması dikkate alınmıştır (Webtekno, 2021). Araştırma çerçevesinde incelenen firmalar Trendyol, Hepsiburada, N11, Gittigidiyor, Migros, Boyner, LCWaikiki ve Amazon'dur. Belirtilen 8 firmanın 01-31 Ocak 2022 tarihleri arasında Instagram hesaplarından yapmış oldukları paylaşımlar ve gönderiler incelenerek analiz edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında araştırma çerçevesinde ele alınan 8 firmaya ait resmi Instagram hesabından 01-31 Ocak 2022 tarihleri arasında yapılan gönderi ve paylaşımların istatistiki değerlendirmesi yapılmıştır.

Tablo 1. Firmaların Instagram Hesapları Bilgileri

Sıra No	E-ticaret Sitesi	Takipçi Sayısı	Gönderi Sayısı
1	Trendyol	4,8 milyon	9510
2	Hepsiburada	2 milyon	4749
3	N11	1 milyon	2797
4	Gittigidiyor	868 bin	2595
5	Migros	2,4 milyon	10895
6	Boyner	1,2 milyon	7216
7	LCWaikiki	6,1 milyon	5797
8	Amazon	3,4 milyon	2197

Tablo 1'de e-ticaret firmalarının Instagram hesaplarında bulunan takipçi ve gönderi sayıları sıralanmıştır. Buna göre en fazla takipçisi bulunan firmanın 6.1 milyon takipçi ile LCWaikiki'ye ait olduğu görülmektedir. Bu sıralama Trendyol, Amazon, Migros, Hepsiburada, Boyner, N11 ve Gittigidiyor şeklinde devam etmektedir.

Tablo 2. Trendyol Instagram Hesap Detayları

Gönderiler	Ürün ve hizmet tanıtımı	48
	Özel günler	2
	Etkinlikler	3
	Sosyal sorumluluk	0
	Sponsorluk	0
	Çekiliş/Kampanya	6
	Diğer	41
	Toplam	102
Beğeni Sayısı Toplamı		565844
Yorum Toplamı		13128
En Fazla Beğenilen Paylaşım Türü		Resim
Video İzlenme Sayısı Toplamı		5824800
En fazla beğeni alan paylaşımlar		
Sıra	**Beğeni**	**Kategori**

1	60334	Özel günler
2	42300	Diğer
3	33800	Diğer
En az beğeni alan paylaşımlar		
1	1730	Diğer
2	1768	Ürün
3	1781	Diğer
Haftalık Gönderi Sayıları		
1-8 Ocak 2022		32
9-16 Ocak 2022		22
17-24 Ocak 2022		31
25-31 Ocak 2022		17

Tablo 2'de Trendyol'un 01- 31 Ocak 2022 tarihinde Instagram platformundan yaptığı paylaşımların ayrıntıları sunulmuştur. Buna göre sayfanın toplam 102 paylaşımı bulunmaktadır. Böylece toplam 565844 beğeni almış olup, 13128 yoruma ulaşılmıştır. En fazla beğenilen paylaşım çeşidi görsel paylaşımlardır. Gönderiler nicelik olarak incelendiğinde Ürün ve Hizmet Tanıtımı 48, Özel gün gönderileri 2, Etkinlikler 3, Sosyal Sorumluluk 0, Sponsorluk 0, Çekiliş/Kampanya 6 ve diğer paylaşımlar ise 41 şeklindedir. Trendyol'un en çok beğeni alan paylaşımları özel günler; en az beğeni alan paylaşımları ise diğer kategorilerindedir. Trendyol, ağırlıklı olarak özel günler kategorisinde paylaşımlar yaparak takipçileriyle etkileşimini sürdürmektedir.

Tablo 3. Hepsiburada Instagram Hesap Detayları

Gönderiler		Ürün ve hizmet tanıtımı	65
		Özel günler	1
		Etkinlikler	0
		Sosyal sorumluluk	2
		Sponsorluk	0
		Çekiliş/Kampanya	4
		Diğer	19
		Toplam	89
Beğeni Sayısı Toplamı			35644
Yorum Toplamı			1179
En Fazla Beğenilen Paylaşım Türü			Resim
Video İzlenme Sayısı Toplamı			1013289
En fazla beğeni alan paylaşımlar			
Sıra	**Beğeni**	**Kategori**	
1	1411	Ürün	
2	1126	Diğer	
3	1110	Sosyal Sorumluluk	
En az beğeni alan paylaşımlar			
1	303	Ürün	
2	312	Ürün	
3	320	Ürün	
Haftalık Gönderi Sayıları			
1-8 Ocak 2022			25
9-16 Ocak 2022			23
17-24 Ocak 2022			27
25-31 Ocak 2022			15

Tablo 3'de Hepsiburada'nın 01- 31 Ocak 2022 tarihinde Instagram platformundan yaptığı paylaşımların ayrıntıları sunulmuştur. Buna göre sayfanın toplam 89 paylaşımı bulunmaktadır. Böylece toplam 35644 beğeni almış olup, 1179 yoruma ulaşılmıştır. En fazla

beğenilen paylaşım çeşidi görsel paylaşımlardır. Gönderiler nicelik olarak incelendiğinde Ürün ve Hizmet Tanıtımı 65, Özel gün gönderileri 1, Etkinlikler 0, Sosyal Sorumluluk 2, Sponsorluk 0, Çekiliş/Kampanya 4 ve diğer gönderiler ise 19 şeklindedir. Hepsiburada'nın hem en fazla beğenilen gönderileri hem de en az beğenilen gönderileri ürün kategorisindedir. Hepsiburada, ağırlıklı olarak ürün kategorisinde paylaşımlar yaparak takipçileriyle etkileşimini sürdürmektedir.

Tablo 4. N11 Instagram Hesap Detayları

Gönderiler		Ürün ve hizmet tanıtımı	11
		Özel günler	0
		Etkinlikler	0
		Sosyal sorumluluk	0
		Sponsorluk	0
		Çekiliş/Kampanya	1
		Diğer	5
		Toplam	17
Beğeni Sayısı Toplamı			9861
Yorum Toplamı			430
En Fazla Beğenilen Paylaşım Türü			Video
Video İzlenme Sayısı Toplamı			20400
En fazla beğeni alan paylaşımlar			
Sıra	**Beğeni**	**Kategori**	
1	1928	Diğer	
2	1795	Diğer	
3	955	Ürün	
En az beğeni alan paylaşımlar			
1	273	Ürün	
2	278	Ürün	
3	306	Diğer	
Haftalık Gönderi Sayıları			
1-8 Ocak 2022			6
9-16 Ocak 2022			5
17-24 Ocak 2022			4
25-31 Ocak 2022			2

Tablo 4'de N11'in 01- 31 Ocak 2022 tarihinde Instagram platformundan yaptığı paylaşımların ayrıntıları sunulmuştur. Buna göre sayfanın toplam 17 paylaşımı bulunmaktadır. Böylece toplam 9861 beğeni almış olup, 430 yoruma ulaşılmıştır. En çok beğeni alan paylaşım türü Video görsel sınıfındadır. Gönderiler nicelik olarak incelendiğinde Ürün ve Hizmet Tanıtımı 11, Özel gün gönderileri 0, Etkinlikler 0, Sosyal Sorumluluk 2, Sponsorluk 0, Çekiliş/Kampanya 1 ve diğer gönderiler ise 5 şeklindedir. N11'in en fazla beğenilen gönderileri diğer kategorilerinde; en az beğenilen gönderileri ise ürün kategorisindedir. N11, ağırlıklı olarak diğer kategorilerde paylaşımlar yaparak takipçileriyle etkileşimini sürdürmektedir.

Tablo 5. Gittigidiyor Instagram Hesap Detayları

Gönderiler	Ürün ve hizmet tanıtımı	27
	Özel günler	0
	Etkinlikler	0
	Sosyal sorumluluk	0
	Sponsorluk	0
	Çekiliş/Kampanya	5
	Diğer	4
	Toplam	36
Beğeni Sayısı Toplamı		200689

Yorum Toplamı			387
En Fazla Beğenilen Paylaşım Türü			Resim görsel
Video İzlenme Sayısı Toplamı			19163
En fazla beğeni alan paylaşımlar			
Sıra	**Beğeni**	**Kategori**	
1	37900	Diğer	
2	25900	Ürün	
3	15300	Diğer	
En az beğeni alan paylaşımlar			
1	128	Ürün	
2	144	Ürün	
3	148	Ürün	
Haftalık Gönderi Sayıları			
1-8 Ocak 2022			9
9-16 Ocak 2022			9
17-24 Ocak 2022			11
25-31 Ocak 2022			7

Tablo 5'de Gittigidiyor'un 01- 31 Ocak 2022 tarihinde Instagram platformundan yaptığı paylaşımların ayrıntıları sunulmuştur. Buna göre sayfanın toplam 36 paylaşımı bulunmaktadır. Böylece toplam 200689 beğeni almış olup, 387 yoruma ulaşılmıştır. En fazla beğenilen paylaşım çeşidi görsel paylaşımlardır. Gönderiler nicelik olarak incelendiğinde Ürün ve Hizmet Tanıtımı 27, Özel gün gönderileri 0, Etkinlikler 0, Sosyal Sorumluluk 0, Sponsorluk 0, Çekiliş/Kampanya 5 ve diğer gönderiler ise 4 şeklindedir. Gittigidiyor'un en fazla beğenilen gönderileri diğer kategorilerinde; en az beğenilen gönderileri ise ürün kategorisindedir. Gittigidiyor'un, ağırlıklı olarak diğer kategorilerde paylaşımlar yaparak takipçileriyle etkileşimini sürdürmektedir.

Tablo 6. Migros Instagram Hesap Detayları

Gönderiler		Ürün ve hizmet tanıtımı	87
		Özel günler	1
		Etkinlikler	2
		Sosyal sorumluluk	3
		Sponsorluk	0
		Çekiliş/Kampanya	16
		Diğer	16
		Toplam	125
Beğeni Sayısı Toplamı			159479
Yorum Toplamı			310
En Fazla Beğenilen Paylaşım Türü			Resim görsel
Video İzlenme Sayısı Toplamı			91400
En fazla beğeni alan paylaşımlar			
Sıra	**Beğeni**	**Kategori**	
1	7706	Ürün	
2	4012	Ürün	
3	3563	Ürün	
En az beğeni alan paylaşımlar			
1	443	Etkinlik	
2	704	Ürün	
3	882	Ürün	
Haftalık Gönderi Sayıları			
1-8 Ocak 2022			21
9-16 Ocak 2022			47
17-24 Ocak 2022			29
25-31 Ocak 2022			25

Tablo 6'da Migros'un 01- 31 Ocak 2022 tarihinde Instagram platformundan yaptığı paylaşımların ayrıntıları sunulmuştur. Buna göre sayfanın toplam 125 paylaşımı bulunmaktadır. Böylece toplam 159479 beğeni almış olup, 310 yoruma ulaşılmıştır. En fazla beğenilen paylaşım çeşidi görsel paylaşımlardır. Gönderiler nicelik olarak incelendiğinde Ürün ve Hizmet Tanıtımı 87, Özel gün gönderileri 1, Etkinlikler 2, Sosyal Sorumluluk 3, Sponsorluk 0, Çekiliş/Kampanya 16 ve diğer gönderiler ise 16 şeklindedir. Migros'un en fazla beğenilen gönderileri ürün; en az beğenilen gönderileri ise etkinlik kategorisindedir. Migros, ağırlıklı olarak ürün kategorisinde paylaşımlar yaparak takipçileriyle etkileşimini sürdürmektedir.

Tablo 7. Boyner Instagram Hesap Detayları

Gönderiler		Ürün ve hizmet tanıtımı	84
		Özel günler	0
		Etkinlikler	2
		Sosyal sorumluluk	1
		Sponsorluk	0
		Çekiliş/Kampanya	3
		Diğer	0
		Toplam	90
Beğeni Sayısı Toplamı			69290
Yorum Toplamı			2180
En Fazla Beğenilen Paylaşım Türü			Video
Video İzlenme Sayısı Toplamı			69500
En fazla beğeni alan paylaşımlar			
Sıra	**Beğeni**	**Kategori**	
1	1787	Ürün	
2	1627	Ürün	
3	1604	Ürün	
En az beğeni alan paylaşımlar			
1	236	Ürün	
2	269	Ürün	
3	324	Ürün	
Haftalık Gönderi Sayıları			
1-8 Ocak 2022			19
9-16 Ocak 2022			25
17-24 Ocak 2022			25
25-31 Ocak 2022			21

Tablo 7'de Boyner'in 01- 31 Ocak 2022 tarihinde Instagram platformundan yaptığı paylaşımların ayrıntıları sunulmuştur. Buna göre sayfanın toplam 90 paylaşımı bulunmaktadır. Böylece toplam 69290 beğeni almış olup, 2180 yoruma ulaşılmıştır. En çok beğeni alan paylaşım türü Video görsel sınıfındadır. Gönderiler nicelik olarak incelendiğinde Ürün ve Hizmet Tanıtımı 84, Özel gün gönderileri 0, Etkinlikler 2, Sosyal Sorumluluk 1, Sponsorluk 0, Çekiliş/Kampanya 3 ve diğer gönderiler ise 0 şeklindedir. Boyner'in hem en fazla beğenilen gönderileri hem de en az beğenilen gönderileri ürün kategorisindedir. Boyner, ağırlıklı olarak ürün kategorisinde paylaşımlar yaparak takipçileriyle etkileşimini sürdürmektedir.

Tablo 8. LCWaikiki Instagram Hesap Detayları

Gönderiler		Ürün ve hizmet tanıtımı	76
		Özel günler	0
		Etkinlikler	0
		Sosyal sorumluluk	0
		Sponsorluk	0
		Çekiliş/Kampanya	2
		Diğer	2
		Toplam	80
Beğeni Sayısı Toplamı			614804
Yorum Toplamı			7414
En Fazla Beğenilen Paylaşım Türü			Görsel resim
Video İzlenme Sayısı Toplamı			332900
En fazla beğeni alan paylaşımlar			
Sıra	**Beğeni**	**Kategori**	
1	35200	Ürün	
2	25100	Ürün	
3	20600	Ürün	
En az beğeni alan paylaşımlar			
1	2003	Ürün	
2	2466	Ürün	
3	2493	Ürün	
Haftalık Gönderi Sayıları			
1-8 Ocak 2022			18
9-16 Ocak 2022			22
17-24 Ocak 2022			24
25-31 Ocak 2022			18

Tablo 8'de LCWaikiki'nin 01- 31 Ocak 2022 tarihinde Instagram platformundan yaptığı paylaşımların ayrıntıları sunulmuştur. Buna göre sayfanın toplam 80 paylaşımı bulunmaktadır. Böylece toplam 614804 beğeni almış olup, 7414 yoruma ulaşılmıştır. En fazla beğenilen paylaşım çeşidi görsel paylaşımlardır. Gönderiler nicelik olarak incelendiğinde Ürün ve Hizmet Tanıtımı 76, Özel gün gönderileri 0, Etkinlikler 0, Sosyal Sorumluluk 0, Sponsorluk 0, Çekiliş/Kampanya 2 ve diğer gönderiler ise 2 şeklindedir. LCWaikiki'nin hem en fazla beğenilen gönderileri hem de en az beğenilen gönderileri ürün kategorisindedir. LCWaikiki, ağırlıklı olarak ürün kategorisinde paylaşımlar yaparak takipçileriyle etkileşimini sürdürmektedir.

Tablo 9. Amazon Instagram Hesap Detayları

Gönderiler	Ürün ve hizmet tanıtımı	0
	Özel günler	0
	Etkinlikler	0
	Sosyal sorumluluk	0
	Sponsorluk	0
	Çekiliş/Kampanya	0
	Diğer	11
	Toplam	11
Beğeni Sayısı Toplamı		12857
Yorum Toplamı		1293

En Fazla Beğenilen Paylaşım Türü			Resim
Video İzlenme Sayısı Toplamı			328000
En fazla beğeni alan paylaşımlar			
Sıra	**Beğeni**	**Kategori**	
1	5813	Diğer	
2	2505	Diğer	
3	1715	Ürün	
En az beğeni alan paylaşımlar			
1	-		
2	-		
3	-		
Haftalık Gönderi Sayıları			
1-8 Ocak 2022			4
9-16 Ocak 2022			4
17-24 Ocak 2022			2
25-31 Ocak 2022			1

Tablo 9'da Amazon'un 01- 31 Ocak 2022 tarihinde Instagram platformundan yaptığı paylaşımların ayrıntıları sunulmuştur. Buna göre sayfanın toplam 11 paylaşımı bulunmaktadır. Böylece toplam 12857 beğeni almış olup, 1293 yoruma ulaşılmıştır. En fazla beğenilen paylaşım çeşidi görsel paylaşımlardır. Gönderiler nicelik olarak incelendiğinde Ürün ve Hizmet Tanıtımı 0, Özel gün gönderileri 0, Etkinlikler 0, Sosyal Sorumluluk 0, Sponsorluk 0, Çekiliş/Kampanya 0 ve diğer gönderiler ise 11 şeklindedir. Amazon'un en fazla beğenilen gönderileri diğer kategorilerinde iken en az beğenilen gönderileri ise henüz belirlenmemiştir. Amazon, ağırlıklı olarak diğer kategorilerde paylaşımlar yaparak takipçileriyle etkileşimini sürdürmektedir.

Tablo 10. E-ticaret sitelerinin Instagram Gönderilerinin Dağılımları

Sıra	Kategori Adı	Gönderi Sayısı	Beğeni Sayısı
1	Ürün ve hizmet tanıtımı	398	367200
2	Özel günler	4	86868
3	Etkinlikler	7	88624
4	Sosyal sorumluluk	6	102867
5	Sponsorluk	0	0
6	Çekiliş/Kampanya	37	16680
7	Diğer	98	66720

Tablo 10'da genel olarak incelenen tüm e-ticaret sitelerinin Instagram paylaşımlarının kategorilere göre dağılımı ve bunlara ait beğeni sayıları paylaşım sayılarına göre sıralanmış olarak gösterilmektedir. Buna göre Ürün ve hizmet tanıtımı kategorisi 398 paylaşım ile 367200 beğenme, Özel günler kategorisi 4 paylaşım ile 86868 beğenme, Etkinlikler kategorisi 7 paylaşım ile 88624 beğenme, Sosyal sorumluluk kategorisi 6 paylaşım ile 102867 beğenme, Sponsorluk kategorisi 0 paylaşım ile 0 beğenme, Çekiliş/Kampanya kategorisi 37 paylaşım ile 16680 beğenme ve Diğer kategorisi 98 paylaşım ile 66720 beğenme sayısına ulaşmıştır.

Tablo 11. E-ticaret sitelerinin Instagram Gönderilerinin Ortalama Beğeni ve Yorum Sayıları

Sıra	Site	Toplam Gönderi	Toplam Beğeni	Toplam Yorum	Ortalama Beğeni	Ortalama Yorum
1	Trendyol	9510	565844	13128	59499	1380
2	Hepsiburada	4749	35644	1179	7505	0,248
3	N11	2797	9861	430	3525	0,153
4	Gittigidiyor	2595	200689	387	77336	0,149
5	Migros	10895	159479	310	14637	0,028
6	Boyner	7216	69290	2180	9602	0,302
7	LCWaikiki	5797	614804	7414	106092	1,279
8	Amazon	2197	12857	1293	5852	0,588

Tablo 11'de incelenen tüm e-ticaret sitelerinin 01-31 Ocak 2022 tarihinde Instagram platformundan yaptıkları gönderiler ile ilgili sayısal bilgiler yer almaktadır. Ayrıca fimaların gönderilerine aldıkları tepkiler de görülmektedir. Buna göre LCWaikiki 106092 ortalama beğeni sayısıyla birinci, Gittigidiyor 77336 ortalama beğeni sayısıyla ikinci, Trendyol ise 59499 ortalama beğeni sayısıyla üçüncü sıradadır. N11 ise 3525 ortalama beğeni sayısıyla son sırada yer almaktadır. Bu bulgular Trendyol'un diğer sitelere kıyasla takipçileriyle daha fazla etkileşime girdiğini göstermektedir. Başka bir deyişle Trendyol'un daha aktif Instagram takipçi kitlesine sahip olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada 01-31 Ocak 2022 tarihleri arasında Türkiye'de e-ticaret sektöründe önde gelen 8 firmaya ait Instagram hesaplarından yapılan paylaşımlar incelenmiştir. Araştırmanın bulgularından ortaya çıkan ilk çıkarım takipçi sayısı ile beğeni sayısının aynı sıralamaya sahip olmadığıdır. En çok takipçi sayısı bulunan LC Waikiki paylaştığı gönderi ve yorum sayısı açısından ilk sırada yer almamaktadır. Ancak beğeni sayısında ilk sırada yer aldığı göze çarpmaktadır. Bu durum bu işletmenin gönderilerinin takipçileri tarafından çok ilgi gördüğünün göstergesi olabilir. Trendyol ise takipçi, gönderi ve beğeni sayısı incelendiğinde ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bu duruma gönderi sayısının beğeni sayısıyla orantılı olduğu yorumu yapılabilir.

Çalışmanın sonuçlarına göre belirlenen tarihler arasında incelenen firmaların Instagram hesaplarından en az 2197, en fazla 10895 olmak üzere toplam 45756 gönderi paylaştıkları görülmüştür. Buna göre tüm firmalar ortalama her gün 1476 gönderi paylaşmaktadır. Genel olarak e-ticaret firmalarının gönderileri kaliteli, estetik, eğlendirici ve çarpıcı bir hale getirmeleri uygun olacaktır. Böylelikle takipçilerinin daha çok dikkatlerini çekmeleri mümkün olacaktır. Gönderiler etkileşim bakımından ele alındığında işletmelerin paylaştığı 45756 gönderiye yapılan toplam beğeni sayısının 1668468, toplam yorum sayısının ise 26321 olduğu görülmektedir. Yorum sayısının önemli seviyede olması müşteri bağlılığının var olduğunu ispat edebilir.

Çalışmaya konu olan firmaların gönderi sayılarının dağılımlarına bakıldığında ilk sırada 398 gönderi paylaşımı ile ürün ve hizmet tanıtımı olduğu, ikinci sırada herhangi bir kategori kapsamına girmeyen 98 adet paylaşım yer alırken üçüncü sırada 37 adet gönderi paylaşımı ile çekiliş/kampanya olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar firmaların gönderilerinde genellikle kendi

faaliyetlerini tanıtma amacı güttüklerini göstermektedir. Gönderi sayısı en az olan kategorinin 0 paylaşımla sosyal sorumluluk kategorisi olduğu ve e-ticaret işletmelerinin bu konuda paylaşım yapmadığı belirlenmiştir. Sosyal sorumluluk projeleri artık çoğunlukla dijital medya üzerinden yapılmakta ve benimsenmektedir. Dolayısıyla e-ticaret firmalarının sosyal sorumluluk alanında daha fazla paylaşımda bulunarak farkındalığı artırmaları faydalı olacaktır.

Bu çalışmanın verileri e-ticaret firmalarında Instagram kullanımı konusunda önemli sonular elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Akla ilk gelen e-ticaret firmalarının Instagram kullanımlarını analiz eden ilk çalışma olması ve ilerideki çalışmalar için bir kaynak niteliğinde olması, bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağının göstergesidir. Yapılan çalışmalar, işletmelerin Instagram paylaşımlarına gelen yorumların ve beğenilerin çok olması ile müşteri bağlılığı arasında doğru orantılı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Çelik ve Bora, 2021).

Sonraki yapılacak çalışmalarda aşağıdaki sorulara cevap aranması önerilmektedir:

Tüketicilerin Instagram'da reklam gördükten sonra e-ticaret yoluyla satın alma niyetlerini etkileyen faktörler nelerdir?

E-ticaret yoluyla tüketici satın alma ilgisini etkilemede Instagram'da reklam vermenin en önemli faktörü nedir?

KAYNAKÇA

Aji, P., Nadhila, V., & Sanny, L. (2020). Effect of social media marketing on Instagram towards purchase intention: Evidence from Indonesia's ready-to-drink tea industry. International Journal of Data and Network Science, 4(2), 91-104. doi:10.5267/j.ijdns.2020.3.002

Amornpashara, N., Rompho, N., & Phadoongsitthi, M. (2015). A study of the relationship between using Instagram and purchase intention. Journal for Global Business Advancement, 8(3), 354-370.

Astuti, B., & Putri, A. P. (2018). Analysis on the effect of Instagram use on consumer purchase intensity. Review of Integrative Business and Economics Research, 7, 24-38.

Copeland, L. R., & Zhao, L. (2020). Instagram and theory of reasoned action: US consumers influence of peers daring and purchase intention. International Journal of Fashion Design, Technology and Education, 13(3), 265-279. doi:10.1080/17543266.2020.1783374

Çelik, K., & Bora, C. (2021). Otel İşletmelerinin Instagram Paylaşımlarının İçerik Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, *9*(4), 2813-2836.

Evans, N. J., Phua, J., Lim, J., & Jun, H. (2017). Disclosing Instagram influencer advertising: The effects of disclosure language on advertising recognition, attitudes, and behavioral intent. Journal of Interactive Advertising, 17(2), 138-149. doi:10.1080/15252019.2017.1366885

Gunawan, D. D., & Huarng, K. H. (2015). Viral effects of social network and media on consumers' purchase intention. Journal of Business Research, 68(11), 2237-2241. doi:/10.1016/j.jbusres.2015.06. 004

Hartawan, E., Liu, D., Handoko, M. R., Evan, G., & Widjojo, H. (2021). Pengaruh Iklan di Media Sosial Instagram Terhadap Minat Beli Masyarakat Pada E-Commerce. *JMBI UNSRAT (Jurnal Ilmiah Manajemen Bisnis dan Inovasi Universitas Sam Ratulangi).*, *8*(1).

Hu, Y., Manikonda, L. and Kambhampati, S. (2014), "What we Instagram: a first analysis of Instagram photo content and user types", Proceedings of the Eighth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media ICWSM, June, pp. 595-598.

Huey, L. S., & Yazdanifard, R. (2014). How Instagram can be used as a tool in social network marketing. Center for Southern New Hampshire University (SNHU).

Konstantopoulou, A., Rizomyliotis, I., Konstantoulaki, K., & Badahdah, R. (2019). Improving SMEs' competitiveness with the use of Instagram influencer advertising and eWOM. International Journal of Organizational Analysis, 27(2), 308-321. doi: 10.1108/IJOA-04-2018-1406.

Kotler, P. & Keller, K.L. (2016). Marketing Management (15th ed). New Jersey: Pearson Education.

Kudeshia, C., & Kumar, A. (2017). Social eWOM: does it affect the brand attitude and purchase intention of brands? Management Research Review, 40(3), 310-330. doi:10.1108/MRR-07-2015-0161

Lee, E., Lee, J. A., Moon, J. H., & Sung, Y. (2015). Pictures speak louder than words: Motivations for using Instagram. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 18(9), 552-556. doi:10.1089/cyber.2015.0157

Papageorgiou, M., & Melo, D. S. N. (2020). Regional responses to COVID-19: A comparative analysis of EU and ASEAN policies to counter the pandemic. Perspectives on Federalism, 10(2), 68-85.

Rolland, S. E., & Parmentier, G. (2013). The benefit of social media: Bulletin board focus groups as a tool for co-creation. International Journal of Market Research, 55(6), 809-827. doi:10.2501/IJMR-2013-068

Salomon, D. (2013), "Moving on from Facebook using Instagram to connect with undergraduates and engage in teaching and learning", College & Research Libraries News, Vol. 74 No. 8, pp. 408-412

Sokolova, K., & Kefi, H. (2020). Instagram and YouTube bloggers promote it, why should I buy? How credibility and parasocial interaction influence purchase intentions. Journal of Retailing and Consumer Services, 53, 101742.

Teo, L. X., Leng, H. K., & Phua, Y. X. P. (2019). Marketing on Instagram: Social influence and image quality on perception of quality and purchase intention. International Journal of Sports Marketing and Sponsorship, 20(2), 321-332. doi:10.1108/IJSMS-04-2018-0028.

webtekno.com/turkiye-instagram-twitter-facebook-kullanici-sayisi-h86431.html, Erişim Tarihi: 07/05/2022.

webtekno.com/turkiye-e-ticaret-sirketlerinin-pazar-paylari-aciklandi-lider-trendyol-h113193.html, Erişim Tarihi: 27/12/2021.

Valentini, C., Romenti, S., Murtarelli, G., & Pizzetti, M. (2018). Digital visual engagement: influencing purchase intentions on Instagram. Journal of Communication Management, 22(4), 362-381. doi:10.1108/JCOM-01-2018-0005

Zhu, L., Li, H., Wang, F. K., He, W., & Tian, Z. (2020). How daring reviews affect purchase intention: a new model based on the stimulus-organism-response (SOR) framework. Aslib Journal of Information Management, 72(4), 463-488. doi:10.1108/AJIM-11-2019-0308

FACTORS AFFECTING THE DISTRIBUTION OF CAFES IN KADIKÖY (ISTANBUL)

Hülya ÖZKAN
Taner KILIÇ
Bilecik Şeyh Edebali University, Institute of Graduate Studies, Department of Geography, Bilecik

Abstract

The distribution of cafes has spread over a wide area in Kadıköy. This distribution has demographic, environmental, and socio-cultural effects. For this reason, the factors affecting the distribution of cafes in Kadıköy were examined in this study. Data showing the distribution of cafes opened in Kadıköy throughout the years were obtained from the municipality of Kadıköy and Google Earth software. Within the scope of this study, face-to-face interviews were held with 310 café customers in various cafes. The data obtained have been shown and evaluated with the use of tables, graphs, and maps. As a result of this study, it has been determined that factors such as transportation, geographical location, and demographic structure affect the distribution of cafes in the region.

Keywords: Kadıköy, Cafe, Identity, Activity Place.

1. INTRODUCTION

Coffeehouses, frequented by the male population in Istanbul, have begun to emerge in the sixteenth century (Emeksiz, 2009; Heise, 2001; Goldoni, 2009). Coffeehouses which were places to meet, chat, and drink coffee in the past, have turned into the cafes of today (Birsel, 1983). With this change, they have become activity places visited by women as well as men.

In Istanbul, where approximately 16 million people live, there are many cafes that appeal to different identities. However, the district of Kadıköy, besides its spatial texture and diversity; stands out in Istanbul with its cafes that appeal to different identities (Georgeon, 1999).

The research area is limited to the district of Kadıköy in Istanbul. Kadıköy, which has a long coastline from Haydarpaşa to Bostancı in the northwest-southwest direction, is in a central location for Istanbul (Figure 1).

Figure 1: Kadıköy location map

Kadıköy, which is an important position in terms of transportation in Istanbul (Korcun, 2007), constitutes an active place for being in a transfer area in terms of transportation routes. There are various transportation lines in the region, including highways, railways, and seaway routes. Especially being on a lively coastline is important for the place to be dynamic in terms of its demographics. This situation has especially made Kadıköy Square a public place, which is crowded every hour of the day, where human movement and diversity are intense. It can be said that this spatial mobility of the district creates a reflection on activity places as well as on the cafes.

2. METHOD

The data collection process in the research consists of interviews, secondary data obtained from the municipality of Kadıköy, and data obtained from *Google Earth* software. Interviews during fieldwork were conducted at certain intervals between October 2019 and December 2020. The individuals were reached by the *"Random Sample"* method as the interview method. Structured interviews with customers and unstructured interviews with business owners were conducted. A total of 45 cafes were visited in Kadıköy, and in these cafes, a total of 310 people were interviewed. In addition to these, nine café owners were interviewed as well. The findings obtained from the interviews were analysed by processing them into the *IBM Statistics 26.0* package program. Licensed café data obtained from the municipality of Kadıköy was uploaded to *ArcGIS 10.1* program. From these data, density maps were made and interpreted by showing the density of cafes that opened in Kadıköy throughout the years.

Google Earth software was used as another data collection method. This method was used to determine the distribution of actively used cafes in Kadıköy. The location of the cafes

was determined in the *Google Earth* environment and turned into a *Kml* file. The data converted into *Kml* file were shown on the maps with the digitization method in the *ArcGIS* interface.

2.1. The Distribution of Cafes in Kadıköy

Kadıköy has been a district where spatial mobility has been intense in Istanbul since the past. Kadıköy constitutes an important activity place due to its functional diversity in areas such as entertainment, culture, transportation, and education. The cafes in these places are spread over a wide area in the district. The café density map of the district of Kadıköy shows the cafes that are active throughout Kadıköy. Osmanağa Neighbourhood (Central Kadıköy) on the map draws attention as the region with the highest density. In addition, Caferağa, Caddebostan, Fenerbahçe, and Rüstempaşa neighbourhoods are also places where cafes are concentrated. Cafes especially seem to be busier on transportation routes throughout the district (Figure 2).

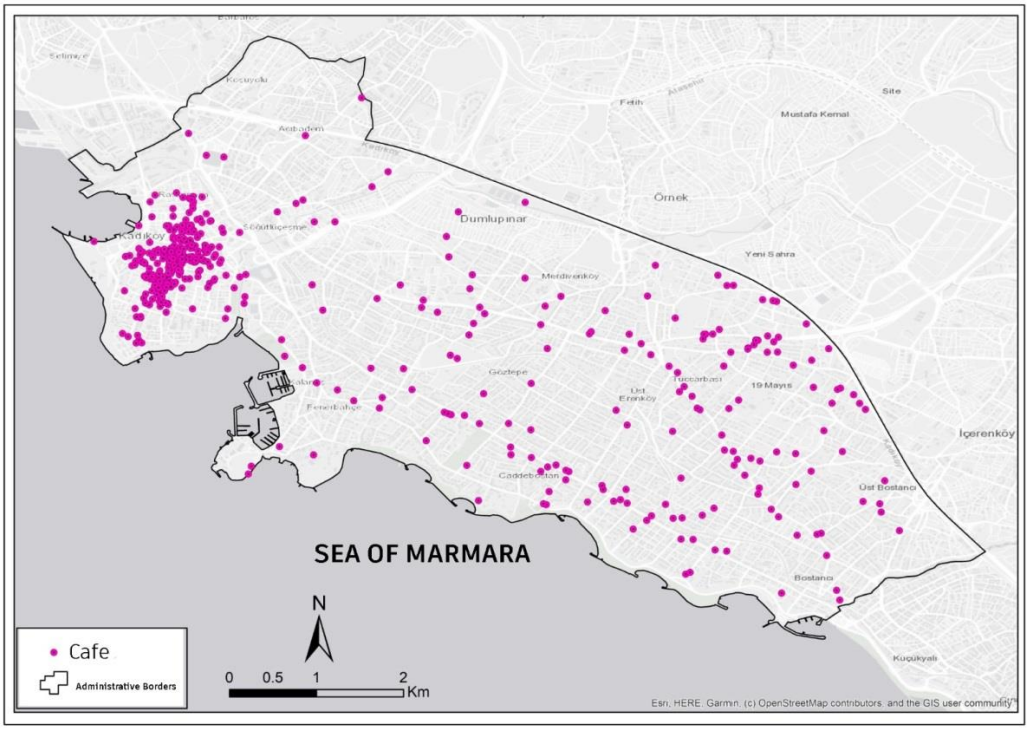

Figure 2. The Density Map of Cafes in the District of Kadıköy.

is education, art, and culture compared to many districts throughout Istanbul. This has been reflected in the space and formed the basis for the formation of rich café culture in Kadıköy. Thus, cafes in Kadıköy were able to gain a place in society and gather in one place. Today, as it was in the past, many cafes in Istanbul are shifting towards Kadıköy. The geographical location of Kadıköy, its historical background, transportation infrastructure, the student population of universities, the presence of mass second-hand booksellers, physical space, and demographic diversity are the main factors affecting the rapid opening of new cafes in Kadıköy.

The Factors Affecting the Distribution of Cafes in Kadıköy;

➢ Transportation is one of the important factors affecting the commercial areas in Kadıköy. In Kadıköy, to choose where to establish many of the cafes, the main attention is given to the transportation routes. The most important transportation network here is the Kadıköy-Maltepe metro in railway transportation.

➢ Another fact that affects the cafes in the district is that Kadıköy has a large student population. Especially the high number of university students in the region paved the way for the opening of new cafes. In fact, in the interviews held with café business owners during fieldwork, some business owners stated that only students came to the café. Therefore, in most of the cafes, the place is prepared for the customer, taking their identities into account.

➢ Kadıköy has been a district known for its second-hand booksellers for years. The offices of many well-established publishing houses in Istanbul are located in Kadıköy. At the same time, Kadıköy is a district where second-hand booksellers are established in various fields. Most of the second-hand booksellers in Kadıköy are those that moved from Beyoğlu to Kadıköy. In the selection of the establishment locations in Kadıköy, second-hand booksellers and cafes are places that are related to each other. The high demand for second-hand booksellers throughout the district has been effective in the establishment of many café businesses close to these places. Thus, café businesses easily attract visitors coming there.

➢ Kadıköy is a region where there are various cafes in general. In Kadıköy, it is easy to access cafes that differ in terms of decoration, taste, and price, even on the same street. The presence of different places, especially in terms of décor, has been remarkable for the customers.

➢ The fact that the demographic diversity is high in Kadıköy has had an impact on the formation of various café places. Thus, the relationship created by place and identity formed the basis for the formation of new café places throughout the district. This enables one to choose from various café places in Kadıköy.

➢ The fact that some streets and avenues are closed to traffic is among these data and it is linked with some cafes being social business areas in Kadıköy. The places where the density of cafes is higher are generally closed to traffic. During the interviews with café customers and owners, it has been stated that the location where the business is located being closed to traffic is an important factor in their preference. Apart from this, it had been found that cafes with open spaces are among the most preferred cafes, especially in summer.

➢ Transportation in Kadıköy is another factor affecting the distribution of cafes. Depending on transportation, the cafes located at the intersections cover a different customer identity. Visitors to these cafes generally include those who use Kadıköy as a transit zone to go to other regions.

➢ Another factor affecting the distribution of cafes in Kadıköy is the student population in the district. During fieldwork, business owners stated that students from Marmara University and Medeniyet University are among the customers who frequently visit these places. Cafes on the side streets and with low density mostly serve university students. That is why these businesses, which serve the student population, are busy during the school period, while they are quieter in the summer season when there are no students. In this way, based on the information obtained during fieldwork, we can say that each café has different customer identities that it serves.

2.2. Number of Cafes Opened in Kadıköy Throughout the Years

Every year, many cafes open in Kadıköy. The number of newly opened cafes throughout the district has been increasing in recent years. To observe this increase, the data of the cafes licensed by the municipality according to years are taken and shown with graphs and maps.

The chart includes cafes licensed between 2000 and 2020. According to the graph, the year 2000 was the year when the least number of cafes were opened, while the year 2020 was the most. Looking at the graph, it is possible to say that the number of cafes opened in Kadıköy is increasing every year (Figure 7).

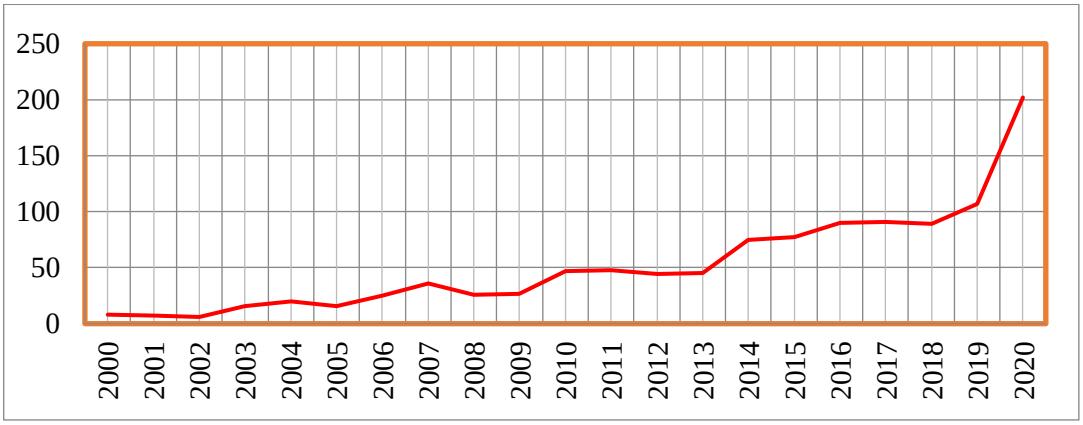

Figure 7. Number of Cafes Licensed by Years in Kadıköy (Source: The Municipality of Kadıköy).

The license data of the cafes obtained from the municipality are shown in the density maps according to the years. Looking at the maps, it is seen that the number of cafes opened in Kadıköy has increased continuously towards 2020. The increase in these years covers different regions from time to time. The years between 2000 and 2005 cover the periods when cafes were not very busy in Kadıköy. While Osmanağa was the neighbourhood where the most cafes were opened in this period, Merdivenköy, Göztepe, Bostancı, Dumlupınar, Eğitim, and Zühtüpaşa neigbourhoods were the places where cafes were opened the least. Between 2006 and 2010, Osmanağa, Bostancı, and Caferağa neighbourhoods were the places where cafes were opened the most. There has been an increase in the number of cafes opened throughout Kadıköy between 2011 and 2015. Especially Osmanağa and Caferağa and then, Fenerbahçe, Caddebostan, Rasimpaşa, Acıbadem and Göztepe are among the neighbourhoods with this increase. In addition, Fikirtepe, Dumlupınar, and Erenköy cover the regions where the density was the least at this date. Between 2016 and 2020, Caferağa and Osmanağa neighbourhoods were the places where the most cafes were opened. These neighbourhoods are followed by Rasimpaşa, Caddebostan, and Suadiye. Neighbourhoods such as Zühtüpaşa, Erenköy, Fikirtepe, and Merdivenköy are among the regions with the least number of cafes opened between these dates.

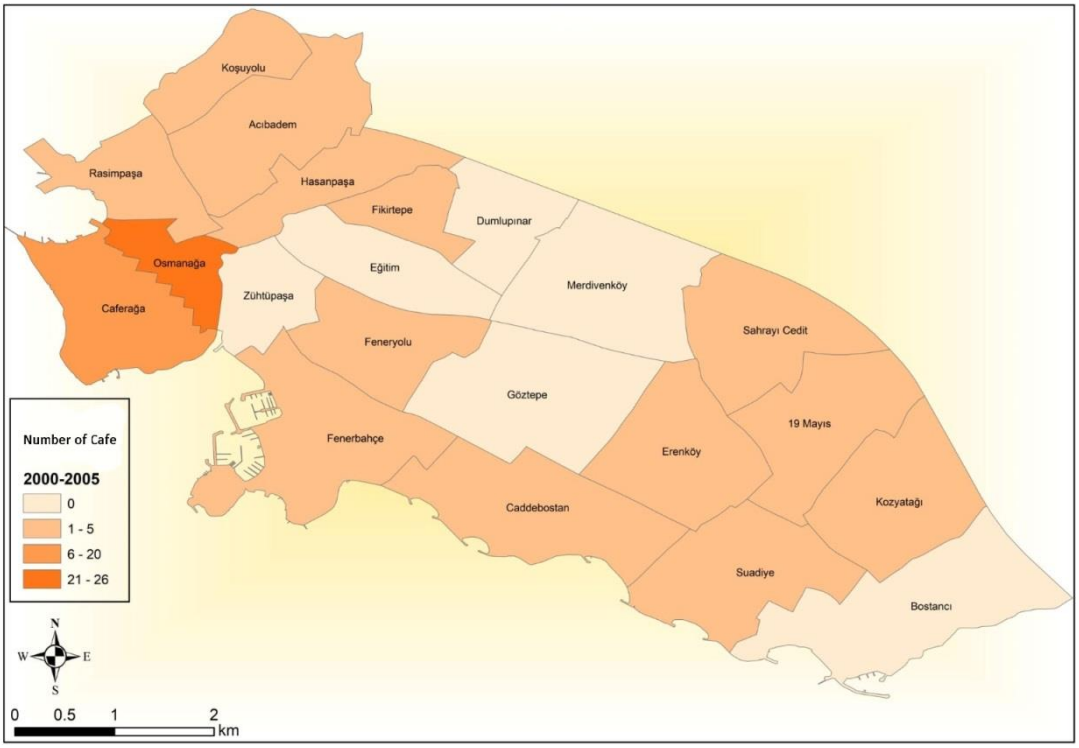

Figure 8. District of Kadıköy Café Density Map

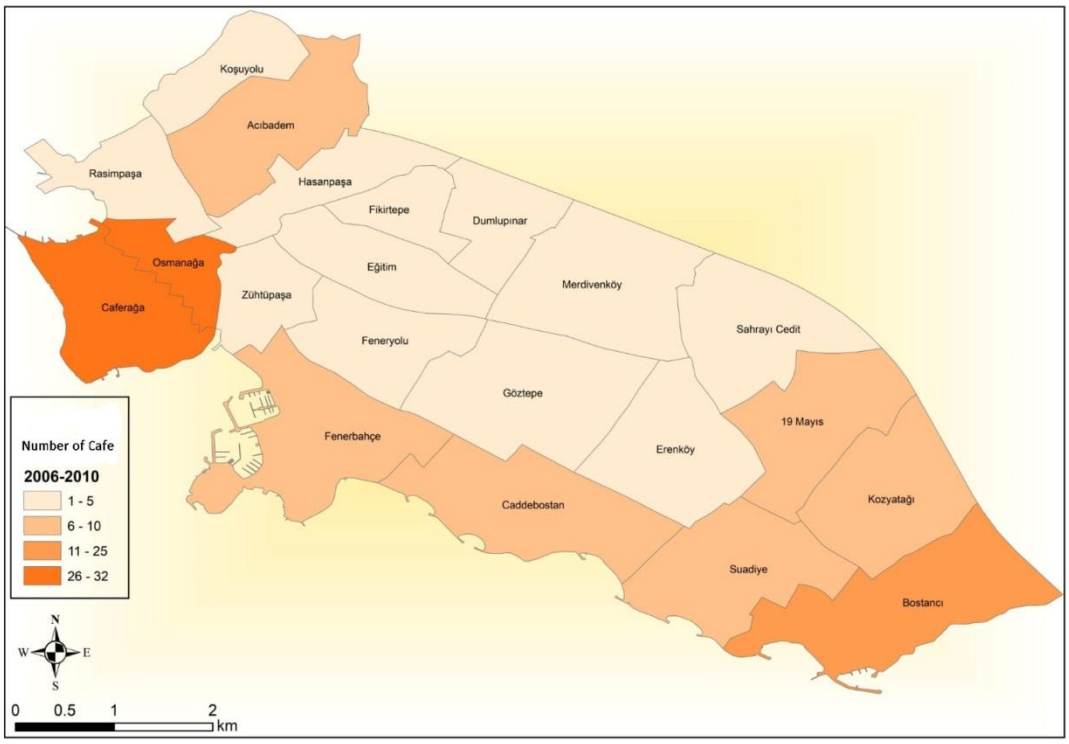

Figure 8. District of Kadıköy Café Density Map

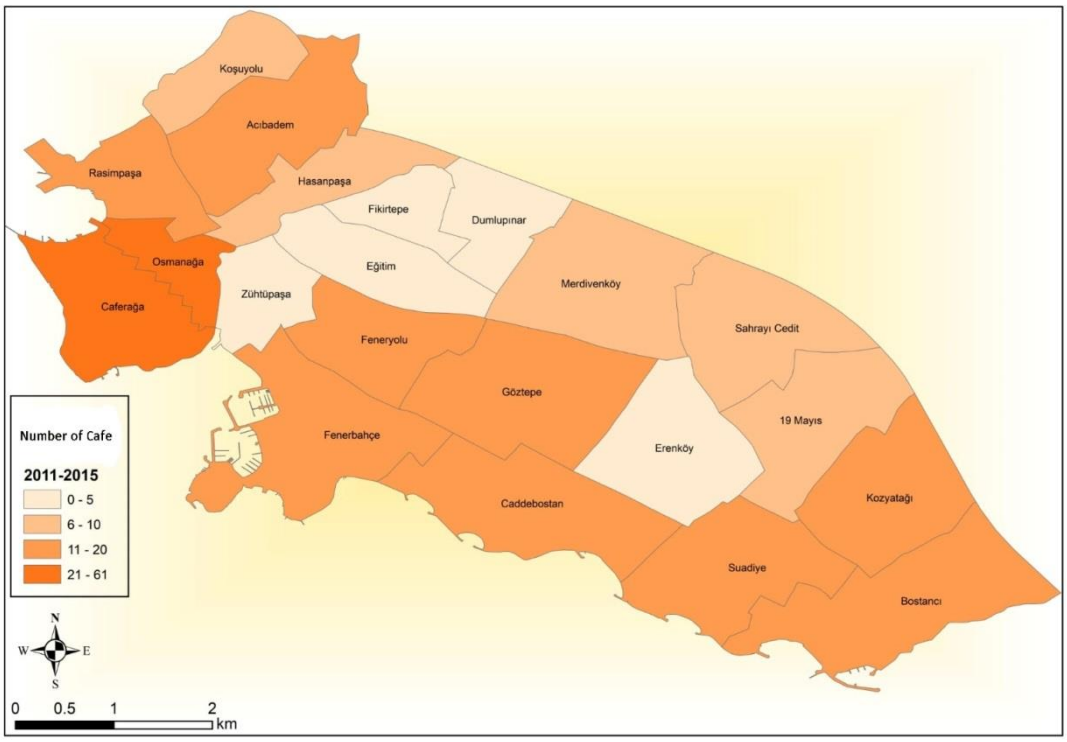

Figure 8. District of Kadıköy Café Density Map

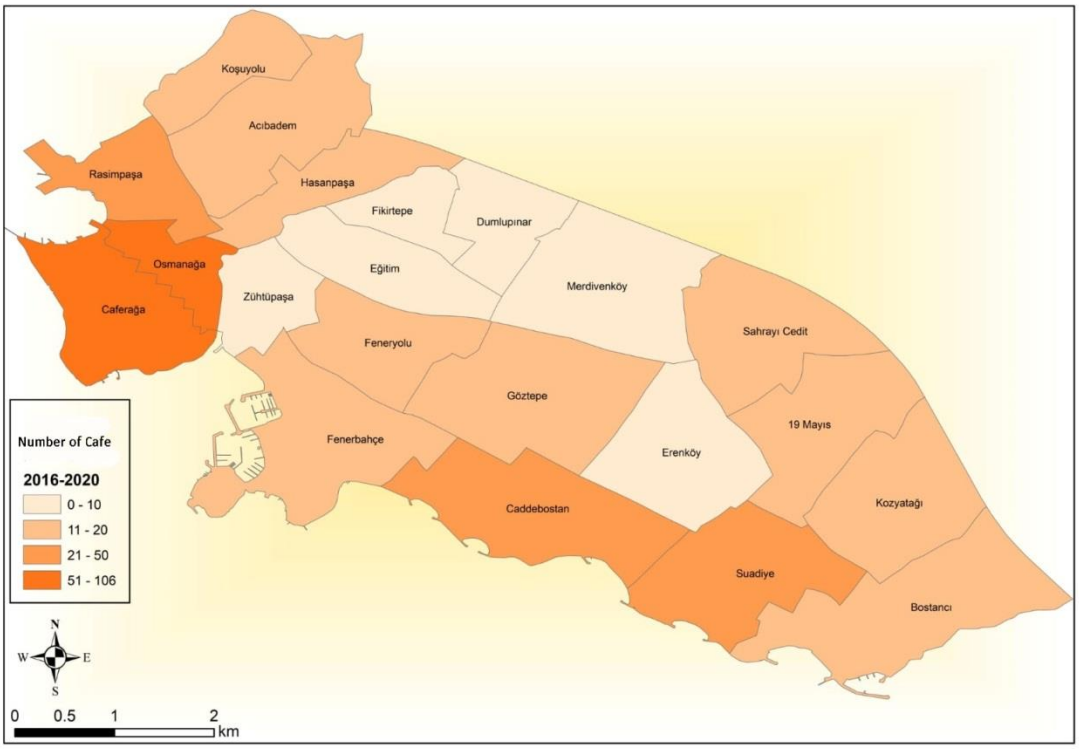

Figure 8. District of Kadıköy Café Density Map

2.3. Findings Regarding Customers Preference with the Café They Choose

During fieldwork, interviews were held with café customers. The interviewees were asked questions such as their age, reasons for choosing the café they went to, where they reside and how many times a week, and in what time period they go to that said café.

Table 2. Reason for Preferring Café Frequency Analysis

Why Did You Choose This Café?	Frequency	Percentage
Location	83	26,8
Café Environment	58	18,7
Price	43	13,9
Decoration	32	12,6
Taste - Presentation	39	10,3
Other	28	9,0
Service	27	8,7
Total	310	100,0

To determine how customers preferred the café they go to the question *"Why Did You Choose This Café?"* was asked as an open-ended question. To determine the frequency of the answers given frequency analysis was applied to the data obtained. The answers were evaluated and tabulated according to the results of the analysis. According to the answers given, the location of the café ranks first in terms of preference with a share of 26.8%. Among those who participated in the interview, 83 people stated that they preferred the café according to its location, and 58 people stated that they preferred the café environment that appealed to them. Those who preferred the café according to its decoration made up 32 people, while those who preferred the café according to its taste and presentation made up 39 people. Apart from these, 27 people preferred the café because they were satisfied with the service, while 43 people preferred the café according to the price of the menu (Table 2).

2.4. Findings Regarding the Ages of Café Customers

The fact that cafes in Kadıköy are places with different identities has had an impact on these places to appeal to individuals of all ages. Therefore, the age of the cafe customers interviewed formed different groups. The 18-25 age group has the highest share in this grouping. Based on this result, we can say that university students and young customers have a great contribution to cafes. Frequency analysis was applied to determine the age groups of customers visiting cafes in Kadıköy. According to the results of the analysis, among those who participated in the interview, 130 people constituted the customers between the ages of 18-25 with the highest share, while with 34 people aged 35 and over accounted for the least share (Table 3). Looking at the data here, we can say that cafe customers in Kadıköy consist of young individuals. Based on observations, the fact that there are more students and people of working age has influenced the number of young people in Kadıköy.

Table 3. Age Groups Frequency Analysis

Age	Frequency	Percentage
0-18	64	20,4
18-25	130	41,4
25-35	82	26,1
35 and over	34	10,8
Total	310	100

Observation studies were carried out in different time periods and different cafes from the fieldwork. As a result of the observations, it has been seen that customers over the age of 35 generally prefer cafes in the evening. However, those aged 18 and under mostly use the cafes during the daytime. The 18 and 35 age group visit cafes in different time periods, mostly in the evening. Based on the observation results, it has been determined that most of the cafe customers in the study field during the daytime are young people, and in the evening hours, it is mainly middle-aged.

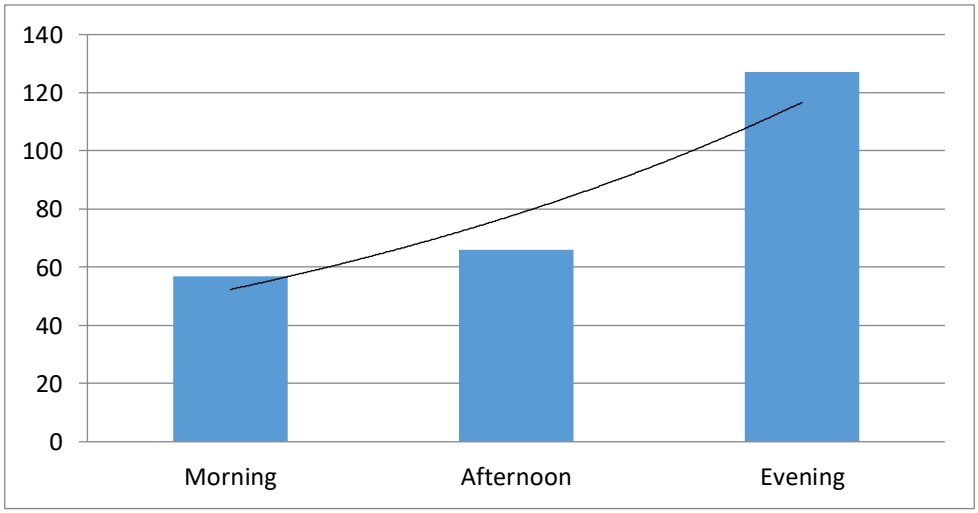

Figure 10. The Time Periods Customers Visit Cafés

Figure 10 contains the answers to the question customers visiting in different time periods were asked: *"What time period do you usually prefer to go to the café?".* During the interview, attention was paid to the choice of different cafes and the distribution of different time periods. According to the answers given, the most preferred time period was the evening hours. One-on-one interviews were held with customers, and those who answered in the morning usually consist of people whose workplaces are in Kadıköy. These people mostly use cafes for breakfast in the morning. The majority of customers coming to cafés at noon include those who come to Kadıköy for sightseeing. The customer group of evening hours generally includes people who spend time with their friends after work. These people are in larger groups and consist of customers sitting in the cafe for longer periods of time.

In the observational studies, it was concluded that most of the cafes were not very busy during the daytime hours. In fact, some cafes only serve in the evenings. During fieldwork, it has been observed that those who use the cafe during the daytime consist of people who stop by the cafes to have breakfast or to rest while visiting Kadıköy.

3. CONCLUSION

Cafes are designed in accordance with their location. Demographic diversity in the region where the cafe is located is an important factor in the formation of the cafe. In line with the findings obtained from the study, the location of the cafe, the delicious food and beverages, and the appeal of the cafe environment to the customers were the factors that were effective in cafe preference. The ease of transportation had an impact on the density of customers in cafes. Cafes in areas close to the Kadıköy metro and bus stops constitute very crowded places. The cafes, which are on roads closed to traffic and located on the side streets, constitute quiet places. The tastes offered in these places, which have a young customer base, are very important. In particular, coffee as a beverage had an impact on the choice of venue. It has been stated that the taste of coffee attracts customers regardless of the price. It has been determined that the quiet and calm environment of the cafe is the preferred place for those who study and read books.

The frequency of customers going to the cafe varies according to various factors. It has been determined that people who are students in Kadıköy or whose workplace is in Kadıköy go to the cafe several times during the day. While the students use the cafes to study in their spare time, the workers take their rest in these places. The fact that Kadıköy has a young population and a large student population has had an impact on the average age of cafe customers.

Most of the cafes in Kadıköy are busy in the evening. It has been determined that most of the people who go to the cafe in the evening are working people. These people usually consist of those who use cafes to spend time with their friends after work. During the daytime, it is seen that those who use these places are students and visitors who come to visit Kadıköy during the day.

Kadıköy is a district that receives a lot of visitors during the day. It has been determined that those coming from outside the city use the transportation vehicles in the district and move to other places. Marmaray, sea transportation vehicles, and the Kadıköy metro have gained importance at this point. It has been observed that daily visitors from the surrounding districts of Kadıköy use the cafes extensively. These people were among the cafe visitors at any time of the day. It has been determined that the easy access to Kadıköy from the surrounding districts allows for this situation. The presence of such human diversity in Kadıköy has had a great impact on the formation of cafes that are different from each other.

REFERENCES

Birsel, S. (1983). The Book of Coffees. Türkiye İş Bankası Cultural Publications, Ankara.

Georgeon, F. (1999). Istanbul Coffeehouses in the Last Period of the Ottoman Empire. Yapı Kredi Publications, İstanbul.

Goldoni, C. (2009). Coffeehouse. Mitosboyut Publications, İstanbul.

Heise, U. (2001). Coffee and Coffeehouse. Dost Publications, Ankara.

The Municipality of Kadıköy (2014). Merkez Kadıköy Spatial Strategic Plan Current Situation Report, İstanbul.

Korcun, S. (2007). The History of Kadıköy. Yapı Kredi Publications, İstanbul.

https://web.archive.org/web/20170827172719/http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/abdulkadir_emeksiz_istanbul_kahvehaneleri.pdf

FERRUH BAŞAĞA'NIN BAZI SOYUT RESİMLERİNDE KÜBİST VE FÜTÜRİST ETKİLER

SOME ABSTRACT PAINTINGS BY FERRUH BAŞAĞA HAVE CUBIST AND FUTURIST INFLUENCES

Doç. Dr. Fahrettin GEÇEN
İnönü Üniversitesi
ORCID.0000-0002-0787-7505
Öğr. Gör. Dr. Ali KOÇ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-0939-2587

Özet

Ferruh Başağa'nın eserleri içerisinde yer alan soyut resimlerini meydana getirirken batılı sanat akımlarından yani modern resim sanatından nasıl etkilendiği ve bunun belirtilen eserlerine nasıl yansıttığını ortaya çıkarmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Ayrıca araştırma Türk sanatçılarından biri olan Ferruh Başağa'nın Batılı Çağdaş resim yaklaşımlarından nasıl etkilendiğini belirlemek açısından ve ayrıca Çağdaş Türk resminin Modern sanattan nasıl beslendiğini görmek açısından önem taşımaktadır.

Ferruh Başağa Cumhuriyet döneminde Türk resminin temellenmesinde önemli rol oynayan sanatçılardan biridir. Sanatçı 1940'larda soyut resme yönelmiştir. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde mozaik ve vitray atölyelerini kurup 10 yıl boyunca burada öğretim görevliliği yapmıştır. Sanatçının sayılamayacak kadar çok eseri bulunmaktadır. Eserlerinden bazıları büyük boyutta olup mimari yapılarla bütünleşmiştir. Başağa 75 kişisel sergi açmış ve birçok eseri Yeni Delhi'den Münih'e kadar birçok yerde müze ve koleksiyoncuların hazinelerinde yer almıştır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Ferruh_Ba%C5%9Fa%C4%9Fa) Sanatçının, araştırma konusu olan bazı soyut resimlerinden uzaklaşması yani geometrik formlardan uzaklaşması ise lirik soyut ile başlamaktadır. Başağa 1953'den 1970'e kadar süre giden lirik soyut sanatının etkisiyle boya strüktürüne dayalı bir stil uygulamıştır. Bu uygulamaları yaparken tek renk temel kullanım şekli haline gelmiştir (Ersoy, 1998:38)

Araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma yöntemi verilerin oluşturulmasında temel yöntem olmuştur. Araştırma alanı ise araştırmanın konusu olan sanatçı Ferruh Başağa'nın hayatı, sanatçı kimliği ve eserleri olarak belirlenmiştir. Araştırmada sanatçının araştırma konusu çerçevesi içerisinde olan ve geometrik biçimleri içerisinde bulunduran, genel olarak uygun görülen 4 adet eser örneklem olarak kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini ise Ferruh Başağa'nın soyut resimleri arasından geometrik formlu ve fütürist etkiler taşıyan eserler oluşturmaktadır. Araştırmada betimsel araştırma tekniği ile resim analizleri yapılmıştır. Sonuç olarak sanatçının yapmış olduğu birçok çalışmasında geometrik formları özellikle de üçgenimsi formları temel öğe olarak kullandığı anlaşılmıştır. Bu formları kullanırken renksel ilişkileri de göz önünde bulundurarak şeffaf mat ilişkisi kurarak alt–üst, boyut gibi etkileri de elde etmiştir. Sanatçı geometrik formların benzer ve ritimsel etkileri ve şeffaflık etkilerini kullanarak zamansal ve boyutsal etkiyle fütürist bir yaklaşım göstermiştir. Geometrik formların kullanımı ise analitik kübizm etkilerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ferruh Başağa, Soyut, Kübizm, Fütürizm, Soyutlama

Abstract

Ferruh occurs in the works of Western art abstract paintings modern art movements while basaga from and how it was influenced by the works reflect the aim of the research is to reveal how specified. In addition, the research is important to determine how Ferruh Başağa, one of the Turkish artists, was influenced by Western approaches to Contemporary painting, and also to see how contemporary Turkish painting was fed by modern art.

Ferruh Başağa is one of the artists who played an important role in the foundation of Turkish painting during the Republican period. The artist turned to abstract painting in the 1940s. He established mosaic and stained glass workshops at the Istanbul Academy of Fine Arts and worked as a lecturer there for 10 years. The artist has an uncountable number of works. Some of his works are of large size and are integrated with architectural structures. Başağa has opened 75 solo exhibitions and many of her works have been included in the treasures of museums and collectors in many places from New Delhi to Munich (https://tr.wikipedia.org/wiki/Ferruh_Ba%C5%9Fa%C4%9Fa) The artist's move away from some abstract paintings that are the subject of research, that is, away from geometric forms, begins with a lyrical abstract. Başağa applied a style based on painting structure with the influence of lyrical abstract art that lasted from 1953 to 1970. Single color has become the main way of using when making these applications (Ersoy, 1998:38)

The qualitative research method, which is one of the research methods, has been the main method in creating the data. The research area was determined as the life, artist identity and works of the artist Ferruh Başağa, who is the subject of the research. In the research, 4 works of the artist that are within the framework of the research subject and have geometric forms, which are generally considered appropriate, were used as a sample. The universe of the research consists of works Dec geometric forms and futurist influences among the abstract paintings of Ferruh Başağa. In the research, descriptive research technique and image analysis were performed. As a result, it has been understood that the artist uses geometric forms, especially triangular forms, as the basic element in many of his works. When using these forms, it has also achieved effects such as bottom–top, size by establishing a transparent matte relationship by considering the color relationships when using these forms. The artist has shown a futurist approach with temporal and dimensional influence, using similar and rhythmic effects of geometric forms and transparency effects. The use of geometric forms, on the other hand, shows the effects of analytical cubism.

Keywords: Ferruh Başağa, Abstract, Cubism, Futurism, Abstraction

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI:

Çağdaş Türk resim sanatında önemli bir yer edinen aynı zamanda Çağdaş Türk Resim sanatı içerisinde ilk soyut resim çalışan sanatçılardan biri olan Ferruh Başağa'nın yaptığı soyut resimlerin arkasında beslendiği sanat biçimlerini ortaya çıkarmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ:

Araştırma Batı sanat akımlarının Türk sanatçılarının çağdaş yaklaşımlarındaki etkisinin ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır.

1.3. FERRUH BAŞAĞA KİMDİR VE SANATSAL KİMLİĞİ:

Sanatçı 1954'te İstanbul'da doğmuştur. Başağa D grubunun ardından gelmiş ve güçlü bir sanatçı kimliği sergilemiştir. Başağa ilköğrenimini İstanbul, ortaokul ve teknik lise eğitimin ise Yugoslavya'da yapmıştır. Türkiye'ye döndükten sonra bir süre uçak fabrikasında çalışmış ardında 1936'da Güzel sanatlar Akademisi'ne girmiştir. Leopold Levy, Zeki Kocamemi gibi sanatçıların öğrencisi olarak mezun olan sanatçı, ardından birçok Çağdaş Türk resim sanatında önemli yer edinen sanatçılarla (Avni Arbaş, Nuri İyem, Selim Turan, Turgut Atalay gibi) birlikte Yüksek resim bölümünde ihtisas yapmıştır. Sanatçı bir yıl sonra Yeniler grubuna katılarak toplumsal gerçekçi eserler ortaya koymuştur.

(https://www.istanbulsanatevi.com/unlu-sanatcilarin-hayati/soyadi-b-unlu-sanatcilarin-hayati/ferruh-basaga-biyografi-1914-2010/)

1950'li yıllara kadar tek partili bir yönetim gören Türkiye artık bu tarihten sonra çok partililiğe geçiş yapmıştır. Ülkede çok partiliğe geçiş aynı zamanda sosyo-ekonomik bir özgürlüğünde habercisi olmuştur. Bu özgürlük sanatçıları da daha özgürlükçü ifade yollarına sürüklemiştir. Bazı toplumsal konuları ele alan sanatçılar 1950 sonrası içinde bulundukları özgürlük ortamından ötürü soyut resmede yönelmişlerdir. 1910'lu yıllardan beri izlenimci etkilerle çalışan sanatçılar yanında 1930 yıllarda şematik kübist çalışmalar yapan sanatçıların yerine soyut sanat çalışan sanatçılar devreye girmeye başlamıştır. Ayrıca önceden fütürist, exspresif, fovist çalışmalar yapan sanatçılar soyut sanata bir adam daha yaklaşmışlardır.1949 yılında Ferruh Başağa Aşk adlı bir kadın ve bir erkeğin resmedildiği bir eseri ile Devlet resim sergisinde soyut resme imzasını atan sanatçılardan olmuştur (Ersoy, 1998:33).

Ferruh Başağa geometrik biçimlerden "1953'ten 1970'lere dek süren lirik soyut olarak nitelendirebileceğimiz resimlerden geometriden oldukça uzak doğrudan boya strüktürüne dayalı ve tek renk üzerine kurgulanmış çalışmalar" (Ersoy, 1998:38) yaparak uzaklaşmıştır.

1.4. FERRUH BAŞAĞA'NIN GEOMETRİK SOYUT RESİM ÖRNEKLEMLERİ

1.4.1. Kırmızı Güvercinler

Ferruh Başağa, Güvercin serisinden olan bu eserinde iki güvercini soyutlama ve soyut forma dönüştürme yoluna gitmiştir. Eserinde kullandığı renkler, birbirleriyle hem zıtlık hem de uyum içerisinde olup çalışmadaki etkiyi arttırmıştır. Resimde kullanılan geometrik formlar kübist etkileri verirken kanat çırpmaların geometriksel ritimli dizilişi üst üste gelişi ile birden fazla tekrarın farklı geometrik formlarda sunumunu sağlayarak fütürist bir etkiye dönüşmüştür. Sanatçı batı tarzındaki kübist ve fütürist etkileri kendi resimsel biçimlendirmesine dönüştürme şekliyle yorumlamıştır.

Görsel 1: Ferruh Başağa, Kırmızı Güvercinler, 1988, 120x140 cm, TÜYB, Özel Koleksiyon (Giray, 2003:194-195)

1.4.2. Eflatun Kompozisyon

Ferruh Başağa bu eserine Eflatun ismini vermesinin nedeninin Eflatun renginin baskın olarak kullanmasından olduğu düşünülmektedir. Görselde yer alan çizgiler yatay, dikey, diyagonal şeklinde genelde yüzeyi boydan boya alacak şekilde çizilmiştir. İki ve daha fazla çizginin arasında kullanılan renk lekeleri iki ve üç boyut algılarını oluşturmuştur. Üst üste gelen formlar boyutsal ve ritimsel bir algı oluşturmaktadır. Sanatçının tamamen soyut çalıştığı bu eserde fütürüst etki boyutsal algılamadaki tekrar algısına dayanırken geometriksel algıda kübist etkileri oluşturmaktadır.

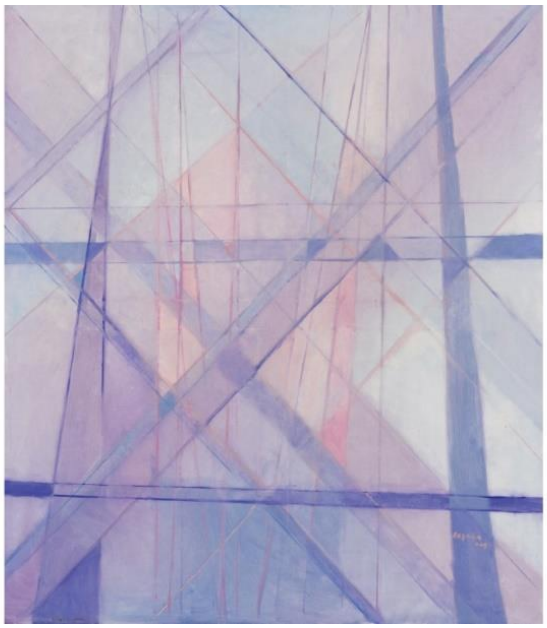

Görsel 2: Ferruh Başağa, Eflatun Kompozisyon, 2002, 140 x 120cm, TÜYB, Başağa Koleksiyonu (Giray, 2003:266)

1.4.3. Soyut Kompozisyon

Sanatçı bu eserinde mavi ve beyaz renk ağırlıklı çalışmış, arada kullandığı mor renginin de katkısıyla esere soğuk renk etkisi vermiştir. Resim geometrik biçemlerin ve renk ilişkilerinin etkisiyle saydam bir görünüme kavuşmuştur. Beyaz renk eserde bir alan ve ışık ile oluşan boşluk etkisi yaratmıştır. Resimde daha çok üçgen formların baskınlığı iki boyutlu diyagonal ve yatay çizgilerin etkisiyle geometrik bir biçem kazanmıştır. Bu boyutluluk algısı ve saydamlık etkisi art arda oluşan bir zaman etkisi yaratmaktadır. Geometrik form biçimiyle kübizm etkisi taşırken boyutluluk ve saydamlıkla oluşan zaman algısı da fütürist bir etki oluşturmuştur.

Görsel 3: Ferruh Başağa, Soyut Kompozisyon, 1983, 53x63 cm, TÜYB, Galeri Beytem Koleksiyonu (Giray, 2003:206)

1.4.4. Sarı Siyah Diken

Sanatçı bu eserinde sarı, okr, kahverengi renklerini baskın olarak kullanmıştır. Bir dikenin soyutlanmış formunun etüt edildiği bu resimde çeşitli formlarda birbiri üzerine gelmiş geometrik formlar hâkimdir. Başağa yine üst üste gelen geometrik ve saydam formların yardımıyla çok boyutluluk ve zaman algısı etkisi oluşturmuştur. Bir dikenin birden fazla görünüm algısı da buna ve fütürizme işarettir. Geometrik formlar yine analitik kübizm etkisini göstermektedir.

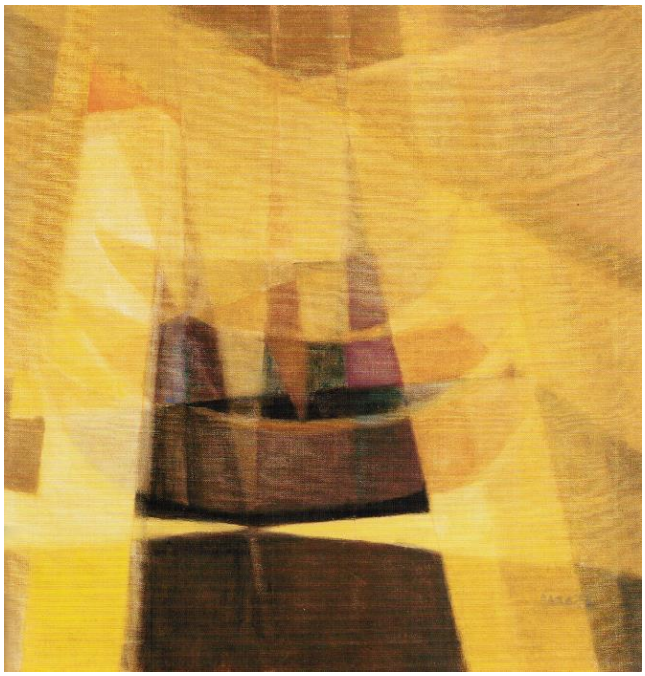

Görsel 4: Ferruh Başağa, Sarı Siyah Diken, 1984, 80x80 cm, TÜYB, Nihat Kabakçı Koleksiyonu (Giray, 2003:207)

1.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma nitel araştırma yöntemi ile ele alınmıştır. Araştırma konusu olan sanatçı Ferruh Başağa'nın hayatı, sanatçı kimliği ve eserleri temel araştırma alanını oluşturmuştur. Araştırmada örneklem olarak 4 adet sanatçının eseri kullanılmıştır. Eserler araştırmanın amacına uygun çalışmalar arasından seçilmiştir. Araştırmanın evrenini ise Ferruh Başağa'nın fütürist ve kübist etkiler gösteren soyut resimleri oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan eser örneklemleri araştırmada amaçlanan verilerin elde edilmesine yönelik kıstasları içeren bir teknikle değerlendirmeye alınmıştır yani betimsel araştırma tekniği kısmen kullanılmıştır.

SONUÇLAR

Sanatçı birçok çalışmasında geometrik formları temel öğe olarak kullanmıştır. Özellikle eserlerde üçgenimsi formlar dikkat çekmektedir. Sanatçının eserlerinde geometrik formları kullanımı eserlerde analitik kübizm etkisi oluşturmaktadır. Başağa eserlerinde geometrik formları, tekrarlı simetrik, üst üste, yan yana gibi etkilerle kullanması bazı nesne yada canlı varlıkların çeşitli formlarının kullanmasından kaynaklanmaktadır. Sanatçının bu kullanımın farklı zaman görünümlerini oluşturmasına neden olduğu bu görünümünde fütürist etki oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Başağa geometrik biçim verdiği bu eserlerinde ışık etkisi yaratarak yada geometrik formların üst üste yana farklı yerleştirilerek boyut algısı oluşturarak eserlerinde fütürist etkiler de oluşturmuştur. Bu formları kullanırken renksel ilişkileri de göz önünde bulundurarak şeffaf mat ilişkisi kurararak alt–üst, boyut gibi etkileri de elde etmiştir. Sanatçı geometrik formların benzer ve ritimsel etkileri ve şeffaflık etkilerini kullanarak zamansal ve boyutsal etkiyle fütürist bir yaklaşım göstermiştir.

KAYNAKÇA

Ersoy, A., GÜNÜMÜZ TÜRK RESİM SANATI (1950'den 2002'e), İstanbul: Bilim Sanat Galerisi, 1998

Giray, K., FERRUH BAŞAĞA, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2003

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ferruh_Ba%C5%9Fa%C4%9Fa

https://www.istanbulsanatevi.com/unlu-sanatcilarin-hayati/soyadi-b-unlu-sanatcilarin-hayati/ferruh-basaga-biyografi-1914-2010/

Görsel Kaynakçalar:

Görsel 1: Giray, K., FERRUH BAŞAĞA, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2003

Görsel 2: Giray, K., FERRUH BAŞAĞA, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2003; https://www.google.com/search?q=ferruh+ba%C5%9Fa%C4%9Fa+eflatun&tbm=isch&source=iu&ictx=1&vet=1&fir=olkjFNWuCZBccM%252CG6eRhjRi87VM9M%252C_%253BFNM-IP_mlvZC4M%252CG6eRhjRi87VM9M%252C_%253BC1zhl2JRQ1TKzM%252CG6eRhjRi87VM9M%252C_%253BXSc_LubguUA8qM%252CG6eRhjRi87VM9M%252C_%253BJsmyUm8_Y_GZVM%252CJFnH2-xDpSyr7M%252C_%253BrU_fvIGUdlKENM%252CptvVEbmP_Yk2zM%252C_%253Bcq7C1Pev6KCudM%252CG_9AQ5H7qCdjYM%252C_%253BkOzZuRt8L6Z8jM%252CLhXioxkczL0YFM%252C_%253BkYKA-2yBsK7MVM%252CptvVEbmP_Yk2zM%252C_%253BTkmvrLjZ1jGODM%252Cw0U63

ceFAcE-3M%252C_&usg=AI4_-kQcUAstqq2BJx2SLQ47Z6wmZByi_Q&sa=X&ved=2ahUKEwjZ_tv8n9X3AhUzgXMKHXvQBhEQ9QF6BAgFEAE#imgrc=olkjFNWuCZBccM

Görsel 3: Giray, K., FERRUH BAŞAĞA, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2003

Görsel 4: Giray, K., FERRUH BAŞAĞA, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2003

FIRM BANKRUPTCY PREDICTION: COMPARATIVE ANALYSIS WITH NEURAL NETWORKS

Aslı Kılıç[1], Yavuz Selim Balcıoğlu[2], Gökhan Özer[3]
[1]Arş.Gör. Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri, ORCID: 0000-0002-6621-965X
[2]Öğr.Gör. Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri, ORCID: 0000-0001-7714-748X
[3]Prof.Dr. Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, ORCID: 0000-0002-3255-998X

Abstract

Estimations of the rate of corporate bankruptcy have been actively studied by some researchers. Beaver (1966) used discriminant analysis to developed a simple formula for estimating the rate of bankruptcy and Altman (1968) created a model using discriminant analysis to estimate bankruptcy and ranked corporations based on their likelihood of bankruptcy in the future. Several early studies employed pre-bankruptcy financial statement ratios, including measures of profitability, cash flows, and leverage, in models of bankruptcy prediction. The models performed well both in-sample and out-of-sample. More recent work has drawn upon financial market data such as excess stock returns and stock return volatility as well as options pricing theory to develop methods for predicting bankruptcy. We find that different financial models have different merits depending on the period in question. We build a new model combining variables from each of the models in previous studies and introduce a new variable to proxy for the degree of diversification within the firm. We show that firms with high degrees of diversification are less likely to go bankrupt, and that this result holds for a larger data set and in multiple out-of-sample tests.

Keywords: prediction, firm bankruptcy, neural networks

INTRODUCTION

In recent years, many businesses have declared that they went bankrupt, especially due to the economic crises in many countries due to the pandemic. A company bankruptcy happens when the required payments cannot be made and company request the court for some time to liquidate its assets or to adjust its payment obligations (Bryan, Dinesh Fernando and Tripathy, 2013). Some researchers view that the bankruptcy of companies has a rol in an innovative approach for economic renovation and improvement (Carter and Van Auken, 2006). On the other hand, with the rise of the bankruptcy rate, it has been observed that the importance of relevant problems have increased as well as the financial difficulties for the business owners, the financier and the society (Carter and Van Auken, 2006). Considering the devastating economic, social, individual and sociological effects of bankruptcy, bankruptcy predictions gain a lot of value. Apart from company owners and investors, especially banks attach great importance to bankruptcy predictions.

Firm bankruptcy prediction is a complex and difficult task. There are many factors to consider, and no one model or approach is perfect. However, there are a few general principles that can help improve the accuracy of predictions. First, it is important to consider the financial

health of the firm as a whole. This includes looking at things like profitability, cash flow, and leverage. Second, it is important to look at the specific industry in which the firm operates. This includes factors like the overall health of the industry, the competitive landscape, and regulatory environment. Third, it is important to look at the individual circumstances of the firm. This includes things like the management team, the company culture, and recent events.

By considering all of these factors, it is possible to make more accurate predictions about which firms are likely to experience bankruptcy.

Firm bankruptcy prediction is a complex and multi-faceted process. There are a number of factors that must be considered in order to accurately predict whether or not a firm is at risk of bankruptcy. These factors include the financial health of the firm, the industry in which the firm operates, and the overall economic conditions. The first step in predicting firm bankruptcy is to assess the financial health of the firm. This includes looking at the firm's balance sheet, income statement, and cash flow statement. From these financial statements, it is possible to identify red flags that may indicate the firm is in financial distress. For example, if the firm has a high level of debt relative to its assets or is losing money consistently, these may be signs that the firm is at risk of bankruptcy.

Next, the industry in which the firm operates must be considered. Certain industries are more prone to bankruptcies than others. For example, the retail industry has been particularly hard hit by the COVID-19 pandemic, with many firms filing for bankruptcy. If a firm operates in an industry that is struggling, this increases the likelihood that the firm will also struggle. Finally, the overall economic conditions must be taken into account. A recession can put immense pressure on businesses, leading to an increased risk of bankruptcy. For example, the Great Recession of 2008 led to a sharp increase in corporate bankruptcies.

Taking all of these factors into account, firm bankruptcy prediction is a complex process. However, it is important to consider all of these factors in order to accurately assess the risk of bankruptcy. There are a number of different methods that can be used to predict whether a firm is likely to go bankrupt. One common method is to look at the firm's financial ratios. ratios such as the debt-to-assets ratio and the interest coverage ratio can give insights into a firm's financial health. Another method that can be used is to look at the firm's stock price. If the stock price is trending downwards, it may be an indication that the market is losing confidence in the firm.

Firm bankruptcy prediction neural networks are a relatively new technology, but they are quickly becoming mainstream due to their accuracy and potential to save businesses millions of dollars in losses. These systems are not perfect, but they are getting better all the time, and they offer a valuable tool for companies to use to protect themselves from financial ruin.

In this paper, we compare the performance of neural networks with traditional methods in the task of firm bankruptcy prediction. We find that neural networks outperform traditional methods in terms of accuracy, precision, and recall. We also find that neural networks are more effective in predicting firm bankruptcies in the early stages, while traditional methods are more effective in predicting firm bankruptcies in the later stages. Overall, our results show that neural networks are a more effective tool for firm bankruptcy prediction.

LITERATURE REVIEW

Studies on bankruptcy predictions have been carried out for many years. I In 1968, Edward I. Altman from New York University became the first person in the literature to propose the multivariate bankruptcy prediction model (Altman *et al.*, 2014). Z-Score Model, which is considered as a pioneering work, opened the road for other researches on bankruptcy prediction models. Even today, the model is still widely used.

In his study in 1966, Beaver saw that the accuracy rate of the estimation was high in univariate analyzes (Altman *et al.*, 2014). In 1984, Zmijewski conducted a study summarizing the work done these past 20 years. Zmijewski used the probit approach in his work (Altman *et al.*, 2014). Dimitras et al., analyzed a total of 47 business prediction models from the United States and England (Altman *et al.*, 2014).

In the 1990s, researches on artificial neural networks, which is still a frequently preferred method for bankruptcy prediction problems, began to be conducted (Ansari *et al.*, 2020). The bankruptcy prediction problem can be considered as a classification problem where the classification will be performed as bankrupt firm and non-bankrupt firm (Abid *et al.*, 2021). It has been observed that the neural network method gives better results than traditional statistical methods in prediction problems (Abid *et al.*, 2021).

Agarwal and Taffler proposes a new way to predict corporate bankruptcy that is based on the valuation of financial claims on the company (the contingent claims valuation approach). Also shows that the approach correctly accounts for different costs of making predictions (i.e., the cost of a "bad" prediction is greater when the price on a stock is lower) and takes into account the effect of pricing on the decision to enter bankruptcy (Agarwal and Taffler, 2008).

Wu and et al., proposes an improved model of bankruptcy prediction, with new variables and modeling techniques that improve upon previous models. They founds an improved model that most effectively predicts bankruptcy by improving upon these five earlier models by including a new variable, the degree of diversification within the firm. Also shows that a better model is able to take advantage of key variables from each of the best models and add a new variable that can improve upon bankruptcy prediction (Wu, Gaunt and Gray, 2010).

Altman and et al., proposes a comprehensive study of the efficacy of the Altman Z-Score bankruptcy prediction model internationally, as well as financial performance variables that can improve its accuracy. They reviews the effect of Altman Z-Score Model for bankruptcy prediction, based on 33 articles in leading financial and accounting journals. Also they conducts a large international study of 32,000 non-financial firms to assess the Altman Z-Score model's bankruptcy prediction performance, finding that more countries improve classification accuracy through use of additional variables (Altman *et al.*, 2014).

Wilson and Sharda proposed a regression model to predict bankruptcies for companies in the US using neural networks and multivariate discriminant analysis. They statistically proved that neural networks are a better fit to predicting bankruptcies than multivariate discriminant analysis. Also they Found that neural networks are better than multivariate discriminant analysis in predicting bankruptcies (Wilson and Sharda, 1994).

Ryu and Yue proposes an algorithm, the Isotonic Separation, that can perform better than other commonly used classifiers. They found that Isotonic separation helps reduce data dimensionality and has more flexibility than other feature reduction techniques. They shows

results for their new model performing better than other feature reduction techniques, including the Frobenius ratio and the Random Forest method (Ryu and Yue, 2005).

Jardin shows how to apply recurrence quantization, a method from time series analysis, to bankruptcy time series to forecast firm failure out to a five-year horizon with better accuracy than current methods. Focuses on how firm financial health evolves over time, how this evolution can be quantified and how modeling can be made to fit these evolutions in order to improve bankruptcy prediction models. Evaluates quantized firm financial health using three different modeling methods - logistic regression, Random Forests, and LASSO- to show how they can predict bankruptcy with higher accuracy than traditional models (du Jardin, 2017).

Min and Jeong proposes a bankcruptcy prediction method that uses a genetic algorithm to find the best subset of variables to predict bankcruptcy based on similar virtual companies. The proposed method achieves 60.08% accuracy on a data set of 128 Korean companies, outperforming other methods by 7.34%, 3.76%, and 9.77% on ROC AUC and Sensitivity - Specificity, respectively. Shows that the proposed method produces reliable predictions on non-bankruptcy and bankcruptcy based on genetic algorithms comparing its accuracy to other standard methods (Min and Jeong, 2009).

Olson and et al., examined a wide range of data mining tools, including neural networks, decision trees, and support vector machines for predicting bankruptcy. They compared several algorithms to find correlations between variables and bankruptcy, including neural networks, support vector machines, decision trees, and boosting. With reasonable modifications to meet limited data and simplify the problem, decision trees were found to be more accurate than other neural networks or other algorithms in this case (Olson, Delen and Meng, 2012).

Feng and et al., proposed deep learning models to model bankruptcy prediction using textual data, achieving superior performance in all but one of the comparisons in terms of mean square error and F1. They found that averaging embedding is more effective than convolutional neural networks in predicting bankruptcy, while recurrent neural networks and hierarchical recurrent neural networks are not. Varying the number of pretrained layers and size of words, found little evidence for a threshold before which deep learning with textual data is substantially weaker than deep learning without it (Mai *et al.*, 2019).

Veganzones and Severin proposes an algorithm to mitigate the prediction inaccuracy of a bankruptcy model due to an imbalanced dataset, while retaining part of the original's utility. They provides a new method of data sampling that can recover a satisfactory portion of the loss of performance caused by the imbalance issue. Also they demonstrated the superiority of sampling, a relatively simple approach, over conventional methods that manipulate imbalanced datasets (Veganzones and Séverin, 2018).

METHOD AND ANALYSIS

There are a number of factors that can contribute to a firm's bankruptcy prediction. Financial distress models are one way to predict bankruptcy, and these models take into account a number of different financial ratios and indicators. Other factors that can contribute to a firm's bankruptcy prediction include the company's industry, its size, and its financial history. External factors such as the economy can also play a role in bankruptcy prediction.

Firm bankruptcy prediction neural networks are artificial intelligence (AI) systems that are designed to predict whether a company is at risk of bankruptcy. These systems are trained

using financial data from companies that have already gone bankrupt, as well as data from companies that are not at risk of bankruptcy. The goal of firm bankruptcy prediction neural networks is to correctly identify as many bankrupt firms as possible, so that investors can avoid investing in these companies and can take steps to protect their investments.

Firm bankruptcy prediction neural networks are still in development, and they are not yet perfect. However, they offer a promising method for predicting bankruptcies, and they are likely to become more accurate as they are further developed.

The data were collected from the Taiwan Economic Journal for the years 1999 to 2009. Company bankruptcy was defined based on the business regulations of the Taiwan Stock Exchange. In this data set we use, there are a total of 95 variables and 6800 rows of data. Our analyzes were completed using the KNN algorithm with Python software. Pandas, seaborn, sklearn libraries were used in the study. We used the Recursive Feature Elimination method, one of the feature selection algorithms, to extract the ones we chose for this study among the 95 variables in the data set we have. With this method, we obtained the optimal number of variables. For this study, this number was obtained as 32. Later, these 32 variables were set as names. Figure 1 shows the total variables and the results of the cross validation score.

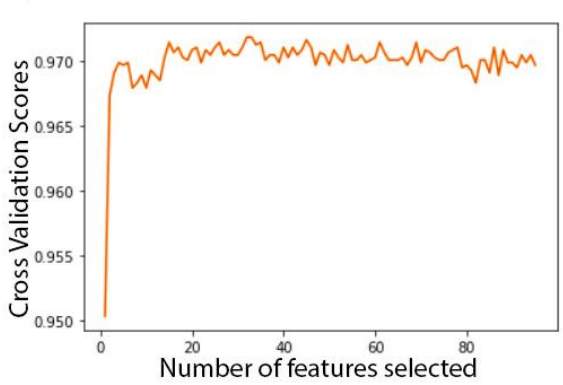

Figure 1. Cross validation scores of the model.

Exploratory Data Analysis (EDA)

Exploratory data analysis (EDA) is an approach to data analysis that is used to summarize data, identify patterns and relationships, and detect outliers. EDA is often used to understand the data before applying more sophisticated statistical techniques. EDA begins with a visual inspection of the data. This can be done using graphical methods, such as histograms and scatter plots, or numerical methods, such as means and standard deviations. After identifying patterns and relationships in the data, more sophisticated statistical techniques can be applied to further analyze the data. EDA is an important step in any data analysis project. It helps to identify the most important variables and relationships in the data, and provides a foundation for further analysis.

We used EDA to determine the key variables from the number of variables that we reduced to 32 in the data set. Figure 2 shows the descriptive statistics results.

	ROA(C) before interest and depreciation before interest	ROA(A) before interest and % after tax	Non-industry income and expenditure/revenue
count	6819	6819	6819
mean	0.505180	0.558625	0.303623
std	0.060686	0.065620	0.011163
min	0.000000	0.000000	0.000000
25%	0.476527	0.535543	0.303466
50%	0.502706	0.559802	0.303525
75%	0.535563	0.589157	0.303585
max	1.000000	1.000000	1.000000

Figure 2. Descriptive statistics

When we perform the estimation analysis on 6800 data, the number of companies with bankruptcy risk is 225, and the number of companies without bankruptcy risk is 6575. Figure 3 shows the results of the study.

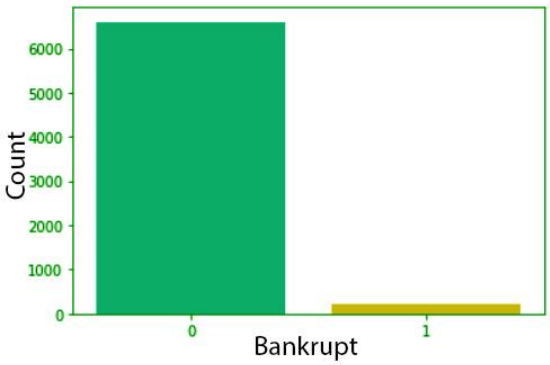

Figure 3. Firm bankruptcy forecast results

Spearman's Rank Correlation Coefficient

Spearman's rank correlation coefficient is a statistical measure of the relationship between more than two variables. It is based on the ranks of the values of the two variables, rather than the actual values. The coefficient can range from-1.0 to 1.0, with a value of 0 indicating no relationship between the two variables. A positive coefficient indicates a positive relationship (i.e., as the value of one variable increases, the value of the other variable increases), while a negative coefficient indicates a negative relationship (i.e., as the value of one variable increases, the value of the other variable decreases).

We used SRCC to remove outliers between variables. The results of the analysis are shown in figure 4.

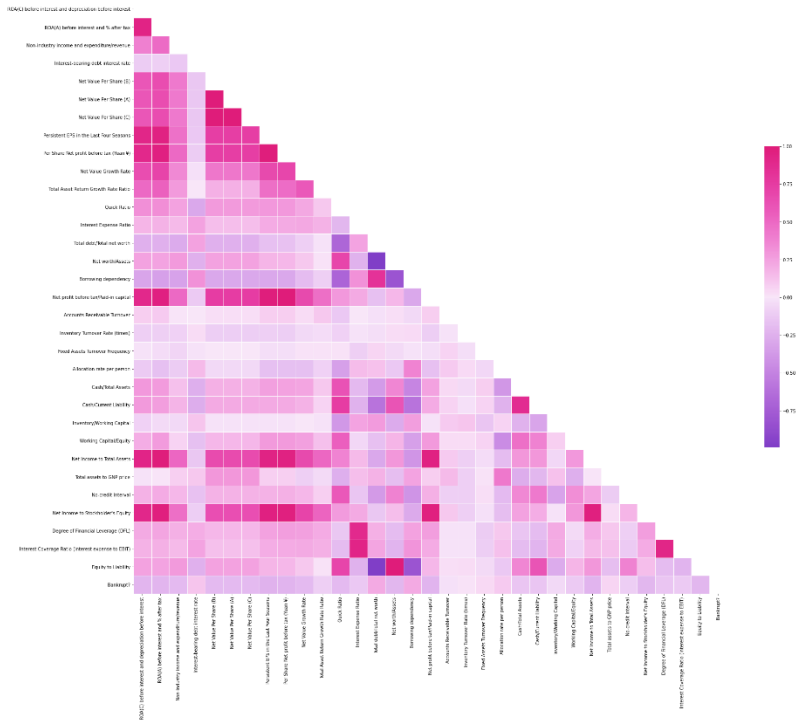

Figure 4. Result of SRCC

The K-Nearest Neighbors

The k-nearest neighbors is a machine learning algorithm that can be used for both classification and regression. In the case of classification, the k-nearest neighbors algorithm will identify the class of a new data point by looking at the k nearest data points and taking the majority vote. For regression, the k-nearest neighbors algorithm will predict the value of a new data point by taking the average of the k nearest data points. The k-nearest neighbors algorithm is a non-parametric algorithm, which means that it does not make any assumptions about the underlying data. This is one of the advantages of the algorithm, as it is able to handle data that is non-linear in nature. Another advantage of the k-nearest neighbors algorithm is that it is a very simple algorithm to understand and implement.

The results of the KNN model we used in this study are shown in figure 5.

KNN Model

```
[[ 1718    10 ]
 [  56     15]]
```

	precision	recall	f1-score	support
0	0.972	0.99	0.9809	1728
1	0.71	0.15	0.2476	71

Figure 5. KNN results

CONCLUSIONS

Firm bankruptcy prediction neural networks are artificial intelligence systems that are designed to predict whether a company is likely to go bankrupt. These systems are trained on data from past bankruptcies, and use this data to learn patterns that can be used to predict future bankruptcies. Firm bankruptcy prediction neural networks have been shown to be accurate in a number of studies. In one study, these systems were able to correctly predict bankruptcies with an accuracy of 97.2%. This accuracy is much higher than that of traditional bankruptcy prediction models, which typically have an accuracy of around 70%. Firm bankruptcy prediction neural networks are a promising tool for identifying companies that are at risk of bankruptcy. These systems can help lenders and investors to make better decisions about whether to lend money to or invest in a company.

With the current state of the economy, many businesses are struggling to stay afloat. Unfortunately, this means that some firms will inevitably go bankrupt. While this is a tragedy for the company and its employees, it can also be difficult for creditors who are left unpaid. To try and predict which firms are at risk of bankruptcy, researchers have developed models using neural networks. Neural networks are a type of artificial intelligence that can learn and identify patterns. By training a neural network on data from past bankruptcies, the hope is that it can learn to identify the signs of financial distress and provide early warning to creditors. So far, the results have been promising. Neural networks have been shown to be more accurate than traditional methods of bankruptcy prediction, such as financial ratios. This is a critical development, as it could help creditors take steps to protect themselves in the event of a bankruptcy. Of course, no prediction is perfect, and there will always be some firms that slip through the cracks. However, by using neural networks, we can hopefully get a better handle on which firms are at risk and take steps to minimize the impact of bankruptcy.

REFERENCES

Abid, I. *et al.* (2021) 'A new approach to deal with variable selection in neural networks: an application to bankruptcy prediction', *Annals of Operations Research*. doi: 10.1007/s10479-021-04236-4.

Agarwal, V. and Taffler, R. (2008) 'Comparing the performance of market-based and accounting-based bankruptcy prediction models', *Journal of Banking and Finance*. doi: 10.1016/j.jbankfin.2007.07.014.

Altman, E. I. *et al.* (2014) 'Distressed Firm and Bankruptcy Prediction in an International Context: A Review and Empirical Analysis of Altman's Z-Score Model', *SSRN Electronic Journal*. doi: 10.2139/ssrn.2536340.

Ansari, A. *et al.* (2020) 'A hybrid metaheuristic method in training artificial neural network for bankruptcy prediction', *IEEE Access*. doi: 10.1109/ACCESS.2020.3026529.

Bryan, D., Dinesh Fernando, G. and Tripathy, A. (2013) 'Bankruptcy risk, productivity and firm strategy', *Review of Accounting and Finance*. doi: 10.1108/RAF-06-2012-0052.

Carter, R. and Van Auken, H. (2006) 'Small firm bankruptcy', *Journal of Small Business Management*. doi: 10.1111/j.1540-627X.2006.00187.x.

du Jardin, P. (2017) 'Dynamics of firm financial evolution and bankruptcy prediction', *Expert Systems with Applications*. doi: 10.1016/j.eswa.2017.01.016.

Mai, F. *et al.* (2019) 'Deep learning models for bankruptcy prediction using textual

disclosures', *European Journal of Operational Research*. doi: 10.1016/j.ejor.2018.10.024.

Min, J. H. and Jeong, C. (2009) 'A binary classification method for bankruptcy prediction', *Expert Systems with Applications*. doi: 10.1016/j.eswa.2008.06.073.

Olson, D. L., Delen, D. and Meng, Y. (2012) 'Comparative analysis of data mining methods for bankruptcy prediction', *Decision Support Systems*. doi: 10.1016/j.dss.2011.10.007.

Ryu, Y. U. and Yue, W. T. (2005) 'Firm bankruptcy prediction: Experimental comparison of isotonic separation and other classification approaches', *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics Part A:Systems and Humans*. doi: 10.1109/TSMCA.2005.843393.

Veganzones, D. and Séverin, E. (2018) 'An investigation of bankruptcy prediction in imbalanced datasets', *Decision Support Systems*. doi: 10.1016/j.dss.2018.06.011.

Wilson, R. L. and Sharda, R. (1994) 'Bankruptcy prediction using neural networks', *Decision Support Systems*. doi: 10.1016/0167-9236(94)90024-8.

Wu, Y., Gaunt, C. and Gray, S. (2010) 'A comparison of alternative bankruptcy prediction models', *Journal of Contemporary Accounting and Economics*. doi: 10.1016/j.jcae.2010.04.002.

PERSONALITY ORGANIZATION AND EMOTIONAL INTELLIGENCE AS RECOVERY ASSETS IN LIFE-CHANGING CONTEXTS

Silva Ibrahimi PhD
Lecturer, Department of Psychology, Albanian University, Tirana, Albania
Valbona Habili Sauku PhD
Senior Lecturer, Department of Psychology and Pedagogy, University of Tirana, Albania
Dott.Ervin Ibrahimi PhD
Medical Responsabile , Area Vasta 2
Cooss- Marche,Jesi, Italy

Abstract

Purpose: The objective of the current article is to explore the role of Emotional Intelligence and Personality Organization as a treatment protocol in the treatment of traumatic like symptoms in social contexts, to highlight the need for qualitative change in the organization of ego-bearing structures of trauma and to examine the interconnection of different approaches in terms of traumatic dynamics in life-changing dynamics.

Method: We administered online the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) of EI and The Scale of Impact of Stressful Events – English version in the Center for Emigration Services (CES) in Italy in March-April 2022. The sample of respondents included 1000 individuals from the CES centers in Italy (N=1000) from whom were 685 females (68,5 %) and 315 males (31,5%) in range age of 18-30 years old with a mean of 22 years old.

Results: Results showed that there is a strong line of conception of trauma and its inter-dynamism in certain personality structures for the CES centers in terms of traumatic manifestations and personality organization ($r =. 865$, $p < 0.05$), a strong and positive relation between personality organization and self-awareness ($r =. 912$, $p < 0.05$) and a moderate positive relation between personality organization and social skills ($r =. 456$, $p < 0.05$). Emotional Intelligence and Personality Organization assets with a clinical and statistical significance included the Neurotic Personality Tendency (Sig. = .620) (M = .613; SD = .43), the Psychotic Personality Tendency (Sig. = .801) (M = 4.10; SD = .4675) and Empathy (Sig.=. 764; SD= .5698).

Conclusions: In conclusion, healthy Personality Organization patterns, behavioral tendency and Emotional Intelligence variables can be regard as a healthy coping strategy mechanism for overcoming traumatic-like symptoms.

Keywords: Trauma settings, Personality Organization, Behavioral tendency, Emotional Intelligence, Recovery

Introduction

For a long time, emotions were thought to be constructs that should be stopped from the activities of daily life and that man should be more rational and objective in achieving his personal success. Emotions "destroyed" the intelligent and successful man. Even in the field of psychology, scientific research on intelligence and emotions was often contradictory until at least 1973 when, from his studies of emotions, Ekman discovered an interplay between

"*cognition and affect*." Therefore, since the 90s of the twentieth century, the way emotions were treated completely changed: they are no longer considered as obstacles to success but as motivating forces that favor the adaptation of the individual, who direct his cognitive activities and decisions on a useful objective for his decision-making. Current developments in this field consider emotion as altered entities but interrelated with each other and with cognitions (Petrides & Furnham, 2000). Over time, Emotional Intelligence, also known as EI, is often referred to as EQ10 (Emotional Intelligence Quotient) and is one of the most influential constructs in describing and analyzing individual differences (Matthews et al. 2001, 2007) in various studies (Davies et al., 1998; Mayer et al. 2000; Petrides & Furnham, 2000, 2001). Emotional intelligence can be described today as a set of competencies adapted to identify, manage and express emotions; it is the postulate of real or perceived differences in the way in which individuals use and process information through emotions. EI also affects the ability to cope with environmental demands and pressures (Martinez-Pons, 1997). In changed life contexts, the pressure on the internal and external constitutional elements can change the specific weight of intellectual assets and bring to the surface "*primitive*" obstructive effects which, together with feelings of shame and guilt, dissipate energy and libido and turn it into an anti-libido. Repressed trauma effects develop the tendency to experience the stressful event with fear and anxiety. When our whole social system is disorganized, the individual goes into a state of confusion between time, being and space which when overlapped with each other fragmentariness of the Ego and the social being (Ibrahimi & Gordon, 2015). In this way the individual does not discharge the negativity of unconscious emotions and turns them as objects against himself. Psychic energy can be dissipated and turned into counter-energy, harming the person both in relationships with oneself and with others. It is important, therefore, to clearly understand the dynamics of risk and protection that can empower or undo the Ego to the point of overcoming a problem it faces or turning itself into anti-matter. Human behavior is influenced and encouraged by the desire of interpersonal relations and human interactions. Living in a world of life-changing realities, increase the prevalence of stress disorders in those with psychological vulnerabilities. Emotional intelligence and personality prototype strength seek to answer the question of why some individuals may be successful and overcome their life problems while others not (Lynn, 2002). Many of the mentally vulnerable individuals also can produce a second traumatic-stress-disorder that can over-tax their coping mechanisms. These target-groups could infect others living with or around them making trauma stronger as it escalates into a doubled psychogenic disorder, thus, a doubled trauma. Existence in the life-changing situations or other like-war situation is therefore a stand beyond self-possibilities and should be treated as an introspective treatment based on one's inner resources such as Emotional Intelligence and Personality Organization (Habili et al.,2021). Regarding the connection of EI and Traits of Personality research revealed that it can be viewed as a constellation of self-perceptions related to emotions and placed at the lower levels of hierarchical personality taxonomies (Petrides, et al. 2004; Petrides et al. 2006; Petrides, et al. 2007; Mavrovreli et al. 2009). Petrides and Furnham (2001) argue that EI Personality traits includes dispositions such as empathy and assertiveness, as well as elements of social intelligence, personal intelligence and emotional intelligence of the construct of personality. De Raad (2005) has identified significant correlations with four of the five dimensions of personality in the Big Five correlations, while several studies (Extremera and Fernandez-

Berrocal, 2005; Furnham and Petrides, 2003; Petrides, et al, 2004) have shown that EI Trait has an incremental validity with respect to numerous criteria belonging both to the Big Five (extraversion, neuroticism, agreeableness, conscientiousness, openness to experience), and to the Big Three(psychoticism, extraversion and neuroticism). Recent research has shown the incremental and discriminating validity of the emotional trait intelligence with respect to the dimensions of psychoticism, extroversion and neuroticism, and with respect to the dimensions of the Big Five (extroversion, neuroticism, agreeableness, conscientiousness, openness to experience) (Petrides et al. 2004; Saklofske et al., 2003). Furthermore, since several authors (Zeidner et al. 2008; Costa & McCrae, 1992; Eysenck, 1985) have attested to the relative independence of the areas of personality and intelligence, it is expected that EI Trait to be related to personality and to ability factors; i.e., the EI of the individual Skills should correlate on the one hand with his cognitive ability as the 'g' factor and to some personality dimensions such as the neuroticism or extroversion which have an obvious affective root.

5. Character Style

Character styles are the main component for treating individuals with neurotic ego organization as they can function actively participate in the treatment. Character style is also relevant for clients with borderline ego organization where levels of adaptive functioning require a greater focus on forming a therapeutic alliance. Adaptive functioning and establishing a therapeutic relationship are the most critical variables in studing individuals with a psychotic ego organization as their character style affect the symptomatic content.It could be understandale therefore,the psychopathologic development between phallic phases and delusions of grandeur.For individuals with a neurotic ego organization,the aim is to gain insight for ego defense mechanisms and symptoms maintenance.The individual is able to resolve conflicts as defenses are neutralized and superego is less restrictive.In the case of individuals with phallic conflicts,goals include the way how the emotional and repressive expression are used to avoid feelings of guilt and shame.Failure to resolve effectively the conflict might generate an individual with a borderline personality organization in future. It is clear from this position,how the non-structuring internalization does not constitute an establishment of each “entity”within self,but,results in an alteration of the integration of self or in the generation of a thought,memory or a phantasy within self. As it seems from both positions,there is a high degree of correlation between the non-structural internalization of Object Relation theory and the concept of Ego identity. Both theories recognize the continuance of the experience,self and expression which is involved in this type of internalization that raise the levels of syntesis and integration. In psychodynamics normal identification of a person is described as : 1)a partial modification of the total self-concept in the influence of new representations of self; 2)a level of integration either to the self-representations or to the object in an autonomous functioning of ego in the character traits style and ,3)a level or reorganization of the individual behavioral models in the influence of new identifiable structures(Ibrahimi et al.2020).In the case the process of inner representation is related to the Libidinal or Antilibidinal Self rather than the Central Self.The last characteristic of the identification process is the pathological pattern.The more rigid and neurotic character traits are,the greater will they show about a last objectual inner pathology (the conflict in freudian terms)that is unified to the individual character itself.While such identifications are set under the influence of pathological and endopychic structures and

may change the nature of these structures,we cannot argue of any further reinforcement of the models.

The metapsychological sense of self,development of internalization and interaction between them shift into a matured dependence for identifying the self-object.

6.

7. Personality Organization Patterns (PO)

In their endeavours to undestanding human identity, professionals of psychology and sociology,have often used different approaches and positions. Their arguments range from the genuine intrapsychic and macro-social viewpoints (Gecas and Burke,1995) to the identification of processes and affilated terminologies .Research for a stable identity state consitute one of the fundamental approaches of personality studies in the three recent decades (Marcia,1966).The great identity resources vary in the degree of importance:the most tangible sources are shown in the individual behavior and relevance whereas the less tangible sources constitute the features of our personality.Severe personality pathologies live in a continuum with the normal personality.In both cases of representation it is viewed the conservation of the ability for reality testing. While in the normal personality functionality is appropriate and flexible,in the personality pathologies we encounter a rigidity and maladaption of the personality.Our personality traits are partly developed by the defenses we use in an uncounscious , automatic and repetitive manner in different circumstances. Flexibility and adaptive function of a normal personality reflect the flexible nature of defensive operationalizations of a healthy and matured personality.On the other hand,rigidity that characterizes the levels of a pathologic personality reflect the non affilation of mechanisms and operations of defense. Individuals with a pathologic personality are generarly based on defensive mechanisms of repression and splitting (distortion of image in the mental representations) what constitute the basic features of a “neurotic level” of the personality treated in this study.It is precisely the relative stability and the non affilitation of neurotic defenses that are attributed to the process of development of identity which maintains the layer of rigidity in the pathologic personality.In the forms of most severe personality pathologies,as it is encountered in the argument of Otto Kernberg (1977) for the organization of “*borderline personality organization*” the rigidity of personality is viewed in establishing a pathogenic identity,characterized by the pattern and traits of maladaptive personality,contradictory,unstable and often socially unsuitable. In personality pathologies,the maladaptive personality traits may appear as inhibitors of the normal behavior “*inhibitory behavioral pattern*” or as an extension of certain behaviors “*reactive behavioral pattern*” and in most individual they are both present. In the case of inhibitory personality traits there is viewed a lack of behavioral patterns that may be suitable for a certain situation.Whereas,in the reactive personality trait,we encounter behavioral patterns that are not neccessarily needed for certain situations. Let this point be the 0 of our example. In the situations of reactivity,the same person may appear with a controlling and omnipotent nature on everyone and everything.This individual will experience states of anxiety and disturbances in the majority of time and may wonders when others to whom until recently held a different behavior,will externalize to his/her wish for control. Conflict raises when the first person tries to return to the previous situation but it it impossible for him/her to get back to 0. The traits of pathologic personality either inhibitory or reactive may dissolve their intensity through sublimation,a specific feature of

normal personality. In this process of defence,motivation conflicts are directed in a flexible form,adapted and constructive in the areas of non conflictive functions. In our study, a CES person with a normal personality will lead conflict with the feeling of aggression and competiveness keeping an assertive,effective and careful attitude. This individual may take the admiration of others and be seen as somebody who will be successful and a reference for others.In the situations when assertive behavior may be not appropriate for a normal personality would be comon to master wishes and modify his/her behavior.

Tab.1. **Development of neurotic level of ego.**

*Source:*F. Trimboli and K. L. Farr (2000) .

Character Style	**Dynamic Aspects**	**Treatment considerations**
All styles	Superego prohibition of id impulses prevents anxiety but, also intensifies defenses of ego and leads to symptoms.	Neutralize ego defenses and reduction pf prohibitive superergo; understand how symptoms are maintained and create interpersonal distance; resolution of neurotic conflict.
Oral fixation	Individual focus on self; lacks of empathy; depression or dependency.	Motivation of empathy; treatment of passivity and fear and reduction of energetic force of aggression over other sources related to gratification.
Anal fixation	Control/Dominance/Aggression; Obsessive-Compulsive disorder.	Confront intellectualization/doubting and exploration /understanding emotional state;understanding passivity and defending from anxiety.
Phallic fixation (Oedipal)	Feelings and actions related to competiviness/jealousy; guilt/shame; hysteric conversion/phobia.	Understanding defensive use of emotional defences; exploration of wishes and repressed fear /shame for feelings with a sexsual background.

Tab.2 **Treatment plan for factors affecting the development of borderline ego.**

Source : F. Trimboli and K. L. Farr(2000)

Level of functioning	Character style		
	Oral	Anal	Phallic
Adaptive functioning (individuals who seek treatment)	Goals for all styles; ego development through promotion of object constancy and menagerial skills; maintain consistency and therapeutic boundaries ; confronting splitting;support for all levels of defence and high functions ;examing antecendents and results of actions;giving solutions .		
Partially impaired functioning (individual who functions adaptively but is , stressed)	Goals for all styles; be alert to intensifying transference ;tendency to self-destruction.	Goals for all styles; be alert to aggression or manifestation of transference; defense toward society .	Goals for all styles; be alert to idealization as first mode of resistence.
Fully impaired functioning (individual might be treated as psychotic)	Goals for all styles; confronting all problems and instability; may need protection of individual and society.	Goals for all styles; confronting with aggression; idealization.	Goals for all styles anticipate and resolve

Tab..3. **Treatment plan for the development of psychotic level of ego.**

Source :F. Trimboli and K. L. Farr,(2000)

Adaptive Functioning	**Dynamic Aspects**	**Treatment Aspects**
All styles(style is the least important)	Diffuse identity;tolerance to anxiety/impulse control;splitt	Stabilize, support, case menagement, acess to medications, focus in the support of ego weak
Adaptive Level	Rarely seeks treatment;defensive,weird,risk for decompassation	Supporting attitude/resistence to exploring and self-disclosure; understanding situational stressors/social support/expressed emotions in family.
Partially impaired	Impaired reality testing; paranoid guard and suspiciousness	Reinforcement of defensive functions;assess need to change work and home place;disclosure of thoughts and projective and transference feelings toward therapist.
Fully impaired	Impaired reality testing, annhilation,schizophrenia, paranoi,bipolarity	Hospitalization and medication, treatment and support through hospitalization.

The seven elements of Personality Organization,when four subforms are treated in an independent way from the escalating evaluation,involve:

1) Integrity,which implies the ability of the person to view self in a stable,complex and accurate way;
2) Object Relations,the ability to maintain intimate,stable and satisfying relationships
3) Affect Tolerance, the ability to experience the full range of age-expected emotions
4) Affect Regulation, flexibility in using coping strategies
5) Superego Integration,the ability to use a consistent and mature moral sensibility
6) Reality Testing,the ability to appreciate conventional notions of what is realisti
7) Ego Resilience, the ability to respond to and recover from stress resources .

Evidences supporting Personality Organization are rooted in the classical psychoanalysis,distinguishing from "primitive"or "preoedipal" types to "*the more integrative and oedipial*"of psychopathology. Depending on psychopathology types,there is an implication of different developmental levels of psychopathology. Kernberg, Caligor & Levy (2005) and McWilliams (1994, 2011) in their extendend researches,have instrumentalized these distinctions and outlined some core features in determining Personality Organization level (Caligor and Clarkin, 2010; Kernberg et al., 2005; McWilliams, 1994).

Tab:4 Personality Organization Levels and Integration

1	**Level of Personality Integration**	**Severly disturbed**	**Marked identity diffusion**	**Relatively Integrated**
2	Prevaling level of defenses that confront stressors and external or internal conflicts .	Primitive defense mechanisms (projection,splittin)	Early defense mechanisms (splitting, identification projection)	Secondary defense mechanisms(repression, rationalization,reaction formation)
3	Capacity for Reality Testing	May be seriously disturbed (for halucinacions or delusions)	Relatively intact,may be temporarly affected especially in high arousal	Intact

			conditions.	
4	Quality of Object-Relations and mental representations of self and others.	Serious disturbances in object-relations , dissintegration of self and object representations.	Troubled interpersonal relationships,often associated with chaos,idealization, denigration,instability of self and representations of others.	Relationships may be characterized by conflicts for autonomy,integration of love and aggressivity.
5	Capacity for self-observation	Severe disturbed	Often with severe disturbances	Relatively intact
6	Nature of primary conflicts	Existential (life,death,identity)	Affected by relations	Conflicts around autonomy,guilt,shame and interpersonal relations.
7	Transference and Countertransference potentials in subjects (whether they develop the strong feeling of transference and countertransference)	Very strong,often positive but either countertransference .	Strong,characterized by feelings of idealization and dissintegration.	More subtle.

Source: Adapted from Kernberg , Caligor(2005) and Nancy McWilliams (2011)

These features define a continuum of pathologies that range from:1)Neurotic Organization Level,assumed to be characterized by relatively high levels of identity integration and the undconditioned reality testing ability and the predominant use of defense mechanisms;2) Borderline Organization Level,assumed to be characterized from an identity confusion,relatively unconditioned ability in reality testing and using of primitive defenses; 3)Psychotic Organization Level,assumed to be characterized by an identity diffusion,impaired reality testing and using primitive defenses. Personality Organization Level,argued by the authors to reflect the severity of personality pathologies and the tendency to pathology,is considered as an important predictor for prognosis and treatment reponse (Caligor and Clarkin, 2010). Other studies by Koelen and colleagues (Koelen et al.,2012) suggest that the level of Personality Organization is connected to treatment outcomes and would be the only important predictor either in the pathological course or in response to treatment.Another difference between the approach of Personality Organization and diagnostic approach DSM and ICD is that the latters do not clarify a casual relation between personality structure and personality disorders. McWilliams (2011) rationed that the describing axis and PO level are independent from one-another and every form of personality pathology might be manifested in different levels of PO.Thus for instance,a hysterical personality may appear in neurotic,psychotic or borderline levels.In the same pace,studies have revealed that the Borderline Level employs a wider category of personality issues rather than the Borderline Personality Disorder in DSM (Fonagy and Luyten, 2016;Shedler & Western 2004; Lowyck,et al. 2013). Research evidenced that this form of diagnostic evaluation of PO may distinguish individuals with different diagnosis to have better treatment outcomes (Huprich and Greenberg, 2003;Koelen et al., 2012). Research revealed a strong correlation between some high risk behaviors with the trait of personality in Depression (Luyten and Blatt ,2012), Eating Disorders (Boone, et al. 2014; Thompson-Brenner et al., 2008), Substance abuse (Blatt et al 1984;Blatt & Shichman,1983),

Post -traumatic Stress Disorder (Cox et al., 2004;Gargurevich et al., 2008), Conduct Disorder (Blatt and Shichman,1983) and Functional Somatic Disorders (Lowyck et al., 2013) besides the typology of Personality Disorders and maladaptive behaviors. As for the Personality character and organization, research suggest even a Personality Prototype that can reflect the individual in different stages of development (Blatt and Shichman,1983;McWilliams,1994)reflects unique means (prototypes)of dealing with the balance of relationship and self-definition,ranging from "*normal personality function*" to "*full symptomatic issues and levels of personality disorders*". *Personality Prototypes* are composed by multidimensional and hierarchic structures and represent a entirety of descriptions rather than the simple ones of anxiety,fear,despair etc. Prototypes have an abstract nature as they do not constitute specific categories.Moreover,the quantity of prototypical modes for conflict resolution which can be used by an individual,is limited. Boundaries between prototypes are breached,that allows individual to use features from different prototypes.In the clinical setting,the spectrum of prototypes that constitute a personality may affect personality development in the form of synergistic interactions of experiences of relationships and self-definition,experiences of closeness and splitting,similarities and unsuitableness and in turn,the consolidation of these interactions (Safran et al., 2011; Safran, et al.2002).

8.

9. Method

10. Purpose

The purpose of the current study is to explore the role and manifestations of the Personality Organization and Prototype and Emotional Intelligence in the inner source construction and recovery in life-changing contexts.

11. Research Design

The design of the current study is a quantitative and correlational methodology. We administered online the Mayer-Salovey-Caruso Emotional model of EI and The Scale of Impact of Stressful Events in the version for Life Changing contexts that was priory standardized by the authors (Ibrahimi et al.,2020). The social phenomena described in the present study were analyzed through JASP statistical programs and SPSS version 26 and through functional analysis of Personality Organization and Prototypal models.

12. Instruments

The following instruments were used to conduct this study:

a) Personal data questionnaire which includes questions related to personal data (e.g., age, course, gender) that helped us mapping an overall social profile of respondents.

b) The Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) is an ability-based test designed to measure the four branches of the Emotional Intelligence model of Mayer and Salovey such as: **Perceiving Emotions**(the ability to perceive emotions in oneself and others as well as in objects, art, stories, music, and other stimuli), **Facilitating Thoughts** (the ability to generate, use, and feel emotion as necessary to communicate feelings or employ them in other cognitive processes), **Understanding Emotions(** the ability to understand emotional information, to understand how emotions combine and progress through relationship transitions, and to appreciate such emotional meanings) and **Managing Emotions(** the ability to be open to feelings, and to modulate them in oneself and others so as to promote personal understanding and growth). MSCEIT was developed from an intelligence-testing tradition

formed by the emerging scientific understanding of emotions and their function and from the first published ability measure specifically intended to assess emotional intelligence, namely Multifactor Emotional Intelligence Scale (MEIS). It consists of 141 items and takes 30-45 minutes to complete. MSCEIT provides 15 main scores: Total EI score, two Area scores, four Branch scores, and eight Task scores. In addition to these 15 scores, there are three Supplemental scores (Mayer et al., 2002;2003). Test validity data indices are equal to α = .93 with the highest score in the EIQ Total. In construct validity, factor analysis supports the four-model structure with a positive correlation (r = from .27 to .49). Mayer and colleagues (2003) also stated good psychometric validity indices with a degree of internal coherence between r = .80 to .91 for all four branches of the model including perception, evaluation, and expression of emotions; facilitate thinking; understanding emotions in different social situations and managing and regulating emotions with r = .86 (Conte, 2005; Brackett & Mayer, 2003) but also the state of general psychological well-being (r = .28). For the predictive and distinguishing validity of the instrument the correlation indices are equal to r = .25.

c) The Scale of Impact of Stressful Events-Italian version Revised for life-changing situations is a test that assesses some of the psychological difficulties that people experience after experiencing a traumatic event. This scale has been adapted from the original author's publication Weiss, Charles and Marmar by the Italian- Albanian research group in 2020. The instrument is not in itself a diagnostic instrument of PTSD, but aims to collect self-reporting data of subjects in a period not later than 2 weeks after the traumatic event to assess the sources of rehabilitation and future prophylaxis policies against the created life-changing situation. The reliability for The Scale of Impact of Stressful Events is **α=** .902 which facilitated the overall administration and further data processing.

Ethical issues

For conducing the current study with students' subjects, the working group took care of the strict observance of ethical aspects such as:

• **Approved information and allowance of subjects**. Through the platform in which the questionnaires were completed, a detailed description was presented regarding the purpose, conditions and method of the study that would be used, as well as where their assistance consisted. Participants were made aware of the voluntary nature of participating in the study and the possibility of withdrawing from the study if they did not wish to participate.

• **Maintaining the confidentiality and anonymity of subjects** under which subjects were informed about the treatment of personal data of juveniles and that the data collected would be used only for research purposes respecting the principle of anonymity and confidentiality under the European Data Privacy Protection Act.

Sample

The current study included 1000 immigrants within the CES Centers in Italy. The sample was random, ranged between 18-30 years, of whom 685 female (68,5%) and 315 males (31,5%)

13.

14. Results

Below is a summary of the results obtained by the elaboration of the SPSS v.26 data.

Tab 5. Descriptive statistics (no. and %) for gender and class

**Source: Ibrahimi et al.2022*

	Groups	NO	Cumulative Percentile (%)
Gender	Female	685	68,5%
	Male	315	31,5%
Age	19 y.o.	360	35.09%
	20 y.o.	365	36.96%
	21 y.o.	250	25.46%
	22 y.o.	25	2.49%

According to the data showed in the above table, 68,5 % of the sample taken in the study are female (685) and 31,4% are males (315). Regarding the age criteria, 35.09% of subjects who participated in the study are 19 years old, 36.96% were 20 years old, 25.46% were 21 years old and the smallest part of the sample of 2.5% were 22 years old. Based on the overall descriptive data, not presented here, it was referred that the minimum age of the sample is 19 years and the maximum age is 22 years with an average (M = 18.23 years, SD = .875).

Following is the descriptive data table which includes Emotional intelligence and Personality Organization along with its respective subcategories.

Tab :6 Pearson correlation between EI and Personality Organization in life changing contexts

		Personality Organization	Emotional Intelligence
Personality Organization	Pearson Correlation		**.865****
	Sig. (2-tailed)		.001
	No	1000	1000
Emotional Intelligence	Pearson Correlation	**.865****	1
	Sig. (2-tailed)	.001	
	No.	1000	1000
Self-Awareness	Pearson Correlation	**.912****	
	Sig. (2-tailed)	.001	
	No	1000	1000
Empathy	Pearson Correlation	**.875**	
	Sig. (2-tailed)	.001	
	No	300	300
Sociability	Pearson Correlation	.456	.001
	Sig. (2-tailed)		
	No	1000	1000

**Source: Ibrahimi et al.2022*

As it can be inferred from the above table there is a strong line of conception of trauma and its inter-dynamism in certain personality structures and personality organization (r =. 865, $p < 0.05$), a strong and positive relation between personality organization and self-awareness (r =. 912, $p < 0.05$) and a moderate positive relation between personality organization and social skills (r =. 456, $p < 0.05$).

Tab:7 Pearson Correlations between Personality Organization patterns and EI

		Personality Organization	M	SD
Personality Organization	Pearson Correlation		*****	***
	Sig. (2-tailed)		******	*******
	No	1000	******	******
Healthy	Pearson Correlation	.245**	.191	.023
	Sig. (2-tailed)	.001	*****	*****
	No.	1000	*****	*****
Neurotic	Pearson Correlation	**.620****	.613	.43
	Sig. (2-tailed)	.001	******	******
	No	1000	******	******
Borderline	Pearson Correlation	**.764**	.591	.569
	Sig. (2-tailed)	.001	******	******
	No	300	******	******
Psychotic	Pearson Correlation	**.801**	4.10	.4675
	Sig. (2-tailed)		******	******
	No	1000	******	******

Other Emotional Intelligence and Personality Organization assets with a clinical and statistical significance, included Neurotic Personality Tendency (Sig. = .620) (M = .613; SD = .43), the Psychotic Personality Tendency (Sig. = .801) (M = 4.10; SD = .4675) and Borderline (Sig.=. 764) (M=.591; SD= .569).

15. Discussion

In psychodynamics and psychiatry, the experience of psychological issues or illness and the way the individual copes are seen as consequences of that patient's personality traits, at the cognitive, affective and internal behavioral resources. The individual behavior is a result on his social context, expectations from the role he takes, hierarchy and authority as elements of structure, from norms and other individual factors throughout performance. In trying to create a psychological profiling of, this paper has intertwined literature studies with field methodological research and implementation. The aim of the present study was to explore the characteristics of Emotional Intelligence and Personality Organization as inner sources to promote the individual strength in coping strategies against life changing situations. The current research has a sample of 1000 people from the CES centers in Italy. According to the data showed, 68,5 % were female (685) and 31,4% were male (315). The mean age of the sample was about 19 years old from a range of 19-22 age old. Correlations between the Emotional Intelligence and its dimensions revealed there is a strong line between personality structures and personality organization ($r =. 865$, $p < 0.05$), a strong and positive relation between personality organization and self-awareness ($r =. 912$, $p < 0.05$) and a moderate positive relation between personality organization and social skills ($r =. 456$, $p < 0.05$). Other Emotional Intelligence and Personality Organization assets with a clinical and statistical significance, included Neurotic Personality Tendency (Sig. = .620) (M = .613; SD = .43), the Psychotic Personality Tendency (Sig. = .801) (M = 4.10; SD = .4675) and Borderline (Sig.=. 764) (M=.591; SD= .569). Results of the current study also provide further support for the link between EI traits and the main personality dimensions of the Personality Organization, regardless of cognitive abilities, as already noted in previous research that investigated the

relationship between EI Trait and personality (Petrides et al. 2007; Petrides, Pita et al., 2007; Petrides et al., 2010; Freudenthaler et al., 2008). At the degree of Global EI traits, the highest correlations were found with the dimensions of Friendliness, Emotional Instability (inverse) and Conscientiousness which are in turn a part of the Neurotic, Borderline and Psychotic PO as reported by Ibrahimi & Gordon (2020) and Mikolajczak & Luminet (2007) in their research, while slight differences were found with other studies (Petrides et al., 2010; Saklofske et al., 2003) in which it is the Extroversion, and not the Emotionality, which reports the highest correlations with the global score . These results, in addition to confirming the overlap between EI Traits and the Personality Organization (Freudenthaler et al., 2008; Vernon et al., 2009) support the coherence of the Emotional Intelligence theory understood as a constellation of self- perceptions linked to emotions and located at the low levels of hierarchical personality taxonomies (Petrides & Furnham, 2001; Petrides, et al. 2004; Petrides et al., 2006; Petrides, et al.2007; Mavroveli et al. 2009). Data emerged from the present research, in relation to the presence of a link, highlighted in the literature, between the EI Trait scores and the personality dimensions both in childhood, in adolescence and in adulthood (Saklofske, 2003; Petrides,et al. 2007; Mikolajczak & Luminet, 2007; Petrides et al., 2010) with a substantial permanence of these correlations over the life span. This element is in in line with the idea that EI Traits reflects sufficiently stable affective aspects of the personality (Petrides et al., 2010).

16. Conclusion

This study aims to study the impact of emotional intelligence and Personality Organization on life changing contexts in CES immigrant centers for 1000 respondents aged 19-30 years. Through the administration of Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) and The Scale of Impact of Stressful Events for measuring emotional intelligence and its elements (self-awareness, empathy, social-skills) it became possible to collect data and draw results. Thus, the statistical results showed that there is a positive and a strong relationship between emotional intelligence and neurotic (r. = .620), borderline (r.=. 764) and psychotic personality organization (r. = .801) in immigrants.

Self-awareness is a dimension that has a positive relationship with life changing situations and are affected by 43.7%. The sociability dimension is among the most significant factors in the impact of life changing situations with a weight of 32.9%. The results of the current study also showed that there are significant gender differences in the level of Emotional Intelligence and Life changing situations perceptions in the subjects surveyed. Female subjects show a higher level of emotional intelligence and better personality coping mechanisms compared to male subjects. These data are in line with the studies of Garvey and Fogel (2007) and Brown e Dunn, (1996) on the tendency of female gender to use EI and Personality traits in overcoming difficult life challenges. Further research should be done to deeply understand these dynamics and other factors related to the immigration status that can trigger coping mechanisms.

17. References

1. Blatt, S. J.and Luyten, P. (2010) *Reactivating the psychodynamic approach to the classification of psychopathology*. Found in T. Millon, R. F. Krueger, and E. Simonsen (Eds.), *Contemporary directions in psychopathology: Scientific foundations of the DSM-V and ICD-11* pp 483–514. New York: Guilford Press.

2. Blatt,SJ., Rounsaville,B.,Eyre,SL and Wilber,C.(1984)The psychodynamics of opiate addictions, *Journal of Nervous Mental Disorder*,172(6),pp.342-352

3. Blatt, S. J.and Shichman, S. (1983) *Two primary configurations of psychopathology*. Psychoanalysis and Contemporary Thought, **6**, pp.187-254.

4. Boone, L., Claes, L. and Luyten, P. (2014) *Too strict or too loose? Perfectionism and Impulsivity: the relation with eating disorder symptoms using a person-centered approach*. Eating Behaviors, 15(1) pp.17-23

5. Caligor, E.and Clarkin, J. F. (2010). *An object relations model of personality and personality pathology.* Found in J. F. Clarkin, P. Fungai, dhe G. O. Gabbard (Eds.), *Psychodynamic psychotherapy for personality disorders. A clinical handbook* (pp. 3–35). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

6. Costa, P.T., Jr. & McCrae, R.R. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources

7. Cox,BJ., MacPherson, Enns,PS. And McWilliams, N.(2004) *Neuroticism and self-criticism associated with posttraumatic stress disorder in a nationally representative sample*,Behavioral Research and Therapy,42(1) pp.105-114

8. Davies, M., Stankov, L., & Roberts, R.D. (1998). Emotional intelligence: In search of an elusive construct. Journal of Personality and Social Psychology, 75, 989–1015.

9. De Raad, B. (2005). The trait-coverage of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences, 38*(3), 673–687. https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.05.022

10. Dunn, J., Brown, J e Bearsdall, L. (1991). Family talk about feeling states and children's later understanding of others' emotions. Developmental psychology, 27, pp. 448-455

11. Ekman, P. (1985) Telling Lies: Clues to Deceit in the Marketplace Marriage and Politics, New York, Norton

12. Eysenck, H.J., & Eysenck, M. W. (1985). Personality and individual differences: A natural science approach. New York, NY: Plenum

13. Extremera, N., & Fernández-Berrocal, P. (2005). Perceived emotional intelligence and life satisfaction: Predictive and incremental validity using the Trait Meta-Mood Scale. *Personality and Individual Differences, 39*(5), 937–948. https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.03.012

14. Fonagy and Luyten,(2016) Handbook of Psychodynamic Approaches to Psychopathology, Guillford Publications

15. Freudenthaler, H. H., Neubauer, A. C., Gabler, P., & Scherl, W. G. (2008). Testing the Trait Emotional Intelligence Questionnaire (TEIQue) in a German-speaking sample. Personality and Individual Differences, 45, 673-678.

16. Furnham A., Petrides K.V., (2003). Trait Emotional Intelligence and Happiness. Social Behaviour and Personality, 31(8) 815-824

17. Gecas, V.and Burke, P.J. (1995) *Self and Identity*. In Comparing psychological and sociological approaches to identity: identity status, identity capital and the individualization process, Cote' E. James dhe Schwartz J. Seith, Journal of Adolenscence,2002,*25*, pp.572-586

www.ideallibrary.com

18. Gargurevich, R. Luyten, P.,and Corveleyn, J. (2008). *Dependency, self-criticism, social support and posttraumatic stress disorder symptoms in Peruvian university students. International Journal of Psychology, 43*(3-4), pp.435.

19. Garvey, A., & Fogel, A. (2007). Dialogical change processes, emotions, and the early emergence of self. International Journal for Dialogical Science, 2(1), 51-76.

20. Ibrahimi, S.; Ostreni, V.; Gordon, M. Robert and Malaj, V. (2020) The psychodynamic prototype of leadership styles through the Personality Organization Chart: A neo prospects of Q-sort, Tirana, unpublished dissertation

21. Ibrahimi, S. and Gordon, M. Robert (2015) Post-traumatic identity within social contexts, Balkan Journal of Interdisciplinary Research, Vol,1, No. 1, pp. 47-51

22. Habili, V; Lame, E.; Ibrahimi, S; Gordon, RM. (in press) Emotional Intelligence for recovery and empowerment in SARS-COVID 19 Stress, Cypriot Journal of Educational Sciences, CJES

23. Hubrich, S.K. and Greenberg, R.P. (2003) *Advances in the assessment of object relations in the 1900s*.Clinical Psychology Review,23, pp.665-68 Found in Chapter XII Research on Dynamic Therapies of I.J. Lambert (Ed)Bergin and Garfield's Handbook of Psychotherapy and Behavior Change (6th Edition) pp.443-494 Wiley and Sons, Jacques Barber et al

24. Kernberg, O. F. (1977) *The structural diagnosis of borderline personality organisation*. Found in Borderline Personality Disorders (ed. P. Hartocollis). New York: International Universities Pres

25. Kernberg, O.F. and Caligor, E. Levy (2005) A psychoanalytic theory of personality disorders. Found in J. F. Clarkin & M. F. Lenzenweger (Eds.), Major theories of personality disorder (2nd Edition., pp. 114–156). New York: Guilford.

26. Koeelen JA, Luyten P, Eurelings Bontekoe LH, Diguer L, Vermote R, Lowyck B and Bühring ME. (2012). *The impact of level of personality organization on treatment response: a systematic review*. Psychiatry, ***75***(4), pp.355-374

27. Lowyck,B., Luyten, P.,Verhaest,Y.,Vandeneede,B. and Vermote, R. (2013)Process and outcome in psychodynamic hospitalization-based treatment for patients with a personality disorder. (Abstract)Journal of Nervous Mental Disorder,(2) pp.110-115

28. Lynn, A. B. (2002) The emotional intelligence activity book: 50 activities for promoting EQ at work. New York: American Management Association

29. Marcia, J.E. (1966) Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*,5, pp.551-558

30. Martinez-Pons, M. (1997). The relation of emotional intelligence with selected areas of personal functioning. Imagination, Cognition and Personality, 17, 3-13.

31. Matthews, G., Zeidner, M., & Roberts, R.D. (Eds.). (2007). The science of emotional intelligence: Knowns and unknowns. Series in affective science. New York: Oxford University Press

32. Mayer e Salovey (2003) The intelligence of emotional intelligence. Intelligence, 17: 433- 442.

33. Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. (2002). Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT): User's manual. Toronto, Canada: Multi Health System

34. Mayer J. D., Caruso D. & Salovey P. (2000) Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. Intelligence, 27 (4), pp 267-298

35. Mavrovreli S., Petrides K.V., Sangareau Y., Furnham A., (2009). Exploring the relationship between trait emotional intelligence and objective socio-emotional outcomes in childhood. British Journal of Educational Psychology 79, 259-272

36. McWilliams N (2012) *La diagnosi psicoanalitica*.Second italian edition,pp.54 Astrolabio, Roma

37. McWilliams, N. (2011). *The Psychodynamic Diagnostic Manual: An effort to compensate for the Limitations of descriptive psychiatric diagnosis*. Journal of Personality Assessment, ***93***(2), pp.112–122.
http://dx.doi.org/10.1080/00223891.2011.542709

38. Mikolajczak, M., Menil, C., & Luminet, O. (2007). Explaining the protective effect of trait emotional intelligence regarding occupational stress: exploration of challenge/threat appraisals and emotional labor processes. Journal of Research in Personality, 41, 1107- 1117

39. Petrides, K. V., Vernon, P. A., Schermer, J. A., Ligthart, L., Boomsma, D. I., & Veselka, L. (2010) Relationships between trait emotional intelligence and the Big Five in the Netherlands. Personality and Individual Differences, 48, 906-910

40. Petrides, K. V., Perez-Gonzalez, J. C., & Furnham, A. (2007) On the criterion and incremental validity of trait emotional intelligence. Cognition and Emotion, 21, 26–55

41. Petrides K.V., Pita R., Kokkinari F., (2007) The location of trait emotional intelligence in personality factor space. British Journal of Psychology, 98, 273- 289

42. Petrides, K. V., Sangareau, Y., Furnham, A., & Frederickson, N. (2006). Trait emotional intelligence and children's peer relations at school. Social Development, 15, 537–547

43. Petrides K. V., Frederickson N. & Furnham A. (2004) The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behavior at school. Personality and Individual Differences, 36, 277-293.

44. Petrides, K.V. & Furnham, A. (2001) Trait emotional intelligence: psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. European Journal of Personality, 15, 425-448.

45. Petrides, K. V., & Furnham, A. (2000) On the dimensional structure of emotional intelligence. Personality and Individual Differences, 29, 313–320.

46. Petrides, K.V., & Furnham, A. (2000a) Gender differences in measured and self-estimated trait emotional intelligence. Sex Roles, 42, 449–461.

47. Safran, J. D., Muran, J. C., and Eubanks-Carter, C (2011*) Repairing alliance ruptures*, Psychotherapy, 48(1) pp. 80-87

48. Safran, J. D., Muran, J. C., Samstag, L. W., and Stevens, C. (2002) *Repairing alliance ruptures II.* In Norcross (Ed.), Psychotherapy relationships that work. New York, NY: Oxford University

49. Saklofske, D.H., Austin, E.J.,& Minski, P.S. (2003). Factor structure and validity of

a trait emotional intelligence measure. Personality and Individual Differences, 34, 707–721.

50. Shedler, J., and Westen, D. (2004). *Refining personality disorder diagnosis: Integrating science and practice*. American Journal of Psychiatry, **161**, pp.1350 –1365

51. Thompson-Brenner H, Eddy KT, Satir D, Boisseau CL and Westen D. (2008) Personality *subtypes of adolescent eating disorders: Validation of a classification approach*. Journal of Child Psychology and Psychiatry ;49(2): pp.170–180

52. Vernon, P. A., Villani, C. V., Schermer, J. A., Kirilovic, S., Martin, R. A., Petrides, K. V., et al. (2009). Genetic and environmental correlations between trait emotional intelligence and humour styles. Journal of Individual Differences, 30, 130-137.

NOT GATE REALIZATION USING GAN HEMT GRADED CHANNEL TECHNOLOGY

[1]K. Husna Hamza, [2*]Prof. Afaq Ahmad, [1]Prof. D. Nirmal,
[2]Dr. Nasser Tarhuni, [2]Dr. Medhat Awadalla
[1]Department of Electronics and Communication Engineering,
Karunya Institute of Technology and Sciences, Coimbatore, India.
[2]Electrical and Computer Engineering Department, College of Engineering,
Sultan Qaboos University PO Box 33, PC 123, Muscat, Oman.

Abstract

There are various types of semiconductor materials such as Germanium (Ge), Silicon (S), Gallium Arsenide (GaAs), Silicon Carbide (SiC), Gallium Nitride (GaN) and Gallium Phosphide (GaP). In recent years, the GaN has gained a popularity amongst the other semiconductor materials, which is widely used in the fabrication of advanced electronic and power switching devices. With added attributes of High Electron Mobility Transistor (HEMT) with GaN, the device, which utilizes an unusual property of a very narrow channel enabling it to operate at exceedingly high frequencies with provision of a very attractive low noise performance.

Through this paper, we want to demonstrate the results of a simulation experiment carried out on GaN HEMT Graded Channel based NOT gate realization. The Graded Channel HEMT based realized NOT gate exhibits lower rise and fall times along with less propagation delay. A low gate charge, zero reverse recovery and flat output capacitance, all of which yield a high-quality switching performance, higher energy efficiency, new possible topologies with lower manufacturing cost. The GaN HEMT Graded Channel based logic gates realization will be quite promising for Embedded Vision System (EVS) circuits at the time of global semiconductor shortage.

Index Terms — GaN HEMT, Nonlinear model, Neural network, Power amplifier, Silicon, Logic gate

I. INTRODUCTION

Latest advancements in Gallium Nitride (GaN), High Electron Mobility Transistors (HEMTs) has proved them to be apt for the onrushing high power and high frequency devices because of their excellent electronic properties like high electron saturation velocity and high breakdown voltage [1] – [7]. More research and investigation have to done to extract and utilize these GaN material properties. One of the applications where GaN based HEMT can be incorporated is the logic gate design. The logic circuits are required to provide very less static power dissipation, faster switching and wide noise margin for high and low logic. Generally the GaN based HEMT are normally ON (Depletion mode HEMT) due to the negative value of the threshold voltage [8], [9]. This occurs due to the presence of polarization-induced charge carriers in the Two Dimensional Electron Gas (2-DEG) channel. In this paper depletion mode GaN based HEMT is utilized for the realization of NOT gate. Initially the GaN HEMT structure is simulated in Silvaco Atlas Technology Computer-Aided Design (TCAD) software. The

scattering parameter of the HEMT device is extracted to generate the touchstone file. This touchstone file is them imported to Key-sight Advanced Design System (ADS) circuit simulator to design the NOT gate circuit.

II. GaN HEMT STRUCTURE

In order to design the NOT gate circuit both the conventional GaN HEMT and the Graded channel GaN HEMT are considered [10]. The performances of the NOT gate designed with these HEMTs are compared. The epitaxial structure of the conventional GaN HEMT is illustrated in Figure 1. The HEMT is fabricated on GaN substrate. Upon the substrate, a thin nucleation layer of Aluminum Nitride (AlN) is present. The GaN buffer layer is present above the nucleation layer which is Fe doped. For better confinement of the electrons in the 2-DEG channel, a back barrier layer made of AlGaN (Aluminum Gallium Nitride) is utilized. This aids in lifting the conduction band at the channel and back barrier interface. The 500 nm thick GaN channel layer comes next. Upon the channel layer a thin AlN spacer layer is present. The AlGaN barrier layer of 18 nm thickness is present on the spacer layer. The whole device is then passivated with SiN layer 3 nm.

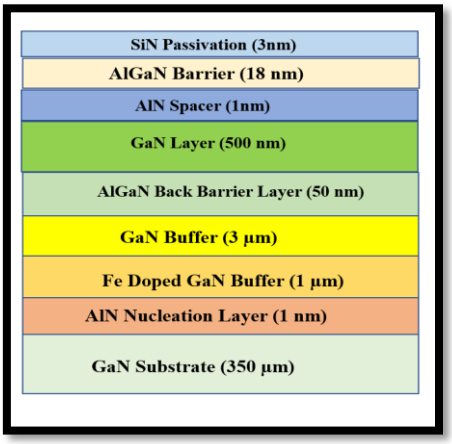

Fig 1. The epitaxial structure of the Conventional GaN HEMT

The Graded channel GaN HEMT has the similar epitaxial structure as the Conventional HEMT, except that the AlGaN barrier is having the composition of the Al content graded from 0 to 10 percent from bottom to top as shown in Figure 2.

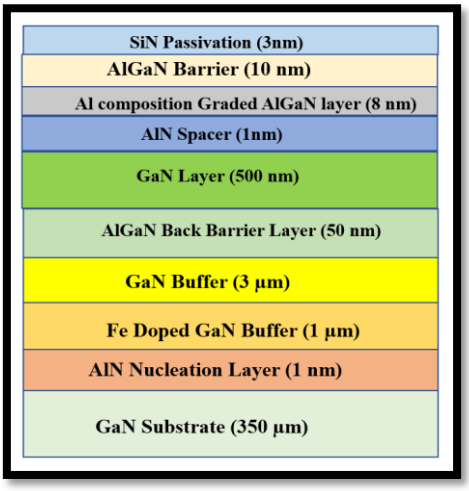

Fig. 2. Epitaxial Structure of the Graded channel GaN HEMT

III. not gATE Realization

Once the Conventional HEMT and the Graded Channel HEMT are simulated in the Silvaco Atlas TCAD software, the AC analysis of the device are done. The scattering parameter of the HEMT structures are extracted to create the touchstone file of the devices. The touchstone file is a linear model of the transistors. This file is then imported to the Key-sight ADS circuit simulator to realize the NOT gate circuit. The circuit schematic of the NOT gate in ADS is illustrated in Figure 3. To analyze the NOT gate performance the transient simulation is performed with a gate input of pulses at 1 GHz and a peak to peak of 10 V. The drain voltage is kept at 10 V. The threshold voltage of both the Conventional GaN HEMT and the Graded channel HEMT is -4 V. Thus, the transistor will be ON above -4 V and OFF below -4 V. It can be noted that this is a normally on transistor as the HEMT is ON at a gate voltage of 0 V.

The transient simulation result of the NOT gate based on both the HEMTs are illustrated in Figure 4. It can be seen that the input at the gate (A) switches between 0 V and -10 V. The duration of one cycle is 1 ns. Similarly, the output (Q) switches between 5 V and 15 V with a period of 1 ns. From the input and output plot versus the time, the rise time, fall time and the propagation delay can be calculated. The rise time is the time the output takes to rise from the 10 % of the peak value to the 90 % of the peak value. While the fall time is the time taken by the output pulse to fall from 90 % to 10 % of the peak value. The propagation delay is the time between the instant the input reaches the 50 % of the peak and the instant the output reaches the 50 % of the peak while switching. It was observed that the NOT gate based on the conventional HEMT exhibited a rise time of 34 ps, fall time of 35 ps and a propagation delay of 14 ps. At the same time the NOT gate based on the Graded channel HEMT exhibited a better switching performance with a rise time of 26 ps, fall time of 25.3 ps and a propagation delay of 10 ps (see Table I).

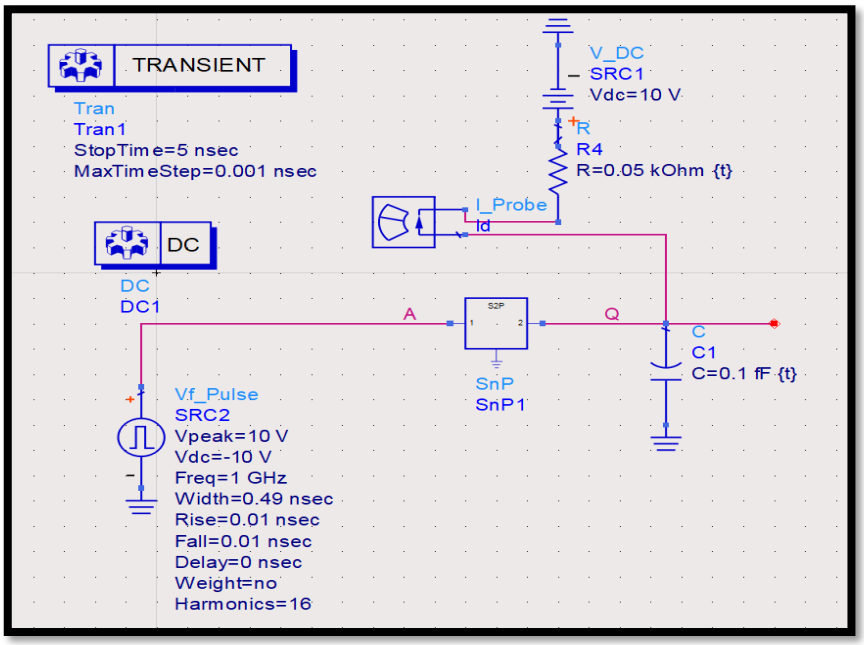

Fig. 3. ADS circuit schematic of the transient simulation of the NOT gate circuit at 1 GHz.

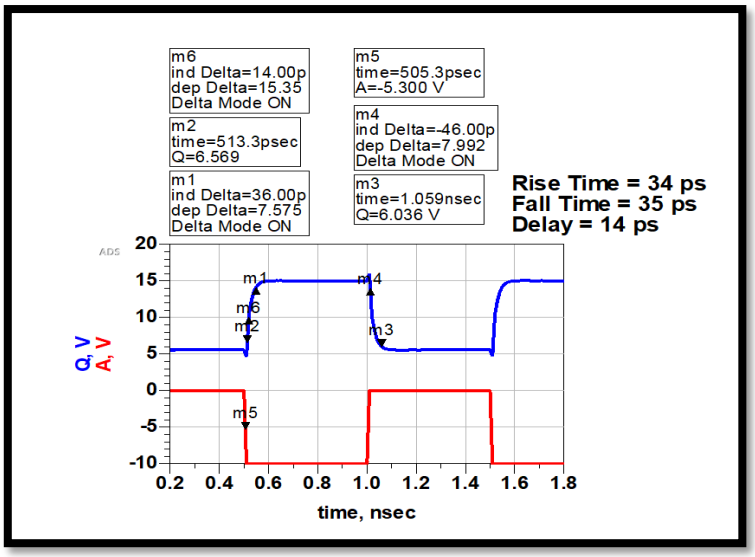

(a)

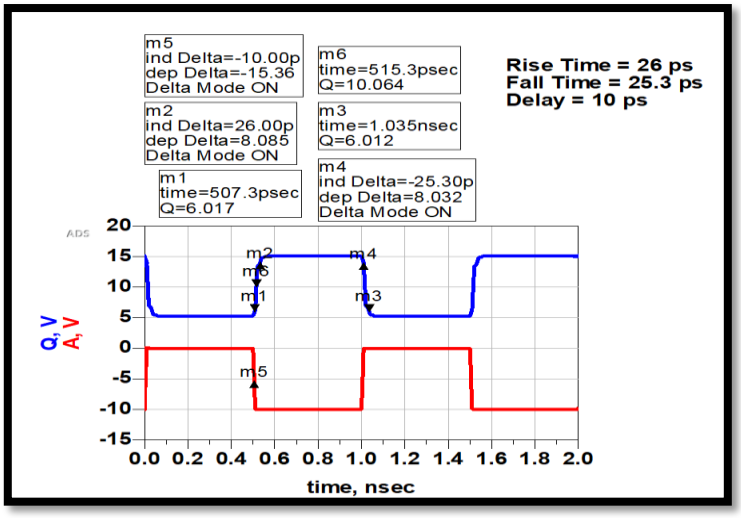

(b)

Fig 4. Transient simulations results of NOT gate based on
(a) the Conventional GaN HEMT and (b) Graded Channel GaN HEMT.

Table I. Input and output impedances Z_{11} and Z_{22} of class-AB operated 1-mm GaN HEMT at 6 GHz and 10 GHz.

NOT GATE	Rise time (ps)	Fall Time (ps)	Propagation Delay (ps)
Conventional HEMT	34	35	14
Graded Channel HEMT	24	25.3	10

IV. Conclusion

The NOT gate was realized with Graded Channel GaN HEMT technology. It was observed that that the Graded channel GaN HEMT based NOT gate exhibited better switching performance in terms of the rise time, fall time and propagation delay. This could be attributed to the flatter gate capacitance of the Graded channel HEMT when compared with the

Conventional HEMT. The Graded Channel GaN HEMT technology can be used for the realization of other primary gates and secondary gates. Further analysis of the noise margin performance can be done.

The Graded Channel HEMT based realized NOT gate exhibits lower rise and fall times along with less propagation delay. A low gate charge, zero reverse recovery and flat output capacitance, all of which yield a high-quality switching performance, higher energy efficiency, new possible topologies with lower manufacturing cost. The GaN HEMT Graded Channel based logic gates realization will be quite promising for Embedded Vision System (EVS) circuits at the time of global semiconductor shortage [11].

Acknowledgements

The acknowledgements are due to authorities of Sultan Qaboos University (Sultanate of Oman) for providing generous research support grants and environments for carrying out the research works. This research work was supported by the internal grant of Sultan Qaboos University (number IG/ENG/ECED/20/01)

References

[1] N. Miura, T. Nanjo, M. Suita, T. Oishi, Y. Abe, T. Ozeki, H. Ishikawa, T. Egawa and T. Jimbo, “Thermal annealing effects on Ni/Au based Schottky contacts on n-GaN and AlGaN/GaN with insertion of high work function metal,” Solid-State Electronics, vol 48, no 5, pp. 689-695, May 2004.

[2] J. Kuzmík, “Power electronics on InAlN/(In)GaN: prospect for a record performance,” IEEE Electron Devices Letters, vol 22, no 11, pp. 510- 512, November 2001.

[3] Q. Zhou, S. Yang, W. Chen, B. Zhang, Z. Feng, S. Cai, et al., “High voltage InAlN/GaN HEMTs with nonalloyed source/drain for RF power applications,” Solid State Electron, vol 91, pp. 19-23, January 2014.

[4] L. Stuchlíková, A. Kósa, J. Benkovská, P. Benko, L. Harmatha and J. Kovác, “Defects in schottky diodes based on AlGaN/GaN heterostructures,” Proceedings of ASDAM’14 IEEE Conference, Smolenice, Slovakia, October 2014.

[5] J. W. Chung, W. E. Hoke, E. M. Chumbes and T. Palacios, "AlGaN/GaN HEMT With 300-GHz $f_{\max}$," in *IEEE Electron Device Letters*, vol. 31, no. 3, pp. 195-197, March 2010, doi: 10.1109/LED.2009.2038935.

[6] Z. Mutsafi, K. Shimanovich, V. Kairys, R. Shima-Edelstein, Y. Roizin and Y. Rosenwaks, "High-Temperature Sensitivity of a Depletion-Mode AlGaN/GaN MIS-HEMT," in *IEEE Transactions on Electron Devices*, vol. 68, no. 11, pp. 5695-5700, Nov. 2021, doi: 10.1109/TED.2021.3109848.

[7] Hsu, Lung-Hsing, et al. "Development of GaN HEMTs Fabricated on Silicon, Silicon-on-Insulator, and Engineered Substrates and the Heterogeneous Integration." *Micromachines* 12.10 (2021): 1159.

[8] Y. Cai, Z. Cheng, W. C. W. Tang, K. M. Lau and K. J. Chen, "Monolithically Integrated Enhancement/Depletion-Mode AlGaN/GaN HEMT Inverters and Ring Oscillators Using$hboxCF_4$Plasma Treatment," in *IEEE Transactions on Electron Devices*, vol. 53, no. 9, pp. 2223-2230, Sept. 2006, doi: 10.1109/TED.2005.881002.

[9] L. Zhang *et al.*, "A 750-W AlGaN/GaN HEMT Operating at 80 V for L -Band Applications," in *IEEE Microwave and Wireless Components Letters*, vol. 28, no. 5, pp. 440-442, May 2018, doi: 10.1109/LMWC.2018.2813878.

[10] Hamza, K.H., Nirmal, D., Fletcher, A.A., Arivazhagan, L., Ajayan, J. and Natarajan, R., 2021. Highly scaled graded channel GaN HEMT with peak drain current of 2.48 A/mm. AEU-International Journal of Electronics and Communications, 136, p.153774.

[11] Ahmad A., (2005), "Testing of complex integrated circuits (ICs) – The bottlenecks and solutions", Asian Journal of Information Technology, vol. 4, no. 9, pp. 816–822, 2005. (ISSN 1682-3915).

CHILDREN'S PERCEPTIONS OF THEIR NEIGHBORHOODS: 7-12 AGE GROUPS İN TWO NEİGHBOURHOODS*

Fatma ŞENOL[1], İpek Kaştaş Uzun[2], Gülcan Bulut[3], Meltem Kıvılcım[4]
[1] Department of City and Regional Planning, Faculty of Architecture, Izmir Institute of Technology, Turkey; https://orcid.org/0000-0001-5338-7294
[2] Dept. Interior Architecture and Environmental Design, Fine Arts and Design Faculty, İzmir Economy University, https://orcid.org/0000-0002-1211-1766
[3] Department of City and Regional Planning, Faculty of Architecture, Izmir Institute of Technology, Turkey, https://orcid.org/0000-0001-5059-7325
Dr.Behcet Uz
Child Disease and Pediatric Surgery Training and Research Hospital, Izmir

Abstract

Children's daily experiences in their neighborhood influence their physical, social, cognitive and psychological development. While the childhood extends from the age of 0 to 17, particularly young children (7-12 ages) are bound to local spaces (e.g., streets, parks, door steps, parking lots, and school yard) around their home and school, regardless of these spaces' maintenance, safety or accessibility. Moreover, these local spaces' characteristics show differences across the neighborhoods. In addition to these spaces, the social (with un/known people in different ages), natural (including animals, plants, sun-wind etc.) and physical (with buildings, transportation modes and roads) environments vary across the living environments and affect the ways children perceive and experience their living environments. This study examines how children (at the ages of 7-12) perceive their neighborhood on their trip between home and school. Which elements of social, physical and natural environments do they pay more attention to? How does their age relate to their neighborhood perception? Any differences across the neighborhoods? To gather data for these questions, we had classroom surveys (draw-and-write) in two schools (with 92 and 227 students), respectively in a low and a middle-income neighborhood in Urla and Karabağlar. The Neighborhood in Urla, where students usually walk to their local school, has narrow streets, two storey houses with small or no yards, and a few parks. The one in Karabağlar is a crowded area with apartment buildings, busy streets with cars and large park areas. To investigate children's attention to their neighborhood's characteristics, the survey asked where they play, what they like or not in their neighborhood, and what they wish to have in their neighborhood. We analyzed the surveys with children's own drawing and words descriptively and with the help of statistical analysis. Results show some indications for age and gender-related differences and neighborhood-based differences among children's perceptions.

Keywords: School children, neighborhood spaces, spatial perceptions, gender

Acknowledgement: This paper is part of a research project funded by TUBITAK (The Scientific and Technological Research Council of Turkey) in 2020-2023. Project No.119K336, "Improving Living Environments according to Child Development and Care."

1. INTRODUCTION

Children's daily experiences in their neighborhood and particularly their usage of open-green spaces influence their life quality, physical, social, cognitive and psychological development (Lynch 1977; Hart 1979). Especially, studies from the discipline of healthcare started the focus on the relationship between the built environment and the well-being of children as an important research topic because children are the future generations of societies. Their state of well-being and health during the childhood period affects their health during their growth, (Hertzman and Williams 2009). Particularly young children (7-12 age) are bound to local spaces (e.g., streets, parks, doorsteps, parking lots, and schoolyard) around their home and school, regardless of these spaces' maintenance, safety or accessibility.

Children are a heterogeneous group. There are differences in the access to and use of living environments and facilities that support their growth and well-being. These differences are based on the socio-spatial contexts of the settlements where children live (such as countries, urban and suburban areas), children's characteristics (e.g., physiology, health status, age, gender), and parents' culture, socio-economic level and other characteristics (Churchman, 2003). The development of children's spatial experiences also relates to parents' intentions or home environment's physical characteristics, and socio-economic and socio-cultural characteristics (Prentice, 2007; Maggi et. al., 2011). Children's mental development during childhood is shaped by characteristics of the family, friends, childcare and school facilities and the context of the community and the neighborhood that child is bound to (Leventhal and Brooks-Gunn, 2000). To be able to understand children's use of living environments and to improve their well-being it is crucial to investigate open public spaces from the multiple perspectives of the relationships among these factors.

Literature about children's experiences of open green spaces can be grouped into two: Those with empirical studies on children's use of open (mostly public) spaces and the studies investigating "what kind of environments do children want." The first group of studies investigates the children's experiences of open green spaces and examines how these spaces to support (or not) the variety of children's physical activities and the different perceptions, experiences and needs of children from open-green areas. Besides the positive aspects of open green spaces for the development of children, some physical and social characteristics of living environments might have some factors that drive parental concerns (fear of strangers and traffic) and reduce the independent mobility of children in their neighborhoods. Moreover, the local environments of children can show differences across the neighborhoods. The social (with un/known people of different ages), natural (including animals, plants, sun-wind, etc.) and physical (with buildings, transportation modes and roads) environments vary across the living environments and affect the ways children perceive and experience their living environments (Churchman, 2003; Ding et al., 2011). This study considers that a cluster of different factors affects together how the individuals develop their experiences, perceptions, and behaviors in their living environments in a holistic manner (Ding et. al., 2011).

By offering an insight into the personal geography of children between 7-12 years old, this study aims to understand children's use of open spaces in their neighborhoods. Based on the classroom surveys in two neighborhoods of Izmir, this study examines multiple questions: (i) How children (at the ages of 7-12) perceive their neighborhood on their trip between home and school; (ii) which elements of social, physical and natural environments they pay more

attention to; (iii) how do their age relate to their neighborhood perception; and (iv) whether there are neighborhood differences among children's perceptions. Similar to the literature, the study considers children's home as the "origin point" and take the destination points that children can walk or bike to (such as school and park) as "the neighborhood scale" and further destination points (such as commercial areas, entertainment areas, urban parks, sports facilities) as "urban/macro scale."

2. METHODOLOGY

Based on their age, children's physical, psychological and cognitive abilities develop. This development can be recognized from their verbal and pictorial expressions. To be able to get comprehensive responses regarding children's relations with their environment, we carried out our study with children at age 7 to 12. There are two main reasons for choosing this age group. We focused on the Schematic Period (7-9 ages) and Realism Period (9-12 ages) according to Lowenfeld's categorization, because during these periods, children start to realize their world outside of their home and start to make connections to society. In the Schematic Period, children start to connect the schemes they created about their nearby environments to the schemes of their expanding environments with the start of the school. As their age increases, children's fine motor skills start to develop and this reflects in their drawings (Kırışoğlu, 2002). During the Realism Period, children start to realize their role and position in society and they start to make more detailed and realistic drawings. Their space and perspective perceptions develop gradually and their paintings start to be more organized (Yavuzer, 1992).

The study is realized in two neighborhoods in İzmir. One of them is in a central district (Karabağlar), whereas the other one is in Urla, a peripheral district (see figure 1). The selection of these neighborhoods is based on land use characteristics and distribution, child population, education level of women and accessibility levels of children to living environments in the neighbourhood. Both neighborhoods have a percentage of children higher than the average of central neighbourhoods of Izmir (14%). The neighbourhood in Karabağlar appears with a medium education level and a crowded area supported by commercial activities, apartment buildings, busy streets with cars and public open green spaces. Study site in Urla is a neighborhood with a low education level away from the central part of the district. It has narrow streets, two-story houses with small or no yards and a few public open green spaces.

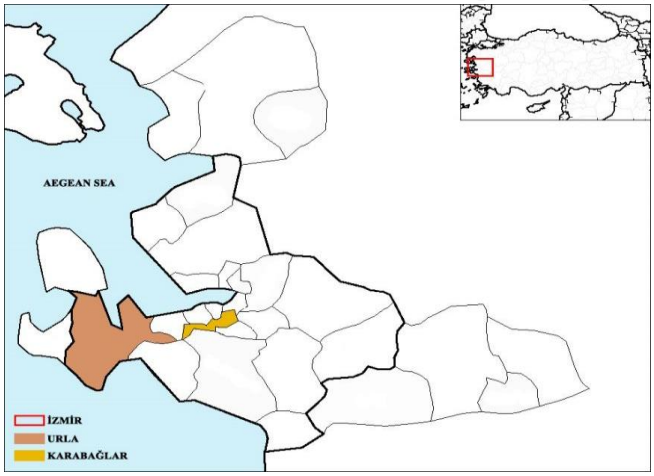

Figure 1: Location of districts in the City of İzmir

To gather the study data, we conducted classroom surveys with a total of 319 students from elementary and middle schools in two neighborhoods from Karabağlar (227 students) and Urla (92 students) (see Table 1). To proceed with these surveys in the classrooms, we got official permission from the Ministry of Education and also the school administrations.

Neighborhood in …	Karabağlar			Urla	
Grade / Age	**Number**	**%**		Number	**%**
2nd Grade (Age:7)	39	17,18		32	34,78
3rd Grade (Age:8)	39	17,18		29	31,52
4th Grade (Age:9)	52	22,91		31	33,70
5th Grade (Age:10)	97	42,73			
TOTAL	227	100		92	100
Gender	**Number**	**%**		**Number**	**%**
Boy	102	44,93		51	55,43
Girl	122	53,74		41	44,57
No answer	3	1,32		-	-
TOTAL	227	100		92	100

Table 1: Age and gender distribution of survey participants

The survey has six questions organized in two sections. The first five questions aim to gather quantitative information about the children's or study participants' likes and dislikes in their living environments. They focus on children's spare time activity preferences, the places they use other than their school and home, the most preferred places in their neighborhoods, the places that they do not like in their neighborhoods, and the places they wish to exist in their neighborhoods. Students answered these questions by writing and, if wanted, by drawing. The last question aims to gather qualitative information and asks participants to draw their home and school and what they see around these two locations. The drawings are examined to assess the extent of the awareness of participants of their surrounding environment and to understand their daily use of open spaces in their neighborhoods.

For the data analysis, all written and drawn answers have been counted, categorized and transferred to an Excel sheet to realize a descriptive analysis of the answers. For the first five questions, we categorized the data in two ways. Each response is categorized according to the content and to see whether the answer corresponds to multiple contents. The main concern here is to determine the overall percentage of each given answer among all answers. Secondly, a coding system for each question is developed to organize the answers for a descriptive analysis according to certain characteristics. For instance, the answers about the children's favorite activity are given a code (0, 1, or 2) based on the level of mobility of each activity. The question about the spaces where children spend most of their time has been coded according to the level of privacy to the publicness level of those mentioned areas. Following the data categorization and coding, the results are analyzed concerning children's age, gender and neighborhood.

For the last question of the questionnaire with children's drawings about what they see around their home and school, a table has been developed with the characteristics of items drawn. Each item in the drawings represents an important element in the child's world and it has to be categorized in a meaningful category for data analysis. Based on the study developed by Matthews (1984) and Gillespie (2010), this table has categorized each figure in the drawings

according to their characteristics as part of the built environment, recreational elements, natural elements, transportation, human figures and animal figures.

3. FINDINGS

In Karabağlar, a relatively crowded area with busy vehicular traffic, boys tend to have more mobile activities and girls prefer stable activities. On the other hand, in Urla there is no significant difference in the spare time activity preferences according to gender differences. In Urla both boys and girls tend to have more company during their out-of-school time activities. More boys like to play on the streets or in parks in Urla.

Due to the physical structure of the neighborhood and the existence of less traffic that allows children to walk in Urla, the total number of mobile activities is more than in Karabağlar. The screen time of children is more in Karabağlar compared to Urla (see figure 2).

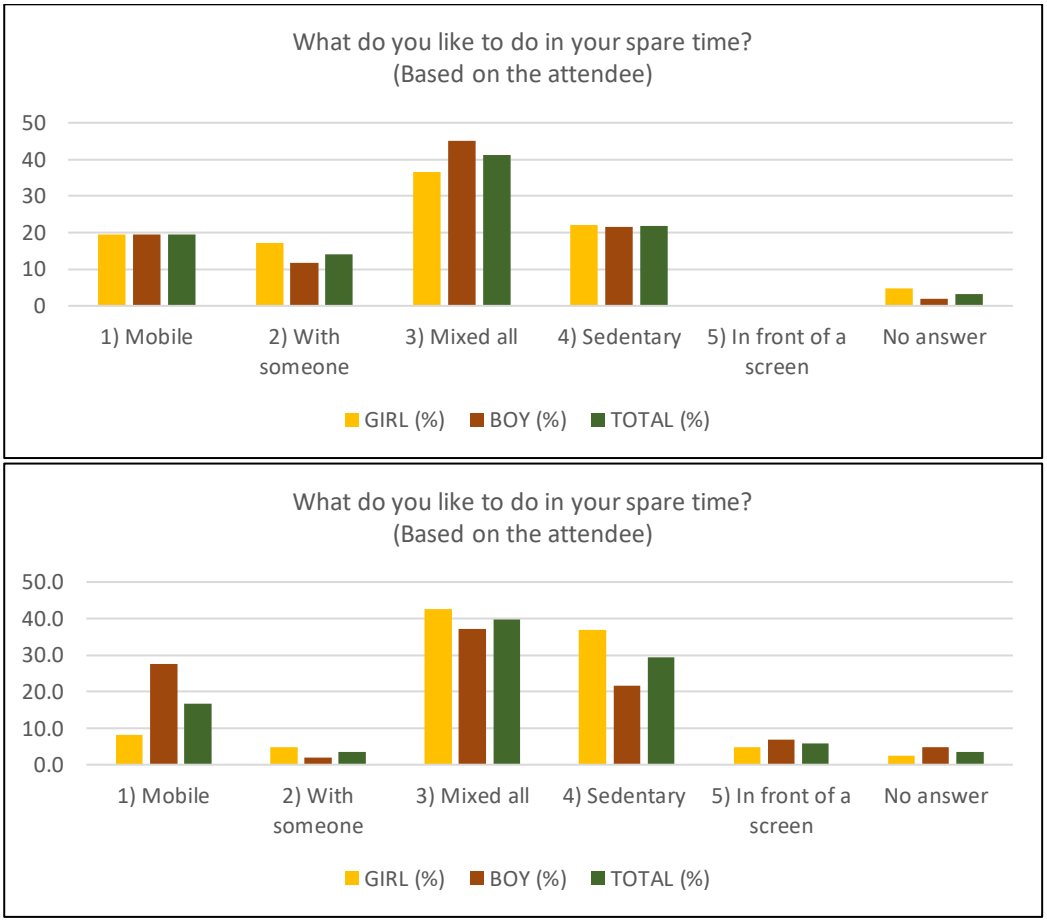

Figure 2: Question 1 answers (Karabağlar and Urla, respectively)

Since Karabağlar is a central district there is a wide variety of activities compared to Urla. Number of children that prefers to spend most of their time out of the neighborhood is relatively higher in Urla compared to Karabağlar (see fig.3).

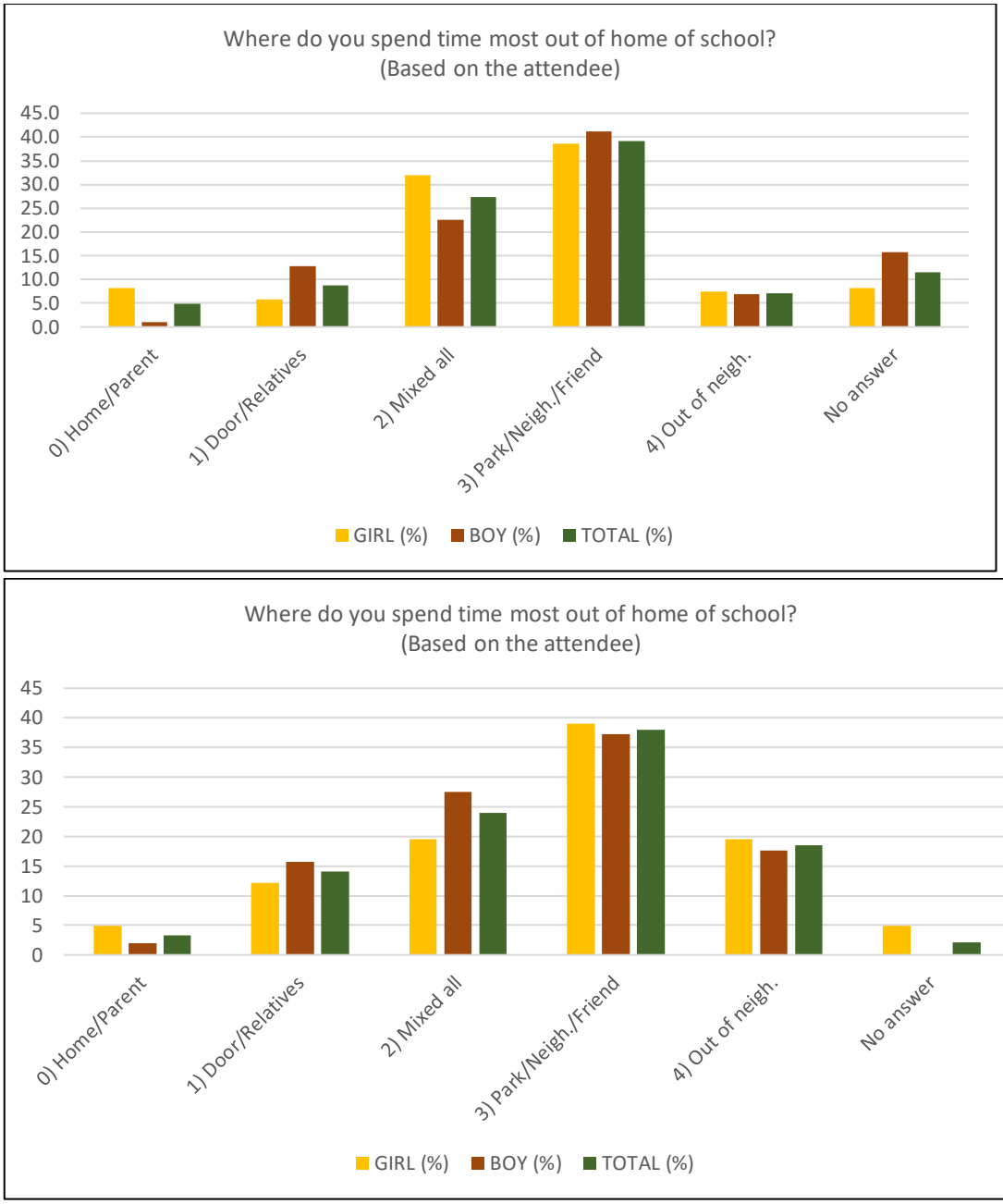

Figure 3: Question 2 answers (Karabağlar and Urla, respectively)

In Urla, more boys than girls play on streets and in parks. There is no significant difference between Karabağlar and Urla in the street and park preferences (Fig.4).

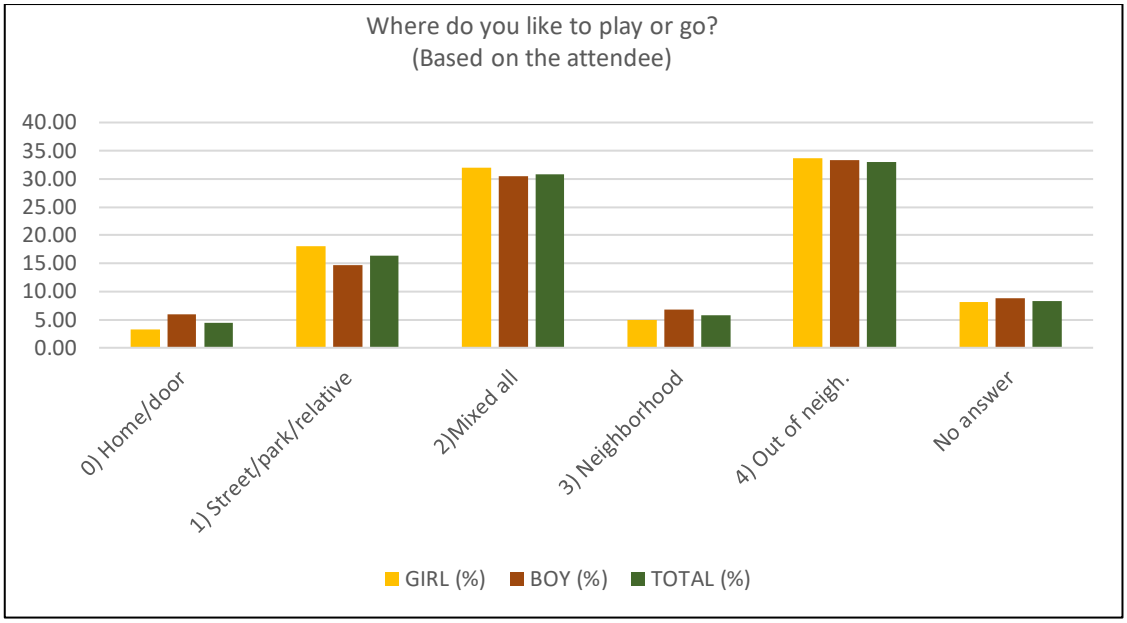

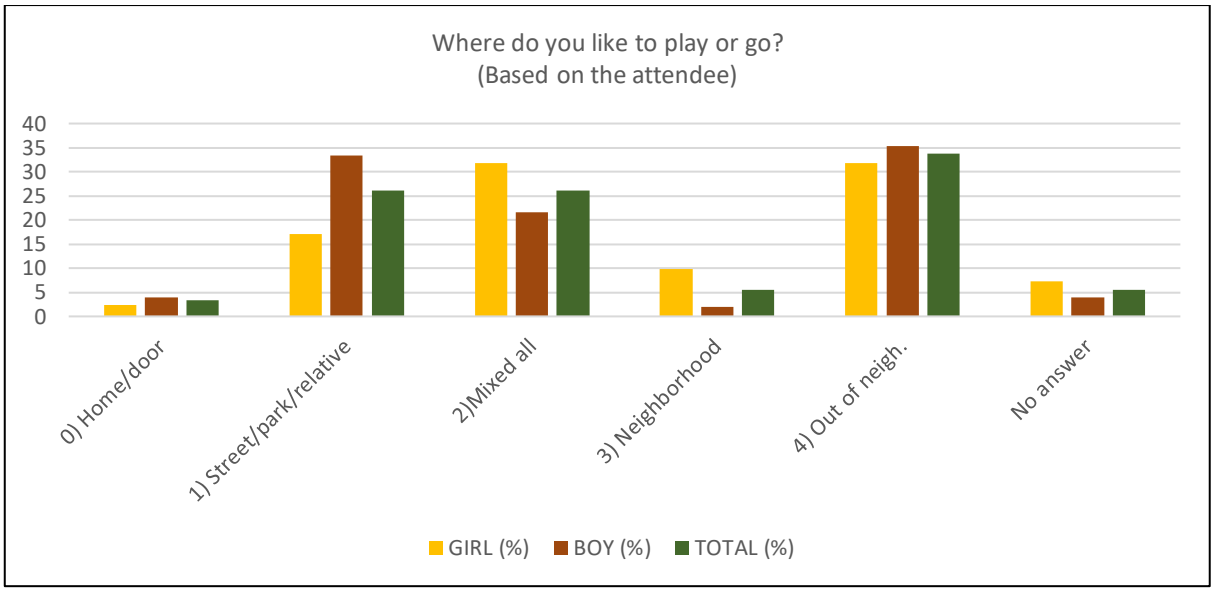

Figure 4: Question 3 answers (Karabağlar and Urla, respectively)

Almost all participants in Karabağlar (92%) complained about the environmental conditions such as smell, noise, road structure and 76% of the participants complained about the building structure and land use of their neighborhood. In both answer groups, boys tend to complain more than the girls. On the other hand, girls more than boys state their dislike of other people in Karabağlar. In Urla, the majority of participants also complain about the environmental conditions and roads. Unlike Karabağlar, in Urla (all boys) state that they don't like the animals in their neighborhoods. This may also be related to the more rural structure of the neighborhood (see figure 5).

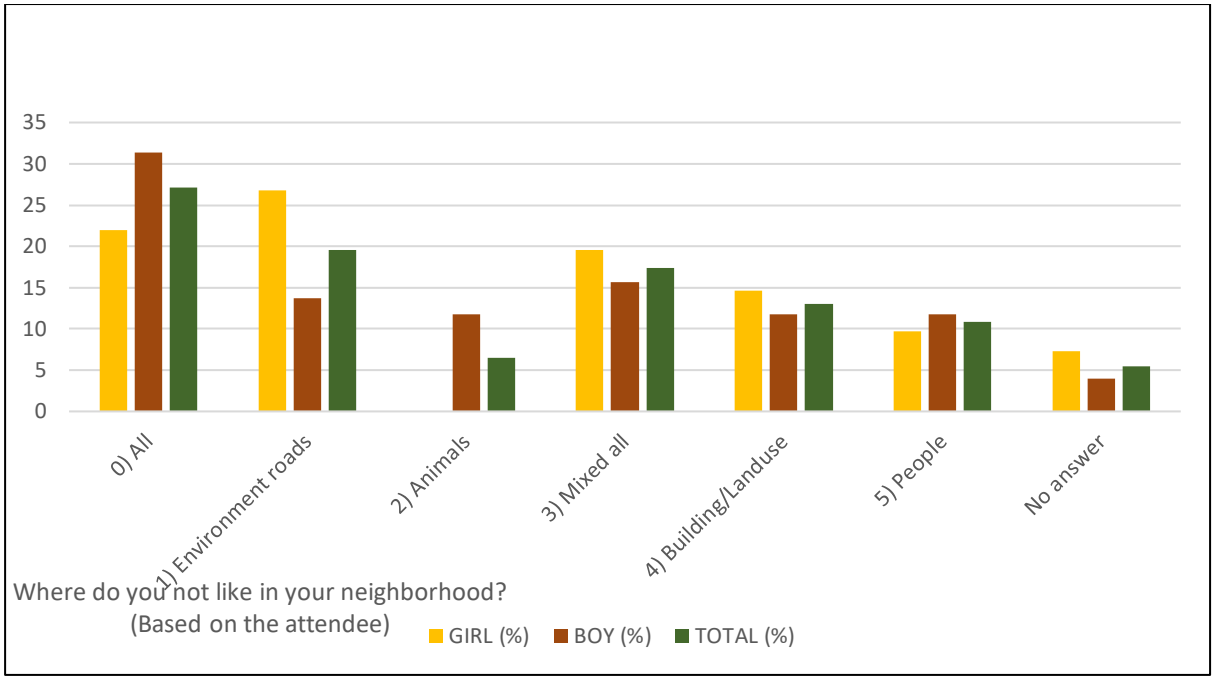

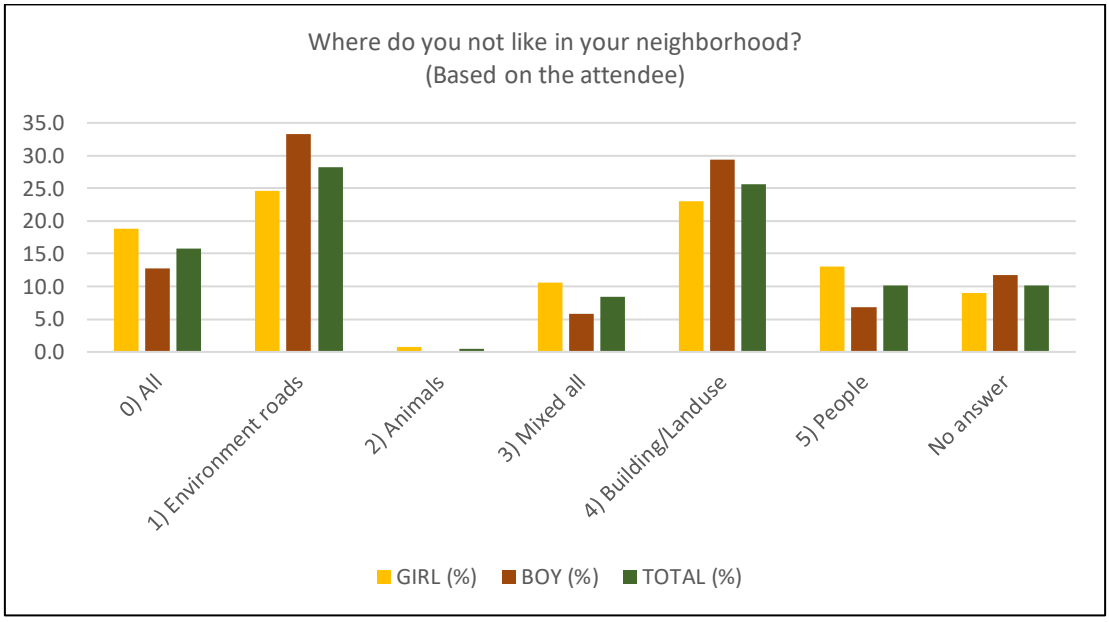

Figure 5: Question 4 answers (Karabağlar and Urla, respectively)

When children are asked about what they would like in their neighborhood, independent of location and gender, “green space” is the mostly given answer since both neighborhoods lack accessible and satisfying open green spaces (see figure 6).

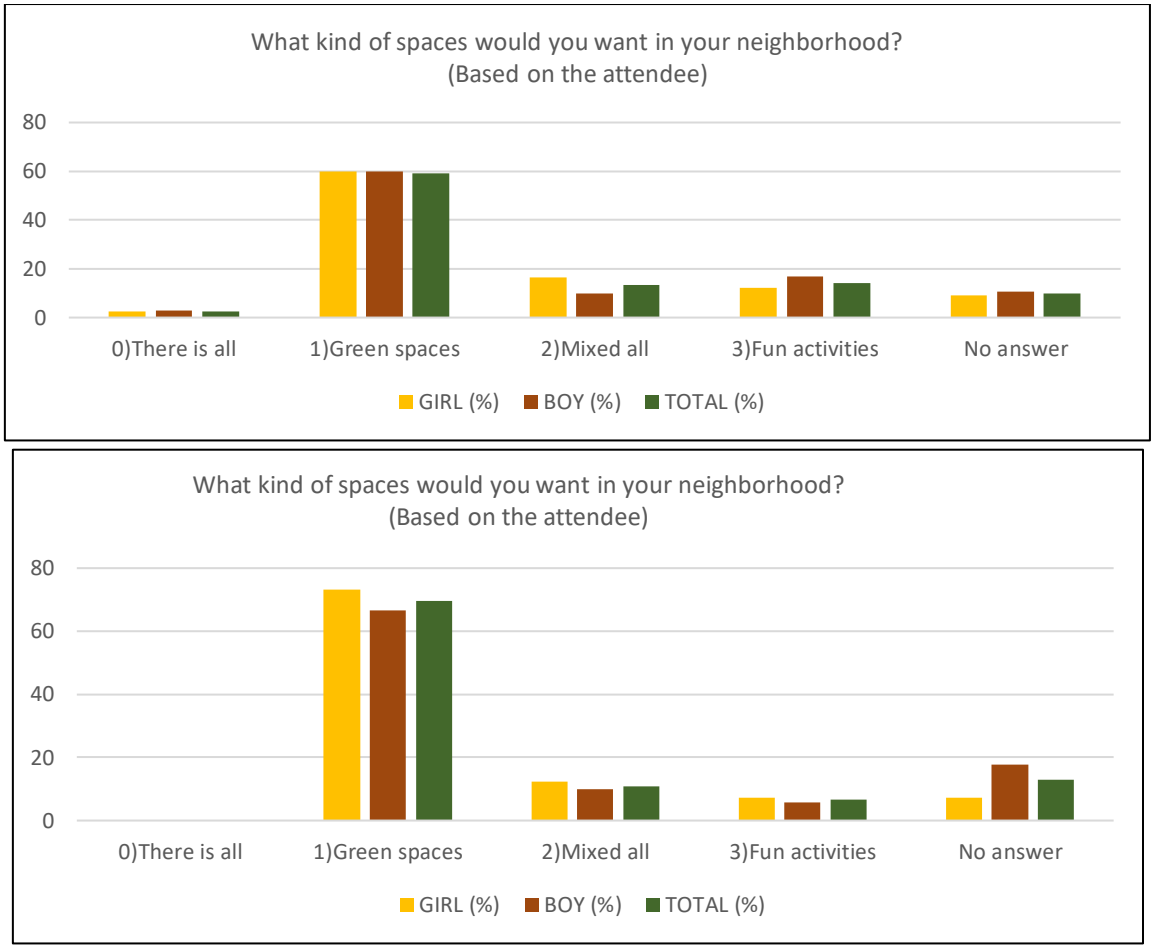

Figure 6: Question 5 answers (Karabağlar and Urla, respectively)

Lastly, the analysis of children's drawings indicate that the complexity of the neighborhood structure in Karabağlar is reflected in the drawings since the number of drawn elements are significantly higher than Urla. On the other hand, while 70% of children in Karabağlar drew built environment elements, the number of natural elements, transportation and animals drawn in Urla significantly higher than Karabağlar (see figure 7).

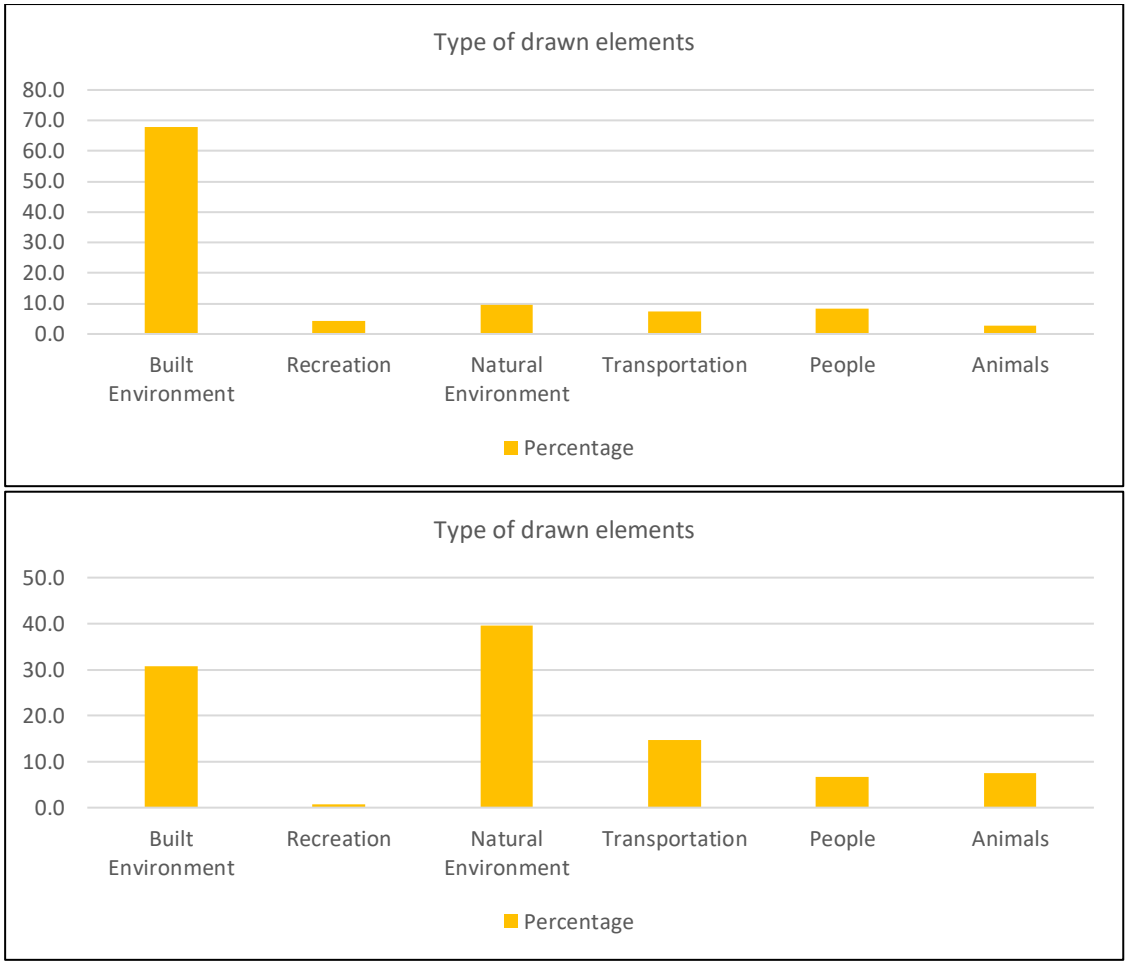

Figure 7: Question 6 answers (Karabağlar and Urla, respectively)

CONCLUSION AND DISCUSSION

Existing intense traffic and road structure have a direct effect on the preferences of mobile activities for both genders however, girls seem to be more discouraged and lean towards more stable activities. Traffic levels and road structure also affect walking preferences and reduce the access to open green spaces.

In Karabağlar neighborhood, as a central district with the land used for activity variety, children tend to spend most of their time in their neighborhood. On the other hand, in Urla with the lack of activities or the distance of the neighborhood to other districts of İzmir, children spent most of their time out of their neighborhood.

Environmental problems such as noise, smell, trash, smoke, pavement problems and slope are among the most compliant issues and they directly affect open space use in neighborhoods. Neighborhood context and being a central or rural area is one of the leading factors that affect the existence of stray animals. For both neighborhoods lack of accessible green spaces with facilities that appeal to both children and their caregivers is a major problem.

Children's drawings are an important tool to understand the perception of children regarding their environments and represent the physical, social and cultural characteristics of a neighborhood as well as their daily routines and routes.

REFERENCES

Churchman, A. 2003. Is There a Place for Children in the City? Journal of Urban Design, 8(2), 99–111.

Ding, D., Sallis, J. F., Kerr, J. Lee, S., Rosenberg, D. E. 2011. Neighborhood Environment and Physical Activity Among Youth: A Review, American Journal of Preventive Medicine, 41(4), 442-455.

Hart, R. 1979. Children's Experience of Place. New York: Irvington.

Hertzman, C. and Williams, R. 2009. Making Early Childhood Count. CMAJ, 180(1), 68-71.

Kırışoğlu, O. T. 2002. Sanatta Eğitim: Görmek, Öğrenmek, Yaratmak. Ankara: Pegem A Yayınlar

Leventhal, T., Brooks-Gunn, J., McCormick, M.C. and McCarton, C.M. 2000. Patterns of Service Use in Preschool Children: Correlates, Consequences, and the Role of Early Intervention. Child Development, 71, 802-819.

Lynch, K. 1977. Growing up in Cities. Cambridge, MA: MIT Press.

Maggi, S., Roberts, W., MacLennan, D. and D'Angiulli, A. 2011. Community Resilience, Quality Childcare, and Preschoolers' Mental Health: A Three-city Comparison. Social Science & Medicine, 73(7), 1080-1087.

Prentice, S. (2007). Childcare, Justice and the City: A Case Study of Planning Failure in Winnipeg. Canadian Journal of Urban Research, 16(1), 92–108.

Yavuzer, H. 1992. Resimleriyle Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul.

NEIGHBORHOOD DIFFERENCES IN THE PERCEPTIONS ABOUT CHILDREN "OUTSIDE": TWO NEIGHBOURHOODS IN IZMIR*

Fatma ŞENOL[1], Serap ŞAHİN[2], Burcu ŞENTÜRK[3]

[1] Department of City and Regional Planning, Faculty of Architecture, Izmir Institute of Technology, Turkey; https://orcid.org/0000-0001-5338-7294

[2] Department of Business Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ege University, Turkey, https://orcid.org/0000-0002-0786-6806

[3] Department of Business Administration, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ege University, Turkey, https://orcid.org/0000-0001-8469-1811

Abstract

Children with high physical activity levels in open and green spaces are expected to be healthy adults in the future. Besides other factors, the physical and social characteristics of their living environments, such as their neighbourhoods, shape children's access to such healthy living conditions. However, the socio-spatial characteristics and local perceptions about childhood and "child" vary among the neighbourhoods, and so do the children's opportunities to get access to open-green spaces, such as parks and playgrounds. Literature expects that more than low-income neighbourhoods, those with high-income level have more access to adequate and well-maintained open-green spaces for children. Also, other social characteristics (such as education level, social diversity, migration level and ethnicity) of dwellers influence their valuation of local public spaces and social perceptions about being a child and children "outside" or out of the home. This case study re-evaluates these expectations about the neighbourhood differences in social perceptions shaping children's access to local open-green spaces. It compares how the "child," urban space, their neighbourhood and "children outside" (of their home) is perceived among the study respondents living in two neighbourhoods of Izmir. The selected neighbourhoods are among those with child percentages higher than the city averages. Since Turkey does not have comparable data about the income level of the neighbourhoods, we have assumed that the education level of neighbourhoods is parallel to their income level. Thus, one of the selected neighbourhoods has a high and the other one has a low percentage of "high education level." The study respondents are selected among the local public figures, including the mukhtar, *imam*, directors of local schools, shopkeepers, and some dwellers referred by others. The face-to-face interviews with the respondents had open-ended questions. They were recorded, transcribed and analysed with the help of the MAXQDA along with the themes, including the perception of local public facilities, problems with the physical environment, social diversity, differences and conflicts (if any), perception of "child/ childhood" and "children in streets/ outside" and differences among "children" to be "outside" in respect to their age and gender. The results underline the low-income neighbourhood with the sense of fear in open-green spaces due to the high social diversity by migration and lack of physical maintenance. Childhood and thus, the expectation about children (especially the girls) playing outside lasts shorter in the low-income neighbourhood. Results are significant in developing the allocation of public expenditures for open-green spaces and community centres.

Keywords: Perceptions of childhood, open-green spaces, neighbourhood differences

* Acknowledgement: This paper is part of a research project funded by TUBITAK (The Scientific and Technological Research Council of Turkey) in 2020-2023. Project No.119K336, "Improving Living Environments according to Child Development and Care."

1. INTRODUCTION

Childhood is a process that reflects cultural diversities among individuals growing up in different social and spatial contexts (Young and Barrett, 2001; UNICEF, 2012). With such cultural diversities, the perceptions and practices of societies about childhood with multiple developmental stages vary. The perceptions of the child, children, public spaces (with strangers) and children in public areas (with or without adult supervision) can show a great variety across the societies (Churchman, 200; Kyttä, 2002). Thus, as part of the makers of cultural meanings with different ways of uprisings, children's daily practices in their immediate socio-spatial settings needs more investigation. For instance, the literature about the European and North American societies emphasizes the need to encourage the children at 6-12 ages to walk to their school by themselves or without parental supervision (that is, the child's independent mobility) and support the child's individual development. Yet besides the cultural perceptions of child and childhood, the changing social diversity and support relations affect the cultural perceptions of threats, dangers, needs, proper manners and local spaces, including streets and other public areas (Kyttä, 2002).

Neighbourhoods are the immediate socio-spatial settings of children. Next to their home, children are expected to be mobile in their neighbourhood and use various open public spaces, such as streets, parks, school yards and gardens. Overall, neighbourhoods are residential areas that can have other land uses to support daily local life. Rather than only their physical features, these places' social features with mutually supportive relations among the dwellers make these areas the neighbourhood. With this argument, the literature identifies one's neighbourhood as a multi-layered place for dwelling and part of their identity construction with references to socio-spatial environments (Moser et al, 2002). Accordingly, the neighbourhood can range from one's housing to a "home area" (i.e., an area of short or a 10-minute-walk from one's home) to the city or region (Kearns and Parkinson 2001; Moser et al, 2002). With the good perceptions about co-residents and available local services and facilities, especially the neighbourhood at the home area is expected to support one's (here, children's) psycho-social well-being and daily routines for socialization, relaxation, and fostering the sense of safety and belonging (Kearns and Parkinson, 2001).

Meanwhile, the neighbourhoods with their social structures constitute the ways children behave in public spaces. Influenced by their socio-economic characteristics (such as income, education, and religion), people's perceptions of social and spatial features of their neighbourhood shape parental guidance about children's behaviour in local public spaces. In the literature, the "home" of the child is the origin point for the child's mobility by walking or biking in their neighbourhood. Usually, the school and park areas within the walking distance from "home" are the destination points for the child's trip originating from home. The area covered by these trips is considered the children's local spaces.

Overall, besides other factors, the physical and social characteristics of their living environments, such as their neighbourhoods, shape children's access to such healthy living conditions. However, the socio-spatial characteristics and local perceptions about childhood and "child" vary among the neighbourhoods, and so do the children's opportunities to get access to open-green spaces, such as parks and playgrounds. Literature expects that more than in low-income neighbourhoods, those with high-income levels have more access to adequate and well-maintained open-green spaces for children. Also, other social characteristics (such as education level, social diversity, migration level and ethnicity) of dwellers influence their valuation of local public spaces and social perceptions about being a child and children "outside" or out of the home.

This case study re-evaluates these expectations about the neighbourhood differences in social perceptions shaping children's access to local open-green spaces. It compares how the "child," urban space, their neighbourhood and "children outside" (of their home) is perceived among the study respondents living in two neighbourhoods of Izmir. Following the Methodology section, the Findings detail the differences in the local perceptions of children and children outside. The Conclusion summarizes the findings.

2. METHODOLOGY

This research is based on the structured interviews with the local public figures in Tire and Torbalı neighbourhood of İzmir. The selected neighbourhoods are among those with child percentages higher than the city averages at 14%. Each of the neighbourhood has a representative role regarding socio-economic status of the inhabitants. Since Turkey does not have comparable data about the income level of the neighbourhoods, we have assumed that the education level of neighbourhoods is parallel to their income level. Tire has a high and Torbalı has a low percentage of high education level.

The face-to-face interviews with the respondents had open-ended questions including main and following questions on participants' perceptions of (1) neighbourhood's social, economic and environmental profile, (2) children's activities and spaces, (3) age for childhood, (4) needs of children.

The study respondents are selected among the local public figures in Tire and Torbalı , including the mukhtar, *imam*, directors of local schools, shopkeepers, and some dwellers referred by others. Sample distribution regarding demographic variables is illustrated in Table 1, 2,3 Interviews were recorded, transcribed and analysed with the help of the MAXQDA along with the themes, including the perception of local public facilities, problems with the physical environment, social diversity, differences and conflicts (if any), perception of "child/ childhood" and "children in streets/ outside" and differences among "children" to be "outside" in respect to their age and gender.

Table 1. Sex Distribution of the Participants

Sex	Frequency	%
Male	18	62,07
Female	11	37,93
TOTAL	29	100

Table 1. Number of Participants by Neighbourhood

	Frequency	%
Torbalı (Low education)	14	48,28
Tire (Higher Education)	15	51,72
TOTAL	29	100

Table 2. Occupations of the Participants

	Frequency	%
Local Business Owner	12	41,38
School Manager	6	20,69
Teacher	3	10,34
Cargo Employee	1	3,45
Retired	1	3,45
Mukhtar	1	3,45
Real Estate Advisor	1	3,45
Missing	4	13,79
TOTAL	29	100

3. FINDINGS

Table 4 illustrates the numeric distribution of participants' perception about the age for childhood. As summarized by the Table 4 below, participants in Tire, which represents the relatively higher socio economic population of İzmir suggest younger ages for the childhood. None of the participants in this category mentions early childhood period (0-6 age) while for the majority childhood means people at the age of 7-12:

[Upper limit for childhood] should be over 15. Families of children younger than 15 do not let their kids out, I would not do neither. (Participant 174, Tire)

It changes. But for this neighbourhood it is 10-15. People younger than 15 are children. (Participant 183, Tire)

On the other hand, in Torbalı where the education level is lower, participants tend to mention younger ages in order to define the period of childhood:

There is no age limit here. You can see a 10 yearold kid at the street in midnight. (Participant 36, Torbalı)

Three, four. You can see 3-4 age kids in the street in midnight. (Participant 36, Torbalı)

Table 3. Perception of Age for Childhood

	Lower Education	High Education	TOTAL
Childhood age limit is high (13-18)	0	12,5%	8,0%
Childhood age limit is middle (7-12)	66,7%	87,5%	76,0%
Childhood age limit is low (0-6)	33,3%	0	16,0%
TOTAL	100,00	100,00	100,00
Participants	14	15	29

*Participants can mention more than one category.

More than half of respondents (8 over 14) in Torbalı suggest that being a child is not a good experience in their neighbourhood since children are not valued and suffer from economic disadvantageous situation of their families where as none of the respondents suggest this in Tire:

It's hard, my dear, is it easy to be one of 6-7-8 children? It's not your turn. Hard. In other words, the family says that I will meet all the needs of my child, but it does not happen. They can not meet the basic needs of the child. Maybe he wants to catch up, but he can't. (Torbalı, K34)

I think it's scary. In other words, it is not a very safe, very entertaining or funny environment for children, you know, not such a clean environment where you can raise children. (K 44)

When child turns 10 or 12, starts working in the fields. His family goes to the field, they have to take their children with them. Because the child cannot be alone at home. That's why you can't find a child after the age of 7 in Atatürk neighbourhood. He will either go to the field or stay alone. After the child is alone, how will he prepare his own breakfast! How will he wear his own school uniform! How will it go? It's hard for him to be a kid. (Torbalı, K36)

All of the respondents in Torbalı suggest that children are neglected and/or perceived as economic asset:

Unfortunately, some children are neglected. Parents have to work because income is limited. (Torbalı, K43) We cannot say that children can live their childhood, working life begins for them at a very young age. They work in the field, I don't know, in other jobs. Even if we try to prevent them, they are real. This is less common now, but it still exists. (Torbalı, K35)

On the other hand, none of the respondents in Tire suggest that children are neglected and/or perceived as economic asset. Participants from Tire most focus on that children are important and are valued:

My child is everyone's child. All the children in this neighbourhood are my children. So I don't want any harm to come to them. So our people are sensitive here. They are particularly sensitive about children, and if something happens, the necessary action is taken immediately. (Tire, K175)

Participants are asked where the children in the neighbourhood spend their time and what their main activities are. Figure 1 shows the children's spaces in the neighbourhoods. As summarized in the Figure 1, there is almost no difference between where children spend time between the neighbourhoods. However, the spaces outside the house vary. Figure 2 illustrates the specific locations where children spend their time outside. Street is the most mentioned category for participants in Torbalı, whereas more secured areas are mentioned by participants in Tire.

Figure 1. Spaces of Children

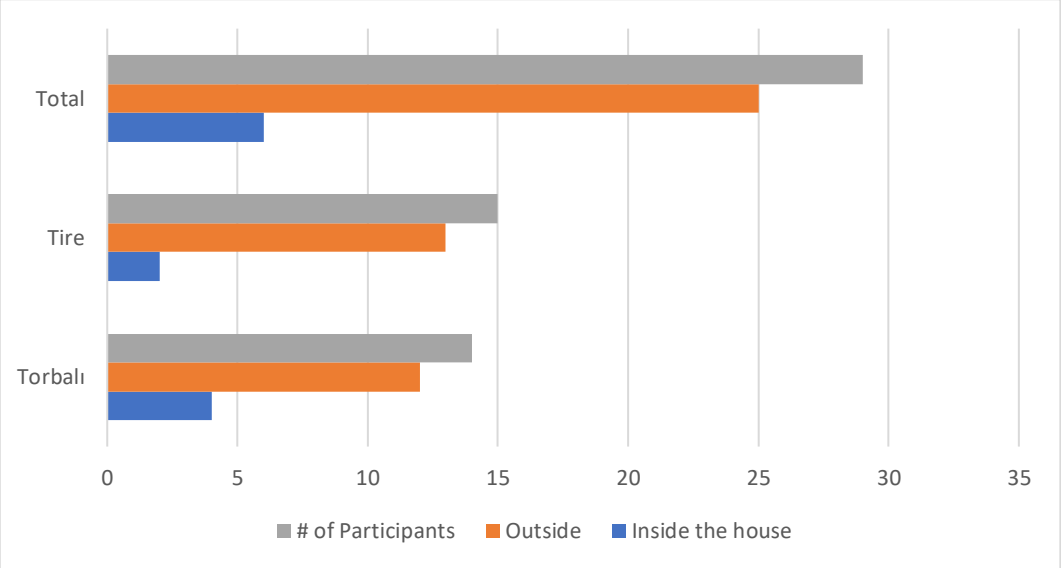

*Participants can mention more than one category

Figure 2. Outside Locations of Children

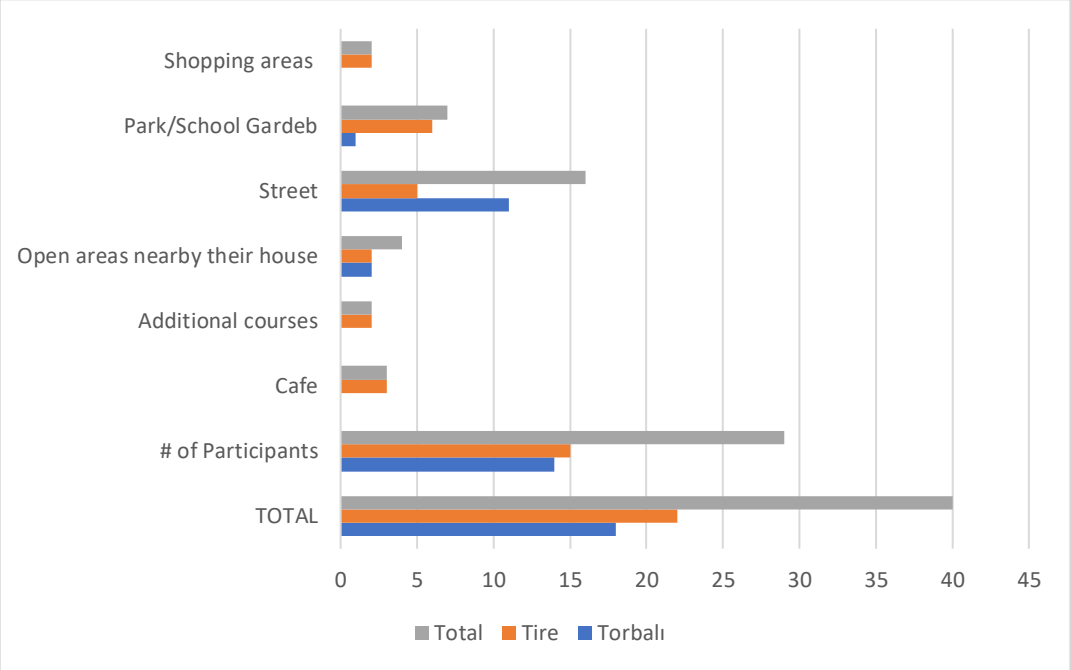

*Participants can mention more than one category

Besides the outside locations of children, there are some differences of the children's activities regarding the educational levels of the neighbourhood they live in. Table 5 compares Tire and Torbalı in terms of the activities of the children.

Table 4. Children's Activities

	Torbalı	Tire	TOTAL
cycling	0	2	2
screen time	1	5	6
working	4	0	4
playing games	6	6	12
spending time with family	0	1	1
sports	1	2	3
TOTAL	12	16	28
Participants	14	15	29

*Participants can mention more than one category.

The most significant difference between the neighbourhoods regarding the children's activities is about child labour. Four out of 12 participants who responded this question mentions "children work" in Torbalı. Considering the finding that the respondents' perception of age for childhood is lower, it can be suggested that children in Torbalı tend to work at early ages. On the other hand none of the participants in Tire mention about child labour in their neighbourhood. Moreover, participants in Tire mention activities requiring equipment, instrument or specific skills such as exercising, riding a bike, playing with a tablet more than participants in Torbalı.

4. CONCLUSION

This study underlined the need to investigate the local perceptions at the neighbourhoods about the meanings of the child in terms of age and gender and the children's usage of open public spaces within the socio-spatial conditions of their neighbourhood. The

comparison between two neighbourhoods in Tire (with high education and income level) and Torbalı (with low education and income level) provided us to describe these perceptions and the factors shaping these perceptions.

The results underline the low-income neighbourhood with the sense of fear in open-green spaces due to the high social diversity by migration and lack of physical maintenance. Childhood and thus, the expectation about children (especially the girls) playing outside lasts shorter in the low-income neighbourhood. Results are significant in developing the allocation of public expenditures for open-green spaces and community centres.

REFERENCES

Churchman, A. 2003. Is There a Place for Children in the City? Journal of Urban Design, 8(2), 99–111

Kearns, A. and Parkinson, M. (2001) The Significance of Neighbourhood. Urban Studies 38(12): 2103–2110. https://doi.org/10.1080/00420980120087063

Kyttä, M. 2002. Affordances of children's environments in the context of cities, small towns, suburbs and rural villages in Finland and Belarus. Journal of Environmental Psychology, 22(1–2), 109–123.

Moser, G., Ratiu, E. and Fleury-Bahi, G. (2002) Appropriation and Interpersonal Relationships:

From Dwelling to City Through the Neighbourhood. Environment and Behavior 34(1): 122–

136. https://doi.org/10.1177/0013916502034001009

UNICEF 2012. Children in an Urban World. The State of the World's Children.

Young, L. ve H. Barrett, 2001 Adapting visual methods: action research with Kampala street children Area. 33/ 2: 141-152

THE LEGAL (İN)SECURİTY OF FOREİGN WORKERS

Vera KRISHER
Polytechnic İnstitute of Beja, Portugal.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1896-8023
Rui ISIDORO
Polytechnic İnstitute of Beja, Portugal.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2475-8591
Marinez XAVIER
Polytechnic İnstitute of Beja, Portugal.
ORCID ID: https://orcid.org/ 0000-0001-6845-789X

Abstract

Portugal recognize several rights to the foreign workers in order to protect them.

These rights include fundamental rights as well as labor rights and worker guarantees given by the portuguese labor code.

The constant socio-economic developments and changings bring the necessity to harminize the legislation to these changes, helping the foreign workers to ensure their rights, guaranteeing their legal and labor security, and good working conditions as well.

Although the legislation establishes a set of rights and guarantees, studies have confirmed that the foreign workers are in a position of vulnerability, so its relevant to focus on questions like: Which documents allow the entry and to stay in the country, the importance of holding one of those documents and possible consequences of not having such documentation? What is meant by undeclared work? What is the legal and labor insecurity of the foreign worker?

Therefore, this paper focusses on the most violated rights of the foreign workers in Portugal, and as well on the main difficulties and obstacles to which they are subject.

Keywords: Legal Security, Foreign workers, Labor Rights

1. INTRODUCTION

In recent years, Portugal has seen a change in migratory patterns, now seeing itself as a recieving country and an attractive destination for immigrants. Currently, we live in a time marked by the increase in the migratory flow, cultural diversity, intercultural relations and the evolution of the international labor market marked by social, economic and cultural changes, metamorphosing a homogeneous society into a socioculturally diverse society.

It so happens that this rapid increase brings with it some disadvantages at the preparatory level of society, thus verifying the existence of social stress marked by cultural conflicts, the social exclusion of immigrant communities, discrimination, racism and xenophobia.

The increase in the number of immigrants created a need to generate a legal framework for foreign workers in order to preserve their rights, both fundamental and labor.

The essential importance of this paper is to understanding all the difficulties encountered by foreign citizens when they leave their country and start to live and work in an unknown country, it is included here, among many aspects, being confronted with prejudices and stereotypes (ex: thet are seen as a threat to the Portuguese labor market and/ or a burden to the local economy, or as an invading individual), language barriers (which make communication

and integration difficult), cultural clashes, discrimination and failure to enforce labor rights. The foreign citizen is in a vulnerable position, a vulnerability that emerges from these same difficulties.

This paper goes through a conceptual approach, more precisely, through the concept of illegal work, undeclared work, human trafficking and labor exploitation. It is intended here to understand the reality to which foreign workers are subjected, trying to understand the consequences that these irregularities bring to their lives both economically and socially.

2. ILLEGAL WORK

According to the International Labour Organization (ILO), illegal work is the one who that does not comply with national legal requirements and practices. In accordance with the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) point of view, it is that which is provided by persons (natural or legal) who are not legally authorized to work. The definition of illegal work should focus on the employer's capacity and legitimacy to perform the work. The European Union (EU) considers illegal work to be when we encounter the following situations:

a) The recurrence of workers not legally authorized to work (such as, for example, foreign workers not regularized, professionals not holding a qualification to exercise such functions or activity, incompatibility between public and private functions, minors without age and mandatory minimum schooling, unemployed people receiving unemployment benefits, among others);

b) Self-employed workers, with conditions characteristic of an employment contract, are often false self-employed workers or false service providers;

c) Work in an internship or training regime under conditions that are characteristic of an employment contract;

d) Illegal Posting of Workers;

e) Illicit precarious work, such as, for example, when abusive use is made of fixed-term employment contracts and temporary employment contracts;

f) Economic activities developed by an entity not authorized or licensed.

Illegal labor solicitation is characterized by being "the enticement or solicitation, with lucrative intent for oneself or for others, in a repeated manner or not, with the aim of introducing into the labor market foreign citizens who are not qualified with a residence permit or visa that entitles them to exercise a professional activity." (Santos, 2013, p. 366).

3. UNDECLARED WORK

Undeclared work is understood to be any type of work, paid for and of a lawful nature, but which has not been declared to the appropriate public authorities. Often undeclared work is associated with housework, gardening, tutoring, and construction work.

This definition includes clandestine work provided by irregular immigrants (this situation occurs in most economic activities and mainly in agriculture, forestry, the extractive industry and the primary sector). Therefore, in comparison with the concept above referred, there is neither the lack of remuneration nor the illicit nature of the work activity.

Thus, there is a lack of communication to public entities, more precisely, to the Tax Authority (AT) and Social Security (SS) for the purpose of assessment of income tax and social security contributions. There is also a lack of communication to the working conditions authority when this is necessary (e.g. admission of workers from countries outside the European Union (EU) and to the İmmigration and Borders Service (IBS) in the case of foreign workers).

In short, undeclared work consists of the exercise of paid work (in cash or in kind), of a lawful nature, but which has not been fully or partially declared to the public authorities (AT, SS, SEF, ACT, etc.).

The concept under analysis can be further typologically divided between wholly or partially undeclared work and intranational and international undeclared work. The first typology is related to the type of public authority to which the exercise of the activity or the remuneration was not declared. The second typology, in turn, already depends on the regularity of the situation of the intervening economic agents in terms of nationality and immigration legislation.

Concerning to the totally undeclared work, there is neither the declaration of the remuneration received through the development of the work activity nor the declaration of the exercise of such activity.

This irregularity is highly detrimental to the worker, since there is no employment relationship between the worker and the employer, which causes the worker to bring about numerous consequences regarding the exercise of their rights. The worker who is subject to undeclared or partially undeclared work is in a vulnerable position facing a set of barriers that compromise good working conditions and consequently their psychological, physical and psychosocial well-being. These barriers created by not creating a labour relation and not reporting the hiring of a worker to the above mentioned entities foster the non-existence of labour and social protection and end up allowing some rights violations to be verified, the most observed being the following:

a) Not having an insurance policy, which makes it impossible for the worker to benefit from insurance in the event of an accident at work and ensure the repair of the damage resulting from it. "The most vulnerable human and social dimension that is damaged by the accident at work claims that it should be prioritized before the interests of the company, hence its progressive framing in the theories of civil liability in the face of the most elementary finding of justice that those who create or maintain a risk for their own benefit, should bear the harmful consequences that result from it" (Varela, 1994, p. 646). Responsibilities for work accidents are imposed on the insurer, but it is the employers who have the obligation to respond for damages arising from work accidents when the insurer does not cover them. However, if there is no employment relationship, the employee is not fully protected with regard to certification that all data arising from such an accident are repaired;

b) Social security contributions are not made correctly or not at all, and thus they have no social protection in terms of social benefits, e.g. maternity allowances, child care allowances, old age pensions, sick leave, unemployment benefits;

c) They have no employment relationship, which allows them to be subjected to undignified and unsafe working conditions;

d) No equality in career advancement opportunities, on-the-job continuing education;

e) Discrimination and harassment at work which is a psychosocial risk;

f) There is no place for the protection that is recognized by the legal regime of parenthood, which will adulterate the right to leave, the possibility of justified absence, there is no reduction in working time;

g) There is no protection of the safety and health of pregnant workers, i.e. pregnant workers are often subjected to tasks and activities that are prohibited by law, such as exposure to chemical agents, vectors of toxoplasma transmission or ionizing radiation, physical agents that may cause fetal injury or placental abruption (vibrations, manual handling of loads, extreme heat or cold temperatures);

h) Insertion of workers in work sectors below their qualifications;

i)Unfavorable working conditions and high levels of insecurity;

j)The retribution is not paid as stipulated by law, i.e., many times we are faced with situations in which the retribution is lower than the minimum monthly guaranteed remuneration or that which is foreseen by the applicable Collective Labor Regulation, it may also happen that it is not paid on time or the vacation and food subsidies are not paid;

k) The maximum limits of normal working hours are not respected, i.e., the worker ends up working more hours than those allowed by law, which can put at risk the worker's well-being, increasing the probability of occurrence of work accidents or foster psychosocial risks derived from excessive workload and little rest, such as stress and burnout. This lack of rest can compromise the work activity, we speak here not only in low productivity or the incorrect development of work tasks, but also ends up interfering directly in the mental and physical health of workers, enhancing the occurrence of wear and tear and reduction of self-esteem, quality of life and well-being.;

l)Existence of contractual vicissitudes;

m) Insecurity regarding unfair dismissal, that is, if the "employment relationship" is not communicated to the competent authorities, it will be easier for the employer to dismiss the employee without just cause. The worker here does not enjoy the protection that is given by legislation, namely by articles 351 and following of the Labor Code (Portuguese Law 07/2009), nor the compensation that would be due in the case of termination of the employment contract or compensation in the case of unfair dismissal;

n) Non-compliance with the rules of health and safety at work and measures to promote the improvement of workers' health and safety, there being no correct "development and implementation of an effective and coherent policy of management and health and safety at work (OSH) which, in strict compliance with the general principles of prevention, presupposes, inter alia: the organization of the company's OSH services; the assessment and control of occupational risks; the implementation of prevention measures appropriate to the risks in question; the training of workers in STT; the monitoring of workers' health; ensuring that workers exercise their rights to consultation, information and participation; the use of appropriate work equipment; and the implementation of collective and individual protection measures that prove necessary" (Santos, 2013, p. 114);

o) Degradation of the working and living conditions of worker’s, "translated, as a rule, into the exercise of professional activity in undignified, unhealthy and unsafe conditions,

in clear violation of the most basic workers' rights, especially in matters such as equality and non-discrimination" (…)" (Santos, 2013, p. 183). The working conditions degradation fosters an increase in work-related accidents (accidents at work and occupational diseases), with a mutual degradation of moral and ethical values.

p) Impediment to the acquisition of a residence permit to exercise a subordinate activity. This is an impediment because the acquisition of the permit is only possible if the individual applicant already holds an employment contract in accordance with the law (as seen in the previous chapter) and is registered with social security and has his tax situation in order, for example.

The fact that they usually do not benefit from adequate social protection, have difficulty understanding and expressing themselves in the language of the host country, do not have access to relevant information, are unaware of the legislation applicable in the host country (and, in particular, of their rights and obligations), are unable to have their qualifications, skills and professional experience recognised, validated and certified, in addition to the fact that they live in constant fear of being deported to their country of origin or citizenship, tend to aggravate their particular vulnerability, reducing their level of demand and their capacity to claim and exercise rights, which is often translated into accepting undeclared work, very often in socially unacceptable conditions (because undignified, unsafe and unhealthy), as the only way to ensure their own subsistence and that of their families, thus contributing to the generalized reduction of working conditions through social dumping. (Santos, 2013, p. 358). Foreign workers fall into one of the groups that the literature typifies as one of the most vulnerable groups to involuntary undeclared work.

In the context of undeclared workers, irregular immigrants end up being among the most exposed to intolerable levels of occupational risks, often being forced to work for long periods, without breaks and without rest days, usually in tasks of low productivity and not very demanding in terms of qualifications, earning low wages (often below the minimum monthly salary guaranteed by law), irregular and without guarantees of receipt and, usually, without any access to training and information. (Santos, 2013, p. 359).

Controlling the phenomenon of undeclared work is a complex task that is highly dependent on the act of denunciation (by the worker or third party) and inspections by the competent authorities.

Although there has been a progressive increase in the investigation of this fact, it is necessary to create methodologies and techniques for prevention and to increase the efficiency of inspection.

4. HUMAN TRAFFICKING AND LABOR EXPLOITATION

Trafficking in Human Beings (THB) is characterized as a very complex crime against personal freedom because it uses various forms of violence and exploitation. As stated in Article 160 of the Penal Code, anyone who "offers, delivers, recruits, entices, accepts, transports, harbors, or receives a person for the purpose of exploitation, including sexual exploitation, labor exploitation, begging, slavery, the removal of organs, or the exploitation of other criminal activities a) By means of violence, abduction or serious threat; b) By means of a ruse or fraudulent maneuver; c) With abuse of authority resulting from a relationship of hierarchical, economic, work or family dependence; d) By taking advantage of the psychic

incapacity or situation of special vulnerability of the victim; e) By obtaining the consent of the person who has control over the victim; shall be punished with imprisonment (...)", that is, it is verified here the identification of the forms that this crime is practicable while prohibiting the practice of these acts. It is important to emphasize that these acts are punishable and prohibited even if the victim agrees to perform them, as provided in paragraph 8 of the article under analysis.

As far as exploitation is concerned, we must take into consideration that "besides the exploitation that usually occurs before departure, associated with the charging of high fees for the "service" of placing irregular migrants in the host country, or during the journey, related to the deplorable, unsafe and dangerous conditions of the trip itself, exploitation usually arises after arrival in the country of destination and is usually of a sexual or labour nature (Santos, 2013, p. 379). As far as labor exploitation is concerned, it refers to the submission of the worker to precarious working conditions and insecurity in the work context. We can verify a higher occurrence of exploitation in sectors such as agriculture and construction.

This crime is associated with a pattern consisting essentially of three major phases: recruitment, transportation and exploitation. These phases can be developed by only one agent, but in most cases, we find 3 entities, namely, the recruiter, the transporter and the employer. The recruiter selects, contacts, and recruits the potential victims by deceiving them and abusing their vulnerability. The transporter takes the foreign workers (victims) to the place where they are to be exploited, where the employer enters and assigns them the tasks they must fulfill through mechanisms of direct or indirect coercion.

It is generally in the last phase of the process that people realize the web of dependence in which they have been entangled, but the hypothesis, also real, of abusive conditions being noticed as soon as they are recruited, or during transport (...) we can see that they are mostly made through the publication of telephone contacts in newspapers with a wide circulation, posters posted in local cafés, via the Internet, or through informal acquaintances where a "friend of a friend" makes an offer that cannot be refused. In the specific case of Trafficking for Labor Exploitation, the bait usually consists of a strangely generous job offer. (OIKOS, 2018, p. 38).

The elements of labour exploitation include excessive working hours and non-compliance with rest periods and days, non-compliance with safety and hygiene rules and measures at work, non-compliance with the duty to pay the worker's wages or payment of wages below the minimum wage, unlawful dismissal, non-compliance with the duty to notify the ACT and SS, followed by non-compliance with regard to the payment of social security contributions, among others. It is important to stress that many times exploitation is not the only thing that happens, i.e. it can be intertwined with the use of coercion - this is carried out in many different ways, such as violence, withholding of documents or means of subsistence, threat of deportation and threat to the person and their family members.

It was verified, and still is, that exorbitant amounts are demanded from them regarding accommodation, food, transportation, gas, electricity and water, and the deductions of these expenses are made directly from their salaries, never reaching the total salary "in the hands" of these workers. The fact that this discount is direct and that there is even a situation where documents or salaries are withheld, makes it impossible or extremely difficult for foreign workers to find protection mechanisms, making it essential to increase inspections by the competent authorities in order to dismantle these crimes..

In view of the above, to verify and prove a situation of THB ends up being a little difficult, since they are well organized and hidden networks and there is an enormous fear or even ignorance on the part of the victim, not reporting this occurrence.

According to the the Immigration, Borders and Asylum Report 2020 (RIFA 2020), 59 victims of THB were reported, of which 48 correspond to labor exploitation, 6 to sexual exploitation, 1 to begging and 2 to illegal adoption. It can be seen that labor exploitation is the type of exploitation that has the highest incidence in Portugal.

According to the Observatory of Trafficking in Human Beings, there are more cases of THB in the agricultural sector, followed by catering and domestic servitude.

The defendants recruited foreign citizens who they knew were illegally residing in Portugal to work in the commercial establishments they operated, imposing on them excessive working hours, without time off and without adequate remuneration, putting them to sleep in lodgings without minimum conditions, thus taking advantage of the situation of special vulnerability and total economic dependence in which they found themselves (OTSH, 2021, p. 40).

5. OTHER ILLEGALITIES (CONECTED OR ISOLATED)

Analyzing the main illegalities verified by professional experience and knowledge, it is pertinent to address some of the most common ones in order to better understand the reality of foreign workers.

5.1. SWINDLING

Swindling in relation to work or employment consists of "causing financial loss to another person, with the intention of obtaining for oneself or a third party illegitimate enrichment, by enticing or promising work or employment abroad, or by enticing or promising work or employment in Portugal to a foreigner (Santos, 2013, p. 368). In addition to fraud related to work or employment, in the strict sense, it is common to see a dynamic of collaboration between the employer and intermediary companies that recruit foreign workers by promising them a certain job, under certain conditions. However, what was promised and agreed upon does not correspond to reality, i.e., the job may not exist, or it may exist under precarious conditions. Usually, these intermediary companies not only provide the contact between the employer and the worker, but also "help" in obtaining the documentation for the entry of foreigners into the country (for example, tourist or short-term visas) and in obtaining accommodation.

In the most drastic situations, such companies manage the financial and social situation of foreign workers, receiving their remuneration, and in some cases directly discounting the value of their mediation (in addition to values already paid before entering the country) and accommodation (accommodation that often presents inhuman conditions and has superb values). Companies may also retain workers' identification documents in order to guarantee the continuation of this situation, thus playing on their fear, ignorance and vulnerability.

There is a juggling act between deception, coercion, isolation, and exploitation. Deception, as an inseparable aspect of trafficking in human beings, primarily involves the provision of false information about the nature of the work to be performed, the conditions of the work, the harshness, conditions and dangers of the journey to be undertaken, the country

of destination, and the immigration laws applicable in the transit and host countries (Santos, 2013, p. 378).

5.2. COERCION

For its part, coercion mainly involves threats, extortion, abuse of power, and often the use of force and violence itself. Although coercion usually only takes place in the country of destination (since it is easier to get people across the border voluntarily), it is not uncommon for trafficked people to be kidnapped or even auctioned in "modern" slave markets (Santos, 2013, p. 378). Coercion includes forcing workers to perform tasks against their will, withholding pay or paying it late, confiscating identification papers, or intimidating workers and their families through physical or psychological violence.

5.3. ISOLATION

Isolation is also a common feature of the treatment of trafficked migrants, the aim of which seems to be to prevent them from establishing bonds of trust with people who might be able to help them outside the circle in which they are allowed to circulate. (Santos, 2013, p. 379). This isolation is sometimes achieved by placing the worker in lodgings that are inhabited only and exclusively by people in the same situation, who are not aware of their rights. This "network" sometimes resorts to even more drastic actions, such as transporting these workers so that they have a work-home, home-work life, eliminating the possibility of contact with the "outside world..

5.4. FALSE LEGAL REPRESENTATION

One of the ways to get around the law that is widely used in the labor world is the false provision of services, that is, the worker is hired as a service provider, but is under legal subordination, i.e., usually has a work schedule, works in the employer's facilities and / or uses the materials of the employer, among others.

The employer, by using the provision of services, is avoiding the creation of an employment bond between it and the employee, thus facilitating the employee's "dismissal", that is, the employer will be able to release the employee from its services more easily.

The legislator, in order to combat this fraud, established in article 12 of the Labor Code the presumption of employment. This presumption improves the protection of foreign workers, however, they must know their rights in order to report this situation if they are victims of such irregularity. For foreign workers to know their rights, we suggest the development of awareness and information actions that should be carried out in companies.

5.5. GENERAL IRREGULARITIES

Besides the irregularities mentioned, there are countless illegal situations that foreign citizens are disposed to. Based on professional knowledge it is possible to ascertain the following situations, in addition to those already mentioned:

a) The worker does not receive the remuneration due for his work - income is not paid or is paid but below the minimum monthly wage (e.g. 1 or 2 euros per hour), the salary is lower compared to a Portuguese worker;

b) The worker receives remuneration irregularly;

c) The work and consequently the worker's remuneration is subject to the days that he works, i.e., in agriculture, if it rains he does not work and does not receive a salary - it often happens that in months that rain for several days the worker only works 10 days and only receives the income corresponding to those days;

d) Workers are denied the right to rest days - there are several situations in which workers work for 3 or 4 months (or even longer) without being entitled to a single day of rest and when they request a rest day they are faced with threats of dismissal, eviction from their accommodation, retention of documents or deportation, they are subjected to coersion;

e) Workers are not entitled to rest periods;

f) The employee is not entitled to the right to vacation, vacation and Christmas bonus;

g) The employee does not receive the food allowance;

h) No employment contract is drafted, or it is drafted with several errors and gaps, or it may even be drafted correctly but the admission of the employee is not reported to ACT and SS;

i)The admission of a worker is not communicated at all to ACT (when required) and SS;

j)SS contributions are not paid correctly or not at all - sometimes the employer informs the employee that his situation is in order, but this information does not correspond to the truth;

k) The employer charges a fee for requesting the foreign worker's SS Number;

l)The entity deducts directly from the worker's salary exorbitant amounts corresponding to accommodation provided by the entity;

m) The worker is a victim of coersion;

n) The worker is a victim of discrimination;

o) The worker is subjected to poor working conditions;

p) Individual safety equipment is not provided to the worker and is not covered by the occupational health and safety policies;

q) The worker is not covered by occupational medicine;

r) The worker does not have work accident insurance;

s) The worker is not compensated for damages caused by the work accident;

t)The worker is dismissed without just cause and without receiving due compensation;

u) Withholding identification documents;

v) The worker is recruited to do a certain job under certain conditions and is forced to do another job, often under worse conditions;

w) The worker is forbidden the right to training and career advancement;

x) The employer performs employment contracts for a fixed or uncertain term - many times the employer has several companies and will draw up several employment contracts for a fixed or uncertain term with the worker, i.e., whenever the employment contract terminates, the company hiring the worker is changed so as not to perform an open-ended contract and the worker does not become effective in the company's staff;

y) When the worker asks for his rights to be enforced, he is threatened in many ways - physical and psychological threats, such as being deported, his family is threatened, etc..

z) Among others.

The foreign worker subjected to these illicit actions suffers countless consequences, being filled with fear, feelings of insecurity, shame or guilt, functional, cognitive and affective disorders, and may also suffer psychiatric and social alterations.

Analyzing the collection of norms referring to Labor Law, Safety, Health and Hygiene in the Workplace and Foreign Law, it can be seen that there is a relevant number of norms that legislate on this matter.

Even so, it is also verified that the Portuguese legal system still has many gaps to fill and that the legislation should be more severe in what concerns the punishment of the mentioned illegalities and crimes.

However, the realities experienced by foreign citizens do not correspond one hundred percent to the provisions of the law, since there is a difficulty in enforcing the law. Thus, mechanisms must be created to protect foreigners as citizens and as workers, and the mechanisms for monitoring, awareness and information must be improved in order to reduce the incidence of these situations. It is important to be able to comply with what is laid down in the legal system and to enforce its legal provisions.

It is essential that policies are developed that assess this risk by performing a good management of the risk indicators. To do so, one must identify and understand the risk indicators, monitor and plan appropriate responses to the protection of the foreign worker, and reassess these risk indicators.

Legal support should be provided to foreign workers in order to inform them of their rights and how and to whom they should report such illegal practices; and social support, in order to speed up the resolution of social problems.

6. CONCLUSİONS

The foreign worker is in a constant situation of vulnerability, due to many factors, such as cultural and linguistic differences, prejudices and stereotypes, discrimination, undeclared work, THB, among many others.

The irregularity arising from undeclared work has numerous consequences for the worker, namely the loss of certain rights and guarantees, such as, for example, the special protection conferred by the legal regime of parenthood (leave, sick leave, dispensations, health protection and safety at work), social protection regime of parenthood, equal opportunities and equal treatment in access to employment, training, non-discrimination, legal protection, functional and geographical mobility regime, regime of duration and organization of working time (violation of maximum limits of working time, daily and weekly rest period, vacations, fairs, etc.), occurrence of unfair dismissal, provision of work without just cause, hygiene and safety conditions, health and safety, etc.), occurrence of unfair dismissal, provision of work without health and safety conditions.

Legal insecurity also entails countless consequences that negatively impact on the life of the foreign worker because he or she finds themselves in a situation of risk at various levels, psychosocial risks being one of those that are present in this reality. It is said that psychosocial risks are related to the legal insecurity of the worker, since they are based on situations such as poor pay, not respecting rest periods and vacation rights, not declaring work and not paying social security contributions. These situations can cause the worker high levels of stress,

emotional stress, burnout, poor working conditions, among many other problems, making them conducive to the likelihood of accidents at work.

Although there has been an increase in the number of studies on this subject, there is a need for further research on the subject. Given the clear need to develop studies and research on the subject, we propose an investment in awareness and information actions on the part of entities and workers, as well as the creation of new techniques of inspection and attention with a view to legal security at the labor level, pointing out new practices for the employer and their articulations with the field of safety at work..

REFERENCES

APAV. (acessed in 2021/12/20). Manual Apoio à vítima imigrante. Obtido de APAV: https://apav.pt/sul/manual_SUL.pdf

DGEEP. (2006). O trbalho não declarado em Portugal - Metodologia de abordagem e tentativa de mediação. DGEEP/MTSS.

Machado, J. B. (1988). Lições de Direito Internacional Privado. Almedina.

MSST/DEEP. (2002). Cadernos Sociedade e Trabalho II - Imigração e Mercado de Trabalho. Centro de Informação e Documentação Económica e Social (CIDES).

OIKOS, C. e. (2018). Tráfico de Seres Humanos e Exploração Laboral. Braga: OIKOS.

OIM. (2009). Direito Internacional da Migração - N.º 22. Glossário sobre Migração. Genebra: Organização Internacional para as Migrações.

OM. (2021). Indicadores de Integração de Imigração, Relatório Estatístico Anual. Observatório das Migrações, ACM.

OTSH, M. d. (2021). Tráfico de Seres Humanos - Relatório de 2020. Ministério da Administração Interna, Observatório do Tráfico de Seres Humanos.

Paula Quintas, H. Q. (2018). Manual de Direito do Trabalho e de Processo do Trabalho (7ª ed.). Coimbra: Edições Almedina, S.A.

Paulos, C. I. (2009). Riscos Psicossociais no Trabalho. Verlag Dashöfer Edições Profissionais, Unip. Lda.

Pinho, R. (2015). Fatores de risco/riscos psicossociais no local de trabalho. Obtido de DGS (Direção-Geral de Saúde): https://www.dgs.pt/saude-ocupacional/documentos-diversos/trabalho-da-rute-pinho1.aspx

Santos, A. J. (2013). Trabalho não declarado e fenómenos conexos. Escolar Editora.

SEF. (2020). Relatório de Imigração, Fronteiras e Asilo. SEF.

Varela, A. (1994). Das Obrigações em geral I, 8ª edição. Coimbra.

AN EVALUATION OF USA'S INDIRECT AND DIRECT INTERVENTIONS IN VIETNAM WAR WITHIN THE CONTEXT OF COLD WAR

Res. Assist. Göksel TÜRKER
Gaziantep University, İslahiye Faculty of Economics and Administrative Sciences
ORCID NO: 0000-0003-3589-8271

Abstract

The Cold War, basically refers to the conflicts that arose as a result of the conflict between the ideologies and interests of USSR and the West, as well as the period in which this situation was valid. The conflicts of interest of the West and USSR over Eastern Europe took place on the basis of these disagreements. While the West approached this region in terms of commercial interests and democratic values, USSR viewed the region as a matter of life and death, especially since Poland created a corridor for Germany in the attacks carried out by Germany against Russia.

However, the approach of the West, especially USA, which is the leader of the West, collapsed when USSR army entered Poland in 1945 and formed a Soviet-type government. After Poland, this type of government spread to eleven more European countries, so the expansion of the USSR system over Eastern Europe caused great fear in the West. This fear was most evident in the telegram sent to Washington by George Kennan, US chargé d'affaires in Moscow, in 1946. Kennan stated in the telegram he sent that the communist world and the capitalist world could not live together and that Soviet expansionism had become more dangerous than ever. For this reason, the chargé d'affaires proposed a policy that can be summarized as containment. Containment is a middle-way policy of isolationism on the one hand and preventive wars on the other. This policy was adopted by USA as an official policy in 1947. This is the reason and policy that led the USA to war far away, in Vietnam. USA, one of the two sides that considered each other as enemies, came to the position that it was involved in a war, first indirectly (by supporting France) and then directly, in order to prevent the spread of communist ideology, which it saw as a threat.

Judging from the beginning of the Vietnam War, in the 19th and 20th centuries Vietnam became a colony of France as a result of French imperialism. The rule of France over its colony was extremely brutal and exploitative. French colonialism deprived the Vietnamese of their political independence and condemned the majority of the population to poverty. As a result, radical anti-colonial movements with communist content developed. These movements turned into an alliance called Viet Minh, and as a result, led to a war that France lost despite the aid given by the United States. The defeat of France in Vietnam increased the concerns of USA against the communist threat and USA was directly involved in the Vietnam War in the mood of the Cold War.

Keywords: Cold War, Vietnam War, USA, USSR

DETERMİNİNG TURKEY'S PLACE AMONG G-20 COUNTRİES İN TERMS OF VARİOUS ECONOMİC INDİCATORS: AN EMPİRİCAL APPLİCATİON

TÜRKİYE'NİN ÇEŞİTLİ EKONOMİK GÖSTERGELER AÇISINDAN G-20 ÜLKELERİ ARASINDAKİ YERİNİN TESPİT EDİLMESİ: AMPİRİK BİR UYGULAMA

Dr. Seyyid Ali ERTAŞ
Yozgat Bozok Üniversitesi, Yerköy Adalet Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, Sosyal Güvenlik Programı, Öğr. Gör. Dr., ORCID ID: 0000-0002-2566-6605

Özet

Dünyayı küresel olarak etkileyen ekonomik, sağlık vb. krizlere karşı çözümler geliştirmek ancak ülkeler arasındaki işbirliği ile gerçekleşmektedir. G-20 ükeleride bu kapsamda daha geniş ülke katılımı ile ekonominin yanı sıra, çevre, güvenlik, dengeli büyüme gibi küresel işbirliği amaçlanmıştır. Türkiye'de, G-20 ülkeleri arasında yer almaktadır. G-20 ülkeleri; Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Avrupa Birliği'nden oluşmaktadır. Bu grubun içerisinde yer alan ülkeler, sosyo-ekonomik, sağlık vb. göstergeler açısından birbirinden farklı kalkınmışlık düzeylerine sahiptirler. Bu kapsamda, G-20 ülkeleri gelişmişlik düzeyleri açısından merkez ve çevre ülke olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin G-20 ülkeleri içerisinde ekonomik gelişmişlik açısıdan hangi ülke ya da ülkelere benzemekte merak konusu olmuştur. Bu çalışmada, 2021 yılına ait doğrudan yabancı yatırımlar, borç verme risk pirimi, merkezi yönetim borçları, kamu harcamaları, mal ve hizmet ihracatı, enflasyon, gayri safi yurtiçi hasıla, tasarruflar, işsizlik, uluslararası turizm harcamaları ve yüksek teknoloji ihracatı göstergeleri kullanarak, Türkiye'nin G-20 ülkeleri arasındaki gelişmişlik düzeyinin tespit edilmesi bakımından çok değişkenli istatistiksel yöntemlerden kümeleme analizi kullanılmıştır. Kümeleme analizinden önce değişkenlerin ölçü birimleri farklı olması bakımından standartlaştırma işlemi uygulanmış olup daha sonra temel bileşenler analizi ve son olarak kümeleme analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, 5 küme elde edilmiştir. G-20 ülkeleri beş gelişmişlik bakımından beş farklı gruba ayrılmıştır. Türkiye, 1. kümede; Meksika, Güney Kore, Rusya ve Avustralya ile birlikte aynı kümede yer almaktadır. Yani, gelişmişlik düzeyleri bakımından Türkiye ile Meksika, Güney Kore, Rusya ve Avustralya birbirine benzemektedir. Dolayısıyla, yaşanılacak veya yaşanılan krizlere karşı uygulanacak ortak ekonomik politika ile sorunlar çözüme kavuşturulabilir.

Anahtar Kelimeler: G-20 Ülkeleri, Kümeleme Analizi, Ekonomik Göstergeler

Abstract

G-20 countries; It consists of Germany, United States, Argentina, Australia, Brazil, China, Indonesia, France, South Africa, South Korea, India, England, Italy, Japan, Canada, Mexico, Russia, Saudi Arabia, Turkey and the European Union. The countries in this group have different levels of development in terms of socio-economic, health, etc. indicators. In this context, G-20 countries are referred to as the central and surrounding countries in terms of their level of development. Therefore, it has become a question of which country or countries Turkey

resembles in terms of economic development within the G-20 countries. In this study, cluster analysis from multivariate statistical methods was used to determine the level of development among Turkey's G-20 countries by using indicators of foreign direct investments, lending risk ratio, central government debts, public expenditures, exports of goods and services, inflation, gross domestic product, savings, unemployment, international tourism expenditures and high-tech exports for 2021. Prior to clustering analysis, standardization was applied in terms of different units of measure of variables, and then basic components analysis and finally clustering analysis were applied. As a result of the analysis, 5 clusters were obtained. G-20 countries are divided into five different groups in terms of five developments. Turkey is in cluster 1; It is in the same cluster as Mexico, South Korea, Russia and Australia. That is, turkey and Mexico, South Korea, Russia and Australia are similar in terms of their level of development. Therefore, problems can be solved with the common economic policy to be applied against the crises that will be experienced or experienced.

Keywords: G-20 Countries, Cluster analysis, Economic Indicators

VERGİ SUÇLARIYLA MÜCADELEDE OECD'NİN ON KÜRESEL İLKESİ

TEN GLOBAL PRINCIPLES OF OECD ON FIGHTING TAX CRIMES

Dr. Öğr. Üyesi Rana DAYIOĞLU ERUL
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü
ORCİD: 0000-0001-9073-6430

Özet

Vergi suçları, hem vergi gelirlerini olumsuz etkileyerek mali ve ekonomik düzenin bozulmasına neden olmakta hem de suçu işleyen ve işlemeyen veya suçu işleyip yakalanan ve yakalanmayan mükellefler arasında adaletsizliğe neden olmaktadır. Bu bağlamda vergi suçları, günümüzde dünya genelinde hem yerel hem de uluslararası düzeyde mücadele edilmesi gereken bir olgudur. Nitekim OECD'nin vergi suçlarıyla mücadelede küresel prensipler üzerine yaptığı çalışma, vergi suçlarıyla mücadelenin hükümetler tarafından dünya çapında aktif olarak yürütüldüğünü göstermektedir. Bu çalışma, 31 OECD ülkesinin vergi suçlarına ilişkin deneyimleri konusunda yapılan anket verileri çerçevesinde oluşturulmuştur.

Vergi suçlarıyla mücadelede OECD'nin on küresel ilkesi; vergi suçlarının yasa dışı faaliyet olarak değerlendirilmesi, vergi suçlarının tespitinde etkili bir strateji tasarlanması, idarenin vergi suçlarını araştırması ve tespit etmesi için yeterli güce sahip olması, idarenin varlıklara el koymak için etkili yetkilere sahip olması, organizasyon yapısının tanımlanmış sorumluluklarla donatılması, vergi suçlarına ilişkin soruşturmalar için yeterli kaynak ayrılması, vergi suçlarının kara para aklamada öncül suç haline getirilmesi, yurt içi kurumlar arası işbirliği için etkili bir çerçeveye sahip olunması, uluslararası işbirliği mekanizmalarının olması, şüphelilerin haklarının korunması şeklindedir. Çalışmada bu ilkelerin açıklamalarına ülkeler bazında detaylı olarak yer verilmiştir.

OECD'nin vergi suçlarıyla mücadele raporunda, her ülkenin kendi ülkesini her bir ilke ile karşılaştırması tavsiye edilmektedir. Buna göre; soruşturma veya uygulama yetkilerinin türünü artırmak, hükümet tarafından tutulan bazı verilere erişimi genişletmek, vergi suçlarını tespit etmek ve engellemek için strateji tasarlamak veya güncellemek ve vergi suçlarını ölçmek için daha etkin çalışmak gibi yasal veya fiili olarak değişiklik yapılması gereken alanların belirlenmesini içermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler bu faaliyetlerin geliştirilmesi bakımından teşvik edilmektedir.

Belirtilen nedenlerle OECD'nin on küresel ilkesi, aynı zamanda sınır ötesi unsurları olan vergi suçlarını ele almak amacıyla küresel bir strateji oluşturmak için iş birliği yapmayı da içermektedir. Bu bakımdan on küresel ilkenin dünya çapında uygulanması, vergi kayıp ve kaçaklarının tespiti ve yerel kaynakların korunması açısından kritik öneme sahiptir.

Anahtar kelimeler: Vergi suçları, vergi suçlarıyla mücadele, OECD, on küresel ilke.

Abstract

Tax crimes both cause deterioration of the financial and economic order by negatively affecting tax revenues, and cause injustice between the taxpayers who commit the crime and those who do not, or who are caught and not caught. In this context, tax crimes are a phenomenon that needs to be tackled both locally and internationally throughout the world

today. However, the study made by OECD about fighting tax crimes through global principles shows that the fight against tax crime is being actively pursued by governments around the world. This study is created within the framework of survey data on the experiences of 31 OECD countries on tax crimes.

Ten global principles of OECD for fighting tax crimes are ensure tax offences are criminalised, devise an effective strategy for addressing tax crimes, have adequate ınvestigative powers, have effective powers to freeze, seize and confiscate assets, put in place an organisational structure with defined responsibilities, provide adequate resources for tax crime ınvestigation, make tax crimes a predicate offence for money laundering, have an effective framework for domestic ınter-agency co-operation, ensure ınternational cooperation mechanisms are available, protect suspects' rights. In the study, the explanations of these principles are given in detail on the basis of countries.

It is recommended in the fighting tax crimes report of OECD that jurisdictions benchmark themselves against each of the 10 global principles. According to this, it includes identifying areas where changes in law or actual aspects are needed, such as increasing the type of investigative or enforcement powers, expanding access to some government-held data, designing or updating the strategy to detect and prevent tax crimes and working more effectively to measure the impact of tax crimes.

For these reasons, ten global principles of OECD also include cooperating to develop a global strategy to address tax crimes with cross-border elements. In this regard, the implementation of the ten global principles around the world is critical in addressing of tax losses and evasion and protecting domestic resource.

Keywords: Tax crimes, fighting tax crimes, OECD, ten global principles.

TARIM SEKTÖRÜNDE ÜRETİM PLANLAMASI ve TARIMSAL ÜRÜN İHRACATI

Sümeyye DEMİR
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı
https://orcid.org/0000-0003-3456-2768

Özet

Nüfusun artmasıyla birlikte tarımsal ürün ihtiyacı her geçen gün artmaktadır. Tarım sektörü emek yoğunluğu fazla olan Türkiye için oldukça önem arz etmektedir. Tarım insanların istihdam edilmesinde, sanayi sektörüne hammadde sağlamada ve besin kaynağı gibi birçok alanda hayatımızda oldukça büyük bir yere sahiptir. Tarımı olumsuz etkileyen faktörler gruplara ayrıldığında devlet politikaları, çiftçilerin ürün ve toprak bilinci ve kullanımı, doğal sebepler olarak ele almak mümkündür. Devletin uygulayacağı politikalar, alacağı önlemler tarımın gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Devlet politikalarının yetersiz kalabileceği doğal olayların başında ise iklim değişikliği sebebi ile normalin dışında seyreden mevsim koşulları ve önlem alınmamış doğal afetler gelmektedir. Bununla birlikte tarım için büyük problemler oluşturan ve devletlerin ileriye dönük olarak uygulayacağı politikalarla çözüme kavuşturulabilecek olumsuzluklarda bulunmaktadır.

Tarım sektörünü etkileyen ve devlet politikaları ile çözülebilecek birçok olumsuz faktör bulunmaktadır. Kırsal kesimden şehir hayatına olan göçler sebebi ile çiftçilikle uğraşanların sayısı her geçen yılda azalması, alınan göçlerle yerleşim alanlarının da genişlemesiyle birlikte tarım alanlarının gün geçtikçe azalması gibi sorunların da devlet tarafından oluşturulacak doğru üretim politikaları ile çözülmesi beklenmektedir.

Tarımsal üretimin verimli ve doğru bir planlama ile yapıldığı koşullarda ülke içerisinde birçok katkısı olmasıyla beraber dış ticarette ülkenin dışa bağımlılığını azaltacaktır ve ülke tarımsal ürün ihtiyacını karşılamak için ithalat yoluna gitmeyecektir. Yurtiçinde yeterli tarımsal ürün üretildiği takdirde uzun vadede tarımsal ürün ihracatı yapılması da mümkün olacaktır.

Tarımsal sektörün ülke için önemi oldukça fazla olduğu için tarımsal alanın elverişli ve verimli kullanılması gerekmektedir. Bu doğrultuda üretimde doğru bir planlama ve geleceğe yönelik doğru adımlar atılmalıdır.

Tarım insan hayatında bu kadar öneme sahipken tarımsal alanların korunması, üretimin planlı ve uygun koşullarda yapılması gerekmektedir. İklim çeşitliliği, genç nüfus, coğrafi konum ve birçok alanda oldukça zengin faktörlere sahip bir ülke olan Türkiye için üretim planlamasının uygulanan politikalarla doğru ve verimli yapılması halinde tarımsal ürün ihtiyacını yurtiçinde karşılayabilecektir.

Bu çalışmada Türkiye'nin üretim planlanması için gereken koşullar üretim planlamasının sağlamış olduğu faydalar ve 2015-2020 yılları aralığında Türkiye'nin tarımsal ürün ihracatı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Üretim Planlaması, İhracat

Abstract

With the increase in the population, the need for agricultural products is increasing day by day. The agricultural sector is very important for Turkey, which has a high labor intensity. Agriculture has a great place in our lives in many areas such as employing people, providing raw materials to the industrial sector and food source. When the factors that adversely affect agriculture are divided into groups, it is possible to consider state policies, farmers' awareness and use of products and soils as natural causes. The policies to be implemented by the state and the measures to be taken play an important role in the development of agriculture.

At the beginning of the natural phenomena where state policies may be insufficient, seasonal conditions that are out of normal due to climate change and natural disasters that have not been taken precautions come. However, there are negativities that create big problems for agriculture and can be solved by the policies to be implemented by the states in the future.

There are many negative factors that affect the agricultural sector and can be solved by state policies. Due to the migrations from rural areas to urban life, the number of people engaged in farming is decreasing every year, and the problems such as the expansion of the settlement areas with the migrations received and the decrease in agricultural areas day by day are expected to be solved with the right production policies to be established by the state.

Under the conditions where agricultural production is carried out with an efficient and accurate planning, it will reduce the country's dependence on foreign trade with its many contributions in the country and the country will not go to the import route to meet the need for agricultural products. If sufficient agricultural products are produced domestically, it will be possible to export agricultural products in the long term.

Since the importance of the agricultural sector for the country is quite high, it is necessary to use the agricultural area conveniently and efficiently. In this direction, a correct planning in production and the right steps should be taken for the future.

While agriculture is so important in human life, it is necessary to protect agricultural areas and to carry out production under planned and appropriate conditions. For Turkey, which is a country with climate diversity, young population, geographical location and very rich factors in many areas, if production planning is done correctly and efficiently with the policies implemented, it will be able to meet the need for agricultural products domestically.

In this study, the conditions required for Turkey's production planning, the benefits provided by production planning and Turkey's agricultural product exports between 2015-2020 will be examined.

Keywords: Agriculture, Production Planning, Export

FİNANSALLAŞAN DÜNYADA DEZAVANTAJLI GRUPLARIN BORÇLULUĞU

INDEBTEDNESS OF DISADVANTAGED GROUPS IN A FINANCIALIZED WORLD

Doç. Dr. Başak Işıl Alpar
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Öğretim Üyesi, ORCID: 0000-0003-2624-7434

Özet

Neolibealizm ve küreselleşmenin para piyasalarındaki yansıması olan finansallaşma, bankacılık sisteminde yeniden yapılanma süreçlerini beraberinde getirmiştir. Söz konusu yeniden yapılanmanın önemli bir ayağını da kazanç kaynağı olarak devlet ve şirketlerden sonra hanehalklarına ve bireylere yönelme stratejileri oluşturmaktadır. Nitekim sebepleri değişiklik arz etmekle birlikte dünya üzerinde ve Türkiye'de bireysel/hanehalkı borçluluğu önemli bir olgu halindedir.

Dezavantajlı gruplar olarak adlandırılan nüfus kesimleri, hâlihazırda var olan bazı yoksunluk ve noksanlıklar sebebiyle özel olarak korunması gereken, savunmasız olarak da değerlendirilen bireylerden oluşmaktadır. Bireylerin farklı sebeplerle özellikle sermaye, istihdam, sağlık ve eğitime erişim konularında yaşadıkları yoksunluklar birer dezavantaj oluşturabilmektedir. Benzer şekilde bireylerin sosyo-ekonomik durumları, fiziksel veya psikolojik koşulları ile cinsiyet ve etnik kökenleri de bazı dezavantajlılıklar yaşamalarına sebep olabilmektedir. Dezavantajlı gruplar esasen sosyal politikaların varlık sebeplerinden biridir ve sosyo-ekonomik anlamda içerilmeleri son derece önemlidir. Bununla birlikte finansallaşma süreci beraberinde "finansal içerilme" kavramını getirmiştir. Bu kavram, finansal kaynaklara erişim sorunu yaşayanların kredi imkânlarına kolayca erişebilmesi anlamına gelmektedir. Nitekim tüketici kredilerinin yeni pazar arayışları, sosyal politikaların merkezinde yer alan bazı dezavantajlı grupları da hedefler hale gelmiştir.

Bu bağlamda finansal sistem; düşük ve orta gelir grupları için özel krediler, yoksullar için mikrokredilerle girişimci olma imkânı, ileri yaştaki bireyler için daha müreffeh bir yaşam vadeden bireysel emeklilik sistemleri sunmakta ve kadınlar için toplumsal cinsiyet eşitliği söylemleri geliştirmektedir. Diğer yandan özellikle düşük ve orta gelirli haneler için krediler, giderleri karşılamanın bir yolu haline dönüşmüştür. Ancak finansal içerilmenin ve borçlanmanın sonuçları bazı kesimler için son derece yıkıcı olabilmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen literatür taramasına göre dezavantajlı gruplardan özellikle orta ve düşük gelirli bireylerin, yoksulların, kadınların, genç yetişkinlerin, öğrencilerin, sosyal yardım alanların ve olumsuz borçlanma deneyimi olan bireylerin bireysel/hanehalkı borçluluğundan daha olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Söz konusu olumsuz etkiler bireylerin kendi yaşamıyla sınırlı kalmamakta, bir bütün olarak aileleri ve toplumu da olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla bireysel/hanehalkı borçluluğunun dezavantajlı gruplar üzerindeki olumsuz etkilerinin sosyal politika uzmanlarınca ele alınması ve içerilmenin sosyal sınırlar içinde tutulmaya çalışılması, finansal alana terk edilmemesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Finansallaşma, dezavantajlı gruplar, borçluluk

Abstract

Financialization, which reflects neoliberalism and globalization in money markets, has brought about restructuring processes in the banking system. An important trivet of this restructuring is the strategies to turn to households and individuals after the state and companies as a source of income. So it's a fact that, although the reasons vary, individual/household indebtedness is an important phenomenon in the world and Türkiye.

Population segments called disadvantaged groups consist of individuals who are considered as vulnerable and need special protection due to some existing deprivations and deficiencies. The deprivations experienced by individuals for different reasons, especially in terms of access to capital, employment, health, and education, can create a disadvantage. Similarly, socio-economic status, physical or psychological conditions, gender, and ethnic origins of individuals may also cause them to experience some disadvantages. Disadvantaged groups are essentially one of the reasons for the existence of social policies, and their socio-economic inclusion is extremely important. However, the process of financialization has brought with it the concept of "financial inclusion". This concept means that those who have problems accessing financial resources can easily access credit facilities. The search for new markets for consumer loans has also targeted some disadvantaged groups at the center of social policies.

In this context, the financial system offers private loans for low and middle-income groups, the opportunity to become entrepreneurs with micro-credits for the poor, private pension systems that promise a more prosperous life for older individuals; and develops gender equality discourses for women. On the other hand, loans have become a way to cover expenses, especially for low and middle-income households. However, the consequences of financial inclusion and indebtedness can be extremely devastating for some population segments. According to the literature review, it has been determined that disadvantaged groups, especially low and middle-income individuals, the poor, women, young adults, students, social assistance recipients, and individuals with negative debt experiences are more negatively affected by individual/household indebtedness. These negative effects are not limited to the individual's own life, but also negatively affect families and society as a whole. Therefore, social policy experts should address the negative effects of individual/household indebtedness on disadvantaged groups, and inclusion should be tried to be kept within a social framework and not left to the financial field.

Keywords: Financialization, disadvantaged groups, indebtedness

MALİ SORUNLAR VE BAĞIMSIZ DENETİM RAPORLARI

Dr. Süreyya Burcu Avcı
Sabancı Üniversitesi, Yönetim Bilimleri Fakültesi, Finans Ana Bilim Dalı
ORCID NO: 0000-0001-8056-8509
Prof. Dr. Hasan Nejat Seyhun
University of Michigan Ross School of Business Finance Dept.
701 Tappan, Ann Arbor MI 48109-1234 USA
ORCID NO: 0000-0003-0435-9179

Özet

Bu çalışma bağımsız denetimin borsa yatırımcıları için önemini anlamak için hazırlanmıştır. Bağımsız denetim borsada işlem görmek isteyen şirketler için bir zorunluluktur. Şirketin finansal raporlarının bağımsız denetimden geçmesi ve sonrasında da şirketin borsaya kabulü, şirketin yatırım yapılacak iyi bir şirket olduğunun ilk göstergesidir. Ama bağımsız denetim raporları sadece borsa uzmanları için değil, ayni zamanda borsa yatırımcıları için de hazırlanmaktadır.

Bu çalışma 2010 ve 2020 yılları arasında Borsa İstanbul'dan ayrılan firmaları ele almakta ve öncelikle ayrılık nedenlerine göre firmaları sınıflandırmaktadır. Sınıflandırmada mali sorunlar nedeniyle borsadan ayrılmak zorunda kalan firmaların en büyük grup olduğu görülmektedir. Borsadan ayrılan diğer firmalar ise satın alma ve birleşmeler, ortakların özelleştirme isteği, halka arz oranının çok düşük oluşu, likiditesinin çok düşük oluşu ya da politik nedenler gibi daha stratejik nedenlerle borsadan ayrılmışlardır. Her iki gruptaki firmaların borsadan ayrılmadan önceki son beş yıla ait satın al-ve-elde-tut getirileri hesaplanmıştır. Mali sıkıntı yaşayan firmaların son beş yıllık birikmiş getirisi %-73 olurken stratejik nedenlerle borsadan ayrılan firmaların birikmiş getirisi %10 olmuştur. Yani son beş yılda mali sorun yaşayan firmalar yatırımcılarına büyük kayıplar yaşatmışlardır. Bu kayıplar özellikle de borsadan ayrılmadan önceki son iki yıla aittir.

Daha sonraki aşamada mali sorunlar nedeniyle borsadan ayrılan firmaların son iki yıldaki bağımsız denetim raporları incelenmiş ve denetçi görüşleri sınıflandırılmıştır. Sonuçlar bağımsız denetim raporlarının büyük çoğunluğunun iki yıl öncesinden başlayarak firmadaki mali sorunlara karşı uyarılarda bulunduğunu, özellikle de son yıl raporların yüksek oranda olumsuz olduğunu göstermektedir. Ancak bazı yatırımcılar bu uyarıları dikkate almamış, hisse borsadan çıkarılana kadar elinde tutmuştur. Bu denetim raporu görüşü ile yatırım kararlarının uyumsuz olduğunu göstermektedir. Bu çalışma karşı olgusal olarak borsa yatırımlarında bağımsız denetimin önemini vurgulamakta ve yatırımcıların bağımsız denetim raporlarını daha ciddiye almasını tavsiye etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Borsadan ayrılma, mali sorunlu şirketler, satın al-ve-elde-tut getirileri, bağımsız denetim raporu, Borsa Istanbul

ANALYZING THE IMPORTANCE OF INFORMATION TECHNOLOGY FACTORS ON SUPPLY CHAIN PERFORMANCE

Öğr. Gör. Sezai BAHAR
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, https://orcid.org/0000-0003-3280-1569
Doç. Dr. Aşkın ÖZDAĞOĞLU
Dokuz Eylül Üniversitesi, https://orcid.org/0000-0001-5299-0622

Abstract

Today, companies strive for having competitive advantage, yet having competitive advantage is mostly possible with the supply chains that they get involved. Therefore, supply chain management and logistics activities among the manufacturers, suppliers, wholesalers, retailers, transporters, and customers need more systematically product, information, and financial flow in their network. As the supply chain activities and logistics processes become more dependent and more complex day by day. Information technologies and systems become more significant for the companies to perform their operations effectively and efficiently. In today's contemporary business world, organizations need to build their corporate systems digitally and integrate their systems to all their business process and activities in order to build a strong relationship and provide efficient information flow with their all supply chain partners. Particularly, information technologies provide a link between the point of origin and the point of consumption in supply chain. Thus, organizations can plan, generate, and control all their processes in their supply chain and during their logistics activities. By using information technologies, organizations also increase their profitability with saving their labor force and time. Moreover, organizations can ensure complete customer satisfaction by providing better service with the aid of information technologies. After the Covid 19 outbreak, although there have been global economic crisis and a downfall on international trade, supply chain processes and logistics activities have become more crucial as many people were in lockdown at their home during this period. Organizations' supply chain and logistics performances have been mostly evaluated in terms of their information technologies and transportation capabilities. In this research, it is aimed to analyze the factors that how information technologies and information systems impact on organizations' supply chain performance and logistics activities by using Analytical Hierarchy Process – AHP method. By analyzing with AHP method, main and sub criteria were obtained. After the interviews conducted with some executives or managers in Manisa Industrial Zone, some main criteria such as system or investment and some sub criteria such as reliability, user friendliness, compatibility with other systems were obtained. In the study, there are three main criteria, and fourteen sub criteria were acquired. The results will be provided in detail.

Keywords: Analytical Hierarchy Process – AHP, Supply Chain, Logistics, Information Technologies

COVİD – 19 PANDEMİ SÜRECİNDE MUHASEBE MESLEĞİNDE DİJİTALLEŞME SORUNSALI

THE PROBLEM OF DİGİTALİZATİON İN THE ACCOUNTİNG PROFESSİON DURİNG THE COVİD – 19 PANDEMİC PROCESS

SMMM Şahin DAŞTAN*
Dr. Öğr.Üye. Mehmet GÖL**
*T.C. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası Ticaret Ve Finansman Ana Bilim Dalı
ORCİD: 0000-0003-1424-2089
** T.C. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Tavşanlı Uygulamalı Bilimler Fakültesi
ORCİD:0000-0001-8411-239X

Özet

Teknolojinin tamamen hayatımıza girdiği ve bizi derinden etkilediği Dijital dönemde yapay zeka, robotik teknolojiler, bulut sistemleri, Blokzincir, Endüstri 4.0 ve Endüstri 5.0 ile birlikte yaşantımızda yeni teknolojik değişimler, gelişmeler ve dönüşümler yaşanmaktadır. Dünyanın başlangıcından beri insanlar yeni olana, eğer anlamazlarsa ya da ondan korkarlarsa ilerlemeye karşı şüphecidirler. Birçoğu dijitalleşmenin muhasebe mesleği için doğrudan bir tehdit olduğunu ve her ne pahasına olursa olsun önlenmesi gerektiğini söyleyebilir. Bununla birlikte, bu durumda, yeniliklerin muhasebeci olarak becerilerimizi geliştirmemize yardımcı olduğunu görebilmekteyiz. Yakın tarihte dijitalleşmenin tüm mesleklere etkisini ortaya koyan yapılan tüm çalışmalar muhasebe, denetim, finans ve vergi sektörlerinin teknolojik devrimden, dijitalleşme ve dönüşümden en çok etkilenecek sektörler arasında yer alacağı üzerinde ortak görüş açıklamışlardır. Bu gelişmeler tartışıla dururken tüm evreni etkisi altına alan Dünya Covid-19 salgını ile bugüne kadar gelen varsayım olarak tartışılan dijital dönüşüm senaryoları gerçek hayata uyarlanmıştır. Covid 19 salgınının hızlandırdığı dijital dönüşüm sürecinin muhasebe mesleğini profesyonel olarak yapan mali müşavirlere etkileri, mesleğin dijitalleşmesin getirdiği faydalarının ve avantajlarının yanı sıra dijitalleşmenin mesleğe getirdiği olumsuz yönleri ve tehditlerde mevcuttur. Koronavirüs dönemi muhasebeyi icra eden meslek mensuplarının alışık olmadığı ve daha önce böyle bir durum ile karşılaşmadıkları için istemedikleri bir süreç olmakla birlikte değişim için mükemmel bir zaman olduğu söylenebilir. Yeni çalışma şekline uyum sağlamak için, tüm muhasebe firmaları, mükelleflerine hizmetlerini dijital ve uzak teknolojiler aracılığıyla sunmuşlar ve pandemi döneminde bile mükelleflerin beklentilerini karşılamışlardır. Muhasebe mesleğinde devrime ihtiyaç duyan muhasebe mesleğini profesyonel olarak gerçekleştiren muhasebeci ve mali müşavirlerin dijital dönemde mesleki ve ekonomi yönden yaşamlarını sürdürebilmeleri için dijital dönüşüme uyum sağlamaları gereklidir. Gerekli uyumu sağlamayan muhasebe mensupları maalesef yok olacaklardır. Bu yüzden muhasebe meslek mensupları için dijital dönüşüme uyum mutlaka yapılması gereken bir kuraldır. Bu değişen süreçle birlikte muhasebe meslek mensuplarının finansal analize ayırmak için daha fazla zamanı olacak ve üst yönetimin en değerli danışmanı haline dönüşecektir.

Anahtar Kelimeler: Teknolojik Dönüşüm, Covid-19, Muhasebe Dijitalleşme

Abstract

New technological changes, developments and transformations are experienced in our lives with artificial intelligence, robotic technologies, cloud systems, Blockchain, Industry 4.0 and Industry 5.0 in the Digital era, where technology completely enters our lives and affects us deeply. Since the beginning of the world people have been skeptical of what is new, of progress if they do not understand or fear it. Many would argue that digitization is a direct threat to the accounting profession and should be avoided at all costs. However, in this case, we can see that innovations are helping us to improve our skills as accountants. All the studies that reveal the effect of digitalization on all professions in the recent past have expressed a common opinion that the accounting, auditing, finance and tax sectors will be among the sectors that will be most affected by the technological revolution, digitalization and transformation. While these developments are being discussed, the digital transformation scenarios, which have been discussed as a hypothesis until today, have been adapted to real life with the World Covid-19 epidemic, which has affected the whole universe. The effects of the digital transformation process accelerated by the Covid 19 epidemic on financial advisors who are professional in the accounting profession, the benefits and advantages of digitalization of the profession, as well as the negative aspects and threats of digitalization to the profession. Although the coronavirus period is a process that accounting professionals are not used to and they do not want because they have not encountered such a situation before, it can be said that it is an excellent time for change. In order to adapt to the new way of working, all accounting firms have offered their services to their taxpayers through digital and remote technologies and have met the expectations of taxpayers even during the pandemic period. Accountants and financial advisors who professionally perform the accounting profession, which needs a revolution in the accounting profession, need to adapt to digital transformation in order to continue their professional and economic lives in the digital era. Accountants who do not provide the necessary compliance will unfortunately perish. Therefore, compliance with digital transformation is a must-do rule for professional accountants. With this changing process, professional accountants will have more time to devote to financial analysis and will become the most valuable adviser to top management.

Keywords: Technological Transformation**,** Covid-19, Accounting Digitization

A CINEMATIC OVERVIEW OF HUMAN AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTERACTION OVER ISAAC ASIMOV'S FAMOUS THREE ROBOTIC LAWS: FINCH MOVIE EXAMPLE

ISAAC ASIMOV'UN ÜNLÜ ÜÇ ROBOTİK YASASI ÜZERİNDEN İNSAN VE YAPAY ZEKA ETKİLEŞİMİNE SİNEMASAL BİR BAKIŞ: FINCH FİLMİ ÖRNEĞİ

Assis. Prof. Ferhat Zengin
Istanbul Gelisim University Faculty of Applied Sciences
ORCID:0000-0002-6785-3257

Özet

1950'li yılların başında Alan Turing ile başlayan insana özgü düşünme ve bilinç yetilerinin makinelere atfedilebileceği düşüncesinin tartışmaya açılmasından çok daha önce, bilim kurgu filmlerinde akıllı makinelere ilişkin ilk temsiller ortaya konulmuştur. Sessiz sinema döneminde çekilen The Golem (Paul Wegener, Henrik Galeen 1915), Homunculus (Otto Rippert, 1916), Metropolis (Fritz Lang, 1927) The Wizard of Oz (Victor Fleming, 1939) filmlerinde görüldüğü gibi çeşitli yaratımlar, makineler ve robotlar üzerinden erken dönem sinema filmlerinde "Yapay Zekâ" (Artificial Intelligence) kavramını çağrıştıran filmler karşımıza çıkmaktadır. İnsan ve yapay zekâ etkileşimi bağlamında söz konusu bu temsiller günümüze kadar da devam etmiştir. Bu noktada karşımıza şu soru çıkmaktadır: "Yapay zeka temsiline sahip sinema filmlerinde, "insan ve yapay zeka" etkileşimi bağlamında geleceğin toplumuna sinemasal bir bakış nasıldır?" Literatüre baktığımızda, bilim kurgu filmlerinde insan ve yapay zekâ etkileşimi tekno-ütopik veya teknofobik olarak iki temel ayrışma üzerinden irdelenmeye çalışıldığı görülmektedir. "İnsanlığa hizmet" ve "insanın varoluşuna tehdit" olarak özetleyebileceğimiz bu iki ayrışma, bize farklı bakış açı ve perspektiflerden geleceğe ilişkin yeni öngörüler de sunmaktadır. Bu bağlamda bilim kurgu filmlerinde ele alınan yapay zekâ temsilleri üzerinden "insan ve yapay zeka" ilişkisinin geleceğini incelemek önemli hale gelmektedir. Bu çalışmada Isaac Asimov'un ünlü Üç Robotik Yasası'nın temalaştırılmasından hareketle, örneklem olarak seçilen "Finch" (2021, Miguel Sapochnik) filmindeki yapay zekâ temsilleri, söz konusu yasalara göre betimsel yöntemle incelenmiştir. Çalışma, distopik bir gelecek tasarısı sunan "Finch" filminde son derece zeki makineler üzerinden gelecekte olması muhtemel insan ve yapay zekâ etkileşiminin nasıl ele alındığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada filmdeki akıllı robot temsillerinin Isaac Asimov'un üç robot yasasına uygun olarak inşa edildiği ortaya konulmuş ve bu temsillerin, insanların yardımcısı, dostu ve varoluşsal geleceğini kurtaracak bir teknoloji olarak yansıtıldığı anlaşılmıştır. Buradan hareketle de film, yapay zekânın gelecekte insanlığın güvenliği ve iyiliği için önemli bir teknoloji olduğunu sunmaya çalışmış; insanlık ve diğer canlılar için bir cankurtaran görevi görebilecek potansiyel güce sahip teknoloji olduğu fikri inşa edilmiştir. Filmde, insanların ve akıllı robotların ortak bir gelecek içinde yaşayabileceği öngörülmüştür. Ayrıca filmde insan ve yapay zekâ ilişkisine ek olarak yapay zekanın diğer canlı türleriyle (Yapay Zeka-Hayvan) olan etkileşimi Asimov'un yasaları dışında yeni bir yasayla da yasalaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan ve Yapay Zekâ, Finch (2021), Akıllı Makineler, Isaac Asimov. Üç Robotik Yasa, İnsan ve Robotlar, İnsan ve Yapay Zeka Etkileşimi.

Abstract

Long before the thought that human-specific thinking and consciousness capabilities can be attributed to machines which started in the early 1950s with Alan Turing, the science fiction movies depicted the first representations regarding smart machines. In The Golem (Paul Wegener, Henrik Galeen 1915), Homunculus (Otto Rippert, 1916), Metropolis (Fritz Lang, 1927) The Wizard of Oz (Victor Fleming, 1939) movies during the silent motion picture era show, various creations pose movies that associate "Artificial Intelligence" term in the early cinema movies via machines and robots. These representations in human and artificial intelligence interaction context continued until today. The question that emerges at this point is this: "what is the cinematic view of the society of the future in the "human and artificial intelligence" interaction context in cinema movies with artificial intelligence representation?" The literature reveals that the attempts to evaluate human and artificial intelligence interaction in science fiction movies are based on two fundamental distinctions which are techno-utopia and technophobic. These two distinctions which can be summarized as "servitude to humanity" and "threat against the human existence" reveals new insights about the future from different worldviews and perspectives. Accordingly, it is important to investigate the future of the "human and artificial intelligence" relationship with artificial intelligence representations in science fiction movies. In this study, artificial intelligence representations in "Finch" (2021, Miguel Sapochnik) movie which is selected as the sample is investigated with descriptive methods based on the thematization of the famous Three Robotic Laws of Isaac Asimov. This study aims to identify how the possible future human and artificial intelligence interaction is handled via extremely intelligent machines in the "Finch" movie which represents a dystopic future design. The study revealed that the smart robot representations in the movie are built according to Isaac Asimov's three robot laws and these representations are depicted as a technology to help humans, be a friend and save the existential future. Based on these findings, the importance of artificial intelligence as a technology for the safety and well-being of humans is tried to be reflected in the movie and the idea that this technology has the potential power to act as a lifesaver for humanity and other beings is built. The movie predicted a common future where humans and smart robots can live together. Additionally, the relationship of the artificial intelligence with other species (Artificial Intelligence-Animal) is enacted with a new law other than Asimov's law in addition to the human and artificial intelligence relationship.

Keywords*:* Human and Artificial Intelligence, "Finch" (2021) Movie, Intelligent Machines, Isaac Asimov. Three Laws of Robotics

HAREZMİ EĞİTİM MODELİ İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

DETERMINING TEACHER'S OPINIONS ON THE HAREZMİ EDUCATION MODEL

Prof Dr Midrabi Cihangir DOĞAN
Marmara Üniversitesi
Dr Öğrencisi Büşra USTA
Marmara Üniversitesi

Özet

Çağımızda yaşanan bilim ve teknolojideki gelişmeler bireylerin hayatını kolaylaştırırken onları değişmeye zorlamaktadır. İnsan hayatına giren robotik sistemler ve nanoteknoloji gibi yenilikler bilgi ve beceriyle donatılmış insan tipine duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak için matematik, mühendislik ve teknoloji alanlarının birlikte çalışarak çözüm üretmesi beklenmektedir. Tam da bu noktada eğitim sisteminde matematik, fen, teknoloji ve mühendislik alanlarının bir karması olarak STEM eğitimi karşımıza çıkmaktadır. STEM eğitimi ekonomiye olan katkısı düşünüldüğünde çok önemli bir yaklaşımdır. STEM eğitimine benzerliğiyle son zamanlarda dikkat çeken Harezmi Eğitim Modeli de STEM ile birlikte eğitimde uygulama alanı bulmaktadır. İki modelde de 21. Yy becerilerine önem verirken disiplinlerarası bir süreç benimsenmektedir. Harezmi Eğitim Modeli, bilimsel araştırma yöntemlerini esas alarak teknolojik imkanların kullanıldığı bir eğitim modeli olarak tanımlanmaktadır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında 5 okulda uygulamaya başlanan model bugün uygulama alanını genişleterek 400 okula çıkmıştır. Modele göre öğrenciler gündelik yaşamda karşılaştıkları problemleri çözmek amacıyla algoritma tasarlamakta ardından adım adım problemi çözmek için uygulamalar gerçekleştirmektedir. Bu uygulamaları yaparken de programlamadan yararlanmaktadırlar. Öğrencinin daima merkezde yer aldığı bir model olarak tanımlanan Harezmi Eğitim Modeli'nde öğretmen desteğinin de çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Modele uygun etkinliklerin planlanmasından değerlendirmesine ve geliştirilmesine kadar tüm aşamalarda yer alan öğretmenlerin katkısı göz ardı edilmemelidir. Öğretmenlerin modelin tüm aşamalarında yer alması ve öğrencilere yaptığı katkılar göz önünde bulundurulduğunda öğretmenlerin modelle ilgili görüşlerinin alınmasının modelin geliştirilmesine fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Harezmi Eğitim Modeli ile ilgili alanyazın incelendiğinde modelle ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Literatüre katkı sağlamak amacıyla bu araştırmada Harezmi Eğitim Modeli'ni uygulamış ve uygulamakta olan öğretmenlerin modelle ilgili görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile desenlenmiştir. Çalışma, İstanbul ilinde Harezmi Eğitim Modeli'ni uygulayan toplam 10 öğretmen ile yürütülecektir. Çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemesi yönteminden yararlanılacaktır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilip uzman görüşleri ile son halinin verildiği 7 açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu kullanılacaktır. Görüşmeler elektronik ortamda öğretmenlerle çevrimiçi olarak gerçekleştirilecektir. Veri analizinde betimsel ve içerik analizinden yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Harezmi Eğitim Modeli, STEM, Öğretmen

Abstract

Today, the developments in science and technology make life easier for individuals and force them to change. Innovations such as robotic systems and nanotechnology that enter human life increase the need for human type equipped with knowledge and skills. In order to meet this need, the fields of mathematics, engineering and technology are expected to work together to produce solutions. At this point, STEM education emerges as a mixture of mathematics, science, technology and engineering fields in the education system. STEM education is an important approach considering its contribution to the economy. However, the Harezmi Education Model, which has recently attracted attention with its similarity to STEM education in our country, also finds application in education with STEM. In both models, 21st century skills are given importance and an interdisciplinary process is adopted. The Harezmi Education Model is defined as an education model in which technological opportunities are used based on scientific research methods. The model, which was started to be implemented in 5 schools in the 2016-2017 academic year, is being implemented in 400 schools today. According to the model, students design algorithms to solve the problems they encounter in daily life, and then perform applications to solve the problem step by step. They also benefit from programming while making these applications. It is emphasized that teacher support is also very important in the Harezmi Education Model, which is defined as a model in which the student is always at the center. The contribution of teachers, who take part in all stages, from planning to evaluation and development of activities suitable for the model, should not be ignored. Considering the teachers' involvement in all stages of the model and their contributions to the students, it is thought that getting the opinions of the teachers about the model will benefit the development of the model. When the literature on the Harezmi Education Model is examined, it is seen that the studies on the model are limited. In order to contribute to the literature, in this study, it is aimed to determine the views of the teachers who have applied and are applying the Harezmi Education Model. The research was designed with a case study, one of the qualitative research methods. The study will be carried out with a total of 10 teachers who apply the Harezmi Education Model in Istanbul. In the research, an interview form consisting of 7 questions, developed by the researcher and finalized with expert opinions, will be used as a data collection tool. Interviews will be held online with teachers in an electronic environment. Descriptive and content analysis will be used in data analysis.

Keywords: Harezmi Education Model, STEM, Teacher

YEDİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN CEBİR KONUSUNDAKİ ÇOKLU TEMSİLLER ARASI GEÇİŞ SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİ

AN INVESTİGATİON OF SEVENTH GRADE STUDENTS' TRANSİTİON PROCESSES BETWEEN MULTİPLE REPRESENTATİONS İN ALGEBRA

Doktora Öğrencisi Gökhan YAĞIZ
Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Matematik ve Fen Eğitimi Anabilim Dalı, Matematik Eğitimi Bilim Dalı, Bursa, Türkiye
https://orcid.org/0000-0002-3621-5201
Doç. Dr. Menekşe Seden TAPAN BROUTİN
Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Matematik ve Fen Eğitimi Anabilim Dalı, Matematik Eğitimi Bilim Dalı, Bursa, Türkiye
https://orcid.org/0000-0002-1860-852X

Özet

Cebir, matematik öğreniminin içinde yer alan ve öğrenimi okul öncesi dönemden başlayarak bireylerin eğitim-öğretim süreci boyunca karşılaştıkları matematiğin önemli konularından birisidir. Cebir, içerisinde değişken, harfli ifade, denklem gibi soyut kavramları barındırır. Cebir soyut kavramlar içerdiği için öğrencilerin zorlandığı konulardan birisi olmuştur. Bu zorlukların nedenlerini araştırmak için cebir konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Dolayısıyla bu araştırma, yedinci sınıf öğrencilerinin cebir konusundaki çoklu temsiller (sözel ifade, cebirsel ifade, tablo ile gösterme ve grafik ile gösterme) arasındaki geçiş süreçlerini inceleme amacıyla yapılmıştır. Ayrıca araştırmada yedinci sınıf öğrencilerinin cebirsel problemleri çözerken çoklu temsillerden hangilerini kullandıkları ve cebirsel problemleri çözerken çoklu temsiller arası geçiş süreçlerinin nasıl oldukları sorularına da cevap aranmıştır. Araştırma rasgele örnekleme ile seçilen yedinci sınıfa giden 20 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan 'Çoklu Temsilleri Dönüştürme Testi'' uygulanmıştır. Çoklu temsilleri dönüştürme testi 4 problem ve her probleme ait üç sorudan oluşmaktadır. Çoklu temsilleri dönüştürme testindeki sorular bir temsil türünden diğer temsil türlerine geçiş sürecini inceleyebilmek için yedinci sınıf matematik ders kitapları ve ortaokul matematik müfredatı göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Çoklu temsilleri dönüştürme testinin geçerlik ve güvenirliğini sağlamak için bir uzman ile üç ortaokul matematik öğretmeni tarafından hazırlanan sorular incelenmiştir. Öğrencilerin çoklu temsilleri dönüştürme testindeki sorulara verdikleri cevaplar çoklu temsiller arasındaki geçişlerine göre temalara ayrılmıştır. Sözel ifade yazma, cebirsel ifade yazma, tablo ile gösterme ve grafik ile gösterme olmak üzere dört tema oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular, oluşturulan temalara göre ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrencilerin en fazla doğruyu tablo oluşturma sorularında, en az doğruyu ise grafik ile sorularında verdikleri görülmüştür. Dolayısıyla öğrencilerin en az zorlandıkları temsil türünün probleme uygun tablo ile gösterme temsili en fazla zorlandıkları temsil türünün ise verilen probleme uygun grafik ile gösterme temsili olduğu söylenebilir. Öğrencilerin tablo oluşturmada diğer temsil türlerine göre daha az zorlanmalarının nedeni olarak ilkokuldan itibaren derslerde tabloları kullanmaları

gösterilebilir. Öğrencilerin grafiklerin özelliklerini tam olarak bilmedikleri ortaya çıkmış, bu yüzden grafikleri doğru bir şekilde çizemedikleri tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin temsiller arası geçişlerin istenilen seviyede olmadığı ve öğrenciler arasında farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin aynı probleme ait farklı temsil türleri arasındaki ilişkiyi görmede zorlandıkları, ayrıca bir problemin çözümünde genel olarak benzer temsil türünü kullandıkları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Cebir, çoklu temsiller, dönüştürme, yedinci sınıf

Abstract

Algebra is one of the important subjects of mathematics that is included in mathematics learning and that individuals encounter throughout the education-teaching process, starting from the pre-school period. Algebra contains abstract concepts such as variables, letter expressions and equations. Algebra has been one of the subjects that students have difficulty because it contains abstract concepts. Various studies on algebra have been conducted to investigate the causes of these difficulties. Therefore, this research was conducted to examine the transition processes of seventh grade students between multiple representations of algebra (verbal expression, algebraic expression, tabulation and graphic representation). In addition, the research sought answers to the questions of which of the multiple representations seventh grade students use while solving algebraic problems and how the transition processes between multiple representations are while solving algebraic problems. The research was conducted with 20 seventh grade students selected by random sampling. The case study, which is one of the qualitative research methods, was used in the research. As a data collection tool, the 'Multiple Representations Transformation Test' prepared by the researcher was applied. The test of transforming multiple representations consists of 4 problems and three questions for each problem. The questions in the transforming multiple representations test were prepared by considering the seventh grade mathematics textbooks and secondary school mathematics curriculum in order to examine the transition process from one representation type to other representation types. In order to ensure the validity and reliability of the multiple representations conversion test, questions prepared by an expert and three secondary school mathematics teachers were examined. The answers given by the students to the questions in the transforming multiple representations test were divided into themes according to their transition between multiple representations. Four themes were created: writing verbal expressions, writing algebraic expressions, showing with tables and showing with graphics. The findings were analyzed in detail according to the themes created. According to the results of the analysis, it was seen that the students gave the most truth in the table creation questions and the least truth in the graphic questions. Therefore, it can be said that the type of representation that the students have the least difficulty with is the representation with a table suitable for the problem, and the representation with the graphic suitable for the given problem is the representation that they have the most difficulty with. The reason why students have less difficulty in creating tables than other types of representation can be shown as the fact that they use tables in lessons from primary school. It turned out that the students did not fully know the features of the graphics, so it was determined that they could not draw the graphics correctly. As a result of the research, it was determined that the transitions between the representations of the students were not at the desired level and there were differences between the students. It

has been observed that students have difficulty in seeing the relationship between different representation types of the same problem, and they generally use similar representation types in solving a problem.

Keywords: Algebra, multiple representations, transformation, seventh grade.

İKİNCİ DERECEDEN FONKSİYONLARIN GRAFİKLERİNE YÖNELİK 11. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ENSTRÜMANTAL OLUŞUMUN SÜRECİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE PROCESS OF INSTRUMENTAL GENESIS OF 11TH GRADE STUDENTS ON THE GRAPHS OF QUADRATIC FUNCTIONS

Zeynep TOK
Öğretmen, MEB, ORCID: 0000-0001-5244-0321
Menekşe Seden TAPAN BROUTIN
Doç. Dr. Uludağ Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-1860-852X
Çiğdem ARSLAN
Doç. Dr. Uludağ Üniversitesi, ORCID: 0000-0001-7354-8155

Özet

Fonksiyon kavramı matematiğin önemli ve temel kavramlarından biridir. Ortaöğretim matematik dersi öğretim programında fonksiyonlar, ikinci dereceden fonksiyonlar ve uygulamaları geniş bir konu alanına sahiptir. Lisans seviyesinde ise ortaöğretim yıllarında öğrenilmiş fonksiyon bilgileri üst düzey matematik konularının öğreniminde araç olarak kullanılmaktadır. Matematik eğitiminde öğrenme süreçleri karmaşık bir yapıya sahiptir. Enstrümantal teori, bu karmaşıklığı dikkate alarak bu öğrenme süreçlerinin analizini sağlayan teorik bir yaklaşımdır. Alan yazındaki çalışmalar teknolojik araç kullanımı ile oluşturulan eylem şemalarını incelerken, bu çalışma ikinci dereceden bir bilinmeyenli denklemin köklerinin araç olarak kullanılmasını incelemesi bakımından farklılaşmaktadır. Bu çalışmanın amacı, ikinci dereceden bir bilinmeyenli denklemin köklerinin araç olarak kullanımı ile ikinci dereceden fonksiyonların grafiklerinde ortaya çıkan enstrümanlı eylem şemalarının incelenmesidir. Araştırmanın uygulaması, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Düzce ili Merkez ilçesindeki bir devlet lisesinin on birinci sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. İkinci dereceden fonksiyonların grafiğini içeren beş adet sorudan oluşan çalışma yaprağı ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışma yaprağı 52 öğrenciye uygulanmış ve çalışma yaprağı uygulamasını gerçekleştiren öğrencilerden altısı ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Çalışma yapraklarından ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile incelenmiş ve raporlanmıştır. İçerik analizi sonucunda katılımcıların çalışma yaprağındaki beş adet soruya verdikleri cevaplardan yola çıkarak altı adet kategori oluşturulmuştur. Bu kategoriler, doğru cevap, yanlış cevap, eksik cevap, alakasız/ilgisiz cevap, tutarsız bilgi/formül ve boş şeklindedir. Çalışma yapraklarının analizi ile elde edilen bulgular sonucunda, doğru cevap, yanlış cevap, eksik cevap ve tutarsız bilgi/formül kategorileri altındaki kodlarda ikinci dereceden denklemin köklerinin, öğrenciler tarafından soruların çözüm sürecinde kullanıldığı tespit edilmiştir. İkinci dereceden fonksiyonların grafiklerinde ortaya konulan enstrümanlı eylem şemalarının tüm katılımcılar için benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen

verilerin analizi sonucunda ise soruların farklı tarz ve şekillerde sorulmasının çözüm yollarında kullanılan enstrümanlı eylem şemalarını değiştirmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denklemin kökleri, İkinci dereceden fonksiyonlar, Enstrümantal oluşum, Enstrümanlı eylem şemaları

Abstract

One of the basic concepts of mathematics education is the concept of function. Functions, quadratic functions and their applications have a wide range of subjects in the secondary mathematics education curriculum. At the undergraduate level, the function concept learned in secondary education is used as a tool in the learning of high-level mathematics subjects. Learning processes in mathematics education have a complex structure. Instrumental theory is a theoretical approach that provides the analysis of these learning processes, taking into account the complexity. While the studies in the literature examine the action schemes created by the use of technological tools, this study differs in that it examines the use of the roots of a quadratic equation as a tool. The aim of this study is to examine the instrumental action schemes that appear in the graphs of the quadratic functions by using the roots of the quadratic equation with one unknown as a tool. The implementation of the research was carried out with eleventh-grade students of a public high school in the central district of Düzce province in the spring term of the 2021-2022 academic year. Participants were determined using the easily accessible sampling method. Qualitative research method was adopted in the research. Case study design, one of the qualitative research methods, was used. A worksheet consisting of five questions containing the graph of quadratic functions and semi-structured interview technique were used as data collection tools. The worksheet was applied to 52 students and semi-structured interviews were conducted with six of the students who performed the worksheet application. The data obtained from the worksheets and semi-structured interviews were analysed and reported with the content analysis technique. As a result of the content analysis, six categories were created based on the answers given by the participants to the five questions on the worksheet. These categories are correct answer, incorrect answer, incomplete answer, irrelevant/indifferent answer, inconsistent information/formula, and blank. As a result of the findings obtained by the analysis of the worksheets, it was determined that the roots of the quadratic equation were used by the students in the solution process of the questions in the codes under the categories of correct answer, incorrect answer, incomplete answer and inconsistent information/formula. It was determined that the instrumented action schemes presented in the graphs of the quadratic functions were similar for all participants. As a result of the analysis of the data obtained from the semi-structured interviews, it was determined that asking the questions in different styles and forms did not change the instrumented action schemes used in the solutions.

Keywords: Roots of the equation, Quadratic functions, Instrumental genesis, Instrumented action schemes

ORTAOKUL 5. SINIF MATEMATİK DERS KİTAPLARININ DOĞAL SAYILAR ÜNİTESİNİN MATEMATİK OKURYAZARLIĞI IŞIĞINDA İNCELENMESİ

EXAMINATION OF SECONDARY SCHOOL 5TH GRADE MATHEMATICS TEXTBOOK IN THE LIGHT OF MATHEMATICAL LITERACY OF THE NATURAL NUMBERS UNIT

Arş. Gör. Esra ERDOĞAN
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi, Matematik Eğitimi
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2269-2138
Doç. Dr. Çiğdem ARSLAN
Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi, Matematik Eğitimi
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7354-8155

Özet

Matematik okuryazarlığı yeni bir kavram olmamakla beraber günümüzde uygulanan uluslararası sınavlarla önemi daha da hissedilen bir kavram olmuştur. Ülkemiz özelinde, matematik okuryazarlığını odağa koyan uluslararası sınavların sonuçları incelendiğinde benimsenen matematik eğitiminin uluslararası sınavlarda ölçülen matematik okuryazarlığı yeterliklerini kazandırmakta istenilen düzeyde olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum okullarda uygulanan matematik öğretiminin değişim geçirmesi gerekliliğini ve matematik okuryazarlığının temel bileşeni olan matematiksel yeterliklerin öğrencilere kazandıracak bir ortamın oluşturulması gerekliliğini doğurmuştur. Bu doğrultuda ders kitaplarının sınıf içindeki matematik eğitimine yön veren bir materyal olarak görülmesinden ve de matematik eğitimindeki değişimin ilk evresi okullarda ana materyal olarak kullanılan matematik ders kitaplarının içeriğinde olması gerektiği düşüncesinden dolayı ders kitaplarının içeriğinin matematik okuryazarlığına uygunluğunun incelenmesi önemli bulunmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada 2021-2022 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 5. sınıflarda ders kitabı olarak kullanılması onaylanan iki farklı yayınevine ait iki matematik ders kitabının doğal sayılar ve doğal sayılarla işlemler ünitesi nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma kapsamında doğal sayılar ve doğal sayılarla işlemler ünitesinin bölümleri (hazır mıyız?, bunu deneyelim, birlikte yapalım, oyun zamanı, sıra sizde, ünite değerlendirme, vb.) Rafiepour Gatabi vd. lerinin (2012)'de bir matematik ders kitabında olması gereken matematik okuryazarlığı kriterlerini belirlediği ölçütler ışığında içerik analizine tabi tutulmuştur. Ders kitaplarının içeriği bağlam, matematiksel problem çözme, formülleştirme, yorumlama ve kontrol etme olarak 4 ana tema ve bu temaların alt kategorileri belirlenerek analiz edilmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda elde edilen bulgulara göre; her bir özelliği gösteren problemlerin yüzdelerine bakıldığında, ders kitapları arasında matematik okuryazarlığı bağlamında önemli bir benzerlik olduğu görülmekle birlikte problemlerin öğrencilere matematik okuryazarlığını teşvik etme ve literatürde sunulan matematik okuryazarlığı özelliklerini karşılamada istenilen düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, 5. sınıf matematik ders kitaplarından birinin

diğerine göre daha fazla problem içerdiği fakat problemlerin birbirinin tekrarı olup daha çok işlem ağırlıklı matematiksel problemlere ağırlık verildiği ve bağlam temelli problemlerin ise diğer verilen problemlerle aynı bağlamda olduğu, yeni bağlam üzerinden verilmediği görülmüştür. Bu durum işlem ağırlıklı problemler içeren ders kitabındaki problemlerin daha çok öğrenilen konuların pekiştirilmesi için verildiğini ve problemlerin öğrencilerin daha çok işlemsel becerilerinin geliştirilmesine yönelik olduğu görülmüştür. Diğer ders kitabında ise problemlerin daha çok bağlam temelli olduğu ve öğrencilerin temel matematiksel beceri ve yeterliklerinin gelişmesine daha fazla olanak sağladı tespit edilmiştir. Bu bulgular neticesinde

iki ders kitabının matematik okuryazarlığı düzeyinin çok farklı olmamakla beraber birinin diğerine göre daha yüksek düzeyde matematik okuryazarlığını barındırdığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Matematik Okuryazarlığı, Ders Kitabı, Doğal Sayılar

Abstract

Although mathematical literacy is not a new concept, it has become a concept whose importance is felt even more with the international exams applied today. When the results of international exams that focus on mathematical literacy in our country are examined, it is revealed that the adopted mathematics education is not at the desired level in gaining the mathematical literacy competencies measured in international exams. This situation has led to the necessity of changing the teaching of mathematics in schools and the necessity of creating an environment that will enable students to gain mathematical competences, which are the basic components of mathematical literacy. In this direction, it was found important to examine the suitability of the content of the textbooks for mathematical literacy, since the textbooks are seen as a material that guides mathematics education in the classroom. In this context, in this study, natural numbers and operations with natural numbers unit of two mathematics textbooks belonging to two different publisher, which were approved to be used as textbooks in the 5th grades in the 2021-2022 academic year, were examined by document analysis method.Within the scope of the study, parts of natural numbers and operations with natural numbers (are we ready?, let's try this, let's do it together, playtime, it's your turn, unit evaluation, etc.) Rafiepour Gatabi et al. It was subjected to content analysis in the light of the criteria that the students (2012) determined the mathematical literacy criteria that should be in a mathematics textbook. The content of the textbooks was analyzed by determining 4 main themes and sub-categories of these themes as context, mathematical problem solving, formulation, interpretation and checking. According to the findings obtained as a result of the content analysis; when the percentages of the problems showing each feature are examined, it is seen that there is a significant similarity between the textbooks in terms of mathematical literacy, but it has been determined that the problems are not at the desired level in encouraging students' mathematical literacy and meeting the mathematical literacy features presented in the literature. However, it has been observed that one of the 5th grade mathematics textbooks contains more problems than the other, but the problems are repetitive and more procedural mathematical problems are emphasized, and the context-based problems are in the same context as the other given problems. In this situation, it has been seen that the problems in the textbook, which includes operation-based problems, are mostly given to reinforce the learned subjects and the problems are mostly aimed at improving the procedural skills of the students. In the other textbook, it

was determined that the problems were more context-based and provided more opportunities for students to develop their basic mathematical skills and competencies. As a result of these findings, although the mathematical literacy level of the two textbooks is not very different, it has been understood that one has a higher level of mathematical literacy than the other.

Keywords: Mathematical Literacy, Textbook, Natural Numbers

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ TÖMER'DE ÇALIŞAN ÖĞRETİM ELEMANLARININ YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETME KAVRAMINA YÖNELİK METAFORİK ALGILARI

THE METAPHORİC PERCEPTİON INTENDED FOR THE CONCEPT OF TEACHİNG TURKİSH TO FOREİGNERS BY THE LECTURERS WORKİNG FOR TÖMER UNİVERSİTY OF ERCİYES

Bayram Yılmaz
Nevşehir Hacı Bektaşi Veli Üniversitesi,
ORCID ID: https://orcid.org/ 0000-0001-7364-2045

Özet

Bu bilimsel çalışmanın amacı Erciyes Üniversitesi TÖMER'de çalışmakta olan öğretim elemanlarının "Yabancılara Türkçe Öğretmek" kavramı doğrultusunda sahip oldukları imgeleri metaforlar yardımı ile ortaya çıkarıp belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda Kayseri Erciyes Üniversitesi TÖMER'de görev yapan öğretim elemanlarından "Yabancılara Türkçe Öğretmek……gibidir. Çünkü……..." cümlesini zihinlerindeki imgelerle tamamlamaları istenmiştir. Öğretim elemanlarının verdiği cevaplar analiz edilmek üzere teker teker incelenmiştir. Verilen cevaplar bilgisayar ortamına aktarılarak veriler oluşturulmuştur. Bu araştırma grubunda bulunan 45 öğretim elemanı 45 adet metafor üretmiştir. Bu metaforlar öncelikle olumlu ve olumsuz kategorisinde incelenmiştir. Bu kategoriye göre 3'ü olumsuz 42 tanesi olumlu metafor tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarından %6,6'sı Yabancılara Türkçe öğretmek kavramından olumsuz metaforlar üretirken %93,4'ü ise olumlu yönde metafor üretmiştir. Yabancılara Türkçe öğretmek kavramına ilişkin üretilen metaforlar alanında uzman üç öğretim görevlisinin görüşü de alınarak 4 ana tema üzerinde kategorize edilmiştir. Bu kategoriler keyif, fedakârlık, emek ve zorluk olarak ayrılmıştır.

Kategorilere bakıldığında %33,3'lük oranla zorluk temasının birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Öğretim elemanları verdikleri cevaplarla Yabancılara Türkçe öğretmek kavramını deveye hendek atlatmak, bebeği anlamak, sanat, fotoğraf arşivi, araştırma, sözlük, yolculuk yapmak, yazı yazmak, spor yapmak, yolculuk yapmak, makale yazmak, paraşütle atlamak, mesaiye kalmak ve okula başlamak kavramlarına benzetmiştir. Öğretim elamanlarının oluşturdukları metaforlarda Yabancılara Türkçe öğretmenin zor bir iş olduğunu belirttikleri göze çarpmaktadır. Kategorilere bakıldığında ikinci sırada ise %31,1'lik oranla keyif teması yer almaktadır. Bu temada ise öğretim elemanları Yabancılara Türkçe öğretmek kavramını sıcak bir kahve, su, lezzet, sabah güneşi, kafein, oyun hamuru, çay içmek, Everest'e tırmanmak, uzun bir dizi izlemek, sevdiğin kitabı okumak, araba sürmek, sıcak bir duş, en sevdiğin yemeği yemek, denize girmek olarak cevaplamışlardır. 3. sırada ise %20'lik oranla emek teması yer almaktadır. Emek temasında öğretim elemanları Yabancılara Türkçe öğretmek kavramını fidan dikmek, ayna, mum, dostluk, ekip işi, çocuk yetiştirmek, işçi, araba sürmeyi öğretmek ve yüzme öğrenmeye benzetmişlerdir. Son tema olarak da fedakârlık teması gelmektedir. Fedakârlık temasında ise %15,6'lık bir oran göze çarpmaktadır. Bu temada öğretim elemanları Yabancılara Türkçe öğretmek kavramına can katmak, çocuğunla ilgilenmek, anne ve baba

olmak, aşk, güneş, çiçek yetiştirmek ve çocuk büyütmek metaforlarını üreterek cevap vermişlerdir.

Verilen cevaplar incelenip analiz edildiğinde Yabancılara Türkçe öğretmek işinin zor fakat keyifli bir iş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Metafor, Yabancılara Türkçe Öğretme, Öğretim elemanı.

Abstract

The aim at this scientific studyis to expose and define the imageries they possess oriented to the concept of '' Teaching Turkish to Foreigners'' by the lecturers working for TÖMER University of Erciyes with the help of the metaphors. According to this aim it is wanted by the lecturers working for TÖMER University of Erciyes to complete the sentence '' Teaching Turkish to Foreigners is like …… because ……..'' with imageries in their minds. The answers given by the lecturers were observed to be analysed one by one. Datas were formed by transferring the answers to computers. 45 lectures who were in the study group, put out 45 metaphors. These metaphors, first, were analysed at the categories of affirmative and negative. According to these categories 3 of them were fastened down as negative and 42 of them as affirmative. 6.6% of the lecturers who took part at the research put out negative metaphors from the concept of Teaching Turkish to Foreigners, whereas 93.4% put out affirmative metaphors. The metaphors about the concept of Teaching Turkish to Foreigners were categorized down to 4 main themes by three Prelectors, whose opinions were taken, who are experts at their own fields. These categories were divided as pleasure, self sacrifice, labor and difficulty.

As we look at the categories, it is seen that the theme of difficulty places first with the proportion of 33.3%. The lecturers compared the concept of Teaching Turkish to Foreigners to understanding a baby, art, photography archive, research, dictionary, journey, writing, doing sports, writing an article, parachuting, overwork and starting to school. It is remarkable that it is difficult to Teach Turkish to Foreigners by the metaphors formed by the lecturers. As we look at the categories, it is seen that the theme joy places second with the proportion of 31.1%. At this theme the lecturers compared the concept of Teaching Turkish to Foreigners to a how coffee,water, taste, the morning sun, caffeine, play doughs, drinking tea, climbing the Everest, watching a long soap opera, reading your favourite book, driving, a warm shower, having your favourite meal and swimming. The theme labor is placed third with a proportion of 20%. At this theme the lecturers compared the concept to planting a tree, mirror, candle, friendship, teamwork, raising a child, laborer, teaching how to drive and learning swimming. The theme self sacrifice has a proportion of 15.6%. At this theme lecturers compared the concept of Teaching Turkis to Foreigners to adding life, taking care of your child, being a mother or father, love, sun, growing flowers and raising a child.

When we analyse the answers it is seen that Teaching Turkish to Foreigners is a difficult but a cheerful task.

Keywords: Metaphor, Teaching Turkish to Foreigners, Lecturer.

INVESTIGATION OF ATTACHMENT STYLES AND UNIVERSITY LIFE ADAPTATION AND LONELINESS LEVELS IN FIRST-YEAR UNIVERSITY STUDENTS

ÜNİVERSİTE BİRİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNDE BAĞLANMA STİLLERİ İLE ÜNİVERSİTE YAŞAM UYUMU VE YALNIZLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Prof Dr. Banu Yazgan İnanç
Dept of Psychology, Toros University,Mersin Turkey, ORCID 0000-0003-2987-215
Şeyma Serinkaya
MSc in Psychology, Toros University, Turkey, ORCID 0000-0002-6575-655X,
Begüm Eser
Phd Student,Research Asistant, Dept of Psychology,Toros University,Mersin Turkey

Abstract

This study investigated the differences between attachment styles and university life adaptation and loneliness levels among first-year university students. The study sample consisted of 300 first-year students who were enrolled in Mersin University Faculty of Education in the 2018-2019 academic year. Students studying in the language preparatory year were not included in the sample. General Information Form, University Adaptation Scale, UCLA Loneliness Scale, and Adult Attachment Scale were used to collect the data. Review of the literature revealed that;students who enroll in higher education are in the process of transition from late adolescence to early adulthood. This period, which corresponds to the ages between 18-25, is a process in which individuals have neither adolescent nor adult roles and responsibilities. It has been stated that university students experience adaptation difficulties while moving into university education, especially in their first year, due to a number of individual and environmental factors. Therefore, only first-year students were selected for the study. In the study, adaptation to university life and the level of loneliness are selected as dependent variables. Also attachment styles, gender, place of residence, type of department they study in,history of a traumatic event, the amount of attention received in childhood, and the type of discipline experienced in childhood are selected as independent variables. MANOVA test was conducted to determine the difference between the subscales of attachment style scale, and the subscales of adaptation to university life, and the levels of loneliness. TUKEY test was used for scores with significant differences.Analysis of the data revealed a significant difference between the secure attachment styles and academic adaptation and social adaptation, between the fearful and preoccupied attachment styles and emotional adaptation, and between the dismissive attachment style and the academic adaptation scores. However, no significant difference was found between the students' university adaptation scale scores and their attachment styles and loneliness level values. Based on the results of the study, it can be recommended that orientation activities should be helpful for students to adapt to university life, and that psychological counseling centers should develop programs for first-year students' adaptation problems.

Keywords: Attachment styles, university life adaptation, loneliness level

Özet

Bu araştırma, üniversite birinci sınıf öğrencilerinde bağlanma stilleri ile üniversite yaşam uyumu ve yalnızlık düzeyleri arasındaki farklılığın incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi 2018-2019 eğitim öğretim yılında kayıt yaptıran 300 birinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Hazırlık okuyan öğrenciler örnekleme dâhil edilmemiştir. Öğrencilerin bilgileri, Genel Bilgi Formu, Üniversite Uyum Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Yetişkin Bağlanma Ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. İlgili alan yazını, üniversiteye başlayan öğrencilerin gelişimsel olarak ergenliğin sonundan genç yetişkinliğe geçiş sürecinde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu dönem, bireylerin 18 ve 25 yaş aralığına denk gelen ve ne ergen ne de yetişkin rol ve sorumluluklarına sahip oldukları süreçtir. Öğrencilerin, lise öğreniminden üniversite öğrenimine geçerken bireysel ve çevresel birçok nedenden dolayı üniversite yaşamının özellikle birinci yılında uyum problemi yaşadıkları belirtilmiştir. Bu nedenle araştırmada sadece birinci sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır. Bu çalışmada Nedensel Karşılaştırma Modeli betimsel bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Üniversite yaşam uyumu ve yalnızlık düzeyi bağımlı; bağlanma stilleri, cinsiyet türü, barınma yeri, okudukları bölüm türü, travmatik olay, çocukluktaki ilgi miktarı ve çocukluktaki disiplin düzeyi bağımsız değişkenlerdir. Bağlanma stilleri alt ölçekleri ile üniversite yaşam uyumu alt ölçekleri ve yalnızlık düzeyleri arasındaki farklılığı tespit etmek amacıyla MANOVA testi yapılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı farkların olduğu puanlamalarda TUKEY testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda; güvenli bağlanma stili ile akademik uyum ve sosyal uyum arasında, korkulu ve saplantılı bağlanma stili ile duygusal uyum arasında, kayıtsız bağlanma stili ile akademik uyum arasında istatiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Ayrıca algıladıkları travmatik olay yaşama durumu açısından güvenli bağlanma stili ile kurumsal uyum arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Öğrencilerin üniversite uyum düzeyi ile bağlanma stilleri ve yalnızlık düzeyleri arasında istatiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır. Araştırmanın sonuçlarından hareketle, öğrencilerin üniversite yaşamına uyum sağlamalarında oryantasyon etkinliklerinin uygulanması ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezlerinin birinci sınıf öğrencilerinin uyum sorunlarına yönelik destek programları geliştirmeleri önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma Stilleri, Üniversite Yaşam Uyumu, Yalnızlık Düzeyi

THE CARNİVAL OF THE SİNGLE: DECENTRALİZATİON OF MULTİPLİCİTY AS A POSTMODERN TECHNİQUE FROM ORAL LİTERATURE TO MODERN WORKS

Res. Assist. Rabia Elif Özcan Beydemir
ORCID: 0000-0002-5860-6529
Boğaziçi University Department of Western Languages and Literatures

Abstract

The postmodern theory fundamentally denies the domination of the logos occupying the center and celebrates the free play enabled by the absence of essentialism. Hence from a postmodern stance, this study aims to explore the function and agency of decentralization as a literary technique provided by adopting multiplicity in the narrative. Employing Derrida's poststructuralist terminology and Bakhtin's notion of carnivalesque, the 21st-century's postmodern narratives have been the principal subjects of the studies concerning multiplicity. However, structural analyses of several examples from oral literature of the ancients to the 20th-century modernism indicate that decentralization had simultaneously existed with the logocentric understanding of the universe, even before it was announced as a reaction to centrism. In an attempt to identify the function of the diverse employment of multiplicity in literary history up to the 20th century, this study argues that poststructuralism shows an anachronistic history and, therefore, may need a new definition that indicates its ever-existence throughout the literary trace. Constructed upon or including a narrative of multiplicity, Panchatantra (200 BCE) from ancient Indian literature, Canterbury Tales (1387-1400) from Medieval English literature, Tristram Shandy (1759) from 16th-century British literature, As I Lay Dying (1930), One Hundred Years of Solitude (1967), and The Day Lasts More than a Hundred Years (1991) from the 20th-century literature will be comparatively analyzed in terms of how they apply multiplicity to construct a decentralized structure. If not recited as postmodern literary works, each of these narratives lays out the principles of poststructuralism and denies the necessity of logos in their unique ways. Therefore, a structural analysis of each narrative in the conceptual framework of Derrida's poststructural terminology will be used as a method. Based on the comparative analyses, the conclusion will present the origins of narrative decentralization and suggest an alternative historicity for poststructuralism.

Keywords: decentralization, poststructuralism, multiplicity, carnivalesque

MAYAKOVSKİ'NİN *BROOKLYN KÖPRÜSÜ* ŞİİRİNDE KAPİTALİZMİN BİR ELEŞTİRİSİ OLARAK AMERİKA

AMERICA, AS A CRITICISM OF CAPITALISM IN MAYAKOVSKY'S BROOKLYN BRIDGE

Gülhanım Bihter YETKİN
Arş. Gör. Dr., Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Yabancı Diller Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, ORCID ID: 0000-0002-2226-255X

Özet

Gelenek, yazım ve dilbilgisi kuralları başta olmak üzere tüm ilkelere ve toplumca benimsenen kurallı davranış biçimlerine şiddetle karşı çıkan akım olan kübofütürizmin akla gelen ilk temsilcisi Rus şair Vladimir Vladimiroviç Mayakovski (1893-1930), 1925 yılında Amerika'ya gider. Şairin üzerinde unutulmaz bir etki bırakan bu yolculuğun en önemli anlarından biri New York'a gerçekleştirdiği ziyareti olur. Şehir, Mayakovski'nin ruhunda çelişkili duygular doğurur. Şair, şehirdeki yaşam biçiminin düzeni karşısında şaşkınlığa uğrar ve başlangıçta birçok Rus kentinin buradan öğrenmesi gereken çok şey olduğunu düşünür. Çünkü Rusya'da bu dönemde henüz basit gelişmeler yaşanmaktayken, Amerika'da teknik ilerleme bir o kadar doruğa çıkmıştır. Şairin gezip gördüğü yerler arasında en beğendiği yer, Brooklyn Köprüsü olur. Köprünün büyüklüğü ve kudretli oluşuna hayran kalan Mayakovski, manzarası tüm şehre ve Hudson Körfezi'ne bakan bu yere sıklıkla uğramaya başlar. Burada onu büyük üne kavuşturacak olan ve içeriğinde köprünün mimari yapısını ölümsüzleştirdiği *Brooklyn Köprüsü* isimli şiirini kaleme alır. Mayakovski, *Brooklyn Köprüsü* eserinde bir şehrin iki çarpıcı yönünü kimi zaman objektif verilerle kimi zaman da duygularını karıştırarak yansıtır. İlk satırlarda teknik gelişmenin zirvesi sayılan köprünün dıştan betimlemesini son derece güzel ve hayranlık bildiren ifadelerle anlatırken, yavaş yavaş yapıyı oluşum süreci içinde ele alarak görünmeyen yüzünde gizlediği saklı yaşamını ifşa eder. Gördüğü yüksek teknoloji eserinin oluşum sürecinin çok masum olmadığına dikkat çekmek ister. Kapitalizmin bir simgesi olarak gördüğü bu yapının farklı pencereden bakıldığında aslında fakirlik ve zenginlik, mutluluk ve acı gibi birbirine zıt duyguları yansıttığını dile getirir. Söz konusu karşıtlıklar, şairin Amerika ziyaretinden kalan en önemli izlenimleri olur. Bu çalışmada XX. yüzyılın önde gelen şairlerinden V. V. Mayakovski'nin yaşamının kısa bir kesitini oluşturan Amerika yolculuğu sırasında karşısına çıkan devasa yapı olan Brooklyn Köprüsü'nün önce benliğinde oluşturduğu hayranlığın zamanla yerini hüzne ve acıma duygusuna bırakışı, kaleme aldığı aynı isimdeki şiirinin mısralarıyla gün yüzüne çıkarılacaktır. Kapitalizmin keskin bir eleştirisinin hissedildiği dizelerinde şairin Amerika'daki teknolojik gelişmelerin yol açtığı yıkımların arka planına ışık tutuşu, eserden gerçekleştirilen alıntılarla desteklenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mayakovski, Amerika, *Brooklyn Köprüsü*, kapitalizm.

Abstract

Russian poet Vladimir Vladimirovich Mayakovsky (1893-1930), the leading figure of Cubo-futurism, a movement that strongly contradicts all principles, especially traditions, spelling and grammar rules, and socially acceptable behaviors, went to America in 1925. One

of the most critical moments of the journey, which left an unforgettable impression on him, was his visit to New York. The city evoked contradictory feelings in Mayakovsky's soul. He was astonished by the order of life in the city and initially thought that many Russian cities had a lot to learn from this city. While technical progress in America reached its peak, Russia was far behind it during this period. His favorite place in New York was the *Brooklyn Bridge*. Amazed by the size and might of the bridge, Mayakovsky frequently visited this place, which overlooks the city and Hudson Bay, and penned his poem, *Brooklyn Bridge*, which would bring him great fame. In his work *Brooklyn Bridge*, Mayakovsky reflects two striking aspects of New York City, sometimes with objectivity and sometimes through feelings. While making an exterior description of the bridge with unique and admiring expressions in the first verses of the poem, considered the pinnacle of technical development, he gradually revealed the secret life hidden in its invisible face. He wanted to draw attention to the fact that this high-tech work was not innocent, stating that the bridge, which he saw as a symbol of capitalism, reflected opposite emotions as well, such as poverty and wealth and happiness and sadness. These contrasts were the most critical impressions from his visit to America. This study will explain V. V. Mayakovsky's initial admiration and later sadness and pity for the *Brooklyn Bridge*, the gigantic structure he visited during his journey to America, through the verses of his poem. His providing an insight into the negative impacts of the technological developments in America expressed in his verses in which a sharp criticism of capitalism is felt will be supported by quotations from the poem.

Keywords: Mayakovsky, America, *Brooklyn Bridge*, Capitalism.

HALDUN TANER'İN *AYIŞIĞINDA "ÇALIŞKUR"* ÖYKÜSÜNDEN *AYIŞIĞINDA ŞAMATA* OYUNUNA BİR UYARLAMA YOLCULUĞU

AN ADAPTATION JOURNEY TO HALDUN TANER'S PLAY AYIŞIĞINDA ŞAMATA FROM HIS STORY AYIŞIĞINDA "ÇALIŞKUR"

Arş. Gör. Dr., E. Candan İri
SDÜ Fen–Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
ORCID ID: 0000-0002-1238-5978

Özet

Çağdaş Türk yazınının çok yönlü yazarlarından Haldun Taner, 1940'lı yıllardan 1980'li yıllara uzanan süreçte öykü ve oyun yazarlığını eş zamanlı olarak sürdürür. Her iki edebî türde de onlarca yapıt ortaya koyar. Taner'in keskin zekasının ve gözlem gücünün çıktısı olan bu yapıtlar, gerek içerdiği izlekler gerek bunların ifadesindeki deneysel tavır ve mizahi üslup bakımından benzeşir. Bu benzeşme, yazarın kimi öyküleri ve oyunları arasında daha belirgindir. Zira Taner, öykü türündeki kimi metinlerini sonraki yıllarda tiyatro türünde yenidenyazma, başka bir ifadeyle uyarlama işlemine başvurmuştur. İlk olarak 1954'te aynı adla kitaplaşan uzun öyküsü *Ayışığında "Çalışkur"* ve 1977'de sahnelenen oyunu *Ayışığında Şamata,* bu minvalde değerlendirilebilecek iki yapıttır. Yazarın uyarlama yoluyla metinlerarası bir sürece dâhil ettiği bu yapıtlar, ilki kaynak/uyarlanan, ikincisi yan/uyarlayan metin olarak, sıra dışı kurguları ve anlatım biçimleriyle deneysel edebiyat çizgisindedir. Kaynak/uyarlanan metin konumundaki *Ayışığında "Çalışkur"*, klasik kurgulama kurallarından uzaklaşılarak "Ayışığında 'Çalışkur'", "Hikâyenin Tepkileri", "Sonuç", "Epilog" ve "Sonucun Tepkileri" başlıkları altında oluşturulmuş bir öyküdür. Öyküye adını veren ilk bölümde okur, klasik bir öykü metniyle karşı karşıya getirilir. Çoğunluğu varlıklı insanlardan oluşan bir muhitin sakinlerinin yaşamlarından kesitlerin sunulduğu bu ilk metinde, yazar-anlatıcının eleştirel bakışı devrededir. Yapıtı sıra dışı kılan ve kurgusal da olsa alımlayıcıyı da anlatıya dâhil eden düzlemler, bu aşamadan sonra diğer başlıklar altında devreye girer. "Hikâyenin Tepkileri" bölümünde muhayyel okurun öyküyü okuduktan sonra geliştirdiği tepkiler; çeşitli mektuplar, eleştiri yazıları ve raporlar aracılığıyla gerçek okura sunulur. "Sonuç" bölümünde yazar, muhayyel okurun tepkilerini dikkate alarak öyküsünü yenidenyazma yoluna gider. Öykünün okur tepkilerinden önceki ve sonraki hâlinin yan yana verildiği bu bölümü yine okuru tatmin etmek için yazılan "Epilog" takip eder. Öyküye son noktayı koyan bu bölümün ardından, istekleri yerine getirilen okurun memnuniyet içeren yorumları, "Sonucun Tepkileri" bölümünde bir araya getirilir. Taner'in can sıkıcı gerçeklerden kaçarak pembe düşler âlemine sığınan gerçek alımlayıcıyı/okuyucuyu alaycı bir yaklaşımla sarstığı bu sıra dışı metin, yaklaşık yirmi yıl sonra bir de seyirciyi sarsmak üzere yenidenyazılır. Yazarın epik-göstermeci tarzda oyunlar kaleme aldığı süreçte *Ayışığında Şamata* adıyla sahneye uyarladığı yan metin, "Birinci Perde", "Ara Oyun", "İkinci Perde" ve "Epilog" bölümlerinden oluşur. Ana metne büyük ölçüde sadık kalınarak yapılan bu uyarlamada, edebî tür ve tarihî dönem değişiminden doğan farklılıklar da dikkat çeker. Bu bildiride, daha ziyade bu farklılıklara odaklanılacak ve öyküden tiyatroya aktarımda içerik, biçim ve dil bakımından ortaya çıkan dönüşümler karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Haldun Taner, *Ayışığında "Çalışkur", Ayışığında Şamata,* uyarlama, yenidenyazma, metinlerarasılık.

Abstract

Haldun Taner, one of the versatile writers of contemporary Turkish literature, continues to write stories and plays simultaneously from the 1940s to the 1980s. He produces dozens of works in both literary genres. These works, which are the output of Taner's sharp intelligence and observation power, are similar in terms of both the themes they contain and the experimental attitude and humorous style in their expression. This similarity is more evident among some of the author's stories and plays. Because Taner applied to the process of rewriting, in other words, adapting some of his story texts in the theater genre in the following years. His long story *Ayışığında "Çalışkur"* which was first published in a book with the same name in 1954, and his play *Ayışığında Şamata,* which was staged in 1977, are two works that can be evaluated in this respect. These works, the first as a source/adapted text, the second as a side/adaptive text,

which the author has included in an intertextual process through adaptation, are in the line of experimental literature with their extraordinary fictions and expression styles. *Ayışığında "Caliskur",* which is the source/adapted text, is a story created by moving away from the classical fictionalizing rules under the titles of "Ayışığında 'Çalışkur'", "Reactions of the Story", "Conclusion", "Epilogue" and "Reactions of the Conclusion". In the first chapter, which gives the story its name, the reader is confronted with a classic story text. In this first text, in which sections from the lives of residents of a neighborhood composed of mostly wealthy people are presented, the critical view of the author-narrator is active. The planes that make the work extraordinary and include the receiver in the narrative, albeit fictional, come into play under other headings after this stage. In the "Reactions of the Story" section, the reactions developed by the imaginary reader after reading the story; presented to the real reader through various letters, reviews and reports. In the "Conclusion" section, the author tries to rewrite his story by taking into account the reactions of the imaginary reader. This part of the story, where the before and after the reader's reactions are given side by side, is followed by the "Epilogue", which was written to satisfy the reader. After this part, which puts the final point on the story, the comments of the reader, whose wishes are fulfilled, are brought together in the "Reactions of the Conclusion" section. This extraordinary text, in which Taner sarcastically shakes the real receiver/reader, who escaped from the boring realities and took refuge in the world of pink dreams, is rewritten to shake the audience, nearly twenty years later. The side text, which the author adapted to the stage under the name of *Ayışığında Şamata,* in the process of writing epic-presentational plays, consists of the sections "First Act", "Intermediate Play", "Second Act" and "Epilogue". In this adaptation, which is largely faithful to the source text, the differences arising from the change of literary genre and historical period also draw attention. In this paper, these differences will be focused on and the transformations that occur in terms of content, form and language in the transfer from story to theater will be discussed comparatively.

Keywords: Haldun Taner, *Ayışığında "Çalışkur", Ayışığında Şamata,* adaptation, rewriting, intertextuality.

READER-TEXT-AUTHOR INTERACTION IN UNDERSTANDING OF POETIC TEXTS

Gulshan Mammadli
PhD student, Azerbaijan University of Languages
ORCID ID: 0000-0002-3889-8421

Abstract

Linguistic understanding of poetic texts triggers understanding of figurative meaning. The author and the reader collaborate in the process of understanding the text and assign meaning to it. Thus, the reader's background kowledge, previous knowledge of the topic and the author, helps him to understand the text. However, in many cases it is not possible to understand the same meaning as the author intended. Because we must accept the influence of other factors on the meaning expressed by the poetic text. Thus, readers can come to different meanings when reading the same work at different times in their lives. Sometimes the work acquires new meanings, or sometimes it loses its value.

According to the traditional method of analysis of communication adopted by the social sciences, if there is no defect in the oral, written or visual means chosen to send information (meaning) from the author (sender) to the reader (receiver), the information will be delivered as intended without undergoing any changes. On the other hand, there are several different theories about the understanding of the text that arise from the interaction of the author-text-reader triad.

Umberto Eco is a well-known researcher in the field of receptive theory. The concepts of "model reader" and "model author" that he put forward in his book "The role of the reader" have been analyzed by other scholars. A model reader is, first of all, a reader who approaches the text creatively, and a model author is an author who anticipates readers' feelings, directs them and directs the text in a way that can affect the reader's feelings.

Besides, L. M. Rosenblatt's contribution to the development of the theory of transactional receptive aesthetics cannot be underrated. This theory considers the text and the reader equally important in the creation of meaning and emphasizes the interaction of the text and the reader in the understanding of meaning. In other words, Transactional theory emphasizes that both the reader and the text are important in creating meaning. Meaning arises as a result of a continuous interaction between the text and the reader, based on the potential meaning of the text and the reader's previous experience. As the reader actively works to select the appropriate one from the collection of meanings in its database, the text also interacts and directs it by participating in this process.

Keywords: poetic texts, reader-text-author triad, understanding of meaning.

ANALYSİNG THE DYNAMİCS OF THE UK'S GROWİNG RELATİONS WİTH THE GULF/GULF COUNTRİES İN THE POST-ARAB SPRİNG

Dr Samet YÜCE
Orcid ID:0000-0002-9975-4739
Kastamonu University, School of Foreign Languages

Abstract

After the Arab Spring, the UK was not indifferent to the Gulf region and took strategic steps to determine its position in the region by exploiting its historical legacy. In this context, it strategically established a military (naval) base in Bahrain and tried to strengthen its military presence in the region. Moreover, after the Brexit decision, it sought ways to improve its relations, especially in the field of energy, with the Gulf countries. In other words, the UK approached the Gulf countries, which have enormous natural resources, to meet the increasing energy demands and maintain its economic stability. Interestingly, while making security/military and commercial agreements with Gulf countries, it also tries to improve its relations with Iran despite a long-standing political disagreement with Iran. In line with this, it can be understood that the UK desires to increase its influence on both sides of the Gulf region. Additionally, the Russia-Ukraine war affects the trade relations of the UK, as well as many European countries, and pushes the UK for growing rapprochement with the Gulf countries. From this standpoint, the UK's economic, military and political relations with the Gulf countries have been strengthened against the challenges such as respectively Arab Spring, Brexit and Russia-Ukraine war in regional and international politics. On the other hand, the Gulf region, whose political weight increased after the Arab Spring, is re-gaining political weight in the system as a significant power centre after the Ukraine-Russia war.

This research mainly examines the UK’s growing relations with the Gulf region/Gulf countries in the post-Arab Spring and its effects on the region. Based on primary and secondary sources, the UK-Gulf countries’ relations are discussed in the context of their causes and effects. More specifically, scientific findings are analysed from the perspective of the neo-realist theory, which mainly focuses on system and power politics in the field of International Relations (IR). Given these, this research is expected to shed a light on political, economic and military/security relations between the UK and the Gulf.

Keywords: The United Kingdom, Gulf Countries, Power Politics, Russia-Ukraine War

TÜRKİYE'DE SEÇİM MEVZUATI DEĞİŞİKLİKLERİNE YÖNELİK BİR KAMU POLİTİKASI ANALİZİ

A PUBLIC POLICY ANALYSIS FOR ELECTORAL LEGISLATION CHANGES IN TURKEY

Dr. Öğr. Üyesi Emre SAVUT
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ORCID: 0000-0002-5671-1771

Özet

Demokratik siyasal sistemlerin başat koşulu olan serbest ve adil seçimler, ilgili ülkenin yasal düzenlemelerinde belirlenen kural ve ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilir. Her ne kadar teoride, bu kural ve ilkelerin demokratik yapının korunması ve sistemin sağlıklı işleyişinin sağlanması amacıyla belirlendiği kabul edilse de seçim mevzuatında yapılan değişikliklerin siyasal kaygılarla gerçekleştirilebileceği ihtimali de göz ardı edilmemelidir. Nitekim Türkiye siyaseti de geçmişten günümüze bu konuda önemli tartışmalara sahne olmuştur. Çok partili yaşama geçiş ile birlikte Türkiye'de muhalefetin güçlenmesini engellemek, iktidarın gücünü korumak, sistemde aşırı kutuplaşmayı engellemek gibi amaçlarla seçim mevzuatında değişiklikler hayata geçirilmiştir. Bu değişikliklerin nedenlerini ve sonuçlarını anlayabilmek ise kamu politikası analizi ile mümkün olabilecektir. Kamu politikası en basit tanımıyla, kamu otoritesinin yapmayı ya da yapmamayı tercih ettiği her şey olarak tanımlanabilir. Kamu politikası analizi ise kamu otoritesinin neyi neden yaptığını incelemek ve karar sonucunda neyin değiştiğini ortaya koymak anlamına gelmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'de seçim mevzuatı başlığı içerisinde değerlendirilebilecek yasal düzenlemelerde yapılan değişiklikleri neden-sonuç ilişkisi içerisinde inceleyerek bir analiz ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında 1961 Anayasası, 1982 Anayasası, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 306 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu incelemeye alınmıştır. Bahsedilen yasal düzenlemelerdeki değişiklikler, gerçekleştirildiği dönemdeki genel siyasal yapı bağlamında değerlendirilmiştir.

Temel veri toplama yöntemi olarak arşiv araştırması ve literatür taramasının kullanıldığı çalışmada ulaşılan ilk sonuç çok partili yaşama geçiş sürecindeki yasal değişikliklerin muhalefetin talepleri ile doğrultusunda hayata geçirildiğidir. Bunun dışında askeri darbeler sonrasındaki geçiş dönemlerinde, Meclis yapısının tek partinin aşırı güçlenmesine izin vermeyecek; ancak bununla birlikte aşırı kutuplaşmış bir yapı da oluşturmayacak şekilde tasarlandığı görülmektedir. Son olarak tek parti iktidarları dönemindeki seçim mevzuatı değişikliklerinin muhalefetin güçlenmesini engelleme amacını taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikası, Kamu Politikası Analizi, Seçim Mevzuatı

Abstract

Free and fair elections, which are the predominant conditions of democratic political systems, are held in line with the rules and principles determined in the legislative regulations

of the relevant country. In the theory, it is accepted that these rules and principles are determined in order to protect the democratic structure and ensure healthy functioning of the system. But it should not be ignored that the changes in the electoral legislation can ve made with political concerns. Important debates about this issue has been also seen in Turkish politics from past to present. With the transition to multi-party life, changes in the electoral legislation were implemented in order to prevent the gaining strength of opponents and excessive polarization and to protect the power of the government. Understanding the causes and consequences of these changes will be possible with public policy analysis. In the simplest definition, public policy can be defined as everything that the public authority chooses to do or not to do. Public policy analysis, on the other hand, means examining what the public authority does and why, and revealing what has changed as a result of the decision.

This study aims to present an analysis by examining the changes made in the legislative regulations, which can be evaluated under the title of electoral legislation in Turkey, in a cause-effect relationship. Within the scope of the study, the 1961 Constitution, the 1982 Constitution, the Law No. 298 on Basic Provisions of Elections and Electoral Registers, the Law on Political Parties No. 2820, the Law on Parliamentary Elections No. 306 and the Parliamentary Election Law No. 2839 were examined. The changes in the mentioned legislative regulations have been evaluated in the context of the general political structure at the time of their implementation.

The first conclusion reached in the study, in which archival research and literature review were used as the basic data collection method, is that the legislative changes in the transition to multi-party life were implemented in line with the demands of the opposition. Apart from that, in the transition periods after the military coups, it will not allow the structure of the Assembly to become overpowered by a single party; however, it is seen that it is designed in such a way that it does not create an overly polarized structure. Finally, it was concluded that the changes in the electoral legislation during the single-party governments aimed to prevent the opposition from getting stronger.

Keywords: Public Policy, Public Policy Analysis, Electoral Legislation

SİBİRYA'NIN ORMAN İNSANLARI: DOLGANLARIN DİNİ YAŞANTISINA DAİR BİR İNCELEME

Merve ATAR
Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID: 0000-0001-5673-743X

Özet

Dolganlar, Asya kıtasının en kuzeyinde bulunan Taymır yarımadasında yaşayan ve Türkçe konuşan küçük bir topluluktur. Temel geçim kaynakları avcılık ve balıkçılıktır. Ayrıca göçebe bir toplum olan Dolganlar göç sırasında ulaşım aracı olarak kullanılan az sayıda evcil ren geyiği de yetiştirmektedirler. Kökenlerinin Kuzey Asya'da bulunan Tunguzların Evenkiler koluna bağlı olduğu düşünülmektedir. Kendilerini Tıa Kihi yani Orman Kişi olarak tanıtmaktadırlar. 18. yüzyıldan bir süre sonra Türk dilini benimseyen Dolganların günümüzde 8 bin civarında nüfusu bulunmaktadır. Dolganlar eski Şamanist inançları devam ettirmekle birlikte Rusların etkisi ile 19. yüzyılda Hıristiyanlığa geçerek Rus Ortodoks Kilisesi'ne bağlanmışlardır. Son şamanların 1930'lu yıllarda Sovyet rejiminin zulmüne kurban gitmelerine rağmen Şamanizm ve eski Türk inançlarıyla ilgili birçok faktör hayatta kalmıştır. Her Dolgan'ın evinde birçok dini simge bulunurken, üzerlerinde temsil edilen Rus Ortodoks azizlerine ait simgeler, şaman simgelerinden daha fazla saygı görmemektedir. Göçebe çadırlarında insanları koruyan ruhların yaşadığına inanmaktadırlar ve çadırı ayakta tutan direklere kutsallık bağlamışlardır. Bir çadırın sahibi öldüğünde, çadırı ayakta tutan direklerin ağlaması duyulmakta ve çadırın kapısı şamanın talimatları doğrultusunda güneş, ay ve ren geyiği motifleri ile süslenerek kötü ruhlara karşı aşılmaz bir bariyer işlevi görmektedir. Dolganların av faaliyetlerine de birçok dini ayin eşlik etmektedir. Bir ren geyiği öldüren avcı tüfeğine kan bulaştırırken, kutup tilkisi öldüren avcı ise şansını devam ettirmek için tilkinin burnunu kesmektedir. Ayrıca Dolganlar, korktukları ve hayvana dönüşmüş kadınlar olarak gördükleri ayıları nadiren avlamaktadırlar. Bir ayıyı öldüren avcı, cinsel ilişkiyi taklit ederek sırtüstü yatarken, av katılımcıları ayının kalbini çıkarmaktadırlar. Dolganlar kendi aralarında şamanları küçük, orta ve büyük olarak güçlerine göre sınıflandırmışlardır. Tanrıya ve ruhlara inanarak, ruhları gözle görülmeyen iyi ve kötü olarak ayırmışlardır. Diğer kuzey halkları gibi Dolganlar da evrenin üst, orta ve alt tabakadan oluştuğunu düşünmektedirler. Dolganlar güçlü kuş sembolizmine yani gökyüzü yolculuğu olarak adlandırabileceğimiz dokuz cennete inanmaktadırlar.

Anahtar kelimeler: Şamanizm, inanç, Rus

AFGAN GÖÇMENLERİN SOSYOKÜLTÜREL UYUMLARININ İŞ TATMİNİNE ETKİLERİ: BURSA İLİ ÖRNEĞİ

THE EFFECTS OF SOCIOCULTURAL ADAPTATION OF AFGHAN IMMIGRANTS ON JOB SATISFACTION: THE CASE OF BURSA PROVINCE

Ahmad Jawid HAQYAR
İşletme ABD Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Teknik Üniversitesi
0000-0001-60339960
Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt CAMGÖZ
Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Teknik Üniversitesi, 0000-0001-7106-3293

Özet

Göç olgusu tarihsel süreçte olduğu gibi modern toplumlarda da önemli bir gündem maddesi olarak ön plana çıkmaktadır. Geçmişte daha çok ulusal bağlamda köyden kente göç şeklinde görülen bu olgu günümüzde uluslararası bir boyut kazanmış; savaş, kötü yönetim, ekonomik sorunlar, sağlık hizmetlerinin asgari seviyede olması, eğitim kısıtlaması gibi faktörlerin olumsuz etkileri milyonlarca insanın yer değiştirmesine sebep olmuştur. Afgan halkının 2000'li yılların başından bu yana Türkiye'ye olan göçü de bunlardan birisidir. Afganistan'da yaşanan ekonomik ve siyası istikrarsızlık yüzbinlerce Afgan'ın Türkiye'ye gelmesine neden olmuştur. Yabancıların göç hareketinin Türkiye'de ki yaşayan toplum üzerinde ekonomik sosyal ve kültürel olarak etkileri olmuştur. Göç hareketi toplum ve insan üzerinde fikir, norm ve yaşam tarzlarının dönüşümü ve farklılaşmasına neden olmuştur. Bu farklılaşma ve dönüşüm işletmelerde işçilerin iş performansını da etkilemektedir. Afgan göçmenlerin gelmesinin ardında yatan temel motivasyon ise Türkiye'de çalışma fırsatı bularak gelir elde etme ve daha iyi koşullarda yaşama fırsatı bulabilme amacıdır. Bu araştırma Afgan göçmenlerin Türkiye'de karşılaştıkları sosyokültürel ortam ile iş tatmini konularına odaklanarak, Afgan göçmenlerin sosyokültürel uyumlarının iş tatminine etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca demografik değişkenlerin iş tatminine ve sosyokültürel uyuma olan etkileri de incelenmektedir. Çalışmada Minnesota iş tatmini ve SCARS-R sosyokültürel uyum ölçekleri kullanılmıştır. Anket verileri tesadüfi örneklem yöntemiyle Bursa ilinde çalışan Afgan göçmenlere uygulanarak elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre Afgan göçmenlerin sosyokültürel uyum düzeylerindeki artış iş tatminini düşürmektedir. Yine araştırmada bazı demografik değişkenlere göre iş tatmin ve sosyokültürel uyum düzeyinin farklılaştığını görülmüştür. Sosyokültürel uyum düzeyindeki artışın temel nedeni Afgan göçmenlerin Türkiye toplumuyla olan kültürel yakınlığı ve ortak dini faktörlerdir. Artan sosyokültürel uyum düzeyinin iş tatminini olumsuz yönde etkilemesinin muhtemel sebepleri ise çalışma şartlarının kötü olması, çalışma ücretinin düşük olması, sağlık güvencesi olmaması ve gelecek kaygısıdır. Çalışma neticesinde ulaşılan politika önerileri şöyle sıralanabilir. İşverenler bu çalışmanın sonuçlarından faydalanarak Afgan göçmenlerin iş tatmin düzeylerini yükseltmek amacıyla sağlık güvencesi, barınma, gelir düzeyi ve mesleki eğitim düzeyi gibi konularda iyileştirici adımlar atabilir. Nitekim çalışanların iş tatmin düzeylerinin yükselmesinin iş performansını olumlu yönde etkilediği literatürde kabul gören bir olgudur.

Anahtar Kelimeler: İş Tatmini, Sosyokültürel Uyum, Afgan Göçmenler

Abstract

The phenomenon of migration stands out as an important agenda item in modern societies as well as in the historical process. In the past, this phenomenon, which was seen as migration from village to city in a national context, has gained an international dimension today; The negative effects of factors such as war, mismanagement, economic problems, minimum level of health services, and education restrictions have led to the displacement of millions of people. Migration of Afghan people to Turkey since the early 2000s is one of them. The economic and political instability in Afghanistan has caused hundreds of thousands of Afghans to come to Turkey. The migration movement of foreigners has had economic, social and cultural effects on the society living in Turkey. The migration movement has caused the transformation and differentiation of ideas, norms and lifestyles on society and people. This differentiation and transformation also affects the job performance of workers in enterprises. The main motivation behind the arrival of Afghan immigrants is to find the opportunity to work in Turkey, to earn an income and to find the opportunity to live in better conditions. This research aims to reveal the effects of Afghan immigrants' socio-cultural adjustment on job satisfaction by focusing on the sociocultural environment and job satisfaction that Afghan immigrants face in Turkey. In addition, the effects of demographic variables on job satisfaction and sociocultural adjustment are also examined. Minnesota job satisfaction and SCARS-R sociocultural adjustment scales were used in the study. The survey data were obtained by applying the random sampling method to Afghan immigrants working in Bursa. According to the research findings, the increase in the socio-cultural adjustment levels of Afghan immigrants reduces their job satisfaction. Again in the study, it was observed that the level of job satisfaction and sociocultural adjustment differed according to some demographic variables. The main reason for the increase in the level of sociocultural harmony is the cultural closeness of Afghan immigrants with Turkish society and common religious factors. The possible reasons why the increasing socio-cultural adjustment level negatively affects job satisfaction are poor working conditions, low wages, lack of health insurance and future anxiety. The policy recommendations reached as a result of the study can be listed as follows. By benefiting from the results of this study, employers can take remedial steps on issues such as health insurance, housing, income level and vocational education level in order to increase the job satisfaction level of Afghan immigrants. As a matter of fact, it is a phenomenon accepted in the literature that the increase in the job satisfaction levels of the employees positively affects the job performance.

Keywords: Job Satisfaction, Sociocultural Adaptation, Afghan Immigrants

ÇAĞDAŞ SANAT STRATEJİSİ OLARAK METAFOR

METAPHOR AS A CONTEMPORARY ART STRATEGY

Öğr. Gör. Dr. Ali KOÇ
Öğr. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü, Resim, Kahramanmaraş, Türkiye. ORCID: 0000-0002-0939-2587
Doç. Dr. Fahrettin GEÇEN
Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Malatya, Türkiye. ORCID: 0000-0002-0787-7505

Özet

Bu araştırma, çokluk dilbilim ve felsefe dalları tarafından işlenen metafora genelde sanat özelde çağdaş sanat penceresinden bir bakış yöneltir. Sosyal bilim çevreleri (dilbilim, felsefe, sanat, tarih vb.) metaforu 'geleneksel metafor yaklaşımı' ve 'çağdaş metafor yaklaşımı' olarak iki ayrı başlıkta değerlendirirler. Öyle ki, bu iki ayrı başlıktan 'geleneksel metafor yaklaşımı' Antikite Dönemi'nden (M.Ö. V.-I. yüzyıl) itibaren Modern Dönem'in sonuna kadar olan 2.500 yıllık zaman dilimini; 'çağdaş metafor yaklaşımı' ise 1960 sonrasında başlayan Postmodern Dönemi ifade eder. Bunlardan 'geleneksel metafor yaklaşımı'nın 19. yüzyılda sosyal bilim çevrelerinde ortaya atılan 'yapısalcılık'la; 'çağdaş metafor yaklaşımı'nın ise Postmodern Dönem'de gündeme gelen 'yapıbozumculuk'la olan ilgileri dikkat çeker. 'Geleneksel metafor yaklaşımı' dil, kelime, taklit, benzerlik durumu, analoji, elit/yetkin hayat, yetenek, insani olmayan iletişim ve akıl yürütme, süs ve dekor kavramları bağlamında çoğunlukla somut veya soyut şeyleri birbirine benzetme ya da bir diğerinin yerine kullanma noktasında değer kazanır. Oysa, 'çağdaş metafor yaklaşımı' kavram, anlam, içerik, benzerlik karşıtı, benzerlik yaratan, gündelik hayat, basitlik, insani düşünce ve akıl yürütme kavramları bağlamında değer kazanırken, çoğunlukla somut ve soyut şeyleri birbirlerine karşıtlık veya aykırılık oluşturacak şekilde yan yana kullanmayı tercih eder. Buradan hareketle Postmodern Dönem'in 'çağdaş metafor yaklaşımı'nın günümüzde üretilen çağdaş sanat işleriyle ilgili olduğu ve bu dönem işlerini etkilediği tesbit edilir. Öte yandan metaforun, çağdaş sanatçıların çok sayıda kullandığı stratejilerden biri olduğu görülür. Dolayısıyla burada, 'çağdaş metafor yaklaşımı' sergileyen günümüz sanatçılarından 'iş'lerinde metaforu bir strateji olarak kullanan Amerika'lı William Pope. L (1955-), Malezya'lı Wong Hoy Cheong (1960-), Hindistan'lı Bose Krishnamachari (1963-) ve Filipinler'li Josephine Turalba'nın (1965-) birer adet çalışması incelenir. Böylelikle, metaforun güncel sanat işi örnekleri üzerinden 'geleneksel metafor yaklaşımı' ile olan farkları ortaya çıkarılır. Çağdaş sanatta metafor stratejisini inceleyen bu araştırma, nitel araştırma ile betimsel araştırma yöntemini kullanır. Sonuçta, çağdaş sanat stratejisi olarak metaforun, geleneksel 'benzetmeci' metafor anlayışından farklı olarak kavrama, anlama, içeriğe, gündelik hayata sıradanlığa ve basitliğe önem verdiği gözlemlenir. Metafor olgusuna çağdaş sanat açısından bakan bu araştırmanın sosyal bilimler bağlamında sanat alanyazın dünyasına katkılar sağlayacağı umut edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Sanat, Metafor, Geleneksel, Yapısalcılık, Yapıbozumculuk.

Abstract

This research directs a view to the metaphor, which is mostly handled by linguistics and philosophy branches, from the perspective of art in general and contemporary art in particular. Social science circles (linguistics, philosophy, art, history, etc.) evaluate metaphor under two separate headings as ‘traditional metaphor approach’ and ‘contemporary metaphor approach’. So much so, that the ‘traditional metaphor approach’ from these two separate titles covers the period of 2,500 years from the Antiquity Period (V.-I. century BC) to the end of the Modern Period; The ‘contemporary metaphor approach’ refers to the Postmodern Period that started after 1960. Of these, the ‘traditional metaphor approach’ is associated with ‘structuralism’, which was introduced in social science circles in the 19th century; The interest of the ‘contemporary metaphor approach’ with ‘deconstructionism’, which came to the fore in the Postmodern Period, draws attention. The ‘traditional metaphor approach’ has value in the context of language, word, imitation, similarity situation, analogy, elite/competent life, talent, inhuman communication and reasoning, ornament and decor concepts, in terms of comparing or using interchangeably tangible or intangible things. However, while the 'contemporary metaphor approach' gains value in the context of concept, meaning, content, anti-similarity, similarity, everyday life, simplicity, human thought and reasoning, it mostly prefers to use concrete and abstract things side by side in a way that contrasts or contradicts each other. . From this point of view, it is determined that the ‘contemporary metaphor approach’ of the Postmodern Period is related to the contemporary art works produced today and influenced the works of this period. On the other hand, it is seen that metaphor is one of the strategies used by many contemporary artists. Therefore, here is American William Pope, who uses metaphor as a strategy in his ‘works’, one of today's artists who exhibit a ‘contemporary metaphor approach’. L (1955-), Wong Hoy Cheong (1960-) from Malaysia, Bose Krishnamachari (1963-) from India and Josephine Turalba (1965-) from the Philippines are examined. In this way, the differences of metaphor with the ‘traditional metaphor approach’ are revealed through contemporary works of art. This research, which examines the metaphor strategy in contemporary art, uses qualitative research and descriptive research method. As a result, it is observed that metaphor, as a contemporary art strategy, gives importance to comprehension, understanding, content, ordinary life and simplicity, unlike the traditional ‘simile’ metaphor understanding. It is hoped that this research, which looks at the metaphor phenomenon from the perspective of contemporary art, will contribute to the world of art literature in the context of social sciences.

Keywords: Contemporary Art, Metaphor, Traditional, Structuralism, Deconstructionism.

1986-1993 YILLARI ARASI BÜLENT ERKMEN SİNEMA VE TİYATRO AFİŞLERİNİN ERWİN PANOFSKY'NİN İKONOGRAFİK VE İKONOLOJİK ELEŞTİRİ YÖNTEMİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF BÜLENT ERKMEN CINEMA AND THEATER POSTERS BETWEEN 1986-1993 ACCORDING TO ERWIN PANOFSKY'S ICONOGRAPHIC AND ICONOLOGICAL CRITICAL METHOD

Öğr. Gör. Dr. Özlem KUM
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Meslek Yüksekokulu
ORCID NO: 0000-0002-6567-7974

Özet

Afişler sanatsal özellikleri yanında bir mesajı iletmek, bilgilendirmek, dikkat çekmek veya bir ürünü tanıtmak amacıyla hazırlanan grafik ürünlerdir. Tiyatro ve sinema afişleri içeriğe bağlı kalınarak etkinlik hakkında bilgi verirken afişlerinde kullanılan görseller etkinlikteki sahneleri betimler niteliktedir. Bülent Erkmen tiyatro ve sinema afişleri alanında duayen olan, ulusal ve uluslararası bir çok ödüle sahip Türk grafik sanatçısıdır. Erwin Panofsky eserleri ikonografi ve ikonoloji yöntemi ile estetik olarak çözümleyen Alman kuramcıdır. İkonografi birincil olarak formu da dikkate alarak yapıtın içeriğiyle, ikonoloji ise görüntüsüyle ilgilenir. Panofsky sanat ürünlerini ele alırken üç aşamadan oluşan bir yöntem ile analiz etmektedir, bunlar; pre-ikonografi, ikonografi ve ikonolojidir. Pre-ikonografik inceleme eserde, çalışmada görülen biçimlerin tanınan nesnelere benzetilmesi, aralarındaki ilişki, biçimlerin aralarındaki ilişkisinin ifadesel ve olgusal durumunu saptamaktadır. İkonografik incelemede eser ile biçim, tema, kavramlar arasında bağ kurarak imgelerin çözümlemesi, alegorilerinin saptanması söz konusudur. İkonolojik incelemede ise eserin içeriği, yapıldığı dönemin kültürel durumu, sanatçının kimliği, kişiliği, eser içeriğindeki anlam irdelenmektedir.

Amaç: Bu çalışmada Bülent Erkmen'in 1986-1993 yılları arası yaptığı sinema ve tiyatro afişlerinin Erwin Panofsky'nin ikonografik ve ikonolojik eleştiri yöntemlerinden biri olan Birincil veya Doğal Anlam (Ön-ikonografik inceleme) yöntemi ile incelenerek analiz edilmesi amaçlanmıştır. 4sinema 12 tiyatro afişi olmak üzere toplam 16 adet afiş Doğal Anlam (Ön-ikonografik inceleme) yöntemi ile incelenerek analiz edilmiştir. Yöntem: Çalışmada literatür taraması ve betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Sonuç: Yaptığı tiyatro ve sinema afişlerinde genel itibariyle konuyu merkeze alan, yalın, net, güçlü anlatımsal bir yaklaşımla tasarımlar yapan Erkmen, afiş tasarımlarında sıkça fotoğraf öğesini kullanarak tipografi düzenlemeleri ile içeriği kurgulamaktadır. Tasarımlar analiz edildiğinde çalışmanın kurumsal kimliğine gösterdiği dikkatin yanında, her tasarımın kendi konusuna uygun şekilde biçimlendirildiği görülmektedir. Yaptığı tüm tiyatro afişlerinde oyundaki gerçek oyunculara ait görseller kullanmayı tercih etmesi ile afişlerin bazı duyguları taşıması gerekliğine vurgu vardır. Tasarımlarındaki renk seçimleri konu bütünlüğünü destekler nitelikte olup detaylardan arındırılmış özgün düzenlemeler yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: İkonografi, İkonoloji, Afiş, Bülent Erkmen

Abstract

Posters are graphic products prepared to convey a message, to inform, to draw attention or to promote a product, in addition to their artistic features. While the theater and cinema posters provide information about the event by adhering to the content, the visuals used in the posters describe the scenes in the event. Bülent Erkmen is a Turkish graphic artist who is veteran in the field of theater and cinema posters and has many national and international awards. Erwin Panofsky is a German theorist who analyzes works aesthetically with the method of iconography and iconology. Iconography primarily deals with the content of the work, while taking into account the form, iconology deals with its appearance. Panofsky analyzes works of art with a method consisting of three stages, these are; pre-iconography, iconography and iconology. The pre-iconographic analysis determines the analogy of the forms seen in the work with the recognized objects, the relationship between them, and the expressive and factual state of the relationship between the forms. In iconographic analysis, the analysis of images and the determination of their allegories are in question by establishing a connection between the work and the form, theme and concepts. In the iconological analysis, the content of the work, the cultural situation of the period in which it was made, the identity of the artist, his personality, the meaning in the content of the work are examined.

Aim: In this study, it is aimed to analyze the cinema and theater posters made by Bülent Erkmen between the years 1986-1993 by examining them with the Primary or Natural Meaning (Pre-iconographic analysis) method, which is one of the iconographic and iconological criticism methods of Erwin Panofsky. A total of 16 posters, 4 of which were cinema posters and 12 theater posters, were analyzed and analyzed using the Natural Meaning (Pre-iconographic analysis) method. Method: Literature review and descriptive survey method were used in the study. Conclusion: Erkmen, who generally puts the subject in the center and designs with a simple, clear and strong narrative approach in the theater and movie posters he makes, frequently uses the photographic element in his poster designs to construct the content with typography arrangements. When the designs are analyzed, it is seen that each design is shaped in accordance with its own subject, in addition to the attention that the work pays to its corporate identity. There is an emphasis on the necessity of the posters to convey some emotions, as he prefers to use images of real actors in all the theater posters he made. The color choices in his designs support the integrity of the subject and he made original arrangements free of details.

Keywords: Iconography, Iconology, Poster, Bülent Erkmen

DISRUPTION IN EDUCATIONAL SYSTEM DUE TO COVID-19: MANAGEMENT STRATEGIES FOR SUSTAINABILITY

K.R.Padma
Assistant Professor, Department of Biotechnology, Sri Padmavati Mahila Visvavidyalayam (Women's) University, Tirupati, AP
Orcid no: 0000-0002-6783-3248
K.R.Don
Reader, Department of Oral Pathology and Microbiology, Sree Balaji Dental College and Hospital, Bharath Institute of Higher Education and Research (BIHER) Bharath University, Chennai, Tamil Nadu, India Orcid No: 0000-0003-3110-8076

Abstract

What has to be done to recover from COVID-19 pandemic? This remains the main concern for all domains globally. The early lockdowns has devastated the educational system, which in turn led to psychological trauma in populace. Although, restrictions were implemented to stop the spread of the disease but entire country lost their freedom through social distancing activity. However, main domains affected mostly are educational system, small scale and large scale enterprises. There was drastic decline in economics and management measures must be taken to revive the economy. Catastrophe insists each country to renovate them to overcome the disruption caused by pandemic corona virus. The present Covid-19 pandemic has altered our working style, living at universal level. This paper currently focuses on the educational field and revealed how higher education institutions undergone immense revolutions. The whole educational system today is digitalized and sufficient training was provided to academicians in handling online platform with help of several educational Apps. These accelerated changes help the transformation in educational system in high schools, colleges and universities. Therefore, aim of this paper is to explain the readers about the accomplishments of this new technology, barriers they faced and finally management approaches along with highlighting future perspectives.

Keywords: Online platform, Catastrophe, Educational Apps, Educational system, COVID-19

PHYSİCAL ACTİVİTY AND SEDENTARY BEHAVİOR AMONG UNİVERSİTY STUDENTS AND THEİR ASSOCİATİON WİTH MENTAL HEALTH

Mohammad Ahsan[1] Shibili Nuhmani[1], Mohammad Firoz Ali[2], Israr Ali[3]

Abstract

Purpose: The purpose of this study was to determine the association of mental health with physical activity and sedentary behavior among university students.

Methods: A cross-sectional study design with online survey mode was selected to conduct this study. 437 university students were participated in this survey. International Physical Activity Questionnaire (IPAQ) short form was used to access the physical activity level and sedentary behavior (sitting time). The Kessler Psychological Distress Scale (K-10) was used to measure psychological distress. IBM statistical package for social sciences (IBM SPSS) version 26 was usen to analysis the data. Pearson correlation coefficient was used to determine the association of mental health with physical activity and sedentary behavior among university students.

Results: The findings of the study showed that there was negative association between physical activity and psychological distress. High level of sedentary behavior was significantly associated with high rates of psychological distress.

Conclusion: The findings of this study indicated that physical activity was not associated with mental health whereas sedentary behavior showed association. Results of this study warrant further investigation to confirm that mental health are positively associated to different types of physical activities and sedentary behavior among dissipated population.

Keywords: Physical Activity, Sedentary Behavior, Physical Distress, Mental Health.

[1]Department of Physical Therapy, Imam Abdulrahman Bin Faisal University, KSA.
[2]Department of Physical Education, Fiji National University, FIJI.
[3]Department of Physical Education, Shri Jagdish prasad Tibrewala University, India.

WOMEN EDUCATION AND ITS CHALLENGES: AN ASIAN PERSPECTIVE

Deepanjali Mishra
Associate Professor, School of Humanities KIIT University, Bhubaneswar, India

Abstract

It is said that when a man is education, one person is educated while if a woman is educated, the entire family is educated. Over one half of the population in Asia are women and therefore it is very important that women should be educated. However the scenario is really precarious. Women are deprieved of basic amenities and they live in really unimaginable situation. There are places across the continent where they are not even allowed to step out of the four walls of their house. They are thought of as someone who would take orders in a patriarchal society. They are forced to do all the household chores and it is felt that sending them to schools or colleges is a sheer waste of time. At the same time there are also places where women compete with men in all aspects of life and sometimes they fare well than men in securing marks in board examination or in civil services. There is not a single sphere where women have not ventured into or have prooved equal to men. Therefore the main objective of this paper is to analyse the importance of education of women for the development of not only self but also for the society.

Keywords: Women, Education, Society, Development, Schools

SOCİOLOGİCAL STUDY OF THE EDUCATİONAL STATUS OF MUSLİM WOMEN İN RURAL INDİA: WİTH SPECİAL REFERENCE TO JAUNPUR DİSTRİCT

HAYAT AHAMAD
Research Scholar, Department of Sociology
Banaras Hindu University Varanasi, India

Abstract:-

"I measure the progress of a community by the degree of progress which women have achieved"
– Dr. B R Ambedkar

Swami Vivekananda has rightly said that, "There is no change of the welfare of the world unless the condition of the women is improved. It is not possible for a bird to fly on one wing".

The word 'women' plays many roles in our society. A woman is the generator and also a destroyer. She is the producer of a new generation and also a transformer of the vast society. Women constitute almost half of the population of the world. Women of our country comprise a large proportion of workforce and their social status also rising in this 21st century. Unfortunately, women are suppressed socially and economically in this patriarchal society for years. So, education for women is the best way to improve their health nutrition and economical status in the society. Education is the only treasure of a woman to empower themselves in the society. Education becomes one of the pivotal concerns for all persons while addressing human right and development. While historically there has always been a gap between the education of boys and girls, especially in the Muslim family of our country India. Equality and empowerment of women both are necessary to bring about an egalitarian human society. The present study thus aimed to discuss the present educational status of Muslim women in India.

Keywords: Muslim women, Education, Empowerment, Development, Literacy.

DESIGNING AND TESTING A Q-SAMPLE ON EPISTEMIC BELIEFS OF CHINESE LEARNERS OF ENGLISH

Yanyan Wang
[1] Faculty of Languages and Linguistics
University of Malaya, 50603 Kuala Lumpur, Malaysia
[2] Foreign Languages School
Chifeng University, Chifeng City, Inner Mongolia, China
Larisa Nikitina
Faculty of Languages and Linguistics
University of Malaya, 50603 Kuala Lumpur, Malaysia

Abstract

Students' epistemic beliefs have generated a considerable interest among researchers and educators. These beliefs pertain to knowledge, its nature and the ways of acquiring knowledge. However, the available studies on this topic are mostly done in the area of general education and they employ quantitative methods of inquiry. This study introduces a new approach to assessing students' epistemic beliefs. It employs Q methodology that blends quantitative and qualitative paradigms. This study gives details about the process of constructing a concourse and Q-sample on Chinese language learners' epistemic beliefs. The methods to develop the concourse included a systematic review of relevant literature and questionnaire survey with an open-ended question posed to the students. The initial 385-item concourse was reduced to 45-statement Q-sample. The Q-sample was then piloted among six volunteer students. The findings revealed that the epistemic beliefs of this small cohort of students tended to be uniform as the majority of the statements received a strong consensus. Nevertheless, the existence of two factors in the epistemic beliefs held by the students could be identified: Factor 1 expressed a collective belief in certainty of linguistic knowledge and Factor 2 reflected the students' beliefs about the source and authority of knowledge.

Keywords: Q-methodology, epistemic beliefs, Chinese students, English language learners, higher education

DEEP LEARNING MACHINE: ARTİFİCİAL INTELLİGENCE FOR MODERN DAYS

Moses Adeolu AGOI
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria
Orcid Code: https://orcid.org/0000-0002-8910-2876
Solomon Abraham UKPANAH
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria

Abstract

The future is not only in the hands of man but potentially a quest determinable by evoking technologies. Artificial intelligence (AI) is the show case that has found its way to the forefront of public discuss in recent years. Its breakthroughs are dynamic and are propelled by innovations ushered by rising technologies such as cloud computing, big data, internet of things and virtual reality. Artificial intelligence has garnered the potential to bring new possibilities for global development and societal change. This paper reviews the concept of deep learning machine, the nexus between deep learning and machine learning. The paper highlighted the various types of deep learning machine. Also included in the paper are the advantages and limitations of deep learning machine. The paper finally highlighted some of the applications of deep learning machines in specific areas. It inferred that deep learning is a powerful technique in the world of machine intelligence.

Keywords: Deep Learning Machine, Smart Machines, Artificial Intelligence, Technology.

ETHNICS, LAWS AND POLICIES FOR ACADEMIC DATA PRIVACY AND SECURITY: IMPLICATION FOR SCHOOL MANAGERS

Moses Adeolu AGOI
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.
ORCID iD: 0000-0002-8910-2876
Oluwakemi Racheal OSHINOWO
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria

Abstract

The advent of information Technology and its implementation in educational management have played significant roles in data management and invariably helped school managers in the processes involved in the collection and analysis of big data but there is a need to critically look at the issues of privacy and ethics in regards to the use of computerized technology. This article is a descriptive survey of issues on academic data security. The paper seeks to review the concept of privacy and ethics as the concern of school managers and at the same time propound solutions for existing challenges. To gather relevant information, questionnaire instrument was administered using online Google form. The data collected were collated and subjected to reliability analysis. Conclusively, establishing and adopting more comprehensive digitalized ethical systems can improve academic data security. Workshops and training on Data science can be introduced to help curtail ignorance in school management in regards to academic data security.

Keyword: Ethics, Law, Policies, Data Security, School Managers.

GRAMMAR FEATURES OF ADVERTISING TEXTS

Olena Panchenko
ORCID 0000-0003-2217-5613
Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

Abstract

In most advertising texts we can observe the following grammatical constructions typical of an advertising slogan: comparative and superlative degrees of adjectives and adverbs are used to distinguish goods of a certain brand from similar ones; prevalence of Ing-forms (Participle I and Gerund); *i*nfinitives used in the function of the circumstance of the goal, modal verbs and words, with the help of which the emphasis is transferred from the product to the main opportunity that the product can offer, personal and possessive pronouns create the effect of unity of opinion between the producer of goods and consumers, imperative sentences, which are often used, because it is one of the most powerful means of persuasion in any type of text, exclamation sentences evoke strong feelings and emotions, purposefully violated syntax of sentences, one-piece and nominative sentences maximally compress the ad text and thus make the advertising slogan interesting for the audience, elliptical sentences, inversion, conditional sentences, the use of the emphatic «It», Thus the advertising slogan is characterized by the wide use of stylistic techniques that give the slogan emotional expressiveness necessary to perform the main functions of the slogan: attracting the attention of the target audience to the company's product, ensuring the memorization of the message contained in the advertising message, highlighting the advantages of the product / company.

Keywords: advertisement, grammar, syntax, inversion, emphasis

SOCIAL SCIENCE ISSUES
CHALLENGES IN REMOTE EDUCATION IN INDIA

KHUSHI BAJPAI
Symbiosis Law School Noida

The education industry was one of the worst hit by the COVID-19 pandemic, with institutions scrambling to find solutions to keep their doors open. In these times of need, online learning tools emerged as a boon. In the last two years, investments in EdTech tools, especially in the online education segment, have skyrocketed, resulting in significant technological improvements.

Online education has many benefits such as portability, ease of access, reduced need for physical infrastructure, lowered costs and greater flexibility. But that isn't to say that it doesn't come with its demerits. In a recent survey, 60% of the students who have recently shifted into an online – learning system thought of the experience as boring and struggled with motivating themselves to pay attention in class.

In another survey, 77% of 800 college students prefer in-person learning in class better than online methods. These statistics point to the fact that there is a need to understand the various shortcomings in the online education field to address them.

Therefore, in the following, we shall explore the biggest challenges facing online education today.

1. Lack of Motivation in Students

It was thought that online learning would be the new interactive and immersive method to teach the new generation of students. Though, the results speak on the contrary. Endless oceans of texts, quizzes, frequent learning assignments and MCQ's have led to students losing motivation to keep revisiting the learning portal.

Students complain of lacking motivation due to a lack of interpersonal touch between the students and the teacher in the online classes. The need for physical interaction between the students is also a necessity for maintaining engagement which the online learning methodology has no answers for yet. Institutions need to deliver interactive lessons to students.

2. Infrastructural Problems

Though online learning doesn't require huge buildings, big classrooms, chairs, tables, blackboards, chalk doesn't mean there are no infrastructural requirements. The need for a computer, adequate software, constant electricity and high-bandwidth internet is quite a big demand.

In most developed nations, this infrastructure is available to the public through public libraries if they cannot personally afford it. But for developing countries such as India, Pakistan, Bangladesh and many others, this quality of infrastructure is only available to a select few percent of the population.

18. 3. Digital Literacy and Technical Issues

Though the new generation is proficient in working with computers doesn't necessarily translate to Digital Literacy. To proficiently learn through an online system requires understanding the workings of multiple software, which presents a huge learning curve. Also, students need to understand online communication etiquette and know student rights and responsibilities in an online learning environment.

A bigger problem is with constant technical issues faced by both teachers and students on these platforms. These problems often require technical support to rectify, causing frequent disruption in the learning flow.

19. 4. Lack of In-person Interaction

Humans are social animals. The growth of the internet hinged on the principle that humans will always be curious to interact and know more about one another. That said, on a psychological level, virtual interaction cannot mimic that of a physical one.

The physical presence inside a classroom with a teacher and fellow peers often leads to an atmosphere that can't be replicated through virtual means. The physical model also ensures discipline as students cannot switch off webcams and doze off. Physical classrooms also allow for teachers to provide more personal attention to each student's needs. However, interactive eLearning modules can help improve student engagement.

20. 6. Lack of EdTech and Online Learning Options for Special Needs of Students

The segment of students who have been completely ignored in the evolution of online learning is students with special needs. Special needs students need a more personalized and hands-on method of teaching.

Though technology has improved drastically, it is still heavily dependent on the need for an expert or a teacher to be there full-time to guide the student through the tasks. These problems have caused special needs students to fall behind others in their academic pursuits.

21. 7. Course Structure and Quality

The shift to online learning and other modern teaching tools was thought to bring about a modernization even in the course curriculum and structure. Sadly, that hasn't been the case. Institutions have retained their obsolete course curriculum and structure even after shifting online. With companies such as Google and Tesla choosing to forego college as a prerequisite for employment, students are reconsidering college as a whole.

Online resources such as YouTube, Goggle, Skillshare, Udemy and others offer better content on these subjects for cheaper or even free. These platforms also let them pick and choose their subjects, making the learning structure highly flexible. This should cause Educational Institutions to rethink their approach to teaching as a whole.

22. 8. Lack of Accredited Degrees From Top Universities

Education has more to do about branding than learning. It matters more from where you studied than what you studied. In such a market where the brand is a huge factor, the online learning sphere is yet to convince prestigious higher learning institutions to offer their courses through online/ distance learning modes.

The online courses for degrees are often not accredited and mostly not recognized by the job market or other institutions. Though schools have embraced the online learning system, the higher educational institutions and the governments have yet to recognize them as legitimate methods of obtaining a professional degree.

23. 9. Abundant Distractions, Lack of Discipline

With recurrent technical issues, bandwidth problems and monotonous lectures, online attendance has seen a drastic dip. Most students find learning online boring and often complain of lacking the motivation to make it through a class. Even teachers often complain of a lack of tools to make the classes engaging, leading to a loss of interest from both parties.

With the lack of any accountability in the online teaching method, education quality often becomes compromised. Coupled with the free use of laptops and mobile phones during classes, distractions have become countless, often coming at the cost of focusing during class.

24. Conclusion

Where there is a problem, there is always a solution. The current Edu Tech system in the online learning segment has many shortcomings not limited to the list above. That said, the segment is relatively young and even so has improved leaps and bounds. The system is changing and evolving rapidly and is soon to become the norm in the education industry.

The online education world has multiple upsides and will make education cheaper and more widely available. Gone are the days of fixed curriculums and rigid subject choices as the new generation of students demands greater freedom in their education. Yet, the biggest hurdle that EdTech has to overcome is replicating the charm of in-person learning and making the experience more immersive as technical difficulties often get smoothened out over time.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT AN ALTERNATIVE OF COMPETITIVENESS AT THE REGIONAL LEVEL IN MEXICO

Danae Duana Avila
Tirso Javier Hernández Gracia

Abstract

Maximizing these advantages, and translating it into a greater uptake of FDI and economic growth. This is the guideline to know how to reproduce the economic agglomeration that now occurs in the northern border area of the country in other regions with different advantages A methodology will be used to accept or reject the above statements. A panel data model will be used for the entities of the Mexican The purpose is to arrive at a result based on the the-oretical approach where the hypotheses raised about the benefit granted by foreign investment in the regions that capture it are accepted or rejected, which describes the technique used to respond to these hypotheses from a panel data model. The State of Jalisco specialization in this period with an initial value of 1.17% and a final value of 0.66%. The State of Mexico, the food, beverage, and tobacco industry increas-es its participation at a national level from 1.37% to 1.96%. Nuevo León is a State observed that the basic metal industry increased from 2.37 in 1993 to 3.06. The State of Puebla has increased its participation considerably in the sector of metal products, machinery, and equipment in the analysis period, from 1.42 to 3.19.

THE RELATİONSHİP BETWEEN CAREER AND JAPANESE LANGUAGE ACQUİSİTİON OF MYANMARESE TECHNİCAL INTERN TRAİNEES İN THE NURSİNG CARE OCCUPATİON

Kanako Tokino
Nagoya University, Japan

Abstract

The number of Technical Intern Trainees (TITs) in the nursing care field is increasing in Japan. The Technical Intern Training Program (TITP) aims for TITs to acquire specialized skills and knowledge in Japan and transfer them to developing countries. However, follow-up surveys of TITs who have returned to their homeland have revealed cases in which they could not transfer the skills they learned during TITP. Furthermore, there are reports of who TITs have found jobs that make use of the Japanese language they acquired during TITP.

The author conducted a preliminary interview with a supervising organization accepting Myanmarese caregiver TITs and found that after TITs completed the three-year TITP, they wish to continue as TITs in the nursing care occupation, TITs in other occupations, or return to Myanmar and find employment. In addition, regardless of which occupation they choose, they emphasize Japanese language acquisition. Acquiring Japanese language skills will be an advantage for them. However, some people having psychological conflicts about using Japanese as the primary skill in their job can be expected because using Japanese was not the goal for them at first.

Thus, this present study aims at revealing the relationship between the Japanese language and (1) objective career success, (2) subjective career success of those who have experienced TITs. To assess the relationship between the Japanese language and the careers of long-term care TITs, the survey will be included in the questionnaire and interviews. The questionnaire will be conducted on Myanmarese who have done TITP in the nursing care field and ask them about the correlation between Japanese language proficiency and career-related matters such as job type and income. In addition, semi-structured interviews will be conducted with TITs from among those surveyed in the questionnaire, followed by the analysis of their career path from the start of TITP to the present using the Trajectory Equifinality Approach. The main questions will be how they chose their current career and how they evaluate their current career.

This present study is notable in that it focuses on the relationship between the Japanese language acquired by TITs and their objective and subjective career success. The significance of this social research could contribute to the provision of information before applying for TITP and choosing a career after them.

Keywords: Technical Intern Trainees, career, Japanese, nursing care, Myanmarese

NEXUS RELATİONSHİP BETWEEN FOREİGN DİRECT İNVESTMENT AND UNEMPLOYMENT İN THE 6 COUNTRİES OF MENA: PANEL DATA EVİDENCE

Mustafa Mohammad Alalawneh
PhD Student, Economic Department, Khazar University, Baku 1009, Azerbaijan

Abstract

Because the Middle East and North Africa is one of the regions in the world that has one of the highest unemployment rates, the goal of this study was to investigate the impact that foreign direct investment has on unemployment in six countries in that region: Egypt, Jordan, Lebanon, Morocco, Tunisia, and Turkey. These countries were chosen for the study because they are located in the region. The study used panel data for the time period from 1990 to 2018, during which time three economic models were utilized to investigate the impact of FDI on unemployment, male unemployment, and female unemployment, in the long run, using the Fixed Effect Model (FEM) and Random Effect Model (REM), in addition to finding the causal relationship in the short term using Panel VAR. The FEM and REM models were used to examine the impact of FDI on unemployment in the long run, while the Panel VAR model was utilized to investigate the impact of (Granger causality tests). The findings indicated that in the long run, FDI contributes to a decrease in the overall rate of unemployment, as well as the rates of unemployment for both men and women. The findings of the study also showed that there is not a short-term causal relationship between FDI and unemployment in any of its forms; however, there is a relationship that is causal in both directions between FDI and exports, according to the three different economic models. This was found to be the case. This study is the first one of its type to examine the impact that foreign direct investment (FDI) has had on unemployment rates in a set of six nations that represent a sample of the MENA area.

Keywords: FDI, Unemployment, MENA, Panel approach, Panel VAR.

ASYMMETRIC INFLUENCE OF A KUZNETS CURVE FOR TRANSPORTATION AND THE ENVIRONMENT IN NIGERIA

Ali Umar Ahmad[1*], Jagan Jeevan[1], Siti Marsila Mhd Ruslan[1]
[1]Faculty of Maritime Study, Universiti Malaysia Terengganu, 21030 Kuala Nerus, Terengganu, Malaysia

Abstract

Transportation in Nigeria is one of the "dirtiest" sectors; it requires a lot of energy to power engines with fossil fuels and poses a serious danger to environmental quality. Furthermore, the asymmetric influence of corruption and green financial instability on transportation carbon emissions was investigated in this study. The results produced based on annual data between 1990M1-2020M12 using the Non-linear Autoregressive Distributive Lags (NARDL) in generating asymmetric long-run predictions yielded a number of interesting conclusions. Positive corruption shocks have a long-term negative impact on transportation carbon emissions, according to the findings. Negative shocks in corruption, on the other hand, have a beneficial influence on carbon emissions, whereas negative shocks in green financial instability have a long-term negative impact on transportation carbon emissions. Furthermore, higher economic growth was associated with a monotonic increase in transport carbon emissions, invalidating the existence of the environmental Kuznets curve. Generally, this study concluded that Nigeria has yet to achieve the degree of economic growth associated with reduced CO2 emissions from transportation due to the current system's lack of advanced technology. Therefore, this research could help the Nigerian government come up with the right economic and environmental regulations, especially in the transportation sector.

Keywords: Corruption, Environmental Kuznets Curve, Green Financial Instability, NARDL, Transportation Sector

STUDY OF TREND IN DIGITAL MARKETING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DIGITAL MARKETING

Dr.C.Vijai, Dr.M.Uma Raman, Dr.Worakamol Wisetsri
Associate Professor, Department of Commerce and Business Administration, Vel Tech Rangarajan Dr. Sagunthala R&D Institute of Science and Technology-Chennai, INDIA,
ORCID: 0000-0003-0041-7466
Professor and Head, Department of Management Studies, Rajalakshmi Engineering College Chennai, INDIA
Department of Manufacturing and Service Industry Management, Faculty of Business and Industrial Development, King Mongkut's University of Technology North Bangkok, THAILAND

Abstract

This paper focuses on current trends in digital marketing. And this study described the advantages and disadvantages of digital marketing. The paper is based on secondary data. The secondary data was collected from various articles, newspapers, magazines, various websites, and reports.

Keywords: Digital Marketing, E-commerce, Voice Search, Artificial Intelligence, Chatbots, Video Marketing.

Introduction

The internet is a game changer in every sense. Almost every aspect of modern life is in some way altered through the incorporation of internet functionality (Denton, M.) The emergence of digital marketing has completely transformed the market scenario (Shah, P. B, 2019). so much so that the ones who were not anywhere close to this field are now wanting to use this to promote their brand(Subramanian, M,2020) Digital marketing has touched new heights especially in smart phones, tabs etc. (Sonet, I. ,2019) Digital marketing, on the other hand, can be defined as an umbrella term for the marketing of products or services using digital technologies, mainly on the Internet, but also including mobile phones, display advertising, and any other digital medium(Talikoti, S. C.,2019) Today's customers purchase on mobile devices, via voice assistants or within their social media feed on Instagram, Facebook or Snapchat (www.virtualstacks.com/) and Digital marketing has provided opportunities for business growth. However, sustainable development is still an issue to be explored from perception of marketing professionals (Kiradoo, G. (,2020)

25. Review of literature

26. Gulati, S. (2019) The Internet has become a primary resource for the global audience who seek a variety of information before buying any product or services online or from a local store. This particular research is part of a larger study which evaluated the use of digital marketing by startups/small size businesses in India and buying behavioral change of the customers from big brand to new ventures on the basis of reviews and online reputation. Lamberton, C. P., & Stephen, A. T. (2015) Marketing has been revolutionized due to the rise of digital media and new forms of electronic

communication. In response, academic researchers have attempted to explain consumer- and firm-related phenomena related to digital, social media, and mobile marketing (DSMM). Nedumaran, D. G. (2020) the current economic scenario is more inclined towards the use of Electronic Technology, Digital marketing includes a raft of internet marketing techniques, such as search engine optimization (SEO), search engine marketing (SME) and link building. In today's existing climate digital interaction, the concept of a 'Sharing Economy' is gaining momentum. Suganya, R., et al., (2020) the study is to analyse the digital marketing techniques used by the customers with respect to the construction industry. The study is done in order to gain knowledge about the utility of digital marketing in the construction industry and to identify how effectively it can be used.

27.

28. Digital Marketing

Digital marketing is the use of the internet, mobile devices, social media, search engines, and other channels to reach consumers. Some marketing experts consider digital marketing to be an entirely new aim. This requires a new way of approaching customers. And new ways of understanding how customers behave compared to traditional marketing (Shivam, 2020)

Digital marketing in India

India is a hugely populated country and studies show that an average Indian spends 4.4 hours in a day on the internet while using their laptops. The smart phone penetration in the country is also on the rise and using their smart devices they spend nearly 3.1 hours on an average on the internet. Given that a day has only 24 hours, it's a huge percentage of time that is spent on the internet (https://digitalmediatraining.in)

Since 2016, it has seen a rapid rise in the usage of Digital Marketing in India. The growth is estimated at around 50 %, thanks to digital marketers knowing what and when to present to the customers (Education, E., & Soumya. ,2020) Digital Marketing is a rapid career growth not only in India but also throughout the world. Companies are getting more and more dependent over the internet to generate faster revenue for their business (Arora, B, 2020)

Stats Related to Growth in Indian Internet Users

(https://medium.com/@kanish.didm/scope-of-digital-marketing-in-2020-and-beyond-in-india-1e2802afa8fc)

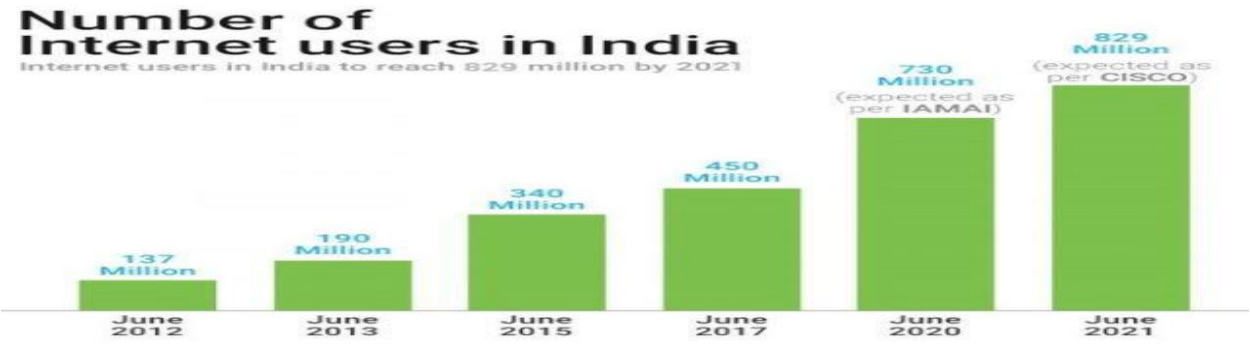

Source: https://medium.com/

●Till December 2016 the number of internet users in India was at 432 million.

●By June 2017, the number of mobile internet users in India has reached around 420 million.

●As digital transformation is going to take place the numbers will get doubled by 2022 and it is estimated to reach 829 million.

●This number is increasing at a phenomenal rate as there is about 38% of penetration in India.

Digital Marketing Trends

Artificial Intelligence and Chatbots

From Google's RankBrain and Voice search to personalized recommendations by Amazon, AI has changed the face of the Digital landscape. AI has a deeper understanding and analysis of data and input AI is taking over the human role in identifying marketing trends. Marketers and brands are incorporating Machine Learning and Artificial Intelligence to save time and resources (https://www.nihtdigitalmarketing.com) the most impressive and valuable aspect of chatbots is their machine learning abilities, which allow them to find the correct response to an inquiry. This matches our society's fast-paced living and inspires other business owners within digital marketing to meet this trend, head-on (https://ppcexpo.com)

Voice Search

One of the biggest developments impacting the world of digital marketing today is the widespread adoption of voice search technology, which is changing how search marketing professionals optimize websites to rank for targeted keywords and queries (DBS Interactive.,2020) Adopting a voice search strategy isn't just about remaining relevant—it's also about creating a unique and optimized customer experience that will foster relationships and build brand loyalty (DMI, S,2019) While digital marketing already focuses on earning featured snippets, the increased use of voice search and its dependence on featured snippets will only grow the value — and competition — of featured snippets(https://www.webfx.com) 28% of search queries in India are already done by voice and that by 2020, 50% of all global searches will be voice searches. In fact, India is seeing 270% year on year growth in voice searches, as revealed in the recent Google for India event.(https://www.socialbeat.in)

Video Marketing

Video marketing is using videos to promote and market your product or service, increase engagement on your digital and social channels, educate your consumers and customers, and reach your audience with a new medium. (Conley, A. C.) Video is a highly effective form of content and its popularity has gone hand-in-hand with the rise of social media. Despite the fact that so many of us consume online videos on a daily basis, many marketers still aren't using video as part of their digital marketing strategy or aren't seeing the best results.(Chaffey, D., & Wright, G,2020) Recent research has proved that the online video consumption in India has doubled in the last 2 years to whopping 3.7 billion videos per month. This mind-boggling growth has been herded by a considerable rise in the number of online video Indian viewers. In 2016, the percentage of total online video audience in India has increased by 74% i.e. 54 million viewers, with an average Internet user watching 18% more videos.(https://monocept.com)

Programmatic Advertising

Programmatic advertising is the real-time buying and selling of ad inventory through an automated bidding system. (https://www.martechadvisor.com) Effectively capturing the attention of consumers in today's digital ecosystem is no easy task, which is why we're going to talk about Programmatic Advertising today. There are millions of websites, applications and digital properties being viewed across a variety of channels, all day, every day (https://www.acuityads.com/) Programmatic ad buying, put simply, is the use of software to buy digital advertising. Whereas the traditional method includes requests for proposals, tenders, quotes and human negotiation, programmatic buying uses machines and algorithms to purchase display space. (DMI, S.2019)

Content Marketing

2018 was the year of content and we discovered that it's the center of the online realm. We already have the ability to show personalized and localized content that can be distributed on the basis of IP addresses to our website visitors (https://www.grazitti.com) Content marketing is the creation and distribution of digital marketing collateral with the goal of increasing brand awareness, improving search engine rankings and generating audience interest. Businesses use content marketing to nurture leads and enable sales by using site analytics, keyword research and targeted strategy recommendations (www.brafton.com/content-marketing/)

Multichannel marketing

Marketing across multiple platforms (such as social media, apps, email and blog) is gaining traction so that you can connect with prospects on more touch points. When you do marketing right, you can offer an enhanced user experience and cohesive brand message that drives people to action. (John, K., 2020)

Advantages of Digital Marketing

Large Coverage	Your content can be reached to a pretty large number of people at once and as well with a scheduled delivery.
Real time engagement	An advantage over other mediums of marketing by engaging with customers on real time basis thru online campaigns.
Less Cost	Provides a handful of leads and convertible business at a much lesser Cost than compared to any marketing methods.
More Revenues	Provides increased revenues for a sustainable time frame and with expected ROI.
Easy Track & Analysis	You can track thru simple tools and analyze the types of customers in an effective way. This creates an edge over other marketing methods

Source: https://www.belthink.com/evolution-of-digital-marketing.php

Disadvantages of Digital Marketing

Skills and training

You will need to ensure that your staff has the right knowledge and expertise to carry

out digital marketing with success. Tools, platforms and trends change rapidly and it's vital that you keep up-to-date (Migrator 2019)

Dependability on Technology

The internet is prone to errors. Links may not work, landing pages may not load and page buttons just don't simply do its job. This may be some of the reasons your prospect clients will move from your brand on to next. To avoid this, always make sure to run a test in your website, proofread your contents and make sure that your campaigns will work on its targeted niche. (https://digitaldimensions4u.com)

Time-consuming

Tasks such as optimizing online advertising campaigns and creating marketing content can take up a lot of time. It's important to measure your results to ensure a return-on-investment. (https://muzawed.com/)

Security Issue

Digital Marketing mostly depends on the Internet. There are many hackers and spammers present on the internet who can breach your security and misuse your social media accounts. So in digital marketing it is necessary to be aware and alert. Another Security issue on digital marketing is when a customer queries for any online service, there is a risk that the company doesn't give complete information about the service. Later, any unidentified user may use it against the customer. (Planet, C., 2019)

Cash On Delivery

Cash on delivery is one of the disadvantages of digital marketing. Because it does not ensure you for 100% cash back. This may create a hazard in front of you (Pradhan, S., & Says:, S. G.,2019)

Lack of Trust

One of the significant drawbacks may be a deficiency of believing in the customers. Because of could be exclusive special offers that appear to be scammers. So, This is a part that declines the picture and trustworthiness of quality and sincere companies.(Shyam, R., & Here, P. E2020)

Conclusion

New technologies in digital marketing have moved a great deal. The market approach has also evolved with the rise of new technology. Digital marketing has a number of advancement and improvements in its strategy.(https://licreativetechnologies.com) Digital marketing now a hot topic. Modern technology has changed the marketing and consumer buying behavior. They want to buy everything online and various companies always connected with consumers via the internet. Sound knowledge is very important in digital marketing to gain and good results.

References

Admin. (2020, March 30). Conclusion Of Digital Marketing: What Are The Important Aspects Of Digital Marketing? Retrieved from https://licreativetechnologies.com/blog/conclusion-of-digital-marketing/

Admin. (2019, April 09). The Growing Role of Chatbots In Digital Marketing. Retrieved from https://ppcexpo.com/blog/chatbots-in-digital-marketing

Advantages and Disadvantages of Digital Marketing. (2020, February 09). Retrieved from https://muzawed.com/en/advantages-and-disadvantages-of-digital-marketing/

Arora, B. (2020, April 10). Growth Rate Of Digital Marketing In India. Retrieved from https://www.w3trainingschool.com/growth-rate-digital-marketing-india

Chaffey, D., & Wright, G. (2020, May 21). Video marketing statistics to know for 2020. Retrieved from https://www.smartinsights.com/digital-marketing-platforms/video-marketing/video-marketing-statistics-to-know/

Chintan, Service, [. E., Budka, L., Wood, A., & Aditya. (2020, April 28). 39 Video Marketing Statistics You Need To Know In 2020. Retrieved from https://elitecontentmarketer.com/video-marketing-statistics/

Conley, A. C. (n.d.). The Ultimate Guide to Video Marketing. Retrieved from https://blog.hubspot.com/marketing/video-marketing

Contributor, I. D. (n.d.). What Is Programmatic Advertising? Definition, Types, Channel, and Advantages. Retrieved from https://www.martechadvisor.com/articles/ads/what-is-programmatic-advertising/

DBS Interactive. (2020, May 26). The Impact of Voice Search on Digital Marketing. Retrieved from https://www.dbswebsite.com/blog/the-impact-of-voice-search-on-digital-marketing/

DMI, S. @. (2019, November 15). The Beginner's Guide to Programmatic Advertising. Retrieved from https://digitalmarketinginstitute.com/blog/the-beginners-guide-to-programmatic-advertising

DMI, S. @. (2019, November 15). Why your Brand Should Have a Voice Search Strategy. Retrieved from https://digitalmarketinginstitute.com/blog/voice-search-why-your-brand-needs-a-voice-strategy

Denton, M. (n.d.). Buyer Behaviour - How Digital Marketing is Influencing It. Retrieved from https://www.gamify.com/gamification-blog/how-digital-marketing-is-influencing-buyer-behaviour-customer-acquisition

Dimensions, T. D., Hustle, G., . . . E, S. (2020, July 22). Advantages and Disadvantages of Digital Marketing. Retrieved from https://digitaldimensions4u.com/advantages-and-disadvantages-of-digital-marketing/

Education, E., & Soumya. (2020, August 06). Growth of Digital Marketing In India 2019: XakBoX Digital Marketing. Retrieved from https://www.xakbox.com/growth-of-digital-marketing-in-india-2019/

Gulati, S. (2019, January 19). Digital Marketing Strategies for Startups in India. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3317740

How Digital Marketing Has Changed Consumer Behavior. (2019, September 06). Retrieved from https://www.virtualstacks.com/digital-marketing-consumer-behavior/

John, K. (n.d.). Top Digital Marketing Trends for 2020. Retrieved from

http://www.businessworld.in/article/Top-Digital-Marketing-Trends-for-2020/01-02-2020-182852/

Kiradoo, G. (2020, July 18). Digital Marketing in India it's Scope, Growth and Development. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3635922

Lamberton, C. P., & Stephen, A. T. (2015, October 16). Taking Stock of the Digital Revolution: A Critical Analysis and Agenda for Digital, Social Media, and Mobile Marketing Research. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2675139

Migrator. (2019, August 05). Advantages and disadvantages of digital marketing. Retrieved from https://www.nibusinessinfo.co.uk/content/advantages-and-disadvantages-digital-marketing

The Most Definitive Guide to Voice Search Marketing in India. (n.d.). Retrieved from https://www.socialbeat.in/blog/guide-to-voice-search-marketing/

Nedumaran, D. G. (2020, March 26). Digital Marketing Trends in India. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3547119

Person. (2020, March 21). Impact of Artificial Intelligence in Digital Marketing. Retrieved from https://www.nihtdigitalmarketing.com/blog/artificial-intelligence-in-digital-marketing/

Planet, C. (2019, November 30). Top Disadvantages of Digital Marketing. Retrieved from https://www.ecyberplanet.com/2019/11/top-disadvantages-of-digital-marketing.html

Pradhan, S., & Says:, S. G. (2019, March 11). What Are The Advantages And Disadvantages Of Digital Marketing In 2018. Retrieved from http://www.shoutersvoice.com/advantages-and-disadvantages-of-digital-marketing/

Shivam. (2020, January 09). Future Of Digital Marketing In India 2020: Digital Marketing Scope, Growth. Retrieved from https://mydigitaltomorrow.com/future-of-digital-marketing-in-india/

Sonet, I. (2019, June 03). Impact of digital marketing on consumer behavior. Retrieved from https://medium.com/@ivasonet123/impact-of-digital-marketing-on-consumer-behavior-f6fc57e07c6e

Subramanian, M. (2020, January 21). Opinion: Impact of digital marketing on consumer behaviour: Opinion. Retrieved from https://www.campaignindia.in/article/opinion-impact-of-digital-marketing-on-consumer-behaviour/457737

Suganya, R., Rao, B., & Monica, B. (2020, March 11). Customer's Awareness Towards Digital Marketing Techniques In Construction Industry. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3536351

Talikoti, S. C. (2019, January 28). Digital Marketing: The Vital Vitamin for The Future Marketing. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3323462

Top 5 Digital Marketing Trends for 2019. (n.d.). Retrieved from https://www.grazitti.com/blog/top-5-digital-marketing-trends-for-2019/

Training, U. D. (2018, September 21). Growth of Digital Marketing Industry In India. - Blog: Digital Marketing Course In Pune. Retrieved from https://digitalmediatraining.in/blog/growth-of-digital-marketing-industry-in-india.html

What is Content Marketing? (n.d.). Retrieved from https://www.brafton.com/content-marketing/

What is Programmatic Advertising: Programmatic Advertising Platforms. (2020, March

06). Retrieved from https://www.acuityads.com/blog/2017/12/15/what-is-programmatic-advertising/

Shah, P. B. (n.d.). How Does Digital Marketing Affect Consumer Behaviour? - Talentedge Learning Series. Retrieved from https://talentedge.com/blog/how-digitalmarketing-affect-consumer-behaviour/

Shyam, R., & Here, P. E. (2020, May 24). What are the advantages and dis-advantages of Digital marketing? Retrieved from http://www.suttanews.com/advantages-and-dis-advantages-of-digital-marketing/

29, S. B. (2020, May 29). How Voice Search Will Impact Digital Marketing in 2019. Retrieved from https://www.webfx.com/blog/marketing/voice-search-digital-marketing-2019/

8 Things You Need To Know About Video Consumption In India. (n.d.). Retrieved from https://monocept.com/insights/8-things-you-need-to-know-about-video-consumption-in-india

THE COMPETITIVENESS OF TESLA CARS IN THE CHINESE ELECTRIC VEHICLE MARKETS

BOUKHEDIMI Chems Eddine
Ph.D. University of Tizi Ouzou, Department of commerce. Tizi Ouzou, Algeria

Abstract

The aim of this study is to highlight the situation of the electric vehicle in the chines markets for the year 2021.

Regardless of the competitiveness of the conventional cars which represent more than 85 % of cars sales the worldwide, the sight of this research is directed into the electric vehicle which is found to tackle the overconsumption of unrenewable energies such as fuel, also, the second target is the reduction of the CO2 emission in order to achieve the principles of sustainable development situation's.

As result, it should be noted that TESLA is very competitive in this market with 169.853 sales for Tesla Model Y and 150.890 for Tesla Model 3, followed by BYD Qin EV and Chery eQ in the top 10 list.

Keywords: Sustainable enterprise; Social Corporate Responsibility; Sustainable development; Electric vehicle; Competitiveness. Tesla, China.

DIGITIZATION IMPROVEMENT AND BELONGING OF IMITATION ASTUTENESS ON FIRMS' EXPLORE AND DEVELOPMENT – COMPUTERIZATION OR INTENSIFICATION, TRAVELING AROUND OR UTLIZATION

[1]Dr Muhammad Faisal
(Ph.D. AI Candidate),
[2]Sabeeha Hamza Dehham
(Assistant Professor)
[1]Sindh Madressatul Islam University, Artificial Intelligence, Information Technology, Karachi, Pakistan.
[2]University of Babylon, College of Basic Education, Iraq

Abstract

Digitalization has mispresented a great deal of hypotheses that can be work with theoretical components supporting follow a line of examination on progress chiefs. At the early innings of investigating how computerized development the executives stick out, there is a requirement for additional examinations around here. Past exploration on how firms utilize man-made consciousness has recognized robotization and increase of human exercises. In this paper, we investigate how firms execute man-made brainpower inside innovative work. Using a worldwide news data set crossing 56 articles from 12 papers distributed in 2021 that will be the genuine recognizable proof, we observe that man-made reasoning is principally taken on to expand human exercises (55%) inside innovative work, as opposed to robotize matters (11%). We notice contrasts across areas where robotization is more normal in government, data, and correspondence advancements, and innovation and programming. Our efficient coding shows that man-made reasoning is essentially embraced for investigation innovative work (64%), as opposed to abuse (5%). Considering these discoveries, we reason that innovative work from man-made consciousness principally centers around clever business sectors and areas of tasks, as opposed to upgrading existing item markets and exercises. Additionally, it increases human work as opposed to replaces it; thus, employment misfortunes connected with man-made brainpower really do appear to be occurring inside innovative work.

Keywords: hypotheses, investigating, exploration, brainpower, efficient, innovative, misfortunes

DECADE AFTER DECADE

Advika Devanshi
Symbiosis Law School, Noida

Abstract

What started as an idea to bring about equality in the nation by William Hunter and Jyortirao Phule in 1882 is today one of the major reasons of divide. British Prime Minister in 1933, Ramsay Macdonald introduced the reservation system that exists today in the Communal Award, which made provisions for separate electorates for people of different religions and castes. The Poona Pact however decided that the Hindus would be a single elective. 1947 saw the independence of India and the division of a big land into two parts. The social divide was vast post-independence and to grow as a country, the constitution makers felt necessary to bring the policy of reservation for the lower classes- SCs and STs. The reservation was supposed to be there for a decade only, giving enough time to the depressed classes to evolve and rise.

With time, politics and vote bank became more important than upliftment and growth of society. Amendment after amendment made it pretty evident that what was supposed to be a 10 year plan was now a plan of multiple decades. With OBC's getting reservation in 1991 under the Mandal Commission, with All India Quota Seats being reserved for SC and ST category in 2007, with 103rd constitutional amendment reservation being granted to the EWS under A 15(6) and A 16(6) of the Indian Constitution, it was clear to the public that reservation is now one of the major guarantors of vote bank. The 104th amendment further extended the period of reservation to 2030.

Over the years, this provision has been misused. Data shows that once the backward societies are ahead of the general category today. People who are actually worthy, capable and passionate are pushed back to uplift those who hold no mental or physical capacity a lot many times. In Indra Sawhney v Union of India (1992), the Court excluded the creamy layer of OBCs from the beneficiaries of reservation, however this was never practically implemented. Another case to protect the system from being misused was the Supreme Court judgement in M. Nagaraj v Union of India (2006) where the court held that three requirements- SC and St being socially and educationally backward, not adequately represented in public employment and the reservation not affecting the overall efficiency of administration need to be fulfilled in order for reservation to be granted. Despite such judgements, the misuse of reservation has led to corruption in the country and to people being reduced to mere vote banks and not growing assets.

The divide and enmity among people today are evident as the frustrated general class who has been missing out on opportunities despite being capable have been side-lined for those who are either less capable academically or in any other way. Economical condition of a person is overlooked and the benefitted keep benefitting while the general class keeps degrading. Be it admission in colleges or getting a government job, or for that matter even a promotion, reservation plays a much bigger role than qualifications and capabilities. The spirit of competition has been spoiled as reservations are the biggest enemy of meritocracy today.

No reason can justify reservation in security-sensitive areas of a country like the Intelligence Bureau, CRPF, BSF, CISF, and the Indian Police. One incompetent person compromises the entire national security.

Radical solutions are needed today but no government can afford to not play it safe today. It is almost 75 years since independence, decades have changed as multiple 10 years after 10 years have passed, times have changed, people evolved and policies amended. Equality is a fundamental right (A 14-18) of every Indian citizen which is being violated, deserving candidates are being pushed back and simply a greater divide within the country is being created. If the government is so keen on granting reservation, it should be given only till 12th grade, bringing people of various backgrounds together on the same platform, at the same level, and after that let it be a game of merit and passion, making sure that the Right to Equality is not being violated and that it is being fulfilled for each and every person despite their gender, caste, creed, religion. It is time that reservation witness amendments that might not look too sweet for the reserved classes. It is time that only the ones who are economically and educationally backward be given the reservation irrespective of what caste or religion they belong to. It is time that the growth of a nation as a whole be prioritized rather than the petty need of staying in power.

Keywords: I Reservation I Divide I Equality I Communal Award I Poona Pact I SCs I STs I OBC I EWS I 10-year plan I Mandal Commission I 103rd Amendment I 104th Amendment I General category I Indra Sawhney v Union of India (1992) I M. Nagaraj v Union of India (2006) I Meritocracy I Radical Solution I Economically and educationally backward I Vote bank I Politics I Security-sensitive I

THE PLAN FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL SERVICES IN RURAL COMMUNITIES IN ROMANIA

Sorina CORMAN
Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Social Work, Journalism, Public Relations and Sociology, Sibiu, Romania

Abstract

The paper presents a way to plan the development of social services in rural areas, providing an example of building a local action plan in a rural community in Romania. The planning was based on a rigorous analysis of the needs and resources identified in the community.

The construction of the development plan focused on the following chapters: Establishment, development, administration and financing of social services (part 1); consulting the population, informing the community and promoting existing and proposed social services to be developed (part 2); continuous training and methodological guidance of staff working in social services (part 3).

The plan begins with an inventor of existing social services at the local level. Among the services identified as functional at the community level, we mention a day center for children at risk of dropping out of school, a social canteen and a home care service. The plan continues with the record of the social services proposed to be set up. Among them we mention: day centers for family and children, day centers for the elderly, recovery centers for children and adults with disabilities.

Another point of the plan refers to the Annual Social Services Contracting Program and highlights the planning of contracting social services from private providers such as associations and foundations. The subsidy program for associations, foundations and cults is in the same area of outsourcing social services and supporting the nonprofit sector.

An important component of the local action plan is that which promotes access to information for citizens. This component focuses on planning the information and consultation activities of the citizens / inhabitants of the community.

The plan also has a component for human resources involved in social work. This is the Program for training and methodological guidance of staff working in the field of social services. In this program are planned the activities of continuous professional training such as advanced training courses, qualification courses, training sessions, peer-review meetings. Also mentioned here are the contracts of professional supervision, revisions of job descriptions, contracts of supervision in social services.

The local action plan is based on the results of the diagnosis of local needs and resources and is part of the strategy for the development of social services in the analyzed community.

Keywords: local action plan, social services, community development

HUMAN TRAFFİCKİNG

Rupal Devi
BPS University of women, Sonipat, Haryana, India

Abstract

Human trafficking involves or it is the process of grabbing people by the use of violence, undue influence, harassing them for their financial or profit gain. Human trafficking can be happened with man, woman, children, no matters of which age, sex, class, religion etc. he/she belongs.

Human trafficking can be said when a girl involuntarily forces for sexual act. It can be with a man who was convinced for o good job and forced him to do labour which he doesn't want to do. He used to force to work into the factories, industries, mines and the same can be happen with the children. Human trafficking not only means of transporting person from one country to another. It can be happen with the same class, sex, caste, community.

A person can be trafficked even in a home . Human trafficking can be seen all over the world. The estimate given by the United Nations Office for Drugs and Crime(UNODC) is –

- 51 percent of identified victims of trafficking are women, 28 percent children and 21 percent men.
- 72 percent people exploited in the sex industry are women.
- 63 percent od identified traffickers were men and 37 percent of women.
- 43 percent of victims are trafficked domestically within national borders.

There are various reasons by which people get trafficked. Major of them is that people trying to escape their poverty or discrimination or to improve their standards of their living and traffickers take benefit of people's weakness.

They ensure them to come out from their poverty, discrimination which lead them to forcibly to do abstained and hazardous acts.

Keywords: Human trafficking, can be happen with any gender or sex, most probable reason is poverty

THE 5+1' C AND LIFE SKILLS FOR A POSITIVE IDENTITY DEVELOPMENT

PhD Valbona HABILI SAUKU *
Department of Psychology and Pedagogy,
Department of Pedagogy and Psychology, Faculty of Social Sciences, University of Tirana, Albania
Silva Ibrahimi PhD**
Department of Psychology, Albanian University, Tirana, Albania
ORCID number: 0000-0003-3233-1157
Dott. Ervin Ibrahimi ***
Medical Director of Area Vasta 2
COOSS-MARCHE,Italy

29.

30. Abstract

Purpose: The purpose of the current study is to explore the function of 5+1'C and Life Skills resource assets and the effectiveness of programs in overall development and positive identity in students in the District of Ancona, Italy.

Method: The method used for the purposes of this study is a mixed typology, with a combination of literature exploration and statistical field analysis. The instruments used to assess the typology of Psychological Assets (5'C) and the Development Assets Profile for Adolescents aged 15-18 years. The study included 300 adolescent students aged 15-18 years old with average age 16 years old who attend 3 educational institutions of the District of Ancona, Italy.

Results: All predictor variables in this study including social support, empowerment, expectations and boundaries, time creativity, commitment to learning, positive values, social competencies and positive identity were shown to have statistical significance for respondents (R2 = .798). RCI and MANOVA test values showed a statistically significant difference in psychological disposal and synchronous school engagement in girls than in boys for the development of positive psychological assets RCI = 8.63; MANOVA, α =, 020; η2 p =, 762; RCI: 0, 23; MANOVA, α =, 075; η2 p =, 801. Other assets assessed for clinical and statistical significance relate to social competencies acquired in school by students (Z = 3,01; Sig. = .520) (M = .53; SD = .50) and the positive identity of students(Z = 2.801; Sig. = .601) (M = 2.16; SD = .60).

Conclusions: Social support, social competencies, positive identity and empowerment are the assets with the most specific weight the highest clinical significance in female students as a form for their sustainable positive development profile.

Keywords: life skills, 5+1'C, positive identity profile, assets, positive development

INVESTIGATION ON CURRENT SITUATION OF INFORMATION SERVICE OF TRADITIONAL CHINESE MEDICINE BASED ON INTERNET

Rui-ting Zhang[1*], Yu Liu[2]
[*1]School of Nursing, Beijing University of Chinese Medicine, Beijing, China,
ORCID:0000-0002-8464-8474
[2]School of Nursing, Beijing University of Chinese Medicine, Beijing, China,
ORCID: 0000-0001-8678-3381

Abstract

The purpose of this study is to understand the current information dissemination status of we Chat Public Number of health and wellness by studying the public number of high-concern health and wellness, to analyze its advantages and disadvantages, and to provide a reference basis for improving the dissemination of information on Health and Wellness on the Internet, especially the dissemination of information on Chinese medicine. The study used The Clear-Bo Data-We Chat Communication Index WCI to select 30 high-profile public numbers that had been stable in the top 50 of the health list for nearly three months. The study found that the dissemination effect WCI as the basis for the ranking, 36.7% for the Chinese medicine health class public number, the top 10 Chinese medicine health class only 20%, but in total in the number of views as the basis for the ranking, the top 10 public number of Chinese medicine health and non-Chinese medicine health class each accounted for 50%. Based on the theory of 5W communication, we are analyzed in a multi-dimensional way for the public number of We Chat, which is highly concerned about health and wellness. From the point of view of the communication subject, we Chat the public number of high concern health and wellness type has the characteristics of enterprise operation mainly and professional authority of information providers, from the point of view of communication object, we Chat the public number of high concern health and wellness type has the characteristics of being popular and active users, and from the point of view of communication mode, High-concern health and wellness we Chat public number with creative tweet expression, grasp the push prime time and appropriate frequency of tweets and so on; The analysis found that there are problems such as lack of professional team support, inactivity of users, lack of interaction, uneven content quality and low combination of hot demand. High-concern health and wellness we Chat public information dissemination has advantages, but in addition to the creative form of tweets application, effective interaction with users and other aspects still need to be strengthened. The public's concern about Chinese medicine health information is high, but compared with other high-concern health and wellness public number, the visibility of the Chinese medicine health and wellness public number is lower, the future needs from the team-type operation, timely interaction, content professional norms, combined with hot demand and other aspects of construction, in order to promote the dissemination of Chinese medicine information, Expand the public influence of Chinese medicine culture and exert its value of promoting public health.

Keywords 5W Theory；Health Information Dissemination；Chinese Medicine Health Cultivation；We Chat Public Accounts

A LİNK BETWEEN GUT MİCROBİOTA AND ALZHEİMER'S DİSEASE: IMPACT OF NEUROPOLEN

Major Gheorghe GIURGIU[1], Prof. dr. Manole COJOCARU[2] SciRes I, EuSpLM
[1]Deniplant-Aide Sante Medical Center, Biomedicine, Bucharest, Romania
https://orcid.org/0000-0002-5449-2712
[2]Titu Maiorescu University, Faculty of Medicine, Bucharest, Romania
https://orcid.org/0000-0002-6871-577X

Abstract

Background Disturbances along the brain-gut-microbiota axis may significantly contribute to the pathogenesis of neurodegenerative disorders. Alterations in the gut microbiota composition induce increased permeability of the gut barrier and immune activation leading to systemic inflammation, which in turn may impair the blood-brain barrier and promote neuroinflammation, neural injury, and ultimately neurodegeneration. Nutrition is known to play an important role in the pathogenesis of Alzheimer's disease. In addition, the use of nutraceuticals can be part of a comprehensive approach to delay neurodegeneration.

Objective There is a strong link between Alzheimer's disease and chronic inflammation. Modification of the gut microbiota composition by nutraceuticals may create new preventive and therapeutic options in Alzheimer's disease. To arrive at these observations, the authors examined how Neuropolen and diet delay neurodegeneration.

Materials and methods Imbalances in the gut microbiota can be also associated with the neurodegeneration. There is increasing interest in the role of the peripheral immune system in Alzheimer's disease pathology. We are currently assessing whether indoles can also stimulate formation of neurons in Alzheimer's disease.

Results It has now been shown that microbiota affects brain functions through various metabolites with potentially positive or, conversely, toxic properties. The immune system has a prominent role in Alzheimer's disease pathogenesis with both innate and adaptive immunity in the central nervous system.

Conclusion Alzheimer disease is a neurodegenerative disorder characterized by a progressive decline in memory and thinking severe enough to interfere with daily life. Existing evidence suggests that dietary lifestyle changes may affect cognitive function.

Keywords: Alzheimer disease, gut microbiota, brain-gut-microbiota axis, Neuropolen

QUANTITATIVE STUDY OF THE DINOFLAGELLATE GENUS *PROTOPERIDINIUM* (DINOPHYCEAE) FROM THE MEDITERRANEAN LAGOON OF NADOR

Ouassila Riouchi[1*], Faid El Madani[2] , Ali Skalli[1], Mustapha Akodad[1], Abdelmajid Moumen[1], Hanane Ait Hmeid[1] , Ghizlane Azizi[1], Hicham Guedari[1],and Mourad Baghour[1] .

1- OLMAN-RL, Nador Multidisciplinary Faculty (FPN), Nador, Mohamed 1st University, Morocco.

2- INRH-Nador Regional Center, 13 Boulevar Zerktouni BP: 493, Nador, Morocco

Abstract

The main objective of this study is to morphologically determine the dinoflagellate genus *Protoperidinium* (Dinophyceae).

Protoperidinium Bergh is a large genus of dinoflagellates (Dinophyceae), generally without chloroplasts and considered heterotrophic (Olseng *et al.*, 2002). Because of its extreme diversity, this genus has had a long and complex taxonomic history (Gribble & Anderson, 2006).

The importance of morphology in the identification of dinoflagellates was emphasized by Schütt (1895) and the genus *Protoperidinium* was divided by several workers into subgroups based on cell outline and girdle displacement. Kofoid (1909) proposed a detailed description of the thecal plates, on which the present classification is based.

In this study we are interested in the quantitative aspect. The samples collected during our study period were brought to the laboratory in order to be identified morphologically with the use of inverted light microscopy.

Keywords: Dinoflagellates, Dinophyceae, *Protoperidinium*, quantitative, Nador lagoon

STRENGTHENING INTERACTIONS FOR SOCIAL COHESION THROUGH INDIGENOUS MUSIC: THE CASE OF LEBOWA MUSICAL ARTS

Prof. Dr. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka
University of Zululand – KwaDlangezwa Campus; Faculty of Humanities and Social Sciences; Department of Creative Arts, South Africa
ORCID NO: 0000-0002-4652-9490

Abstract

Strengthening interactions through indigenous music and storytelling is a common practice in the Bapedi society, Limpopo Province in South Africa. Teamwork is preferable to get everyone involved in communal music-making and dancing. Another approach to teamwork is that people who practice the same kind of music genre may agree to communally compose specific songs for specific purpose. It is not accidental that during the rehearsal or performance, uninvited participants join the participating traditional dance group through either singing, dancing, handclapping, or drumming. Whoever joins is welcomed. Bapedi people do not speak about their music but make it. Lebowa music ensemble is an essential part of the Bapedi culture, building on the human need for rhythmic sound and movement and adding beauty to the Bapedi culture. The primary objective this study was to investigate the relevance of Lebowa musical arts within Bapedi people's cultural context. Oral interviews, photography, video, and audio recordings were used to collect data. Relevant sources in African context in the form of published journal articles, book chapters, books and theses were also consulted to compare and complement data collected from the field research. The following research question was considered to achieve the objective of this study. 1) What is relevance of Lebowa musical arts within Bapedi cultural context? The investigation has revealed that Lebowa music arts hold cultural meaning and have melodies or references to specific historical events. Specific songs become the supporter of the Bapedi people's cultural heritage and identity, both formally and informally. The results of this study have further shown that Bapedi tribe is successful in sustaining and retaining a high standard of living in terms of respect, hierarchy, and cohesion because of their musical arts.

Keywords: Bapedi tribe, Lebowa music ensemble, indigenous music, cohesion, Limpopo Province, South Africa.

SELF EFFİCACY AND SELF ESTEEM AS PREDİCTORS OF GLOSSO-PHOBİA AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS OF ADEKUNLE AJASİN UNİVERSİTY, AKUNGBA AKOKO,ONDO STATE

OLASEYO Toyosi
Department of Human Kinetics and Health Education, Adekunle Ajasin University, Akungba Akoko, Ondo State, Nigeria. Phone Number: +234 7062839645 email:
ADELEKE Olasunkanmi Roland
Department of Human Kinetics and Health Education. Adekunle Ajasin University, Akungba Akoko, Ondo State, Nigeria.
KOLAWOLE Adebayo Akinjoye
Department of Human Kinetics and Health Education. Adekunle Ajasin University, Akungba Akoko, Ondo State, Nigeria.
AYODELE Oluwagbemiga Ebenezer
Department of Human Kinetics and Health Education. Adekunle Ajasin University, Akungba Akoko, Ondo State, Nigeria

Abstract

Glosso-phobia is a social disorder in which one would not be able to express or talk in the public. The study adopted a descriptive research design of the survey research design. The population comprised all Undergraduate Students of Adekunle Ajasin University Akungba Akoko Ondo State. The sample size for this study was 200. Multi-stage sampling technique was adopted for the study. The questions raised for the study were ensured descriptively using simple percentages, mean and standard deviation while an inferential statistics of regression analysis was used to test the generated hypotheses at 0.05 Alpha Level. The study concluded that self esteem and self efficacy predict glosso-phobia among Undergraduate Students of Adekunle Ajasin University Akungba Akoko Ondo. Recommendations were; Seminars on self esteem and self efficacy should be conducted in Nigerian universities for undergraduate students to have the knowledge of the benefits of self- esteem and self- efficacy, The lecturers in universities should encourage students to talk in class or give room for an individual presentation and Universities should mandate the lecturers in the Department of human kinetics and health Education to give public lectures for undergraduate students on the techniques to improve on glosso-phobia.

Keywords: Phobia, Glosso, Self Esteem, Self Efficacy

APPS, MULTİMEDİA AND LEARN-ON-DEMAND FOR DEVELOPİNG ENGLİSH LANGUAGE COMPETENCE- A MİNOR STUDY

Dr. Chandrasekharan Praveen
Faculty, Christ Nagar College of Education, Thiruvallam, Trivandrum, Kerala, India
ORCID ID https://orcid.org/0000-0002-9365-5406

Abstract

Background: Since the turn of the millennium, the Net Generation learners had the unique privilege of mastering languages using Apps and multimedia resources at their own convenient pace and time.

The problem: The investigator, a teacher educator by profession at the commencement of the English language teacher training courses in English as a Second language context noticed low levels of language competence among teacher trainees and had to find a way of improving it.

Method: With the intention of developing the linguistic repertoire of teacher trainees, in a technology saturated world, the investigator suggested to the trainees to download Apps and access multimedia content in websites related to course book content expected to be taught by them during Practice Teaching. Essential scaffolding and close monitoring of the trainee's use of the English language was attempted by the investigator. The trainees who were adept at using Laptop, Tablet and Smartphone found the strategy useful and convenient. The practice continued for six consecutive years even as the number of available Apps and digital resources on the internet continued to grow. At the end of each academic year a review of the linguistic competence of the trainees were undertaken.

Research questions: The main objective was to find out the effectiveness of the use of WhatsApp and Multimedia in the learn-on-demand mode to develop English language competence. The main research question tried to find out the benefits of such an approach and identify whether it resulted in improvement in linguistic competence of teacher trainees at the end of their course.

Findings: The strategy employed to enable teacher trainees to develop linguistic competence using Apps and multimedia resources at own pace and time, helped enhance the performance of the trainees during the Practice Teaching sessions. However no remarkable improvement in writing skills was noticed. The tendency to prefer viewing videos often with subtitles helped in evoking an interest in the English language, but did not in any way become a substitute of reading of printed books. The use of apps helped polish language skills and led to an improvement in the ability to use the English language for communication. But the absence of an intensive effort to use English for everyday communication either in speech or writing appeared to result in layered accumulation of inactive language elements in the trainees' schema.

Limitations of the study: The study was conducted on a small sample of English optional trainees undergoing the Bachelor of Education programme in government-run institutions in Kerala State, India for six academic years only. The findings are context specific and cannot be generalized to teacher trainee performance in other States in India

given the fact that there is wide variation in the trainee profiles/background in teacher training courses across India.

Contributions to research : The strategy employed by the investigator- cum- teacher educator which necessitated a profuse use of Apps and multimedia resources, with essential teacher support during the study was found to be helpful for teacher trainees. The study underscores the fact that unless and until the trainees are exposed to different kinds of texts, ably sustained by a daily reading habit followed by regular English language use both for speaking and writing, no significant improvement in linguistic competence can happen.

Keywords: Apps, Competence, English language, Multimedia materials, Teacher trainees

RELATIONSHIP BETWEEN PRESENTEEISM AND ABSENTEEISM: THE MEDIATING EFFECT OF EMPLOYEE ENGAGEMENT

Lanke B. Awomailo (1)
Email: lanke.awomailo@yabatech.edu.ng
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2291-0035
Johnson O. AYENI (2)
Oluyemi O.A. ADEKUNLE (3)
YABA COLLEGE OF TECHNOLOGY
Yaba lagos, Nigeria
Department of Business Administration & Management (1&3)
YABA COLLEGE OF TECHNOLOGY, YABA, LAGOS
Department of Marketing (2)

Abstract

The paper is the outcome of the study carried out Standard Organization of Nigeria (SON) on Presenteeism and Absenteeism: the mediating effect of Employee Engagement. Presenteeism is when an employee report for duty without being productive or partially productive. Absenteeism is a deliberate choice on the part of an employee which occurs when he is absent due to reasons other than illness while engagement is a positive attitude which an employee holds towards the organization and its value. The study adopted survey method and use secondary sources to collect data from 100 employees. The data were analyzed with descriptive and Pearson Product Moment Correlation (PPMC). Findings from the analysis showed that there is negative and significant relationship between employee Engagement and Presenteeism ($r = -0.67$, $p < 0.05$) there is negative and significant relationship between employee Engagement and Absenteeism ($r = -0.58$, $p < 0.05$), the study recommends that organizations have to respond to technological changes and should ensure integration of these into engagement initiatives and that they should create meaningful workplace for employees to reduce absenteeism and presenteeism .

Keywords: Presenteeism, Absenteeism, Employment Engagement Employee Commitment, Performance

ACCOUNTİNG PROFESSİONAL QUALİFİCATİONS: EMPİRİCAL STUDY AMONG ACCOUNTİNG PRACTİTİONERS

Sadeem Alkanhal, Reem Alyousef, Raghad Alsubaie, Sara Albrahim, Sheikha Alhelal & Khaled Salmen Aljaaidi
Department of Accounting
College of Business Administration
Prince Sattam bin Abdulaziz University

Abstract

This study aims at exploring the perceptions of accounting practitioners towards the accounting professional qualifications in Saudi Arabia. The final sample of this study consists of 165 accounting practitioners. The descriptive analysis of this study shows that the majority of the respondents perceive that obtaining a professional certificate in accounting is interesting and enjoyable. They also have a desire and like the idea of having a professional certificate in accounting because they indicated it was not enough to have only a bachelor degree in accounting. In addition, they see that obtaining a professional certificate is a source of pride and prestige. Further, practitioners perceive that obtaining a professional certificate in accounting impacts their profession positively, increases their salary, and assists them to find a better job. Moreover, accounting practitioners perceive that obtaining a professional certificate is somewhat a hard task, takes a time, and it is costly. This study has implications for policy makers in the field of accounting profession in Saudi Arabia.

Keywords: Accounting professional qualification, accountants, Saudi Arabia.

THE IMPACT OF AUDIT QUALITY AND FIRM CHARACTERISTICS ON CAPITAL STRUCTURE: EMPIRICAL STUDY IN SAUDI ARABIA

Omar Yaslam AL-Naqeeb, Khalaf Ahmad AL-Awlaqi, Mishari Adel Alsuwailem, Mohammed Abdullah Al-Mutiry, Mohammed Hasan Al Kaban, Saleh Hadi Alamer, & Khaled Salmen Aljaaidi
Department of Accounting
College of Business Administration
Prince Sattam bin Abdulaziz University

ABSTRACT

The aim of this study was to examine the impact of audit quality, firm characteristics, namely; firm size and firm profitability, on capital structure among listed companies in Saudi Arabia for the period 2017-2020. The final sample of the study consists of 20 firm-year observations. The Ordinary-Least Square OLS regression showed that audit quality is negatively associated with capital structure. In addition, firm size is positively associated with capital structure. While, firm profitability has an insignificant relationship with capital structure. The findings of this study have policy implications to corporate governance practices in the setting of Saudi Arabia in a manner it gives a deeper understanding on capital structure issues and corporate governance.

Keywords: capital structure, audit quality, firm size, profitability, Saudi Arabia.

CHARACTERIZATION OF MARITAL BEHAVIORS WITHIN THREE MOROCCAN POPULATIONS: GEOGRAPHIC ENDOGAMY AND CONSANGUINITY

Abderrazak EL KHAIR [1(*)], Noura DAHBI [1], Khadija CHEFFI [1], Abderraouf HILALI [1], Jalal TALBI[2]

[1] Hassan First University of Settat, Institut Supérieur des Sciences de la Santé, Laboratoire des Sciences et Technologies de la Santé, Settat, Morocco.

[2] Laboratoire National de la Police Scientifique et Technique, Casablanca, Morocco.

Abstract

Marriage is a fundamental pillar and an important social and demographic phenomenon, which is the reason why it has taken a great importance in the life of the individual, the family and the society. It is closely related to the customs, traditions and values recognized in each community.

Endogamous marriage is a particularity of the alliance system. It consists in choosing a spouse belonging to the same group and sharing common conditions.

Consanguinity is the union between two people having at least one common ancestor. This matrimonial behaviour is adopted by 10% of people around the world. It is very common in conservative societies and Arab-Muslim countries. It causes the impoverishment of diversity within groups, by reducing the fitness of individuals through the increasing of homozygosity in the offspring of consanguineous couples, which could be the cause of the manifestation of recessive genes in the phenotype.

In Morocco the situation of these matrimonial behaviors is far from being closely defined, although some studies have reported high levels of endogamy and consanguinity.

The objective of this study is to characterize the geographic endogamy and the consanguinity within three Moroccan populations of Doukkala (Beni Hilal, Ghnadra, Aounate).

The total number of studied marriages for geographical endogamy is 639 and 636 couples for consanguinity. The individual interviews were carried out after the volunteers' consent, via a questionnaire covering socio-demographic, socio-economic and anthropological data.

The results reveal high rates of endogamy in the studied populations : Aounate 91.94%, Ghnadra 91.33% and Beni Hilal 81.71%. The immobility rates underline no major disparity between the two sexes. The results of consanguinity show high levels, Ghnadra 28.28%, Beni Hilal 26.92% and Aounate 26.4% ; with a particular preference for marriage between first cousins.

The Moroccan population of Doukkala is strongly attached to these matrimonial behaviors. This indicates that these practices occupy an important place in the social imagination of the populations studied, and seem to offer social, psychological and economic benefits for couples and their families. In spite of its risks on the health of the offspring.

Keywords: Morocco ; Doukkala ; Kinship ; Matrimonial Behavior ; Endogamy ; Consanguinity.

FEMALE DIRECTORS AND FIRM PERFORMANCE IN SAUDI ARABIA: EMPIRICAL INVESTIGATION

Sarah Ibrahim Aldukhayni , Boshra Khaled Almousa, Wejdan Nabil AlDumijan, Noura Fahad Aldoussary, Hessah Mohammad Abalhassan & Khaled Salmen Aljaaidi
Accounting Department
College of Business Administration
Prince Sattam bin Abdulaziz University

Abstract

In the recent time, the number of women sitting on the board in Saudi listed companies is increasing. It is found out that there are 35 times the women appear in boardof directors in 2016 - 2019 in several sectors such as Banks, Materials, Energy, Consumer Durables & Apparel, Consumer Services, Insurance, Transportation, REITs, Retailing, and Health Care Equipment. This study aimed to examine the extent to which the presence of women on the board of directors affects the performance of the firm among 123 listed companies in Saudi Stock Exchange (Tadawul). The OLS regression result shows that there is a positive relationship between the presence of female directors and firm performance. The findings of this study have policy implication to corporate governance practices in the setting of Saudi Arabia.

Keywords: female directors, firm performance, Saudi Arabia.

RECENT POLİTİCAL CRİSİS İN KAZAKHSTAN: IMPLİCATİONS FOR RELATİONS WİTH RUSSİA

Dr. Vaishali Krishna
Assistant Professor
Centre for Russian and Central Asian Studies
School of International Studies, Jawaharlal Nehru University, New Delhi

Abstract

Early January 2022 saw Kazakhstan facing the biggest political crisis in its 30-year of independent existence following the Soviet collapse in 1991. The violence marred the largest Central Asian country after massive protests took place on the sudden hike in prices of Liquefied Petroleum Gas (LPG), which soon turned out to be the resentment against the current model of governance, abuse of political power, and growing social and economic inequalities that left no stone unturned to put the country into crisis amid turmoil and crackdowns. Kazakhstan's existence in a strategic region between Russia and China with extensive territory, immense natural resources, especially vast gas and oil reserves, and economic growth attract major global and regional powers to find their niche.

But for the last few years, Kazakhstan has also been facing ethnic, political, and other challenges despite systematic reforms focusing on key areas. Yet, one country that Kazakh government relied on for its actions to get rid of the domestic political crisis and help stabilize the situation is Russia. The two sides have not only common borders but have also the closest ties since Soviet days. Security of the Central Asian region has always remained a matter of serious concern for Russia as the Russian-Kazakh border is said be "not well protected". Hence, unrest in Kazakhstan posed a security threat to Russia as well. The quick Russian response to the situation by deploying troops from the Collective Security Treaty Organization (CSTO) indicated the intensity of Russian interests in crushing the violent protests so that the neighboring region remains free from internal and external threats. All this has heighten the trust level between Kazakhstan and Russia.

It is in this context that this paper examines not only the causes of the recent political crisis in Kazakhstan but also the Russian intention in Kazakhstan in order to gauge the state of bilateral relations. The whole idea is to examine if Kazakhstan has both strategic and political reasons to have an intense and good relationship with Russia given that Russia helped to handle the security threat situation and overcome the crisis. This will provide enough ground to analyse the implications of the Kazakhstan crisis for bilateral relations with Russia in terms of their strategic partnership.

Keywords: Violent Protests, Political Crisis, Systematic Reforms, Collective Security Treaty Organization, Strategic Partnership

MANAGING NATIONAL SECURITY IN THE NORTH EAST GEO-POLITICAL ZONE OF NIGERIA: ISSUES AND CHALLENGES

Oni Julius Kayode, Ph.D; Ayaogu, Chiagolum E. & Alabi, Yinusa
Nigeria Police Academy, Department of Political Science, Wudil-Kano State, Nigeria.
ORCHID NO: 0000-0002-0562-5005; 0000-0003-3612-7700; 0000-0002-9792-5864

Abstract

Nigeria has been bedeviled by insecurity with devastating human and material losses since the return of democracy in 1999. This paper examines the issues of insecurity in Nigeria and its implications on socio-economic development with interest in the northeast geo-political zone. That particular zone based on available data on the level and dimension of insecurity shows an increase overtime, which seriously constitutes serious threats to lives and properties, hinders business activities and undermine local and foreign investors, this retards the region's socio-economic growth and development and the entire country in general. Unfortunately, the rising wave of insecurity in the northeast has not abated but has assumed a dangerous dimension which seems to be threatening the corporate existence of the entire country. The paper anchored on Abraham Maslow Hierarchy of Needs on the basis that the misplacement of needs of the country's masses by the political leadership breeds hardship which necessitated insecurity as a form of survival on the part of the citizens. Secondary sources of data collection were used as the study adopted both descriptive and analytic methods. The paper recommends among others that there should be proper provision of basic institutions for human development by the government as the paper noted that lack of provision of basic needs of the masses created room for alternative for survival by the citizens.

Keywords: National Security, North-East Geo-Political Zone

INTERNATİONAL WATERCOURSES: CONFLİCT AND COOPERATİON BETWEEN INDİA AND PAKİSTAN

Tahir Qureshi
Ph.D. Scholar/ Centre for International Legal Studies
Jawaharlal Nehru University
New Delhi, India

Abstract

Water disputes between India and Pakistan are becoming more serious. The Indus Waters Treaty (IWT) has survived diplomatic tensions for nearly sixty years, but recent upstream water infrastructure projects have rekindled conflicts. Meanwhile, the territorial dispute over Kashmir threatens to destabilize the treaty. The worsening effects of climate change on Himalayan glaciers may increase the likelihood of disasters and jeopardize communities' long-term water security. This paper focuses on the impact on future interstate cooperation and regional developments between India and Pakistan.

Keywords: Indus Waters Treaty, cooperation, conflicts

INDİA-AFGHANİSTAN POLİTİCAL RELATİONS

Dewa Safi
M.A in international Relations/School of International Studies
Jawaharlal Nehru University/ New Delhi

Abstract

India and Afghanistan have strong ties based on historical and cultural ties. These relations are not limited to the governments of New Delhi and Kabul and are based on historical connections and exchanges between the people. In the recent past, India-Afghanistan relations have been further strengthened by the Strategic Partnership Agreement signed between the two countries in 2011.The long-term commitment between both countries for security and development of Afghanistan. Strategic Partnership Agreement (SPA) between the two sides, including assistance in rebuilding Afghanistan's infrastructure and institutions, training and technical assistance to rebuild Afghanistan's indigenous capacity in various regions, encouraging investment in Afghanistan's natural resources, and free access to its side effects To follow. The Afghan market for Afghanistan's exports is supported by an Afghan-led Afghan-owned peace process and international community support to support a lasting and long-term commitment to Afghanistan. This paper highlights the role of the India in restoration of peace and development in the Afghanistan after the U.S in Afghanistan.

Keywords: Financial Aid, Development, Cooperation.

AVOİDİNG JURİSDİCTİON: LOCAL GOVERNMENT VERSUS STATE BODİES

Jadranka Skorin-Kapov
College of Business, Stony Brook University, USA
Darko Skorin-Kapov
R.B. Willumstad School of Business, Adelphi University, USA

Abstract

In this talk we present an example of relations between local government and state bodies in Croatia. The example shows avoiding jurisdiction by state bodies, enabling arbitrariness in politics of local government. There is a law in Croatia, officially called "Law on Amendments to the Law on Local and Regional Self-Government" and unofficially called "Lex Šerif," a special law passed in Croatia in 2017, which provided more power to local mayors.

Our example considers local politics related to unlawful zoning and building permits in the village on the Adriatic coast. We published a book in October 2021, entitled "A Ballad on avoiding jurisdiction" with the subtitle "Manual for the legal fight against arbitrariness and corruption in local self-government and against avoidance of jurisdiction of state bodies of the Republic of Croatia." Title in Croatian is "Balada o nenadležnosti". The book received a strong media interest, triggering many newspaper articles.

In the book we elaborate on different issues, including: on a building permit for illegal construction; on private property illegally zoned as 'public green space' in contradiction to the Constitution of the Republic of Croatia; on numerous irregularities and illegalities reported to the administrative department at the Ministry of Justice; on ethical reports on the professional activities of urban planners and surveyors involved in illegal zoning; on building a wall on a public road preventing passage from a public road.

We also report on the results of legal processes through which to date we achieved the following: building permit for the construction of 40 apartments in the middle of a protected Aleppo pine forest, without any driveway access to the road, has been annulled; the illegal decision of the mayor that officials are not allowed to provide information was annulled by the administrative inspection; the illegal zoning of private property as a 'public green space' has been changed in the new spatial plan, by zoning into a 'protected green space'; the High Administrative Court delivered a verdict ruling on the unauthorized construction of the wall by the mayor, pointing to illegal construction.

However, to date some unresolved issues remain, showing the avoidance of jurisdiction by state bodies and courts. We still wait for the decision on removing the illegal wall on the public road, in defiance of the ruling by the High Administrative Court. We are still waiting for the court decision regarding the criminal charges for exceeding the duty of mayor and for the court decisions regarding criminal charges of defamation of bribery and dissemination of inaccurate information. In addition, we are still waiting for court decisions on reported material and non-material damage caused by illegal decisions of the local government.

We believe that our example presented in the book may encourage other people to tackle corruption and arbitrariness of the authorities in their local environment. We believe in the power of law and believe that justice will prevail.

Keywords: Politics and Ethics, local government, state bodies, zoning, private property

ROAD SAFETY VIS-À-VIS LEGAL DEVELOPMENTS IN INDIA

Poonam Pant[1] and Sarita[2]

[1]Assistant Professor, School of Legal Sciences, Shoolini University, Solan (HP), India

[2] Student, BA.LLB. Xth Semester, School of Legal Sciences, Shoolini University, Solan (HP), India

Abstract

Globalization has brought India into the forefront of progress. Transport apart from being a major contributing factor in the growth and development of country has also promoted national and global integration. An efficient transport is indispensable to the economic development of a nation. India has come a long way and has developed a well- functioning transportation system and a supporting sound infrastructure which has become the basis of economic prosperity and better industrial growth. The frequency of accidents caused by motor vehicles and the pitiable plight of the victims of such accidents and their dependents have been a subject matter of concern by the Supreme Court in several cases. During recent years the number of road accidents in the country have increased alarmingly. The legislation relating to the Motor Vehicle earlier governed by the Motor Vehicle Act, 1914, which was subsequently replaced by the Motor Vehicle Act,1939 based on the English Road Traffic Act, 1930. Some other legislations were also there for dealing with the Wrongful deaths resulting from Motor Accident. Originally enacted in the year 1939, during the British rule in India, the Motor Vehicles Act has undergone a sea of changes between 1939 and 1988. The act has been amended comprehensively in the year 1988 in tune with the welfare State ideals of India and in order to meet the growing demands of its people.

Keywords: Transport, Accident, India, Traffic, Safety.

ABSENCE OF JUSTİCE AND JUNGLE JUSTİCE: A NİGERİAN READİNG OF I KİNGS 21:1-15

Favour C. Uroko
Department of Religion and Cultural Studies
Faculty of the Social Sciences
University of Nigeria

Abstract

Jungle justice is a form of public extrajudicial killings in Nigeria where an alleged criminal is humiliated, beaten or summarily executed by a crowd and there is rising cases of lynching across Nigeria. Nigeria in recent times have witnessed an increased in the number of people who have been killed through jungle justice. Most of the victims of jungle justice are innocent of the charges against them. The lack of public trust in the entire judicial system to properly investigate, prosecute and sanction criminal behaviours makes mob to take the lives of people without due judicial process. The government seems helpless to the situation as arrest are rarely carried out, and even those arrested are released within the shortest time. The solution is to provide a moral-theological praxis as a better avenue for providing solutions to this crisis. This could also be found in the narrative of I Kings 21:1-15. It contains the story of Ahab and Naboth. Naboth was lynched by the supporters of Jezebel, without the due investigation. This is similar to The happenings in present Nigerian society were jungle justice is now the order of the day coupled with the increased burning of people for reasons which has not been decided by a competent court. Thus, this study examines jungle justice otherwise known as lynching in the Nigerian context in the light of the narrative in the pericope.

Keywords: I Kings 21; Jungle Justice, Naboth, Nigeria, lynching

COUPLİNG OF AESTHETİCS AND POLİTİCAL ECONOMY: A JAMESONİAN CRİTİQUE

Dr. Sharanpal Singh[1] and Shilpi Goyal[2]

[1,2]Department of Humanities and Social Sciences, Maharishi Markandeshwar (Deemed to be University), Mullana-133207, Ambala, Haryana, India

Abstract

Faultline of 'High Modernism' (Jameson) and commencing of postmodern commingled. 'New York Intellectuals' explained the paradigm shift as a change of perspective of perception in the domain of culture. Toynbee (Study of History) envisaged it as collision of industrialization and nationalism. Sociologists (Mills and Etzioni) explained it as the supremacy of society in democracy. Baran and Sweezy's writings revisit values of Enlightenment. Jameson was influenced, apart from these, by Mandel's study of tripartite division of history of capitalism as also by Situationist International, and 'long waves' theory of Kondratieff, along with insights from Arrighi. This is evidenced by Jameson's essays like "Culture and Finance Capital," and "The Brick and the Balloon." Jameson was acquainted with "World Systems Theory" of Wallerstein, and comprehension of historical capital in non-marxist mode available in Braudel. Thus, a rather holistic picture of the contemporary emerges in Jameson's that needs to be adhered to for understanding the present politico-economic as well as aesthetic scenario.

Keywords: Prodromic; economism; technological sublime; situationist international; world sysyems theory; theory of long waves.

USING CANISTEL, A RARELY KNOWN TROPICAL FRUIT, AS THE MAIN INGREDIENT OF ICE-CREAM FOR LOCAL COMMUNITY

[1]Clyeerandyclara Joseph, [2]Christian Charles [3]Chrisper
Keningau Vocational College, Sabah, Malaysia

Abstract

This project aimed to create a food product known as Canistel Ice Cream. This product was a sweetened frozen food that can be usually eaten as a snack or dessert blended with a rare ingredient which was canistel, a tropical fruit that many were not familiar with. The main ingredients needed to make this Canistel Ice Cream are milk, cream and sweetener. Canistel fruit is a seasonal fruit. It is an evergreen tree native to tropical areas like South America and Southeast Asia. The objective of this research was to understand the potential use of canistel as food ingredient by exploring the target group's opinions on it in order to identify whether they could further experiment on their product in order to popularize it. The respondents were three experienced chefs who were working in top hotels and restaurants in the city. The instrument was a set of items that this panel of experts needed to rate after sampling the ice-cream. The questions were designed to gather their opinions on canistel-based Ice Cream in the terms of its taste, texture and appearance. Based on the findings, the panel expressed strong approval on the three primary aspects of the ice-cream. This indicated that this product had a commercial value and there is a possibility that canistel, the main ingredient used in this ice-cream, could be further introduced to other products.

Keywords: Canistel, ice-cream, tropical

THE POTENTIAL BENEFITS OF BINUANG TEA FOR NEW MOTHERS

[1]Joy Maylyrinzia Jabli, [2]Nur Adibah Mohd Kifli, [3]Nur Syahirah Sardi, [4]Audrey Aurora Witer

Culinary Arts, Hospitality Department, Keningau Vocational College

Abstract

Binuang which is known as Octomeles Sumatrana is a tropical herb commonly used by villagers in Malaysia and Indonesia to treat internal bleeding. It is typically used to prevent excessive bleeding that women experience after giving birth. Most women in Keningau who stay in the rural areas have limited access to basic medical resources and treatment due to the distance of their residence from the hospital. Hence, women who experience post-birth symptoms like excessive bleeding that can be easily treated at hospitals have to endure pain and suffer certain health risks due to their limited access to medical care. This research project aims to analyse the potential health benefits of tea made of Binuang for the remedial consumption of women who stay in the rural areas. The target subjects are 10 women aged 28-40 year old who have just given birth and are experiencing recurrent bleeding as side effects of their childbirth.

Keywords: Binuang, postpartum bleeding, new mothers

LIMPASU SAUCE: HEAT UP YOUR MEALS WITH EXOTIC HOT SAUCE

Adam Aizuddin[1], Dayang Nurabiatul[2], Shirley Angela[3], Kimnik Kimkin[4]
[1,2,3,4] Keningau Vocational College

Abstract

The purpose of this project was to produce sauce from a tropical fruit that grows in Sabah, a Malaysian state located on Borneo, in order to popularize the fruit and introduce new flavor that can create new demand. Limpasu is a type of fruit that is less known to the locals who, like most Malaysians, love to enjoy their dish or snacks with sauce of different flavors. Thus, this project would like to create a new type of sauce with Limpasu flavor that might be able to appeal to the locals. There were 30 respondents that volunteered to sample the sauce and rated their opinions on it based on four major criteria: texture, aroma, taste and color. The findings revealed that the respondents had strong approval on all four criteria with several recommendations on how to improve the product. There is a potential for this sauce to be marketed among the locals and this can help villagers of low socioeconomic backgrounds to take advantage of the availability of these fruits in their areas by exploring its usage as a food ingredient.

Keywords: metal-cutting process, grinder, metal plates

GROWTH OF THE SOLUTIONS OF SOME LINEAR DIFFERENTIAL EQUATIONS IN THE COMPLEX DOMAIN

Dr. FETTOUCH Houari
Laboratory of Pure and Applied Mathematics, University of Mostaganem, UMAB, Algeria,

Abstract

We study the growth of solutions to a class of linear lane. Differential equations around an isolated essential singularity point. By using conformal mapping we apply some results from the complex plane to a neigh-Boyhood

of a singular point. We point out that there are several similarities between the results for complex.

We assume that the reader is familiar with the fundamental results and the standard notations of the Nevanlinna value distribution theory of meromorphic function on the complex plane and in the unit disc D={z∈ℂ:|z|<1}. The importance of this theory has inspired many authors to find modifications and generalizations to different domains. Extensions of Nevanlinna Theory. In this paper, we concentrate our investigation near an isolated essential singular point. We start to give the appropriate definitions. Set ℂ∪{∞} and suppose that f(z) is meromorphic in C-{z_0}, where z_0∈ℂ.

$$N_{z_0}(r,f) = -\int_{\infty}^{r} \frac{n(r,f) - n(\infty,f)}{t}\,dt - n(\infty,f)\log r,$$

where n(t,f) counts the number of poles of f(z) in the region each pole according to its multiplicity

Keywords: Linear differential equations , solutions, analytic, singularity.

KİNETİC MODELİNG OF THE FORMATİON OF CLAYS ACCORDİNG TO THEİR COMPOSİTİON AND THEİR MORPHOLOGY

Nassima RIOUCHI[1*], Oussama RIOUCHI[1] , Mohamed ABOU-SALAMA[1] , Mohamed LOUTOU
LCM2E, Nador Multidisciplinary Faculty (FPN), Nador, Mohamed 1st University, Morocco

Abstract

The objective of this thesis was to improve, in the kindis geochemical model, the kinetics of clay formation reactions in porous media. The general approach consisted in developing tools to describe two specificities of illites: their chemical composition and their morphology. The first step made it possible to realize a thermodynamic model of ideal solid solution with four poles, specific to the illites (system si-al-mg-k). It determines the composition of the most stable illite that can precipitate following water-rock interactions. The second step consisted in building a morphotextural model which describes the rock in a simplified way. It characterizes the minerals by simple forms (fiber, plate and sphere) and distributes them in the sites of the mineralogical assemblage (skeleton of the rock, nourishment, replacement and coating of grain, and filling of pore) taking into account constraints physical (grain stacking, pore volume, contact surface between grains, and germination surface). This representation makes it possible to quantify the reactive surface of each mineral, as well as the porosity and the permeability of the rock, and to follow their evolution according to the transfers of matter. Finally, a new kinetic model, adapted to ideal solid solutions, is proposed to couple the previous approaches. The kinetic precipitation law of a defined compound has been modified so that the composition and rate of formation of clay depend on the nature and kinetics of the poles, and on their degree of saturation in solution. These models have been applied to the illitization of the sandstone reservoirs of alwyn (north sea). Thanks to a better characterization of the chemical composition and morphology, they make it possible to study the conditions of formation of the different types of illite, having contrasting behaviors in the porous medium and varied influences on the properties of the sandstone reservoirs.

Keyword: clay minerals, Illite , adsorption , the kinetics of clay, composition and morphology

PERFORMANCE AND EFFICIENCY OF A COMBINED PASSIVE LRB-FPS SYSTEM IN MITIGATING THE SEISMIC RESPONSE OF A LOW-RISE BUILDING

Ounis Hadj Mohamed[1], Ounis Abelhafid[2]
[1]Department of Civil Engineering/University of Mostefa Ben Boulaid Batna 2
53, Route de Constantine. Fésdis, Batna, Batna, Algeria
[2]Faculty of Science and technology /Company University Mohamed Khider Biskra, Algeria

Abstract

Following the earthquakes that cyclically upset our country, and the enormous damage, both human and material, recorded during the appearance of this natural phenomenon. A new approach is needed to improve the performance of the structural elements of the structure. The introduction of an artificial combined system composed of two passive devices of the type (LRB-FPS), making it possible to deflect a high intensity of seismic energy. Each of these devices has very powerful advantages. The LRB system has a damping rate of more than 30%, with flexibility and a restoring force provided by the elastomer layers, in addition to reducing lateral displacement by its lead core playing the role of an additional mechanism for energy dissipation. The FPS system uses a sliding interface in the form of a bowl in order to dissipate the seismic energy by friction, gives the structure an overall movement similar to a pendulum, characterized by a strongly nonlinear behavior. A methodology for the design of the two systems has been implemented according to the American IBC 2000 regulations, which makes it possible to determine the optimal parameters of the two systems. To this end, a very extensive parametric study was carried out, taking into account a multitude of parameters, namely different seismic excitations of different nature. Several configurations have been considered depending on the location of each insulator. A nonlinear dynamic analysis was carried out by the software Etabs 9.7.4 developed by the firm Computer and structure Inc. the results of this investigation show the effectiveness of the integration of these artificial systems in the reduction of the response of the structure in terms of the quasi-rigid displacement of the structure, as a consequence a strong reduction in the inter-storey displacements, also the acceleration of the upper storey, in addition a large reduction in the shear force at the base. Consequently the integration of this combined system affects the structure of high performance and allowing to improve the structural reliability of the building.

Keywords: Damping, Nonlinear analysis, Hysteresis, LRB-FPS system, Dissipated energy.

NUMERICAL STUDY OF HEAT PIPE : INVESTIGATION OF BEHAVIOR AND RELIABILITY OF VISCOUS MODELS

Mosab SAKKAY[1,*], Anas EL MAAKOUL[2], Said SAADEDDINE[1]
[1]Laboratory of Nanostructures and Advanced Materials / Mechanics and Thermofluids
Faculty of Sciences and Techniques, University of Hassan II Casablanca, Morocco
[2]International University of Rabat, College of Engineering & Architecture,
LERMA Lab, 11 100, Sala Al Jadida, Morocco

Abstract

In recent years, condensation has attracted huge interest in the scientific community. It is widely used in industrial processes allowing heat and mass transfer between gas/liquid. However, few works have studied CFD numerical simulation of condensers, which includes multiphase fluid flow, species transport, heat and mass transfer.

The aim of this work is the study of forced convection inside a horizontal tube. A two-dimension forced convection of water flowing inside a circular cylinder has been studied. In this purpose, mass, momentum and energy equations are solved using the commercial Computational Fluid Dynamics (CFD) solver (ANSYS Fluent 19.0). The 2D numerical model has been validated against analytical solution of Hagen Poiseuille and correlations, where it showed a deviation less than 4% for pressure drop and heat flux. The behavior of the fluid flow and the distribution of the temperature and velocity have also been found in good agreement with literature and physic laws. Moreover, the study investigated turbulent flow using different turbulent model: k-epsilon (Standard, RNG and Realizable), k-omega (Standard and SST).

This work gives a larger comprehension to the heat transfer of a fluid in a heat pipe, which helps in the improvement of tube geometry and in modeling and analysis of condensers and dehumidifiers.

Keywords: Pipe flow; Heat transfer; Viscous models; 2D simulation; CFD; ANSYS Fluent;

SUSTAINABLE REMOVAL OF HEXAVALENT CHROMIUM FROM CONTAMİNATED WATER USING MAGNETİTE (FE_3O_4) MODİFİED WİTH EXTRACTED SHRİMP SHELLS CHİTOSAN

Usman Lawal Usman[*1,2], Sushmita Banerjee[1] and Nakshatra Bahadur Singh[3]
[1] Department of Environmental Sciences, Sharda University, Greater Noida, India
[2] Department of Biology, Umaru Musa Yar'adua University, Katsina- Nigeria
[3]Department of Chemistry and Biochemistry, Sharda University, Greater Noida, India
Orcid No: 0000-0002-4003-4569

Abstract

Water is regarded as the most vital substance globally, any form of contamination of water may cause adverse effect for both human and the aquatic biota. Currently, the removal of different contaminants from the aquatic ecosystem is of great concerns, hence, the application of minutest quantity of chemicals and or use of the natural biological materials for the synthesis of adsorbent for the removal of these pollutants is of significant importance. In this regards, sustainable adsorbent was fabricated using green synthesis of magnetite (Fe_3O_4) from *Ricinus communis* (RC) modified with chitosan extracted from shrimp shells via in situ co-precipitation for the removal of highly toxic Cr(VI). The characterization on size and surface morphology, chemical components analysis and elemental mapping of the synthesized RC-Fe_3O_4-chitosan NCs were carried out using Field Emission Scanning Electron Microscopy (FE-SEM) and Energy Dispersive X-rays (EDX). The functional groups were determined using Fourier Transform-Infrared spectrometer (FTIR). The analysis of the phase and crystal structure of the synthesized NCs was determined using X-ray diffractometer (XRD). While the specific surface area of the NCs was examine using Brunauer-Emmett-Teller (BET). The role processes of the experimental parameters such as contact time, adsorbent dose, initial concentration and solution pH were studied to determine their effects on the chromium (VI) removal. Experimental used of the fabricated (RC-Fe_3O_4-chitosan) NCs for the hexavalent chromium removal depict the maximum adsorption capacity of 99.8% at 313 K temperature and pH 3.4. The result also showed Cr (VI) adsorption efficiency decrease with increase in pH. The rate of pseudo-second-order model was observed to best describe the adsorption kinetics. Langmuir isotherm model fitted well with the experimental data. Thermodynamic study indicates that increase in temperature increase the adsorption capacity, hence, the process was endothermic and spontaneous process. Desorption experiment depict the effective recovery of the adsorbed Cr (VI), the regenerated adsorbent was recycled successfully for up to nine successive cycles, thus, indicating effective regeneration capacity and efficient reusability which is cost effective and sustainable for various practical application.

Keywords*:* Green synthesis, Chitosan, Chromium (VI), Fe_3O_4, Shrimp shells, Recyclability

LİVED EXPERİENCES AND CHALLENGES OF FOOD ALLERGİC PEOPLE İN PAKİSTAN

Muniza Javed[1]*
*[1]Lahore College for Women University, Lecturer, Sociology, Lahore, Pakistan.
ORCID: 0000-0003-4289-7189
Dr. Asma Seemi Malik[2]
[2]Lahore College for Women University, Assistant Professor, Sociology, Lahore, Pakistan.
ORCID: 0000-0003-3464-6267
Sheeza bashir[3]
[3] Lahore College for Women University, Research Student, Sociology, Lahore, Pakistan.

Abstract

Background: Food allergies can be source of stress in people regarding specific aspects of daily activities. Recent studies shows that there has been growing incidents in stress and anxiety disorders among food allergic people (Audrey DunnGalvin, at all., 2015). The prevalence of food allergy is increasing but the behavior towards food allergy in Pakistan is highly negligible. There are some myths and misconception that people label to the allergic people.

Purpose: The purpose of the present study is to explore the lived experiences and challenges of food allergic people and how misconceptions, and myths related to food allergy has an impact on their lives. To explore how the food allergic people deal with difficulties and challenges in their everyday interactions with families and within social gathering.

Methodology: The researchers did Qualitative research and gather data by conducting semi-structured interviews with 10 participants (5 female and 5 male). These respondents are those who are suffering from any food allergy. Each interview lasted for 15-20 minutes, followed 13 open-ended questions with prompted detailed answers of life experiences with their food allergies.

Results & conclusion: The primary outcomes from interviews are food allergies affect an allergic person's everyday as well as social interactions. The data revealed that if a person has supportive family and friends, he or she may easily live with his or her allergy. Furthermore, attitudes and views of people are not serious towards allergic people. Because of some misconceptions and myths related to food allergic people are usually forced to consume food and often stigmatized by people in their social circle. As a result, they feel hesitant to socialize and avoid social events for the fear of being bullied and criticized by others.

Keywords: food allergy, experiences, interactions, myth

CHALLENGES FOR ROMANIAN PRIMARY AND SECONDARY ONLINE EDUCATION DURING THE COVID 19 PANDEMICS

Prof. Dr. Valentina MARINESCU
Faculty of Sociology and Social Work, University of Bucharest, Bucharest, Romania

Abstract

Rationale: On 11 March 2020, Tedros Adhanom Ghebreyesus, Director-General of the World Health Organization, announced the beginning of the first pandemic of the 21st century: "In the last two weeks, the number of COVID-19 cases outside China has increased 13 times affected countries has tripled ... Therefore, we have assessed that COVID-19 can be characterized as a pandemic. Pandemic is not an easy or careless word to use. It is a word that, if misused, can cause unreasonable fear or unjustified acceptance that the fight is over, leading to unnecessary suffering and death" (WHO, 2020). The declaration of the global COVID19 pandemic was accompanied by a set of four key ways to prevent infections and reduce the speed with which the virus spreads "get ready and be prepared ... detect, protect and treat ... reduce transmission ... innovate and learn" (WHO, 2020).

Numerous measures have been taken worldwide, such as: long-term quarantine, restrictions on the physical mobility of people, the obligation to work remotely in the case of non-essential jobs, limiting or banning meetings, moving school activities to the virtual world. In this context, teachers have been put in a position to adapt teaching to the virtual space and to learn how to teach online on the go.

In Romania, according to the Minister of National Education, at the beginning of the 2019-2020 year, there were 2.8 million students and 215,289 teachers (Nistor, 2020). The needs and challenges that have arisen in the context of moving face-to-face (physical) teaching to the online version can be divided into two broad categories - challenges faced by teachers and challenges faced by students, with each category having two dimensions - logistical and digital literacy (Nistor, 2020). The next two years (2020-2021 and 2021-2022) led to the improvement of online or blended teaching methods. Based on this new reality, the main problem of this paper is the question: What were the main methods of online teaching used by teachers in Romanian pre-university education during the COVID 19 pandemic?

Methodology: The research methodology used was of a qualitative nature, more precisely the focus group method. Between September 9-11, 2021 we have organized four focus groups with 18 teachers from pre-university education in Romania.

Results (expected): Most of the teachers included in the group discussions had mixed assessments for online teaching during the period of total isolation (March-May 2020) and the academic year 2020-2021. On the one hand, teachers had the opportunity to develop new skills and learn many new things. On the other, they could not evaluate the children's achievements in an objective and correct way due to the environment in which the teaching took place (exclusively or partially online). Teachers have identified several types of problems they faced during this pandemic. Thus, regarding the technical difficulties, they spoke about the lack of adequate technology (laptops, tables, mobile phones) or the existence of problems related to the internet connection. From the perspective of social difficulties were mentioned: new types of relationships in the "golden triangle" (teacher-child-parent) and the emergence of new social

roles for the child and parent in the educational process. In terms of personal difficulties, teachers mentioned the need to learn and develop new skills related to online teaching. From the perspective of the difficulties of managing students in an online classroom in the face of the situation, the participants in the online discussions indicated the existence of extremely high barriers related to the individual assessment of learning performance; issues related to teaching and performance evaluation in the case of teaching hours. An extremely interesting aspect of the focus group sessions was the set of skills needed by a teacher in online teaching, this set including: learning the creative use of digital tools (especially video programs); more efficient use of existing online teaching platforms; participation in training courses to refine the social and psychological skills needed in online interactions with students.

Keywords: COVID19 pandemic, digital tools; online teaching methods; online teaching platforms; online skills and competencies.

HİSTORY AND LEGENDS OF ORİGİN OF THE KOİTOORS

Dr. Gangesh Shah Gondwana
Assistant Registrar (Exam), Office of the Registrar, Indian Institute of Technology (Banaras Hindu University) Varanasi, U.P.-221005, India

Abstract

This article highlights the origin of the Koitoors (the Gonds) of the most ancient Koyamoorideep (Gandodeep) by abstracting information from various sources of written documents, books, published research papers of scholars, academicians and prevailing verbal narratives, legends, songs in the indigenus Koya people and analyzing them in the context of human origin. Muthawapoy (Chief preceptor) Rupolang Pahandi Pari Kupar Lingo's work and role in establishing of social code of conduct, Gotul and Punem (Punem= Pu+nem= true- marg; system based on the nature and its knowledge), relevance of Amoorkot, Penkmerhi, Narmada dhoda and pious land Kachargarh, Gondia, Maharashtra in shaping of human- life, development of culture and civilization in the Indian sub-continent prior to the Indus Civilization.

Keywords: Koitoor, Koyamoorideep, Gond, Gandodeep, Gotul, Kupar Lingo, Pataang.

Approach / Methodology

Researcher has gathered both qualitative & quantitative data and information, based on field work as well.

Acknowledgment

Scholar would like to thank Dr. Ashok Kumar Sonkar, Ph.D. supervisor, faculty members, Department of History, Banaras Hindu University for their valuable support and suggestions. I would also like to express my gratitude to Prof. K.M. Metry, Prof. A. Gangatharan, Dr. Surya Bali, Tirumal Prakash Salame, peer colleagues for their support and love, and assistance from my beloved son, Yatharth Ratan Gondwana, student, B.Sc.(Hons) Ag, IV year.

Introduction

It becomes normally easy to estimate the origin and fix a time frame logically based on the oral legends and prevailing tradition of the Koitoors (natural off-springs born of the womb of the mother) in Indian sub-continent, even if not very briefly or exactly, at least approximately. The Koitoors' pre-historic ancient muthawapoy (chief preceptor) Pahandi Pari KuparLingo's code of social conduct, Institution of Gotul, and Punem were established, in relation to the very ancient history of the Koitoors (Gonds) in the Koyamoorideep. Sambhoo-Gavaracouple was somewhere in the middle of the line of the eighty-eight kings who ruled from Penkmerhi (Pachmarhi), during this middle couple,'Lingo' lived, all in the pre- Aryan era.[2]RupolangPahandi Pari Kupar Lingo was born in the family of Gand Chief 'Pulshiv' of Purvakotgandrajya during the period of Sambhoo-Gavara in very ancient time, many thousand

[2]Paul, Anuradha (2013), The Gonds Genesis History and Culture, National Book Trust, India, pp. 1.

years ago from today.[3] According to Michael Witzel's categorization of the world mythologies, its denominations have lent it racial and cultural significance.[4] The origin of the indigenous population has always been an issue of debate among the anthropologists and historians of the world. Latest genetic studies have thrown light that the deep rooted Indian haplo-groups are present everywhere, irrespective of the indigenous gondola (tribe), community (caste in Indian perspective) or language differentiation.[5&6]

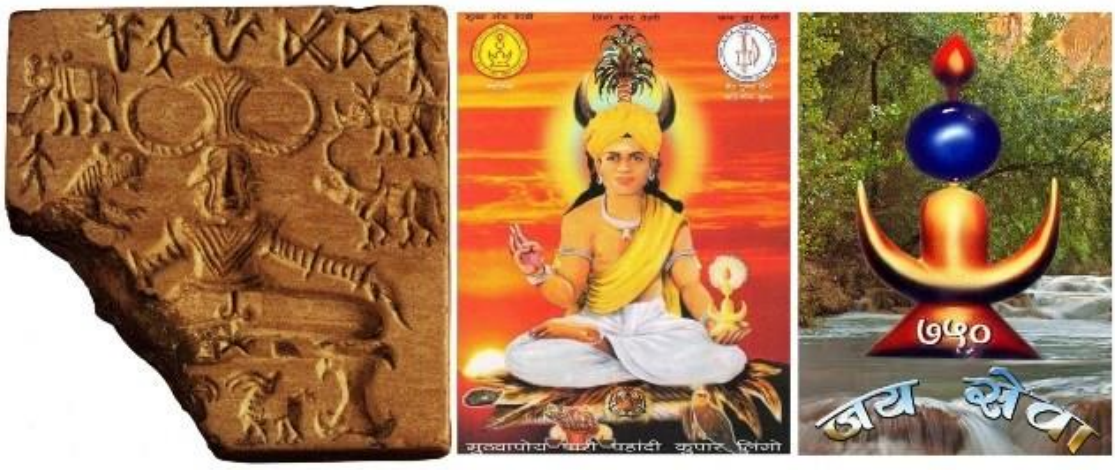

Fig 1 (from left hand side): In harappan seal deity sitting, bearing Seeg Mohur (Horned crest) on the head, and upper portion of the seal, message written in Indus script which has been deciphered by Dr Kangali with help of root morphemes of Koiyan / Gondi language which means 'Aal Koya Pari Pahandi Muthwapoy Aand' from right to left direction, in English it means 'This is Koya Pari Pahandi Chief Preceptor'. In the middle, Great Gondi linguist and natural philosopher Pari Kupar Lingo is sitting on tiger's skin who is bearing Trident Crest on his head symbolizing 'Moond Shool Sarri' (Trident /Trishul Marg), ancient yoga gesture is shown by right hand and sacred Gondi Punem symbol is held in left hand by him, which is displayed in right side.

The researches have demonstrated beyond a shadow of doubt that the Brahmans were not the indigenous population (aborigines) of India, at some remote period of antiquity, probably more than three thousand years ago, the Aryan progenitors of the today's Brahmin race descended upon the plains of India from the regions lying beyond the Indus, the Hindoo-Kush and other adjacent connecting tracts. Dr. Pritchard, the Ethnologist opined that they were off-shoots of the great Indo-European race, from whom the Persian, Medes, and other Iranian

[3]Kangali, Moti Rawen (2011), 4th edition, Pari Kupar Lingo Gondi Punem Darshan, Ujjwal Society,Nagpur. pp. 4.
[4]Witzel, E.J. Michael (2012), The Origin of the World Mythologies, Oxford and New York. Pp. 279-356.
[5]Chaubey, G. (2010), The Demographic History of India: A Perspective Based on Genetic Evidence, Universitatis, Estonia, Ph.D. Thesis, pp. 9-81. (http:// hdl.handle.net/10062/15240), Genetic Affinities of the Central Indian Tribal Populations (www.plosone.org), February 2012,Vol 7 Issue 2, e32546.
[6]Metspalu, M., Kvisild, T., Metspalu, E., Parik, J., Hudjashov, G., et al (2004), Most of the Extant mtDNA Boundaries in South and Southwest Asia were likely shaped during the initial settlement of Eurasia by anatomically modern human. BMC Genet 5: 26.

nations in Asia and principal nations in Europe like-wise are descended. The affinity persisting between the Zend, the Persian and Sanskrit languages, as also between all the European languages, rightly indicates to a common source of origin.[7]

It seems also more than possibility that the root cradle of this race being an arid, sandy and mountainous region, and one bad calculated to afford them, the sustenance which their increasing scarcities needed, they branched off into colonies, East and West. The enoughfertility of the soil in India, its rich productions, the well-known and talked about riches of its people, and other innumerable gifts which this favored land enjoys, and which have more tempted the lust of Western nations, absolutely no doubt, attracted the Aryans, who marched to India not as simple emigrants with peaceful intentions of colonization, but as conquerors. They seem to have been a race obsessed with very high notions of self, exceedingly cunning, arrogant and staunch. Such self-gratulatory, pride-flattering epithets as 'Arya', 'Bhudev' etc., with which they designated themselves, ensure us in our opinion of their primitive attribute, which they have, preserved up to the present time, with perhaps, little change for the better.[8]

The aborigine whom the Aryans subjugated or displaced, seem to have been a hardy, strong, and brave people from the determined front which they offered to these interlopers. Such opprobrious (disrespectful) terms as Shoodra 'insignificant', Mahaari 'the great foe', Antyaj, Chandaal etc. with which they designated them, obviously show that originally they offered the greatest resistance in their power to their establishing themselves in this country, and hence the highest aversion and hatred in which they are held.[9]

From many customs traditionally handed down to us as well as from the imaginary mythological legends scripted very much later on, in the sacred books of the Brahmins, it is evident that there had been a fierce and hard struggle for dominance between the two races. The wars of Dev and Daitya or the Rakshas, about which number of fictions are found scattered over the sacred books of Brahmins, have definitely a reference to this primeval struggle. The original inhabitants with whom these earthborn Gods, the Brahmins, fought, were properly termedRakshas,that is the protector of the land. The incredible and silly legends regarding their form and shape are no doubt mere chimeras (female monsters), the fact being that these people were of superior stature and hardy make. Under such leaders Indra, Brahma, Parashuram and others the Brahmins waged very long lasted wars against the indigenous inhabitants. They eventually succeeded in establishing their supremacy and subjugating the aborigines to their entire control.[10] In Gondwana, to whom, is called, the land of the Gonds, the sciences of geology, archaeology, anthropology and history aligned the aboriginal in Indian culture to the nineteenth-century quest to locate a pro-Indianness that discovered affinity with the British colonizing mission in both its metaphysical and material domains. In the historical research, deep past or primitivism of landscapes has appeared romantic. The primevalism of the great forests of Bialowieza, Simon Schama showed, was shattered first by the Aryan Puritanism of Nazi Germany and then by the statist forestry of the Soviet Union, reducing them to a natural

[7]Phooley, Joteerao, 'Gulamgiri' translated by Dr. Vimalkirti (2018), seventh edition, SamyakPrakashan, New Delhi, p. 3.
[8]Ibid, pp. 4
[9] Ibid, pp. 4
[10]Ibid, pp. 5

landscape, vacuum of cultural values.[11] Brilliantly compelling though it is, Schama's work has a literal tone to it: that landscapes have been historically provided with deep historical meanings, suggested against the mechanical and industrial view of nature and in the process, Schama's work assumes a romantic vision of nature.

[11]Schama,Simon (1995, London), Landscape and Memory, pp. 37-74 (https://academic.oup.com/past/article-abstract/242/1/119/5298761), 'Gondwana and the Politics of Deep Past'.

DIGITAL TRANSFORMATION SIGNIFICANTLY SHOWED POSITIVE EFFECT ON MENTAL HEALTH OF STUDENTS DURING PANDEMIC

K.R.Padma
Assistant Professor, Department of Biotechnology, SriPadmavatiMahilaVisvaVidyalayam (Women's) University, Tirupati,AP.email id:
Orcid no:0000-0002-6783-3248
K.R.Don
Reader, Department of Oral Pathology and Microbiology, Sree Balaji Dental College and Hospital, Bharath Institute of Higher Education and Research (BIHER) Bharath University, Chennai, Tamil Nadu, India Orcid No: 0000-0003-3110-8076

Abstract

The coronavirus outbreak has transformed many of people's lives. Nonetheless, COVID-19 pandemic has had a significant worldwide impact on the lives of greater than 1.6 billion students at its peak (UNESCO 2021). Sudden shutdown of schools, colleges, businesses and other work places has forced millions of populaces to stay at home for extended lengths of time during mid of March 2020. Public health authorities recommended restrictions on social contact to curb spread of the virus and these profoundly altered their lives in several ways. This created a negative impact on their mental health. In order to replenish their minds and engage them with some daily basic tasks, government agencies as well private has introduced digital mode of learning which instigated interest among youngsters and improved their mental health as it supported to get connected with the loved ones. Internet connectivity filled most of the gaps between the people who are affected by social distancing. It provided a way to communicate eye to eye with our loved ones even they are miles away, Internet is regarded as a best way to teach lessons, take classes and even conduct online exams without causing any break in the student's career. The abrupt shift to digital mode of learning, teaching was quite hectic for both teachers as well as students. However, several literature reports have revealed both pros and cons on the digital transformation on children physical as well mental health. Our article provides broad insight on the experiences of digital transformation and the role of parents during e-learning and how digital education transformed lives of many youngsters and engaged them busy with several online courses to overcome the fear of losing their loved ones during this pandemic situation.

Keywords: Online teaching, Digital mode, Covid-19, UNESCO, Social distancing, Internet.

COVID-19-EPİDEMİC: HİNDUİSM AND THE ARRANGEMENT OF THE LAST RİTES

Ananda Majumdar
(0000-0003-3045-0056) – ORCID | Connecting Research and Researchers
The University of Alberta (Bachelor of Education after Degree Elementary, Faculty of Education,
Community Service-Learning Certificate and Certificate in International Learning, CIL) *
Harvard Graduate School of Education (Professional Education as a Child Development
Educator, Certificate in Early Education Leadership (CEEL-Series 2), online) *
Workshop in Babeș-Bolyai University (UBB), Faculty of Letters, Romania, Early Crisis of Christianity, 2022*
Intern, Digital Museum and Diaspora, Migration, GRFDT, New Delhi, India (April 2021- January 2022)
Book Pecker Fellow, Peace X, India (April 1, 2021- September 1, 2021, Online) best fellow in the social science department and computer literacy
Certificate in Migration Studies, GRFDT, New Delhi, India (September 2020-March 2021, Online)
Grant MacEwan University (Diploma in HR Management)
Jadavpur University (Master of Arts in International Relations)
Sikkim Manipal University (Master of Business Administration in HR and Marketing Management)
MBB College, Tripura University (Bachelor of Arts in Political Science)
Antarctic Institute of Canada (Researcher and Writer), Servicing Community Internship Program (SCIP) Funded by the Government of Alberta
Member of Student Panel, Cambridge University Press,
Member of the Association of Political Theory (ATP) University of Massachusetts
Student Member of ESA (European Studies Association), Columbia University, U.S.
General Coordinator, Let's Talk Science, University of Alberta
Early Childhood Educator, Brander Garden After School Parents Association
People & Cultural Analyst, Riipen Internship

Abstract

COVID-19 pandemic is a reality for humanity, which means that the last rites must be faster and accepted and minimize the number of people involved. Close contact with the dead body is not possible without any personal safeguard. These rules create challenges for the families and friends of the deceased to manage their loss. The article will discuss the understanding of the Hindu perspective on the management of the dead body and its current precautions for the last rites to reduce the achievable danger of additional infection regarding the COVID-19 epidemic. Hinduism is one of the oldest religions, next to Christianity and Islam, and the third largest. An estimated 1.15 billion people, who is 15-16 percent of the world population, are Hindu, from Nepal, Mauritius, Bali (Indonesia), and India. Rather than one

amalgamated method, it covers a vast diversity of spiritual beliefs and phenomena throughout its scriptures such as Vedas, Upanishads, Puranas, and epics such as Bhagavat Gita Mahabharata and Ramayana. In Hinduism, it is the faith that all livelihood animals have an 'Atman' (soul, spirit) as the supreme soul from the God' Brahman,' which is the principle of all formation. Though the brain and the form of the being are subject to demise, Atman (soul, spirit) is immortal and passes between another human through the re-embodiment over many lives. In Hinduism, there are three types of funerals: 'Agni Dah' (incineration), 'Bhu Samadhi' (entombment), and Jal Samadhi (water entombment). Most Hindus burn their deceased, while saints and infants are buried or submerged in the stream. According to the ritual, 'Antyesti' (funeral) of the 'Marodeho' (dead body) is usually arranged within twenty-four hours of death. The details of the funeral rites depend on the school of ideas, community, caste, gender, and the age of the dead. Therefore, a general description has been provided here. The Government of India has published guidelines regarding the final rites of those confirmed to have died due to COVID-19. Crematory staff should be informed of the possible risk of infection and provided PPE; Staff must rehearse precautions of hand sanitation, use of masks, and gloves; Hindu rituals such as reading from sacred scriptures, interspersing holy water and other last rites that do not need touching the body may be allowed; Bathing, kissing, hugging the dead body should not be allowed; The service staffs and the family members of the deceased person should wash their hands entirely and carefully after execution of the last rites; The ashes of the dead person do not posture any harm and may be gathered to perform the last rituals. ; Large gatherings at the burning ghat (crematoriums) should strictly be social distancing. The purpose and objective of the article are to focus on arranging the last rites of the Hindu religion during the pandemic era. A documentary analysis has been followed for the methodology of the paper writing. A feature question is how does religious faith affect the context of the COVID-19 scenario?

Keywords: COVID-19, Customs, Reincarnation, Cremation, Salvation, Spiritualism, Divinity, Precautions, Soul, Eternal, Immortal, Death, Heaven, Embodiment, State of Selfless Awareness of Loyal Constitution, State of Bliss, Pleasure, Terrible Moment, Relieve, International Committee of the Red Cross, Government of India Health and Family Services, Health Prevention Control Practice, Autopsies, Embalming, Morgue, Health and Safety, Environmental Cleaning, Holiness, Holy River Ganges.

HONORABLE MR. JUSTICE T. S. THAKUR

Prerna Singla

Born on 04th January, 1952. His father name was Devi Das Thakur. His mother name was Saraswati Thakur. Graduated from Govt. Gandhi Memorial science school and completed law from department of law jammu University. (Bsc LL.B) . His wife name was Amita Thankur. He was enrolled as a Pleader in October, 1972 and joined the Chamber of his father Late Shri D.D. Thakur, a leading Advocate. In 1990 he was given the post of a senior advocate.

T. S Thakur was 43rd chief justice of India Oppointed by President Pranav Mukherjee. As a Judge of High Court of J & K. He practised in Civil, Criminal, Constitutional, Taxation and Service matters in the High Court of Jammu & Kashmir. Was designated as a Senior Advocate in the year 1990. Was appointed as an Additional Judge of the High Court of J & K on 16th February, 1994 and transferred as Judge of the High Court of Karnata.

He is married to Amita Thakur.He was appointed as a permanent Judge in September, 1995.Was transferred as anuarya Judge of the High Court of Delhi in July 2004 Was appointed as Acting Chief Justice of Delhi High Court on 09.04.2008 and took over as Chief Justice of the High Court of Punjab and Haryana on August 11,200.He got promoted to Supreme Court on 17th November 2009. Tirath was appointed as the Chief Justice of India on 18th November 2015. Tirath Retired on 4th January 2017 when he turned 65 years. In April 2016 he also suggested the government to increase the number of judges to get the cases solves more effectively and faster justice Thankur authored a total of 246 judgement during the seven year tenure at the supreme court. He was most active in 2014 . When he delivered 46 judgement and was part of 148 benches. . Appointed as the chief justice of India on 3.12.2015.

Notable Judgement: In 2014, J. Thukar's judgement in BCCI v. Cricket Board of Bihar made the world's largest cricket body, the BCCI, accountable and transparent. BCCI played a public function and no office bearers of the BCCI must have any commercial interest in cricket, the judgment held. He ordered the constitution of the RM Lodha Committee for the restructuring of the BCCI. Two days before his retirement (January 2017) a bench headed by Justice Thakur ordered the removal of the then BCCI president for failing to implement the reforms drafted by the RM Lodha Committee.

Justice Thakur headed a three-judge bench along with Justice Sikri and Justice Banumathi to deliver a judgement on the issue of diesel emission in Delhi-NCR. MC Mehta v. Union of India (2015) the bench levied an environmental compensation charge for commercial diesel operating vehicles. In 2016, the bench banned diesel operating luxury vehicle and cabs by restricting the registration of new vehicles to petrol and CNG medium. In August 2016, it allowed the registration of luxury diesel-operating vehicles after payment of a 1% levy on the ex-showroom price.

In November 2016, Justice Thakur headed a nine-judge bench to adjudicate the constitutionality of tax imposed by States on the movement of goods from other states. The bench held that entry taxes do not violate the freedom of trade and commerce if they do not discriminate. The Supreme Court laid down guidelines for the imposition of such taxes. During the hearings, Justice Thakur observed that taxes are not inherently a barrier to free trade and

commerce, however, they cannot be levied to function as a "barrier and obstruction to the free movement of goods."

He retired on 4 January 2017 on turning of 65 years of age. After retiring J. Thakur continued to comment on legal and court affairs. He critized the press conference held by four senior judges of the Supreme Court against the then Chief Justice Dipak Misra.

NEW GENETIC VARIABILITY INDUCED BY CHEMICAL MUTAGENESIS IN MOROCCAN SESAME

Mohamed Kouighat[1,2]. Hafida Hanine[2]. Mohamed El Fechtali[1]. Abdelghani Nabloussi[1]

[1] National Institute for Agronomic Research. Regional Center of Meknes. Morocco

[2] University of Sultan Moulay Slimane. Sciences and technologies Faculty. Biology department. Beni Mellal. Morocco

https://orcid.org/0000-0002-1976-9472

Abstract

Sesame (*Sesamum indicum* L.) is an ancient oilseed plant with important agronomic, therapeutic, and industrial properties. It is a tropical and subtropical crop cultivated in arid and semi-arid regions such as Morocco. Moroccan sesame is characterized by low productivity due to wild traits such as capsule dehiscence, indeterminate growth, asynchronous maturity, susceptibility to diseases, pests and a long cycle. To overwork, such wild characters, genetic improvement of plants is necessary. However, in Morocco, the existing genetic diversity is limited enough to launch sesame breeding programs. Thus, chemical mutagenesis, using ethyl methanesulfonate (EMS), has been applied to induce new genetic variability. Seeds of two sesame genotypes (one Moroccan cultivar and the other foreign) were treated for five hours using two concentrations of EMS, 0.5% and 1%. Treated and untreated seeds (control) were planted in cells filled with peat. At the second pair of leaves stage, the seedlings were transplanted into the field at the "Ain Taoujdate" experimental station of the National Institute of Agronomic Research. The plants were planted according to a completely randomized design. Some mutant plants (M1) were identified and characterized for their growth habit, root length, number of carpels per capsule, number of capsules per leaf axil, seed yield per plant, and seed color. Specifically, mutants with a tetra-carpelate capsule, three capsules per leaf axil, determinate growth, various seed colors, and a highly developed root system have shown promise and utility for the sesame breeding program aimed at developing productive and high-quality cultivars, especially for stressful environments.

Keywords: sesame, mutagenesis, ethyl methanesulfonate, genetic variability.

PARTİCİPATİON AND EXPERİENCE OF ADULT LEARNERS İN DİSTANCE LEARNİNG PROGRAMMES OF NATİONAL OPEN UNİVERSİTY, OYO STATE STUDY CENTRE, NİGERİA

Assoc. Prof. Francis O. Olaniyi
Department of Adult Education,
Adekunle Ajasin University,
Akungba-Akoko, Ondo State, Nigeria.

Abstract

The paper examines experience of adult learners in distance learning programme of National Open University of Nigeria, Oyo State Centre. Descriptive research method was adopted for the study. Structured questionnaire were designed to gather information from learners of NOUN in Oyo State. Data collected were analysed using frequency counts and simple percentage. The results of the study showed that experience of adult learners in distance learning programme have either positive or negative effects on their studies. Findings revealed that adequate and inadequate infrastructures affect the experience of adult learners in distance learning of NOUN. Findings of the study also indicated that there were measures put in place that could be used to improve the effect of experience on adult learners' academic performance(s). The study recommended that Ministry of Education and NUC should monitor National Open University and accredit all the programmes. The staff of NOUN should be more proactive in rendering their services. Distance education fees should be reduced by the government. Lecturers and learners of NOUN programmes should have place for face-to-face interaction to enhance academic performance.

Key words: Adult learners, Distance learning, NOUN, Programmes.

THE IMPACT OF TEACHER-STUDENT RELATIONSHIP TO STUDENTS' ACHIEVEMENT

Abdramanova Kyzzbhibek,
Jansugirova Zhainagul,
senior managers of Center of Excellence, AEO "Nazarbayev Intellectual schools" Nur-Sultan, Kazakhstan

Teacher has an influence on student's academic achievements. Properly formed teacher-student relationship helps the student better master the subject, increase motivation to learn, and the teacher effectively manages teaching and learning. In this study, a theoretical and practical study was conducted on the ability of a student to build relationships with teachers from the point of view of Social Psychology, the ability of a teacher to effectively build the relationship with students for better learning achievements. Types of questionnaires, observation checklists, and criteria for the effectiveness of the teacher-student relationship have been developed as tools for measuring student-teacher relationships. The impact of positive and negative relations between the teacher and the student on the psychological well-being of the student, the impact on the student's success in learning, is proposed.

Theoretical basis of the study:

As a theoretical basis of the study was taken Hattie's "barometer of influence" from his book "Visible learning (2009). A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement, the "teacher-student relationship" was stated as a factor that contributes to student success in learning. Hattie noted that the school status, funding, culture, and exclusivity of a school from other schools have a low impact on a student's academic achievement, and the psychological climate between students and teachers, occupy a high place in terms of factors that contribute to students' learning achievements. The influence of a teacher on a student's high academic performance was given by indicator of 0.72.

Research question: How does the teacher-student relationship affect student learning?

Research objectives:

- Study of the theories that consider the relationship between teacher and student as a factor influencing the student's academic achievements;
- Development of a scientific and methodological structure of research based on determining the effectiveness of communication in the teacher-student relationship;
- Determination of indicators that measure the impact of Teacher-Student Relations on the learning achievements;
- Conducting Lesson study and coaching sessions to improve teacher-student relationships;
- Analysis of the results of questionnaires and interviews with students and teachers;
- Generalization of the collected data and development of recommendations for English Language teachers.

Research hypothesis is to Hattie's meta-analysis, students who have positive and constructive relationships with their teachers have higher academic performance. Such strong relationships help students behave more confidently in the classroom and at school. To provide a theoretical triangulation, we also reviewed other literature. Canter & Canter (1997) noted how important it is to have a positive relationship with students, stating that there are cases that students gave up learning because they do not like the teacher. According to Koch (1996), " if adults treat a child with respect, children also treat others with respect. When they feel cared for, they take care of others." Marzano (2003) believes that in the absence of good communication, students will oppose any disciplinary actions, rules and procedures. He considers high-level relationships are more important than the constant demand for discipline and compliance with rules. And according to Zehm and Kottler (1993), students never trust us until they feel that we value and respect them. These theoretical conclusions were guided in making decisions and drawing conclusions within the framework of the study.

Research design:

To increase the accuracy and reliability of the data obtained, 2 urban schools and 2 rural schools were selected for the study. Total number of students are 80, 40 students from grades 9-10 and 40 students from grades 6-7 participated in the survey to find out the opinions of students of different ages. 20 teachers were interviewed.

Questionnaires and interviews were conducted to collect data. According to Patton (2001), “Triangulation of the data collection strengthens research,” lesson observation was conducted. The main focus during the observation of the lessons was the relationship between teacher and student. The questionnaire for students consisted of 10 questions. The questions focused on how well teachers respect students' moods and feelings, and how well students can engage in confident dialogue with teachers, how teachers support students to achieve learning goals.

The results of the study showed that the relationship in the classroom leads to learning. It was found that teachers take responsibility for the academic achievements of students and support them as much as possible.

However, transcripts of interviews with students show that not all students are treated equally (*I want teachers to treat us equally, I want to have an open and trustful dialogue with teachers, I wish some teachers could overcome their anger, because sometimes teachers become angry and rude, I want them to assess students fairly.*” It was decided that teachers need to strengthen teacher-student relationships. For this reason we provided trainings and coaching sessions for teachers.

DISTRIBUTION OF TRADITIONAL LEGACY TO CHILDREN ACCORDING TO BILATERAL SYSTEM IN JAVA INDONESIA REGION

Elfrida Ratnawati[1], Sugeng Supartono[2], Meta Indah Budhianti[3], Yulia Fitriliani[4]
[1234]Faculty of Law, Universitas Trisakti, Jakarta
ORCHID: 0000 0001 7424 3812

Abstract

In Indonesia there is no unification in inheritance law, but there are 3 (three) that apply in society, including customary inheritance law, Islamic inheritance law, and western civil inheritance law. This paper discusses the rights of biological children in the inheritance of their parents, which distribution if the community concerned is subject to customary inheritance law, then the distribution can be seen from the existing kinship system, namely patrilineal, matrilineal, and parental or bilateral. How is the distribution of inheritance to children in Java, Indonesia, which adheres to customary inheritance law in the bilateral kinship system? The discussion of this paper uses a conceptual approach, which uses secondary data and will be analyzed and described descriptively. The results showed that in a patrilineal society that adheres to the male lineage, the position of the son is very prominent than the daughter, so that the son is the successor of the offspring and as the heir of the parents/father. Sons are the successors of their father's descendants drawn from one original father, while daughters are prepared to become other people's children who will strengthen other people's descendants. Therefore, the position of the daughter is not as a successor and not as an heir. In the parental or bilateral kinship system, the hereditary system is drawn according to a two-sided line (father-mother), where the position of sons and daughters is not distinguished. This kinship system is followed in Javanese society. The position of sons and daughters as heirs who have the same right to the inheritance of their parents applies in Javanese society. According to customs in Central Java, children, both male and female, are entitled to the inheritance of their parents in an equal distribution.

Keywords: Child Inheritance; Bilateral; Indonesian customs

COVID-19 - DEVELOP NERVE DAMAGE

Dr. Mina Miroslavova Pencheva
Department of Medical Physics and Biophysics,
Medical Faculty, Medical University of Plovdiv, Plovdiv, Bulgaria
ORCID NO: 0000-0002-0411-2291
Dr. Georgi Rusinov
Clinic of Infectious Diseases,
University Multiprofile Hospital for Active Medical Treatment
"Sveti Georgi"Ltd-Plovdiv, Bulgaria.
David Roberto Baruh
Department of Software engineering, Faculty Maths and IT,
Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria.
ORCID NO:0000-0001-7289-7425

Abstract

There is serious evidence that Covid-19 provokes anomalies in the brain. Some patients with long COVID-19 have long-lasting nerve damage that could lead to fatigue, sensory changes, and pain in the hands and feet. The nerve damage, which has been seen even among mild coronavirus cases, appears to be caused by immunity problems triggered by infection. Here we research the brain changes.

The infection with SARS-CoV-2 is connected to unusual form of hypoxic breathing insufficiency. It differs significantly from other infections affecting the lungs and causes endothelium, thrombotic vascular events, and a strong immune response.

The aim of the research is to study the molecular mechanisms provoked by SARS-CoV-2 in the central nervous system, virus-induced changes in ACE2 functionality, vascular homeostasis, and neuronal structures through the expression of eNOS, nNOS, TGFb1, IL-1b, the expression of which leads to a cascade of pathological events that end in death.

Results: Brain damaged by Covid-19-CoV shows macro- and micro hypoxic / ischemic damage and infarction at autopsy. Neuroinflammation is associated with the release of many pro-inflammatory factors such as TGF-β1, IL-1β, nitric oxide, increased ACE2 expression, leading to subsequent accumulation of more macrophages and microglia in the CNS to remove cellular debris produced during neuronal damage. This continuous exposure of neurons to pro-inflammatory bioactive factors leads to neuronal apoptosis, neuronal dysfunction and degeneration, a prerequisite for future neurodegenerative diseases.

Conclusion:

The signaling pathways of ACE2, NO, TGF-β1, IL-1β play a major role in the regulation of Central brain function in normal pathology. Understanding the mechanisms involved in regulating these processes can provide a useful insight into the changes in Central brain function that occur during brain damage.

Understanding the cellular and molecular aspects of brain damage from COVID-19 can guide interventions to reduce long-term consequences.

Keywords: SARS-Cov2, Brain, ACE2, TGFb1, IL-1b, NO.

INTERDISCIPLINARY LINKS BETWEEN BOTANY AND PHYSICS IN THE FORMATION OF RESEARCH SKILLS OF FUTURE PHYSICS TEACHERS

Wen Xiaojing
Lecturer, Hanshan Normal University, China
Ph.D. student, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine
ORCID ID: **0000-0002-8967-5500**
Halina Falfushynska
Dr Sci. Biochemistry, Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-3058-4919
Igor Korsun
Ph.D. (Pedagogical Sciences), Associate Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-9893-2820
Maryna Monchuk
Physical Therapist, Ternopil, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-6839-6396

Abstract

The aim of our work is to prove the feasibility of using interdisciplinary links between botany and physics in the formation of research skills of future teachers of physics.

The current stage of education is characterized by an intensive search for new approaches in theory and practice. The social order of society changed in relation to education: it is necessary to form a person who is able to creatively, consciously, independently determine their activities. Society needs a person who knows how to work for the end result. In this context, the introduction of the New Ukrainian School Concept in school education implies that instead of memorizing facts and concepts, students will acquire competencies approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine. In this case, the New Ukrainian School Concept puts forward new requirements for physics teachers and training of future physics teachers.

All branches of modern science are closely interconnected, and therefore school subjects cannot be isolated from each other. As a rule, the authors consider interdisciplinary links between biology and physics comprehensively when studying biophysical material in physics lessons. Therefore, there is a problem of more detailed coverage of relevant sections of biology in physics lessons. This approach allows you to explore a variety of topics in botany from a physical point of view.

Keywords: future teachers of physics, research skills, interdisciplinary links, physics, botany.

PARENTS' EDUCATIONAL STYLE AND THEIR VIEWS ON THE QUALITY OF INDIVIDUAL COOPERATION WITH A TEACHER IN A MODERN SCHOOL

MA Nedeljko M. Milanović
Faculty of Education in Jagodina
University of Kragujevac
Department for Human Sciences

Abstract

The focus of this article is on the educational style of parents and their view on the quality of individual cooperation with a teacher in a modern school. The descriptive method and the method of theoretical analysis were applied. 120 parents from the central part of the Republic of Serbia participated. Parents filled out two instruments - questionnaires with an assessment scale. One instrument concerned the determination of parenting styles, while the other instrument contained questions and items about the quality of individual cooperation with the teacher. According to the educational style, based on the obtained data, we divided the parents into three groups: authoritarian, permissive and democratic style. The results show that parents who cultivate a democratic style are more likely to have individual cooperation with a teacher than permissive and authoritarian parents. Also, democratic parents more often think that individual conversations are very important in achieving a partnership with a teacher than permissive and authoritarian parents. The conducted research leads to the conclusion that democratically oriented parents are more committed and interested in individual cooperation, which is extremely important in building a partnership with a modern school.

THE İMPACT OF ELECTRONİC ACCOUNTİNG INFORMATİON SYSTEM ON DECİSİON MAKİNG: AN INVESTİGATİON AMONG ACCOUNTİNG PRACTİTİONERS

Rawabi Abdullah AlTamimi, Sarah Saud Altamimi, Razan Abdullah Alkhouraye, Maha Ibrahim Alkulib, & Khaled Salmen Aljaaidi
Department of Accounting
College of Business Administration
Prince Sattam bin Abdulaziz University

Abstract

This study aims at examining the impact of electronic accounting information system on decision making among accounting practitioners in Saudi Arabia. In particular, this study looks at the electronic accounting information systems as providing relevant, on-time, and reliable accounting information that can be used for making sound decisions. The final sample of this study consists of 176 accountants working in the setting of Saudi Arabia. The descriptive statistics showed that accountants perceive that using electronic accounting information system will produce relevant, on-time and reliable accounting information systems that can be used to enhance the degree of soundness of decisions. The results of this study have implications for the companies' management, accountants, and auditors in gaining a deeper understanding on how the electronic accounting information system enhances the process of decision making.

Keywords: Electronic Accounting information system, accountants, Saudi Arabia.

CHEATİNG THE HİRELİNG İN NİGERİA: WHİTHER LEVİTİCUS 19:13

Favour C. Uroko
Department of Religion and Cultural Studies,
Faculty of the Social Sciences,
University of Nigeria, Nsukka

Abstract

This article examines the various ways that hirelings are cheated in Nigeria by their employers and what the Old Testament says about it. Hirelings in Nigeria sometimes serve their masters for up to seven years, and at the end they are paid little, or chased away with the accusation that they stole from their masters. The issue has continued to surge with no response from stakeholders or elder statesmen. Even in the government establishment, some governors have refused to pay their workers' salaries. In fact, even the workers who are being paid receive peanuts as their salaries. The issue is really troubling. Some workers and hirelings do not believe their employers. This is because they have been scammed by some employers who have no interest in their welfare and development. Leviticus 19:13 explains that hirelings deserve their money. Day labourers were generally poorer people who lacked land to farm themselves. They were especially dependent on immediate payment for their work, and thus needed to be paid at the close of each day. Also, in Nigeria, a comparable situation occurs when employers have the power to dictate terms and conditions of labour that take advantage of workers' vulnerabilities. Leviticus 19:13 is believed to speak strongly to these challenges.

Keywords: Leviticus, hireling, employers, employees, cheating, money laundering, Nigeria.

EFFECT OF EXTERNAL ENVİRONMENT ON MANAGEMENT STYLES

Naima Rizwan

Abstract

This research aims to find the influence of external factors implicitly or explicitly on the management of an organization with respect to how these factors differ from organization to organization as well as from country to country. This work shows an analysis on how management of an organization is effected by external environment factors like; cultural, demographic, political, economic, social and technological. Management and the leadership styles are the most important elements which can frame the failure of an organization into success or even vice versa. These two components should have the greatest importance in every organization. Management styles and leadership styles go side by side. Effective styles can make a business organization successful. It enables an organization to fulfill its mission. The absence of these styles is equally dramatic. If there are no effective management and leadership styles, then the organization moves slowly and in some cases declines towards the failure. This study is undertaken in order to ascertain and be able to describe the impact of external environment on the management styles and its outcomes in an eloquent manner.

Keywords: External environment, leadership styles, management styles

DİNİ PERSPEKTİFTE SAVUNMA HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN MODELLENMESİ[1]

MODELING THE RELATIONSHIP OF DEFENSE EXPENDITURES AND ECONOMIC GROWTH IN A RELIGIOUS PERSPECTIVE

Öğr. Gör. Onur KORKMAZ
Erciyes Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Kayseri ORCID: 0000-0003-1712-2015
Prof. Dr. Alper ASLAN
Erciyes Üniversitesi, Havacılık Yönetimi, Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi, Kayseri ORCID: 0000-0003-1408-0921

Özet

Bu çalışmada literatürde ilk defa ülkeler din perspektifine göre üç gruba ayrılarak (Müslüman, Hristiyan ve Yahudi) 1990-2017 dönemini kapsayacak şekilde savunma harcaması ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada kullanılan hem FMOLS hem de DOLS test sonuçları Hristiyan ülkelerde savunma harcamalarının uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu gösterirken, Müslüman ülkelerde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Yahudi tek ülke olan İsrail'e ilişkin tahmin sonuçları uzun dönemde savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi azaltıcı etkisini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savunma harcamaları, ekonomik büyüme, din, FMOLS, DOLS.

Abstract

In this paper, for the first time in the literature, the relationship between defense expenditure and economic growth was examined by dividing countries into three groups according to their religious perspective (Muslim, Christian, and Jewish) in the period 1990-2017. Both FMOLS and DOLS test results used in the study show that defense expenditures in Christian countries have a positive effect on economic growth in the long term, while they do not have a statistically significant effect on Muslim countries. The predicted results of Israel, which is the only Jewish country, reveal long-term defense spending in reducing economic growth.

Keywords: Defense expenditures, economic growth, religion, FMOLS, DOLS.

GİRİŞ

Bir ülkenin iç ve dış güvenliğini sağlamak amacıyla milli gelirinden savunmasına ayırdığı pay olarak tanımlanan savunma harcamaları, ülke ekonomileri için kilit bir role sahiptir (Taş vd., 2013). Savunma harcamaları; savunma hizmetinde görevlendirilen askeri ve sivil personel giderleri, kullanılan araç ve donanımın üretimi, satın alımı, bakımı, onarımı ve bu alandaki inşaat, imar faaliyetleri ile AR-GE giderlerinden oluşmaktadır. Bu harcamaların

[1] Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı "Savunma Harcamaları Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi: Dini Perspektif Odaklı Çalışma" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

kapsamı; asker benzeri güçlere (milis, polis, gümrük görevlileri gibi), sivil savunmaya, zorunlu yiyecek maddeleri ve ham maddelerin stoklanması faaliyetleri ile ilgili yapılan harcamaları ve çeşitli askeri yardımları da içerecek şekilde genişletilebilmektedir (Tüğen, 1988). Savunma harcamalarının büyüklüğü ve artışı, savunma kapasitesini oluşturabilmek için stratejik bir faktördür. Savunma harcamalardaki artışların, devletlerin imkân ve kabiliyetlerinin gelişimini arttırdığı düşünülmektedir (Persson, 2016).

Yaklaşık 45 yıl süren Soğuk Savaş döneminin bitmesi, ülkeler arası güç dağılımının değişmesiyle sonuçlanmıştır. Zaman içerisinde değişen güç dengeleri ve dünya konjonktüründe yaşananlar, ülkelerin savunma harcamalarının artmasına ve bu durumun ekonomileri açısından özellikle de ekonomik büyüme kapsamında önemli bir konuma sahip olmasına yol açmıştır. Savunma harcamalarının dini perspektifi ise yaşanan 11 Eylül ve Paris terör olaylarının dünya medyasında din odaklı saldırılar olarak adlandırılması ile ön plana çıkmıştır. Savunma harcamalarının tüm dünya bu denli yüksek olduğu bir dönemde savunma harcamaları ile ekonomik büyüme ilişkisi önemini korumaya devam etmektedir.

Bu durum, dini perspektifte savunma harcamalarının ele alınarak ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin incelenmesini önemli hale getirmiştir. Çalışmanın amacı, 1990-2017 dönemi için, üç ilahi dini (Müslümanlık, Hristiyanlık ve Yahudilik) dikkate alarak ülkelerin savunma harcamaları ile ekonomik büyümeleri arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Literatürde bu alanda çalışmaya rastlanmamış olması bu araştırmayı önemli hale getirmektedir.

Analizde FMOLS ve DOLS yöntemleri tercih edilmiştir. FMOLS yöntemi standart sabit etkili tahmincilerdeki (otokorelasyon, değişen varyans gibi sorunlardan kaynaklanan) sapmaları düzeltme imkânı verirken; DOLS yöntemi ise içsellik sorunlarından kaynaklanan sapmaların giderilmesini sağlamaktadır (Kök vd., 2010).

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Giriş sonrası ilk bölümde konu kapsamında oluşturulan literatür taraması yer almaktadır. Son iki bölüm ise, veri seti, yöntem ve ampirik bulgular bölümlerinden oluşmaktadır.

1. LİTERATÜR ÖZETİ

Literatürde savunma harcamalarının ekonomik büyüme etkilerini, farklı ülke ve ülke grupları için farklı yöntemler kullanılarak araştıran birçok çalışma bulunmaktadır. Bu alanda yapılan bazı çalışmalar ve elde edilen sonuçlara aşağıda yer verilmektedir.

Benoit (1978) tarafından ilk kez savunma harcamaları ile ekonomik büyüme ilişkisi 1950-1965 dönemi için 44 az gelişmiş ülkede incelenmiştir. Çalışmada, gelir ile savunma harcamaları arasında pozitif yönlü ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kinsella (1990), ABD için 1943-1989 dönemini inceleyen çalışmasında VAR yöntemini kullanılmıştır. Analiz neticesinde savunma harcamaları ile ekonomik büyüme arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Kollias (1997), çalışmasında Türkiye'de savunma harcamaları ve büyüme arasındaki ilişki, Granger nedenesellik analizinde faydalanılarak araştırmıştır. 1954-1993 dönemini kapsayan analiz, değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını göstermiştir.

Dakurah vd. (2001), 62 gelişmiş ülkeyi inceledikleri çalışmalarında 1975-1995 dönemi araştırılmıştır. Granger nedensellik analizinin kullanıldığı çalışmada, ülkelerin çoğunluğunda (32 ülke) ekonomik büyüme ile savunma harcamaları arasında nedensellik ilişkisi olmadığı belirlenmiştir.

Kalyoncu ve Yücel (2006) tarafından eşbütünleşme analizi ile Türkiye ve Yunanistan'da 1956-2003 döneminde ekonomik büyüme savunma harcamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma neticesinde, Türkiye'de ekonomik büyüme ile savunma harcamaları arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Selvanathan ve Selvanathan (2014), Sri-Lanka için 1975-2013 dönemini kapsayan çalışmasında Granger nedensellik analizinden faydalanılmıştır. Analiz sonucunda, savunma harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğu belirlenmiştir.

Korkmaz (2015), çalışmasında, 2005-2012 dönemi için Akdeniz ülkelerinde savunma harcamaları ekonomik büyüme ilişkisi panel veri analizi ile incelenmiştir. Analizde, savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde negatif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Korkmaz ve Bilgin (2017), eşbütünleşme ve nedensellik analizlerinden yararlandığı çalışmalarında Türkiye ve ABD, 1961-2015 dönemi için incelenmiştir. Çalışma neticesinde, Türkiye için savunma harcamaları ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilirken ABD'de nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Literatür değerlendirmesi sonucunda savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin ülke ve ülke grupları için farklılıklara sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte dini perspektifte savunma harcaması ekonomik büyüme ilişkisinin ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır.

2. VERİ SETİ

Çalışmada, 85 ülke için savunma harcamaları ekonomik büyüme ilişkisi, din perspektifte Pew Araştırma Merkezi'nin yapmış olduğu ayrım baz alınarak (nüfusun göreli çoğunluğu) sınıflama yapıldıktan sonra (24 Müslüman, 60 Hristiyan ve bir tane Yahudi nüfus yoğunluğuna sahip ülke) 1990-2017 dönemini kapsayacak şekilde DOLS (Dynamic Ordinary Least Square) ve FMOLS (Fully Modified Ordinary Least Square) yöntemleri kullanılarak eş bütünleşme ardından ise Granger nedensellik analizleri yapılmıştır. Analizlerde yer alan değişkenlere ait bildiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Analizde kullanılan değişkenlere, değişkenleri temsil eden kısaltmalara ve verilerin elde edildiği veri kaynağına Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1: Kullanılan Değişkenler

Değişken	Kısaltma	Kaynak
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (2010 sabit fiyatları ile)	GDP	Dünya Bankası
Sermaye (2010 sabit fiyatları ile)	SERM	
İstihdam	EMEK	
Toplam Nüfus	NUF	
Savunma Harcamaları	SAV	SIPRI

Çalışmada yer alan 24 Müslüman, 60 Hristiyan ve bir tane Yahudi nüfus yoğunluğuna sahip ülkeye Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2: Analizde Yer Alan Ülkeler

Ülke Grupları	Ülkeler
Müslüman Nüfus Yoğunluğuna Sahip Ülkeler (24 ülke)	Azerbaycan, Bangladeş, Burkina Faso, Fas, İran, Kazakistan, Lübnan, Makedonya, Mali, Malezya, Nijerya, Pakistan, Senegal, Sudan, Türkiye, Tacikistan, Tunus, Mısır, Cezayir, Brunei, Endonezya, Ürdün, Kırgızistan

Hristiyan Nüfus Yoğunluğuna Sahip Ülkeler (60 ülke)	Almanya, ABD, Arjantin, Avusturya, Avustralya, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, Ermenistan, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Kanada, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Sırbistan, Ukrayna, Yunanistan, Belarus, Belize, Bolivya, Botsvana, Burundi, Kamerun, Şili, Kolombiya, Kıbrıs, Dominik, Ekvator, El-Salvador, Filipinler, Ruanda, Güney Afrika, Tanzanya, Uganda, İngiltere, Uruguay, Venezuela, Guatemala, İrlanda, Kenya, Lesotho, Moritanya, Mozambik, Namibya, Yeni Zelanda, Nikaragua, Peru
Yahudi Nüfus Yoğunluğuna Sahip Ülkeler	İsrail

3. YÖNTEM VE AMPİRİK BULGULAR

3.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Çalışmada yer alan ülkelere ait değişkenlerin birim kök içerip içermediği yani durağan olup olamadıklarını belirlemek için farklı birim kök testlerine başvurulmuştur. Hristiyan ve Müslüman ülkelere ait durağanlık tespiti için panel birim kök testlerinden biri olan Levin, Lin ve Chu (2002) tarafından geliştirilen LLC testi ile kullanılmıştır. Buna karşın tek Yahudi ülke olan İsrail'e ait serilerin durağanlığı bir zaman serisi birim kök testi olan ve Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen Augmented Dickey Fuller (ADF) testi ile incelenmiştir. Birim kök testi sonuçlarına Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3: Birim Kök Testi Sonuçları (LLC, ADF Testi)

Değişkenler	**I (0)**		**I (1)**	
Hristiyan Ülkeler	**İstatistik**	**Olasılık**	**İstatistik**	**Olasılık**
log_gdp	-131.731	0.000*	-850.802	0.000*
log_serm	-63.100	0.000*	-211.486	0.000*
log_emek	-0.122	0.451	-7.757	0.000*
log_sav	-7.080	0.000*	-18.924	0.000*
log_nuf	2.901	0.998	-4.459	0.000*
Müslüman Ülkeler	**İstatistik**	**Olasılık**	**İstatistik**	**Olasılık**
log_gdp	-0.279	0.390	-3.744	0.000*
log_serm	4.487	1.000	-2.670	0.003*
log_emek	-1.263	0.103	-4.347	0.000*
log_sav	1.217	0.888	-15.819	0.000*
log_nuf	0.007	0.503	-1.741	0.040*
Yahudi Ülke	**İstatistik**	**Olasılık**	**İstatistik**	**Olasılık**
log_gdp	-2.683	0.089	-3.920	0.006*
log_serm	-0.477	0.499	-8.483	0.000*
log_emek	-2.075	0.255	-4.239	0.003*
log_sav	-0.272	0.578	-12.686	0.000*
log_nuf	-3.097	0.039*	-10.552	0.000*

Birim kök analizi sonuçlarında, tablodan da anlaşılacağı üzere, Hristiyan ülkelerde gayrisafi milli hasıla, sermaye ve savunma harcamaları, İsrail'de ise nüfus değişkeni seviyede durağan olmasına karşın Müslüman ülkelerin tamamında değişkenlerin birinci farklarının içermediği görülmektedir. Elde edilen bu sonuç doğrultusunda birinci farkı alınmış seriler kullanılarak uzun dönemli eşbütünleşme ilişkileri ve katsayı tahminleri yapılabilmektedir.

3.2. Eşbütünleşme Test Sonuçları

Serilerin durağanlık testi yapıldıktan sonra, değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığı tespit edilip, uzun dönem katsayı tahmini yapılmaktadır. Bu amaçla İsrail için Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990) ve Johansen (1991) tarafından geliştirilen Johansen eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Teste ilişkin temel denklem aşağıda yer almaktadır:

$$\Delta X_t = \sigma + \sum_{i=1}^{k-1} \Gamma_i \Delta X_{t-i} + \Pi X_{t-k} + \upsilon_t \quad (1)$$

Denklem 1'de yer alan **Π**, katsayılar matrisini temsil etmektedir. Bu matrisin rankı sıfıra eşit olduğunda X vektörünü oluşturan değişkenler arasında eşbütünleşmenin varlığından bahsedilebilir. Hristiyan ve Müslüman ülke grupları Pedroni eşbütünleşme testi uygulanmıştır.

Çalışmada Hristiyan ve Müslüman ülke grupları için panel eşbütünleşme testi olan Pedroni eşbütünleşme testi, İsrail için ise Johansen eşbütünleşme testi uzun dönem ilişkileri tespit etmek için kullanılmıştır. Test sonuçlarına Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4: Eşbütünleşme Testi Sonuçları (Pedroni ve Johansen Eşbütünleşme Testi, Trendli)

Hristiyan Ülkeler	**t-istatistiği**	**Olasılık**	**Ağırlıklandırılmış t-istatistiği**	**Olasılık**
Grup-içi				
Panel v-istatistik	-3.926	1.000	3.112	0.000*
Panel rho- istatistik	3.996	1.000	4.006	1.000
Panel PP- istatistik	-2.655	0.004*	-2.792	0.002*
Panel ADF-istatistik	-5.758	0.000*	-6.915	0.000*
Gruplar-arası				
Group rho- istatistik	6.694	1.000		
Group PP- istatistik	-3.616	0.000*		
Group ADF-istatistik	-7.358	0.000*		
Müslüman Ülkeler	**t-istatistiği**	**Olasılık**	**Ağırlıklandırılmış t-istatistiği**	**Olasılık**
Grup-içi				
Panel v- istatistik	1.076	0.140	2.436	0.007*
Panel rho- istatistik	3.830	0.999	1.845	0.967
Panel PP- istatistik	1.846	0.967*	-3.476	0.000*
Panel ADF- istatistik	-2.848	0.002*	-7.126	0.000*
Gruplar-arası				
Group rho- istatistik	3.242	0.999	3.242	0.999
Group PP- istatistik	-6.744	0.000*	-6.744	0.000*
Group ADF-istatistik	-9.187	0.000*	-9.187	0.000*
Yahudi Ülke	**Trace İstatistiği**	**Olasılık**	**Max-Eigen İstatistiği**	**Olasılık**
r=0	120.572	0.000*	46.590	0.000*
r≤1	73.982	0.000*	37.929	0.001*
r≤2	36.052	0.008*	20.880	0.054***
r≤3	15.172	0.055***	12.446	0.095***
r≤4	2.726	0.098***	2.726	0.098***

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Pedroni eşbütünleşme testinin boş hipotezi, seriler arasında eşbütünleşmenin olmadığını ifade eder. Tablo 4 incelendiğinde Hristiyan ülkeler için hem panel hem de grup istatistiklerinin yedi tanesi güçlü bir eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Müslüman ülkeler için test sonuçları da yine eşbütünleşmenin varlığına işaret etmektedir. Son olarak İsrail için

Johansen testi kullanılarak yapılan araştırma, boş hipotezlerin r=0 (eşbütünleşme yoktur), r ≤1 (en fazla bir tane eşbütünleşme ilişkisi vardır), r ≤2 (en fazla iki tane eşbütünleşme ilişkisi vardır), r ≤3 (en fazla 3 tane eşbütünleşme ilişkisi vardır) ve r ≤4 (en fazla 4 tane eşbütünleşme ilişkisi vardır) olduğu göz önüne alındığında, hem trace istatistikleri hem de Max-Eigen istatistikleri tüm olasılık değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu yani boş hipotezlerin reddedildiğini göstermektedir. Elde edilen tüm sonuçlar, uzun dönemde değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını kanıtlamakta ve analizin bir sonraki aşamasına geçilerek uzun dönem katsayı tahmini yapılabilmektedir.

Eşbütünleşmenin varlığına ilişkin kanıtlar elde edildikten sonra analizin bir sonraki aşamasında katsayı tahmini FMOLS ve DOLS yöntemleri ile yapılmıştır. Çalışmada FMOLS yöntemi, standart sabit etkili tahmincilerdeki (otokorelasyon, değişen varyans gibi sorunlardan kaynaklanan) sapmaları düzeltmesi nedeni ile seçilirken; DOLS yöntemi ise içsellik sorunlarından kaynaklanan sapmaları gidermesi amacı ile kullanılmıştır (Kök vd., 2010).

Panel FMOLS yöntemine ilişkin temel eşitlik şu şekildedir:

$$y_{it} = \alpha_{it} + \sigma_{it} + \beta x_{it} + \mu_{it} \quad (2)$$

$$x_{it} = x_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Denklemde yer alan *yit* bağımlı değişkeni, x_{it} bağımsız değişkenleri ve α_{it} sabit etkileri göstermektedir. Panel DOLS yöntemi için oluşturulan temel regresyon denklemi ise şu şekilde formülleştirilebilir:

$$y_{it} = \alpha_i + \beta_i x_{it} + \sum_{k=-K_i}^{K_i} y_{ik} \Delta x_{it-k} + \vartheta_{it} \quad (4)$$

Denklemde yer alan $-Ki$ ve Ki gecikme uzunluğunu temsil etmektedir. İsrail için uzun dönem katsayı tahminleri ise Stock ve Watson (1993) tarafından geliştirilen DOLS yöntemi, Philip ve Hansen (1990) ile Hansen (1992) tarafından geliştirilen FMOLS yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Son olarak değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri Granger nedensellik testi ile sınanmıştır.

Tablo 5'te Hristiyan ve Müslüman ülkeler için uygulanan panel DOLS ve FMOLS sonuçları ile İsrail için yapılan zaman serisi FMOLS ve DOLS sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5: FMOLS ve DOLS Sonuçları

	FMOLS		**DOLS**	
Hristiyan Ülkeler	**Katsayılar**	**Olasılık**	**Katsayılar**	**Olasılık**
log_serm	0.443	0.000*	0.566	0.000*
log_emek	6.608	0.000*	2.757	0.017**
log_sav	0.827	0.000*	0.213	0.299
log_nuf	-8.607	0.000*	-5.638	0.000*
Müslüman Ülkeler				
log_serm	-0.000	0.825	0.020	0.000*
log_emek	0.976	0.000*	2.219	0.000*
log_sav	-0.035	0.100	0.054	0.107
log_nuf	0.742	0.010*	-0.808	0.017**
Yahudi Ülkeler				
log_serm	0.016	0.000*	0.019	0.434
log_emek	0.244	0.454	0.719	0.586
log_sav	-0.248	0.002*	-0.464	0.011**
log_nuf	1.302	0.001*	0.675	0.666

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Tablodaki sonuçlar savunma harcamaları açısından dikkate alındığında uzun dönemde,

Hristiyan ülkelerde, FMOLS ve DOLS sonuçları savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşın sadece FMOLS sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır. Müslüman ülkelerde hem FOMLS hem de DOLS modelinde savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamalı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Yahudi ülke olan İsrail'de her iki modelde de savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerine negatif anlamlı bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

3.3. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Analizde değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmak için uygulanan Granger nedensellik testi sonuçlarına Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

	Hristiyan Ülkeler		Müslüman Ülkeler		Yahudi Ülke	
Ho	**F-ist**	**Olasılık**	**F-ist**	**Olasılık**	**F-ist**	**Olasılık**
log_emek→log_gdp	20.039	3.E-09	8.696	0.000*	5.583	0.011**
log_gdp→log_emek	2.637	0.071***	5.289	0.005*	0.028	0.972
log_serm→log_gdp	1.707	0.181	2.774	0.063***	4.945	0.018**
log_gdp→log_serm	62.803	6.E-27	0.823	0.439	2.563	0.102
log_sav→log_gdp	0.336	0.714	4.514	0.011*	1.519	0.243
log_gdp→log_sav	14.457	6.E-07	0.660	0.517	5.209	0.015**
log_nuf→log_gdp	-21.777	5.E-10	2.757	0.064	1.919	0.172
log_gdp→log_nuf	12.722	3.E-06	9.654	7.E-05	5.802	0.010*
log_serm→log_emek	1.950	0.142	0.045	0.955	0.356	0.704
log_emek→log_serm	12.678	3.E-06	0.384	0.680	0.287	0.753
log_sav→log_emek	4.352	0.013**	1.296	0.274	2.735	0.089***
log_emek→log_sav	5.099	0.006*	1.884	0.152	2.798	0.048**
log_nuf→log_emek	138.933	4.E-56	44.685	8.E-19	4.384	0.026**
log_emek→log_nuf	4.705	0.009*	1.396	0.248	3.019	0.071***
log_sav→log_serm	0.769	0.463	1.722	0.179	0.700	0.508
log_serm→log_sav	1.156	0.314	0.057	0.943	3.610	0.045**
log_nuf→log_serm	14.175	8.E-07	0.188	0.828	0.036	0.964
log_serm→log_nuf	5.689	0.003*	0.384	0.680	1.505	0.245
log_nuf→log_sav	6.048	0.002*	1.474	0.229	2.024	0.158
log_sav→log_nuf	2.242	0.106	0.189	0.827	1.406	0.268

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 6'daki nedensellik sonuçları dikkate alındığında;

Hristiyan ülkelerde; ekonomik büyümeden sermayeye, emekten nüfus artışına, nüfus artışından sermayeye ve nüfus artışından savunma harcamalarına doğru tek yönlü; savunma harcamaları ve emek arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir.

Müslüman ülkelerde; sermayeden ekonomik büyümeye ve savunma harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü; emek ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Yahudi ülke olan İsrail'de; emekten ekonomik büyümeye, sermayeden ekonomik büyümeye, ekonomik büyümeden savunma harcamalarına, ekonomik büyümeden nüfus artışına ve sermayeden savunma harcamalarına doğru tek yönlü; savunma harcamaları ile emek ve nüfus artışı ve nüfus artışı ile emek arasında çift yönlü nedensellik olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Değişen güçler dengesi ve dünya konjonktüründe yaşananlar, ülkelerin savunma harcamalarının artmasına ve bu durumun ekonomileri açısından özellikle de ekonomik büyüme kapsamında önemli bir konuma sahip olmasına yol açmıştır. Dünya konjonktürü ülkelerin savunma harcamalarının önemini artırmış. Savunma harcamalarının dini perspektifi ise yaşanan bazı terör olaylarının din odaklı olarak adlandırılmasıyla ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda din perspektifinde savunma harcamaları ekonomik büyüme ilişkisinin araştırılması önem kazanmıştır.

Çalışmada, 85 ülke için savunma harcamaları ekonomik büyüme ilişkisi, din perspektifte Pew Araştırma Merkezi'nin yapmış olduğu ayrım baz alınarak (nüfusun göreli çoğunluğu) sınıflama yapıldıktan sonra (24 Müslüman, 60 Hristiyan ve bir tane Yahudi nüfus yoğunluğuna sahip ülke) 1990-2017 dönemini kapsayacak şekilde DOLS (Dynamic Ordinary Least Square) ve FMOLS (Fully Modified Ordinary Least Square) yöntemleri kullanılarak eş bütünleşme ardından ise Granger nedensellik analizleri yapılmıştır.

Çalışmada kullanılan hem FMOLS hem de DOLS test sonuçları göre uzun dönemde;

- Hristiyan ülkelerde savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kısaca, savunma harcamaları ekonomik büyümeyi artıcı etkiye sahiptir ve bu durum başta ABD olmak üzere Hristiyan ülkelerin savunma sanayilerini canlı tutarak farklı ülkelere savunma sanayi ürünleri satma gayretlerinin muhtemel sebeplerinden birisidir.
- Müslüman ülkelerde savunma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda Müslüman ülkeler savunma harcamalarına ekonomik büyüme üzerinde katkısı olmaması nedeniyle dikkate etmeleri, büyüme açısından olumlu sonuç elde etmek için kendi savunma sanayilerini güçlendirerek kendi yatırımlarını artırma yoluna gidebilirler.
- Yahudi tek ülke olan İsrail'de ise savunma harcamalarının ekonomik büyümeyi azaltıcı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Granger nedensellik analizi sonuçları ülke grupları arasında farklılık göstermiştir. Buna karşın Müslüman ülkeler ve İsrail'de ekonomik büyümeden savunma harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Savunma harcamalarının özellikle Hristiyan ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisi göz önünde bulundurularak gelecek çalışmalarda bu ülkelerde yapılan savunma

harcamalarının, AR-GE odaklı olup olmadığı ayrımı ile dışsallıklarına da odaklanarak diğer sektörler üzerindeki etkilere incelenebilir.

KAYNAKÇA

Benoit, E. (1978). Growth and defense in developing countries. *Economic Development and Cultural Change,* 26 (2), 271-280.

Dakurah, A.H. Davies, S.P. Sampath, R.K. (2001). Defense spending and economic growh in developing countries: A causality analysis, *Journal of Policy Modelling,* 23, 651-658.

Dickey, D. A., Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root, *Econometrica*, 49(9):1057-1072.

Dünya Bankası (2018). World Bank Open Data, https://data.worldbank.org/ (Erişim Tarihi: 16.06.2018).

Hansen, B. E. (1992). Testing for parameter instability in regressions with I(1) processes. *Journal of Business and Economic Statistics*, 10 (3), 321 – 335

Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegrating vectors, *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12: 231-254.

Johansen, S. (1991). Estimation and hypothesis testing of cointegration vectors in Gaussian vector autoregressive models, *Econometrica*, 59 (6): 1551-1580.

Johansen, S., Juselius, K. (1990). Maximum likelihood estimation and inferences on cointegration- with application to the demand for money, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52: 169-210.

Kalyoncu, H., Yücel, F. (2006). An analytical approach on defense expenditureand economic growth: The case of Turkey and Greece. *Journal of Economic Studies*, 33(5), 336-343.

Kinsella, D. (1990). Defence spending and economic performance ın the united states: A casual analysis. *Defence Economics*, 1(4), 295-309.

Kollias, C. (1997). Defence spending and growth in Turkey 1954-1993: A causal analysis. *Defence and Peace Economics*, 8(2), 189-204.

Korkmaz Ö., Bilgin, T. (2017). Askeri harcamalar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nin karşılaştırmalı analizi, *UİİİD-İJEAS,* 2017 (18): 289-316.

Korkmaz, S. (2015). The effect of military spending on economic growth and unemployment ın mediterranean countries. *International Journal Of Economics And Financial Issues*, 5(1), 273-280.

Kök, R., İspir, M.S., Arı, A.A. (2010). Zengin ülkelerden azgelişmiş ülkelere kaynak aktarma mekanizmasının gerekliliği ve evrensel bölüşüm parametresi üzerine bir deneme. http://kisi.deu.edu.tr/recep.kok/Zengin_ispir.pdf

Levin, A., Lin, C. F., Chu, C. S. J. (2002). Unit root tests in panel data: asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics,* 108 (1), 1-24. https://doi.org/10.1016/S0304-4076(01)00098-7

Persson, G. (2016). Russian Military Capability in A Ten-Year Perspective, FOI Aralık 2016.

Phillips, P., Hansen, B. (1990). Statistical inference in instrumental variables regression with I(1) processes, *Review of Economic Studies*, 57(1): 99-125.

Selvanathan, S., A Selvanathan, E. (2014). Defence expenditure and economic growth: A case study of Sri Lanka using causality analysis. *International Journal of Development and Conflict*, 4(2014): 69-76.

SIPRI, Stockholm International Peace Research Insiıtute (2018), *SIPRI Fact Sheet*, https://www.sipri.org/sites/default/files/201805/sipri_fs_1805_milex_2017.pdf (16.06.2018)

Stock, J., Watson, J. (1993). A simple estimator of cointegrating vectors in higher order integrated systems. *Econometrica*, 61, 783 – 820.

Taş, S., Örnek, İ., Aksoğan, G. (2013). Türkiye'de savunma harcamaları, büyüme ve gelir eşitsizliği, 1970-2008: Ekonometrik bir inceleme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(3):659-682.

Tüğen, K. (1988). Dünyada ve Türkiye'de savunma harcamalarındaki gelişmeler ve ekonomik etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3:2, 285-302.

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA ENERJİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN ENERGY AND ECONOMIC GROWTH IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: THE CASE OF TURKEY

Dr. Öğr. Üyesi Sevda KUŞKAYA
Erciyes Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, Kayseri.
ORCİD: https://orcid.org/0000-0003-4527-5713

Özet

Çalışmada Türkiye ekonomisi için, 1975-2019 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak enerji kullanımı ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. ARDL modelinin tercih edildiği analizde; ekonomik büyümeyi temsilen imalat sanayi üretim endeksi, çevresel etkiler için karbondioksit emisyonu, küreselleşme için KOF küreselleşme endeksi ve enerji kullanımı için de birincil enerji tüketimi değişkenleri modellenmiştir. Analiz sonuçlarına göre uzun dönemde; KOF küreselleşme endeksindeki ve birincil enerji tüketimindeki artış ekonomik büyümeyi artırırken, karbondioksit emisyonundaki artış ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Elde edilen bulgular, politika yapıcıların ekonomik büyüme kapsamında; ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme hedeflerini gerçekleştirirken hem enerji sürdürülebilirliğini sağlayacak hem de çevre bozulmalarını engelleyecek tedbirler alması gerektiğini şeklinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enerji tüketimi, ekonomik büyüme, KOF endeks, ARDL, Türkiye.

Abstract

In the paper, the relationship between energy consumption and economic growth was examined for the Turkish economy, using annual data for the 1975-2019 period. In the analysis in which the ARDL model is preferred, the industrial production index representing economic growth, carbon dioxide emission for environmental effects, KOF globalization index for globalization, and primary energy consumption for energy usage are modeled. According to the results of the analysis, in the long term; while the increase in the KOF globalization index and primary energy consumption increases economic growth, the increase in carbon dioxide emission decreases economic growth. Analysis findings, policymakers within the scope of economic growth; It has been evaluated that while realizing its economic, social, and political globalization goals, it is necessary to take measures both to ensure energy sustainability and to prevent environmental degradation.

Keywords: Energy consumption, economic growth, KOF index, ARDL, Turkey.

GİRİŞ

Küreselleşme; ürünlerin, fikirlerin, kültürlerin ve dünya görüşlerinin alışverişinden doğan uluslararası bir bütünleşme sürecidir (Al-Rohan ve Stoudmann, 2006). Sanayi devrimi ile başlayan küreselleşme süreci, ülkeler arasında; emeğin, bilginin, sermayenin ve malların akışı yoluyla küresel bir kültürün oluşmasına zemin hazırlamıştır (Ozcan vd., 2022). Diğer taraftan küreselleşme, ekonomik katkılarının yanı sıra enerji kullanımını da etkileyebilecek teknoloji transferini teşvik etmekte de önemli bir role sahiptir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için temel üretim faktörlerinden biri olan enerji, toplumların daha fazla mal ve hizmet üretmesini sağlayarak, yaşam standartlarını da etkilemektedir. Enerji tüketimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki açısından ise enerji, ekonomik kalkınma için gerekli bir girdi faktörüdür ve bir ülkenin ekonomik büyümesinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Xin-gang and Jin, 2022).

Özellikle 1970'lerde yaşanan enerji krizi ve krizin neden olduğu petrol fiyatlarındaki artışlar, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesini olumsuz şekilde etkilemiştir. Literatürde, enerji krizi sonrası dönemde ekonomik büyüme ve enerji tüketimi arasındaki ilişki, yoğun şekilde araştırılmıştır. Bazı çalışmalar ekonomik büyüme ve enerji tüketimi arasında tek yönlü ilişki bulurken (Ghosh, 2002; Shiu ve Lam, 2004; Paul and Bhattacharya, 2004; Narayan ve Smyth, 2005; Yoo ve Kim,2006, Ang, 2008; Riti vd., 2017; Bekun vd., 2019) bazı araştırmacılar ise ilgili değişkenler arasında çift yönlü bir ilişki (Hondroyiannis vd., 2002; Oh and Lee, 2004; Shabestari, 2018) olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmaların aksine, Altınay ve Karagol (2004), Ghali ve El-Sakka (2004) ve Payne (2009) ekonomik büyüme ve enerji tüketimi arasında bir ilişki olmadığını belirlemişlerdir. Türkiye için yapılan çalışmalardan bazıları dikkate alındığında Halicioğlu (2009), 1960-2005 dönemi için ekonomik büyüme ve enerji tüketimi arasında çift yönlü Granger nedensellik olduğunu bulmuştur. Erdal vd. (2008) Pair-wise nedensellik analizi kullanarak 1970-2006 döneminde değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmaların aksine Soytas ve Sarı (2009) Toda-Yamamoto testleri ile 1960-2000 döneminde ekonomik büyüme ve enerji tüketimi arasında nedensellik ilişki olmadığını belirlemiştir.

Literatür değerlendirmesi sonucunda bu çalışma, gelişmekte olan ülkelerden birisi olan Türkiye ekonomisi için küreselleşme olgusunu da dikkate alarak, enerji kullanımı ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyecektir. 1975-2019 dönemi için ARDL modelinin kullanılacağı araştırmada; ekonomik büyümeyi temsilen imalat sanayi üretim endeksi, çevresel etkiler için karbondioksit emisyonu, küreselleşme için KOF küreselleşme endeksi ve enerji kullanımı için birincil enerji tüketimi değişkenlerinin modellenmiştir. Küreselleşmenin; ekonomik, sosyal ve siyasal yönlerini içeren KOF küreselleşme endeksi, küreselleşmenin ölçülmesinde kullanılan en geniş kapsamlı endekslerden birisidir.

Çalışma bu bağlamda, üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden sonra veri seti ve yöntem, analiz bulguları ve sonuç bölümünden oluşmaktadır.

1. VERİ SETİ

Çalışmada Türkiye ekonomisi için enerji kullanımı ve ekonomik büyüme ilişkisi küreselleşme bağlamında araştırılmıştır. Verilere erişilebilirlik durumuna göre 1975-2019 dönemine ait yıllık verilerin dikkate alındığı çalışmada; imalat sanayi üretim endeksi (ekonomik büyümeyi temsilen), birincil enerji tüketimi, kişi başına CO_2 emisyonu ve KOF küreselleşme endeksleri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler ile ilgili detay bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Kısaltmalar	Birim	Dönem	Data Kaynak
İmalat Sanayi Üretim Endeksi	İSÜE	Endeks	1975-2019	OECD
Kişi Başına Karbondioksit Emisyonu	$KBCO_2$	Kişi başına metrik ton	1975-2019	Dünya Bankası
Birincil Enerji Tüketimi	BET	Exajoule	1975-2019	BP
KOF Küreselleşme Endeksi	KOF	Endeks	1975-2019	KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü

Analizde kullanılan değişkenlerin analiz dönemindeki değişimlerini göstermek amacıyla oluşturulan grafiklere Şekil 1'de yer verilmiştir.

Şekil 1. Değişkenlerin 1975-2019 dönemindeki değişimleri

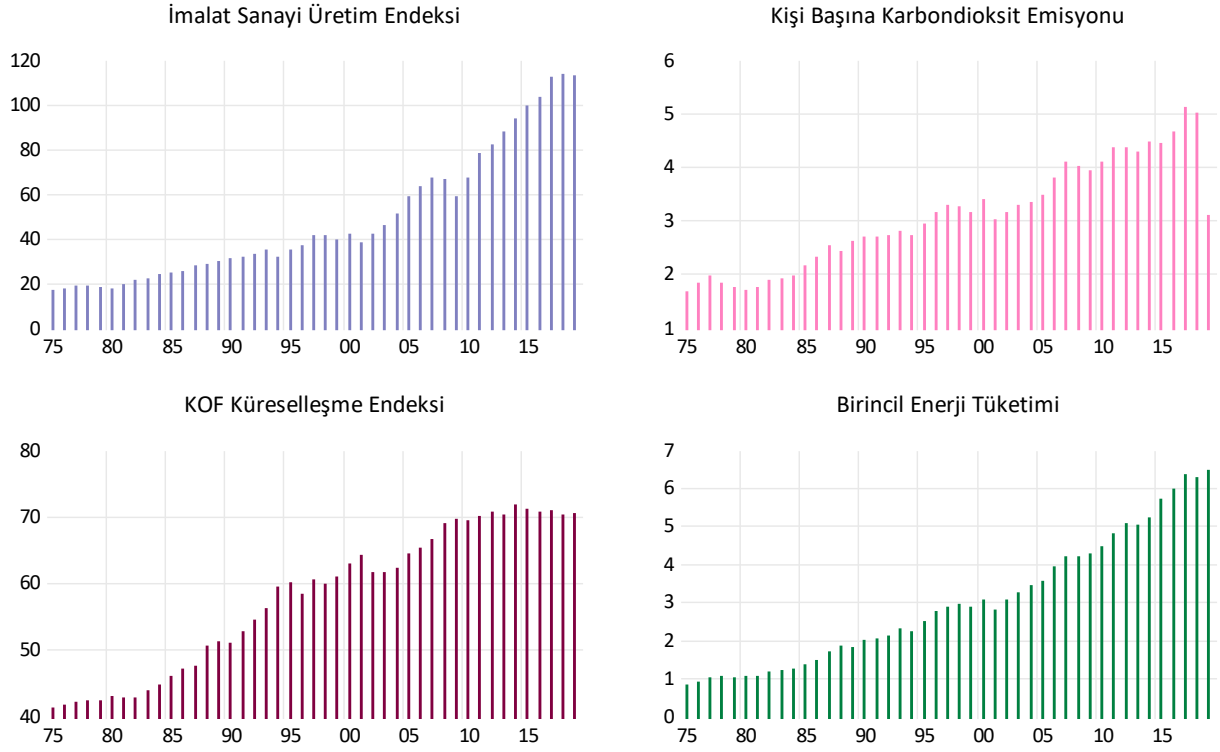

Değişkenler, logaritmaları alınarak modele dahil edilmiştir. Tablo 2'de değişkenlere ait; ortalama, ortanca, maksimum değer, minimum değer, standart sapma ve Jarque-Bera değerlerine yer verilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler tablosuna göre LnKOF indeksi en yüksek ortalama, ortanca ve minimum değere sahip olan değişkendir. Standart sapma değeri dikkate alındığında oynaklığın en az olduğu değişken lnKOF endeksi iken, en fazla olduğu değişken ise LnBET'dir. Ayrıca Jarque-Bera test istatistiğine karşılık gelen p-değeri (0.272), 0.05'ten büyük olduğu için, H_0 hipotezi (seri normal dağılıma sahiptir) reddedilemeyerek değişkenlerin normal dağıldığını söylemek mümkündür.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı İstatistikler	Değişkenler			
	LnİSÜE	**LnKBCO₂**	**LnBET**	**LnKOF**
Ortalama	3.714	1.081	0.932	4.039
Ortanca	3.645	1.132	1.034	4.098
Maks.	4.735	1.634	1.870	4.274
Min.	2.848	0.514	-0.177	3.723
Std. Sapm.	0.581	0.327	0.610	0.193
Jarque- Bera (p-değeri)	2.598 (0.272)	2.367 (0.306)	2.737 (0.254)	4.501 (0.105)
Gözlem Sayısı	45	45	45	45

2. YÖNTEM

Çalışmada ekonomik büyüme ve enerji tüketimi arasındaki ilişki ARDL modeli ile incelenecektir. ARDL modelleri ilk olarak Pesaran ve Shin (1999) tarafından sunulmuştur. Bu model, değişkenlerin bütünleşme dereceleri dikkate alınmaksızın değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olup olmadığının araştırılmasına imkân tanımaktadır (Özcan, 2017). Çalışmada Denklem 1' deki model takip edilmiştir:

$$\Delta ln\text{İ}S\ddot{U}E_t = \beta_0 + \beta_1 ln\text{İ}S\ddot{U}E_{t-1} + \beta_2 lnKBCO2_{t-1} + \beta_3 lnBET_{t-1} + \beta_4 lnKOF_{t-1} + \sum_{i=1}^{a} \beta_{5,i} \Delta ln\text{İ}S\ddot{U}E_{t-i} + \sum_{i=0}^{b} \beta_{6,i} \Delta lnKBCO2_{t-i} + \sum_{i=0}^{c} \beta_{7,i} \Delta lnBET_{t-i} + \sum_{i=0}^{d} \beta_{8,i} \Delta lnKOF_{t-i} + u_t \quad (1)$$

Denklem 1'de burada Δ birinci dereceden farkları gösteren operatör, u_t beyaz gürültü ve a, b, c, d Schwarz Bilgi Kriteri tarafından belirlenen maksimum gecikme uzunluklarını temsil etmektedir. Değişkenler arasında uzun vadeli bir denge ilişkisi olup olmadığı F istatistiği kullanılarak test edilmektedir (Kong vd., 2021).

ARDL $(n1, n2, n3, n4)$ modeli kullanılarak değişkeler arasında uzun dönemli ilişki Denklem 2'deki gibi yazmak mümkündür:

$$\Delta ln\text{İ}S\ddot{U}E_t = \delta_0 + \sum_{i=1}^{n1} \delta_1 ln\text{İ}S\ddot{U}E_{t-i} + \sum_{i=0}^{n2} \delta_2\, lnKBCO2_{t-i} + \sum_{i=0}^{n3} \delta_3\, \beta_3 lnBET_{t-i} + \sum_{i=0}^{n4} \delta_4\, lnKOF_{t-i} + \varepsilon_i \quad (2)$$

Değişkenler arasındaki kısa dönemli ilişki ise ARDL-ECM modeli kullanılarak Denklem 3'teki gibi tahmin edilmektedir:

$$\Delta lnS\ddot{U}E_t = \delta_0 + \sum_{i=1}^{n1} \delta_1 lnS\ddot{U}E_{t-i} + \sum_{i=0}^{n2} \delta_2\, lnKBCO2_{t-i} + \sum_{i=0}^{n3} \delta_3\, \beta_3 lnBET_{t-i} + \sum_{i=0}^{n4} \delta_4\, lnKOF_{t-i} + \theta ECT_{t-1} + u_t \quad (3)$$

Denklem 3'teki hata düzeltme teriminin (ECT_{t-1}) θ katsayısı, kısa dönemdeki dengesizliğin ne kadarının bir sonraki dönemde düzelebileceğini gösteren parametredir. Bu katsayının negatif ve istatistiki olarak anlamlı olması beklenmektedir.

3. ANALİZ BULGULARI

Çalışma kapsamında modele dahil edilen değişkenlere ait serilerin durağan olup olmadığını belirlemek için Dickey-Fuller (1981) tarafından geliştirilen Genişletilmiş ADF birim kök testlerine başvurulmuştur. Her iki birim kök testinin sıfır hipotezi, seri birim kök

içermektedir şeklinde yani serinin durağan olmadığını ifade eden önermeyi içermektedir. Modelde yer alan serilere ait birim kök sonuçları, Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. ADF Birim Kök Test sonuçları

Değişkenler	ADF			
	I (0)		I (1)	
	Sabitli	Sabitli+Trendli	Sabitli	Sabitli+Trendli
	t-istatistiği (p-değeri)	t-istatistiği (p-değeri)	t-istatistiği (p-değeri)	t-istatistiği (p-değeri)
LnİSÜE	0.260 (0.973)	-2.588 (0.287)	-6.437* (0.000)	-6.410* (0.000)
LnKBCO$_2$	-1.771 (0.389)	-1.341 (0.864)	-2.902** (0.05)	-2.964 (0.153)
LnKOF	-1.426 (0.560)	-0.565 (0.976)	-5.99* (0.000)	-6.172* (0.000)
LnBET	-1.229*** (0.065)	-2.478 (0.336)	-7.228* (0.000)	-7.208* (0.000)

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini temsil etmektedir.

ADF birim kök test sonuçlarının yer aldığı Tablo 3'e göre serilerin tamamının düzeyde, birim kök içerdiği ve durağan olmadığını görülmektedir. Serilerin birinci derce farkları alındığı I(1) düzeyinde seriler durağan hale gelmektedir. I(1) düzeyinde LnKBCO$_2$ hariç bütün değişkenlerin hem sabitli hem de sabitli ve trendli modellerde %1 ve %5 anlam düzeylerinde durağan oldukları tespit edilmiştir. LnKBCO$_2$ ise sadece sabitli modelde durağanlığa sahiptir.

Bu durum ARDL eşbütünleşme analizinin uygulanabilmesi için ön koşullardan birisi olan, bağımlı değişkenin I(1), bağımsız değişkenlerin ise I(0) ve/veya I(1) düzeyinde durağan olması ön koşulunun sağlandığını göstermektedir.

Modelde Schwarz Bilgi Kriteri (SIC) sonuçlarına göre 45 yıllık gözlem değerleri için modelin gecikme uzunluğu dört olarak tespit edilmiştir. Gecikme uzunluğu belirlendikten sonra sınır testi yaklaşımıyla seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı incelenmiştir. Tablo 4'te, F istatistik testi değeri ile kritik değerlere yer verilmiştir.

Tablo 4. ARDL Modeli İçin Hesaplanan F Değeri ve Kritik Değerler

k	F İstatistiği	Kritik Değerlerin Esas Alındığı Çalışma	%5 Anlam Düzeyinde Kritik Değerler	
			Alt Sınır	Üst Sınır
4	7.985	Pesaran et al. (2001)	3.178	4.450
		Narayan (2005)	2.86	4.01

Not: k, modeldeki açıklayıcı değişken sayısını temsil etmektedir.

Tablo 4' te yer alan ARDL modeli için hesaplanan F değeri ve kritik değer sonuçlarına göre; F istatistiği değeri 7.985 olarak elde edilmiştir. Hesaplanan F istatistik değerinin; Pesaran, Shin ve Smith (2001) ve Narayan (2005) tarafından sunulan alt ve üst kritik değerlerle karşılaştırılması gerekmektedir. Tablo 4'e göre hesaplanan F istatistik değeri (7.985); Peseran, Shin ve Smith (2001) ve Narayan (2005) kritik değerlerine ait üst sınır (4.450 ve 4.01) değerlerinden yüksektir. Bu durum, H_0 hipotezinin reddedilerek seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğunu göstermektedir. Seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunduğundan dolayı kısa ve uzun katsayılarının belirlenmesinde ARDL modeli kurulabilir.

Gecikme değeri SIC'e göre gecikme uzunluğu dört olarak belirlenen ARDL (1,0,1,0,0) modeline ait kısa dönem analiz sonuçlarına Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. ARDL (1,0,1,0,0) Kısa Dönem Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	p-değeri
LnİSÜE (-1)	0.734	0. 080	9.107	0.000*
LnKOF	-0.804	0. 222	-3.609	0.000*
$LnKBCO_2$	0. 158	0.085	1.850	0.072**
$LnKBCO_2$ (-1)	-0. 631	0. 164	- 3.844	0.000*
LnBET	0.780	0. 129	6.037	0.000*
DUMMY[13]	-0.013	0. 022	-0.594	0.555
C	4.042	0. 924	4.372	0.000*
F İst. (prob)	1367.148 (0.000*)			
R^2	0.995			
Düzet.R^2	0.994			

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini temsil etmektedir.

Tablo 5'te yer alan kısa dönem sonuçlarına göre, %1 anlam düzeyinde LnKOF endeksinin LnİSÜE üzerinde negatif; kişi başına $LnKBCO_2$ emisyonlarının LnİSÜE üzerinde negatif ve birincil enerji tüketiminin LnİSÜE üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Bu durum; (i) LnKOF endeksinde meydana gelecek %1'lik azalışın, LnİSÜE'de %0.80'lik artışa; (ii) $LnCO_2$ emisyonlarındaki %1'lik azalışın LnİSÜE'de %0.63'lük artışa ve (iii) LnBET'de ki %1 lik artışın LnİSÜE'de %0.78'lik bir artışa neden olacağı şeklinde yorumlanmaktadır. Tablo 5'te yer alan F istatistik değerine ait olasılık değerinin 0.05'ten küçük olması modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir. R^2 ve düzeltilmiş R^2 değerlerinin yaklaşık 0.99 olması da bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni %99 oranında açıklama gücüne sahip olduğunu göstermektedir.

Gelinen aşamada, modele yönelik otokorelasyon, değişen varyans, normal dağılım ve model kurma hatasını tespit etmek için tanısal testler uygulanacaktır. Tanısal testlere ilişkin sonuçlara Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. ARDL (1,0,1,0,0) Modeli Tanısal Test Sonuçları

Tanısal Test	t- istatistiği (p-değeri)
Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM Test	0.219 (0.896)
Breusch-Pagan-Godfrey Değişen Varyans Testi	8.813 (0.191)
Jarque-Bera Normal Dağılım Testi	0.133 (0.935)
Ramsey Reset Model Kurma Testi	1.740 (0.195)

Tablodaki değerler incelendiğinde, ARDL (1,0,1,0,0) modelinin %5 anlamlılık düzeyinde, otokorelasyon, değişen varyans ve model kurma hatası içemediği ve normal dağılıma sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kısaca, olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük olmasına bağlı olarak modelin tanısal testlerden geçtiği anlaşılmaktadır.

Modelde tahmin edilen parametrelerin istikrar koşullarını sağlayıp sağlamadığını belirlemek için CUSUM ve CUSUM kare testlerine başvurulmuştur. ARDL (1,0,1,0,0) modeline ait CUSUM ve CUSUM kare testi sonuçları sırasıyla aşağıdaki şekillerde yer almaktadır.

[13] Modelde 2000-2004 yılları arasında tespit edilen yapısal kırılmanın bertaraf edilmesi amacıyla, modele DUMMY değişken eklenerek analiz yapılmıştır.

Şekil 2: ARDL (1,0,1,0,0) CUSUM Testi

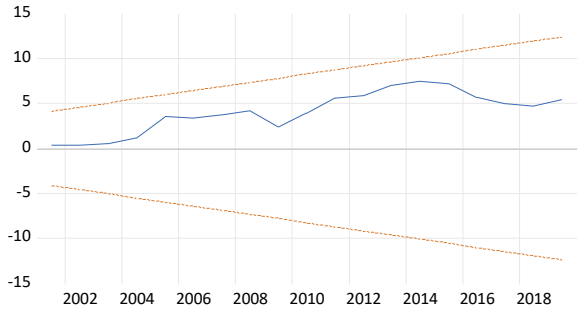

Şekil 3: ARDL (1,0,1,0,0) CUSUM Kare Testi

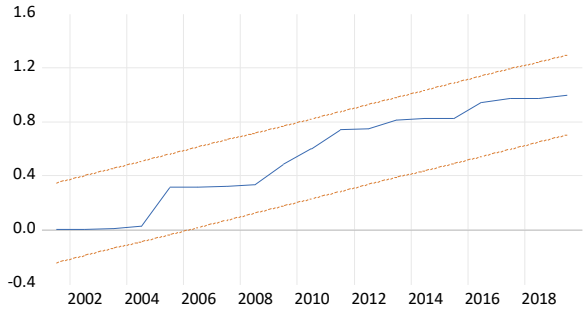

Şekil 2 ve Şekil 3'te yer alan kırmızı düz çizgiler, kırmızı kesikli çizgiler %95 güven aralıklarını, mavi düz çizgi ise parametre tahminini göstermektedir. CUSUM ve CUSUM kare testinde parametre tahminlerinin istikrarlı olduğu, yani %95 güven aralığı içerisinde hareket ettiği anlamına gelmektedir.

Tanısal testler ve CUSUM ve CUSUM kare testleri tamamlandıktan sonra, ARDL (1,0,1,0,0) modeline ait uzun dönem katsayı tahminlerine ait analiz sonuçlarına Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7: ARDL (1,0,1,0,0) Uzun Dönem Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	p-değeri
LnKOF	3.024	0.915	-3.303	0.002**
LnKBCO2	-1.779	0.976	0.0765	0.076***
LnBET	2.935	0.687	4.272	0.000*
DUMMY	-0.051	0.082	-0.622	0.537

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini temsil etmektedir.

Tablodaki değişkenlere ait olasılık değerleri dikkate alındığında, LnBET %1, LnKOF indeksi %5 anlam düzeyinde ve $LnKBCO_2$ emisyonu ise %10 anlam düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır. Tablo 7'de yer alan gecikmeli değerler incelendiğinde her bir bağımsız değişkenin imalat sanayi üretim endeksini artırıcı veya azaltıcı etkilere sahip oldukları görülmektedir. LnKOF'da meydana gelecek %1'lik artış, LnİSÜE'ni yaklaşık %3 artıracağı, $LnKBCO_2$'deki %1'lik artışın ise %1.7 azaltacağı ve son olarak LnBET' deki %1'lik artışın LnİSÜE'ni yaklaşık %3 oranında artıracağı yönünde yorumlanmaktadır.

Modele ait kısa ve uzun dönem katsayıların tespitinin ardından modele ait hata düzeltme katsayısının hesaplandığı modele Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8: ARDL (1,0,1,0,0) Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t-istatistiği	p-değeri
C	4.042	0. 601	6.715	0.000*
D(LnKBCO2)	0.158	0. 069	2.286	0.028**
ECT(-1)	-0.265	0. 039	-6.651	0.000*

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini temsil etmektedir.

Tablo 8'de yer alan ECT (-1) katsayısı (-0.265), istenildiği üzere negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir değere sahiptir. Başka bir ifadeyle hata düzeltme katsayısı, değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğunu gösterecek şekilde negatif ve mutlak değer olarak 1'den küçük olduğu için istikrarlıdır. Bu durum, kısa dönemde meydana gelecek bir şok neticesinde meydana gelen uzun dönem dengedeki sapmaların yaklaşık %26'lık kısmının bir sonraki dönem, dengeye yakınsayarak düzeleceğini ifade etmektedir. Yaklaşık dört dönem yani dört yıl içerisinde sapmaların etkisi ortadan kalacağı ve uzun dönem dengenin yeniden sağlanacağı şeklinde yorumlanmaktadır.

SONUÇ

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için en önemli üretim faktörlerinden biri olan enerji, toplumların üretim ve tüketim faaliyetlerini etkileyen en önemli tetikleyicilerdendir. Ekonomi perspektifinde enerji tüketimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki açısından ise enerji, ülkenin ekonomik büyümesinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Çalışmada Türkiye ekonomisi için, 1975-2019 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak enerji kullanımı ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. ARDL modelinin tercih edildiği analizde, ekonomik büyümeyi temsilen imalat sanayi üretim endeksi, çevresel etkiler için karbondioksit emisyonu, küreselleşme için KOF küreselleşme endeksi ve enerji kullanımı için birincil enerji tüketimi değişkenleri modellenmiştir. Türkiye ekonomisi için ARDL analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde;

- KOF küreselleşme endeksi↑ → İmalat sanayi üretim endeksi↑. Bu durumun, ekonomik küreselleşmeyi oluşturan doğrudan yabancı yatırımların ve dış ticaretin artması ile ilişkili olduğu şeklinde yorumlanmıştır.
- Birincil enerji tüketimi ↑ → İmalat sanayi üretim endeksi↑. Değişkenler arasındaki pozitif ilişki, hem KOF küreselleşme endeksindeki artışın (politik, sosyal ve ekonomik küreselleşme) bir yansıması hem de yurt içi üretim ve tüketimlerde ki (iletişim, turizm faaliyetleri, hane halkı enerji kullanımı, sanayi üretimi vb.) artışların yansıması olarak değerlendirilmiştir.
- Karbondioksit emisyonu ↑→ İmalat sanayi üretim endeksi ↓. Değişkenler arasındaki negatif korelasyonun, ilgili dönemde uygulanan çevre politikaları ve karbon vergisi uygulamalarından kaynaklanabileceği söylenebilir.

Analiz bulguları, politika yapıcıların ekonomik büyüme kapsamında; ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme hedeflerini gerçekleştirirken hem enerji sürdürülebilirliğini sağlayacak hem de çevre bozulmalarını engelleyecek tedbirler alması gerektiğini şeklinde değerlendirilmiştir. Gelecek araştırmalarda, bu çalışmadan elde eden her bir analiz bulgusunun olası nedenlerinin ve detaylarının farklı ekonometrik analizlerle araştırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Al-Rodhan, N. R., Stoudmann, G. (2006). Definitions of globalization: A comprehensive overview and a proposed definition. *Program on the geopolitical implications of globalization and transnational security*, 6, 1-21.

Altinay, G., Karagol, E. (2004). Structural break, unit root, and the causality between energy consumption and GDP in Turkey. *Energy Economics*. 26 (6), 985–994.

Ang, J. B. (2008). Economic development, pollutant emissions and energy consumption in Malaysia. *Journal of Policy Modeling*. 30 (2), 271–278.

Bekun, F. V., Emir, F., Sarkodie, S. A. (2019). Another look at the relationship between energy consumption, carbon dioxide emissions, and economic growth in South Africa. *Science of The Total Environment*, 665, 759–765.

BP (2022). Statistical Review of World Energy. https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

Dickey, D. A., Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root, *Econometrica*, 49(9):1057-1072.

Dünya Bankası (2022). World Bank Open Data. https://data.worldbank.org/ (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

Erdal, G., Erdal, H., Esengün, K. (2008). The causality between energy consumption and economic growth in Turkey. *Energy Policy*, 36 (10), 3838–3842.

Ghali, K. H., El-Sakka, M.I.T. (2004). Energy use and output growth in Canada: A multivariate cointegration analysis. *Energy Economics.* 26 (2), 225–238.

Ghosh, S. (2002). Electricity consumption and economic growth in India. *Energy Policy*, 30 (2), 125–129.

Gygli, S., F. Haelg, Potrafke, N., Sturm, J. (2019). The KOF globalisation index–revisited, *Review of International Organizations, 14(3), 543-574* https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2call_made (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

Halicioglu, F. (2009). An econometric study of CO2 emissions, energy consumption, income and foreign trade in Turkey. *Energy Policy*, 37 (3), 1156–1164.

Hondroyiannis, G., Lolos, S., Papapetrou, E. (2002). Energy consumption and economic growth: Assessing the evidence from Greece. *Energy Economics*, 24 (4), 319–336.

Kong, Q., Peng, D., Ni, Y., Jiang, X., Wang, Z. (2021). Trade openness and economic growth quality of China: Empirical analysis using ARDL model. *Finance Research Letters*, 38,101488.

Narayan, P. K. (2005). The saving and investment nexus for China: Evidence from cointegration tests, *Applied Economics*, 37(7): 1979-1990.

Narayan, P. K., Smyth, R. (2005). Electricity consumption, employment and real income in Australia evidence from multivariate Granger Causality tests. *Energy Policy*, 33 (9), 1109–1116.

OECD (2022). *Industrial and Service Statistics*, https://stats.oecd.org/. (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

Oh, W., Lee, K. (2004). Causal relationship between energy consumption and GDP revisited: The case of Korea 1970–1999. *Energy Economics*, 26 (1), 51–59.

Ozcan, B., Danish, Temiz, M. (2022). An empirical investigation between renewable energy consumption, globalization and human capital: A dynamic auto-regressive distributive lag simulation. *Renewable Energy*, 193, 195-203.

Özcan, B. (2017). ARDL model bounds test approach: The case of Turkey. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Paul, S., Bhattacharya, R. N. (2004). Causality between energy consumption and economic growth in India: A note on conflicting results. *Energy Economics*, 26 (6), 977–983.

Payne, J. E. (2009). On the dynamics of energy consumption and output in the US. *Applied Energy*, 86 (4), 575–577.

Pesaran, M.H., Shin, Y. (1999). An autoregressive distributed lag modelling approach to cointegration analysis. Econometrics and Economic Theory in the 20th Century: The Ragnar Frisch Centennial Symposium, Strom, S. (ed.) Cambridge University Press.

Peseran, M. H., Shin, Y., Smith, R. J. (2001). Bounds testing appraoaches to the analysis of level relationships, *Journal Applied Econometrics*, 16: 289-326.

Riti, J. S., Deyong, S., Yang, S., Kamah, M. (2017). Decoupling CO2 emission and economic growth in China: Is there consistency in estimation results in analyzing environmental kuznets curve? *Journal of Cleaner Production*, 166 (November), 1448–1461

Shabestari, B. N. (2018). Energy consumption, CO2 emissions and economic growth: Sweden's case. https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1214695&dswid=6468 (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

Shiu, Al., Lam, PL. (2004). Electricity consumption and economic growth in China. *Energy Policy* ,32 (1), 47–54.

Soytas, U., Sari, R. (2009). Energy consumption, economic growth, and carbon emissions: Challenges faced by an EU candidate member. *Ecological Economics*, 68 (6), 1667–1675.

Xin-gang, Z., Jin., Z. (2022). Industrial restructuring, energy consumption and economic growth: Evidence from China. *Journal of Cleaner Production*, 335,130242.

Yoo, S.H., Kim, Y. (2006). Electricity generation and economic growth in Indonesia. *Energy*, 31 (14), 2890–2899.

TÜRKİYE AÇISINDAN SAĞLIK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN KÜRESELLEŞME EKSENİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN HEALTH AND ECONOMIC GROWTH IN TERMS OF GLOBALIZATION IN TURKEY

Dr. Pelin GENÇOĞLU
Erciyes Üniversitesi Kayseri Uygulama ve Araştırma Merkezi, Kayseri.
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2985-2875

Özet

Bireyin tam iyilik halinde bulunması şeklinde tanımlanan sağlık, beşerî sermayenin temel bileşenlerinden birisidir. Sağlık hem beşerî sermaye unsuru olarak hem de emek arzı ve verimliliği üzerindeki etkileri ile ekonomik büyüme açıdan önemli role sahiptir. Ekonomik büyümeyi etkileyen unsurlardan birisi de küreselleşmedir. Dünya çapında ekonomik, sosyal ve politik entegrasyonunu ifade eden küreselleşme, özellikle ekonomik boyutu ile ülkelerin ekonomik büyüme hedeflerine ulaşmasında etkin role sahip olan emek ve sermayenin (fiziki ve beşeri sermaye) önemi daha fazla artmıştır. Dolayısıyla sağlıkta yaşanacak gelişme hem üretim fonksiyonu aracılığıyla doğrudan hem de küreselleşme bağlamında dolaylı olarak ekonomik büyümeyi etkileme gücüne sahip olacaktır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, sağlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini küreselleşme olgusunu da dikkate alarak araştırmaktır. Çalışmada, Türkiye için 1975-2019 dönemi ARDL sınır testi yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Sağlığı temsilen kişi başına sağlık harcamaları, toplam sağlık harcamalarının gayri safi yurtiçi hasıla payı ve doğuşta yaşam beklentisi, küreselleşmeyi temsilen KOF küreselleşme endeksi ve ekonomik büyümeyi temsilen imalat sanayi üretim endeksi değişkenleri kullanılmıştır. Analiz neticesinde, sağlık harcamalarının etkilerinin kısa ve uzun dönemde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Küreselleşmenin de ekonomik büyüme üzerinde kısa dönemde anlamlı negatif etkiye sahipken uzun dönemle anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik büyüme, sağlık, küreselleşme, ARDL.

Abstract

Health, is defined as a state of complete well-being of the individual, is one of the basic components of human capital. Health has an important role both as a human capital component and in terms of economic growth with its effects on labor supply and productivity. One of the factors affecting economic growth is globalization. Globalization, which is described describes economic, social and political integration throughout the world, has increased the importance of labor and capital (physical and human capital), which play a significant role in the achievement of economic growth targets of countries, especially with its economic dimension. Therefore, the improvement in health will have the power to affect economic growth both directly through the production function and indirectly in the context of globalization. In this respect, the aim of the paper is to investigate the effect of health on economic growth by taking into account the phenomenon of globalization. In the paper, health expenditures and life expectancy at birth, industrial production index, and KOF globalization indices which are

represented health, economic growth, and globalization respectively was included in the analysis as variables. For Turkey, the period 1975-2019 was analyzed by using the ARDL bounds test. As a result of this analysis, it has been determined that the effects of health expenditures differ in the short and long term. It has been concluded that while globalization has a negative significant effect on economic growth in the short term, it has no significant effect in the long term.

Keywords: Economic growth, health, globalization, ARDL.

GİRİŞ

Üretim fonksiyonunun temel bileşenlerinden olan sermaye, İkinci Dünya Savaşı öncesinde sadece fiziki boyutu ile dikkate alınırken, savaş sonrası dönemde hem fiziki hem de beşerî yönü ile üretim fonksiyonunda yer almaya başlamıştır. Bu bağlamda sermayenin en önemli bileşenlerinden birisi olan beşerî sermaye; bireyin bilgi, sağlık, kabiliyet gibi sahip olduğu nitelikleri ifade etmektedir. Beşerî sermayenin temel unsurlarından birisini sağlık oluşturmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü Anayasası'nda (1948) sağlık, sadece hastalık ve sakatlığın olmadığı durumu değil, bedenen, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik halinde bulunma durumunu tanımlamaktadır (WHO, 2020).

Sağlık hem doğrudan emek faktörü hem de beşerî sermaye unsuru olarak üretim fonksiyonunda önemli bir role sahiptir. Sağlık; işgücü verimliliği, emek arzı, eğitim ve yatırım aracılığıyla etkisini göstermektedir. İşgücünün zihinsel ve fiziksel performansını etkileyerek işgücü verimliliği üzerinde; verimliliğin ücretler üzerinde etkin bir faktör olduğu durumlarda ise emek arzı üzerinde sağlığın etkisi ortaya çıkmaktadır. Verimliliğin yanı sıra sağlık durumuna bağlı olarak yaşam beklentisinde ortaya çıkan değişiklikler de emek arzını ve yatırımları etkileme gücüne sahiptir. Artan yaşam beklentisi, bireyin artan ihtiyaçlarına bağlı olarak emek arzını artırma isteğinin yanı sıra tasarruf yapma amacıyla yatırımlarını artırmalarına yol açmaktadır. Yatırımlar hususunda bireyler gibi devletlerde sağlık alanında yaptıkları yatırımlarla toplumun sağlık düzeyini ve yaşam beklentisinin artmasını sağlamaktadırlar. Eğitim açısından ise sağlık, bireyin hem eğitim hayatına devam edebilmesi hem de işgücü niteliğinde meydana gelecek artış kaynaklı olarak emek arzı üzerinde etkili olmaktadır (Suhrcke vd. 2005; WHO, 2006; Gençoğlu ve Kuşkaya, 2017). Ayrıca başta üretim süreçleri ve teknoloji olmak üzere işgücünün yaşanan değişiklikleri uyum sağlaması ve AR-GE faaliyetlerinde yer alabilmesini kolaylaştırmaktadır. Sağlığın sahip olduğu üretim fonksiyonu üzerindeki bu etkiler, ekonomik büyümedeki rolünü göstermektedir.

Beşerî sermayenin ekonomik büyüme açısından ön plana çıktığı dönem, dünyada küreselleşme sürecinin de önem kazanmaya başladığı zaman dilimine denk gelmektedir. Küreselleşme, yaşadığımız dünyada, uluslar ve toplumlar arasındaki ilişkilerin ve etkileşimlerin karşılıklı olarak gelişmesi ve hızlanması ile ilgili tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Kısaca küreselleşme, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlardaki çeşitli ortak değerlerin ulusal sınırların ötesine geçerek dünya genelinde yayılmasını ifade etmektedir (DPT, 2000). Ekonomik açıdan ele alındığında ise küreselleşme, özellikle malların, hizmetlerin ve sermayenin sınır ötesi hareketler aracılığıyla dünya çapında entegrasyonunu ifade etmektedir. Küreselleşme hem finansal hem de ticari hareketler olmak üzere uluslararası işlemlerin daha hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan teknolojik gelişmeleri kapsamaktadır. Bu durum ekonomik faaliyetlerin, ulusal sınırlarının ötesine taşındığının göstergesidir (IMF,

2008). Küreselleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan entegrasyon süreci, ülkelerin ekonomik büyüme hedeflerini belirlerken küreselleşme olgusunu da dikkate almalarını gerekli kılmıştır. Böylece, ekonomik büyüme hedeflerine ulaşılmasında etkin role sahip olan emek ve sermayenin (fiziki ve beşerî sermaye) küreselleşmeyle birlikte önemi daha da artmıştır. Bu doğrultuda bireyin kendini iyi hissetme hali olarak tanımlanan sağlık hem emek arzı ve verimliliği hem de beşerî sermaye unsurlarından biri olarak ekonomik büyüme üzerinde etkili bir faktör konumuna gelmektedir. Yani sağlıkta yaşanacak gelişmeler, ekonomik büyüme açısından önemli hale gelecektir. Küreselleşme de sağlık üzerinde etkiye sahip güçler arasında yer alacaktır.

Diğer taraftan, küreselleşmeyle birlikte sağlık hizmetlerinde modern teknolojilere daha fazla ve hızlı erişim olanağının ortaya çıkması, bireylerin yaşam süresinde etkili olacaktır. Artan yaşam süresinin de bireylerin harcama ve yatırım kararlarını etkilemesine bağlı olarak ülke ekonomisi açısından önemli hale gelmektedir. Özetle, sağlık alanında meydana gelecek her türlü gelişmenin, küreselleşmeye bağlı olarak ülke ekonomileri üzerinde etkili bir güce sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Ekonomik büyüme hedefi, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından önceliğe sahip olmuştur. Bu bağlamda sağlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin küreselleşme ekseninde değerlendirilmesi Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke açısından önem kazanmaktadır. Literatürde, Türkiye için sağlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin küreselleşmenin dahil edilerek araştırıldığı çalışmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle, literatür taraması iki farklı açıdan ele alınmıştır. Birincisi, ekonomik büyüme ve sağlık ilişkisini, ikincisi ise ekonomik büyüme küreselleşme ilişkisini ele alan çalışmalara yönelik araştırmaların derlenmesidir.

Çalışmanın amacı, Türkiye'de sağlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini küreselleşmenin etkilerini de dahil ederek araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda yöntem olarak eşbütünleşme analizlerinden birisi olan Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (ARDL) Sınır Testi tercih edilmiştir. Analizde küreselleşmeyi temsilen Dreher (2006) tarafından oluşturulan KOF İsviçre Enstitüsü tarafından yayınlanan KOF küreselleşme endeksi, sağlığı temsilen OECD veri tabanından temin edilen kişi başına sağlık harcamaları, sağlık harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasıla payı, doğuşta yaşam beklentisi ve ekonomik büyümeyi temsilen imalat sanayi üretim endeksi kullanılmıştır. Analiz dönemi olarak, verilerin ulaşılabilirliği doğrultusunda 1975-2019 periyodu araştırılmıştır.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Giriş sonrası ilk bölümde konu kapsamında oluşturulan literatür taraması yer almaktadır. İkinci bölüm veri seti ve yöntemden oluşurken onu ampirik sonuçların yer aldığı bölüm takip etmektedir. Sonuç kısmı ile çalışma tamamlanmıştır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Sağlık ekonomik büyüme ilişkisini küreselleşme etkisini de dikkate alarak incelemeyi amaçlayan çalışmada literatür taraması, iki farklı açıdan ele alınarak yapılmıştır. Öncelikle sağlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar, ardından ise küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini dikkate alan çalışmalar incelenmiştir.

Sağlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar; Ll ve Huang (2009), Çin'de 1978-2005 dönemi için, Narayan vd. (2010), 5 Asya ülkesinde 1974-2007 dönemi için,

Wang (2011) 31 ülkede 1986-2007 dönemi için ve Yıldız ve Yıldız (2018), 47 Avrupa ve Merkez Asya ülkelerinde 1996-2014 dönemi için sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini farklı panel veri yöntemlerini kullanarak araştırmışlardır. Çalışmaların tamamında, sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye için yapılan çalışmalar incelendiğinde; Akıncı ve Tuncer (2016), Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik analizlerini kullandıkları araştırmada 2006-2016 dönemi için sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde negatif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü ilişki olduğu da belirlenmiştir. Kesbiç ve Salman (2018), 1980-2014 dönemini VAR eşbütünleşme analizi ile araştırdığı ve Demirgil vd. (2020)'nin ARDL eşbütünleşme analizinden yararlanarak 2010-2016 dönemini incelediği çalışmasında, sağlık harcamalarının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini ele alan çalışmalar; Dreher (2006)'in 123 ülkede 1970-2000 dönemi için GMM panel veri analizine, Doğan ve Can (2016)'ın Güney Kore'de 1997-2012 dönemi için Engel-Granger eşbütünleşme analizine, Swadźba (2020)'nın 1990-2018 döneminde 16 Batı Avrupa Ülkesi, Amerika, Kanada, Japonya, Avusturalya ve Yeni Zelanda için istatistik yöntemlere ve Aderemi vd. (2021) 1990-2018 döneminde Avrupa ülkeleri için ARDL eşbütünleşme analizine başvurduğu çalışmalarında küreselleşmenin, ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, ARDL eşbütünleşme analizinin kullanıldığı Nguyen ve Lee (2021) ait Vietnam için yapılan çalışmada 1995-2017 döneminde ekonomik büyüme üzerinde ekonomik küreselleşmenin negatif, politik küreselleşmenin pozitif, sosyal küreselleşmenin ise herhangi bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir. Aynı analiz yöntemini kullanarak BRICS-T ülkeleri için 1990-2014 dönemini inceleyen Tekbaş (2021) da çalışmasında, ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme seviyelerindeki artışların ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kılıçarslan ve Dumrul (2018), Türkiye'de 1980-2015 dönemi için FMOLS yöntemine kullandıkları araştırmalarında, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu belirlemişlerdir.

Literatürde yer alan çalışma sonuçları dikkate alındığında, sağlık harcamalarının incelendiği araştırmalarda, sağlığın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu neticesine ulaşılmıştır. Benzer şekilde genel küreselleşme etkilerinin araştırıldığı çalışmalarda da ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilerin ortaya çıktığını dair sonuçlar elde edilmiştir. Buna karşın küreselleşme bileşenlerinin ayrı ayrı ele alındığı analizlerde ülke ve ülke gruplarına göre ekonomik büyüme üzerindeki etkilerin çeşitlilik gösterdiği gözlemlenmiştir.

2. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Çalışmada, sağlık ve ekonomik büyüme ilişkisinin küreselleşme ekseninde değerlendirmek üzere Türkiye'de 1975-2019 dönemi analiz edilmiştir. ARDL sınır testi yönteminin kullanıldığı analizde; sağlığı temsilen sağlık harcamaları ve doğumda yaşam beklentisi, ekonomik büyümeyi temsilen imalat sanayi üretim endeksi ve küreselleşmeyi temsilen ise KOF küreselleşme endeksi değişkenlerine yer verilmiştir. Analizde yer alan değişkenlere ait bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Analizde Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Kısaltma	Birim	Kaynak
İmalat Sanayi Üretim Endeksi	**ISE**	Endeks	OECD
Kişi Başına Cari Sağlık Harcamaları	**KBSH**	Satın alma gücü paritesi (ABD dolar)	OECD
Cari Sağlık Harcamalarının GSYİH Payı	**SHP**	Yüzde	OECD
Doğuştan Yaşam Beklentisi	**YB**	Yıl	OECD
KOF Küreselleşme Endeksi	**KOF**	Endeks	KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü

Analizde, değişkenlerin logaritmik değerleri kullanılarak model oluşturulmuştur. Kullanılan değişenlere ait tanımlayıcı istatistiklere Tablo 2'de yer verilmiştir. Tabloda yer alan sonuçlar göre ortalama, ortanca, maksimum ve minimum değerler açından kişi başına sağlık harcamaları değişkenin, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerlerinde ise sanayi endeksi değişkenin en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Jarque-Berra değeri açısından olasılık değerleri dikkate alındığında her bir değişkenin normal dağılıma sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Değişkenler				
	LISE	**LKBSH**	**LSHP**	**LYB**	**LKOF**
Ortalama	1.613	2.431	0.506	1.834	1.754
Ortanca	1.583	2.425	0.485	1.845	1.779
Maks.	2.056	3.102	0.739	1.895	1.856
Min.	1.238	1.577	0.172	1.748	1.616
Std. Sapm.	2.252	0.471	0.168	0.045	0.083
Çarpıklık	0.248	-0.125	-0.167	-0.507	-0.378
Basıklık	1.932	1.626	1.567	2.030	1.647
Jarque- Bera (Olasılık)	2.597 (0.272)	3.657 (0.160)	4.060 (0.131)	3.690 (0.157)	4.501 (0.309)

Modelde yer alan değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisini belirlemek için Pesaran ve Shin (1999) sonrasında Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen ARDL sınır testi yaklaşımına başvurulmuştur. ARDL sınır testi yaklaşımı, bağımsız değişkenlerin farklı derecelerde (I(0) ve/veya I(1)) durağan olduğu durumlarda eşbütünleşme analizi yapılmasına olanak sağlamaktadır. Buna bağlı olarak ARDL eşbütünleşme analizinde ön koşul, bağımlı değişkenin I(1), bağımsız değişkenlerin ise I(0) ve/veya I(1) düzeyinde durağanlığa sahip olmalarıdır (Fosu ve Mangus, 2006). Ayrıca Narayan ve Narayan (2005) tarafından ARDL modelinin küçük örneklemlerde (n<100) diğer eşbütünleşme modellerine kıyasla daha başarılı sonuçlara sahip olduğu belirtilmiştir.

Birim kök testleri ile değişkenlerin durağanlık seviyeleri belirlendikten sonra ARDL modelinin ilk aşama olan sınır testinin yapılması gerekmektedir. Sınır testi için kısıtsız hata düzeltme modeli (UECM) oluşturulmaktadır. Ekonomik büyüme, sağlık ve küreselleşme arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin araştırılabilmesi için oluşturulan kısıtsız hata düzeltme modeli (UECM) aşağıda yer almaktadır.

$$\Delta LISEt = \beta_0 + \sum_{i=1}^{n}(\beta_{1i} LISE_{t-i}) + \sum_{i=0}^{n}(\beta_{2i} LKBSH_{t-i}) + \sum_{i=0}^{n}(\beta_{3i} LSHP_{t-i}) + \sum_{i=0}^{n}(\beta_{4i} LYB_{t-i}) + \sum_{i=0}^{n}(\beta_{5i} LKOF_{t-i}) + \varphi_1 \mathrm{LISE}_{t-1} + \varphi_2 \mathrm{ALKBSH}_{t-1} + \varphi_3 \mathrm{LSHP}_{t-1} + \varphi_4 \mathrm{LYB}_{t-1} + \varphi_5 \mathrm{LKOF}_{t1} + \varepsilon_t$$

Denklemde yer alan β terimi, sabiti εt, hata terimini β_1, β_2, β_3, β_4 ve β_5 değişkenlere ait kısa dönem katsayılarını veφ_1, φ_2, φ_3, φ_4 ve φ_5 değişkenlere ait uzun dönem katsayılarını temsil etmektedir. UECM modeli kullanarak eşbütünleşmenin varlığına ilişkin F test istatistiği dikkate alınarak sınanacak hipotezler şu şekildedir:

$$\boldsymbol{H_0}: \boldsymbol{\beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \cdots = \beta_n} = 0 \text{ (Eşbütünleşme yoktur)}$$

$$\boldsymbol{H_1}: \boldsymbol{\beta_1 \neq \beta_2 \neq \beta_3 \neq \cdots \neq \beta_n} \neq 0 \text{ (Eşbütünleşme vardır)}$$

Eşbütünleşme ilişkisine karar verebilmek için hesaplanan F test istatistiği değeri, Pesaran, Shin ve Smith (2001) ya da Narayan (2005) tarafından türetilen alt ve üst sınır olarak düzenlenen asimtotik kritik değerlerle karşılaştırılır. Sıfır hipotezinin reddedilebilmesi yani eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna ulaşabilmek için hesaplanan F istatistik değerinin, kritik değer üst sınırından yüksek olması gerekmektedir. Eşbütünleşme ilişkisinin tespit edilmesinin ardından kısa dönem katsayı tahminleri yapılmakta ve modele tanısal testler uygulanmaktadır. Modelde yer alan serilerin otokorelasyon, değişen varyans, normal dağılım ve model kurma hatasının olup olmadığına yönelik olarak yapılacak tanısal testlerden geçmeleri gereklidir. Serilerin tanısal testleri geçmesinin ardından uzun dönem katsayılar tahmin edilir ve bu katsayıların istikrarlı olup olmadığı araştırmak için Brown vd. (1975) tarafından geliştirilen CUSUM ve CUSUM-SQ testleri uygulanır. Bu testler aynı zamanda herhangi bir yapısal kırılmanın olup olmadığının tespiti için kullanılmaktadır. Testler, modele ilişkin güven aralığının belirlenmesini sağlamaktadır. Uzun dönem katsayıların bu güven aralığında yer alıyor olması yani istikrarlı oldukları sonucuna ulaşılmak istenmektedir.

Uzun dönem katsayılarının ardından ARDL modelinin son aşaması olan hata düzeltme modelinin tahminine geçilmektedir. Kısa dönem sonuçları temel alan hata düzeltme modeli aşağıda yer almaktadır.

$$\Delta LISE_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{n-1}\left(\beta_{1i}\Delta LISE_{t-i}\right) + \sum_{i=0}^{n-1}\left(\beta_{2i}\Delta LSHP_{t-i}\right) + \sum_{i=0}^{n-1}\left(\beta_{3i}\Delta LYB_{t-i}\right) + \sum_{i=0}^{n-1}\left(\beta_{4i}\Delta LKOF_{t-i}\right) + \mu ECT_{t-1} + \varepsilon_t$$

Denklemde yer alan ve hata düzeltme terimi olarak ifade edilen ECT'nin katsayısı, kısa dönemde yaşanan şoklar sonucunda dengede meydana gelecek sapmaların, ne kadar zamanda ortadan kalkarak yeniden uzun dönem dengeye ulaşacağını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, yaşanan kısa dönem dengeden sapmaların, uzun dönem dengeye yakınsa oranını ifade etmektedir. ECT katsayısının 0 ile 1 arasında negatif ve istatistiki olarak anlamlı olması gerekmektedir.

3. AMPİRİK SONUÇLAR

3.1. Birim Kök Testi Sonuçları

Çalışma kapsamında modele dahil edilen değişkenlere ait serilerin durağan olup olmadığını belirlemek için Dickey- Fuller (1981) tarafından geliştirilen Genişletilmiş ADF ve Phillips ve Perron (1988) tarafından geliştirilmiş PP birim kök testlerine başvurulmuştur. Her iki birim kök testinin sıfır hipotezi "Seri birim kök içermektedir." şeklindeki yani serinin durağan olmadığını ifade eden önermeyi içermektedir. Modelde yer alan serilere ait birim kök sonuçları, Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

	ADF				PP			
	I (0)		I (1)		I (0)		I (1)	
	c	c+t	c	c+t	c	c+t	c	c+t
	t-ist (prob)	t-ist (prob)	t-ist (prob)	t-ist (prob)	t-ist (prob)	t-ist (prob)	t-ist (prob)	t-ist (prob)
LISE	0.271 (0.974)	-2.586 (0.288)	-6.403 (0.000)*	-6.376 (0.000)*	0.748 (0.991)	-2.667 (0.254)	-6.629 (0.000)*	-6.971 (0.000)*
LKBSH	-1.057 (0.724)	-2.241 (0.455)	-8.414 (0.000)*	-8.642 (0.000)*	-1.125 (0.697)	-2.309 (0.420)	-8.235 (0.000)*	-8.433 (0.000)*
LSHP	-1.020 (0.737)	-1.595 (0.778)	-7.075 (0.000)*	-7.112 (0.000)*	-1.067 (0.720)	-1.868 (0.654)	-7.007 (0.000)*	-7.029 (0.000)*
LYB	-2.092 (0.248)	-0.914 (0.945)	-5.757 (0.000)*	-6.207 (0.000)*	-2.022 (0.276)	-0.991 (0.934)	-5.827 (0.000)*	-6.205 (0.000)*
LKOF	-1.426 (0.506)	-0.565 (0.976)	-5.994 (0.000)*	-6.172 (0.000)*	-1.428 (0.559)	-0.685 (0.967)	-6.002 (0.000)*	-6.162 (0.000)*

(*), %5 anlamlılık düzeyini, parantez içerisindeki sayılar, olasılık değerini göstermektedir. Gecikme uzunlukları belirlenirken Schwarz Bilgi Kriteri dikkate alınmıştır.

Tablodaki değerler dikkate alındığında; %5 anlam seviyesinde serilerin tamamının düzeyde, t istatistik değerleri hesaplanan kritik değerden küçük olduğu için sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Bu durum, serilerin birim kök içerdiği yani durağan olmadığını göstermektedir. Serilerin birinci derce farkları alındığında ise elde edilen sonuçlar doğrultusunda sıfır hipotezi reddedilerek serilerin I(1) düzeyinde durağan hale geldikleri anlaşılmaktadır. Belirtilen sonuçların hem ADF hem de PP birim kök testi için geçerli olduğu görülmektedir.

ARDL eşbütünleşme analizi için uygulanabilmesi için bağımlı değişkenin I(1), bağımsız değişkenlerin ise I(0) ve/veya I(1) düzeyinde durağan olması ön koşulu; bağımlı değişken (imalat sanayi üretim endeksi-LISE) ve bağımsız değişkenlerin I(1) seviyesinde durağanlığının tespit edilmesi ile sağlanmıştır. Böylece model kurularak analize geçilebilmektedir.

Schwarz Bilgi Kriteri sonuçlarına göre modelin gecikme uzunluğu "3" olarak belirlenmiştir. Örneklem boyutuna (45 yıl) bağlı olarak Narayan (2005) kritik değerleri kullanılmıştır. Belirlenen gecikme uzunluğu ile ilişkili olarak hesaplanan F testi sonuçlarıyla birlikte hem Pesaran vd. (2001) hem de Narayan (2005) kritik değerleri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. ARDL Modeli İçin Hesaplanan F Değeri ve Kritik Değerler

Değişken Sayısı (k)	**F-İst**	**Kritik Değerlere İlişkin Çalışma**	**Kritik Değerler (%5 Anlam Düzeyi)**	
			Alt Sınır	**Üst Sınır**
5	**5.649**	Pesaran et al. (2001)	2.62	3.79
		Narayan (2005)	2.922	4.268

Sınır değerleri, Pesaran vd. (2001) ve Narayan (2005) çalışmalarındaki "Case III" tablolarından elde edilmiştir.

Sınır testi sonucunda F istatistiği değeri, 5.649 olarak hesaplanmıştır. Bu değerin, Tablo 4'te yer alan, Pesaran vd. (2001) ve Narayan (2005) kritik değerlerine ait üst sınırlardan (3.79 ve 4.268) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olduğunu işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle F istatistik değerinin, üst sınır değerinden yüksek olması neticesinde modelde eşbütünleşmenin olmadığını ifade eden H_0 hipotezi reddedilmektedir. Bu durum, sağlık göstergeleri ve küreselleşme endeksini içeren açıklayıcı değişkenler ile ekonomik büyüme göstergesi olarak seçilen imalat sanayi üretim

endeksi arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğunu göstermektedir. Eşbütünleşme ilişkisinin varlığının tespit edilmesinin ardından kısa dönem katsayı tahminlerine geçilmektedir.

3.2. Kısa Dönem Sonuçları

Gecikme değeri üç olarak belirlenen ARDL (2,1,3,0,0) modeline ait kısa dönem sonuçları, Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. ARDL (2,1,3,0,0) Kısa Dönem Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	T-değeri (Prob)
LISE (-1)	0.709	0. 123	5.762 (0.0000)
LISE (-2)	-0.178	0. 101	-1.747 (0.0905)
LKBSH	0. 850	0.123	6.878 (0.0000)
LKBSH (-1)	-0. 463	0. 152	- 3.036 (0.0048)
LSHP	-0.869	0. 126	-6.899 (0.0000)
LSHP (-1)	0.671	0. 177	3.786 (0.0007)
LSHP (-2)	-0.348	0. 081	-4.290 (0.0002)
LSHP (-3)	0. 208	0. 057	3.618 (0. 0010)
LYB	0. 546	0. 461	1.184 (0. 2454)
LKOF	-0.393	0. 210	-1.868 (0. 0711)
Sabit	-0.335	0. 547	-0.613 (0.5439)
F İst. (prob)	998.469 (0.000)		
R^2	0.996		
Düzet.R^2	0.995		

Kısa dönem sonuçlarının yer aldığı Tablo 5 incelendiğinde, %5 anlam düzeyinde, F istatistiği olasılık değerine bağlı olarak modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. R^2 değerleri ise, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yaklaşık %99 oranında açıklama gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Değişkenler açısından sonuçlar ele alındığında, %5 anlam düzeyinde imalat sanayi üretimi üzerinde kişi başına sağlık harcamalarının negatif, sağlık harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasıla payının ise pozitif anlamlı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak; kişi başına sağlık harcamalarında meydana gelecek %1'lik artışın, imalat sanayi üretimini %0.46 azaltacağı buna karşın sağlık harcamalarının payındaki %1'lik artışın %0.20 artışa yol açacağını ifade etmektedir. Küreselleşme değişkeni temsil eden LKOF'un ise imalat sanayi üretimi üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde negatif anlamlı etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yani LKOF'ta meydana gelecek %1'lik artışın, imalat sanayi üretimi üzerinde %0,3 azalışa neden olacağını belirtmektedir.

Kısa dönem katsayılarının tahmininin ile birlikte modele ait eşbütünleşme ilişkisi otokorelasyon, değişen varyans, normal dağılım ve model kurma hatasının tespite yönelik tanısal testlerden geçmesi gerekir. Belirtilen tanısal testlere ilişkin sonuçlar Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. ARDL (2,1,3,0,0) Modeli Tanısal Test Sonuçları

Tanısal Test	T-değeri (Prob]
Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM Test	0.282 (0.868)
Breusch-Pagan-Godfrey Değişen Varyans Testi	12.707 (0.240)
Jarque-Bera Normal Dağılım Testi	2.343 (0.309)
Ramsey Reset Model Kurma Testi	0.880 (0.385)

Tablodaki değerler incelendiğinde, ARDL (2,1,3,0,0) modelinin %5 anlamlılık düzeyinde, otokorelasyon, değişen varyans ve model kurma hatası içemediği ve normal

dağılıma sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kısaca, olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük olmasına bağlı olarak modelin tanısal testlerden geçtiği anlaşılmaktadır.

Tanısal testler sonrasında modele ait uzun dönem katsayıların istikrarlılığın belirlenmesi yani modelde yapısal kırılma olup olmadığının belirlenmesi için CUSUM ve CUSUM-SQ testlerine başvurulmaktadır. ARDL (2,1,3,0,0) modeline ait CUSUM ve CUSUM-SQ sonuçlarına ilişkin şekiller aşağıda yer almaktadır.

Şekil 1: ARDL (2,1,3,0,0) CUSUM Testi

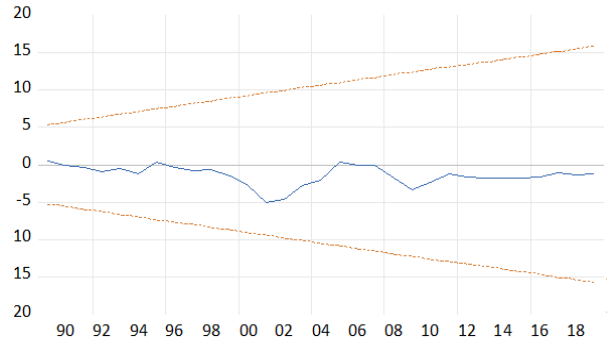

Şekil 2: ARDL (2,1,3,0,0) CUSUM-SQ Testi

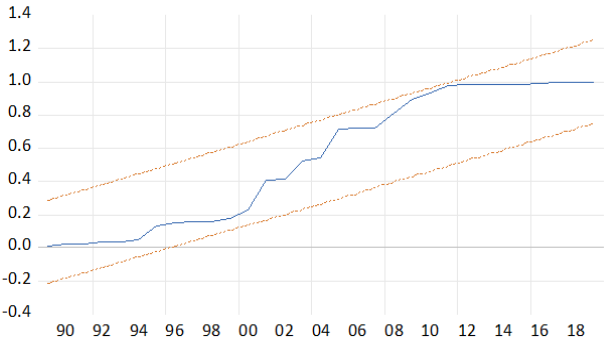

Kırmızı düz çizgiler, %5 anlam seviyesindeki alt ve üst sınırları temsil etmektedir.

Her iki şekilde de modele ait eğrinin, %5 anlam seviyesini temsil eden çizgiler arasında dalgalanıyor olması, katsayıların istikrarlı olduğunu ve herhangi bir yapısal kırılmanın mevcut olmadığını göstermektedir.

3.3. Uzun Dönem Sonuçları

Tanısal testler ve CUSUM testlerinin ardından ARDL (2,1,3,0,0) modeline ait uzun dönem katsayı tahminlerine geçilmektedir. Modele ait uzun dönem sonuçlarına Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. ARDL (2,1,3,0,0) Uzun Dönem Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	T-değeri (Prob)
LKBSH	0.827	0. 087	9.942 (0.000)
LSHP	-0.721	0. 138	-5.222 (0.000)
LYB	1.167	1.150	1.014 (0.318)
LKOF	-0.840	0. 534	-1.574 (0.125)

Tablodaki değişkenlere ait olasılık değerleri dikkate alındığında, kişi başına sağlık harcamaları (LKBSH) ve sağlık harcamalarının gayrisafi milli hasıla payının (LSHP) %5 anlam düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Katsayıların işaretleri ise kısa dönem sonuçları ile farklılık göstermektedir. Buna göre, LKBSH'de meydana gelecek %1'lik artış, imalat sanayi üretimini %0,8 artıracağı, LSHB'deki %1'lik artışın ise %0,7 azaltacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

3.4. Hata Düzeltme Modeli

Uzun dönem katsayıların hesaplanmasının ardından kısa dönem sonuçları temel alınarak oluşturan hata düzeltme modeline ait sonuçlar, Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8: ARDL (2,1,3,0,0) Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	T-Değeri (Prob)
C	-0335	0. 059	-5.659 (0.0000)
D(LISE(-1))	0.178	0. 090	1.967 (0.0581)
D(LKBSH)	0.850	0. 111	7.615 (0.0000)
D(LSHP)	-0.869	0. 113	-7.661 (0.0000)

D(LSHP(-1))	0.139	0. 056	2.485 (0.0185)
D(LSHP(-2))	-0.208	0. 049	-4.233 (0.0002)
ECT(-1)	-0.468	0. 082	-5.647 (0.0000)

Tabloda yer alan ECT (-1) katsayısı (-0,468), istenildiği üzere negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir değere sahiptir. Buna göre, kısa dönemde meydana gelecek şoklar sonucunda uzun dönem dengede yaşanacak sapmaların yaklaşık %46'lık kısmının bir sonraki dönem (bir yıl), dengeye yakınsayarak düzeleceğini ifade etmektedir. Bu durumda, yaklaşık iki dönem yani iki yıl içerisinde sapmaların etkisi ortadan kalacağı ve uzun dönem dengenin yeniden sağlanacağı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Beşerî sermayenin ekonomik büyüme açısından ön plana çıktığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, dünyada küreselleşme sürecinin de önem kazanmaya başladığı zaman dilimine denk gelmektedir. Küreselleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan entegrasyon süreci, ülkelerin ekonomik büyüme hedeflerini belirlerken küreselleşme olgusunu da dikkate almalarını gerekli kılmıştır. Böylece, ekonomik büyüme hedeflerine ulaşılmasında etkin role sahip olan emek ve sermayenin (fiziki ve beşerî sermaye) küreselleşmeyle birlikte önemi daha da artmıştır.–Bu doğrultuda bireyin kendini iyi hissetme hali olarak tanımlanan sağlık hem emek arzı ve verimliliği hem de beşerî sermaye unsurlarından biri olarak ekonomik büyüme üzerinde etkili bir faktör konumuna gelmektedir. Diğer taraftan, küreselleşmeyle birlikte sağlık hizmetlerinde modern teknolojilere kolay ve hızlı erişim olanağının ortaya çıkması, bireylerin yaşam süresinde etkili olacaktır. Artan yaşam süresi de bireylerin harcama ve yatırım kararlarını etkilemesine bağlı olarak ülke ekonomisi açısından önem kazanacaktır. Özetle, sağlık alanında meydana gelecek her türlü gelişmenin, küreselleşmeye bağlı olarak ülke ekonomileri üzerinde etkili bir güce sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, 1975-2019 dönemini dikkate alarak sağlık ve ekonomik büyüme ilişkisini küreselleşme ekseninde Türkiye için ARDL eşbütünleşme analizi ile değerlendirmiştir. Analiz sonucunda;

- Kişi başına sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde kısa dönemde negatif uzun dönemde ise pozitif anlamlı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bunun muhtemel sebeplerinden biri; kısa dönem için bireyin sağlığında ortaya çıkan olumsuz durumu giderebilmek için tedavi edici sağlık harcamaları yaptığı süre içerisinde üretim fonksiyonunda yer almamasıdır. Buna karşın koruyucu sağlık hizmetlerine yönelik yaptığı harcamaların ise uzun dönemde verimlilik artışına bağlı olarak üretim fonksiyonunu olumlu şekilde etkilemesidir.
- Toplam sağlık harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasıla payının, ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin kısa dönemde pozitif, uzun dönemde ise negatif olduğu belirlenmiştir. Bu durum; yapılan sağlık harcamalarının niteliği ve süresinden kaynaklanıyor olabilmektedir. Sağlık tüketim harcamalarının süresi ve etkisi kısa iken yatırım harcamalarının etkisi nispeten daha uzun sürmektedir.
- Uygulanan sağlık politikaları da hem kişi başına sağlık harcamaları hem de toplam sağlık harcamalarının gayri safi milli hasıla payı üzerinde etkin birer faktördür. Bu durum, sağlık harcama kararlarında üzerinde etkili olmaktadır.
- Küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin, kısa dönemde %10 anlam seviyesinde negatif olduğu tespit edilmiştir. Uzun dönemde ise anlamlı bir etki bulunmamıştır.

Bu sonuçların muhtemel nedenleri arasında küreselleşmenin çok boyutlu bir kavram olması ve uygulanan ekonomi politikalarının yer aldığı söylenebilir. Küreselleşmenin, ekonomik, politik ve sosyal boyut olmak üzere geniş bir kapsama sahip olması etkilerinin farklı zaman aralılarında farklı şekilde ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Ayrıca analiz dönemi içerisinde uygulanan ekonomi politikaları da küreselleşme boyutunda üretim fonksiyonunu etkileme gücüne sahip faktörler arasında yer almaktadır.

Genel olarak çalışma neticesinde sağlığın, ekonomik büyüme üzerinde etkili bir faktör olduğu, küreselleşmenin ise ilgili dönemde Türkiye için etkisinin net bir şekilde belirlenemediği görülmektedir. Sonraki çalışmalarda, farklı analiz yöntemleri de dikkate alınarak küreselleşmenin boyutları ayrı ayrı ele alınarak sağlık ve ekonomik büyüme ilişkisinin araştırılması literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aderemi, T. A., A. G. Ogunleye, B. O. Lucas, J. I. Okoh (2021). Globalization and Economic Growth: Evidence from European Countries, *European Financial and Accounting Journal*, 15 (1): 67-82. doi: 10.18267/j.efaj.234

Akıncı, A., G. Tuncer (2016). Türkiye'de Sağlık Harcamaları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, *Sayıştay Dergisi*, 102: 47-61.

Brown, R.L., Durbin, J., Evans, J. (1975). Techniques for Testing the Constancy of Regression Relationships over Time, *Journal of the Royal Statistical Society Series B*, 37: 149-192.

Demirgil, B., F. Şantaş, G. Şantaş (2020). Sağlık Harcamalarının Ekonomiik Büyüme Üzerine Etkisi: Uygulamalı Bir Çalışma, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (2): 388-398.

Devlet Planlama Teşkilatı (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Küreselleşme Özel İhtisas Komisyon Raporu, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/08_Kuresellesme.pdf, (01.06.2022).

Dickey, D. A., W. A. Fuller (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series With a Unit Root, *Econometrica*, 49(9):1057-1072.

Doğan, B., M. Can (2016). Küreselleşmenin Büyüme Etkisi: Güney Kore Örnekleminde Eşbütünleşme Analizi, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2): 197-220.

Dreher, A. (2006). Does Globalization Affect Growth? Evidence from a new Index of Globalizationcall_made, *Applied Economics 38*, 10: 1091-1110. doi:10.1080/00036840500392078

Fosu, O. A. E., F. J Magnus (2006). Boumds Testing Approach to Cointegration: An Examination of Foreign Direct Investment Trade and Growth Relationships, *American Jurnal of Applied Sciences*, 3(11): 2079-2085.

Gençoğlu, P., S. Kuşkaya (2017). Türkiye'de Sağlığın Eğitim Üzerindeki Etkileri: ARDL Sınır Testi Yöntemi ile Bir Değerlendirilme, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 5 (4): 1-11.

Gygli, S., F. Haelg, N. Potrafke, J. Sturm (2019). The KOF Globalisation Index – Revisited, *Review of International Organizations, 14(3), 543-574* https://doi.org/10.1007/s11558-019-09344-2call_made.

International Monetary Fund (2002). *Globalization: A Framework for IMF Involvement*, https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2002/031502.htm#:~:text=Globalization%E2%80%94the%20process%20through%20which,IMF%20and%20the%20World%20Bank. (01.06.29022)

Kesbiç, C. Y., G. Salman (2018). Türkiye'de Sağlık Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Tespiti: 1980-2014 VAR Model Analizi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 639: 163-180.

Kılıçarslan, Z., Y. Dumrul (2018). The Impact of Globalization on Economic Growth: Empirical Evidence from the Turkey, *International Journal of Economics and Financial Issues*, 8 (5): 115-123.

Ll, H., L. Huang (2009). Health, Education, and Economic Growth in China: Empirical Findings and Implication, China Economic Review, 20: 374-387. doi:10.1016/j.chieco.2008.05.001

Narayan, P. K. (2005). The saving and Investment Nexus For China: Evidence From Cointegration Tests, *Applied Economics*, 37(7): 1979-1990.

Narayan, S., P. K. Narayan, S. Mishra (2010). Investigating the Relationship between Health and Economic Growth: Empirical Evidence from a Panle of 5 Asain Countries. Journal of Asian Economics, 21: (404-411). doi:10.1016/j.asieco.2010.03.006

Nguyen, V. C. T., H. Q. Lee (2021). Globalization and Economic Growth: An Empirical Evidence from Vietnam, Journal of Organizational Behaviour Research, 6(1): 173-188.

OECD (2021). *OECD Health Statistics 2021*, https://www.oecd.org/health/health-data.htm. (20.05.2022).

OECD (2022). *Industrial and Service Statistics*, https://stats.oecd.org/. (20.05.2022).

Peseran, M. H., Y. Shin, R. J. Smith (2001). Bounds Testing appraoaches to The analysis of Level Relationships, *Journal Applied Econometrics*, 16: 289-326.

Phillips, P.C.B., P. Perron (1988). Testing for a Unit Root in Time Series Regression, *Biometrika*, 75 (2): 335-346.

Suhrcke, M., M. Mckee, R.S. Arce, S. Tsolova., J. Mortensen (2005). *The Contribution of Health to the Economy in the European Union*. Geneva: World Health Organization.

Swadźba, S. (2020).Globalization and Economic Growth in Highly Developed Countries, *Globalization and its Socio-Economic Consequences, SHS Web of Conferences* 74: 1-9. doi: 10.1051/shsconf/20207405025

Tekbaş, M. (2021). The Impact of Economic, Social and Political Globalization on Economic Growth: Evidence from BRICS-T Countries, *Gaziantep University Journal of Socail Science*, 20(1): 57-71.

Wang, K. (2011). Health Care Expenditure and Economic Growh: Quantile Panel-Type Analysis, *Economic Modeling*, 28: 1536-1549. doi:10.1016/j.econmod.2011.02.008

World Health Organization (2006). *The World Health Report 2006- Working Together For Health*, http://www.who.int/whr/2006/whr06_en.pdf. (01.06.2022).

World Health Organization (2020). *Basic Dcuments: Forty-ninth Edition (including amendments adopted up to 31 May 2019)*. Geneva: World Health Organization; 2020.

Yıldız, B., G. Yıldız (2018). Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Avrupa ve Asya Ülkeleri Örneği, *Maliye Dergisi*, 174: 203-218.

TÜRKÜLERİMİZDE BİR ANLATIM ARACI OLARAK İKLİM ÖZELLİKLERİNİN KULLANIMI

THE USE OF CLIMATIC FEATURES AS A MEANS OF EXPRESSION IN OUR FOLK SONGS

Prof. Dr. Ünal İMİK
İnönü Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü
ORCID NO: 0000-0002-8834-1584
Dr. Öğr. Üyesi Uğur GÖKTAŞ
İnönü Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzik Bölümü
ORCID NO: 0000-0001-7452-7663

Özet

Kültürel özelliklerimizin kuşaktan-kuşağa iletilmesinde ve korunmasında türkülerimizin oldukça önemli bir rol üstlendiği bilinmektedir. Türkülerimiz her ne kadar bir dinlence ve eğlence aracı olarak tanınıyor ve biliniyor olsa da aslında çoğu zaman toplumun duygularının, düşüncelerinin ve iletilmek istenen mesajlarının ustalıkla dile getirildiği bir ifade aracı olarak vazife görmüştür. Araştırma, türkülerimizde bir anlatım aracı olarak kendine oldukça önemli bir yer bulan iklim özelliklerine odaklanmaktadır. İklim özelliklerinin türkülerimizin ifade gücünde ne gibi anlamlar taşıyabileceği araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

Araştırma, türkülerimizde bir anlatım aracı olarak iklim özelliklerinin kullanımını incelemesi bakımından durum tespitine yönelik betimsel bir nitelik taşımaktadır. Konu ile ilgili verilerin toplanması ve değerlendirilmesi aşamalarında kaynak taraması, görsel ve işitsel içerik analizi ve karşılıklı görüşme tekniklerinden faydalanılmıştır. Araştırmanın evrenini, TRT tarafından kayıt altına alınmış THM ürünleri, örneklemini ise TRT-THM arşivinde ulaşılabilen ve içerisinde iklim özelliklerini barındıran sözlü THM ürünleri meydana getirmektedir. Araştırma sürecinde incelenen türküler konuya yönelik içerik barındıran türküler içerisinden random yöntemi ile tercih edilmiştir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlardan bahsedilecek olursa; Türkülerimizin önemli bir ifade aracı olduğu, iklim özelliklerinin insan yaşamında oldukça önemli bir yere sahip olduğu, türkülerimizin iklimsel özelliklerin hemen her biri ile ilgili anlatım özellikleri içerdiği ve bu mesajların toplumu meydana getiren bireyler üzerinde etkili olduğu. Türkülerin yakıldığı (oluşturulduğu, derlendiği vb.) yörelerin ilkim ve bitki örtüsü özelliklerinin büyük bölümünü bünyesinde barındırdığı, ilkim özelliklerin kimi zaman hüzün, umutsuzluk, hasret, çaresizlik vb. şeklindeki olumsuz bir anlam yüklenmelerinde kullanıldığı, kimi zaman ise sevinç, neşe, umut vb. hislerin anlatımında olumlu anlamda yardımcı bir ifade aracı olduğu ilk aklımıza gelenlerden bazıları olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türküler, İlkim özellikleri, Kültür aktarım, Toplumsal mesaj

Abstract

It is known that our folk songs play a very important role in the transmission and preservation of our cultural properties from generation to generation. Although our folk songs are known and known as a means of recreation and entertainment, in fact, they have often

served as a means of expression in which the feelings, thoughts and messages of society that want to be conveyed are skillfully expressed. The research focuses on the climatic features that have found a very important place in our folk songs as a means of expression. The problem situation of the research is what kind of meanings climate characteristics can have in the expression power of our folk songs.

The research has a descriptive nature for due diligence in terms of studying the use of climatic features as a means of expression in our folk songs. At the stages of collecting and evaluating data related to the subject, resource scanning, audio and visual content analysis and mutual interview techniques were used. The universe of the research is made up of THM products recorded by TRT, and the sample is made up of oral THM products that can be accessed in the TRT-THM archive and contain climate characteristics. In the research process, the folk songs examined were preferred by the random method from the folk songs containing content related to the subject.

If we talk about the results obtained in the research; climatic features have a very important place in human life, our folk songs contain narrative features related to almost every climatic feature, and these messages have an impact on the individuals who make up society. Where folk songs were burned (created, compiled, etc.) where the regions contain most of the primeval and vegetation characteristics, the primeval characteristics are sometimes sadness, despair, longing, helplessness, etc. a negative meaning is used in their loading, sometimes it is joy, joy, hope, etc. it will be some of the first ones that come to mind that feelings are an auxiliary means of expression in a positive sense in the expression.

Keywords: Folk songs, Climatic features, Cultural transmission, Social message

1.Giriş

Türkülerimizin sosyo-kültürel özelliklerimizin kuşaktan kuşağa iletilmesinde ve korunmasında oldukça önemli ve kıymetli bir rol üstlendiği bilinmektedir. Türkülerimiz her ne kadar toplumun bir kısmı tarafından bir dinlence ve eğlence aracı olarak görülüyor ve biliniyor olsa da aslı zatında çoğu zaman toplumun duygularının, düşüncelerinin ve iletilmek istenen mesajlarının ustalıkla dile getirildiği bir ifade aracı olarak vazife görmüştür. Türkülerimiz bu anlamda yaşamımızın ses ve söz öğelerine bürünmüş bir yansıması olarak da kabul edilebilir.

Hayatımızın hemen her anından etkilenerek yakılan (oluşturulan) türkülerimiz yaşam hikayemizden çeşitli kesitler de sunmaktadır.

Türkülerimizde duygu ve düşüncelerimizin yanı sıra konuşma/dil özelliklerimiz, yaşanan tarihi süreçler, yaşam bölgemize ait coğrafik özellikler, iklim özellikleri ve diğer çevresel faktörlerde sıkça yer bulmaktadır. Araştırmada iklim ve bitki örtüsü özelliklerinin türkülerimizde bir anlatım aracı olarak kullanımına odaklanılmaktadır.

2.İklim ve Bitki Örtüsü Özelliklerinin Günlük Hayatımızdaki Yeri

Yaşam alışkanlıklarımızın oluşumunda ve gelişiminde içerisinde bulunduğumuz coğrafyaya ait iklim ve bitki örtüsünün büyük bir rolü vardır. Ülkemiz, iklim özellikleri ile Kuzey Akdeniz ülkeleri olarak tanımlanan grupta yer almaktadır. Türkeş'e göre Türkiye, yaz aylarında kurak ve sıcak, kış aylarında ise ılık ve yağışlı olan subtropikal Akdeniz ikliminin etkisi ve denetimindedir (Türkeş, 2012:21).

İklim özellikleri yaşam koşullarımızın oluşumu ve gelişiminde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. İklim yer şekillerinin oluşturan dış kuvvetler bu anlamda oldukça belirleyicidir.

Rüzgarlar, yağış oranları vb. kuvvetler bunların arasındadır. Bu etkilerle beraber bölgedeki akarsular, göller ve denizler meydana gelir. Bu durum ise bölgedeki bitki örtüsünün ve diğer yaşam formlarının dağılımını belirler.

İklimin insan yaşamında önemli etkisi vardır. Yerleşim alanlarının tercihi ve nüfus dağılımı bölgedeki iklimsel özelliklerden etkilenir. Beslenme alışkanlıklarımız, giyim kuşamımız, konut yapı malzemelerimiz, sosyo-ekonomik faaliyetlerimiz ve hayata dair daha birçok tercihimiz iklim özelliklerine göre şekillenir. Bu manada iklim hayatımızın gelişimini derinden etkiler diyebiliriz. Türkülerimizde iklim özelliklerinin yer alması da bu anlamda bir tesadüf değildir. İklim özellikleri türkülerimizde çok önemli bir anlatım aracı olarak varlığını her daim korumuştur.

3. Araştırmanın Metodu

3.1. Amaç ve Önem

Bu araştırma, türkülerimizde bir anlatım aracı olarak iklim özelliklerinin kullanımının incelemesini amaçlamaktadır. Araştırmanın türkülerimizde bir anlatım aracı olarak iklim özelliklerinin kullanımını incelemesi ve buradan yola çıkarak çeşitli tespitlerde bulunmayı amaçlaması bakımından önem arz etmekte olduğu düşünülmektedir.

3.2. Yöntem

Araştırma, türkülerimizde bir anlatım aracı olarak iklim özelliklerinin kullanımını incelemesi bakımından durum tespitine yönelik betimsel bir nitelik taşımaktadır. Konu ile ilgili verilerin toplanması ve değerlendirilmesi aşamalarında kaynak taraması, görsel ve işitsel içerik analizi ve karşılıklı görüşme tekniklerinden faydalanılmıştır.

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, TRT tarafından kayıt altına alınmış THM ürünleri, örneklemini ise TRT-THM arşivinde ulaşılabilen ve içerisinde iklim özelliklerini barındıran sözlü THM ürünleri meydana getirmektedir. Araştırma sürecinde incelenen türküler konuya yönelik içerik barındıran türküler içerisinden random yöntemi ile tercih edilmiştir.

3.4. Problem Cümlesi

Bu çalışmanın problem cümlesi; “Türkülerimizde iklim özellikleri bir anlatım aracı olarak kullanılmakta mıdır?” şeklinde belirlenmiştir.

Alt problemler ise:

1-Türkülerimiz bir ifade ve anlatım aracı olarak kullanılmakta mıdır?

2- İklimsel özelliklerin yaşamımızdaki rolü ve önemi nedir?

3- İklim temalı türkülerimizdeki anlatım özellikleri ve iletilmek istenen mesajlar nelerdir?

Şeklinde sıralanmaktadır.

3.5. Sayıltılar

Çalışma yapılırken kullanılan yöntemlerin araştırmaya uygun olduğu, elde edilen yazılı ve görsel kaynakların güvenilir olduğu, elde edilen bulguların yorumlamalarının gerçeği yansıttığı sayıltılarından hareket edilmiştir.

3.6. Sınırlılıklar

Araştırma, TRT-THM arşivinde ulaşılabilen ve içerisinde iklim özelliklerini barındıran sözlü THM ürünleri ile sınırlandırılmıştır.

4. Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde araştırma süresince elde edilmiş olan bulgular ve bu bulgulardan yola çıkılarak yapılan yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi; Türkülerimizin bir ifade ve anlatım aracı olarak kullanılmakta mıdır? Şeklinde oluşturulmuştur.

Türk halk müziğini tek kelimeye sığdırmamız istenmiş olsa idi, kesinlikle "türkü" kelimesi kullanılabilirdi (İmik, 2020: 3). "Türkü" kavramının bu manada oldukça önemli bir ifade aracı olduğu söylenebilir.

Titon'a göre, halk müziğinde söz öğesi oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Gelenekselliği, bölgeselliği ve küçük gruplar arasında sıkça tekrar edilmesi nedeni ile yüz yüze etkileşimi vurgulayan müzik türlerini kapsamaktadır (Titon, 1999: 59). Bu ifadeden yola çıkarak, Türk halk müziğinin de nesiller boyu devam eden kültür, sanat, gelenek, dil, inanç ve daha birçok özelliğimizin bir anlamda söz ve melodiye aktarılan hali olduğunu söyleyebiliriz.

İmik ve Haşhaş'a göre ise, "müzik, insanoğlunun varlığı ile birlikte var olduğu düşünülen insan hayatının en vazgeçilmez unsurlarından biridir. Müzik sanatı bu süreçte sadece duygu ve hislerimize tercüman olmakla kalmayıp, hayatımızın hemen her alanına tesir edebilecek kadar etkili bir yapıya bürünmüştür" (İmik ve Haşhaş, 2020: 196).

Müzik sanatının en önemli işlevlerinden biri de duygu ve düşüncelerimize tercüman olmasıdır. Türküler bizi bize anlatan en kıymetli kültür-sanat ürünlerinin başında gelmektedir. Anadolu insanı hemen her duygusunu bir nakış gibi türkülere işlemiştir. Acılarımız, kederlerimiz, sevinçlerimiz, mutluluklarımız, umutlarımız ve umutsuzluklarımız en içten ve saf hali ile türkülerde saklıdır.

Türküler sadece bir ifade ve anlatım aracı olmanın yanı sıra tarihi birer belge niteliği de taşımaktadır. Birçok tarihi olay (savaş, barış, tarihi dönem vs.) türkülerde tarafsız ve açıkça halk tarafından işlenmiştir.

Genel anlamda birinci alt problem kapsamında bahsi geçen hususların tümü ele alınınca, bizi bize anlatan türkülerimizin bir anlatım ve ifade aracı olarak kullanıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

4.2. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi; İklimsel özelliklerin yaşamımızdaki rolü ve önemi nedir? Şeklinde oluşturulmuştur.

Dünya üzerinde canlılar iklim ile uygun bir şekilde gelişmiş ve dağılmışlardır (Demircan, 2019). İklim koşulları hayatımızdaki önemli belirleyicilerin başında gelmektedir. Yaşam düzenimizi, ihtiyaçlarımızı, giyimimizi, kuşamımızı ve daha sayamayacağımız birçok planımızı iklim koşullarına göre belirlemekteyiz.

Öncelikle, hayatın en önemli ihtiyaçlarının başında gelen barınma ihtiyaçlarımızı iklim koşullarına göre belirliyoruz. İçerisinde yaşadığımız konutlarımız incelenecek olursa yaşam bölgelerindeki iklim koşullarına uygun malzemelerden yapılmış oldukları görülecektir.

Bunların yanı sıra örneğin beslenme alışkanlıklarımızı ve yiyecek içecek üretimimizi de iklim koşullarının el verdiği şekilde planlamaktayız. Bu başlığı istediğimiz kadar genişleterek günlük hayatımızda karşılaştığımız birçok başlığa taşıyabiliriz.

Bilmemiz gereken; toplumdan topluma değişen en önemli ve en önemsiz unsurları da dahil olmak üzere iklim şartlarını dikkate almadan yaşam kalitemizi üst düzeyde sürdürmemizin mümkün olmadığıdır.

Bu önemli gerekçelerden yola çıkarak iklim koşullarının yaşamımızın gelişiminde olukça önemli olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

4.3. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi; İklim temalı türkülerimizdeki anlatım özellikleri nelerdir ve hangi iklim özellikleri kullanılarak nasıl ifade edilmektedir? Şeklinde oluşturulmuştur.

Ataman'a göre, iklim özellikleri türkülerimizde oldukça geniş bir yer bulmuştur. Orta Anadolu'nun sert ikliminde çayır çimene, güle bülbüle ve mor sümbüllü bağa olan hasret türkülerimizde kendine yer bulmuştur (Ataman, 2009 :104-108).

İklim temalı türkülerimizin anlatım özellikleri incelenecek olursa, yağış biçimleri, hava durumu ve mevsimsel özelliklerin bu anlamda türkü sözlerimizde oldukça yaygın bir biçimde kullanıldığı görülecektir. Bunların bir bölümü günlük hayatımızdaki yaşantılarımızın doğrultusunda gelişen algılardan yola çıkarak tahmin edilebilir. Örneğin ulaşım imkanlarının olumsuz etkilendiği iklim koşulları (kar, kış, yağmur, sis vb.) genellikle olumsuz bir etki yaratmada kullanılırken, tüm imkanların kolaylıkla kullanılabildiği hava durumları ya da mevsimler ise (açık hava, güneş, bahar, vb.) genellikle olumlu mesajların verilmesinde etkili bir biçimde kullanılmıştır.

Bunları birkaç örnek türkü ile inceleyecek olursak:

Kar Yağışı ve Çığ : Kar yağışı özellikle ülkemizin denize kıyısı olmayan doğu bölgelerinde yaygın biçimde ve yılın büyük bir bölümünde etkili olan bir yağış türüdür. Bu durum kar yağışının yoğun olduğu ve bu nedenle ulaşım imkanlarının kısıtlandığı bölgelerde kendine has bir çaresizlik ve kabulleniş durumunun oluşmasına sebep olmuştur. Günümüzde ulaşım imkanları daha kolay sağlansa da geçmişte aylarca yolların kapalı olduğu bölgelerimizin olduğu bilinmektedir. Çok üzücü bir durum ise çığ felaketleridir. Özellikle kar yağışının yoğun olduğu bölgelerde çığ felaketi can almakta ve derin kederlere sebep olmaktadır. Bu durum bölgedeki hayatın hemen her alanında kendini hissettirmektedir. Yaşam serüvenimizin bir aynası olan türkülerimiz de bu duruma sessiz kalmamıştır. Yılın büyük bir bölümünde halkın yaşantısının önemli bir parçası olan kar yağışının yöreye ait türkülerimizde kendine yer bulması kaçınılmazdır.

Araştırma kapsamında incelediğimiz ve 1676 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Sivas türkümüzde (1) buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Türkü içerisinde kar yağışı bir sevda türküsüne olumsuz manada anlam katmaktadır. Türküde, "Taze karlar yağmış, karın üstüne" söylemi ile zaten olumsuz olan bir durumun daha da olumsuz bir hale dönüştüğü vurgulanmaktadır.

1

Taze karlar yağmış karın üstüne
Bülbül figan eder gülün üstüne
Dediler ki nazlı yâri el almış

Daha iflah olmam bunun üstüne, bunun üstüne
(TRT Rep No: 1676 / Sivas-Yıldızeli)

Konuya yönelik incelenen ve 4086 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarına kayıtlı Diyarbakır türkümüzde de (2) iklim ve dolayısı ile yaşam üzerinde oldukça önemli etkileri olan kar yağışından bahsedilmektedir. Yine bu türküde de olumsuz yönde gelişen bir sevda hikayesinde kar yağışına vurgu yapılarak kar yağışı adeta bir dert olarak tanımlanmıştır. "Kar yağar kar üstüne, derdim var dert üstüne" cümleleri ile kar yağışı olumsuz manada kullanılmış ve dertlerin üst üste gelmesi ile kar yağışının üst üste olması birbirine benzetilmiştir.

2
Kar yağar kar üstüne
Derdim var dert üstüne
Cellat boynuma vursa
Yar sevmem yar üstüne
(TRT Rep No: 4086 / Diyarbakır)

Örnekte incelenen türkülerimizden yola çıkarak; kar yağışının türkülerimizde (özel istisnai durumlar haricinde) genel olarak engel, güçlük, zorluk, çaresizlik ve olumsuzluk anlamını güçlendirmek amacı ile kullanıldığını söylemek mümkündür. Bunun haricinde türkü içerisinde geçen "kar üstüne kar yağması" vb. durumlarda ise zaten olumsuz olan bir durumun daha da olumsuz bir boyuta taşındığını sembolize ettiği söylenebilir. Çığ söz konusu olunca ise karşımıza oldukça dramatik bir tablo çıkmaktadır.

Yağmur Yağışı ve Sel (Toprak kayması vb.): Yağmur yağışı, genel olarak ülkemizin her bölgesinde mevsimsel özelliklere göre gerçekleşen bir doğa olayıdır. Bunu yanı sıra özellikle Akdeniz ve Karadeniz gibi kıyı bölgelerimizde ise daha yoğun ve hemen her mevsim gerçekleşen bir yağış biçimidir. Yağmur yağışı toplumsal bakış açımıza göre genel itibarı ile bolluğu ve bereketi simgeleyen bir özellik taşımaktadır. Zira yağmur yağışının bol olduğu yıllarda ürün hasatlarının da bereketli olduğu bilinmektedir. Bunu yanı sıra yağmur yağışına bağlı olarak gelişen toprak kaymaları ve sel felaketleri ise bu durumu son derece üzücü ve olumsuz bir noktaya taşımaktadır.

Araştırma kapsamında incelediğimiz ve 175 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Kütahya türkümüzde (3) buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Türküde yağmur yağışı derelerin taşmasına ve sel oluşmasına vesile olarak gösterilmiştir. Bu durum gurbete giden ile benzetilerek gurbete gidenin de yârini ellerin alacağı vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu olumsuz yaklaşım yağmur sonrası oluşan sel felaketini bölgede geçmişte yaşanan kederli olayların bir yansıması olarak yine kederli bir olay olan gurbete gitme teması ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum bir sevda türküsünde dahi kendini göstermektedir.

3
Yağmur Yağar Amanın Aman
Her Dereler Kadınım Sel Alır Ey
Gurbete Gidenin Yarin El Alır Ey

El Almazsa Amanın Aman
Yanar Yanar Kadınım Kül Olur Ey
Amandı Allah Aman Al Başımdan Sevdayı
Genç Yaşımda Aman Zindan Ettin Dünyayı
(TRT REP NO: 175 / Kütahya)

Bir başka örnek olan ve 2007 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Bursa türkümüzde (4) ise "bayler" kelimesi "sarmak, sarmalamak, kaplamak, kuşatmak, almak vb." anlamlara gelmektedir. Yağmur yağması sonrasında yolların kapanacağı (sel olacağı) manasında bir yaklaşımla türkü başlamaktadır. Bu durum dağların duman ile kaplanacağı ve gurbete giden kızların ise ciğerini ise dert kaplayacağı anlamları ile benzetilmektedir. Yağmur sonrasında yaşananlar bu türküde olumsuz bir anlamda ifade gücünü arttırmak için kullanılmıştır. Bu durum özellikle birçok türkümüzde kendini sıkça göstermektedir.

4
Yağmur Yağar Yol Bayler (Ah Anem)
Dayleri Duman Bayler
Gurbete Giden Gızların (Amanın)
Ciğerciğini Dert Bayler (Anam Benim)
Anaya Hasiret Gızlar
Bubaya Hasiret Gızlar
Ney İllerin Evine
(TRT Rep No: 2007 / Bursa-Orhaneli)

Sisli (Dumanlı) Hava Koşulları: Genel olarak açık ve durgun gece boyunca ısı kaybı nedeni ile yeryüzünde hava sıcaklığı düşer ve bu nispeten daha soğuk hava özellikle çukurluk alanlara, vadilere ve ovalara mevcut havadan daha yoğun olduğu için bulut vb. şekillerde yerleşir. Bu durum genellikle halk arasında sis ya da duman olarak adlandırılır. Dumanlı (sisli) havalar türkülerimizde kendine oldukça önemli bir yer bulmuştur. Genel olarak sisli havanın karakteristik yapısına bağlı olarak ilerinin görünmediği ve genellikle belirsizliğin ve umutsuzluğun hâkim olduğu durumların anlatılmak istendiği türkülerin çoğunda kullanılırlar.

Araştırma kapsamında incelediğimiz ve 0010 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Denizli türkümüzde (5) buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Türküde Dervent deresi bölgesindeki sisli havadan bahsedilirken türküdeki "musa" isimli karakterinde bir belirsizliğe doğru yürüyüşü ve ciğerlerinin çürüdüğü şeklinde bir benzetme yapılıyor. Türküde sisli hava durumu ile karakterin olumsuz ve umutsuz bir anının birlikte vurgulanması dikkat çekiyor. Daha sonraki sözlerde ise yine olumsuzluk söylemi devam ederken bir diğer yandan da feleğe sitem ve şikâyet devam ediyor. Türküde ölüm teması da yine bunlarla birlikte geliyor.

5
Devrent deresine duman bürüdü (of of)
Yedi deveyilen Musa'm yürüdü
Musa'mın ciğeri mosmor oldu çürüdü (of of)
Ağlasın ağlasın anam ağlasın

Tülü mayaları Dudu bağlasın

Devrent deresine çıvgınlar esti (of of)
Elimi kolumu poyrazlar kesti
Feleğin bizlere böyle mi kastı (of of)
Devrent dereleri dar geldi bana
Vadesiz ölümler zor geldi bana
(TRT Rep No: 0010 / Denizli)

Konuya yönelik bir başka örnek olan ve 0563 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Erzincan türkümüzde (6) ise yine "sisli hava" durumu için yaygın olarak kullanılan "duman" kelimesi tercih ediliyor. Türkümüzde yolların duman ile kaplanması, yine türkülerde sıkça kullanılan ve "kader ya da alın yazısı" olarak tanımlayabileceğimiz "felek" için yapılan sitem cümlesi ile bir arada kullanılıyor. Bu örnekte de olduğu gibi türkülerde sık sık kullanılan sisli/dumanlı hava koşullarının genellikle olumsuz şikayet ve sitem içeren durumlarda tercih edildiğini söyleyebiliriz

6

Duman aldı yollarımı
(aman) Felek kırdı kollarımı
Tara zülfün tellerini
(aman) Sar boynuma kollarını
Evlerinin önü behri
(aman) Doldur ver içeyim zehri
Gurbet elde elin kahrı
(aman) Ya çekilir ya çekilmez
(TRT REP NO: 0563 / Erzincan)

7

Konuya yönelik bir başka örnek olan ve 1831 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Elâzığ türkümüzde (7) ise yine benzer bir yaklaşım gözümüze çarpıyor. Dumanlı hava bu seferde "mezar" kavramı ile bir arada kullanılıyor. Aynı zamanda bir ayrılık durumunun da söz konusu edildiği türküde dikkat çeken önemli bir detay ise türkünün sözlerinde içeriğindeki acı ve sitem dolu ifadelere karşı hareketli ve neşeli bir tavırda ve ritmik yapıda seslendiriliyor olması. Bu durumun başka yörelerdeki bazı türkülerde de (hey on beşli türküsü vb.) görüldüğü ve zamanla eserin sözlerine bakılmaksızın sadece melodik özellikleri dikkate alınarak bir alışkanlık nedeni ile bu tarzda seslendirildiği seklinde yorumlanabilir.

7

Duman Almış Mezarımın Üstünü
Kömür Gözlüm Bilmem Bana Küstü Mü
Ahbaplarım Benden Ümit Kesti Mi
Konma Bülbül Konma Daldan Ayrıyım
Sade Daldan Değil Yardan Ayrıyım

(TRT REP NO: 1831 / Elazığ)

Rüzgarlı ve Bulutlu Hava Koşulları: Rüzgar, yüksek basınçlı hava kitlelerinin alçak basınç olan bölgelerdeki hava kitlelerine doğru hareket etmesi neticesinde oluşan bir hava olayıdır. Kıyı kesimlerde deniz ve kara sıcaklıklarının gün içerisinde farklı olması ve sıkça yer değişmesi rüzgarlı havaların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Rüzgar kavramı türkülerimizde de kendine olukça önemli bir yer bulmuştur. "Rüzgar" kavramı bazı durumlarda "rüzgar gibi hızlı olmak" şeklinde vurgulanarak olumlu manada kullanılmış, bazı durumlarda ise esen rüzgarın mevcut durumu bozacağı ve yaşam bölgelerine çeşitli zararlar verebileceği durumundan hareketle olumsuz anlamda işlev görmüştür.

Araştırma kapsamında incelediğimiz ve 0426 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Rumeli türkümüzde (8) buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Türküde yağmur yağışının olumsuz etkilerinden bahsedilmektedir. Yağmur yağışının yolda olan yârinin yollarının kesilmesine sebep olabileceği hususundan bahsedilmektedir. Yine yağmur yağısının sinesinde yâreler açacağı benzetmesinden yola çıkarak yağmurun yağmamasını ve bir olumsuzluğa sebep olmamasını dilemektedir.

8

Bulut gelir seher ile
Çiçek açar bahar ile
Herkes sarılmış yar ile
Yağma yağmur
Esme bre deli rüzgar
Yarim yoldadır
Bulut gelir pare pare
Dördü aktır dördü kare
Sen açtın sineme yare
Yağma yağmur
Esme bre deli rüzgar
Yarim yoldadır
Bulut gelir duman olur
Dağı taşı dolandırır
Ahım tutar süründürür

(TRT REP NO: 0426 / Rumeli)

Konuya yönelik bir başka örnek olan ve 3735 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Mersin türkümüzde (9) ise rüzgar çeşitlerinden biri olan "poyraz" ve yanı sıra yağmur yağışı üzerinde durulmaktadır. Poyraz genellikle kuzey-doğu yönünden esen bir rüzgardır. Hasar yaratabilecek şiddette olan poyraz rüzgarı aynı zamanda en soğuk rüzgar olarak da bilinmektedir. Bu rüzgar, türkülerimizde "poyraz" adı ile kendine sıkça yer bulmaktadır. Türkümüzde poyraz rüzgarının olukça soğuk olan etkisinden bahsedilmekte mecazi olarak "poyraz kesti kolumu" sözleri ile ne derece soğuk olduğu vurgulanmaktadır. Genelde olumsuz manada kullanılan poyraz rüzgarı türkülerde meydana getirdiği hasar ve soğuk hava dolayısı ile "doğal bir engel" olarak olumsuz koşulları anlatmak amacı ile kullanılmaktadır.

9

Bulut Bulut Üstüne (Aman Aman Of)
Bulut Yağmur Üstüne (Ömrüm)
Buluk Gurbanın Olayım (Aman Aman Of)
Doğma Yarin Üstüne (Ömrüm)
Martinimin Pulunu (Aman Aman Of)
Poyraz Kesti Kolumu (Ömrüm)
Hangi Dağdan Aşacaksan (Aman Aman Of)
Bekleyeyim Yolunu (Ömrüm)
(TRT Rep No: 3735 / Mersin-Mut)

Yaz Mevsimi: "Yaz" en sıcak mevsimdir. Bu mevsimde insanlar, tabiatın çoğu güzelliklerinden faydalanma fırsatı bulurlar. Anadolu insanları bu mevsimde hasat yaparlar, düğün yaparlar ve hayatın daha birçok nimetlerinden bu mevsimdeki sıcaklık imkanları ile faydalanırlar. Bolluğu ve bereketin yaşandığı yaz ayları çok sevilir. Türkülerimizde de bu durum kendini gösterir. Sevdalıların buluşması, akrabaların kavuşması kış aylarında kapanan yolların açılması ile birlikte hep yaz ayları vurgulanarak beklenir.

Araştırma kapsamında incelediğimiz ve 0345 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Kahramanmaraş türkümüzde (10) buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Türküde yaz aylarının geliş sevinçle karşılanmaktadır. Kar yağışı ile kapanan yolların açıldığı, bağ ve bahçelerin artık gezilebilir olduğu, saz ve söz ile meşk etmenin zamanının geldiği, bir keyif belirtisi olarak nargilelerin yanmaya başlaması gerektiği türkü sözlerinde vurgulanmaktadır.

10

Gine Geldi Yaz Baharın Ayları
Yâre Mektup Yazmak İster Gönlümüz
Karı Kalkmış Mor Sümbüllü Bağları
Şikar İçin Gezmek İster Göynümüz
Uygun Ahbab Tel Alışkın Saz İle
Nargileler Yansın Mercan Köz İle
Saki Gerek Mey Doldursun Naz İle
Badeleri Süzmek İster Göynümüz
(TRT Rep No: 345 / Kahramanmaraş)

Konuya yönelik bir başka örnek olan ve 0724 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Yozgat türkümüzde (11) de yine benzer ifadelere yer verilmektedir. Çiçeklerin ve bahçerin artık uyanmış olduğu, menekşelerin ve güllerin kendini gösterdiği, meyvelerin dallarında görüldüğü gibi hususlar türkü sözlerinde neşe ile vurgulanmaktadır.

11

(Oy) Yaz Gelirse Sarı Çiğdem Uyanır (Oy)
Mor Menevşe Pembe Güle Dayanır (Oy)
Aman Aman Sürmelim Oy
Meyve Bile Dallarına Güvenir (Oy)

Meyve Dalı Kadar Hükmüm Yoğumuş (Oy)
Aman Aman Sürmelim Oy
(TRT Rep No: 724 / Yozgat)

Kış (Gış) Mevsimi: "Kış" en soğuk mevsim olarak bilinmektedir. Anadolu'nun özellikle doğu bölgelerindeki çoğu yöremizde, kış ayı dondurucu soğuklar ve karla ilişkilidir. Bu nedenle imkânların kısıtlandığı ve yaşam koşullarının zorlaştığı bir anlam ihtiva eder. Bu durum türkülerimizde de kendini göstermektedir. Olumsuz ve zor koşullar anlatılmak istendiğinde kış ayına vurgu yapılmakta ve kış (bazı bölgelerde "gış" şeklinde telaffuz edilmektedir) aylarına mahsus engellere "kar, soğuk, buz, don vb.) türkü sözlerimizde yer verilmektedir.

Araştırma kapsamında incelediğimiz ve 1442 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Sivas türkümüzde (12) buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Türkünün genel tematik özelliği bir dost ile sohbet şeklindedir. Sohbet içerisinde dosta çeşitli söylemlerde bulunulmakta dörtlük sonunda ise eğer kendisinden vaz geçilecek olursa "kış" (gış) ayları misali yollarının kapanması temenni edilmektedir. Bu örnek türkü sözümüz kış aylarında yaşanan koşulların ne denli zor olduğunu bir kez daha türkülerde görmemize vesile olmaktadır.

12
Bin Cefalar Etsen Almam Üstüme Oy
Gayet Şirin Geldi Dillerin Dostum Oy
Varıp Yadellere Meyil Verirsen Oy
Gış Ola Bağlana Yolların Dostum Dostum
(TRT Rep No: 1442 / Sivas-Yıldızeli)

Konuya yönelik bir başka örnek olan ve 1957 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Zonguldak türkümüzde (13) de yine benzer ifadelere yer verilmektedir.

13
Yüce Dağ Başında Gara Gış Olur
Bastığın Yerler Donar Daş Olur
Gurbet Elde Derdim Bana Eş Olur
Aldan Aldım Mordan Aldım
Dal Yazmayı Yardan Aldım
Gide Gide Ben Sılamdan Iradım
Iradım Da Nazlı Yârim Aradım
(TRT Rep No: 1957 / Zonguldak-Safranbolu)

İlkbahar Mevsimi (Bahar): Bahar, kış'tan sonra ve yaz'dan önceki dört ılıman mevsimden biridir. İlkbahar mevsimi genel anlamda yeniden doğuşa, yenilenmeye, diriliş ve yeniden büyüme fikirlerine çağrışım yapan bir mevsimdir. Türkülerimizde de sıkça kendine yer bulan bahar (İlkbahar) mevsimi genel itibarı ile benzer bazı anlatımları ifade etmek amacı ile kullanılır.

Araştırma kapsamında incelediğimiz ve 3319 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Erzincan türkümüzde (14) buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Türkü sözlerinde bahar aylarının doğal güzellikleri anlatılmaktadır. Bahar aylarında derelerin coştuğu, güllerin ve çiçeklerin açtığı, koyun ve kuzuların melediğinden bahsedilmektedir. Bahar ayları örnek türkümüzde olduğu gibi umudun yeşerdiği, hayata olan bağlılığın derinden hissedildiği çoşkun bir zaman dilimi olarak vurgulanır.

14

Ben Aşığım Bahardaki Güllere
Boz Bulanık Coşup Akan Sellere
Benden Selam Olsun Bizim Ellere
Meler Koyun Kuzu Ne Halde

Erimiştir Şimdi Akpınar'ın Karı
Her Andıkça Başlar Gönlüm Ah U Zarı
Hayalimde Köyün O Bozkırları
Çiğdem Çiçek Açmış Nevruz Ne Halde
(TRT Rep No: 3319 / Erzincan)

Konuya yönelik bir başka örnek olan ve 3069 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Sivas türkümüzde (15) de yine benzer ifadelere yer verilmektedir. Türküde, bahar yelinin olumsuz anlam taşıyan ve zorlukların temsilcisi olarak görülen karları eritip çiçekleri ve dolayısı ile umudu yeşerttiğinden bahsedilmektedir. Yine türkünün diğer sözlerinde de baharın getirdiği güzelliklerden bahsedilmekte ve bahar ayı güzel günleri geri getiren bir mevsim olarak görülmektedir.

15

Esti bahar yeli karlar eridi, eridi
Kubarmış dağlarda dağ çiçekleri
Ahdettim yar ile kavlim var idi
Birlikte dermede mor çiçekleri, sevdiğim
Baharda coşarsa bu ulu toprak, vay toprak
Vücuda getirir her türlü yaprak
Al yeşil geyinmiş dağlara bir bak
Besleyip büyüdü yer çiçekleri, sevdiğim
(TRT Rep No: 3069 / Sivas-Şarkışla)

Sonbahar Mevsimi (Güz / Hazan): Sonbahar veya güz, yaz ile kış mevsimleri arasındaki mevsimdir. Güz, Hazan ve Bağ bozumu isimleriyle de anılır. Güzel günlerin yerini zor ve sıkıntılı günlerin alacağının habercisi olarak görülür. Bu durum türkülere de yansımıştır. Sonbahar ya da diğer yaygın kullanılan adı ile "güz" veya "hazan" gelişi kış aylarının bir habercisidir. Türkülerimizde bu durum çoğunlukla türküye olumsuz bir anlam katma hususunda yaygın olarak kullanılır.

Araştırma kapsamında incelediğimiz ve 2231 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Azerbaycan türkümüzde (16) buna güzel bir örnek teşkil

etmektedir. Türküde çok önem verilen aşkın hazan/güz mevsimine hiç rastlamaması temenni edilmektedir. “eşgimiz hazan bilmez bahar olsun” sözleri ile hazanın sonunun kış olacağı vurgulanmakta ve kış yani ayrılığın gelmemesi adına mecazi olarak habercisinin de gelmemesi temenni edilmektedir.

16

Eşgimiz Hazan Bilmez Bahar Olsun
O Kara Gözüne Heyranam Men
O Şirin Sözüne Gurbanam Men
Gel Mene Könlünü Bir Yol Aç
Gün Kimi Üstüme Şefağ Saç
Eşgimiz Hazan Bilmez Bahar Olsun
Men Gülüm Gülsün Çemenler (A Ceyran Sevgilim)
Goy Açsın Güller Gülşenler (Mihriban Sevgilim)
Sevinsin Galbden Sevenler (Her Zaman Sevgilim)
Eşgimiz Hazan Bilmez Bahar Olsun
(TRT Rep No: 2231 / Azerbaycan)

Konuya yönelik bir başka örnek olan ve 1676 kayıt numarası ile TRT_THM repertuvarında yer alan bir Sivas türkümüzde (17) de yine benzer ifadelere yer verilmektedir. Güz ayının gelmesi ile havaların soğuyacağı ve mecazi anlamda sevdiği ile arasındaki sıcak ilişkinin de olumsuz etkilendiği anlatılmak ve vurgulanmak istenmiştir.

17

Gine Güz Geldi De Hava Soğudu
Benim Nazlı Yârda Ahtım Çoğudu
Ondan Gayrı Sevdiceğim Yogudu
Başka Yâr Sevemem Bunun Üstüne, Bunun Üstüne
Ondan Gayrı Sevdiceğim Yogudu
Başka Yâr Sevemem Bunun Üstüne, Bunun Üstüne
(TRT Rep No: 1676 / Sivas-Yıldızeli)

SONUÇLAR

Yapılan araştırma doğrultusunda;

-Türkülerimizin duygu ve düşüncelerimizin ses ve ifade edilmesinde önemli bir anlatım aracı olduğu,

-İklim şartlarının insan yaşamında oldukça önemli bir yere sahip olduğu, temel ihtiyaç ve insani gereksinimlerimize yönelik tüm planlamalarda iklim koşullarının dikkate alınmasının büyük önem taşıdığı,

-Türkülerimizin iklimsel özelliklerin hemen her biri ile ilgili anlatım özellikleri içerdiği ve bu mesajların toplumu meydana getiren bireyler üzerinde etkili olduğu. Türkülerin yakıldığı (oluşturulduğu, derlendiği vb.) yörelerin ilkim ve bitki örtüsü özelliklerinin büyük bölümünü bünyesinde barındırdığı, ilkim özelliklerin kimi zaman hüzün, umutsuzluk, hasret, çaresizlik vb. şeklindeki olumsuz bir anlam yüklenmelerinde kullanıldığı, kimi zaman ise

sevinç, neşe, umut vb. hislerin anlatımında olumlu anlamda yardımcı bir ifade aracı olduğu araştırmada ulaşılan sonuçlardır.

Kaynakça

Ataman, Adnan (2009) Bu toprağın Sesi-halk Türkülerimiz, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.

Demircan M. (2019) Sıcaklık Verilerindeki Kırılma Tarihleriyle İklim İndekslerinin İlişkisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cografya Anabilim Dalı, Fiziki Coğrafya Bilim Dalı, Ankara

İmik, Ü. (2020) "Sosyal, Kültürel Tarihi ve Coğrafik İçerikleriyle Türkülerimiz" Akademisyen Yayın Evi, Ankara.

İmik, Ü. Haşhaş, S. (2020) "Müzik Nedir ve Hayatımızın Neresindedir" İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, cilt:6, sayı:2 s:196-202.

Titon J. Todd (1999) "Müzik, Halk ve Geleneksellik" çev. Çigdem Kara, Folklor/Edebiyat sayı:17.

Türkeş, Murat (2012) Türkiye'de Gözlenen ve Öngörülen İklim Değişikliği, Kuarklık ve Çölleşme, Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi 4(2) s:1-32.

W. A. MOZART KV. 304 NO.28 KEMAN-PİYANO E MİNÖR SONAT ÜZERİNE BİR ANALİZ

W.A. MOZART KV. 304 NO.28 AN ANALYSIS ON THE E MINOR SONAT FOR VIOLIN-PIANO

Doç. Dr. M. Güneş AÇIKGÖZ
İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü
ORCID NO: 0000-0002-4174-3818
Dr. Öğr. Üyesi Hayri Akbudak
İnönü Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Türk Sanat Müziği Bölümü
ORCID NO: 0000-0003-4613-9561

Özet

Müzik alanında bestecilerin yaşadığı dönemler belirli çalışmalar ile açığa çıkarılmıştır. Besteleme teknikleri ve çokseslilik açısından incelemeler ile bazı birliktelik ve ayrılıklar dönemlerin oluşmasını sağlamaktadır. Klasik dönem içerisinde yer alan bestecilerin o dönemde özgürce yazdığı bu eserler daha sonradan uygulanan analizlerle dönemsel farklılıkları ortaya çıkarmaktadır.

Dönemsel farklılıklar eserlerin form ve türünde de önemli gelişmelere neden olmuştur. Çalgıların yapısının tarih içerisindeki gelişimini tamamlaması, bestecilerin o çalgılar için besteler oluşturmak istemesine yol açmıştır. Aynı zamanda klasik döneme kadar birçok farklı biçimde karşımıza çıkan "Sonat" genelde dans müzikleri için kullanılmaktayken, klasik dönem ile birlikte sonat biçimi tamamen oturmuş yeni bir biçim olarak işlenmiştir. Dolayısıyla bir ya da iki çalgı için bestelenen sonatlar üç veya dört bölümlü bir hal almıştır. Bu gelişmeler, sonat biçiminin senfonilere ve konçertolara uzanan sürecini de oluşturmaktadır.

Bu çalışmada müzikte klasik dönemin önemli bestecilerinden Wolfgang Amadeus Mozart'ın keman piyano sonatları içerisinde en çok seslendirilen eserlerinden biri olan mi minör sonatı analiz edilmiştir. İlgili analizde yapı, motif ve armonik olarak incelemelerde bulunulmuştur. İçerik analizi yöntemiyle yapılan çalışmada, Mozart'ın ilgili eseri içerisinde klasik dönemin önemli öğelerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Monofoni ve polifoninin birlikte yer aldığı eserde klasik dönem eşlik yapısının önemli bir boyutu eserde yer almaktadır. Aynı zamanda eseri oluşturan yapılar arasındaki değişiklikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: W. A. Mozart, Sonat, Analiz

Abstract

The periods in which composers lived in the field of music were revealed through certain studies. Composition techniques and examinations in terms of polyphony provide the formation of periods with some unity and separation. These works, which were written freely by the composers in the classical period, reveal the periodic differences through analyzes applied later.

Periodic differences have also led to important developments in the form and type of works. Completing the development of the structure of instruments throughout history has led composers to wish to compose works for those instruments. At the same time, while "Sonata", which appeared in many different forms until the classical period, was generally used for dance music, the sonata form was used as a fully-developed new form with the classical period. Therefore, sonatas composed for one or two instruments became three or four parts. These developments also constitute the process of the sonata form extending to symphonies and concertos.

In this study, Wolfgang Amadeus Mozart, one of the most important composers of the classical period in music, is analyzed in E minor, which is one of the most performed works among violin piano sonatas. In the related analysis, structure, motive and harmonic examinations were made. In the study conducted with the content analysis method, it has been determined that the important elements of the classical period are included in the relevant work of Mozart. An important dimension of the accompaniment structure of the classical period is included in the work, in which monophony and polyphony take place together. At the same time, the changes between the structures that make up the work were tried to be determined.

Keywords: WA Mozart, Sonata, Analysis

GİRİŞ

Klasik batı müziği 15 ile 20. yüzyıl arası farklı dönemlere ayrılmıştır. 1450 yılında Rönesans dönemi ile teorileştirilen bu dönem oluşumu ile birlikte başlayan dönemler Barok, Klasik, Romantik, Modern ve Postmodern dönem olarak bir birini takip etmiştir.

Her dönem bulunduğu dönem şartları itibari ile farklı müzikal zenginliğe ve çeşitliliğe sahiptir. Bu zenginlik ve çeşitliliğin sağlanmasında her dönemin olduğu gibi klasik dönem de önemli bir yere sahiptir. Barok dönemden sonraki dönem olarak bilinen ve 18. yüzyıl ortalarından 19. yüzyıl başlarına kadar etkisini sürdüren klasik dönemde barok döneme göre daha kuralcı, ancak müziği sadece soylular için değil toplumun diğer kesimlerine de ulaştıran tarafsız bir bakış açısına , kendinden sonraki gelecek olan dönemlere de öncülük edecek niteliktedir (Çevik, 2004:2, Kapçak Işıksungur, 2013; Sarıgül, 2018). Bu dönemin en önemli bestecileri Christoph Willibald von Gluck, Franz Joseph Haydn ve Wolgang Amedeus Mozart olmakla birlikte, Ludwig van Beethoven romantik döneme geçiş bestecisi olarak klasik dönemde de tanınmaktadır.

Klasik dönem çalgı müziğinin gelişmesi açısından da önemli yere sahiptir ve bunun en önemli olgusu sonat formu olmuştur. Sonat formu bir ya da iki çalgıyla seslendirilmek amacıyla bestelenen müzik formudur (Paşaoğlu, 2012). Modern dönemde farklı yapıda kullanılmaya başlansa da klasik dönemde genellikle üç ya da dört bölümden meydana gelmektedir. Bestelenen sonat formunda keman partisinden ziyade piyano partisinin önem verildiği gelenekçi bir yaklaşım bulunmaktadır. Mozart'ın keman ve piyano için bestelediği Op. 1 olarak tanımlanan K.301-306 numaralı keman-piyano sonatlarında bunun aksine keman partilerine dönemin geleneğinden daha fazla önem verdiği bilinmektedir (Akdeniz, 2008:20). Bu eserlerinden K. 304 numaralı mi minör keman ve piyano sonatı dönem gelenekleri ve Mozart'ın üslup ve biçimini anlayabilmek üzere bu çalışmada analiz edilmiştir.

Müzikte klasik dönemin önemli bestecilerinden Wolfgang Amadeus Mozart'ın keman piyano sonatları içerisinde en çok seslendirilen eserlerinden biri olan mi minör sonatının form analizi yapılmıştır. Form analizi muvmanların ve form ögelerininin belirlenmesi şema oluşturulması ve form yapılarının muvman üzerine dağılımlarının grafik şema aracılığıyla gösterilmesi şeklinde oluşturulur (Berki ve Yüksel, 2002:150). İçerik analizi yöntemiyle yapılan çalışmada, Mozart'ın ilgili eseri içerisinde klasik dönemin önemli öğelerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Monofoni ve polifoninin birlikte yer aldığı eserde klasik dönem eşlik yapısının önemli bir boyutu eserde yer almaktadır. Aynı zamanda eseri oluşturan yapılar arasındaki değişiklikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

GELİŞME

Yapı Analizi

Tablo 1. Yapı Analizi Ölçü Numaraları

A		B		A^1		Coda	
Sergi		Gelişme		Sergi Tekrarı			
0	84	85	112	112	192	192	210

Mozart'ın K.304 numaralı mi minör keman ve piyano için bestelediği sonatında, müzikte klasik dönemin önemli yapılarını içinde barındırmaktadır. Sonatın ilk bölümü üzerinde yapılan analizler sonucu dönemin standart sonat formunda oluşturulduğu ilgili yapı analizi ile açığa çıkarılmıştır.

Sergi, gelişme ve sergi tekrarı olarak karşımıza çıkan periodlarda eserin kapanışı coda ile gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda ilgili analiz eksik ölçü ile başladığından analizde kullanılan ölçü numarasına "0" ile başlanmıştır.

Tablo 2. Birinci Muvman Ölçü Numaraları

A									
Sergi									
1. Tema		Köprü		2. Tema		Köprü		Codetta	
0	20	20	44	44	59	59	72	73	84

Eserin ilk muvmanı olarak karşımıza çıkan sergi; tema, köprü ve codettadan oluşmaktadır. W.A. Mozart'ın 2 farklı temayı birbirine bağlayan birer köprü ve sergi muvmanını gelişme muvmanına bağlayan bir codetta oluşturduğu ilgili analizle açığa çıkarılmıştır.

Tablo 3. İkinci Muvman Ölçü Numaraları

B			
Gelişme			
1. ve 2. Tema		Köprü	
85	99	99	112

Yapılan analizlerde gelişme muvmanının sergi ve sergi tekrarına göre daha kısa bir alanda düşünüldüğü ancak buna rağmen ilgili muvmanda birinci ve ikinci temayı birlikte

kullanabildiği tespit edilmiştir. İlk muvmanı ikinci muvmana bağlayan codetta bu bölümde yerini bir köprüye bırakmıştır.

Tablo 4. Üçüncü Muvman Ölçü Numaraları

A[1]									
Sergi Tekrarı									
1. Tema		Köprü		2. Tema		Köprü		Codetta	
112	120	120	144	144	159	159	172	173	192

Sergi tekrarı klasik dönemin sonat allegrosu formunda olduğu gibi üçüncü muvman olarak belirlenmiştir. Bestecinin ilk muvmanda yer alan motif ve temaları farklı eşlik ve üslupla son muvmanda kullanması sonat allegrosu yapısının en önemli özelliklerindendir. Bu analizle de bu özelliğin ilgili eserde kullanıldığı tespit edilmiştir. İlk muvmanda olduğu gibi her temayı birbirine bağlayan bir köprü kullanılmış ve bölümün sonlanacağını hissini veren codaya bir codetta ile bağlanmıştır.

W.A. Mozart'ın K.304 mi minör keman piyano sonatında analizle tespit edilmiş özellikler:

- Eserin allegrosu 3 muvmandan oluşmaktadır.
- İlgili muvmanlar klasik dönemin sonat allegrosu formunda olduğu analizde ölçü numaraları ile belirlenmiştir.
- Bölüm üçerisinde 2 tema kullanılmıştır.
- Her tema birbirine köprü ile bağlanmıştır.
- Her muvman birbirine codetta ile bağlanmıştır.

Tablo 5. Coda Ölçü Numaraları

Coda	
1. Tema	
192	210

Eserin ülkemizde bitirmelik olarak adlandırılan coda alanına bir önceki muvmandan bir codatta ile bağlanması W. A. Mozart'ın üslubunu daha net anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bestecinin ilgili eserinde analizlerle açığa çıkarılan köprü, coda ve codettalar temalar ile birlikte oldukça sık kullanılmıştır. Mozart'ın klasik dönemde bu denli etkili ve günümüz analizlerinde klasik dönemin tematik bestecisi olması bu üslubu ile ilişkilendirilebilir.

Sonat Allegrosu ve Armoni

Tablo 6. W.A. Mozart K.304 Mi Minör Keman ve Piyano Sonat Birinci Bölüm Armoni Analizi

A									
Sergi									
1. Tema		Köprü		2. Tema		Köprü		Codetta	
0	20	20	44	44	59	59	72	73	84
Em		$(Em,Am)^2$,Em,C,G,D,G,Gm		G		G,Em,G,Em,G		G,Em	
B									
Gelişme									
1. ve 2. Tema						Köprü			
85		99				99		112	
Bm,Em						G,Em,Bm,Em			
A^1									
Sergi Tekrarı									
1. Tema		Köprü		2. Tema		Köprü		Codetta	
112	120	120	144	144	159	159	172	173	192
Em		$(Em,Am)^2$,Em,F,C,Am,Bm,Em		Em		Em,C,Em,C,Am,Em,		Em,	
Coda									
1. Tema									
192						210			
Em									

Eserde belirlenen üç ayrı muvmanda farklı bir armonik anlayış yer almaktadır. Mi minör tonda bestelenen eserde iki diyez ve iki bemol yer alan majör ve minör tonlarda klasik döneme özgü ilgili modülasyonlarla kurulabilecek bağlantılar karşımıza çıkmaktadır.

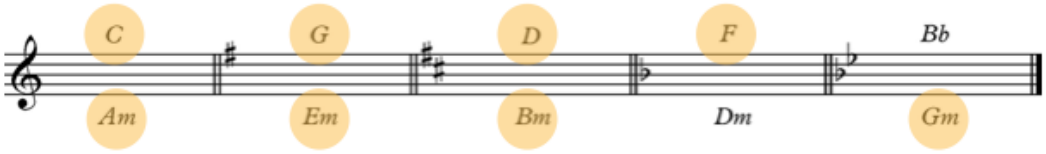

Şekil 1. Birinci bölümde yer alan modülasyonlar.

İlgili armoni bağlantıları hakkında eserin tüm notasyonu çalışmada verilmemiştir. Ancak birinci ve ikinci temanın analizleri ve aynı zamanda birkaç modülasyon bağlantılarına yönelik analizlere aşağıdaki notasyonlarda yer verilmiştir.

W.A. Mozart'ın eserinde kullandığı iki tema için ilgili minör ve majör ton olan; mi minör ve sol majör olduğu tespit edilmiştir. Temalar arasındaki bu ilişkinin yanında diğer tüm modülasyonların köprülerde kullanılması, yapıları birbirine bağlayan köprülerin aynı zamanda armonik dizilimleri de birbirine bağlamak için kullanıldığını göstermektedir.

Temalar ve Armoni

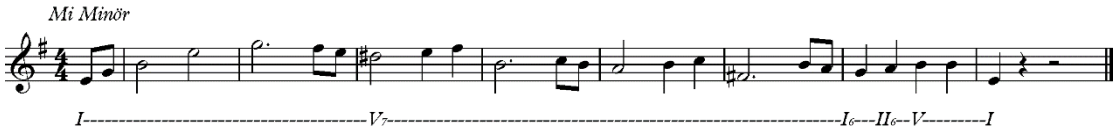

Şekil 2. Birinci tema armoni analizi

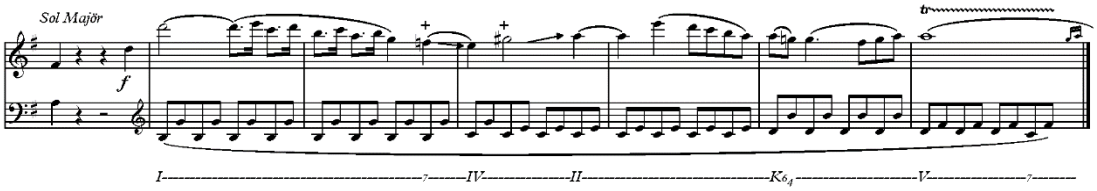

Şekil 3. İkinci tema armoni analizi

Yukarda verilen notasyonlarda birinci ve ikinci temanın armonik analizi ortaya çıkarılmıştır. Birinci ve ikinci temanın armonisinde temel farkın işleyici ve geçici seslerin farklı amaçlarda kullanılması olarak belirlenmiştir. Birinci temada kullanılan yedili akor beşinci derece (dominant) akorunun gerginliğini arttırmak amacıyla kullanılmaktayken. İkinci temada akorlar arasında geçişlerde gerginliği arttırmak amacıyla kullanılmıştır.

Örneğin sol majörde birinci derecede kullanılan g-b-d ile birlikte f sesi aslında dördüncü dereceye geçmek için kullanılmıştır. Bu armonide g-b-d sesleri her ne kadar sol majörün birinci derecesi olsa da f ile birlikte do majör tonunun beşinci derece (dominant) yedili akoru gibi düşünülmüştür. Bir diğer farklı kullanımda ise sol majörün dördüncü derece c-e-g sesleri, ikinci derece akor seslerine ulaşmak için g, g# olarak değiştirilmiştir. Bu durum ise a sesinin yeden sesi g# ile daha belirgin bir duyuma ulaşması amacıyla kullanılmıştır.

Aynı zamanda kadans dört altı (K_{64}) akoru, birinci derece ikinci çevrim veya dominant geciktirmesi olarak adlandırılan klasik dönemin belirgin armonik diziliminden olan akor sol majör tonda d-g-b dominant hissini kuvvetlendirmek için yine bu temada kullanılmıştır.

Köprü ve Armoni

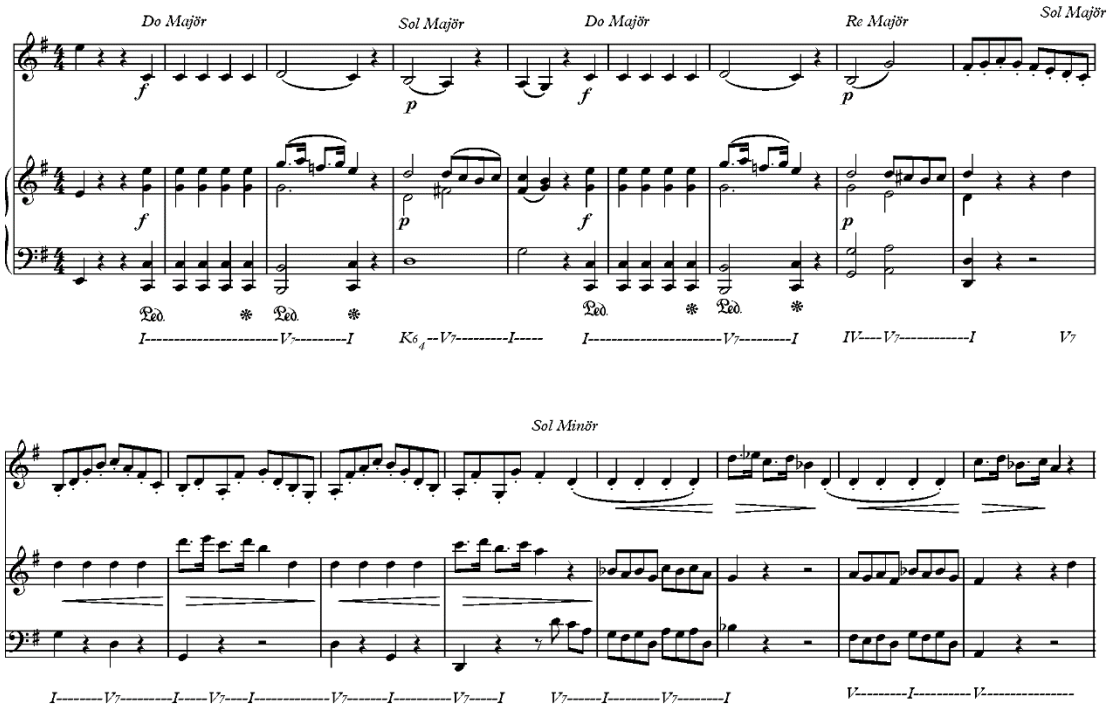

Şekil 4. Örnek köprü üzerinde armoni analizi.

Köprüler üzerine incelenen armonik analizde görüldüğü üzere tonlar arasında hızlı bir geçiş yer almaktadır. Tonların dereceleri üzerinde her biri bir sonraki ton ile ilişkilendirilmiştir. Örneğin sol majöre geçildiği sırada g-b-d birinci derece akoru olarak kullanılmaktayken bir sonraki ton olan re majörün dördüncü derece akoru olarak yerini almıştır. Re majöre geçildiği sırada g-b-d dördüncü derece akoru olarak kullanılmaktayken, bir sonraki ton olan sol majörün birinci derecesi olarak kullanılmıştır. Bu hızlı geçişler köprülerin de kendi içerisinde modülasyon kurulan tonlarla ayrıca bir köprü oluşturduğunu aynı zamanda daha geniş bir açıyla bakıldığında bu modülasyonların muvmanlar içerisinde ayrı bir bağlantı oluşturduğunu göstermektedir.

SONUÇ

W.A. Mozart'ın K.304 Mi Minör Keman ve Piyano Sonatı'nda Üslup

İlgili eserin çok seslendirilmesinde birçok teknik kullanılmış ve Mozart'ın piyano eşlikleme biçiminde birçok tekniğin yer aldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında eser monofonik, homofonik, polifonik, kontrpuan ve kanon gibi çok seslendirme teknikleri ile birçok farklılık içermektedir. İncelenen eserde ilk melodi monofonik bir şekilde başlamıştır. Mozart'ın bu yöntemi kullandığı her ölçü içerisinde temanın daha güçlü işitilmesini istediği anlar olduğunu düşündürmektedir. Klasik dönemde bu üslup birçok eserde görülmektedir. Dönemde birçok senfoni veya operada tüm orkestranın monofonik bir biçimde melodiyi seslendirmesi oldukça dikkat çekici bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bu üslup Mozart'ın analiz edilen bu eserinde de tespit edilmiştir. Eserin aynı zamanda homofonik yapısı piyano ve kemanın armoni içinde uyumunu arttırmıştır.

Eserin piyano eşliklemelerinde ise birçok farklı yöntem kullanılmıştır. Piyanonun melodiye karşı oluşturulmuş farklı melodileri kontrpuan ile açıklanmaktayken, aynı teknikle keman da eserde birçok açıdan eşlik konumunda kullanılmıştır. Özellikle ikinci temanın piyano ile seslendirilmesi keman ve piyano için yazılmış bu sonatta bestecinin melodileri seslendiren çalgılara herhangi bir üstünlük sağlamadığını göstermektedir.

Eser içerisinde birinci ve ikinci muvman sonunda yazılan codettalar için ayrıca kanon kullanılmıştır. Bu kanonlar monofonik olarak yazılan birinci tema motiflerinden oluşturulmuştur. Bu durum ise Mozart'ın eserin sonlanmasına yakın ilk temayı hatırlatması ve bunu da kanon tekniği kullanarak monofoni ile güçlendirdiği ilk temayı daha da güçlü bir şekilde kullanmak istediğini göstermektedir.

Kaynakça

Berki, T. O., & Yüksel, M. (2002). Beethovenın Opus 14 e1 Piyano Sonatının İlk Muvmanına İlişkin Motifsel Yapı Analizi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*(1).

Çelik, A. (2012) "Klasik Dönem Bestecisi W.A. Mozart'ın Yaşamı, Müzik Anlayışı ve Klarnet Eserleri" Akademik Bakış Dergisi, 31(1-13).

Çevik, Z. (2004). "Batı Müziği Dönemlerinden Klasik ve Romantik Dönem*" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum*

Işıksungur, B. (2013). WA Mozart'ın çocukluk ve olgunluk dönemi keman sonatlarının teknik ve müzikal açıdan incelenmesi. *Yayımlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara*.

Paşaoğlu, R. (2012). "Klasik Batı Müziğinde Klasik Döneme Ait Armonik Buluşlar ve Tonal Desenin Tespiti" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne*

Sarıgül, D. (2018). Wolfgang Amadeus Mozart'ın Hayatı ve Klarinet Konçertosu'nun İncelenmesi. Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Tunca, B. E. (2008). "Mozart'ın Avusturya Keman Okulu'na Katkıları ve Keman Eserleri" *Sanatta Yeterlilik Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir*

YALÇIN TURA KEMAN VE PİYANO İÇİN 3 VALS ESERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

YALÇIN TURA, AN ANALYSIS OF HIS 3 WALTZ FOR VIOLIN AND PIANO

Dr. Öğr. Üyesi Hayri Akbudak
İnönü Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Türk Sanat Müziği Bölümü
ORCID NO: 0000-0003-4613-9561
Doç. Dr. M. Güneş AÇIKGÖZ
İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü
ORCID NO: 0000-0002-4174-3818

Özet

19. Yüzyılda Osmanlı'da siyasi ve stratejik buhranların yaşanmasına rağmen ilim ve sanatta büyük değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Bu yüzyılda II. Mahmut ile başlayan batılılaşma hareketleri devamında gelen padişah dönemlerinde de etkisini sürdürmüştür. Bu dönemde batıdan gelen müzisyenlerin sarayından bandosuna kadar garp etkisini yoğun bir şekilde yaşattıkları görülmektedir. Türk müziğinin Batı etkileşimine girdiği bu süreç esas yoğunluğunu cumhuriyet döneminde gösterecektir. Kadim çağlardan itibaren Orta Asyada kopuz ile başlayan bu süreç coğrafyaları aştıkça Fars, Arap ve nihayetinde batı müziği ile etkileşimde bulunarak ortaya çağdaş Türk müziğini çıkarmıştır. Geleneksel müzik ile klasik batı müziğinin yoğun etkileşime uğradığı bu dönemde Ahmet Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Kemal İlerici, Ekrem Zeki Ün, Muammer Sun gibi önemli bestecilerinden biri de Yalçın Tura dır. Tura pek çok opera, bale, solo çalgı ve orkestra eserleri bestelemesinin yanı sıra film ve dizi müzikleri besteleyerek bu döneme önemli katkılarda bulunmuştur. Bestelediği eserlerden keman ve piyano için 3 valse eseri de keman çağdaş Türk müziği keman literatüründe önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Buna bağlı olarak bu çalışmada çağdaş Türk müziği döneminin önemli bestecilerinden Yalçın Tura'nın bu dönemin özelliklerini en fazla yansıttığı düşünülen keman ve piyano için 3 valse eseri analiz edilmesi amaçlanmıştır. Analiz bölümü yapı, motif ve armonik olarak ele alınmış ve içerik analizi yöntemiyle bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda analiz edilen eserde çağdaş dönemin özelliğini yansıtan yenilikçi stillere ve geleneksel formlara dayalı olarak oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yalçın Tura, Vals, Analiz

Abstract

Despite the political and strategic depressions in the Ottoman Empire in the 19th century, great changes and transformations were experienced in science and art. In this century, The westernization movements that started with Mahmut II continued in the following sultans' periods. In this period, it is seen that the musicians from the west sustained the western effect intensely from the palace to the band. This period, in which Turkish music entered into Western interaction, will show its main intensity in the republican period. This process, which started with kopuz in Central Asia since ancient

times, crossed the geographies, interacting with Persian, Arabic and finally western music, resulting in contemporary Turkish music. Yalçın Tura is one of the important composers such as Ahmet Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Kemal Ilerici, Ekrem Zeki Ün and Muammer Sun in this period when traditional music and classical western music interacted intensively. Tura made important contributions to this period by composing music for films and TV series, as well as composing many operas, ballets, solo instruments and orchestral works. It can be said that he has an important place in the violin literature of contemporary Turkish music, including 3 waltz works for violin and piano, among the works he composed.

Accordingly, in this study, it is aimed to analyze 3 waltz works for violin and piano, which are thought to reflect the characteristics of this period the most, by Yalçın Tura, one of the important composers of the contemporary Turkish music period. Analysis part of the study was handled as structure, motive and harmonic, and the findings were obtained by content analysis method. Content analysis method was used in the study. As a result of the study, it was concluded that the analyzed work was created based on innovative styles and traditional forms that reflect the characteristics of the contemporary period.

Keywords: Yalçın Tura, Waltz, Analysis

GİRİŞ

19. Yüzyılda Osmanlı'da siyasi ve stratejik buhranların yaşanmasına rağmen ilim ve sanatta büyük değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Bu yüzyılda II. Mahmut ile başlayan batılılaşma hareketleri devamında gelen padişah dönemlerinde de etkisini sürdürmüştür. Bu dönemde batıdan gelen müzisyenlerin sarayından bandosuna kadar garp etkisini yoğun bir şekilde yaşattıkları görülmektedir. Türk müziğinin Batı etkileşimine girdiği bu süreç esas yoğunluğunu Cumhuriyet Dönemi'nde gösterecektir. Kadim çağlardan itibaren Orta Asya'da kopuz ile başlayan bu süreç coğrafyaları aştıkça Fars, Arap ve nihayetinde batı müziği ile etkileşimde bulunarak ortaya çağdaş Türk müziğini çıkarmıştır. Çağdaş Türk Müziği geçmişten günümüze, yaşayış biçimi, duygu ve düşüncelerimizden meydana gelen ezgileri, tartımları geleneksel ve klasiğin dışında yeni ve modern bir anlayışta yansıtan müzik sanatıdır (Görgülü, 2006). Bu dönemde ezgisel ve ritmik yapının daha yoğun ve karmaşık yapıya ulaşması ve daha serbest yazım stili kullanıldığı bilinmektedir (Çetinkaya, 2011). Yalçın Tura keman için yazdığı eserlerde de aslında keman çalma tekniği bakımından güçlükler içeren batı müziği dışında farklı makam ve keman çalma tekniklerini uygulayarak hem batı hem de Türk müziği yapına dayalı tekniklere yer vermiştir (Parasız, 2009).

20. yüzyıl ile birlikte çağdaş Türk müziğinin gelişimi hızlı bir şekilde gelişim göstermiştir. Geleneksel müzik ile klasik batı müziğinin yoğun etkileşime uğradığı bu dönemde, Ahmet Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Kemal İlerici, Ekrem Zeki Ün, Muammer Sun gibi önemli bestecilerinden biri de Yalçın Tura dır. Ünlü Türk bestecisi olan Yalçın Tura, 23 Mart 1934'te İstanbul'da doğmuştur. Klasik Türk müziği eğitimini babası Mustafa Nizayi Bey'den alan Tura çok küçük yaşlarda keman ve piyano öğrenmeye başlamıştır. Galatasaray lisesi mezunu olan Tura lise yıllarında Seyfettin Asal, Hulusi Öktem, Cemal Reşit Rey, Demirhan Altuğ gibi ünlü müzik insanlarından eğitim almıştır. Karacaoğlan

Operası, Yaratılış ve Topkapı'da Bir Aşk Masalı Baleleri, orkestra eserleri, şan ve orkestra eserleri, solo çalgı ve orkestra eserleri, oda orkestrası ve oda müziği eserleri, koro eserleri ve bunun yanında birçok film ve dizi müziği eserleri besteleyerek çağdaş Türk müziği repertuarına önemli katkılar sunmuştur (Atılgan, 2008, Akbaş,2011).

Bestelediği eserlerden keman ve piyano için 3 valse eserinin de çağdaş Türk müziği keman literatüründe önemli bir yere sahip olduğu varsayılmaktadır. Buna bağlı olarak bu çalışmada çağdaş Türk müziği döneminin önemli bestecilerinden Yalçın Tura'nın bu dönemin özelliklerini yansıttığı ve çağdaş Türk müziği keman literatürüne önemli katkı sunduğu düşünülen keman ve piyano için 3 valse eseri 1 numaralı valsinin form analizi yapılması amaçlanmıştır. Analiz bölümü yapı, tema, tema varyasyonları ve eşlik olarak ele alınmış ve içerik analizi yöntemiyle bulgulara ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda analiz edilen eserde çağdaş dönemin özelliğini yansıtan yenilikçi stillere ve geleneksel formlara dayalı olarak oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

GELİŞME

Yapı analizi

Yalçın Tura'nın 3 Vals eserinden birinci valsinin analizi yapılmıştır. Eser 3 muvmandan oluşmaktadır. Temel yapı formlarından olan 3 bölmeli şarkı formunun çağdaş Türk müziğimizde de kullanıldığını gösteren analiz sonuçlarına göre melodinin keman çalgısında yerleştirilmesinden önce sekiz ölçülük bir açış, piyano tarafından seslendirilmektedir.

Tablo 1. Yapı Analizi.

Intro	A		B		A^1	
	Sergi		Gelişme		Sergi Tekrarı	
1-8	9	40	41	104	105	136

Tablo 1'e göre eserin 8 ölçülük bir açış cümlesinden sonra 32 ölçülük birinci muvman (A), 64 ölçülük ikinci muvman (B) ve 32 ölçülük üçüncü muvman (A^1) ile birlikte toplam 136 ölçüden oluşmaktadır. Bu değerlere göre ilgili grafik aşağıda yer almaktadır.

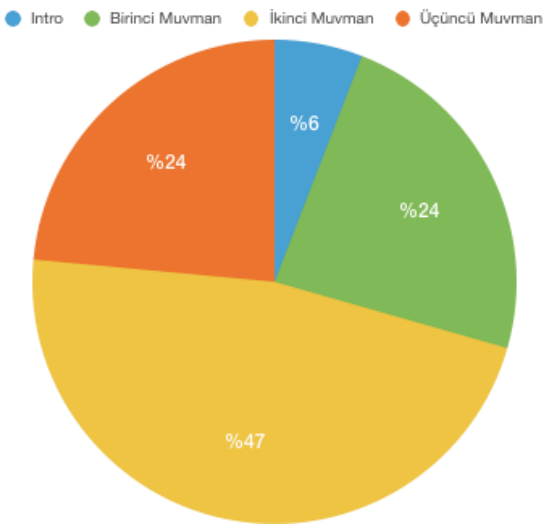

Grafik 1. Yapı analizi öğelerine göre yüzdelik dağılımı.

Tablo 2. Birinci muvman cümle dağılımı.

A							
Sergi							
a		a^1		b		b^1	
9	16	17	24	25	32	33	40

Eserin ilk muvmanında eserin ilk teması birinci temaya yer verilmiştir. Birinci tema a ve b cümlelerinde farklı varyasyonlarla kullanılmıştır. Aynı zamanda a ve b cümlelerinin tekrar kullanıldığı ölçüler içerisinde bir üst oktav ile cümlenin anlam yapısı zenginleştirilmiştir. Bu analize göre ilk muvman tek temadan, iki farklı cümleden dört ayrı cümleden oluşmaktadır.

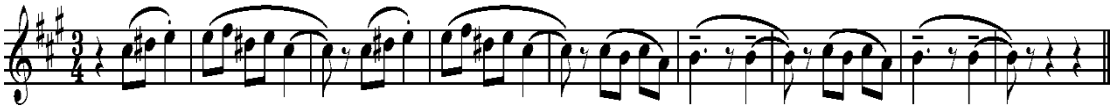

Şekil 1. Birinci tema.

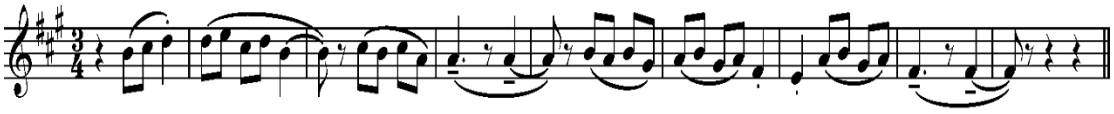

Şekil 2. Birinci tema varyasyonu.

Tablo 3. Birinci muvman temalar ve varyasyonlar.

A	a	9	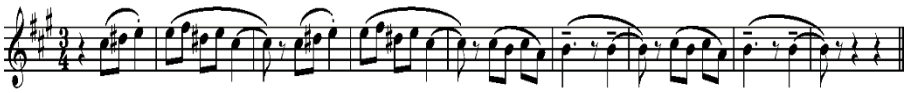
		16	
	a^1	17	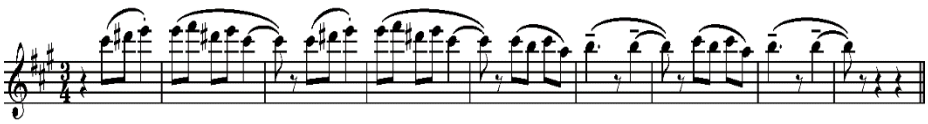
		24	
	b	25	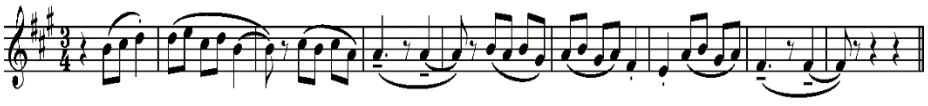
		32	
	b^1	33	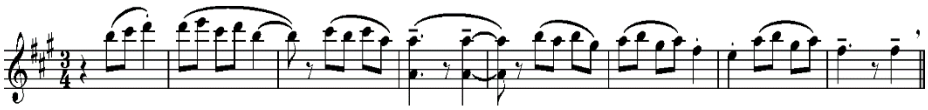
		40	

Tablo 3'te belirtildiği gibi ilk muvmanda yer alan temaların farklı varyasyonların örnekleri yer almaktadır. Bu notasyona göre a-a^1 ve b-b^1 üst oktav ile varyasyona dahil edilirken a ve b cümleleri farklı ritim öğeleri kullanılarak varyasyon sağlanmıştır.

Eserin ikinci muvmanında yeni bir tema kullanılmıştır. Analizde ikinci tema olarak adlandırılan bu tema ikinci muvmanda üç farklı varyasyonla kullanılmıştır. Aynı zamanda

ikinci muvmanı üçüncü muvmana bağlamak amacıyla bir köprü kullanılmıştır. Bu köprü eser içindeki motiflerin ritim öğelerinin genişletilmesi ile oluşturulmuştur.

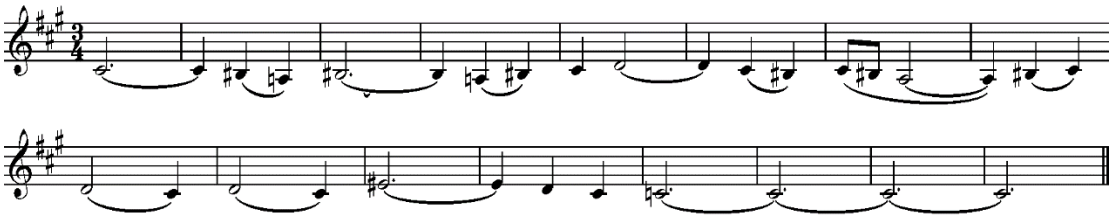

Şekil 3. İkinci tema.

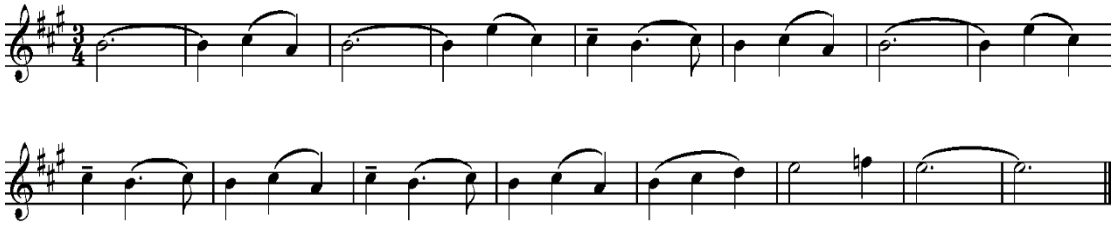

Şekil 4. İkinci tema varyasyonu.

Tablo 4. İkinci muvman temalar ve varyasyonlar.

B	a	41	
		56	
	a^1	57	
		72	
	a^2	73	
		88	
Köprü		89	
		104	

Tablo 4'te belirtildiği gibi ikinci muvman için yeni bir tema kullanılmıştır. Bu tema seslerin ve bazı ritimsel öğelerin değiştirilmesi ile yeni varyasyonlar halinde kullanılmıştır. İlk muvmanda 8 ölçüden oluşan tema ikinci muvmanda 16 ölçüden oluşmaktadır. Dolayısıyla 3 varyasyon ve bir köprü ile ikinci muvman 64 ölçüden oluşmaktadır.

Eserin ikinci muvmanına kadar olan alanda piyano sadece eşlik yapmaktayken gelişme bölümü olarak kabul edilen bu muvmanda ilk olarak kontrpuan öğelere rastlanmıştır. İkinci temanın seslendirildiği keman melodilerinde birinci temayı hatırlatan motifler piyano ile seslendirilmiştir.

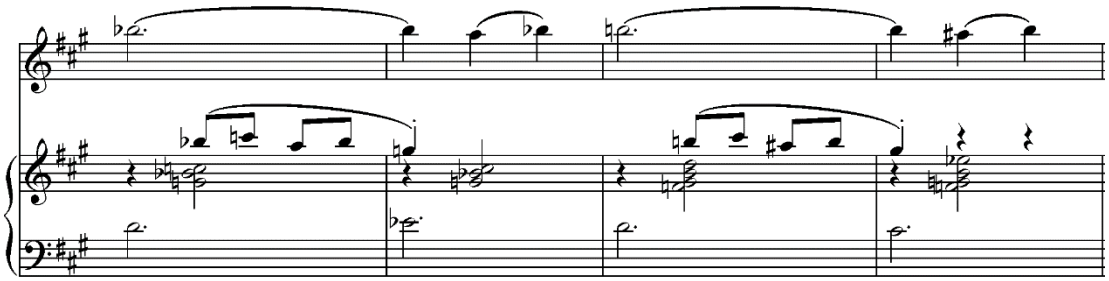

Şekil 5. Kontrpuan tekniğinin kullanıldığı alanlar.

Eserin üçüncü muvmanı birinci muvmanın keman ile seslendirilen melodi tekrarı olmakla birlikte piyano eşliğinde ikinci muvmanda olduğu gibi kontrpuan tekniğinden yararlanılmıştır. Ancak ikinci muvmandan farklı olarak piyano eşliği keman melodilerine karşı homofonik öğeler bulundurmaktadır. Bestecilerin temayı daha kuvvetli duyurmak istediği anlarda kullanılan bu teknik piyano ve kemanın birlikte aynı temayı seslendirmesi ile tespit edilmiştir.

Tablo 5. Üçüncü muvman temalar ve varyasyonlar

A^1	a	105	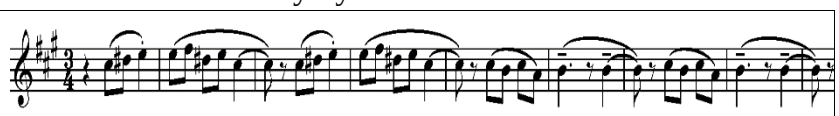
		112	
	a^1	113	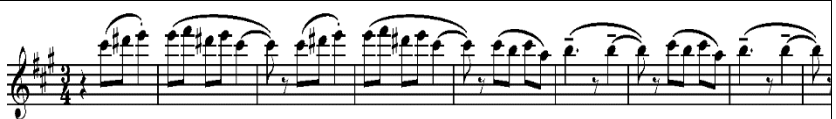
		120	
	b	121	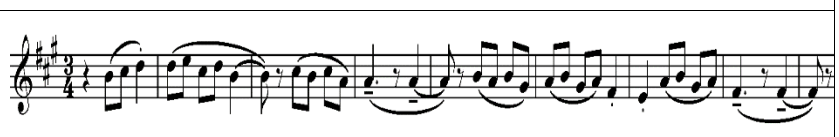
		128	
	b^1	129	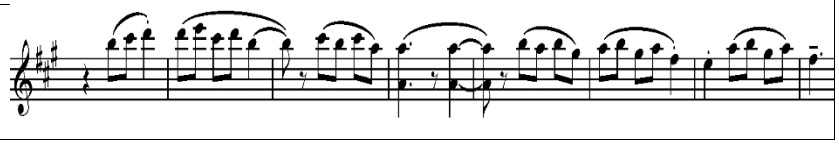
		136	

Eserin ilk muvmanında olduğu gibi üçüncü muvmanında da birinci tema kullanılmıştır. Aynı varyasyon teknikleri kullanılmış ve aynı cümleler yer almıştır. Muvmanı ilk muvmandan ayıran en önemli özellik piyano eşlikleri olarak tespit edilmiştir. Kontrpuan tekniği ile yatay bir diğer melodi piyano eşlik düzenine dahil edilmiştir.

SONUÇ

Yalçın Tura'nın 3 Valse adlı eserinin birinci valsine yapılan analiz sonucunda; eserin üç bölmeli şarkı formu ile oluşturulduğu tespit edilmiştir. Sergi ve sergi tekrarı bölümünün aynı melodi ve yapıda oluşturulması ile tek tema kullanılmıştır. Gelişme bölümünde kullanılan yeni tema farklı varyasyonlar ile geliştirilerek kullanılan köprü ile bir sonraki muvmana bağlanmıştır. Yalçın Tura'nın bu eser üzerinde oluşturduğu en önemli özellik, melodilerin Türk müziğimizi yansıtmasıyla birlikte piyano eşliğinin oldukça modern bir üslup ile yazılmış olmasıdır. Eşliğin standart bir vals tekniği ile yapılması ile birlikte kullandığı kontrpuan tekniği eşliğin modern armonik öğelerle birleşmesini sağlamıştır. Gelişme bölümünde analizde ikinci tema olarak adlandırılan cümle ile birlikte ilk temanın motiflerinin hatırlatılması Tura'nın oluşturduğu kompozisyon örneğini daha değerli kılmaktadır. Türk müziğimizin farklı çok seslendirme teknikleri ile batıya ulaştırılmak istenmesine gerek kalmadan Tura kendi stilini ve biçimini oluşturarak aslında postmodern dönemin etkilerini yansıtmaktadır. Postmodern dönemde ezginin öncülüğü ve eskiyi ve yeniyi bir arada kullanma özellikleri eserde melodik tavrın kontrpuanın ve standart vals eşliklerinin bir arada yer almasıyla açıklanmaktadır.

Kaynakça

Akbaş, Ç.D. (2011). "Türk Sinemasında Yalçın Tura Müziği" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*

Atılgan, N. (2008). "Yalçın Tura'nın Viyola Konçertosunun İncelenmesi" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne*

Çetinkaya, Y. (2011). *Çağdaş Türk Müziği Bestecilerinin Programlı Eserlerinin İncelenmesi* (Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Görgülü, Ö. (2006). *20. Yüzyıl Çağdaş Türk Müziği'nde Viyola Repertuvarı* (Doctoral dissertation, DEÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü).

Parasız, G. (2009). Eğitim Müziği Eksenli Keman Öğretiminde Kullanılmakta Olan Çağdaş Türk Müziği Eserlerinin Tespitine Yönelik Bir Çalışma. *Sanat Dergisi*, (15), 19-24.

Yürük, F. C. (2006). *Cemal Reşit Rey: Türk müzik eğitimine ve çağdaş Türk müziğine katkısı* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

TANZİMAT DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE DIŞ BORÇLANMANIN GELİŞİMİ

THE DEVELOPMENT OF FOREIGN BORROWING IN TURKEY FROM THE TANZIMAT PERIOD TO THE PRESENT

Perihan Hazel KAYA
Dr.Öğr.Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-9878-4194
Neslihan KURT
Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, ORCID ID: 0000-0001-8160-011X

Özet

Osmanlı Devleti 16. yüzyıl sonlarında bozulmaya başlayan ve sonrasında önemli bir sorun haline gelen mali yapının bozulmasındaki etkileri azaltmak için çözüm arayışına girmiştir. Buna bağlı olarak, Osmanlı Devleti mali dengenin yerine getirilmesi için 19. yüzyılda dış borçlanma politikasını izlemeye başlamıştır. Ülkelerin dış borçlanma politikasını izleme amacı, belli bir süre içerisinde yurt dışı kaynaklarını ülke içine alarak kullanılan dış borçlar ile cari denge ve bütçe açıklarının finansmanını sağlamaktır. Dış borç ilk alındığı anda ülkeler için refah sağlasa da alınan borçlar üretimi arttıracak şekilde kullanılmadıkça anapara ödemelerinin günü geldiğinde sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Osmanlı Devletinin dış borçları verimli ve etkin bir şekilde kullanamaması, borçların devamlı hale gelmesinin yanı sıra finans merkezlerine bağlılıklarının artmasına da neden olmuştur. Osmanlı mali sisteminde meydana gelen bozulmaları iyileştirme çabaları, gelir kaynaklarını arttırma ve başarısızlıkları gidermek için başvurulan yöntemlerde başarısız olmalarında, Osmanlı Devleti'nde bürokrasinin zayıf olması, şehirleşmenin az olması ve teknolojik altyapının yetersizliği gibi unsurlar etkili olmuştur.

Türkiye gibi gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için dış borçlanma, ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliği için önemli bir finansman kaynağıdır. Ancak, artan borçlar faiz ve anapara ödemlerini zorlaştırmasından dolayı dış borç kullanımı önemli bir problem haline gelmiştir. Çalışmanın amacı, Tanzimat Döneminden günümüze kadar geçen sürede dış borç kullanımının ülke ekonomisinde ortaya çıkardığı sorunlar ışığında mali sistemde gerçekleştirilmeye çalışılan çözüm yöntemlerini değerlendirmektir. Buna bağlı olarak, çalışmada dış borçlanma sürecinde uygulanan çözüm yöntemlerinde başarısız olmanın önündeki engellerin borçlanma üzerindeki etkileri de değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dış Borçlanma, Tanzimat Dönemi, Cumhuriyet Dönemi

Abstract

The Ottoman Empire sought solutions to reduce the effects of the deterioration of the financial structure, which started to deteriorate at the end of the 16th century and became an important problem afterwards. Accordingly, the Ottoman State started to follow a foreign borrowing policy in the 19th century in order to fulfill the financial balance. The purpose of monitoring the foreign borrowing policy of the countries is to finance current account balance

and budget deficits via the external debts. Although foreign debt provides welfare for the countries when it is first taken, if the debts are not used in a way to increase production, problems arise when the day of principal payments comes.

The Ottoman Empire's inability to use foreign debts efficiently and effectively caused the debts to become permanent, as well as an increase in their dependence on financial centers. Factors such as weak bureaucracy, low urbanization and insufficient technological infrastructure were effective in the failure of the methods used by the Ottoman Empire to improve the deterioration in the financial system.

For developing and underdeveloped countries such as Turkey, external borrowing is an important source of financing for the sustainability of economic development. However, the use of foreign debt has become an important problem as the increasing debts make it difficult to pay interest and principal. The aim of the study is to evaluate the solution methods tried to be realized in the financial system in the light of the problems caused by the use of external debt in the country's economy from the Tanzimat Period to the present. Accordingly, in the study, the effects of the obstacles to failure in the solution methods applied in the foreign borrowing process on borrowing were also evaluated.

Keywords: Foreign Borrowing, Tanzimat Period, Republic Period

GİRİŞ

Ülkelerde mali ve ekonomik yapının incelenmesi iktisadi gelişmişliğin belirlenmesinde oldukça önemlidir. Mali ve ekonomik yapının bozulması kamuda bütçe açığının ortaya çıkmasına ve buna bağlı olarak kamuda meydana gelen gelir yetersizliğini vergilerden karşılayamayan ülkelerin iç ve dış borçlanmaya gitmesine sebep olmaktadır. Ülke içinde mevcut olan kaynakların bütçe açığında kullanılması iç borçlanmadır. İç kaynakların bütçe açığını karşılayamadığı ve yetersiz kaldığı yerde ülkeler, yabancı kaynaklara yönelerek dış borçlanma eğilimine giderler (Yıldırım,2015).

Ülkelerde bulunan kişi ve kurumların dış ülkelerdeki kişi ve kurumlardan temin ettikleri döviz cinsinden kaynaklar dış borç olarak adlandırılır. Dış borç kullanımı, kaynaklar temin edilirken ve geri ödenirken milli gelir üzerinde bazen negatif bazen de pozitif etkiye sahiptirler. Gelişmiş ülkelerinde tercih ettiği bir finansman kaynak olan dış borçlanma, gelişmekte olan ülkeler için ayrıca önemli bir paya sahiptir. Bunun nedeni gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelere kıyasla kalkınma amaçlarına ulaşması için eğitim, sağlık, ulaştırma ve bunun yanında sermayesini daha da ileriye taşımak için alt yapı yatırımlarına bütçe ayırması gerekmektedir. Bir ülkenin gelişimine önemli katkısı olan sanayileşme politikaları, gelişmekte olan ülkelere de katkı sağlayacak ana etkenlerdendir. Bundan dolayı, gelişmekte olan ülkeler için alt yapı yatırımlarının zorunlu hale gelmesi sanayileşme politikalarının gerçekleşmesinde etken rol alacaktır (Ünlü ve Armutçuoğlu T., 2020).

Dünya ekonomilerinin küreselleşmesiyle beraber artan uluslararası ilişkiler, ülkeler arasında ortaya çıkan farklılıkları (kaynak dağılımı, gelişmişlik vb.) daha çok hissettirmiş ve bu durum rekabet ortamını daha da güçlendirerek gelişmişlik farkını bariz şekilde ortaya koymuştur. Ülkeler arasında oldukça dikkat çeken gelişmişlik farkı, gelişmekte olan ülkelerin iç kaynaklarının yetersiz kalması kalkınma ve büyüme seviyelerinin belli bir düzeye gelmesinde karşısına çıkan temel engellerdendir. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ve büyüme planlarında istedikleri düzeye ulaşabilmesi için yapacakları yatırımın ana kaynağı

tasarrufu olması gerekir ancak, milli gelir seviyesinde yaşanan düşüklük, tasarrufların, sermaye miktarının ve bunun yanı sıra yurtiçi kaynakların kıt olmasında önemli bir etken olup ülkeleri kaynak arayışına sürüklemektedir (Keçeligil, 2019).

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye de mevcut tasarrufların ve döviz yetersizliğinin ekonomik büyümede ortaya çıkardığı sorunları gidermek için dış borçlanmaya başvurmuştur. Türkiye'nin dış borçlanma serüveni 24 Ocak 1980 kararlarıyla artış göstermiş, 1990 ve 2000'li yıllara gelindiğinde ise borçlanmanın daha da hız kazanmasıyla Türkiye'nin dış borç sorunu ciddi boyut kazanmıştır.

Bu çalışmanın amacı Tanzimat döneminden günümüze Türkiye'nin dış borçlanma sürecinin detaylı bir şekilde ele alınıp değerlendirilmesidir. Bu doğrultuda ilk olarak ülkeyi dış borçlanmaya iten sebepler araştırılmıştır. Daha sonra dış borçlanmanın tarihsel gelişimi Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet sonrası dönem olmak üzere ayrı ayrı ele alınmıştır. Son olarak ta Tanzimat döneminden günümüze kadar gecen sürede dış borçlanmanın tarihsel süreci ele alınarak ortaya çıkardığı ekonomik sorunlar incelenmektedir.

1. DIŞ BORÇLANMA NEDENLERİ

Ülkelerin dış borçlanma yöntemine gitmesinin temel nedeni tasarruf yetersizliğinden dolayı yatırım planlarını gerçekleştirmektedir. Buna bağlı olarak ihracat ve ithalat arasında ki dengeyi korumak içinde gelir yetersizliğinin olduğu noktada ülkeler dış borçlanma eğilimine gitmektedirler.

Ülkelerin ekonomilerinde istenilen verimliliğe ulaşmasında tasarruf oranlarının yeterli seviyede olması gerekmektedir. Çünkü tasarruf oranlarında meydana gelen düşüşler yatırımların da aynı orantıda eksilmesine ve ulusal gelirin yükselmemesine neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, gelirin yetersiz kalmasından kaynaklı olarak tüketimler ağırlıklı olarak yeme ve içme gibi temel ihtiyaçlar olmasından kaynaklı tasarruf için ayrılan oranlar yeterli derecede değildir. Buna bağlı olarak, tasarrufların yetersiz olması gelişmekte ülkelerin kalkınma çabaları önünde engel oluşmaktadır. Ülkelerin kalkınma amaçlarını ulaşabilmesi için ana unsur yatırımlarını gerçekleştirmesidir (Uyar,2019).

Gelişmekte olan ülkeler gelirlerinin büyük bir kısmını kalkınmalarını gerçekleştirebilmek için yatırımlara ayırmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin yatırım yapmaları için yeterli yurtiçi finansman kaynağı olmamasından dolayı dış borç ile tasarruf açığını kapatarak yatırımlarını gerçekleştirmektedirler. Ancak iktisadi kalkınmanın gerçekleşmesi için dış borçlanma sürekli hale gelmemeli ve tasarrufların ülke içinde artması sağlanmalıdır. Dış borç vadesi dolduğunda borcun ödenmemesi hatta borcun tekrar borçla kapatılmaması yani borçların kendi kendini finanse etmesi için kullanılan borçların ülke içindeki rezervlerini ve sermaye birikimlerini yükseltecek yatırımlara ayrılması gerekmektedir (Sağlam ve Hashemi, 2020).

Gelişmekte olan ülkeleri dış borçlanmaya iten diğer bir neden ise dövize duyulan ihtiyaçtır. Gelişmekte olan ülkelerin ithal malları ile ihraç malları arasında ortaya çıkan dengesizlik cari açığa sebep olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde sanayi malları üretimi için gerekli endüstri olmadığı için gelişmiş ülkelerden yatırım malı ithal etmesi yatırımlarını gerçekleştirmesi için zorunlu hale gelmiştir. Yabancı sermaye yatırımcıları tarafından yurtdışına devredilen kârlar ve uluslararası tahvillerin faiz ödemeleri ülkede cari açık ortaya çıkarmaktadır. Açığı kapatmak için dış borçlanmaya giden ülkeler dış kaynakları, yatırım

amaçları ve döviz arzını artırmak suretiyle kullandığında iktisadi büyümeye katkı sağlayacaktır (Batır, 2000).

Ülkelerde bütçe açıklarının oluşması da dış borçlanmaya neden olan bir diğer husustur. Ülkeler daha çok iç borçlanmanın yetersiz kaldığı, iç piyasa kredi olanaklarının sağlanmadığı zaman dış borçlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Buna bağlı olarak iç borçlanmanın sağlanamadığı piyasalar bütçe açığı ile dış borçlanma arasındaki bağın kuvvetlenmesine eden olmaktadır. Kamu harcamalarının ve yatırımların önünde bütçe açığı bir engel olup tasarrufların dışa gitmesine de neden olmaktadır. Vadesi gelen borç ödemelerinin döviz üzerinden yapılması oluşan kur farkının ülke aleyhine olmasına ve yatırıma ayrılan bütçenin azalmasına neden olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin dış borçlanmasına neden olan bir diğer faktör ise savunma giderleridir. Ülkeler savaş tehlikesi ile karşı karşıya kaldığında doğrudan finansal sorunlar ile de karşı karşıya kalmaktadırlar. Buna bağlı olarak savunma harcamaları için gerek duyulan bütün araçları kullanmak zorunda kalan ülkeler iç ve dış borçlanmaya yönelmektedirler. Savaş sonrası mali yapıda meydana gelen bozulmalardan dolayı devletin borçlanmaya gitmesini zorunlu kılmıştır. Çünkü savaş sonrası afetlerden dolayı ülkelerde meydana gelen zararlar için devlet harcama yapmak zorundadır ancak devletin normal gelirleri ile ortaya çıkan zararları finanse etmesi oldukça zordur. Savaş sonrası yaşanan kayıplar halkın vergi ödemesini zorlaştırmakta ve bu durum devletin ekonomik gücünün zayıflatarak dış borçlanmaya yönelmesine neden olmaktadır (Yıldırım,2015).

2. TÜRKİYE'DE DIŞ BORÇLANMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye'de dış borç kullanımını ortaya çıkaran nedenlerin belirlenmesi, dış borç kullanımının hangi durumlarda gerekli olduğunu ve borç yönetiminin önemini anlamak için oldukça önemlidir. Dış borç stoklarının büyüklüğü, borç yönetiminin konusunu oluşturmasından dolayı ekonomik politikalar ile doğrudan ilgili olup mevcut politikaların araştırılması gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan dış borç sorunu Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan dış borç sorunlarının yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kuruluş tarihinden günümüze kadar neredeyse her döneminde ağır borç yükü ile mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Türkiye'de geçmişte uygulanmış olan ekonomi politikaları ve özellikle 1980 sonrası uygulanan politikalar makasında, dış borç stoku ve yapısındaki gelişmeler yer almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde dış borç kullanımının ortaya çıkardığı sorunların çözümünü belirlemede uygulanan dış borç politikalarının ve birikim sürecinin araştırılması oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Osmanlı'dan günümüze kadar geçen süreçte dış borçlanma politikalarının araştırılması, dış borç kullanımının ortaya çıkardığı sorunların günümüz sorunlarına yansımasını çözümlememize olanak sağlayacaktır.

2.1. OSMANLI DÖNEMİNDE DIŞ BORÇLANMA

Osmanlı İmparatorluğu yükselme döneminin yaşandığı süreçte savaşlarda sürekli kazanılan zaferler ve fetihler doğrultusunda devlet herhangi bir mali problemle karşılaşmamış hatta oldukça refah bir dönem yaşamıştır. Ancak, gerileme döneminin gelmesiyle birlikte yaşanan parlak dönemin izlerini bile taşıyamayan Osmanlı İmparatorluğu, kaybedilen savaşların sonucunda ortaya çıkan mali kayıplar doğrultusunda, kamu harcamalarına gerekli bütçeyi bulamayıp ciddi sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Dolayısıyla, 16. yüzyıl sonlarına

doğru ekonomik sıkıntılar yaşamaya başlayan devlet, 18. yüzyılda savaşlarında kaybedilmesiyle ekonomik buhranı daha fazla hissetmiş ve ekonomik sıkıntılar etkisini dramatik boyutta hissettirmeye başlamıştır (Olcar, 2013).

Osmanlı Devleti, dış borç kullanmanın saygınlık kaybettirici ve aynı zamanda onur kırıcı bir durum olarak yansıtılmasından dolayı borç kullanımına uzun süre karşı koymuştur. Dolayısıyla, ekonomik sıkıntılar yaşanmasına rağmen devlet, dış borç almaya yanaşmayıp ilk dış borç anlaşmasından geri çekilmiştir.

2.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1854-1874 Yılları Arasında Aldığı Dış Borçlar

Dış borç almamak için uzun yıllar direnen Osmanlı Devleti, Kırım Savaşı sonucu ortaya çıkan maliyetleri iç borçlanmadaki bütçe ile karşılayamadığından dolayı bu savaş ile beraber dış borç kullanımına daha fazla direnç gösterememiştir. Dolayısıyla savaş beraberinde daha fazla gücü kalmayan Osmanlı Devleti 1854 Kırım Savaşı sonucunda ilk borç antlaşmasını imzalamıştır. (Olcar, 2013). 1854-1874 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin borç tutarları ve ele kalan net tutarlar Tablo 1' de gösterilmiştir.

Tablo 1. 1854-1874 Yılları Osmanlı Dış Borçları

Yıllar	Borç Tutarı(Osmanlı Lirası)	Ortalama İhraç Rakamı%	Masraflar-Komisyonlar	Net Tutar	Faiz %
1854	3.300.000	80	725.000	2.575.000	6
1855	5.500.000	102,6	28.000	5.472.000	4
1858	5.500.000	76	1.715.700	3.784.300	6
1860	2.240.942	62,5	840.000	1.400.000	6
1862	8.800.000	68	3.135.500	3.135.500	6
1863	8.800.000	63	3.260.000	5.540.000	6
1865	6.600.000	66	2.533.000	4.067.000	6
1865	40.000.000	50	20.000.000	20.000.000	5
1869	24.444.442	54	11.243.000	13.201.000	6
1870	34.848.000	32	23.650.000	10.698.000	3
1871	6.270.000	73	1.692.600	1.692.600	6
1872	5.302.220	98,5	1.835.000	10.403.000	9
1873	12.612.110	55	5.780.000	6.832.000	5
1873	30.555.558	54	12.373.000	18.177.000	6
1874	44.000.000	43,5	24.860.000	19.140.000	5
Toplam	245.202.000	65,21	113.670.800	131.531.200	6

Kaynak: Yıldırım, 2015.

1853-1859 Kırım Savaşı dönemi Osmanlı'nın dış borca başlamasına ve aynı zamanda ıslahat hareketlerinin duraklamasına neden olmuştur. Kırım Savaşı, II. Mahmut'un devleti yenilemek için planladığı Tanzimat Fermanı'nın (3 Kasım 1839) tamamlanmasına ve bunu hızlandıran Islahat Fermanı'nın ilanına yol açmıştır. Savaş sonucunda kullanılan bütçenin karşılanması için Padişah Abdülmecit 4 Ağustos 1854 yılında ferman imzalayarak sadece 5 milyon İngiliz Lirasına kadar borçlanılmasına yetkilendirmiştir (Akdemir ve Yeşilyurt, 2017).

1854 yılında yapılan dış borç anlaşmasında 3.300.000 OL borç kullanılmış %6 faiz haddi belirlenmiş ele gecen net tutar ise 2.575.000 OL olmuştur (Yıldırım, 2015).

Kırım Savaşı için ortaya çıkan harcamalar tutarı 11 milyon İngiliz sterlinidir. Buna bağlı olarak savaş giderlerini karşılayamayan Osmanlı Devleti 1855 yılında yeni bir borçlanmaya gitmek zorunda kalmıştır. Fransa ve İngiltere arasında imzalanan yeni borç anlaşmasının faiz haddi %4 olarak belirlenmiş ve hazineye 5.472.000 OL girmiştir. 1858 yılında Kırım Savaşı'nın finansmanında kullanılmak için çıkarılan iç borçlanma senedi ve kaimelerin piyasadan kaldırılması için tekrar borçlanmaya gidilmiş ve 1860 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin toplam borç tutarı 10 milyon altın lira olmuştur. Bahsedilen borç miktarının 900.000 lirası daha önce kullanılan ve vadesi gelen borç taksitlerinden oluşmaktadır. Borçların ödenebilmesi için 1860 yılında Osmanlı Devleti tekrar borç arayışına girmiştir. Yeni borç anlaşmasını Fransız Mires ile yapmış fakat Mires'in iflasından dolayı borçlanma başarısız olmuş ve Osmanlı Devleti'nin eline 1.400.000 OL kalmıştır (Tunçel ve Yıldırım, 2014).

1862 yılında Devlet hazinesinde ki bütçe gelirlerinin giderleri karşılayamamasından dolayı ve toplam borç tutarının 45,6 milyon Lira olmasından dolayı Sadrazam Fuat Paşa bütçe gerçekleşmelerini temel alan mali ıslahat programı için yetki vermiştir. Programın bütçeye sağladığı iyileştirmeler ve Osmanlı Bankası'nın kurulacağı haberi ile 1862 yılında 8.800.000 OL borç karşılığında sağlanan 5.984.000 Osmanlı Lirası ile kaimelerin %40 oranındaki tutarı nakit ödenmiştir. Geriye kalan tutar uzun vadeli tahvilleri karşılamış ve kaimeler toplanarak 1862 Eylül ayında tedavülden tamamen kaldırılmıştır. 1863 yılında resmen kurulmuş olan Osmanlı Bankası'nın iştiraki sağlanmış ve ilk borçlanma yapılmıştır. Borçlanılan 8.800.000 lira 6.248.000 lira hasılat sağlamış bu borçların bir kısmı da vadesi gelen Galata bankerlerinin ödemesine ayrılmıştır (Özdemir, 2010). Osmanlı Devleti artık borcun borçla kapatıldığı bir döneme girmiş ve ciddi mali bunalım yaşamaya başlamıştır. Tablo 1 incelendiğinde, toplam 245.202.000 lira borç tutarının 131.531.200 lirası net gelir olarak elde edilmiş yani yaklaşık borçlanılan tutarın %53' ü ele geçmiştir.

1854 yılında alınan ilk borcun ardından Osmanlı Devleti borçlarını ödeyemez duruma gelmiş ve 1875 yılına kadar 21 yıllık süre borunca 15 tane dış borçlanma yaşamıştır. 1875 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti dış borç tutarının yaklaşık 2 milyon Sterlin, anapara ve faiz ödemeleri ise 11 milyon Sterlin olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam gelirlerin ise yaklaşık 18 milyon sterlin olduğunu varsaydığımızda Osmanlı Devleti'nin mali yapısındaki bozulmalar ve mali durumun ne denli kötü olduğu daha net anlaşılmaktadır. Dış borcun kullanımının olumsuz etkilerinin derinden yaşayan Osmanlı Devleti 1875 yılının sonbahar döneminde borç ödemelerini yarıya indirdiğini açıklayarak diğer yıl bütün borç ödemelerini durdurmuştur (Selvi, 2014). Bahsi geçen 20 yıllık süreçte, alınan borçlar elverişsiz koşullarda ve aynı zamanda çok yüksek faiz oranlarıyla büyük miktarlarda alınmıştır. Alınan borçlar ekonominin canlanması ve mali yapıdaki bozulmaları düzeltmek aynı zamanda gelirleri arttırmak için kullanılmamış daha çok saray yapımında, donanma kurulmasında ve bürokrasinin maaş ödemesi için kullanılmıştır (Olcar, 2013). Dış kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmaması, vadesi gelen anapara ve faiz ödemeleri için tekrar borçlanma yoluna gidilmesine neden olmuştur. 20 yıl içinde alınan yaklaşık 21 milyar dolar tutarındaki dış borç (Özdemir, 2010), Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığına ve ileriki aşamada da devletin varlığına son vermiştir.

2.2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE DIŞ BORÇLANMA

2.2.1. Türkiye'de 1923-1954 Yılları Arası Dış Borçlanma

Osmanlı Devleti'nin uzun süre borçlanmasının ardından, 24 Temmuz 1924 yılında imzalanan Lozan Anlaşması ile Osmanlı Devleti'nin ödenmeyen borçlarını (161, 6 milyon lira) yeni kurulan 16 devletin ödeyeceği yönünde karar alınmıştır. Kalan borçların yaklaşık %65 'ini (105,3 milyon lira) yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti üstlenmiştir. Lozan Barış Anlaşması doğrultusunda alınan kararların düzenleme kısmında borçlar ile ilgili kararlar tartışmaya yol açmış ve tartışma sonucunda imzalanan 1933 Paris Sözleşmesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ödemeyi üstlendiği borcun 107,5 milyon olmasına karar verilmiştir. Paris Sözleşmesi ile alınan kararlar doğrultusunda borç ödeme tarihi 1 Haziran 1929 ve 31 Mayıs 1955 olarak netleştirilmiştir (Doru, 2019). Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Borçlar Meclisi 1933 yılında kullanılan borçların tümünün ödendiğini ön planda tutarak 1948 yılında Ankara'da Kesin Hesap Kesme anlaşmışını imzalamıştır. Borç ödemeleri için son müracaat gününü 25.05.1954 tarihi olduğunu alacaklılara duyurarak, 1983 son ödeme tarihi olarak belirlenen 1933 Türk Borcuna, 29 yıl önceden son vermiştir (Özdemir, 2010). 1924-1954 yılları arasında Osmanlı Devleti'nden kalan borçların Türkiye Cumhuriyeti Devleti bütçesindeki yeri Tablo 2' de gösterilmiştir.

Tablo 2. 1924-1954 Osmanlı Devleti'nden Kalan Borçların T.C. Bütçesindeki Payı

Yıllar	GSMH	Genel Bütçe Harcamaları	Toplam Devlet Borçları	Osmanlı Borçları Geri Ödemeleri	Genel Bütçeye Oranı % (4/2)	Borçlara oranı % (3/2)
1924-1928	_	_	_	_	_	_
1929	2.073.000.000	213.367.358	31.808.530	14.445.322	6.77	45.41
1930	1.581.000.000	210.129.654	26.318.168	4.960.000	2.36	18.84
1931	1.392.000.000	181.861.013	30.091.112	4.340.000	2.38	14.42
1932	1.171.000.000	174.054.953	45.393.490	300.000	0.17	0.66
1933	1.141.000.000	173.608.828	45.693.103	5.223.734	3.01	11.43
1934	1.216.000.000	202.069.919	47.011.651	5.456.936	2.70	11.61
1935	1.310.000.000	223.747.873	55.064.501	6.529.668	2.46	11.85
1936	1.695.000.000	260.265.323	52.707.126	5.467.227	2.02	10.37
1937	1.807.000.000	303.547.432	51.017.742	4.609.662	1.52	9.03
1938	1.896.000.000	311.121.148	54.714.120	4.036.541	1.76	7.38
1939	2.063.000.000	398.692.270	53.031.708	4.050.000	1.02	7.63
1940	2.403.000.000	545.573.841	71.855.185	4.167.624	0.76	5.80
1941	2.992.000.000	581.876.356	78.410.284	3.963.800	0.68	5.05
1942	6.196.000.000	885.102.331	106.024.200	3.826.078	0.43	3.61
1943	9.232.000.000	1.019.036.909	127.836.108	24.402.306	2.39	19.09
1944	6.685.000.000	1.077.456.281	116.682.861	1.016.673	0.09	0.87
1945	5.470.000.000	600.676.043	89.134.532	_	_	_
1946	6.858.000.000	1.025.408.401	149.836.069	1.065.090	0.10	0.71
1947	7.543.000.000	1.599.705.577	450.242.517	1.113.506	0.07	0.24
1948	9.493.000.000	1.406.393.805	213.112.184	710.993	0.05	0.33
1949	9.493.000.000	1.355.564.713	168.254.823	1.210.420	0.09	0.72
1950	9.694.000.000	1.505.104.595	210.766.209	_	_	_
1951	11.644.000.000	1.630.987.140	200.091.676	_	_	_
1952	13.389.000.000	2.325.007.912	537.820.714	_	_	_
1953	15.607.000.000	2.393.998.297	226.987.521	_	_	_
1954	19.117.000.000	2.654.135.771	244.506.010	_	_	_

Kaynak: Özdemir, 2010.

1933 yılında Paris Sözleşmesi ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin borç ödemesinin vadesi 30 yıldan 50 yıla çıkarılmış ve üstlendiği borç miktarı yukarıda belirtilmişti. Buna bağlı olarak, T.C. Devleti 1933-34-35 yıllarında ödemeleri düzenli yapmış fakat 1936 yılında sermaye piyasalarında yaşanan döviz sıkıntısı ödemeleri tekrar güçleştirmiştir. Ödemelerde yaşanan sıkıntılardan dolayı alacaklıların çoğunluğunu oluşturan Fransa ile yeni bir ödeme taslağı için 5 yıllık anlaşma yapılmıştır. II. Dünya Savaşı'na katılmayan Türkiye Hükümeti, savaşa bütçe ayırmamasından dolayı hazinede biriken dövizler ile borçların tamamının ödenmesine karar vermiştir. Buna bağlı olarak, Türkiye Dış Borçlar Komisyonuna başvurulmuş ve sonucunda 100 yıllık bir süreyi kapsayan Osmanlı Devleti'nin borç sorunu 25/05/1954 tarihinde sonlanmıştır (Yıldırım, 2015).

2.2.2. Türkiye'de 1970-1989 Yılları Arası Dış Borçlanma

1970 yıllarında yaşanan küresel krizler ve ekonomideki dalgalanmalardan ciddi boyutta etkilenen Türkiye, döviz sıkıntısından dolayı yaptığı devalüasyon sonucu dış borç kullanımını ileri düzeyde artırmıştır. Dış borçlanmanın atmasında ki en önemli nedenlerden birisi de 1970 yılından sonra ödemeler dengesinde meydana gelen açıklardır. (Çevik ve Cural, 2013).

Tablo 3. 1972-1989 Yılları Türkiye Dış Borçları

Yıllar	Toplam Dış Borçlar		İhracat Fiyat Endeksleri
	Milyon$	Artış %	
1972	2300	_	119,3
1973	2654	15.4	151,9
1974	2901	9.3	191,5
1975	3012	3.8	197,5
1976	3822	26.9	203,5
1977	4410	15.4	227,8
1978	6126	38.9	235,8
1979	14234	132.4	260,8
1980	16227	14.0	314,6
1981	17041	5.0	339,2
1982	17619	3.4	318,4
1983	18385	4.3	305,1
1984	20659	12.4	301,3
1985	25476	23.3	316,5
1986	32101	26.0	296,8
1987	40428	25.9	317,7
1988	40722	0.7	323,1
1989	41751	2.5	339,9

Kaynak: Ulusoy ve Küçükkale, 1996'dan alınıp tarafımızca düzenlenmiştir.

Ülkeler dış borçlarını ödeyebilmek için ihracatını artırma eğilimine gitmektedirler. İhracatın artmasına karşın paralel şekilde azalan ithalat sonucunda milli gelirde meydana gelen artış ülke içi fiyatların yükselmesine ve dolayısıyla enflasyona yol açmaktadır. Dış borçlanma ilk zamanlarda ülkeleri rahatlasa ödeme dönemlerinde enflasyonun hızlanmasına ve ekonominin küçülmesine neden olmaktadır. Enflasyon ile dış borç arasındaki ilişkiyi açıklamak için; 1973-74 ile 1980-1989 yıllar arasında Türkiye'nin net dış borcunda azalma

olduğunu görebiliriz. Bunun karşılığında aynı yıllarda ekonomik büyüme ve enflasyon rakamlarına baktığımızda ise 1973 yılında enflasyon oranının son yirmi yılda en yüksek oran olduğunu, ekonomik büyümenin ise yaklaşık %5 oranında olduğunu söyleyebiliriz. 1980 yılına gelindiğinde ise enflasyon oranının %107.2 olurken ekonominin -%2.3 oranında küçülmesi bahsi gecen teoriyi kanıtlamaktadır (Ulusoy ve Küçükkale, 1996).

1973 yılında petrol fiyatlarında meydana gelen artış ihracatçısı olmayan ülkeler için ithalat maliyetlerinin yükseltmiş ve bu durum enflasyon beklentisini artırmış dolayısıyla ülkeler kredi arayışına girmiştir. 1973 yılının petrol şoku atlatılmadan 1979 ve 1981 yılında yaşanan ikinci bir petrol şoku borçların yükselmesine neden olmuştur. Türkiye, Petrol Krizi sonrası ve 1973 ve 1974 yılları arasında 7.288 milyar $ dış borç gerçekleştirmiştir. Bu yıllarda hazırlanan iktisadi programlar dış borç yükünü hafifletemeyince 24 Ocak 1980 programıyla daha köklü değişikliği sağlayacak iktisadi program gerçekleştirilmiştir (Uyar, 2019). Türkiye'de uygulanan ithal ikameci sanayileşme programından 1980 yılında 24 Ocak Kararları ile vazgeçilmiştir. 24 Ocak Kararları sonrasında ihracata yönelik sanayileşme politikaları hayata geçirilmiş ve bu durum Türkiye'nin dış kaynak aracılığıyla büyümesini sağlamıştır (Çevik ve Cural, 2013).

1980 yılında Türkiye'nin uygulamaya başladığı ihracata dönük sanayi planlamasından dolayı 1980'de yaşanan krizden çoğu gelişmekte olan ülkeler gibi etkilenmemiş ve borç ödemelerini kolaylıkla sağlayabilmiştir. Türkiye'nin yüksek kalkınma hızına ulaşmasında, ciddi boyutta transfer edilen finansman kaynakları belirleyici olmuştur. Ancak, bu dönemde de dış borç stoku daha önce ki dönemlerde olduğu gibi azalma göstermemiştir. GSYH ile dış borç stoku oranına bakıldığında 1986, 1987 ve 1988 yıllarında göz ardı edilemeyecek bir artış görülmektedir (Yavuz, 2009).

2.2.3. 1990 Yılından Günümüze Türkiye'de Dış Borçlanma

1980 yılında finansal liberalleşmenin ve dışa dönük ticaretin etkisiyle başlayan reform süreci 1989 yılının sonuna gelindiğinde tamamlanmıştır. Bunun sonucu olarak, ödemeler dengesinde ki sermaye hareketlerinin de etkisiyle 1990'lı yıllarda Türkiye tam dışa açık uyum sürecine girmiştir. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi finansal piyasaları kısa vadeli sermaye hareketlerine maruz bırakmıştır. 1990 yılından sonra ki dönemlerde sermaye hareketleri piyasada ucuz fon ulaşımını kolay hale getirmiş ve dış borç artışı hız kazanmıştır. Aynı zamanda ucuz fon, Türkiye'nin borcu borçla kapattığı bir döneme girmesine neden olmuştur. Bu durum, Türk Lirasının değer kazanmasına neden olurken TL'nin değer kazanmasına paralel olarak ithalatta da ciddi bir artışa yol açmıştır (Ünlü ve Armutçuoğlu T., 2020). Tablo 4'te 1990-2021 yılları arası Türkiye'nin kamu, özel sektör ve TCMB dış borçlanması kısa ve uzun vadede gösterilmiştir.

Tablo 4. 1990-2021 Yılları Arası Türkiye Dış Borç Stoku

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı datalarından oluşturulmuştur.

	Kamu Sektörü			TCMB			Özel Sektör			Türkiye Brüt Dış Borç Stoku	Türkiye Brüt Dış Borç Stoku/ GSYH %
Milyon(ABD Doları)	Kısa Vadeli Stok	Uzun Vadeli Stok	Toplam Borç Stoku	Kısa Vadeli Stok	Uzun Vadeli Stok	Toplam Borç Stoku	Kısa vadeli Stok	Uzun Vadeli Stok	Toplam Borç Stoku		
1990	0	33.268	33.268	855	7.487	8.342	8.645	2.125	10.770	52.381	26, 1
1991	281	34.999	35.280	557	6.658	7.215	8.279	2.849	11.128	53.623	26, 7
1992	400	36.076	36.476	572	6.158	6.730	11.688	3.702	15.390	58.595	27,8
1993	65	39.575	39.640	667	6.626	7.293	17.741	5.838	23.579	70.512	29,6
1994	36	41.705	41.741	828	8.949	9.777	10.323	6.863	17.186	68.705	38,8
1995	250	41.753	42.003	993	11.178	12.171	14.257	7.517	21.774	75.948	33,6
1996	0	40.192	40.192	984	11.397	12.381	16.088	10.637	26.725	79.299	32,6
1997	204	38.864	39.068	889	10.876	11.765	16.598	16.925	33.523	84.356	33,2
1998	1.602	39.737	41.339	905	12.081	12.986	18.267	23.760	42.026	96.351	34,7
1999	1.581	42.526	44.107	686	10.320	11.006	20.654	27.357	48.011	103.123	40,6
2000	2.461	47.621	50.081	653	13.437	14.090	25.187	29.244	54.431	118.602	43,4
2001	1.019	46.110	47.129	752	23.599	24.351	14.632	27.480	42.112	113.592	56,1
2002	915	63.618	64.533	1.655	20.348	22.003	16.109	29.253	45.362	131.898	55,4
2003	1.341	69.503	70.844	2.860	21.513	24.373	23.089	30.188	53.277	148.493	46,9
2004	1.840	73.923	75.763	3.287	18.123	21.410	31.578	37.207	68.785	165.958	40,8
2005	2.133	68.398	70.531	2.763	12.662	15.425	38.667	51.140	89.807	175.764	34,8
2006	1.750	70.016	71.766	2.563	13.115	15.678	45.035	82.465	127.500	214.944	38,9
2007	2.163	71.598	73.761	2.282	13.519	15.801	47.349	122.233	169.582	259.145	37,9
2008	3.248	75.315	78.563	1.874	12.192	14.066	51.254	141.126	192.380	285.009	36,4
2009	3.598	80.150	83.748	1.764	11.398	13.162	50.774	128.751	179.525	276.435	42,4
2010	4.290	85.103	89.393	1.553	10.012	11.565	87.240	119.977	207.217	308.176	39,6
2011	8.564	87.770	96.334	1.239	8.095	9.334	87.209	127.742	214.951	320.619	38,3
2012	13.324	93.656	106.980	1.036	6.043	7.079	100.411	142.240	242.651	356.710	40,6
2013	19.757	99.179	118.936	833	4.392	5.225	121.414	158.919	280.333	404.494	42,2
2014	20.474	100.793	121.267	342	2.133	2.475	121.945	170.483	292.428	416.169	44,3
2015	16.997	99.740	116.737	176	1.143	1.319	87.605	196.267	283.872	401.928	46,4
2016	17.081	106.632	123.713	399	703	1.102	73.029	208.155	281.184	405.998	46,7
2017	19.426	117.835	137.261	1.753	0	1.753	88.819	223.089	311.908	450.923	52,5
2018	20.828	122.391	143.219	5.914	0	5.914	66.751	210.848	277.599	426.731	53,5
2019	23.444	137.985	161.429	8.452	0	8.452	64.683	181.419	246.102	415.983	54,7
2020	24.892	153.466	178.358	21.344	0	21.344	67.731	165.415	233.146	432.848	60,4
2021	22.300	157.486	179.786	26.052	0	26.052	71.971	163.255	235.226	441.064	54,9

Tablo 4 incelendiğinde 1990' lı yıllarda dış borç stokunda artış olduğunu ve ucuz fon bulma imkânından kaynaklandığını yukarıda belirtmiştik. Bunun dışında dış borç stokundaki

artmanın bir diğer nedeni olarak yurtiçi tasarruflarında yaşanan yetersizlik olduğunu da söylemek mümkündür.

1990'lı yıllarda dış borcun artmasına karşın 1994 yılında dış borç stokunda bir azalış meydana gelmiştir. Bunun nedeni, 1994 yılında kredi kuruluşları tarafından Türkiye'nin kredi notunun düşürülmesidir. Bu durum karşısında itibari zedelenen Türkiye'nin uluslararası piyasan borç bulması imkânsızlaşmış ve bunun sonucunda ülkenin ciddi ekonomik sıkıntıları krize sürüklenmesine neden olmuştur. Bu dönemde hükümetin iç borçlanma ile dış borçlanma arasında yaşadığı dönüşüm, iki borç stokunun da hızla artmasına neden olmuş ve içinden çıkılamaz bir duruma dönüşmüştür (Yavuz, 2009).

1996 ve 1997 yıllarında da borç stokunda bir azalma meydan gelmiştir. Borç stokunda görülen azalmada temel etken, bütçede ki dengesizliğin giderilmesi için harcamaların azaltılması ve bütçe gelirlerinde gelişimin sağlanması üzerine politikalar izlenmesidir. Ancak, bu dönemin hemen ardından yaşanan 1998 ile 2000 yılları arasında ki küresel ekonomik kriz, ihracatın azalmasına neden olmuş ve buna bağlı olarak ekonomik büyüme önünde set kurmuştur. Tüm bunlara ek olarak 1999 yılında yapılan stand-by anlaşması da belirtilen dönemlerde dış borçlanmanın artmasına neden olmuştur (Koyuncu ve Tekeli, 2010). 2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye'nin enflasyon, bütçe ve cari açıklar gibi birçok makroekonomik problemle karşı karşıya kalmıştır. 2001 krizi ile birlikte dış borç stokunun GSYH'ye oranı %56,1 görülmektedir. Bu oran 2002 yılı sonrasında uygulanan ekonomi istikrar programlarının yansıması olarak 2010 yılında %39,6 olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraki dönemlerde de GSYH oranında artışlar görülse de Türkiye'nin uyguladığı maliye politikaları ve bunun yanında istikrarlı büyümesi dış borç oranında ki artışın 2002 yılı öncesine göre riskinin daha az olmasını sağlamaktadır (Akan ve Kanca, 2015).

2010 yılına gelindiğinde Türkiye'nin brüt dış borç stoku 308.176 milyon $'dır. 2010 yılı içerisinde toplam borç stoku incelendiğinde, kısa vadeli borçların uzun vadeli borçlara göre az olmasını diğer zamanlara göre iyi bir durum olarak değerlendirebiliriz. Kısa vadeli dış borç stoku 2017 yılına kadar devam etmiş fakat toplam borç stokunun çoğunluğu uzun vadeli borçlardan oluşmaktadır. 2010 ile 2017 yılları arasında (2015 hariç) toplam brüt dış borç stoku sürekli artış göstermiştir (Doru, 2019). 2020 yılında yaşanan Covid-19 sebebiyle tüm dünya ekonomik buhrana girmiştir. Salgına bağlı olarak zorunlu ihtiyaçlar dışında talebin azalması üretimi de aynı oranda azaltmış ve buna bağlı olarak işsizlik artmış, firmaların azalan üretim karşısında sabit kalan maliyetleri zorlanmalarına neden olmuştur. Salgının etkileri sadece bunlarla kalmamış, dolar yükselmiş ve dolar cinsinden borçlanan kamu ve özel sektör için tehdit oluşturmuştur. Bu dönemde, diğer tüm ülkeler gibi Türkiye Cumhuriyeti' de açıkladığı destek paketleri dolayısıyla bütçeye beklenmedik maliyet eklemiştir.

2019 yılında Türkiye borç stokunun GSYH' ye oranı %54 oranında iken bu oran 2020 yılında %60, 4 olarak görünmektedir. Bunun nedeni olarak, salgın dönemlerinde ülkelerin borçlarını ödeyebilmek için döviz getirisi sağladığı sektörlerin sıkıntıya uğraması ihracat gelirlerini azaltarak dış borç stokunun artmasına neden olmaktadır. 2021 yılı dış borç stoku/ GSYH oranı %54,9 olarak belirlenmiştir (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2022).

SONUÇ

Dış borçlanma, devletin gelirleri ile giderleri arasında çıkan farkın sonucunda kaçınılmaz bir finansman kaynağıdır. Avrupalı devletlerin Osmanlı devletini sömürgeleştirme çabaları Osmanlı devletini ekonomik olarak zarara uğratmıştır. Bunun sebebi ise Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıl başlarında teknolojik olarak geride kalmasına rağmen Avrupa'nın sanayileşme açısından Osmanlı devletine göre ileri seviyede olmasıdır. Osmanlı devleti ekonomideki bu aksaklıklarını kendi bütçesinden karşılayamaması devletin dış borçlanmaya ihtiyacını artırmıştır. Dış borçlanmaya duyulan ihtiyacın büyük bir çoğunluğu askeri alandaki ihtiyaçlar için kullanılmıştır. Borçlanmaların büyük çoğunluğunun askeri alanda olması Osmanlı

Devletini bir taraftan da zarara uğratmıştır diyebiliriz. Devletin lehine bir yatırım olmaması kaynakların hızla tüketilmesine buna bağlı olarak da devletin borç altına girmesine sebebiyet vermiştir. Osmanlı Devleti'nin 1854 ve 1874 yılları arasında diğer devletlere borç olarak bağımlı hale gelmesi Osmanlı Devleti'nin sonraki dönemlerde bir nevi çöküşüne neden olmuştur.

Dış borçlanma günümüzde gelişmiş ülkelerinde başvurduğu ancak daha çok Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin başvurarak kalkınma faaliyetlerini gerçekleştirmeye çalıştığı bir kaynaktır. 1980 yılında finansal liberalleşme politikası uygulamaya başlayan Türkiye'nin 1989 yılında sermaye hareketlerini tamamen serbest bırakması borçların artmasına neden olmuştur. Daha sonra ki dönemde piyasada ucuz fona ulaşılması bir taraftan borç ödemelerini kolaylaştırırken diğer yandan dış borç artışı devam etmiş ve borcun borçla kapatıldığı bir dönem başlamıştır. 2005 yılı sonrası özel sektör dış borç stoku kamu dış borcunu aşmaya başlamış ve bu fark gün geçtikçe daha da açılmıştır. 2000-2001 yıllarında yaşanan krizinde etkileriyle Türkiye'nin borç stoku 2000'li yıllarda sürekli artış göstermiş ve %30-40 aralığı olan GSYH oranı son iki yılda %50'yi aşmıştır.

Ekonomik büyüme uğraşı içerisinde olan ülkemiz, özel sektör sabit sermaye yatırımı yapmaya çalışmakta fakat yeterli iç tasarruf olmamasından kaynaklı yani iç finansman sağlayamamasından dolayı dış kaynaklar ile yatırımları finanse etmektedir. Ekonomik büyüme ile uzun vade özel sektör borç stoku paralel olarak gelişmektedir. Türkiye'nin borçları ödeyebildiği veya daha ucuz maliyetten borçlandığı dönemler olumsuzluk olmasa da borçların finansmanında zorluk yaşanılan dönemlerde Türkiye ekonomisi zorlu bir süreç yaşamaktadır. Buna bağlı olarak ülkemizde gelire oranla tüketimin yüksek tasarrufun düşük olması dış borcu zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla borçlanmanın önlenmesinde, tasarrufların arttırılması noktasında devletin politikaları ve artan tasarrufları verimli yatırımlarda etkin şekilde kullanması gerekmektedir.

Dış borçlanmanın artmasında üretim girdilerinin yüksek maliyetlere neden olması da önemli bir etkendir. Dolayısıyla, üretimde verimliliğin artırılması ve bunun içim maliyetlerin makul düzeyde kalmasına yönelik politikalar uygulanması borçlanmanın azalmasına katkı sağlayacaktır. Bununla beraber katma değeri ile teknolojik seviyesi yüksek ürünlerin üretiminin artırılması borçlanmanın önlenmesinde ve gelir seviyesinin artırılmasında etken rol alacaktır. İthalata olan bağımlılığın azaltılması ve işgücü niteliğinin ve verimliliğin artırılması da öne çıkan diğer önemli hususlardandır. Katma değeri yüksek ürünlerin üretimine uzmanlaşarak dış ticaret politikasını uygulamak ve ihracatı artırmanın ekonomiye olan katkısı göz ardı edilmemelidir. Dış ticaret politikasının desteklenmesine katkı sağlayacak sektörlerin üretimini ve aynı zamanda ihracatını artırmak ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akan, Y. ve Kanca, O.C. (2015). Türkiye'de Dış Borçlanma, Büyüme ve Enflasyon İlişkisi: VAR Yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33*(3), 1-22.

Akdemir, T. ve Yeşilyurt, Ş. (2017). Borç Etiği Ve Borç Etiği Perspektifinden Osmanlı Devleti'nde Dış Borçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22*(2), 379-405.

Batır, E. (2000). *Az Gelişmiş Ülkelerde Dış Borçlanma,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çevik, K.N. ve Cural, M. (2013). İç Borçlanma, Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi: 1989-2012 Dönemi Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*, (165), 115-139.

Doru, O. (2019). *Dış Borçların Etkileri: Türkiye Örneği,* Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Keçeligil, H.T. (2019). Başlangıçtan Günümüze Türkiye'nin Borçları Ve Kırılgan Beşli. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(15), 103-129.

Koyuncu T, F. ve Tekeli, S.(2010). 1990 Sonrası Dönemde Türkiye'de Dış Borç Stoku Üzerinde Etkili Olan Ekonomik Faktörlerin Analizi. *Ekonomi Bilimler Dergisi, 2*(1), 123-130.

Olcar, A.(2013). *Türkiye'nin Dış Borç Sorunu Ve Kriz Etkileri,* Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çorum.

Özdemir, B. (2010). *Osmanlı Devleti Dış Borçları.* Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı.

Sağlam, C. ve Hashemi, N. (2020). Gelişmekte Olan Ülkelerde Dış Borçlanmanın İktisadi Kalkınmaya Etkisi. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, 2*(1), 14-34.

Selvi, B. (2014). *Dünya'da Ve Türkiye'de Dış Borçlanma Ve Dış Borçlanmanın Kontrolü,* Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, *Türkiye Brüt Dış Borç Stoku İstatistikleri.* Kaynak: https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri, (Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2022).

Tunçel, A.K. ve Yıldırım, M. (2014). 1854-1874 Döneminde Osmanlı Devleti'nin Dış Borçlanması: Kaç Milyar Dolar Osmanlı Devleti'nin İflasına Neden Oldu?. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16*(1), 1-26.

Ulusoy, A. ve Küçükkale, Y. (1996). Türkiye'de Dış Borçların İktisadi Büyüme ve Enflasyon Üzerine Etkisi, *Ekonomik Yaklaşım,* 7(21), 13-25.

Uyar, G. (2019). *Türkiye'de Dış Borçların Ekonomik Büyümeye Etkisi: 1970-2017,* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilin Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

Ünlü, N. ve Armutçuoğlu T.H. (2020). Kamu Politikalarında Mali Ve İktisadi Yapıdaki Dönüşüm: Yerelden Globale Teori, Beklentiler Ve Uygulama. Şahin Karabulut (Ed.), *Dünden Bugüne Türkiye'de Dış Borçlanma içinde* (165-187 ss.). Ankara: Gazi.

Yavuz, A. (2009). Başlangıcından Bugüne Türkiye'nin Borçlanma Serüveni: Durum ve Beklentiler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (20), 203-226.

Yıldırım, O. (2015). *Tanzimat Sonrası Osmanlı Dış Borçları*, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bartın.

RUSYA UKRAYNA SAVAŞI KAPSAMINDA TÜRKİYE'NİN SİYASİ VE EKONOMİK ROLÜ

POLITICAL AND ECONOMIC ROLE OF TURKEY IN THE SCOPE OF THE RUSSIA UKRAINE WAR

Dr. Öğr. Üyesi Alişan BALTACI
Yüksek İhtisas Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü,
ORCID: 0000-0002-3280-405X

Özet

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali süreci askeri, ekonomik ve politik açıdan pek çok sonuç doğurmuş, hatta güncel tabirle küresel anlamda uzun vadede bir "yeni normal" oluşturacak düzeyde etkiler yaratmıştır. Bu yeni normalin güvenlik temelli beklentilerin değişerek daha önceden tarafsız olan ülkelerin NATO'ya üyelik taleplerinin ortaya çıkışı, yeni enerji nakil hatlarına yönelik olarak ortaya çıkan ihtiyaçlar etrafında şekilleneceği iddia edilebilir. Bu araştırmada Türkiye'nin gerek NATO'ya yapılan yeni üyelik başvurularına yönelik tutumu ve savaşın tarafları arasındaki diplomatik pozisyonu gerekse yeni enerji nakil hatları için bir alternatif olma kapasitesi açısından çıkarımlarda bulunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Ukrayna, Türkiye, Savaş, Ekonomi, Siyaset
Jel Kodları: F51, H56, N40, Q43, P16

Abstract

The process of Russia's invasion of Ukraine has caused many military, economic and political consequences. In current terms, that invasion has created effects that will create a "new normal" in the long term in the global sense. It can be argued that this new normal will be shaped around the emergence of the demands for NATO membership of previously neutral countries by changing their security-based expectations and the emerging needs for new energy transmission lines. In this research, inferences are made in Turkey's attitude towards new membership applications to NATO and its diplomatic position between the warring parties, and its capacity to be an alternative for new energy transmission lines.

Keywords: Russia, Ukraine, Turkey, War, Economy, Politics
Jel Codes: F51, H56, N40, Q43, P16

GİRİŞ

Rusya; Ukrayna'yı bağımsızlığına kavuştuğu 1991 yılından beri kendisine bağımlı, batı ile arasında tampon vazifesi gören bir ülke olarak değerlendirmekte olup bu ülkenin NATO ve Avrupa Birliği'ne üyelik niyetini ve ihtimalini de ciddi bir güvenlik tehdidi olarak tanımlamaktadır (Kaçmaz, 2020; Oktav, 2022).

Fakat iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların tek temelinin Ukrayna'nın batı eksenine kayma ihtimali olduğu söylenemez. Sovyetler Birliği döneminde bölgenin Ruslaştırılmaya çalışılması ve 19. yüzyılda sanayileşme neticesinde Doğu Ukrayna'ya göç eden Rus nüfustan kaynaklanan etnik temelli sorunların varlığı da önemli bir anlaşmazlık zemini oluşturmaktadır (Kurt, 2020).

Bugün yaşanan Rus işgal hareketinin tarihi temelleri çok eskiye dayandırılabilir. Fakat konunun yakın geçmişinde yaşanan olaylar sürecin anlaşılması açısından oldukça kritiktir. 2013 yılında dönemin Ukrayna devlet başkanı olan Yanukoviç'in Avrupa Birliği ile ilgili anlaşmaları son anda imzalamaktan vazgeçmesi 2004 yılında da Turuncu Devrim adıyla bilinen büyük bir eyleme imza atmış olan batı yanlısı kitleleri harekete geçirmiş ve protestolar başlamıştır (Çelik, 2022). Nihayetinde bu temelde Rusya, evvela 2014 yılında Ukrayna'daki halk gösterilerini bir darbe olarak tanımlayarak Kırımlı Rusların can güvenliğini gerekçe göstermiş ve Kırım'ı ilhak etmiştir (Kurt, 2020). 2014-2022 yılları arası özellikle Donbass ve Luhansk'ta Rusya taraftarı ayrılıkçıların eylemleri ve bunlara Ukrayna'nın sert müdahalesiyle geçmiş olup 2022'de Rusya askeri tatbikat görünümü altında Ukrayna'nın doğu sınırına asker yığmaya başlamıştır (Güneş, 2022). Ardından 21 Şubat 2022'de Doğu Ukrayna'da Donbass ve Luhansk bölgelerini işgal edip buraların bağımsızlığını tanıdığını beyan etmiş; bunun hemen akabinde 24 Şubat 2022'de ise *"ülkenin Nazizm ve militarizmden arındırılması"* gerekçesiyle Ukrayna'yı işgal sürecine başlamıştır (Anadolu Ajansı, 2022c). Savaş, uluslararası arenada da yankı bulmuş olup Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 2 Mart 2022'de gerçekleştirdiği oturumda yapılan oylama neticesinde Rusya'nın Ukrayna topraklarından çıkması ve kınanması üzere bir karar almıştır (Ülger, 2022).

Rusya ve Ukrayna arasındaki gelişmeler neticesinde Rusya ve Avrupa arasında siyaset, güvenlik ve enerji alanlarında dalgalanmalar ortaya çıkmıştır. Taraflar arasında birbirlerine yönelik enerji üzerinden gerçekleştirilen yaptırımların yeni bir Soğuk Savaş'ın ayak sesleri olduğu söylenebilir. Zira Rusya, sahip olduğu enerji imkânlarını siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için bir araç olarak görmekte ve Avrupa'ya karşı da bunu kullanmaktadır. Ukrayna Savaşı neticesinde Rusya bu ülke üzerinden gerçekleştirilen enerji transferinin yönünü değiştirerek farklı güzergâhlardan bir aktarım mekanizmasına geçiş yapmıştır. Mevcut savaş neticesinde enerji arzı ve talebinde dalgalanmalar ve sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Avrupa Birliği, Hazar doğalgazına erişmek ve Rus gazına alternatif üretmek için bir çaba içerisindedir. Böylece sürdürülebilir enerji arzını da garanti altına almayı hedeflemektedir. Ayrıca bu gaza erişim imkânlarının artması, Rus gazına karşı bir rekabet ortamı da yaratmaktır. Bu noktada Türkiye'nin jeostratejik konumunun önemi de ortaya çıkmaktadır, zira bu alternatif hatların üzerinden geçebileceği en önemli ülke Türkiye'dir.

Bir diğer iddia ise Rusya'nın yapmış olduğu saldırının Ukrayna milliyetçiliğini ve NATO'yu uyandırmış; Avrupa Birliği'nde ise güvenlik kaygılarından kaynaklı olarak bir bütünleşme yaratmış olduğudur (Ülger, 2022). Başka bir ifadeyle durum iki ülke arasında yaşanan bir savaştan ziyade çok paydaşlı ve uluslararası bir hal almış ve etki-tepki reaksiyonlarına sebep olmuştur.

Rusya-Ukrayna arasındaki savaşın bir diğer sonucu da bölgede bir dizi beklenmedik siyasi gelişmeye sebep olmasıdır. Örneğin İsveç ve Finlandiya NATO üyeliğine; Moldova, Gürcistan ve Ukrayna ise AB'ye tam üyeliğe başvuruda bulunmuştur (Arman ve Gürsoy, 2022). Bu noktada İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyelik başvurusuna yönelik olarak Türkiye'nin bu ülkelerin teröre destek vermeleri gerekçesiyle ret oyu vereceğini beyan etmesi iki ülke için de oldukça beklenmedik bir durum olarak ortaya çıkmıştır.

Savaşın ve küresel siyasetin dinamik doğası gereği her an yeni gelişmeler yaşanmakla beraber bu çalışmada Mayıs 2022 itibariyle Şubat 2022'den beri süregelen Rusya Ukrayna

Savaşı'nda Türkiye'nin siyasi ve ekonomik rolüne dair mevcut durum kavramsal olarak irdelenmekte ve bunun üzerinden çıkarımlar ortaya koyulmaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

Rusya Ukrayna Savaşı'nda Türkiye'nin Siyasi Rolü

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Türkiye'nin siyasi rolünü üç ana başlıkta ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi Ukrayna'nın toprak bütünlüğü, ikincisi Rusya ve Ukrayna arasındaki arabuluculuk rolü ve üçüncüsü ise bu sürecin bir sonucu olarak NATO üyesi olmak için başvuru yapan yeni ülkelere yönelik durumdur.

Türkiye'nin Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne yönelik tutumu oldukça nettir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya-Ukrayna geriliminin artmaya başladığı günlerde Ukrayna Başbakanı Zelenskiy ile yapmış olduğu görüşmeden sonra Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiği yönündeki ifadesiyle Türkiye'nin olaya bakışını açık bir şekilde ifade etmiştir (Deutsche Welle, 2021). Aynı şekilde Türk Dışişleri Bakanlığı da kurumsal internet sitesinde Türkiye'nin Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesinden taraf olduğunu ve Kırım'ın ilhakını da tanımadığını ifade etmektedir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2022a).

Türkiye, sürecin başından itibaren izlediği denge siyaseti neticesinde hem Ukrayna hem de Rusya için arabulucu rolü üstlenmek için ideal bir aday ülke konumuna gelmiştir. Bunun neticesinde ülkeler arasında en üst düzey görüşmeler için seçilen ilk yer Antalya olmuş, Ukrayna Dışişleri Bakanı Dmitro Kuleba ve Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Türkiye ev sahipliğinde 10 Mart 2022'de bir araya gelmişlerdir (BBC, 2022). 29 Mart 2022'de ise İstanbul'da yine Türkiye ev sahipliğinde Ukrayna ve Rusya heyetlerinin iki gün süren görüşmeleri gerçekleşmiş olup, müzakere sonunda Ukrayna heyeti üyelerinden David Arakhamia Ukrayna'nın garantörlük talep ettiği 8 ülkeden birinin de Türkiye olduğunu ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2022b). Mevcut durumda Türkiye hala iki ülke arasındaki barışın tesisi, ülkelerin toprak bütünlüğü ve bunlara paralel olarak denge politikası yaklaşımıyla hareket etmektedir. Rusya; Ukrayna'nın Kırım ilhakını tanıması, silahsızlanması, NATO üyeliğinden vazgeçmesi ve Donbass bölgesi için yeni bir yaklaşım benimsemesini talep etmektedir (Çelik, 2022). Ukrayna ise Rusya'nın koşulsuz bir şekilde işgali sonlandırmasını beklemektedir. Dolayısıyla her iki ülkenin de bu eksende tatmin olabileceği bir uzlaşma zemini bulmaları, ödün vermemeleri halinde kolay görünmemektedir.

Rusya-Ukrayna Savaşı yalnızca Ukrayna'nın güvenliği açısından bir sorun teşkil etmekle kalmamıştır. Bazı Baltık ülkelerinin de benzer bir akıbete uğrama kaygılarını arttırmış ve bu ülkeleri NATO üyeliği başvurusuna sevk etmiştir. NATO üyeliği 7 adımlık oldukça uzun bir süreç olup, 30 üye ülkenin de katılım başvurusu yapan ülkenin üyeliğine onay vermesi gerekmektedir (Anadolu Ajansı, 2022a).

Şekil 3 NATO üyeliği başvuru süreci, Kaynak: Anadolu Ajansı, 2022a.

Türkiye, başvuru yapan ülkelerden Finlandiya ve İsveç'in terör örgütlerini desteklediklerı iddiasıyla NATO üyesi olarak kabul edilmelerine karşı çıkmaktadır. Türkiye'nin bu iddiasının temel dayanak noktaları Finlandiya'nın 6 FETÖ ve 6 PKK üyesi teröristi; İsveç'in ise 10 FETÖ ve 11 PKK üyesi teröristi Türkiye'ye iade etmemesine ek olarak İsveç'in PKK/PYD'ye AT-4 tanksavar füzesi, dron tedarik etmesi ve maddi destek sağlamasıdır (Hürriyet, 2022a). Türkiye bu konudaki tutumunu başta Cumhurbaşkanı Erdoğan olmak üzere devletin her kademesinden idareci tarafından net bir şekilde ortaya koymuştur. İki ülkenin yetkililerine ek olarak Avrupa'daki çeşitli ülkelerden de siyasiler sürecin diyalogla aşılabileceğine dair ifadeler kullanmışlarsa da (Hürriyet, 2022b) Türk yetkililer Türkiye'nin beklentilerine yönelik olarak somut bir adım atılmadığı takdirde iki ülkenin üyelik süreçlerine onay verilmeyeceğini belirtmişlerdir (Hürriyet, 2022c). Bu durum Güvenlikleştirme Teorisi çerçevesinde ele alınabilir. Güvenlikleştirme Teorisi'ne göre bir ülkenin sorun menziline giren herhangi bir konuya, güvenlik çerçevesinden varoluşsal bir tehdit veya yüksek öncelikli bir risk şeklinde konumlandırma yapar ve bunu ilan ederek öncelikli bir hal almasını sağlayarak soruna bir olağan üstülük atfeder (Miş, 2011). Bu kapsamda gerek Finlandiya ve İsveç, gerekse

Türkiye durumu kendi güvenlik sorunları üzerinden yorumlamakta ve bu sorunların ortadan kaldırılmasını her şeyin önünde tutmaktadırlar. Bu aşamada Türkiye'nin ret oyunun oldukça güçlü bir diplomatik unsur haline geldiğini ifade etmek yerinde olacaktır.

Rusya Ukrayna Savaşı'nda Türkiye'nin Ekonomik Rolü

Rusya Ukrayna Savaşı, şüphesiz pek çok farklı ekonomik sonuç doğurmuştur. Bunlardan en önemlisi Rusya'nın en büyük ihraç kalemi olan enerji ürünlerine yönelik olarak başta Avrupa Birliği ülkeleri tarafından uygulamaya alınan kısıtlama ve ambargolardır. Türkiye'nin savaşın ekonomik sonuçları ile ilgili olarak üstlenebileceği en önemli ekonomik rol de dolayısıyla bu başlıkta ortaya çıkmaktadır.

Avrupa ile Rusya arasındaki güvenliğin anahtar unsurlarından birisi enerjidir. Avrupa enerjide dışa bağımlıdır ve kullandığı enerjinin yarısından fazlasını, günlük 1 milyar Euro'dan fazla bir maliyetle ithal etmektedir (Matsumotoa vd., 2018). Avrupa, tedarik ettiği fosil yakıt arzının güvenliğini sağlamak, Rusya ise mümkün olan en yüksek fiyattan sürdürülebilir bir enerji ihracatı beklentisiyle hareket etmektedir. Bu sebeple Rusya, Avrupa'yı kendisine daha bağımlı hale getirmek istemektedir. Bunu yaparken alternatif enerji kaynaklarına erişimi olan ülkelere daha ucuz, olmayanlara daha yüksek fiyatlardan enerji satmakta; farklı enerji aktarım hatları kurarak ve satın alarak politikalarını hayata geçirmeye çalışmaktadır. Bunun uzun vadede bir enerji tekelleşme girişimi olarak da yorumlanması mümkündür (Sabbaghian ve Rasooli, 2021). Bu durum Karmaşık Bağımlılık Teorisi çerçevesinde ele alınabilir. Karmaşık Bağımlılık Teorisine göre devletlerarası ilişkilerde güvenliğin tesis edilmesinde bir devletin uygulaması gereken yöntem, diğer devletleri bir açıdan kendisine bağımlı hale getirmek ve bunu yaparken askeri güç kullanımından kaçınmaktır (Usta, 2011). Bu pencereden bakıldığında realist teorinin güvenliğin askeri güçle tesisine yönelik söyleminin de eleştirildiği söylenebilir. Bu pencereden bakıldığında, Rusya'nın temel amacı da ifade edildiği şekilde enerji konusu üzerinden başta Avrupa olmak üzere diğer ülkeleri kendisine bağımlı hale getirerek kendi hegemonyasını oluşturmaktır. Nitekim bu çabaların Rusya-Ukrayna Savaşı neticesinde ortaya çıkan Rus enerji ürünlerine yönelik uygulanan yaptırımlar neticesinde amacına ulaşamadığı söylenebilir.

Konu teorik zeminde Bölgesel Enerji Kompleksi Teorisi çerçevesinde de değerlendirilebilir. Bu teori belli bir coğrafi alandaki en az iki ülke arasında bulunan enerji bağımlılığı ilişkisinin ortaya çıkardığı etkileşimlerin bir güvenlikleştirme meselesi olarak ele alınmasını ifade etmektedir. Bu kapsamda Türkiye, Rusya, Ukrayna ve Avrupa Birliği'nin Ukrayna ve Türkiye'den geçen enerji nakil hatları sebebiyle bölgesel bir enerji kompleksi oluşturduğu söylenebilir (Arman ve Gürsoy, 2022). Savaş neticesinde bu bölgesel enerji kompleksinde bir dalgalanma ve bozulma meydana gelmiş, yeni bölgesel enerji komplekslerinin ortaya çıkması gereği doğmuştur.

Ortaya çıkan yeni enerji kompleksleri oluşturma arayışları arasında Avrupa Birliği için en önemli seçeneklerden birisi Hazar doğalgazına erişmektir. Böylece Rus gazına yönelik bir alternatif üretmek mümkün olabilecektir. Ayrıca Avrupa'nın Hazar gazına erişim imkânlarının artması, Rus gazına karşı bir rekabet ortamı da yaratabilecektir. Bu noktada Türkiye'nin jeostratejik konumunun önemi de ortaya çıkmaktadır, zira bu alternatif hatların üzerinden geçebileceği en önemli ülke Türkiye'dir. Böylece Türkiye, Avrupa Birliği ve Hazar Bölgesi arasında yeni bir enerji kompleksinin ortaya çıkabileceği ve bunun da Türkiye'nin savaş

sürecindeki en kritik ekonomik rolü olabileceği değerlendirilebilir. Bu minvalde Avrupa Birliği de, gazın Batı'ya taşınabileceği Hazar, Ortadoğu, diğer Güney ve Doğu kaynaklarına erişimi olan bir rotada Türkiye'nin kilit rol oynamasını istemektedir (Kotenko, 2021). Dolayısıyla Türkiye'nin, Hazar ve Orta Doğu'dan Avrupa'ya gaz taşıyan yeni gaz boru hatları oluşturarak Avrupa Birliği'nin gaz arzını çeşitlendirmesinde stratejik bir rol oynayabileceği söylenebilir. Rusya Ukrayna Savaşı, İsrail'in sahip olduğu doğalgazı Türkiye üzerinden Avrupa'ya satabilmesi ve Avrupa'ya alternatif bir enerji tedarikçisi olabilmesi için önemlidir. Bu sebepledir ki savaş sürerken İsrail Cumhurbaşkanı Türkiye'ye bir ziyarette bulunmuştur (Oktav, 2022). Dolayısıyla Avrupa'nın enerji tedarik alternatifi olarak sadece Kafkasları değil, Akdeniz hattını da değerlendirebileceği söylenebilir.

Türkiye'nin bu konuda hazırlıksız yakalandığını söylemek mümkün değildir. Zira Türkiye'nin Orta Koridor girişimi çerçevesinde bölgesel bir enerji koridoruna dönüşme niyeti uluslararası arenada bilinen bir konudur. Türkiye bu idealde pek çok enerji nakil hattını hayata geçirmiştir. Bu nakil hatlarına dair genel bilgiler tabloda paylaşılmaktadır.

Tablo 8 Türkiye'de petrol ve doğalgaz nakil hatları, Kaynak: T. C. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, 2022; BOTAŞ, 2022a.

Doğalgaz Boru Hatları	Petrol Boru Hatları
✓ Rusya – Türkiye Doğalgaz Boru Hattı (Batı Hattı) (Faaliyete Geçiş: 1987) ✓ Mavi Akım doğalgaz Boru Hattı (Rusya-Türkiye) (Faaliyete Geçiş: 2003) ✓ Doğu Anadolu Doğalgaz Ana İletim Hattı (İran – Türkiye) (Faaliyete Geçiş: 2001) ✓ Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı (BTE) (Faaliyete Geçiş: 2007; Kapasite Artırımı: 2018) ✓ Türkiye-Yunanistan Doğalgaz Enterkonneksiyonu (TYE) (Faaliyete Geçiş: 2007)	✓ Batman-Dörtyol Ham Petrol Boru Hattı (Faaliyete Geçiş: 1967) ✓ Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı (Faaliyete Geçiş: 1977) ✓ Ceyhan-Kırıkkale Ham Petrol Boru Hattı (Faaliyete Geçiş: 1986) ✓ Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı (Faaliyete Geçiş: 2006)

Türkiye'nin enerji nakil hatları ve jeostratejik konumu şekilde paylaşılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere Türkiye enerji kaynakları ile enerji talep eden ülkelerin tam arasında bulunan, bölgedeki istikrarlı bir ülkedir.

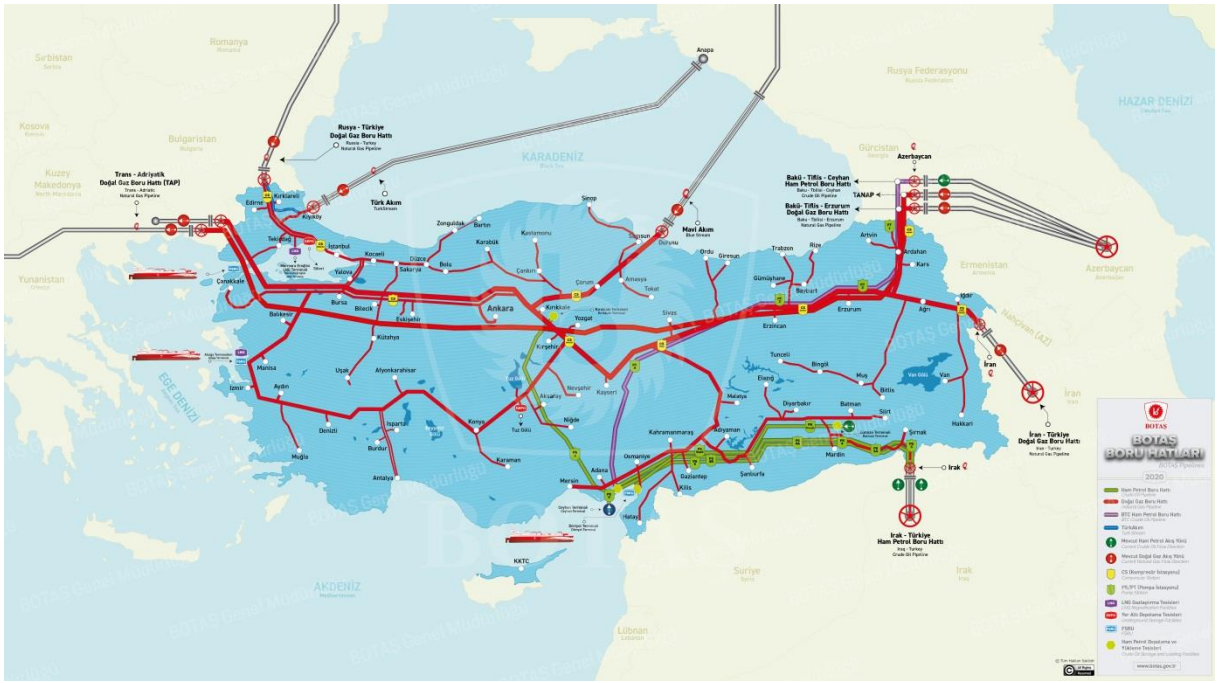

Şekil 4 Türkiye'nin jeostratejik konumu ve enerji nakil hatları, Kaynak: BOTAŞ, 2022b.

Haritadan da görüleceği üzere Türkiye Hazar Denizi ile Balkanlar arasında doğalgazın transferi, Irak petrolünün Akdeniz'e aktarılması, Rusya'daki enerji kaynaklarının Karadeniz üzerinden nakledilmesi açısından önemli bir noktada bulunmaktadır. Rusya-Ukrayna Savaşı, Türkiye'nin jeostratejik önemini enerji nakil hatları çerçevesinde daha da arttırmıştır. Bu durumun Türkiye'nin gelecekte ortaya çıkabilecek yeni bir bölgesel enerji kompleksinin de merkezi olma ihtimalini doğurduğunu söylemek mümkündür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma hazırlandığı esnada Rusya-Ukrayna Savaşı 4. ayını henüz doldurmuştur. Başlangıçta herkes tarafından çok da uzun sürmeyeceği ve Rusya'nın mutlak galibiyetiyle sonuçlanacağı yüksek sesle iddia edilen bu işgal, küresel aktörlerin devreye girmesi ve Ukrayna'nın beklenmedik direnişiyle bugüne kadar gelmiştir.

Türkiye sürecin başından bu yana taraflar arasındaki gerilimin yatışması ve barışın tesis edilebilmesi için yoğun bir diplomatik çaba göstermiş; bu durum hem çatışan taraflar hem de diğer ülkeler tarafından takdirle karşılanmıştır.

Rusya'nın Avrupa Birliği ve NATO ile işbirliği ve üyelik zemini arayan yakın coğrafyasındaki ülkelerin bu tutumlarını bir risk olarak yorumlaması ve Güvenlikleştirme yaklaşımıyla bu konularda varoluşsal bir tehdit olduğu söylemi, bölgedeki diğer ülkelerde de bir tedirginliğe sebep olmuştur. Bu çerçevede İsveç ve Finlandiya NATO'ya üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. Fakat Türkiye bugüne kadar tarafsızlık iddiasında olan bu ülkelerin Türkiye'nin terörist olarak tanımladığı unsurları himaye ettiği gerekçesiyle üyelikleriyle ilgili olarak veto hakkını kullanacağını beyan etmiştir. Dolayısıyla olaylar içerisinde güvenlik kaygılarının tek kaynağının Rusya olmadığı da söylenebilir. Nihayetinde güvenlik temelli uluslararası örgütlerin varlık sebeplerinden biri de üyelerinin güvenlik

kaygılarını en aza indirgemektir. Buna aykırı bir üyelik yapısının vücut bulması, örgütün üyeleri arasında itirazları da beraberinde getirecektir.

Savaşın getirdiği bir diğer önemli sorun da enerji arzı üzerinde ortaya çıkmıştır. Rusya'nın batılı ülkelerin yaptırımlarına cevap verirken kullandığı en önemli silah enerji ihracatı olmuştur. 23 Mart 2022'de Rusya Devlet Başkanı Putin *"Dost olmayan ülkelere doğal gaz satışı ödemelerinde Rus rublesine geçmeyi planlıyoruz"* (Bloomberg, 2022a) diyerek bu kozu oynamıştır. Fakat 2 Mayıs 2022 itibariyle Avrupa Birliği yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda henüz Ruble ile bir ödeme yapılmadığı ifade edilmiştir (Bloomberg, 2022b). Fakat yine de Rusya'nın bu çıkışının yeterli bir kaygıya sebep olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer taraftan belirtmek gerekir ki Avrupa enerjide dışa bağımlıdır ve enerji arzında meydana gelebilecek her türlü dalgalanmaya karşı kırılgandır. Bu savaş, Avrupa yetkililerine enerji konusunda tek bir tedarikçiye bağlı olmanın riskini de göstermiş olması açısından önemlidir. Bu ortamda alternatif enerji nakil hatlarının önemi de ortaya çıkmaktadır. *Türkiye "dünyadaki ispatlanmış petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %60'ına komşu bir bölgede"* (T. C. Dışişleri Bakanlığı, 2022b) bulunan Türkiye aynı zamanda günlük 1 milyar Euro enerji ithal eden Avrupa Birliği'nin (Matsumotoa vd., 2018) de doğu komşusudur. Başka bir ifadeyle Avrupa'nın enerji nakil hattı alternatifi olmak için ideal bir jeostratejik konumdadır. Türkiye'nin hem enerji hem de lojistik anlamda bir merkez haline gelmesi stratejisine dayanan Orta Koridor Girişimi, Avrupa'ya enerji talebine yönelik etkili, istikrarlı ve sürdürülebilir bir tedarik imkânı sunabilir.

Rusya Ukrayna Savaşı'nın bölgesel bir kriz olduğu aşikârdır. Korkulan senaryoda durumun küresel bir krize dönüşme ihtimali de vardır. Nihayetinde bütün krizler, kendi içinde bir takım fırsatları da barındırırlar. Fakat fırsatlara erişebilmenin ön koşulu hazırlıklı olmak ve doğru bir planlama yapmaktır. Türkiye bu savaş neticesinde kendi güvenlik kaygılarının giderilmesine yönelik bir takım kazanımlar elde edebilecek, Avrupa Birliği için yeni bir enerji aktarma merkezi olabilecek ve bölgesel diplomatik etkisini arttırabilecek fırsatlarla karşı karşıyadır. Diğer taraftan savaş sebebiyle Türkiye bu ülkelerden ithal olarak tedarik ettiği bir takım ürünlere erişimde sorunlar yaşamakta, bölgesel istikrarsızlık sebebiyle ekonomik zararlara maruz kalmaktadır. Dolayısıyla olayı sadece kriz-fırsat penceresinden değil, fırsatlar ve tehditler arasında bir denge ihtiyacı bakış açısıyla değerlendirmek gerekmektedir. Başka bir ifadeyle tehditlere yönelik gerekli tedbirlerin de alınması önem arz etmektedir.

Kaynakça

Anadolu Ajansı. (2022a). NATO Üyeliği Çok Aşamalı Uzun Bir Süreç Gerektiriyor. Bağlantı Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nato-uyeligi-cok-asamali-uzun-bir-surec-gerektiriyor/2590210. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

Anadolu Ajansı. (2022b). Rusya-Ukrayna Müzakere Heyetleri İstanbul'da Bir Araya Geldi. Bağlantı Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/gundem/rusya-ukrayna-muzakere-heyetleri-istanbulda-bir-araya-geldi/2548756. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

Anadolu Ajansı. (2022c). Rusya, Ukrayna'ya Askeri Müdahalede Bulunuyor. Bağlantı Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukraynaya-askeri-mudahalede-bulunuyor/2511872. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

Arman, M. N., & Gürsoy, B. (2022). Challenges in the Regional Energy Complex Of Russia, Ukraine, Turkey, and the European Union. *International Journal of Humanities and Social Development Research*, 6(1), 7-21. DOI: 10.30546/2523-4331.2022.6.1.7.

BBC. (2022). Antalya Zirvesi: Rusya, Ukrayna'nın Ateşkes Çağrısına Yanıt Vermedi. Bağlantı Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60698944. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

Bloomberg. (2022a). Putin: Dost Olmayan Ülkeler Rus Gazı İçin Ruble ile Ödeme Yapmalı. Erişim Adresi: https://www.bloomberght.com/putin-dusman-ulkeler-rus-gazi-icin-ruble-ile-odeme-yapmali-2302314. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

Bloomberg. (2022b). Ruble ile Rus Gazı Ödemesi Yapılmadı. Erişim Adresi: https://www.bloomberght.com/ruble-ile-rus-gazi-odemesi-yapilmadi-2305723. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

BOTAŞ. (2022a). Ham Petrol. Bağlantı Adresi: https://www.botas.gov.tr/Sayfa/ham-petrol/13. Erişim Tarihi: 18.05.2022.

BOTAŞ. (2022b). Doğal Gaz ve Petrol Boru Hatları Haritası. Bağlantı Adresi: https://www.botas.gov.tr/Sayfa/dogal-gaz-ve-petrol-boru-hatlari-haritasi/168. Erişim Tarihi: 18.05.2022.

Çelik, S. (2022). 2022 Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali: Ab Entegrasyonu İçin Yeni Dönem. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 521-533.

Deutsche Welle. (2021). Turkey's Erdogan voices support for Ukraine amid crisis. Bağlantı Adresi: https://www.dw.com/en/turkeys-erdogan-voices-support-for-ukraine-amid-crisis/a-57157898. Erişim Tarihi: 18.05.2022.

Güneş, U. (2022). Rusya Federasyonu (RF)-Ukrayna "Savaşı", Bölgesel Güvenlik ve Avrupa Güvenliği ile Güvenlik ve Silahsızlanma Düzenlemeleri Üzerine Olası Etkileri. *Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Mart 2022, 1-19.

Hürriyet. (2022a). İsveç'in PKK Dosyası Kabarık: İşte Türkiye'nin İtirazları. Bağlantı Adresi: https://www.hurriyet.com.tr/dunya/isvecin-pkk-dosyasi-kabarik-iste-turkiyenin-itirazlari-42063926. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

Hürriyet. (2022b). Son dakika: İsveç ve Finlandiya NATO'ya Yarın Başvuruyor! Flaş 'Türkiye' Mesajı. Bağlantı Adresi: https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-finlandiyadan-turkiye-aciklamasi-42064309. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

Hürriyet. (2022c). Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın'dan Önemli Görüşmeler. Bağlantı Adresi: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalindan-onemli-gorusmeler-42065538. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

Kaçmaz, M. (2020). Avrasya Denkleminde Jeopolitik Kırılma; Ukrayna. *Türk Coğrafya Dergisi*, 74, 157-165. DOI: 10.17211/tcd.603247.

Kotenko, O. (2021). Changer and Changes on the European Energy Market After the Ukrainian Crisis. *East European Scientific Journal*, 66(2), 57-60.

Matsumotoa, K., Doumpos, M. and Andriosopoulos, K. (2018). Historical Energy Security Performance in EU Countries. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 82, 1737-1748.

Miş, N. (2011). Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 345-381.

Oktav, Ö. Z. (2022). Ukrayna Savaşı'nın Türkiye-Rusya ilişkilerine olası etkileri: Fırsatlar ve krizler. *Bilge Strateji*, 13(23), 17-22.

Sabbaghian, A., Rasooli, R. (2021). Stability Analysis of Russia-EU Energy Relations after the Ukraine Crisis from Perspective of the Interdependence Theory. *Central Eurasia Studies*, 14(1), 177-201. doi: 10.22059/jcep.2020.280927.449842 .

T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2022a). Ukrayna'nın Siyasi Görünümü. Bağlantı Adresi: https://www.mfa.gov.tr/ukrayna-siyasi-gorunumu.tr.mfa. Erişim Tarihi: 19.05.2022.

T. C. Dışişleri Bakanlığı. (2022b). Türkiye'nin Uluslararası Enerji Stratejisi. Erişim Adresi: https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 20.05.2022.

T. C. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı. (2022). Doğalgaz Boru Hatları. Bağlantı Adresi: https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-dogal-gaz-boru-hatlari. Erişim Tarihi: 18.05.2022.

Usta, N. (2011). Türk-Yunan Ekonomik İlişkileri. içinde Üç Deniz Havzası Ülkeleri Ortak Yönetim Kültürü ve Yeniden Yapılanma Sorunları Sempozyumu (13-16 Ekim 2011) Bildiriler Kitabı (Ed. M. Ulvi Saran vd.). İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları: İstanbul. 513-522.

Ülger, İ. K. (2022). Rusya'nın Ukrayna Saldırısı ve AB İçerisinde Yeniden Yapılanma Arayışları. *Bilge Strateji*, 13(23), 9-17.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GIDA FİYATLARI ÜZERİNE ETKİSİ

Süleyman GEZGİN
İskenderun Teknik Üniversitesi, Ekonomi ve Finans Ana Bilim Dalı,
Orcid ID: 0000-0002-1097-3397
Yunus AÇCI
Doç. Dr., İskenderun Teknik Üniversitesi, Ekonomi Bölümü,
Orcid ID: : 0000-0002-3385-9087

Özet

21. yy'ın en stratejik ve önemli bir sorunu olarak gösterilen tarım-gıda sektörü iklim değişikliğine bağlı değişen şartlar nedeniyle büyük bir tehdit ile karşı karşıyadır. Çünkü iklime bağlı olarak değişen sıcaklık artışları ve yağışların değişmesi tarımsal üretim miktarını olumsuz açıdan etkilemektedir. İklime bağlı değişikliklerin 2050 yılına kadar küresel gıda fiyatlarının neredeyse iki katına çıkmasına neden olabileceği belirtilmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı; değişen iklimin sonuçlarına bağlı olarak gıda fiyatlarındaki değişikliklerin neden-sonuç yolaklarını belirtmek ve iklime bağlı sıcaklık artışlarının gıda fiyatlarına etkisini araştırmaktır.

Önceki literatürün gözden geçirilmesine dayanarak, BM Dünya Ekonomik Durumu ve Beklentiler raporunda (2022) belirtilen, 25 ülkenin (gelir düzeyine göre yüksek, orta ve düşük gelirli) son 20 yıldaki iklim-gıda fiyat ilişkisi analiz edilmiştir. Sıcaklık değişimlerinin en az yaşandığı ülkenin Yeni Zelanda, en çok yaşandığı ülkenin Gürcistan olduğu dikkat çekmektedir. Yüksek gelirli ülke sınıflandırılmasında yer alan Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Yeni Zelanda ve ABD ülkelerinde iklim değişikliğinden gıda fiyatlarına doğru uzun dönemli nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Aynı sonuçlar; orta gelirli ülkelerden Mısır, Gürcistan, Hindistan, Pakistan, Malezya ve Rusya'da, düşük gelirli ülkelerde yer alan Mali, Togo, Nijer ve Uganda için de elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: İklim Değişikliği, Gıda Fiyatları , Canning Pedroni

Abstract

The agri-food sector, which is shown as the most strategic and important problem of the 21st century, faces a great threat due to the changing conditions due to climate change. Because temperature increases and changes in precipitation depending on the climate negatively affect the amount of agricultural production.. It is stated that climate-related changes could cause global food prices to nearly double by 2050. In this context, the aim of the study is; to indicate the cause-effect pathways of changes in food prices depending on the consequences of the changing climate and to investigate the effect of climate-related temperature increases on food prices.

Based on the revision of the previous literature, the climate-food price relationship in the last 20 years of 25 countries (high, middle and low income according to income level) as stated in the UN World Economic Situation and Prospects report (2022) was analyzed. It has been determined that there is a long-term causality relationship from climate change to food prices in Canada, France, Germany, Italy, New Zealand and the USA, which are included in the high-income country classification. Same results; It was obtained for Egypt, Georgia, India,

Pakistan, Malaysia and Russia from middle-income countries and Mali, Togo, Niger and Uganda in low-income countries.

Keywords: Climate Change, Food Prices, Canning Pedroni

GİRİŞ

İklim değişikliği, günümüz dünyasının en belirleyici endişelerinden biridir ve dünyanın ekosistemlerini büyük ölçüde yeniden şekillendirmekte ve değiştirme sürecindedir. İklim değişikliği yeryüzünde sabit bir süreç olmasına rağmen, son zamanlarda bu değişimin hızı kat kat artmıştır. Sonuç olarak iklim değişikliğinin etkisi çok kapsamlı olmakla beraber, bu etkilerin dünya gıda üretimi ve ekonomisine bağlı olan tarım sektörü üzerinde belirleyici olduğu artık açıkça görülmektedir. Çünkü iklim değişikliği ve tarım birbiriyle güçlü bir şekilde ilişkilidir. İklim değişikliğinin hızlı temposunun tarımsal ekosistemleri ve üretkenlikleri üzerinde çok geniş kapsamlı bir etkisi olacağı bu durumunda gıda fiyatlarında dalgalanmalara sebep olacağı açıktır.

İklim değişikliği sebebiyle gıda üretimlerinin sonucunda oluşan azalmalar ve bununla birlikte meydana gelen fiyat çalkalanmaları, gıda fiyatlarını artırarak fiyat genel seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. Ayrıca iklimsel değişiklikler sonucu meydana gelen fiyat artışları, gıdaya erişim durumunun kötüleştiğinin de göstergesidir. 2005'ten bu yana dünya, birçok temel gıda ürününün fiyatında çarpıcı bir artış yaşanmıştır. Örneğin mısır fiyatının 2005 ile 2007 arasında %40 arttığı ve günümüze kadar bu artışın devam ettiği görülmektedir. Diğer birçok emtia fiyatları da örneğin süt tozu %90, buğday %70 ve pirinç yaklaşık %25 olarak bu dönemde keskin bir şekilde yükselmiştir. Fiyatlandırma mekanizmalarının karmaşık ve dinamik doğası, fiyatların nasıl etkileneceğini tam olarak tahmin etmeyi zorlaştırmaktadır (Arora, 2019).

Gıda fiyatlarındaki büyük artışların, düşük gelirli ülkelerde genel yoksulluğu önemli ölçüde artırdığı göstermektedir. İklim değişikliğine bağlı krizler, yoksulları çeşitli şekillerde hemen ve doğrudan etkilese de gıdaya erişim, onların beslenme refahlarını uzun vadeli etkilemektedir. Çünkü gıda fiyatlarındaki bu dengesizlikler ve ani artışlar, sağlık, beslenme, okullaşma, çocuk işçiliği ve tasarruf üstündeki etkiler dâhil olmak üzere sosyal refah üstünde geri dönüşü olmayan etkilere sahiptir. Ani değişen ve hızla artan fiyatlardan dolayı yeterli tüketimi sürdürmek ve varlıkları korumak, özellikle de nüfusu zaten gelirlerinin yarısından fazlasını gıdaya harcayan ülkelerde, en varlıklı olanlar dışında herkes için son derece zor olabilmektedir. (Dasgupta ve Robinson, 2021).

Sonuç olarak, iklim değişikliğinin gelişmekte olan birçok ülkeyi gıda ithalatına daha bağımlı duruma getireceğini ve fiyatların yükselip daha da belirsiz olabileceği, iklim değişikliğinin ekonomik etkilerinin yanında siyasi huzursuzluğa da neden olabileceği tahmin edilmektedir. (Mishra vd., 2018).

İklim şoklarının yarattığı gıda fiyatlarının artışı altında yatan mekanizmaların ve özellikle gizli açlık yoluyla en savunmasız nüfuslar arasındaki kümülatif etkilerinin altında yatan mekanizmaların küresel olarak tanınmasını ve öngörülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı; değişen iklimin sonuçlarına bağlı olarak gıda fiyatlarındaki değişikliklerin neden-sonuç yolaklarını belirtmek ve değişen iklim koşullarının gıda fiyatları üzerindeki etkisinin ampirik olarak incelenmesidir.

Bu sebeple çalışmanın birinci bölümünde iklim değişikliğinin gıda fiyatları üzerindeki etkisi kavramsal olarak ele alınmış, ikinci bölümünde literatür bilgisi verilmiş ve üçüncü bölümde ise ampirik bulgular açıklanmıştır. Son bölümde ise sonuç ve değerlendirme yer almaktadır.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GIDA FİYATLARI ÜZERİNE ETKİSİ

Gıda enflasyonu son yıllarda dünyanın ve Türkiye'nin gündemine daha sık girmeye başlamıştır. İklim değişikliğine bağlı sera gazı emisyonlarının artması ve biyoyakıt üretimi artışıyla kendini gösteren gıda enflasyonu; Türkiye'de; 2019'un ilk çeyreğinde ve 2020'nin son çeyreğinde görünür olmuş ve 2022'de de bu etkinin arttığı tespit edilmiştir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), dünyada ki gıda fiyatlarının geçtiğimiz şubatta şimdiye kadar ki en zirve noktaya ulaştığını bildirmiştir.

İklim değişikliğine bağlı sıcaklıktaki benzeri görülmemiş artışlar; kuraklığa, sele ve düzensiz yağışlara sebep olmaktadır. Buda çölleşmenin artmasına, besin eksikliği olan topraklara ve çok yüksek oranda arazi bozulmasına sebep olmaktadır. Arazi bozulması tehdidi gün geçtikçe artmakta ve büyük bir küresel tehdit olarak nitelendirilmektedir. Küresel Arazi Bozulması ve İyileştirme Değerlendirmesi'ne (GLADA) göre, dünya çapındaki arazi alanının dörtte biri artık bozulmuş olarak işaretlendirilmektedir. Arazi bozulmasının 1,5 milyar insanın hayatını etkilemesi beklenmekte ve her yıl iklim değişimine bağlı olarak 15 milyar ton verimli toprak kaybedilmektedir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından 2017 yılında yayınlanan bir rapora göre ise; kuraklık ve çölleşme nedeniyle 500 milyon hektar tarım arazisi artık kullanılamamaktadır. Ayrıca Avrupa Akademileri Bilim Danışma Konseyi (EASAC) tarafından hazırlanan raporda, iklim değişikliğine bağlı olayların son 10 yılda %50 arttığını ve şimdi 20 yıl öncesine göre dört kat daha fazla oranda artarak meydana geldiğini göstermektedir. 2018 yılında Hindistan'ın Kerala kentinde şiddetli sel bunu göstermek için göze batan bir örnektir (Kalkuhl vd. 2020; Ritchie ve Roser, 2020).

Günümüzde iklim değişikliğinin etkileri kısa ve uzun vadede değerlendirilmektedir ancak, gerek uzun gerekse kısa vadede etkileri arasında dünya gıda üretimi ve ekonomisine bağlı olan tarım sektörü üzerinde ki etkisi gün geçtikçe artarak hissedilmektedir. 2018 Dünya Gıda Programı (WFP) raporuna göre hektar başına mahsul verimindeki artışın, artan nüfus oranlarına kıyasla önemli ölçüde daha yavaş olduğunu ortaya koymaktadır (Roche vd. 2020).

Dünya nüfusunun 2050 yılına kadar 7 milyar olması beklenirken, iklim değişikliğinin etkisinden zaten etkilenen artan gıda taleplerini karşılamak için tarım arazileri üzerindeki baskı ise iyice büyüyecektir. 2016 yılında yayınlanan Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre, iklim değişikliğinin seyrinin düzeldiği veya olmadığı bir durumda bile 2000 yılına göre pirinç, mısır, soya ve tahıl fiyatlarında %50'nin üstünde fiyat artışı olacağı öngörülmüştür. Ayrıca iklim değişikliğinin ve bu değişime bağlı olarak gıda sektörüne etkilerinin açıklanabilmesi için ulusal ve uluslararası piyasalardaki gıda ürünlerinin fiyatları önemli bir kaynaktır. Bu yaşanması muhtemel artışların yanında iklim değişikliğinin neden olması düşünülen fiyat artışları eklenince pirinçte %40, mısırda %55, buğdayda %100 üzerinde bir fiyatlamanın gerçekleşmesi beklenmektedir (Arneth vd., 2020).

Gıda fiyatları, bir topluluğun gıdaya erişme yeteneğinin birincil göstergesidir. Yerel gıda fiyatlarının belirlenmesinde iklim değişkenliğinin ve uluslararası emtia fiyatlarının önemini daha iyi anlamak için yerel gıda fiyatlarının itici güçlerinin araştırılması

gerekmektedir. Küresel emtia piyasalarının etkisi, pazarlamadaki veya tahıl arzındaki değişiklikler gibi yerel temel gıda fiyatlarını etkileyen diğer faktörlerle birlikte tartışılmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde gıda ürünlerinin toplam tüketici harcamalarındaki oranının yüksek olması, gelişmekte olan ülkelerde tüketici enflasyonunun gelişmiş ülkelere kıyasla daha sert ve yukarı yönlü olmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda, gıda fiyatlarının dünya enflasyonuna katkısı 2007 yılında %27, gelişmiş ülkelerde %12,4, Asya'da %37,7 ve Avrupa'da %22'dir. Oysaki bu oranlar, gıda krizinin yaşandığı 2021 yılında sırasıyla %44, %19,5, %67,5 ve %34,9 düzeyinde gerçekleşmiştir (IMF, 2021). İşlenmiş gıda fiyatlarında son dönemde gözlenen yüksek oranlı artışlarda, talep gelişmelerine kıyasla arz yönlü etkenlerin daha belirleyici olduğu görülmektedir. Toplam istihdam payı içindeki payı %25 civarında olan tarım sektörünün istihdam yaratma niteliği iklim değişikliği nedeniyle günden güne düşmektedir. (Narloch ve Bangalore, 2018).

Sonuç olarak; iklim değişikliğinin etkisi geniş kapsamlıdır fakat etkileri, dünya gıda üretimi ve ekonomisine bağlı olan tarım sektörü üzerinde doğrudan etkilidir. İklim değişikliği ve tarım ayrılmaz bağlara sahip olduğundan, iklim şartlarında hızlı bir şekilde gelişen ani değişiklikler, küresel ölçekte gıda fiyatlarının doğrudan etkilemekte ve tehdit etmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

İklim değişikliği, dış ortamların rekreasyonel kullanımını etkileyebilecek önemli bir faktör olarak giderek daha fazla kabul görmektedir. İklim değişikliğinin yaygın etkilerinin bilinmesine rağmen, bunun gıda fiyatları üzerine ve gelir dağılımı üzerine kısa ve uzun vadede çalışılmasına literatürde kısıtlı şekilde ulaşılmıştır. Bir başka deyişle iklim değişikliğinin nedenleri ya bölgesel ya da gıda fiyatları birkaç ürün üzerindeki fiyat artışı ile bütünleşirilerek genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu sebeple önceki literatürün gözden geçirilmesine dayanarak, bu çalışma mevcut literatürü farklı yönleriyle aşağıdaki gibi özetlemektedir:

İklimin Gıda Fiyatları Üzerine Etkisinin Araştırması

Son zamanlarda daha da hissedilir biçimde artan gıda fiyatlarının nedenleri olarak iklim değişikliği ve kuraklığın gösterildiği, artan gıda fiyatlarının ise enflasyon üzerinde baskı oluşturduğu kısa vadede bu artışın üreticinin lehine gibi gösterse de orta ve uzun vadede bütün toplumu olumsuz etkilemesi beklenmektedir (Arora, 2019). Fiyatlar genel düzeylerinde ki artışların girdi maliyetlerini artırarak, üreticilerin satın alma gücünü olumsuz etkilediği için verimliliğin azalmasına neden olacağını öngörmektedir. Ortalama yıllık geliri en düşük olan insanların bütçesinde gıda tüketim harcamaları önemli bir paydaya sahiptir. Dolayısıyla, yoksul kesimin artan bu gıda fiyatlarından daha fazla etkilenmesi beklenmektedir (Dasgupta ve Robinson, 2021).

Günümüzün en önemli sorunu olarak gösterilen tarım-gıda sektörü iklim değişikliğine bağlı değişen şartlar nedeniyle büyük bir tehdit ile karşı karşıyadır. Tarım gıda sektörünün sadece insanlar için hayati fonksiyon taşımasının yanı sıra bu sektör gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ekonomik bir faaliyettir. Karbon emisyon oranıyla gıda sektörü dolayısı ile ülke geliri bandında da bu gıdalara ulaşmak isteyen insanların gelir seviyeleri doğrudan birbiriyle bağlantı içindedir (Arora, 2019; Holland vd. 2021).

Elias vd. (2019)'da Amerika Birleşik Devletleri'nin güneybatısında aşırı sıcaklığın neden olduğu tarımsal üretimdeki değişiklikleri incelemişlerdir. İklim değişikliğine bağlı değişiklikleri analiz ederek, Amerika Birleşik Devletleri'nin tarımsal baskısını ve uyarlanabilir

tepkisini tanımlamışlardır. Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin güneybatısındaki yarı kurak bölgelerdeki su kıtlığının giderek daha ciddi hâle geldiğini ve bunun sonucunda mahsul üretiminin azaldığını rapor etmişlerdir (Elias vd., 2019).

Olen vd. (2015), su kıtlığının ve iklimin ABD'deki tarımsal ürün üreticilerinin sulama kararları üzerindeki etkisini değerlendirdiği çalışmada ise, su eksikliğinin ve aşırı hava koşullarının, üreticilerin sulama kararları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermiştir (Olen vd., 2015).

Olesen ve Bindi (2002), küresel ısınmanın Avrupa'daki tarımsal üretim üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmadaki sonuçta ise güneyde, su kıtlığı ve artan aşırı hava olaylarının olasılığı da dâhil olmak üzere olumsuz faktörlerin hâkim olacağını ve bu da hasatın azalmasına yol açacağını göstermiştir (Olesen ve Bindi, 2002).

Alboghdady ve El-Hendawy (2016) iklim değişikliğinin ve tarımsal üretim üzerindeki değişkenliğin etkisini değerlendirmek için 1961'den 2009'a kadar Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki 20 ülkeden gelen panel verilerini kullanarak kışın sıcaklıktaki artışın %1 olduğunu ve bunun da tarımsal üretimin %1,12 oranında azalmasına yol açtığını rapor etmişlerdir (Alboghdady ve El-Hendawy, 2016).

Barrios vd. (2008) iklim değişikliğinin Sahra altı Afrika'da (SSA) toplam tarımsal üretim üzerindeki etkisini araştırarak, ülkedeki yağış ve sıcaklık değişiklikleri ile ölçülen iklim değişikliğinin Güney Sudan'da tarımsal üretimin önemli bir belirleyicisi hâline geldiğini belirtmişlerdir (Barrios vd.. 2008).

Mardero vd. (2018) yılında 1980'den 2010'a kadar olan yağış ve sıcaklık verilerini analiz etmek için iklim trend analizini ve genelleştirilmiş katkı modellerini (gams) kullanarak verim ile iklim değişkenliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlardır (Mardero vd., 2018).

Lesk vd., (2016) tarihinde 1964-2007 döneminde rapor edilen aşırı hava felaketlerinin neden olduğu küresel tahıl üretim kaybını araştırarak, kuraklık ve aşırı yüksek sıcaklığın tahıl verimini %9-10 oranında azalttığını belirtmişlerdir (Lesk vd., 2016).

Her ne kadar iklim krizi ile gıda üretimindeki ilişki negatif olsada dünyanın farklı enlemlerinde farklı sonuçlarda beklenmektedir. Örneğin yerel ısınma oranlarının, yüksek ve orta enlemler arasındaki noktalarda tarımsal üretimde küçükte olsa bir artış beklenmekteyken, kurak ve tropik bölgelerde 2050 yılına kadar bir düşüş beklenmektedir. 2019 yılında Moody's Analytics tarafından yayınlanan rapora göre 2050 yılına kadar düşük enlemde olan Afrika'da buğday veriminde %35 azalma beklenmekteyken, Rusya ve ABD'dede artış beklenmektedir. Ancak, ekonomi noktasında gıda artışının beklendiği bu gelişmiş iki ülkede de, iklim krizi kökenli hastalıkların getirisinin, gıda üretimindeki yükseliş getirisinin çok üstünde olacağı yönündedir (Hallegatte, 2017). Benzer bir çalışmada ise orta enlemde olan bölgelerde iklim krizinin etkilerinin gübre ve sulama programlarını değiştirdiği için mahsul veriminin olumlu yönde etkilendiğini belirtmişlerdir. Ancak mahsul veriminin geneline bakıldığında bu artışın her ürün için değilde yalnızca buğday ve mısır gibi hububatlarla sınırlandığını tespit etmişlerdir (Xiangda ve Shuai, 2019).

Tüm bu çalışmalar, altında iklim değişikliğinin gıda üretimi ve ulusal gıda güvenliği üzerindeki etkilerini ve bunların tarımsal üretim üzerindeki etkileri öngörülmüştür. İklim değişkenliğine bağlı olarak gelecekte önemli gıda verim düşüşleri aşırı hava olayları ile doğrudan ilişkilidir. Nüfus baskıları nedeniyle, gelecekteki gıda talebini karşılamak adına, gıda üretimi ve gıda fiyatlarındaki artışı engellemekte bir zorluktur.

Dellal'ın 2019 yılında yaptığı çalışmada; Küresel ısınmanın neden olduğu yağış artışı ve sıcaklık artışı gibi etkilerin gıda üretimini negatif yönde etkilediğini sonucuna ulaşmışlardır. İnsanlar sera gazının yarattığı bu olumsuzlukları azaltmak adına biyoyakıt kullanmaya yöneldiklerini belirtmişlerdir. Bu durumun gıdada arz talebi yan etkisinin gıda emtia fiyatlarını daha hızlı arttığı sonucuna ulaşmışlarıdır. Elde edilen bu sonuca göre de gıda fiyatlarının iklim ile direkt bağlantılı olduğu tespit edilmiştir (Dellal, 2019).

Doktar'ın 2019 yılında Türkiye'de yaptığı bir diğer çalışma ise; çiftçilerin %80'inde Nabzı isimli anket çalışmasında göre artan sera gazı sonucu gıda üretimlerinin etkilendiği bildirmişlerdir (Doktar, 2019). Yakın gelecekte beklenen olası aşırı iklim krizine vurgu yapan Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM) Kurumu ise Türkiye'deki çiftçilere sigortalarını yenilemeleri gerektiğini hatırlatarak, Türkiye'de gıda sektörünün dolayısı ile mahsul üretiminin iklim krizi ile ne denli bağlantılı olduğunu kanıtlar niteliktedir. İklimsel değişikliklere bağlı olarak artan sıcaklık ve yağış miktarlarının değişmesi tarımsal üretim miktarını önemli ölçüde olumsuz açıdan etkilemektedir. Bu nedenle gıda üretimlerinde meydana gelen azalmalar gıda fiyatlarının yükselmesine sebep olmaktadır (Carter ve Janzen, 2018; Ritchie ve Roser, 2020).

2018 yılında ise 8 farklı iklim modelinin teoride uygulandığı çalışmada ise; 2050 yılında dünya çapında %17 gıda veriminde azalmaya karşın gıda fiyatlarına bu durumun %20 artması ile karşılanacağını öngörülmüştür (Hasegawa vd. 2018). 2018 yılında yayınlanan Dünya Gıda Programı (WFP) verilerine göre artan nüfus oranına kıyasla, hektar başına ürün verimindeki artışın daha yavaş olacağını bildirmişlerdir. 2016 yılında yayınlanan Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) raporuna göreyse iklim krizinin sebep olduğu sera gazı emisyonlarının artmasının devamı hâlinde, 2100 tarihine kadar tahıl ürünlerinin üretiminde düşüş olacağını bildirmiştir (Arora, 2019). Bu durumun nüfusa bağlı gıda talebi doğrultusunda karşılanamayan tarım mahsullerinde geçmiş yıllara oranla fiyatların artmasını tetikleyerek yoksul kesimin bu ürünlere ulaşımını güçleştirmesine sebep olacaktır (Raven vd., 2021).

AMPİRİK BULGULAR

BM Dünya Ekonomik Durumu ve Beklentiler raporunda (2022) belirtilen, ülkelerin gelir düzeyine göre sınıflandırılması göz önünde bulundurularak yüksek gelirli ülkeler[1], orta gelirli ülkeler[2] ve düşük gelirli ülkeler[3] için *iklim değişikliği ve gıda fiyatları ilişkisinin araştırıldığı bu çalışmada kullanılan değişkenler ve bu değişkenlere ilişkin tanımlar Tablo 1'de gösterilmektedir.*

Tablo 1. *Kullanılan Veriler ve Kaynağa İlişkin Bilgiler*

Değişken	Tanım	Dönem	Kaynak
İklim Değişikliği (Climate)	Sıcaklık Değişimleri	2000-2021	FAO
Gıda Fiyatları (CPI)	Gıda Tüketici Fiyatları Endeksi	2000-2021	FAO

[1] Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Yeni Zelanda, Japonya, İngiltere, ABD
[2] Brezilya, Malezya, Rusya, Türkiye, Gürcistan, Mısır, Hindistan, Pakistan
[3] Togo, Nijer, Etiyopya, Mali, Uganda, *Madagaskar, Malavi, Gambiya*

İklim değişikliğini temsilen sıcaklık değişimleri, gıda fiyatlarını temsilen ise gıda tüketici fiyatları endeksi kullanılmıştır. 2000-2021 dönemine ait verilerin kullanıldığı çalışmada, veriler FAO veri tabanından elde edilmiştir.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Gözlem	Ortalama	Maksimum	Minimum	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Jarque-Bera
Climate	528	1.0723	3.560	-0.2912	0.5075	0.7508	4.5797	104.51 (0.000)
CPI	528	83.580	245.40	12.483	34.028	0.711386	5.560449	188.76 (0.000)

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 2.'de değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Burada yer alan oynaklığın göstergesi kabul edilen standart sapma değeri yüksek olan değişken tarımsal tüketici fiyatlarıdır. Olasılık dağılımına ilişkin çarpıklık katsayısı, iklim değişikliği ve gıda fiyatları değişkenin sağa çarpık olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca basıklık katsayısı her iki değişkenin dik olduğunu göstermektedir. Sıcaklık değişimlerinin en az yaşandığı ülkenin Yeni Zelanda, en çok yaşandığı ülkenin Gürcistan olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 3. Yatay Kesit Bağımlılığı ve CADF Birim Kök Testi Sonuçları

	Yatay kesit bağımlılığı	**CADF birim kök testi**		
Değişkenler	Pesaran CD	CADF (level)	CADF (First dif.)	Result of CADF
Climate	72.83690*** (0.000)	0.083 (0.533)	-11.531 *** (0.000)	I(1)
CPI	27.41618*** (0.000)	-6.556 (1.000)	--2.374 *** (0.001)	I(1)

Analizlere başlanılmadan önce ülkeler arasındaki etkileşimlerin varlığını tespit etmek amacıyla yatay kesit bağımlılığı testi yapılmıştır. Yatay kesit bağımlılığı testinin sıfır hipotezi, yatay kesit bağımlılığının olmadığı, alternatif hipotez ise yatay kesit bağımlılığının var olduğunu ortaya koymaktadır. Pesaran CD testi sonuçlarına göre yatay kesit bağımlılığının var olduğu görülmektedir. Bu nedenle yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci nesil birim kök testlerinden CADF birim kök testi uygulanmıştır. CADF birim kök testi sonuçlarına göre; her iki değişken, birinci derece farklarında durağan hâle gelmiştir.

Tablo 4. Kao Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	t-Statistic	Prob.
Climate→CPI	-4.259113	0.0000

Tablo 4.'de Kao Eşbütünleşme testi sonuçlarını gösterilmektedir. Eşbütünleşme testi sonuçlarına göre iklim değişikliği ile gıda fiyatları arasında eş bütünleşme ilişkisi

bulunmaktadır. İklim değişikliği ve gıda fiyatları arasındaki nedensellik ilişkisini ülke ve panel bazında ortaya koyabilmek için Canning Pedroni nedensellik testi uygulanmıştır.

Uzun dönem nedensellik testi sonuçları ise Tablo 5.'te özetlenmektedir. Panel bazında değerlendirildiğinde iklim değişikliğinden gıda fiyatlarına doğru nedensellik ilişkisi söz konusu iken, gıda fiyatlarından iklim değişikliğine doğru nedensellik ilişkisi söz konusu değildir. Ülke bazında ele alındığında ise; yüksek gelirli ülke sınıflandırılmasında yer alan Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Yeni Zelanda ve ABD ülkelerinde, orta gelirli ülkelerden Mısır, Gürcistan, Hindistan, Pakistan, Malezya ve Rusya'da, düşük gelirli ülkelerde yer alan Mali, Togo, Nijer ve Uganda'da iklim değişikliğinden gıda fiyatlarına doğru uzun dönemli nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Canning Pedroni Uzun Dönem Nedensellik Testi Sonuçları

Country-specific (individual) results Ülkeler	clim=>cpi	t-stat	p-value	cpi=>clim	t-stat	p-value	Ratio(Y/X)	Ratio(X/Y)
	Lamda1			Lamda2			-Lamda2/Lamda1	-Lamda1/Lamda2
Brezilya	-0.519997	-1.745551	0.101333	-0.034866	-1.184108	0.254795	-0.067051	-14.91412
Kanada	-1.327561	-4.104466	0.000938	0.119350	0.427048	0.675411	0.089902	11.12325
Mısır	-0.521943	-2.295139	0.036566	-0.006468	-0.289598	0.776088	-0.012392	-80.70002
Etiyopya	0.176837	0.655908	0.521818	0.002750	0.252590	0.804014	-0.015551	-64.30625
Fransa	-1.781480	-2.781308	0.021355	-0.249935	-0.920411	0.381367	-0.140296	-7.127781
Gambiya	-0.294927	-0.748706	0.468456	-0.008318	-0.152544	0.881292	-0.028204	-35.45630
Gürcistan	-0.686202	-1.852414	0.083747	-0.041458	-0.577785	0.571981	-0.060417	-16.55171
Almanya	-1.368225	-2.938663	0.012403	-0.039138	-0.160373	0.875255	-0.028605	-34.95901
Hindistan	-0.783339	-1.906751	0.080775	0.068643	1.172728	0.263659	0.087628	11.41182
İtalya	-1.160138	-2.743657	0.017810	-0.110966	-0.687274	0.504976	-0.095649	-10.45488
Japonya	-0.561067	-1.238048	0.247020	0.058805	0.571624	0.581570	0.104810	9.541110
Malezya	-0.603089	-1.835290	0.091356	0.030862	0.524443	0.609522	0.051173	19.54158
Mali	-1.393215	-3.461730	0.003487	0.002550	0.056767	0.955480	0.001830	546.4299
Y. Zelanda	-0.561638	-1.914801	0.079656	-0.026097	-0.474093	0.643943	-0.046467	-21.52079
Nijer	-1.379068	-3.862033	0.001536	0.019528	0.475755	0.641104	0.014160	70.62066
Pakistan	-0.548181	-2.074482	0.055660	0.071922	1.383079	0.186883	0.131200	7.621933
Rusya	-1.311038	-3.279243	0.005070	-0.050713	-0.543614	0.594695	-0.038682	-25.85185
Togo	-1.174094	-3.562387	0.002836	0.012413	0.664327	0.516564	0.010572	94.58618
Türkiye	0.257253	1.565507	0.138313	-0.004958	-0.133669	0.895441	0.019272	51.88841
Uganda	-0.729924	-2.231871	0.041300	-0.012301	-0.387877	0.703556	-0.016853	-59.33695
İngiltere	-0.557249	-1.691431	0.116537	0.080652	1.105854	0.290467	0.144732	6.909334
ABD	-0.923359	-1.848567	0.097573	0.192505	1.014029	0.337052	0.208483	4.796559
Madagskar	-0.607993	-1.009920	0.338913	-0.021787	-0.454959	0.659914	-0.035835	-27.90570
Malavi	-0.134311	-0.909369	0.377536	-0.011872	-1.018853	0.324425	-0.088388	-11.31373

Panel results X=>Y	Statistic	t-statistic	p-value
Group-mean Lamda	-0.770581	-1.992267	0.296462
Pearson Y=>X	150.8680		1.46E-12
Group-mean Lamda	0.001713	0.027628	0.398942
Pearson	30.36402		0.977999

SONUÇ

İklim değişikliğinin dünyanın birçok yerinde tarımsal üretime yönelik ek tehditlerle birlikte aşırı hava olayları ve deniz seviyesinin yükselmesine (SLR'ler), sel baskınlarına, orman yangınlarına, aşırı sıcaklıklara ve kuraklıklara kadar ekonomik maliyetlere yol açtığını gösteriyor. Sera gazı emisyon artışı ve bunun küresel ısınma sonuçları, dünyanın geleceği için önemli bir tehdittir. Çünkü sera gazının neden olduğu iklim değişikliği karlılığı düşürür, yatırımları azaltır ve kısa ve uzun vadede üretimi negatif yönde etkiler. Kısa vadeli istihdam, yetersiz talep nedeniyle düşmektedir. Uzun vadede üretkenlik artışı daha yavaştır ve potansiyel gelir seviyelerini düşürür. İklim politikası, kısa ve uzun vadede gelirleri ve istihdamı artırabilirken, işlerin her zamanki gibi devam etmesi, çok az kişi için refah ve geri kalanlar için yüksek işsizlik seviyeleri ile distopik bir gelir dağılımına yol açar (Kashwan, 2021).

Tarımsal üretimin etkinliği; tarımın toplam çıktı değeri ve ulusal ekonomik kalkınmanın temeli ile ilgilidir. Ancak, gıda üretimin verimliliğini ölçmek için karmaşık bir standart vardır. Çünkü gıda üretimin verimliliği, yalnızca çıktı değeri temelinde veya yalnızca ne kadar üretim girdisinin ölçülebileceği temelinde değerlendirilemez. Çünkü, iklim değişikliği gıda üretiminde ortalama ürün yetiştirme koşulları üzerinde birden fazla etkiye sahip olabilir. Ortalama koşullardan uzak olan bu değişimler, aşırı durumlarda arazi tahsisini, ortalama verimi ve bir büyüme mevsiminin toplam kaybını etkileyen beklenmedik senaryolar yaratmaktadır. Bu varyasyonlardan herhangi biri, özellikle kontrol edilmediğinde, çoğu üretici için özellikle de ana su kaynağı olarak yağışa daha fazla bağımlı olanlar için yaygın etkilere sahip olabilir (Klusak vd, 2021). Örneğin Bradshaw vd. hükümet düzeyinde tamamlayıcı stratejilerin geliştirilmesinin, kuraklık gibi olayların olumsuz etkilerini azaltmayı ve böylece ürünler için daha istikrarlı büyüme koşulları sağlamayı amaçladığını göstermektedir. Bu bağlamda, bunun gibi yönetim uygulamaları, çiftçilerin ürünlerini yetiştirmeye devam etmeleri için daha istikrarlı koşullar sağlayacak ve sonuç olarak, iklim değişikliği beklentilerini gerçek olaylarla daha iyi eşleştirecektir (Bradshaw vd., 2021).

Bu nedenle, akademik topluluk birçok önemli keşif başlatarak oldukça etkili araştırma sonuçları elde etmiştir. Bilim insanları iklim felaketini araştırmalarını farklı zaman ve mekânsal koşullara dayanarak, farklı bölgelerdeki tarımsal üretimin verimliliğini üzerine gerçekleştirerek benzer sonuçlar elde etmiştir. Büyüyen ampirik literatür, iklim anomalilerini giderek artan şiddetli çatışma riskiyle ilişkilendirmektedir. Bu ilişki, aşırı hava olaylarının sıklığı ve yoğunluğunun artmasına bağlı olarak gıda üretiminin azalmasına bu durumun da gıda fiyatlarında istikrarsızlığın bir habercisi olarak tasvir edilmiştir (Dell'Angelo vd., 2018).

Bu çalışmada ise; iklim değişikliğinin gıda fiyatları ile ilişkisi mevcut literatürdeki gibi yalnız birkaç ürün bandında değil yıllık gıda fiyat indeksine göre yapılmış ayrıca bölge bandında değilde ülke bandında analiz yapılmıştır. Bu sebeple iklim değişikliği ve gıda fiyatlarının ilişkisini belirlemek üzere ampirik analizlere yer verilmiştir. Çalışma sonuçları mevcut literatüre paralellik göstererek iklim değişikliğinin gıda fiyatlarını doğrusal olarak etkilediği tespit edilmiştir. Bu sebeple analizlerde 24 ülkenin, son 20 yıldaki sıcaklık değişimleri ve gıda fiyat endeksi kullanılmıştır. Endekste; yüksek gelirli ülkeler olarak: Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Yeni Zelanda, Japonya, İngiltere, ABD yer alırken orta gelirli ülkeler: Brezilya, Malezya, Rusya, Türkiye, Gürcistan, Mısır, Hindistan, Pakistan ve düşük gelirli ülkeler olarak Togo, Nijer, Etiyopya, Mali, Uganda, *Madagaskar, Malavi, Gambiya yer almıştır. Mevcut bu değişkenlere ait tanımlayıcı istatistik bulgularına göre*

sıcaklık değişimlerinin en az yaşandığı ülkenin Yeni Zelanda, en çok yaşandığı ülkenin Gürcistan olduğu tespit edilmiştir. Analizlere başlanmadan önce yatay kesit bağımlılığına ve CADF birim kök testi yapılarak, KAO eşbütünleme testi uygulanmıştır. Bu teste göre iklim değişikliğinin gıda fiyatları ile arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. İklim değişikliği ve gıda fiyatları arasındaki nedensellik ilişkisinin ülke ve panel bazında ortaya koyabilmek için Canning Pedroni nedensellik testi uygulanmış sonuç olarakta ülke bandında yüksek gelirli ülke guruplamasında yer alan Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Yeni Zelanda ve ABD ülkelerinde, orta gelirli ülkelerden Mısır, Gürcistan, Hindistan, Pakistan, Malezya ve Rusya'da, düşük gelirli ülkelerde yer alan Mali, Togo, Nijer ve Uganda'da iklim değişikliğinden gıda fiyatlarına doğru ve uzun dönemli nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

Elde edilen tüm sonuçlara göre ve mevcut literatürün gözden geçirilmesi ile iklim değişikliğine karşı koymak için hükümet politikalarının geliştirilmesi, planlanması ve uygulanması gerekliliği artık açıkça ortaya konulmaktadır. Özellikle yoksul topluluklara yönelik politikaların lehinde uygulanması ile iklim değişikliğinin tarımsal üretim üzerindeki beklenmedik değişkenliğini azaltarak, verimliliğin artması ve iklim değişikliğinden kaynaklanan olumsuz etkilerin iyileştirilmesi ile sonuçlanabileceğini savunularak, iklim değişikliğine ilişkin yerel bilginin (veya algının), özellikle tarım üretiminde iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini dengelemek için yönetim stratejilerinin etkin ve verimli bir şekilde benimsenmesine yardımcı olabileceği sonucuna varılmaktadır (Ram vd., 2021; Holland vd.; 2021). Öte yandan bu süreci disiplinler arası faktörlerin mevcut farklılıkları değerlendirerek, kısa vadede gıda üretimini artırarak gıda fiyatlarında düşüsün olabileceğini ve tarım sektörü ve diğer sektörlerde istihtama bağlı yoksul kesimde gelirin artabileceğini savunulmaktadır (Van der Ploeg, 2021; Nazareth vd., 2022).

Kaynakça

A. Arneth, Y.J. Shin, P. Leadley, C. Rondinini, E. Bukvareva, M. Kolb, G.F. Midgley, T. Oberdorff, I. Palomo, O. Saito Post-2020 bio- diversity targets need to embrace climate. *Change Proc. Natl. Acad. Sci.,* 117 (2020), 10.1073/pnas. 2009584117.

Alboghdady, M. and El-Hendawy, SE. (2016). Economic impacts of climate change and variability on agricultural production in the Middle East and North Africa region. Int J Climate Change, Str, 8: 463–472.

Arora, N.K. Impact of climate change on agriculture production and its sustainable solutions. *Environmental Sustainability* 2, 95–96 (2019). https://doi.org/10.1007/s42398-019-00078-w.

Barrios, S.; Ouattara, B.; Strobl, E. The impact of climatic change on agricultural production: Is it different for Africa? *Food Policy* 2008, *33*, 287–298.

Canning, D. & Pedroni, P. (2008). Infrastructure, long-run economic growth and causality tests for cointegrated panels. *The Manchester School*, 76(5): 504-527.

C.J.A. Bradshaw, P.R. Ehrlich, A. Beattie, G. Ceballos, E. Crist, J. Diamond, R. Dirzo, A.H. Ehrlich, J. Harte, M.E. Harte, G. Pyke, P.H. Raven, W.J. Ripple, F. Saltré, C. Turnbull, M. Wackernagel, D.T. Blumstein Underestimating the challenges of avoiding a ghastly future. *Front. Conserv. Sci., 1* (2021), p. 9, 10.3389/fcosc.2020.615419.

Carter, MR and Janzen, SA (2018) Social protection in the face of climate change: targeting principles and financing mechanisms. *Environmentand Development Economics* 23. https://doi.org/10.1017/ S1355770X170407.

Dasgupta, S. and Robinson, E.J.Z. (2021), 'Improving food policies for a climate insecure world: Evidence from Ethiopia', *National Institute Economic Review*, this issue.

Dellal.İ., Unuvar, İ.F. 2019. Effect of Climate Change on Food Supply of Turkey. *Journal of Environmental Protection and Ecology* 20, No 2, 692–700 (2019).

Doktar, 2019. Çiftçinin Nabzı Araştırması. İzmir. https://doktar.com/tr/dokumanlar

Elias, E.H.; Flynn, R.; Idowu, O.J.; Reyes, J.; Sanogo, S.; Schutte, B.J.; Smith, R.; Steele, C.; Sutherland, C. Crop vulnerability to weather and climate risk: Analysis of interacting systems and adaptation efficacy for sustainable crop production. *Sustainability* 2019, *11*, 6619.

Hasegawa, T., Fujimori, S., Havlík, P. *et al.* Risk of increased food insecurity under stringent global climate change mitigation policy. *Nature Clim Change* No:8, 699–703 (2018). https://doi.org/10.1038/s41558-018-0230-x

H. Ritchie, M. Roser, Co_2 and Greenhouse Gas Emissions, Our World in Data https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas emissions (2020).

Holland, D., Hurst, I., Kara, A. and Liadze, I. (2021), 'An investigation of carbon taxes and terms-of-trade in a large macroeconometric model', *National Institute Economic Review*, this issue.

IPCC 2018 *Global Warming of 1.5°C. Special Report* Intergovernmental Panel on Climate Change

J. Dell'Angelo, P. D'Odorico, M. C. Rulli, The neglected costs of water peace. *Wiley Interdiscip. Rev. Water* 5, e1316 (2018).

K.R. Roche, M. Müller-Itten, D.N. Dralle, D. Bolster, M.F. Müller Climate change and the opportunity cost of conflict *Proc. Natl. Acad. Sci.*, 117 (2020), 10.1073/pnas.1914829117.

Kalkuhl, M., Leonie Wenz,The impact of climate conditions on economic production. Evidence from a global panel of regions, *Journal of Environmental Economics and Management*, Volume 103, 2020, 102360, ISSN 0095-0696, https://doi.org/10.1016/j.jeem.2020.102360.

Klusak, P., Agarwala, M., Burke, M., Kraemer, M. and Mohaddes, K. (2021), 'Rising temperatures, falling ratings: The effect of climate change on sovereign creditworthiness', *National Institute Economic Review*, this issue.CrossRefGoogle Scholar.

Lesk, C.; Rowhani, P.; Ramankutty, N. Influence of extreme weather disasters on global crop production. *Nature* 2016, *529*, 84–87.

M. Ram, A. Aghahosseini, C. Breyer Job creation during the global energy transition towards 100% renewable power system by 2050 Technol. *Forecast. Soc. Chang.*, 151 (2020), Article 119682, 10.1016/j.techfore.2019.06.008.

Márdero, S.; Schmook, B.; López-Martínez, J.O.; Cicero, L.; Radel, C.; Christman, Z. The uneven influence of climate trends and agricultural policies on maize production in the Yucatan Peninsula, Mexico. *Land* 2018, *7*, 80.

Mishra, A., Pede, V. ve Barboza, G. (2018). İklim Değişikliği Algısı ve Arazi Tahsisi ve Gelir Üzerindeki Etkisi: Vietnam'ın Delta Bölgesinden Ampirik Kanıtlar. *Tarım ve Kaynak Ekonomisi İncelemesi, 47* (2), 311-335. doi:10.1017/yaş.2018.11.

Narloch, U and Bangalore, M (2018) The multifaceted relationship between environmental risks and poverty: new insights from Vietnam. *Environment and Development Economics* 23(3).

Nazareth, MS, Gurgel, AC & da Cunha, DA İklim değişikliği altında Brezilya tarımsal üretkenliğinde öngörülen düşüşün ekonomik etkileri. *Geo Journal* 87, 957-970 (2022). https://doi.org/10.1007/s10708-020-10286-1.

Olen, B.; Wu, J.; Langpap, C. Irrigation Decisions for Major West Coast Crops: Water Scarcity and Climatic Determinants. *Am. J. Agric. Econ.* 2015, *98*, 254–275.

E. Olesen, Marco Bindi, Consequences of climate change for European agricultural productivity, land use and policy. European *J. Agric.* 2002, 16, 239-262, https://doi.org/10.1016/S1161-0301(02)00004-7.

P. Kashwan, Inequality, democracy, and the environment*:* A cross-national analysis. *Ecol Econ* 131, 139–151 (2021).

P.H. Raven, D.L. Wagner Agricultural intensification and climate change are rapidly decreasing insect biodiversity *Proc. Natl. Acad. Sci*., 118 (2021), 10.1073/pnas.2002548117.

Van der Ploeg, R. (2021), 'Climate policies: Tools, challenges and obstacles', *National Institute Economic Review*, this issue.

Xiangda, Z.; Shuai, Z. Spatial differences and influencing factors of regional agricultural water use efficiency in Heilongjiang Province, China. *Water Sci. Technol. Water Supply* 2019, *19*, 545–552.

BELT AND ROAD INITIATIVE AND ITS IMPACT ON INTERNATIONAL TRADE

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Istanbul Aydın University
ORCID: 0000-0002-7418-3466
Dr. Selahattin Armağan VURDU
Istanbul Aydın University
ORCID: 0000-0002-5836-876X

Abstract

Belt and Road Initiative is a development project launched by China in 2013 which focuses on cooperation and connectivity between countries around the world. Belt and Road Initiative aims to build connectivity through infrastructure projects and facilities, promote policy coordination between countries, reduce trade barriers, increase financial integration and cultural interactions. Many estimate that Belt and Road Initiative is a mutually beneficial cooperation between China and participant countries and it will boost the global economy as it creates economic opportunities and meets investment demand especially in economically developing regions. Many countries from Asia, Africa, Europe, Oceania and South America participated in Belt and Road Initiative which improves logistics and trade conditions between the countries in an attempt to contribute to the development of the world economy. The main investment areas of the initiative are energy, transportation, logistics, telecommunication, environmental protection, rural and urban infrastructure. Many advantages become available for companies doing business in the region because of Belt and Road Initiative infrastructure projects. These projects help to decrease international trade costs and transport time, through increasing efficiency of logistics operations. One of the key objectives of Belt and Road Initiative is to facilitate cross-border trade through extensive transport infrastructure projects. On the other hand, there are several criticisms of the initiative such as lack of transparency, high debt levels making developing countries more dependent on China and investments being too risky. This article aims to analyse Belt and Road Initiative from an economic perspective and examines the effects of the initiative on the regional and global economy as well as its impact on Chinese trade with the participant countries. The findings of this study indicate that international trade volume between China and the participating countries which received the massive infrastructure investment via Belt and Road Initiative have increased more in recent years. In general, the results suggest that Belt and Road Initiative is a factor affecting the international trade volume between related parties.

Keywords: Belt and Road Initiative, Trade, Investment

1.INTRODUCTION

Within the next few years, infrastructure investment needs will become a critical issue throughout the world. By 2040, the global infrastructure investment gap is expected to reach $15 trillion (OECD, 2021)**.** Transport and energy are the main sectors where there are significant infrastructure investment needs with road transport and energy supply infrastructure having a large share of global investment needs. Telecommunications, rail transport and water infrastructure are other areas where there is a need for major investment. By region, Asia has

the highest investment needs. Infrastructure investment needs of the Asia region is estimated to be around $26 trillion by 2030 (Asian Development Bank, 2017). This results in an investment need between $2.9 - $6.3 trillion annually and a cumulative investment gap amounting to $5.2 trillion (OECD, 2018).

Many infrastructure projects got started in recent years by countries and international organisations but one massive project termed "Belt and Road Initiative (BRI)" launched by China attracted considerable interest. BRI is a long-term infrastructure project linking China with economies across different regions in the world. Many countries from Asia, Africa, Europe, Oceania and South America participated in the BRI which aims to improve logistics and trade conditions between the countries in an attempt to contribute to the development of the world economy (Lee and Shen, 2020). Total investment made under BRI is estimated to be between $0.8 - $1 trillion (World Bank, 2019; American Enterprise Institute, 2022). The main investment areas of the initiative are energy, transportation, logistics, telecommunication, environmental protection, rural and urban infrastructure (Lee and Shen, 2020). In this perspective, BRI fills a large unmet investment need in regions where it is deemed high-risk for investments due to uncertain economic conditions and political risks (Baltensperger and Dadush, 2019).

In recent years, BRI has become an essential part of China's foreign policy increasing its connectivity with many countries located in a wide ranging geographical area. The number of countries participating in BRI continues to expand. In total 146 countries take part in the initiative. 146 countries became part of BRI by either signing a Memorandum of Understanding regarding BRI or declaring their support to the initiative (Nedopil, 2022; Belt and Road Portal, 2022). A Memorandum of Understanding is an agreement between parties regarding details about projects to be developed under BRI. These agreements, which are usually confidential and are not published, contain a few pages and are not legally binding (Baltensperger and Dadush, 2019). The countries taking part in the BRI are located across many different regions. Out of 146 participant countries, 43 of them are in Sub-Saharan Africa, 34 countries are in Europe and Central Asia, 25 of them are in East Asia and Pacific region, 20 countries are in Latin America and Caribbean region, 18 of them are in Middle East and North Africa, 6 countries are in South East Asia region. It is also worth noting that 18 European Union countries are participants in the BRI (Nedopil, 2022). The USA and many Western European countries don't take part in the BRI (Du, 2016). Majority of the BRI investments have been made in East Asia, Central Asia, Europe and Pacific regions (World Bank, 2019).

As BRI infrastructure projects are being completed, many advantages become available for companies doing business in the region. These projects help to decrease international trade costs and time required for transport, increasing effectiveness of logistics operations (İkiz, 2019). One of the key objectives is to facilitate cross-border trade through extensive transport infrastructure projects (Lee and Shen, 2020).

While geopolitical aims of BRI are discussed extensively in the literature, this paper addresses BRI in the aspects of economic and trade developments. In this paper, the trade volume of China with its trade partners is studied to discover how BRI investments affect international trade between China and the participant countries. Research shows that BRI is one of the factors which has a positive impact on international trade between China and participant countries. The study is organized as follows. Section 2 provides an overview on

BRI. In Section 3, information regarding major projects under BRI is given. Section 4 outlines the effects of BRI on the global economy and international trade. Section 5 presents the conclusion.

2.BELT AND ROAD INITIATIVE

In the last four decades, China implemented an opening-up strategy and transformed into a global manufacturing powerhouse. Prior to the launch of the BRI in 2013, China has already been active on the global stage especially starting from its accession to the World Trade Organization (WTO) in 2001. Since then China has played an important role in the International Monetary Fund (IMF) and World Bank. During this time period, China has become the second largest economy in the world in terms of gross domestic product (GDP), largest exporter and second largest importer by trade in goods. In parallel with its economic growth, China has accumulated a giant amount of foreign exchange reserves which is the largest in the world. China has become a major global lender and foreign investor (Baltensperger and Dadush, 2019). According to UNCTAD data, as of 2020 China is the largest source of outward foreign direct investment (FDI) and second largest FDI receiver amongst all countries (UNCTAD, 2021). Thanks to the steady economic growth especially in the last two decades, China is in possession of huge financial capacity. Many trade agreements are signed with other countries by China (Baltensperger and Dadush, 2019). In this regard, BRI strategy can be seen as an advanced version of China's opening-up strategy and a new mode of globalization (Du, 2016). Total value of China's construction and investment abroad since 2005 amounted to $2.2 trillion. As a result of the Covid-19 pandemic, construction and investment abroad decreased significantly in 2020, though they showed recovery in 2021. BRI continues to be an important component of China's investment abroad (American Enterprise Institute, 2022).

Opening-up strategy of China which proved to be enormously successful throughout decades, recently started to face challenges. As the China economy grows and the GDP per capita increases, labor costs in the country keep rising. The monthly average real wage for workers employed in manufacturing industries in China increased from around $65 in 1993 to around $485 in 2015 (Huang *et al*, 2021). This results in China losing its crucial competitive advantage gradually in labor intensive manufacturing sectors. This transition combined with a slowdown in the economic growth of China compared to the last decade and increasing awareness of sustainable environmental policies in the world pushes China to find a new strategy to maintain its economic growth (Du, 2016).

The BRI involves "21st Century Maritime Silk Road" and "Silk Road Economic Belt" as main components (Lee and Shen, 2020; Durdular, 2016). "21st Century Maritime Silk Road" and "Silk Road Economic Belt"" are initiatives introduced by China separately in 2013. The Silk Road Economic Belt aims to connect China to Central Asia, South Asia, Russia, Middle East and Europe on land. On the other hand, 21st Century Maritime Silk Road aims to connect Chinese coastal ports to Europe, South China Sea, Indian Ocean, South Pacific Ocean at sea (Du, 2016).These two initiatives were regarded together as "One Belt One Road" until 2016. In 2016 title of the project was changed to "Belt and Road Initiative" as Chinese government decided that "One Belt One Road" title might mislead people into thinking that there is only one maritime and land route (Bērziņa-Čerenkova, 2016).

The BRI started to play a central role in China's international economic strategy and foreign policy when "Vision and Actions on Jointly Building the Silk Road Economic Belt and 21st Century Maritime Silk Road" plan was published on 28 March 2015 jointly by the National Development and Reform Commission (NDRC), the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Commerce (Du, 2016). This action plan includes the framework regarding the BRI (Belt and Road Portal, 2022). NDRC supervises all BRI projects and includes the Ministry of Commerce (MOFCOM), the Ministry of Foreign Affairs (MFA), and the Development Research Centre of the State Council (DRC)**.** The Communist Party of China has also formally adopted BRI into its constitution in 2017 (Baltensperger and Dadush, 2019). The BRI was also mentioned in the 13th Five-Year Plan published in 2016, and 14th Five-year Plan published in 2021 (OECD, 2018).

In the action plan, the five major goals of BRI are presented as follows: 1) Policy coordination: coordination of economic development strategies and policies between countries. Policy coordination plays a significant role for BRI and helps countries to solve issues by reaching consensus. This has the potential to enhance the relations between the countries politically as well as economically. 2) Facilities connectivity: Improving the connectivity of the infrastructure construction in areas such as transport, logistics, energy and telecommunication including efforts to promote green infrastructure construction. Facilities connectivity is another priority area for BRI. The connectivity between the countries through infrastructure construction and technical standard systems support the development of the countries and improve the ties between them economically, socially and politically. 3) Unimpeded trade: removal of investment and trade barriers and improving trade facilitation. With the help of trade facilitation, international trade volume between the countries participating to BRI has the potential to increase significantly which also supports the economic development in the regions. 4) Financial integration: expanding the scope and scale of bilateral currency swap and settlement between countries. Another striking goal of BRI is financial integration between the countries. This is another factor which has the potential to help countries to increase their economic interactions and international trade volume. Financial cooperation plays a key role in easing the challenges while doing business internationally. 5) People-to-people bond: Promoting exchanges of students, tourists, researchers, professionals between countries. Increasing cultural exchange has a direct effect on the success of cooperation on many levels. Therefore this issue is especially emphasized in the action plan. (Baltensperger and Dadush, 2019; Belt and Road Portal, 2022).

The BRI has a wide scope including economic, strategic and cultural connectivity. The BRI emphasizes six main international economic corridors: 1) New Eurasia Land Bridge: involving railway to Europe via Kazakhstan, Russia, Belarus, and Poland 2) China-Mongolia-Russia Economic Corridor: including railway and road links 3) China-Central Asia-West Asia Economic Corridor: linking China to Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Uzbekistan, Turkmenistan, Iran, and Turkey 4) China-Indochina Peninsula Economic Corridor: including Vietnam, Thailand, Lao People's Democratic Republic, Cambodia, Myanmar, and Malaysia 5) China-Pakistan Economic Corridor: linking Kashgar city in landlocked Xinjiang province of China with Gwadar port in Pakistan 6) China-Bangladesh-India-Myanmar Economic Corridor (OECD, 2018; Belt and Road Portal, 2022).

Regarding investment type and location, BRI has changed noticeably since it was launched in 2013. When it was first announced, BRI focused on connectivity mainly in Asia, Africa and Europe continents. Today BRI is open to all countries for participation without any geographical restriction and it covers almost every region in the world except North America (World Bank, 2019; Schulhof et al, 2022). BRI will establish and develop economic corridors on land and connect important ports at sea covering a vast region in Asia, Africa, Middle East and Europe (Du, 2016). The distinctive feature of BRI is that it addresses much needed large volume infrastructure investment needs in regions where well known credit rating agencies rate as below investment grade (Baltensperger and Dadush, 2019).

OECD (2018) suggests that, with the help of BRI, China targets creating new markets, facilitating investment and trade, moving production capacity to regions with high demand which arises from new infrastructure construction and moving labor intensive manufacturing to regions where production factors such as labor costs are cheaper. BRI is also considered to be a supportive factor in China's ambition to climb up the value-added chain with a focus on high technology and services sectors while moving low technology manufacturing abroad.

An important objective of BRI worth mentioning is improving links between China's western regions, where gross product per capita is low, and other parts of the country. This would, in turn, help to connect economically underdeveloped regions with international markets and contribute to the development of the region (Baltensperger and Dadush, 2019; Gibson and Li, 2018). In this regard, iron, steel and cement industries are encouraged to move to western provinces of China and to the countries participating in BRI (OECD, 2018).

Unlike the most large finance providers, BRI investments often include few conditions related to environment, human rights and fiscal policy. This is in line with non-interference in domestic affairs policy of China and the context provided in the action plan, which states that countries should improve the connectivity on the basis of respecting each other's sovereignty and security concerns (Baltensperger and Dadush, 2019).

Besides the ones published in official statements, there are other commonly discussed reasons listed for the launch of BRI such as finding solutions for overcapacity in heavy industries and excess foreign reserves problems and slowdown of China’s economic growth in the last few years (Schulhof *et al*, 2022; Huang, 2016).

The primary sources of finance for BRI projects are state-owned Chinese banks, multilateral and domestic institutions as well as a state-owned investment fund called "Silk Road Fund". Table 1 shows a list of major institutions active in financing BRI projects and estimated financing figures. It is worthwhile noting that it is difficult to obtain the share of funds allocated to BRI projects from these institutions. The China Development Bank, which is notably the world's largest development finance institution, finances energy and transportation infrastructure projects (China Development Bank, 2022). Export-Import Bank of China provides trade financing while promoting Chinese goods and services. China Development Bank, Export-Import Bank of China and state-owned Chinese commercial banks together account for a significant share of BRI funding provided. While the majority of early BRI projects are mostly financed by Chinese banks and funds (Mobley, 2019), Asia Infrastructure Investment Bank (AIIB) which is a multilateral financial institution founded in 2016 and has over 100 members (Asian Infrastructure Investment Bank, 2022), has a small share in total lending volume for BRI projects.

Other than financial institutions, China's state-owned enterprises such as Sinopec Group, China Communications Construction Group, China National Petroleum Company, State Grid Corporation of China, Power Construction Group of China and China Railway Construction Corporation, are very active in implementation of BRI projects (Mobley, 2019).

Table 1. List of major institutions financing the BRI projects

Institutions	Estimated Financing ($ billion)
China Export and Credit Insurance Corporation	570.5
Industrial and Commercial Bank of China	114 - 159
China Development Bank	110 - 196
Bank of China	100 - 130
World Bank	86.8
Export-Import Bank of China	80 - 145
Chinese government funds	17
Agricultural Bank of China	12.6
Silk Road Fund	11 - 40
China Construction Bank	10 - 21
BRICS Bank	6
People's Bank of China	3
Asia Infrastructure Investment Bank (AIIB)	2.3 - 8.0
New Development Bank (NDB)	1.3 - 8.0

Resource: (OECD, 2018; Baltensperger and Dadush, 2019; He, 2020)

Since BRI doesn't have well-defined boundaries and there is a lack of data about the project costs, it is difficult to evaluate the total size of BRI. According to the figures published by American Enterprise Institute (2022), the total value of China's BRI investment and construction has reached $838 billion in 2022.

The focus of BRI infrastructure investments have been mainly in the energy, transport and logistics sectors. But recently the projects in digital and healthcare sectors are being labelled under BRI with terms such as 'Digital Silk Road' or 'Health Silk Road' are being used. Implementing BRI projects compatible with environmental sustainability is gaining much attention recently, as "Guidance on Promoting Green Belt and Road" was published by Chinese authorities in 2017 in order to promote "green" BRI (Schulhof *et al*, 2022).

Developing countries around the world have big investment needs but they lack the capital and necessary technology to make these investments by themselves. When combined with decreasing levels of sources from established international financiers and investors especially after the global financial crisis which started in 2008, this led to a situation where countries seek to benefit from the investment opportunities provided by China (Kavalski, 2018).

3. MAJOR PROJECTS AS PART OF BELT AND ROAD INITIATIVE

Energy and transport are the two major sectors where largest BRI investments are made. Most of the investments under BRI is estimated to be intensified in East Asia, Central Asia, Europe and Pacific regions. The countries which received the largest amount of investments are Pakistan, Indonesia, Singapore, Russia, Malaysia, U.A.E, Nigeria, Saudi Arabia, Bangladesh, Italy (World Bank, 2019; American Enterprise Institute, 2022).

The Port of Piraeus in Greece and the Khorgos - Almaty road connecting China and Kazakhstan are often cited as successful BRI projects. China's COSCO Shipping company

started to administer Piraeus port's container terminals in 2009. In 2016, COSCO Shipping acquired majority shares of the port and became the actual operator. Due to the investments made by the company, especially in expanding capacity, Piraeus port's annually handled container volume reached 5.75 million TEU in 2019 with an increase of five-fold compared to the volume in 2009. Increase in output contributed substantially to the connectivity of Greece (World Bank, 2019; Arvis et al. 2019; National Development and Reform Commission; 2022).

The Khorgos–Almaty Road which is the main border crossing point between China and Kazakhstan got upgraded under BRI. The Project, which involved improvements of the road with a total length of 305 km, helped reduce travel time by 40 percent and transport costs by around 8 percent (World Bank, 2019).

Another example of investments made in the scope of BRI is the China-Thailand high speed railway project. The project which is still under construction, is to link Thailand with Laos and China improving the connectivity in the region. In addition to that, submarine cables will be laid to connect Thailand with China to improve digital connectivity. Eastern Economic Corridor Development Plan, which is Thailand's massive infrastructure initiative, also benefits from investments made by Chinese companies in industrial zones (Lee and Shen, 2020).

China Pakistan Economic Corridor (CPEC) is also a framework of regional connectivity where infrastructure projects are carried out under BRI investments. Key feature of the project is connecting China to other countries in the region, especially to Gwadar seaport in Pakistan. Total cost of CPEC is expected to be $62 billion (Lee and Shen, 2020). Program aims to expand the capacity of Gwadar seaport as well as construct energy pipelines, power plants, highways, high-speed railways, fiber-optic cables and special economic zones. The Karot Hydropower Station, which is an important component of CPEC, was funded by the Silk Road Fund (Mobley, 2019).

Chongqing–Xinjiang–Europe Railway is an important project of BRI. The railway route which starts from China's Chongqing Municipality and reaches to Germany passing through Xinjiang, Kazakhstan, Russia, Belarus and Poland, takes around 2 weeks time to complete its journey which is roughly half the time it takes to move containers by ship. First train carrying cargo departed from Chongqing in China and arrived in Duisburg in Germany in 2011 (Lee and Shen, 2020). Since then, the number of routes and trains carrying containers between Chinese cities in various regions and different European hubs has increased.

One of the significant projects undertaken by Chinese firms as part of BRI is the road and railway network linking Ethiopia to Djibouti. Chinese companies also built Hawassa Industrial Park in Ethiopia (Lee and Shen, 2020).

Boten–Vientiane railway connecting China and Laos which is completed in 2021, Jakarta-Bandung High Speed Rail in Indonesia which is expected to be completed by the end of 2022, China and Thailand high speed railway, Belgrade - Budapest high speed railway which will connect Hungary and Serbia, railway constructions in Malaysia are main railway projects as part of BRI (Lee and Shen, 2020).

Hambantota Port in southern part of Sri Lanka which is situated along the key shipping route in Asia Pacific region, was constructed using financial sources provided as part of BRI (Mobley, 2019).

Chinese Overseas Economic and Trade Cooperation Zones play an important role in promoting investment and trade cooperation in terms of BRI. As of 2020, 75 economic and

trade cooperation zones in 34 countries have been built by Chinese companies with a total cost of around $18 billion (Lee and Shen, 2020; Zhengping *et al*, 2020). These zones provide opportunities for companies in search of new markets and hosting countries including Thailand, Cambodia, Vietnam, Indonesia, Laos, Uzbekistan, Zambia, Egypt, Nigeria, Ethiopia, Russia, Belarus, Hungary (World Bank, 2019).

4. IMPACT OF BELT AND ROAD INITIATIVE

Ever since its launch in 2013, BRI has met with both praise and criticism. Many experts expressed that the BRI has a big potential to present economic opportunities and prosperity for China and the countries which are involved in the initiative, provided that it is well implemented. It is also believed that BRI will secure the transportation of essential energy resources and goods needed for China's economic growth (Du, 2016).

Many studies propose that BRI will have a positive impact on the economies of the countries participating in the initiative and also on the global economy. BRI has the potential to improve trade and investment significantly and in turn contribute to the prosperity of the participant countries (Kopuk and Bayraç, 2021). It is discussed that increasing transparency, enhancing debt sustainability and taking appropriate actions to reduce environmental damages as well as social risks would help to achieve the goals set for BRI. It is expected that BRI will affect trade in the region positively. Analyses show that as BRI infrastructure projects materialize, trade will increase between 2.8 and 9.7 percent for countries located along the BRI corridors. Trade growth will vary between different countries depending on many factors including geographical location. It is calculated that because of new infrastructure projects low income countries will experience around 7.6 percent growth in FDI. According to the estimates, world trade will increase between 1.7 and 6.2 percent on account of the BRI (World Bank, 2019).

BRI has the potential to save millions of people from poverty owing to the income growth in the countries which are positively affected by infrastructure projects. Growth in trade is evaluated to increase income levels in economies along the BRI corridors between 1.2 and 3.4 percent, globally between 0.7 and 2.9 percent. Rise in FDI levels will also be a stimulating factor for income increase. As a result improvements in transport networks due to the BRI projects, transport time and overall costs of trade decrease significantly. This will lead to FDI increase and a rise in GDP mainly for low-income countries (World Bank, 2019). BRI can reduce trade costs globally between 1.1 and 2.2 percent (Baltensperger and Dadush, 2019; De Soyres et al, 2018). On the other hand these potential advantages come with some risks. Trade and GDP increases are distributed unevenly amongst countries. There is also a possibility that BRI projects may fail and cause economic losses for some countries because of the large costs of infrastructure. Also due to trade diversion there are risks of decreases in the international trade for countries located in Latin America and Rest of Western Europe as they risk losing their competitive advantage relative to other countries as a result of new infrastructure projects. Another risk associated with BRI projects is their impact on the environment. Infrastructure constructions, increasing trade flows and greater economic output via BRI may exacerbate environmental pollution and deforestation (World Bank, 2019).

Many countries in which infrastructure investments are carried out, have high debts and low credit scores. This can cause risks for China since its financial institutions mostly finance

these infrastructure projects (World Bank, 2019; OECD, 2018). It is also argued that the costs of the projects for countries could be well above the benefits it presents.

It has also been suggested that BRI is a new China-centric approach to the globalization process even though it is stressed by China that BRI investments focus on economic connectivity and don't harbor hidden political motivations (Kavalski, 2018). Many researchers claim that the leading goal of the BRI is securing energy supply lines for China. The Strait of Malacca which is located between Malaysia and Indonesia, is one of the most important shipping routes in the region as it is the main shipping lane between the Indian Ocean and the Pacific Ocean. Most of China's oil imports pass through this route. If a naval blockade occurs at the Malacca Strait due to a disagreement between countries, this would stop the flow of vitally needed energy resources to China. Therefore the Malacca Strait has a huge strategic importance. It is also claimed that, with the help of BRI, it would be possible for China to diversify its energy lanes which are currently dependent on the Malacca Strait. Having access to the ports in the countries located in the Asia Pacific region would also strengthen China's position (Mobley, 2019).

Some others believe that China uses BRI as a vehicle to increase its global presence and position itself as the dominant power in Asia (Du, 2016). As BRI continues, China gains a better position for global use of its own currency Renminbi thus contributing to the internationalization of Renminbi further (Du, 2016). On the other hand, from a Chinese perspective, BRI presents a good opportunity to stimulate Chinese economic growth at a time period when China's economic growth shows signs of slowdown.

A serious criticism of the BRI project is the use of China's financing power to make countries dependent on itself via loans. Infrastructure projects in other countries are mostly carried out by Chinese companies with labor, equipment and materials which are needed for the construction, brought from China (Mobley, 2019). It is suggested that other countries and multinational financial institutions are often reluctant to finance risky infrastructure projects in developing countries and China fills this gap with BRI (Baltensperger and Dadush, 2019). There are also concerns domestically in China that it is unfavourable for China to spend resources in risky investments in other countries and it would be more beneficial to focus investments on underdeveloped Chinese regions (Baltensperger and Dadush, 2019).

In order to determine the impact of BRI on Chinese international trade, the percentage change on yearly goods trade volume of China is used to make a comparison between its trade partners which received the largest amount of investments in scope of BRI and the remaining countries in the world. Annual goods trade volume data between China and each of its trade partners respectively starting from 2016 until 2021 is obtained from International Trade Center (2022) database and yearly percentage change on trade volume for each trade partner and for each year from 2017 to 2021 is calculated accordingly. The countries which received the largest BRI investments according to American Enterprise Institute (2022) are selected for comparison. As shown in Table 2, these countries are Pakistan, Indonesia, Singapore, Russia, Malaysia, U.A.E, Nigeria, Saudi Arabia, Bangladesh and Italy. This approach made it possible to compare the percentage change of trade volume between China and forementioned ten BRI-participant countries with the average percentage change of trade volume between China and the remaining countries in the world.

Table 2. List of countries by BRI investment amount received

	Country	BRI Investment ($ Billion)
1	Pakistan	53
2	Indonesia	45
3	Singapore	40
4	Russia	37
5	Malaysia	31
6	UAE	29
7	Nigeria	27
8	Saudi Arabia	27
9	Bangladesh	25
10	Italy	24
	Rest of the World	501
	Total	838

Source: American Enterprise Institute (2022)

Table 3 summarizes the data on yearly percentage change of goods trade volume between China and its trade partners. It can be seen from Table 3 that yearly trade volume change between China and selected ten trade partners generally performed better when compared with China's average trade volume percentage change with rest of the world, The percentage change concerning the last five years time period from 2017 to 2021 is striking that eight out of ten selected countries increased its trade volume with China at a level above the average of the remaining countries.

Table 3. Percentage change of trade volume between China and its trade partners

Trade Partners	**2017 % Change**	**2018 % Change**	**2019 % Change**	**2020 % Change**	**2021 % Change**	**2017-2021 % Change**
Indonesia	17,9	22,2	2,9	-1,6	41,2	74,8
Nigeria	26,1	11,0	25,6	-0,3	20,9	68,0
Malaysia	9,5	13,8	13,7	5,7	19,5	63,3
Saudi Arabia	16,8	26,7	23,2	-14,1	17,8	57,9
U.A.E.	1,5	12,5	5,1	1,3	29,3	54,8
Russia	21,3	26,5	2,7	-1,8	20,7	54,0
Bangladesh	4,8	16,6	-2,0	-13,7	40,3	38,5
Italy	14,8	9,8	0,8	0,6	21,2	34,9
Pakistan	3,9	-4,9	-6,0	-2,8	41,6	23,0
Singapore	11,2	4,6	8,1	-1,2	-5,3	5,7
Rest of The World[1]	10,6	12,1	-2,7	2,3	17,1	30,9

[1]All countries excluding Pakistan, Indonesia, Singapore, Russia, Malaysia, U.A.E, Nigeria, Saudi Arabia, Bangladesh, Italy

Source: International Trade Center (2022)

Fig.1 compares the average yearly percentage change of goods trade volume of China by trade partners. It can be seen from Fig.1 that trade volume between China and the countries which received the largest BRI investments generally increased more than the trade volume between China and the remaining countries on average in the last five years except 2020.

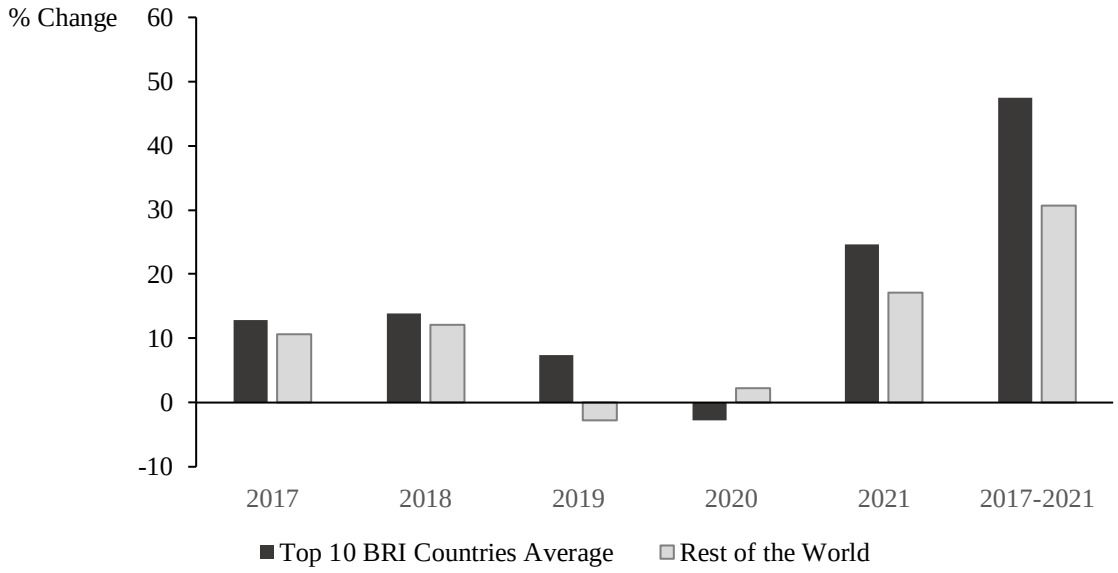

Fig. 1. Comparison of Chinese trade volume percentage change by trade partners
Source: International Trade Center (2022)

5.CONCLUSION

Belt and Road Initiative (BRI) is a development project launched by China in 2013 aiming to build connectivity through infrastructure projects and facilities, promote policy coordination between countries, reduce trade barriers, increase financial integration and cultural interactions. As of 2022, 146 countries from Asia, Africa, Europe, Oceania and South America participated in BRI. The countries which received the largest amount of investments are Pakistan, Indonesia, Singapore, Russia, Malaysia, U.A.E, Nigeria, Saudi Arabia, Bangladesh, Italy. The main investment areas of the project are energy, transportation, logistics, telecommunication, environmental protection, rural and urban infrastructure. Total investment made under BRI is estimated to be between $0.8 - $1 trillion. This paper studies the effects of BRI on the regional and global economy and its impact on international trade between China and participant countries. BRI has potential to contribute to global economic growth and to improve trade and investment significantly. The initiative fills an investment gap particularly in developing countries which have little access to the funds for their investment needs. As much as it offers potential benefits, it is also argued that BRI houses some significant risks. Concerns about developing countries not being able to process debts related to BRI projects are often emphasised as well as the unfavourable impacts on the environment. Failure of BRI infrastructure projects with large costs can result in economic losses for some countries. Some issues with the initiative such as lack of transparency and high debt levels of developing countries remain to be addressed. Data available about the implementation of the project is limited. This makes it hard to define and measure the effectiveness of the projects being implemented under BRI. Being more transparent with data would make it much easier for parties to determine the costs and risks related to the investments. Impact of BRI on international trade has been particularly investigated in this paper. Findings of this study suggest that international goods trade volume between China and BRI participating countries

which received the largest share of infrastructure investment through BRI have increased more compared to the rest of the world in recent years. Results of this data comparison support the assumptions that infrastructure investments through BRI have a positive impact on international trade between China and participant countries. It should be noted that results may have some limitations. These limitations arise from the difficulty of collecting data on BRI projects. Therefore it was not possible to investigate the significant relationships of all countries which received BRI investments and the impact on international trade volume. Further studies which use detailed data about individual projects for an in-depth analysis of BRI needs to be carried out to be able to have a more comprehensive understanding about how BRI investments affect international trade.

REFERENCES

American Enterprise Institute. (2022). *China Global Investment Tracker*. Retrieved June 17, 2022, from https://www.aei.org/china-global-investment-tracker

Arvis, J. F., Vesin V., Carruthers R., Ducruet C., & de Langen P. (2019). *Maritime Networks, Port Efficiency, and Hinterland Connectivity in the Mediterranean*. International Development in Focus. Washington, DC: World Bank Publications.

Asian Development Bank. (2017). *Meeting Asia's Infrastructure Needs*, Asian Development Bank. Retrieved June 17, 2022, from www.adb.org/sites/default/files/publication/227496/special-report-infrastructure.pdf

Asian Infrastructure Investment Bank. (2022). *Introduction*. Retrieved June 17, 2022, from https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html

Baltensperger H. & Dadush U. (2019). *The Belt and Road turns five, Policy Contribution*, Bruegel. Retrieved June 17, 2022, from https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2019/01/PC-01_2019_.pdf

Belt And Road Portal. (2022). *Vision And Actions On Jointly Building Silk Road Economic Belt And 21st-Century Maritime Silk Road*. Retrieved June 17, 2022, from https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/qwfb/1084.htm

Bērziņa-Čerenkova, U. A. (2016). *BRI instead of OBOR–China edits the English Name of its most ambitious international project*. Latvian Institute of International Affairs. Retrieved June 17, 2022, from https://liia.lv/en/opinions/bri-instead-of-obor-china-edits-the-english-name-of-its-most-ambitious-international-project-532#:~:text=The%20revised%20official%20translated%20name,brought%20it%20forward%20in%20late

China Development Bank. (2022). *Loan Financing*. Retrieved June 17, 2022, from http://www.cdb.com.cn/English/cpfw/gjyw/dkrz

De Soyres, F., Mulabdic A., Murray S., Rocha Gaffurri N. & Ruta M. (2018). *How Much Will the Belt and Road Initiative Reduce Trade Costs?*. Policy Research Working Paper 8614, World Bank Group. Retrieved June 17, 2022, from http://documents.worldbank.org/curated/en/592771539630482582/How-Much-Willthe-Belt-and-Road-Initiative-Reduce-Trade-Costs

Du, M.M. (2016). China's "One Belt, One Road" Initiative: Context, Focus, Institutions, and Implications. *The Chinese Journal of Global Governance*, 2(1), 30-43.

Durdular, A. (2016). Çin'in "Kuşak-Yol" projesi ve Türkiye-Çin ilişkilerine etkisi. *Avrasya Etüdleri*, 49(1), 77-97.

Gibson, J. & Li, C. (2018). The "Belt and Road Initiative" and comparative regional productivity in China. *Asia & the Pacific Policy Studies*, 5(2), 168–181.

He, A. (2020). The Belt and Road Initiative: Motivations, financing, expansion and challenges of Xi's ever-expanding strategy. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 4(1), 139-169.

Huang, Y. (2016). Understanding China's Belt & Road Initiative: Motivation, framework and assessment. *China Economic Review 40*, 314–321.

Huang, Y., Sheng, L., & Wang, G. (2021). How did rising labor costs erode China's global advantage?. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 183, 632-653.

International Trade Center. (2022). *Trade Map*. Retrieved June 17, 2022, from https://www.trademap.org

İkiz, A. (2019). Tek Kuşak Tek Yol Projesi ve Türkiye'ye Olası Etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1688-1700.

Kavalski, E., (2018). China's Belt and Road Initiative in Central and Eastern Europe. *Asian International Studies Review*, 19(2), 13-31.

Kopuk, E., & Bayraç, H. N. (2021). Bir Kuşak Bir Yol Projesi ve Ekonomik Etkileri. *Alanya Akademik Bakış*, 5(3), 1353-1374.

Lee H.L. & Shen Z-J. (2020). Supply chain and logistics innovations with the Belt and Road Initiative. *Journal of Management Science and Engineering*, 5(2020), 77-86.

Mobley, T. (2019). The Belt and Road Initiative: Insights from China's Backyard. *Strategic Studies Quarterly*, 13(3), 52-72.

National Development and Reform Commission. (2022). *Greece's Piraeus port vitalized under BRI cooperation*. Retrieved June 17, 2022, from https://en.ndrc.gov.cn/news/mediarusources/202112/t20211231_1311182.html

Nedopil, C.W. (2022). *Countries of the Belt and Road Initiative. Shanghai, Green Finance & Development Center*, FISF Fudan University. Retrieved June 17, 2022, from www.greenfdc.org

OECD. (2018), *OECD Business and Finance Outlook 2018*, OECD Publishing, Paris.

OECD. (2021). *2021 G20 Infrastructure Investors Dialogue Concept Paper*. Retrieved June 17, 2022, from https://www.oecd.org/finance/g20-infrastructure-investors-dialogue-2021.htm

Schulhof V., Vuuren D. & Kirchherr J., (2022). The Belt and Road Initiative (BRI): What Will it Look Like in the Future?. *Technological Forecasting & Social Change*, *175*(2022), 121306.

UNCTAD. (2021). *Word Investment Report 2021*. New York, USA.

World Bank. (2019). *Belt and Road Economics Opportunities and Risks of Transport Corridors*. Washington DC, USA.

Zhengping S., Xiaobin J. & Jie Z. (2020). Study on the Modes of Chinese Overseas Industrial Cooperation Zones Along the Belt and Road. *China City Planning Review*, 29(1), 40-49.

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE NESNELERİN İNTERNETİ ETKİSİ

THE EFFECT OF THE INTERNET OF THINGS (IoT) ON HUMAN RESOURCES MANAGEMENT

Dr. Öğr. Üyesi Meral ÇALIŞ DUMAN
Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Malatya, Türkiye
ORCID: 0000-0002-8283-5188

Özet

Endüstri 4.0 (E4.0) vizyonun hayatımıza girmesiyle birlikte tüm dünyada işletmecilik, üretim ve sanayi başta olmak üzere önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler, genelden özele hemen hemen her alanda etkisini göstermektedir. Özellikle işletmeler açısından akıllı işletmelere dönüş olarak karşılaştığımız bu değişim, sadece performas, verimlilik ve kalite ölçütleri açısından örgütsel performansa yönelik değildir. Akıllı işletmeler, işlevlerinde de akıllı hale dönüşmektedir. Özellikle insan kaynakları yönetimi (İKY) işlevinde meydana gelecek değişimler hem iş dünyasında hem de akademik alanda merak uyandırmaktadır.

E4.0 bu değişimi sahip olduğu teknolojiler ile gerçekleştirmektedir. Bu teknolojiler, siber fiziksel sistemler, nesnelerin interneti, büyük veri, bulut bilişim, otonom robotlar, sanal ve arttırılmış gerçeklik teknolojileri ve diğer ileri yapay zeka teknolojileri olarak sıralanabilir. Bu teknolojilerin herbirine ait potansiyel faydalar muazzamdır. Bununla birlikte nesnelerin interneti teknolojisi (IoT) işletmeler için bir zorunluluk haline dönüşmektedir. İK yöneticileri teknolojik değişimleri yönetmek, işleri ve çalışanları bu değişimlere karşı korumak zorunda kalmaktadır. IoT, nesnelerin birbirine ağ bağlantısı ile bağlanarak haberleşmesi, birbirileri ile veri alışverişinde bulunması olarak belirtilebilir. Son zamanlarda insanların, birbirine bağlanabilen, dizüstü bilgisayarlar, tabletler, akıllı telefonlar, akıllı saatler, akıllı çalışma araç gereçlerinin sayısı arttıkça internete bağlı olarak geçirdikleri zamanda artmaktadır. Artan internet kullanımı insanların alışkanlarını da değiştirmektedir. Örneğin, iş arama yöntemleri, sınavlar, eğitimler, mülakatlar, performans değerlendirme yöntemleri artan internet ve akıllı cihaz kullanımına bağlı olarak değişmiştir. Bu açıdan, İK çalışma şekli, Endüstri 4.0 teknolojilerinin, özellikle IoT teknolojisinin işletmelerde kullanılmaya başlanmasından etkilenmektedir. Bu etkiyi anlamak, İKY'nin başarısına olan etkiyi anlamaya da yardımcı olacaktır. Bu merak noktasından hareketle, bu araştırmanın amacı IoT teknolojisinin İKY'ne etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda sistematik literatür inceleme yöntemi kullanılmıştır. Literatür doğrultusunda, İKY'nde IoT kullanımı, örnek uygulamalar ve teorik incelemeler dikkate alınarak elde edilen bulgulara göre, IOT teknolojisi IK işlevlerine önemli katkılar ve iyileştirmeler sağlamaktadır. İK yöneticilerinin işini kolaylaştıran, karar verme sürecine destek olan IoT, sahip olduğu potansiyel ile, İKY'nde olumlu bir etkiye sahiptir. İK alanında yeni bir çalışma alanı olan Endüstri 4.0 ve daha da özelinde IOT teknolojisi ile çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu çalışmanın İK yöneticileri başta olmak üzere, araştırmacılar ve paydaşlara rehber olabileceği, farkındalığı arttıracağı ve uygulamalı araştırmalar için zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Endüstri 4.0 Teknoloji Bileşenleri, Nesnelerin İnterneti, İnsan Kaynakları Yönetimi

Abstract

With the emergence of the Industry 4.0 (I4.0) vision, important changes are experienced all over the world, especially in business, production and industry. These changes show their effects in almost every field from general to private. This change, which is encountered as a return to smart businesses in terms of businesses, is not only for organizational performance, which is measured by criteria such as performance, efficiency and quality. Smart businesses are also becoming smart in their functions. Especially the changes that will occur in the human resource management (HRM) function arouse curiosity both in the business world and in the academic field.

Industry 4.0 realizes this change with its technology components. These technologies can be listed as cyber-physical systems, internet of things, big data, cloud computing, autonomous robots, virtual and augmented reality technologies and other advanced artificial intelligence technologies. Each of these technologies has potential benefits. However, the internet of things technology (IoT) is becoming a necessity for businesses. In addition to managing technological changes, HR managers have to protect businesses and employees against these changes. IoT can be defined as the communication of objects by connecting to each other by network connection, the exchange of data with each other. Recently, as the number of interconnected laptop computers, tablets, smartphones, smart watches, smart work gadgets has increased, the time they spend online is increasing. Increasing internet use also changes people's habits. For example, job search methods, exams, trainings, interviews, performance evaluation methods have changed due to the increasing use of the internet and smart devices. In this respect, the way HR works, is affected by the introduction of Industry 4.0 technologies, especially IoT technology, in businesses. Understanding this impact will also help to understand the impact on the success of HRM. Based on this curiosity, the aim of this research is to examine the effect of IoT technology on HRM. For this purpose, systematic literature review method was used. According to the findings obtained in line with the literature, considering the use of IoT in HRM, sample applications and theoretical studies, IoT technology provides significant contributions and improvements to HR functions. The number of studies with Industry 4.0 and especially IoT technology, which is a new field of work in the field of HR, is quite limited. It is thought that this study can guide researchers and stakeholders, especially HR managers, increase awareness and form a basis for applied research.

Keywords: Industry 4.0, Industry 4.0 Technology Components, Internet of Things, Human Resources Management

1. GİRİŞ

IoT teknolojisinin önemi her geçen gün artmaktadır. IoT teknolojisinin akıllı işletmeye dönüş yolculuğunda önemli bir rol oynadığı kesindir. İşletmelerde hemen hemen her alanda dönüşümlere neden olan bu teknoloji, İKY işlevinde de bir takım rol ve sorumluluklar üstlenmektedir. Literatür genel olarak değerlendirildiğinde bu dönüşümlerden bahseden çalışmalar İKY 4.0, Akıllı İKY, e-İKY gibi çalışmalarda ele alınmaktadır. Fakat bu çalışmalarda genel olarak E4.0'ın İKY üzerine etkisinden bahsedilmektedir. Nitekim E4.0 teknolojilerinin her birisi başlı başına muazzam potansiyellere sahiptir. Fakat bu çalışmada genel etkinin dışında spesifik olarak IoT teknolojisine odaklanmaya çalışılmıştır. Bu açıdan çalışmanın amacı IoT teknolojisinin İKY üzerine etkisini incelemektir. Bu bağlamda sistematik

literatür taraması yöntemi kullanılarak bir takım çıkarımlarda bulunulmuştur. Sadece IoT teknolojisinin İKY etkilerine odaklanan çalışma sayısının literatürde oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bu nedenle, bu araştırmanın literatüre, konuyla ilgilenen araştırmacılara ve uygulayıcılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

2. ENDÜSTRİ 4.0 VE NESNELERİN İNTERNETİ

E4.0, en son teknolojilerin üretim sistemlerine uygulanmasıyla öngörülen dördüncü sanayi devrimine geçişi özetlemektedir. E4.0, üretim ve süreç endüstrilerinde en son otomasyon teknolojilerinin uygulanmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla, insan, makine ve verileri özümser, böylece üretkenliği önemli ölçüde arttırır (James vd., 2022). E4.0 ve teknolojileri, işyerinde insanları ve makineleri eğitmek, yaşam boyu öğrenme, yeteneği elde tutmak için işletmenin imajındaki değişiklikler, işyerinde yeni uyarlamalar, dijital liderlik, uyarlanabilir kültür ve yeni çalışan becerileri konusunda katkıda sağlamaktadır (Silva vd., 2022). Bu açıdan E4.0'a geçemeyen işletmeler, sürdürülebilir bir rekabet avantajı için adayları cezbetme, sürdürülebilirlik ve istihdam etme yarışının dışında kalma riskiyle karşı karşıya kalırlar (Tataru, 2019).

E4.0 ve teknoloji bileşenleri işletmeler için önemli faydalar sağlamaktadır. Bu faydalar arasında, verimlilik, kalite ve üretim hızı artışı, maliyetlerin azalması ve örgütsel performansın artması gibi bir çok fayda sıralanabilir (Çalış Duman ve Akdemir, 2021). Her bir teknoloji ayrı ayrı potansiyele sahip olmakla birlikte IoT teknolojisi birçok teknolojinin de ön koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır. IoT gibi E4.0 teknolojilerinin benmsenmesi, işletmelerin iş çevikliğini geliştirme, yeniliği hızlandırma ve iş süreçlerini dönüştürme ve yeni iş modelleri sunma açısından bu tür dönüştürücü teknolojilerin özelliklerinden yararlanmalarına yardımcı olmaktadır (Barišić vd., 2021). Akıllı bir işletmenin kurulabilmesi için nesnelerin birbirine bağlanması ve nesnelerin kontrolü ilk yapılması gerekenlerdendir.

IoT, sanal dünyaya bağlı, uzaktan kontrol edilebilen ve internet hizmetlerine fiziksel erişim noktaları olarak hareket edebilen öğelere ait bir teknolojidir. Başka bir ifadeyle, IoT, interneti bir iletişim ortamı olarak kullanan dünya çapında bir fiziksel nesneler ağıdır (Koohang vd., 2022). IoT cihazları akıllı telefonlar, tabletler, dizüstü bilgisayarlar başta olmak üzere bilgilerin kolayca saklanabildiği, aktarılabildiği veya alınabildiği 'bağlı' cihazlardır (Barman ve Das, 2018). IoT, gerçek zamanlı algılama, veri toplama ve paylaşmayı sağlayan yeni bir dijital dönüşüm dalgası olarak son on yılda gelişmiştir. IoT teknolojisinin yarattığı ivme, hem uygulayıcıların hem de bilim insanlarının önemli ölçüde dikkatini çekmiştir. IoT teknolojisinin, dünyamızı yeniden şekillendirme potansiyeli göz önüne alındığında, yıkıcı bir yenilik olarak algılanması doğrudur (Delgosha vd., 2021).

IoT, dijital olarak gömülü bir dizi nesnelerin internet üzerinden iletişim kurduğu bir ekosistem olarak kabul edilir. IoT, insanları araçlar, ev aletleri ve akıllı telefonlar gibi fiziksel nesnelerle birbirine bağlayarak birbirleriyle iletişim kurmalarını, akıllı hizmetler üretmek ve yaşam kalitesini artırmak için veri paylaşmalarını sağlar. İş ve endüstri bağlamında IoT örnekleri arasında IoT veri analitiği, sensör tarafından yönetilen envanter, akıllı perakende teknolojileri veya sensör odaklı iklim kontrolü sayılabilir (Cranmer vd., 2022).

IoT, yaşamları iyileştirme, zamandan ve paradan tasarruf etme potansiyeli nedeniyle ortaya çıkan en önemli teknolojilerden biri olarak tanımlanmıştır (Cranmer vd., 2022). Hatta Rifkin (2015) IoT teknolojisinin ekonomide sıfıra yakın bir marjinal maliyeti ortaya çıkardığını

da açıklamıştır. IoT, ürün ve hizmetlerin verimliliğini, etkinliğini, hizmetini ve bakımını artırmak için doğru, gerçek zamanlı bilgilere gelişmiş erişim sağlayarak hizmet kalitesini artırma fırsatları sunar. Gerçek zamanlı verilere sürekli erişim, mevcut olanı iyileştirmek ve gelecekteki karar alma sürecini iyileştirmek için IoT teknolojisinin ana faydalarından biri olarak kabul edilir (Cranmer vd., 2022). Ayrıca IoT, karbon emisyonun azalması, yenilenebilir enerji paylaşımını ve enerji verimliliğini arttırmak gibi toplumsal faydalar da sağlamaktadır (Atzori vd., 2017).

Bu bağlamda, makinelerin ve insanların birbirini tamamlayıcı olduğunu ve robotik ve bilgisayarlaşmanın çalışma hayatı üzerinde ciddi etkileri olduğunu anlamak önemlidir. Teknolojik uygulamalara rağmen, makinelerin insanların ihtiyaçlarına cevap vermesi gerektiğinden, dönüşümün gerçekleşmesinde insan önemli bir faktördür (Silva vd., 2022). Bu açıdan IoT teknolojisinin İK üzerinde yaratacağı etkiler, gelecekteki çalışma hayatını anlayabilmek ve hazırlanmak açısından önemlidir.

3. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE NESNELERİN İNTERNETİ TEKNOLOJİSİ

İKY ile E4.0 ve bilgi teknolojileri konularına ilişkin bilimsel araştırmalar hızla artmaktadır ve bilim insanları teknolojiler ile dönüşen İKY'ne "akıllı İKY, İKY4.0, e-İKY, Dijital İKY, İK analitiği gibi kavramlar geliştirmişlerdir (Prikshat vd., 2021). E4.0 ile dönüşen İKY, yeni çağın yeteneklerini çekmek, geliştirmek ve elde tutmak, verimli ve daha hızlı İK operasyonları; ve daha yalın İK departmanları için önemli fırsatlar sağlamaktadır (Sivathanu ve Pillai, 2018). E4.0, en son teknolojiyi kullanır. Bu nedenle çalışanların dijital yeteneklere, IoT, büyük veri ve yapay zeka gibi teknolojileri yönetmek için problem çözme becerisine sahip olması zorunluluktur (James vd., 2022). Yapılan bazı çalışmalarda yaratıcılık ve yenilik faaliyetlerinin arttılmasında, çalışanların bu konularda performanslarının yükselmesinde E4.0 teknolojilerinin önemli bir aracı olduğu belirtilmiştir (Ogbeibu vd., 2021). Bu açıdan E4.0'a uyum konusunda İK yöneticileri, iş ve işin uyumluluğu, işin ve yaratıcılık yönetiminin doğası, aksilikler, uyarlanabilirlik, ekolojik değişiklikler nedeniyle standart çalışma yöntemlerinin değiştirilmesine uyum, işin yerine getirilmesi, çalışanlara ilham ve güven verme konusunda önemli bir role sahiptir (Qiu ve Li, 2021).

Spesifik olarak IoT teknolojisi ve İKY birlikte ele alındığında, literatürde İKY ile IoT arasındaki bağlantıyı araştıran çalışmalar, çoğunlukla işlerin yeniden tasarımı ve yüksek otomasyona bağlı olarak işyerlerinde meydana gelecek değişiklik olasılıklarıyla ilgilidir. Bunun dışında İK bilgi sisteminin ihtiyaç duyacağı raporlama zamanı ve programı, yetenek yönetimi ve boşluğu, dinlenme zamanı yönetimi, çalışan seçme ve yerleştirme gibi konularda da IoT üzerine çalışmalar görülmektedir (Monaty ve Mishra, 2020).

IoT çalışma hayatı için önemli bir devrim yaratmıştır. IoT teknolojisinin İK yönetimine uygulanması dördüncü sanayi devriminin bir parçasıdır. İşe alım sürecinin yanı sıra sonuçların hızlı bir şekilde görülmesi, becerilerin hızlı tanımlanması, seçim prosedürü gibi işlerde IoT araçlarının kullanımı, işletmelerin verimliliğini arttırır. Ayrıca koçluk/eğitim ve değerlendirme programları gibi çalışanları yönetmek için uygulamalar, performans değerlendirme uygulamaları, kurumsal büyümeyi verimli ve uygun bir şekilde takip etmek için geri bildirim uygulamalarına katkı sağlayan IoT, İKY işlevine önemli faydalar katmaktadır (Monaty ve Mishra, 2020). Bunlara ek olarak, IoT teknolojisinin İKY'de nasıl kullanıldığına dair şu

bulgulara yer verilebilir; IoT ile çalışan verilerinin ve İKY uygulamalarının sayısallaştırılması, gelişmiş İKY algoritmalarının geliştirilmesine ve uygulanmasına imkan tanımaktadır (Cheng ve Hackett, 2021). İK yönetiminde çalışanların performansı, ücret detayları, demografik bilgiler, yapılan eğitimler, iş programları vb. gibi uygulamalar IoT ve dijitalleşmedeki gelişmeler sayesinde gerçek zamanlı olarak takip edilebilir. Özellikle IoT, büyük veri birlikte kullanıldığında muazzam faydalar sağlayabilir. İK yöneticilerin karar vermelerini, özellikle objektif karar vermelerini kolaylaştırabilir (James vd., 2022). IoT çalışanların sensörler aracılığıyla uzaktan takip edilmesini kolaylaştırmaktadır (Qiu ve Li, 2021).

IoT, İK' nın esnek çalışma alanı oluşturmasını sağlar. Çalışan sağlığı IoT aracılığıyla izlenebilir ve ölçülebilir ve IoT, çalışan sağlığını iyileştirmek için zamanında düzeltici adımları mümkün kılar (Barman ve Das, 2018). Ayrıca IoT, yöneticilerin sezgisel kararlar yerine daha objektif kararlar alınmasını sağlayarak, sosyal yardım ve güvenlik yönetimi gibi konularda rol oynayabilir (Venkatesh, 2017: 23). IoT geleneksel İK planlaması yerine senaryo tabanlı planlama kullanarak acil durum planları oluşturarak kuruluştaki İKY işlevinin sağlam ardıl planlama stratejileri geliştirmesini sağlar (Barišić vd., 2021). IoT, insan sermayesi oluşturmak için çok önemli olan stratejik işgücü planlaması ve İK analitiği sağlamanın yanında, çalışanların performansını ve iş çıktısını doğrudan arttırdığı yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur (Monaty ve Mishra, 2020). Bauk ve diğerleri (2018), IoT teknolojisinin iş süreci izleme, yenilikçi iş modellerinin geliştirilmesine olanak sağladığını belirtmişlerdir. IoT teknolojisinin performans iyileştirme üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna dair kanıtlar göstermiştir (Barman ve Das, 2018).

4. YÖNTEM

Bu araştırmanın yöntemi, sistematik literatür inceleme metodolojisidir. Bu yöntem ile amaçlanan, İKY alanında IoT teknolojisinin kullanımını ve etkilerini görebilmektir. Bu kapsamda, etki derecesi, görünürlüğü ve indeksleri daha yüksek olan çalışmaları incelemek üzere Web of Science (WoS) üzerinden literatür incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın temel prensiplerine dair bilgiler Tablo 1'deki gibi özetlenebilir.

Tablo 1: Araştırmanın Yöntemi

Araştırma Yöntemi	Sistematik literatür inceleme
Araştırma Yapılan Veri Tabanları	Web of Science (Scopus, ScienceDirect [Elsevier], ve EmeraldInsight)
Araştırma Türü	Sadece makale türü ile sınırlandırılmıştır.
Dil	Sadece İngilizce makaleler
Tarih aralığı	Güncel olması adına son 5 yıl (2017-2022 yıllar arası yayınlar)
Arama alanları	Başlık, özet ve anahtar kelimeler
Alan temelli arama kategorileri	Sadece "yönetim, işletme ve işletme finansı, disiplinler arası sosyal bilimler" kategorilerinde yer alan yayınlar seçilmiştir.
Aranan anahtar kelimeler	"Internet of things-Human Resources Management" "Human Resources Management 4.0", Human Resources Management- industy 4.0"
Dahil etme kriteri	Sadece İKY alanında IoT teknolojisine odaklanan makaleler seçilmiştir.
Hariç tutma kriteri	Sadece IoT teknolojisini inceleyen derin ve saf bir teknik odakla ele alan makaleler, çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

4.1. Literatürün Toplanması

WoS veri tabanında 2017-2022 yıllarındaki çalışmalar esas alınarak, anahtar kelime olarak "internet of things (IoT)" aratıldığında "76.423" çalışma ile karşılaşılmıştır. Sosyal bilimler alanında çalışma yapılacağı için WoS kategorileri "management, business, business finance ve social sciences interdisciplinary" ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırılma sonucunda "1.674" yayın ile karşılaşılmıştır. Bu kategorilerde IoT teknolosi üzerine çalışılan 1.674 çalışmaya dair VoSviewer analizi ile kelime analizi yapıldığında, Şekil 1' deki alanlar üzerine sıklıkla çalışıldığı görülmektedir. Kelimelerin üzerindeki dairelerin büyüklüğü çalışılma sıklığını ifade etmektedir.

Şekil 1: IoT Teknolojisine ait Anahtar Kelimelerin Ağ Analizi

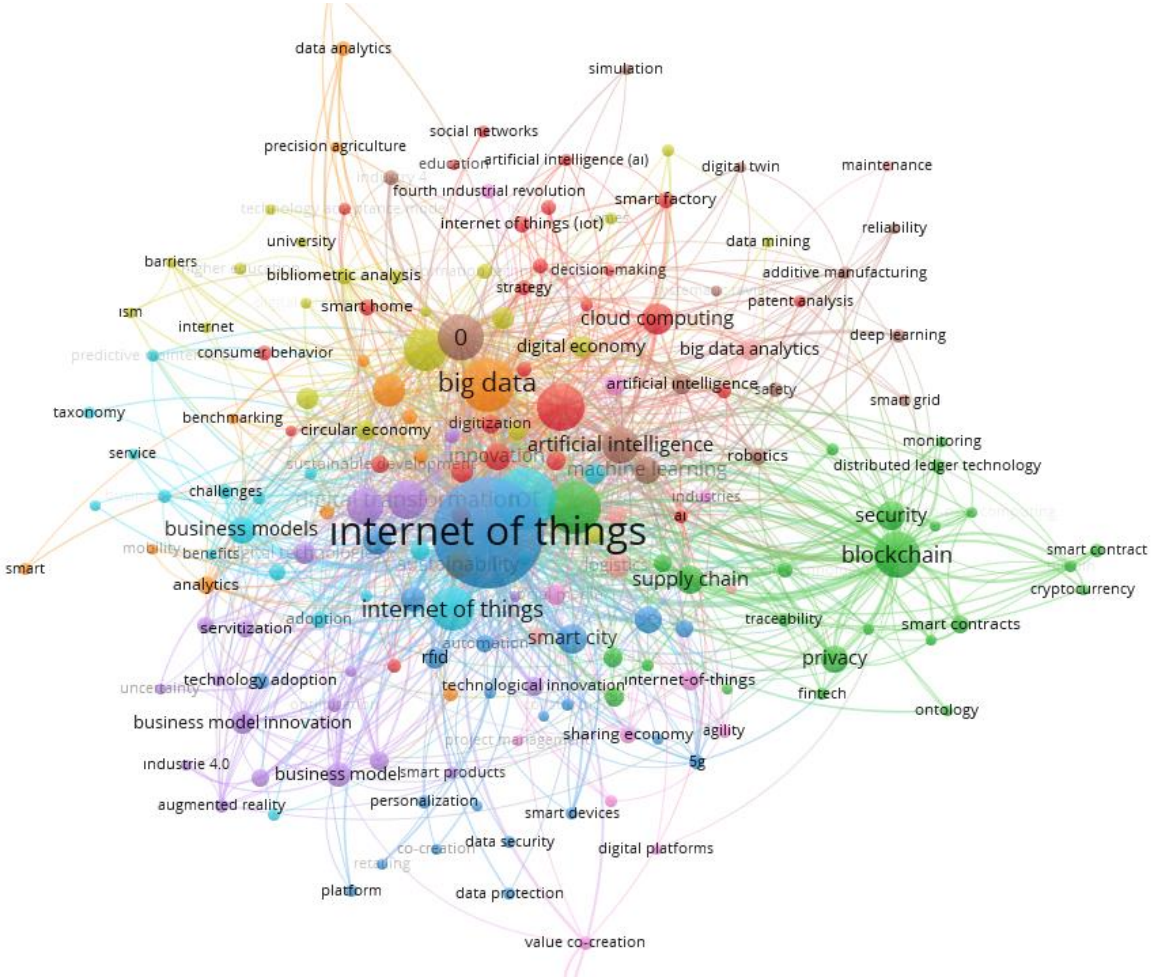

4.2. Literatürün Değerlendirilmesi ve Bulgular

Bu çalışmalar içerisinde IoT teknolojisinin İKY alanındaki yerini görebilmek amacıyla "Internet of things-Human Resources Management", "Human Resources Management 4.0", Human Resources Management-industy 4.0" anahtar kelimeleri birlikte aratıldığında toplam 60 çalışma ile karşılaşılmaktadır. Bu çalışmalarda anahtar kelimelere göre en çok üzerinde durulan konular; işbirlikçi sosyal sorumluluk, dijital dönüşüm, performans yönetimi, sürdürülebilir gelişme, örgütsel bağlılık, akıllı işletme ve örgütsel performans konularıdır.

Bu çalışmalar içerisinde İKY üzerinde spesifik olarak IoT teknolojisine odaklanan çalışmalar ele aldığında, literatürün oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir. Toplam çalışmalar

içerisinden 11 makalenin (n=11) amacımıza uygun olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalar ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, elde edilen bulgular ise aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

- Venkatesh (2017) IoT ve İKY üzerine yaptığı nitel çalışmasında, İK liderlerinin işe alım, özlük hakları yönetimi ve bordro gibi süreçlerdeki yeniliklere alışmaktan başka seçeneği olmadığı, IoT teknolojisinin çalışma şekillerini değiştirdiğini belirtmektedir. Ona göre, mobil iş arayanların ilerlemesinden, çalışanları yönetmek için mikroçipleri yerleştirmeye kadar, IoT teknolojisinin büyüyen doğası, kuruluşlarda insan kaynaklarının çalışma şeklini ve aynı zamanda kuruluşların ticari operasyonlarını yürütme şeklini değiştirmektedir. Bununla birlikte IoT yalnızca işe alım uygulamalarına değil, aynı zamanda sosyal yardım yönetimi ve kurumsal güvenlik gibi diğer İK işlevlerine de entegre edilebilir.
- Strohmeier (2018), İKY 4.0, İKY üzerinde IoT teknolojisinin etkileri üzerine yaptığı nicel çalışmasında, İKY'nin geleceğinde IoT teknojisi önemli bir rol oynayacağını, İKY uygulamalarının yazılım, donanım ve verilerinde önemli değişimler yaşanacağını belirtmiştir. Bulgulara göre, IoT uygulaması ayrıca İK aktörlerinin görevlerini ve niteliklerini fark edilir şekilde değiştirecektir. Bu değişim işlevlerin hızlanması ve bilgi akışının artması şeklinde olabilir.
- Vrontis vd. (2021) İKY üzerine yapay zeka, robotlar ve gelişmiş teknolojilerin etkileri konusunda yaptıkları nicel araştırmalarında, IoT ve görselleştirme teknolojilerinin kullanılmasının, İK teknolojilerinde, İK faaliyetlerinde ve İK aktörlerinde değişiklik ve modifikasyonlar gerektirdiğini belirtmişlerdir. Yazarlara göre, IoT, elektronik performans izleme (EPM) ve çalışan-self servis teknolojisi, değerlendirme, seçim ve eğitim dahil olmak üzere çeşitli İK uygulamalarını değiştirebilir. Algoritmik teknolojiler, işverenlerin çalışanları yönlendirmesine, değerlendirmesine ve disipline etmesine yardımcı olabilir.
- Qiu ve Li (2021) 5G ve IoT teknolojilerinin İKY alanında etkinliği üzerine yaptığı deneysel araştırmalarında, IoT teknolojisinin İKY fonksiyonlarının hızını ve performansını olumlu yönde arttırdığını belirtmişlerdir.
- Mohanty ve Mishra (2020) İKY'nde IoT teknolojisini anlamak üzerine yaptıkları nicel çalışmalarında, IoT ve diğer E4.0 teknolojilerinin esnek zaman ve esnek işyeri kavramını gerçeğe dönüştürebileceğini, çalışanların uzaktan izlenmesinin ve denetlenmesinin mümkün olabileceğini, ayrıca çalışanlar üzerindeki IoT sensörleri ile çalışanların çeşitli durumlarda davranışsal sonuçlarıyla ilgili bilgilerine erişebilineceği ve çalışanların sosyal davranışlarını objektif ve kesin bir şekilde tahmin edebilen bu IoT araçları aracılığıyla karmaşık sosyo-metrik ölçümler yapmak mümkün olabileceğini belirtmişlerdir.
- Abdussamad vd. (2022) İKY'nde IoT üzerine yaptıkları nitel çalışmalarında, IoT teknolojisinin İKY'ni olumlu yönde etkilediğini, ve bunun kurumun çalışma alanını daha iyi hale getirmesiyle sonuçlandığını belirtmişlerdir.
- Jirasatjanukul vd. (2019) IoT ile Akıllı İKY üzerine yaptıkları nicel çalışmalarında, IoT aracılığıyla akıllı bir insan kaynakları yönetim sistemi mimarisinin oluşturulmasına dair model oluşturmuşlardır. Bu model, maliyetlerin azalmasına, hataları azaltmaya veya verilerin çakışmasını önlemeye ve işletme içindeki iletişimin daha sorunsuz ve daha hızlı olmasına yardımcı olmaktadır.
- Barman ve Das (2018) IoT teknolojisi ve İKY' de gelecek çözümleri üzerine yaptıkları nitel çalışmalarında e-İşe Alım, e-Bordro, e-Performans Yönetimi, e-Eğitim ve benzeri

uygulamaların artık nomalleştiği, IoT ile birlikte İKY'nin rutin fonksiyonlarının neredeyse tamamının sanal olarak gerçekleştirildiği bir ortamın doğacağını belirtmişlerdir. e-İKY olarak adlandırdıkları bu kavramda giyilebilir teknolojiler, sensörler ve bağlı cihazlar ile çalışanların takibi ve yönetimi kolaylaşmaktadır.

- Li ve Wang (2021) nesnelerin interneti tabanlı kurumsal insan kaynakları yönetim bilgi sistemi üzerine yaptıkları nicel çalışmlarında, kurumsal İK bilgi sisteminin optimizasyonun sağlanmasında IoT tabanlı bir model önermişlerdir. Bu model ile İK yöneticilerine çözüm önerisi sunmuşlardır.
- Wu (2021) IoT tabanlı İKY üzerine çalıştığı nitel araştırmasında, IoT teknoljisinin İK planlaması, yetenek tabanlı işe alım sistemi, eğitim ve geliştirme, performans yönetimi, maaş yönetimi, çalışan ilişkileri yönetimi, kariyer planlama gibi konularda rolü olabileceğini ve İKY'ni pozitif yönde etkileyeceğini belirtmiştir.
- Vijayalakshmi ve diğerleri (2022)'ne göre, işletmeler genel işe alım sürecinin yanı sıra işletmenin insan gücü yönetim sistemini iyileştirmek için hızla IoT teknolojisine doğru kaymaktadır. Örneğin, Google gözlükleri gibi IoT tabanlı uygulamalar, adayın davranış ve tutumunu analiz etmek için görüşmeleri yakalamaya izin verir. IoT, işletmenin karar verme yeteneğini geliştiren bilgilerin yanı sıra kuruluş için hak edilmiş çalışanları seçmesine yardımcı olabilir.

SONUÇ

İşletme yöneticilerinin doğru zamanda doğru kararlar alması için doğru bilgiye erişimi oldukça önemlidir. Bu açıdan IoT, kurumsal karar alma ve üretkenliğin ayrılmaz bir parçası olmaya hazırlanan yeni bir teknolojidir. Bugun pek çok alanda IoT uygulamaları yapılmaktadır. Akıllı şehirler, akıllı evler, akıllı işletmeler kapsamında, birçok noktadan akıllı nesneler üzerinden veriler toplanmakta, buradan gelen verilere göre süreçler izlenmekte ve yönetilmektedir (Apillioğulları, 2019: 95). İKY alanında IoT teknolojisi ile elde edilen veriler ise İK yöneticilerine önemli ipucular vermektedir. Bu ipucular, çalışanların izlenmesi, davranışlarının gözlenmesi, performanslarının ortaya konması, buna göre ücret ve özlük haklarının iyileştirilmesi, kariyer hedeflerinin desteklenmesi gibi konularda ortaya çıkabilir. İK yöneticilerine karar almasında önemli bir destek işlevi gören bu ipucuların işletmenin genel performansına yansıdığı, rekabet avantajı sağladığı, mevcut çalışanları E4.0 koşullarına göre iyileştirme, yeni çalışanların seçimininde ise objektif bir değerlendirme imkanı doğurduğu söylenebilir. Tüm bunlar IoT teknolojisinin İKY üzerinde olumlu bir etki yarattığını göstermektedir. E4.0 işletmelerde verimlilik ve kalite konusunda iyileşmeler sağlarken İKY4.0 ile tatmin olmuş, örgüte bağlı, yaratıcı ve mutlu çalışanların sayısı da artmaktadır. Literatürde bu konu üzerine yapılan çalışmaların azlığı göz önüne alındığında, muazzam fırsatlar sağlayan IoT başta olmak üzere, diğer E4.0 teknolojilerinin işletmelerde ve işletme işlevlerinde yaratacağı etkileri gösteren çalışmaların sayısı arttırılmalıdır. Bu nedenle, gelecek araştırmalarda diğer E4.0 teknolojilerinin, siber fiziksel sistemler, robotlar ve büyük veri başta olmak üzere, insan kaynağı üzerindeki sonuçlarının değerlendirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

Abdussamad, Z., Tweneboah Agyei, I., Sipahi Döngül, E., Abdussamad, J., Raj, R., & Effendy, F. (2022). Impact of Internet of Things (IOT) on Human Resource Management: A review. *Materials Today: Proceedings*, *56*, 3534-3543. https://doi.org/10.1016/j.matpr.2021.11.247.

Apillioğulları, L. (2019). *Dijital dönüşüm*, İstanbul: Aura Kitaplığı.

Barišić, A. F., Rybacka Barišić, J., & Miloloža, I. (2021). Digital Transformation: challenges for human resources management. *ENTRENOVA - ENTerprise REsearch InNOVAtion*, *7*(1), 365-375. https://doi.org/10.54820/gtfn9743

Barman, A., & Das, K. (2018). Internet of Things (IoT) as the future smart solution to HRM-How would wearable IoT bring organisational efficiency. In International Conference Dec.

Bauk, S., Dlabač, T., & Škurić, M. (2018). Internet of Things, high resolution management and new business models. In 2018 23rd International Scientific-Professional Conference on Information Technology (IT) (1-4).

Cheng, M. M., & Hackett, R. D. (2021). A critical review of algorithms in HRM: Definition, theory, and practice. *Human Resource Management Review*, *31*(1). https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2019.100698

Cranmer, E. E., Papalexi, M., tom Dieck, M. C., & Bamford, D. (2022). Internet of Things: Aspiration, implementation and contribution. *Journal of Business Research*, *139*, 69-80. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.09.025

Silva, L. B. P., Soltovski, R., Pontes, J., Treinta, F. T., Leitão, P., Mosconi, E., de Resende, L. M. M., & Yoshino, R. T. (2022). Human resources management 4.0: Literature review and trends. *Computers & Industrial Engineering*, *168*. https://doi.org/10.1016/j.cie.2022.108111.

Delgosha, M. S., Hajiheydari, N., & Talafidaryani, M. (2021). Discovering IoT implications in business and management: A computational thematic analysis. *Technovation*. https://doi.org/10.1016/j.technovation.2021.102236.

Duman, M.C. ve Akdemir, B. (2021). A study to determine the effects of ındustry 4.0 technology components on organizational performance, *Technological Forecasting and Social Change*, 167, 120615.

James, A. T., Kumar, G., Tayal, P., Chauhan, A., Wadhawa, C., & Panchal, J. (2022). Analysis of human resource management challenges in implementation of industry 4.0 in Indian automobile industry. *Technological Forecasting and Social Change*, *176*. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.121483

Jirasatjanukul, K., Nilsook, P., & Wannapiroon, P. (2019). Intelligent Human Resource Management Using Latent Semantic Analysis with the Internet of Things. *International Journal of Computer Theory and Engineering*, *11*(2), 23-26. https://doi.org/10.7763/ijcte.2019.V11.1235

Koohang, A., Sargent, C. S., Nord, J. H., & Paliszkiewicz, J. (2022). Internet of Things (IoT): From awareness to continued use. *International Journal of Information Management*, *62*. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2021.102442.

Li, H., & Wang, W. (2021). Optimization of the Enterprise Human Resource Management Information System Based on the Internet of Things. *Complexity*, *2021*, 1-12. https://doi.org/10.1155/2021/5592850.

Mohanty, S., & Mishra, P. C. (2020). Framework for understanding Internet of Things in human resource management. *Revista ESPACIOS*, *41*(12).

Ogbeibu, S., Pereira, V., Emelifeonwu, J., & Gaskin, J. (2021). Bolstering creativity willingness through digital task interdependence, disruptive and smart HRM technologies. *Journal of Business Research*, *124*, 422-436. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.10.06

Prikshat, V., Malik, A., & Budhwar, P. (2021). AI-augmented HRM: Antecedents, assimilation and multilevel consequences. *Human Resource Management Review*. https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2021.100860

Qiu, W., & Li, B. (2021). Empirical Study of HRM Effectiveness of Research Teams Based on 5G Network and Internet of Things. *Microprocessors and Microsystems*, *80*. https://doi.org/10.1016/j.micpro.2020.103577

Rifkin, J (2015), The Zero Marginal Cost Society (Nesnelerin İnterneti ve İşbirliği Çağı), Çev: Levent Göktem, Optimist Yayınları, İstanbul.

Sivathanu, B., & Pillai, R. (2018). Smart HR 4.0 – how industry 4.0 is disrupting HR. *Human Resource Management International Digest*, *26*(4), 7-11. https://doi.org/10.1108/hrmid-04-2018-0059

Strohmeier, S. (2018). Smart HRM – a Delphi study on the application and consequences of the Internet of Things in Human Resource Management. *The International Journal of Human Resource Management*, *31*(18), 2289-2318. https://doi.org/10.1080/09585192.2018.1443963

Tataru, C. (2019). Human Resources in the Digital Age A Manager's Realities and Perspectives. *Review of International Comparative Management.* https://doi.org/10.24818/rmci.2019.4.473

Venkatesh, A. N. (2017). Connecting the dots: Internet of Things and human resource management. American International Journal of Research in Humanities, Arts and Social Sciences, ISSN (Print), 2328-3734.

Vijayalakshmi, N. S., Lourens, M. E., AGYEI, I. T., Cotrina-Aliaga, J. C., Chabani, Z., & Hasan, A. (2022). Role of Internet of Things (IOT) to improve overall recruitment and manpower management system of an organization. International Journal of Mechanical Engineering, 7(1).

Vrontis, D., Christofi, M., Pereira, V., Tarba, S., Makrides, A., & Trichina, E. (2021). Artificial intelligence, robotics, advanced technologies and human resource management: a systematic review. *The International Journal of Human Resource Management*, *33*(6), 1237-1266. https://doi.org/10.1080/09585192.2020.1871398

Wu, X. (2021). Research on Human Resource Management System Based on Internet of things technology. International Journal of Frontiers in Sociology, 3(10).

COVİD 19 PANDEMİ SÜRECİ SONRASI UZAKTAN EĞİTİMDEN ÖRGÜN (YÜZ YÜZE) EĞİTİME GEÇİLMESİNE YÖNELİK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DÜŞÜNCELERİYLE İLGİLİ NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ'NDE YAPILAN BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH AFTER THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS ON THE OPINIONS OF NIGDE OMER HALISDEMIR UNIVERSITY ON THE TRANSITION FROM DISTANCE EDUCATION TO FORMAL (FACE-TO-FACE) EDUCATION

Ruhan İRİ
Doçent Doktor, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Niğde Sosyal Bilimler MYO, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Niğde, Türkiye.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-5981-9673

Özet

Araştırma, Covid-19 pandemi (salgın) süreci sonrasında üniversitelerin uzaktan eğitimden örgün eğitime (yüz yüze eğitime) geçilmesine yönelik üniversite öğrencilerinin düşüncelerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim ve örgün eğitim sistemine bakış açıları, iki sistemin karşılaştırılmasının yapılarak, uzaktan eğitim sistemiyle ilgili öz yeterlikleri ve uzaktan eğitim ve sonrasında örgün eğitimle yürütülen dersler, eğitim kalitesi, öğrenci eğitmen ilişkisi ve yaşanan sorunlara ilişkin öğrenci görüşlerinin belirlenmesi de hedeflenmektedir. Çalışma, üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi süreci ve sonrasında uzaktan eğitim ve örgün öğretimden etkilenme düzeyleri, iki sistemin karşılaştırılmasının yapılarak olumlu ve olumsuz yönlerinin belirlenmesi ile her iki eğitim uygulamalarında öğrencilerinin yaşadıkları sorunlar konusunun kamuoyu tarafından bilinmesi ve literatüre katkı sağlaması bakımından önemlidir. Araştırma, ilgili literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda yazar tarafından oluşturulan anket formu, 01-31 Mayıs 2022 tarihleri arasında araştırmanın örneklemini oluşturan, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nde eğitim gören 342 ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileriyle yüz yüze görüşmelerle yapılan anketler neticesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma tanımlayıcı bir araştırma olması sebebiyle hipotez ve model kurulmamış olup, tarama modeli ile gerçekleştirilen araştırmada kolay ulaşılabilir örneklem yöntemiyle toplam 342 öğrenciye uygulanan anketler ile elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, Covid-19 pandemi (salgın) sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim uygulamalarının etkinliğine ilişkin üniversite öğrencileri yüksek düzeyde olumsuz görüşler içerisinde olduklarını, uzaktan eğitim sisteminden örgün eğitime (yüz yüze) eğitime geçilmesi uygulamasını olumlu buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, üniversite öğrencileri uzaktan eğitim sisteminin örgün eğitime göre daha iyi bir eğitim sistemi olduğuna inanmadıklarını, ancak uzaktan eğitim sisteminin yüz yüze eğitime göre daha kolay ve tercih edilebilir bir eğitim sistemi olduğunu belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, Örgün Eğitim, Öğrenci, Niğde.

Abstract

The research is to plan the educational process of university education for the transition of universities from education to education during the Covid-19 pandemic (epidemic). For this

purpose, they are informed about education in order to get information about education systems, to have information about education, to get information about education. . Concerning the positive and positive assessment of the completion of the two educational approaches, after the future education and training process, the final stage from the training to the training in relation to the future process of the training of the two educational approaches can be completed, after the development of the training of the two educational approaches. The research, the information obtained from the literature, the formula to be created by the author, how to make the sample between 01-31 May 2022, surveys were conducted with 342 students studying at Niğde Ömer Halisdemir University. Analysis with the SPSS program, which was obtained through research on 342 students with possible sampling method, which is likely to be a research and is not a model, and is easy to test with a screening model. As a result of the research, it was concluded that university students had a high level of negative opinions about the effectiveness of distance education applications during the Covid-19 pandemic (epidemic) process, and they found the practice of switching from distance education system to formal education (Face to Face) education positive. They also stated that they do not believe that the distance education system is a better education system than face-to-face education, but that the distance education system is an easier and preferable education system than face-to-face education.

Key Words: Distance Education, Formal Education, Student, Niğde.

GİRİŞ

Covid-19 pandemi süreci sosyo-ekonomik açıdan küresel toplum yaşamının tamamını proaktif olarak olumlu veya olumsuz yönde etkilemiş, tüm sektörlerde yaşandığı gibi eğitim alanında da hızlı bir şekilde önce okulların kapatılarak öğretim süreçlerinde uzaktan eğitim sistemine geçilmesine, vaka sayılarının azalmasına paralel olarak ise, yine hızlı bir biçimde okulların tekrar açılarak örgün eğitim sistemine geçilmesine (geri dönülmesine) neden olmuştur. Covid-19 kaynaklı pandemi süreci sosyal yaşamın her alanında küresel düzeyde değişimler yaşanmasına, eğitim alanında ise, öğrenci ve eğitici davranışlarının önemli ölçüde değişmesine, gelişmesine, farklılaşmasına, öğrenci, eğitici, veli ve tüm iç ya da dış paydaşların bu süreçten pozitif veya negatif yönde etkilenmesine sebep olmuştur.

Covid 19 pandemi süreci uzadıkça eğitim alanında, eğitmenler ve öğrenciler mevcut durum sebebiyle uygulanan uzaktan eğitim sistemini örgün eğitim sistemiyle kıyaslamaya, karşılaştırmaya başlamış, yetersiz, eksik ve başarısız buldukları konuları dillendirerek, uzaktan eğitim sistemiyle ilgili memnuniyetsizliklerini belirmişlerdir (Erkut, 2020: 128). Covid 19 pandemi sürecinin aniden başlaması nedeniyle tüm eğitim kuruluşları tarafından acil, ani ve hızlı bir şekilde geçiş yapılan uzaktan eğitim sisteminin, geliştirilip iyileştirilmesi ve gelecekteki dönemlere hazır hale getirmek için eksikliklerin belirlenmesi önem taşımakta olup, uzakta eğitim ve örgün eğitim sistemlerinin karşılaştırılarak öğrenci düşüncelerinin ve geribildirimlerinin değerlendirilmesi, sorunların tespit edilmesi her iki eğitim sisteminin eksik yönlerinin bilinmesi ve gerekli önlemlerin alınması model bir eğitim sisteminin uygulanmasında etkili olabilecektir (Keskin ve Kaya, 2020: 66). Covid 19 pandemi sürecinde acil ve ani durumlar veya gelişmeler sonrası tüm eğitim kuruluşları tarafından örgün eğitimden uzaktan eğitim sistemine geçilmesi, yine aynı şekilde ve hızla uzaktan eğitimden örgün eğitim sistemine geri dönülmesi, süreçten etkilenen taraf ve iç paydaşlar arasında yer alan en önemli uygulamacılardan birisi olan öğrenciler üzerindeki etki, düşünce ve algıların bilinmek istenmesi, hangi eğitim sisteminden

daha memnun oldukları veya hangi sistemde daha başarılı oldukları üniversite öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin yanı sıra kamuoyunun dikkatini çekmekte olup, konuyla ilişkili tüm paydaşların bilgilendirilmesi/ bilinçlendirilmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bununla birlikte tüm dünyada gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerinin tarafsız olarak öğrenciler tarafından değerlendirilmesi sayesinde eğitim kurumları bu süreçte kendi öz denetimini ve eleştirilerini yapmalarının yanı sıra, gerçekleştirmiş oldukları eğitim seviyesin ve kalitesinin ne derece gerçekleştirdiğini ortaya koyarak adeta mevcut eğitim sisteminin öz değerlendirme yapmasına yardımcı olmaktadır. Pandemi süreci sonrası uzaktan eğitim veya örgün eğitim uygulayan üniversitelerin hangi eğitim sistemini tercih ettiklerinde son yaşanan süreçteki yaşanan sorunların önemli rol oynaması nedeniyle, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde eğitim ve öğrenim gören öğrencilerin uzaktan eğitimden örgün eğitim sistemine geçilmesi yönelik düşüncelerinin ve etkilenme durumlarının öğrenilmesi ilgili konuda araştırma yapılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Araştırma, Covid-19 pandemi süreci sonrasında uzaktan eğitimden örgün eğitime geçilmesiyle birlikte, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi öğrencilerinin uzaktan eğitimden örgün eğitime (yüz yüze eğitime) geçilmesine yönelik görüşlerinin belirlenmesinin yanı sıra, Covid-19 pandemi süreci sonrası üniversitelerin uzaktan eğitimden örgün eğitime (yüz yüze eğitime) geçilmesine etkisi üzerinde durulması bakımından önemlidir. Yine araştırma, daha önce bu alanda çalışma yapılmaması ve ileride bu alanda yapılabilecek araştırmalara katkı sağlamasıyla birlikte, üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi süreci ve sonrasında uzaktan eğitim ile örgün öğretimden etkilenme düzeyleri, her iki eğitim sistemi uygulamalarını kıyaslamaları, değerlendirmeleri ve yaşadıkları sorunlar konusunun tüm eğitim paydaşları ile kamuoyu tarafından bilinmesi ve literatüre katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Literatürde, Covid-19 pandemi sürecinin örgün eğitimden uzaktan eğitime geçilmesi konusunda gerçekleştirilen çalışmalara karşın, uzaktan eğitimden örgün eğitime geçilmesi veya bu geçiş sürecinde öğrenci, eğitici düşünceleri ile her iki sistemin birbirleriyle karşılaştırılmasının yapılarak kıyaslanmasıyla ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olması araştırmayı dikkat çekici hale getirmiştir. Araştırmada şu temel sorulara yanıt aranmaktadır: pandemi süreci sonrası uzaktan eğitimden örgün eğitime geçilmesi öğrenciler üzerindeki temel etkileri nelerdir ve hangi boyutlarda gerçekleşmektedir? Pandemi süreci sonrasında üniversitelerin uzaktan eğitimden örgün eğitime geçilmesi ve örgün eğitim faaliyetlerinde değişim yaşanmış mıdır? Pandemi dönemi ve sonrası için öğrencilerin uzaktan eğitim ve örgün eğitim hakkındaki kıyaslamaları, değerlendirmeleri, beklentileri ve düşünceleri nelerdir?

1. COVİD-19 PANDEMİ SÜRECİNDE UZAKTAN EĞİTİM

Covid-19 pandemi süreci sonrasında sağlık, kültür, gıda, turizm, finans, ekonomi, ulaştırma vb. birçok sektörle birlikte etkilenen önemli alanlardan birisi de eğitim ve eğitim faaliyetleri gerçekleştiren kurum, kuruluş, eğitmen, öğrenci ve diğer paydaşlar olmuştur. Eğitim alanı açısından pandemi sürecinde tüm dünyada alınan en önemli ve ilk önlem, okulların kapatılarak eğitime ara verilmesi olmasına rağmen, Covid-19'un etkileri yaygınlaştıkça sadece eğitime ara vermenin yeterli olmadığı anlaşılmış, uzaktan eğitim olanaklarıyla daha kaliteli bir eğitimin gerçekleştirilmesi yönünde çeşitli çalışmalar başlatılmıştır (Kurnaz ve Serçemeli, 2020: 264). Uzaktan eğitim (Distance education) terimi ilk olarak Wisconsin Üniversitesi'nin 1892 yılı tanıtım kataloğunda kullanılmış daha sonra William Lighty tarafından 1906 yılında

eğitimle ilgili yazılan bir yazıda kullanılmıştır (Adıyaman, 2002: 92). Uzaktan eğitim genellikle ani gelişmeler sonucu özel ve acil durum süreçlerinde yer ve zaman bağımlılığı olmadan, öğrenen ve eğiticinin bir araya gelme zorunluluğunun bulunmadığı internet üzerinden dijital ortamlarda gerçekleştirilen yenilikçi bir eğitim sistemi olup, öğrenen ve öğretici üzerinde çeşitli olumlu veya olumsuz etkileri bulunan çift yönlü bir etkileşim, iletişim ve eğitim sürecidir (Enfiyeci ve Filiz, 2019: 21). Uzaktan eğitim sisteminin uygulanmasındaki en önemli amaç, örgün eğitim uygulamasına engel olan ve çeşitli aksamalara neden olan sosyo-ekonomik, coğrafi vb. sorunları ortadan kaldırarak, gelişen teknolojiyi kullanarak zaman ve yer kısıtlaması bulunmadan insan eğitimine katkı sağlayabilen sistemlerle insanlara eğitim-öğretim imkânı sunmaktır (Özbay, 2015: 378). Uzaktan eğitim, kriz ya da acil durum ortadan kalktığında eski formatına dönerek yüz yüze ders olarak verilecek olan eğitim ya da öğretim için tamamen uzaktan öğretim çözümlerinin kullanılmasını içermektedir (Hodges, vd., 2020: 8). Uluslararası ve yerel düzeyde uzaktan eğitim sisteminin altyapısının güçlendirilmesi, bu sisteme yönelik uzman eğiticiler yetiştirilmesi veya mevcut eğitmenlerin bilinçlendirilmesi, öğrenciler arasında bu eğitimlere erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve aynı zamanda uzaktan eğitime uygun kaliteli müfredat geliştirilmesi son derece önemli görülmektedir (Can, 2020: 16). Teorik ağırlıklı ders içerikleri ve eğitim modeline sahip olan bölümlerde uzaktan eğitim uygulamaları öğrenciler açısından problemli ve çok zorlayıcı olmamışsa da, uygulama ağırlıklı ve ders yürütücüsü-öğrenci, öğrenci-öğrenci vb. etkileşimlerin çok önemli olduğu teknik ve uygulamalı bölümlerde uzaktan eğitim süreci hem öğretim elemanları hem de öğrencilere yabancı gelerek, alışılma ve uyum sürecinde pek çok sorun ve zorluklarla karşılaşılmıştır (Şekerci vd., 2021: 67). Üniversiteler hizmet sektöründe faaliyet gösteren birer eğitim-öğretim kuruluşları olup, günümüzde öğrencilerin kaliteli ve iyi bir eğitim alabilmesinde uzaktan eğitimi tercih eden öğrencilere yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli üniversiteler tarafından uzaktan eğitim hizmeti verilmektedir. Covid 19 pandemi sürecinde de örgün eğitim sistemine tekrar geri dönülmesine kadar ulusal düzeyde tüm üniversitelerde uzaktan eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

2. COVİD-19 PANDEMİ SÜRECİ SONRASI ÖRGÜN EĞİTİM

Örgün eğitim, insanların sosyo-ekonomik hayata hazırlanmasında, iş ve meslek tercihlerinden önce çalışmaya başlamadan önce okul veya okul niteliği taşıyan yerlerde, genel ve özel bilgiler bakımından yetişmelerini sağlamak amacıyla belli kanunlara göre düzenlenerek, standart bir eğitimle yetiştirilmiş öğretmenler tarafından öğrencilere yüz yüze ve fiziksel ortam koşullarında sağlanan materyallerle verilen yapılandırılmış ve sistematik bir eğitim şekli olup, okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite gibi eğitim kademelerinde yapılan sistematik eğitime ise örgün öğretim denir. Örgün eğitimin standart hale getirilerek kaliteli bir eğitim sistemi oluşturulması ile tüm eğitim kurumlarının bu standartlara uymasını sağlamak, ülkelerin eğitimden sorumlu devlet kurumlarının görevidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığının, Yükseköğretim kurumları ise Yüksek Öğretim Kurumunun sorumluluğu altındadır.

Covid-19 pandemi süreci toplumsal yaşantının tüm alanlarını olumlu veya olumsuz yönde etkilemiş, temel hizmetler (sağlık, eğitim, iletişim, kamu vb. hizmetleri) dışındaki tüm sektörlerde bir durgunluk ve belirsizlik yaşanmasına neden olmuştur (Soylu, 2020: 183). Covid-19 pandemi sürecinin dünyadaki tüm ülkeler için dış kaynaklı bir etki göstermesi, eğitim

alanında belirsizliklerin oluşmasına neden olmasının yanı sıra, kompleks bir yapıda gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri ve eğitimin kalitesi tüm eğitim paydaşları tarafından takip edilmesine ve tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca uzaktan eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi eğitime bağlı olan pek çok sektör ve kuruluşun bu sürece uyum sağlamasında zorluklar yaşamasına da sebep olmuştur.

Örgün (yüz yüze) eğitimde öğrenci ve öğreticilerin fiziksel olarak aynı ortamda bulunma zorunluluğu, yardımsız ve kendi kendine öğrenme alışkanlığı olmayan öğrencilerin de öğrenmesini sağlamakta olup, örgün eğitimde eğiticiler ve öğrenciler birebir çift yönlü iletişim ve etkileşim sağladıkları için bu eğitim şekli uygulamalı eğitime açısından oldukça elverişlidir (Eroğlu, 2018: 21). Örgün eğitimi uzaktan eğitimden ayıran en önemli özelliklerin başında öğrencilerin mekân ve zaman açısından özgür olmak istemeleri olmakla beraber, yüz yüze eğitimdeki iletişimin bir benzeri uzaktan eğitim ortamında sağlanamadığı durumda öğrencilerin beklentileri karşılanamamakta ve öğrenciler kendilerini uzaktan eğitim ortamının dışında bularak yalnızlaşabilmektedirler (Bilgiç ve Tüzün, 2015: 46).

Uluslararası ve yerel düzeyde Covid 19 pandemi sürecinde ve sonrasında yükseköğretim alanında yeni bir paradigma değişimi olup, pek çok üniversite örgün eğitim faaliyetlerine ek olarak uzaktan eğitim alternatifi sunarken, örgün ve uzaktan eğitimin birlikte yürütüldüğü hibrit öğrenme uygulamaları gerçekleştirilmeye devam edilmektedir (Jumabaeva vd., 2020: 23). Örgün eğitim sistemi içerisinde uzaktan eğitim faaliyetlerinin uygulanması öğrenme süreçlerini zenginleştirmektedir (Uşun, 2006: 20). Günümüzde örgün eğitim sistemi ile birlikte hibrit olarak yürütülmekte olan uzaktan eğitim faaliyetleri, gelecekte ortaya çıkabilecek ani ve acil gelişmelere paralel olarak eğitimcilerin ve öğrencilerin her zaman uzaktan eğitime hazır olmalarında, uyum sağlamalarında, zorluk çekmemelerinde veya eğitim kalitesinin yükseltilmesi açısından önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

3. LİTERATÜR TARAMASI

Hizmet sektörü içinde Covid-19 pandemi sürecinde hizmet sektöründe yer alan eğitim alanında etkilerinin en fazla araştırıldığı alanlar arasında, uzaktan eğitimin kalitesi, uzaktan eğitimde yaşanan sorunlar ve uzaktan eğitim sistemiyle ilgili öğrenci ve eğitmen düşüncelerinin yapıldığı araştırmalar yer almaktadır. Ancak, literatürde Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim sisteminden örgün eğitime geçilmesi ve iki sisteminin karşılaştırılarak öğrenci düşüncelerinin ve öğrencilerin yaşadığı sorunların yer aldığı herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Literatürde pandemi sürecinden öğrenci, eğitmen ve diğer iç-dış paydaşların etkilenmeleriyle ilgili çok sayıda araştırma yer almakta olup, Falowo (2007), uzaktan eğitim sistemine geçilmesindeki sorunlar arasında öğretim elemanları ile ilgili sorunlar (sisteme adapte, motive olma zorluğu), öğrencilerle ilgili sorunlar (yeni eğitim sistemine direnme, iletişim) ve kurumsal engeller (teknolojik alt yapı eksikliği) yer aldığını belirtmiştir (Falawo, 2007: 335). Pina (2008) uzaktan eğitimin bir inovasyon süreci olarak değerlendirilmesi gerekliliğini ve kurumsal yapı içerisinde değerlendirilerek kurumsal yapı içerisine adapte edilmesinin önemini vurgulamıştır (Pina, 2008: 437). Çataloğlu vd. (2012), Covid-19 Çataloğlu vd., uzaktan eğitim öğrencilerinin başarılarının örgün eğitimdeki öğrencilerin başarılarıyla kıyaslandığında, uzaktan eğitimde daha belirgin bir artışın olduğu ortaya koymuşlardır (Çataloğlu vd., 2012: 278). Özyürek vd. (2016), öğrencilerin iş hayatında

çalışırken öğrenimlerini sürdürmek amacıyla uzaktan eğitimi tercih ettiklerini, senkron (canlı) derslerde internet bağlantısının kesilmesi veya canlı yayının donması/durmasının canlı derse katılıma engel olduğunu, ders başarıları ile öğretim elemanının öğretim yöntemi ve sınav zamanında karşılaşılan bazı sıkıntıların etkilediğini, öğrencilerin ve öğretim elemanlarının uzaktan eğitimin verimliliğinde herhangi bir sorun yaşamadıkları sonucuna ulaşmıştır (Özyürek, vd., 2016: 592). Öztaş ve Kılıç (2017), üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimde öğretim elemanları ile iletişim kopukluğu yaşadığını ve senkron (canlı) eğitim yapılmış olmasına rağmen iletişimin yüz yüze eğitimdeki kadar güçlü olmadığı sonucuna varmıştır (Öztaş ve Kılıç, 2017: 286). Özgöl vd. (2017), öğrencilerin yüz yüze eğitim beklentisi içerisinde oldukları, haftada en az bir ders saati de olsa yüz yüze eğitim almak istediklerini, uzaktan eğitimin zamandan ve mekândan bağımsız olmasının, öğrencilere ekstra zaman kazandırmasının, derslerin tekrar izlenmesine olanak sunmasının ve uzaktan eğitimle verilen derslerin sınavlarının kolay olmasının öğrencilere avantaj sağladığını, derslere devam zorunluluğunun olmaması, uygulama temelli derslerde uzaktan eğitim uygulamalarının yetersiz kalması, öğrencilerin uzaktan eğitim deneyimlerinin eksik olması, soru sorma ve dönüt almada güçlüklerin yaşanması ile bilgisayar ve internet bağlantısının olmaması durumları öğrenci açısından uzaktan eğitimin dezavantajları olarak belirlemişlerdir (Özgöl vd., 2017: 303). Serçemeli ve Kurnaz (2020), öğrenci ve eğitimcilerin pandemi sürecinde karşılaştıkları yeni uygulamalarda, eğitim açısından olumlu ve olumsuz birçok yön ortaya çıktığını, öğrenciler açısından olumlu yönler arasında video tekrarı, zaman tasarrufu, esnek eğitim şartları yer aldığı, olumsuz olarak ise, internet bağlantısı ile bilgisayar yetersizliği sorunların yer aldığını tespit etmişlerdir. Akademisyenler açısından ise, uzaktan eğitim sürecinde zaman ve mekanın esnek olması, yapılan çalışmaların kayıt altında olması, uzaktan eğitim sürecinin deneyimlenmesi, öğrencilerin ders için araştırma ve çaba harcaması aynı zamanda kaynaklara rahat ulaşabilmesi, maliyetin düşük olması bu sürecin olumlu yönleri iken, derse katılım azlığı ve düşük düzeylerde derse katılımların olması muhasebe derslerinde anlamayı zorlaştırdığı yönünde olumsuz görüşler bulunmuştur (Serçmeli ve Kurnaz 2020: 53). Dhawan (2020), özellikle pandemi sürecinde uzaktan eğitim sisteminin, zaman ve mekan esnekliğini güçlü yönü olarak belirtirken, zaman yönetimi, dikkat dağınıklığı, personel yetersizlikleri zayıf yönlerinden bazıları olarak tespit etmiş olup, dijital yeniliklerde gelişim gösterilmesi bir fırsat alanı oluştururken, eğitim kalitesi ise bu sürecin tehditleri arasında yer aldığını belirtmiştir (Dhawan, 2020: 17). Özkılıçcı ve Cantürk (2020), üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde uzaktan eğitim sistemine geçilmesinin doğru bir uygulama olduğunu, ancak, pandemi süreci sonrası örgün eğitim sistemine geri dönülmesini tercih ettiklerini (istediklerini) tespit etmişlerdir (Özkılıçcı ve Cantürk, 2020: 1167).

Başaran vd. (2020), uzaktan eğitim sisteminin faydalı yönlerinin olmasına karşın, iletişim ve etkileşimin kısıtlı olmasının, öğrencilerin derse aktif katılamaması, bireysel farklılıklara uygun olmaması, teknik aksaklıklar sebebiyle derse girişte sorun yaşanması vb. hususlarda eksiklerinin olduğunu ve alt yapı, fırsat eşitsizliği, içerik, materyal anlamında geliştirilmesi ve iyileştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Başaran vd., 2020: 368). Adnan ve Adwar (2020), uzaktan eğitim sisteminin Covid-19 salgını döneminde öğrencilerin ve öğretim üyelerinin sağlığını korumaya yönelik yardımcı olmasına karşın, örgün eğitim sistemi kadar etkili olmadığını belirtmiştir (Adnan ve Adwar, 2020: 49). Korucu ve Kabak (2020), hibrit uygulamaların eğitim sisteminde etkin ve verimli bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla,

uygulama öncesinde tüm paydaşların ihtiyaçlarını ve taleplerini içerisine alan kapsamlı planlamaların yapılması gerekliliğini belirtmiştir (Korucu ve Kabak, 2020: 88). Zan ve Zan (2020), öğrencilerin farklı bölgelerden eğitime katılmalarının ve farklı sosyo kültürel yapıya sahip olmalarının uzaktan eğitimde verimliliği etkilediğini saptamıştır (Zan ve Zan, 2020: 1369). Akgül ve Oran (2020), öğrencilerin yüz yüze eğitimin uzaktan eğitime kıyasla daha faydalı olduğunu belirttikleri sonucuna ulaşmışlardır (Akgül ve Oran, 2020: 15). Kil ve Uşun (2021), öğrencilerle, eğitmenlerle, sistemsel ve yönetimsel, programla ile altyapı ve finansman ile ilgili sorunlar başlıkları altında incelediği uzaktan eğitim sisteminde yaşanan sorunlar arasında en önemlisinin, öğrenci ve eğitmenlerle ilgili olduğunu, öğrencilerin birbirleriyle ve eğitmenler arasındaki iletişim eksikliğine bağlı olarak işbirliği yapılamamasına eğitmenlerin içerik hazırlama konusunda yaşadığı sıkıntılar eklenince uzaktan eğitimin niteliğini etkileyen birçok sorun ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğunu belirtmişlerdir (Kil ve Uşun, 2021: 645). Savaş (2021), üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime alışma ve motive güçlüğü çektiklerini, bunun cinsiyet, evde egzersiz yapma sıklığı ve üniversite bölüm türü ile ilişkili olduğunu, öğrencilerin, uzaktan eğitimin verimliliğini değerlendirmede etkili olan faktörler arasında yaş, ailenin sosyo-ekonomik durumu, üniversite türü, aileyle birlikte yaşam, odaklanma sorunu, fiziksel aktivite sıklığı ve Covid-19 pandemi sürecinin neden olduğu negatif psikolojik etkilerin yer aldığı sonucuna varmıştır (Savaş, 2021: 309). Nakiboğlu ve Işık (2022), üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimin etkinliğine ilişkin yüksek düzeyde olumsuz görüşler içerisinde olduklarını ve uzaktan eğitimin etkinliğinde öğretim elemanları ile kullanılan teknolojik araç-gereçlerin yüksek düzeyde etkili olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır (Nakiboğlu ve Işık, 2022: 70).

Akgün (2020), pandemi sürecinde etkili olan önemli unsurlardan bir diğerinin de uzaktan eğitim faaliyetlerinde öğrencilerin eğitimcilerle iletişim kurabilmeleri olduğunu, ancak örgün öğretime kıyasla bu süreçte iletişimde çok fazla içeriksel sorunlarla karşılaşılmasının yanı sıra öğrencilerin gelecek ile ilgili tercih ettikleri mesleklerine yönelik katkı sağlayacak bir kalitede eğitim almadıklarını ifade etmişlerdir (Akgün, 2020: 236). Afşar ve Büyükdoğan (2020), pandemi sürecinde yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen, uzaktan eğitimin en büyük kolaylıkları arasında notlara erişim, zamanı verimli kullanabilme ve ders takibinin daha rahat olması yer aldığı ve bu durumun olumlu veriler şeklinde değerlendirilebileceğini belirtmişlerdir (Afşar ve Büyükdoğan 2020:161). Akbal ve Akbal (2020), uzaktan eğitim sürecinde ortaya çıkan en önemli sorunlardan birinin, fiziki koşullar ile ilgili olduğu tespit etmişler, uzaktan eğitim araçlarının ve fiziki koşulların (ışık, internet bağlantısı, bilgisayar-tablet vb.) kullanımının gelişmişlik düzeyinin yanı sıra, fiziki altyapının yetersiz olmasının da öğrencilerin verimli bir eğitim almasına engel olduğunu belirtmişlerdir (Akbal ve Akbal, 2020). Aşkan ve Usta (2021), bilişim teknolojileri öğretmenleri ile öğrencileri arasında iletişimlerinin örgün eğitimde olduğu gibi anlık ve hızlı olmadığını belirtmişlerdir (Aşkan ve Usta, 2021: 15).

4. COVİD-19 PANDEMİ SÜRECİ SONRASI UZAKTAN EĞİTİMDEN ÖRGÜN (YÜZ YÜZE) EĞİTİME GEÇİLMESİNE YÖNELİK NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DÜŞÜNCELERİYLE İLGİLİ YAPILAN BİR ARAŞTIRMA

Dünyada ve Türkiye'de Covid-19 pandemi sürecinden etkilenmeyen herhangi bir alan, sektör veya disiplin bulunmamaktadır. Bu çerçevede Covid-19 pandemi sürecinin hizmet sektöründe yer alan eğitim kuruluşları ve bu kuruluşların uzaktan eğitim uygulamalarından örgün eğitim sistemine geçilmesi konusu ile bu sürecin en önemli paydaşlarından birisi olan öğrenciler üzerindeki etkisi konusu Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nde eğitim-öğrenim gören öğrenciler genelinde araştırılmıştır.

31. 4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırma, Covid-19 pandemi (salgın) süreci sonrasında üniversitelerin uzaktan eğitimden örgün eğitime (yüz yüze eğitime) geçilmesine yönelik üniversite öğrencilerinin görüş ve değerlendirmelerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla, üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim ve örgün eğitim sistemine bakış açıları, uzaktan eğitim sistemiyle ilgili öz yeterlikleri ve uzaktan eğitim ve sonrasında örgün eğitimle yürütülen derslere ilişkin düşünce ve görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma, üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi süreci ve sonrasında uzaktan eğitim ve örgün öğretimden etkilenme düzeyleri ve yaşadıkları sorunlar konusunun kamuoyu tarafından bilinmek istenmesi ve literatüre katkı sağlaması bakımından önemlidir. Bu araştırma yükseköğretim kurumları ve üniversiteler özelinde hazırlanmış olmakla birlikte diğer eğitim kuruluşları geliştirme alanlarına da uygulanabilir niteliktedir.

32. 4.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nde eğitim-öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerini kapsamaktadır. Araştırma 01-31 Mayıs 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, araştırma kapsamında yer alan 342 öğrenciyle yüz yüze görüşmelerle yapılan anketler neticesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Covid-19 pandemi süreci ve sonrasında uzaktan eğitimi en hızlı ve etkili uygulayan kuruluşlar olan ve bu kuruluşlara yönelik daha objektif ve doğru bilgiler/ değerlendirmeler elde edilmesi sebebiyle, araştırma kapsamında eğitim sektöründe faaliyet gösteren Anadolu'da yer alan bir üniversite seçilmiştir.

33. 4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 02.06.2022 tarih ve E-86837521-050.99-209528 Etik Kurul sayı numarasıyla gerekli izin verilmiştir. Gerçekleştirilen araştırma, mevcut durumu belirlemeye yönelik tanımlayıcı durum tespiti yapmak amacında keşifsel bir araştırma olup, konu ile ilgili literatür taranarak, daha önce yapılmış olan benzer araştırma sonuçları incelenmiş, elde edilen bilgiler ve yazarın düşünceleri doğrultusunda hazırlanan "Covid-19 pandemi (salgın) süreci sonrasında üniversitelerin uzaktan eğitimden örgün eğitime (yüz yüze eğitime) geçilmesine yönelik üniversite öğrencilerinin görüşleri" isimli anket formu 25 kişilik küçük bir öğrenci grubu üzerinde yapılan ön araştırma sonucunda elde edilen bilgiler kullanılarak örnek bir grup üzerinde ön test işleminden geçirilmiştir. Bu süreçte deneklerin ve üniversite öğretim elemanlarından alınan görüş, öneri, istek ve eleştiri sonrasında gelen bazı eleştiri ve öneriler doğrultusunda anket formu, şekil ve içerik yönünden yeniden düzenlenerek son haline dönüştürülmüştür. Anket üç bölümden ve toplam 31 sorudan

oluşmaktadır. Birinci bölüm demografik bilgileri, ikinci ve üçüncü bölüm ise Covid-19 pandemi süreci sonrasında üniversitelerin uzaktan eğitimden örgün eğitime (yüz yüze eğitime) geçilmesine yönelik üniversite öğrencilerinin görüşlerine ilişkin düşüncelerini belirlemeye yönelik likert tipi derecelendirme sorularından oluşmaktadır. Likert derecelendirmesi sorularında daha önce yapılmış çalışmalardan ve literatür taramasından yararlanılmıştır. Anket formunda yer alan sorular araştırmada belirtilen hedeflere uygun bir şekilde belirlenmeye çalışılmış, cevaplayıcıları etkilememek amacıyla yönlendirici soruların sorulmamasına özen gösterilmiştir. Düzenlenen anket formları, 01-31 Mayıs 2022 tarihleri arasında araştırmanın örneklemini oluşturan, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nde eğitim-öğrenim gören toplam 342 öğrenci ile basit rastgele örnekleme yöntemiyle yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada örneklemin üniversite öğrencilerinin seçilmesindeki en önemli sebep, Covid-19 pandemi süreci ve sonrasında uzaktan eğitim ve örgün eğitim faaliyetlerinin yürütülmesini ve bu süreçten etkilenme düzeyini en iyi bilen ve yaşayan taraf ve paydaşlar olmasından kaynaklanmaktadır. Veriler SPSS for Windows 25.00 istatistik hazır paket programında değerlendirilmiştir. Araştırmada demografik özellikler, üniversite öğrencileri ve Covid-19 pandemi süreci ve sonrasında uzaktan eğitim ile örgün eğitim faaliyetlerinden etkilenmeleriyle ilgili seçenekli sorularda verilerin değerlendirilmesinde bazı tanımlayıcı istatistiklerden faydalanılmıştır.

Tablo 1: Üniversite Öğrencilerinin Demografik Özellikleri

Cinsiyet	**f**	**%**	**Yaş**	**f**	**%**
Erkek	180	52,6	18 Yaş ve Altı	15	4,4
Kadın	162	47,4	19-25 Yaş Arası	256	74,9
			26-32 Yaş Arası	55	16,1
			33 Yaş ve Üzeri	16	4,7
Eğitim	**f**	**%**	**Eğitim Yaşınız (Eğitim Tecrübeniz)**	**f**	**%**
Ön Lisans	84	24,6	12 Yıl ve Altı	76	22,2
Lisans	202	59,1	13-15 Yıl Arası	198	57,9
Yüksek Lisans	23	6,8	15-17 Yıl Arası	39	11,4
Doktora	18	5,2	18 Yıl ve Üzeri	29	8,5
Diğer	15	4,3			
Toplam				**342**	**100**

Araştırmaya katılan Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi öğrencilerinin demografik özellikleri Tablo 1'de yer almaktadır.

34. 4.4. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi

35. 4.4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 2'de üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimden örgün eğitime (yüz yüze eğitime) geçilme uygulama kararına yönelik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2: Uzaktan Eğitimden Örgün Eğitime (Yüz yüze Eğitime) Geçilme Uygulama Kararını Değerlendirme Durumu

Uzaktan Eğitimden Örgün Eğitime (Yüz yüze Eğitime) Geçilmesi Uygulaması Kararını Olumlu Bulma	**f**	**%**
Olumlu Buluyorum	193	56,4
Olumsuz Buluyorum	95	27,8
Her İki Sistemin Bir arada Yürütülmesini Olumlu Buluyorum	54	15,8
Toplam	**342**	**100**

Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencileri uzaktan eğitimden örgün (yüz yüze eğitim) eğitime geçilmesi uygulama kararını doğru bulduklarını (%56,4) ve uzaktan eğitimden örgün eğitime geçilmesine olumlu baktıklarını belirtmektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Uygulamalarından Yüz Yüze Eğitim Faaliyetlerine Geçiş ve Alışma Döneminde Zorlanma Durumları

Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçiş ve Alışma Döneminde Zorlanma Durumları	*f*	*%*
Evet	140	40,9
Hayır	125	36,6
Kısmen	77	22,5
Toplam	**342**	**100**

Tablo 3'te üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamalarından örgün (yüz yüze) eğitim faaliyetlerine geçiş ve alışma döneminde zorlanma durumları yer almakta olup, öğrencilerin %40,9'u Covid-19 pandemi süreci sonrası uzaktan eğitimden yüz yüze eğitime geçiş ve alışma döneminde zorlandıklarını, %36,5'i ise bu geçiş döneminde zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4: Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Faaliyetlerinde Sorunlarla Karşılaşma Durumları Dağılımı

Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Faaliyetlerinde Sorunlarla Karşılaşma Durumları	*f*	*%*
Evet	193	56,5
Hayır	102	29,8
Kısmen	47	13,7
Toplam	**342**	**100**

Covid-19 pandemi sürecinde Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencileri uzaktan eğitim faaliyetlerinde çok çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını (%56,5) belirtmişlerdir.

Tablo 5: Öğrencilerin Uzaktan Eğitimin Örgün Eğitime Göre Daha İyi Bir Eğitim Sistemi Olduğuna İnanma Durumları

Uzaktan Eğitimin Yüz Yüze Eğitime Göre Daha İyi Bir Eğitim Sistemi Olduğuna İnanma Durumları	*f*	*%*
Evet	93	29,2
Hayır	198	57,9
Kısmen	51	14,9
Toplam	**342**	**100**

Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencileri uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre daha iyi bir eğitim sistemini olmadığı (%57,9) şeklinde değerlendirmektedir.

Tablo 6: Uzaktan Eğitimin Yüz Yüze Eğitime Göre Öğrencilerin Performansını Arttırdığını Düşünme Dağılımı

Uzaktan Eğitimin Yüz Yüze Eğitime Göre Öğrenci Performansını Arttırdığını Düşünme Durumları	*f*	*%*
Evet	87	25,4
Hayır	205	59,9
Kısmen	50	14,6
Toplam	**342**	**100**

Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencileri uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre öğrencilerin performansını arttırmadığını (%59,9) belirtmektedir.

Tablo 7: Öğrencilerin Örgün (Yüz Yüze) Eğitime Göre Uzaktan Eğitimden Memnuniyet Durumları Dağılımı

Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sisteminden Yüz Yüze Verilen Eğitim Sistemine Göre Memnuniyet Durumları	*f*	*%*
Memnunum	124	36,3
Memnun Değilim	140	40,9
Kısmen Memnunum	78	22,8
Toplam	**342**	**100**

Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencileri örgün (yüz yüze) eğitime göre, Covid-19 pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimden memnun olmadıklarını (%40,9) vurgulamışlardır.

Tablo 8: Öğrencilerin Pandemi Süreci Sonrası Uzaktan Eğitimin Devam Etmesini İsteme Durumları Dağılımı

Pandemi Sonrası Uzaktan Eğitim Sisteminin Devam Etmesini İsteme Durumları Dağılımı	*f*	*%*
Uzaktan Eğitim Sistemi Devam Etmeliydi	134	39,2
Örgün Öğretim (Yüz Yüze) Eğitime Devam Edilmeli	176	51,5
Hibrit Eğitim Devam Etmesi Daha İyi Olurdu	32	9,3
Toplam	**342**	**100**

Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencileri Covid 19 pandemi süreci sonrası uzaktan eğitimin devam etmesini istemediklerini (%39,2), öğrencilerin %51,5'i örgün öğretim (yüz yüze) eğitimin devam etmesini istemektedir. Tablo 8'deki verilere göre üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimin yanı sıra örgün (yüz yüze) eğitimin birlikte yürütülerek hibrit eğitim sisteminin yürütülmesi gerektiğini düşünenler (%9,3) azınlıktadır.

Tablo 9: Öğrencilerin Uzaktan Eğitimin Yüz Yüze Eğitime Göre Daha Kolay ve Tercih Edilebilir Bir Eğitim Sistemi Olduğunu Düşünme Durumları Dağılımı

Uzaktan Eğitim İle Yüz Yüze Eğitimin Kıyaslanma Durumları	*f*	*%*
Uzaktan Eğitim Yüz Yüze Eğitime Göre Daha Kolay ve Tercih Edilebilir Bir Eğitim Sistemidir	193	56,4
Yüz Yüze Eğitim Uzaktan Eğitime Göre Daha Kolay ve Tercih Edilebilir Bir Eğitim Sistemidir	89	26,1
Her İki Sisteminin Birlikte Uygulanması (Hibrit) Daha Kolay ve Tercih Edilebilir Bir Eğitim	60	17,5
Toplam	**342**	**100**

Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencilerinin %56,4'ü uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre daha kolay ve tercih edilebilir bir eğitim sistemi olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 10: Öğrencilerin Uzaktan Eğitimden Sonra Geçilen Yüz Yüze Eğitimde Ders Notları Değişimi Durumları

Uzaktan Eğitimden Sonra Geçilen Yüz Yüze Eğitimde Ders Notları Değişim Durumları	*f*	*%*
Notlarım Yükseldi	126	36,8
Notlarım Düştü	96	28,1
Notlarım Değişmedi-Aynı düzeyde kaldı	120	35,1
Toplam	**342**	**100**

Covid-19 pandemi süreci sonrası uzaktan eğitimden yüz yüze (örgün) eğitime geçildikten sonra Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencileri ders notlarının yükseldiğini (%36,8) belirtmişlerdir.

Tablo 11: Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesini Öğrenci Ailelerinin Olumlu Bulma Durumları Dağılımı

Öğrenci Ailelerinin Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesini Olumlu Bulma	*f*	*%*
Ailem Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesini Olumlu Buldu	181	52,9
Ailem Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesini Olumsuz Buldu	106	30,9
Ailem İçin Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesi Fark Etmedi	55	16,2
Toplam	**342**	**100**

Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi süreci sonrası uzaktan eğitimden örgün eğitime geçilmesine öğrenci ailelerinin olumlu baktıklarını (%52,9) belirtmişlerdir.

Tablo 12: Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesini Öğrencilerin Okul Arkadaşları ve Çevresindeki Diğer Öğrenciler Olumlu Bulma Durumları Dağılımı

Uzaktan Eğitimden Örgün (Yüz Yüze) Eğitime Geçilmesini Öğrencilerin Okul Arkadaşları veya Çevresindeki Diğer Öğrencilerin Olumlu Bulma Durumları	*f*	*%*
Okul Arkadaşlarım veya Çevrem Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesini Olumlu Buldu	162	47,4
Okul Arkadaşlarım ve Çevrem Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesini Olumsuz Buldu	92	26,9
Okul Arkadaşlarım ve Çevrem Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesini Fark Etmedi	88	25,7
Toplam	**342**	**100**

Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi süreci sonrası uzaktan eğitimden örgün eğitime geçilmesini okul arkadaşlarının veya çevresindeki grupların uzaktan eğitimden yüz yüze eğitime geçilmesini olumlu bulduklarını (%47,4) belirtmişlerdir.

Tablo 13: Covid 19 Pandemi Süreci Sonrası Öğrencilerin Uzaktan Eğitimden Sonra Geçilen Örgün (Yüz Yüze) Eğitim Sistemi ve Her İki Eğitim Sistemi Hakkındaki Değerlendirmeleri/ Yargısal İfadeleri

Öğrencilerin Uzaktan Eğitimden Sonra Geçilen Örgün (Yüz Yüze) Eğitim Sistemi ve Her İki Eğitim Sistemi Hakkındaki Değerlendirmeleri/ Yargısal İfadeleri	*Ortalamalar*	*Standart Sapma*
Uzaktan Eğitim Yüz Yüze Eğitim Sisteminin Yerini Dolduramaz.	***3,50***	1,451
Uzaktan Eğitimin Yüz Yüze Eğitime Göre Verimli Olmadığını Düşünüyorum.	3,22	1,444
Uzaktan Eğitimde Yüz Yüze Eğitimden Daha Yüksek Notlar Alıyor ve Daha Kolay Ders Geçiyorum.	***3,51***	1,351
Uzaktan Eğitim Yüz Yüze Eğitime Göre Daha Kaliteli Bir Eğitim Sistemidir.	2,45	1,388
Uzaktan Eğitim Sistemini Başarılı Buluyorum.	2,93	1,351
Uzaktan Eğitimin Yüz Yüze Eğitime Göre Daha Esnek Şartları Vardır.	***3,82***	1,116
Uzaktan Eğitimde Yüz Yüze Eğitime Göre Ders Sürelerinin Kısalması Öğrenciyi Daha İyi Motive Ediyor.	3,29	1,263
Uzaktan Eğitimde Gerçekleştirilen Dersler Yüz Yüze Gerçekleştirilen Derslere Göre Daha Sıkıcıdır.	3,15	1,401
Eğitmenlerin Uzaktan Eğitime Henüz Hazır Olmadığını Düşünüyorum.	3,06	1,225
Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Henüz Hazır Olmadığını Düşünüyorum.	3,08	1,354
Uzaktan Eğitimden Gerçekleştirilen Sınavlar Yüz Yüze Yapılan Sınavlara Göre Daha Az Disiplinli.	3,40	1,306
Uzaktan Eğitimdeki Derslere Karşı Yüz Yüze Yapılan Derslere Göre Daha Fazla İlgiliyim.	2,91	1,322
Uzaktan Eğitimin Yüz Yüze Eğitime Göre Altyapısının Henüz Yeterli Olmadığını Düşünüyorum.	3,25	1,334
Uzaktan Eğitimde Yüz Yüze Eğitime Göre Okuldan Soğuduğumu Hissediyorum.	3,02	1,394
Uzaktan Eğitimde Yüz Yüze Eğitime Göre Derslere Katılmak İstemiyorum.	3,08	1,302
Uzaktan Eğitimde Yüz Yüze Eğitimdeki Gibi Eğitmenlerle Daha İyi İletişim Kuramıyorum.	3,05	1,388
Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesine Adapte Olmakta Güçlük Çektim.	3,11	1,400
Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesinde Psikolojik Sorunlar Yaşadım.	2,73	1,315
Uzaktan Eğitimden Yüz Yüze Eğitime Geçilmesi Sonrası Okulu Hayatımı Sonlandırmayı Düşünüyorum.	2,37	1,302
Uzaktan Eğitim Yüz Yüze Eğitime Göre Öğrenciler İçin Bir Fırsattır.	3,26	1,387

* (0-1,49 arası kesinlikle katılmıyorum, 1,50-2,49 arası katılmıyorum, 2,50-3,49 arası ne katlıyor ne de katılmıyorum, 3,50-4,49 arası katılıyorum ve 4,50-5 arası kesinlikle katılıyorum.)

Niğde ve yöresinde üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi süreci sonrası uzaktan eğitimden sonra geçilen örgün (yüz yüze) eğitim sistemi ve her iki eğitim sisteminin uygulandığı hibrit eğitim sistemine ilişkin değerlendirmeleri/ yargısal ifadelerinin yanı sıra ortalama ve standart sapmaları dağılımını Tablo 13 açıklamaktadır. Tablo 13'te Niğde ve yöresinde Covid-19 pandemi süreci sonrası üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimden sonra geçilen örgün (yüz yüze) eğitim sistemi ve her iki eğitim sisteminin uygulandığı hibrit eğitim sistemine yönelik ilgili görüşlerine ilişkin ifadeler incelendiğinde; "uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre daha esnek şartları vardır" ($\bar{x}$=3,82), "uzaktan eğitimde yüz yüze eğitimden daha yüksek notlar alıyor ve daha kolay ders geçiyorum" ($\bar{x}$=3,51) ve "uzaktan eğitim yüz yüze eğitim sisteminin yerini dolduramaz" ($\bar{x}$=3,50) yargısına katıldıklarını ifade etmektedir. Üniversite öğrencileri Covid-19 Covid-19 pandemi süreci sonrası uzaktan eğitimden sonra geçilen örgün (yüz yüze) eğitim sistemi ile ilgili "uzaktan eğitimden yüz yüze eğitime geçilmesi sonrası okulu hayatımı sonlandırmayı düşünüyorum" ($\bar{x}$=2,37) ile "uzaktan eğitim yüz yüze eğitime göre daha kaliteli bir eğitim sistemidir" ($\bar{x}$=2,45), ifadelerine katılmadıklarını diğer ifadelerde ise kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular için Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmış, .707 katsayısına ulaşılmıştır. Tezbaşaran (1997), Likert tipi bir derecelendirmede yeterli sayılabilecek bir güvenilirlik katsayısının olabildiğince 1'e yakın olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu sonuca göre üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi süreci sonrası uzaktan eğitimden sonra geçilen örgün (yüz yüze) eğitim sistemi ve her iki eğitim sisteminin uygulandığı hibrit eğitim sistemine ilişkin likert tipi derecelendirme ölçeğinin güvenirliğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Covid 19 pandemi süreci ve sonrasında önce uzaktan eğitime, daha sonrasında da örgün eğitim sistemine geçilmesi bazı aksaklıklara ve değişikliklere neden olurken, eğitim kuruluşları ve okulların önce uzaktan, pandemi sonrası örgün eğitime dönülmesi öğretmen, öğrenci, veliler ile eğitim sektöründeki tüm iç ve dış paydaşlar için çeşitli zorlukların yaşanmasını beraberinde getirmiştir (Chang ve Yano, 2020: 2). Yapı, iletişim, turizm, kişisel hizmetler, eğlence ve perakende hizmet işletmeleri gibi eğitim kuruluşları da pandemi süreci ve sonrasından olumlu veya olumsuz olarak proaktif şekilde etkilenmiştir. Eğitim sektörü ve pazarında yer alan öğretmen, öğrenci, veliler ile sektörde yer alan tüm iç ve dış paydaşların Covid 19 pandemi süreci ve sonrasına uyum sağlamasında olumlu ve olumsuz olarak etkilenmeleri ulusal ve yerel düzeydeki tüm eğitim sisteminin ve eğitim düzeyinin yenilenmesinde yapılan çalışmaların artmasını tetiklemiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi süreci sonrasında uzaktan eğitimden örgün (yüz yüze eğitim) eğitime geçilmesi uygulanması kararını doğru buldukları ve uzaktan eğitim öğrencilerinin neredeyse yarısının öğretim elemanlarıyla rahatça iletişim kuramadıkları, öğrencilerin neredeyse tamamının uzaktan eğitim yerine yüz-yüze eğitimin daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine araştırmaya katılan üniversite öğrencileri, Covid-19 pandemi sürecinde Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi öğrencileri uzaktan eğitim faaliyetlerinde çok çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını görüşlerini belirtmişlerdir. Ayrıca, üniversite öğrencileri uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre daha iyi bir eğitim sistemi olmadığını ancak uzaktan eğitim sisteminin yüz yüze eğitime göre daha kolay ve tercih edilebilir bir eğitim sistemi olduğunu, uzaktan eğitimin yanı sıra örgün (yüz yüze) eğitimin birlikte yürütüldüğü hibrit eğitim uygulamalarının gerçekleştirilmesi gerektiğini

belirtmişlerdir. Bununla birlikte, öğrencilerin uzaktan eğitim sisteminde birçok sorunla karşı karşıya kaldıklarını, alt yapı yetersizlikleri sebebiyle öğrencilerin ve eğitmenlerin uzaktan eğitim sistemine henüz hazır olmadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi öğrencilerinin Covid 19 pandemi süreci ve sonrası uygulanan eğitim faaliyetlerinin ortaya çıkardığı eğitim açısından en önemli olgu, tüm eğitim kuruluşlarının yenilenme ihtiyacı ve ciddi dönüşümlerin yaşanabileceği öngörüsüdür. Tüm bu bulgular, eğitim hizmet sektörüyle ilgilenen hem araştırmacılara hem de karar verici ve uygulayıcılara Covid 19 pandemi süreci ve sonrası uzaktan, örgün ve hibrit eğitim sistemiyle ilgili başta yükseköğretim kuruluşları ile üniversiteler olmak üzere tüm eğitim hizmeti sunan vakıf, özel ve kamu kuruluşlarının eğitim faaliyetlerine yönelik mevcut bakış açılarını, modelleri ve sistemleri gözden geçirmeleri konusunda önemli bir fırsat sunmaktadır. Diğer taraftan pandemi öncesi ve sonrası örgün eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim ve bireysel öğrenmeye yönelik deneyimlerinin olmaması veya yetersiz olması da araştırma sonuçlarının olumsuz değerlendirmesine katkı sağlamıştır. Araştırma sonuçlarından yola çıkarak Covid-19 pandemi süreci ve sonrasında tüm eğitim kuruluşlarının alt-yapı, uyum sağlama vb. konularında çok çeşitli sorunlar yaşadığı, tüm eğitim paydaşlarının (eğitmen, öğrenci, idari personel ve yöneticiler) uzaktan, örgün ve hibrit eğitim konularında bilgilendirilme ve bilinçlendirilme amacıyla hizmet-içi eğitim seminerleri veya sertifika programlarının aktif hale getirilmesinin yanı sıra tüm eğitim kuruluşlarının uzaktan, örgün ve hibrit eğitim sistemlerine yönelik altyapı ve teknik kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir. Yine yakın gelecekte uzaktan eğitim, örgün (yüz yüze) eğitim ve hibrit eğitim faaliyetlerinin beraber uygulanması birbirlerini destekleyici olabilecektir. Ayrıca, uzaktan, örgün ve hibrit eğitime yönelik üniversite öğrencilerinin görüşleri incelenerek, daha etkin bir uzaktan, örgün ve hibrit eğitim sisteminin uygulanabilmesi için üç eğitim sisteminin yanlış, eksik, sorunlu veya aksayan taraflarının bilinmesi ve bu sorunların çözümü açısından yeni uygulamalara yön verilebilecektir.

Araştırma, 01-31 Mayıs 2022 tarihleri ile Niğde ve yöresindeki toplam 342 üniversite öğrencisiyle sınırlandırılmıştır Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise, verilerin sadece İç Anadolu Bölgesinde bulunan küçük bir şehir olan Niğde ve yöresindeki üniversite öğrencilerinden elde edilmiş olmasıdır. Elde edilen sonuçların daha sağlıklı bir biçimde genelleştirilebilmesi için Türkiye genelinde faaliyet gösteren diğer üniversitelerden oluşan evren içinden temsil özelliği daha yüksek örneklem kullanılmasında yarar vardır.

Araştırma, Covid-19 pandemi süreci sonrası örgün eğitime geçilmesiyle birlikte uzaktan eğitim ile örgün eğitimin karşılaştırılması ve öğrenci düşüncelerinin göz önüne alınarak uzaktan eğitim ve örgün eğitim sistemlerinde yaşanan sorunların belirlenmesi ve bu sorunların öğrenci bakış açısı ile önceliklendirilmesi açısından literatürdeki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda ise, "Covid 19 pandemi süreci ve sonrası uygulanan eğitim faaliyetlerinin öğrenciler ve eğitmenler tarafından değerlendirilmesi", "Covid 19 pandemi süreci ve sonrası uygulanan eğitim faaliyetlerinde yaşanan sorunların öğrenciler ve eğitmenler tarafından değerlendirilmesi ve karşılaştırılması" gibi konular, teorik ve uygulamalı olarak incelenebilir. Ayrıca, gelecekteki araştırmalarda Covid 19 pandemi süreci ve sonrası uzaktan eğitimden örgün eğitim sistemine geçilmesi öğretim elemanı, öğrenci, veliler ile eğitim sektöründeki tüm iç ve dış paydaşlar etkilenmesi konusu farklı değerlendirilebileceği için farklı bölümlerde ve üniversitelerde uzaktan eğitimi deneyimlemiş örneklemler üzerinde araştırma tekrarlanabilir veya bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde karşılaştırmalı çalışmalar da yapılabilir. Araştırmanın çalışma grubuna

farklı eğitim düzeylerindeki öğretmenler, öğrenciler, veliler ve öğretim elemanları eklenerek çalışma kapsamı genişletilebilir. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde eğitim ve öğrenim gören öğrencilerin uzaktan eğitimden örgün eğitim sistemine geçilmesi yönelik düşüncelerinin ve etkilenme durumlarının öğrenilmesi sonucunda yükseköğretim kurumları yöneticileri, öğretim elemanlarının eğitim faaliyetlerinin en iyi şekilde yönetilmesinde strateji geliştirerek politikalarını uygulayabilecektir. Bu şekilde, bu araştırmanın sonuçlarının yükseköğretim politika yapıcılarına, strateji geliştirici ve uygulayıcılarına öğretim elemanlarının öğrencilerinin algıladıkları uzaktan ve örgün eğitim düşünceleri sonucunda ortaya çıkan bilgiler doğrultusunda rehberlik edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Adıyaman, Z. (2002). Uzaktan Eğitimle Yabancı Dil Eğitimi, The Turkish Online Journal of Educational Technology, 1, 92-97.

Adnan, M. ve Anwar, K. (2020). Online Learning Amid the COVID-19 Pandemic: Students' Perspectives. Online Submission, 2(1), 45-51.

Afşar, B. ve Büyükdoğan, B. (2020). Covıd-19 Pandemisi Döneminde İİBF ve SBBF Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Hakkındaki Değerlendirmeleri. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, (5), ss.161-182.

Akbal, H. ve Akbal, H. İ. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitim İle İlgili Yaşanan Sorunların Öğrenci Bakış Açısına Göre AHP Yöntemi İle İncelenmesi. Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(22), 533-546.

Akgül, G. ve Oran, M. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Ortaokul Öğrencilerinin ve Öğrenci Velilerinin Pandemi Sürecindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri. Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 3(2), 15-37.

Akgün, A., İ. (2020), COVID-19 Sürecinde Acil Durum Uzaktan Eğitimi Yoluyla Verilen Muhasebe Eğitimine Yönelik Öğrenci Görüşleri, Açık öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi,6(4), ss.208-236.

Aşkan, T. ve Usta, E. (2021). Pandemi Sürecinde Bilişim Teknolojileri Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitimin İşleyişi İle İlgili Görüşleri. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 8(1), 15-28.

Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E. ve Şahin, E. (2020). Koronavirüs (Covıd-19) Pandemi Sürecinin Getirisi Olan Uzaktan Eğitimin Etkililiği Üzerine Bir Çalışma. Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi, 5(2), 368-397.

Bilgiç, A. ve Tüzün, H. (2015). Yükseköğretim Kurumları Web Tabanlı Uzaktan Eğitim Programlarında Yaşanan Sorunlar. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 1(3), 26-50.

Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi Ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye'de Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6(2), 11-53.

Çataloğlu, E., Kör, H. ve Erbay, H. (2012). Uzaktan ve örgün eğitimin öğrenci başarısı üzerine etkisinin araştırılması. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 12(3 (Special issue)), 267-279.

Chang, G. C. ve Yano, S. (2020). How are countries addressing the Covid-19 challenges in education? A snapshot of policy measures. World Education Blog, 1-3.

Dhawan, Shivangi (2020). Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis, Journal of Educational Technology Systems, 49(1), pp.5–22.

Erkut, E. (2020). Covid-19 Sonrası Yükseköğretim. Yükseköğretim Dergisi, 10(2), 125-133.

Enfiyeci, T. ve Filiz, S. B. (2019). Uzaktan Eğitim Yüksek Lisans Öğrencilerinin Topluluk Hissinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Tübav Bilim Dergisi, 12(1), 20-32.

Eroğlu, F. (2018). Üniversitelerdeki Zorunlu Ortak Derslerin Uzaktan ve Yüz Yüze Eğitim Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Master's thesis, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Falowo, R. O. (2007). Factors İmpeding İmplementation of Web-Based Distance Learning. AACE Journal, 15 (3), 315-338.

Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T. ve Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. Educause Review, 27

Jumabaeva, C., Ayzharkyn, S., Baryktabasov, K. ve Ismailova, R. (2020). Kırgızistan'da Hibrit Eğitim Uygulaması. Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Dergisi, 4(1), 23-30.

Keskin, M. ve Kaya, D. (2020). COVID-19 Sürecinde Öğrencilerin Web Tabanlı Uzaktan Eğitime Yönelik Geri Bildirimlerinin Değerlendirilmesi. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5(2), 59-67.

Kil, G. ve Uşun S. (2021). Yükseköğretimde Yaşanan Uzaktan Eğitim Sorunlarının Değerlendirilmesi: Bir Meta-Sentez Çalışması. Yükseköğretim Dergisi, 11(3), 638-648.

Korucu, A. T. ve Kabak, K. (2020). Türkiye'de Hibrit Öğrenme Uygulamaları ve Etkileri: Bir Meta Analiz Çalışması. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dergisi, 2(2), 88-112.

Kurnaz, E. ve Serçemeli, M. (2020). Covıd-19 Pandemi Döneminde Akademisyenlerin Uzaktan Eğitim ve Uzaktan Muhasebe Eğitimine Yönelik Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma. Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, (3), 262-288.

Nakiboğlu, A. ve Işık, S. (2022). Kovid-19 Salgını Nedeniyle Örgün Eğitimden Uzaktan Eğitime Geçilmesine Yönelik Üniversite Öğrencilerinin Görüşleri. Journal of Economics and Research, 3(1), 20-37.

Özbay, Ö. (2015). Dünyada ve Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu. Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, (5), 376-394.

Özgöl, M., Sarikaya, İ. ve Öztürk, M. (2017). Örgün Eğitimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Öğrenci ve Öğretim Elemanı Değerlendirmeleri. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (2), 294-304.

Özkılıççı, G. ve Cantürk, P. U. (2020). Bilişsel Esneklik ile Uzaktan Eğitim Memnuniyetinin İlişkisi: Negatif Duygulanımın Aracı Rolü. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(39), 1167-1181.

Öztaş, S. ve Kılıç, B. (2017). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Uzaktan Eğitim Şeklinde Verilmesinin Öğrenci Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. Turkish History Education Journal, 6(2), 268-293.

Özyürek, A., Begde, Z., Yavuz, N. F. ve Özkan, İ. (2016). Uzaktan Eğitim Uygulamasının Öğrenci Bakış Açısına Göre Değerlendirilmesi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2), 595-605.

Piña, A. A. (2008). Factors İnfluencing the İnstitutionalization of Distance Education in Higher Education. Quarterly Review of Distance Education, 9(4), 427.

Savaş, G. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Salgını Dönemindeki Uzaktan Eğitim Deneyimine Yönelik Algıları. Yükseköğretim Dergisi, 11(2 Pt 1), 309-320.

Serçemeli, M. ve Kurnaz, E. (2020). Covid-19 Pandemi Döneminde Öğrencilerin Uzaktan Eğitim ve Uzaktan Muhasebe Eğitimine Yönelik Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma. Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi, 4 (1), 40- 53.

Soylu, Ö. B. (2020). Türkiye Ekonomisinde COVID-19'un Sektörel Etkileri. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(6), 169-185.

Şekerci, Y., Danacı, H. M. ve Elinç, Z. K. (2021). Uzaktan Eğitimin Uygulamalı Derslerde Sürdürülebilirliği: Mimarlık Bölümleri Örneği. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 12(1), 54-68.

Uşun, S. (2006). Uzaktan Eğitim. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Zan, N. ve Zan, B. U. (2020). Koronavirüsile Acil Durumda Eğitim: Türkiye'nin Farklı Bölgelerinden Uzaktan Eğitim Sistemine Dahil Olan Edebiyat Fakültesi Öğrencilerine Genel Bakış. Electronic Turkish Studies, 15(4).

TÜKETİCİLERİN ONLİNE ALIŞVERİŞ KARARINDA ETKİLİ OLAN SOSYO-EKONOMİK FAKTÖRLER: COVİD-19 PANDEMİ SÜRECİ

Şerife SEZER
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
ORCİD: 0000-0001-5722-9808
Doç. Dr.Kübra ÖNDER
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-3537-3635

Özet

2019 yılı Aralık ayında Çin'in Yuhan eyaletinde ortaya çıkan Covid-19 pandemisi kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almış ve dünyanın gündemine oturmuştur. Pandemi süreci sadece tüm insanlığı etkilemekle kalmamış birçok sektörü de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuz etki başta sağlık sektörü olmak üzere ekonomi, sosyoloji, psikoloji, eğitim ve ulaşım gibi alanlarında gerçekleşmiştir. Birçok alanda yaşanan Covid-19 pandemi sürecinin olumsuz etkisi e-ticaret alanında kendini göstermemiş ve bu dönemde sektör adeta atağa kalkmıştır. Bu durum, tüketiciler tarafından e-ticaretin alışveriş ihtiyacını karşılama konusunda daha pratik ve güvenli kabul edilmesinden kaynaklanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Covid-19 pandemi sürecinin tüketicilerin online alışveriş eğilimlerini ne yönde etkilediğini ve bu etkide rol oynayan sosyo-ekonomik faktörlerin neler olduğunu TR61 Batı Akdeniz bölgesi için analiz etmektir. Lojistik regresyon modelininin kullanıldığı çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) elde edilen 2020 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri B mikro veri seti kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda; tüketicinin online alışveriş kararı ile internet kullanma alışkanlığı, katılımcının cinsiyeti ve çalışma durumu değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı; tüketicinin online alışveriş kararı ile hanedeki birey sayısı, hanenin toplam geliri, katılımcının yaşı ve eğitim düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan analiz sonucunda, hanedeki birey sayısının online alışveriş kararı üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu; diğer anlamlı bağımsız değişkenlerin ise online alışveriş kararı üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: E-Ticaret, Covid-19, Pandemi, Lojistik Regresyon.

Abstract

The Covid-19 pandemic emerged in China's Wuhan province in December 2019 soon affected the whole world and settled on the world's agenda. The pandemic process not only affected all humanity, but also negatively affected many sectors. This negative effect has occurred in the fields of economy, sociology, psychology, education and transportation, especially in the health sector. The negative effect of the Covid-19 pandemic process experienced in many areas was not experienced in the field of e-commerce and the sector almost started to attack in this period. This is due to the fact that consumers accept e-commerce as more practical and safe to meet their needs. The aim of this study is to analyze for The Western Mediterranean region (TR61) how the Covid-19 pandemic process affects consumers' online shopping tendencies and to determine what socio-economic factors play a role in this effect. In the study in which the logistic regression model was used, the 2020 Household Information

Technologies B micro data set obtained from the Turkish Statistical Institute (TUIK) was used. As a result of the analysis; there is no significant relationship between the consumer's online shopping decision and internet usage habits, participant's gender and working status; It has been determined that there is a significant relationship between the online shopping decision of the consumer and the number of individuals in the household, the total income of the household, the age of the participant and the education level variables. In addition, as a result of the analysis, It was determined that the number of individuals in the household has a positive effect on the online shopping decision and other significant independent variables had a negative effect on the online shopping decision.

Keywords: E-Commerce, Covid-19, Pandemic, Logistic Regression.

GİRİŞ

Tarihsel süreç içinde daha önce görülen küresel salgınlar tüketici davranışlarında köklü veya uzun süreli değişikliklere neden olmuştur (Duran ve Acar 2020). Çin'in Yuhan eyaletinde ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi de önceki pandemiler gibi yaşamı doğrudan etkilemiştir. Öyle ki hükümetlerin virüsün yayılımını önlemek ve pandeminin etkisini en aza indirmek amacı ile yürüttükleri (i) ülkelere giriş-çıkış engelleri, (ii) seyahat kısıtlamaları ve (iii) sokağa çıkma yasakları gibi birçok düzenleme toplum davranışlarının değişimine neden olmuştur. Düzenlemeler aynı zamanda toplumun tüketim alışkanlığını ve alışveriş şeklini de etkilemiş ve geleneksel alışverişin yerini e-ticaret/online ticaret almıştır. Bu gelişmede, Covid-19 pandemi sürecinde virüs kapma endişesiyle tüketicilerin fiziki temaslara neden olan geleneksel alışveriş yerine başta gıda olmak üzere birçok ihtiyacını online olarak süpermarketlerden gidermeye yönelmesi önemli rol oynamıştır (UİB Raporu, 2020).

Günümüzde internetin akıllı telefonlar aracılığıyla kullanılabilmesi ve toplumun her kesimi tarafından internetin erişilebilir olması bireylerin yaşam şeklini etkilemekle kalmamış alışveriş tercihlerini de büyük ölçüde etkilemiştir. Nitekim teknolojik gelişmeler sayesinde ortaya çıkan e-ticaret, kısa zaman içinde dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir pazara dönüşmüştür. Online ticaretin bireylere zaman tasarrufu sağlaması, tüketicilerin satın alacağı ürün özellikleri hakkında tam bilgi sunması ve bireylerin zevk ve tercihlerine göre çeşitli ürün yelpazesine sahip olması gibi avantajlarda e-ticareti cazip hale getirmektedir. Yaşanan teknolojik gelişmelere ve online ticaretin sağladığı avantajlara ek olarak 2019 yılı Aralık ayında ortaya çıkan Covid-19 pandemi süreci de e-ticaret hacminin genişlemesine büyük katkı sağlamıştır. Nitekim, 2019 yılı itibariyle 136 milyar TL olan e-ticaret hacmi %66 artarak 2020 yılında ulaşmıştır. Bu değerin 207 milyar TL'si yurt içi alım, 9,9 milyar TL'si Türkiye'nin yurt dışı alımı ve 9,3 milyar TL'si ise yurt dışının Türkiye'den alımıdır (https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler, 2020). Bu gelişmede, Covid-19 pandemi sürecinde virüs kapma endişesiyle tüketicilerin fiziki temaslara neden olan geleneksel alışveriş yerine gıda ihtiyacını online olarak süpermarketlerden gidermeye yönelmesi önemli rol oynamıştır (UİB Raporu, 2020). Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, Covid-19 pandemi sürecinin tüketicilerin e-ticaret alışveriş kararlarına etkisi ve bu etkide rol oynayan sosyo-ekonomik faktörlerin TR61 bölgesi kapsamında incelenmesidir.

Çalışma, üç ana bölümden oluşmakta olup, ilk olarak pandeminin e-ticaret üzerindeki etkilerinden bahsedilmiş ve literatürde konuyu ele alan çalışmalara değinilmiştir. Takip eden

bölümde analizde kullanılan veri seti ile yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Son bölümde ise analiz bulguları ele alınarak konuya yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Literatür

E-ticaretin konusu farklı disiplinler tarafından farklı boyutları ile ele alınmış olmasına rağmen yapılan çalışmalarda konu genellikle teorik bakış açısı ile ele alınmıştır. Konuya yönelik ampirik çalışmalar irdelendiğinde ise literatürde bu yönde çok fazla çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı konuyu TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) bölgesi özelinde ampirik olarak incelemektir. Literatürde e-ticaretin konu edildiği çalışmaların bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Taşel'in (2020) yapmış olduğu çalışmada, Covid-19 pandemi sürecinin e-ticaret hariç birçok sektörü olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Erdoğan'ın (2020) çalışmasında da Taşel'in çalışmasına benzer sonuçlar elde edilmiş olup, çalışmada pandemi sürecinin bireylerin internet kullanımını artırdığı ve mobil uygulamaların özellikle de online alışveriş hizmeti sunan uygulamaların yaygınlaştığı ifade edilmiştir. Deloitte (2020) raporunda da Erdoğan (2020) gibi dijitalleşmenin e-ticarete etkisini Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülke grubu için incelemiştir. Çalışmasında, Covid-19 pandemisinin çeşitli kategorilerde e-ticaret hacminde büyük çaplı büyümeye neden olduğu belirtilmiştir. Türkiye ekonomisini içine alan bir diğer çalışma ise Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ile İsviçre E-ticaret ve Dijital Derneği (NetComm Suisse) tarafından yürütülen *"Covid-19 ve Küresel E-Ticaret Dinamikleri"* konulu çalışmadır. Türkiye dahil 14 ülkede faaliyet gösteren Inveon'un yaptığı bu çalışmada; (i) birçok ürün grubuna ait online alışverişin %6-10 bandında arttığı, (ii) Çin, Türkiye ve Kore Cumhuriyeti'ndeki tüketicilerin %50'den fazlasının Covid-19 nedeniyle online alışverişe yöneldiği ve (iii) Türkiye'deki 54 yaş üzeri tüketicilerin neredeyse %80'inin daha sık online alışveriş yapmaya yöneldiği tespit edilmiştir.

Turan ve Uzkesici (2021) pandeminin bireylerin tüketim davranışına etkisini inceledikleri çalışmanın sonucunda, salgın döneminde ürünlerin çevrim içi satın alma oranlarında artış yaşandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmada, salgın döneminde tüketici davranışlarının yaş gruplarına göre farklılaştığı tespit edilmiştir. 30 ve üstü yaş grubundaki bireylerin gıda ve market alışverişine, 15-19 ile 20-29 yaş grubundaki bireylerin ise tekstil ve ayakkabı harcamasına yöneldiği belirlenmiştir.

Sakarya Pehlivan'ın (2020) çalışmasında, pandemi sürecinden en fazla perakende gıda sektörünün etkilendiği ve e-ticarette en fazla ciro artışının bu sektörde yaşandığı ifade edilmiştir. Güven'in (2020) çalışmasında Sakarya Pehlivan'dan (2020) farklı olarak analizini ürün/ürün gruplarına kaydırmış ve analiz sonucunda; Türkiye ve dünyada bireylerin evde kalma sürelerinin e-ticareti olumlu yönde etkilediği ve bu durumun bireylerin e-ticarete yönelimini artırdığı ileri sürülmüştür. Ürün bazında yapılan incelemede ise bazı ürün grupları talebinin salgın sürecinden artış yönlü (sağlık, öz bakım ve temizlik) bazı ürün grubu talebinin (giyim, aksesuar ve lüks ürünler) ise azalış yönlü etkilendiği ifade edilmiştir. Güven'in (2020) çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılmış olup, çalışmada, Türkiye'deki tüketicilerin %41'inin pandemi ile birlikte gıda, içecek ve genel temizlik ürünleri tüketimine ağırlık verdiği ve bu ürünlerin temininde genellikle online alışverişi tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Pandeminin yayılmasını önlemek amacıyla uygulanan tam kapanma kararının tüketici davranışlarına etkisinin incelendiği diğer bir çalışma da Toraman'ın (2021) çalışmasıdır.

Çalışmada, tüketicilerin genellikle geleneksel ticaret yerine online ticareti tercih ettiği ve pandemi süreci bitse dahi bu eğilimin artarak devam edeceği ifade edilmiştir.

İri'nin (2021) yapmış olduğu çalışmasında Covid-19 pandemisinin tüketicilerin e-ticaret davranışı üzerindeki etkisi Niğde ili özelinde incelenmiştir. Niğde ve yöresinde 331 kişiye anket uygulanmış ve yapılan anket sonucunda; bireylerin e-ticarette çoğunlukla gıda, sağlık, temizlik ve öz bakım ürünlerine yöneldikleri tespit edilmiştir. Paksoy (2021) ise çalışmasında, pandemi sürecinde tüketicilerin e-ticarete kaymasının bir sonucu olarak e-ticarette ortaya çıkan değişiklikleri incelemiştir. Çalışmada, salgının yaşlı bireylerin online alışveriş kullanımını %9 oranında artırdığı, market, temizlik ve hobi malzemeleri gibi ürünlerin online satışının arttığı, e-ticaretin farklı bir boyut kazandığı ve e-ticaret kullanıcı tabanının genişlediği ve ticaret hacminin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Paksoy (2021) çalışmasında, işlerini evden yürüten bireylerin evde kalma sürelerindeki artışın tüketicilerin temel ihtiyaçlarında artışa sebep olduğu, ihtiyaç duydukları ürün sepetinin değiştiği ve bireylerin çoğunlukla sağlık, elektronik cihaz ile hobi malzemeleri gibi ürünleri talep ettiği sonucuna ulaşmıştır.

36. VERİ SETİ

Covid-19 pandemi sürecinde hanehalklarının online alışveriş kararında etkili olan sosyo-ekonomik faktör belirleyicilerinin analiz edildiği çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) elde edilen 2020 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri B mikro veri seti kullanılmıştır. Çalışmanın analizde, SPSS 22 paket programından yararlanılmıştır.

TR61 Batı Akdeniz bölgesi için gerçekleştirilen analizde, 942 bireye ait veri seti kullanılmış olup, çalışmada yer alan kategorik bağımsız değişkenlere ait yüzde frekans değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Bağımsız Kategorik Değişkenler

Kategorik Değişkenler		**Frekans**	**%**
Çalışma Durumu	Çalışan (1)	494	52,4
	Çalışmayan	448	47,5
Hane Geliri	0-3.700 TL (ortalama altında) (1)	631	66,98
	3.700+ TL (ortalama üstünde)	311	33
Hanedeki Birey Sayısı	3 kişiden az (1)	504	53,5
	3 kişiden fazla	438	46,4
Cinsiyet	Erkek (1)	704	74,7
	Kadın	238	25,2
Eğitim Durumu	Lise ve altı (1)	711	75,4
	Yüksekokul ve üzeri	231	24,5
İnternet Kullanımı	Kullanıyor (1)	941	99,8
	Kullanmıyor	1	0,1

*(1) değerleri referans kategoriyi ifade etmektedir.

Bu değişkenlerin yanı sıra "katılımcıların yaşı" sürekli değişkeni de modele bağımsız değişken olarak dahil edilmiştir. Modeldeki bağımlı değişken ise tüketicinin e-ticaret kullanıp kullanmama durumu olup, eğer tüketici e-ticareti tercih ediyorsa "1" tercih etmiyorsa "0" ile kategorize edilmiştir.

37. YÖNTEM

Nitel veri analizi yönteminde bağımlı değişkenin iki değere/kategoriye sahip olması durumunda, karar birimi bir tercih ile karşı karşıyadır. Böylesi bir durumun varlığı halinde ikili tercih modellerinden yararlanılmaktadır. Diğer bir ifade ile karar biriminin iki kategoriden birini tercih etme durumunun yordanmasında iki sonuçlu (binary) lojistik regresyon analiz yöntemi kullanılmaktadır. Bu nedenle araştırmada nitel veri analizi yöntemlerinden biri olan lojistik regresyon modelinin kullanılması tercih edilmiştir.

Lojistik regresyon modelini normal regresyon modellerinden ayıran özelliği; yöntemin bağımlı değişkenin kategorik olma olasılığını değerlendiriyor olmasıdır. Lojistik regresyon analizi, doğrusal olasılık modelinde yer alan hataların normal dağılımı, doğrusallık, eş varyanslık, süreklilik vb. varsayımları içermediğinden ve model kurulurken göreceli olarak daha esnek olmasından dolayı literatürde yaygın bir kullanım alanına sahiptir.

Lojistik regresyon modelinde bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişki en iyi uyuma sahip olacak şekilde tanımlanmaya çalışılmaktadır. Yöntem, bağımlı değişkenle bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi ve bağımlı değişkenin sahip olacağı değerin gerçekleşme olasılığını tahmin etmeye yaramaktadır (Atasoy, 2001). Dolayısıyla lojistik regresyon modelinde; bir olayın gerçekleşme olasılığı $p(x)$ gerçekleşmeme olasılığı ise $1-p(x)$ olarak ifade edilmektedir. Olayın gerçekleşme olasılığının gerçekleşmeme olasılığına bölünmesinden odds (olasılık, risk veya bahis) oranına ulaşılmaktadır. Değer, bağımsız değişkendeki bir birimlik değişimin tahmin edilen durumda kaç kat değişime yol açtığını göstermektedir. Odds oranı, 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Odds oranının 1'in altında değere sahip olması logit değerinin negatif, tersi durumda ise (1'den büyük) pozitif olduğunu ifade etmektedir.

Regresyon analizinde ($P_i = E\left(\frac{Y_i}{X_i}\right) = \beta_1 + \beta_2 X_i$) denklemi kullanılmaktadır. Eşitlikte yer alan P_i bağımlı değişkeni ve $E\left(\frac{Yi}{Xi}\right)$ ise i'ninci karar biriminin seçim yapma olasılığını ifade etmektedir (Cebeci, 2012). Lojistik regresyonda birden fazla bağımsız değişkenin var olması durumunda aşağıda sunulan Eşitlik 1'den yararlanılmaktadır.

$$P(Y) = \frac{1}{1 + e^{-(b_0 + b_1 X_{1i} + b_2 X_{2i} + \cdots + b_n X_{ni})}} \qquad (1)$$

Lojistik regresyon modeli doğrusal olmayan logaritmik bir fonksiyondur. Bu nedenle, katsayıların anlamlı olarak raporlanabilmesi için Eşitlik 1'de bulunan odds (risk) oranından diğer bir ifade ile üstel lojistik regresyon katsayılarından (exponentiated logistic coefficients) yararlanılmaktadır. Lojistik regresyon analizinde olayların neden-sonucunun analizinde ise yaygın olarak en yüksek olabilirlik (maximum likelihood) yöntemi kullanılmaktadır (Berenson ve Levine, 1996). Bu yöntem, tahmin edilen parametre değeri ile gerçek veri seti arasındaki uyumu maksimuma getirecek parametre değerlerinin elde edilmesini sağlamaktadır (Alpar ve Karabulut, 2017).

ANALİZ BULGULARI

Çalışmada, bireylerin online alışveriş kararında etkili olan sosyo-ekonomik faktör belirleyicileri lojistik regresyon modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Lojistik regresyon analizi tahmin sonuçlarına geçmeden önce ilk olarak modelin istatistiki olarak anlamlılık gücü incelenmiştir.

Modelin anlamlılık gücünü ölçmek için literatürde yaygın olarak kullanılan Hosmer-Lemeshow ile Omnibus testlerinden yararlanılmıştır. Hosmer-Lemeshow testi gözlenen frekans değerleri ile modelden tahmin edilen frekans değerlerini kıyaslama imkanı sağlamakta olup, araştırmacıya model ile verilerin ne kadar uyumlu olduğu hususunda bilgi sunmaktadır. Bu test diğer testlerden farklı olarak p>,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmektedir. Anlamlılık düzeyi p>,05 olduğu durumda, modelin veriye iyi uyum sağladığı (good fit) ifade edilmektedir. Modele dahil edilen bağımsız değişkenlerin tamamının bağımlı değişkeni tahmin etme gücünün tespitinde kullanılan test ise Omnibus testidir. Uyum iyiliği (goodness of fit) olarak da bilinen test, modelin ne kadar iyi bir performans sağladığını yordamak için kullanılmaktadır. Test, Hosmer-Lemeshow testinin aksine anlamlılık düzeyi p<,05 olduğunda geçerlidir. Hosmer-Lemeshow ile Omnibus testi sonuçları aşağıdaki Tablo 2-3'te sunulmuş olup, sekiz serbestlik derecesinde Hosmer-Lemeshow (8,75 (p=,364)) ve Omnibus (299,41 (p<0,010)) testi sonuçlarına göre modelin istatistiki olarak anlamlı olduğu ve verilerin yüksek uyumluluğa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2. Hosmer ve Lemeshow Testi Sonucu

	Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik derecesi (Sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)
Adım 1	8,750	8	0,364

Tablo 9: Model Katsayılarının Omnibus Testi Sonucu

		Ki-kare	Sd	P
Adım 1	Step	299,406	8	,000
	Block	299,406	8	,000
	Model	299,406	8	,000

Analizde ele alınması gereken bir diğer unsur ise Sınıflandırma Tablosudur (Classification Table). Bu tablo, modeldeki her bir değişken için kategorinin ne kadar doğru tahmin edildiği hususunda bilgi sağlamaktadır. Tahmin edilen lojistik regresyon modeline ait sınıflandırma tablosu tahmin sonuçları Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4: Sınıflandırma Tablosu Sonucu

Gözlemlenen			**Tahmin Edilen**		
			E-Ticaret Durumu		**Doğruluk (%)**
			Kullanmıyor	**Kullanıyor**	
Adım 1	E-Ticaret Durumu	Kullanmıyor	483	81	85,6
		Kullanıyor	154	224	59,3
	Genel Yüzde				75,1

Tablo incelendiğinde; modele bağımsız değişken dahil edilmediği durumda doğruluk tahmin gücünün %59,9 olduğu, bağımsız değişken dahil edildiğinde ise modelin doğru tahmin edilme gücünün %75,1'e kadar yükseldiği tespit edilmiştir. Tahmin sonuçlarına göre, modelin iyi tahmin edildiği ve verilerin uyumlu olduğu görülmektedir.

Modelin anlamlılık gücü ve doğruluk tahmin analizinin ardından model lojistik regresyon yöntemi ile analiz edilmiş ve elde edilen araştırma bulguları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Lojistik Regresyon Modeli Tahmin Sonucu

Değişkenler	β	Standart Hata	Wald Testi	p (olasılık)	Exp(β)	Exp(β) %95 Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
İnternet Kullanımı (1)	21,366	40193,33	,00	1,000	1901903356,4	0,000	
Gelir (1)	-,896	,185	23,35	**,000***	,41	,284	,587
Hanedeki Birey Sayısı (1)	,528	,166	10,14	**,001***	1,67	1,225	2,348
Yaş	-,072	,008	76,72	**,000***	,93	,916	,946
Cinsiyet (1)	,158	,203	,60	,438	1,17	,786	1,744
Eğitim (1)	-1,655	,200	68,55	**,000***	,19	,129	,283
Çalışma (1)	,266	,181	2,17	,141	1,31	,915	1,861
Cox & Snell R^2 = ,272 Nagelkerke R^2 = ,368				-2 Log likelihood= 969,514			

Not: * işareti %1 anlamlılık düzeyini işaret etmektedir.

Modelde yer alan değişkenlerin yorumuna geçmeden önce bağımsız değişkenlerin modele katkı sağlayıp sağlamadığı Ki-kare dağılımına sahip Wald testi ile incelenmiştir. Test sonucunda; internet kullanımı, cinsiyet ve çalışma durumu bağımsız değişkenleri hariç diğer tüm değişkenlerin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Katsayıların doğruluğu ise Nagelkerke R^2 testi kullanılarak analiz edilmiştir. Nagalkerke R^2 testi sonucunda; bağımlı değişkenin içindeki varyasyonun yüzde 36,8'inin bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Lojistik regresyon modeli tahmin sonuçları değerlendirildiğinde; modelde kullanılan bağımsız değişkenlere ait katsayı değerlerinin internet kullanımı, cinsiyet ve çalışma durumu değişkenleri hariç istatistiksel olarak anlamlı olduğu (p<,01) tespit edilmiştir. Analize dahil edilen bağımsız değişkenler işaret açısından değerlendirildiğinde; yüksek gelir grubundaki bireylerin düşük gelir grubuna kıyasla daha az e-ticareti tercih ettiği, hanedeki birey sayısı arttıkça bireylerin online alışverişe yöneldiği, yaş ilerledikçe online alışverişe yapma kararının olumsuz etkilendiği, erkeklerin kadınlara kıyasla e-ticareti daha fazla kullandığı son olarak lise ve altı eğitim düzeyindeki bireylerin diğer öğretim seviyesindeki bireylere oranla daha az online ticareti tercih ettiği belirlenmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı olan bağımsız değişkenler ve bu değişkenlere ait katsayı değerleri baz alındığında aşağıdaki denkleme ulaşılmıştır:

$$E - ticaret = -16.90 - 0.89\,Gelir + 0.52 Hanedeki\ birey - 0.07 Yaş - 1.65 Eğitim \quad (2)$$

Eşitlikte yer alan değişkenlere ait katsayıların yorumlanmasında alan yazında yaygın olarak odds (Exp(β)) değerleri kullanılmaktadır. Bu nedenle, modelde yer alan parametrelerin yorumlanmasında odds değerleri kullanılmıştır. Değişkenlerin odds değerlerine göre, toplam geliri ortalamanın (3.700 TL) üstünde olan bireylerin ortalamanın altında olan bireylere kıyasla e-ticaret kullanma olasılığı 0,41 kat daha azdır. Analiz sonucu, Yıldızhan ve (2021) Toraman'ın (2021) çalışmalarıyla uyumluluk göstermektedir. Hanedeki birey sayısı da bireyin e-ticaret olasılığını etkilemektedir. Hane büyüklüğü Türkiye ortalamasının altında bulunan bireyler diğerlerine göre yaklaşık 0,53 kat daha fazla e-ticaret yapma olasılığına sahiptir. Bireylerin e-

ticaret kararını etkileyen bir diğer unsur ise bireyin yaşı ve eğitim düzeyidir. Lise ve altı eğitim düzeyine sahip bireyler yüksekokul ve üstü eğitim düzeyine sahip bireylere oranla 0,19 kat daha fazla e-ticaret kullanma olasılığına sahiptir. Analizdeki bu sonuç literatürdeki çalışmalar ile uyumluluk göstermemektedir. Bu durum, TR61 bölgesinin sosyo-kültürel yapısından veya bu bölge içinde yer alan illerdeki online (özellikle gıda ile market) alışveriş altyapı yetersizliğinden kaynaklanmış olabilir. Bireylerin yaşı arttıkça e-ticarete yönelme olasılıkları azalmaktadır. Nitekim yaş ilerledikçe bireylerin e-ticaret yapma olasılığı 0,93 kat azalmaktadır. Elde edilen bu bulgu, Yıldızhan'ın (2021) 18-24 yaş grubundaki bireylerin diğer yaş gruplarına kıyasla daha fazla e-ticarete yöneldiği analiz bulguları ile uyumluluk göstermektedir.

SONUÇ

2019 yılının sonlarına gelindiğinde Çin merkezli ortaya çıkan Covid-19 virüsü yalnızca Çin'i değil aynı zamanda tüm dünyayı etkisi altına almış ve her bakımdan insanlara zarar vermiştir. Günümüzde de etkisi devam eden virüsün Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak nitelendirilmesi, beraberinde sıkı tedbirlerin uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Salgın hastalık ile mücadele edebilmek için uygulanan yasaklar, alınan önlemler ve getirilen kısıtlamalar hem sosyolojik hem psikolojik açıdan insanlığı olumsuz etkilemiştir. Nitekim ülke ekonomileri de bu durumdan payına düşeni fazlasıyla almıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik durumları diğer gelişmiş ülkelere nazaran daha fazla zarar görmüştür.

Pandeminin yayılmasını engellemek amacıyla uygulanan tedbirler ve kısıtlamalar tüm dünyayı neredeyse durma noktasına getirmiştir. Bu süreç toplumun tutum ve davranışlarında değişime neden olduğu gibi alışveriş kararlarında da etkili olmuştur. Yeni normal olarak adlandırılan birçok kısıtlamayla yaşamaya alışan bireyler virüsün bulaşması ihtimaline karşılık zorunda kalmadıkça başka bireyler ile temasta bulunmak istememişlerdir. Bu nedenle tüketiciler diledikleri gibi temassız şekilde, evden dışarı çıkmadan ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri platformlara yönelmişlerdir. Bu durum fiziksel alış-veriş yerine elektronik alış-verişlere yönelmelerine sebep olmuştur. Ayrıca pandemi sürecinde bireyler yalnızca gerekli olan ihtiyaçlarını gidermekle kalmayıp stok yapma ihtiyacı da hissetmişlerdir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak e-ticaret sektörü birçok sektörün aksine bu gelişmelerden olumlu yönde etkilenmiştir. E-ticarete yönelme eğiliminin yalnızca dış faktörlere bağlı olmadığı, bireylerin sahip olduğu sosyo-ekonomik faktörlerin de alışveriş kararlarında etkili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, TR61 bölgesindeki bireylerin pandemi sürecinde e-ticarete yönelmesinde etkili olan sosyo-ekonomik faktörlerin neler olduğu hususu lojistik regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda e-ticaret ile hanehalkının toplam geliri, hanedeki birey sayısı, hane sorumlusunun yaşı ve hane sorumlusunun eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Sonuç itibariyle teknolojik gelişmelerle birlikte kullanımı giderek yaygınlaşan e-ticaretin pandemi sürecinden de olumlu yönde etkilendiği gözlemlenmiştir. Ayrıca salgın sürecinde yeni varyantlar ile karşı karşıya kalınması ve bilim insanları tarafından "farklı canlı mekanizmaları kaynaklı yeni salgınların ortaya çıkabileceği yönündeki" açıklamalar e-ticarete olan yönelimin daha da artacağına işaret etmektedir. Pandemi sürecinde tüketicilerin online alışveriş kararlarında etkili olan sosyo-ekonomik faktörlerin incelendiği bu çalışmada lojistik regresyon yöntemi kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Bu durum çalışmayı literatürdeki diğer çalışmalardan faklı kılmakta ve daha sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı

düşünülmektedir. Ayrıca çalışmanın sadece TR61 bölgesi ile sınırlı tutulması kısıtı sebebiyle takip eden çalışmaların farklı yöntemler kullanılarak bölgesel veya ülke düzeyinde de analiz edilebileceği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akbulut, R. & Rençber, Ö. (2016). Veri Zarflama ve Lojistik Regresyon Analizi ile Çimento İşletmelerinde Finansal Performansa Dayalı Etkinliklerin Değerlendirilmesi . *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi* , 7 (3).

Alpar, R. ve Karabulut, E. (2017). Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler, 5.Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

Atasoy, D. (2001). *Lojistik Regresyonunun İncelenmesi ve Bir Uygulaması.* Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas.

Berenson, M. L. & Levine, D. M. (1996), Basic Business Statistics: Concepts and Applications, Sixth Edition, Prentice-Hall International, New Jersey.

Cebeci, İ. (2012). Krizleri İncelemede Kullanılan Nitel Tercih Modelleri: Türkiye İçin Bir Probit Model Uygulaması: (1988-2009) . *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,* 62 (1), 127-146.

Deloitte (2020). Küresel Covid-19 Salgınının Türkiye'de Farklı Kategorilere Etkileri. https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/consulting/kuresel-covid-19-salgininin-turkiyede-farkli-kategorilere-etkileri.pdf

Duran, M. S. & Acar, M. (2020). Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri. *International Journal of Social and Economic Sciences,* 10(1), 54-67.

Erdoğan, A. (2020). Tüketicilerin Elektronik Ticaret Algısı: Covid-19 Etkisi ve E-Ticaret Faaliyetlerinde Yaşanan Sorunlar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(109), 65-78.

Güven, H. (2020). Covid-19 Pandemik Krizi Sürecinde E-Ticarette Meydana Gelen Değişimler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* Covid-19 Özel Sayısı 2, 251-268.

https://uib.org.tr/tr/kbfile/covid-19un-e-ticaret-uzerindeki-etkileri E.T: 11.11.2021

https://unctad.org/news/covid-19-has-changed-online-shopping-forever-survey-shows

https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler E.T: 15.11.2021

İri, R. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinin Niğde ve Yöresindeki Tüketicilerin İnternet üzerindeki Satın Alma Davranışlarına Etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (37). http://dspace2.adiyaman.edu.tr:8080/xmlui/handle/20.500.12414/2252

Paksoy H. B. (2021) Covid-19'un E-Ticarete Etkisi. 2. Uluslararası Ekonomi ve İşletme Sempozyumu. 130-136.

Sakarya Pehlivan, A. (2020). Kovid-19 E-Ticaret satışlarını arttırdı, talep de değişti: işte liste başı ürünler. 17.11.2021 tarihinde http://www.ekonomist.com.tr/aysegul-sakarya-pehlivan/kovid-19-e-ticaret-satislarini-arttirdi-talep-de-degisti-iste-liste-basi-urunler.html adresinden erişildi.

Taşel, F. (2020). Dijitalleşmenin Ticarete ve Ekonomiye Etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 8(2), 127-137.

Toraman, Y. (2021). Covid-19 Sürecinde Tam Kapanma Kararının Tüketici Davranışlarına Etkisi: E- Ticaret Özelinde İncelemesi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2 (1), 81-95. DOI: 10.51969/klusbmyo.938376

Turan, M. G., & Uzkesici, D. (2021), Satın Alma Yönetimi Uygulamalarında Pandeminin Etkisi: Bir Literatür Taraması. In *International Marmara Social Sciences Congress,* 375.

UİB (Uludağ İhracatçı Birlikleri) Genel Sekreterliği ARGE Şubesi. (2020): "Covid-19'un E-ticaret Üzerindeki Etkileri". 11.11.2021 tarihinde https://uib.org.tr/tr/kbfile/covid-19un-e-ticaret-uzerindeki-etkileri adresinden erişildi.

Yıldızhan, M. (2021). *Covid-19 Pandemisinde Çevrimiçi Alışveriş ve Müşteri Değerlendirmesi.* Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

ROMANLA BEZENEN BİR HAYAT: PEYAMİ SAFA

Prof. Dr. Kemal TİMUR
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye
Zübeyde TANIRLI
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş, Türkiye

Giriş

Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli romancılarından olan Peyami Safa 1899 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Servet-i Fünûn şairlerinden İsmail Safa'dır. 1901 yılında henüz iki üç yaşlarında iken Sivas'a sürgün edilen babasını kaybetmiştir. Dokuz yaşındayken sağ elinin ekleminde kemik hastalığına yakalanmıştır. Doktorlar, henüz on yedi yaşında iken kolunun kesilmesine karar vermişlerdir; ancak kendisi bu teklifi kabul etmemiştir. Hayat mücadelesinin erken yaşta başlaması, kendisini geliştirmeye zorunlu hâle getirmiştir. Peyami Safa, hayatının bu dönemine şu şekilde değinmektedir: *"Benim şuurum bir facia atmosferi içinde doğdu. Ben iki yaşımda iken babam ve kardeşim Sivas'ta on ay içinde öldü. Böyle kısa fasılasıyla hem kocasını, hem çocuğunu kaybeden bir kadının hıçkırıkları arasında kendimi bulmağa başladım. Belki bütün kitaplarımı dolduran "bir facia beklemek vehmi" ve yaklaşan her ayak sesinde bir tehlike sezmek korkusu böyle bir başlangıcın neticesidir. Dokuz yaşımda başlayan hayatımı kazanmak zarureti, beni, edebiyattan evvel, kendini anlamağa ve yetiştirmeye mecbur bir küçük insanın tamamıyla hayati zaruretlerden doğma bir terbiye, psikoloji ve felsefe tecessüsü doldurdu" (Tarancı, 1940: 3).*

Geçimini yazılarından sağlayan Peyami Safa, on üç yaşında okulu bırakmak zorunda kalmıştır. Ancak kendisini geliştirmeyi fazlasıyla başarmıştır. Bir taraftan babasının yakın arkadaşlarından Ahmet Cevdet'in hediye ettiği *Petit Larousse*'u ezberleyerek başladığı Fransızcasını ilerletirken diğer taraftan da edebi eserlerin yanı sıra tıp, psikoloji ve felsefe kitaplarına ilgi duymuş ve hepsini okumuştur: *"Çok küçük yaşta yetim kalan Peyami Safa'ya, bir baba dostu olarak Dr. Ahmet Cevdet daima yardım etmişti. Fransızca gramer yazacak kadar bu dilde bilgi sahibi olmasında doktorun büyük emeği geçmişti ve bunu kendisi her zaman minnettarlık duyarak söyler ve bundan da manevi haz duyardı" (Bürün, 1978: 83).*

Edebiyatımızın birçok dalında eser veren Peyami Safa'nın en başarılı olduğu alan hiç şüphesiz ki romancılığıdır. Küçük yaşta yaşadığı sıkıntılar, bilgi ve birikiminin çok olması, romancı kimliğine büyük katkı sağlamıştır. Peyami Safa, küçük yaştan itibaren hemen hemen her şeyi merak edip sorgulamaya başlamıştır. Kendisi hayatının bu dönemini şu şekilde anlatır: *"Altı yedi yaşımda iken, her gece yatağa girdiğim vakit beynime sataşan bir fikir vardı ve uykumu kaçırırdı. Her gece, düşünürdüm ve kendime sorardım: "Ben bu dünyaya gelmeseydim ne olurdu?" (Yücel, 2016: 24).*

Peyami Safa, okul hayatına devam etmediği hâlde okumayı ve araştırmayı hiçbir zaman bırakmamıştır. O merakını gidermek için okumaya her geçen gün büyük bir gayretle devam etmiştir. Onun şüpheci oluşu ve eleştiri kabiliyeti yüksek olduğu, çocukluktan itibaren kendini belli eder. Bu yaşlardan itibaren özellikle de felsefe alanında okumalara meraklı olduğu anlaşılır. Felsefe alanında okudukları merakını gidermemiş; ancak onun hayal gücünün daha

da gelişmesine vesile olmuştur. Bu konuda okumayı bir tutku olarak gören Peyami Safa'nın şu sözleri dikkat çekicidir:

"On üçle on dört yaşım arasında, sırf kendi meraklarımı gidermek için, liseye devam ederken merhum Baba Tevfik Bey'in neşrettiği Teceddüd Kütüphanesi serisinden bir ruhiyat/psikoloji kitabı aldım. Bu eser, kalıp haline sokulmuş tasniflerin, insan ruhunu hassasiyet, zihin ve irade gibi raflara ayırmasıyla, namütenahi derecede terkipler arz eden temayüllerimizi şahsi, içtimai ve ali gibi üç basit? katediyordu. Esasen bahtsız bir çocuktum. İçimde oynayan dramları bu kitap tefsire müsait olmaktan çok uzaktı.

Sekizinci sınıfta bir hastalık yüzünden liseyi bıraktım. Kendimi yetiştirmeye mecburdum. Kendi icaplarımdan doğan bir ihtiyaçla ve merakla terbiye, ruhiyat ve felsefeye karşı, on dörtle on beş yaşım arasında samimi bir alaka duydum.

Daha fazla büyüdüm. On yedi yaşıma doğru insan ruhunun mahiyetine ait merakım, hayatıma mana vermek ihtiyacıyla büsbütün arttı. Birkaç sene azgın bir tefekkür ve tetebbu devresi geçirdim.(...) Felsefe, tecessüslerimi yatıştırmak şöyle dursun, bütün şüphelerimi ayaklandırdı" (Tekin, 1990: 3).

Hayatından kısaca bahsettiğimiz Peyami Safa'nın bu giriş mahiyetindeki bilgilerden sonra asıl onun romanı ve romancılığı üzerinde durulacaktır.

1. Roman

Roman, genellikle insanların başından geçen yaşanmış ya da yaşanabilecek konuları/olayları ele alan ve anlatma esasına dayalı edebi bir türdür. Roman kurmaca bir metindir ve onun beslendiği farklı kaynaklar vardır. Roman, toplumsal olayları yansıtan ve toplumdan beslenen bir özelliğe de sahiptir.

Peyami Safa, yazarlığının yanı sıra roman sanatı üzerine düşünceleri olan ve eserlerini bu temel üzerine inşa eden önemli bir aydınımızdır. Onun hakkındaki önemli çalışmalarıyla bilinen Mehmet Tekin'in, Peyami Safa'nın roman sanatı hakkındaki şu tespitleri önemlidir: *"Bizde romanı, sadece telif planında bırakmayıp şekil ve teknik planında da değerlendiren, bu konudaki görüşleriyle dört başı mamur sayılabilecek bir nazariyenin sahibi olan ilk isim, kuşkusuz Peyami Safa'dır" (Tekin, 1999: 29).*

Peyami Safa, roman ile ilgili düşüncelerini kendi süzgecinden geçirerek yazılarında da dile getirmiştir. O kendisi romanın tanımını şu şekilde yapar: *"Roman nedir? Romanın hakiki bir tarifini yapmak imkânı var mıdır? Yoksa, bazılarının iddia ettikleri gibi, roman nevi inkıraz bulmak üzere midir?*

Bu muammayı halletmek, romanın umumi seciyelerini bulmak için bugünkü edebi vakaları evvela müşahede, sonra tasnif etmek, nihayet mücerret bir roman mefhumuna varmak lazımdır. Fakat bugünkü cihan edebiyatında her büyük romancı kendine mahsus bir nevin yaratıcısı telakki edebileceği için tasnif yapmak güçtür. Ve belki bugün için mümkün değildir. Esasen "dogmatizm"den yani nass-ı kat'iden nefret eden bir asırdayız ve tarifler, tahditler, kaideler, yeni edebiyatın galeyanlı ve hür akışı içinde dubalar gibi kaba ve sert sıkıntı yaparlar" (Bürün, 1978: 328).

Peyami Safa, aynı zamanda romanı toplumun bir aynası olarak da görmüştür. *"Roman... fert ruhunun olduğu kadar cemiyetin de aynasıdır" (Tekin, 1990:17).* Romanın ne olmadığı hususunda ise şunları söyler: *"Roman, alelade manzara ikametgâh dekorları içinde birbirine benzeyen beşeri maceraları anlatmak değildir" (Tekin, 1990: 32).*

Yukarıda kısaca bir kısmına değindiğimiz gibi, Peyami Safa'nın roman ve hikâye ile ilgili daha kapsamlı düşüncelerinin olduğunu da belirmemiz gerekir.

2. Peyami Safa'nın Romancılığı

Peyami Safa'nın romancılığı dikkatli bir şekilde incelendiğinde asıl o zaman sanatının nasıl oluştuğu ve ortaya çıktığı daha iyi anlaşılmış olur. Peyami Safa'nın romancılığını iki kategoride incelemek mümkündür. Birincisi Server Bedi takma adıyla ikincisi ise Peyami Safa adıyla kaleme aldığı eserleridir. Peyami Safa, kazanç temin etme kaygısı ile yazdığı romanlarında daha çok Server Bedi takma adını kullanmıştır. Sanat gayesi ile yazdığı romanlarında ise Peyami Safa adını kullanmıştır. Server Bedi takma adıyla yazdığı romanları ile ilgili şu sözleri önemlidir:

"Server Bedi benim müsveddemdir. Üstünde az düşündüğüm, az çalıştığım, mesuliyetten nefsime beraet kazandırmak için kullandığım bir maişet imzası… Bence 'tefrika' okuyucusu edebiyat okuyucusundan daima ayrı bir sınıf teşkil edecektir. Tefrikaları da umumî edebiyata sokabiliriz, fakat 'cins' edebiyata değil" (Yıkan, 2004: 371).

Sözde Kızlar (1924), Mahşer (1924), Canan (1925), Bir Akşamdı (1928), Şimşek (1928) ve Atilla (1931) romanları geçinme kaygısı ağır basarak kaleme aldığı eserlerden sayılır. Bu romanlarının ardından edebi niteliği daha yüksek eserler kaleme almıştır. Peyami Safa'nın bu eserleri hakkında kullandığı şu ifadeler konuya açıklık getiren cümlelerdir*: "Sözde Kızlar, Mahşer, Canan çocukluk kitaplarımdır. Bunlar yirmi yaşımın etrafında doğmuşlardır. Hepsini, bilhassa Canan'ı ele alınmayacak kadar kusurlu bulurum" (Tekin, 1990: 6).*

Peyami Safa imzası ile Türk edebiyatında zirve olan romanları ise *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih-Harbiye, Bir Tereddüdün Romanı, Biz İnsanlar, Matmazel Noraliya*'nın *Koltuğu* ve *Yalnızız*'dır.

3. Roman Anlayışı

Peyami Safa, romanlarını yazarken beslendiği belli başlı kaynakları vardır. Bunlardan birincisi Fransız romancılarıdır. Tanzimat'tan bu yana devam eden Batı edebiyatı tesiri Peyami Safa'yı da etkisi altına almış ve özellikle Fransız edebiyatının etkileri daha fazla görülmüştür. Peyami Safa, romanı ilk olarak Fransa'nın on dokuzuncu yüzyıl realistlerinden öğrendiğini söyler. Bunun yanı sıra Fransız edebiyatı hakkında da şunları ifade eder:

"Ben ilk önce romanı Fransa'nın on dokuzuncu asır realistlerinden meşk ettim. Teknik olarak Maupassant, bana ustası Flaubert'ten daha usta görünmüştü. (...) Fakat bu benim çıraklık, hatta edebi çocukluk devrelerimin kanaatidir. "Güzel Dost" müellifinde muasır bir tefekkürün kalitelerinin noksan olduğunu sonradan fark ettim. Buna rağmen, yalnız Fransa'da değil, bütün Avrupa'da ve Amerika'da, hikâye ve roman, bünyesi itibariyle bu Fransız muharririne çok şey borçludur" (Tekin, 1990: 16). Kendisinin bu ifadelerinin dışında Karaca da şu kısa açıklamayı yaparak olayın başka boyutunu dile getirmiş olur:

"Peyami Safa, düşüncelerini hem fikir eserleri vererek hem de sanat eserleri ortaya koyarak açıklaması bakımından Jean Paul Sartre'a da benzetilmiştir. Jean Paul Sartre ile Peyami Safa, fikir yönünden birbirinden tamamıyla zıt iki yazardır" (Karaca, 2010: 289).

Peyami Safa'nın bu okuma ve etkilenmelerinin dışında ikinci beslendiği kaynak ise insanların ya da yaşadığı toplumun sosyal hayatıdır. Böylece Fransız edebiyatının yanı sıra kendi yaşadığı toplumdan da beslenmiştir. Bilindiği gibi roman, sosyal yaşamın içerisinde

yaşanan olayları yansıtmaya çalışır. Roman ile sosyal olaylar arasındaki ilişki doğrudan olmasa bile dolaylı olarak ondan bağımsız da değildir. Bu etki doğal olarak Peyami Safa'nın romanlarında da görülür. Dolayısıyla o da Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşamını sürdürmüş bir aydın olarak yaşadığı dönemin insanlarının yaşamlarını bir nebze de olsa gözlemlemiş ve eserlerine yansıtmaya çalışmıştır.

Peyami Safa'nın üçüncü beslendiği kaynak ise kendi hayatı, hayal dünyası ve çevresinde gördüğü ve karşılaştığı olaylardır. Bu konuda İsmail Habib Sevük: "Romanın kahramanı müellifin kendisidir" der. O, kendi yaşamının bir kısmını romanına yansıtmıştır. Romanlarında kendi hayatından, şahsi fikirlerinden ve tecrübesinden büyük izler vardır. Bu konuda Peyami Safa, bir röportajından şunları ifade eder: *"Her romanımda kendi hayatımdan parçalar vardır. Bazıları "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu" gibi otobiyografik ve yalnız kendi hayatımdır. Ötekilerde başka insanların hayat tecrübeleri ve maceraları vardır. Otobiyografik romanlar yaratma hürriyetimizi kısarlar. Orada biz sayısız imkân ve ihtimallerden bazılarını tercih hürriyetini kaybeder, bir tanesi üzerinde billurlaşmaya mecbur kalırız*" (Yücel, 2016: 23).

Bu konuda, en fazla bir otobiyografik roman olan Dokuzuncu Hariciye Koğuşu ile kendi hayatından birçok benzerlikler görülür. Romanda kahramanın ismi yoktur. Burada daha çok genç bir hastanın psikolojisi yansıtılır. Ayrıca bu genç, fakir, hem de dizinden rahatsız olmasından dolayı büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Aynı zamanda kendinden dört yaş büyük olan birine âşık olmasının heyecanı da bu sıkıntılarına eklenir. Romanda gencin rahatsızlığının artması, kızın başkası ile evlenmesi ve sonunda ameliyat olması ile biter. Dolayısıyla Peyami Safa'nın hayat hikâyesi incelendiğinde, bu romandaki hadiselerin birçoğu onun hayatından bizlere kesitler sunar.

4. Romanda Konu

Türk ve dünya edebiyatında tanınmış önemli yazarlar, insan ve toplum arasındaki bağı eserlerinde konu edinmişlerdir. Bugün hâlâ okunan Tolstoy, Balzac ve Hugo gibi birçok tanınmış yazarın eserlerinde insan ve toplum ilişkisini fazlasıyla görürüz. Türk romanında ise, ilk eserlerin ya da sonradan kaleme alınan bir kısım romanların taklit yoluyla ya da belli ideolojilerin etkisiyle kaleme alındığını söylemek mümkündür. Peyami Safa ise romanlarını yazarken mümkün mertebe kendi ideolojisi dışında kalmaya çalışarak Türk insanı ve onların sorunlarını ele almaya gayret sarf etmiştir. Peyami Safa'nın yaşadığı dönemde Türk toplumu hemen hemen birçok konuda büyük sorunlarla karşılaşmış ve bunları çözmek için çaba göstermiştir. Bunun yanı sıra toplumun yapısında meydana gelen ve günümüzde de devam eden bir aydın meselesi hep var olagelmiştir. Gördüğü eğitim ve farklı kültürlerin tesiriyle milletine yabancı kalan bazı aydınlar ile milli değerlerine bağlı muhafazakâr aydın ve halk kitlesi arasında bir çatışma söz konusu olmuştur. Buna Doğu-Batı çatışması da denebilir. Tanzimat'la başlayan Batılılaşma sürecindeki ilk romanlarda da bu konular dile getirilir. Dolayısıyla bu çatışma yeni bir konu da değildir. Dolayısıyla ilk romanımızdan günümüze kadar da devam eden bir tartışmadır. Peyami Safa da birçok romanında kendi bakış açısına göre bu konulara değinir. Kahramanları vasıtasıyla konu tartışmaya açılır. Onun bir kısım romanlarında kahramanlardan birisi Doğuyu birisi de Batıyı temsilen yer alırlar (Özer, 2018: 21).

5. Romanda Olay

Roman, teknik bakımdan konu, vaka, olay, zaman, yer ve kahramanlar gibi birçok yapının bir arada bulunarak kurgulanmasıyla oluşur. Peyami Safa da roman yazmanın belli bir düzeni olduğuna inanır. Bu inancının bir takım şartları vardır; ancak o, romanı bir mimari eser gibi belli bir plan doğrultusunda şekil verilemeyeceğini de düşünür. Peyami Safa roman yazma tekniğinin nasıl ve hangi şekilde olması gerektiğini de bazı yazılarında dile getirir. Onun hakkında önemli eserlere imza atan Tekin'in şu tespitleri önemlidir:

"Eğer "teknik" taraftarların iddiası, romanın bir mimari eser gibi, inşa edilmeden evvel en küçük teferruatı içine alan bir plana tabi olması ise, böyle bir teknik yaratma romanın yaratma şartlarına aykırıdır. Çünkü mimari eser zamanın dışındadır. Yani bütün parçaları ve mecmuu heyetiyle onu seyredene bir anda kendisini teşkil eder. Romanda ise hayat ve hayatın cereyanı için zaruri bir zaman vardır. Roman bir anda okunmaz, parçaları ve bütünüyle bir anda kavranmaz.(...) Mimari eser, önceden, bütünü ve tekmil teferruatıyla birlikte tasarlanır. Bunlar arasında sıkı bir münasebet vardır. Parçalar bütün muayyen matematik nispetler (orantılar) içinde teşekkül ederler. Yapılmış bir binanın zaman içinde bir oluşu yoktur. Romanın hayatı başından sona kadar bir oluş halindedir. Onun yaratılması, hayatın kendisi gibi, zamana muhtaç olduğu kadar, önceden tahmini mümkün olmayan ve tesadüf kategorisine giren hadiselerin zuhuruna bağlıdır. Bir mimari eser, tasarı halinde iken, gerçekleşmesine ait sayısız imkânlar arasından, yalnız mevzuun esas çizgilerine ait olanı tasarlamak imkânı verir. Roman yazılırken, romancı, romanın hayatına ait sayısız gerçekleşme imkânlarından birini tercih hürriyetini muhafaza eder. Yaratmanın şartı bu hürriyettir. Romanın (romandaki hayatın) bütün şans ve imkânlarını, yazılmadan evvel dolduran bir plan bu hürriyeti yok etmiştir. Romanın hayatını jeometrik bir plan kalıp haline getirir ve sun'ileştirir" (Tekin, 1999: 35).

Peyami Safa, zaman zaman roman yazmayı tren gibi ray üzerinde akıp gitmeye benzetir; ancak onun güzergâhına romancı karar verir ve onun belli bir sonu vardır (Tekin, 1999: 36).

Yine o, romanın kendine özgü bir sistem ve yapı içinde olduğuna da inanır. Roman, hayatın akisleri ile doludur; fakat ekseriyetle terkibin sırrını yalnız kendisinde taşıyan, daha toplu, daha muayyen ve daha insicamlı bir hayatın hikâyesidir. Onun bu intizamı, hayata en az benzeyen tarafıdır; fakat gene bu intizamından dolayı roman, hayattan daha fazla tesirli olur (Tekin, 1999: 36).

O, kısaca roman tekniğinin bir mimari eser gibi başından bir plana tabi tutulamayacağını, bunun romanın tabiatına aykırı olduğunu belirtir. Ona göre romanda olay örgüsünün oluşması bir plan dâhilinde değil; gizli bir düzen içinde gerçekleşir. Romanın oluşması, hayatın kendisi gibi bir zamana bağlıdır. Bu oluşumda bütün olasılıkların arasından sadece birine sürükleyen olaylar bütünü de denebilir.

6. Roman ve Dil

Anlatma esasına bağlı edebi eserlerden roman, dilin, tasvirin ve ayrıntının ön planda olduğu bir sanat dalıdır. Bir romanda kullanılan dil, romanın anlatımı gibi romanı oluşturan yapı unsurları üzerinde büyük bir öneme sahiptir. Peyami Safa, *Cumhuriyet Gazetesi*'ndeki yazılarının birisinde bu duruma şu şekilde değinir: *"Kalemi elime aldığım günden beri Türkçenin müdafaası için yazdığım satırları birbirine eklesem İstanbul-Ankara şimendifer hattından daha uzun olur"* (30.03.1940).

Peyami Safa, bu satırlarından sonra yirmi yıl daha yazım hayatına devam etmiştir. O, dil alanında inkılap yapılamayacağını düşünür. Konuşma dili ile yazı dilinin aynı olmadığını; konuşma dili ile edebiyat dilinin birbirine karıştırılmaması gerektiğini düşünür: *"P. Safa, Genç Kalemler'den beri savunulan, yazı dilinin konuşma diline yaklaştığı ölçüde gelişeceği düşüncesine karşı çıkar. Ona göre dile ve edebiyata ait bu iki ayrı hadise birbirine karıştırılmıştır. Bir dilin yabancı sözcüklerden temizlenmesi, halk diline dönmekle mümkün olamaz. Çünkü edebi dildeki pek çok soyut kavram konuşma dilinde mevcut bulunmamaktadır. Türetme yoluyla elde edilmiş karşılıklar da Türkçe olmayan sözcükler kadar halka yabancıdır. "Halka doğru" akımı seviyesizliğe, dil ve düşünce fakirliğine, yavanlığa ve adiliğe doğru bir gidiş olmuştur. Medeni dillerin aksine Türkçe yazı dili, son yarım yüzyılda ortak dilin fakir söz hazinesi içinde kalakalmıştır" (Zariç, 2015: 8).*

Peyami Safa, edebiyat alanında dilimizin gelişmesi konusunda gayret sarf eden önemli yazarlarımızdandır. O, dil sorunları üzerinde yeterince durmuş ve dili kullanım konusunda bilinçli bir aydın olarak gayret sarf etmiştir. Özellikle *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu", "Yalnızız", "Bir Tereddüt Romanı"* romanlarıyla edebi dili kullanım yönünden başarılı eserler ortaya koymuştur. Peyami Safa dil alanında yapılan inkılaplardan yabancı sözcük kullanımı, yeni türetilen kelimeler ve dilimize yerleşmiş yabancı kelimeleri temizlemenin yanlış bir adım olduğuna da inanır: *"İçine yabancı kelime almayan tek bir medenî lisan yoktur; yabancı kelimeden korkmayalım. Fakat yabancı kelimelere kapılarını ardına kadar açmış tek bir medenî lisan da yoktur. Lisanın kapıları önüne kontrol koyalım. Bu kontrol, ne maarif müfettişidir, ne de dil kurumu üyesi. Bu kontrol Türk sanatkârının zevkidir. Ona güveniniz*" (Nerimanoğlu, 2012: 5).

7. Roman ve Üslup

Edebiyat terimi olarak üslup, duygu, düşünce, hayal ve eylemleri ifade ederken dili kullanma biçimi ya da onu anlatış tarzıdır. Üslup kişiye özgüdür ve yazardan yazara da değişir. Peyami Safa'nın üsluba dair fikirlerini eleştiri yazılarından veya romanlarından çıkarmak mümkündür.

Peyami Safa, sadeliğin ya da sade dil ile yazmanın kullanım yerine göre değişeceğini düşünür. Ona göre, üsluba ait bir vasıf gibi görünen sadelik, hakikatte mananın emrindedir ve plastik değerini ifade ettiği fikir veya ruh halini alır. Sade olarak ifade edilmesi mümkün bir fikrin dolambaçlı ve çetrefil ifade edilmesi, nasıl beceriksizlik sayılabilirse, girift ya da çapraşık bir cümle yapısına muhtaç bir düşüncenin ve heyecanın sade bir şekilde ifadesine birçok inceliklerinin feda edilmesi de kabalığa düşmek olur. Yerine göre sadelik bir meziyet, yerine göre de kusurdur (Tekin, 1990: 27).

Peyami Safa, romanda üslubun, gerekli oldukça, kullanım yerinin değişebileceği kanısına sahiptir. O, üslubun kullanım yerinin kararlaştırılması belirli bir kurala göre değil, içerikle beraber oluştuğunu düşünür. Ona göre romanda üslup, harekete ait yerlerde sade, müşahhas ve canlı tasvire ait yerlerde icap ettikçe imajlı, tahlile ait yerlerde mücerret olması gerekir. Onu tayin eden şey dışarıdan konan mutlak bir kaide değil, muhtevanın icaplarıdır (Tekin, 1990: 26).

Netice olarak, Peyami Safa'nın romanlarında, üslup meselesini içerikten ayrı düşünmek mümkün değildir. O, romanlarında içeriğin seyrine ve ruhuna uygun bir üslubu kullanmayı temel ilke olarak kabul etmiştir. Çünkü dil, üslubun şekillenmesinde, nihayet bir vasıtadır.

Buna karşılık üsluba canlılık veren kahramanlar, sahip olduğu düşüncenin sevkiyle harekete geçerler, ilişki ve iletişim ağlarını kurarlar. Sonuçta, "dil", "düşünce" ve "içerik beraberliğine "mizaç"tan gelen renk ve çizgi farklılığı da ilave edilince, Peyami Safa'nın, üslup anlayışı ya da üslup tarzı ortaya çıkar.

8. Roman ve İnsan

Roman, insanların başından geçen olayları veya geçmesi muhtemel olayları anlattığı için kurgulanan insan önemlidir. Zaten edebiyatın ve sanatın asıl malzemesi ya da konusu insandır. Mahiyeti itibariyle kişiler etrafında şekillenir. Özellikle roman toplumun en önemli yapı taşından biri olan insan ile mana kazanır. Sezai Karakoç bir yazısında, "*İnsansız şiir; ya da insanı esas almayan sanat tez ölür*"[1] (Karakoç, 2007: 79) der. Dolayısıyla Peyami Safa da, insanımızın hemen hemen tüm renklerini, sevdalarını, insanımızın sosyolojik ve psikolojik yapısını, milletimizin çektiği çileleri ve sosyal meseleleri romanlarında dile getiren önemli bir yazar olarak yer almıştır. Böyle olduğu içindir ki, onun sanatının, romanının etkisi kendi döneminde olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir.

Bu konuda Mehmet Tekin'in şu tespitleri durumu bu durumu daha da pekiştirmektedir: *"Peyami Safa, "romanın mevzusu insandır" görüşünde olan ve eserlerinde "insan ruhundaki mevsimleri", insan hayatındaki "şahsiyet krizlerini ve deruni faciaları" yansıtmak gayesi taşıyan Peyami Safa gibi romancıların dünyasında, bu unsurun ağırlığı ve fonksiyonu daha da artmaktadır*" (Tekin, 1990: 28).

Peyami Safa, roman karakterlerinin yazarın kişiliğinden izler taşıyabileceğini; ancak bunu çok iyi bir şekilde kamufle ederse başarılı olabileceğini düşünür (Tekin, 1990: 30).

Peyami Safa, edebiyat dili ile halkın dilinin farklı olduğunu da düşünür. Edebiyat dilinin kelime dağarcığının halkın dilinden daha fazla olduğunu savunur. Bu görüşü savunsa dahi roman karakterlerini daha çok halkın içinden seçip günlük konuşma diliyle konuşturmuştur. O, romanlarını kaleme alırken kahramanlarını bulunduğu konuma uygun bir konuşma şekliyle yansıtmaya çalışmıştır. Romanda yer alan kişileri sosyal, kültürel, meslek vb. kimliklerine göre konuşturması, eserlerinin başarısını arttırmıştır. Onun bu durumunu Karaca şu şekilde ifade eder. Bir romancı kahramanlarını düşündürür, konuşturur veya onların bakışıyla hadiseleri süzerken, kendisinin değil, onların kelimelerini kullanmak zorundadır: "*Bu basit kaidenin misalleriyle kimseyi yormak istemem. Romanlarımdaki kahramanlarımın işledikleri cinayetlerden beni sorguya çekmekle, kullandıkları dilin sorumunu bakana yüklemek arasında fark yoktur*" (Karaca, 2010: 112).

Sonuç

Eserlerinde asıl insanımızı esas alan Peyami Safa Cumhuriyet döneminin önemli bir romancısı olarak tarihteki yerini almıştır.

O, roman ve diğer yazılarıyla insanımızın ufkunu açan önemli bir şahsiyettir.

Onun özellikle Cumhuriyet devri romanının oluşumunda payı yadsınamaz bir gerçektir.

1899 yılında İstanbul'da doğan Peyami Safa, geçim kaygısıyla yazdığı eserlerinde Server Bedi takma adını kullanmıştır.

[1] KARAKOÇ, Sezai, *Edebiyat Yazıları II*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2007, s.79-80.

O önemli bir romancı olarak Türk insanının gönlünde yer almış önemli bir yazar olarak yerini almış nadir aydınlardan olmuştur.

Birçok alanda eser veren Peyami Safa asıl ününü romancı kimliğiyle ortaya koymuştur.

Birçok romanıyla birlikte, özellikle Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Yalnızız, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Fatih-Harbiye gibi edebi niteliği yüksek romanları edebiyatımıza kazandıran önemli bir şahsiyet olarak yerini almıştır.

Peyami Safa yazdığı romanlarını teknik bakımdan sağlam temeller üzerine inşa etmiştir.

O, sadece roman yazmamış, roman çözümleme yöntemleri, ya da roman teorisi ile ilgili de önemli düşüncelere sahip bir aydınımız olarak yerini almıştır.

Onun roman sanatına dair önemli görüş ve önerileri vardır.

Son olarak Peyami Safa'nın romanları kadar romana dair görüşlerinin önemli olduğunu da vurgulayarak yazımıza son vermiş olalım.

38.

39. KAYNAKÇA

Bürün, Vecdi (1978). Peyami Safa ile 25 yıl. İstanbul: Yağmur Yay.

Karaca, Tülin (2010). Peyami Safa'nın Kitap Halinde Yayımlanmış Eserlerinde Güzel Sanatlar. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karakoç, Sezai (2007). *Edebiyat Yazıları II*, İstanbul, Diriliş Yay.

Nerimanoğlu, Kamil Veli (2012). Peyami Safa: Dil ve Üslup Üzerine. Erdem, Erdem 62. Sayı, s. 171-178.

Özer, Esra (2018). Peyami Safa'nın Düşüncelerinin Romana Yansıması. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

Tarancı, Cahit Sıtkı (1940). Peyami Safa Hayatı ve Eserleri. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi Yay.

Tekin, Mehmet (1990). Peyami Safa'nın Roman Sanatı ve Romanları Üzerine Bir Araştırma. Konya: Selçuk Üniversitesi Yay.

Tekin, Mehmet (1999). Romancı Yönüyle Peyami Safa. İstanbul: Ötüken Yay.

Yıkan, Z. Uğur (2004). Peyami Safa'nın Server Bedi İmzalı Romanları. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yücel, Ö. Faruk (2016). Gazetecilik Yönüyle Peyami Safa. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zariç, Mahfuz (2015). Peyami Safa'nın Sanat Edebiyat Anlayışı ve Duygu Düşünce Dünyası. Bir Tereddüdün Aydını Hece Peyami Özel Sayısı, S. 217, s. 66-82.

ŞİİR OKUMA SÜRECİNDE ZİHİNSEL İŞLEMLEME: ŞEMA KURAMI ÇERÇEVESİNDE VARSAYIMSAL BAŞLIKLAR

MENTAL PROCESSİNG İN READİNG POETRY: HYPOTHETİCAL TİTLES İN THE FRAMEWORK OF SCHEMA THEORY

Şule Düzdemir
Öğr. Gör.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Rektörlük
https://orcid.org/0000-0001-8192-0957
Özge Can
Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Dilbilimi Bölümü
https://orcid.org/0000-0003-2864-2649

Özet

Dil dışı gerçeklik ile bir dil nesnesi olan şiir arasında köprü niteliği oluşturan başlık, gerçekte okuyucuyla şiir arasında kurulan ilişkinin ilk basamağıdır; çünkü artalan bilgisi, deneyimler, bireysel yaşantılar vb. gibi şemalar yoluyla gerçekleşen şiiri okuma ve yorumlama süreci, düşünme sürecinin ilk temsilcisi olan başlıkla tetiklenmektedir. *Şema*lar bilinci inşa eden bloklar olarak tüm bilgi işlememe sürecinin dayandığı temel ögelerdir. Hem dilsel hem de dilsel olmayan duyusal verilerin yorumlanması, bellekte önceden var olan bilginin geri çağırılması ve etkinliklerin düzenlenmesi süreçlerinde kullanılmakta, dilbilimciler ve bilişsel psikoloji alanındaki araştırmacılar algılama sürecini etkileyen temel bileşenlerin etkileşimlerini anlamak için *şema* kavramından yararlanmaktadırlar (Rumelhart, 1980:33). Metinler yoluyla algılanan etkilerin ilk tetikleyicisi olan başlık da bu anlamda zihinsel bir işlemleme aracı olarak şemalar aracılığıyla etkin duruma gelmektedir. Bu çalışmada katılımcılar tarafından şiire atanan başlığın şiire şair tarafından gerçekte atanan başlıkla koşutluğu ya da ilişkisinin kavramsal bağlantılar ve zihinsel şemalarla bağlantılı olup olmadığı, sınama aracı olarak alınan varsayımsal başlıklar yoluyla incelemeyi amaçlamaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda *Basit Rassal Seçim Yöntemi* (Simple Random Sampling Method) ile Orhan Veli Kanık'ın *Bayram* adlı şiiri veritabanı olarak seçilmiş, Türkçe anadili konuşucuları katılımcılara başlıksız biçimiyle sunulmuş ve söz konusu şiire kendi özgül algısal girdileri çerçevesinde bir başlık atamaları beklenmiştir. Zihinsel işlemleme düzeneğinin aşağıdan yukarı düşünme süreciyle gerçekleşme sonuçlarıyla başlığın, BAYRAM kavramsal başlığı yorumlamasının belirleyici ögesi olarak etiketlenip etiketlenemeyeceği, zihinsel bir değerlendirme için anahtar görevi üstlenip üstlenmediği genel soruları bağlamında değerlendirilmiştir. Elde edilen verilere göre şiirdeki (i) kimi dilsel seçimlerin GİZLİLİK (%34.28) ve YALVARMA (%14.28) kavramlarıyla eşleştiği, (ii) sözlüksel sözcüklerin sıklığının (f = %8.57 -karga-/ %5.71 -anne-) belleğimizdeki şemalarımızın belirleyicisi olduğu (iii) gösteri, eğlence ve kutlama gönderimleriyle gerçek başlığın yalnızca üç katılımcı tarafından etiketlendiği ancak bu etiketlemelerin kavramsal bağlantılar ve zihinsel şemalara yönelik çıkarımsal bulgulara ulaşılmasında oldukça değerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Varsayımsal başlıklar yoluyla ulaşılan sonuçlar, düzenlenmiş zihinsel yapılar olarak tanımlanan, nesneler ve nesnelerin ilişkili oldukları diğer nesneler, durumlar, olaylar, olay dizileri, eylemler ve eylem dizileri gibi kavramlarla ilgili bilgiler sunan şemaları ana nesnesi yapan *Şema Kuramı* çerçevesinde gerekçelendirilerek tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Şema Kuramı, Zihinsel İşlemleme, Varsayımsal Başlık, Başlık, Şiir

Abstract

Title, which forms a bridge between non-linguistic reality and poetry, is actually the first step of the relationship between the readers and the poem because the process of reading and interpreting the poem through schemas such as background knowledge, experiences and individual lives is triggered by the title, which is the first representative of the thinking process. As conscious building blocks, *schemas* are the foundation upon which the entire information processing is based. They are used for the interpretation of both linguistic and non-linguistic sensory data, recalling pre-existing information and organing events. Thus, linguists and researchers in cognitive psychology use the concept of schema to understand the interactions of the basic components that affect the perception process (Rumelhart, 1980:33). As the first trigger of the effects perceived through the texts, title becomes active through schemas as a mental processing tool. In this study, it is aimed to examine whether or not the title assigned to the poem by participants is in parallel with the title actually assigned to the poem by the poet and whether its relationship is related to conceptual connections and mental schemas through hypothetical titles. To achieve this aim, the poem *Bayram* by Orhan Veli Kanık was selected as the database through *Simple Random Sampling Method.* The poem was presented to the 35 participants in an untitled form and they were expected to assign a title to the poem within the framework of their specific perceptual inputs. Considering the realization of the mental processing mechanism with the bottom-up thinking process, it was evaluated in the context of general questions whether the title can be labelled as the determining element of the interpretation and plays a key role in mental assessment. According to the data obtained, (i) some linguistic choices match the concepts of SECRECY (%34.28) and BEGGING (%14.28), (ii) the frequency of lexical words (f = %8.57 -crow- / %5.71 -mother-) is the determinant of our schemas, (iii) the actual title of the poem was labelled by only three participants by means of the references including entertainment, celebration and Show but this labelling is very valuable to reach inferential findings about conceptual connections and mental schemas. Results reached through hypothetical titles were discussed in the framework of *Schema Theory* providing information on concepts such as objects which were defined as organized mental structures and the other objects, situations, events, sequence of events that they are related.

Keywords: Schema Theory, Mental Processing, Hypothetical Title, Title, Poetry

GİRİŞ

Şemalar bilgileri, ona ilişkin değişik bilişler arasındaki ilişkileri ortaya koyan örgütlenmiş ve yapılandırılmış ögelerdir (Taylor ve Crocker, 1981). Böylelikle şemalar alt kategorileri anlamamızı sağlayarak bu alt kategorilerin birbirleriyle ilişkisini de ortaya koymaktadır. Carrel'e (1984) göre ise şemalar zihinde üstte en genel bilgiler, altta daha özel bilgiler yer alacak şekilde düzenlenmektedirler; dolayısıyla yeni bilginin alınması ile aşağıdan-yukarıya (bottom-up) süreç işlemeye başlamaktadır. Yani, zihnin alt bölümünde yeni bilgi içeren şemalar aşağıdan-yukarıya harekete geçerek yeni bilgiyle bir araya gelmektedirler. Yukarıdan-aşağıya (top- down) doğru süreçte ise bilgi en uygun şemanın içine yeni bir alt şema olarak yerleştirilmektedir. Bir başka deyişle, şemaların oluşması için kullanılan bilgiler aşağıdan-yukarıya doğru işleyen süreç ile elde edilmekte, yeni gelen verinin yorumlanmasında

ise yukarıdan-aşağıya süreç rol oynamaktadır. Şema kuramı temelinde yapılan bu çalışma aşağıdan yukarıya işleyen süreç çerçevesinde 35 katılımcı tarafından şiire atanan başlıkların şair tarafından gerçekte atanan başlıkla koşutluğu ya da ilişkisinin zihinsel şemalarla bağlantılı olup olmadığını incelemeyi amaçlamaktadır.

KURAMSAL ARTALAN

Geştalt psikolojisine benzer biçimde bilişte yalnızca uyaranı değil, zihinsel süreçler ve depolanmış bilgiyi de göz önünde bulunduran ve Bilişsel Psikoloji alanının gelişmesinde önemli etkiye sahip olan şemalara değinelim.

Şema (İng. schema) terimi psikolojide ilk kez Bartlett (1932) tarafından kullanılmıştır. Barlett bu terimi kullanırken şema teriminin kullanımını Kant'a kadar dayandırmaktadır. Kuram, okuduğunu anlama sürecinde de önemlidir. Rumelhart (1980) metni anlamada başarısız olunmasının en az üç nedeni olduğunu savunmaktadır:

1. Okuyucu uygun şemaya sahip olmayabilir. Bu durumda okuyucu kendisine sunulan kavramları anlayamamaktadır.

2. Okuyucu uygun şemaya sahip olmasına rağmen yazar tarafından sunulan ipuçları bu şemaların kullanılması bakımından yeterli olmayabilir. Bu durumda okuyucu metni anlayamaz ancak uygun ek ipuçları verildiğinde okuduğunu anlama süreci gerçekleşir.

3. Okuyucu metni anlamada uygun olan yorumlamayı yapabilir ancak yazar tarafından verilmek istenen yorumu bulamayabilir. Bu durumda okuyucu yazarın sunmak istediklerini anlamamakla birlikte metni genel olarak anlayabilir.

Rumelhart'a göre yazınbilimde bu üç olguyu içeren sayısız örnek bulunmakla birlikte Bransford ve Johnson'ın (1973) yürüttükleri çalışmalar en ilginç olanlarıdır. Bransford ve Johnson uygun şema sunmayan metinler, şema içermekle birlikte yeterli ipuçlarına sahip olmayan metinler ve yanlış yorumlamaya neden olan metinler üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Bu durumu Rumelhart'ın aktardığı metnin bir kısmı üzerinde görelim:

Süreç aslında oldukça basit. Öncelikle onları farklı gruplara ayırırsın. Şüphesiz sayıya bağlı olarak tek bir grup da yeterli olabilir. Bu durumda ölçüyü kaçırmaman yeterli, yani kısa süre içinde birçok şey yapmaktansa az şey yapman daha iyidir. Yakın zamanda bu önemli görünmeyebilir ancak her an bir güçlükle karşılaşabilirsin. Tek bir hata pahalıya mal olabilir. Başlangıçta süreç karmaşık görünecektir.

...

Süreç tamamlandığında tekrar farklı gruplara ayırmak gerekir. Sonrasında uygun yerlere yerleştirilebilirler. Sonunda bir kez daha kullanılırlar ve tüm süreç yeniden tekrar edilmek zorundadır. (Bransford ve Johnson, 1973'den aktaran Rumelhart, 1980: 48).

Rumelhart'a (1980) göre yukarıda verilen metni anlamak birçok okuyucu için son derece zordur; ancak metnin "çamaşır yıkama" sürecini anlattığı söylendiğinde okuyucu giysilerin yıkanma biçimi hakkındaki şema yoluyla öyküye anlam verebilmektedir. Bu metindeki zorluk, okuyucuların uygun şemalara sahip olmamaları değil, öyküdeki ipuçlarının uygun şemalara yönelik olmamasıdır. Anlama sürecinin uygun bir biçimde başlaması için gereken aşağıdan yukarıya bilgi yetersizdir. Uygun şemalara ulaşmadaki ipuçları yeterli verildiğinde birçok okuyucu bu metni anlamada zorluk çekmeyecektir. Araştırmacı, bu metinle ilgili karşılaştığı en ilginç yorumlamanın Washington'daki bir bürokrattan geldiğini söylemektedir. Bürokrat aynı metni kendi işinin tanımlanması olarak yorumlamakta ve metnin çamaşır yıkama süreci

ile ilgili olduğunu öğrendiğinde şaşırmaktadır. Bu noktada Rumelhart metnin algılanmasının başarısız olmasının nedeninin yukarıda belirtilen nedenlerin üçüncüsü olan öyküyü anlama ancak yazarı tarafından verilmek istenen yorumu bulamama olarak bildirmektedir.

Anlama ve algılamadaki önemli işlevlerinin yanında şemalar hatırlama sürecinde de önemli bir güçtür. Rumelhart ve Ortony (1977) hatırlama sürecinde veri kaynaklarının duyumsal değil hatırlamaya dayalı olması dışında bu sürecin algılama sürecine çok benzediğini bildirmektedirler (Rumelhart ve Ortony, 1977'den aktaran Rumelhart, 1980: 49).

VERİTABANI VE ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmanın veritabanı olarak Orhan Veli Kanık'ın *Bayram* adlı şiiri seçilmiştir. Söz konusu şiirin seçilmesinin birincil nedeni görece kısa olmasıyla katılımcılardan anket yoluyla elde edilecek bilgilerin zamansal odağa uyumluluğudur. İkinci olarak da, şiirin özgün başlığının gerçek sözcük olarak şiirde yer almaması, hatta günümüz okumasında özgün başlığı çağrıştırmayacak denli farklı sözlüksel ve dilbilgisel anlatımların yer almasıdır. Bu iki gerekçe dahilinde seçilen veritabanı *Google Forms* aracılığıyla oluşturulan özgün yanıtlı/açık uçlu sorgulama yöntemiyle 100 Türkçe anadili konuşucusuna ulaştırılmış, *Bayram* adlı şiir başlığı katılımcılara verilmeksizin kendilerine sunulmuş, daha önce bu şiirle hiç karşılaşmamış olduklarını ifade eden 35 katılımcıdan okudukları şiire başlık atamaları istenmiş, elde edilen varsayımsal başlıklar Şema Kuramı çerçevesinde çözümlenmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Orhan Veli Kanık'ın *Bayram* şiirine başlık ataması yapan 35 katılımcıdan alınan dönütler ile gerçekte şiire şair tarafından atanan başlık karşılaştırıldığında elde edilen bulgular şekil (1), şekil (2) ve şekil (3)'te gösterilmektedir.

Şekil 1

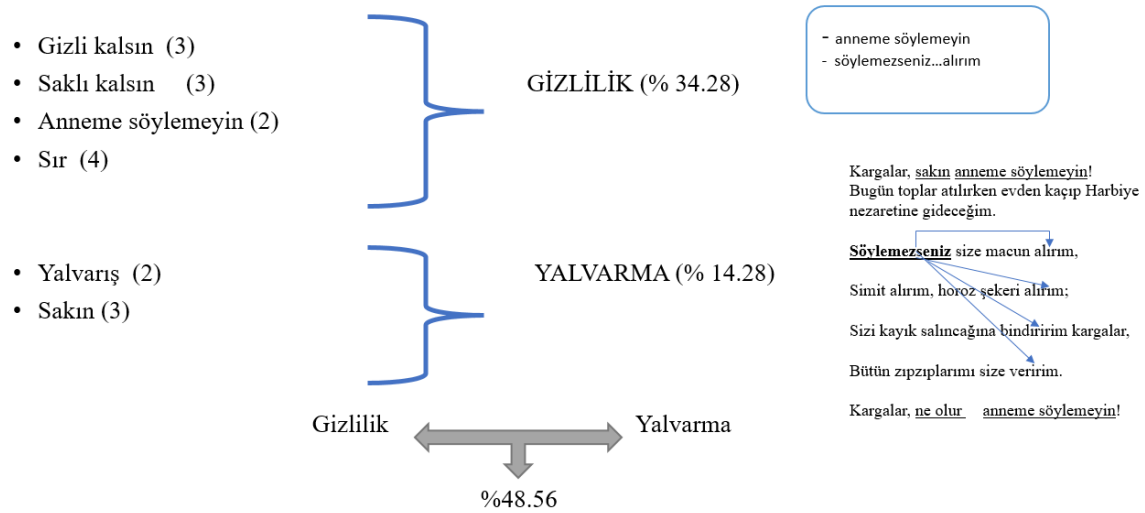

Şekil (1)'de görüldüğü gibi, katılımcılardan 4'ü şiire *sır*, 3'ü *gizli kalsın*, 3'ü *saklı kalsın*, 2'si ise *anneme söylemeyin* başlıklarını atamışlardır. Buna ek olarak şiirin başlığını 3 katılımcının *sakın*, 2 katılımcının ise *yalvarış* olarak etiketlediği görülmüştür. Dolayısıyla, katılımcılardan 12'si şiire GİZLİLİK, 5 tanesi ise YALVARMA kavramlarıyla eşleşen başlıklar

atamışlardır. Bu bağlamda katılımcıların toplam % 48.56'sının şiire atadığı başlıkların GİZLİLİK+YALVARMA kavramları ile etiketlendikleri belirlenmiştir.

Şekil 2

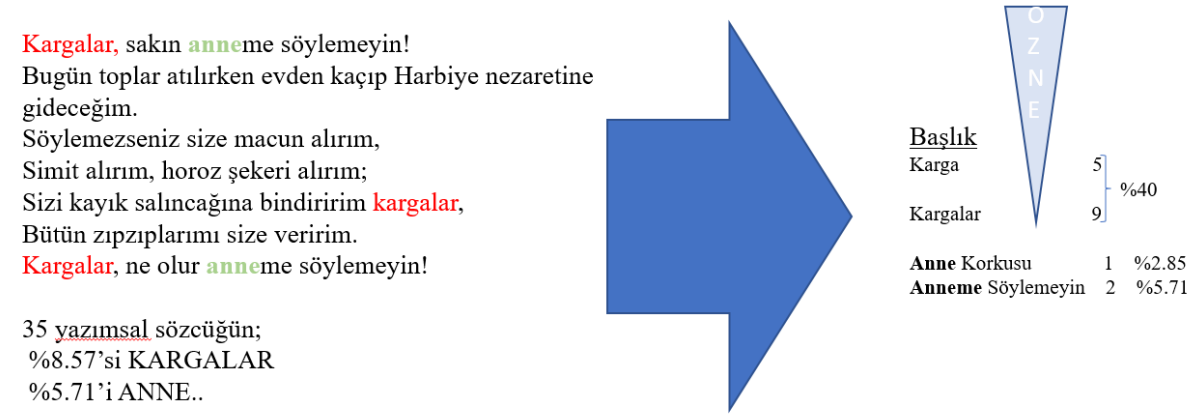

Şekil (2)'de görüldüğü gibi Orhan Veli Kanık'ın *Bayram* adlı şiirine 35 katılımcı tarafından atanan başlıklardan 14 tanesinin -karga- sözlüksel sözcüğünü içermektedir. Dolayısıyla şiirdeki sıklığı % 8.57 olarak görülen -karga- sözlüksel sözcüğünün katılımcılar tarafından başlık olarak etiketlenme oranı %40'tır. Benzer biçimde şiire atanan başlıklardan 3 tanesinin tekrarlanma sıklığı %5.71 olan -anne- sözcüksel sözcüğünü içerdiği belirlenmiştir.

Şekil 3

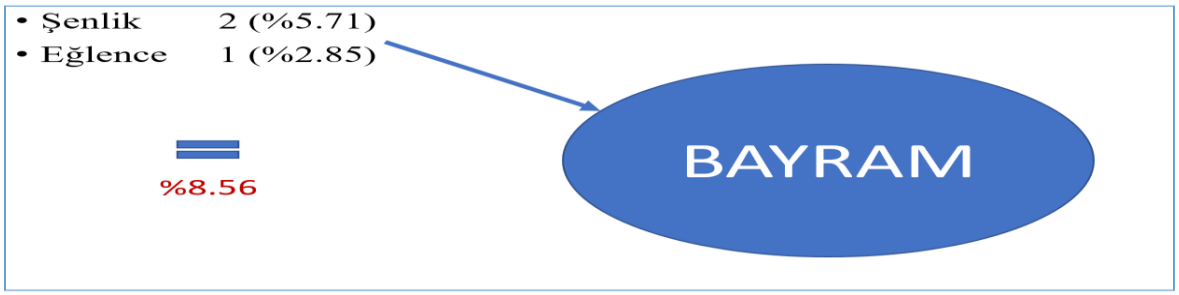

Çalışmada şiire katılımcılar tarafından atanan başlıkların büyük oranda GİZLİLİK+YALVARMA kavramları ile ilişkili olmasının yanı sıra bu başlıklarda sözlüksel sözcüklerin sıklığının da etkili olduğu görülse de, katılımcılardan 2'sinin şiirin başlığını *şenlik*, 1'inin ise *eğlence* olarak atamış olması atanan bu başlıkların ~% 9 oranında gerçekteki başlıkla kavram içeriği açısından örtüştüğünü göstermektedir. Çünkü Türk Dil Kurumu tarafından yapılan tanımlamalarda *şenlik* "belirli günlerde yapılan, coşku veren eğlendirici gösterilerin tümü, bayram" olarak tanımlanırken, *bayram* sözcüksel sözcüğünün tanımlanması amacıyla verilen örnek EĞLENME kavramını içermektedir.

SONUÇ

Şema kuramı çerçevesinde yapılan ve 35 katılımcıdan okudukları şiire başlık atamaları istenen bu çalışmada elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

(i) Başlıkların %48.56'sı GİZLİLİK ve YALVARMA (GİZLİLİK-%34.28/YALVARMA-%14.28) kavramlarıyla eşleşmektedir.

(ii) Sözlüksel sözcüklerin sıklığı (metin f = % 11.42 -kargalar-/ %5.71 -anne-) ve metindeki dilbilgisel işlev (özne işlevi) belleğimizdeki şemalarımızın belirleyicisi olabilmektedir.

(iii) Gösteri, eğlence ve kutlama gönderimleriyle gerçek başlığın yalnızca 3 katılımcı tarafından (%8.56) etiketlendiği görülmektedir; ancak bu etiketlemeler kavramsal bağlantılar ve zihinsel şemalara yönelik çıkarımsal bulgulara ulaşılmasında oldukça değerlidir.

(iv) Şiirin başlığına yönelik bulunulan tahminlerde belirleyici olan sözlüksel sözcükler ve dilbilgisel seçimlerdir.

(iv) ~ % 9 oranında gerçekteki başlıkla varsayımsal başlığın örtüşmesi anlamlı görünmemekle birlikte, sonraki çalışmalarda farklı veritabanları ile sınanmaya değer görünmektedir.

KAYNAKÇA

Bartlett, EC. (1932). Remembering: A study in experimental and social psychology.Cambridge: Cambridge University Press.

Bransford, J. D. ve Johnson, M. K. (1973). Considerations of Some Problems of Comprehension. W. Chase (Ed), *Visual Information Processing*, ss. 383-438. New York: Academic Press.

Carrell. D. P. (1984). "Schema theory and ESL reading: Classroom implications and applications". The Modern Language Journal, 68 (4), 332-341.

Rumelhart, D. E. ve Ortony, A. (1977). The Representation of Knowledge in Memory. Rand J. Spiro, William E. Montague ve Richard C. Anderson (Ed.), *Schooling and the Acquisition of Knowledge*, ss. 99-135. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

Rumelhart, D. E. (1980). Schemata: the Building Blocks of Cognition. Rand J. Spiro, Bertram C. Bruce ve William F. Brewer (Ed.), *Theoretical Issues in Reading Comprehension: Perspectives from Cognitive Psychology, Linguistics, Artificial Intelligence and Education*, ss. 33-58. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

Taylor, S.E. ve Crocker, J. (1981). Schematic bases of social information processing. In E.T. Higgins, C.P. Herma n ve M.P. Zanna (Ed.), Social cognition: The Ontario Symposium (Vol. 1), Hillsdale, N.J. : Erlbaum.

YUNUS EMRE'NİN GÜNÜMÜZ İNSANINA BAZI TAVSİYELERİ

SOME RECOMMENDATIONS OF YUNUS EMRE TO TODAY'S PEOPLE

Doç. Dr. Hacı İbrahim DEMİRKAZIK
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Merkez Bilecik
ORCİD 0000-0002-0537-2853

Özet

Yunus Emre, Türk tasavvuf edebiyatının en önemli simalarındandır. O gerek *Divan*'ı gerekse de *Risâletü'n-Nushiyye* adlı mesnevisinde Türkçeyi başarılı bir şekilde kullanmış ve daha sonraki süreçte Türkçenin edebi dil olmasında önemli bir katkı sağlamıştır. Yunus Emre, büyük bir şair olmasının yanında şiirlerinde vermiş olduğu mesajlarla da insanların gönlüne girmeyi başarabilmiş nadir şahsiyetlerdendir.

Yunus Emre'nin yaşadığı dönem Anadolu insanının tam da ona ihtiyaç duyduğu bir dönemdir. Yunus, Anadolu'da siyasi ve sosyal hayatın en karmaşık, en sıkıntılı dönemi olarak kabul edilen bir çağda yaşamıştır. Bu dönemde o, söz meydanına çıkmış, gönülleri teskin eden, insanlara huzur veren şiirleriyle Anadolu halkına umut ve rehber olmuştur. Bu durum onun yaşadığı dönemle de sınırlı kalmamıştır. Yunus Emre'nin eserlerinde dile getirdiği düşünceler vefatının üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen hala etkisini devam ettirmektedir. Şüphesiz bunun sebebi evrensel konuları en veciz ve anlaşılır bir şekilde dile getirmiş olmasıdır. Yapılan çalışma sırasında Yunus'un eserlerinde günümüz insanına yönelik yüzlerce tavsiyeye tesadüf edilmiştir. Bunların hepsini incelemenin bir tebliğin sınırları içerisinde mümkün olmadığı için burada yalnızca dikkat çekici olanlara yer verilmiştir.

Eserlerinde Yunus; açgözlülükten, kibirden, öfkeden, gıybetten, kıskançlık, cimrilik, ırkçılık, bencillik ve riyadan uzak durulması gerektiğini söylemiş; kanaat, tevazu, doğruluk, sabır, cömertlik ve samimiyeti tavsiye etmiştir. Yunus Emre'nin fazlaca üzerinde durduğu husus sevgidir. Bunun yanında sözü yerinde ve güzel söylemeyi, gönül kırmamayı, özeleştiri yapmayı, kötülüğe iyilikle karşılık vermeyi de tavsiye etmiştir. Yunus Emre'nin eserlerinde söylediklerinin ona kulak verenleri temel olarak iyi bir insan olmaya yöneltme amacı taşıdığı görülmektedir.

Bu çalışmada Yunus Emre'nin yüzyılları aşan ve her zaman tazeliğini sürdüren düşünceleri ve mesajlarının günümüz insanına bakan yönü ele alınmıştır. Bu yapılırken şairin hem *Divan*'ı hem de *Risâletü'n-Nushiyye* adlı manzum nasihat kitabı esas alınmıştır. Çalışma esnasında Yunus Emre'nin eserinde günümüz insanına yönelik tavsiyeler tespit edilmiş daha sonra bunlar arasında dikkat çekici nitelikte olanlar Yunus'un eserlerinden alınan şiir örnekleriyle somutlaştırılarak ele alınmıştır. Hazırlanan bu çalışma ile Yunus Emre'nin eserlerinin ve eserlerinde üzerinde durduğu düşüncelerin çağları aşan niteliğine vurgu yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Yunus Emre, Yunus Emre'nin tavsiyeleri, *Yunus Emre Divan*'ı, *Risâletü'n-Nushiyye*.

Abstract

Yunus Emre, is one of the most important figures of Turkish sufi literature. He used Turkish successfully both in his *Divan* and in *Risaletu'n-Nushiyye*, so he made an important contribution to Turkish becoming a literary language in the later process. In addition to being a great poet, Yunus Emre is one of the rare personalities who managed to enter people's hearts with the messages he gave in his poems.

The period in which Yunus Emre lived is a period when Anatolian people needed him. Yunus lived in an era in which the political and social life in Anatolia was very chaotic and troubled. In this period, he came to the fore and became a hope and guide to the Anatolian people with his poems that calmed the hearts and gave peace to people. This situation is not limited to the period in which he lived. The thoughts expressed by Yunus Emre in his works still continue to have an impact, despite centuries after his death. Undoubtedly, the reason for this is that he has expressed universal issues in the most concise and understandable way. During the study, hundreds of advices for today's people were found in Yunus's works. Since it is not possible to examine all of them within the limits of a paper, the remarkable ones are included here.

Yunus, said that greed, arrogance, anger, backbiting, jealousy, stinginess, racism, selfishness and hypocrisy should be avoided in his works. Yunus Emre, recommended conviction, humility, truthfulness, patience, generosity and sincerity in his works. The issue Yunus Emre emphasizes the most is love. In addition to this, he also recommended to speak the word appropriately and well, not to hurt people, to make self-criticism and to do good. It is seen that what Yunus Emre says in his works aims to direct those who listen to him to be a good person.

In this study, Yunus Emre's thoughts and messages that have gone over the centuries and are always fresh are discussed. While doing this, both the poet's *Divan* and his work called *Risaletu'n-Nushiyye* were taken as basis. In this study, recommendations for today's people in Yunus Emre's work were determined. Among these, the remarkable ones are handled by embodying them with poetry examples taken from Yunus's works. With this study, the transcendent quality of Yunus Emre's works and the thoughts he deals with in his works is emphasized.

Keywords: Yunus Emre, Yunus Emre's recommendations, Yunus Emre's *Divan*, *Risaletu'n-Nushiyye*.

GİRİŞ

Yunus Emre, 14. yüzyılda Türk dilini, sanatını yüceltmiş onu kudretli bir edebî dil haline getirerek Türk milletinin hizmetine sunmuştur (Yıldırım, 1971: 928). O, Türk şiirini zirveye taşıyan şairlerden biridir. Döneminin halk irfanını, kültürel birikimini ve edebi geleneklerini yaratıcı sanat süzgecinden geçirerek muhteşem bir biçimde yansıtabilmiş istisnai bir sanatkârdır. Onun şiirine incelik, samimiyet ve mana derinliği damgasını vurmuştur. Yunus Emre, Türkçeye kattığı yeni bir ruh ve estetik ile yalnız Türk edebiyatının değil dünya edebiyatının da ölümsüzleri arasına girmeyi başarabilmiştir (Çubukçu, 1981: 71; Korkmaz, 1973: 13).

Yukarıda belirtilen özelliklere ilaveten Yunus Emre'yi eşsiz ve büyük yapan en önemli vasfı hiç şüphesiz sadelikle yakaladığı ifade kudretidir. Bu kudret onu her dem taze her dem

yeni kılmıştır. Çağını aşan evrensel üslubu ve söylemleriyle dünya durdukça duracak, ona muhatap olan her neslin gönlünde taht kuracak eşsiz bir kabiliyettir. Bu yüzden çağları aşıp gelen mesajları hâlâ ilk günkü tesiriyle bizleri büyülemektedir. O, manzumeleri ile geniş halk kitlelerine seslenen çağlar öncesinden çağlar sonrasına ta günümüze derin ve devamlı tesir bırakan en büyük mutasavvıf halk şairidir (Çalışkan, 2004: 137). Yunus Emre, bahis konusu edebî kişiliğine ilaveten aynı zamanda bir düşünür, din adamı, mutasavvıf daha da önemlisi kitleleri eğitme misyonuna sahip bir eğitimcidir (Akgündüz, 1991: 191).

Yunus Emre'nin hayatını sürdürdüğü dönem Anadolu insanın tam da ona ihtiyaç duyduğu bir dönemdir. Yunus Emre'nin yaşadığı çağ (13. yüzyıl ile 14. yüzyılın ilk çeyreği), Anadolu'da siyasi ve sosyal hayatın en karmaşık, en sıkıntılı dönemi olarak kabul edilmektedir. Moğolların Anadolu'da belli başlı yerleşim merkezlerini işgal edip Anadolu'yu yakıp yıkmaları, halkın elindekini yağmalayıp ardından ağır vergi yükleri getirmeleri Anadolu insanı için pek sıkıntılı ve acılı bir süreci beraberinde getirmiştir (Soysaldı, 2005: 87; Hayber, 1989: 419). Bu dönemde Anadolu huzursuz ve ümidini yitirmiş insanların yurdu konumuna gelmiştir. Sosyal hayat felce uğramış; ayaklanmalar, haksızlıklar, açlık, çaresizlik halkın canına tak etmiştir (Yıldırım, 1971: 928). Bu süreçte Yunus Emre; halkın sesi, hocası, timsali olmuş, halkın derdiyle dertlenmiş ve onların dertlerine çözüm üretmeye çalışmıştır (Soysaldı, 2005: 94). İşte bu çözüm üretme gayretleri ile söylediği şiirler hazine niteliğinde yüzlerce değerli tavsiyeyi bünyesinde barındırmaktadır.

Yunus Emre, büyük bir şair olmasının yanında şiirlerinde vermiş olduğu mesajlarla da insanların gönlüne girmeyi başarabilmiş nadir şahsiyetlerdendir. Sözlerine inanmış bir kalbin, mutmain bir gönlün, ermiş bir ruhun kokusu sirayet etmiş olan şair, samimiyetin benzersiz bir abidesidir. İşte bu yüzden onun şiirleri ve şiirlerinde vermiş olduğu öğütler her dönem geçerliliğini korumuş ve korumaya da devam edecektir.

Yunus, sadra şifa niteliği taşıyan sözleriyle gönül yaralarını tamir etmeyi bilmiştir. O, yaşadığı dönemde Moğol istilasının Anadolu halkının zihin ve gönlünde açmış olduğu derin yaraları müşfik üslubuyla mezcettiği sözleriyle sarmış ve tedavi etmiştir. Yunus Emre, insan ruhunu ve karakterini öylesine iyi tanımaktadır ki orada vuku bulan ya da bulabilecek olan her türlü güzellik ve çirkinlikle bunların sebep ve sonuçlarına vakıftır. Onun bu hususta yetkinliğinin en önemli sebebi kendini, gönlünü ve hepsinden önemlisi nefsini iyi tanımasıdır.[1] Aşağıdaki beyitler şairin bu hususta yaklaşımını gözler önüne sermektedir:

Kendi mikdârın bilen bildi kendi hâlini
Velî dahi 'aşk ile evvel bahâra beñzer *D. 69/9*[2]
'İlim 'ilim bilmekdir 'ilim kendin bilmekdir
Sen kendini bilmezsin ya nice okumakdır *D. 91/1*

Bu giriş mahiyetindeki tespitlerden sonra çalışmamıza konu olan Yunus Emre'nin günümüz insanına tavsiyelerine geçebiliriz.

[1] Çalışmada şiir alıntıları şu kaynaklardan istifade edilerek yapılmıştır: *Yunus Emre Divanı*'ndan yapılan şiir alıntılarında, Tatcı, M. (2020). *Yûnus Emre Dîvânı*, İstanbul: H Yayınları; *Risâletü'n-Nushiyye*'den yapılan şiir alıntılarında ise Günay, U. ve Horata O. (1994). *Yunus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

[2] Çalışmada kullanılan "*D.*" kısaltması *Yunus Emre Divanı*'nı, "*R.*" Kısaltması ise *Risâletü'n-Nusihiyye*'yi karşılamaktadır.

YUNUS EMRE'NİN GÜNÜMÜZ İNSANINA BAZI TAVSİYELERİ

Yunus Emre gerek *Divan*'ında gerekse de *Risâletü'n-Nushiyye* adlı nasihatname türündeki mesnevisinde söyledikleriyle ona kulak verenleri iyi bir Müslüman ve her şeyden önemlisi iyi bir insan olmaya yöneltmiştir. Şairin elde bulunan bu iki eserinde günümüz insanına hitap eden yüzlerce tavsiyeye tesadüf etmek mümkündür. Ancak bunları bütünüyle ele almak bir bildirinin sınırlarını hayli aşacağından burada dikkat çekici olanlar üzerinde durulacaktır.

Yunus öylesine çağlar üstü bir ozandır ki günümüzde insanlığın ruhunu çürüten manevi hastalıkların hem teşhisini hem de tedavisini asırlar öncesinden eserlerine nakşetmiştir. Onun şiirleriyle hemhal olan birinin ne yaşam koçuna ne psikoloğa ihtiyacı kalmaz dersek abartmış olmayız. O, şiirlerinde özellikle de *Risâletü'n-Nushiyyesi*'nde insan ruhunu kısır bir döngünün içine sokarak yiyip bitiren açgözlülük, kibir, öfke, cimrilik, gıybet gibi hastalıklara dikkat çekmiş ve bunların tedavisi için çözüm önerileri sunmuştur.

Açgözlülük Kanaatle Giderilir

Yunus Emre, *Risâletü'n-Nushiyye*'de insan gönlünü büyük bir ülkeye teşbih eder. Bu gönül ülkesini zapt etmek isteyen, biri Rahmanî öteki de Şeytanî olmak üzere iki sultan vardır. Nefis, Şeytanî olan sultandır. Onun işi gücü bozgunculuk ve Allah'a ortak koşmak olan evlatları vardır ki bunlardan birisi, dünyanın tamamına hükmetse yine de tatmin olmayan, gözü doymayan büyük oğlu Tama yani açgözlülüktür (Umay ve Horata, 1994: 68).[3] Şair, söz konusu eserden aşağıya alınan sözleriyle günümüz insanına açgözlülüğü somutlaştırarak anlatmakta ondan sakınılması gerektiğini ifade etmektedir.

Ulu oglı tama' eyü iş itmez
Cihân mülki anuñ olursa yitmez *R. 31*
Sever dünyâyı çün oldur îmânı
Susuzdur dünyeye kanmaz revânı *R. 33*

Yunus Emre; eserlerinde pek çok yerde zikredip zararlarından söz ettiği açgözlülüğün[4] çaresini de bizlere göstermektedir. Ona göre açgözlülüğün ilacı kanaattir çünkü kanaat gelince açgözlülük kaçar.

Anı gördi kaçar nefs haşarâtı
Gör imdi nitedür Hâlık sıfatı *R. 59*
Tama'dan kurtarırlar il ü şehri
Sıdılar leşkerin cebrî vü kahrî *R. 64*

Dünya kaynaklarının sömürüldüğü, bir yanda açlıktan ölenler varken bir yanda aşırı yemeye bağlı hastalıklardan ölen insanların bulunduğu günümüzde Yunus Emre'nin bu öğüdü iyi anlaşılmalı ve söz konusu öğüdün gereği yapılmalı yani kanaat ederek açgözlülükten kurtulunmalıdır.

Kibirden Tevazu ile Kurtulun

Günümüzde insan ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde ve düzeyde devam etmesinin önündeki en büyük engellerden biri olan kibri de Yunus Emre eserlerinde ele almıştır. Yunus, kibri tehlikeli bir illet olarak niteler.[5] Şair, kibri kötüleyen ve onun zararlarından bahseden pek çok

[3] Yunus Emre *Risaletü'n-Nushiyye*'de 14-82. beyitler arasında açgözlülük ve kanaat konusunu ele almıştır.
[4] *Divan*'daki beyitler için bk. 45/6, 83/1, 112/4, 119/5, 159/7, 212/1, 300/1, 412/ 8, 412/ 9, 412/ 10.
[5] Yunus Emre *Risaletü'n-Nushiyye*'de 83-160. beyitler arasında öfke ve tevazu konusunu işlemiştir.

beyit söylemiştir.[6] Ona göre bu illetin şifası tevazudadır. Şair, kibir sahiplerinin kendinden başkasını beğenmediklerini, kibrin büyüklenerek dağ yolunu tuttuğunu tevazunun ise ırmak gibi akarak deniz olduğunu söyler. Yani kişi kibriyle kendini yiyip bitirir, işini zorlaştırırken mütevazı olması hâlinde ise ırmak gibi akarak denizle birleşir ve deniz gibi uçsuz bucaksız olur.

Özinden gayrı kimseyi begenmez
Yüce yirde turur aşaga inmez *R. 90*
Tekebbür 'âsidür işe sataşdı
Tutup tag başını kışa sataşdı *R. 154*
Gör alçaklıgı akdı ırmag oldı
Aka aka denize varmag oldı *R. 155*

Aşağıdaki beyitte de Yunus Emre tevazuyu tavsiye edip kibirden uzak durulması gerektiğini dile getirmektedir:

Cân odur kim Hak'a ire ayak odur yola vara
Er oldur alçakda tura yüksekden bakan göz degül *D. 166/3*

Öfke Tehlikelidir, Sabırla Yenilebilir

Yunus, *Risaletü'n-Nushiyye*'de öfke üzerinde uzun uzun durmuştur. Öfkeyi oldukça acımasız, her şeye zarar veren, taş üstünde taş bırakmayan, hunhar bir kişi olarak betimleyen şair; eserinde onun sabır ile zapt edilebileceği mesajını verir. Yunus Emre'ye göre öfke akıl evine giren bir hırsız gibidir. Değerli ne varsa yağmalar (Umay ve Horata, 1994: 74-75). O yüzden öfkeyi zihinden uzak tutmanın şart olduğunu söyleyen şair, sabır varken öfkeden eser kalmayacağı bilgisini de bizlere verir.[7]

Yunus Emre *Divan*'ında da öfke hususunda ikazlarda bulunmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde öfkenin (buşu) aklın düşmanı olduğunu ve öfke gelince aklın baştan gideceğini söyleyerek sözlerine kulak verenleri uyarmaktadır:

Başdur bu vücûduñ şâhı başdur 'akıluñ taht-gâhı
Katı buşmagıl nâgâhî buşudur 'akluñ düşmânı *D. 412/5*
Eger katı buşarısan başuñ nefse koşarısan
Nefs hâline düşerisen ol buşdugı 'akıl kanı *D. 412/6*
'Akıl gitdi buşu geldi 'akl evini buşu aldı
İmdi sultân buşu oldı göze göstermez cihânı *D. 412/7*

Kıskançlık ve Cimrilik Cömertlikle Ortadan Kaldırılabilir

Yunus Emre, *Risaletü'n-Nushiye*'de kıskanç insanların hâline de değinmiştir. Yunus, onların her zaman keder ve bunalım içerisinde olduklarını, çünkü sağlık ve esenlik içindeyken dahi bu hâlin kıymetini bilmediklerini söyler. Onların yapıları dolayısıyla asla mutlu olamadıklarını, dünyada bunlar kadar kendilerine zararı dokunan hiç bir kimse bulunmadığını ifade eder. Yunus Emre sözü cimri kişilere de getirir ve onlarda gönül huzurunun olmayacağını; cimrilerin insanlık için yararlı bir iş yapmayacağını söyler (Umay ve Horata,

[6] *Divan*'daki beyitler için bk. 24/3, 49/11, 64/5, 83/6, 119/1, 121/7, 121/8, 187/2, 225/2, 250/1, 377/1, 394/5, 402/4, 403/4.
[7] *Risaletü'n-Nushiyye*'deki 181-302. beyitler arasında öfke ve sabır konusu ele alınmıştır.

1994: 74-75).[8] Yunus Emre, cimrilik belasından kurtulmasının yolunun cömertlikten geçtiğini dile getirir.

Yunus, *Divan*'ında da bu konuya eğilmiştir.[9] Çağımızda bir kısım insanlar açlık ve yoksullukla pençeleşirken imkânı olduğu halde bunlara sırtını dönen hasis ve cimri insanlar aşağıdaki beyitte de ifade edildiği üzere ne kadar zengin olurlarsa olsunlar asla mutlu olamazlar:

Geri durur yoklukdan kamularuñ baylıgı
Bunca varlık var iken gitmez göñül darlıgı *D. 361/1*

Bu beyitte ise şair; cahillerden uzak durmak, ehil insanlarla bir olmak gerektiğini söylemiştir. Ayrıca cimrilerden Allah'ın rahatsız olduğu ve onların Allah'ın cemalini göremeyeceğini yani cennete gidemeyeceklerini de dile getirerek cimriliğin ne denli tehlikeli olduğuna işaret etmiştir.

Eksük olmañ ehillerden kaça görüñ câhillerden
Tañrı bî-zâr bahîllerden bahîl dîdâr görür degül *D. 157/2*

Gıybetin İlacı Doğruluktur

Yunus Emre, maalesef hayatımızın bir parçası olan gıybet, iftira ve yalan illeti üzerinde de *Risaletü'n-Nushiyye*'de durmuştur.[10] Gıybet içindeki insanların doğan ay ve güneşi göremediklerini bu yüzden de bunların günlerinin bile hep karanlık olduğunu ifade eder. Yunus, kişinin şahit olduğu bir hadiseyi anlatmasının gıybet; görmediğini nakletmesinin ise iftira olduğunu dile getirerek bizleri uyarmaktadır (Umay ve Horata, 1994: 80-81).

Yunus Emre; gıybet, iftira ve yalan illetinin tedavisinin doğruluk olduğunu belirterek sözlerine muhatap olanları doğru olmaya yönlendirir. Şair, *Divan*'ında pek çok yerde gıybet, iftira ve yalandan uzak durulması gerektiği üzerinde durmuştur.[11] *Divan*'dan alınan aşağıdaki beyitte de gıybet, iftira ve yalan hususunda bizleri uyarmaktadır:

İy dostını düşmân dutan gıybet yalan söz söyleme
Bunda gammâzlık eyleyen anda yiri tar olısar *D. 63/2*

Sevin ve İnsanlara Sevdiğinizi Söyleyin

Yunus Emre hiç şüphesiz sevgi şairidir. O, sevginin mucizevi birleştirici gücünü keşfetmiş ve adeta eserlerini bir sevgi pınarına dönüştürmüştür. Yunus'un şiirlerinden taşan bu pınar ona müştak ve muhtaç olan günümüz insanının gözünün önünden akıp gitmektedir.

Bilindiği üzere sevginin çeşitleri vardır. Bunlar arasında kendini sevme, parayı, malı, şöhreti sevme gibi bir kısım zararlı olanlar vardır ki bunlar insanın hem kendi hayatını hem de çevresindekilerin hayatını zehir eder. Yunus'taki sevgi böyle bir sevgi değildir. Onun sevgisi nefsin arzularından arınmış, saf, katkısız bir sevgidir. Onun günümüz insanına tavsiyesi işte tam da budur. Kendinizi değil dostunuzu hatta tüm insanlığı sevin, parayı değil, ikramı sevin; şöhreti değil uzleti yani göz önünden uzak sade bir hayatı sevin hatta sizi olgunlaştırdığı için çektiğiniz çileleri sevin demekte ve böylece günümüz insanının bencillik ve nefret içerikli

[8] Yunus Emre, *Risaletü'n-Nushiyye*'deki 303-438. beyitler arasında cimrilik ve cömertlik konusunu ele almıştır.
[9] *Divan*'daki beyitler için bk. 45/6, 83/4, 157/2, 300/4, 378/6.
[10] Yunus Emre, *Risaletü'n-Nushiyye*'deki 439-562. beyitler arasında gıybet ve doğruluk konusunu ele almıştır.
[11] Beyitler için bk. 29/3, 35/4, 47/5, 57/6, 65/4, 87/2, 103/2, 109/5, 148/6, 148/7, 154/2, 167/5, 304/2, 335/11, 335/14, 358/9, 372/1, 394/8.

davranışlarından uzaklaşması gerektiğini söylemektedir. Aşağıya alınan beyitler Yunus'un sevgiye dair yaklaşımını gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

İşidüñ iy yârenler 'ışk bir güneşe benzer
'Işkı olmayan gönül misâl-i taşa benzer *D. 66/1*
Gelüñ tanışuk idelüm işi kolay tutalum
Sevelüm sevilelüm dünyâ kimseye kalmaz *D. 103/5*
Ben gelmedüm da'vîyiçün benüm işüm seviyiçün
Dostuñ evi gönüllerdür gönüller yapmaga geldüm *D. 179/2*

Hiç şüphesiz teknolojik gelişmeler ışığında şekillenen modern hayat hızlı değişimleri doğurdu. Bu insanlığın yaşam tarzını da derinden etkiledi. İnsanların birbirleriyle yüz yüze sohbet süreleri bile gittikçe kısaldı. Bu durum özellikle aile içi iletişimi önemli ölçüde azalttı. İnsanlar birbirleriyle daha az konuştukları gibi birbirlerine daha da az sevgi sözcükleri söyler oldular. Yunus Emre aşağıdaki beytiyle bize asırlar öncesinden seslenerek sevgimizi sevdiklerimizle paylaşmamız gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre dile getirilmemiş sevgi insanı huzursuz eder:

Sözüm ay gün içün degül sevenlere bir söz yiter
Sevdügüm söylemezisem sevmek derdi beni bogar *D. 77/6*

Irkçılık Yapmayın

Çağımızın en önemli sorunlarından biri hiç şüphesiz ırkçılıktır. Yunus Emre'nin aşağıya alınan beyitte bize verdiği tavsiye çok açıktır. Irkçılık yapmayın:

Yitmiş iki millete birlik ile bakmayan
Şer'ile evliyâ ise hakîkatde 'âsîdür *D. 29/4*

Yunus Emre, bir başka beyitte ise dünyadaki tüm millet için her türlü fedakârlığı yapmayı göze alamayan kişinin gerçek âşık olamayacağını dile getirerek ırkçılıktan uzak durulması gerektiğini söylemektedir:

Yetmiş iki millete kurbân ol 'âşık iseñ
Tâ 'âşıklar safında tamâm olasın sâdık *D. 131/5*

Söz Kıymetlidir ve Yerinde Söylenmelidir

Söz ikliminin sultanı olan Yunus Emre, şüphesiz sözün mahiyeti ve kıymetini hakkıyla bilmekteydi. Bu sebeple onun şiirlerinde söz söyleme adabı ve üslubuna dair çok önemli tavsiyelerde bulunduğunu görmekteyiz. Herkesçe malum olan ve *söz gazeli* olarak bilinen şiiri bunun güzel bir numunesidir. Yunus Emre, bu şiirinde kişi sözü (keleci) yerinde ve güzel bir üslupla söylerse çözemeyeceği sorun olmadığını ifade etmekte ve bizlere yedi asır öncesinden şöyle seslenmektedir.

Keleci bilen kişinüñ yüzini ag ide bir söz
Sözi bişirüp diyenüñ işini sag ide bir söz
Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı
Söz ola agulu aşı balıla yag ide bir söz
Kelecilerüñ bişürgil yaramazını şeşürgil
Sözüñ usıla düşürgil dimegil çagada bir söz

Gel ahî iy şehriyâri sözümüzi dinle bâri
Hezâr gevher ü dînârı kara toprag ide bir söz
Kişi bile söz demini dimeye sözüñ kemini
Bu cihân cehennemini sekiz uçmag ide bir söz
Yüri yüri yoluñıla gâfil olma bilüñile
Key sakın key dilüñile cânına dâg ide bir söz
Yûnus imdi söz yatından söyle sözi gâyetinden
Key sakın o şeh katından seni ırag ide bir söz *D. 102*

Yunus Emre aşağıdaki beytiyle bizleri boşboğazlık yapmamamız, olur olmaz şekilde bilir bilmez konuşmamamız hususunda da uyarmaktadır:

Ya bildügüñi eyit ya bir bilürden işit
Teslîmlik ucını tut sözi uzatmayalar *D. 57/2*

Özeleştiri Yapın

Yunus Emre'nin günümüz insanına verdiği dikkate değer tavsiyelerden biri özeleştiri yapmaktır. Şair bunu eserinde uygulamalı olarak okura gösterir. Onun *Divan*'ında onlarca beyitte kendini eleştirdiğine, nefis muhasebesi yaptığına şahit olunur. Öyle ki Yunus, eleştirdiği unsurların öznesi olarak hiç çekinmeden kendisini kullanır. Bu yaklaşım insanlar arasındaki geçimsizlik, küslük ve kavgayı bitirecek ve huzur ikliminin doğmasına vesile olacak basit ama etkili bir çözümdür. Aşağıya Yunus'un özeleştiri yaptığı beyitlerden üçü alınmıştır:

Yûnus sözüñ kime dersin yâ kimiñ kaygısın yersin
Nasîhat halka eylersin yâ özüñ niye tutmazsın *D. 235/9*
İy yârânlar iy kardaşlar ecel ere ölem bir gün
İşlerime pişmân olup kendözüme gelem bir gün *D. 241/1*
Fesâd ile dolu içim hey hoca bagışla suçum
Key cehennem benim için yer olursa n'ideyin ben *D. 274/5*

Gönül Kırmayın

Yunus Emre'den örnek alarak iğneyi önce kendimize batırırsak başkalarının kalbini kırma ve onları incitme ihtimalimiz oldukça azalır. Şairimiz bu hususta yani gönül kırmamak, insanları üzmemek hususunda da bize oldukça önemli tavsiyeler vermektedir. Hepimizin bildiği şu beyti tekrar hatırlamakta yarar bulunmaktadır:

Bir kez gönül yıkdunısa bu kılduguñ namâz degül
Yitmiş iki millet dahı elin yüzin yumaz degül *D. 166/1*

Yunus Emre, gönül kırmamayı bir ileri noktaya taşıyarak gönül kazanmak gerektiğini söylemektedir. Gönül kazanmak, gönüllere girmek onun nazarında çok kıymetlidir. Şair, aşağıya alınan beyitle günümüz din adamlarına seslenmekte ve sizin için en önemli görev gönülleri fethetmek, demektedir. Bu bakış açısı her vazife sahibi için düstur olarak düşünüldüğünde yani gönüllere giren öğretmenler, doktorlar, hâkimler yetiştirildiğinde toplumun psikolojik ve sosyolojik olarak daha sağlıklı olacağı muhakkaktır:

Yûnus Emre dir hoca gerekse var biñ hacca
Hepisinden eyüce bir gönüle girmekdür *D. 91/5*

Dışınızı Değil İçinizi Güzelleştirin

Yunus Emre, maddeden geçip manaya yönelmiş bir gönül eridir. Bu yüzden o, görünüşe değil öze kıymet vermiştir. İçini süsle dışını değil, canı besle bedeni değil düsturunu kendine rehber edinmiş, şiirinde de bunu defalarca ifade etmiştir. Gösterişin, şeklin adeta putlaştırıldığı günümüz zihniyetine Yunus, bir tokat gibi inen aşağıdaki sözleriyle önce içini sonra dışını güzelleştir demektedir:

Ne deñlü yirisen çok ol deñlü yürisen tok
Câna hîç assı yok hep sûret maslahatıdur *D. 34/2*
Çün sûretüñ vîrân ola gönlüñ bâgı cinân ola
Cânuñ genci vîrân ola çünki bu genc vîrândadur *D. 54/7*
Terk eylegil ten tertîbin gider senden benlik adın
İçün 'imâret olmadın taşuñdagı ma'mûr nedür *D. 56/4*

Kendinize Güvenin

Özgüven eksikliği, kişinin kendinden emin olamaması en ufak bir eleştiri ya da alay karşısında hedefinden caymasına yol açar. Çağımızda pek çok kişi bu illetten muzdariptir. Hak yoluna kendini adayan Yunus Emre'nin aşağıya alınan sözleriyle bize verdiği mesaj tuttuğun yolun ve yaptığın işin doğruluğundan eminsen bu yolda düştüğün haller dolayısıyla insanların eleştiri ve alaylarına maruz kalırsan bunları umursama, şeklindedir:

Yâr yüregüm yâr gör ki neler var
Bu halk içinde bize güler var *D. 79/1*
Ko gülen gülsün hak bizüm olsun
Gâfil ne bilür Hakk'ı sever var *D. 79/2*

Ölmekten Korkmayın ama Ölümü de Unutmayın

Hepimizin bildiği üzere ölüm kaçınılmaz bir gerçektir. Ölümün soğuk yüzü insan olarak hepimizin korktuğu bir vakıadır. Bu korku çağımızda her zamankinden daha fazla insanların kalbinde yer tutmaktadır. Yunus aşağıya alınan beytinde bize ebedi hayatı hatırlatmakta ve ölümden korkmanın yersiz olduğunu söylemektedir:

Ölümden ne korkarsın korkma ebedî varsın
Çün kim işe yararsın bu söz fâsid da'vîdür *D. 33/1*

Öte yandan Yunus, *Divan*'ında pek çok yerde ölümü de sürekli hatırlamayı ve hayatı, ölümün muhakkaklığını göz önünde bulundurarak yaşamayı tavsiye etmektedir:

Âhir bir gün ölürsin ölüm vardur bilürsin
Kamulardan ayrılup varup sinde yatduñ tut *D. 18/10*
Dünyeye gelen kişiler yola bile gelmek gerek
Ölümiñi añubanı dün ü gün aglamak gerek *D. 137/1*
Ölüm Hak'dur bilürsin niçün gâfil olursın
'Azrâ'îl kasd idiser günâhlu tenümüze *D. 311/6*

Mutluluğu Dışarıda Aramayın

Mutluluk arayışı insanoğlunun var oluşundan bu yana onun hayatını şekillendiren önemli bir saik olmuştur. Çoğunlukla bu arayış onu yanlış yollara ve yönlere saptırmış varması gereken menzilden uzaklaştırmıştır. Günümüzde de bu hakikat geçerliliğini sürdürmektedir.

Günümüzde mutluluğu keyif verici maddelerde, eğlence mekânlarında, işret meclislerinde arayan çağımız insanına Yunus Emre şöyle seslenmektedir:

Yaban yolun gözetme yol evde dışa gitme
Cân yolı cân içinde cân râzını cân tuyar *D. 39/7*

İnsanın Kendine Verdiği Zararı Bir Başkası Veremez

İnsanın hayatını şekillendiren onu huzurlu, başarılı ya da mutsuz ve başarısız kılan en önemli etken davranışlarıdır. Özellikle insanın başına kötü hadiselerin gelmesinde tedbirsiz, plansız, mantığı bir kenara bırakarak duygularıyla hareket etmesinin ciddi bir rolü vardır. Yunus Emre de aşağıya alınan beyitte bu hususa dikkati çekmektedir:

Kimesne kimseye itmemiş ola
Anı kim kendüme ben itmişem ben *D. 258/2*

Yaptığınız İşleri Riya ile Değil Samimiyetle Yapın

Riya yani ikiyüzlülük insan ilişkilerini zehirleyen ciddi bir illettir. İnsanların başkalarının gözüne hoş görünmek için inanmadıkları şeyleri söylemeleri, aslında olmadıkları bir kişi gibi davranmaları toplumsal huzuru da olumsuz yönde etkilemektedir. Yunus Emre; *Divan*'ında bu hususa da temas ederek, riyadan uzak durup ihlaslı yani samimî/içten olmamız gerektiğini ifade etmektedir:

Riyâ çökük yirde durur key sakın oda buyurur
İhlâs gelüp cümlesin yur Yûnus yolı yavlak sezer *D. 83/7*

Benliğinizi Terk Edin

Günümüz insanını bekleyen en önemli tehlikelerden biri hayatı ben merkezli olarak yaşamak, kendi dışındaki hiçbir şeyi umursamamak, dünya yansa keyfinden vaz geçmemektir. Maalesef bu bencillik hâli gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Yunus Emre bu hususu yani ben merkezli yaşamanın tehlikesini ve onu terk etmek gerektiğini *Divan*'ında defalarca dile getirmiştir:

Miskîn Yûnus gel imdi terk eylegil benligi
Kogıl bu habîs şeyi sendeki bendeki ne *D. 9/5*
Geç benlik da'vâsından söyle sözüñ hâsından
Ol Allah korkusından beñzi anuñ sarı gerek *D. 142/2*

Kötülüğe Karşı İyilikle Karşılık Verin

Türk halkının irfanının bir neticesi olarak "İyiliğe iyilik her kişinin, kötülüğe iyilik er kişinin harcıdır." atasözü ortaya çıkmıştır. Yunus Emre de eserinde kendi üzerinden bu hakikate dikkati çekerek kötülüğe iyilikle cevap verilmesi gerektiğini dile getirmektedir.

Baña agu sunan kişi şehd ü şeker olsun aşı
Gelsün kolay cümle işi eli irer olsun ana *D. 13/2*

Bu beyitte ise Yunus Emre, Allah'ın kendisine isyan edenlerin gönlünü kırmadığını söyleyerek hem Allah'ın yüceliğini vurgulamakta hem de insanlara kendilerine kötülük edenlere karşı bile merhametli olmaları gerektiğini söylemektedir.

Görgil Çalap fazlını yıkmaz 'âsî göñlüni
Biñ biñ kerem lutfıla ol tercemân eyledi *D. 358/6*

Gönlü Paslı Yani Kara Olanın Yaptığı İbadetlerden Fayda Gelmez

Yunus Emre'nin eserinde sıklıkla üzerinde durduğu hususlardan biri gönül temizliğidir. Şair, gönlün her türlü manevi kirden arınmış olmasının önemine defalarca vurgu yapar. Gönlü temiz olmayanların ibadetlerinin dahi kabul olmasının şüpheli olduğunu belirtir. Yunus Emre, aşağıdaki beyitte ibadetlerini aksatmayan ancak gönlünü kötülük ve haramdan sakınmayan şekilci insanları hedef almaktadır:

Bir dona kan bulaşıcak yumayınca mismil olmaz
Gönül pâsı yunmayınca namâz edâ olmayısar *D. 24/2*

Kişi Günahkâr da Olsa Allah'a Sığınmalıdır

Mutasavvıf bir şair olması dolayısıyla Yunus Emre sıklıkla Allah-kul ilişkisini de şiirlerinde işlemiştir. Onun eserinin ana mevzularından biri iyi bir kul olup Allah'ın rızasını kazanmadır. Ancak hakikat şudur ki hatasız, günahsız kul olmaz. Kişi günah işlediğinde bunlardan arınmasının yolu tövbe ederek Allah'a sığınmaktır. Yunus da şiirlerinde bu hususa değinmiştir. Aşağıdaki iki beyit buna örnek teşkil etmektedir:

Ulu ulu günâhlarum yüz komadı bana Çalap
Hiç kimse çâre kılmadı döndüm yine saña Çalap *D. 16/1*
Gör Hâlık'uñ 'inâyetin deryâ-yı bî-nihâyetin
Bize dîdâr gösteriser bunca günâh itmiş iken *D. 273/2*

SONUÇ

Yunus söyledikleriyle çağını aşabilmiş büyük bir şairdir. O şiirlerinde vermiş olduğu tavsiyelerle yalnız dönemine değil kendinden sonraki her devre hitap edebilmeyi başarabilmiştir. Bu durum günümüz için de geçerlidir.

Yunus Emre'nin eserlerinde günümüz insanına hitap eden yüzlerce tavsiye bulunmaktadır. Yunus'un sözlerinin önemli bir kısmı hiç şüphesiz sevgi ve aşk üzerinedir. Karakteri sevmek olan bir şairden elbette ki bu beklenirdi.

Yunus Emre'nin sevginin önemini vurgulayan öğütleri dışında o, insan ilişkilerini derinden etkileyen kibir, öfke, açgözlülük, kıskançlık, yalan, iftira, gıybet ve cimrilik gibi olumsuz davranışlardan uzak durulması gerektiğine dair defalarca telkinde bulunmuş; bunları birer illet olarak görmüş ve eserlerinde bunlardan kurtulmanın reçetesini sunmuştur. Şair kibre tevazuyu, açgözlülüğe kanaati, öfkeye sabrı, yalan/iftira ve gıybete doğruluğu, cimriliğe cömertliği reçete etmiştir.

Kendisi de bir söz üstadı olan Yunus Emre söz söyleme adabına dair de önemli tavsiyelerde bulunmuş, sözün yerinde ve yordamıyla söylenmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Şair, *Divanı*'nda onlarca beyitte kendi üzerinden örneğini verdiği özeleştiri diğer bir ifadeyle nefis muhasebesi hususunda da bizleri teşvik etmektedir. O; gönül kırmamayı, bencillikten uzak durmayı, kötülüğe karşı iyilikle karşılık vermeyi, cismi değil gönlü güzelleştirmeyi, gönlü manevi kirlerden arındırmayı tavsiye etmektedir.

Tüm canlıların kaçınılmaz olarak yaşayacağı ölüm gerçeği karşısında da ölümden korkmamayı ama ölümü unutmadan hayatı dosdoğru yaşamayı salık vermektedir.

Yunus Emre eserlerinde vermiş olduğu tavsiyelerle insanlığın savrulup içine düştüğü maneviyattan uzak, bencil hayattan silkinip kurtulmasını sağlayacak reçeteleri günümüz

insanına sunmaktadır. Bu reçeteden faydalanmak için Yunus Emre'nin eserlerini okumaya ve anlamaya günümüzde her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

Akgündüz, H. (1991).Yunus Emre'nin eğitimci kişiliği. *Türk Dünyası Araştırmaları*, *39*, 191-200.

Çalışkan, A. (2004). Yunus Emre'nin bir ilâhisi ve dilbilim açısından incelemesi. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, *5* (12), 137-157.

Çubukçu, İ. A. (1981). Yunus Emre'nin felsefesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (25), 71-93.

Yıldırım, D. (1971). Ölümünün 650. yılında Yunus Emre. *Türk Kültürü*, *9* (108), 928-934.

Günay, U. ve Horata O. (1994). *Yunus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Hayber, A. (1989). Yunus Emre'de dünya görüşü ve insan sevgisi. *Türk Kültürü*, *27* (315), 419-427.

Korkmaz, Z. (1973). Yunus Emre ve Anadolu Türkçesinin kuruluşundaki yeri. *Türkoloji Dergisi*, *5* (1), 13-19.

Soysaldı, İ. (2005). Yunus Emre'nin insan anlayışı. *Diyanet İlmi Dergi*, 41 (2), 87-110.

Tatcı, M. (2020). *Yûnus Emre Dîvânı*, İstanbul: H Yayınları.

BİR MESLEKİ TABAKALAŞMA ÖRNEĞİ OLARAK HOCA-ÖĞRENCİ İLİŞKİSİ

AS AN EXAMPLE OF VOCATIONAL STRATIFICATION TEACHER-STUDENTS RELATIONSHIP

Abdulbaki KINSÜN
Arş. Gör. Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı
ORCİD: 0000-0003-2476-2985

Özet

Bu çalışmada bir *mesleki tabakalı yapı* örneği olan *hoca-öğrenci ilişkisi* ele alınacaktır. Diğer bir ifadeyle hocalık-öğrencilik temelinde gerçekleşen mesleki tabakalaşma, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda; hoca-öğrenci arasında örülen sosyal mesafeler, unvan, mevki, koltuk ve güç bileşenlerinin birer sosyal ayraca dönüştürülmesi; saygınlığın, kimliğin ve kişiliğin etiketler üzerinden değerlendirilmesi ve tüm bunların yarattığı mesleki tabakalı yapı, çalışmanın ulaşmaya çalıştığı hedefler arasındadır. Eğitmenliğin ve eğitim kurumunun tabakalaşma zemini doğurması ve sınıfsal yapılar inşa etmesi her şeyden evvel çalışılmaya değer bir husustur. Eğitimdeki tabakalaşmayı ele alan özgün çalışmaların azlığı ve hoca-öğrenci ilişkisinin, tabakalı yapı zemininde daha evvel, yeteri düzeyde ele alınmamış olması da çalışma açısından ayrıca önem arz eden hususlardır. Çalışmanın yöntemine gelince; söz konusu çalışma, evvela teorik bir düzlemde tasarlanmış fakat süreç içerisinde sahadan elde edilen gözlem ve görüşme verileri eklenerek eklektik bir şekilde yürütülmüştür. Çalışmada yöntem olarak nitel yöntem ve yorumsamacı yaklaşım tercih edilirken araştırma tekniği olarak gözlem ve mülakat tercih edilmiştir. Çalışmada amaçlı örneklem tercih edilmiş ve bu örneklemden elde edilen veriler kodlanarak bazı kategorilere ayrılmıştır. Kategorilere ayrılan mülakat ve gözlem verileri bazı kuramsal ve kavramsal yaklaşımlar esas alınarak söylem ve içerik analizine tabi tutulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, Hiyerarşi, Tabakalaşma, Mesleki Tabakalaşma

Abstract

In this study, the teacher-student relationship, which is an example of a professional stratified structure, will be discussed. In other words, professional stratification on the basis of teaching-student constitutes the focus of the study. In this context; transforming the social distances, title, position, seat and power components that are knitted between the teacher and the student into social brackets; The evaluation of prestige, identity and personality through labels and the professional stratified structure created by all of these are among the goals that the study tries to reach. First of all, it is worth working on that the teaching and the educational institution create a ground for stratification and build class structures. The scarcity of original studies dealing with stratification in education and the fact that the teacher-student relationship has not been adequately addressed on the basis of stratified structure are also important issues for the study. As for the method of the study; the aforementioned study was first designed on a theoretical level, but was carried out in an eclectic manner by adding observation and interview data obtained Fromm the field in the process. While qualitative method and interpretive approach were preferred as methods in the study, observation and interview were

preferred as research techniques. Purposeful sampling was preferred in the study and the data obtained Fromm this sample were coded and divided into some categories. Interview and observation data divided into categories were subjected to discourse and content analysis based on some theoretical and conceptual approaches.

Keywords: Education, Hierarchy, Stratification, Professional Stratification

GİRİŞ

Araştırma Problemi: Sosyal yaşamın değişmezlerinden birisi tabakalaşmadır. İnsanoğlu, bir diğeriyle yaşamaya karar verdiği andan itibaren; sosyal, kültürel, törel, dini, ekonomik ve politik birtakım ilişkilerin içerisine girmiştir. Uygarlığın ilk basamaklarında, birliktelik ve paylaşım temelinde ortak bir yaşam sürdürülürken; ekonomik girdiler, kazanç, sermaye, mülk edinme, egemenlik hırsı, cinsiyet ve dini alan dağılımı insan ilişkilerinde ciddi değişim ve dönüşümler meydana getirmiştir. Komünal toplumun "doğa" insanı, üretim ve bölüşüm ilişkileri neticesinde yaşamını ve ilişkilerini sosyal hiyerarşi ve tabakalı bir yapı içerisinde bulmuştur. Başlangıçta; din, cinsiyet ve mülkiyet eğilimleri temelinde gerçekleşen hiyerarşik ilişkiler söz konusuyken tarihsel süreçte ekonomik ve politik ilişkilerin farklılaşması, dini ve kültürel unsurların baskınlık dereceleri yeni hiyerarşik ilişki biçimleri ortaya çıkarmıştır. Bunların başında toplumsal iş bölümü ve mesleki uzmanlık temelinde gelişen "mesleki tabakalı" yapılar gelir. Buradan hareketle söz konusu çalışmada eğitim mesleğiyle alakalı sosyal hiyerarşi ve tabakalı yapı ele alınacaktır. Daha net bir ifadeyle çalışmanın odağını, bir *mesleki tabakalı yapı* örneği olan *hoca-öğrenci ilişkisi* oluşturmaktadır.

Çalışmanın ortaya çıkış öyküsüne gelince; öğrencileri özgür ve yaratıcı bireyler olarak yaşama hazırlama iddiasında olan eğitim kurumunun tabakalaşma zemini doğurması her şeyden evvel çalışılmaya değer bir husustur. Üniversiteye hevesle giden ve hocaları; eğitimli, entelektüel ve saygın ideal figürler olarak gören Aşit'in "hevesim kursağımda kaldı, eğitimden ve eğitmenlikten soğudum" tarzındaki sitemleri de bu problemi hissettiren etkenlerden biridir. Araştırmaya iten nedenlerden bir diğeri de eğitimi "aydınlığının" vasıtası olarak görüp eğitmenleri de bu "kutsal" vazifenin birer mümessili olarak görmemin hayal kırıklığıyla sonuçlanmasının etkisi vardır. Eğitmenlerin kibirli, tepeden inmeci tavırları, kendilerini öğrencilerin üzerinde bir zümre olarak görmeleri, saygınlığı erdem, ahlak ve şahsiyet temelinde değil; unvan, güç ve koltuk temelinde değerlendirmelerinin gerek araştırmacıda gerekse diğer görüşmecilerde yarattığı kırılganlık ve hayal kırıklıkları bu çalışmanın temel motivasyonları arasındadır. Bu kapsamdan hareketle söz konusu çalışmanın problemini, *bir eğitim kurumu olan üniversitede hoca-öğrenci ilişkisinin ürettiği sosyal hiyerarşi,* olarak belirledik. Diğer bir deyişle araştırmanın temel sorunsalını *bir mesleki tabakalaşma örneği olan hoca-öğrenci ilişkisi* oluşturmaktadır.

Amaç ve Önem: Bu çalışmada amaçlanan hoca/öğretmen/eğitmen-öğrenci ilişkisini eleştirel analize tabi tutmaktır. Hoca-öğrenci ilişkisi irdelenirken hocanın farklı kimlik ve kişilik türlerine bürünmesi ve neticesinde öğrencide meydana gelen birtakım sosyal, eğitsel ve psikolojik kırılganlıklar, çalışmada ortaya konmaya çalışılmaktadır. Özgür ve özerk olması beklenen üniversitelerde, öğrencinin ideolojik inşaya tabi tutulması, öğrencinin tüketim elemanı olarak görülmesi ya da öğrencinin piyasaya sürülmek üzere bir ürün olarak değerlendirilip öğretim kurumunun da bir fabrikasyon üretim merkezine dönüşmesini Ilich, C.

Baker ve P. Freire[1] gibi eleştirel pedagoglar üzerinden incelemek de araştırmanın hedefleri arasındadır. Hoca-öğrenci arasında örülen sosyal mesafeler, unvan, mevki, koltuk ve güç bileşenlerinin nasıl birer sosyal ayraca dönüştüğü; saygınlığın, kimliğin ve kişiliğin etiketler üzerinden değerlendirilmesi ve her şeyden önce bunların yarattığı sosyal hiyerarşi ve mesleki tabakalı yapı araştırılmaya değer hususlardır. Bu itibarla söz konusu çalışma şu açılardan önem arz etmektedir:

- Farklı bir problem alanına temas etmesi
- Eğitimdeki tabakalaşmayı ele alan özgün çalışmaların azlığı
- Hoca-öğrenci ilişkisinin, daha evvel, tabakalı yapı zemininde yeteri düzeyde ele alınmamış olması,
- Bu alandaki bir eksiği gidermesi, yapılacak çalışmalara öncülük etmesi ve yeni birtakım teorik kavramsallaştırmalara gitmesi gibi.

Yöntem ve Teknikler: Çalışma ilkin teorik bir düzlemde tasarlanmış fakat süreç içerisinde sahadan elde edilen gözlem ve görüşme verileri eklenerek süreç çift boyutlu bir şekilde yürütülmüştür. Çalışmada yöntem olarak nitel yöntem ve anlayıcı-yorumlayıcı yaklaşım araştırma tekniği olarak ise gözlem ve mülakat tercih edilmiştir. Katılımcıların deneyimlerinin yanı sıra araştırmacının gerek üniversite yaşantısı boyunca gerekse ondan sonraki süreçlerde hoca-öğrenci ilişkisine dair gözlemleri de kategorilerin oluşumunda ve yorumlanmasında önemli bir veri kaynağı teşkil etmiştir. Araştırma, Bingöl Üniversitesi öğrencileri özelinde yürütülmüş bu bağlamda çeşitli fakültelerden seçilen katılımcılarla derinlemesine mülakatlar ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada amaçlı örneklem tercih edilmiş olup örneklem neticesinde elde edilen veriler kodlanarak bazı kategorilere ayrılmıştır. Kategorilere ayrılan mülakat ve gözlem verileri, bazı kuramsal ve kavramsal yaklaşımlar esas alınarak söylem ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Temelde hoca faktörü için üç öğrenci faktörü için üç olmak üzere toplamında altı kategori oluşturulmuş bu kategoriler katılımcıların söylemleri ve ilgili metinlerden alınan verilerin içerik analizine tabi tutulmasıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma eğitim kurumları içerisinden Üniversite ile sınırlı tutulmuştur. Diğer eğitim kademelerindeki öğretmen-öğrenci münasebetleri araştırmanın dışında bırakılmıştır. Çalışmanın kapsamı düşünülerek sadece Üniversite kurumlarındaki hoca-öğrenci münasebetlerine odaklanılmıştır. Dolayısıyla çalışma hoca-öğrenci münasebetlerine dair bir nevi pilot araştırma niteliğindedir. Belirtilmesi gereken önemli bir husus da araştırmanın genellemeyi hedeflememesidir. Zaten nitel çalışmaların böyle bir gayesi de bulunmamaktadır.

[1] Sözü edilen düşünürler çalışmalarında yüksek eğitim kurumlarından (akademi) ziyade ulusal eğitim kurumlarının zihniyet ve işleyiş biçimlerine odaklanmışlardır. Ancak geliştirdikleri temel tezlerin ve yönelttikleri eleştirilerin yüksek eğitim kurumları için de geçerli olduğu ifade edilebilir. Gerek eğitim zihniyeti, eğitim kurumlarının mahiyeti, niteliği (ideolojik ve biçimlendirici) gerekse de eğitmenlerin tavır ve tutumları dikkate alındığında yükseköğretimle en azından çalışmanın yürütüldüğü alan özelinde paralellik arz ettiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu düşünürler tezlerini her ne kadar ulusal eğitim kurumları özelinde geliştirmiş olsalar da eleştirel analizlerinin söz konusu çalışmanın ana tezleriyle paralellik arz ettiği rahatlıkla söylenebilir.

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Tabakalaşma

İnsanlık tarihini tabakasız tahayyül etmek neredeyse olanaksızdır. İnsanların tarih sahnesine çıkışıyla beraber dar ölçekte egemenlik ilişkileri kurulmaya başlanmıştır. İlkin aile fertleri arasında başlayan hiyerarşik ilişki; üretim, araçları, üretim biçimleri, yaşam biçimleri ve yaşam standartlarının farklılaşmasıyla bireyler arası sosyal bir fonksiyon kazanmıştır. İnsanın egemenlik kurma güdüsüne natural yaklaşımın yanında iktidar arzusu, mülkiyet hırsı, bencillik, otoriterlik gibi yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu açıdan toplumsal farklılaşma ve tabakalaşma; biçim, derece, neden ve sonuçları bakımından farklılaşmaktadır. Tarih sahnesinde sınıfsız, tabakasız bir topluluk bulmak Marksist terminolojiyle komünist toplum arayışı, bilimsel açıdan (sosyolojik, antropolojik) tartışmalı olmakla birlikte böyle bir toplumu düşlemek idealin peşinden koşmaktan öteye geçmemektedir. İnsanlık serüveninde tabakasız, Marks'ın (2018) deyişiyle çatışmasız insan ilişkileri mümkün olmadığından tabakalaşma toplumların tarihinde vazgeçilmez bir konuma sahiptir. Burada ilk etapta tabakalaşmanın tanım, kapsam ve biçimlerine değinilecek ardından mesleki tabakalaşma ve tezlerine geçilecektir.

Gruptan topluma uzanan farklı yapılardaki statü ve rollerin; ayrıcalık, baskınlık ve saygınlık ölçülerine göre gerçekleşen sürekli ve süreksiz mertebelenmelere tabakalaşma denmektedir (Kemerlioğlu, 1996). Tabakalaşmayı şu şekilde de açıklamak mümkündür: Tabakalaşma; statü, servet, güç, yaşam biçimi gibi ölçütlere göre birbirine yakın ya da benzer durumda olan bireylerin oluşturduğu kümelerdir. Geniş ölçekte tabakalaşmaya bakıldığında "toplumsal saygınlık, siyasi iktidar, ekonomik durum, gelir seviyesi, mesleki durum, yaşam tarzları ve hayat stilleri gibi kültürel bakımdan farklılıklar içeren" görece kapalı toplumsal katmanlaşma anlaşılacaktır (Kemerlioğlu, 196). Dar anlamda ise tabakalaşma, "maddi kaynaklar, prestij ve iktidar bakımından insanların katmanlara ayrılması" olarak değerlendirilir. Tabakalaşmış toplumsal yapıların özelliklerine bakılacak olursa:

- İnsanlar, toplumsal kategoriler üzerinden sıralanır: zenginler ve yoksullar gibi.
- İnsanların deneyimleri ve yaşam olanakları insanların girdiği kategoriyi belirlemede önemli bir ölçüt olarak kabul edilir. Örneğin üst-sınıf alt-sınıf tanımlamaları yaşam olanaklarına işaret etmektedir.
- Toplumsal kategorilerin sınıflanması zaman içerisinde değişebilir. Diğer bir deyişle toplumsal tabakaların belirlenmesindeki ölçütlerin (iktidar, saygınlık, ekonomik durum) oranları ve ağırlık dereceleri topluma ve zamana göre değişebilmektedir (Kemerlioğlu, 1996).

Tabakalaşma Tipleri

Tabakalaşma tiplerinin temelinde tabakaların açık ve ya kapalı oluşu, geçirgenliği, hareketlilik derecesi, dayandığı dinsel değer ve normlar ile ekonomik ve politik etkileşim biçimleri bulunmaktadır. Bu unsurların; etkinlik, baskınlık ve yoğunluk dereceleri toplumsal süreç ve zeminlerde farklı tabaka tiplerini ortaya çıkarmıştır. Toplumların tarihsel süreçlerinde gerçekleşen dört temel tabakalaşma tipinden bahsetmek mümkündür: *kölelik, kast, stand-zümre, sınıf. Kölelik* en eski tabakalaşma örneğidir. Tarihsel süreçte *stand/zümre* ve *kast* gibi farklı toplumsal, kültürel ve politik koşulların ürünü olan çeşitli tabakalaşma biçimleri ve

sosyal hiyerarşik yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Tabakalaşmanın en yaygın ve son örneği ise toplumsal *sınıfsal yapı* temelinde inşa edilen tabakalaşma biçimidir (İnce, 2017; Yalçın, 2019).

Tabakalaşmanın Ölçütleri

Tabakalaşmayı, sosyal gerçekliğiyle tanımlanıp kavramsallaştırılabilmek için birtakım göstergelere ihtiyaç vardır. Bu nedenle tabakalaşmayı ele alırken onu doğuran gösterenleri bir bütün halinde göz önünde bulundurmak gerekir. Tarihsel ve toplumsa süreçte tabakalaşmanın boyutları, yoğunluğu, geçirgenlik dereceleri ve etkinliği değiştiği gibi tabakalaşmanın nesnel ölçütleri de değişime uğramıştır. Bazen meslek ve gelir durumu gibi ekonomik etkenler ön plana çıkarken bazı durumlarda ise inanç, eğitim, aile, kimlik, boş zaman, sınıfsal algı ve değerlendirmeler öncelik kazanmıştır. Tabakalaşmanın genel anlamda ölçütleri dikkate alındığında ölçütlerin nesnel ve öznel olmak üzere ikiye ayrıldığı gözükmektedir. İktidar, saygınlık ve gelir durumu gibi toplumsal, kültürel ve ekonomik etkenler nesnel boyutları oluştururken "bunlara bağlı algılama, değerlendirme, bilinç ve açıklama farklılıkları da öznel" boyutun gösterenleridir (Kemerlioğlu, 1996; Ünal, 2011).

Mesleki Tabakalaşma

Mesleki tabakalaşma iki açıdan incelenebilir. Birincisi tabakalaşmanın bir göstereni olarak meslek; bu yönüyle meslek tabakalaşmayı ortaya çıkaran bir etken yani tabakalaşmanın nedenidir. Öte taraftan mesleki tabakalaşma toplumsal tabakalaşmanın bir alt birimi olarak değerlendirilebilir. Mesleki tabakalaşma bu açıdan ele alındığında toplumsal tabakalaşmanın bir sonucu olarak önümüze çıkmaktadır. Mesleki tabakalaşma, özetle bir mesleki örgütlenmenin oluşturduğu tabakalı yapıyı ifade eder. Her mesleğin kendine özgü unvan, etiket, statü ve rolleri bulunmaktadır. Mesleğin beraberinde getirdiği saygınlık, ayrıcalık, güç ve otorite yeni bir tabakalaşma tipini meydana getirecektir. Mesleki tabakalaşmanın en belirgin örneklerinden birisi de eğitim-öğretim alanında gerçekleşen hoca-öğrenci ilişkisidir. Bir sonraki bölümde hoca-öğrenci ilişkisi örnekleminde detaylı bir şekilde ele alınacağından burada meslek ve tabakalaşma arasındaki etkileşim incelenecektir.

Meslek, tabakalı yapının bir ölçütü olarak Platondan günümüze dek farklı biçimlerde kullanılmıştır. Lipset ve Zatterberg'in de belirttiği üzere Platon'dan günümüze meslek sınıfsal yapının en genel ve en yaygın kıstası olarak kullanılmıştır (Kemerlioğlu, 1996). Toplumsal tabakalaşmanın mesleğe bağlı olarak çözümlenmesi günümüzün birçok araştırmacısında rastlanmaktadır. Başta Marks ve Weber olmak üzere pek çok teorisyen toplumsal tabakalaşmanın çözümlenmesinde meslek unsuruna vurgu yapmıştır (Ünal, 2011). İşbölümü ve uzmanlaşmanın, beraberinde yeni bir toplum düzenini inşa eden meslek olgusunu ortaya çıkarması, tüm düşünürlerin ortak noktasıdır. Mesleki tabakalaşmayı tabakalaşmanın bir sonucu ve alt birimi olarak ele alan Weber birden fazla mesleki tabakalaşma örneğine değinir. Tabakalaşmayı meslekle irtibatlandıran Weber "bürokratik kast, askeri kast, savaşçı kastı, rençberler kastı" vb. kastlardan söz ettiği gibi "sanatkâr sınıf, tüccar sınıfı, bürokratik sınıf, rençber sınıf" gibi mesleğe dayalı sınıflardan da bahsetmiştir (Kemerlioğlu, 1996).

Sosyal tabakalaşmanın inanç, kimlik, kültür, toplumsal cinsiyet ve aidiyet, iktidar, ekonomi gibi birçok bileşeni ve türü bulunmakla birlikte bir mesleki tabakalaşma örneği olan ve eğitimdeki eşitsizliklere odaklanan ve eğitimin tabakalaşmanın bir unsuru olduğu sosyal tabakalaşma türü, belirtilmeye daha uygundur. Bir meslek kazandırma faaliyeti olarak eğitim sosyal tabakalı yapılaşmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Eğitimde yaşanan eşitsiz süreçlerin tabakalaşmayı besleyen bir yapısı olduğu gibi tabakalı yapıdaki eşitsizliklerin de

eğitimi olumsuz yönde etkileyen bir yönü bulunmaktadır. Buna bağlı olarak toplumsal tabakalaşma ile ilgili yapılan çalışmalar eğitim alanındaki eşitsizlikleri anlamada önemli bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır (Kılıç, 2014).

Eğitim bir yönüyle sosyal maharet kazandırırken diğer yandan eğitim seviyesi arttıkça zevk, eğlence, görgü, konuşma tarzı ve adaplarında farklılaşmalar ve tabakalar arası ayrılıklar baş göstermeye başlar (Eke, 1987). Eğitimle birlikte elde edilen; statü, saygınlık, otorite, gelir ve ayrıcalıkla yeni bir mesleki zümre ortaya çıkmaktadır. Bu mesleki tabakalı yapının, yaşam biçimleri ve zevklerinde farklılaşmalar yaşanmakla birlikte bir ötekiler grubunu beraberinde inşa ettiği görülmektedir. En basitinden eğitim seviyeleri ve eğitim statüsünün getirisi olan mesleki gelir, çeşitli eğitim, sağlık, eğlence gibi yaşam olanakları sunmakla alt-üst sınıf tarzında sosyal tabakalaşma meydana getirir. Ayrıca eğitimin kişiye kazandırdığı mesleki unvan, ayrıcalık, saygınlık ve otorite, bu tarz bir sosyal hiyerarşide, eğitimsiz basamağındaki ötekilere karşı sınıfsal bir ayrıcalığına dönüşebilmektedir.

Teorik Yaklaşımalar

Toplumsal tabakalaşmaya yönelik birçok teorik yaklaşım bulunmaktadır. Bu teorilerden bazıları tekil faktörlere odaklanırken çok yönlü ve çok faktörlü bütüncül yaklaşmaya çalışan teoriler de bulmak mümkündür. Toplumsal tabakalar, tabakalar arası eşitsizlik, sınıfsal ayrım ve sınıfsal çatışma gibi kavramlar zikredildiğinde akla ilk gelen isim Karl Marx'tır. Marx, sınıf kavramına sınıfsal eşitsizlik ve çatışma temelinde etkinlik kazandıran ilk isimdir. Bu yüzden Marx' ın sınıf teorisi toplumsal ve siyasal çekişmeleri açıklamada ciddi önem arz etmektedir (Erdendoğdu, 2016). Birden çok tabakalaşma teorisi bulunmakla birlikte bu başlık kapsamında sadece Karl Marx ve Max Weber'inkilerine değinilecektir.

Toplumsal tabakalaşmanın sembol isimlerinden birisi Karl Marx'tır. Marx'a göre sınıfsal yapı da dâhil her türlü eşitsizliğin temelinde bir alt-yapı unsuru olan ekonomi bulunmaktadır. Bir başka deyişle "toplumsal sınıflar üretim ve mübadele ilişkilerinden hareketle tanımlanırlar" (Ünal, 2011). Üretim araçları, üretim biçimleri ve üretim ilişkileri sosyalin konumlanışında, toplumsal ve tarihsel dinamizmin merkezinde motor güçlerdir. Marx (2018), toplumların tarihini sınıf çatışmalarının tarihi olarak nitelendirirken sınıf çatışmalarının özünde de ekonomik temelli üretim ilişkilerini görmektedir. Ona göre tarıma dayalı yaşam biçimi, özel mülkiyetin doğuşunu ve sermaye birikimini ortaya çıkararak toplumsal tabakalı yapının ilk örneklerini inşa etmiştir. Tarımla birlikte başlayan efendi-köle ilişkisi üretim aygıtları ve ilişkilerine bağlı olarak farklı biçimlerde kendini göstermiştir. Nitekim sanayi devrimiyle beraber sınıfsal eşitsizlik, proletarya-burjuva şeklinde en katı haline ulaşmıştır.

Tabakalaşmanın güçlü teorisyenlerinden bir diğer Weber'dir. Weber'e göre sınıfsal yapının oluşumunda ağırlıklı olarak ekonomi faktörünü içeren gelir seviyesi bulunmaktadır. Bu çıkışıyla Marx'a yakınlaşan Weber, devamında ekonominin toplumsal tabakalaşmayı açıklamada tek başına eksik ve yetersiz kalacağını belirtir. Weber, sınıfı; ortak yaşam koşullarına sahip, tipik bir mal arzı, dışsal yaşam koşulları ve hayat deneyimleri olarak nitelendirir. Ortak yaşam fırsatları ve hayat deneyimlerinin ortaya çıkışında üretim ilişkileri önemli olmakla birlikte; din, cinsiyet, saygınlık, otorite gibi farklı unsurlar da yer alabilmektedir. Weber bu çoklu faktörlere bağlı olarak mülkiyet farklılıklarının, sınıfları; saygınlık farkının, statü gruplarını; iktidar farklılıklarının da parti tabakalarını orta çıkardığını söyleyecektir. Hayat şansları arasındaki karşıtlık ve çelişkiler ekonomik eşitsizliklerden kaynaklanıyorsa da toplumların oluşumunda ekonomik sınıflardan çok statü gruplarının

etkileri belirgindir. Örneğin hayat stillerinin oluşumunda statü farklılıkları çok daha etkindir. Bir başka deyişle statü tabakalaşması "hayat tarzının temsil ettiği tüketim biçimlerine" bağlı olarak şekillenmektedir (Ünal, 2011, s. 34).

Ayrıca Weber, ekonomik faktörün sadece üretim ilişkileri ve gelir seviyesiyle açıklanamayacağını; kişinin yeteneği, girişimci özellikleri, başarısı, eğitim seviyesi ve kültürel sermayesi gibi faktörlerin de toplumsal sınıfın belirleyici etkenleri olabileceğini söyler. Statü gruplarına gelince Weber'e göre bunlar, başkaları tarafından yüklenen onur ve saygınlık arasındaki farklılıkları vurgulamaktadır (Ünal, 2011). Sınıfsal yapı temelinde dikkat çektiği diğer bir etken ise "parti" faktörüdür. Ona göre parti, toplumsal siyasi erke ve otoriteye; yakınlığı veya uzaklığı belirler. Sınıftan bağımsız bir etken olarak kişiye sınıfsal ayrıcalık, karar alma gibi yetkinlikler kazandırmanın yanı sıra siyasal partilerin, ayrıca sınıfsal farklılıkları aşan dinsel veya ulusal temelleri de söz konusudur (Kemerlioğlu, 1996).

BİR MESLEKİ TABAKALAŞMA ÖRNEĞİ OLARAK HOCA-ÖĞRENCİ İLİŞKİSİ

Sosyal tabakalaşmanın; inanç, kimlik, kültür, toplumsal cinsiyet, iktidar ve ekonomi gibi birçok bileşeni ve türü bulunduğundan hepsine değinmek hem zahmetli hem de kapsamlı bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu durumda, genel anlamda tabakalaşmanın özel de ise mesleki tabakalaşmanın özel alt bir biçimi olan hoca/öğretmen öğrenci ilişkisine eleştirel analiz perspektifinde değinilecektir. Araştırmanın giriş kısmında değinildiği üzere hoca-öğrenci ilişkisinin birçok boyutu ve uzun süreci kapsayan bir yönü bulunmaktadır. Burada öğrenim sürecinin ilk basamağından başlayıp hayatın son evrelerine dek sürecek olan hoca-öğrenci ilişkisinden ziyade hayatının önemli bir dönemeci olan *üniversite yaşamındaki* hoca-öğrenci ilişkisi ele alınacaktır. Zira kampüs yaşamındaki hoca-öğrenci ilişkisi, bireyin inşasında ve konumlanışında hayati bir öneme sahiptir. Zaman ve zemin faktörlerinin değişmesine karşın eğitmen-öğrenci ilişkisindeki yinelenen zihniyet biçimi, eğitimin ideolojik kurgusu, inşa edilen sosyal farklılaşma, silikleşen profiller, egemen statü biçimleri vb. hususlar, kategorilerin izahı bağlamında üzerine odaklanılan temel noktalardır. Ancak kategorilerin izahına geçmeden eğitsel etkinlik ve mesleki yarılmanın izahı açısından önem arz eden bir hususa temas etmekte yarar vardır, o da hoca-öğrenci ilişkisidir.

2. Hoca-Öğrenci İlişkisi

Etkili bir öğrenmenin ön koşulu sağlıklı bir hoca-öğrenci ilişkisine dayanmış olmasıdır. Hoca-öğrenci ilişkisinin; otoriter biçimde mi yoksa demokratik mi olduğu, dostça mı yoksa biçimsel ilişkilere mi, sadece eğitsel mi yoksa duygusal bir üsluba mı dayandığı öğrenim ilişkileri ve verimliliği açısından cevaplanması gereken mühim sorulardır. Bu soruların yanıtlanması da, hoca-öğrenci ilişkisinin hangi temelde inşa edildiğini analiz etmekten geçer. Buradan hareketle söz konusu ilişkinin zemini irdelediğimizde; öğrencisiyle münasebetini etkileyen en önemli etkenin, hocanın inançları ve fikri temeli olduğu görülecektir. Sözgelimi daimîlik ve esasilik felsefesine sahip olan birisi eğitim-öğretim etkinliğinde şöyle bir tavır takınacaktır: Hocanın görevi öğrenciye doğruyu buldurmaktır. İnsan bilgilerinin eğitimle kazanıldığına inanılır bu sebeple ezber ve tekrar oldukça önemlidir. Eğitimin temelinde sıkı çalışma ve disiplin vardır. Hoca bu anlayışta otoriter bir kimliktedir. İlerlemeci ve yapılandırmacı fikri taşıyan biri ise şöyle düşünecektir: Sürekli değişim olduğundan mutlak doğrular yoktur. Bu yüzden bilginin mutlak olmayıp koşullara bağlı olarak değiştiği

öğrencilere öğretilmelidir. Eğitimin işlevi yaşama hazırlamak değil eğitim bizzat yaşamın kendisidir. Öğrenciye sorular sorulur ondan çözmesi ve yargılar çıkarması beklenir. Hocanın rolü ise yol göstericiliktir (Sönmez, 2014; Baş, 2015).

Geleneksel anlayışta hoca-öğrenci ilişkisindeki temel stratejiler otorite, disiplin, kurallar, itaat ve cezaya dayanmaktaydı. Çağdaş eğitim anlayışında teorik düzlemde öğretmen-öğrenci ilişkisi oldukça demokratik ve liberal görünümdedir. Hoca sınıf ortamında rehber konumundadır. Sınıf içi iletişim, düzenli sınıf içi toplantılar, ahlaki ve sosyal içerikli tartışmalar hoca eşliğinde birlikte yürütülmektedir. Öğrenen merkezli ve öğrenmeyi öğreten bir yaklaşım esas alınmaktadır. Hoca-öğrenci eksenindeki öğrenim süreci saygı ve hoşgörüye dayalı konuşma, dinleme ve empati prensipleri çerçevesinde yürütülmektedir (Şengül, 2005). Bu kapsamdan hareketle önce hocaya dair kategorilere değinilecek akabinde öğrenci eksenli kategoriler değerlendirilmeye tabi tutulacaktır. Bulgular neticesinde üçü hoca üçü de öğrenci olmak üzere toplam altı kategori oluşturulmuştur. Söz konusu kategoriler: *yetkeci kişilik, bilginin efendiliği, simgesel şiddet, sahte benlik, koltuğun mağdurları ve pedagojik yaratıklar*'dır.

2.1. Hoca (Öğretmen-Eğitmen)

İnsanın sosyal bir varlık oluşu ve sosyalizasyon sürecini aile içerisinde kazanmasıyla ilk eğitmenlik girişimi kültürel düzeyde ailede başlamaktadır. Bu doğrultuda ilk eğitmen yani hoca ebeveyndir. Fakat eğitimin yasal düzenlemelere tabi tutulması ve sisteme entegrasyonu beraberinde kurumsal ve bürokratik bir eğitmenlik mesleğini ortaya çıkarmıştır. Öğrenciyle münasebeti açısından eğitmenlikte en büyük vazife hocaya[2] düşmektedir (Bayraktar, 2015). Zira eğitim faaliyeti deneyimsiz ellere terk edilemeyecek kadar hayati bir etkinliktir. Buradan hareketle hocayı şöyle tanımlayabiliriz: Hoca, "belli bir mesleki formasyona sahip, fertleri ve toplumu belli gayeler doğrultusunda; planlı, programlı, metotlu ve şuurlu bir şekilde yetiştirmeye ve yönlendirmeye çalışan" bir meslek elemanıdır (Öcal, 1991). Hocaya dair bu kısa girişten sonra bu hususta elde edilen bulgulardan türetilen kategorilere geçebiliriz. Söz konusu kategoriler; *yetkecilik, bilginin efendiliği* ve *simgesel şiddettir*. Bunlar evvela tek tek ele alınacak akabinde öğrenciyle münasebeti bağlamında ilişkisel bir değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

2.1.1. Yetkeci Kişilik

Eric Fromm, yetkeciliği bireyin kaybettiği gücü elde etmek ya da yitirdiği bağların yerine "ikincil bağları" inşa etmek, kişinin kendi beninin bağımsızlığından vazgeçerek benini kendi dışındaki bir şey ile kaynaştırma eğilimi şeklinde tanımlar. Ona göre, yetkeci mekanizmanın biçimleri, boyun eğme ve egemenlik kurma isteğinde olan normal ve nevrotik kişilerde değişik ölçülerde gerçekleşen mazoşist ve sadist isteklerde ortaya çıkmaktadır. Aşağılık duygusu, güçsüzlük ve bireysel önemsizlik duyguları, beraberinde mazoşist eğilimleri meydana getirirken sadist eğilimlerde durum farklılaşmaktadır. Ona göre, iç içe girmiş üç tür sadist eğilimden söz etmek mümkündür. Birincisi başkalarını "yoğrulacak hamur" durumuna getirme, kendisine bağımlı kılma ve diğerlerinin üzerinde sınırsız yeki kurma biçimidir. Sadist eğilimin ikinci boyutunda, diğerlerini sadece yönetmek ve üzerlerinde yetki kurmak değil

[2] Başlıkta hoca tercih edilmesinin nedeni yükseköğrenimde eğitimin merkezindeki aktörün hoca sözcüğüyle öğrencinin karşısına çıkmasıdır. Yoksa hoca/eğitmen/öğretmen üçlüsü aynı gaye için kullanılmakta dolayısıyla birinin izahatı diğerleri için yeterli gelmektedir.

onları sömürmek, kullanmak, onlardan çalmak kısacası yutulacak neleri varsa hepsini almaktır. Sadist eğilimin üçüncü türü ise başkalarına acı çektirme veya onların acı çekmelerinden hoşlanmaktır (Fromm, 2011).

Yetkeci kişiliği hoca-öğrenci bağlamında ele alacak olursak; yetkeci öğretmen, sadist eğilimler göstermektedir. Dolayısıyla yetkeci öğretmen buyurgandır, sınıfı gözetim ve kontrol altında tutmak ister. Öğrenciler üzerinde sınırsız yetkiye sahip olduğunu düşünür ve onları yoğrulacak hamur olarak görür. Yetkeci sadizmin ileri boyutunda öğrencileri sömürme, onları yararlanılacak birere nesne olarak görme eğilimi baş gösterir. Freire (2010), yetkeci hoca kişiliği ile yetkeci hoca-öğrenci ilişkisini bankacı eğitim anlayışı üzerinden eleştirir. Freire, yetkeciliği yaygın eğitimdeki hoca-öğrenci ilişkisini anlatma aracı olarak görür. Bu ilişkide hoca özne öğrenci nesne konumundadır. Bu anlayış, öğrencileri doldurulması gereken bir bidon olarak görürken öğretimi de mekanik ezberci bir temelde öğrenci yetiştirme üzerine yürütür. Mirdas'ın hoca-öğrenci ilişkisine dair söylediklerini bu bağlamda düşünmek mümkündür:

Hoca sınıfa ilk girişinde çatık kaşlıdır her zaman. Öğrencilerin onu hissetmesini ne durumda olduğunu bilmesini bekler. Yani nasıl söyliyim hoca bir bakıma öğrencilerden zorunlu saygı bekler gibidir. Hoca hemen giriş dersinde ilkelerinden bahseder, stilim ve ders işleme üslubu budur der. Bazen hocalarımız yüksekten adeta halka hitap eder gibi hareket ediyorlar. Dersin birinde bir hocamız kendisini anlatırken "M…'nin hiç öğrencileri pişirip yediği görülmemiştir" sözünü hiç unutmuyorum mesela

Benzer bir deneyim örneği de Adar'a aittir. Adar'ın bir hocasının disiplin anlayışını ve öğrencilerin o hocaya karşı takınmaları gereken hal ve hareketleri ifade ederken "öğrenciyle mesafeyi korumak gerekir. Özellikle sınav zamanlarında dikkat etmişsiniz sürekli asabi ve sert bir üslup takınırım. Çünkü bu öğrencilerin kendilerine çeki düzen vermeleri için takip ettiğim bir stratejidir" şeklindeki ifadelerini de yetkeci hoca kişiliği bağlamında değerlendirmek mümkündür. Bu aktarımlar özelinde bakılacak olursa hoca-öğrenci ilişkisine dair şöyle bir tablo karşımıza çıkar: Hoca; buyurgan, otoriter, kuralcı ve asabi bir kişiliğe sahiptir. Öğrenci ise edilgen konumdadır. Hoca tarafından belirlenen malumatları ifa etmekle yükümlüdür üstelik hoca karşısında sürekli kendine çeki-düzen vermeyi de ihmal etmemesi icap eder.

2.1.2. Bilginin Efendiliği

Epistemik cemaat (bilginin efendileri) kavramı, Fleck ve Polanyi tarafından 1950'lerde öne sürülmüş Shils tarafından geliştirilerek sosyolojinin temel kavramlarından birisi haline getirilmiştir.[3] Shils ayrıca "akademik cemaat", "bilimsel cemaat" veya "entelektüel cemaat" kavramlarını da kullanır. Epistemik cemaat "bilgiyi inşa eden, işleyen geliştiren ve daha sonraki kuşaklara intikal ettiren topluluğu" tanımlar. Buna bağlı olarak epistemik cemaat bilginin kaynağı yani bilgiyi ortaya çıkaran zümredir. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus bilginin onayı meselesidir. Burada bilgiyi üretme hakkı epistemik cemaatin elindedir. Bilgi adına üretilen her ne varsa "epistemik otoritenin ya da monopolün onayını almak" durumundadır (Dever, 2012).

Eğitim-öğretim etkinliğine aktardığımızda bilginin ve efendiliğinin hoca-öğrenci ilişkisi ve iletişiminde bir mesleki tabakalaşma meydana getirdiği görülecektir. Zahar'ın "hoca"

[3] *Epistemik Cemaat* kavramı, Türk akademyasına Hüsamettin Arslan tarafından kazandırılmıştır. Onun, *Epistemik Cemaat: Bir Bilgi Sosyolojisi Denemesi* adlı çalışması, epistemik monopolün nasıl geliştirildiğine dair kapsamlı bir analiz sunar. O, söz konusu eserinde epistemik cemaati, normlar cemaati, linguistik cemaat ve doğmalar cemaati olarak farklı açılardan ele alıp incelemiştir.

hakkındaki değerlendirmeleri, bu gerçekliği (bilginin efendiliği iddiasında gerçekleşen zümreleşme, eğitsel-hiyerarşi ve sosyal yarılma) somut bir biçimde ortaya koymaktadır: "Hatırlıyorum öğretmen bir tartışma esnasında yıllarını bu mesleğe verdim demişti. Kendisine itiraz etiğimizde ise 'ben sosyoloğum yıllarca ömrümü bu mesleğe verdim işimi bana mı öğreteceksiniz diye çıkışmıştı." Öğrencilerin bilgisizliğinden rahatsız olan bir başka hoca da "doğru dürüst bir şeyler okumamış kalkmış bir de itiraz ediyor. Hani anlamadığım bilgisi olsa yine de neyse." Diğer bir hocanın "bu kitapları ben okuduysam sınavda sizden aynısını istiyorum. Ya bunlar ne! Biz öğrenciyken bir sürü kitap ve makaleden sorumluyduk"[4] şeklinde ilettiği ifadeleri, Shils'in epistemik cemaate dair çıkarımlarını doğrular mahiyettedir.

Bilginin efendiliğine örnek teşkil edebilecek benzer bir tecrübe örneği de Adar'ın gözlemlerine dayanmaktadır. Hocaların yetersizliğinden yakınan bir öğrenciye, dersin hocasının; "oğlum hocaların hangi süreçlerden geçtiğini biliyor musunuz? Onca kitap ve makale ve kimlik veren bir tez ne anlama geliyor? Bir hoca olmak kolay mı?" şeklinde çıkıştığını aktaran Adar hadise özelinde sarf edilen bu sözlerin, "hocaları eleştirirken bir bakıma bu süreçleri dikkate alın demeye" getirildiğini düşünmektedir. Hadise özelinde görüleceği üzere bilgi, Arslan'ın tabiriyle "hocanın"[5] monopolündedir. Adar'ın tanık olduğu diğer bir husus da kutsal alana dair ifade ve tavırlarla alakalıdır. Onu anlatımıyla söylersek; "kutsal alan, soru ve değerlendirmelerde zaman zaman sorun" arz edebilmektedir. Örneğin" söz kutsallara gelince hoca birden tavır değişikliğine" gidebilmekte ya da parlayabilmektedir. Öte yandan öğrencinin güncel, problematik soruları, geleneğin gündeminde bulunmayan sorular olduğundan yer yer kutsalları zorlayabilmektedir. Bu durum karşısında "hoca" (Arslan'ın tabiriyle bilginin efendileri), öğrencileri; soru ve sorunları hakkında (mezkûr örneklerden de anlaşılacağı üzere) rahatlıkla mahkûm edebilmektedir. Zira "hoca", (örnekler özelinde) bilginin efendisi konumundadır ve "kat ettiği süreçler" itibariyle kendisini (atıfta bulunduğu akademik süreçlere binaen) hem bilgiyi aktarma hem de onaylama "yetkinliği" ve "yeterliliğine" sahip görmektedir.

Bilginin efendiliğine dair problemin dikkate değer (analiz edilmesi icap eden) yanlarından birisi, öğrencinin; "nesne", doldurulması gereken "bidon" ve belletilmesi gereken "otomatlar"[6] olarak düşünülüyor olmasıdır. Dikkate değer diğer bir yanıysa, öğrencinin (çoğu zaman) tartışmaya değer bulunmamasıdır. Yukarıdaki örnekler özelinde görüldüğü üzere, öğrencinin kalitesizliğinden ve bilgi yoksunluğundan sürekli yakınan "hocanın", adeta her alana uzanan bir bilgisi vardır. Gelen sorulara daldan dala atlayarak bilginin efendiliği vasfıyla cevap yetiştirmektedir. "Hoca" sözü edilen hadiseler özelinde kendisini bilgiyi test etme ve onaylama *makamında* diğer bir deyişle onay mercii olarak görmektedir. İşin dikkat çeken yanıysa öğrencinin hiçbir şey bilmemekle suçlanması ve hata aşağılanmasıdır. Nitekim bir tartışma ortamında hocanın, "siz hiçbir b..." bilmiyorsunuz. Savunduğunuz şeyleri bile okumamışsınız. Üstelik konuştuklarınızın bilimsel yanı da yok" mealinde sınıf ortamında bir

[4] Yukarıdaki tırnak içi tüm alıntılar Zahar'a (katılımcı) aittir.

[5] Gerek bu ifade özelinde gerekse diğer aktarımlarda değerlendirmeye tabi tutulan "hoca" figürüdür ve bahsi edilen olayla sınırlı olup o olay çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yoksa araştırmacının tüm hocaları itham edici veya genelleyici bir tutumu veya maksadı söz konusu değildir.

[6] Söz konusu kavramlar Paulo Freire'nin ulusal eğitim kurumlarına ilişkin eleştire-analizleri arasında yer almaktadır. Ancak sözü edilen ağın ve ilişki biçimlerinin yükseköğretim kurumlarında da devam ettiği, araştırma bulguları neticesinde tespit edilmiştir. Dolayısıyla benzer analizlerin akademyadaki hoca-öğrenci ilişkileri için de geçerli olabileceği söylenebilir.

öğrenciye yönelik sarf edilen ve Kendal tarafından (katılımcı) aktarılan bu sözler, bilgi efendiliğinin bir tabakalaşma unsuru olarak belirdiğini bariz bir biçimde göstermektedir.

2.1.3. Sembolik/Simgesel Şiddet

Burada sembolik şiddetten kasıt statünün, ünvanın, etiketin, koltuğun ve gücün birer sembolik sermaye olarak sosyal hiyerarşi oluşturma gücüdür. Sosyal bilimler literatüründe sosyal hiyerarşinin gösterenleri olarak statü ve rol sistemleri gösterilse de her iki unsurun kendisini birtakım sembolik ve düşünsel etmenler üzerinden ifade ettiği görülmektedir. Şurası açıktır ki her bir statünün ardında birer unvan, etiket, mevki ve güç mekanizması bulunmaktadır. Bu başlık içerisinde ele alınacak olan *Yrd. Doç. Dr. Doç. Dr.* ve *Prof. Dr.* gibi etiketlerin unvan, mevki ve güç bileşenleri bağlamında oluşturduğu sosyal-mesleki hiyerarşidir.

Pierre Bourdieu, bu olguyu sembolik şiddet veya simgesel şiddet kavramlarıyla ifade eder. Bourdieu'ya göre simgesel şiddet; güç odakları tarafından fiziksel şiddet kullanılmadan bir baskı unsuru olarak kullanılır. Diğer bir deyişle simgesel şiddet, birey üzerinde kendi suç ortaklığıyla kurulan şiddet biçimidir. Simgesel şiddetin önemli bir özelliği, "egemenlik ve boyun eğme ilişkilerinin sevgi ilişkilerine, iktidarın karizmaya ya da duygusal bir hoşnutluk yaratabilecek bir cazibeye dönüşmesi" olarak ön plana çıkmasıdır. Simgesel şiddeti Bourdieu üzerinden şöyle de okumak mümkündür: sembolik şiddet, şiddet mekanizmasının; iktidar tarafından estetik kullanımı, tahakkümün yeni bir türü ve şiddetin kibarlaşarak görünmez kılınmasıdır.[7] Söz konusu şiddet mekaniğinin bariz bir yansımasını Agit'in eğitsel etkinliğe dair aktarımlarında bulmaktayız. Nitekim Agit, sınıf içi güç bileşenlerinden bahsederken bu durumdan şöyle söz edecektir:

Politik bir düzlemde geçen bir tartışmada hocanın hemen simgesel şiddete başvurduğuna çokça şahit oldum. Bu önemli bence göz ardı edilmemesi lazım. Hoca ünvanın ve koltuğun ardına sığınarak sınıfta otoritesini estirmektedir. Duruma bağlı olarak gerçek ve hakiki bilgiye o sahiptir. Öğrencilere düşen ise onu onaylamaktır. Öğrencilerin farklı tercihleri ve düşünceleri karşısında, resmi odak ve unvanlardan aldığı güçle öğrenciyi bastırmasını ve yer yer onu damgalayıp etiketlemesini bir psikolojik şiddet örneği olarak değerlendiriyorum.

Agit'in hoca-öğrenci ilişkisine dair yukarıdaki açıklamaları sembolik sermayenin hoca özelinde ayrıca birer gizil güç işlevi gördüğünü de göstermektedir. Öte yandan başka bir tartışma zemininde statüye (unvan, mevki, koltuk) dayanılarak güvenlik güçlerine başvurulması[8] otoritenin gölgesinde bilginin kabulünü gündeme getirmektedir. Burada güvenlik birimleri, düşüncesini dayatmanın ve benimsetmenin aracı olarak kullanılmaktadır. Yani burada güç temelli bir simgesel şiddet söz konusudur. Bu durum bir yandan statüye dayalı

[7] Bourdieu bu durumu eğitim özelinde şöyle açıklar: Pedagojik eylem nesnel olarak bir sembolik şiddettir… Pedagojik bir merciin sembolik gücü, güç ilişkileri ve sembolik ilişkiler yapısındaki ağırlığına göre tanımlanır. Bu ilişkiler sembolik şiddet fiilinde bulunan merciler arasındaki ilişkilerdir; bu ilişkilerin kendisi aynı zamanda bir yapıdır, verili bir toplumsal formasyonu oluşturan grup ve sınıfların arasındaki güç ilişkilerini ifade eden bir yapı ve sınıflarda uygulanan farklı PE'ler, egemen pedagojik eylemin bu etkisinin vasıtasıyla nesnel anlamda ve dolaylı olarak egemen sınıfların tahakkümüne katkıda bulunurlar (Bourdieu&Passeron, 2015 akt. Ölçer).

[8] Kendal'ın paylaştığı bir anısı bu duruma yerinde bir örneklik teşkil edecektir: "Birgün deste söz sırası bana gelince siyasi bir konuda fikrimi söylemiştim. Hoca birden sinirlendi. Bana hakaretler saydırdı ve sınıftan çıkmamı söyledi bende çıkmak istemeyince güvenlik görevlilerini çağırdı bunu sınıftan atın diye. Direndim çıkmadım sonra zorla beni güvenlik zoruyla çıkardılar… Güvenlik güçlerinden aldığı destekle burada benim borum öter der gibiydi zaten sonrasında soruşturmayla bunu göstermiş oldu. "

sembolik hayaletlerin, sosyal hiyerarşi oluşturmadaki rolünü ortaya koyarken öte yandan hoca-öğrenci münasebetlerinde eyleşimsel anlamda sosyal bir yarılmanın meydana geldiğini göstermektedir.[9] Sembolik şiddet, bilginin efendiliği ve yetkeci kişilik temelinde gerçekleşen hoca-eğitmen kimliği ve sadist eğilimler beraberinde mazoşist kişilikteki bir öğrenci profilini üretir. Bu bağlamda öğrenciye bir parantez açmakta yarar vardır. Bu kapsamdan hareketle öğrenciye dair geliştirilen kategorizasyona geçebiliriz. Ancak kategorileri analiz etmeden evvel öğrenciyi merkeze alarak değerlendirmekte yarar vardır.

2.2. Öğrenci

Öğrenci en basit şekliyle öğrenmeye aday olan kimsedir. Diğer bir deyişle öğrenci, öğrenmeye talip olan (talebe) kişi demektir. Bununla birlikte öğrencinin tanım ve kapsamı geleneksel ve çağdaş anlayışa göre farklılık arz edebilmektedir. Geleneksel anlayışa göre öğrenci, hocaya itaat eden ve bilgi yüklenilen bir kap olarak görülürken çağdaş eğitim anlayışında öğrenci; ilgi, kapasite ve ihtiyaçları bağlamında değerlendirilmektedir. Öğrenci çağdaş anlayışa göre, karar alma sürecine dâhil olan, problem çözen, yaratıcı düşünen eleştirel bir kişidir. Geleneksel anlayışta öğrenci, edilgen ve ezberci konumdayken çağdaş anlayışta; soran, sorgulayan eleştiren, problem tanımlayan ve çözüm üreten konumundadır (Freire, 2010). Bu arka plandan hareketle öğrenci temelinde inşa edilen; *sahte benlik*, *ötekiler* ve *pedagojik yaratıklar* kategorilerine geçebiliriz.

2.2.1. Sahte Benlik

Benliği, bizi diğerlerinden ayıran her türlü özellik veya süreç olarak tanımlayabiliriz. Benlik kavramı diğerleriyle etkileşimimizi, kendimizle alakalı olan değerlendirmelerimizi ve özsaygımızı içeren bir yapıya sahiptir. İnsan sosyal bir varlık oluşu itibariyle onun gerçekliği toplum içerisinde ve toplum tarafından inşa edilir. Benliğin kalıtsal ve biyolojik etkenleri bulunmakla birlikte gerçek anlamda toplumsalın içerisinde inşa edildiğini, yapılan araştırmalar ortaya koymuştur. Bireyi özgün ve özel kılan yani diğerlerinden ayıran bir benliği bulunmaktadır. Bireyin benlik gelişiminde aile, sosyal çevre ve kültür faktörleri etkin olsa bile benliğin kişiye özgül bir yapısı bulunmaktadır. Fakat gündelik hayatta benliğin sunumu farklılaşabilmektedir. Kişi asıl benliğinden sıyrılarak ikincil, üçüncül benlikler üretmektedir. Başka bir deyişle toplumsal arenada birey birtakım maskelere bürünerek farklı benlik türleri sergileyebilmektedir.

Erving Goffmann (2014), *Gündelik Hayatta Benliğin Sunumu* adlı yapıtında bu durumu, gündelik yaşam ve iletişim örnekleri üzerinden detaylı bir şekilde inceler. Benliği, "performans" kavramıyla açıklayan Goffman, benliğin sunumunu da "sahte benlik", "sahne önü sahne arkası", "ayrıksı roller", "vitrin", "ikincil benlik" ve benzeri kavramlarla ifade eder. Ona göre, kişinin bir sahne önündeki, vitrindeki rolü bir de sahne arkası rolü bulunmaktadır. Sahne önünde birey alışılmış kalıplara göre davranır bir başka deyişle seyircilerin ondan eklediği rolü sergiler. Bu benliğin görünen yani birincil yüzünü teşkil etmektedir. Bir de bireyin

[9] Unvan ve prestijin, hoca-öğrenci ilişkisinde olduğu gibi hocalar arasında da farklı biçimleriyle kendisini gösterdiği söylenebilir. Bürokratik ve kurumsal ahlaka aykırı ve yerleşemeyen resmi ilişkilerin hele yeni kurulan öğretim kurumlarında bariz bir şekilde baş gösterdiği görülmektedir. Etik değerler ve iş ahlakı yerine; unvan, etiket ve mevkiler birer güç gösterisi olarak ilişkilerin temeline yerleştirilmektedir. Tepedeki biri alttakine görev yetiştirmenin derdindedir. Sözünün emir olarak telakki edilmesini ister. Fayat'ın deneyimlediği örnek bu durumu çok iyi açıklar. Fayat bu durumu "üstlerinize saygısızlık etmeyin, onlar ne derse yine de haklıdır. Sen kim oluyorsun ki hocaya yanlış yaptın diyorsun. Hoca bu kadar okumuş doçent olmuş sen ise… Bir araştırma görevlisisin, haddini bil" şeklindeki ifadeleriyle paylaşmaktadır.

sahne ardında takındığı bir tavır vardır. Gerçek veya örtülü kimlik sahnenin ardında saklıdır. Bu durum Goffman'a göre sahte benlik üretir ve benliğin sunumunda sahtekârlık edilmiş olur. Nitekim Goffman *kişi* teriminin ilk anlamının "maske" olmasının bir rastlantı olmadığını söyleyerek gündelik hayatta benliğin sunuş gerçekliğine işaret etmektedir.

Gündelik hayatta gerçek benliğin yitimi ve sahte benliklerin üretimi gerçekliğini Fromm (2011), şöyle izah eder: "Özgün düşünme, duyma ve arzulama edimlerinin yerine yapay ya da sahtesini koymak giderek özgün benliğin yerini sahte benliğe bırakmasına yol açar." Fromm'a (2011) göre özgün benlik; faal, etkin ve oluşturucu benlik iken yapay benlik ise bir kişinin oynaması gereken rolü temsil eder. Fromm (2011), kişinin birden çok rolü sergilediğine ve her rolde kendisinin "kendisi" olduğuna inandığını söylemektedir. Oysaki çoğu insanda gerçek benlik sahte benlik tarafından kuşatılmıştır. Gerçek benliğin yerine sahtesinin konması kişide güvensizlik yaratır. Kişi sürekli birileri tarafından onay beklemektedir. Fromm (2011) bu durumu, çağdaş toplumda bireyin otomatlaşması olarak niteler. Hoca-öğrenci ilişkisinde benliğin sunumuyla alakalı ilginç örneklikler mevcuttur. Öğrenci hocanın otoritesi ve dayatması karşısında sürekli yeni benlikler üretmektedir. Dersten derse değişebilen benlik tipleri görülebilmektedir. Takuel, bu durumu bir sınıf deneyimine dayanarak şöyle anlatır:

Hoca kattı bir Sünni'dir. Mesela Aleviliği bir inanç olarak bile görmeye değer görmüyor. Şiiliği ise mezhepçi, tahrifçi, takiyeci ve tehlikeli olmakla suçluyor ve onlardan sakınmamız gerektiğini söylüyor hep. Kur'an'ın yorumunda geleneğe sadıktı Ulemanın yorumlarını yeterli bulmamız gerektiğini belirtmekten de geri durmuyordu… Kur'an hakkında aykırı suallere tahammül etmezdi bu tarz soruların riskli olduğunu kaçınmak gerektiğini ifade ederdi daima. Örneğin Kur'an'ın bütünlüğüyle alakalı bir soruyu tepkiyle sert bir tepki vermişti cevaplamadığı gibi sorulmasına dahi müsaade etmemiştir.

Takuel'in bu örneği benliğin sunumuyla alakalı çok önemli ipuçları taşımaktadır. Hocanın yetkeci-otoriter ve bilginin efendiliği rolü de buna eklenmelidir. Böyle bir tabloda öğrenci asıl kimliğini gizleyerek geri plana çekilecektir. Hocanın sorduğu sorulara karşı veya herhangi bir fikir beyanında kendi öz ve öz-gür düşüncesini değil hocanın onayladığı şeyler söyleyecektir. Genel geçer davranış kalıplarını tercih ederek sahte benliğe başvuracaktır. Goffmann'ın tabirleriyle söylersek, öğrenci; hoca faktörünün ayırdında olduğu için derslerde artık sahne önünü oynayacaktır.

Sınıf ortamında gerçekleşen bir sosyal-siyasal sorunun tartışması esnasındaki atmosferi anlatırken Kendal'ın paylaştıkları bir hayli ilginçtir: "Söz iktidara geldiğinde hoca hemen savunma pozisyonuna geçerdi." Hocanın bu tutumunu güç ve otorite bağlamında, "bazen toplumsal problemler hakkında konuşulurken bunlar siyasidir girmeyelim" demesi de sahne benliği bağlamında değerlendirilebilir. Bir diğer konu öğrencinin düşünsel yaklaşımı ideolojik bulunmakta ve hocanın not kaygısına takılarak saklanmaktadır. Sosyal-politik problem düzleminde alkışlayan-onaylayan sahte benlik sunumu, sahte bir kimlik ve kişilik profili ortaya çıkaracaktır. Öğrenci bir yönüyle hocaya bağlıdır, böyle durumlarda (kimlik, tavır, tutum vs.) sürekli not kaygısıyla gerçek benliğini gizlemek durumundadır. Öğrenci tarafından üretilen sahte benliğin sunumu ayrıca öğrencide güvensizlik ve edilgenlik durumlarına yol açmaktadır. Dolayısıyla hocanın tavrını ve öğrencinin bu tutumunu mesleki tabakalaşmanın doğurduğu sahte benlik bağlamında değerlendirmek olağan gözükmektedir.

2.2.2. Ötekiler (Koltuğun Mağdurları)

Ötekinin kim olduğu üzerine pek çok şey söylenmiştir fakat en somut biçimiyle ötekiyi "biz" olmayan şeklinde tanımlamak mümkündür. Öteki kavramı, çok sayıda alanın kilidini açan sihirli bir sözcüktür. Zira "üretim ilişkilerinden milliyetçiliğe, toplumsal cinsiyetten psikolojiye kadar" pek çok konu ötekiyle ilişkilendirilerek ancak anlamlandırılabilir. Özünde hepimiz bir diğerinin ötekisiyiz. Fakat söz konusu toplumsal bir birlik veya cemaat olduğunda "öteki bir toplumsal bütünlüğün bir diğerini ezmesi ya da tahakküm altına alması" şeklinde tezahür eder. Biz, ötekiyi sürekli korkulan ve önlem alınması gereken bir tür olarak kurgular. Bundan ötürü öteki genelde "acayip", "tuhaf", "ahlakdışı" ve "yadırgatıcı" olarak görülür (Durna, 2014).

Ötekinin eğitim alanındaki inşa sürecine bakıldığında çarpıcı örneklik ve tecrübelerle karşılaşılacaktır. Bu tecrübelerden birisi de Agit'e aittir. Ötekileştirmeyi anlatırken Agit; unvan, mevki, koltuk ve güç faktörlerine başvurmaktadır: "Hoca her şeyden önce sınıfa bir unvanla girmekte ve koltuk edasıyla hitap etmektedir." Hocanın yaslandığı koltuk ve unvan birer güç faktörü olarak ötekiyi yani koltuğun mağdurlarını inşa etmektedir. Agit'in ifadelerinden anlaşılacağı üzere; unvan, koltuk ve güç bileşenleri bir anlamda 'biz'in karşısında bir ötekiler tabakasını ortaya çıkarmaktadır.

Öte yandan öteki kurgusunda öğrenci güvenilmezdir. Öğrenciyle mesafe korunmalı, onunla her şey paylaşılmamalıdır. Samimiyet ise ancak asgari bir düzeyde kurulabilir. Öğrencinin hoca faktörü açısından öteki olduğu ve bazen de ötekileştirildiği araştırmacının bizzat başından geçen birden çok vakıada gerçekleşmiştir. Sözgelimi bunlardan bir tanesi hocalar arasında gerçekleşenin öğrenciye kapatılmasıdır. Sosyal mekân paylaşımları bile koltuk ve unvan üzerinden gerçekleşmektedir. Yemekhaneleri, girişleri, lavaboları ve hatta yürüyüşleri bile öğrencilerden farklıdır. Bir hocanın kendi lavabolarını kullanan öğrenciye kapının üzerindeki yazılı levhayı göstermesi bu gerçekliğin bir ifadesidir. Ötekileştirmenin üretimine ilişkin Aşit'in şu sitemleri son derece önem arz etmektedir:

Bir önceki sene öğrenciyken yanından geçen hocaların durup arabaya almamalarına şaşırmamaktayım. Ama bir sene zarfında unvan ve mevkiimin değişmesiyle yanımda geçerlerken selam verip beni arabaya almaları oldukça şaşırtıcıdır. Hocanın parası olan hocayı yemeğe davet etmesini de anlamış değilim. Dinden, peygamberden bahsedenler lüks yemek toplantılarına oturduklarında acaba akşamı çorbayla idare etmeye çalışan öğrenciyi düşünmüşler midir? İşte bu yüzden ahdim var hocalığı, koltuğunu ve etiketini protesto edeceğim.

Aşit'in "lüks yemek yerlerken öğrencileri düşünmüşler midir? Onları anlamış değilim" yönündeki sitemleri bir mesleki tabakalaşma örneği olan hoca-öğrenci ilişkisi açısından eleştiriye değer bir husustur. Bu bağlamda; örülen sosyal mesafeler (mekân kurgusu, mekân paylaşımı vs.), iletişim ve etkileşim kalıpları; hoca ile öğrencileri arasında sosyal hiyerarşi, sosyal yarılma ve bölünme meydana getirmektedir. Hoca ve ötekisi şeklindeki bölünme bir yandan insani dünyaya ait her şeyin bölünmesine neden olurken diğer yandan bu ayrım bizin ötekisini oluşturduğu durumda tehlikeli bir hal alabilmektedir. Dolayısıyla varlığı, birlikte var olma şeklinde tanımlamak gerekir. Zira öteki bir nesne veya eşya olarak değil kendi bilincine varmış bir özne olarak düşünüldüğünde ancak sağlıklı bir iletişim gerçekleşmiş olur.

2.2.3. Pedagojik Yaratıklar

Temelde pedagojik yaratıkları ve standartlaşmış tipleri yaratan sistemdir. Fakat sistem, üretim ve yeniden üretim süreçlerini eğitmenler yani hocalar üzerinden yürütmektedir. Bu

süreçleri eleştirel bir biçimde ele alan Marksist kuramcı Paulo Freire, sistem odaklı eğitmenlerin özelliklerini sıralayarak bir nevi pedagojik yaratıkların serüvenini anlatır**.** Bu eğitim modelinde hoca-öğrenci arasında keskin bir ayrım söz konusudur. Freire (2010), öğrencinin yapılandırıcı konumunu (yani nesne olma durumunu) şöyle aktarır:

- Öğretmen öğretir öğrenci alır
- Öğretmen konuşur öğrenci dinler
- Öğretmen düşünür öğrenci hakkında düşünülür
- Öğretmen disipline eder öğrenci disipline sokulu
- Öğretmen seçer ve uygular öğrenci ise sadece seçilene uyar.

Freire (2010), sözü edilen eğitim sistemini, öğrenciyi hesabına bilgi aktarılması gereken bir hesap, şekillendirilmesi gereken bir ürün olarak telakki etmesi cihetiyle eleştirir. Ona göre, "standartlaşmış tipler" ve "pedagojik yaratıklar" bu eğitim modelinin doğal bir neticesidir. Caterina Baker (2013) ise, sistemin yarattığı hiyerarşiye şöyle işaret edecektir:

Önce seni yaşıtlarınla birlikte sürüye sokuyorlar, sonra da birisini dinlemek zorunda bırakıyorlar. Oysa bu insanı sen seçmiyorsun… Bu insana senin kafana bir şeyler sokması için para veriliyor. Kafana neler sokulacağına devlet karar veriyor. Aynı devlet diplomalara bakarak sana toplum içinde vereceği yeri saptıyor… Düşünceden önce beden biçimlendirilmeye çalışılıyor burada: uygun görülen saatlerde oturuluyor, kalkılıyor, yemek yeniyor… Diplomaları da alınca mühürlenmiş kafalar bir mektuba dönüşecek ve hemen işyerine postalanacak.

Baker'in ifadelerinden anlaşılacağı üzere öğrenciler hem düşünsel hem de bedensel açıdan biçimlendirilmektedir. Sistemi besleyen elemanlar ve onun devam ettiricileri de hocalardır. Zira hocaların, kendi ellerine tutuşturulmuş müfredatı, öğrenciye iyice belletmeleri icap eder. Ilich (2015), ideolojik müfredat temelinde, pedagojik yaratıkları değerlendirirken şunları kaydeder: "Okul genç insanları her şeyin ölçülebilir olduğu bir dünyaya sokmaktadır. Okul öğrenim kademelerini bölümlere ayırırken, öğrenim çıktılarını ise uluslararası değerler üzerinden ölçümlere tabi tutar. Ölçülemeyen yaşamlar ise" kayıp gitmiştir. Ilich (2015) okulu, "müfredat satan" bir ticari alan olarak değerlendirir. Ona göre hoca-öğrenci arasındaki ilişki dağıtıcı-tüketici ilişkisidir. Burada dağıtıcı konumunda olan hoca öğrenciye ürünü pazarlamanın derdindedir. Öğrencilerse tüketim araştırmalarının kurallarına göre davranmak zorundadır. Ona göre her okulun temelinde bir değerler miti ve paketi bulunmaktadır. Bu durumda öğrencinin "ne öğreneceğine ve ne zaman öğreneceğine" başkası karar verecektir. Laser'in aşağıda yer verilen ifadeleri de bu bağlamda değerlendirilebilir:

Dördüncü sınıfa geldiğimizde aynı şeyleri tekrarladığımızı gördüm. İşin kötü tarafı birilerinin egosunun kurbanıydık. Ya ben senin fantezilerini doyurmak zorunda mıyım diye haykırası geliyor insanın. Kimi zaman iktidar temelli derslerimiz oldu kimi zaman da dini vaaz niteliği işte. Ya arkadaş ben bilgi öğrenmek istiyorum, bilim yapmak istiyorum bana ne senin siyasi düşüncenden ve dini fantezilerinden.

Ilich'in değerlendirmelerini de dikkate alarak yorumlayacak olursak; öğrenci, tüketim elemanı olarak görülmektedir. Öğrenci için sistem tarafından hazırlanmış bir değerler paketi bulunmakta ve sistemin sağlayıcıları (hocalar) üzerinden kendisine ulaştırılmaktadır. Sistem ve yardımcıları tarafından ideolojik bir inşa süreci yürütülmektedir. Dolayısıyla sistemin değerleri ve doğruları doğrultusunda pedagojik yaratıklar yani otomatlar yetiştirilmektedir.

Öğrenci tüketim elemanı müfredat da ürün olarak kurgulandığından biçimlendirilmiş kimlikler ortaya çıkmaktadır. Bu döngüye en büyük katkıyı sağlayan onun tabiriyle ifade edersek, "sistemin sürdürücüleri" olan hocalardır. Nihayetinde Sistemin biçimlendirmesi doğrultusunda hocaların eliyle sistemin kurbanları-piyasa ürünleri var edilmektedir. Laser'in yukarıya alınan sitem dolu cümleleri, öğrencinin sistem ve öğretmen ikileminde tüketilip yeniden inşa sürecine sokulduğunu göstermektedir. Öğrenci bu durumda okul-öğretmen ikliminde biçimlendirilmiş bir öğrenim ağına sahiptir. Bunun neticesinde doğal olarak sistem ve elemanları, pedagojik ürünler ortaya çıkaracaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihin en somut hakikatlerinden birisi bireysel yetenek ve sosyal farklılaşmalar temelinde yapılanan tabakalı yapılardır. Bu açıdan sosyal hiyerarşi, ayrışma ve tabakalaşma ile sosyal mesafe gibi gerçeller sosyalin vazgeçilmezidir. İnsan, sosyal bir varlık oluşu itibariyle diğerleriyle iletişim ve etkileşime geçen bir döngüde yer almaktadır. Birey toplum tarafından üretildiği gibi grup ilişkileri, cemaat ve cemiyet ilişkileri şeklinde gelişen sosyal ilişki gerçeklikleri de toplumun biçimlendirmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Sosyal ilişkilerin ve hiyerarşik oluşumların dışında bir insan tahayyül etmek felsefi, edebi ve fantazik kurgulardan ibarettir. Bu yüzden tarih diliminde farklı eşitsizlik biçimleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan çeşitli tabakalı yapılar (kast, zümre, sınıf vb.) sürekli vuku bulmuştur. Bunlardan birisi ve belki de en önemlisi iş bölümü ve uzmanlaşma temelinden gerçekleşen mesleki tabakalı yapılardır. Bu çalışmada hoca-öğrenci arasında örülen sosyal mesafe ve hiyerarşik örgütlenme biçimleri çeşitli kategoriler üzerinden ele alınmış ve her bir kategori ilgili teoriler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmamızda mesleki tabakalı yapının örneklerine dair temelde altı kategoriye ulaşılmıştır.

Bunlardan ilki, hoca özelinde gerçekleşen *yetkeci kişilik* tipi örneğidir. Bu durumda hoca, öğrenci üzerinde geniş yetkilere sahip otoriter/yetkeci bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Statü ve rol farklılıkları burada güç ekseninde değerlendirebilirken; unvan, koltuk ve mevki gibi mesleğin sağlayıcıları da birer ayrıcalık unsuru olarak sergilenebilmektedir. Bazen de bilgi, saygınlık ve güç gibi faktörlere dayanılarak öğrenci, bir nesne veya fantezilerin sergilenebileceği bir denek tahtası olarak da görülebilmektedir. Hoca burada mutlak doğrulara sahip yetkin bilge edasıyla öğrencilere seslenirken öğrencilerin, başarı ve erdemlilik ölçütü de, sınıfa zamanında girme, ders dinleme, öğretmenin söylediklerini not edip tekrarlama ve hocaya mutlak saygıya bağlanmaktadır.

Diğer bir mesleki tabakalaşma kategorisi, hocanın öğrenciler huzurunda bilginin efendisi olarak ortaya çıkmasıdır. Hoca bilgiyi edinim sürecinde çektiği sancıları (tez süreçleri vs.) ve elde etmiş olduğu unvanları öğrenci üzerinde birer onaylatma aracı olarak görmektedir. Akademik unvan ona bilginin efendisi olma imkânını sağlamış hoca da bu nimetten istifade ederek kendini sürekli öğrenciye onaylatma ihtiyacı hissetmektedir. Öte yandan hocanın; unvan, mevki ve koltuk denkleminde sahip olduğu güç bileşenleri, hoca-öğrenci münasebetlerinde simgesel şiddet faktörlerine dönüşebilmektedir. Hocanı kendi haklılığını ispatlamak için doçentlik veya profluk unvanlarına başvurması ve bunu öğrenciye karşı baskınlık, güç ve otoriterlik aracı olarak kullanması iktidar politiğine kadar uzanan sembolik bir şiddet uzamını göstermektedir.

Hoca öğrenci münasebetlerinde gerçekleşen tabakalaşmanın diğer boyutu öğrenci ekseninde gerçekleşen kategorilerdir. Bu kategorilerden ilki öğrencinin; sadist, yetkeci ve bilginin efendiliğini üstlenen hocaya karşı bir savunma mekanizması olarak geliştirdiği sahte benlik gerçekliğidir. Öğrenci, hocanın otoritesi ve baskınlığı karşısında hakikatlerini ifade etmez, gerçeklerini ve gerçekliğini (duygu ve düşünceler) paylaşmaz buna alternatif olarak sahte benlikler üretir. Bu mekanizma bir yandan pasif kişiliği törpülediği gibi diğer boyutuyla sahte kişilik ve kimlikler üretmektedir. Öğrencinin hocayla münasebetinde üretilen mekanizmalardan bir diğeri ötekilik kategorisidir. Öğrenci bu ilişki ve iletişimde hocanın ötekisidir. Hocanın kendi ekseninde ve diğer hocalarla kurduğu bir ağ vardır. Bu ağ sosyal mesafeden; mekân paylaşımı, ifade biçimleri ve takınılan tavırlara kadar geniş bir sakala oluşturmaktadır. Sonuncusu da pedagojik yaratıklar kategorisidir. Bu bağlamda öğrenci başta sistem ve onun sağlayıcıları olan eğitmenler tarafından yeniden inşa edilmektedir. Sistem ideolojisini, müfredat miti zerinden öğrencilere yüklemektedir. Burada asıl otorite sistem gibi gözükse de bu işin pratisyenleri ve sahadaki aktörleri eğitmenlerdir. Sistem bir yandan hoca ise uygulamadaki maharetiyle diğer yandan pedagojik yaratıklar inşa etmede işbirliği içerisindedir.

Tüm bunlardan hareketle hoca-öğrenci ilişkisine dair şunları söylemek mümkündür: Eğitim sistemiyle alakalı en temel problem teoriyle pratiğin uyuşmamasıdır. Yapılandırmacı, öğrenen merkezli ve çoklu zekâ yaklaşımını benimseyen eğitim sistemimiz oldukça modern ve pedagojik görünmekle beraber yaşanan tecrübeler ve eğitimin güncel durumu, bize teori-pratik arasında bir uyuşmazlık olduğunu göstermektedir. Hoca için ön görülen öğrenciyi tanıma, rehberlik, demokratik tutum, yapılandırmacı anlayış ve karar birlikteliği gibi prensiplerin teoriyi aşmadığı anlaşılmaktadır. Öğrenci açısından da durumun pek farklılaştığı söylenemez. Yaratıcı, karar alan, risk alan, yöneten, inşacı ve aktivist bir öğrenci idealinin hiyerarşik ve dayatmacı eğitim zihniyetince pasifize edildiği görülmektedir. Durum bunlarla da sınırlı kalmamakta farklı boyutlardaki hoca-öğrenci *tipleriyle* sonuçlanmaktadır. İnşa edilen kimlik ve kişilik tiplerinin yanında sosyal alanın bölünümü gibi tabakalı yapı ve çatışma zeminleri doğmaktadır. Şunu açıkça ifade etmek gerekir ki üniversite gibi öz-gür, rasyonel ve bilime dayalı kurumlarda sınırlar örülmekte, sosyal sınıflar/kırılganlıklar inşa edilmekte ve hissiyat açısından birbirinden uzaklaşan bloklar oluşturulmaktadır.

Bu itibarla hoca-öğrenci münasebetinde her iki boyutun da (öğreten ve öğrenen) dikkate alınması icap eder. Zira etkin bir öğretme-öğrenme süreci ancak bu iki boyut arasında özel bir bağın kurulmasıyla gerçekleşebilir. Fakat eğitim-öğretim faaliyetlerinde biri aktör (hoca) olarak konumlanırken diğeri ise faktör (öğrenci) olarak değerlendirilmektedir. Bu yanlış algının yanı sıra hocaların kendilerini öğrenciler üzerinde bir otorite görme yanılgısı gerçekliği bulunmaktadır. Hoca sınıfta öğrencinin nazarında bir otorite hükmündedir. Bu durum kimi zaman öğrencilerin; küçük görüldükleri, hal ve hareketlerinin sıkıca denetim altında tutulduğu ve yaptıkları pek az şeyin eğitmenlerce beğenildiği kaygısına kapılmalarına neden olmaktadır. Sonuç olarak dersten derse karşılaşan hoca ve öğrencilerin resmi ve çoğu kez sıkıcı şartlar altında karşılaşmaları hoca-öğrenci arasında sosyal yarılmalar meydana getirmekte ve kimi zaman aralarındaki bağları koparma noktasına vardırabilmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, M. Ü. (2016, 5 17). *www.ataoof.com*. Retrieved from google crom: www.ataaof.com/.../attachment_2842_54c8fda7ba6b9_54c8fc5e49e64_ünite-6toplum...

Aydın, M. (2015). *Siyasetin Sosyolojisi: Bir sosyal Kurum Olarak Siyaset.* İstanbul: Açılım Kitp.

Baker, C. (2013). *Zorunlu Eğitime Hayır* (4 ed.). (A. Sönmezay, Trans.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baş, G. (2015). "Öğretmenlerin Eğitim Felsefesi İnançları ile Öğretme-Öğrenme". *Eğitim ve Bilim Dergisi, 40*(182), 111-126.

Bayraktar, F. (2015). *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri* (10 ed.). İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Cebeci, S. (2005). *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiyede Din Eğitimi* (2 ed.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Dever, A. (2012). "Bilginin Efendileri: Epistemik Cemaat". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*(13), 201-217.

Eke, B. (1987). "Bir Sosyal Sınıf Belirleyicisi Olarak Meslek". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Dergisi, 43*, 377-401.

Erdendoğdu, F. (2016, 5 15). *Toplumsal Tabakalaşma: Eşitsizlik*. Retrieved from www.academia.edu.: www.academia.edu

Fer, S. (2014). *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (2 ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Freire, P. (2010). *Ezilenlerin Pedagojisi.* (D. Hattatoğlu, Trans.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

From, E. (2011). *Özgürlükten Kaçış* (6 ed.). (Ş. Yeğin, Trans.) İstanbul: Payel Yayınları.

Goffman, E. (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* (3 ed.). (B. Cezar, Trans.) İstanbul: Metis Yayınları.

Ilich, I. (2015). *Okulsuz Toplum* (10 ed.). (M. Özay, Trans.) İstanbul: Şule Yayınları.

Kemerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma.* Ankara: Saray Kitapevi.

Kenerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma.* Ankara : Saray Kitapevi.

Kılıç, Y. (2014). "Türkiyede Eğitimsel Eşitsizlik ve Toplumal Tabakalaşma İlişkisine Dair Amprik Bir Çalışma". *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi (Uluslararası E-Dergi), 4*(2), 243-264.

Marx, K., & Engels, F. (2018). *Komünist Parti Manifestosu.* (A. Özüpek, Trans.) Ankara: Dorlion Yayınları.

Öcal, M. (1991). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar (Temel Eğitim ve Orta Eğitimde)* (2 ed.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ölçer, H. (2019). "Pierre Bourdieu sosyolojisinde simgesel şiddet sorunsalı ve biçimleri". *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*(2), 34-49.

Saban, A. (2009). *Öğrenme Öğretme süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar* (5 ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Şengül, T. (2005). "Gelenksel ve Çağdaş Eğitim anlayışında İlgi ve Disiplin". *eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, 33*(166).

Sunar, L. (2016). *Türkiyede Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık: Matbu.

Ünal, A. Z. (2011). *Toplumda Tabakalşma ve Hareketlilik.* Ankara: Birleşik Yayınevi.

Yılmaz, C. (2020). "Bourdıeu'da Temel Kavramlar ve Simgesel Şiddet". *HABİTUS Toplum Bilim Dergisi*(1), 161-179.

TÜRK DÜNYASI'NDA BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ VE KAYDETTİĞİ GELİŞMELER: AZERBAYCAN VE TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRLERİ ÖRNEĞİ

OUTLOOK OF THE BANKING SECTOR IN THE TURKISH WORLD AND ITS DEVELOPMENTS: THE CASE OF AZERBAIJAN AND TURKEY BANKING SECTORS

Hatice Nur GERMİR
Dr. Öğr. Üyesi, MCBÜ Uygulamalı Bilimler Fakültesi Finans ve Bankacılık Bölümü
Orcid Numarası: 0000-0001-8592-9238

Özet

Avrasya coğrafyası olarak da ifade edilen, en doğuda Moğolistan'dan en batıda Kosova ile Karadağ'ın yer aldığı oldukça geniş bir alanı kapsayan Türk dünyası, Türk halkları için 20. yüzyılın sonları ve özellikle 21. yüzyıldan itibaren sıklıkla kullanılan coğrafi ve kültürel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Finansal sistemin en önemli ögesini oluşturan bankacılık sektörünün sağlamlığı ve dinamizmi ile gelişmeleri inovative bir şekilde takip eden, değişimlere kolayca adapte olabilen yapısı sayesinde sergileyebileceği performans aynı zamanda ülkelerin ekonomik görünümü hakkında da çıkarımlara ulaşılabilmesine imkan sağlayabilecektir.

Türk dünyası Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Kuzey Kıbrıs, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan'dan oluşmaktadır. Türk dünyasını oluşturan ülkelerden Azerbeycan ile Türkiye bankacılık sektörleri, ulaşılabilen veriler ışığında incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, Bankacılık Sektörü, Özkaynak Karlılığı, Aktif Yapısı, Sermaye Yeterliliği Rasyosu

Abstract

The Turkish world, which is also expressed as Eurasian geography, covering a very wide area from Mongolia in the east to Kosovo and Montenegro in the west, is a geographical and cultural concept that has been frequently used by Turkish peoples since the end of the 20th century and especially from the 21st century. appears.

Thanks to the robustness and dynamism of the banking sector, which is the most important element of the financial system, and its structure that follows developments in an innovative way and can easily adapt to changes, its performance will also enable to reach inferences about the economic outlook of countries.

The Turkish world consists of Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Northern Cyprus, Uzbekistan, Turkey and Turkmenistan. The banking sectors of Azerbaijan and Turkey, which are among the countries that make up the Turkish world, will be examined in the light of the available data.

Keywords: Turkish World, Banking Sector, Return on Equity, Asset Structure, Capital Adequacy Ratio

GİRİŞ

Dünya ülkelerinde küreselleşme yönünde atılan adımların 1980'li yıllardan başlayarak kazandığı yoğun akıma karşı direniş gösteremeyen Rus İmparatorluğunun (S.S.C.B.) 21 Aralık 1991 tarihinde resmen dağılması ile 1917 yılından beri siyasal sınırları içerisinde yer alan halkların bağımsızlıklarını kazanmaları böylece Azerbaycan, Kazakistan, Kırgizistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan gibi Türk devletlerinin kuruluşu gerçekleşmiştir. 21. Yüzyıla girerken yaşanan ve belki de küresel siyasi manada en önemlisi denilebilecek bu evrilme ile batıda Adriyatik denizi kıyılarından başlayarak doğuda Çin'in başkenti Pekin yakınlarındaki tarihi Çin seddine kadar uzanan 11.2 milyon km^2 nin üzerinde bir coğrafi alan bütünlük kazanmıştır. Türk Dünyası olarak da adlandırılan bu büyük coğrafi alanda, bağımsızlığını kazanmış Türk devletleri yanısıra Rusya Federasyonu, Çin ve Gürcistan'ın siyasi sınırları içinde bağımsız olması gereken yirmidört Türk devleti daha yer almaktadır (Doğanay, 1995).

SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanmış olan Türk devletlerinden olan Azerbeycan'ı tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. Tek millet, iki devlet sloganı ile ifade edilen Türk-Azeri ilişkilerinin bu yapısı, ekonomik ilişkilerin gelişmesi açısından da büyük öneme sahiptir (Mikayilov, 2007).

AZERBEYCAN BANKACILIK - FİNANS SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ

Merkeziyetçi bir ekonomik yapıdan serbest piyasa ekonomisine geçen sistemlerde ilk düzenlemelerin bankacılık alanında olduğu ve bu ekonomilerin tek bankanın olduğu sistemden iki kesimli banka yapısına geçildiği dikkat çekmektedir. Azerbaycan da serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde benzer tecrübeyi yaşamış bir ülke olarak, en önemli adımların başında bankacılık ve merkez bankacılığı konusundaki düzenlemeleri ivedilikle yürürlüğe koyarak başlamıştır. Birinci kesimde merkez bankası, ikinci kesimde ticari bankaların olduğu iki kesimli bir banka sisteminin oluştuğu yeni banka sisteminin yapısında Azerbaycan Cumhuriyet Merkez Bankası (ACMB), Bankalararası Döviz Piyasası, devlet ve özel bankalardan oluşan bir görüntünün hakim olduğu görülür (Mikayilov ve Muxtarov, 2013).

Şekil 1. Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Yapısı

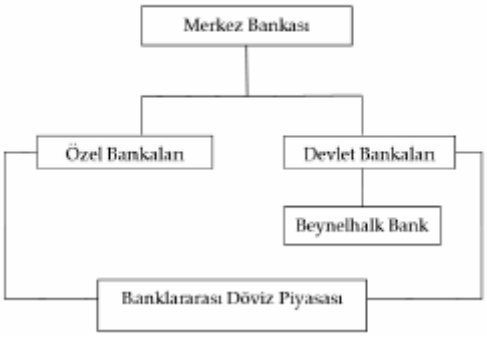

Yabancı yatırım için önemli derecede bir potansiyel ve uygun yatırım imkânları sunan sektörlerin başında bankacılık ve finans sektörünün geldiği bilinmektedir. Azerbaycan Merkez Bankası, 1992 yılında kurulup, 1995 yılında bağımsız statü kazanarak ülkenin para politikaları ve finans sektörünün denetlenmesinden sorumlu konuma gelmiştir. 1994 yılında

Azerbaycan'da 210 banka faaliyette bulunurken, sayıları giderek azalmış ve 45'e inmişdurumdadır. Azerbaycan bankacılık sisteminde Aralık 2011 itibariyle 1 devlet, 43 (20 yerli ve 23 yabancı) özel sermayeli toplam 44 banka ve 666 şube faaliyette bulunmaktadır. Merkez Bankası, bankacılık sektörünü konsolide etmek için kademeli olarak asgari sermaye düzeyini yükseltmiştir. Böylece sektörün düşük sermayeli küçük bankalardan arındırılması sağlanmıştır. Gelir seviyesi artan ve dolayısıyla yatırıma daha fazla yönelebilen Azerbaycan halkının son dönemlerde bankacılık sistemine olan güveninde de artış kaydedilmiştir. 2010 yılının başlarında Azerbaycan bankalarındaki mevduatların toplam değeri 4.654 milyar Manat'a ulaşmıştır. Ağustos 2007'den beri faaliyette bulunan Azerbaycan Mevduat Sigorta Fonu'nun, bu güvenin oluşmasında oynadığı rol önemlidir. Sektördeki en büyük kuruluş, yüzde 50.2 hissesi kamuya ait olan ve sektördeki toplam varlıkların yarsını elinde bulunduran Azerbaycan Uluslararası Bankası'dır. Devlet, ülkenin diğer bir büyük bankası olan Kapital Bank'taki yüzde 50 hissesini 2007 yılında satmıştır. Ancak bu özelleştirme projesinin sektöre büyük stratejik bir yabancı yatırımcı girmesini sağlayamamasına rağmen, yabancı sermayenin Azerbaycan'ın bankacılık ve finans sektörüne olan ilgisinin arttığını söylemek mümkündür. Son dönemlerde ülkede temsilcilik açan yabancı bankaların basında Commerzbank ve Citibank gelmektedir. Bankacılık sektörünün özel sektöre açtığı kredilerin hacmi son yıllarda giderek artmaktadır. Nitekim Ocak 2008 itibariyle ülkedeki bütün işletme ve kurumlara tahsis edilen kredilerin toplam hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 97.4 oranında artarak, 4.665 milyon Manat'a çıkmıştır. Bu kredilerin yüzde 35.1'i kısa, yüzde 64.9'u ise uzun dönemli kredilerden oluşmaktadır. Söz konusu kredilerin yüzde 54.9'u özel bankaların payına düşmektedir. Azerbaycan'ın tek menkul kıymetler borsası olan Bakü Menkul Kıymetler Borsası, 2000 yılında açılmıştır. Ancak bu borsada işlemler oldukça kısıtlıdır ve büyük ölçüde devlet tahvillerinin alım-satımı yapılmaktadır. Devlet Menkul Kıymetler Komisyonu, Bakü Menkul Kıymetler Borsası'nı denetlemekteyse de fazla bir yaptırım gücü uygulayamamaktadır (DEİK, 2013).

Azerbeycan Merkez Bankası ve Bankacılık Kanunu

Azerbaycan Cumhuriyeti, 18 Ekim 1991 tarihinde bağımsızlığını elde etmiştir, ancak daha bağımsızlığını elde etmeden önce 25 Mayıs 1991 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Bağımsızlığının Esasları Hakkında Kanun'la bankacılık sistemi ve merkez bankacılığı ile ilgili hukuki alt yapıyı tesis etmişlerdir. Bu kanun uyarınca bağımsız bankacılık sistemi, milli paranın tedavülü, merkez bankasının yetkileri ve statüsü belirlenerek yürürlüğe konulmuştur. Bu bağlamda merkez bankası; para tedavülü, kredi ve döviz işlemleri konusunda devlet politikasını yürüten, bankacılık faaliyetlerini düzenleyen bir üst emisyon idaresi olarak belirtilmiştir (Aras, 2006, s:17)

Serbest piyasa ekonomisine geçişin yaşandığı ilk yıllarda, bankacılık sisteminin gerekli oluşumu henüz tamamlayamaması kaynaklı, bankalar üzerinde güçlü bir kontrol ve denetim mekanizmasının olmayışı, hukuki boşluklardan yararlanan bankaların sayılarını hızla arttırmasına yol açmıştır. Kurulan bu bankaların genellikle spekülatif faaliyetlerde yoğunlaştıkları dikkat çekicidir. 11 Şubat 1992 tarihinde yayımlanan Cumhurbaşkanı fermanıyla Sovyet döneminden kalma Sanayi ve İnşaat Bankası ile Tarım ve Sanayi Bankası yerine Azerbaycan Merkez Bankası oluşturulmuştur. 7 Ağustos 1992'de merkez bankası

kanunu kabul edilmiş ardından 1 Ocak 1994 tarihinde Manat ülkenin tek ödeme aracı olarak ilan edilmiştir (Memmedov, 1997, s:12).

Şekil.2: Azerbeycan Merkez Bankası

Paraların emisyonu ve tedavülden kaldırılması işlevlerinin merkez bankasına ait olduğu 12 Kasım 1995'de kabul edilen ilk anayasanın 19. maddesinde bir kez daha tasdik edilerek; 1992 yılında kurulan merkez bankasının 1995 yılında bağımsızlığını kazanması gerçekleştirilmiştir. Finans dünyasında gelişen yeniliklere uyum sağlamak ve ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak adına 26 Aralık 2002'de yeni ferman imzalanmasının ardından 10 Aralık 2004 tarihinde merkez bankası hakkında kanun yürürlüğe girmiştir. 12 Fasıl ve 66 maddeden ibaret olan yeni kanun, merkez bankasının hukuki durumunu, amaç ve işlevlerini, devlet kurumları içindeki konumu ve rolünü daha net çizgilerle göstermektedir. Ayrıca bankanın yükümlülükleri, sorumlulukları ve faaliyetlerini yerine getirirken şeffaflığı arttırıcı önemli mekanizmaların dikkate alındığı görülmektedir (Mikayilov ve Muxtarov, 2013, s:77).

Yeni kanun ile para ve kur politikalarının belirlenerek uygulamaya konulması, ödeme sistemlerinin güncellenmesi, bankacılık denetim ve gözetimlerine başlanılması, devletin uluslararası altın ve döviz rezervlerinin idare edilmesi gibi merkez bankasının yerine getirdiği fonksiyonlarda verimliliği artırıcı ve etkinlik sağlayıcı imkânların oluşturulduğu, 30 Mart 2004 tarihinde yürürlüğe giren Bankalar Yasası'nda uluslar arası standartlara uyulmaya çalışıldığı, Basel kriterlerine tam uyum gerçekleştirilmeye gayret gösterilirken öte yandan ülke bankacılığının itibarını ve prestijini arttırıcı yönde sağlanan yeniliklerle mevduat ve kredi müşterilerinin menfaatlerinin daha iyi korunmasına zemin hazırlandığı kaydedilmektedir (Aras, 2006, s:18).

Ticari Bankalar

1996 yılında yürürlüğe giren yeni yasalarla ülkede bankacılık sisteminin modernizasyonu ve kredi kurumlarının revizyonu gerçekleştirilebilmiştir. Yeni yasa doğrultusunda bankacılık sisteminin geliştirilmesi adına yeni bankaların kurulması ve mevcut bankaların faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için asgari sermaye şartı öngörülmüştür. Merkez Bankası'nın 23 Aralık 1997 tarihli ve 010/991 sayılı resmi yazısında bankaların asgari sermayesinin 2001 yılına kadar

5.000.000 ABD dolarına yükseltilmesi öngörülmüştür. Günümüzde mevcutta faaliyetine devam eden bankalar ve yeni açılacak bankalar için de söz konusu rakam, asgari sermaye şartı olarak devam etmektedir. Serbest piyasa ekonomisine geçmiş olan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bankacılık mevzuatında, bankaların tüm fonksiyon ve işlevleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Azerbaycan bankacılık sisteminde faaliyette bulunan ticari bankalar mevzuatta belirtilen tüm fonksiyonları yerine getirmektedirler (Mihmandarlı, 1993, s:25).

Devlet Bankaları

Azerbaycan'da ilk defa 1988 yılında SSCB döneminde kurulmaya başlayan Agroprombank, Promstroybank, Sberbank, Vneshekonombank ve Zhilstroybank gibi devlet ihtisas bankaları

Azerbaycan'da şubelerini açarak faaliyetlerine başlamışlardır. Bu bankalardan konut yapımını finanse etmeyi üstlenen Zhilstroybank'ın şubesi 1990 yılında tasfiye edilmiş, diğerleri ise bağımsızlıktan sonra Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet bankaları olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir (Varış, 1992, s:95)

Afroprombank. Promstroybank ve Sberbank'ın 2000 yılında birleşmesiyle BUS Bank (Birleşik Universal Bank) kurulmuş ve 29 Ocak 2005 tarihinde ismi "Kapital Bank" olarak değiştirildikten sonra 2008 yılında özelleştirilerek günümüzde tek devlet bankası olarak faaliyetini sürdüren "Beynelhalk Bank" adını almıştır.

Beynelhalk Bank

Eski SSCB Vneshekonombank'ın şubesi olmaktan çıkarak, 1992'de bağımsız bir devlet bankası dönüşen Beynelhalkbank, devletin döviz işlemlerini yönetmek, dış ticareti geliştirmek, döviz kurunun istikrarını korumak ve devletin dış işlemlerini yürütmek gibi görevleri bulunmaktadır. Ülke dışında muhabir hesaplar açabilen bankanın, Türkiye'de 10 bankada muhabir hesabı vardır. Kuruluşunun ilk yıllarında mevduat kabul etmesi ve kredi vermesi yasaklanmış olmakla birlikte, daha sonra devlet kuruluşlarına döviz kredisi verebilme yetkisi tanınmıştır (Memmedov, 1999, s:206).

Bankalararası Döviz Piyasası (BADP)'nda Beynelhalk Bank aktif rol üstlenmektedir. Yabancı bankalar BADP'de işlemlerini ancak Beynelhalk Bank aracılığı ile yürütebilmektedirler. Kuruluşunun ilk yıllarında devletin döviz rezervlerinin muhafazasını da yapmış olan Beynelhalk Bank, 21 Ekim 1997 tarihinde Avrupa Uluslararası Ödeme Sistemi'ne (Mastercard, Eurocard) dahil olmuştur. Sadece Azerbaycan'ın değil, tüm Kafkasların en büyük bankası olma özelliğini taşıyan bankanın aktifleri 5.095 milyon manat olup, %51'i Maliye Bakanlığı'na ait bulunmaktadır. Bankanın on altı tanesi Bakü'de olmak üzere 38 şubesi, Moskova'da ise temsilciliği faaliyet göstermektedir (Mikayılov ve Muxtarov, 2013, s:78).

Özel Bankalar

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 1992 yılında "Bankalar ve Bankacılık Faaliyetleri Hakkında Kanun"un yürürlüğe girmesi ile özel ticari bankaların kurulmasına izin verilmiş, Merkez Bankası'nın ticari bankalara ilk yıllarda açtığı düşük faizli krediler ile sermaye yeterliliği olmayan bankaların hızla sayıları artış kaydederek; 1994 yılında sayıları 210'a yükselmiştir. 1995 yılında yapılan düzenlemelerle bankaların faaliyetleri ve denetimi

konusunda bazı düzenlemelere gidilerek, bu tarihten itibaren özel ticari bankalara açılan düşük faizli krediler durdurularak, Merkez Bankası'nın denetim ve kontrolüne tabi olmuşlardır.

Azerbaycan Bankalararası Döviz Piyasası

Azerbaycan'da 1993 yılından başlayarak faaliyetlerini sürdüren döviz piyasaları; Döviz işlemleri Bakü Bankalararası Döviz Borsası (İnterbank), Müteşekkil Bankalararası Döviz Piyasası (Non-İnterbank) ve Serbest Bankalar arası Döviz Piyasası vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Azerbaycan'da döviz işlemleri 21 Ekim 1994 yılında kabul olunan "Döviz İşlemlerinin Düzenlenmesi Hakkında" kanun uyarınca düzenlenmektedir (Memmedov, 2011, s:541).

1994 yılında faaliyetlerine başlayan Bakü Bankalararası Döviz Borsası'nda, bankalar alış ve satışlarını Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası' nın belirlediği kurlar üzerinden gerçekleştirmektedir. Satış miktarı ve kurun tamamen Merkez Bankası'nın kontrolünde olduğu bu piyasada, yapılan alışlar spot valörle bankaların Merkez Bankası veya Azerbaycan Beynelhalk Bank nezdindeki hesaplaına transfer edilmektedir. Yabancı bankalar borsada işlemlerini Beynelhalk Bank aracılığı ile gerçekleştirmek durumundadır (Selçuk, 2004, s:51)

Müteşekkil Bankalararası Döviz Piyasası ve Serbest Bankalararası Döviz Piyasası gibi ikincil piyasalarda da spot veya forward döviz işlemleri yapılabilen piyasalarda Merkez Bankası piyasayı alıcı veya satıcı pozisyonunda regüle etmektedir. (Selçuk, 2004, s:51-52.)

Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Mevcut Durumu ve Finansal Analizi

Azerbaycan'da serbest piyasa ekonomisine geçişin ilk yıllarında bankacılık sektörünün yeni oluşması nedeniyle bankalar üzerinde güçlü bir kontrol ve denetim olmayışı ve hukuki boşlukların da etkisiyle ticari bankaların sayısı hızla artış kaydetmiştir. Genellikle çoğu spekülatif işlemler yapmak üzere kurulmuş olan bu bankaların gerek banka sermayesinin artırılması gerekse de çıkarılan yeni kanunlar ile etkili bir şekilde denetlenip gözetlenmesiyle sayıları giderek azalma kaydetmiştir. Aralık 2011 tarihi itibariyle 1'i devlet, 43'ü (20 yerli ve 23 yabancı) özel sermayeli toplam 44 banka şeklinde sistemdeki banka sayılarının günümüzde de devam eden şekline ulaşılmıştır. Merkez Bankası'nın bankacılık sektörünü konsolide etmek üzere kademeli olarak asgari sermaye düzeyini yükseltmesi, sektörün düşük sermayeli küçük bankalardan arındırılmasına imkan sağlamıştır. Tablo.1'de yıllar itibariyle banka sayılarındaki bu gelişme izlenmektedir.

Tablo 1. Azerbaycan'da Faaliyette Bulunan Bankalar

Yıllar	Kamu	Özel	Yabancı	Toplam
1994	4	195	11	210
1996	4	119	13	136
1998	4	63	12	79
2000	4	41	16	61
2002	2	29	15	49
2004	2	27	15	44
2006	2	22	20	44
2008	1	22	23	46
2010	1	22	22	45
2011	1	20	23	44

Kaynak: ACMB, **Statistik Bülleten,** (12/2011), s.51.

Son zamanlar banka sayılarında düşüş olsada, ekonominin finansal hizmetlere olan talebin karşılanması adına banka şubelerinin genişletilmesi süreci devam ettirilmiştir. 2010

yılında bankaların 32 yeni şubesi açılmış, banka şubelerin sayı 644'e ulaşmıştır. Yeni açılmış banka şubelerinin 16'sı Bakü dışındaki ülkenin çeşitli bölgelerinde faaliyetini sürdürmektedir. 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren toplam banka şubelerinden 316'sı (49,1%) bölgelerde faaliyetlerine devam etmektedir. Bu şubelerin sayılarındaki artış bölgelerde kredi hacminin artmasına da imkan sağlamıştır (Azerbaycan Merkez Bankası, 2010, s:49).

AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN FİNANSAL ORANLARA GÖRE ANALİZİ VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRILMASI

Genel olarak işletmelerin mali durumunun ve faaliyet sonuçlarının, finansal açıdan yeterli olup olmadığını saptamak ve geleceğe yönelik tahminlerde bulunabilmek üzere oran analizi kullanılır ve mali tablolarda yer alan hesaplar arasındaki ilişkilerin ve bunların yıllar içindeki gelişimlerinin incelenir. Oran analizi çalışmalarında daha ziyade; sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite yeterliliği ve karlılık olmak üzere dört grupta incelemede bulunulur.

Sermaye yeterliliği, ticari işletmeler için olduğu kadar bankalar için de oldukça önemlidir. Finansal aracılar ve özellikle bankalar söz konusu olduğunda, sermaye yeterliliğinin önemi bir kat daha da artmaktadır. Bankalar kaynakların akışına aracılık rolünü üstlendiklerinden tüm finansal aracılar gibi finansal kaldıraç etkileri diğer şirketlere göre çok daha yüksek oranda kullanılmaktadır. Günümüzde sermaye yeterliliği, neredeyse tüm dünya ülkelerinde bankacılık mevzuatında yer alan ve asgari ölçüleri tanımlanmış bir oran niteliği taşımaktadır. Bankaların faaliyetleri gereği bilançolarına yapışık vaziyette olan faiz riski, döviz pozisyonu ve kur riski, likidite riski, operasyonel risk, kredi riski başta olmak üzere karşı karşıya olduğu risklerin en önemlisi olan kredi riskinin vuku bulması yani tasarruf sahiplerinden ödünç olarak alınan fonlarla verilen kredilerin geri dönüşünde ana para ve faiz olarak sorun yaşanması şeklinde ifade edilebilecek olan kredi riski bankanın sermaye yeterliliği riskinin oluşmasında da temel etken olarak değerlendirilebilir. Bankanın çeşitli nedenlerle başarısızlığa uğraması halinde bir güvence olarak görülmesinden dolayı Basel Bankacılık Denetleme Komitesi tarafından 2001 yılında hazırlanan Yeni Basel Sermaye Anlaşması çerçevesinde, eski sermaye yeterliliği standartlarının yetersizliğinden ötürü düzenlemeye gidilmiştir (Tunay, 2005, s:302).

Birçok ülke gibi Azerbaycan'da da bu düzenleme ile belirlenen kriterler bankaların mali yapılarının sağlamlığı için bir ölçüt olarak kullanılmaya başlanmış ve adına kısaca Basel Kriterleri denilen bu sermaye yeterliliği oranları Merkez Bankası tarafından %12 olarak belirlenmiştir. Dünya ülkelerinde 100 ABD doları verilecek kredi için 8 dolar sermaye bulundurulması zorunluluğu şeklinde genel olarak Basel III Kriterleri uyarınca hareket edilmektedir. Ancak ekonomideki finans sektörünün bel kemiğini oluşturan bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği rasyosu oranı, Azerbaycan'da olduğu gibi Türkiye'de de %12 olarak uygulanmaktadır. Türkiye'de 5411 sayılı Bankacılık Kanunu gereğince sermaye yeterliliği rasyosu %8 olarak öngörülürken, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) bankaların %12 şeklinde rasyoyu uygulamalarını telkin etmektedir.

SONUÇ

Azerbaycan ekonomisi, ekonomik büyüme, makroekonomik disiplin ve yeniliklere açık olma konusunda önemli başarılar kaydetmektedir. Merkeziyetçi yapıdan serbest ekonomiye geçiş sürecinde yaşanan bazı sorunlar zaman içinde hızla giderilmiştir. Liberalize edilmiş bir

finansal sistem içinde finansal baskının olduğu ekonomilere göre daha etkili ve ekonomik gelişmeye daha çok katkı sağlanması söz konusudur. Uygulanan istikrar politikalarının başarılı olmasında bankacılık sektörünün sağlıklı faaliyet göstermesinin önemi büyüktür. Bankacılığın en temel fonksiyonu olan fon fazlalarının tasarruf sahiplerinden mevduat adı altında toplanarak kredi adı altında girişimcilere ve ihtiyaç sahiplerine kısaca fon ihtiyacı olanlara kredi olarak kullandırılması aşamasında mevduatın bankalar hatta tasarruf sistemi açısından çok büyük bir önemi bulunmaktadır.

Küresel Krizle beraber Bankacılık Sektörünün çok çiddi bir şekilde denetlenmesi gereksinimi gündeme gelmiştir. Sektörün performansı, etkin gözetimi ve denetimi üzerine odaklanılmıştır. Uluslararası standartlar açısından Azerbaycan Merkez Bankası'nın getirdiği kriterlerle bankacılık sektörü risk yönetimi, sermaye yeterliliği konusunda yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Sermaye yeterliliği rasyosu Merkez Bankası tarafından %12 olarak belirlenmiştir. Bankaların sermaye yeterliliği yasalarda ön görülen düzeyin altına düşmesi durumunda, bankaların durumu düzeltmesi için belli bir süre verilerek sıkı bir gözetim altına alınmaktadır. Verilen sürede durum düzeltilmezse, bankalara Merkez Bankası tarafından ciddi yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu durum sektörün sermaye yeterlilik oranlarının yüksek olmasına neden olmuştur.

Türk dünyasında Türkiye'den sonra bankacılık ve finans sistemi en fazla gelişmiş olan Azerbeycan'dır. Türkiye'de olduğu gibi sermaye yeterliliği rasyosunun %12 olarak Azerbaycan bankacılık sisteminde de uygulanıyor olması, bankaların aktif kalitesine önem vermeleri ile bankalar üzerindeki gözetim ve denetim mekanizmasının verimli bir şekilde uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bankacılık sektörünün uygulanması gereken oranların ilk ortak normu olan sermaye yeterliliği konusunda çıtayı yüksek belirlemiş olmaları, bankacılık sisteminin disipline olmasına dolayısıyla ekonominin daha sağlam temeller üzerinde inşa edilmesine de imkan sağlamıştır.

Türk Dünyasına yönelik politikalarını daha ziyade kültürel zeminde yoğunlaştıran Türkiye'nin, dil ve edebiyat araştırmalarından ziyade bu ülkelerle aramızdaki ekonomik bağları daha da pekiştirmeye yönelik faaliyetler içine girmesi gerekmektedir. Bu büyük dünya, Türk bilim insanları tarafından ülke, bölge, yöre bazında etüd edilerek keşfedilmeli; yeraltı, yerüstü potansiyel ekonomik kaynakların karşılıklı çıkarlar doğrultusunda işlenmesine çalışılarak, Anadolu ile bu ülkeler arasında kurulması zorunlu olan köprüler ekonomik temeller üzerine inşa edilmelidir. Bu konuda belki de ekonominin en önemli sektörlerinden olan bankacılık ve finansal manada karşılıklı işbirliği içerisinde olunarak bu büyük coğrafyanın getirdiği fırsatlardan yararlanılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ACMB, Statistik Bülleten, (12/2010).

Aras O.N., Süleymanov E. (2010), Azerbaycan İqtisadiyyatı, Şərq-Qərb mətbəəsi, Bakı.

Azerbaycan Merkez Bankası (2010). Yıllık Rapor 2010, Bakü,

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) (2013). Azerbeycan Ülke Bülteni (https://www.deik.org.tr/country-profiles-azerbaycan-ulke-bulteni).

Doğanay, H. (1995).Türk Dünyasının Siyasi Sınırları, Doğu Coğrafya Dergisi, 1(1): 132-154.

Memmedov, S. (1997). Bank İşi**,** Azerbaycan Neşriyatı, Bakü.

Memmedov, Z.F. (2011), Bank Faaliyetleri**,** Azer Neşriyyat, Bakı.

Mihmandarlı, N. (1993), Azerbaycan, ITO Yayın No.1993/15, 2. Baskı, İstanbul.

Mikayilov, G. (2007). Azerbaycan Bankacılık Sisteminde Türk Sermayeli Bankaların Faaliyetleri, Pazar Payları ve Performansları, T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Mikayilov, Q. ve Muxtarov, Ş. (2013). Azerbeycan Bankacılık Sisteminin Finansal Analizi (2006-2011), Journal of Qafqaz University-Economics and Administration, 1(1):75-83.

Selçuk, H. (2004). Azerbaycan'da Bankacılık, Hasan Selçuk (Editör), Yeni Yüzyılda Azerbaycan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı içinde (s:43-70), Tasam Yayınları, İstanbul.

Tunay, B. (2005), Finansal Sistem Yapısı, İşleyişi, Yönetim ve Ekonomisi, Birsen Yayınevi, İstanbul.

Varış, M. (1992), BDT'de Finansal Yapının Dünü ve Bugünü, BDT ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri**,** İSO Yayın No: 1992/11, İstanbul.

VAHYE KONU OLAN SAVAŞLARDA MÜNAFIKLARIN FAALİYETLERİ VE HZ. MUHAMMEDİN MÜNAFIKLARA KARŞI TUTUMU

THE ACTIVITIES OF HYPOCRITES IN THE BATTLES SUBJECTED TO THE REVELATION AND THE ATTITUDE OF THE PROPHET MUḤAMMED TOWARDS HYPOCRITES

Öznur HOCAOĞLU
Dokuz Eylül Ünv. Sosyal Bilimler Enst. Doktora Öğrencisi
Orcid no: 0000-0003-2204-6491
DİB/Rize Merkez Vaizesi

Özet

Bu bildiride Hz. Peygamber'in hakkında ayet inen savaşlarında münafıkların nifak hareketleri ve Hz. Peygamber'in onlara karşı tutumları ele alınacaktır. Konu ayetlerin değindiği ölçüde ve multidisipliner bir yöntemle başta siyer, meğazi olmak üzere tefsir ve hadis kaynaklarından da faydalanılarak işlenecektir.

Hz. Muhammed'in (a.s.) Medine döneminde karşılaştığı en büyük problemlerden birinin münafıklık/nifak sorunu olduğu görülmektedir. Müslümanların ezilen sınıf olduğu Mekke'de rastlanmayıp İslam'ın siyasi bir güç olmasıyla paralel olarak ilk kez Medine'de ortaya çıkan nifak hareketi, sosyal hayatın her alanında olduğu gibi savaşlarda da tezahür etmiştir. Savaş öncesi çeşitli bahaneler ileri sürerek orduya katılmamak, katılmak isteyenleri de vazgeçirmek, askerlerin teçhizatına destek olmamak, destek olanlarla alay etmek, harp meydanına giderken toplu halde geri dönmek; savaş esnasında askerler arasına fitne sokmak, davranış ve söylentilerle askerin moralini bozmak, düşmanla aktif şekilde çarpışmamak, Hz. Peygamber'in emirlerine uymamak; cephe gerisinde bazen kınamak, bazen alay etmek bazen de acıyormuş gibi yapmak suretiyle mücahitleri, ailelerini, şehid yakınlarını incitmek; savaş sonrası ganimet paylaşımı esnasında tamahkar davranmak, Muhammed'i (a.s.) adaletsiz paylaşım yapmakla itham etmek gibi savaşın her safhasında toplumu bölmek, kargaşa çıkarmak, güvensizlik ve korku ortamı yaratmak için çalışmışlardır. Bunları yanı sıra düşmanları ile Müslümanlara karşı iş birliği yaparak da ciddi krizlere sebep olmuşlardır. Kur'an-ı Kerim peyderpey inen ayetlerle onların faaliyetlerini, gizli niyetlerini, karakteristik özelliklerini bildirmektedir. Hatta zaman zaman söz konusu ayetler, sert bir üslubla münafıkları eleştirmekte, uyarmaktadır. Bununla beraber Allah Rasulü'nün münafıkları dışlamadan İslam toplumuna kazandırmaya çalıştığı öte yandan topluma zarar vermelerini engellemek için onları göz önünde bulundurduğu, tedbirler aldığı, organize olmalarına fırsat vermediği tespit edilmektedir. İlgili ayetler literal olarak okunduğunda özellikle Tebük savaşı hakkında inen ayetlerin münafıklara karşı sert davranmayı emrettiği halde Hz. Peygamber'in uygulamalarına bakıldığında böyle bir tutum görülmemesi, münafık kesimin lideri olan Abdullah b. Übeyy b. Selul'a bile hayatının sonuna kadar iyi davranması Allah Rasulü'nün ayetlere mutabık davranmadığı gibi bir manzara oluştursa da olaylar çok yönlü ve bütünlük içinde değerlendirildiğinde onun ayetlerin ruhuna ve makasıd-ı şeriaya uygun davrandığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Münafık, Nifak, Hz. Muhammed, Kur'an-ı Kerim, Savaş

Abstract

The presentation will deal with the discord movements of hypocrites in the Prophet's battles upon which some verses were revealed and his attitudes towards them. To the extent that the verses refer to, the issue will be evaluated in accordance with the multidisciplinary approach that combines the sources of siyar, megāzi, tafsīr and ḥadīth.

It can be observed that one of the thorny issues that the Prophet faced during the Medina period is the issue of hypocrisy/discord. The discord movement was manifested in Medina in which Islam obtained political power rather than in Makkah in which Muslims had represented the oppressed class – this percolated into each aspect of social life, even the battles. During the battle times, the hypocrites demonstrated different activities and attitudes that include not participating in the army by finding a pretext before the battles, putting others off participating in the wars, not supplying ammunition to the army, mocking those who support to the army, returning as a whole while going to the battlefield, raising cain amongst soldiers, demoralising soldiers through their attitudes and discourses, refraining from actively combating against enemies and not obeying the orders of the Prophet. Additionally, the hypocrites offended martyrs' relatives through pretending to occasionally condemn, mock and commiserate with them. Last but not least, they were also covetous in apportioning booties, and they accused the Prophet of misdistribution in order to divide the society and to create social disorder, insecurity and terror. Furthermore, they collaborated with the enemies of Muslims – this resulted in a serious crisis occurring amongst Muslims. The incrementally revealed Qur'anic verses informed their activities, confidential intentions and characteristic features. In fact, these verses occasionally criticised and warned sternly these hypocrites. It can also be identified that the Prophet sought to bring them into the Muslim community without excluding and that he supervised them to prevent them from inflicting damage on the Muslim community and took some measures to circumvent them to be organised. In literally reading the relevant verses, especially the verses related to the Battle of Tabuk, ordered to strictly behave the hypocrites, it is not possible to observe such stern attitudes in the practices of the Prophet. Despite the fact that the decent attitudes of the Prophet towards Abdullah b. Ubeyy b. Sellul, the leader of the hypocrites, give the impression that he did not adopt a manner incongruent to the verses, he exhibited, if these occurrences are evaluated in a multifaced and holistic way, an attitude that is appropriate the essence of the verses and the highest of objectives of Islamic law (*maqasīd al-sharī'a*).

Key words: Discord, Hypocrite, the Prophet, the Qur'an, Battle

Giriş

Münafık kelimesi, tarla faresinin yuvasındaki birçok deliğin birinden girip diğerinden çıkması manasındaki kök anlamından yola çıkılarak "İslam'ın bir kapısından girip öteki kapısından çıkan", "inanmadığı halde mü'minmiş gibi yapan" kimseler için kullanılan bir terimdir.[1]

İslam'ın Mekke döneminde müslüman olmak, dünyevi bir menfaat sağlamadığı bilakis yokluğa, baskıya, şiddete maruz kalmaya sebep olduğu için Hz. Peygamber'in muhatapları iman etmedikleri halde iman etmiş gibi davranma ihtiyacı hissetmemişler hatta Müslüman olan

[1] Hülya Alper, "Münafık", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, https://islamansiklopedisi.org.tr/munafik#1 (19.04.2022).

bazı sahabiler kimliklerini gizlemek zorunda kalmışlardır. Bu tarihi gerçekten yola çıkılarak Mekke döneminde münafık bulunmadığına dair yaygın bir kanaat oluşmuştur.[2] Fakat Mekki ayetlerde münafık kavramının geçmesi bu çıkarımın yanlış olduğunu göstermektedir. Bu dönemde tam anlamı ile münafıklık ve toplumda fitneye sebep olan nifak hareketi olmamakla birlikte Mekke'de İslamı kabul ettiğini söyleyen ama kalben, aklen bir türlü netleşemeyen iman ile küfür arasında gidip gelen, İslam uğruna sıkıntılara katlanamayan, menfaatlerinden vazgeçemeyenler de olmuştur.[3] Kur'an-ı Kerim bu gruptan da "münafıklar" ayrıca "kalplerinde hastalık olanlar" diye bahsetmektedir.[4] Tebliğimizde bu gruba Bedir savaşında değinmekle beraber daha çok ele alacağımız kesim Hz. Peygamber Medine'ye hicret edip İslam toplumu siyasi bir güç olarak ortaya çıkınca kalben iman etmediği halde bu güçten menfaat devşirmek, çoğunluğun dışında kalmamak, asabiyet, İslam cemaatini içten çökertebilmek gibi saiklerle müslüman olduklarını iddia edenlerdir. İçten kafir dıştan müslüman olan bu zümreye itikadi münafık, insanları aldatmaya yönelik ve ara bozucu amellerine de nifak denmiştir. Bu münafıkların bazısının Medineli veya bedevi müşrik araplardan bazısının da Yahudilerden olduğu bilinmektedir.[5] Nifakın kelami açıdan değerlendirilmesi, psikolojik, sosyolojik, siyasi sebepleri ve İslam Tarihi sürecindeki seyrini konumuzun dışına taşmamak için detaylandırmayacağız. Medine döneminde tezahür eden nifak hareketini ve Hz. Peygamber'in bu konudaki politikasını hakkında ayet inen savaşlar kapsamında ele alacağız.

Gelişme

Münafıklar özellikle savaş gibi hassas durumları bir fırsat bilip Hz. Peygamberi zor durumda bırakmaya, toplumda fitne çıkarmaya çalıştıkları için savaşlarda nifak hareketlerinin normal zamanlardan daha çok görüldüğü ifade edilmektedir.[6]

1. Mekke Döneminde Münafıklar ve Bedir Savaşı

Hz. Muhammed'in Mekkeli müşriklerle yaptığı ilk büyük savaş olan Bedir savaşında Kureyşten olan münafıkları müşrik saflarında çarpışırken görmekteyiz. Tarihçilerin verdiği bilgiye göre Medine'ye hicret emri verilince müslüman olduğunu ifade eden bazı Mekkeliler müşrik ailelerinin ısrarı, kurulu düzenlerini bırakamama, muhacirliğin meşakkatini göze alamama gibi sebeplerle emre itaat etmeyip Mekke'de kalır. Bunların bir kısmının aileleri tarafından hapsedilerek eski dinlerine döndürüldükleri de rivayet edilmektedir.[7] Müşriklerin

[2] İbrahim Canan, Hz. Peygamber'in Münafıklara Karşı Takip Ettiği Siyaset, Diyanet Dergisi, c. 16, sayı 4, 1977, s. 242

[3] Hacı Çiçek, Münafıkların İnanç Dünyası ve Hz. Peygamber Döneminde Münafıklar, İnönü Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi, Güz, 2012, s. 203.

[4] *"Biz, cehennemin görevlilerini ancak meleklerden kıldık. Onların sayısını inkar edenler için bir imtihan vesilesi yaptık ki kendilerine kitap verilenler kesin olarak bilsinler, iman edenlerin imanı artsın, kendilerine kitap verilenler ve mü'minler şüpheye düşmesin, kalplerinde bir hastalık bulunanlar ile kâfirler, "Allah örnek olarak bununla neyi anlatmak istedi" desinler. İşte böyle. Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. Rabbinin ordularını ancak kendisi bilir. Bu, insanlar için ancak bir uyarıdır."* (Müddessir, 74/31)
"İnsanlardan öyleleri vardır ki, "Allah'a inandık" derler. Ama Allah uğrunda bir ezaya uğratılınca insanlardan gördükleri baskı ve işkenceyi Allah'ın azabı gibi tutar. Andolsun, Rabbinden bir yardım gelecek olsa mutlaka, "Biz de sizinle beraberdik" derler. Allah, herkesin kalbinde olanı en iyi bilen değil midir? Allah, elbette kendisine iman edenleri de bilir ve elbette münafıkları da bilir." (Ankebut, 29/10-11)

[5] İbrahim Canan, Hz. Peygamber'in Münafıklara Karşı Takip Ettiği Siyaset, s. 241; Ahmet Sezikli, Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri, T.D.V. Yayınları, Ankara, 2008, ss.16-17

[6] Adnan Demircan, Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar, Esra Yayınları, Konya, 1996, s. 51.

[7] İbn İshak, c. Ek; s.309 ; Vakıdi, c.1,s.35; İbn Hişam, c.1, s. 641.

Müslümanlara karşı savaşmak üzere yanlarında götürdüğü bu kimselerden imanında sadık olan Abdullah b. Süheyl Bedir'e getirilişini fırsat bilerek müslüman saflarına geçer.[8] Diğerlerinin ise İslam ordusunun sayıca az olduğunu görünce müslümanların cesaretini, tevekkülünü anlayamayıp yaklaşık bin kişilik tam teçhizatlı Mekke ordusunun karşısına üç yüz kişi ile çıkmalarını delilik addedip *"Dinleri bunları aldatmış."* diyerek kınadıkları ve Enfâl 49. ayetin bu olay üzerine indiği nakledilmektedir.

"Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunan kimseler, "Bunları dinleri aldatmış" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a tevekkül ederse hiç şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."

Siyer kaynaklarında isimleri de verilen bu kişilerin Bedir savaşında kafir olarak öldükleri ve akıbetlerine dair Nisa 97. ayetin inzal olduğu rivayet edilmektedir.[9]

"Kendilerine zulmetmekte iken meleklerin canlarını aldığı kimseler var ya; melekler onlara şöyle derler: "Ne durumdaydınız? (Niçin hicret etmediniz?)" Onlar da, "Biz yeryüzünde zayıf ve güçsüz kimselerdik" derler. Melekler, "Allah'ın arzı geniş değil miydi, orada hicret etseydiniz ya!" derler. İşte bunların gidecekleri yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir." Nisâ, 4/ 97

İbni Abbas bu ayetin tefsirini yaparken Müslümanlardan bir grubun savaşta müşriklerin yanında bulunarak düşmanın sayısını arttırdığını, atılan oklardan ve sallanan kılıçlardan isabet alıp öldüklerini haklarında mezkur ayetin nazil olduğunu belirtmektedir. [10]Bu kişilerin gerçek mümin olsalar aralarında bulunan Abdullah b. Süheyl gibi kaçıp müslüman saflarına geçeceği lakin imanlarının sağlam olmamasının mağlup olacağını zannettikleri müslümanların yanında yer almalarını engellemiş olduğu düşünülebilir.

2. Medine'de Nifak Hareketi

İslam toplumuna asıl zararı Medine döneminde ortaya çıkan münafıklar vermiştir. Medine'de İslam toplumu oluşup İslam siyasi bir güç olarak görülmeye başlayınca hem şehirde yaşayanlardan hem de civardaki bedevilerden kalben iman etmedikleri halde bu topluluğun dışında kalmamak, bu güçten istifade etmek veya müslümanların içlerine girip zarar vermek gibi maddi ve siyasi sebeplerle müslüman olduğunu söyleyenler olmuştur.[11] Medine'de nifak hareketinin ortaya çıkmasının en büyük sebebinin siyasi olduğu kabul edilmektedir.[12] Nitekim münafıkların lideri olarak bilinen Abdullah b. Übey b. Selul'un siyaseten müslüman olduğu görülmektedir. Hz. Peygamber Medine'ye hicret etmeden önce Evs ve Hazrec kabilelerinin aralarındaki husumeti bitirmek için Hazrec reisi Abdullah b. Übey b. Selul'u kral olarak seçmeye karar verdikleri hatta tacını bile hazırladıkları ancak Allah Rasulü'nün gelişi ile bu planın bozulması üzerine Abdullah b. Übey'in Nebi'ye husumet beslediği, Bedir zaferinden

[8] Asım Köksal, c. 3-4, ss. 320-321
[9] İbn İshak, s. 309; İbn Hişam, c.1, s. 641

[11] Canan, Hz. Peygamber'in Münafıklara Karşı Takip Ettiği Siyaset, Diyanet Dergisi, c. 16, sayı. 4, 1977, s. 241; Ahmet Sezikli, "Münafık", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/munafik#2-hz-peygamber-doneminde-munafiklar (26.04.2022).
[12] M. Tayyib Okiç, "Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tetkikler", AÜİFD, XXVII, İstanbul, 1959, s. 62

sonra İslamı kabul etmiş görünerek hayatı boyunca nifak hareketini organize ettiği rivayet edilmektedir.[13]

Mevzumuz vahye konu olan savaşlarda görülen nifak hareketleri olduğu için meseleyi bu kapsama giren savaşların öncesinde, savaş esnasında ve sonrasında yaptıkları faaliyetler olarak üç kısımda Hz. Peygamber'in tutumuyla birlikte ele almayı uygun bulduk.

2.1. Savaşların Hazırlık Safhasında Tezahür Eden Nifak Hareketleri

Medineli münafıkların Müslümanlara ilk büyük zararı Uhud savaşında verdikleri bilinmektedir.[14] Hz. Peygamber, Mekke müşriklerinin Medine üzerine geldiği haberini alınca nasıl bir savaş stratejisi uygulamaları gerektiği konusunda ashabı ile istişarede bulunur. Kendisi şehir savunması yapmanın daha doğru olduğunu düşündüğünü belirtir. Aralarında Abdullah b. Übey'in bulunduğu bir grub da bu yönde fikir beyan eder. Ancak çoğunluk meydan savaşı yapmayı isteyince Uhud'a doğru yola çıkılır. Müşrik ordusu ile İslam ordusunun birbirini görebildiği bir noktaya gelince Abdullah b. Übey, "*Muhammed beni dinlemedi; çoluk çocuğa uydu.*", "*Burada ne için savaştığımızı bilmiyoruz; hem ortada savaşacak bir durum da görmüyoruz.*", "*Şayet savaşacağınızı bilsek sizi terk etmeyiz, lakin orta da bir savaş göremiyoruz.*", *"Savaşmayı bilseydik arkanızdan gelirdik."* gibi mazeretler ileri sürerek ordunun yaklaşık üçte birini teşkil eden üç yüz adamı ile ayrılıp Medine'ye döner.[15] ***"İki topluluğun (ordunun) karşılaştığı günde başınıza gelen musibet Allah'ın izniyledir. Bu da mü'minleri ortaya çıkarması ve münafıklık yapanları belli etmesi içindi. Onlara (münafıklara), "Gelin, Allah yolunda savaşın veya savunmaya geçin." denildi de onlar, "Eğer savaşmayı bilseydik, arkanızdan gelirdik" dediler. Onlar o gün, imandan çok küfre yakın idiler. Ağızlarıyla kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Oysa Allah, içlerinde gizledikleri şeyi çok iyi bilmektedir"*** şeklindeki Al-i İmran Suresi 166-167. ayetlerinin bu olaya dair indiği söylenmektedir.[16]

Abdullah b. Übey' in istişare esnasında görüşünde ısrarcı olmayıp ordu ile yola çıktığı halde daha sonra *"Sözüm dinlenmedi. Çoluk çocuğun lafına uyuldu."* gerekçesiyle ordudan ayrılması, Uhud' a nifak çıkarmak niyetiyle gittiği bulduğu ilk fırsatta da bu hedefini gerçekleştirdiğini akla getirmektedir. Zamanlamanın da rastgele olmayıp Müslümanların moralini bozmak aynı anda düşmana cesaret vermek için özellikle seçildiği ifade edilmektedir.[17] Nitekim bu eylemleri sonrasında Beni Selime ve Beni Harise kabilesi mensublarının da ölüm korkusuyla geri dönmeye yeltendikleri, Hz. Peygamber'in Bedir'de bin melekle yardım eden Allah'ın Uhud'ta da üç bin melekle yardım edebileceğini söyleyip cesaret

[13] Canan, Hz. Peygamber'in Münafıklara Karşı Takip Ettiği Siyaset, Diyanet Dergisi, c. 16, sayı 4, 1977, s. 242; Talat Koçyiğit, "Abdullah b. Übey b. Selul", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-b-ubey-b-selul (02.05.2022).

[14] Demircan, Resulullah'ın Münafıklarla İlişkileri, İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği Sempozyumu, TDV Yayınları, Ankara, 1995, s.145.

[15] Zühri, Meğazi, s.77; İbn İshak, es- Sire, s. 324; İbn Hişam, es- Siret, c.2, s. 64; İbnü'l-Cevzi, Müntezam, c. 3, s. 163; İbnü'l-Esir, Kamil, c. 2, s. 41; İbn Seyyidunnas, Uyunu'l-eser, c. 2, s. 9; Şami, Sübülü'l-hüda, c. 4, s. 188; Diyarbekri, Delailü'n-nübüvve, c. 1, s. 423; Hamidullah, Hz. Peygamberin Savaşları, s.54.

[16] Vakıdi, c.1, s.325; İbn Hişam, c.2, s. 118; Belazuri, c. 1, s. 315; Taberi, Tarih, c. 2, s. 504; Şami, c. 4, s. 188; Köksal, c. 3-4; s. 503.

[17] Hamidullah, İslam Peygamberi, c.1, s. 234; Sezikli, Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri, TDV Yayınları, Ankara, 2008, s. 77; Ağırman, İslam Tarihi ve Medeniyeti, c.1, s.399.

vererek savaşa katılmalarını sağladığı nakledilmektedir.[18] ***"Hani sizden iki takım (paniğe kapılarak) çözülmeye yüz tutmuştu. Halbuki Allah onların yardımcısı idi. Mü'minler, yalnız Allah'a tevekkül etsinler"*** şeklindeki Al-i İmran Suresi 122. ayetinde anlatılan iki bölüğün bunlar olduğu kaydedilmektedir.[19]

Allah Rasulü, Uhud savaşının ertesi gününde düşmanı korkutmak, yılmadıklarını göstermek amacı ile Müslümanlara yaralı dahi olsalar Hamra'ül- esed gazvesine çıkma emri verir. Abdullah b. Übey de bu gazveye katılmak ister ama Hz. Peygamber muhtemelen ona güvenmediği için Uhud'da çarpışanlardan başkasının katılamayacağını söyleyerek izin vermez.[20]

Abdullah b. Übey geri çekilme taktiğini Tebük savaşı öncesinde de uygulamıştır. Hz. Peygamber karargahını kurduğunda onun da yakın bir mevkiye çadırını kurup savaş hazırlığı yapıyor görüntüsü vererek müşrik ve Yahudilerden oluşan münafık yandaşlarını burada topladığı, hareket emri verildiğinde Hz. Peygamber ve ashabını korkutmak için *"Muhammed, bu sıcakta bu uzak diyardan bu kadar askerle gidip karşı konulamayacak bir güçle savaşacakmış! Bizansla savaşmayı oyun mu zannediyor? Vallahi yarın onun ve ashabının iplerle bağlandığını görür gibiyim."*[21] diyerek yola çıkmadığı aktarılmaktadır.[22] Böylece Müslüman askerlerin moralini bozmayı, tereddüt içinde olanların da şüphesini arttırmayı amaçlamış olabileceğini düşünmekteyiz.

"Allah'ın Resûlüne karşı gelerek (sefere çıkmayıp) geri bırakılanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad etmek hoşlarına gitmedi ve "Bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennemin ateşi daha sıcaktır." Keşke anlasalardı." Tevbe, 9/81

Münafıklar Hz. Peygamber'in davasına zarar vermek için her fırsatı değerlendirmişlerdir. Savaş gibi zor zamanlar genellikle bir toplumun kenetlendiği zamanlardır. Münafıklar bu durumu tersine çevirmek için kendileri destek vermekten kaçındıkları gibi savaş öncesinden itibaren gerek askerin gerekse halkın arasına fitne tohumları atmışlardır.

Bir şehir savunması olan Hendek savaşı öncesinde Hz. Peygamber de dahil herkes yoğun bir mesai ve el birliği ile şehrin etrafına hendek kazarken Münafıkların sadece görünmek için hendeğe geldikleri, mecbur kalıp çalıştıklarında işi ağırdan aldıkları ve izne dahi gerek duymadan fırsat bulunca evlerine kaçtıkları kaydedilmektedir.[23]

"Zorluk Gazvesi" olarak adlandırılan[24] Tebük seferinin hazırlık aşaması da oldukça sıkıntılı geçmiştir. Henüz kıtlıktan çıkıldığı, uzun zamandır beklenen hurmaların hasat zamanı

---

[18] İbn Hişam, c.2, s.140; Taberi, Tarih, c. 2, s. 500-503; Beğavi, c. 1, s. 500;Razi, c. 8, s. 348; Diyarbekri, c. 1, s. 423; Köksal, c.3-4, s.503; Ateş, Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı, s.566.; Kur'an Yolu, c.1, s. 664; Demircan, Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar, s.57.

[19] Vakıdi, c.1, s.319; İbn Hişam, c.2, s. 106; Buhari, Sahih, c. 5, s. 96, (4051); c. 6, s. 38, (4558); Müslim, Sahih, c. 4, s. 1948, (2505); İbn Kesir, Bidaye, c. 4, s. 14; Zehebi, Tarih, c. 1, s. 104; Şami, Sübülü'l-hüda, c. 4, s. 188; Şami, c. 4, s. 189. Burada Razi'nin naklettiği şu enteresan saptamayı da ifade etmek isteriz. Razi, iki taifenin Beni Harise ve Beni Selime olduğunu ifade ettikten sonra bazı ulemanın Allah'ın bu iki taifeyi mübhem olarak zikredip açıklamadığını, bu sebeple bu iki kabilenin ifşa edilmesinin caiz olmadığını nakletmektedir. Razi, c. 8, s. 347.

[20] Beyhaki, Delail, c. 3, s. 313; İbn Seyyidinnas, c. 1, s. 144; İbn Kesir, Sire, c. 3, s. 97; Şami, c. 4, s. 309.

[21] Bu söz Vedia b. Samit'e de atfedilmektedir. Vakıdi, c. 3, s. 1003; İbn Hişam, c. 2, s. 525.

[22] Vakıdi, c. 3, s. 995; İbn Hişam, c. 2, s. 519; İbn Sad, c. 2, s. 125; İbn Hibban, c. 2, s. 931

[23] İbn Hişam c. 2, s.216; Taberi, Tarih, c. 2, 566; İbnü'l-Esir, Kamil, c. 2, s. 65; İbn Seyyidunnas, c. 2, s. 84; İbn Kesir, Bidaye, c. 4, s. 95.

[24] Vakıdi, c. 3, s. 1023.

geldiği, hava çok sıcak, düşman çok güçlü yol da uzun olduğu için Hz. Peygamber bir yandan yokluk içinde ordu teşkil etmeye, insanları cihada teşvik etmeye çalışırken bir yandan da münafıkların insanları cihaddan ve infaktan alıkoyma hususundaki tuzaklarını bertaraf etmekle uğraşmıştır.

Ced b. Kays, Cülas b. Süveyd gibi münafıkların kendileri sefere çıkmadığı gibi başkalarını da *"Sakın bu sıcakta çıkmayın!"* diyerek engelledikleri rivayet edilmektedir.[25]

Öte yandan müminler orduyu donatmak için seferber olduğunda münafıklar çok veren zenginler hakkında *"Gösteriş için veriyor."* şeklinde söylentiler yayıyor. Gücünün yettiğini veren fakirlerle de *" Allah'ın senin verdiğin azıcık şeye ihtiyacı yok."* diyerek alay ediyorlardı.[26]

Bazı mü'minlerin bile seferi gözlerinde büyütüp isteksiz davranmasına sebep olan mevcut şartlar, münafıkların savaşa katılmaması için yeterli olmuş, kimi de toplumun nazarında kötü duruma düşmemek için bazı bahaneler ileri sürüp izin alarak savaşa katılmamıştır.[27] Hz. Peygamber onların beyanını doğru kabul ederek izin vermiş daha sonra bu Allah tarafından bu konuda uyarılmış ***"Allah seni affetsin! Doğru söyleyenler sana iyice belli olup, yalancıları bilinceye kadar beklemeden niçin onlara izin verdin?"*** (Tevbe, 9/43) kolay bir yolculuk ve ganimet olsa asla savaştan geri kalmayacaklarını söyleyerek münafıkların iki yüzlülükleri ve yalanları ifşa edilmiştir. ***"Eğer yakın bir dünya menfaati ve kolay bir yolculuk olsaydı, (sefere katılmayan münafıklar da) mutlaka sana uyarlardı. Fakat meşakkatli yol, onlara uzak geldi. Gerçi onlar, "Eğer gücümüz yetseydi, elbette sizinle çıkardık" diye Allah'a yemin edeceklerdir. Onlar kendilerini helâke sürüklüyorlar. Allah biliyor ki onlar kesinlikle yalancıdırlar."*** Tevbe : 42"

Bazı tefsirlerde Allah Rasulü'nün o güne kadar kimlerin münafık olduğunu bilmediği için her izin isteyenin doğru söylediğini düşünüp izin verdiği kaydedilmektedir.[28] Ama siyer kaynaklarında bunun tersi bilgiler de mevcuttur. Ashabın bile içlerindeki münafıkları tanıdığı ama ifşa etmediği nakledilmektedir.[29] Hz. Peygamberin de onları tanıdığı, yalan söylediklerini bildiği ama yumuşak tabiatından dolayı izin verdiği zaten 43. ayetin de izin vererek onlara münafıklıklarını gizleme fırsatı verdiği için onu ikaz ettiği yorumu yapılmaktadır.[30] Bu ayetin *"Muhammed'den izin isteyin. İzin verirse sefere katılmayıp oturun. İzin vermese gene oturun ve sefere katılmayın."* diyen kimseler hakkında nazil olduğu rivayet edilmektedir.[31] Öte yandan Nebi (a.s.)'ın bedevilerden bazı münafıkları tanımıyor olabileceği ama daha önce inen surelerde münafıkların vasıfları, sözleri, davranışlarının bildirilmesinin bu şahısların kimler olduğunu onun ve ashabının bildiğine delalet ettiğini; savaşın ciddi bir iş olması sebebiyle isteksiz ve nifak çıkaracak insanlarla gitmek tehlikeli olacağı için izin vermiş olabileceği de söylenmektedir.

[25] Vakıdi, c. 3, s.993, 1006
[26] İbn Hişam, c. 2, s. 551. Bu konuda Tevbe, 9/79 . ayet inmiştir. *"Sadakalar hususunda gönüllü bağışta bulunan mü'minlerle, güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya; işte Allah asıl onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için elem dolu bir azap vardır."*
[27] Tevbe, 9/45, 49
[28] Beğavi, c. 2, s. 354; İbnü'l-cevzi, Zadü'l-mesir, c. 2, s. 263; Şami, c. 10, s. 475.
[29] İbn Hişam, c. 2, s. 522
[30] Mevdudi, c. 2, s. 232.
[31] Çetiner, c. 2, s., 450.

Tebük savaşına hazırlık yapılırken Münafıkların bir Yahudi olan Süveylim'in evinde gizli toplantılar yaparak halkın maneviyatını bozmanın ve cihattan alıkoymanın planlarını yaptıklarını öğrenen Allah Rasulü ashabından birkaç kişi göndererek evi yaktırır.[32]

Tebük dönüşünde savaşa katılmayanlar gelerek özür beyan ederler. Muhammed (a.s.) münafıkların özrünü kabul ederken doğruyu söyleyip geçerli bir mazeretleri olmadığını söyleyen üç mümini cezalandırdığı rivayet edilmektedir.[33] Bu rivayetten onun insanların beyanını esas aldığı, kalplerini Allah'a havale ettiği anlaşılmaktadır.

2.2. Sefer ve Savaş Safhasında Tezahür Eden Nifak Hareketleri

Münafıkların ganimet, şeref elde etmek ve orduda problem çıkarmak gibi sebeplerle katıldıkları savaşlarda daha yolculuk esnasında asker arasında tefrika çıkarma, moral bozma, geri dönmeye teşvik etme gibi nifak faaliyetlerine başladıkları görülmektedir. Tarihçi Vakıdi bu tutumlarını *"Münafık bir adam iki binek arasına girer, binicilerini birbirine düşürene kadar uğraşırdı."* diyerek aktarmaktadır.[34] Ayrıca kaynaklarımızda orduya katılan münafıkların söz ve tavırları ile Hz. Peygambere ve Müslümanlara eziyet ettikleri, emirlerine itaat etmedikleri hatta Allah Rasulüne suikast girişiminde bulunduklarına dair rivayetler yer almaktadır. Bunlardan birkaçını örnek olarak aktarmak istiyoruz:

Uhud savaşında okçuların yerlerini terk etmeleri üzerine arkalarından ani bir düşman taarruzuna maruz kalan Müslümanlar bir süre ne yapacaklarını şaşırırlar. Bu esnada münafıklar Allah Rasulü'nün öldürüldüğü haberini yayarak askerleri kaçmaya teşvik ederler. Ayrıca münafık Haris b. Süveyd karışıklıktan istifade ederek Müslümanları öldürür. [35]

Bununla birlikte onların Uhud savaşı esnasında ölüm korkusu içinde kalplerinde olanı dışa vurdukları, Allah hakkında cahilce zanlarda bulundukları, telaş halindeki askeri daha da paniğe soktukları bildirilmektedir.[36] İslam Tarihçileri, ***"…bir kısmınız da kendi canlarının kaygısına düşmüştü. Allah'a karşı cahiliye zannı gibi gerçek dışı zanda bulunuyorlar; 'Bu işte bizim hiçbir dahlimiz yok' diyorlardı. De ki: 'Bütün iş, Allah'ındır.' Onlar sana açıklayamadıklarını içlerinde saklıyorlar ve diyorlar ki: 'Bu konuda bizim elimizde bir şey olsaydı burada öldürülmezdik.' De ki: 'Evlerinizde dahi olsaydınız, üzerlerine öldürülmesi yazılmış bulunanlar mutlaka yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi. Allah bunu göğüslerinizdekini denemek, kalplerinizdekini arındırmak için yaptı. Allah göğüslerin özünü (kalplerde olanı) bilir."*** şeklindeki Al-i İmran Suresi 154 ayetin onların bu hususta ki yanlış tutum ve inançlarını bertaraf etmek hem de Müslümanları teselli ve cihada teşvik amacıyla indiğini kaydetmektedir.[37]

Beni Müstalik savaşından dönülürken Müreysi' kuyusunun başında konaklandığı zaman muhacirlerden Cahcah b. Mesud ile ensardan Sinan b. Veber el-Cüheni kuyu başında kovaların karışması üzerine kavga eder. Abdullah b. Übey bu ihtilafı körüklemek için harekete geçer.

---

[32] İbn Hişam, c. 2, s. 517

[33] Vakıdi, c. 3, s. 1049; İbn Hişam, c, 2, s. 533; İbn Hibban, c, 2, s. 100

[34] Vakıdi, c. 3, s. 1062.

[35] Vakıdi, c.1, ss. 223-224, 263-264; İbn Hişam, c.2, s.88; Köksal, c. 3-4, ss. 541-542.

[36] Vakıdi, c.1, s.296; İbn Hişam, c.2, s. 115; Taberi, Camiu'l-beyan, c. 7, s. 320. Bunun karşısında Derveze, ayette güven uykusu verilmeyenlerin münafıklar değil çeşitli musibet ve endişelerin baskısı altında kalan Müslümanlar olduğunu savunmaktadır. Zira o, münafıkların zaten savaşa katılmadığını, 149. ayette yer alan müminlerin kafirlerin sözlerine kulak vermemelerine dair ikazın ve "*Allah'a karşı cahiliye zannı gibi gerçek dışı zanda bulunuyorlar*" sakındırmasının münafıklara uygun olmayacağını ayrıca Al-i İmran suresi 156-159 ve 167-168 ayetlerini de delil getirerek ileri sürmektedir. Derveze, et- Tefsir, c. 5, s. 484

[37] Vakıdi, c.1, s. 323, 325, 326; İbn Hişam, c.2, s. 115, 118; Taberi, Camiu'l-beyan, c. 7, s. 320.

Muhacirleri kastederek *"Besle kargayı oysun gözünü. Vallahi Medine'ye döndüğümüzde güçlülerimiz rezilleri çıkaracaktır."* der.[38] Sonra da Medinelilere kızarak başlarına gelen belanın kendilerinden kaynaklandığını, muhacirlere kapılarını açıp, yemeklerini bölüştükleri için bu rezaleti yaşadıklarını, bu sebeple onlara yardım etmeyi bırakırlarsa muhacirlerin başka yerlere gideceklerini söylediği nakledilmektedir.[39] Onun bu sözleri Hz. Peygambere haber verildiğinde teenni ile hareket ettiği görülmektedir. Peygamberin haberi getiren Zeyd b. Erkam'a *"Sen İbn Übeyye kızdığın için böyle söylüyorsun."* dediği, onun *"Hayır, vallahi, ben onu derken işittim."* dediği, bunun üzerine Peygamber'in *"Belki yanlış anlamış olabilirsin."* deyince Zeyd'in *"Hayır ey Allah'ın Nebisi"*, dediğini, Peygamberin *"Belki de benzetmiş olabilirsin"* deyince yine *"Hayır, vallahi ben ondan işittim"* dediği nakledilmektedir.[40] Bu haberi duyan Hz. Ömer'in İbn Übeyy' in öldürülmesi gerektiğini söylemesi üzerine Peygamber'in Muhammed ashabını öldürtüyor fitnesi çıkmaması için buna izin vermediği beyan edilmektedir.[41] Ordu Abdullah b. Übeyy'in sözleri ile çalkalanmaya başlayınca o Allah Rasulüne gelir ve böyle bir şey söylemediğine dair yemin eder.[42] Bu olayın neticesinde ***"…Onlar, "Allah Resul'ünün yanında bulunanlara (muhacirlere) bir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler" diyenlerdir. Halbuki göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar (bunu) anlamazlar. Onlar, "Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır" diyorlardı. Halbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın, Peygamberinin ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar (bunu) bilmezler."*** şeklindeki Münafıkun suresinin ilk sekiz/7-8. ayetlerinin indirildiği nakledilmektedir.[43] Ayrıca Kaynaklar, söz konusu olayda Abdullah b. Übeyy' in yalan söylediğini ortaya çıkaran ayet indirildiğinde etraftakilerin ondan, Peygambere gidip kendisi için istiğfar dilemesini talep ettiklerinde onun, *"İman et dediniz, iman ettim, malından zekat ver dediniz, infak ettim. Geriye ne kaldı? Ona secde mi edeyim!"* diyerek bu teklifi reddettiği, bunun üzerine de ***"O***

[38] Maverdi, Nüket, c. 6, s. 16; İbn Kesir, Tefsir, c. 8, s. 152.

[39] İbn İshak, 440; Vakıdi, c. 2, s. 416; İbn Hişam, c. 2, s. 290; İbn Sa'd, c. 2, s. 48; Taberi, Tarih, c.2, s. 605; Maverdi, Nüket, c. 6, s. 17; Vahidi, Basit, c. 21, s. 475; Beyhaki, Delail, c. 4, s. 52; Beğavi, Mealim, c. 5, s. 99; İbnü'l-esir, el-Kamil, c. 2, s. 77; İbn Seyyidunnas, Uyunu'l-eser, c.2, s. 130. İbn Kesir, el-Bidaye, c. 4, s. 157; Şami, c. 4, s. 348; Diyarbekri, c. 1, s. 471. Rivayete göre Abdullah b. Übeyy'in bu sözü duyulduğunda Peygamberin, İbn Übeyy'in oğlu Abdullah'ı yanına çağırıp babasının sözlerini ilettiği; Abdullah'ın Medine'ye geri döndüklerinde babasının önüne geçerek daha önce söylemiş olduğu sözü hatırlatarak, Allah ve Rasulünün izni olmadan şehre/evine giremeyeceğine dair ahdettiği, İbn Übeyy'in Hazreçlileri yardıma çağırıp onların Abdullah'la konuşmalarına rağmen, onun babasının şehre/eve girmesine izin vermediği, Allah ve Rasulünün izni olmadan içeri almayacağını söylemesi üzerine, durumun Peygambere haber verildiği, Hz. Muhammed'in izin vermesi üzerine Abdullah'ın babasına izin verdiği nakledilmektedir. Taberi, Camiu'l-beyan, c. 23, s. 406. Beğavi'nin naklettiği habere göre ise İbn Übey, oğlunun yaptığını Peygambere şikâyette bulunduktan sonra Peygamber, Abdullah'a babasının yolunu açmasını söyler. Beğavi, Mealim, c. 5, s. 101; İbn Kesir, Tefsir, c. 8, s. 157.

[40] Vakıdi, c. 2, s. 417; İbn Hişam, c. 2, s. 291; İbn Atıyye, c. 5, s. 313; Kurtubi, Ahkam, c. 18, s. 121

[41] İbn İshak, 440; Vakıdi, c. 2, s. 417; Taberi, Tarih, c.2, s. 604; Beyhaki, Delail, c. 4, s. 53-54; İbn Seyyidunnas, Uyunu'l-eser, c.2, s. 130. İbn Kesir, el-Bidaye, c. 4, s. 157; Diyarbekri, c. 1, s. 471.
Vakıdi, c. 2, s. 418; İbn Kesir, Tefsir, c. 8, s. 153. Zira muhtemelen bu uygulama, "Fitne katlden daha şiddetlidir" ayetinin işaretidir.

[42] Vakıdi, c. 2, s. 418

[43] Vakıdi, c. 2, s. 420; İbn Hişam, c. 2, s. 291; Taberi, Camiu'l-beyan, c. 23, s. 402, Beyhaki, Delail, c. 4, s. 53; İbnü'l-esir, el-Kamil, c. 2, s. 77. Rivayete göre Münafıkun suresi indirildikten sonra Peygamber'in a.s. Zeyd'in kulağını tutarak *"İşte bu kulak, Allah'ın tasdik ettiği bir kulaktır."* demiştir. İbn Hişam, c. 2, s. 292; Taberi, Camiu'l-beyan, c. 23, s. 405; İbnü'l-esir, el-Kamil, c. 2, s. 77; İbn Seyyidunnas, c. 2, s. 131 İbn Kesir, el-Bidaye, c. 4, s. 158; Diyarbekri, c. 1, s. 472. Diğer bir rivayette de *"Ey Zeyd, Allah seni doğruladı"* dediği rivayet edilmektedir. Taberi, Tarih, c. 2, s. 608; Diyarbekri, c. 1, s. 472; Şulul, s. 649.

münafıklara, "Gelin, Allah'ın Resülü sizin için bağışlama dilesin" denildiği zaman başlarını çevirirler ve sen onların büyüklük taslayarak uzaklaştıklarını görürsün." (Münafikun, 63/5) ayetinin indirildiği nakledilmektedir.[44]

Ashab arasında olayın tartışılıp büyümemesi için Peygamberin orduyu hemen harekete geçirdiği, namaz ve ihtiyaç haricinde durmadıkları bu durumun insanlar ayakta uyuyuncaya kadar devam ettiği ifade edilmektedir.[45] Bunun sebebinin de insanları aralarında bir fitneye sebep olacak şeyleri konuşamayacak kadar yormak olduğu açıklanmaktadır.[46]

Hendek savaşında da münafıkların savaş hazırlıkları dahil her safhasında fitne çıkardıkları, Müslümanları moralmen çökertmeye veya askeri birliklerde zafiyet oluşturmaya gayret ettikleri görülmektedir. Bu manada savaşa gidenlere engel olmaya çalışmalarının yanında savaş alanında da kendilerine bir zarar gelmemesi ve öldürülmemeleri için bin bir türlü bahanelerle savaş meydanından firar ettikleri kaydedilmektedir. Mesela Ahzab suresinin 13. ayetinde münafıklarından bir grubun, ***"Ey Medineliler! Sizin işiniz burada durmak değildir, hemen dönün" diyorlardı. Onlardan bir bölük de aslında açıkta olmadığı halde, "Evlerimiz açıkta ve korumasız" diyerek peygamberden izin istiyorlardı; bunların istediği kaçmaktan başka bir şey değildi."*** şeklinde onların askeri bölmeye çalıştığı ve cepheden kaçmak için sahte mazeretler ileri sürdükleri ifşa edilmektedir. Bir başka rivayette Medine muhasara edilip de korku artınca Hz. Peygamber'in Müslümanların endişesini gidermek için *"Şüphesiz Kabe'yi tavaf edip anahtarlarını alacağım. Allah, Kisra ve Kayser'i helak edecek ve malları Allah yolunda harcanacaktır."* buyurduğunu bunu duyan Mu'attib b. Kuşeyr'in *"Muhammed bize Kisra ve Kayser'in hazinelerini vadediyor, oysa biz tuvalet ihtiyacımızı gidermeye bile gidemiyoruz. Allah ve Resulü bize boş vaadlerde bulunuyor."* dediği[47] ve bunun üzerine ***"Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık olanlar, "Allah ve Resülü bize, ancak aldatmak için vaadde bulunmuşlar" diyorlardı."*** şeklindeki Ahzab suresinin 12. ayetinin indirildiği nakledilmektedir.[48] İbn Kesir, Medine muhasara edilip durum zorlaşınca, münafıklığın ortaya çıktığını, onların kalplerindeki kin ve şüpheyi bu şekilde dile getirdiklerini ifade etmektedir.[49]

---

[44]Beğavi, Mealim, c. 5, s. 101; İbn Atıyye, c. 5, s. 314.

[45] İbn İshak, 440-441; Vakıdi, c. 2, s. 422; İbn Hişam, c. 2, s. 292; Taberi, Tarih, c. 2, s. 606-607; Beğavi, Mealim, c. 5, s. 100; İbnü'l-esir, el-Kamil, c. 2, s. 77; İbn Seyyidunnas, Uyunu'l-eser, c. 2, s. 131; İbn Kesir, el-Bidaye, c. 4, s. 157; Şami, c. 4, s. 350; Diyarbekri, c. 1, s. 471.

[46] Rivayet o ki İbn Übey'in sözünü işiten Peygamberin hiç bekletmeden hemen kervanı sefere çıkardığı bunu duyan Sad b. Muaz veya Üseyd b. Hudayr'ın Peygamberle karşılaşınca O'na şimdiye kadar hiç böyle bir şey yapmadığı, yeni konaklamışken dinlenmeden hemen yola çıkılmasının sebebini sorunca Peygamberin İbn Übey'in sözünden dolayı ashabı arasında dedikodu ve münakaşaya fırsat vermemek için bu şekilde hareket ettiğini söylediği ifade edilmektedir. Vakıdi, c. 2, s. 419; İbn Hişam, c. 2, s. 292; Taberi, Tarih, c. 2, s. 606; Beğavi, Mealim, c. 5, s. 100.

[47] Mukatil, c.3; s. 477-478; Maverdi, Muattib'in sözü üzerine bu ayetin indiğini söylemektedir. Maverdi, c.4, s.381. Vakıdi de aynı olayı nakletmekte fakat Muattib'in sözüyle ilişkilendirmemektedir. Vakıdi, c. 2, s. 460 İbn Hişam, Muatteb b. Kuşeyr'in bu sözünü nakletmekle beraber *"Bana güvendiğim bir ilim adamı, Muatteb'in Bedir gazilerinden olup münafik olmadığını haber verdi."* demekle birlikte ilerleyen sayfalarda Hendek hakkında inen ayetleri verirken 12. ayetin açıklamasında *"Bunda Muatteb'in dediği söze ima vardır."* açıklamasını yapmaktadır. İbn Hişam, c.2, s. 222, 246. Bunun karşısında Diyarbekri, Muatteb'i münafıklardan biri şeklinde ifade ederek konuyu nakletmektedir. Diyarbekri, c. 1, s. 483.

[48] İbnü'l-Esir, c. 2, s. 66. Tefsirlerde bu sözün Muattib b. Kuşeyr'in söylediği ifade edilmekle birlikte Abdullah b. Übey ve arkadaşlarının söylediği de nakledilmektedir. Beğavi, c. 3, s. 620-621.

[49] İbn Kesir, c.6, s. 348; Demircan, Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar, s.68,69. Söz konusu bu ayette geçen "*kalpteki hastalık*" hakkında müfessirler, şüphe, nifak, şirk ve kin gibi çeşitli yorumlar yapmaktadırlar. Buna bağlı olarak da ayette ifşa edilen sözün, münafıklar, Beni Selime münafıkları, Evs b. Kayzi, Muatteb b. Kuşeyr tarafından söylendiğine dair farklı haberler nakledilmektedir. Mukatil, c.3; s. 477-478; Taberi, c.9, s.195;

Diğer birçok örnek de Tebük savaşına giderken yolda cereyan etmiştir. Ordu seyir halindeyken bir grub münafık askerin kalbine korku salmak, Hz. Peygamberi ve Müslümanları aşağılamak için bir takım sözler sarf ederler. Bunlardan Sa'lebe b. Hatıb, Müslümanları ve Allah Rasulü'nü korkutmak amacıyla *" Siz Rumlarla savaşmayı başkalarıyla savaşmak gibi mi zannediyorsunuz? Yarın sizin esir alınıp bağlandığınızı görür gibiyim."* der. Vedia b. Sabit *" Hani o bizim en çok yiyenlerimiz, en çok yalan söyleyenlerimiz, en korkaklarımız olan Kur'an okuyanlarımız nerede? Onları göremiyorum*." der. Cülas b. Süveyd ise *"Onlar bizim büyüklerimiz, faziletlilerimizdir. Eğer Muhammed doğru söylüyorsa biz eşeklerden daha kötüyüz. Bu sözleriniz sebebiyle hakkımızda nazil olacak ayetlerden kurtulmak için her birimize yüzer kamçı vurulmasına razıyım."* der. Bu sözleri işiten Nebi (a.s.) onların bu çirkin sözlerini yüzlerine vurur.[50] Vedia *"Biz öylesine eğleniyorduk."* diye savunma yapınca Tevbe suresinden 65- 66. (64-70 olamaz mı) ayetler iner.[51] Cülas da söylediği sözü inkar edip yemin edince 74. ayet iner.[52]

Tebüğe doğru giderken Allah Rasulünün devesi Kasva kaybolur. İnsanlar onu aramaya başlayınca önceden Yahudi iken münafıklaşan Zeyd b. el-Lusayt bunu fırsat bilip *"Size peygamber olduğunu semadan haberler verdiğini söylüyor ama daha devesinin nerede olduğundan haberi yok."* diyerek insanların kalplerine nübüvvet konusunda şüphe atmaya çalışır. Bunun üzerine Nebi (a.s.) *"Bir münafık şöyle şöyle diyormuş, Vallahi Allah'ın bana bildirdiğinden başka bir şey bilmiyorum ama Allah bana deveyi gösterdi."* diyerek devenin bulunduğu yeri tarif eder. [53]

Gene Tebük seferi sırasında ordu zaman zaman su sıkıntısı çeker. Bir keresinde Allah Rasulü, yol üzerinde ancak birkaç kişiye yetecek su bulunduğunu suyun bereketlenmesi için kendinden önce kimsenin suya dokunmamasını emreder. Ama münafıklardan birkaç kişi emre muhalefet edip önden giderek oradaki suyu tüketirler. Nebi (a.s.)'ın bu davranışlarına çok kızdığı onlara beddua ettiği nakledilmektedir.[54]

Münafıkların Tebük seferi esnasında hakaret ve alaylarla Hz. Peygamber'e eziyet etmekle kalmayıp onu öldürmeye kalkıştıkları rivayet edilmektedir. Rivayetler arasında bazı farklılıklar olmakla beraber genel hatlarıyla olayın şöyle gerçekleştiği anlatılır: Münafıklar yolculuk sırasında dar bir boğazdan geçerken Allah Rasulünü devesinden düşürüp öldürmek için anlaşırlar. -Vakıdi, amaçlarının dönüşte Abdullah b. Übey'in kral olmasını sağlayıp şeref kazanmak olduğunu söylemektedir ki bu rivayet, söz konusu kişilerin İbn Übey tarafından tutulmuş kiralık katiller olduğunu ve sefere bu amaçla katıldıklarını akla getirmektedir.- Bu

---

Maturidi c.8, s.361-362; Maverdi, c.4, s. 381; Zemahşeri, c.3, s.527; İbnu'l Cevzi, c.3, s.451; İbn Kesir, c.6, s. 348.

[50] Vakıdi, c. 3, s. 1004

[51] "*Şâyet kendilerine (niçin alay ettiklerini) sorsan, "Biz sadece lâfa dalmıştık ve aramızda eğleniyorduk", derler. De ki: "Allah'la, onun âyetleriyle ve peygamberiyle mi eğleniyordunuz? Boşuna özür dilemeyin! Çünkü siz, (sözde) iman ettikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden (tövbe eden) bir zümreyi affetsek bile, suçlarında ısrar etmeleri sebebiyle, diğer bir zümreye azap edeceğiz."* (Tevbe, 9/65-66)

[52] *"Bir şey söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü söylediler ve (sözde) müslüman olduktan sonra inkar ettiler. Ayrıca başaramadıkları şeye (peygamberi öldürmeye) de yeltendiler. Sırf, Allah ve Resûlü kendi lütfu ile onları zengin kıldığı için intikam almaya kalktılar. Eğer tövbe ederlerse kendileri için hayırlı olur. Şayet yüz çevirirlerse Allah onları dünyada ve ahirette elem dolu bir azaba çarptıracaktır. Artık onlar için yeryüzünde ne bir dost ne de bir yardımcı vardır."* (Tevbe, 9/74)

[53] Vakıdi, c. 3, s. 1010; İbn Hişam, c. 2, s. 523

[54] Vakıdi, c. 3, s. 1039; İbn Hişam, c. 2, s. 527.

plan Allah tarafından Nebisine haber verilince o, insanları vadiye yönlendirip kendisi Ammar ve Huzeyfe el- Yeman ile dar bir boğaza girer.[55] Sayılarının on iki veya on beş olduğu rivayet edilen yüzleri kapalı münafıklar da[56] peşinden boğaza girince Hz. Peygamber, Huzeyfe'ye onları kovmasını emreder. Huzeyfe onlara saldırınca münafıklar planlarının haber verildiğini anlayıp gecenin karanlığından da istifade ederek kaçarlar. 74. ayetteki "وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا" ifadesinin bu girişime işaret ettiği zikredilir.[57] Allah Rasulü'nün suikastçıların kimler olduğunu bildiği ve öldürmesini teklif edenlere *"Muhammed müşriklerle savaşmayı bitirince ashabını öldürüyor dedirtmem. / Kelime-i şehadeti açıktan getireni öldürmekten menn edildim."* dediği rivayet edilmektedir.[58]

Münafıkların yukarıda birkaç tanesini örnek olarak verdiğimiz söz ve davranışları onların ahlakının kötülüğünü ortaya koymakla beraber özellikle suikast girişimleri, İslam'ın hızla yayıldığı, güçlendiği bu dönemde belki de korkudan iyice pervasızlaştıklarını, Allah Rasulünü ve davasını ortadan kaldırmak için her şeyi göze aldıklarını göstermektedir.

2.3. Savaş Sonrası Nifak Hareketleri

Bulundukları her ortamda huzursuzluk çıkarmak, yeni müslüman olanları şüpheye sevketmek için fırsat kollayan münafık taife savaş sonrasında da insanların acılarını istismar ederek Hz. Peygamber'e karşı kışkırtmak, ganimet dağıtımı esnasında problem çıkarmak gibi eylemler yapmışlardır.

Münafıkların, Uhud sonrasında da Hz. Peygamber ve ashabının başına gelenlere Yahudiler ve müşriklerle beraber sevindikleri bildirilmektedir.[59] Ayrıca savaştan kesin bir zafer elde edilmemesini fırsat bilip *"Muhammed gerçekten bir peygamber olsa ordusu hezimete uğramaz, kendisi yaralanmaz, askerleri öldürülmezdi. O, bir kraldır.";*[60] *"Öldürülenler yanımızda olsaydılar öldürülmezlerdi."*[61] gibi sözlerle Hz. Peygamber aleyhindeki propagandalarını ve insanları şüpheye düşürme çalışmalarını arttırarak devam ettirdikleri, bunlarla ilgili de ***"Ey iman edenler! Kardeşleri sefere veya savaşa çıktığında onlar hakkında, "Onlar bizim yanımızda olsalardı ölmezlerdi ve öldürülmezlerdi" diyen inkarcılar gibi olmayın. Allah bunu (bu düşünceyi) onların kalplerine bir hasret (yarası) olarak koydu. Allah yaşatır ve öldürür. Allah, yaptıklarınızı görmektedir."*** (Al-i İmran;

---

[55] Huzeyfe b. Yeman'ın münafıklar konuşurken planlarını duyup Nebi'ye haber verdiği şeklinde de rivayetler nakledilmektedir. Çetiner, c. 1, s. 463.

[56] Allah Rasulünün onların isimlerini Huzeyfe ve Ammar'a söylediği rivayet edilmektedir. Vakıdi, c. 3,ss.1044-1045. İlk kez Taberi'de yer alan bir rivayete göre suikastçılar arasında Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Talha ve Zübeyr gibi sahabenin önde gelenleri de vardır. Bu ve benzeri rivayetlerin tenkidi için bknz: Mehmet Nur Akdoğan, Ashâbdan Bazı Kimselerin Tebûk Seferi Dönüşünde Hz. Peygamber'e Karşı Suikast Girişiminde Bulundukları İddiasına Dair Mülahazalar, Diyanet İlmi Dergi, sayı 51, yıl 2021, ss. 403-434.

[57] Vakıdi, c. 3, s. 1068; Mevdudi, c.2, s. 254, Çetiner, c. 1, s. 464

[58] Vakıdi, c. 3, ss. 1042-1044

[59] Vakıdi, c. 1, s. 317; İbn Sa'd, c.2, s.34; Makrızi, c. 1, s. 176-177; Şami, c. 4, s. 230; Halebi, c. 2, s. 348; Mahmudov, s.153. Ayrıca *"başınıza iyi bir şey geldiğinde üzülürler; başınıza kötü bir şey geldiği zamanda sevinirler..."* şeklinde Al-i İmran suresi 120. Ayette ifade edilen kimselerin münafıklar olduğu nakledilmektedir. Taberi, Camiu'l-beyan, c. 7, s. 156; Kurtubi, c.2, s. 94.

[60] Vakıdi, c.1, s.317; Makrızi, c. 1, s. 177; Şami, c. 4, s. 230; Halebi, c. 2, s. 348.

[61] Vakıdi, c.1, s.317; Makrızi, c. 1, s. 177; Halebi, c. 1, s. 317. Kaynaklarda Zeyd b. Hatıb'ın ağır yaralı olarak evine getirildiği, şehid olmadan önce ziyaretine gelen Müslümanlar *"Ey Hatıb'ın oğlu cennetle sevin."* deyince münafık olan babasının kızarak *"Oğluma bunu siz yaptınız. Onu kandırdınız, savaşa çıkardınız. Öldürdünüz. Şimdi de üzerlikten bir cennet mi vadediyorsunuz!"* dediği nakledilir. Vakıdi, c.1, s. 263; İbn Hişam, c. 2, s. 88.

156)[62] ***"(Onlar), kendileri oturup kaldıkları halde kardeşleri için, "Eğer bize uysalardı öldürülmezlerdi" diyen kimselerdir. De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz kendinizden ölümü savın."*** (Al-i İmran; 168) gibi ayetler indirildiği nakledilmektedir.[63]

Kaynaklarda Hz. Ömer'in münafıkların yukarıda örneklerini verdiğimiz sözlerle ashaba Hz. Peygamber'den ayrılmalarını telkin ettiklerine birkaç kez şahit olunca onları öldürmek için Allah Rasulü'nden izin istediği ama onun *"Onlar açıktan Allah'ın bir olduğuna ve benim onun elçisi olduğuma şehadet getiriyorlar. Ben bu şehadeti yapanı öldürmekten menedildim. Ey Hattab'ın Oğlu, biz Rüknü selamlayana kadar Kureyş bir daha bize bugün ki gibi bir zarar veremeyecektir."* diyerek izin vermediği kaydedilmektedir.[64]

Hz. Peygamber, Huneyn ganimetlerini müellefe-i kuluba dağıtırken Hurkus b. Züheyr et-Temimi "Adaletli ol Ya Rasulullah!" diye itiraz etmiş o da "Yazıklar olsun sana. Ben adil değilsem kim adil olur? " diye cevap vermiştir. Gene bu olay esnasında Ebu'l- Cüvaz isimli bir başka münafık da "Adamınıza bir bakın. Mallarınızı koyun çobanlarına paylaştırıyor da adalet yaptığını zannediyor." diyerek insanları Muhammed (a.s.) a karşı kışkırtmaya çalışmıştır.[65]

3. Düşmanla İş Birliği Yapmaları

Münafıklar İslam toplumunun birliğini her fırsatta sabote ettikleri gibi bilgi vermek, onları madden manen desteklemek sureti ile düşmanlarıyla da iş birliği yapmışlardır. Birkaç örnek verecek olursak Beni Kaynuka ihanet edip de Allah Rasulü onların savaşçı erkeklerini öldürme hükmünü verdiği zaman Abdullah b. Übeyy'in affedilmeleri için ısrar etmesi üzerine, Nebi'nin İbn Übey'e kızsa da hükmünü değiştirdiği, onların sürgüne gönderilmelerine karar verdiği ama Abdullah b. Übey'in bu karara da itiraz ederek Beni Kaynuka'nın Medine'de kalması için de aracı olduğu aktarılmaktadır.[66] Nitekim Beni Kaynuka'nın tamamının sürgüne gönderilmediği, kiminin Müslüman olduğu için, kiminin Müslümanlar aleyhine bir hareketin içinde olmadığından dolayı kiminin de Abdullah b. Übeyy gibi Hazrecli arkadaşlarının aracılığı ile Medine'de kaldığı bilgisi de kaynaklarda yer almaktadır.[67]

---

[62] Taberi, Camiu'l-beyan, c. 7, s. 331; Razi, c. 9, s. 399. Kurtubi söz konusu şavaşın biru maune olduğunu nakletmektedir. Kurtubi, c. 4, s. 246.

[63] Taberi, Camiu'l-beyan, c. 7, s. 382; Razi, c. 9, s. 424; Kurtubi, c. 4, s. 267. Rivayet göre "قُلْ فَادْرَؤُا" ayeti indirildiği gün yetmiş münafığın öldüğü nakledilmektedir. Semerkandi, Bahru'l-ulum, c. 1, s. 263; Kurtubi, c. 4, s. 267.

[64] Vakıdi, c.1, ss. 317-318; Makrızi, c. 1, s. 177; Şami, c. 4, s. 231; Halebi, c. 2, s. 348. Vakıdi de yer alan bir başka rivayette ise Allah Rasulü'nün bu sözün Mekke'nin fethini haber veren kısmını Uhud'da yaralarına müdahale edilirken söylediği nakledilir. Vakıdi, c.1, s. 250

[65] Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Azim Dağıtım, İstanbul, c.4, ss. 365-366

[66] Vakıdi, c. s. 177-178; İbn Hişam, c.2, s.48; İbn Sa'd, c.2, s.22; Taberi, Tarih, c. 2, s. 480; İbn Hibban, s.210; İbn Seyyidunas, c. 1, s. 344; Zehebi, Tarih, c. 1, s. 91; Makrizi, c.1, s. 123. Sürgün kararından sonra da Abdullah b. Selülün şehirde kalmaları içi Peygamberin yanına geldiği, Peygamberin kapısında Uveymin b. Saide'yi bulduğu, içeri girmek için girişimde bulununca Uveymin'in Allah Rasulünün izni olmadan Abdullah b. Selülü içeri almayacağını söyleyerek onu geri çevirdiği, buna karşı Abdullah b. Selül'ün Uveymin'i itince aralarında kavga çıktığı, Uveymin'in Abdullah b. Selel'ün yüzünü duvara sürterek kanattığı ifade edilmektedir. Bunun gören Yahudilerin Abdullah b. Übey'in yüzünü bu hale getiren bir yerde duramayacaklarını ve saldırmaya da güçlerinin olmadığını ifade edince Abdullah b. Übeyy'in kalelere sığınmalarını kendisinin de onlarla beraber olacağını söylemesine rağmen sözünde durmadığı ve Beni Kaynuka'nın teslim olup mallarının Peygambere ganimet olduğu nakledilmektedir. Vakidi, c. 1, s. 178; Diyarbekri, c. 1, s. 410. Bir diğer rivayette şöyle bir olay anlatılmaktadır. Beni Kaynuka teslim olunca Peygamberin Müslim b. Kudameye yetki vererek Beni Kaynuka'lı esirleri bağladığı Abdullah b. Übey'in gelerek esirlerin bağlarını çözmek istediği bunun üzerine Münzir'in Peygamberin bağlanmasını emrettiği kimselerin bağını kim çözerse boynunu vuracağına dair yemin ettiği belirtilmektedir. Diyarbekri, c. 1, s. 409.

[67] Hamidullah, Hz. Peygamber'in Savaşları, s.106; Arslantaş, s.192

Abdullah b. Übeyy'in Beni Nadir'i kışkırttığı, Allah Rasulü'nün arkasından iş çevirdiği görülmektedir. Şöyle ki Hz. Muhammed'in anlaşmayı ihlal eden Beni Nadir'e "Medine'yi terk edin." şeklindeki ültimatomu karşısında onların, şehirden çıkmak için hazırlıklara başladıkları zaman Abdullah b. Übeyy'in, onlara şehirden çıkmamalarını, kendisinin iki bin adamıyla onlara yardım edeceğini vadettiği, ayrıca diğer Araplar'ın, Beni Kurayza ve Gatafanlı müttefiklerinin de yardıma hazır olduklarını, beraber kalelerinde çarpışacaklarını haber verdiği beyan edilmektedir.[68] Nadiroğulları lideri Huyey b. Ahtab'ın Abdullah b. Übeyy'in teklifini kabul ederek, savaş ilan ettiği ifade edilmektedir.[69]

Hendek savaşı hakkında inen ***"Eğer Medine'nin her tarafından üzerlerine gelinse ve orada karışıklık çıkarmaları istenseydi, onu mutlaka yaparlardı; o konuda fazla gecikmezlerdi."*** şeklindeki Ahzab suresi 14. ayet münafıkların iki yüzlülüğünü, düşmanlar onların şehirlerini veya evlerini istila etseler bile düşmana karşı çıkmayıp onların dinlerini değiştirme, mallarını verme, iş birliği yapıp Müslümanlara karşı savaşma gibi isteklerini yerine getireceklerini tescil etmektedir. [70]

Münafıkların düşmanla iş birliği yaptıklarının bir diğer göstergesi de Kur'an-ı Kerim'de "Mescid-i Dırar" olarak adlandırılan mescidi inşa etmeleridir. Bu mescit, münafıkların dikkat çekmeden toplanıp İslam'ın yayılmasını engelleme planlarının yapılabilmesi, Kuba mescidine alternatif olarak toplumu bölmesi, İslam devletine karşı Bizans'tan destek istemeye giden Hristiyan Ebu Amir'e bir nevi karargah olması amacı ile inşa edilmiştir. Münafıklar bu mescide meşruiyyet kazandırmak için Hz. Peygamber'in namaz kıldırarak açmasını isterler. O esnada Tebük seferine hazırlanan Allah Rasulü, meşgul olduğunu dönüşte taleplerini yerine getireceğini söyler. Ancak dönüşte Tevbe suresi 107-110. ayetlerle münafıkların amacı ifşa edilince yıkılmasını emreder.[71]

Sonuç

Münafıklar, İslam toplumu içerisinde gerçek kimliklerini gizleyerek her yere sızan ve her fırsatta toplumun bütünlüğünü, huzurunu bozacak eylemlere girişen tehlikeli bir gruptur. Özellikle savaşlarda nifak faaliyetleri daha da belirgin hale gelmiş ve ayet-i kerimelere konu olmuştur.

Ayetler münafıkların karakteristik özelliklerini, ifsat edici niyetlerini ve bölücü hareketlerini ifşa ederek müslümanların onlara karşı uyanık olmasını, tuzaklarına düşmemelerini hedeflemiştir. Bununla birlikte münafıklara da yaptıklarının gizli kalmadığının, hedeflerine ulaşamayacaklarının mesajını vermiş ve ahiret azabı ile uyarmıştır.

Allah Rasulü'nün ise yukarıda verdiğimiz örnek olaylarda da görüldüğü gibi münafıklara karşı çok ince bir siyaset güttüğü görülmektedir. Her şeyden önce beyanlarını esas almış, nifaklarını yüzlerine vurarak onları dışlamamıştır. Bu strateji ile onların İslam toplumu içerisinde kalarak zamanla kalplerinin yumuşamasını, mü'min olmalarını hedeflemiş olabileceği gibi aynı zamanda ilk dönemlerde güçlü olan münafıkları kontrol altında tutmayı, diğer düşmanlarına iltihak etmelerini de engellemeyi amaçlamış olabilir. Öte yandan yanlış

[68] Vakıdi, c. 1, s. 368; İbn Sa'd, c. 2, s. 44; İbn Hibban, **es-Sire**, c. 1, s. 235; İbnü Seyyidunnas, c. 2, s. 71. Ayrıca Muhammed'le savaşırlarsa onlarla savaşacaklarını, sürülürlerse onlarla gideceklerini ifade etmelerine rağmen hiç birisini yapmadıkları da belirtilmektedir. Taberi, **Camiu'l-beyan**, c. 23, s. 290-291.
[69] Vakıdi, c. 1, s. 365; Halebi, c. 2, s. 545-546.
[70] Vahidi, **Basit**, c. 18/198; Zemahşeri, c. 3, s. 528.
[71] Vakıdi, c. 3, ss. 1046-1047; İbn Hişam, c, 2, ss. 529-530; Mevdudi, c. 2, s. 271; Çetiner, c. 1, ss. 480-482; Şulul, ss. 946-947; Demircan, **Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar**, s. 100.

bir eyleme giriştiklerinde bir müslümana verdiği tepkiyi vermiştir. Duruma göre bazen onlara nasihat etmiş, bazen kızmış, af dilediklerinde affetmiş, bir suç işledikleri sabit olursa da onları cezalandırmıştır. Ama yakın çevresinin ısrarına rağmen hiçbir zaman niyet okuması yapmamış, bir münafığı öldürtmemiştir. Hukuki konularda onların müslüman olduklarını kabul ederek hüküm vermiştir. Diğer taraftan onlardan gelecek tehlikelere karşı her zaman tedbirli olmuştur. Çıkardıkları fitneleri Müreysi kuyusu ve Tebük dönüşü şahsına suikast girişimi olaylarında olduğu gibi büyümeye mahal vermeden bertaraf etmiştir. Süveylim'in evinin ve Dırar Mescidi'nin yakılması olaylarında görüldüğü gibi teşkilatlanmalarına fırsat vermemiştir№

Kaynakça

Demircan, Adnan. Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar, Esra Yayınları, Konya, 1996.

Ağırman, Mustafa. İslam Tarihi ve Medeniyeti, Siyer Yayınları, İstanbul, 2018, c.1, s.399

Sezikli, Ahmet. Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri, T.D.V. Yayınları, Ankara, 2008.

Arslantaş, s.192

Köksal, Asım. Hz. Muhammed ve İslamiyet, Işık Yayınları, İzmir, 2007.

Ateş, Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı,

Beğavi, Mealimüt'tenzil, Daru ihyai't-turasi'l-arabi, Beyrut, 1999.

Belazuri, Ensabu'l-Eşraf, Daru'l-fikr, Beyrut, 1996

Beyhaki, Delailü'n-nübüvve, Daru'l-kutubu'l-ilmiyye, Beyrut, 1984.

Buhari, Sahih, c. 5, s. 96, (4051); c. 6, s. 38, (4558);

Çetiner, Bedreddin. Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nüzul, Çağrı Yay. İstanbul, 2013.

Derveze, et- Tefsir, c. 5

Diyarbekri, Delailü'n-nübüvve, Daru Sadr, Beyrut, trs, yrs.

Çiçek, Hacı. Münafıkların İnanç Dünyası ve Hz. Peygamber Döneminde Münafıklar, İnönü Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi, Güz, 2012, s. 203.

Hamidullah, Muhammed. Hz. Peygamberin Savaşları, Yeni Şafak, İstanbul, trs.

Hülya Alper, "Münafık", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/munafik#1 (19.04.2022).

İbn Hibban, Ebu Hatim, es-Siretü'n-nebeviyye ve ahbaru'l-hulefa, Mektebetü's-Sikafiyye, Beyrut, 1417.

İbn Hişam, Abdülmelik. es-Siretü'n-nebeviyye, Mısır, 1955.

İbn İshak,Muhammed. es-Sire, Beyrut: Daru'l-fikr, 1978.

İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-nihaye, Daru'l-ma'rife, Beyrut 1976.

İbn Kesir, es-Siret'ün Nebeviyye, (Min bidaye ve'n-Nihaye), thk. Mustafa Abdulvahid, Daru'l-ma'rife, Lübnan, 1976.

İbn Sad, c. 2, s. 125; Tabakatü'l-kübra, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

İbn Seyyidinnas, Uyunu'l-eser, fi fünuni'l-meğazi ve'ş-şemaili ve's-siyer, Daru'l-kalem, Beyrut, 1993.

İbnü'l-Cevzi, Müntezam,

İbnü'l-Esir, el-Kamil fi't-tarih, Daru'l-kütübi'l-arabi, Lübnan 1997.

İbrahim Canan, Hz. Peygamber'in Münafıklara Karşı Takip Ettiği Siyaset, Diyanet Dergisi, c. 16, sayı 4, 1977, s. 242

Karaman Hayreddin, Mustafa Çağrıcı, İ. Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yayınları, Ankara, 2006.

Kurtubi, el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an, Daru'l-kütübi'l-mısriyye, Kahire 1964.

Mahmudov, Elşad. Hz. Peygamber'in Savaşları, İSAM, Ankara, 2017.

Makrızi, İmtau'l-esma, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut,1999.

Maturidi, Te'vilatü ehli's-sünne, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 2005.

Maverdi, en-Nüket ve'l-uyun, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut ts.

Akdoğan, Mehmet Nur. Ashâbdan Bazı Kimselerin Tebûk Seferi Dönüşünde Hz. Peygamber'e Karşı Suikast Girişiminde Bulundukları İddiasına Dair Mülahazalar, Diyanet İlmi Dergi, sayı 51, yıl 2021, ss. 403-434.

Ebu'l-Ala Mevdudi, Tefhimu'l -Kur'an, İnsan yayınları, İstanbul

Müslim, Sahih, c. 4, s. 1948, (2505);

Razi, Fahreddin, Mefatihu'l-ğayb- et-Tefsiru'l-Kebir, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1420

Semerkandi, Bahru'l-ulum,

Şami, Muhammed b. Yusuf, Sübülü'l-hüda ve'r-reşad fi sireti hayri'l-'ibad, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1993

Şulul, Kasım. İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi; İnsan, İstanbul, 2011.

Taberi, Tarihu'r-rusul ve'l-muluk, Daru't-turas, Beyrut, 1387.

Koçyiğit, Talat. "Abdullah b. Übey b. Selul", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-b-ubey-b-selul (02.05.2022).

Vahidi, Basit,

Zehebi, Tarihu'l-islam ve vefayatü'l-meşahiri ve'l-a'lam, Daru'l-garbi'l-islami, 2003.

Zemahşeri, el-Keşşaf an hakaiki gavamidi't-tenzil, Daru'l-kütübi'l-arabi, Beyrut 1407.

Zühri, İbn Şihab, el-Meğaziyu'n- Nebeviyye, Daru'l-Fikr, Şam,1980

ABDÜLHAK HÂMİT KARŞISINDA NÂZIM HİKMET

NÂZIM HIKMET AGAINST ABDULHAK HÂMIT

Cafer GARİPER
Dr. Öğretim Üyesi, SDÜ Fen–Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-1778-0168

Özet

Yirminci yüzyıl Türk şiirinin öne çıkan şairlerinden biri olan Nâzım Hikmet, 1920'lerin ortalarından başlayarak çeşitli gazete ve dergilerde sanatın çeşitli dalları ve edebiyat üzerine değerlendirme, eleştiri yazıları yayımlar. Bu değerlendirme ve eleştiri yazılarında daha çok kendi kuşağından olanlarla genç yazar ve şairler üzerinde durur. Kendisine yakın bulduğu yeni yetişen yazar ve şairlere edebiyat dünyasında yer açma ve onları yönlendirme çabası içinde görünür. Genç yazar ve şairlerin yanında önceki kuşaklardan kimi sanatkârlara karşı da eleştirel bir tavır sergiler. Onun Nâmık Kemal, Mehmet Âkif Ersoy, Ahmet Hâşim, Mehmet Emin Yurdakul, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Peyami Safa gibi adlar yanında Abdülhak Hâmit Tarhan'a da yönelik eleştirileri bulunmaktadır. Dönemin önde gelen sanat, edebiyat dergilerinden *Resimli Ay*'da çıkan "Putları Yıkıyoruz Apdülhak Hâmit No: 1" yazısı, Abdülhak Hâmit'e karşı fütüristlerin başkaldırısını hatırlatan sert bir eleştiri özelliği taşır. Yenilik yapabilmek için önceki kuşaklardan yazar ve şairlerin yıkılması gerektiğine inanan Nâzım Hikmet, edebiyat çevrelerinde "dâhi-i âzâm" şeklinde adlandırılan ve büyük bir saygınlığı bulunan Abdülhak Hâmit'in yerini sarsmak, hatta onu yıkmak düşüncesiyle işe başlar. "Putları Yıkıyoruz Apdülhak Hâmit No: 1" başlıklı yazı, "Putları Yıkıyoruz" serisinin ilk yazısı olur. Abdülhak Hâmit'ten sonra kampanya çerçevesinde "Putları Yıkıyoruz, No.2 Mehmet Emin Beyefendi" başlığı altında Mehmet Emin'i konu alır. Fakat söz konusu kampanyayı ortaya çıkan tepkiler üzerine sürdüremez. Abdülhak Hâmit'i ağır şekilde eleştirir. Onun "dâhi-i âzâm" olmak şöyle dursun dâhi bile olmadığını söyler. Kendi ölçüleriyle sanatta *dâhi* olmanın şartlarını belirleyerek Abdülhak Hâmit'i eleştiri süzgecinden geçirir. Bu eleştiri sonunda Abdülhak Hâmit'in *dâhi-i âzâm* sayılamayacağı sonucuna varır. Nâzım Hikmet'in bu yazısını takip eden yıllarda Abdülhak Hâmit'in daveti üzerine onunla görüşmesinden sonra, ona bakışında bir değişme ve yumuşama görülür. Abdülhak Hâmit'i konu alan 1934 tarihli iki yazısıyla yakın çevresinden bazı yazarların, özellikle *Resimli Ay*'ı çıkaran Sertellerin hatıralarında yer alan bilgiler, Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit'e karşı giriştiği yıkıcı eleştiriden dolayı yöntem hatasına düştüğünü ve pişmanlık duyduğunu göstermektedir. Bu yazıda, Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit'e yönelik eleştirel bakışı, eleştirel bakışında zamanla beliren tereddüt, yumuşama ve özeleştiriler ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Nâzım Hikmet, "Putları Yıkıyoruz", Abdülhak Hâmit, *Resimli Ay,* eleştiri.

Abstract

Nâzım Hikmet, one of the prominent poets of 20th century Turkish poetry, publishes reviews and criticisms on various branches of art and literature in various newspapers and magazines starting from the mid-1920s. In these reviews and critiques, he mostly focuses on

those of his generation and young writers and poets. He appears in an effort to make room for and direct emerging writers and poets whom he finds close to him in the world of literature. Besides young writers and poets, he also displays a critical attitude towards some artists from previous generations. He has criticisms of Abdülhak Hâmit Tarhan as well as names such as Nâmık Kemal, Mehmet Âkif Ersoy, Ahmet Hâşim, Mehmet Emin Yurdakul, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hamdullah Hamdi Tanrıöver, Peyami Safa. The article "We Are Destroying Idols, No. 1 Abdülhak Hamit" published in the prominent art and literary magazines of the period, *Resimli Ay,* bear a harsh criticism, reminding the revolt of the futurists against Abdülhak Hâmit. Believing that writers and poets from previous generations must be demolished in order to innovate, Nâzım Hikmet begins with the idea of undermining or even demolishing the place of Abdülhak Hâmit, who is known as "the genius" in literary circles and gained a great prestige. "We Are Destroying Idols, No. 1 Abdülhak Hâmit" is the first article of the series. After Abdülhak Hâmit, it is about Mehmet Emin under the title of "We are Destroying Idols, No.2 Mehmet Emin" within the framework of the campaign. However, he cannot continue the campaign in question upon the reactions. He severely criticizes Abdülhak Hâmit. He says that he is not a genius, let alone being a "great genius". He criticizes Abdülhak Hâmit by determining the conditions of being a genius in art with his own measurements. At the end of this criticism, he concludes that Abdülhak Hâmit cannot be considered a *genius.* In the years following this article of Nâzım Hikmet, after meeting with Abdülhak Hâmit upon the invitation of him, a change and softening can be seen in his view of him. The information contained in the memories of some writers from his close circle, especially Sertels, who published *Resimli Ay*, with his two 1934 articles on Abdülhak Hâmit, shows that Nâzım Hikmet fell into a method error and regretted his destructive criticism against Abdülhak Hâmit. In this article, Nâzım Hikmet's critical view of Abdülhak Hâmit, hesitation, softening and self-criticism that appeared in his critical view over time will be discussed.

Keywords: Nâzım Hikmet, "We are Destroying Idols", Abdülhak Hâmit, *Resimli Ay*, criticism.

GİRİŞ

Sanat, edebiyat dünyasında belirli dönemlerde yüceltilen, ulaşılmaz görülen, hayranlıkla yaklaşılan sanatkârlarla karşılaşılır. Bu tür sanatkârlar, genellikle getirdikleri yenilikle ve sanat güçleriyle etraflarında hayran kitlesi oluşturur. Aslında hayran kitlesi, bir yazısında Ahmet Hâşim'in de ifade ettiği gibi, anlayan az sayıda kişinin etkisinde sanat eserini gereğince değerlendiremeyen ve ona nüfuz edemeyen geniş kitlelerin katılmasıyla olur. Bu tür adlar arasında Nâmık Kemal, Abdülhak Hâmit, Tevfik Fikret gibi sanatkârlar sayılabilir. Nâmık Kemal, yenileşme döneminden başlayarak Cumhuriyet yıllarına kadar yaygın bir şöhrete ve hayran kitlesine sahip olur. Tevfik Fikret, daha çok II. Meşrutiyet yıllarında yayımlanan sosyal içerikli şiirleriyle uzun yıllar gündemde kalır. Abdülhak Hâmit ise ilk gençlik yıllarından itibaren sanat gücüyle başta Nâmık Kemal'in olmak üzere edebiyat dünyasının dikkatlerini üzerinde toplayan şair olur. Eserleri eleştirel dikkatle okunan bir sanatkârdan çok, örnek alınan, Süleyman Nazif'in nitelemesiyle *dâhi-i âzâm şair-i âzâm* şeklinde anılan, hayranlıkla yaklaşılan kişiliğe büründürülür. 1880'lerin başında *Talim-i Edebiyat* tartışmaları çevresinde şiirine kimi eleştiriler getirilirse de etrafında oluşmaya başlayan hayranlığı sarsmaz. O, hemen hemen dört kuşak boyunca yüceltilmiş kişilik olarak edebiyat dünyasındaki yerini korur.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarıyla yirminci yüzyılın ilk çeyreği dünyada önemli değişmelere sahne olur. Sanayi ve teknolojideki gelişmeler, bilimsel çalışmalar, I. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımlar, siyasal değişimler ve ortaya çıkan yeni rejimler dünyanın yeniden şekillenmesine zemin hazırlarken bu gelişmelerin etkisiyle edebiyatta da empresyonizm, ekspresyonizm, dadaizm, fütürizm gibi köklü değişiklikler yapmak isteyen akımlar ortaya çıkar (Toprak, 2015: 34-35). Bunun Türk edebiyatına yansıması ise daha çok eskilik-yenilik tartışmalarıyla kendini gösterir.

Eskilik-yenilik zemininde arka planının hazırlanmasında Peyami Safa'nın rol oynadığı, Zekeriya Sertel'in katkıda bulunduğu yapıda Nâzım Hikmet, 1929 yılında dönemin öne çıkan dergilerinden biri olan *Resimli Ay*'da "Putları Yıkıyoruz" başlığı altında yazı dizisi başlatır. Kampanyaya dönüşmesi beklenen bu yazı dizisi, ikinci yazıdan sonra kesilir. Planlanan yazı dizisinde amaç, Türk edebiyatının öne çıkan sanatkârlarını ve onların sanat anlayışlarını yıkmak için harekete geçmektir. Nâzım Hikmet, derginin sahibi ve aynı zamanda başyazarı olan Zekeriya Sertel'i de yanına alarak kendi şiir anlayışının öne çıkması ve genç kuşağa yer açmak için eskilik-yenilik ekseninde bir mücadeleye girişir.

Onun hedef aldığı ilk şair, Türk edebiyatının öne çıkan sanatkârlarından Abdülhak Hâmit (Tarhan, 1852-1937), ikincisi ise Mehmet Emin (Yurdakul, 1869-1944)'dir. Devamı gelmesi beklenirken birden kesilen yazı dizisi, İtalyan ve Fransız fütüristlerinin kendilerinden önceki şiir anlayışına savaş açan saldırgan tavrıyla, özellikle de Rus fütüristlerinden David Burliuk, Aleksey Kruçenik, Vlademir Mayakovski, Velimir Khlebnikov'un yer aldığı Hylaea grubunun Filippo Tommaso Marinetti'den hareketle 1912 Aralık'ında *Yaygın Beğeniye Bir Şamar* adlı manifestoyla giriştikleri gelenekle ve kendilerinden önceki edebiyat anlayışıyla hesaplaşmalarına benzer gecikmiş bir karşı çıkış niteliği taşır. Nâzım Hikmet'in "Putları Yıkıyoruz" kampanyası, fütürist etkiden henüz uzaklaşamadığı yıllarda ortaya çıkması bakımından da dikkat çeker. O, her ne kadar "Putları Yıkıyoruz" başlığı altında olmasa da bu kampanyanın bir devamı olarak daha sonra Yakup Kadri, Ahmet Hâşim, Mehmet Âkif, Nâmık Kemal gibi çok sayıda şair ve yazara fütüristlere özgü sert eleştirilerde bulunur. Bu bildiride önce Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit karşısındaki eleştirel tavrı ele alınmaya çalışılacak, daha sonra onun getirmiş olduğu eleştirel bakışın, Abdülhak Hâmit'e karşı olan tutumundaki değişmenin değerlendirilmesine gidilecektir.

PUTLARI YIKIYORUZ KAMPANYASI VE ABDÜLHAK HÂMİT

Hemen hemen her yeni edebiyat anlayışının kuşağı kendisinden önceki sanat anlayışıyla veya kuşakla çatışma ve hesaplaşma içerisine girer. Batı tarzı anlayışı yerleştirmek isteyen İbrahim Şinasi ve onu takip eden Nâmık Kemal, klasik edebiyatı yıkmak ister. Buna daha sonra Recaizade Mahmut Ekrem ile Abdülhak Hâmit de katılır. *Fecr-i Âtî*, çok benzediği *Servet-i Fünûn*'a itiraz olarak doğar. II. Meşrutiyet yıllarında *Millî Edebiyat* da kendisinden öncekilere itiraz üzerine kurulur. Cumhuriyet döneminde ise kuşaklar arası çatışma, itiraz ve eleştiri daha da artarak sertleşir. 1928'de *Yedi Meşale* topluluğu kendisinden önceki edebiyat hareketlerini eleştirerek işe başlar. Benzer şekilde 1920'lerin sonuna doğru Nâzım Hikmet'in dönemin öne çıkan dergilerinden biri olan *Resimli Ay*'da başlattığı "Putları Yıkıyoruz" kampanyası, fütürist etki altında ideolojik yönelimle eski-yeni kavgası üzerine kurulur. Sosyalist gerçekçi anlayışın öncüsü olarak Nâzım Hikmet, edebiyat geleneğini sarsmak, yıkmak ve kendilerine yer açmak

düşüncesiyle bir kampanya başlatır. Ona destek veren *Resimli Ay* dergisinin sahibi ve başyazarı Zekeriya Sertel, hatıralarında konu hakkında şu bilgiyi verir:

"[Nâzım Hikmet], Hücumlarını genişletmek, bütün eski kuşak şair ve edebiyatçılarını silip süpürmek hevesine kapılmıştı. 'Resimli Ay'da 'Putları Yıkıyoruz' diye bir kampanyaya başladı. Putlaştırılmış ne kadar edebiyatçı varsa, hepsini birer birer tahttan indirmeye karar verdik. Sanat hayatında, haklı ya da haksız ün kazanmış kimseler vardı. Bunlar yeniliğe giden yolu kapıyorlardı. İlerleyebilmek için bu engelleri ortadan kaldırmak gerekti. Ayrıca bu gerçek veya sahte ünlü kimseler, halk ve gençliği etkileyebiliyorlardı. Gençleri yeni ideolojilerle zenginleştirebilmek için, bu etkiyi kırmak gerekti" (Sertel, 1977: 169).

"İmzasız" takma adıyla Nâzım Hikmet, "Haziran 1929" tarihli *Resimli Ay*'da yayımlanan "Putları Yıkıyoruz Apdülhak Hâmit No: 1" başlıklı yazısında önce böyle bir yazıyı yazmasına zemin hazırlayan "1 Mayıs 1929" tarihli kendi yazısına öz gönderme yapar, sonra o yazısına Cumhuriyet gazetesinin adını anmadığı "Var Kıyas Et" sütunu yazarının getirdiği eleştiriye cevap vermek ihtiyacıyla bu yazıyı yazdığını bildirir. Fakat yazacağı yazının "Var Kıyas Et" sütununun yazarına "cevab-ı müskit"[109] mahiyetinde olmayacağını ifade eder. Öz alıntıyla "1 Mayıs 1929"da söylediklerini şöyle aktarır:

"Mahmut Yesari'yi biz başka lisanlara korkmadan tercüme edebiliriz, onun yazısı bundan hiçbir şey kaybetmez. Halbuki, Dâhii âzâm (?!) Apdülhak Hâmit Bey de dahil olmak üzere, kaç yazıcımız böyle bir imtihandan, geçebilir? Böyle bir imtihandan, diyorum, çünkü bir yazıcı için en büyük imtihan her lisanda aşağı yukarı aynı kuvveti muhafaza edecek kadar mahallî ve beynelmilel olmasıdır.

'Dâhi-i âzâmın en kuvvetli yazısını başka bir dile çevirin, bakın nasıl sırıtır, başka bir dile değil, hatta bugün konuştuğumuz Türkçeye tercüme edin, bakın dâhinin dehası nasıl sabun köpüğü gibi dağılıveriyor…' demiştik" (Nâzım Hikmet, 1929: 24-25).

Yazısının devamında Nâzım Hikmet, Abdülhak Hâmit'in "dahii âzâm" olmak şöyle dursun *dâhi* bile olmadığını, böyle bir tanıtmanın Osmanlı Türkçesini bilmeyen o günün ve gelecek dönemin okuyucularını yanıltacağı gibi, edebiyat tarihinde de tahrifat yapacağını söyler. Daha sonra *dâhi* sanatkâr için ölçütler getirip özelliklerini belirleme yoluna gider. Ona göre dâhi sanatkâr,

"Mensup olduğu milletin içinde bulunduğu içtimaî inkişaf merhalesini, beynelmilele bir ehemmiyet alacak derecede ifade etmek; yahut bu merhale eğer son anlarını yaşamakta ise, müstakbel inkişaf merhalesinin ana hatlarını, hiç olmazsa bir seziş halinde düsturlaştırmak. Bu ikinci kaziyede de beynelmilel bir dereceye yükselebilmek. Zira her millet esas inkişafında aynı içtimaî merhaleleri geçtiğinden dolayı, bir milletin sanatkârı mevcudu, yahut geleceği ifade ederken beynelmilel bir mahiyet kesbedebilir ve ancak böyle bir beynelmileliyet onu dünya dahileri arasına sokabilir. Yarattığı tipler ve çizdiği karakterler, ifade ettiği his ve fikirler ana hatlarında cihanşümul olabilir.

Dahi olarak tanınmış her sanatkârda bu umumî vasfı görürüz" (Nâzım Hikmet, 1929: 25).

Nâzım Hikmet, sözü Shakespeare'e getirerek onun bir yandan içinde yaşadığı sosyal yapının eleştiricisi, diğer yandan "gelen"i, geleceği sezerek ana hatlarıyla onu düsturlaştırdığını, bu tür süreçleri her millet yaşadığı için Shakespeare'in karakterlerinin evrensel nitelik kazandığını ifade eder. Fakat ona göre Abdülhak Hâmit'te böyle bir durum

[109] susturucu cevap, soru soranı susturan cevap.

görülmez. Abdülhak Hâmit, Türk okuyucusuna belli bir dönemin "ileri gelen yazıcısı" olarak tanıtılırsa bunun zararlı olmayacağını, ama onu "dahii âzâm" olarak göstermenin zararlı olacağını belirterek şunları ekler:

"Eğer Hâmit Bey, içinde vaktiyle yaşadığı içtimai intikal devresinin Şarka, Osmanlı İmparatorluğu'na mahsus hususiyetlerini beynelmilel bir derecede ifade edebilmiş olsaydı ve bunu o zamana kadar yapılanlardan daha muvaffak bir surette yapabilseydi, dâhiler galerisinde bu isimde bir Osmanlı sanatkârı da bulunabilirdi. Halbuki o bunu yapamadı. Hatta çok kere muasırlarından Namık Kemal ve Ziya Paşa bu hususta daha muvaffak olmuşlardır.

Hâmit Bey devri için yeni, kuvvetli bir Osmanlı şairidir, işte o kadar." (Nâzım Hikmet, 1929: 37).

Yazının sonunda fütürist başkaldırıya uygun tarzda "vurucu sloganını atar" (Kolcu, 2019: 271): "Hakiki dehayı bulmak için sahte dehaları, kafalarımıza zorla dikilen putları yıkalım…" (Nazım Hikmet, 1929: 37). Ayrıca dergide yazının içeriğine uygun olarak Abdülhak Hâmit'in resminin üzerine kırmızı kalemle bir de çarpı atıldığı görülür.

Bu hücumlar sırasında Abdülhak Hâmit'i savunan yazılar da yayımlanır. Bunlar arasında Yunus Nadi'nin *Cumhuriyet* gazetesinde 9 Haziran 1929'da yayımlanan "Abdülhak Hamit Bey Hakkında Ulu Orta İleriye Atılmış Nazik ve Nankör Bir İddia!" başlıklı yazısı anılabilir.

Nâzım Hikmet, "Putları Yıkıyoruz Apdülhak Hâmit No: 1" yazısından yaklaşık beş yıl sonra Abdülhak Hâmit'e yeni bir bakış getirir. "Öptüğüm El" ve "83 Yaşında Delikanlı" başlığını taşıyan yazılarında Abdülhak Hâmit'i olumlayan bir anlayış geliştirir. Bu değişimin nedeni, aradan geçen beş yıl içerisinde Nâzım Hikmet'in düşüncelerinin değişmesinden çok Abdülhak Hâmit'le görüşmesine bağlanabilir. "Öptüğüm El" ve "83 Yaşında Delikanlı" yazılarından anlaşılacağı üzere Abdülhak Hâmit'in kendisini çağırıp yumuşak bir tonla konuşması karşısında ondan etkilenir. Kendisine gösterilen ilgi onu âdeta ram eder.

Nâzım Hikmet, Orhan Selim takma adıyla 17.12.1934 tarihli *Akşam* gazetesinde yayımlanan "Öptüğüm El…" yazısında beş yıl önceki *dâhi-i azam* nitelemesine itiraz etmek şöyle dursun, tam tersine daha büyük bir nitelemeye gider. Abdülhak Hâmit'i "tanrı-adam" şeklinde anarak şairi ve onun elini fetişleştirir:

"Oda loş... Ak saçlı kocamış ozan, içine bir çocuk gibi gömüldüğü, geniş, büyük koltukta oturuyor... Lambanın ışığı, omuzlarını yalayarak, koltuğun kolu üstünde duran sağ elini aydınlatmış... Mistisizmi seven bir yazıcı olsaydım, derdim ki: Bu el, Ortaçağ boyacılarının karanlık kilise duvarlarına çizdikleri, başlarının çevresi ışıklı İsa erenlerinin yüzlerine benziyor… Bu benzetiş, belki de bu elin çok ağrı, çok acı çekmişliğinden yana yakışık alırdı. Yoksa bu kocamış ozan elinin ağrı, acı içinde yaratmasından gelen çizgilerini, başının çevresi ışıklı bir İsa ereninin küskün, sarı yüzünde bulamazsınız.

Erenler, varlığını sandıkları bir yaratanın kısır gölgeleridirler; bu el: Yaratandır... Ölü, kımıldanmaz, sağır sözlerin yığını içinde dolaşarak, onlara dokunarak, onları canlandıran, boyayan, onlardan en işitilmemiş sesleri çıkaran biricik 'tanrı-adam'ın elidir bu... Erimiş bakır gibi kızgın, kaynar duyguları sözlerin potaları içine akıta akıta yanarak yontulmuş, incelmiş bir el!..

Oda loş... Ak saçlı ozan, içine bir çocuk gibi gömüldüğü, geniş koltuğun kolu üstüne sağ elini bırakmış. Lambanın ışığı omuzlarını yalayarak yerle göğün bu en güzel verimini, kocamış ozanın elini aydınlatıyor. Ben ki el öpmemişim, eğildim, öptüm bu eli. Yaratanın yaratanını, kendi kendimi öpmüş gibi oldum!.." (Nâzım Hikmet, 1996a: 63).

El, şairin eserlerini ortaya koymasında emeği sembolize etmesiyle yüceltilir. Yüceltme, fetişleştirme işlemi içerisinde "bu el: Yaratandır" dendikten sonra aynı el bu defa "yaratanın yaratanı" şeklinde nitelendirilir. Emeği merkeze alan bu bakışta eli aracılığıyla şairin eserlerini yazmasına gönderme yapılır. Bununla da kalmayıp el-zihin birlikteliği doğrultusunda, aşırı yoruma gitmek riskini göze alarak, materyalist felsefe çerçevesinde *insanı Tanrı değil, Tanrı'yı insan yarattı* düsturuna kadar çıkılabilir.

"Öptüğüm El" yazısından üç gün sonra 20. 12. 1934'te *Akşam*'da yine Orhan Selim takma adıyla yayımlanan "83 Yaşında Delikanlı" yazısında Nâzım Hikmet, Abdülhak Hâmit'i anlamaya başladığını söyler ve onu "büyük usta" olarak selamlar:

"Okuyucularımdan birisi: 'Öptüğüm El' başlığı altında yazdığım yazıdaki ozanın kim olduğunu soruyor. Anlatayım: Geçen gün Abdülhak Hamit'e gitmiştim. Son yazdığı büyük piyesi bana okudu. Yaşıtlarının birçoğu, sona eren bir akşamın korkusuyla bir öteyanın varlığına sığınırken, bu ak saçlı büyük usta:

Meçhûle tapma, akl ü izâna tap, dedim

Hayvâna tapma, insâna tap, dedim

diyor. İşte öptüğüm el bu 83 yaşındaki delikanlının eliydi. Öyle bir 83 yaşında delikanlı ki, içinde sonsuz güzelliklerin ışıltıları dolaşan gözleri bugün artık kendi el yazısını bile gözlüksüz seçemezken, sonsuz yaşayışın sevgisi, adamoğlunun yaratıcı gücüne tükenmez inanışıyla, üstüne güneşlerin kızıllığı vurmuş bir kaya gibi dimdik dikilmiş duruyor...

Ben, Hamit'i şimdi anlamaya başlıyorum. Onun yürek derisini yüzerek bu sert kabuğun içinde tutuşan alevle gözlerim yeni yeni kamaşıyor...

O seksen üç yaşında ve piyes yazıyor. Daha kırk üçüne basmadan çıktığı yüksekliğe dayanamayarak patlayıp boşanan balonlar gibi, sönmüş nice yazıcılar biliyorum... Onların yürek gücü mü eksikti? Yoksa doğuşlarındaki artistlik ateşleri mi yetmedi?..

Bence onların eksikliği, onlara yetmeyen nesne kültürleriydi. Hamit'e seksen üç yaşında piyes yazdırtan nasıl kültürüyse, yirmi beşine kadar kanlarının sıcaklığıyla çoban şarkıları yazdıktan sonra bu kan soğur soğumaz susanları susturan da kültür eksikliğidir...

Hamit'i bugün okudukça, onunla konuştukça daha çok anlıyorum ki, derelerin arasında köprüler nasıl bilgisiz kurulamazsa, yüreklerin arasında da köprü kurmak için bilgili olmak gerektir. Eğer ozanlığa özenseydim, tek söz yazmadan önce, en aşağı iki dil öğrenir, iki bin kitap okurdum" (Nâzım Hikmet, 1996a: 64).

Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit hakkında bir diğer yazısı Orhan Selim takma adıyla dört gün sonra 31.12.1934 tarihli *Akşam* gazetesinde yayımlanır. Yazıdan anlaşıldığına göre kimi kişiler, onun "Putları Yıkıyoruz Apdülhak Hâmit No: 1 " başlıklı yazısıyla "Öptüğüm El" ve "83 Yaşında Delikanlı" yazıları arasındaki çelişkiye dikkat çeker. Bu son yazıyı Nâzım Hikmet, eleştirilere cevap vermek için yazar. "Bu Böyle Biline!.." başlıklı yazıda,

"Benim yukarıda adı geçen iki yazımla bu yıllarca önce yapılmış düşünce çekişmesinin arasında nasıl bir bağ olabilir diye o eski günlerin gazetelerini, mecmualarını karıştırdım.. gördüm ki o geçmişe karışmış güzel, dinç kavgayla benim iki yazım arasında en küçük bir ilişki bile yoktur. O günlerde Hâmit'i baltalayanlar, ne onun bir ozan olduğunu tanımamazlık etmişler, ne de bu adam kültürlü değildir demişler. Onlar, Hâmit dahi değildir, o bir put kılığına sokulmuştur, putlaşmış Hâmit'i yıkmak gerekir, düşüncesini öne sürmüşler. (…) Eğer, bugün putlaşmaya karşı yine bir düşünce savaşı açılacak olsa; bir yandan, büyük ozan, büyük kültürlü adam, 83 yaşında sona eren bir akşamın eşiğinde güneşlerin kızıllığı vurmuş bir kaya parçası

gibi dimdik durarak 'MEÇHULE TAPMA, İNSANA TAP, DEDİM' diyen büyük delikanlı Hâmit'in elini öper; öte yandan, zorla putlaştırılmak istenen Hâmit'e karşı bütün gücümle balta sallardım!.. (…)

(…) Bay Orhan Selim'in bu iş için söylediği son sözdür…

Bu böylece biline!.." (Nazım Hikmet, 1996a: 66)

şeklinde bir söylem içerisinden ilk yazısına kendisini yabancılaştırarak Abdülhak Hâmit tartışmasını kapatır.

Nâzım Hikmet, araya giren uzun yıllar sonra karısı Piraye'ye yazdığı "29-7-48" [27. 06. 1948] tarihli mektubunda Abdülhak Hâmit'e tekrar dönerek onu "büyük şair" olarak anar:

"Karıcığım, Mukaddes bir öfkeyle başlayıp Abdülhak Hamid'in yazdığı onları senin yazmayıp onun yazdığına bir türlü inanamıyorum, sen yazmadın, onlar Hamid'in mektupları, biliyorum, lakin inanamıyorum, insan ne çok şeyi bilir de, bir türlü inanamaz, en beylik misali, öleceğimizi biliriz, buna pek inanamayız - evet, canımın içi, mukaddes bir öfkeyle başlayıp büyük şairin 1894 senesinde yazdığı iki mektupla biten ve beni hem pişmanlıkla kahreden, hem de sevdadan çıldırtan mektubunu aldım" (Nâzım Hikmet: 1996b: 280).

Görüldüğü gibi Nâzım Hikmet, araya giren on üç yıl sonra da Abdülhak Hâmit'i *büyük şair* olarak niteler. Onun mektuplarına gönderme yapar. Karısının mektubuyla Abdülhak Hâmit'in mektupları arasında bağ kurar.

ABDÜLHAK HÂMİT KARŞISINDA NÂZIM HİKMET'İN GÖRÜŞLERİNE BAKIŞ

Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit'e yönelttiği eleştiriler ve onun karşısındaki tutumu belirlendikten sonra getirdiği görüşleri ve tavrını eleştirel bakışla değerlendirmek gerekecektir. Öncelikle Nâzım Hikmet,

"Mahmut Yesari'yi biz başka lisanlara korkmadan tercüme edebiliriz, onun yazısı bundan hiçbir şey kaybetmez. Halbuki, Dâhi-i âzam (?!) Abdülhak Hâmit Bey de dahil olmak üzere, kaç yazıcımız böyle bir imtihandan, geçebilir? Böyle bir imtihandan, diyorum, çünkü bir yazıcı için en büyük imtihan her lisanda aşağı yukarı aynı kuvveti muhafaza edecek kadar mahalli ve beynelmilel olmasıdır" (Nâzım Hikmet, 1929: 24).

diyerek *dâhi-i âzâm* [büyük dahi] kavramı için ölçü getirir. Anlaşılacağı üzere sanatkârın değerini gösteren ölçü, eserlerinin başka dile çevrildiğinde değerinden bir şey kaybetmemesidir. Bu noktada Nâzım Hikmet, Abdülhak Hâmit'in karşısında bir de yazar konumlandırır: Mahmut Yesari.

Nâzım Hikmet'in "Dâhi-i âzamın en kuvvetli yazısını başka bir dile çevirin, bakın nasıl sırıtır, başka bir dile değil, hatta bugün konuştuğumuz Türkçeye tercüme edin, bakın dâhinin dehası nasıl sabun köpüğü gibi dağılıveriyor…" yargısı tartışmaya açıktır. Öncelikle bir edebiyat eserinin, buna bağlı olarak yazarın veya şairin gücünü, onun kalem ürünlerinin başka dillere çevirisinin belirleyeceği şeklinde bir ölçüden söz edilemez. Edebiyat biliminde böyle bir ölçü yoktur. Bir edebiyat eserinin başka bir dile çevirisinde edebiyat eserinden ve onun yazanından çok çevirenin başarısı tartışılabilir. Dil içi çeviri de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Herhangi bir edebî eserin, özellikle şiirin çevirisi değerinden çok şey kaybettirir. Bunun izini, Yunus Emre şiirinden klasik edebiyat ürünlerine, Tevfik Fikret şiirinden Ahmet Hâşim şiirine kadar sürmek mümkündür. Hatta Nâzım Hikmet şiiri de başka dile çeviride yahut dil içi çeviride çok şey kaybeder. Çünkü edebiyat eseri için ne söylediğinden çok nasıl söylediği önemlidir. Bir edebiyat eserinin ne söylediği önemli ölçüde çevrilebilir, fakat nasıl söylediği (dil kullanımı, söylem) kolay kolay çevrilemez, çevrilse de aslından

uzaklaşır, başka bir şey olur. Bu noktada iyi bir çeviri, yeniden yazmak anlamına gelir. Başka dilde yahut dil içi yeniden yazmak da metnin orijinalinden belirli seviyede uzaklaşmayı gerektirir.

Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit'in karşısına Mahmut Yesari'yi koyması bir bakıma isabetli bir bakıma da isabetsiz bir seçimin sonucudur. İsabeti, Mahmut Yesari'nin popüler düzyazı (tiyatro, hikâye, roman) yazarı olmasından kaynaklanır. Popüler, basit düzyazı metinlerin başka bir dile aktarılması hiç de güç değildir. Fakat Abdülhak Hâmit'in şiiri gibi felsefî derinliği olan, karşıtlıklar üzerine kurulu bir metni aktarmak pek de kolay değildir. Bu tür metinler, çeviride değerinden çok şey kaybeder.

Diğer yandan Abdülhak Hâmit'in karşısına Mahmut Yesari'yi koyması şu bakımdan isabetsizdir: Abdülhak Hâmit, her ne kadar tiyatro oyunları yazmış olsa da daha çok şiiriyle edebiyat dünyasında yerini almıştır. Onun karşısına Mahmut Yesari gibi bir düzyazı yazarını koymak karşılaştırmayı güçleştirir. Sonra her şeye rağmen Abdülhak Hâmit güçlü bir şairdir. Mahmut Yesari gibi popüler eserler veren bir yazarın onun karşısına konması sanat gücü bakımından ölçüsüzlüğü getirir. Mahmut Yesari'yi Abdülhak Hâmit'in karşısına koymak, Abdülhak Hâmit'i küçümsemek, sıradanlaştırmak olduğu kadar Mahmut Yesari'yi yüceltme çabasının ürünüdür. Bu da Nâzım Hikmet'in yanına çekmek istediği yazarlar üzerinde uyguladığı bir taktiktir. Mahmut Yesari'nin seçilmesinde elbette başka sebep de bulunmaktadır. O da Mahmut Yesari'nin işçi sınıfını ilk defa romana taşıyan, *Çulluk* (1927)'u yazan kişi olmasıdır. Üstelik 1929 itibarıyla henüz edebiyat dünyasında Nâzım Hikmet'in öncelediği Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Orhan Kemal gibi yazarlar da yoktur.

Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit'in karşısına çıkardığı isabetli ad, Shakespeare'dir. *Dâhi-i âzâm* sıfatıyla anılan bir sanatkârın karşısına elbette dünya ölçeğinde bir sanatkârın çıkarılması yerinde olacaktır. Abdülhak Hâmit gibi tiyatro yazarı ve aynı zamanda şair olan Shakespeare, karşılaştırmaya oldukça uygundur. Üstelik o, tiyatroları başta olmak üzere Abdülhak Hâmit'in esinlendiği başlıca sanatkârlardan biridir. Nâzım Hikmet'in Shakespeare seçimi tesadüfi olamaz. Bu bağlamı düşünmüş olmalıdır.

Nâzım Hikmet, aslında Abdülhak Hâmit'te esaslı bir noktayı yakalamış, fakat onu geliştirememiş görünüyor. Abdülhak Hâmit'in sanatının problemli yanlarından biri hatta başlıcası dil meselesidir. İbrahim Şinasi'nin safi Türkçe ile yazma çabasını takipçileri Nâmık Kemal de Abdülhak Hâmit de devam ettirip geliştiremez. Bu da Abdülhak Hâmit'in sanatının başlıca problemlerinden birine dönüşür. Kendisi daha hayattayken, dilin sadeleşmesinin yol açtığı zeminde, eserleri okunmaz duruma gelir. "Hâmid'in dili zamana" yenilir (Kolcu, 2019: 271).

Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit'in anlaşılmadığı için *dâhi-i âzâm* (büyük dahi, büyük sanatkâr) kabul edildiği görüşünün izlerine Ahmet Hâşim'de rastlanır. Daha önce Ahmet Hâşim, 1921'de *Dergâh*'ta yayımlandıktan sonra *Piyale* mukaddimesi/ön sözü olarak bilinen "Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar" adlı poetik yazısında "Hamid'in binlerce hayranı içinden, onu okumuş olanlar yüzde on bile değil iken, anlayanlar, bu yüzde onun binde biri nisbetinde bile değildir. Şöhret, anlayan iki üç kuvvetli ruhtan taşan heyecan seyyâlelerinin zayıf ruhları sürükleyip almasıyla vücut bulur" der (Ahmet Hâşim, 1987: 72). Fakat Ahmet Hâşim'de Abdülhak Hâmit'i küçümseme bulunmaz.

Nâzım Hikmet'in "83 Yaşında Delikanlı" yazısında Abdülhak Hâmit'ten alıntıladığı,

Meçhûle tapma, akl ü izâna tap, dedim

Hayvâna tapma, insâna tap, dedim

şeklindeki dizeler, belirli bir amaç doğrultusunda seçilmiş dizeler olarak görünür. Bu dizeler, hümanist ve materyalist görüş çerçevesinde yorumlanabilecek yapı göstermesi yönüyle seçilmiş olmalıdır. Üçüncü ve aynı zamanda konuyla ilgili son yazısında söz konusu dizeleri "MEÇHULE TAPMA, İNSANA TAP, DEDİM" şeklinde (muhtemelen zihnin oyunu sonucu dizelerin kuruluşunda karıştırıma/değiştirime giderek) büyük harflerle yazması da bu hümanist ve materyalist yoruma vurgu yapmak için olmalıdır.

Abdülhak Hâmit'ten seçilen söz konusu iki dizenin seçiminin isabetli olduğunu söylemek güçtür. Bu iki dize birkaç yönden eleştiriye açıktır.

1. Sanat gücü bakımından zayıftır, bu dizeler bir şairi *büyük şair* yapmaya yetmez,

2. Abdülhak Hâmit'te aşkın varlığı (Tanrı'yı) yüceltmeye yönelik anlam taşıyan çok sayıda söyleyiş bu iki dizenin karşısına konabilir,

3. Abdülhak Hâmit'in bu dizelerindeki "insana tap"mak, tam da Nâzım Hikmet'in karşı çıktığı insanı putlaştırmaktan, Tanrılaştırmaktan başka bir şey değildir. Nâzım Hikmet, örnek verdiği dizelerde *putları yıkma* konusunda kendisiyle çelişkiye düşmekten kurtulamaz.

Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit'e yönelttiği eleştiride gözden kaçırılmaması gereken dikkate değer bir yan daha bulunmaktadır. O, Abdülhak Hâmit'in şiiri üzerinden bir eleştiri yürütmek yerine itirazlarını "dâhi-i âzâm" nitelemesi üzerinden getirir. Yaptığı eleştiride şiir örneklerine, eser adlarına rastlanmadığı gibi, edebiyat ürünleri üzerinden de bir yargıda bulunmaz. Bu da onun iyi bir Abdülhak Hâmit okuması yapıp yapmadığı konusunda tereddüde yol açar. Nâzım Hikmet'in eleştirisi Abdülhak Hâmit'in sanatından çok edebiyat dünyasındaki Abdülhak Hâmit imgesine yönelik yapı sergiler. Aslında "Putları Yıkıyoruz" yazı başlığı da bunu gösterir.

ABDÜLHAK HÂMİT'E KARŞI TAVRININ DEĞİŞMESİ

Daha önce de belirtildiği üzere Nâzım Hikmet, araya giren beş yıl içinde Abdülhak Hâmit'e bakışını değiştirir. "Putları Yıkıyoruz No. 1 Abdülhak Hâmit" yazısında ileri sürdüğü düşüncelerin tam tersi görüşler ileri sürme yoluna gider. Nâzım Hikmet'in bu beş yılda Abdülhak Hâmit konusundaki görüşlerinin değişmesine yol açan etkenlerin ne olduğu/olabileceği üzerinde durmakta yarar var.

Eldeki belge ve bilgilere göre, onun Abdülhak Hâmit konusunda görüşlerinin değişmesinde rol oynayan başlıca etken, yemek daveti üzerine gittiği Abdülhak Hâmit'in evinde şairle yaptığı görüşmedir. Bu görüşmede Abdülhak Hâmit'i yakından tanıma fırsatı bulan, onunla edebiyat üzerine sohbet eden Nâzım Hikmet, bilgisine, geniş görüşüne hayran kalır. Bunu 1934'te Abdülhak Hâmit hakkında yazdığı yazılarda ve Sertellerin anılarında görmek mümkündür. Sertellerin anılarında şu anlatım yer alır:

"Abdülhak Hâmit kendisine yapılan hücumdan sonra, bir akşam Nâzım'ı yemeğe davet etti. (…)

Ertesi Gün Nâzım'a intibalarını sorduk.

'Burjuva ama büyük şair,' dedi. 'Beni karısı Lüsyen Hanım'la kapıdan karşıladılar. Abdülhak Hâmit uzun boyu, bacaklarına kadar sarkan siyah redinkotuyla adeta bir İngiliz lorduna benziyordu. (…) Beni mükellef bir salona aldılar. Lüks avizeler, XIX Louis stili bir salon takımı. Kendimi bir sarayda sandım. Bir sofra, bir sofra… Londra'dan getirtilmiş Skoç viskileri ve çeşit çeşit içkiler. Masanın bir ucundan öbür ucuna kadar kuş sütüne varıncaya

kadar her şey var. (…) Ben mahcup bir çocuk gibiydim. Abdülhak Hâmit bir sanat bahsi açtı. Sanat tarihini, çeşitli edebiyat mekteplerini, şiirde, edebiyatta ve tiyatroda meydana gelen değişmeler öyle bir anlattı ki, karşısında cehlimi duydum. Fakat ben de, onun bilmedikleri, realist sanattaki, yeni gelişmeleri anlattım. Büyük bir ilgiyle dinledi. Sonra dedi ki: 'Putları kırmakta haklısınız, biz de edebiyat hayatına atıldığımız zaman, aynı şeyi yaptık. Divan edebiyatını yıkıp, Tanzimat edebiyatını getirdik. Türk edebiyatında yeni hamleler yaptık. O vakit biz onları yıktık, şimdi de siz bizi yıkacaksınız.' Abdülhak Hâmit'in bu geniş görüşüne hayran oldum. Oysa ben çetin çarpışmalar yapacağız sanmıştım.'

Sonra Nâzım bir ok gibi yerinden fırladı, elleriyle sarı saçlarını karıştırdı:

'Bunların hepsi iyi, hoş ama gözünü gözlerimden ayırmayan genç karısı Lüsyen, masanın altında ayağıma bastı,' dedi ve gülüştük" (Sertel, 2008: 247-248).

Anlaşılan o, karşılaştığı burjuva salonundan ve sofrasından etkilenir. *Çetin çarpışmalar* beklerken Abdülhak Hâmit'e bakışının değişmesinde rol oynayan başlıca etken, söz konusu yemek daveti olur. Abdülhak Hâmit, bilgisiyle, hayat deneyiminin kazandırdığı uzlaşmacı ve diplomatik diliyle Nâzım Hikmet'i etkilemiş görünmektedir. Nitekim Abdülhak Hâmit'in karşısında "cehlimi duydum" ve "geniş görüşüne hayran oldum" demekten kendisini alamaz. Tabii buna sürekli gözlerine bakan Lüsyen Hanım'ın "masa altında ayağına basmasını" da eklemek gerekir. Ayrıca "büyük şair" nitelemesi, Abdülhak Hâmit'in eserleriyle değil sohbetiyle çerçevelenmesi bakımından, boşlukta kalan bir yargıdan öteye geçemez.

Söz konusu görüşme hakkında bir başka kitabında Zekeriya Sertel, Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit'ten etkilenmesinin farklı bir cephesini daha aktarır: "Nâzım'ı en çok şaşırtan şeylerden biri de, kendisi Hâmit'in hiçbir şiirini ezbere bilmediği hâlde, Hâmit'in kendi şiirlerini ezbere okuması olmuştu. Bu ziyaretten sonra Nâzım'ın Hâmit hakkındaki düşüncesi de değişmişti" (1977: 171). Bütün bunlar usta bir söz ustasının/şairin, genç bir söz ustasını/şairi nasıl etkisi altına alarak dönüştürdüğünü gösterir.

Nâzım Hikmet, "Putları Yıkıyoruz" kampanyasına, onun devamı olan eleştiri ve kalem kavgalarına otuz yılı aşkın bir süre sonra dönerek, Sertellerle 1960'ta Viyana'daki görüşmesinde, özeleştirisini yapar:

"1960 senesinde Viyana'da kendisiyle buluştuğumuz zaman pek sevinmişti. Geçmiş günleri hatırladık.

-Gençliğimin en heyecanlı günlerini 'Resimli Ay'da yaşadım. Onlar, ne mesut günlerdi dedi.

'Resimli Ay'da yaptığımız tartışmalar üzerine konuştuk. Hayat ve tecrübeler bize çok şeyler öğretmişti. O zamanki hataları gözden geçirdik. Nâzım gülümsedi:

-O zaman sekterdik, dedi. Biz mesela 'Putları Kırıyoruz'[110] kampanyasını neden açtık? Abdülhak Hâmid millî şair değilmiş. Memleket konularıyla ilgilenmezmiş. Proleter şairi değilmiş. Saltanat devrinde proleteryanın daha doğum halinde olduğu bir devirde onun proleter şairi olmasını nasıl bekleyebilirdik?!... Adam büyük şair. Kendi ufuklarından çıkmış, dünya konularıyla ilgilenmiş. Abdülhak Hâmid yaşadığı devrin, şartların mahsulüydü. Mehmet Emin ise şair bile değildi. Mehmet Âkif'in mistik ideolojisini gerçekçi eserlerimizle çürütmeli idik. Nâmık Kemal bir vatan şairi idi. Zamanında Abdülhamit diktatörlüğüne karşı savaştı. Bu

[110] Nâzım Hikmet yahut konuşmayı yazıya aktaran Sabiha Sertel, aslında *Putları Yıkıyoruz* olan kampanyanın adını yanlış hatırlıyor olmalıdır.

yüzden menfalarda süründü. Biz bunların hepsine çattık. Bunları burjuva şairi, edibi diye kenara attık. Neydi benim o 'Berkeley' şiiri?!.. diyalektik materyalizm şiirle mi öğretilir?! Proleter şairi aşk şiiri yazamaz dedik. Tabiatı ve insanı unuttuk" (1969: 161-162).

Bu pişmanlıklarla dolu öz eleştiride Nâzım Hikmet, yöntem hatası yaptığını itiraf etmenin yanında o sıralarda "sekter" olduklarını ifade eder. Türkçeye Fransızcadan geçen *sekter* kelimesinin sözlükte "1. [b]aşkalarının siyasi ve dinî düşüncelerine, inançlarına karşı çıkan, katı ve hoşgörüsüz davranan (kimse), 2. [k]atı, hoşgörüsüz (düşünce, tutum)" (Akalın, 2005: 1724) anlamına geldiği düşünülür ve fütüristlerin saldırgan tutumuyla birleştirilirse Nâzım Hikmet'in 1929-1930'lardaki Abdülhak Hâmit eleştirisi ve diğer kalem kavgalarının anlamı yerini bulur.

Ayrıca "Putları Yıkıyoruz" başlığı altında yürütülen kampanyanın çok sayıda yazarı ve şairi içine alması planlanmışken iki yazıyla ve iki şairle son bulması dikkat çeker. Sertel'in verdiği bilgiye göre kampanya "yalnız gericiler arasında değil, bazı ilericiler arasında dahi hoş" karşılanmaz (2008: 246). Türk Ocaklarının yönlendirmesiyle *Resimli Ay* matbaası üniversite öğrencileri tarafından basılır. Sertel, şunları anlatır:

"Burjuva sanatçıları telâş içindeydiler. Memlekette bütün değerleri yok sayan bu anarşist hareketi durdurmak gerektiğini öne sürmeye başladılar. Halkı ve gençliği, milli değerleri korumaya çağırdılar. Bu kışkırtmalar, üniversite gençliğinin bir kısmını harekete geçirdi. Bir gün 40-50 kişilik bir öğrenci topluluğu matbaamızı bastı. Nâzım bunların gelişini sokağa bakan çalışma odasından görmüş. Koşup bana haber verdi. Heyecanlanmıştı. Yayınımızın uyandırdığı tepkinin bu dereye varabileceğini kestirememişti. Yüzünde ve gözlerinde endişe okunuyordu. Onun yüzünden matbaaya bir zarar gelmesi ihtimali onu üzmüştü" (Sertel, 1977: 169).

Söz konusu *Resimli Ay* baskınının "Putları Yıkıyoruz" kampanyasının son bulmasında etkili olduğu düşünülebilir. Fakat Nâzım Hikmet, sonraki yıllarda da başka yayın organları aracılığıyla yer yer sertleşen bir dille Türk edebiyatına yönelik eleştirilerini sürdürür.

SONUÇ

Bütün bu değerlendirmelerden çıkan sonuç olarak şu yargıya varmak mümkündür: Nâzım Hikmet, Abdülhak Hâmit'i önce olumsuzlayan, daha sonra olumlayan ve yücelten bir bakış getirir. Olumsuzlayan bakışta yönlendirici dinamik, ideolojidir. Sanat, edebiyat eserleri estetik dışı ölçütlerle, ideolojilerle değerlendirildiğinde doğru sonuca ulaşılamaz. Şüphesiz Nâzım Hikmet'te keskin bir bakış ve görüş bulunmaktadır. Fakat bu keskin bakış ve görüş, ideolojik tezlerin ve argümanların ispatı yolunda harcanır, sağlıklı yargıda bulunmasının önüne geçer. Nâzım Hikmet, Abdülhak Hâmit'te bazı esaslı eksikleri görür, ancak bunları diyalektik materyalizm ve sınıf mücadelesi fikri yolunda harcar. Çelişkisi de bundan gelir. O, başka sebeplerle birlikte, iyi bir eleştiricide olması gereken zihin hürriyetine sahip değildir.

İnsanın özelliklerinden ve aynı zamanda zaaflarından biri hayranlık duyma ve yüceltmedir. Nâzım Hikmet, "Putları Yıkıyoruz" kampanyasıyla edebiyatta putlaştırmaya karşı çıkıp putları yıkmak isterse de bir süre sonra "tanrı-adam" diyerek Abdülhak Hâmit'i kendisi yüceltme, putlaştırma yoluna gider. Nitekim bir süre sonra belirli bir çevre tarafından Nâzım Hikmet de putlaştırılmaktan kurtulamaz. Yüceltme/putlaştırma, insanın, özellikle babayla hesaplaşmaya girememiş Doğu toplumlarının çocuk kalmışlığının, bir türlü büyüyememesinin sonucu gibi görünmektedir.

Güdümlü sanat gibi güdümlü eleştiri de edebiyat ürünleri hakkında dikkate değer bir yapı kuramamaktadır. Bunun örneklerinden biri, Nâzım Hikmet'in Abdülhak Hâmit eleştirisinde ortaya çıkmaktadır. Bugün Abdülhak Hâmit konusunda güdümlü eleştirilere değil, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan ve Kenan Akyüz gibi araştırmacıların akademik bakışına ve değer yargısına itibar ediliyor olması da bunu gösterir.

KAYNAKÇA

Ahmet Hâşim (1987). "Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar", *Bütün Şiirleri*. (Haz. İnci Enginün). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Akalın, Şükrü Halûk vd. (2005). *Türkçe Sözlük*. 10. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kolcu, Ali İhsan (2019). *Putları Yıkıyoruz Modern Türk Şiirine Put Dikicilik ve Put Yıkıcılık Açısından Analitik Bir Yaklaşım*. Rize: Salkımsöğüt Yayınları.

Nadi, Yunus (1929). "Abdülhak Hamit Bey Hakkında Ulu Orta İleriye Atılmış Nazik ve Nankör Bir İddia!". *Cumhuriyet*, 9 Haziran 1929.

Nâzım Hikmet (1929). "Putları Kırıyoruz Apdülhak Hâmit No:1", *Resimli Ay*, S. 4: 24-25, 37.

Nâzım Hikmet (1996a). *Sanat, Edebiyat, Kültür, Dil, Yazılar 1,* İstanbul: Adam Yayınları.

Nâzım Hikmet (1996b). *Nâzım ile Piraye Mektuplar 1*, İstanbul: Adam Yayınları.

Sertel, Sabiha (1969). *Roman Gibi*, İstanbul: Ant Yayınları.

Sertel, Zekeriya (1977). *Hatırladıklarım*, 3. Basım, İstanbul: Gözlem Yayınları.

Sertel, Zekeriya, Sertel, Sabiha, Sertel, Yıldız (1993), *Sertel'lerin Anılarında Nâzım Hikmet ve Babıâli*, İstanbul: Adam Yayınları.

Sertel, Yıldız (2008). *Nazım Hikmet ile Serteller İdeolojileri, Yaşamlarından Bilinmeyenler*, İstanbul: Everest Yayınları.

Toprak, Zafer (2015). "Nâzım Hikmet'in 'Putları Kırıyoruz' Kampanyası ve Yeni Edebiyat". *Toplumsal Tarih*. S. 261: 34-42.

[i] **American way of life and education during the cold war. paragraph 1st.**

[ii] American way of life and education during the cold war. paragraph 1st.

[iii] **education and the cold war: the battle for the American school. paragraph 1st.**

[iv] education and the cold war: the battle for the American school. paragraph 1st.

[v] crisis in education – the effect of the cold war on the American educational system. Paragraph 1st.

[vi] crisis in education – the effect of the cold war on the American educational system. Paragraph 2nd.

[vii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 1st.

[viii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 1st.

[ix]International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 2nd.

[x] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 2nd.

[xi] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 2nd.

[xii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 5th.
[xiii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 5th.
[xiv] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 6th.
[xv] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 6th.
[xvi] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 6th.
[xvii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 7th.
[xviii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The Soviet Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 8th.
[xix]International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 1st.
[xx] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 2nd.
[xxi] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 2nd.
[xxii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 2nd.
[xxiii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 2nd.
[xxiv] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 4th.
[xxv] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 5th.
[xxvi] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 6th.
[xxvii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 7th.
[xxviii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 7th.
[xxix] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 8th.
[xxx] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 8th.
[xxxi] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. The American Approach to Selecting and Educating Foreign Nationals. Paragraph 8th.
[xxxii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Paragraph 1st.
[xxxiii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Paragraph 1st.
[xxxiv] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Paragraph 1st.
[xxxv] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Paragraph 1st.
[xxxvi] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Paragraph 2nd.
[xxxvii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Paragraph 2nd.
[xxxviii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Paragraph 2nd.
[xxxix] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Paragraph 3rd.
[xl] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Paragraph 3rd.

[xli] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Loyalty to the United States or the Soviet bloc. Paragraph 1st.
[xlii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Loyalty to the United States or the Soviet bloc. Paragraph 1st
[xliii] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Loyalty to the United States or the Soviet bloc. Paragraph 1st
[xliv] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Loyalty to the United States or the Soviet bloc. Paragraph 2nd.
[xlv] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Loyalty to the United States or the Soviet bloc. Paragraph 4th.
[xlvi] International Education during the Cold War: Soviet Social Transformation and American Social Reproduction. Results of Soviet and American International Education Programs. Conclusion. Paragraph 2nd.